Україна дипломатична

НАУКОВИЙ ЩОРІЧНИК

Київ • 2024

Виходить друком із листопада 2000 року

Автори проєкту
Павло Кривонос,
Анатолій Денисенко,
Василь Туркевич

Засновники
Генеральна дирекція
з обслуговування іноземних представництв,
Державна установа
«Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Інститут зовнішньополітичних досліджень

Видання рекомендовано до друку за рішенням ученої ради
Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
протокол № 5 від 05 липня 2024 р.

Видавець
Генеральна дирекція
з обслуговування іноземних представництв

Головний редактор
Григорій Перепелиця, *доктор політичних наук*

Заступники головного редактора
Інна Хоменська, *кандидатка філологічних наук,*
Володимир Денисенко, *доктор історичних наук*

Книгу зареєстровано як наукове фахове видання
за спеціальністю 032 — «Історія та археологія»
(наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 2 липня 2020 року)

ISBN 978-617-8240-14-1

ISSN 2707-7683

DOI 10.37837/2707-7683-2024

Issued since November 2000

Created by
Pavlo Kryvonos,
Anatolii Denysenko,
Vasyl Turkevych

Founders
Directorate-General for Rendering Services
to Diplomatic Missions,
State Institution 'Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine',
Foreign Policy Research Institute

The issue is recommended for publishing by the Academic Council
of the State Institution 'Institute of World History of the NAS of Ukraine',
Protocol no. 5 dated 05 July 2024

Publisher
Directorate-General
for Rendering Services to Diplomatic Missions

Editor-in-Chief
Hryhorii Perepelytsia, *Doctor of Political Science*

Deputy Editors-in-Chief
Inna Khomenska, *PhD in Philology,*
Volodymyr Denysenko, *Doctor of History*

Pursuant to the Order
of the Ministry of Education and Science of Ukraine no. 886 dated 2 July 2020,
the book is registered as a scientific professional publication in speciality 032 —
History and Archeology

ISBN 978-617-8240-14-1

ISSN 2707-7683

DOI 10.37837/2707-7683-2024

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Дмитро Кулеба, Міністр закордонних справ України, кандидат юридичних наук — **голова редакційної ради**

Віктор Андрущенко, доктор філософських наук, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, президент Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи

Костянтин Балабанов, Почесний генеральний консул Республіки Кіпр у Маріуполі, доктор політичних наук, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України

Юрій Богаєвський, Надзвичайний і Повноважний Посол, ветеран дипломатичної служби

Сергій Борщевський, Надзвичайний і Повноважний Посланник, письменник, перекладач, експерт Центру дослідження росії

Володимир Бугров, кандидат філософських наук, професор, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Борис Гуменюк, Надзвичайний і Повноважний Посол, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та міжнародних відносин Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Микола Держалюк, доктор історичних наук, головний науковий співробітник відділу історії нових незалежних держав Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Микола Железняк, кандидат філологічних наук, директор Інституту енциклопедичних досліджень НАН України

Олексій Кийков, доктор філософії, директор дирекції «Дипсервіс» ДП «ГДІП»

Валерій Копійка, доктор політичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Василь Кремень, доктор філософських наук, академік НАН України, президент Національної академії педагогічних наук України

Андрій Крисоватий, доктор економічних наук, професор, голова вченої ради Західноукраїнського національного університету

Микола Кулініч, Надзвичайний і Повноважний Посол, кандидат історичних наук, професор, декан факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

Михайло Сорока, доцент, голова Київської організації Національної спілки журналістів України, член правління НСЖУ, оглядач Українського національного інформаційного агентства Укрінформ, заслужений журналіст України

Ростислав Сосса, доктор географічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу історичної регіоналістики Інституту історії України НАН України

Петро Таланчук, доктор технічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України, президент Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Ігор Турянський, Надзвичайний і Повноважний Посол, ветеран дипломатичної служби, член Національної спілки журналістів України

Володимир Хандогій, Надзвичайний і Повноважний Посол, президент Української асоціації зовнішньої політики

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Сергій Пирожков, Надзвичайний і Повноважний Посол, доктор економічних наук, професор, академік НАН України, віцепрезидент НАН України — **голова редакційної колегії**
Андрій Кудряченко, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» — **заступник голови редакційної колегії**
Павло Кривонос, Надзвичайний і Повноважний Посланник другого класу, генеральний директор Державного підприємства «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв», почесний професор Національного університету «Острозька академія», Західноукраїнського національного університету, Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» та Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, академік Української академії геополітики та геостратегії — видавець
Григорій Перепелиця, доктор політичних наук, професор, директор Інституту зовнішньополітичних досліджень, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка — **головний редактор**
Інна Хоменська, кандидатка філологічних наук, директорка дирекції «Медіацентр» Державного підприємства «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» — **заступниця головного редактора**
Володимир Денисенко, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри журналістики Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» — **заступник головного редактора**
Юлія Цирфа, кандидатка політичних наук, доцентка кафедри міжнародного регіонознавства Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Ірина Крупеня, кандидатка політичних наук, старша викладачка кафедри всесвітньої історії міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка та доцентка кафедри міжнародних відносин та туризму Київського міжнародного університету
Віталій Макар, доктор політичних наук, завідувач кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Валентин Балюк (Польща), доктор політичних наук, доктор габілітований професор, директор Центру Східної Європи Університету Марії Кюрі-Склодовської у Любліні, кафедра міжнародної безпеки Інституту міжнародних відносин УМКС (UMCS)
Валерій Власенко, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Сумського державного університету, член правління Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин
Сержіо Мустяце (Молдова), доктор історичних наук, професор історико-географічного факультету Державного педагогічного університету імені Йона Крянґе
Андреас Умланд, кандидат історичних наук (PhD), старший науковий співробітник Інституту євроатлантичного співробітництва в Києві, запрошений професор у Національному університеті «Києво-Могилянська академія»
Тетяна Тома (Румунія), кандидатка історичних наук (PhD), запрошена професорка в Галацькому університеті «Нижній Дунай»
Тетяна Перга, кандидатка історичних наук, провідна наукова співробітниця відділу глобальних цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Даріуш Вояковський (Польща), доктор габілітований соціологічних наук, працівник кафедри соціології економіки та соціальних комунікацій факультету гуманітарних наук у Краківському науково-технічному університеті ім. С. Сташиця

Андрій Грубінко, доктор історичних наук, професор кафедри теорії права та конституціоналізму Західноукраїнського національного університету

Тетяна Клиніна, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, старша наукова дослідниця Техаського університету в Остіні

Михайло Станчев, перший секретар першого класу, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри нової та новітньої історії історичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, іноземний член Болгарської академії наук

Геннадій Корольов, доктор історичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу історії Української революції 1917–1919 рр. Інституту історії України НАН України

Лариса Левченко, докторка історичних наук, директорка Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України

Кароліна Цинк (Польща), докторка соціологічних наук, ад'юнктка (доцентка) Колегіуму суспільних наук Жешувського університету

Сергій Толстов, кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Степан Віднянський, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, заслужений діяч науки і техніки України

Павло Гай-Нижник, доктор історичних наук, президент-академік Української академії геополітики та геостратегії, член Експертної ради з питань подолання наслідків русифікації та тоталітаризму Міністерства культури та інформаційної політики України

Ігор Жалоба, доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

Сергій Здіорук, доктор філософії, доцент, провідний науковий співробітник відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства Національного інституту стратегічних досліджень, заслужений діяч науки і техніки України

Сергій Сидоренко, доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, науковий керівник кафедри фізичного матеріалознавства та термічної обробки, проректор із міжнародних зв'язків Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», заслужений діяч науки і техніки України

Вячеслав Ціватий, кандидат історичних наук, доцент, експерт відділу міжнародних зв'язків Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заслужений працівник освіти України, член правління Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин

Ірина Іващук, почесна консулка Республіки Сенегал в Україні, докторка економічних наук, професорка Навчально-наукового інституту міжнародних відносин імені Б.Д. Гаврилишина ЗУНУ

Олександр Моцик, Надзвичайний і Повноважний Посол, професор кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій Національного авіаційного університету, кандидат політичних наук, заслужений юрист України

Микола Трофименко, доктор політичних наук, доцент, ректор Маріупольського державного університету, заступник голови ГО «Спілка ректорів закладів вищої освіти України», заслужений працівник освіти України

Дмитро КУЛЕБА,
міністр закордонних справ України

УКРАЇНСЬКА ВОЄННА ДИПЛОМАТІЯ: ВИБОРОТИ МИР, БЕЗПЕКУ ТА РОЗВИТОК

© Bloomberg

Війна змінює усе. Вона кардинально змінила сучасну Україну і кожного з нас уже двічі: спершу 2014 року, а тоді в лютому 2022-го. Війна Росії проти України змінила також Європу й увесь світ. Назавжди.

Порівняно легко спрогнозувати поведінку людини в мирній ситуації і практично неможливо у кризовій, а надто в умовах повномасштабної війни, найбільшої в Європі з часів Другої світової.

Той, хто здається сильним і сміливим у мирному житті, в умовах війни може несподівано виявитися слабким і нездатним прийняти бій. Дехто навіть стає зрадником.

Так само і держави проявляють себе по-різному в часи миру та війни.

Ніхто не очікував, що Україна протримається бодай три дні чи три тижні. Не кажучи вже про майже три роки повномасштабної та десять років російської агресії загалом.

Ще менше сподівалися, що одночасно з військовим опором Україна зможе продовжити структурні реформи, консолідувати своє суспільство та зберегти єдність, виробляти власну зброю та вражати нею цілі на рекордних відстанях, збирати врожай під обстрілами й надалі забезпечувати українським продовольством увесь світ, залишаючись гарантом глобальної продовольчої безпеки.

А ще мало хто очікував, що Україна перевинайде сучасну дипломатію та досягне настільки переконливих результатів на міжнародній арені.

Міжнародна коаліція на підтримку України, яка об'єднує приблизно півтори сотні держав у Генеральній Асамблеї ООН; забезпечення надійної допомоги головних союзників; відкриття та початок переговорів щодо вступу України до ЄС; системне постачання зброї для України від понад півсотні держав; санкційний тиск на агресора; проведення першого Глобального саміту миру за участю 100 делегацій з усіх континентів та 93 підписи під його заключним комюніке станом на серпень. Це лише короткий перелік здобутків української воєнної дипломатії.

Українська дипломатія просто не мала іншого вибору, крім як перевинайти класичні підходи та методи з огляду на тяжке становище, в якому опинилася наша держава в лютому 2022 року. В її центрі завжди був і є український громадянин та український солдат. Саме заради них дипломатія працює в повному напруженні сил протягом двох з половиною років. Саме їм, українським чоловікам і жінкам в одностроях, ми завдячуємо власне можливістю мати незалежну державу, зовнішню політику, дипломатію.

Воєнна дипломатія України була б неможливою без лідерства Президента Володимира Зеленського. Адже він поклав їй початок із перших годин повномасштабного вторгнення Росії. Його телефонні розмови, заяви та звернення спершу могли здаватися надто різкими, але цього вимагала ситуація. Зрештою, некласичні підходи давали необхідний Україні результат.

Методи воєнної дипломатії працюють і нині. Вони дали нам змогу прискорити ухвалення рішень, пробити численні стіни, побороти чимало страхів наших партнерів, перетворити сотні «ні» на «так» і довести, що в лексиконі українського дипломата немає слова «неможливо».

То чим воєнна дипломатія відрізняється від дипломатії мирного часу, окрім того, що дипломати починають вільно оперувати військовими термінами та абревіатурами?

У щоденній роботі в екстремальних умовах ми випрацювали низку принципів. Може видатися, що вони іноді замінюють, а подеколи доповнюють класичну дипломатію, однак це не так. Принципи дипломатії воєнного та мирного часу слід поєднувати у правильних пропорціях та ситуаціях.

Першим принципом воєнної дипломатії є впертість. Не злічити, скільки разів від початку російського вторгнення нашим дипломатам казали «ні», «це неможливо» у відповідь на те чи інше звернення. Усі переговори України щодо надання зброї розпочиналися із твердого й однозначного «ні». Абсолютно всі. Після таких категоричних відмов дипломат мирного часу вже давно б зупинився та щонайменше відкладав питання на якийсь час.

Проте дипломат воєнного часу такого права не має. Він повинен битися доти, доки не почує «так». Тому впродовж цих трьох років ми пробиваємо стіни хибних уявлень і штучних перепон знову і знову, поки врешті не отримуємо позитивної відповіді. Протитанкові засоби, натовська артилерія, ракетні системи залпового вогню, новітні засоби ППО, танки, далекобійні ракети та F-16 — усі ці типи зброї врешті було розблоковано на політичному рівні завдяки спільним зусиллям усієї команди Президента Зеленського.

Упертість воєнної дипломатії стосується не тільки зброї, а практично будь-якої міжнародної ініціативи чи переговорів. Ні саботаж, ні залякування нас, ні спроби дискредитації не зупинили Україну від проведення першого Глобального саміту миру, на якому разом із партнерами ми змогли зібрати 100 делегацій.

Другий принцип дипломатії воєнного часу — не боятися ставити друзів у незручне становище в ситуаціях критичної необхідності. Справжні друзі зрозуміють. Хоч, можливо, і не відразу.

Зазвичай із друзями ми поводимося дуже коректно. Ба більше, однією із засад української дипломатії є взаємовигідне партнерство: коли ти можеш покластися на союзників, а вони — на тебе. Та в умовах війни різниця між вашою державою та її друзями полягає в тому, що якщо вона загине, вони покладуть квіти на її могилу, згадають дружбу, виголосять щемливі промови — і далі житимуть своїм життям. А ваша держава — ні. Бо, нагадую, вона загинула.

Це правило неодноразово підтверджувала історія, і діє воно стосовно будь-якої країни, проти якої розв'язано війну на знищення. Якщо усвідомлювати цю фундаментальну різницю між Україною та її партнерами, то критика України або іншої держави в такій самій ситуації стосовно того, що вона вимагає неможливого і занадто тисне або, як висловився Юрґен Габермас, узагалі займається «моральним здирництвом», постане лише як вияв моральної нікчемності критиків. Коли питання життя і смерті стають руба, не треба вдавати, що дбаєш про життя іншого, якщо насправді бажаєш йому смерті.

Тому якщо ціна вашого виживання — це витягнути друзів із зони комфорту та змусити діяти відповідно до викликів, хоч як би незручно їм було, вам потрібно це робити.

Цей принцип української дипломатії воєнного часу досі викликає найбільший резонанс. Нас і далі запитують: «Як ви можете так говорити, так спілкуватися, так тиснути?». Можемо. А насправді змушені, щоб вижити.

Пригадую, як напередодні одного з вирішальних голосувань в ЄС щодо нових санкцій проти Росії, зокрема відключення її банків від SWIFT, мені довелося звернутися до своїх колег на ім'я, а це в класичній дипломатії неприпустимо. Я вчинив так задля рішення, яке було вкрай необхідне.

Зрештою, один із тих, кого я піддав жорсткій критиці, перетелефонував мені та визнав, що саме ці різкі слова переконали схилити шальки терезів на користь ухвалення рішення.

Таких недипломатичних моментів було чимало. Багато з них відомі лише одиницям. Упродовж цих років найдужче «дісталося» нашим німецьким партнерам, які пройшли безпрецедентну еволюцію поглядів. Бронетехніка, танки, системи протиповітряної оборони та інші види німецького озброєння часто розблоковували за підсумками, м'яко кажучи, дуже палких дебатів — і публічних, і непублічних.

Сьогодні Німеччина є другим найбільшим постачальником летальної зброї для України після США. Але і це не зупинить мене та всю українську дипломатію від подальшої роботи та переконання: міністр закордонних справ країни, яка воює, несе відповідальність насамперед перед Збройними силами своєї держави.

Третій принцип — дипломатія без плану «Б». Цей підхід змушує ніяковіти кадрових дипломатів більше за інші. Адже класична дипломатія заснована на ідеї, що завжди має бути альтернативний план, «exit strategy», шлях відходу.

Однак дипломатія без плану «Б» полягає не в тому, що ви не змогли чи не встигли його розробити. Все значно простіше: в умовах воєнної дипломатії ви або досягаєте необхідного результату, або вам кінець.

Якось один український військовик, командир роти, розповів мені цікаву історію. «Коли, — каже, — я збирав своїх командирів взводів і ставив їм план "А" — наприклад, захопити міст, то вони завжди уточнювали, мовляв, а якщо не вийде, що тоді?». «Тоді, — казав він, — збираємося на перехресті за кілометр від мосту». Щоразу такі операції завершувалися зустріччю на перехресті, тобто планом «Б». А потім командир змінив тактику — і повідомляв підлеглим лише план «А». Це не означало, що у нього не було резервного плану. У війни інша психологія. Війна — це надзвичайно жорстке зіткнення. І за цих умов важливо бути максимально сфокусованим саме на досягненні плану «А».

Якщо ви навіть для себе вирішуєте, що маєте план «Б», то так само, як і в історії з фронту, це безпечне перехрестя за кілометр від мосту психологічно тисне.

Я це бачу і в ситуаціях з дипломатами. Пригадую наші наради з послами щодо постачання «Patriot» та інших засобів протиповітряної оборони, які Україні критично необхідні. Помітно, хто з команди відразу сподівається на план «Б», замість того щоб зосередитися на пункті «дістань той клятий "Patriot"».

Отже, завдання керівника воєнної дипломатії — разом із командою розробити основний план дуже якісно та переконати всіх, що саме він має бути реалізований, тож план «Б» не потрібен.

Четвертий принцип — прискорення та стиснення часу на ухвалення рішень. За що здебільшого дипломати люблять свою професію? За неквапливість, можливість провести питання через усі фільтри, дати йому «вилежатися», пройти повну процедуру. Усе це зазвичай роблять із думкою, що обставини можуть змінитися, виникнуть додаткові нюанси, які варто буде врахувати. Колись я сам так діяв.

Під час війни дипломат не має на все це часу. У країні, яка воює, обставини змінюються постійно та блискавично, нюанси є скрізь. Якщо спробувати все це взяти до уваги чи принаймні почати мислити в такій системі координат, то є ризик, що жодного рішення не буде ухвалено або кожне з них ухвалять із катастрофічним запізненням.

Тому протоколи і процедури в часи війни зазнають тотальних змін. Бо коли гинуть люди — не до протоколів чи процедур.

За ці три роки російської агресії мені довелося не раз чути і від колег в МЗС, і від наших партнерів, мовляв, «ми не можемо так швидко, бо є певна процедура». А насправді з'ясовується: якщо правильно вибудувати процес, бути націленим на конкретний результат, то кожна країна й інституція має великий простір для прискорення і стиснення часу на ухвалення рішень.

П'ятий принцип української дипломатії воєнного часу — це гнучкість та інклюзивність рішень у стилі «меню».

Всі, хто працював у сферах дипломатії чи міжнародних відносин, чули фразу на кшталт «це не меню à la carte». Тобто не можна обирати з переліку принципів або вимог, потрібно взяти все або нічого. Українська воєнна дипломатія переосмислила цей підхід, адже сьогодні нам необхідне мистецтво поєднання жорсткості, принциповості та водночас гнучкості й інклюзивності.

Як писав Сунь-цзи, війна — це наступ і маневр. Наступ — там, де ти жорсткий і принциповий. Маневр — де ти проявляєш гнучкість.

І коли Президент Зеленський виступив з ідеєю Формули миру, вона одразу мала в собі елемент гнучкості: кожен може вибрати ті пункти з десяти, які підтримує беззастережно і за якими готовий працювати задля досягнення справедливого миру.

Це унікальне явище для мирного плану, і його навмисно зроблено так, щоби залучити якнайбільше країн. Формула миру ввійде в історію дипломатії. І не лише через те, що вперше умови завершення війни визначає країна, на яку напали, а не та, яка напала, чи третя сторона. Вона увійде в історію також як приклад конструктивної вибірковості, або дипломатичної інклюзивності.

Шостий принцип воєнної дипломатії — «усі говорять з усіма», або «тотальна дипломатія».

У країні, яка воює, класична модель дипломатії — «все через МЗС» — не працює. Саме Міністерство закордонних справ, незалежно від його штату, не може фізично витягнути той шалений обсяг комунікації, яка відбувається.

Перша леді України Олена Зеленська регулярно бере участь у важких дипломатичних переговорах, приїжджає з візитами до важливих країн, виступає у Конгресі США, розбудовує глобальну коаліцію на підтримку України через дипломатію перших леді та джентльменів. Керівник Офісу Президента Андрій Єрмак розвиває дипломатію радників із національної безпеки для просування Формули миру та інших важливих питань. Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук нарощує парламентську дипломатію, і нещодавно ініціював парламентський сегмент Кримської платформи. Прем'єр-міністр Денис Шмигаль перезавантажив відносини з новим Урядом Словаччини на чолі з Робертом Фіцо, опираючись на принципи прагматизму. Голова Закарпатської ОДА Віктор Микита вибудовує мости порозуміння з Угорщиною, апелюючи до спільних інтересів добросусідства, безпеки та добробуту угорської громади в Україні.

Офіс Президента, Кабінет Міністрів, Міністерство закордонних справ й інші міністерства, навіть регіональна та місцева влади — усі мають прямі контакти з аналогічними інституціями в інших країнах на всіх рівнях. Усі мають говорити зі всіма. Це як «тотальний футбол» за Валерієм Лобановським.

Та головна проблема виникає тоді, коли всі говорять щось різне. Тому функція МЗС у часи війни змінюється й полягає в координуванні не того, хто з ким говорить, а про що саме всі говорять. Щоби перемогти, ми повинні мати єдиний голос, говорити зі світом заодно.

Важливим чинником цього принципу воєнної дипломатії є залучення громадянського суспільства, експертної спільноти, релігійних громад, а також українських громад за кордоном. Усі вони сьогодні повинні усвідомити себе як українських дипломатів, чий голос має вагу. Ми в МЗС багато над цим працюємо.

І сьомий принцип — це чіткість та прямота висловлювань, доречних у конкретному контексті.

Класичного дипломата легко розпізнати за насиченою політесом мовою, в якій складно зрозуміти, про що ж ідеться. Це не лише данина традиції, а й дуже зручна тактика, коли закладаєш відразу кілька сценаріїв в одне речення. Бо хтозна, як життя повернеться, а виглядати незграбно не хочеться.

Але в часи війни краще виглядати незграбно, ніж говорити так, щоб тебе не розуміли одразу чи розуміли хибно, а твої слова щонайменше не мали ефекту.

Словесне фехтування згодиться в мирний час. А під час війни треба донести якнайчіткіший сигнал до потрібної аудиторії за найкоротший час. І для цього слід дуже добре розуміти конкретну аудиторію, говорити з нею коротко, прямо і жорстко, проте з урахуванням контексту.

Вагомим компонентом цього принципу воєнної дипломатії є також проактивна і креативна комунікація з новими аудиторіями. Навіть якщо вони можуть спершу видатися критично налаштованими до вас і країни, яку ви представляєте.

Ви маєте використати кожну можливість, щоби донести потрібну вам думку. Розповім на своєму прикладі. Перед поїздкою в КНР я записав коротке відеозвернення з китайськими субтитрами для користувачів «Weibo» (аналога фейсбука в Китаї) — найпопулярнішої соцмережі, про яку в Західному світі знає не так багато людей. Посольство України в Китаї має там сторінку, де регулярно публікує звернення президента та інший контент із китайськими субтитрами.

У цьому відео не було нічого сенсаційного, його можна вважати класикою дипломатичної комунікації. Я анонсував свій візит, розповів про українську та китайську культури, взаємини між людьми, повагу до територіальної цілісності та прагнення України покласти справедливий край російській агресії. Утім, сталося неочікуване… Після прибуття до Гуанчжоу ми дізналися, що відео вже переглянуло понад 1,2 мільйони користувачів. Реакції були дуже позитивні. Воно створило позитивне тло на всіх переговорах і зустрічах. Співрозмовники починали їх зі згадки, що бачили це відеозвернення напередодні.

Ще одним невіддільним елементом сьомого принципу воєнної дипломатії є право робити публічним те, що говорить на переговорах інша сторона, але не виносить у свою публічну офіційну позицію. Це дипломатична нейрохірургія. Ціна помилки є катастрофічною. Треба все добре зважувати.

***

Перелік цих семи принципів воєнної дипломатії не є вичерпним. Гадаю, ми змушені будемо винайти і реалізувати ще низку принципів, щоби перемогти у цій війні. Ба більше, аби попередити такі самі глобальні кризи, як неспровокована російська агресія проти України, та забезпечити справедливий мир.

Україна та наша дипломатична команда Президента Володимира Зеленського до цього готові.

Dmytro KULEBA,
Minister for Foreign Affairs of Ukraine

UKRAINIAN WARTIME DIPLOMACY: WRESTING PEACE, SECURITY, AND DEVELOPMENT

War changes everything. It has dramatically changed modern Ukraine and every single one of us twice: first, in 2014, and later, in February 2022. Russia's war against Ukraine has also changed Europe and the entire world. Changed forever.

Predicting an individual's behaviour under ordinary, peaceful circumstances is relatively easy; conversely, doing so is practically impossible amidst a crisis, let alone during a full-scale war: the largest war in Europe since World War II.

Once facing a war, someone who may seem strong and brave in peacetime might suddenly prove weak, unfit to take up the fight. Someone might even turn a traitor.

This is equally true for states since they perform differently in times of peace and war.

No one even expected Ukraine to hold out for as little as 3 days or 3 weeks. What could even be said about almost 3 years of full-scale war and the 10 years of overall Russian aggression?

Even fewer expected Ukraine to be able to not only muster military resistance but also continue rolling out structural reforms, consolidate the Ukrainian society and preserve unity, manufacture our own weapons and use them to hit targets across record-breaking distances, and harvest crops under air attacks, continuing to supply Ukrainian food to the entire world and remaining a guarantor of global food security.

Also, very few expected Ukraine to reinvent modern diplomacy and achieve such convincing results in the international arena.

The international coalition in support of Ukraine incorporating almost 150 countries in the UN General Assembly; maintained reliable support from our key partners; initiation and start of the negotiations on Ukraine's EU membership; more than 50 states systematically supplying weapons to Ukraine; pressure on the aggressor via sanctions; the first Global Peace Summit involving 100 delegations from all continents and — as of August 2024 — 93 signatures under its final communiqué. This is but a short list of Ukraine's wartime diplomacy accomplishments.

Ukrainian diplomacy simply had no other choice but to reinvent classic approaches and methods in light of the dire situation in which our state ended up in February 2022. Our diplomacy has always been centred around Ukrainian citizens and soldiers. They are the reason diplomacy has worked in full swing

for the last 30 months. It is to them — Ukrainian men and women in military uniforms — that we owe the very option to have an independent state, foreign policy, and diplomacy.

Ukraine's wartime diplomacy would not have been possible without President Volodymyr Zelenskyy's leadership. He set it in motion during the first hours of the full-scale invasion. His telephone conversations, statements, and addresses might have initially come across as too stern, but that is what the situation called for. Ultimately, the non-classic methods yielded the results that Ukraine needed.

The methods of wartime diplomacy still work today. They enabled us to cut decision-making timeframes, break through countless walls, overcome our partners' numerous fears, turn hundreds of 'no' into 'yes', and prove that Ukrainian diplomats do not speak the word 'impossible'.

So, what makes wartime diplomacy different from peacetime diplomacy, other than diplomats becoming fluent in military jargon and acronyms?

Working under extreme conditions day after day, we developed a set of principles. It may seem like those principles sometimes substitute for and sometimes complement classic diplomacy, but that is not the case. Depending on each situation, the wartime and peacetime diplomacy principles have to be appropriately combined and balanced.

The first principle of wartime diplomacy is stubbornness. It is impossible to count how many times since the start of the Russian invasion, our diplomats heard, 'No, that is impossible' in response to one request or another. All of Ukraine's negotiations to secure weapons started with a firm and unequivocal 'no' — absolutely all of them. After such categorical refusals, a peacetime diplomat would have long since stopped trying and put the issue aside, at least for a while.

Yet a wartime diplomat does not have such a right. He has to stay the course until he hears a 'yes'. That is why, throughout the last 3 years, we have been breaching the walls of misconception and artificial barriers time and again, pursuing eventual positive responses. Anti-tank weapons, NATO artillery, rocket artillery systems, modern air defence systems, tanks, long-range missiles, and the F16 jets — all these types of weapons were eventually unlocked at the political level thanks to the collective efforts of President Zelenskyy's whole team.

The stubbornness of wartime diplomacy applies not only to weapons but to almost all international initiatives or negotiations. No sabotage, no intimidation against us or others, and no attempts to discredit us managed to prevent Ukraine from organising the first Global Peace Summit, where we and our partners gathered 100 delegations.

The second principle of wartime diplomacy is not to be afraid to put friends in uncomfortable positions when facing situations of extreme urgency. True friends will understand, albeit perhaps not right away.

Typically, we treat our friends with particular respect. Especially since one of the core pillars of Ukrainian diplomacy is the idea of a mutually beneficial partnership in which we can count on our allies, and they can count on us. But in times of war, the difference between your country and its friends is that if it dies, they may lay flowers on its grave, reminisce on the friendship, make heart-wrenching speeches, and move on with their lives. Yet your country will not — it will be dead, remember.

History has proven this rule many times over; it applies to any country facing a war of extermination. Once we recognise this fundamental difference between Ukraine and its partners, criticism against Ukraine or any other country in a similar situation, accusing it of demanding the impossible and pushing too hard or, to quote Habermas, outright engaging in 'moral blackmail', will look like nothing more than a display of the critics' moral bankruptcy. When life and death are at stake, one should not pretend to care about the life of another when actually wishing them dead.

So, if the price of our survival is to push our friends outside their comfort zones and make them act in line with the challenges, no matter how inconvenient that might be, then we need to do it.

This has been and continues to be the most controversial principle of Ukrainian wartime diplomacy. People still ask, 'How can you speak like this, say things like that, keep pressuring this way?' We can. In fact, we must if we are to survive.

I remember a moment ahead of one of the decisive EU votes on the then-latest round of sanctions against Russia, including the disconnection of its banks from SWIFT. Then, I had to address my colleagues by first names — something unacceptable in classic diplomacy. I did it for the sake of securing a crucial decision. One of the people I had criticised harshly later called me and admitted that my harsh words were precisely what tipped the scale in favour of that decision.

By now, we have a long track record of such undiplomatic moments. Most remain known to a select few people. In those years, we gave a lot of scolding, in particular, to our German partners, who have gone through an unprecedented evolution of views. Armoured vehicles, tanks, air defence systems, and other types of German arms were often unlocked in the wake of, putting it mildly, very fierce debates, both public and behind closed doors.

Today, Germany is among Ukraine's largest lethal weapon suppliers, second only to the US. However, Ukrainian diplomacy and I still have more convincing to do. Above all, the Minister for Foreign Affairs of a country at war is responsible before his country's armed forces.

The third principle is diplomacy without a Plan B. This is the approach that makes career diplomats especially uneasy. After all, classic diplomacy is built on the idea that there must always be an alternative path, an exit strategy.

However, diplomacy without a Plan B is not about us failing or running out of time to devise such a plan. The reasoning is much simpler. With wartime diplomacy, you either achieve the required result or are doomed.

A Ukrainian soldier in command of a company once told me a curious story. He said, 'Whenever I assembled the commanders of my platoons to set them a Plan A — let's say, to capture a bridge — they would always specify what do they do next should they fail.' He then said, 'In that case, we will gather at the junction a kilometre from the bridge.' Those operations would always result in the rendezvous at the bridge — the Plan B. The commander then changed tactics and, from then on, would only communicate Plan A to his troops. This is not to say he no longer had backup plans. War demands a different mentality. A war is an extremely violent confrontation. Under such conditions, it is vital to remain utterly focused on executing Plan A above all else.

Once you decide — even if just for yourself — that you have a Plan B, then, like in the soldier's story, the safe junction a kilometre from the bridge starts to weigh on you psychologically.

I have seen this in situations with our diplomats. I remember our discussions with ambassadors about the supply of the Patriot systems and other air defence means that are so critically needed in Ukraine. I noticed which of our team members went straight to counting on Plan B instead of focusing on the goal: 'Get the damn Patriot'.

Therefore, the wartime diplomacy chief's objective is to work with the team on devising a well-thought-out core plan and convince everyone that the plan must be executed to the tee and, thus, we don't need a Plan B.

The fourth principle is the acceleration and compression of decision-making processes. What mostly makes diplomats love their profession? They love its unhurriedness, the possibility to take an issue through all the filters, let it 'sink in', and go through the whole procedure. They usually do all that out of consideration that the circumstances might change, bringing new subtleties to take into account. That is how I once acted.

During a war, a diplomat has no time for all of that. In a country at war, circumstances constantly change at lightning speed, bringing subtleties abound. Try taking all of that into account, or at least start thinking inside this box, and you run the risk that either no decision will materialise, or each one will suffer catastrophic delays.

That is why wartime totally changes protocols and procedures. When people are dying, we don't have the time to care about the protocols or procedures.

In the last three years of Russian aggression, I have often heard both my colleagues at the MFA and our partners say, 'We cannot do it that quickly because there is a procedure.' In reality, it turns out that if we correctly establish a process looking for a clear-cut result, we will find that any country and any institution

has a lot of leeway for cutting and compressing the time needed to make decisions.

The fifth principle of Ukrainian wartime diplomacy is flexibility and inclusivity of menu–style decisions.

Anyone who has at least once worked in diplomacy or international relations heard a phrase like 'It is not an à la carte menu'. That is to say, you cannot pick and choose from the list of principles and requirements given to you — either accept them all or none at all. Ukrainian wartime diplomacy has reframed this approach because nowadays, we require the art of combining strictness and integrity with flexibility and inclusivity.

According to Sun-Tzu, war consists of attacks and manoeuvres. Attacks happen when you maintain strictness and integrity. Manoeuvres happen when you show flexibility.

When President Zelenskyy revealed the idea of the Peace Formula, it already had an element of flexibility. Out of its 10 points, everyone was free to choose those they could support unreservedly and were ready to work on fulfilling for the sake of achieving just peace.

It is a unique feature of our peace plan, and it was intentionally designed that way to attract as many countries as possible. The Peace Formula will go down in the history of diplomacy, not only because it is the first instance of a war's outcome being dictated by the attacked country and not its attacker or a third party but also as an example of constructive selectivity or diplomatic inclusivity.

The sixth wartime diplomacy principle is 'everyone talks to everyone', or 'total diplomacy'.

In a country at war, the classic 'everything goes through the MFA' diplomacy model doesn't work. The Ministry of Foreign Affairs alone, no matter how well-staffed it is, cannot physically handle the sheer volume of all the ongoing communication.

First Lady of Ukraine Olena Zelenska regularly participates in complex diplomatic negotiations, pays visits to important countries, speaks in the US Congress, and develops the global coalition in support of Ukraine through diplomacy of first ladies and gentlemen. Head of the Office of the President Andrii Yermak develops diplomacy of national security advisors to promote the Peace Formula and other important issues. Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine Ruslan Stefanchuk is building up parliamentary diplomacy, having recently initiated the parliamentary track of the Crimea Platform. Prime Minister Denys Shmyhal has relaunched our relations with Slovakia's new Robert Fico–led government following the principles of pragmatism. Head of the Zakarpattia RMA Viktor Mykyta is building bridges of understanding with Hungary, appealing to the common interests of good neighbourly relations and the security and welfare of Ukraine's Hungarian community.

The Office of the President, Cabinet of Ministers, Ministry of Foreign Affairs, other ministries, and even the regional and municipal authorities all communicate directly with their counterparts in other countries at all levels. Everyone must communicate with everyone else, like in Valerii Lobanovskyi's style of Total Football.

The main problem arises when everyone says different things. That is why the MFA's function during the war transitions from coordinating who talks with whom to coordinating what they all talk about. If we are to win, we need to have one voice, communicating with the world in unison.

An essential element of this principle of wartime diplomacy requires us to involve civil society, experts, religious communities, and Ukrainian citizens living abroad. Today, they must all recognise themselves as Ukrainian diplomats whose voices carry weight. The MFA is working on this a lot.

Finally, the seventh principle is clarity and straightforwardness of statements and their relevance to specific contexts.

Everyone can easily spot a classic diplomat whose speech is so full of courtesy that it is hard to understand what it is actually about. That is not just out of homage to tradition; it is also a convenient tactic of embedding multiple scenarios in a single sentence. After all, you never know what life might bring next, and no one wants to end up sounding crude.

However, during a war, it is better to sound crude than speak in a manner that is either not immediately understood or misunderstood, with your words, at best, having no effect.

Verbal fencing suffices during peacetime. During a war, however, one needs to communicate a message to the right audience as clearly and quickly as possible. That requires an excellent understanding of a given audience and speaking to it concisely, directly, and bluntly while remaining aware of the context.

This principle of wartime diplomacy also largely relies on proactive and creative communication with new audiences. Even when such audiences may at first appear negatively biased against you and the country you represent.

You need to seize every opportunity to convey the desired message. I can share an example from my experience. Before embarking on my visit to the PRC, I recorded a short video message with Mandarin subtitles, addressing the users of Weibo (the Chinese equivalent of Facebook) — China's most popular social network, mostly unknown to the Western world's population. The Embassy of Ukraine in China has a Weibo page that regularly posts our President's addresses and other content with Mandarin subtitles.

That video contained nothing sensational — it may as well be an example of classic diplomatic communication. I announced my visit and talked about Ukrainian and Chinese cultures, people-to-people ties, respect for territorial integrity, and Ukraine's desire to put a just end to Russian aggression. Yet it

led to something unexpected… after arriving in Guangzhou, we found out that 1.2 million users had already viewed it. The reaction was overwhelmingly positive. The video set a positive backdrop for all negotiations and meetings. Our interlocutors would start discussions by mentioning that they had seen the video before the meeting.

Another integral element of the seventh principle of wartime diplomacy is the right to publicise what the other party says during the negotiations but does not publicly state in its official position. This is like diplomatic neurosurgery. The price of a mistake is catastrophic. We must carefully assess everything.

***

This seven-point list of wartime diplomacy principles is not comprehensive. I think we will need to devise and implement a few more principles to win this war. Furthermore, we will need such principles to prevent future global crises of the same kind as the unprovoked Russian aggression against Ukraine and ensure just peace.

Ukraine and President Volodymyr Zelenskyy's diplomatic team are ready.

Павло КРИВОНОС,
Надзвичайний і Повноважний Посланник другого класу,
генеральний директор ДП «ГДІП»,
повний кавалер орденів «За заслуги»,
заслужений будівельник України,
почесний професор
Національного університету «Острозька академія»,
Західноукраїнського національного університету,
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
та Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ТВОРИМО ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ
(до 25-річчя наукового щорічника «Україна дипломатична»)

Далекого 2000 року було презентовано перший випуск наукового щорічника «Україна дипломатична» — унікального видання в сучасній періодиці. Тоді публікування матеріалів дипломатичного корпусу, досліджень з історії міжнародних відносин України було для молодої держави фактично новою темою, тож автори ідеї та ініціатори видання — я і заслужений журналіст України, кандидат історичних наук Анатолій Денисенко — відчули потребу створити таке видання, майбутній літопис української дипломатії.

Інституційними засновниками першого випуску стали Дипломатична академія при МЗС України, Генеральна дирекція по обслуговуванню іноземних представництв Київської міської державної адміністрації та Історичний клуб «Планета», що його понад два десятиліття очолював А. Денисенко. У книзі спогадів «Сам про себе», опублікованій у серії «Бібліотека наукового щорічника “Україна дипломатична”»,

Анатолій Васильович згадує про ідею створення щорічника: «Якось, уже в роки незалежності України, завітавши з генеральним директором Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павлом Олександровичем Кривоносом на традиційне зібрання київських учених-істориків, дипломатів, журналістів Міжнародного історичного клубу "Планета", Володимир Борисович (Яловий. — *Авт.*) зацікавився цією науковою громадською організацією. Спілкування з відомими вченими — тодішнім віце-президентом НАН України Іваном Федоровичем Курасом, колишнім директором Інституту міжнародних відносин, а тепер ректором Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академіком НАН України Леонідом Васильовичем Губерським, дипломатами та журналістами наштовхнуло на думку започаткувати нове, поки що єдине у світі, видання — науковий щорічник "Україна дипломатична"»[1].

Зліва направо: **Анатолій Денисенко**, заслужений журналіст України, голова Історичного клубу «Планета», кандидат історичних наук, головний редактор щорічника; **Олексій Онищенко**, доктор філософських наук, професор, генеральний директор Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (1992–2013 рр.); **Сергій Грабар**, директор дирекції «Дипсервіс» ДП «ГДІП» (1996–2004 рр.); **Володимир Яловий**, заступник Київського міського голови (1999–2006 рр.), заступник керівника Апарату Верховної Ради України (2007–2015 рр.); **Іван Кулеба**, заступник Міністра закордонних справ України (2003–2004 рр.), Надзвичайний і Повноважний Посол; **Ярослав Яцків**, перший заступник Міністра освіти і науки України (2000–2001 рр.), доктор фізико-математичних наук, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України

Left to right: **Anatolii Denysenko**, Merited Journalist of Ukraine, Head of the Planeta Historical Club, PhD in History, Editor-in-Chief of the yearbook; **Oleksii Onyshchenko**, Doctor of Philosophy, Full Professor, Director General of the Vernadsky National Library of Ukraine (1992–2013); **Serhii Hrabar**, Director of the GDIP Dypservis Directorate (1996–2004); **Volodymyr Yalovyi**, Deputy Mayor of Kyiv (1999–2006), Deputy Chief of Staff of the Verkhovna Rada of Ukraine (2007–15); **Ivan Kuleba**, Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine (2003–4), Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary; **Yaroslav Yatskiv**, First Deputy Minister of Education and Science of Ukraine (2000–1), Doctor of Physics and Mathematics, Director of the Main Astronomical Observatory of the NAS of Ukraine

[1] *Денисенко А.* Сам про себе. Curriculum vitae, або Сам про себе і моїх друзів по життю на зламі двох епох. К.: ДП «ГДІП», 2020. 312 с.

Спочатку головним завданням було якнайбільше ознайомити читача з історією української дипломатії, зафіксувати сучасний стан міжнародних відносин, висвітлити біографії представників чинного іноземного та українського дипломатичного корпусу (нині цей довідковий блок містить перелік і роки призначення голів українських та закордонних дипломатичних місій і міжнародних організацій). Сьогодні ж метою є також забезпечення платформи для комунікації між діячами дипломатичної сфери, представниками міжнародних організацій, політологами, вченими, істориками; формування позитивного іміджу України серед світової спільноти; сприяння спадкоємності поколінь дипломатів у сфері міжнародних зв'язків; розвиток вітчизняної дипломатичної школи[2].

Завданням книги потужна редакційна рада, колегія та команда вбачають висвітлення діяльності дипломатичної служби України та іноземних держав; глобальний аналіз сучасних тенденцій та актуальних проблем міжнародних відносин і міжнародного права; дослідження здобутків та проблемних моментів у роботі української дипломатичної служби. І якщо на початках здебільшого акцентували на історії, то нині у випусках значно більше матеріалів про міжнародні відносини та геополітику.

Відповідають тематиці видання й рубрики: «Історія дипломатії», «Інституційна історія української дипломатії очима її учасників», «Фаховий погляд дипломата», «Дипломатичний корпус України», «Сучасна дипломатія: концепції та реалії», «Геополітика в сучасному світі», «Публічна дипломатія», «Постаті та події», «Бібліографія» тощо. Рубрики не є статичними, а змінюються відповідно до реалій сьогодення.

Після презентації першого випуску щорічника, вихід кожного наступного ставав подією в науковому та культурному житті. Незмінною залишається підтримка з боку наукової громадськості, передусім інститутів Національної академії наук України, вчених провідних університетів країни, дипломатів.

Коли 2000 року представили перший випуск наукового щорічника «Україна дипломатична», реакція запрошених (серед яких були відомі історики, дипломати, громадські й політичні діячі) надзвичайно порадувала засновників та авторів цього видання[3]. Загалом і думка наукової громадськості, і відгуки засобів масової інформації сходилися до одного: настав час предметно і періодично відтворювати історію дипломатичного життя України, публікувати змістовні і глибокі розвідки про діяльність творців зовнішньої державної політики, знайомити читацький загал з епістолярієм відомих дипломатів, із ґрунтовними науково-теоретичними

[2] Про щорічник // Україна дипломатична. URL: http://ud.gdip.com.ua/pro-shchorichnyk

[3] *Кривонос П.* Творимо літопис української дипломатії / П. Кривонос, А. Денисенко // Україна дипломатична. К., 2009. Вип. 10. С. 16–23.

Розширене засідання редакційної колегії, присвячене ювілейному випуску видання «Україна дипломатична», 2009 р.
Зліва направо за столом: **Борис Гуменюк**, ректор Дипломатичної академії при МЗС України (1996–2003 рр.), Надзвичайний і Повноважний Посол; **Анатолій Зленко**, Міністр закордонних справ України (1990–1994, 2000–2003 рр.); **Юрій Кочубей**, Надзвичайний і Повноважний Посол; **Ірина Матяш**, докторка історичних наук, професорка; **Борис Тарасюк**, Міністр закордонних справ України (1998–2000, 2005–2007 рр.); **Геннадій Удовенко**, Міністр закордонних справ України (1994–1998 рр.), 52-й президент Генеральної Асамблеї ООН; **Галина Менжерес**, директорка дирекції «Дипсервіс» ДП «ГДІП» (2004–2009 рр.).
Перший ряд стоять зліва направо: **Віталій Карпенко**, завідувач кафедри журналістики Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», письменник; **Василь Туркевич**, письменник, заслужений діяч мистецтв України; **Анатолій Денисенко**, кандидат історичних наук, заслужений журналіст України, голова історичного клубу «Планета»; **Павло Кривонос**, генеральний директор ДП «ГДІП»; **Леонід Шкляр**, доктор політичних наук, професор; **Володимир Бех**, вчений-філософ; Віктор Пасак, заслужений журналіст України; **Валерій Солдатенко**, доктор історичних наук, професор, голова Українського інституту національної пам'яті (2010–2014 рр.).
Другий ряд стоять зліва направо: **Ростислав Сосса**, картограф, доктор географічних наук; **Володимир Лозицький**, кандидат історичних наук, професор; **Григорій Перепелиця**, директор Інституту зовнішньополітичних досліджень, доктор політичних наук; **Віктор Чамара**, генеральний директор інформаційного агентства «Укрінформ» (1999–2011 рр.); **Володимир Лавриненко**, проректор з міжнародних зв'язків НПУ імені М.П. Драгоманова

Extended meeting of the Editorial Board on the anniversary of the *Diplomatic Ukraine* yearbook, 2009.
Left to right, sitting behind the table: **Borys Humeniuk** — Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine at the MFA of Ukraine (1996–2003), Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary; **Anatolii Zlenko** — Minister for Foreign Affairs of Ukraine (1990–4, 2000–3); **Yurii Kochubei** — Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary; **Iryna Matiash** — Doctor of History, Full Professor; **Borys Tarasiuk** — Minister for Foreign Affairs of Ukraine (1998–2000, 2005–7); **Hennadii Udovenko** — Minister for Foreign Affairs of Ukraine (1994–98), 52nd President of the UN General Assembly; **Halyna Menzheres** — Director of the GDIP Dypservis Directorate (2004–9).
Standing in the first row left to right: **Vitalii Karpenko** — Head of the Department of Journalism of the Open International University of Human Development 'Ukraine'; **Vasyl Turkevych** — writer, Merited Art Worker of Ukraine; **Anatolii Denysenko** — PhD in History, Merited Journalist of Ukraine, Head of the Planeta Historical Club; **Pavlo Kryvonos** — GDIP Director-General; **Leonid Shkliar** — Doctor of Political Science, Full Professor; **Volodymyr Bekh** — scholar and philosopher; **Viktor Pasak** — Merited Journalist of Ukraine; **Valerii Soldatenko** — Doctor of History, Full Professor, Head of the Ukrainian Institute of National Memory (2010–4).
Standing in the second row left to right: **Rostyslav Sossa** — cartographer, Doctor of Geography; **Volodymyr Lozytskyi** — PhD in History, Full Professor; **Hryhorii Perepelytsia** — Director of the Foreign Policy Research Institute, Doctor of Political Science; **Viktor Chamara** — Director General of the Ukrinform Ukrainian National News Agency (1999–2011); **Volodymyr Lavrynenko** — Vice Rector for International Relations of the Mykhailo Drahomanov National Pedagogical University

дослідженнями цієї важливої галузі міжнародних відносин. Можна пригадати фахову рецензію на перший випуск видання від Івана Кураса, тодішнього директора Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАН України, віцепрем'єр-міністра України з питань гуманітарної політики (1994–1997 рр.), члена Ради з питань науки та науково-технічної політики при Президентові України (з 1996 р.), віцепрезидента НАН України: «Без перебільшення можна сказати, що нове періодичне видання — науковий щорічник "Україна дипломатична" — заслуговує на увагу широкого читацького загалу. Ошатна книга обсягом понад 400 сторінок вирізняється гарною поліграфією, кольоровими ілюстраціями. Та основне — це високий науковий рівень, широка інформативність. Майже третина щорічника присвячена дипломатичному корпусу, власне, вперше подані біографії наших діючих українських та зарубіжних послів. Зміст першого випуску наукового щорічника засвідчує, що зусилля його упорядників (Анатолій Денисенко, Борис Гуменюк, Павло Кривонос), досить представницької редакційної колегії, до складу якої ввійшли вчені Дипломатичної академії при Міністерстві закордонних справ України, Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Інституту міжнародних відносин, Інституту журналістики, Центру українознавства Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка, Українського державного науково-дослідного інституту архівної справи і документознавства, завершилися створенням глибокого наукового дослідження в царині історії й сьогодення української дипломатії»[4].

Поточні реалії визначали динаміку розвитку видання; щороку розширювалося коло авторів, а рубрики зазнавали змін і доповнень: рубрика «Дослідження і розвідки» містить матеріали, пов'язані з українською проблематикою в контексті війни росії проти України; «Геополітика в сучасному світі. Війна росії проти України» охоплює низку досліджень, які стосуються різних аспектів міжнародного життя в контексті російської агресії проти України; «Фаховий погляд дипломата» — це статті послів України, тимчасових повірених у справах та представників нашої держави у міжнародних організаціях, а також іноземних дипломатів в Україні; «Публічна дипломатія» — це праці, пройняті думкою про захист України, збереження її суверенітету, турботою про долю українців, засудженням російської агресії; «Сучасна дипломатія: концепції та реалії» об'єднує нариси авторів із широкого кола питань міжнародних відносин.

Сьогодні за наукове забезпечення й підготовку щорічника, його рекомендацію до друку відповідають, зокрема, Державна установа «Інститут

[4] *Курас І.* Українська дипломатія: історія і сьогодення // Україна дипломатична. К., 2001. Вип. 2. С. 4–7.

всесвітньої історії НАН України», ГО «Інститут зовнішньополітичних досліджень». Серед авторів створення проєкту, його ідейних натхненників, безумовно, залишається Історичний клуб «Планета».

Анатолій Денисенко (1939–2020 рр.) залишався незмінним головним редактором наукового щорічника «Україна дипломатична». Він згуртував навколо книги широке коло видатних українських і закордонних дипломатів, учених-гуманітаріїв, мистецтвознавців, релігійних діячів і журналістів. Підготовка історичної періодики, а також проведення круглих столів для обговорення нагальних проблем дипломатичних взаємин були його основною діяльністю впродовж десятиліть. Саме наполегливості та професіоналізму А. Денисенка ми завдячуємо тим, що ця книга не лише побачила світ, а й утвердилася як фахове видання міжнародного рівня.

Зосереджуючись на характерних особливостях нашої роботи, варто зауважити дружну, доброзичливу, злагоджену, творчу працю редакційної колегії. Якщо проаналізувати роботу в кількісних показниках, то можна побачити таке співвідношення: у першому випуску надруковано статей — 21 (424 с.), другому — 43 (608 с.), третьому — 55 (824 с.), четвертому — 42 (784 с.), п'ятому — 45 (795 с.), шостому — 37 (784 с.), сьомому — 27 (707 с.), восьмому — 40 (824 с.), дев'ятому — 50 (792 с.), десятому — 62 (1120 с.), одинадцятому — 43 (928 с.), дванадцятому — 45 (1040 с.), тринадцятому — 51 (1088 с.), чотирнадцятому — 62 (1200 с.), п'ятнадцятому — 66 (922 с.), шістнадцятому — 69 (1008 с.), сімнадцятому — 66 (1009 с.), вісімнадцятому — 67 (800 с.), дев'ятнадцятому — 59 (864 с.), двадцятому — 59 (832 с.), двадцять першому — 48 (880 с.), двадцять другому — 54 (900 с.), двадцять третьому — 34 (488 с.), двадцять четвертому — 47 (800 с.). Загалом 1192 наукові публікації.

Видавцем щорічника від самого початку є Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, яка стала також і суб'єктом видавничої діяльності, адже постійно ініціює та видає книги дипломатичного спрямування, біографічні праці, навчальні й академічні посібники, фірмові календарі, листівки та сувенірну іміджеву друковану продукцію. Презентації всіх цих видань надають членам дипломатичного корпусу чудову нагоду налагодити міжособистісні контакти через неформальне спілкування. Крім фірмової продукції, за ці роки було видано 34 книги в межах створеної 2005 року серії «Бібліотека наукового щорічника "Україна дипломатична"». Започаткування серії було логічним продовженням і розвитком щорічника, а першим випуском стала монографія з добіркою важливих документів та унікальних світлин «Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині» (автори: Ірина Матяш, Юрій Мушка). 2011 року в цій серії окремими книгами вийшли біографічні есе «Людина планети» (про видатного українського дипломата Геннадія Удовенка)

та «Постпред України» (про українського дипломата Івана Грищенка). До 20-ї та 30-ї річниць заснування ГДІП «Бібліотека» поповнилася ґрунтовними виданнями про діяльність Генеральної дирекції та широку панораму зовнішньополітичних зв'язків нашої держави. Книги «Лідер двох епох» (про Гейдара Алієва) та «Гордість націй. Вихідці з України — видатні діячі Ізраїлю» побачили світ ще й англійською мовою. Серед видань серії: «Заповіт миру. Життя та діяльність доктора Мун Сон Мьона», «Міжнародно-правовий статус Будапештського меморандуму» Ігоря Лоссовського, спогади, дослідження та роздуми видатних українських дипломатів, зокрема Сергія Борщевського, Бориса Гуменюка, Михайла Дашкевича, Станіслава Лазебника, Миколи Макаревича, Володимира Огризка, Олександра Сліпченка, Володимира Чорного, а також білінгвальні художні книги, видані спільно з Посольством Іспанії. Крім безоплатного розповсюдження серед закладів вищої освіти та головних бібліотек, книги доступні на сайті ГДІП.

МОН України визнало «Україну дипломатичну» науковим фаховим виданням відповідно до наказу № 886 від 2 липня 2020 року, а 2024 року Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення рішенням № 2012 внесла щорічник до переліку друкованих медіа.

Державне підприємство «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» постійно вдосконалює і розширює тісну інформаційну

та комунікаційну співпрацю з українськими й іноземними діячами, спільнотами й організаціями, а видавнича діяльність є надзвичайно важливим інструментом у цьому аспекті. Ми дякуємо авторам за активність та наукову доброчесність, членам редакційної ради та колегії — за плідну працю з укладання змісту і рецензування матеріалів та незмінне прагнення до вдосконалення, а редакційному колективу — за відданість справі, наполегливість і неперервність роботи, попри всі виклики сьогодення. Завдяки кожному з вас дипломатія набуватиме ще більшої популярності та ваги в сучасному світі.

Протягом десятиліть нашим незмінним партнером є професійний колектив Інституту міжнародних відносин (нині — Навчально-науковий інститут міжнародних відносин. — *Авт.*) КНУ імені Тараса Шевченка на чолі з керівниками Леонідом Губерським, Володимиром Бугровим і Валерієм Копійкою. 80-річчя інституту — це подія, наповнена долями, історіями успіху та перемог; це інституалізація української дипломатії, її основа та потенціал. Мені приємно, що ми разом провели презентацію наукового щорічника з нагоди 75-річчя інституту, і я також радий, що такі спільні події стають традицією і цьогоріч ми знову розділяємо наші ювілеї. Хочеться вірити, що 85-річчя інституту та 30-річчя «України дипломатичної» ми так само відзначимо пліч-о-пліч під мирним небом України.

Міністерство
закордонних справ України

Дипломатична академія України
імені Геннадія Удовенка

01001, м.Київ, вул. Велика Житомирська, 2

ЄДРПОУ 20062173

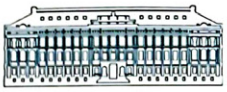

Telephone: +38 (044) 238-15-45
Fax: +38 (044) 279-47-05
Email: rector@da.mfa.gov.ua

Ministry
of Foreign Affairs of Ukraine

Hennadii Udovenko
Diplomatic Academy Of Ukraine

2, Velyka Zhytomyrska Street, Kyiv, 01001

EDRPOU 20062173

Надзвичайному й Повноважному
Посланникові другого класу,
генеральному директорові ДП «ГДІП»
Павлові КРИВОНОСУ

Шановний Павле Олександровичу!

Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС України та ми особисто висловлюємо Вам повагу й щиру подяку за надіслані примірники фахового наукового щорічника «Україна дипломатична», видання «30 років ГДІП», а також іншої фірмової друкованої продукції ГДІП.

Ми цінуємо та захоплюємося натхненною працею, яку Ви та вся команда Генеральної дирекції спрямовуєте на те, аби ці чудові, унікальні видання змогли побачити світ. Особливої уваги та відзнаки, зокрема, вартий науковий щорічник «Україна дипломатична». Це видання є винятковим досконалим проєктом, аналогів якому не існує, а його зміст – своєрідною квінтесенцію діяльності Генеральної дирекції, де зібрано безцінні знання та досвід із дипломатичного життя, аналітичні розвідки з його історії та сьогодення, хроніки, які сформували розвиток сучасної української дипломатії. Завдяки таким проєктам, як «Україна дипломатична», а також багатьом іншим важливим ініціативам ГДІПу, сьогодні, у нелегких умовах повномасштабної війни, формується позитивний імідж нашої держави в очах міжнародної спільноти, висвітлюється успішна діяльність українських дипломатів, просуваються наші національні інтереси на міжнародній арені.

Ми щиро вдячні Вам за роки тривалої співпраці між нашими установами, реалізацію спільних проєктів, презентацій та заходів. Пліч-о-пліч ми успішно

популяризуємо Україну у світі, заохочуємо молодь пізнавати нелегку, але вкрай важливу професію дипломата. Щороку представники Дипломатичної академії України долучаються до засідання редакційної колегії «України дипломатичної», беруть участь в обговоренні та висловлюють власну позицію щодо її наповнення. До того ж наша установа від початку свого заснування й донині використовує науковий щорічник як навчальний посібник у процесі підготовки майбутніх фахівців. Адже видання вдало вмішує той корпус знань і практичного досвіду, який є необхідним для кожного дипломата, а також перелік якісних матеріалів для підготовки висококваліфікованих спеціалістів у сфері сучасних міжнародних відносин. Цей об'ємний енциклопедичний ресурс став вагомим внеском у формування української дипломатичної школи.

«Україна дипломатична» – безперечно, результат Вашого високого професіоналізму та любові до своєї справи, чим нині не можна не пишатися. Дякуємо за незламну системну працю усього колективу Генеральної дирекції, який спільними зусиллями втілює в життя такі важливі проєкти.

Користуючись нагодою, засвідчуємо запевнення в глибокій до Вас повазі та сподівання на подальшу плідну співпрацю.

Директор Дипломатичної академії України при МЗС України, Надзвичайний і Повноважний Посол **Геннадій НАДОЛЕНКО**

Ректор Дипломатичної академії України (2003–2006 рр., 2013–2015 рр.), Надзвичайний і Повноважний Посол **Микола КУЛІНІЧ**

Ректор Дипломатичної академії України (1996–2003, 2007–2012 рр.), Надзвичайний і Повноважний Посол **Борис ГУМЕНЮК**

Second-Class Envoy Extraordinary and Plenipotentiary,
Director-General of the GDIP
Pavlo KRYVONOS

Dear Mr Kryvonos!

The Hennadii Udovenko Diplomatic Academy of Ukraine at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine and we personally express our respect and sincere gratitude for the received copies of the scientific yearbook *Diplomatic Ukraine*, the publication *30 years of the GDIP* and other branded printed products of the GDIP.

We appreciate and admire the enthusiastic work that you and the entire team of the Directorate-General put into making these excellent and unique publications come to life. In particular, the scientific yearbook *Diplomatic Ukraine* deserves special attention and recognition. This publication is an exceptional and perfect project, which has no analogues, and its content is a kind of quintessence of the Directorate-General's activities, which contains invaluable knowledge and experience of diplomatic life, analytical research on its history and present, chronicles that have shaped the development of modern Ukrainian diplomacy. Thanks to such projects as *Diplomatic Ukraine*, as well as many other important initiatives of the GDIP, today, in the difficult conditions of a full-scale war, a positive image of our country is being formed in the eyes of the international community, the successful activities of Ukrainian diplomats are being covered, and our national interests are being promoted in the international arena.

We are sincerely grateful to you for the years of long-standing cooperation between our institutions and the implementation of joint projects, presentations and events. Side by side, we have been successfully promoting Ukraine in the world and encouraging young people to learn the challenging but extremely important profession of a diplomat. Every year, representatives of the Diplomatic Academy of Ukraine join the editorial board of *Diplomatic Ukraine*, participate in discussions and express their own position on its content. In addition, from its very foundation to the present day, our institution has been using the scientific yearbook as a teaching tool in the process of training future specialists. Because the publication indeed efficiently contains the body of knowledge and practical experience that is essential for every diplomat, as well as a list of relevant materials for training highly qualified specialists in the field of modern international relations. This comprehensive encyclopaedic resource has significantly contributed to the formation of the Ukrainian diplomatic school.

Diplomatic Ukraine is undoubtedly the result of your high professionalism and dedication to your work, which is something to be proud of. Thank you for the unwavering systematic work of the entire staff of the Directorate-General, who jointly implement such important projects.

We would like to avail ourselves of this opportunity to express the assurances of our highest consideration and hope for further fruitful cooperation.

Director of the Diplomatic Academy of Ukraine at the MFA of Ukraine, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary /signed/ **Hennadii NADOLENKO**

Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine (2003–6, 2013–15), Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary /signed/ **Mykola KULINICH**

Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine (1996–2003, 2007–12), Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary /signed/ **Borys HUMENIUK**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Володимирська, 54, Київ-54, 01601, МСП.
E-mail: prez@nas.gov.ua. Факс: (044) 234-32-43
Телефон: канцелярія 234-51-67, 239-65-94; для довідок 239-66-66, 239-64-44
Для телеграм: Київ, Наука. ЄДРПОУ 00019270

№ 121/1344-12 «02» 09 2024 р.

На Ваш №

Генеральному директору
ДП «Генеральна дирекція з обслуговування
іноземних представництв»,
Надзвичайному й Повноважному Посланнику II класу
Павлу КРИВОНОСУ

Вельмишановний Павле Олександровичу!

Від імені Національної академії наук України висловлюю глибоку повагу і хочу привітати Вас та весь колектив Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв із виходом ювілейного 25-го випуску фахового наукового щорічника «Україна дипломатична».

Це – унікальне видання, яке стало літописом української дипломатії, джерелом аналізу розвитку іноземної дипломатичної служби в Україні. Завдяки щорічнику наукова спільнота має майданчик для дискусії та публікації своїх роздумів, досліджень і напрацювань. За 25 років у фаховому виданні зібрано вагому базу знань та досвіду дипломатичного життя, що й надалі передаватиметься від ветеранів дипломатичної служби до послідовників, слугуватиме ґрунтовним путівником у сфері міжнародних відносин, корисним посібником для майбутніх фахівців у розбудові цього важливого ремесла.

З нагоди ювілею заснування часопису висловлюю щиру подяку за спільну працю пліч-о-пліч над цим важливим проєктом. Ми пишаємося, що серед засновників видання є Інститут всесвітньої історії НАН України, вчена рада якого рекомендує книгу до друку. Представники НАН України є постійними членами редакційної ради та колегії щорічника, а також роблять вагомий внесок у його формування. Члени Національної академії наук України щороку публікують на сторінках «України дипломатичної» свої статті, сприяючи розвитку наукового складника видання.

Зам. 6851. Від 02.02.2023. Тираж 5000

Сьогодні в умовах повномасштабної війни ми як ніколи розуміємо ціну успішної роботи українських дипломатів, важливість взаємодії з представниками інших держав, зміцнення національних інтересів серед міжнародної спільноти та відстоювання наших цінностей, а також ціну збереження української історії та мови. Саме це є важливим рушієм у роботі Генеральної дирекції, яка своєю діяльністю та десятками важливих проєктів, серед яких і «Україна дипломатична», щодня сприяє зміцненню нашої держави, взаєморозумінню з іноземними партнерами та наближенню нашої перемоги.

Науковий щорічник «Україна дипломатична», безперечно, вартий вагомих зусиль, яких доклали до його створення. Тож висловлюю високу пошану кожному, хто до цього долучився. А Вам, Павле Олександровичу, дякую за відданість своїй справі, професійність та ентузіазм, завдяки яким видання побачило світ.

Бажаю «Україні дипломатичній» подальшого плідного розвитку та визнання на благо Української держави!

З глибокою повагою

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України Анатолій ЗАГОРОДНІЙ

Unofficial translation

The National Academy of Sciences of Ukraine

54 Volodymyrska St, Kyiv-54, 01601
Email: prez@nas.gov.ua. Fax: (044) 234-32-43
Phone: chancellery 234-51-67, 239-65-94; inquiries: 239-66-66, 239-64-44
For telegrams: Kyiv, Nauka. USREOU 00019270

No. 121/1344-12 02.09.2024

Director-General of the
State Enterprise 'Directorate-General
for Rendering Services to Diplomatic Missions',
Second-Class Envoy Extraordinary and Plenipotentiary
Pavlo KRYVONOS

Esteemed Mr Pavlo Kryvonos,

On behalf of the National Academy of Sciences of Ukraine, I would like to express my deep respect and congratulate you and the entire team of the Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions on the release of the 25th-anniversary issue of the scientific yearbook *Diplomatic Ukraine*.

This unique publication has become a chronicle of Ukrainian diplomacy and a source of analysis on the development of the foreign diplomatic service in Ukraine. Thanks to this yearbook, the academic community has a platform for discussing and publishing their thoughts, research, and findings. Over 25 years, the professional publication has compiled a substantial knowledge base and experience in diplomatic life. Veteran diplomats will continue passing this knowledge and experience down to their successors. It will serve as a comprehensive guide in international relations and a valuable resource for future specialists in developing this important craft.

On the occasion of the journal's anniversary, I extend my sincere gratitude for your joint work on this significant project. We are proud that the Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine is among the founders of this publication, with its academic council recommending the book for publication. Representatives of the National Academy of Sciences of Ukraine are permanent editorial board and council members, significantly contributing to its formation. Every year, members of the National Academy of Sciences of Ukraine publish their articles in the pages of *Diplomatic Ukraine*, contributing to the development of the publication's scientific component.

Today, in the context of full-scale war, we understand more than ever the value of the successful work of Ukrainian diplomats, the importance of interacting with representatives of other states, strengthening national interests within the international community, defending our values, and preserving Ukrainian history and language. This is an essential driver in the work of the Directorate-General for

Rendering Services to Diplomatic Missions. Through its activities and dozens of significant projects, including *Diplomatic Ukraine*, it contributes daily to strengthening our state, mutual understanding with foreign partners and bringing our victory closer.

The scientific yearbook *Diplomatic Ukraine* is undoubtedly worth the significant efforts invested in its creation. Therefore, I express my profound respect to everyone involved. To you, Mr Kryvonos, I extend my gratitude for your dedication to your work, professionalism, and enthusiasm, which have brought this publication to life.

I wish *Diplomatic Ukraine* continued fruitful development and recognition for the benefit of the Ukrainian state!

With deep respect,

President
Academician of the National Academy
of Sciences of Ukraine /signed/ Anatolii ZAHORODNII

Pavlo KRYVONOS,
Second-class Envoy Extraordinary and Plenipotentiary,
GDIP Director-General,
Full Cavalier of Orders of Merit,
Merited Builder of Ukraine,
Honorary Professor of the National University of Ostroh Academy,
West Ukrainian National University,
Open International University of Human Development 'Ukraine',
and Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University

CREATING THE CHRONICLE OF UKRAINIAN DIPLOMACY (marking the 25th anniversary of the *Diplomatic Ukraine* scientific yearbook)

Way back in 2000, we released the first issue of the *Diplomatic Ukraine* scientific yearbook that would become a unique series among contemporary periodicals. At the time, publishing materials related to the diplomatic corps and research on the history of Ukraine's international relations was essentially a brand-new concept for our young country. Therefore, Merited Journalist of Ukraine, PhD in History Anatolii Denysenko and I — the two authors of this idea and founders of the yearbook — felt the need to create such a publication that would become a chronicle of Ukrainian diplomacy.

Its founding institutions were the Diplomatic Academy at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, the Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions under the Kyiv City State Administration, and the Planeta Historical Club, which Mr Denysenko presided over for more than two decades. In his *The Story of Me* — a book of memoirs released as part of the 'Library of the scientific yearbook *Diplomatic Ukraine*' series — Anatolii Denysenko wrote the following about the idea to create the yearbook: 'At some point since Ukraine's independence, Mr Volodymyr [Yalovyi] and Director-General Pavlo Kryvonos of the Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions attended a traditional gathering of Kyiv-based scholars of history, diplomats, and journalists at the Planeta International History Club, where the former took interest in that academic NGO. Conversations with famous scholars, such as Ivan Kuras (then Vice-President of the NAS of Ukraine), Leonid Huberskyi (academician of the NAS of Ukraine, former Director of the Institute of International Relations, and current Rector of the Taras Shevchenko National University of Kyiv), and various diplomats and journalists led to the idea of launching a new, so far unique in the world, publication: *Diplomatic Ukraine* scientific yearbook.'

По центру: Геннадій Удовенко, Міністр закордонних справ України (1994–1998 рр.), 52-й президент Генеральної Асамблеї ООН; праворуч: Діна Удовенко та Анатолій Зленко, Міністр закордонних справ України (1990–1994, 2000–2003 рр.), 2006 р.

In the centre: Hennadii Udovenko, Minister for Foreign Affairs of Ukraine (1994–98), 52nd President of the UN General Assembly; right: Dina Udovenko and Anatolii Zlenko, Minister for Foreign Affairs of Ukraine (1990–4, 2000–3), 2006.

Initially, its primary goal was to broadly acquaint its readers with the history of Ukrainian diplomacy, chronicle the current development of international relations, and highlight biographies of the serving members of the foreign and Ukrainian diplomatic corps (currently, the reference section contains a list of heads of Ukrainian and foreign diplomatic missions and international organisations, displaying their respective years in office). Today, it also serves to provide a platform for communication between actors in the diplomatic field, representatives of international organisations, political scientists, academics, and historians; to promote a positive image of Ukraine within the international community; to facilitate the continuity of generations of diplomats in the field of international relations; and to foster the development of the Ukrainian diplomatic school.

Our impressive editorial council, editorial board, and team view the book's purpose as covering the activities of Ukrainian and foreign diplomatic services, presenting a global analysis of current trends and topical issues of international relations and international law, and examining the accomplishments and shortcomings of the Ukrainian diplomatic service. Although we initially focused on history, nowadays, each issue includes many more articles on international relations and geopolitics.

The names of the sections are aligned with the publication's thematic scope: 'History of diplomacy', 'Institutional history of Ukrainian diplomacy through the eyes of those involved', 'Diplomat's professional opinion', 'Diplomatic corps of Ukraine', 'Modern diplomacy: concepts and realities', 'Geopolitics in modern world', 'Public diplomacy', 'Figures and events', 'Bibliography', etc. Sections are not static across different issues and change in line with today's evolving context.

Since the presentation of the yearbook's first issue, the release of each subsequent issue has become an essential academic and cultural event. We continue to receive support from the academic community, most notably from the institutes of the National Academy of Sciences of Ukraine, scientists from Ukraine's top universities, and diplomats.

When we presented the first issue of the *Diplomatic Ukraine* scientific yearbook in 2000, the book's founders and authors were highly pleased with the reactions of the guests (among whom were well-known historians, diplomats, public figures, and politicians). The consensus of the academic community and the press coverage was that it was high time to begin a substantive and periodic account of the history of Ukraine's diplomatic life, to publish informative and in-depth studies of the work of foreign policymakers, and to introduce the masses to the writings of famous diplomats and the thorough scientific and theoretical research into this critical aspect of international relations. Ivan Kuras — then Director of the Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine, Deputy Prime Minister of Ukraine for Humanitarian Policy (1994–97), member of the Council for Science and Scientific Policy under the President of Ukraine (starting in 1996), Vice-President of the NAS of Ukraine — gave the first issue of the yearbook the following professional review: 'It is no exaggeration to assert that the new periodical, the *Diplomatic Ukraine* scientific yearbook, is worthy of attention of the general readership. The elegant book of over 400 pages features fine print quality and coloured illustrations. More importantly, it is highly academic and informative. Nearly a third of the yearbook revolves around the diplomatic corps, and it offers a first-ever collection of biographies of our current Ukrainian and foreign ambassadors. The contents of the yearbook's first issue demonstrate that the efforts of its compilers (Anatolii Denysenko, Borys Humeniuk, Pavlo Kryvonos), a fairly representative editorial board, which includes scholars from the Diplomatic Academy at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Hrushevskyi Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies of the NAS of Ukraine, Institute of Biographical Research of the Vernadskyi National Library of Ukraine, Institute of International Relations, Institute of Journalism, and Centre of Ukrainian Studies of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukrainian Research Institute of Archival Affairs and Records Management, all culminated in the creation of an extensive academic study of the history and modernity of Ukrainian diplomacy.'

Володимир Огризко, Міністр закордонних справ України (2007–2009 рр.), під час презентації 18 випуску щорічника «Україна дипломатична»; у президії зліва направо: Анатолій Денисенко, голова історичного клубу «Планета», Сергій Пирожков, Надзвичайний і Повноважний Посол, Сергій Корсунський, директор Дипломатичної академії при МЗС України (2017–2020 рр.), 30.11.2017 р.

Volodymyr Ohryzko, Minister for Foreign Affairs of Ukraine (2007–9), during the presentation of the 18th issue of the *Diplomatic Ukraine* yearbook; in the presidium left to right: Anatolii Denysenko, Head of the Planeta Historical Club, Serhii Pyrozhkov, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary, Serhii Korsunskyi, Director of the Diplomatic Academy of Ukraine at the MFA of Ukraine (2017–20), 30 November 2017.

Current realities shaped the course of the yearbook's development; each year, the circle of authors grew, and the list of sections evolved and expanded: the 'Research and essays' section contains articles related to Ukraine's issues in the context of russia's war against Ukraine; 'Geopolitics in modern world. Russia's war against Ukraine comprises several studies addressing various aspects of international life in the context of russian aggression against Ukraine; 'Diplomat's professional opinion' section features articles by Ukrainian ambassadors, Chargés d'Affaires and representatives of our country in international organisations, as well as by foreign diplomats in Ukraine; 'Public diplomacy' section includes materials imbued with the idea of defending Ukraine, preserving its sovereignty, caring about the fate of Ukrainians, and condemning russian aggression; 'Modern diplomacy: concepts and realities' section brings together authors who write on a wide range of international relations issues.

Currently, research support, preparation of the yearbook, and recommendations for publishing are the responsibility of organisations such as the State Institution 'Institute of World History of the NAS of Ukraine' and the 'Foreign Policy Research Institute' NGO. The Planeta Historical Club remains among the project's founders and inspirators.

Anatolii Denysenko (1939–2020) remained the editor-in-chief of the *Diplomatic Ukraine* scientific yearbook. He assembled a wide circle of prominent Ukrainian and foreign diplomats, humanities scholars, art historians, religious leaders, and journalists around the book. Preparation of historical periodicals and roundtable discussions on topical issues of diplomatic relations were his main areas of work throughout the decades. Owing to Mr Denysenko's determination and professionalism, this book not only saw the light of day but also became an established professional publication of international standing.

While focusing on the distinctive features of our work, I should mention the editorial board's friendly, good-willed, harmonious, and creative teamwork. Analysing the work in quantitative terms, we see the following figures: the first issue contains 21 articles (424 pages), the second — 43 (608 pages), the third — 55 (824 pages), the fourth — 42 (784 pages), the fifth — 45 (795 pages), the sixth — 37 (784 pages), the seventh — 27 (707 pages), the eighth — 40 (824 pages), the ninth — 50 (792 pages), the tenth — 62 (1,120 pages), the eleventh — 43 (928 pages), twelfth — 45 (1,040 pages), thirteenth — 51 (1,088 pages), fourteenth — 62 (1,200 pages), fifteenth — 66 (922 pages), sixteenth — 69 (1,008 pages), seventeenth — 66 (1,009 pages), eighteenth — 67 (800 pages), nineteenth — 59 (864 pages), twentieth — 59 (832 pages), twenty-first — 48 (880 pages), twenty-second — 54 (900 pages), twenty-third — 34 (488 pages), twenty-fourth — 47 (800 pages). Altogether, 1,192 scientific publications.

From the start, the yearbook has been published by the Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions, which became a publishing entity of its own, constantly launching and releasing books on diplomacy, biographies, teaching aids and academic textbooks, branded calendars, and souvenir printed products. Presentations of all such publications provide representatives of the diplomatic corps with an excellent occasion to make interpersonal contacts through informal networking. Over the years, apart from the branded products, we have released 34 books under the 'Library of the scientific yearbook *Diplomatic Ukraine*' series launched in 2005. Creating that series was a logical next step in the yearbook's development. Its first issue was *Activity of the Extraordinary Diplomatic Mission of UPR in Hungary* (by Iryna Matiash and Yurii Mushka) — a monograph featuring a selection of important documents and unique photographs. In 2011, the series was expanded with two separately released biographical essays: *A Man of the Planet* (about outstanding Ukrainian diplomat Hennadii Udovenko) and *The Permanent Representative of Ukraine* (about Ukrainian diplomat Ivan Hryshchenko). By the GDIP's 20th and 30th anniversaries, the Library was complemented with insightful books about the operations of the Directorate-General and the broad panorama of Ukraine's foreign relations. The books called *Leader of Two Epochs* (about Heydar Aliyev)

Під час презентації наукового щорічника «Україна дипломатична», 2014 р.
Зліва направо: Павло Кривонос, генеральний директор ДП «ГДІП», Віктор Андрущенко, ректор НПУ імені М.П. Драгоманова, Микола Кулініч, Надзвичайний і Повноважний Посол, Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет

During the presentation of the *Diplomatic Ukraine* scientific yearbook, 2014.
Left to right: Pavlo Kryvonos, GDIP Director-General, Viktor Andrushchenko, Rector of the Mykhailo Drahomanov National Pedagogical University, Mykola Kulinich, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary, His Holiness the Patriarch of Kyiv and All Rus-Ukraine Filaret

and *The Honour of the Nation. Citizens of Ukrainian Descent — Eminent Figures of Israel* even got released in the English language. Other releases in the same series include *Legacy of Peace. Life and Achievements of Doctor Sun Myung Moon*, Ihor Lossovskyi's *International Legal Status of Budapest Memorandum*, memoirs, research, and reflections of prominent Ukrainian diplomats such as Serhii Borshchevskyi, Borys Humeniuk, Mykhailo Dashkevych, Stanislav Lazebnyk, Mykola Makarevych, Volodymyr Ohryzko, Oleksandr Slipchenko, and Volodymyr Chornyi, and bilingual literature published in cooperation with the Embassy of Spain. We donate our books to universities and major libraries and make them available on the GDIP website.

The Ministry of Education and Science of Ukraine recognised the *Diplomatic Ukraine* as a professional academic publication with its Order No. 886 of 2 July 2020. In 2024, the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine included the yearbook in the list of print media with its Decision No. 2012.

The State Enterprise 'Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions' constantly improves and expands close information and communication cooperation with Ukrainian and foreign individuals, communities, and organisations. In this context, our publishing work plays a vital role. We thank the contributing authors for their active involvement and academic

integrity, the members of the Editorial Council and Board for their fruitful work on compiling and peer-reviewing the contents and continuous commitment to improvement, and the editing team for their dedication to the cause and persistent and tireless work amidst all the current challenges. Thanks to each of you, diplomacy will continue to gain even more recognition and weight in the modern world.

For decades, we have enjoyed the unwavering partnership with the faculty of the Institute of International Relations (now known as the Educational and Scientific Institute of International Relations) of the Taras Shevchenko National University of Kyiv under the leadership of Leonid Huberskyi, Volodymyr Buhrov, and Valerii Kopiika. The Institute's 80th anniversary is an event marked by many destinies, success stories, and triumphs; it represents the institutionalisation of Ukrainian diplomacy, its bedrock and potential. I am pleased that we jointly presented the scientific yearbook during the Institute's 75th anniversary. I am likewise delighted that such joint events are becoming a tradition as we are sharing our anniversaries again this year. I would like to believe that we will celebrate the 85th anniversary of the Institute and the 30th anniversary of the *Diplomatic Ukraine* in the same way, side by side, but with peace in Ukraine.

Презентація 20-го випуску наукового щорічника «Україна дипломатична» та святкування 75-річчя заснування Інституту міжнародних відносин КНУ імені Т. Шевченка, 2019 р.

Presentation of the 20th issue of the *Diplomatic Ukraine* scientific yearbook and celebration of the 75th anniversary of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 2019.

Валерій КОПІЙКА,
доктор політичних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ІНСТИТУТУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН — 80 РОКІВ!

Для європейських університетів вісімдесят років — вік невеликий, але не для академічної школи міжнародних відносин, яка вперше заявила про себе лише близько століття тому. Для міжнародників вісімдесятирічний ювілей свідчить про приналежність до когорти перших — тих, хто створював окрему галузь знань і вищої освіти. Дві світові війни переконали суспільство, що міжнародні відносини потребують пильнішої уваги, спонукали до ґрунтовного вивчення їх як окремого й самостійного предмета наукових розвідок. В міжвоєнний період це зумовило створення кафедр, факультетів, шкіл, а власне Друга світова війна зробила цей академічний рух по-справжньому глобальним.

Початком історії Інституту міжнародних відносин (ІМВ)[1] є воєнний 1944 рік, коли на підставі наказу наркома освіти УРСР від 18 жовтня 1944 року в Київському університеті було відкрито новий факультет — міжнародних відносин. Наша держава тоді ще не повернула собі незалежність, була несамостійною частиною радянського простору, проте вже заявила про себе на світовій дипломатичній арені. Учасниця повоєнного врегулювання в Європі, країна-фундаторка ООН... І нехай лише формально автономність, але справжня дипломатична робота. Українські дипломати тої доби були серед засновників ІМВ, а перші його випускники долучилися до вітчизняного дипломатичного корпусу, заклали підвалини української науки в галузі міжнародних відносин і міжнародного права, закріпили Україну на мапах міжнародної дипломатії.

[1] Нині — Навчально-науковий інститут міжнародних відносин (ННІМВ) КНУ імені Тараса Шевченка.

Перший випуск факультету міжнародних відносин, 1949 р. (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

The first graduation of the Faculty of International Relations, 1949 (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Упродовж 70-х та 80-х років інститут набув нового подиху: разом із українськими в його стінах навчалися студенти з усього світу. Це були представники країн Азії, Африки, Латинської Америки, а також Східної Європи. Тисячі вихідців із різних континентів згодом стали випускниками й амбасадорами інституту — а водночас і носіями знань про Київ, українців, Україну. Диплом закладу отримали громадяни більш як 90 країн світу, і це одна з найбільших представницьких спільнот випускників-іноземців поміж українських університетів.

З відновленням незалежності України розгорнуто й нову сторінку в історії ІМВ. На початку 90-х років закладу надано статус інституту, відкрито підготовку за новими спеціальностями, він значно зріс з огляду на кількість викладачів, дослідників і, звісно, студентів. Справа, яку розпочинали з одної кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики і єдиного напряму міжнародних відносин, переросла в потужний освітній і науковий центр з розгалуженою структурою, розвиненою матеріально-технічною базою, сильним науково-педагогічним потенціалом та сучасною системою організації навчального процесу.

Серед основних завдань інституту — подальша ефективна реорганізація системи управління освітнім процесом, зокрема і дебюрократизиція, забезпечення автономії в поєднанні з підвищеною відповідальністю, закріплення статусу інституту як центру підготовки професіоналів, здатних зробити вагомий внесок у прискорення модернізації нашої країни. Станом на 2024 рік у закладі навчається 2200 студентів, близько 100 з яких — іноземні громадяни із 20 країн світу; понад 300 осіб здобувають другу вищу освіту в заочній магістратурі та на відділенні післядипломної освіти. У складі інституту — 11 спеціальних кафедр та загальноінститутська кафедра іноземних мов, Центр іноземних мов, Центр арабських студій, Центр АСЕАН, лабораторії технічних засобів навчання, інформатики та обчислювальної техніки, методичного і видавничого забезпечення навчального процесу, наукова бібліотека.

Пріоритетним напрямом ІМВ вважає гарантування найвищої якості освітнього процесу як запоруки підвищення його конкурентоспроможності на українському і світовому ринках освітніх послуг. Зокрема, це означає впровадження сучасних освітніх програм, розбудову внутрішньої та зовнішньої системи забезпечення якості освіти, нові моделі підготовки фахівців. Сьогодні можна стверджувати про існування стійкої тенденції визнання диплома випускника Навчально-наукового інституту міжнародних відносин на рівні з відомими закордонними закладами вищої освіти.

Висока якість освіти, здобутої у стінах інституту, забезпечує найважливіше для кожного випускника — гідне місце у суспільному житті, максимальну реалізацію фахових можливостей, досягнення лідерських позицій в обраній спеціальності.

Основою цього є яскраві та змістовні, сповнені традицій і досвіду поколінь історія й сьогодення ННІМВ як підрозділу кращого університету України європейського зразка. Тут класична вища школа з її фундаментальними науково-педагогічними підходами органічно поєднується з новітніми методиками викладання та наукового пошуку, дієвою дипломатичною практикою, що втілюються в англомовних програмах, програмах подвійних дипломів, майстер-класах провідних фахівців у розрізі окремих освітніх проєктів, ярмарках вакансій тощо.

Гармонійне поєднання зазначених чинників, безумовно, й сприяло перетворенню інституту на кузню з підготовки фахівців-міжнародників для нашої країни та світу, серед яких — Президент України (2014–2019 рр.) Петро Порошенко, Президент Грузії (2004–2007; 2008–2013 рр.) Міхеіл Саакашвілі, семеро керівників українського МЗС, очільники низки інших міністерств та відомств України, парламентарі, глави закордонних дипломатичних установ нашої держави. Перелік значно розширюють також глави парламентів, міністри, відомі політики та дипломати іноземних держав.

Зустріч Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби зі студентами та викладачами ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка (© МЗС України)

Meeting of the Minister for Foreign Affairs of Ukraine Dmytro Kuleba with students and faculty of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv (© MFA of Ukraine)

У стінах інституту сформовано наукові школи у галузі міжнародних відносин, міжнародних економічних відносин та міжнародного права.

Широкомасштабна агресія росії проти України зумовила перед ННІМВ нові виклики, а саме — збереження професорсько-викладацького та навчально-допоміжного складу, студентської спільноти, належного рівня освітнього процесу. Однак навіть за умов війни інститут дбає про покращення якісних показників навчання. Зростання якості освіти, підвищення її конкурентоспроможності на світових ринках освітніх послуг передбачає, зокрема й нові стандарти на базі компетентнісних підходів.

Сьогодні діяльність ННІМВ важко уявити без багаторічних плідних відносин із Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв. Підписана 18 листопада 2021 року угода про співпрацю між нашим університетом і ГДІП стала важливим кроком у зміцненні взаємодії, що сприяє реалізації численних спільних ініціатив.

Завдяки активній співпраці з Генеральною дирекцією наші студенти отримують унікальні можливості для проходження практики, що допомагає їм збагачувати досвід і практичні знання у сфері дипломатії. Спільні наукові конференції, презентації книг, семінари та круглі столи значно розширюють горизонти наукових досліджень і забезпечують платформу для обміну досвідом між вченими, дипломатами та студентами.

А надто важливо, що діяльність ГДІП не лише забезпечує належне функціонування дипломатичних інституцій в Україні, а й сприяє розширенню науково-освітнього потенціалу нашої країни на міжнародній арені. Інсти-

тут високо цінує співпрацю з ГДІП, яка дає змогу готувати нове покоління дипломатів, що гідно представлятимуть Україну у світі.

Інститут — це місце, де панує натхнення навчатися і задоволення від процесу пізнання. Цей творчий стан наповнює життя юнака чи юнки змістом, гартує особистість, формує її світогляд та громадянську позицію. Тут народжується відчуття впевненості завдяки здобутим знанням, на які можна опертися в житті.

Вдячність за отримані знання, їх ґрунтовний теоретично-прикладний рівень, тісна співпраця студентів з кафедрами і викладачами є основою міцної корпоративної єдності та патріотизму випускників ННІМВ.

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин сьогодні — це визначальний складник життя сучасної успішної молодої людини. Це мудрість і глибина знань, які передає молоді потужний і висококваліфікований професорсько-викладацький склад, а також дієвість і турбота адміністративно-технічного персоналу.

Vivat Academia!

Зі святом тебе, Інституте!

Valerii KOPIIKA,
Doctor of Political Science, Full Professor,
Director of the Educational and Scientific Institute of International Relations
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS TURNS 80!

Abstract. The author describes the historical stages of the development of the Educational and Scientific Institute of International Relations, pointing out the peculiarities and changes in the Institute's functioning depending on the trends and challenges of a given time. He outlines the Institute's structure, composition, scientific schools, priority directions, and core objectives.

The author points out that the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv offers a harmonious blend of classical higher education with innovative methods of teaching and academic research as well as effective diplomatic practice. Today, the Educational and Scientific Institute of International Relations is Ukraine's leading institution for training international relations specialists who go on to work in Ukraine and other countries of the world. Its graduates include Ukrainian President (2014–19) Petro Poroshenko, chiefs of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine and other Ukrainian ministries and agencies, parliamentarians, heads of foreign diplomatic missions, etc.

According to the author, russia's large-scale aggression brought a series of new challenges in addition to the Institute's traditional tasks — preservation of the faculty and supporting staff, the student community, and the adequate quality of the educational process.

In conclusion, the author underlines that today, the Educational and Scientific Institute of International Relations is a formative stage in the life of a successful young person.

Keywords: Educational and Scientific Institute of International Relations, diplomacy, international relations specialist, educational process, education challenges.

Микола БАЛТАЖИ,
Надзвичайний і Повноважний Посол;

Олена МАЛИНОВСЬКА,
докторка наук з державного управління

ПАМ'ЯТІ ВЧИТЕЛЯ

Ігор Петерс, доктор історичних наук, професор, народився 21 вересня 1923 року, відійшов у засвіти 13 березня 1990-го. Між цими датами — життя.

Пам'ятаємо розповіді І. Петерса про те, як підлітком він понад рік разом із матір'ю переховувався, мандруючи Україною, коли його батька заарештували під час «єжовщини». Мати, розуміючи, що її чекає доля дружини «ворога народу», рятувала сина від сирітства. Надзвичайна близькість, що розвинулася тоді між ними, збереглася назавжди, хоча матері й судилося пережити сина. Потім була війна, евакуація, навчання в інституті інженерів залізничного транспорту у Тбілісі. Проте після повернення до визволеного Києва Ігор Андріанович відмовився від інженерної кар'єри і вступив на факультет міжнародних відносин Київського державного університету імені Тараса Шевченка, який закінчив із відзнакою 1949 року (перший випуск). Так само успішним було навчання в аспірантурі Інституту історії Академії наук УРСР.

І. Петерс захистив кандидатську дисертацію 1954 року, а 1969-го став доктором історичних наук. Він був знаним фахівцем із новітньої історії країн Східної Європи, зокрема Чехословаччини, провідним славістом, належав до когорти найкращих вітчизняних істориків-міжнародників. 1978 року став одним із фундаторів Інституту соціальних і економічних проблем зарубіжних країн АН УРСР — першої в Україні спеціалізованої наукової установи з дослідження міжнародних політичних та економічних відносин. Очолював відділ соціалістичних країн інституту, був куратором регіональних відділів у Чернівцях та Ужгороді, відповідальним редактором журналу «Закордонний світ». Його високий професіоналізм і широка ерудиція виявлялись

у винятковій якості, чіткості та лаконічності формулювань, філігранному опрацюванні рукописів (монографій, доповідей, статей).

Коротка енциклопедична довідка, однак, не дає уявлення про те, якою людиною був І. Петерс і яким він запам'ятався нам — тим, хто мав за честь і щастя бути його учнями. Передовсім йому була притаманна надзвичайна інтелігентність і шляхетність. Неможливо уявити, щоб Ігор Андріанович не відчинив двері жінці чи не встав, побачивши, що до кімнати заходить жінка, навіть тоді, коли йому, вже тяжко хворому, зробити це було вкрай непросто. І не важливо, це була знана особа чи студентка-першокурсниця. Він був надзвичайно відповідальний, скромний і навіть трохи сором'язливий. Здавалося, перед тим як озвучити свою думку, він зважував кожне слово, щоб не образити співрозмовника.

І. Петерс мав чудове почуття гумору і загострене почуття справедливості. Водночас категорично не сприймав гучних фраз, того, що сьогодні називають піаром, похвал, нагород. Як тут не згадати про комічний випадок із відзначенням його 65-річчя, коли довелося злукавити, щоб запросити ювіляра на свято, яке влаштували колеги?

Вражав його науковий і життєвий досвід, мудрість (не випадково ми шанобливо називали його професором), але водночас позитив, відкритість і доступність. А ще, безумовно, любов. Любов до роботи й до нас, молодих-нерозумних, кого він учив професії. Можливо, тому, що власної сім'ї він так і не створив, його ставлення до молоді було майже батьківське. Ми «ходили на Петерса», як на справжнє свято, насолоджуючись спілкуванням — неформальним, дружнім і на рівних. Як науковий керівник аспірантів, він цінував у них самостійність і свободу, надаючи максимальний простір для творчого пошуку. Втім, не терпів байдужого, дилетантського та догматичного ставлення до науки. Заслужити його довіру було вельми непросто. Проте, якщо він переконувався, що людина налаштована на серйозну роботу, не шкодував ані сил, ані часу, навчаючи шукати інформацію, аналізувати дані, працювати над текстом. Ці уроки запам'яталися назавжди і стали запорукою неабияких досягнень учнів І. Петерса, серед яких кандидати й доктори наук, члени-кореспонденти Національної академії наук України, дипломати, Надзвичайні та Повноважні Посли. Завдяки йому вони стали не лише знаними фахівцями, а й людьми, за яких, сподіваємося, Ігореві Андріановичу було б не соромно.

Дякуємо Вам, Учителю!

Mykola BALTAZHY,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary;

Olena MALYNOVSKA,
Doctor of Public Administration

IN MEMORY OF A TEACHER

Abstract. In the article, alumni recount their experiences with their lecturer Ihor Peters, Doctor of History, Full Professor, Honoured Scientist and Engineer, who passed away on 13 March 1990. They describe the trials Mr Peters faced from early childhood: war, repression, life in Tbilisi, and more.

After returning to his homeland, he chose the path of a scholar. He enrolled in the Faculty of International Relations at Taras Shevchenko State University of Kyiv, graduating with honours and subsequently entering postgraduate studies. Ihor Peters was a renowned specialist in the contemporary history of Eastern European countries, particularly Czechoslovakia. Later, he headed the Department of Socialist Countries at the Institute of Social and Economic Problems of Foreign Countries of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, where he supervised regional departments in Chernivtsi and Uzhhorod.

Ihor Peters was known not only for his scientific achievements but also for his intelligence, nobility, and humour. His students describe him as a responsible and modest scholar who supported and inspired young future researchers. His approach to work and students was almost paternal, and his guidance and advice were the key to his student's success in science and diplomacy.

Keywords: Ihor Peters, Faculty of International Relations at Taras Shevchenko State University of Kyiv, contemporary history of Eastern European countries, Institute of Social and Economic Problems of Foreign Countries of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, science, specialists.

Михайло БІЛОУСОВ,
дипломат, доктор історичних наук,
професор

СПОГАДИ ПРО ДИПЛОМАТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Під час навчання на факультеті міжнародних відносин у Київському державному університеті імені Тараса Шевченка (1948 року) на третьому курсі ми обирали з-поміж таких спеціалізацій: міжнародні відносини і міжнародне право. Спершу мене вабило право. Навіть курсову роботу написав на правову тему. Проте згодом віддав перевагу історії міжнародних відносин. Мабуть, завдяки видатним лекціям істориків Андрія Введенського, Віктора Жебокрицького та колишніх українських дипломатів Петра Удовиченка і Василя Тарасенка. П. Удовиченко викладав методично, розкладав усе по поличках. В. Тарасенко, який кілька років працював у Нью-Йорку і Вашингтоні, вразив своєю «американською» зовнішністю: високий, у двобортному піджаку, з яскравою краваткою та привітною усмішкою він нагадував голлівудського актора. Пам'ятаю його розповідь про візит до Президента Гаррі Трумена. Потім у збірниках документів зовнішньої політики США я натрапляв на записи бесід американських дипломатів із В. Тарасенком.

Отже, після п'яти років навчання й участі в наукових гуртках мене вабила наука. Однак коли закінчив університет, місця в аспірантурі на кафедрі міжнародних відносин і зовнішньої політики СРСР не було, і за державним призначенням я став третім секретарем у Міністерстві закордонних справ УРСР.

Працювати після студентської «вольниці» було важко: робочий день офіційно завершувався о восьмій вечора і про жодні відвідини, скажімо, театрів не йшлося, бо вистави починалися раніше.

Тоді я чимало дізнався про стиль роботи Дмитра Мануїльського, позаяк майже всі співробітники працювали разом із ним: він досконало володів французькою мовою, мав почуття гумору... Був безсрібником, бо не знав, що робити з добовими в доларах, які одержував під час закордонних відряджень.

Я побував і в загадковій кімнаті будинку Ковалевського — колишнього приміщення міністерства. У кімнатці, обладнаній, як двомісне купе залізничного вагона, зберігали документи. Подейкували, що колись тут було встановлено невеликий мотор під підлогою, який відтворював звук стукоту коліс по рейках, навіюючи господареві будинку романтичні спогади про весільну подорож.

За кілька місяців роботи секретарем довідався, що на кафедрі новітньої історії в університеті з'явилося місце в аспірантурі, і я розпочав навчання. Моїм науковим керівником став В. Тарасенко.

Після закінчення аспірантури 1957 року я повернувся в МЗС. А за два роки захистив кандидатську дисертацію про політику США — і понад двадцять років працював дипломатом, доки не перейшов на роботу в Інститут міжнародних відносин. Водночас вів наукову діяльність.

Читаючи лекції з практики дипломатії, міжнародних відносин після Другої світової війни, зовнішньої політики України, запитував себе: що мені як науковцеві і викладачеві дала дипломатична робота? Якось переглядав трудову книжку й усвідомив, що дипломатії я присвятив більш ніж половину своєї діяльності. Головне — був свідком важливих міжнародних подій, брав у них участь, бачив зблизька багатьох діячів-міжнародників, а також познайомився з видатними вченими у сфері міжнародних проблем, зокрема з професором Гансом Моргентау (США). У радянські часи, коли доступ до іноземної літератури був обмеженим, це істотно стимулювало інтерес до наукових досліджень.

Пам'ятною є моя участь у складі делегації УРСР у 15-й сесії Генеральної Асамблеї ООН (ГА ООН) 1960 року. На сесію прибули глави держав і урядів більшості країн-членів ООН. Їх можна було побачити не тільки в залі засідань, а й у кулуарах, на прийняттях; спостерігати, як вони перемовляються, жестикулюють.

Президент США Двайт Ейзенгавер без особливого бажання виступав тоді на сесії ООН, а відтак покинув засідання. Прем'єр-міністр Великої Британії Гарольд Макміллан був активнішим: окрім виступу, він зустрічався з учасниками сесії, полемізував із радянським прем'єром Микитою Хрущовим. Пропозицію останнього про повну і негайну ліквідацію колоніалізму підтримали присутні лідери «країн третього світу»: Джавахарлал Неру (Індія), Сукарно (Індонезія), Кваме Нкрума (Гана), Йосип Тіто (Югославія), Гамаль Насер (Єгипет), У Ну (Бірма) (нині — М'янма. — *Ред.*) та багато інших.

Якось на прийнятті мав нагоду привітатися за руку з Дж. Неру. Холодна, майже нерухома долоня, аристократичний погляд поверх голів присутніх — така неприступність не пасувала образові одного з керівників індійського народу в боротьбі за деколонізацію. А диктатора Куби Фіделя Кастро в ООН всюди супроводжували бородаті соратники у військовій формі.

Довелося мені й стати свідком прикрого випадку: сидячи за столом радянської делегації, М. Хрущов, розлючений виступами «колонізаторів» та їхніх поплічників, зняв черевик і загрюкав ним по столу. Тривало це хвилин п'ять, але ніхто з фотографів не встиг зафіксувати безчинство. Одразу після засідання Андрій Громико в моїй присутності сказав М. Хрущову, що він теж мав намір зняти черевик, та не встиг. У Радянському Союзі про цей інцидент доволі докладно розповів тодішній редактор «Известий» Олексій Аджубей під час доповіді на черговому з'їзді КПРС. Проте за роки, які минули відтоді, журналісти поширили чимало легенд: про нібито стукіт черевиком по трибуні ООН, а не по столу; про обіцянки показати «кузькіну мать»; погрози черевиком британському прем'єр-міністрові Г. Макміллану; про те, що Радянський Союз сплатив величезний штраф за поведінку свого прем'єра. Усього цього не було! Щодо останнього — то це взагалі неможливо, бо в ООН немає задокументованих правил поведінки представників держав-учасниць, за порушення яких карали би штрафом.

1968 року я став свідком виступу з трибуни ООН Міністра сільського господарства Свазіленду (нині — Королівство Есватіні. — *Ред.*) Абеднего Кусені Хлопе — босоніж, без сорочки, з намистом на шиї, у короткій спідниці зі шкури леопарда. Одягнувши національне вбрання, він у такий спосіб представив свою країну, яка щойно вступила до організації.

Події в ООН і США довкола так званої кубинської ракетної кризи 1962 року й досі становлять інтерес для студентів, а надто якщо перед ними — очевидець конфлікту. Я був у складі делегації УРСР на сесії Генеральної Асамблеї ООН, коли спалахнула криза, зумовлена не до кінця продуманим, авантюрним рішенням тодішнього радянського керівництва розмістити ядерні ракети на Кубі. Президент США Джон Кеннеді оголосив морську блокаду Куби і вивів в океан кораблі ВМС США з метою недопущення на острів радянської зброї. Це спричинило і в ООН, і в США занепокоєння щодо неминучості збройного зіткнення, яке могло перерости в ядерну війну. На вулицях Нью-Йорка люди юрмилися біля вітрин із виставленими телевізорами, на екранах яких транслювали зближення кораблів, нарощування збройних сил НАТО, грізні виступи американських адміралів. Ньюйорківці вже виїжджали автомобілями в сільську місцевість, сподіваючись урятуватися там від радянського ядерного

нападу. А в Раді Безпеки ООН американці виставили фотографії будівництва ракетних позицій на Кубі, тоді як представник СРСР стверджував, що їх там немає. Стривожені делегати в ООН спостерігали за цим «протистоянням гігантів» та готувалися до найгіршого.

Мирне врегулювання кризи сприйняли з полегшенням, а згодом воно стало стимулом до пошуку шляхів ядерного роззброєння. У цьому я переконався, коли брав участь у радянсько-американських переговорах про обмеження зброї масового знищення, які проходили в ООН і в комітеті з роззброєння у Женеві.

1978 року на одному з робочих засідань мені доручили представляти радянську делегацію під час редагування загальнополітичного Вступу до декларації Першої спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН із роззброєння. Та праця вкотре довела, як важливо володіти словом, уміти перекладати термінологію, аби узгоджений текст відповідав інтересам держави.

Сесії ГА ООН інколи завершувалися цікавими знайомствами і враженнями. Зокрема, 1959 року представників різних держав запросив до себе додому тодішній губернатор штату Нью-Йорк мільярдер Нельсон Рокфеллер. Його помешкання займало цілий поверх високого будинку на П'ятій авеню. Він зустрічав гостей як давніх друзів, плескав по плечах. Картини всесвітньо відомих художників, що ними були увішані стіни кімнат, свідчили про багатство господаря оселі. Упало в око тоді, що навіть начальник протокольної служби ООН був готовий розносити частування для гостей разом з офіціантами.

Незабутніми є спогади про те, як 1961 року представники організації відвідали могили президента Франкліна Рузвельта та його дружини — громадської діячки Елеонори Рузвельт — у Гайд-парку поблизу Нью-Йорка. Тоді до місць їхнього поховання одночасно прийшли три президенти США: Гаррі Трумен, Двайт Ейзенгавер і Джон Кеннеді.

Протягом 1966–1972 років за квотою України я працював у Секретаріаті ООН. Працювати міжнародним службовцем складніше, ніж дипломатом своєї країни, позаяк Статут ООН вимагає незалежної позиції від кожного працівника, який водночас є громадянином своєї держави. За радянських часів така незалежність була майже неможливою. Пригадую, як моя колега, бельгійка Е. де Хедерварі подала доповідну записку тодішньому Генеральному секретареві ООН У Тану, щоби той посприяв визволенню з ув'язнення бельгійців-найманців, яких затримали в Конго. Спало на думку: немає зафіксованої позиції ООН, яка би засуджувала найми загалом, що на ту пору затримували деколонізацію. 1968 року три делегації — СРСР, УРСР, БРСР — запропонували такий проєкт резолюції із засудженням, який згодом став спеціальним пунктом у загальній резолюції про

перебіг деколонізації. Повернувшись до МЗС УРСР, я далі вів цю роботу на конференціях з гуманітарного права в Женеві, а 1989 року ООН (вже без моєї участі) схвалила Міжнародну конвенцію про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців.

Під час роботи в Секретаріаті ООН мені порекомендували прийняти запрошення нью-йоркської Ради закордонних справ виступати з лекціями перед американцями. Завдяки цьому я побував в університетах Атланти, Г'юстона, Далласа, Де-Мойна, Денвера, Лос-Анджелеса, Нешвілла, Сан-Франциско і Сіетла, мав нагоду познайомитися з тутешніми професорами, адвокатами, бізнесменами, яких цікавила діяльність ООН, і побіжно розповісти їм про Україну.

Працюючи в Нью-Йорку, студіював наукову літературу — це, до речі, допомогло мені 1990 року захистити докторську дисертацію в Київському державному університеті.

Після проголошення незалежності України 1991 року мені довелося на кілька років піти з університету, залишити кафедру міжнародних відносин і зовнішньої політики, яку тоді очолював. Мене призначили радником-посланником Посольства незалежної України у Великій Британії. Я мав, так би мовити, на порожньому місці створювати посольство (адже жодних приміщень тоді в Лондоні ще не було) і розбудовувати двосторонні відносини між Україною і Сполученим Королівством.

Однак найяскравіші враження в мене від традиційного британського церемоніалу. 23 жовтня 1992 року я супроводжував Посла України Сергія Комісаренка під час вручення Вірчих грамот королеві Єлизаветі II. На церемонію українські дипломати прибули в королівських каретах із кучерами і лакеями в червоних лівреях. Кожен із нас був одягнений у чорний фрак із білою краваткою-метеликом. Посол представив мене королеві. На запитання Її Величності я відповів, що досі працював професором, викладав історію міжнародних відносин. Королева побажала мені успішної роботи в посольстві.

У Лондоні я розпочав свою діяльність із вивчення країни, її дипломатії. Постійно контактував із Форін Офісом, виконував доручення з Києва, заохочував до політичної, економічної і культурної співпраці з Україною. Зрозумілою є відповідальність усього складу посольства за підготовку візитів президентів Леоніда Кравчука і Леоніда Кучми, Прем'єр-міністра Євгена Марчука, міністрів, депутатів Верховної Ради до Великої Британії. Приїжджали і представники від Київського університету. Пригадую екскурсію центром Лондона, яку я із задоволенням проводив тоді директорові Інституту міжнародних відносин Леонідові Губерському.

З 1997 року я знову читаю лекції в Інституті міжнародних відносин, розповідаю про свій практичний досвід, продовжую наукові пошуки.

Насамкінець зазначу, що цими спогадами я маю намір довести, яким плідним є поєднання практичної дипломатичної діяльності з науковими дослідженнями, викладанням навчальних курсів із міжнародних проблем. Сподіваюся, мій досвід буде корисним студентам Навчально-наукового інституту міжнародних відносин й інших навчальних закладів, допоможе їм обрати свій життєвий шлях.

Mykhailo BILOUSOV,
diplomat, Doctor of History, Full Professor

MEMOIR OF DIPLOMATIC CAREER

Abstract. In the article, the author shares unforgettable memories covering different stages of his life and professional career. He talks about his passion for science and points out the difficulties he faced in the Soviet system.

He describes his work at the Ministry of Foreign Affairs of the Ukrainian SSR, where he learnt the peculiarities of diplomatic work. The diplomat shares his observations and impressions of his participation in the 15th session of the UN General Assembly in 1960, where he had the opportunity to meet world prominent political figures.

Furthermore, the author presents the main historical events from the point of view of a witness of that time. He describes the incident with Nikita Khrushchev and his 'shoe', which symbolises the tense relations between the countries during the Cold War, and describes the speech of the Minister of Eswatini [former Swaziland] at the UN, etc.

The scholar presents his view and vision of the Cuban Missile Crisis of 1962 and his work at the UN General Assembly sessions, where he participated in the Soviet-American disarmament negotiations.

At the same time, he describes his experience of working in the UN Secretariat from 1966 to 1972. He shares the difficulties of being an international official, especially the need to avoid being subject to government influence, as required by the UN Charter. The author gives examples of his activities, including the initiative to condemn mercenaries, which became part of the general resolution on the progress of decolonisation.

The Ukrainian diplomat also recalls the lectures he gave to the American public at many US universities.

The author shares his memories of working at the Embassy of Ukraine in the UK and outlines his role in organising and participating in diplomatic visits and meetings. A memorable event was when he accompanied Ambassador of Ukraine Serhii Komisarenko during the presentation of his Credentials to Queen Elizabeth II.

In conclusion, he emphasises the importance of combining practical diplomatic activity with academic work. And he hopes that his experience will be important for students of the Educational and Scientific Institute of International Relations and other educational institutions and will help them choose their life path.

Keywords: International Relations and Foreign Policy Chair, Ministry of Foreign Affairs, Ukrainian SSR, Caribbean crisis, UN General Assembly session.

Володимир БРУЗ (1930–2017 рр.),
доктор історичних наук,
професор

ДОСВІД РОБОТИ В СЕКРЕТАРІАТІ ООН

Факультет міжнародних відносин Київського державного університету визначив мою життєву долю. Саме тут я сформувався як історик-міжнародник, опанував англійську й польську мови, без яких були б неможливі ні кандидатська дисертація, присвячена англо-радянським відносинам, ні докторська, що ґрунтувалася на англійських, американських і польських архівних джерелах.

Мені пощастило: склалося так, що я мав змогу поєднати наукову й викладацьку працю в рідному університеті, з яким пов'язано понад пів століття моєї трудової біографії з безпосередньою дипломатичною діяльністю. І, як показав досвід, таке поєднання сприяло і науці, і практиці, оскільки участь у міжнародних конференціях, у роботі Генеральної Асамблеї ООН збагачувала знання про міжнародне життя, відкривала такі його сторінки, про які в книгах не вичитаєш.

Безумовно, найвідповідальнішою в моїй дипломатичній діяльності була робота в ООН. Пам'ятаю, як пізнього жовтневого вечора 1982 року зателефонував мені Геннадій Удовенко (тоді — заступник Міністра закордонних справ) і повідомив про свою телефонну розмову з Міністром закордонних справ України Володимиром Мартиненком, котрий саме перебував на сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку. Міністр сповістив йому про досягнуту домовленість щодо мого призначення на директорську посаду в Центрі проти апартеїду політичного департаменту Секретаріату ООН. Це була єдина директорська посада, яку Україна мала тоді в цій організації.

У квітні 1983 року я прибув до Нью-Йорка і став до роботи: нові умови життя, службові обов'язки, люди. Підрозділ, який я очолював, займався дослідженнями розвитку ситуації в Південній Африці, аналізом фактів

співпраці деяких держав з расистським режимом Преторії, організацією і проведенням міжнародних конференцій, спрямованих проти апартеїду. За всі матеріали, проєкти рішень, що йшли вище мого підрозділу, я ніс повну відповідальність. І це зобов'язувало забезпечувати їхню належну якість і рівень. Особливо політично гострим питанням була поіменна критика західних держав, насамперед США і Великої Британії, за їхню економічну співпрацю з Преторією. Справа значно полегшувалася тим, що Центр проти апартеїду очолював Енуга Редді (Індія), який у боротьбі проти расизму займав безкомпромісну позицію.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!
МІНІСТЕРСТВО ВИЩОЇ ОСВІТИ СРСР
КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СТУДЕНТСЬКИЙ КВИТОК
№ 5649
Прізвище Бруз
Ім'я Владимир
По батькові Семенович
Факультет международ отн.
Ректор
Квиток дійсний до 1-IX-1951 г.
Дата видачі квитка 19-III-1951 г.
(підпис студента)

Студентський квиток Володимира Бруза, зразок 1951 року (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Volodymyr Bruz's student ID card, design of 1951 (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Одна з проблем, що виникла вже в перші дні моєї роботи в Секретаріаті, полягала в тому, щоб адаптуватися до розмовної англійської мови. Ще коли я готувався до відрядження, мій попередник Юрій Зибанов попереджав, що Редді говорить дуже швидко й не зовсім тією англійською, яку ми вивчали в Києві, а рівень виконання поставлених керівником завдань багато в чому залежить, безперечно, від чіткого розуміння тонкощів, нюансів проблеми. На щастя, період адаптації не став довготривалим, за що я вдячний викладачам, які дали нам свого часу належні знання англійської мови в університеті.

Сім років праці в ООН відкрили унікальні можливості спостерігати конкретику ідеологічного й політичного протистояння, закулісного формування політики і практики Організації Об'єднаних Націй. Особливу цінність мають спостереження за плідною діяльністю українських дипломатів в ООН за часів існування СРСР. Оскільки у Спеціальному комітеті проти апартеїду від СРСР була лише Україна, це створило сприятливі умови для більш-менш самостійної творчої праці українських дипломатів навіть в умовах, коли кожен крок треба було погоджувати з москвою. Високий рівень дипломатичної майстерності виказували у 1980-ті роки на оонівській ниві такі талановиті українські дипломати, як Геннадій Удовенко, Володимир Кравець, Борис Тарасюк, Антон Бутейко, Володимир Скофенко, Володимир Хандогій, Володимир Єльченко, Микола Макаревич, Ігор Турянський, Борис Гудима, Валентин Ліпатов, Борис Корнєєнко, Олександр Тараненко. І невипадково всі вони згодом стали міністрами, заступниками міністрів, послами.

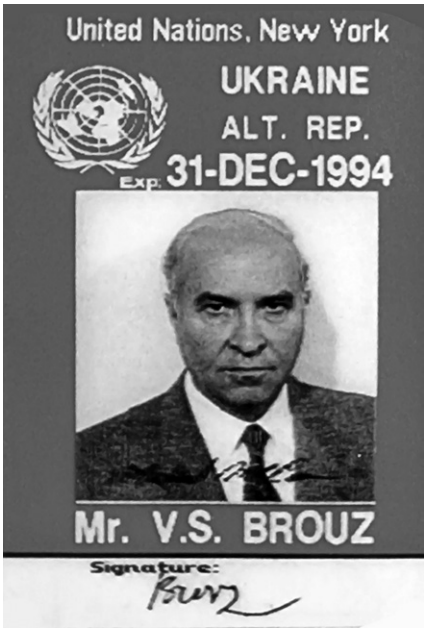

Пропускний квиток Володимира Бруза в ООН (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Volodymyr Bruz's UN ID card (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Оскільки Україна мала постійну посаду заступника в Спецкомітеті проти апартеїду — головного організатора міжнародних зусиль щодо боротьби з расистським режимом, внесок української дипломатії в ліквідацію апартеїду особливо вагомий. Ця сторінка історії української дипломатії ще чекає належної оцінки.

Праця в ООН відкрила можливість бути свідком виступів провідних діячів світової політики на Генеральній Асамблеї ООН. Особливе враження справила яскрава промова Фіделя Кастро на 50-й ювілейній сесії Генеральної Асамблеї 1995 року. Він порушив питання про недопредставлення в Раді Безпеки країн Африки й Латинської Америки, про домінування великих країн, право вето. З усіх лідерів держав, що виступили на сесії, Фіделя Кастро нагородили найгучнішими оплесками.

Найнесподіванішим моментом для мене на ювілейній сесії був другий день загальної дискусії. Річ у тім, що наша делегація на чолі з Президентом Леонідом Кучмою максимально використовувала перебування в Нью-Йорку для проведення зустрічей у межах двосторонньої дипломатії. Того дня мені доручили зайняти за столом перше місце, оскільки всі члени делегації вели переговори. Наприкінці виступу Президента росії Бориса Єльцина я відчув руку на лівому плечі. Повернувши голову, побачив Леоніда Кучму, а також Міністра закордонних справ Геннадія Удовенка, Міністра зовнішньої торгівлі Сергія Осику, Посла Юрія Щербака та Постійного представника України при ООН Анатолія Зленка. Від несподіванки й неординарної ситуації я різко підвівся і привітався з президентом, не знімаючи навушника. Президент, жартуючи, мовив: «Зніміть навушник, бо відірвете вухо».

За кілька днів тоді наша делегація провела півтора десятка зустрічей з високими представниками різних країн. Отже, сесія ще раз показала, як оптимально наша дипломатія використовує перебування на міжнародних форумах. За своїм змістом і підсумками проведеної дипломатичної роботи вона фактично замінила десятки поїздок за кордон.

Як засвідчив досвід, ООН стала неоціненною школою для українських дипломатів і важливим інструментом проведення зовнішньої політики.

Volodymyr BRUZ (1930–2017),
Doctor of History,
Full Professor

EXPERIENCE IN THE UN SECRETARIAT

Abstract. At the beginning of the memoirs, the author noted the importance of the Faculty of International Relations at the University of Kyiv in forming a professional specialist in history and international relations.

He expressed gratitude to the university for offering the opportunity to combine scientific and teaching roles with direct diplomatic activity. Participation in international conferences and work at the United Nations General Assembly enriched his knowledge of international life and deepened practical understanding of international relations.

The author emphasised the appointment to the directorial position at the Centre Against Apartheid of the Political Department of the UN Secretariat and the peculiarities and challenges of working in the UN Secretariat. It is interesting to note that thanks to the high level of language training provided by the faculty, the author was able to promptly overcome the language barrier during communication with Enuga Reddy (India), Head of the Centre Against Apartheid, and effectively defend interests.

Over seven years of work at the UN, the author noted Ukrainian diplomats' high professionalism and productivity and the significant contribution of Ukrainian diplomacy to eliminating apartheid. Furthermore, the author recalled many vivid moments from speeches by world leaders and meetings with Leonid Kuchma, President of Ukraine. The author summarised that the UN has become an invaluable school for Ukrainian diplomats and an essential instrument for conducting foreign policy.

Keywords: Faculty of International Relations, international relations specialist, UN, Ukrainian diplomacy, apartheid.

Віктор БУДКІН (1932–2016 рр.),
доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

ШЛЯХ ФАХІВЦЯ-МІЖНАРОДНИКА

1950 рік. Ми — студенти факультету міжнародних відносин Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Перші враження — зустріч із Міністром закордонних справ УРСР, одним із ветеранів міжнародної діяльності Дмитром Мануїльським; тиха, але гіпнотична розповідь Петра Удовиченка про основи зовнішньої політики країни; темпераментні лекції Віктора Жебокрицького з історії міжнародних відносин і нескінченні сторінки німецьких текстів, що їх м'яко, але наполегливо вимагали від нас Гертруда Буданова та Лариса Прокопова. Гірше — на заняттях із військового перекладу, де ми вивчали трофейні документи часів війни: річ у тім, що більшість із них була надрукована незвичним готичним шрифтом. Що й казати: третина вступників на наш курс не витримала «іноземщини» і вимушена була перейти на інші факультети.

Потреба української дипломатії в кадрах тоді була невелика — переважно для представництв України при ООН і її спеціалізованих установах. Тому щорічний набір не перевищував 25 осіб, до того ж саме чоловіків (про гендерні дослідження тоді ніхто не мав жодного уявлення). Навіть у ті важкі часи Міністерство закордонних справ мало змогу виділяти кошти на подвійні стипендії для такої кількості своїх потенційних працівників, тому університетське керівництво мало до нас особливе ставлення. Це проявлялося, зокрема, в тому, що студенти нашого факультету ніколи не навчались у третю зміну, на відміну від студентів інших спеціальностей. Річ у тому, що тоді університет мав лише «півтора приміщення»: фасадну частину Червоного корпусу, який поступово відбудовували після його зруйнування нацистами, та будівлю сучасного головного бібліотечного корпусу поруч із ним. У той час кияни регулярно виходили на суботники, щоб розібрати руїни Хрещатика, а ми працювали на величезних кучугурах

сміття у внутрішньому дворі та за корпусами університету, куди було скинуто обгоріле в листопаді 1943 року університетське начиння. Працювали з саперами, бо під час перших робіт сталося декілька вибухів мін, що їх німці залишили під стінами закладу. В університеті було всього два гуртожитки, головний — на Володимирській гірці, яка тоді стала центром позанавчального життя студентів. Місця в гуртожитку офіційно надавали лише дітям загиблих на війні з розрахунку 10–15 осіб на кімнату, де ще ночувала третина «нелегалів», які не мали коштів зняти ліжко-місце десь у місті. Щоправда, майбутні високопосадові дипломати з інших країн мали «великі» пільги: їх розміщували в кімнатах на 5–6 мешканців.

Але все ж таки жили весело, займалися спортом (я навіть став чемпіоном університету), брали участь у художній самодіяльності (її, до речі, тоді вважали найкращою в Києві). А головне, була в нас якась завзятість до знань, розуміння, що без них нам ніхто не допоможе посісти гідне місце в подальшому житті. Не випадково серед 18 випускників нашого курсу 1955 року — 3 посли, 8 дипломатичних співробітників, 3 доктори і з десяток кандидатів наук, журналісти-міжнародники, науковці, працівники закладів вищої освіти тощо. 1967 року московська «Літературна газета» навіть писала, що на будівництві Братської ГЕС трудився бетонувальник із вищою дипломатичною освітою, — це теж був один із колишніх студентів нашого курсу, який згодом усе ж працював за спеціальністю.

Я віддав Київському національному університету понад чверть століття, пройшовши в ньому шлях від студента, секретаря комсомольської організації, аспіранта до заступника декана, доктора наук, професора. Але ще більше він дав мені, сформувавши як викладача і науковця, вихователя і просто людину, якій пощастило втілити в життя свої прагнення і наміри. Мені випало на долю стати засновником кафедри міжнародних економічних відносин, із якої виросли всі нинішні кафедри економічного циклу Навчально-наукового інституту міжнародних відносин. На початку 70-х років мені трапилося попрацювати проректором університету з навчальної роботи серед іноземців, і саме тоді їх було найбільше: понад 3000 з більш ніж 100 країн світу. Я змінив на цій посаді Гліба Цвєткова — легендарну людину, яка відновила міжнародну освіту в Україні загалом й університеті зокрема після тривалої перерви у п'ятдесятих-шістдесятих роках, заклала основи масової підготовки фахівців-міжнародників, утвердила авторитет університетської школи міжнародних відносин на всіх континентах земної кулі. Серед випускників тих років — сотні державних діячів, дипломатів, учених, великих бізнесменів більшості країн світу, і нинішній штат МЗС України теж майже повністю укомплектований вихідцями з Інституту міжнародних відносин. А надто приємно, коли депутати Верховної Ради, відповідальні працівники державних органів, менеджери великих

українських компаній при нагоді неодмінно нагадують, що вони також були вихованцями інституту.

Кожному з нас навчання в Шевченковому університеті дало фундаментальну підготовку на рівні кращих світових стандартів. Це насамперед стосується освіти студентів-міжнародників, яким викладає багато фахівців із багаторічним досвідом роботи в закордонних дипломатичних представництвах, МЗС тощо.

Так склалося, що на початку 90-х років я брав участь у розробленні концепції зовнішньоекономічної діяльності України, перших президентських указів і законів нашої держави, зокрема Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», який визначив самостійність виходу країни на світовий ринок. Верховна Рада ухвалила його ще у квітні 1991 року, задовго до реального здобуття державної незалежності у грудні того ж року. До групи авторів цього закону входили виключно випускники факультету міжнародних відносин та міжнародного права КДУ, серед яких Василь Кисіль, Сергій Осика, Борис Соболєв. Були й інші, але вони незабаром відсіялися, бо швидко з'ясувалося, що лише фахівці з підготовкою нашого факультету здатні готувати правові акти на такому рівні, який відповідає потребам входження України у світову спільноту.

До останнього часу я читав лекції, вів семінари, керував спецкурсами, був головою Державної екзаменаційної комісії на кафедрі світового господарства і міжнародних економічних відносин та членом ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій. Враження єдине: нині інститут готує фахівців-міжнародників на ще вищому рівні, ніж це було за часів нашого студентства і в 70–90-ті роки. Я пишаюся тим, що до цього докладають своїх здібностей і вмінь мої учні — колишні аспіранти, а зараз уже поважні вчені, доктори наук, професори: Олександр Шнирков, Антон Філіпенко, Анатолій Румянцев, Володимир Вергун, Борис Гуменюк, а також багато доцентів інституту, які в 60–70-ті роки слухали мої лекції на економічному факультеті і факультеті міжнародних відносин та міжнародного права.

І наостанок — «звернення» до сучасних студентів. Той, хто вирішив стати міжнародником, обирає важкий і відповідальний, але плідний шлях навчання і всього свого подальшого життя. Мені не випало працювати на дипломатичній роботі, як більшості моїх колег за випуском 1955 року. Я все життя присвятив викладацькій і особливо науковій роботі, став заслуженим діячем науки і техніки України. Однак мені також випала почесна місія обстоювати інтереси нашої держави, хоч і не в стосунках з іноземними дипломатами, але у своїх публікаціях та різноманітних міжнародних дискусіях. Можу чітко констатувати, що лише ґрунтовна підготовка в університеті дала мені змогу бути на рівні з іноземними фахівцями з міжнародних

економічних відносин, не поступатися їм в ерудиції й аргументованому доведенні своїх висновків під час гострих дискусій. Я брав участь у таких зустрічах з іноземними колегами в багатьох країнах світу — від Фінляндії до Болгарії і від США до Монголії. Будапешт і Сан-Франциско, Прага і Мюнхен належать, на мою думку, до найкрасивіших міст на землі. Але все ж таки для всіх нас, колишніх студентів-міжнародників, найбільш гарним, теплим і любим був і залишається Київ — місто, де викладачі з факультету міжнародних відносин підготували з нас, як готують нині й наших нащадків у ННІМВ, не лише кваліфікованих спеціалістів, а й великою мірою співучасників багатьох видатних подій світової історії.

Viktor BUDKIN (1932–2016),
Doctor of Economics, Full Professor,
Merited Worker of Science and Technology of Ukraine

THE PATH OF A SPECIALIST IN INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract. The author shared his initial impressions and challenges of studying at the Faculty of International Relations of Taras Shevchenko State University of Kyiv in his memoirs. The researcher noted a significant workload associated with learning foreign languages, leading to one-third of the course students finding it challenging and subsequently transferring to other faculties.

The author describes students' daily lives, sports, creative activities, and the peculiarities of studying at the faculty. This context illustrates the reconstruction of post-war Kyiv, involving the participation of faculty students. Moreover, the scholar recalled the high motivation for learning among his fellow students, many of whom became diplomats, researchers, and employees of higher education institutions.

The portrayal of the scholar's career path, from student to Deputy Dean, Doctor of Economics, Full Professor, and founder of the International Economic Relations Department, is intriguing.

Furthermore, the memoir vividly recounts the author's active role in drafting the Law 'On Foreign Economic Activities', working alongside the most prominent experts who graduated from the Faculty of International Relations and International Law at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Finally, the author reminisced about important university alumni and provided practical advice to present-day students enrolled at the Institute of International Relations. The conclusions emphasise that the Institute of International Relations not only prepares qualified specialists but also participants in many significant events of world history.

Keywords: international relations, Institute of International Relations, education, international relations specialist, history, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Володимир БУТКЕВИЧ,
доктор юридичних наук, професор

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ОСОБИСТИЙ ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ РАДЯНСЬКОЇ ЕПОХИ

Відділення міжнародного права юридичного факультету, факультет міжнародних відносин та міжнародного права, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка — це не тільки дистанції, які пройшов наш заклад освіти, — це дистанції мого життя. Перша його половина пройшла, коли в країні покінчували з хрущовською «відлигою», «загвинчували гайки», ставили народ у стан покори та завершували сумнозвісне будівництво залізної завіси від усього, що називалося демократією, повагою до гідності людини; від життя, позбавленого подвійних стандартів: одне для можновладців, інше для народу. Це не могло не відбитися на життєдіяльності закладів освіти і їхніх атомних частин: факультетів, кафедр і студентських груп. Саме тут проявилася динаміка розпаду надуманого ладу, надуманої системи, надуманої держави. І це — частина мого життя, яку я прожив разом з усіма колегами по відділенню, кафедрі, факультету й університету. Друга половина припадає на роки незалежної Української держави з усіма негараздами, які супроводжують кожну країну в такий період, з першими її успіхами і досягненнями. І це також не могло не позначитися на функціонуванні факультету, інституту й університету, а отже, не могло не стати складником мого життя.

33 роки мого життя, починаючи з 1965 р., пов'язані з Інститутом міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оскільки окремого набору на відділення міжнародного права тоді не було, вступав я на юридичний факультет. З майже 800 абітурієнтів на юридичний факультет було зараховано 50. Провчившись 2–3 місяці на юридичному факультеті, студенти проходили відбір для навчання на відділенні

міжнародного права. Цей процес тривав недовго, оскільки іноземці навчалися за окремим навчальним планом і був ризик, що радянським студентам буде важко їх наздоганяти. Навчальний план відділення міжнародного права в той період, з огляду на протести закордонних студентів, не включав таких предметів, як «Історія КПРС», «Науковий комунізм», «Науковий атеїзм». Але радянські студенти зобов'язані були їх складати екстерном, оскільки університет не мав права видати їм диплом без цих предметів. Звісно, такі іспити перетворювалися на формальність і студенти одержували оцінки «добре» чи «відмінно». Тож і вовки були ситі, і вівці врятовані.

У жовтні-листопаді 1965 року мене перевели зі спеціальності «Правознавство» на «Міжнародне право» разом зі студентами: В. Бишуком (згодом чи не єдиний прокурор в Україні, який вільно розмовляв англійською мовою), А. Головешком (один із перших в органах юстиції республіки, хто легко читав іноземні джерела, чим знову ж таки дивував своїх колег) і В. Петренком (перейшов на роботу в органи МВС УРСР). Зважаючи на популярність відділення (а з нами тоді навчалося приблизно 50 іноземних студентів) на третьому курсі нашого навчання до нас захотів перевестися з Сорбонни син видатного африканського діяча визвольного руху Патріса Лумумби. Однак після співбесіди виявилося, що він не може виконати програму навчання на відділенні, і йому відмовили в зарахуванні.

Загалом радянська ідея підготовки іноземних фахівців-міжнародників була не цілком продумана, а тому створила низку проблем, до яких ініціатори задуму не були готові. Планували, що такі випускники радянського ЗВО підуть працювати в систему органів зовнішніх зносин і відкриють шлях для радянського впливу на зовнішньополітичну діяльність відповідних країн.

Пригадую однокурсника з Сомалі Абдурахмана Адена Енлая (названий на честь китайського лідера Чжоу Енлая, він просив кликати його просто Енлаєм). За роки навчання сомалієць простудіював ледь не всі твори Фрідріха Енгельса, Володимира Леніна, Карла Маркса, а також майже всі рішення конференцій і з'їздів КПРС. У нього була мрія створити компартію Сомалі після повернення на батьківщину. Здається, на реалізацію цієї мрії тоді активно попрацювала й радянська сторона: викладачі-суспільники, старі більшовики, партійні працівники університету й інші. Вся наївність проєкту стала очевидною після повернення Енлая додому: сомалійські безробітні, дрібні торгівці та пастухи ідеями далекого від них марксизму не перейнялися.

Чи не найгострішою проблемою, на яку не розраховували ініціатори запрошення іноземців на навчання до СРСР, стала тема правди. Наприклад, майже всі підручники, монографії, наукові та публіцистичні статті стверджували, що Радянський Союз — наймиролюбніша країна, що ніколи не воювала на чужих територіях, окрім тих випадків, коли звільняла країни

Європи від нацистського рабства. В це вірили радянські люди, але в це не хотіли вірити іноземні студенти. Зі мною в аудиторії були студенти, чиї батьки разом із радянськими воїнами брали участь у громадянській війні в Китаї чи війні в Північній Кореї, бачили, як радянські солдати билися проти угорців. Не могли повірити в це студенти з Алжиру, В'єтнаму, Єгипту, Ємену, Камбоджі, Лаосу, Мозамбіку, Сирії, а згодом — Анголи, Бангладеш, Ефіопії, Лівану… Здається, лише після брутальної окупації Чехословаччини 1968 року риторика заяв трохи змінилась і почали говорити про радянську допомогу волелюбним народам. Щоправда, це було вимушене зізнання, розраховане радше на дітей військовиків і політичних діячів Чехословаччини, яких посеред року без екзаменів зарахували на відповідні курси, оскільки багато хто з них боявся продовжувати навчання на батьківщині через компрадорські дії батьків. До речі, майже всі чехословацькі студенти на нашому факультеті засуджували радянську окупацію їхньої країни.

Не менш складною проблемою була тема свободи та прав людини, яку не вдавалося пояснити іноземним студентам. Їм не можна було заборонити слухати новини з батьківщини чи країн Західної Європи. І ці новини зазвичай не збігалися з тим, що вони читали в радянській пресі.

Гуртожитки факультету міжнародних відносин та міжнародного права, очікуване ядро інтернаціонального перевиховання іноземних студентів, стали джерелом поширення правдивої інформації. Доволі часто ця інформація надходила і про їхні країни, але не такою, яку вони мріяли почути. Не варто забувати, що друга половина 1960-х років була позначена розпалом деколонізації. Колоніальні і громадянські війни, політична нестабільність у деколонізованих державах супроводжувалися масовими заколотами, переворотами, путчами.

Пригадую, я тоді жив у гуртожитку з бразильським студентом Карлосом Барбозою Альберто Нетто. Викладачі звільнили його від занять, бо хлопець просто нічого не сприймав. Як він мені казав: «У моїх вухах дзвенить крик невинних людей, яких розстріляли всього лише за те, що вони хотіли свободи і правди».

Саме правди більшість іноземців шукали в Радянському Союзі, а знаходили зовсім інше. В країні почався період масових постановок у форматі святкових мітингів і демонстрацій, постійних бравурних закликів КПРС із нагоди тих-таки свят, надуманих соціалістичних змагань, оглядів художньої самодіяльності, з'їздів передовиків виробництва тощо.

Після занять ми поспішали у гуртожиток, а вечорами до нас приходили друзі з міста, і ми по краплинці вишукували інформацію з іноземних радіоканалів. Гуртожитки нашого факультету нагадували вулики збудженої, розгубленої чи агресивно налаштованої студентської молоді. Керівництву стало зрозуміло, що служби КДБ зі своїм завданням не справляються. Їх

почали в рази збільшувати, але й це не допомогло. Тоді, щоб перевиховати іноземних студентів, їх почали розселяти по кімнатах гуртожитку разом із радянськими студентами. Але їм було байдуже, що планували чиновники. Саме з цього періоду почали формуватися справжня дружба, щира повага одне до одного: коли один казанок супу — на трьох; коли гуртом підшуковували кращий костюм для побачення, незалежно від того, хто в ньому ходив на лекції; коли стипендію, як і шматок сала, ділили між усіма, незалежно від віросповідання. Це були справжні людські стосунки, які назавжди залишилися в пам'яті.

Саме завдяки міжнародникам серед студентів тоді поширювалась явно антирадянська інформація. Багато хто з нас, хто був більш заможний, купував радіоприймач «Спідола» нібито для вивчення іноземної мови, яку ми мали знати досконало. Насправді ж ми цілими ночами слухали «закордонні підривні радіостанції» Європи, Америки, Китаю і були майже повністю поінформовані про те, що відбувалося за кордоном і в Радянському Союзі. На ці нічні прослуховування приходили студенти з інших факультетів, і інформація доволі оперативно розходилася по університету та місту.

Ми, студенти, могли сховатись у кімнатах гуртожитку від «всевидющого ока». Набагато складніше було викладачам, яких «ламали через коліно» або ж просто звільняли з роботи як таких, яким не можна довірити «інтернаціональне виховання молоді».

Роки студентства віддзеркалюють основні події, які переживала країна. Це був період відходу від років «відлиги», початку «застою» і «закручування гайок», «показухи», а згодом і неприкритого державного цинізму, фальшу та двоєдушності. Звісно, студенти, як «політично незрілий народ», із цим мало рахувалися. Не з вини викладачів навчальний процес перетворювався на уроки схоластики. Під контролем мало бути все: лекція (її текст викладач мусив подати в рукописі, кафедра повинна була його затвердити, а сам викладач не мав права від нього відходити), білети на екзамен, під час якого студент мусив відповідати на питання відповідно до затвердженого матеріалу. Показником підготовки студента були не його знання, а його величність «конспект». Примушували конспектувати все: праці класиків марксизму-ленінізму, закони, рішення партійних з'їздів, спогади ветеранів партії і навіть анекдоти про «загнивущий капіталізм».

Єдиною віддушиною в цьому бридкому процесі було те, що і студенти, і викладачі — народ кмітливий — могли обійти будь-якого цензора по партійній або міністерській лінії. Глибоку пошану серед студентів мали лекції професорів Ігоря Лукашука, Геннадія Матвєєва, Петра Недбайла, Гліба Цвєткова, Анатолія Чухна та багатьох інших.

Пригадую, як читав лекції П. Недбайло: він клав на кафедру конспект, читав лекцію і час від часу перегортав сторінки. Одного разу студенти

вирішили зірвати йому лекцію і в перерві між «парою» переплутали сторінки. Але це ніяк не вплинуло на виступ: професор викладав свої думки, як і до цього, періодично перегортаючи сторінки конспекту. Виявилося, що конспект слугував «лялькою» для перевіряльників, а власне лекція була для студентів.

Показово, що зі своїми кращими викладачами ми не відчували дистанції. Вони були для нас як батьки. Часто запрошували нас до себе додому, знайомили з рідними, ділилися літературою з власної бібліотеки, а в неформальних бесідах допомагали засвоїти складні теми навчальних програм. З «правильними викладачами», які скрупульозно виконували інструкції, у нас позалекційних стосунків майже не було (та й вони вважали це «шкідливим панібратством»).

Ще студентом я мав диплом переможця Всесоюзного конкурсу наукових студентських робіт. Взяти участь мені запропонував доктор філософських наук, професор Микола Дученко. У підсумку — перша в моєму житті наукова нагорода і перша нагорода для мого талановитого вчителя. Після закінчення університету з відзнакою мене рекомендували до аспірантури.

Кандидатську дисертацію я написав і захистив за два роки, а тому мене залишили працювати на кафедрі міжнародного права та іноземного законодавства. Тут я пройшов повний шлях науково-викладацької кар'єри від асистента, старшого викладача до доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри.

В останні роки мого студентства від хрущовської «відлиги» не залишилося й сліду. В країні «закручували гайки», маховик судових процесів над дисидентами розкручувався на повну потужність. Можливості студентів проявити себе в культурному житті різко скорочувалися. На той час під впливом поезії Миколи Вінграновського, Івана Драча, Ліни Костенко, Василя Симоненка та багатьох інших українських поетів чи не кожен студент захоплювався «римуванням».

Відділення міжнародного права тоді було «головним болем» для деканату та ректорату. На кошти студентів (стипендія іноземного студента на той час становила 90 карбованців) постійно організовували вечори відпочинку. Щоб не втратити ідеологічного контролю над процесом, адміністрація влаштовувала вечори зустрічей із поетами, артистами, іншими діячами культури. На такі зустрічі приходили й так звані дисиденти. Влада боялась, і небезпідставно, що іноземний студент стане каналом активного зв'язку з закордоном. Коли відбувалися такі вечори, ми часто розходилися по своїх кімнатах і продовжували обговорення важливих для нас проблем.

У моїй кімнаті щосереди збирався гурток вивчення марксистської літератури. Але вивчали ми її своєрідно. Завданням кожного було критично розглянути працю класика (переважно В. Леніна) і виявити в ній помилки.

Іноземні студенти, які мали можливість ознайомитися за кордоном з так званою буржуазною філософською, економічною, юридичною та іншою літературою, наводили стільки прикладів недоречності у класиків, що списали аж 16 загальних зошитів. Їх згодом вилучить у мене в гуртожитку співробітник КДБ Пантелєєв (принаймні так він себе називав). Він добре поставився до мене і нікому про ці зошити не доповів, а інакше я б попрощався з університетом.

Моя науково-викладацька робота, як і робота колег по факультету, а згодом по інституту, базувалася на піднавантаженні, яке щороку збільшувалося. Коли я працював асистентом, піднавантаження професора становило 500–550 годин, а через 20 років воно зросло майже вдвічі, переважно через лекційні та семінарські заняття. Натомість кількість годин, відведених на наукову діяльність, різко скорочувалась, і останніми роками минулого століття на неї майже не виділяли години, хоча щороку викладач мав відзвітувати про свої наукові публікації.

Дедалі менше коштів виділяли й на купівлю іноземної літератури, дедалі більше заборон накладали на допуск до неї. Всю західну літературу зберігали у спецфондах. Її можна було читати за наявності допуску, але не можна було конспектувати. Використовувати таку літературу дозволяли як об'єкт для критики.

Трохи інакше склалася ситуація на факультеті міжнародних відносин та міжнародного права. Тут викладачі зазвичай знали одну-дві іноземні мови і могли читати літературу в оригіналі. Деякі викладачі виїздили за кордон для участі в міжнародних конференціях. Члени кафедри також брали участь у конференціях із різних галузей міжнародного права, де намагалися придбати літературу, зокрема й для колег. Не слід забувати і про ще одне джерело надходження іноземної літератури, коли самі студенти, повертаючись із закордонних канікул, привозили свіжі наукові дослідження. Загалом це давало змогу більш-менш ефективно вивчати актуальні міжнародні проблеми.

Уже до кінця 70-х – початку 80-х років на факультеті сформувався міцний, дружний науково-педагогічний колектив. Але слід зазначити, що незалежний характер цього колективу не влаштовував чиновників і насамперед працівників спецслужб, які мали стежити за іноземними студентами та викладачами. Це не подобалося керівникам ректорату, Міністерства освіти, ідеологам ЦК КП України. Перевірки на факультеті майже не припинялися, і, звичайно, основний удар припав на керівництво факультету і кафедр.

Лише за вісім років (з 1972 до 1980 рр.) сім разів змінювали декана факультету (академіку АН УРСР професору А. Чухну не дали попрацювати й року; менш як рік працював деканом доцент О. Єременко; двічі по року деканом був професор Костянтин Забігайло і тричі деканом був професор Г. Цвєтков). Професора Павла Заворотька, який читав лекції в університетах

Польщі, Румунії, США, Чехословаччини, Югославії та входив до складу делегацій УРСР на 24-й і 25-й сесіях ГА ООН, на підставі голослівного звинувачення зняли з роботи і позбавили всіх наукових ступенів і вчених звань. Лише 1997 року ВАК України визнала це рішення необґрунтованим і ухвалила повернути йому дипломи кандидата і доктора юридичних наук, атестати доцента та професора. Щоправда, за більш ніж два десятиліття до цього вчений пішов із життя, не витримавши переслідувань з боку влади.

Професора Г. Цвєткова після перевірки комісії ЦК КП України зняли з посади декана факультету за організацію поїздки вихідного дня колективу на річку Дніпро. Професора І. Лукашука безцеремонно «виховували» в ректораті (головне звинувачення: «хизується знанням іноземних мов»), після чого він написав заяву про звільнення і виїхав з України.

Різноманітні куратори, відряджені в університет для слідкування за порядком, безсоромно втручались у відбір студентів на навчання: кого рекомендувати до аспірантури, кого призначити асистентом або старшим викладачем тощо. Обґрунтувати свою думку вони не могли, а тому лише жонглювали термінами «політично незрілий», «ідеологічно не витриманий», «не дотримується партійної лінії». Було відчутно, що країна вже летить у прірву економіко-політичного хаосу.

За таких обставин пекучим було бажання на власні очі побачити, як живуть інші. Згодом така нагода трапилась і мені. Щоправда, у цьому допоміг випадок.

Річ у тому, що десь наприкінці 1970-х років я завершив докторську дисертацію і збирався подавати її до захисту. Але тут на мене чекало розчарування. Згідно з тодішньою процедурою захисту, серед потрібних документів була характеристика, затверджена парткомом університету, яку видавали на основі характеристики, затвердженої партійним бюро факультету. У призначений день я прийшов на засідання парткому (як і було сказано, о другій годині дня). До мене черга дійшла десь о десятій годині вечора, коли мене покликали на обговорення характеристики. Висновок секретаря парткому був такий: доктор наук має щось зробити насамперед для партійної організації університету, а не для себе. Поки що він не відчув моїх здобутків на цій ниві, а отже, мені ще рано просити таку характеристику.

За дві-три хвилини було перекреслено все, що я робив десять років; мені порадили подякувати за чуйне партійно-критичне ставлення до мене, веліли попрацювати на суспільній ниві та заручитися підтримкою відомих в університеті комуністів.

Наступного дня секретар парткому університету, як і годиться, «виховував» уже декана факультету Г. Цвєткова: чому він не проконтролював і не навантажував мене громадською роботою, чому виявив партійну непринциповість, чому на факультеті занепало партійне наставництво молодих

учених. Г. Цвєтков викликав мене і сказав, що все розуміє, що вважає таке рішення несправедливим, але пожартував: «Проти парткому немає лома». Саме тоді декан запропонував мені поїхати на певний час у якийсь закордонний університет, змінити «обстановку». Він заспокоїв мене, що поговорить про все з секретарем парткому і скаже, що їхня характеристика лише допоможе справі.

Секретаря парткому пояснення влаштувало, і він характеристику підписав, а я оперативно подав потрібні документи. Щоправда, не вірячи у здійсненність задуму, я вирішив поіронізувати й написав, що хочу попрацювати на кафедрі міжнародного права Діна Раска, колишнього Державного секретаря США (при президентах Джоні Кеннеді та Ліндоні Джонсоні). Як не дивно, саме така легковажність спрацювала. Виявилося, що американці вже неодноразово звинувачували СРСР у невиконанні договору про наукову співпрацю.

Потім Д. Раск скаже: «Я вирішив, що росіяни готують якусь провокацію, і для того, щоб не дати їм цього зробити, погодився на твою роботу в мене на кафедрі». А далі вже запрацював інший механізм. Через кілька днів я був у Вашингтоні, а згодом вилетів до Атланти, в університет штату Джорджія.

Після співбесіди на вченій раді мене призначили повним професором, що дало мені значні пільги в користуванні фондами бібліотеки, а також робочий кабінет і секретаря для допомоги в роботі.

Після захисту докторської дисертації 1981 року, мені запропонували перейти на практичну роботу (керівником договірно-правового відділу МЗС СРСР, на дипломатичну роботу за кордоном), але я і не думав залишати свій факультет, де здобув належну освіту і зробив перші кроки в науково-педагогічній діяльності. Тут я пройшов шлях від асистента до професора, завідувача кафедри, був обраний деканом і директором інституту. Звідси я виїжджав читати лекції та передавати досвід викладання і наукової діяльності в університети Болгарії, Грузії, Індії, Мальти, Німеччини, росії, Словаччини, США, Угорщини, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії тощо. Під час роботи на факультеті міжнародних відносин та міжнародного права я неодноразово був членом (а також головою) урядових делегацій на міждержавних конференціях і сесіях. Працюючи тут, я був обраний депутатом Верховної Ради України, а згодом — головою Комітету ВР з прав людини, національних меншин та міжнаціональних відносин. Авторитет факультету сприяв тому, що мене обирали віцепрезидентом Асоціації міжнародного права СРСР, президентом Всеукраїнської асоціації міжнародного права.

Саме на факультеті, а згодом в інституті я здобув необхідну підготовку та практичний досвід, що дало мені змогу 1996 року стати суддею Європейського суду з прав людини, а згодом бути двічі переобраним на цю посаду і виконувати обов'язки судді цього суду протягом 12,5 років.

Вже з кінця 70–80-х років кафедра, яку я очолював майже 13 років, стала не лише провідною в Радянському Союзі, а й відомою далеко за його межами. Досвідом нашої роботи мені випало ділитися з Генеральним секретарем ООН Бутросом Бутросом-Галі (який свого часу також був завідувачем кафедри міжнародного права в Єгипті, а тому охоче розповідав про особливості викладання міжнародно-правових дисциплін), завідувачем кафедри міжнародного права Делійського університету професором Анандом, завідувачем кафедри професором Макдональдом (Канада), завідувачем кафедри професором Конфорті (Італія), знаними вченими, викладачами міжнародного права. Про нашу кафедру знали вже майже всі провідні центри міжнародного права світу, і коли ми почали організовувати щорічні міжнародно-правові читання з прав людини (з 1986 р.), у них брали участь відомі вчені з університетських центрів усіх континентів, навіть із далекої Австралії.

Вже в 1980-х роках кафедра стала лідером серед кафедр колишнього СРСР за науковою продукцією. Переконаний, що і сьогодні є всі підстави говорити про Навчально-науковий інститут міжнародних відносин загалом як про провідний науково-методичний і педагогічний центр світового рівня.

Volodymyr BUTKEVYCH,
Doctor of Law, Full Professor

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS: PERSONAL EXPERIENCE AND CHALLENGES OF THE SOVIET ERA

Abstract. In the article, the author illuminates the development of the International Relations programme at the Taras Shevchenko National University of Kyiv. It describes the period from the end of the Khrushchev thaw to the establishment of an independent Ukrainian state, focusing on the influence of social and political changes on the educational process and the institution's activities.

The researcher recalls how the Soviet system imposed its conditions and rules of the game on international students, emphasising the importance of working in foreign relations bodies for the benefit of the USSR. However, the author also mentions the problems and challenges faced by the initiators of this idea.

The author recalls how lecturers encountered difficulties as they had to adhere to rigid party instructions during teaching. He describes the overall atmosphere of social and political life in those years. Furthermore, he reveals the dimension of academic and teaching work that became increasingly limited due to increased pedagogical workload and reduced access to foreign literature.

Moreover, the article highlights the author's scientific and practical activities, including work in government bodies and international organisations.

Keywords: Faculty of International Relations and International Law, Institute of International Relations of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, international students, Soviet system, USSR, decolonisation, dissertation, teaching staff.

Сергій ГАЛАКА,
професор кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СПОГАДИ ПРО ПЕТРА УДОВИЧЕНКА

Серед фундаторів створеного 1944 року факультету міжнародних відносин особливим є професор, академік Академії педагогічних наук СРСР Петро Удовиченко.

Дипломат Петро Платонович читав лекції для студентів перших наборів на факультет, передаючи їм досвід і практичні навички, набуті впродовж непростого життєвого шляху.

Зі слів професора Гліба Цвєткова, Петра Удовиченка дуже поважали студенти-міжнародники, які згодом стали кадровим кістяком МЗС України, а також створили школи міжнародників у системі Академії наук України (нині — Національна академія наук України. — *Ред.*) та в Київському державному університеті.

Петро Удовиченко працював, зокрема, Постійним представником УРСР при ООН (1958–1961 рр.), завідувачем кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики СРСР (1961–1967 рр.), Міністром освіти УРСР (1967–1971 рр.). Після створення факультету міжнародних відносин та міжнародного права 1971 року перейшов на викладацьку роботу — професором кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики СРСР.

Петро Платонович Удовиченко — непересічна й неоднозначна особистість. Власне цим і запам'ятався колегам та студентам. Мені ж довелося бути і його студентом, і молодшим колегою. Спілкування з Петром Платоновичем допомагало краще зрозуміти сталінську епоху, за якої він був помічником голови Комінтерну Дмитра Мануїльського.

Пригадую один із моментів довгого життя Петра Удовиченка, про який він розповів мені наприкінці 1980-х, коли в країні вже вирувала

перебудова. Ця історія стосувалася відомого епізоду Другої світової війни, пов'язаного зі створенням на радянській території польської армії чисельністю приблизно 130 тис. бійців із полонених та інтернованих польських громадян. Озброєна й оснащена коштом СРСР, вона мала воювати проти німців на Східному фронті. Однак лондонський уряд Станіслава Миколайчика наполіг, щоби ця армія боролася лише разом із британською на інших театрах воєнних дій. І справді, вона брала участь в операціях союзників у Північній Африці, на Сицилії, в Італії тощо. Дмитру Мануїльському, помічником якого був тоді Петро Платонович, Йосип Сталін доручив організувати виведення польської армії під командуванням генерала Владислава Андерса через Центральну Азію в окупований радянськими та британськими військами Іран. Там вони вантажилися на британський транспорт для перевезення на інший театр воєнних дій.

Дізнавшись про цей факт біографії Петра Удовиченка й усвідомивши історичну цінність свідчень активного учасника події, я запропонував йому написати про неї спогади. Відповідь була категоричною: «Цього не можна». Подумавши, він додав: «І хто ж це опублікує?». Я намагався його переконати, що це важливо для історії і що це можливість залишити свідчення для наступних поколінь.

Уже після смерті Петра Платоновича я запитав його онука та заразом нашого випускника Петра Врублевського, чи дід залишив якісь спогади про своє довге і бурхливе життя. Заперечна відповідь мене засмутила, але не здивувала: Петро Удовиченко був плодом своєї епохи й діяв відповідно до усталених переконань.

Таким він і залишився в моїй пам'яті — потужною постаттю української дипломатії, яку поважав і уважав своїм Учителем Гліб Цвєтков, натурою цілісною і безкомпромісною.

Serhii HALAKA,
Full Professor,
Department of International Relations and Foreign Policy
of the Educational and Scientific Institute of International Relations
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

MEMOIR ABOUT PETRO UDOVYCHENKO

Abstract. The article presents a detailed portrait of Petro Udovychenko, one of the founders of the Faculty of International Relations of Kyiv State University and a prominent figure in Ukrainian diplomacy.

The author points out that Mr Udovychenko provided lectures for the very first students of the Faculty of International Relations, imparting valuable experience and skills. Petro Udovychenko had a challenging life path: during Stalinism, he was an assistant to the Secretary of the Executive Committee of Comintern (Communist International, or the Third International) Dmytro Manuilskyi; in 1958–61 he served as the Permanent Representative of the Ukrainian SSR to the UN; in 1961–67 he was the Head of the Department of International Relations and Foreign Policy of the USSR at Kyiv State University; and then became the Minister of Education of the Ukrainian SSR (1967–71).

Particularly noteworthy are the author's memories of Petro Udovychenko's life moment, which he shared during the perestroika (restructuring) period: the organisation of the withdrawal of the Polish army together with a sizeable contingent of Polish civilians under the command of General Władysław Anders through Central Asia to Soviet-British-occupied Iran.

Unfortunately, the author emphasises that Petro Udovychenko did not leave any memoirs of his long and turbulent life. Given that he was an outstanding figure in Ukrainian diplomacy, an individual with a strong and uncompromising personality, collecting and preserving his legacy is important.

Keywords: Faculty of International Relations, international relations, Petro Udovychenko.

Аргам ГАСПАРЯН,
другий секретар Посольства України
у Федеративній Республіці Німеччина

ВІД ВИПРОБУВАНЬ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ДО КАР'ЄРНОГО УСПІХУ: СПОГАДИ ВИПУСКНИКА

З Інститутом міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка мене пов'язує 9 років навчання: на бакалавраті (2008–2012 рр.), в магістратурі (2012–2014 рр.) й аспірантурі (2014–2017 рр.), але насправді це зв'язок і пам'ять на все життя. Я обрав ІМВ, бо хотів стати дипломатом. Коли ж дізнався, що, крім навчання за профільною спеціальністю, в інституті готують також перекладачів, мій вибір був очевидний — і, як виявилося, правильний.

Знайомство з ІМВ відбулося влітку 2008 року, коли я, випускник школи з містечка Городище, що на Черкащині, приїхав до Києва вступати в найкращий університет країни на спеціальність «Міжнародні відносини». Тоді приймальна комісія працювала в корпусі механіко-математичного факультету КНУ ім. Тараса Шевченка (проспект Академіка Глушкова). Черги на подання документів були нескінченні, а хвилювання батьків абітурієнтів било через край. Мої документи прийняла Алла Чорненко. Згодом відбулася співбесіда з профільного предмета. Назавжди запам'яталося перше запитання, яке мені поставив Вадим Крушинський: «Розкажіть нам, будь ласка, про Барську конфедерацію».

Потім був вступний іспит з іноземної мови й очікування на місце за контрактною формою навчання (з усною приміткою: «Вас можуть перевести на бюджетну форму, якщо гарно вчитиметесь»), замовлення фірмового піджака ІМВ, підготовка до переїзду у столицю, проживання в гуртожитку…

Володимир Манжола, завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, і Світлана Шаравська, методистка кафедри, у вересні 2008 року вручили першокурсникам-міжнародникам студентські

квитки. Так розпочався новий — студентський — етап життя, який для мене тривав дев'ять років.

Першим викликом в інституті став розподіл на мовні групи. Я не мав бажання вивчати арабську мову, натомість хотів потрапити в одну з груп, які вивчали англійську. Тож вирішив особисто поговорити із завідувачкою кафедри іноземних мов Валентиною Дайнеко. Так, це було непросто, але я сподівався на можливість. Пані Дайнеко тоді навідріз сказала, що англійська група мені не світить, але дозволила вивчати німецьку мову, яка була для мене новою. Подякував і за це!

Однією з переваг навчання в ІМВ вважаю інтенсивне вивчення іноземної мови. В мене залишилися теплі спогади про ранкові заняття о 8:00 з іноземної. Дуже приємно було, коли на них випадало йти з гуртожитку № 20: пройшов коридором — і вже в інституті! Вдячний моїм викладачам німецької мови: Святославу Вилінському, Андрію Кавицькому, Олені Конончук, Ганні Неділько, Ларисі Сальковій.

Саме німецька мова згодом стала мені в пригоді під час написання магістерської роботи на тему німецько-польських відносин та дисертаційного дослідження про безпековий вимір зовнішньої політики Німеччини. Німецька мова й досі щодня є в моєму житті!

Загалом під час навчання в ІМВ мені найбільше запам'яталися люди — розумні, мудрі і високопрофесійні викладачі, а також однокурсники, які згодом стали моїми друзями.

Маю теплі спогади про колектив кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики. Хотів би перелічити всіх із рідної кафедри, кому вдячний за знання, їхню фаховість, професіоналізм, підтримку та людяність. Це Алла Андрущенко, Світлана Андрущенко (зовнішня політика України; основи геополітики та геостратегії; актуальні проблеми міжнародних відносин в Африці), Наталія Весела (актуальні проблеми міжнародних відносин у Латинській Америці), Сергій Галака (зовнішня політика країн Північної Америки), Володимир Дальський, Ксенія Денисенко, Максим Каменецький (зовнішня політика країн ЦСЄ та ПСЄ; аналіз та прогнозування зовнішньої політики), Микола Капітоненко (конфліктологія та теорія переговорів; міжнародні конфлікти), Любов Колеснікова, Віктор Константинов (зовнішня політика країн Азії; зовнішня політика росії та країн СНД), Валерій Копійка (Європейський Союз в міжнародних відносинах), Олена Коппель (міжнародні системи та глобальний розвиток; релігійний фактор в міжнародних відносинах), Михайло Корюкалов, Вадим Крушинський (міжнародні відносини та світова політика), Сергій Маковський (Європейський Союз в міжнародних відносинах, історія міжнародних відносин), Володимир Манжола (вступ до спеціальності «Міжнародні відносини»), Маргарита Миронова (сучасні тенденції міжнародних відносин), Ігор Мінгазутдінов

(зовнішня політика країн Західної Європи; національно-етнічні проблеми в міжнародних відносинах), Олена Пархомчук (СНД в сучасних міжнародних відносинах), Григорій Перепелиця (військово-політичні проблеми в міжнародних відносинах), Ольга Порохнюк, Андрій Суботін (теорія міжнародних відносин; зовнішня політика країн Західної Європи), Світлана Шаравська. Під час святкування випуску бакалаврів 2012 року на банері нашого курсу справедливо було написано: «Дякую тобі, Боже, що я на МВ!».

12 лютого 2023 року дізнався сумну звістку про те, що шановний Вадим Крушинський відійшов у засвіти. Тоді я на своїй сторінці у фейсбуці написав: «Шанований професор, дорогий науковий керівник… Не віриться. Так передчасно… Вадиме Крушинський, вічного спокою Вам. Вадим Юрійович був унікальним професором, якого любили і поважали студенти. І він, і його лекції назавжди залишаться у наших спогадах. Низький уклін і вічна пам'ять світлій Людині. Сил і витримки тобі, дорога Олександро Крушинська».

З першого навчального дня і на всі подальші роки моїм добрим другом, якого я часто називаю братом, став Андрій Басистий. Наша група друзів-однокурсників, до якої входять Андрій Басистий, Тарас Дзюба, Сергій Ковальчук, Олексій Стоцький, Станіслав Шайдюк, Вадим Шкляр і я, в месенджері існує й досі, хоч ми всі тепер живемо в різних містах і країнах. Я вдячний інституту також за друга-однокурсника Євгенія Ярошенка, котрий є фаховим аналітиком, ерудованою особистістю та справжнім патріотом України.

Я дуже тішився, що на четвертому курсі бакалаврату все ж сталося неймовірне: мене перевели на бюджетну форму навчання. Тоді я вже не вірив у таку можливість, хоч, зокрема й для цього, старанно вчився протягом усіх років. Такою ж неочікуваною була і звістка про першу позицію в рейтингу курсу за підсумками чотирьох років навчання. Згодом я вступив у магістратуру на бюджетну форму. Потім — в аспірантуру. Під час навчання в аспірантурі охоче прилучався до взаємодії зі студентами, яка охоплювала викладання та роботу в приймальній комісії. Це були надзвичайно цікаві роки студентського життя, які я згадую тепло і приємно.

Вища освіта за напрямом «Міжнародні відносини» та знання іноземних мов були необхідними умовами для працевлаштування в Міністерстві закордонних справ України. Зараз я працюю в Посольстві України у Федеративній Республіці Німеччина і не уявляю своєї роботи, зокрема протокольно-організаційного забезпечення візитів вищих посадових осіб України до Німеччини, без набутих в ІМВ знань і володіння німецькою мовою.

Щиро вітаю свою альма-матер із 80-річчям! ІМВ, кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики — це незабутній період життя, колосальні можливості для професійного зростання та роботи на благо рідної України!

Argam GASPARIAN,
Second Secretary of the Embassy of Ukraine
in the Federal Republic of Germany

FROM TRIALS DURING STUDY TO CAREER SUCCESS: MEMORIES OF A GRADUATE

Abstract. The author describes his nine-year study at the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

The graduate recalls the entrance exam, choosing a speciality, and moving to the capital, and emphasises the role of teachers in his academic development. He details his first year of study at the Institute, focusing on the choice of language, which proved helpful in his future career life.

The author highlights forming a friendly community of classmates with whom he still communicates.

The author expresses gratitude to the teachers and the Institute for the opportunities provided and the professional training that helped him secure a job at the Embassy of Ukraine in the Federal Republic of Germany.

He concludes his memoirs with congratulations to the Institute on its anniversary and underscores the importance of his university for the professional and personal growth of students.

Keywords: Institute of International Relations, entrance exam, foreign languages, classmates, Department of International Relations and Foreign Policy, Embassy of Ukraine in the Federal Republic of Germany.

Борис ГУМЕНЮК,
доктор історичних наук, професор,
Надзвичайний і Повноважний Посол

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ ФАХІВЦІВ-МІЖНАРОДНИКІВ

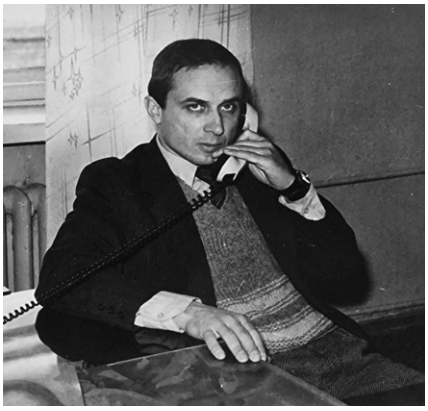

Доцент Борис Гуменюк (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Associate Professor Borys Humeniuk (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

1944 рік. Вирує полум'я Другої світової війни, і ще не добиті нацистська Німеччина та мілітаристська Японія, хоча державам антигітлерівської коаліції вже видно світло в кінці тунелю та контури повоєнного облаштування світу, яке увійде в історію як Ялтинсько-Потсдамська система з основним елементом — майбутньою Організацією Об'єднаних Націй. Щоби забезпечити максимальну кількість голосів у цій універсальній міжнародній організації (якщо не 15, то хоча б 3), радянське керівництво затіває чергову хитромудру операцію і надає союзним республікам право на, так би мовити, самостійну зовнішню політику. Так керівництво намагається створити хоча б видимість їхньої міжнародно-правової спроможності. Москва на початку 1944 року відновлює в союзних республіках давно скасовані наркомати зовнішніх справ, а в Україні певний час був навіть наркомат оборони. Він діяв недовго, оскільки ніяк не міг узгодити взаємодію з Наркоматом оборони СРСР і Генеральним штабом Збройних сил СРСР. У контексті цих реформувань додатковим, але надзвичайно важливим для України елементом було започаткування в Київському державному університеті факультету міжнародних відносин. Новий 1944/45 навчальний рік у визволеному

Києві у Шевченковому університеті розпочався з діяльності саме цього навчального підрозділу.

Він проіснував як самостійна одиниця недовго: 1955 року факультет розформували, але базові кафедри — історії міжнародних відносин та міжнародного права — віднесли до історико-філософського факультету та юридичного факультету відповідно. Все це створило умови для зосередження та плекання кращих інтелектуальних сил професорсько-викладацького, аспірантсько-студентського складу для формування потужної української школи з підготовки фахівців-міжнародників широкого профілю.

Наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років керівником республіки був Петро Шелест. Ортодоксальний комуніст із мінімальними ознаками національної самоідентифікації розмовляв суто українською мовою, отже і видав книгу «Україно наша Радянська» саме українською. Москва сприйняла це як серйозну фронду, за що Петро Юхимович незабаром поплатився своєю посадою. Проте в самому Києві за правління Петра Шелеста таку його діяльність сприймали як певну відлигу, і нею вміло скористалося тогочасне керівництво університету. Молодий амбітний проректор з міжнародних зв'язків Гліб Цвєтков став тією рушійною силою, яка переконала адміністрацію університету та Мінвузу республіки відновити розформований факультет. Пліч-о-пліч із Глібом Миколайовичем стояли юрист-міжнародник, доктор юридичних наук, професор Костянтин Забігайло, доктор історичних наук, професор Андрій Джеджула (натоді секретар парткому університету), інші однодумці. Гліб Цвєтков був багаторічним деканом відновленого факультету, відомим експертом із проблем зовнішньої політики США, членом Виконавчого комітету ЮНЕСКО від УРСР.

Все це трапилося 1971 року. Я закінчив школу із золотою медаллю і, склавши на відмінно профільний іспит з історії, став студентом цього престижного відновленого факультету.

Мої перші враження від компетентності викладачів були надзвичайні. Я й не здогадувався, що існують такі таланти, як професор Віктор Жебокрицький, професор Анатолій Мартиненко, доцент Василь Волковинський, молодий натоді аспірант Михайло Кірсенко (історики), професори Костянтин Забігайло та Ігор Лукашук (юристи-міжнародники), професор Володимир Копєйчиков (історія політичних вчень), професор Віктор Будкін, доцент Валентин Лукашенко (економісти). Всіх і не перелічити. Звичайно, не можу не згадати викладачів англійської мови, які дарували нам глибокі знання, прагнули, щоб англійська стала для нас дієвим інструментом професійної діяльності. Завжди буду вдячний Тетяні Архипович, Борису Гудимі, Нінелі Лапоноговій, Тетяні Некряч, Миколі Попову, Олегу Семенцю, Дмитру Шевченку.

Зліва направо: Борис Гуменюк, завідувач кафедри Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка; Леонід Губерський, директор Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка; Анатолій Зленко, Міністр закордонних справ України, 1994 р. (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Left to right: Borys Humeniuk, Head of the Department of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv; Leonid Huberskyi, Director of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv; Anatolii Zlenko, Minister for Foreign Affairs of Ukraine, 1994 (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Що таке доля людини? Це або випадок, або свідомий вибір, або поєднання першого і другого. Щодо Київського державного університету імені Тараса Шевченка, то для мене це був свідомий вибір. Я дуже хотів бути схожим на своїх викладачів чи принаймні хоча б на йоту наблизитися до їхнього рівня. Вони всі мені дуже подобались, адже були розумними, інтелігентними та глибокими фахівцями. Я полюбив історію як предмет. Я усвідомив: це нескінченний всесвіт. Ти можеш вивчати історію міжнародних відносин і зовнішню політику будь-якої країни окремо або ж поєднувати їх із правовими, соціальними й економічними аспектами. Ти можеш іти в неймовірну глибочінь будь-якого історичного явища, підіймаючись до реалій сьогодення.

Як ленінський стипендіат, я мав право на позачерговий вступ до аспірантури і скористався ним. Дуже швидко написав і захистив дисертацію. Здобув посаду асистента кафедри історії і права країн Азії, Африки та Латинської Америки на факультеті МВ та МП.

Пройшов шлях від асистента до доцента, заступника декана факультету МВ та МП.

Коли факультет підняли до рівня інституту (до речі, його перша назва — Український інститут міжнародних відносин Київського державного університету імені Тараса Шевченка), я був у його керівному складі, працюючи заступником директора — професора, доктора історичних наук Віктора Пащука. Втім, хочу зробити певний відступ. Ті, хто сьогодні працює і навчається в ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка за адресою: вул. Юрія Іллєнка, 36/1, сприймають це як даність. Я ж лише нагадаю, що приміщення колишньої партшколи було власністю Компартії України. І тільки завдяки неабияким організаторським здібностям Віктора Пащука, його неймовірній настирливості та дипломатичному хисту знаходити дієвих союзників УІМВ КДУ переїхав з адреси: вул. Ломоносова (нині — Юлії Здановської. — *Ред.*), 90-А в це привабливе приміщення. Це був 1990/91 рік, ще існував Радянський Союз, але Віктор Вікторович зумів досягнути підтримки з боку дуже впливового натоді Народного руху України в особі Володимира Василенка, Івана Драча, Дмитра Павличка, а також залучити студентський рух із Революції на граніті, щоб ця будівля перейшла до Київського державного університету і саме до Українського інституту міжнародних відносин. Це було надзвичайно непросте завдання. В той час у ВР України була потужна фракція КПУ, яка мала намір закріпити це приміщення за відповідними комітетами ВРУ. Власне, за комуністами.

Але ми перемогли. Проте ненадовго. Коли Віктора Пащука призначили першим Надзвичайним і Повноважним Послом України в Аргентинській Республіці і новим директором ІМВ 1994 року став Леонід Губерський, «наїзди» та спроби рейдерського захоплення цього приміщення не припинялися. Причому з боку дуже серйозних претендентів. Але завдяки Леонідові Васильовичу всі ці зазіхання було зведено нанівець. Сама споруда та ділянка землі назавжди були закріплені за власністю Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

1994 року я захистив докторську дисертацію, а наступного року мене призначили завідувачем кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби. 1996 року я здобув учене звання професора. Але так трапилося, що того ж року мене призначили ректором Дипломатичної академії України при МЗС України і я втратив юридичний, але не духовний зв'язок з альма-матер.

Повертаючись до назви свого історичного нарису, хочу ще раз зауважити, що факультет МВ та МП, а згодом й ІМВ завжди були майданчиком, з якого в різні сфери державної (насамперед дипломатичної), а також бізнесової діяльності стартували добре підготовлені спеціалісти. З мого випуску 1976 року вийшли п'ять Надзвичайних та Повноважних Послів — я, Микола Кириченко, Микола Кулініч, Ігор Литвин та Олександр Чалий,

Професорсько-викладацький склад кафедри міжнародних відносин і зовнішної політики Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, 1995 р. (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Faculty of the Department of International Relations and Foreign Policy of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 1995 (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Надзвичайний і Повноважний Посланник Юрій Савченко, дипломати — Геннадій Шведюк та Олександр Шульга, які успішно працювали в системі МЗС України на закордонному (здебільшого африканському) напрямі. Василь Лутак проявив свої здібності в консульській службі, Микола Меленевський — у багатосторонній дипломатії, Анатолій Михайлян зробив чудову кар'єру у видавничій сфері, отримав почесне звання заслуженого працівника культури України, Михайло Мазур був одним із керівників потужного й авторитетного за радянських часів республіканського товариства «Знання», мої друзі — випускники відділення МП — Василь Кисіль та Георгій Динис стали відомими юристами-міжнародниками, викладачами з найвищими науковими ступенями, однак, на жаль, зарано пішли з життя; Володимир Іващенко став суддею Конституційного Суду України, Василь Кольга здобув звання заслуженого юриста України.

На персні мудрого Соломона було зазначено: «Все минає! І це мине!». Це правда. Але правда й те, що ніколи не мине Україна, не мине Київський національний університет імені Тараса Шевченка та його авторитетний підрозділ — Навчально-науковий інститут міжнародних відносин.

Borys HUMENIUK,
Doctor of History, Full Professor,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary

FORMATION OF THE FOUNDATIONS OF THE NATIONAL SCHOOL OF INTERNATIONAL SPECIALISTS

Abstract. At the beginning of the work, the author outlines the formation of the foreign policy activities of the Ukrainian Soviet Socialist Republic (USSR) after World War II and its essence. The author directs attention to the creation and historical development of the Educational and Scientific Institute of International Relations at Taras Shevchenko National University of Kyiv, highlighting the institution's dissolution in 1955 and subsequent restoration in the late 1960s and early 1970s. Additionally, he acknowledges Hlib Tsvietkov's crucial role in restoring the dissolved faculty.

The author analytically discusses their admission and studies at the Faculty of International Relations and highly appreciates the faculty members who served as benchmarks of professionalism for the diplomat.

The article presents intriguing details about Viktor Pashchuk's defence and, later, Leonid Huberskyi's efforts to protect the ESIIR building at Taras Shevchenko National University of Kyiv, located at 36/1 Illienka St, despite intense pressure from interested parties seeking to appropriate the building.

The author reflects on his continued professional journey and personal growth in the field alongside friends and colleagues from university who have become distinguished diplomats, publishers, and experts in international law. The diplomat expresses optimism, affirming that Ukraine, Taras Shevchenko National University of Kyiv, and its esteemed division, the Educational and Scientific Institute of International Relations, will endure.

Keywords: ESIIR, Taras Shevchenko National University of Kyiv, international specialist, history, education, diplomacy.

Анатолій ДОВГЕРТ,
доктор юридичних наук, професор

ВИЗНАЧНІ ВИКЛАДАЧІ КАФЕДРИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

З факультетом міжнародних відносин та міжнародного права (згодом Навчально-науковим інститутом міжнародних відносин) пов'язані мої студентські роки та подальше трудове і творче життя. На відділення міжнародного права я вступив 1972 року, через рік після відновлення факультету в структурі Київського державного університету імені Тараса Шевченка.

П'ять років навчання на факультеті посідають особливе місце в моєму житті. Незабутніми залишилися лекції викладачів, праця в бібліотеках і лінгафонних кабінетах, перші власні наукові дослідження, студентська дружба... У пам'яті в мультимедійному форматі закарбувалась енергійна постать декана відновленого факультету професора Гліба Цвєткова. Саме він запровадив тут на довгі роки атмосферу пошуку, динамізму та надій.

Особливу ауру створювали викладачі. На відділенні міжнародного права незаперечний інтелектуальний авторитет мав завідувач кафедри міжнародного права й іноземного законодавства професор Ігор Лукашук. Традиційно перше заняття для правників-першокурсників розпочиналося його лекцією. Своєю витонченою інтелігентністю та глибокою ерудицією він раз і назавжди «примкнув» нас до пульсивного поля міжнародного права. Можливо, саме ця перша зустріч і лекція посприяли тому, що багато моїх однокурсників, зокрема Сергій Головатий, М. Дружков, Сергій Осика, Олександр Чалий, О. Шишко, стали науковцями, захистили дисертації. І. Лукашук завідував кафедрою понад 20 років, і під його керівництвом кафедра стала одним із провідних наукових центрів дослідження міжнародного права та підготовки юристів-міжнародників у Радянському Союзі. Вже під час студентських наукових пошуків я дізнався, що саме в той період (1970-ті рр.) Ігор Іванович створював теорію

міжнародно-правового регулювання, згідно з якою розглядав міжнародне право у процесі його функціонування, а також як підсистему міжнародної нормативної системи, що охоплює не тільки правові, а й політичні та моральні міжнародні норми.

За 30 років дослідницької праці я опублікував немало наукових розвідок, але завжди пам'ятатиму першу статтю — «Функції міжнародно-правового регулювання», написану на третьому курсі спільно з професором І. Лукашуком. Її навіть вмістили в університетський вісник.

У ті роки дисципліни міжнародного приватноправового спрямування викладали авторитетні педагоги, зокрема професори Галина Дмитрієва, Геннадій Матвєєв, Юрій Матвєєв.

Лекції Галини Кирилівни з міжнародного приватного права мали особливу популярність серед студентів. Секрет у тому, що вона професійно враховувала специфіку аудиторії, переважну більшість якої становили посланці країн Азії, Африки та Латинської Америки. Міжнародне приватне право справедливо вважають найскладнішою правовою наукою, «алгеброю юриспруденції». Тільки завдяки лекціям професорки Г. Дмитрієвої ми полюбили цю науку і ще студентами брали участь у дискусіях щодо предмета міжнародного приватного права.

На жаль, уже немає з нами визначних цивілістів — батька і сина Матвєєвих.

Професор Ю. Матвєєв зачаровував студентів новітніми підходами до подій, безпосередністю, відсутністю будь-яких номенклатурних нашарувань. Студенти одразу відчули «нову хвилю»: вони охоче відвідували лекції Ю. Матвєєва і тягнулися до нього як до джерела сучасних ідей і поглядів. Я ж домігся, щоб Юрій Геннадійович став науковим керівником моєї дипломної праці, а потім і кандидатської дисертації.

Наукова праця була постійною діяльністю Ю. Матвєєва, незалежно від посад, які він обіймав. А їх було чимало: Юрій Геннадійович працював державним арбітром у Київському обласному державному арбітражі, завідувачем кафедри цивільного права та деканом юридичного факультету КДУ ім. Тараса Шевченка, співробітником Секретаріату ЮНЕСКО, головним державним арбітром Української РСР та СРСР. Ба більше, він став яскравою постаттю перебудовних часів.

Передчасна смерть забрала цього благородного і талановитого вченого, який сприяв наближенню демократичних змін у нашому суспільстві, що нарешті відбулися на початку 1990-х років.

Не забути й лекцій професора Г. Матвєєва, до яких він ставився вкрай відповідально. «У кожній лекції має бути родзинка», «На кожну лекцію слід іти, як на першу, відповідно готуючись до неї», — часто повторював він.

Геннадій Костянтинович був правознавцем, який цікавився різними напрямами цивілістичної думки в її якнайширшому розумінні. У своїх

працях він висвітлював найактуальніші проблеми цивільного, сімейного і міжнародного приватного права. Вчений усе своє наукове життя сповідував ідею, що справжній цивіліст мусить знати весь цикл приватноправових дисциплін.

Вдячно згадую години, проведені з Геннадієм Костянтиновичем у його знаменитому кабінеті, який був своєрідною Меккою для українських цивілістів. Господар умів бути дуже вимогливим і водночас доброзичливим. Він завжди знаходив слова, щоб підтримати та підбадьорити молодого викладача. Але коли йшлося про навчальний процес, вимогливість і професійний рівень, професор завжди був безкомпромісний.

Зусиллями Г. Матвєєва було створено українську школу вчених із міжнародного приватного права. З 1960-х років під його керівництвом буквально одну за одною захищали кандидатські дисертації з цієї проблематики, що дало можливість 1985 року видати перший в Україні посібник із міжнародного приватного права. Логічним підсумком цієї праці стало заснування 1992 року в інституті унікальної кафедри міжнародного приватного права та відкриття спеціалізації з міжнародного приватного права для юристів-міжнародників.

Наші університетські Вчителі... Низький уклін Вам за те, що, попри всі негаразди сьогодення, ми маємо змогу й далі жити в тому полі високої духовності, яке Ви так дбайливо створили.

Anatolii DOVHERT,
Doctor of Law, Full Professor

DISTINGUISHED LECTURERS OF THE DEPARTMENT OF INTERNATIONAL LAW

Abstract. In the article, the author recounts his life and professional path closely linked to the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv. He reminisces about five years of study, professors, and student years.

The scholar positively reflects on the international law professors who contributed significantly to this field's development. He highlights their teaching approaches, academic achievements, and impact on students.

The author shares memories of the personal qualities of Ihor Lukashuk, his teacher, academic supervisor, and professor, who, through his enthusiasm for international law, engaged students in this area of research. Furthermore, he recalls his first academic article, written with a professor in the third year, and published in the university bulletin.

He mentions Professor Yurii Matvieiev, who stood out for his innovative approaches to teaching his subject and the absence of any bureaucratic formalities.

Moreover, he illuminates Professor Hennadii Matvieiev's high teaching standards, responsible approach to preparing each lecture, and ability to engage students. The author gratefully recalls classes where the professor could be both demanding and friendly.

Finally, he expresses gratitude to his professors for their contribution to shaping high standards of education and scientific activity at the university.

Keywords: Faculty of International Relations and International Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv, professors, Ihor Lukashuk, theory of international legal regulation, Yurii Matvieiev and Hennadii Matvieiev, legal scholar, Ukrainian school of scholars in international private law.

Дмитро ДОВГОПОЛИЙ,
співробітник ООН (1987–2019 рр.)

УРОКИ КАФЕДРИ

2005 рік, четверта година ранку. У ресторанчику на Пуерта-дель-Соль у Мадриді ми з давнім приятелем і колегою Луїсом да Костою відзначаємо успішне завершення переговорів з місцевим Міноборони щодо відкриття оонівської бази в Іспанії. Я вже майже двадцять років працюю в Секретаріаті ООН — відповідаю за закупівлі для миротворчих сил. Луїс — директор з логістики, проте в далекому минулому був кадровиком і відібрав мене на конкурсі в Києві для роботи в міжнародній організації.

Ще з нашої першої зустрічі він пам'ятає мене молоденьким викладачем, а я його — суворим екзаменатором. Однак ми вже багато років товаришуємо, і нарешті за черговою чаркою рібейри я наважуюся: «Луїсе, давно вже хотів подякувати, що з-поміж усіх кандидатів на роботу ти обрав саме мене. Дякую. "Obrigado"». Луїс обійняв мене за плечі й сказав із незрозумілим мені тоді жалем: «Старий, я зробив із викладача історії закупівельника. Не варто за це дякувати».

Відверто кажучи, відповідь Луїса мене засмутила: попри цікаву роботу й успішне просування кар'єрними щаблями, я сумував за рідним факультетом і кафедрою. Чи варто було міняти найпрестижнішу київську викладацьку роботу на нескінченне бурлакування гарячими точками? Чи маю право я, історик за фахом, керувати багатомільйонним бізнесом? Чи не займаюся не своєю справою?

Зрештою, чи можна взагалі протиставляти університетське минуле та роботу в ООН? Адже моє коріння, мій фундамент, мій стартовий майданчик назавжди залишилися там — у жовтому корпусі, на рідній кафедрі, де я навчався і працював упродовж 13 щасливих років — з 1974 по 1987 роки.

Мені дуже щастило у житті: старшокласником випадково послухав лекцію Гліба Миколайовича Цвєткова, без тями закохався в історію дипломатії —

і 1974 року, у 16 років, якимось чудом був зарахований на перший курс відділення міжнародних відносин.

Протягом перших двох академічних років навчання вивчав іноземну мову та загальноосвітні дисципліни. На жаль, багато часу було змарновано на обов'язкові «Історію совєтського общєства» й «Політекономію соціалізму». Але попри невпинний пресинг партійного керівництва декан Цвєтков мав абсолютно чітке уявлення, вивчення яких предметів формує майбутніх дипломатів. Навчальний план відділення МВ неодмінно складався з курсів формальної логіки, географії, новітньої історії, теорії держави і права тощо. У своїй оонівській роботі я не раз із вдячністю згадував саме ці дисципліни. На третьому курсі нарешті починалися профільні курси — насамперед «Історія міжнародних відносин». У поєднанні зі спеціалізацією по регіонах, а також серйозними курсами міжнародного права й світової економіки всі навчальні дисципліни виховували з учорашніх школярів грамотних спеціалістів, здатних самостійно аналізувати глобальні події.

Не приховуватиму, що за нинішніми мірками студентів факультету вважали б мажорами. Проте попри «козирність», більшість однокашників були людьми неординарними, розумними й креативними. Явних нездар серед нас майже не було — таких «сплавляли» на сусідні факультети. Деканатський журнал тих часів сьогодні б читався як дипломатична енциклопедія. Скажімо, перекур у місці для паління на другому поверсі міг буденно зібрати студентів Олександра Горіна, Володимира Єльченка, Миколу Кулініча, Олександра Купчишина, Олександра Моцика, Володимира Огризка, Володимира Хандогія, Ігоря Харченка, Олега Шамшура — майбутню колегію МЗС України. Для повноти картини можна додати багаторічного шефа Секретаріату Ради Безпеки ООН Олександра Мацуку, теле- і радіожурналіста Андрія Куликова, одного з координаторів програм Світового банку Сергія Кулика, професорів Сергія Галаку, Вадима Крушинського, Володимира Манжолу… Список зірок буде дуже довгим.

Учитися було нелегко, та водночас цікаво, тож до випуску я дійшов з червоним дипломом — «cum laude» — і безнадійно безробітним. Потенційних роботодавців не цікавив 20-річний хлопчина без жодного дня досвіду практичної роботи. Як завжди у критичні моменти, звернувся за порадою до Гліба Миколайовича Цвєткова, наукового керівника моєї дипломної роботи. Однією з найпривабливіших рис Цвєткова, якого ми позаочі звали Шефом, був його непозбувний оптимізм — на мої побоювання щодо відсутності перспектив він посміхнувся і сказав: «Була б шия, ярмо знайдуть». А тоді запропонував технічну посаду в деканаті в обмін на заочну аспірантуру.

Я погодився. Не знаю, чи є нині в деканатах посада методиста, але можу засвідчити: жодного стосунку до будь-якого методу чи методики вона не

має. До того ж у гендерному сенсі методистів не існує. Це майже завжди методистка — сувора жінка, яка відповідає за розклад, студентів, викладачів, аудиторії, іспити, логістику тощо. Тобто суть посади — в англійському вислові «to herd the cats» («носити воду решетом»), а це, як відомо, є справою безнадійною та невдячною. Тоді всі три методисти були чоловіками і «відпрацьовували» місця в заочній аспірантурі на кафедрі. Часу на дисертацію майже не залишалося, паперова рутина праці методиста вимагала повної концентрації. Проте невдячна важка робота навчила речей, важливіших за підручники: бюрократичної культури, самоорганізації, спілкування з колегами, вміння розв'язувати проблеми і йти на компроміси.

Минули роки. Двоє моїх колег по деканату успішно захистилися й перейшли на дипломатичну роботу. Обом удалося пройти кар'єрний шлях від методиста до заступника Міністра закордонних справ і Посла України. А я, серед іншого, засвоїв **урок кафедри № 1: ніколи не цурайся роботи, якою б непривабливою вона не здавалася. Набутий досвід завжди знадобиться.**

Коли минула кадрова криза в деканаті, то і для мене знайшлося місце власне на кафедрі. За примхою університетського відділу кадрів посада дістала екзотичний титул «учбового майстра», що давало моїм колегам безліч приводів для незлісних жартів. Зі свого боку, я запевняв, що учбовий майстер є єдиним пролетарієм серед засилля кафедральної інтеліґенції, й вимагав для себе керівної ролі.

Та якщо без жартів, у мене з'явилася можливість побачити зсередини складний і дуже чутливий оркестр віртуозів, яким без жодних видимих зусиль диригував Гліб Миколайович.

Упродовж 1970-х і аж до кінця 1980-х років єдиною жінкою-викладачкою на кафедрі була доцентка Ірина Покровська — іскрометна, енциклопедично обізнана спеціалістка з історії США, за незалежної України — заступниця посла в Іспанії. Відомий тюрколог доцент Олександр Ганусець — чудовий ментор, який, серед інших, зростив Петра Міщенка — одного з найкращих кафедральних аналітиків. Школу європеїстів очолював доцент Володимир Меньшов. Усім своїм виглядом і манерами він та його вихованець Володимир Манжола нагадували примхливе, повне вишуканого почуття гумору й гідності Ке д'Орсе.

Європейцем був і Михайло Кірсенко. Балканіст за спеціалізацією, він, однак, насамперед знав і любив регіон, до якого належав всією своєю стилістикою — «Mitteleuropa». На лекції Кірсенка ходили, як на вистави, адже був майстром історичного анекдоту. Один із київських театрів, де ставили шекспірівський «Сон літньої ночі», запросив Михайла за лаштунки розповісти акторам про єлизаветинську Англію. Мушу сказати, що його лекція перетворилася на виставу для акторів і завершилася під їхню овацію.

Професор Михайло Михайлович Білоусов (Міхміх) прийшов на кафедру з МЗС. Інтелектуал і знавець Східної Європи, Міхміх об'їздив з дипломатичними місіями весь світ, а розпочав із горезвісного візиту Хрущова з черевиком на засідання Генасамблеї ООН. Саме він за філіжанкою кави у кафе «Київське» обережно вводив нас, молодих аспірантів, зрощених на московських підручниках часів Громика, в курс справжньої історії «соціалістичного табору». За незалежної України Білоусов став батьком-засновником нашої амбасади в Лондоні.

У межах коротеньких спогадів неможливо навіть згадати всіх чудових колег-кафедралів. Проте розповідь була б неповною без згадки про академіка Академії педагогічних наук, Міністра освіти й постпреда УРСР при ООН Удовиченка. Сам себе він жартівливо відрекомендовував: «ППУ, постоянний прєдставітєль України в ООН Петр Платонович Удовиченко». ППУ викладав зовнішню політику Великої Британії, але найцікавішими моментами його лекцій були дипломатичні спогади, зокрема про конференцію в Сан-Франциско 1945 року, де перебував як один із делегатів УРСР під час підписання Статуту ООН. Усе життя ППУ був глибоко ідейним партійним яструбом. Але наприкінці кар'єри пом'якшав, подобрішав і став джерелом життєвої мудрості для кафедральної молоді. Добре пам'ятаю, як він тримав мене за рукав і не давав влізти в суперечку з цековськими начальниками, які вкотре влаштували «чистку» на факультеті.

Узагалі не можу уявити собі колектив більш різних, часто навіть полярних особистостей, ніж кафедра 1980-х. Попри всю взаємну повагу, суперечки й інтелектуальні двобої серед колег були звичним явищем — настільки, що місцеві гумористи називали нас «тераріумом однодумців». У конкурентній атмосфері наш мудрий Шеф діяв за китайською приказкою: «Нехай розквітають сто квітів, хай змагаються сто шкіл». Він знаходив можливість вислухати кожного, але остаточне рішення залишав за собою. Критерієм істини були студенти — чи піде ухвалене рішення на користь знань. **Так я дістав урок кафедри № 2: сила команди не в одностайності, а в розмаїтті. Треба мати терпіння вислухати всі погляди й ухвалити рішення, яке піде на користь ділу.**

Зрозуміло, що вища освіта не могла існувати в політичному вакуумі. Суспільство переживало застій — через безпорадність влади, війну в Афганістані, ідеологічні утиски. Інтелектуальна еліта, частиною якої була наша кафедра, потерпала від інформаційного голоду. Скажімо, звичайні нині «Newsweek» або «Time», не кажучи вже про «Foreign Affairs», можна було прочитати лише в так званих спецхранах московських бібліотек. Щоб отримати дозвіл користуватися сховищами цих режимних об'єктів, університетський читач мав зібрати пів десятка підписів на клопотанні про допуск та домогтися відрядження до «столиці».

Атмосфера була задушливою та, здавалося, безвихідною. Ситуацію найкраще підсумував мудрий ППУ, виголошуючи тост на своє 70-річчя: «Мы думали, вот решим ещё одну задачу, а потом начнём жить. А потом были новые задачи, а жить мы так и не начинали. А сейчас, товарищи, вопрос отпал сам собой». Утім віддамо належне кафедралам: навіть за таких умов вони спромоглися створити мікроклімат емоційної незалежності від всеосяжного совка.

На кафедрі не було сірості, Шеф не любив дурнів та іпохондриків. До колег ставився однаково, улюбленців не мав, у ділових питаннях покладався на авторитарного латиноамериканіста Віктора Пащука, проте відпочивав душею в компанії кафедральної фронди-трійки: Ірини Покровської, Сергія Буряка і Миколи Кулініча. Ці троє людей — абсолютно різні та навіть антагоністи за вдачею, однак кожен із них мав в очах таких самих норовитих бісенят, як і Шеф. І всі уміли сміятися. Здається, що професор Цвєтков за багато років до мільярдера Річарда Бренсона дійшов висновку, що робота повинна приносити задоволення.

Тоді кафедра жила повним життям: щоденна кава та обмін новинами в кафе «Київське», вечірки (найчастіше в Ірини, бо вона була маестро кухні), теревені у «Яблуньці» (Шеф скаржився, що дзвеніння наших склянок було чути в деканаті) і найголовніше — можливість вчитися один в одного, обмінюватися досвідом і книжками та шукати правду в роботі.

Лютий 1987 року. Настав час моєї «подорожі» до Нью-Йорка. Йду до Шефа прощатися. Міцно, по-чоловічому тисне руку — за його теорією людину можна одразу пізнати або за рукостисканням, або за очима, або за підписом — та дає мені останню пораду: «Живи зараз, не відкладай життя на завтра, бо буде пізно». Обійнялися — і розійшлися. Десь далеко над Атлантикою, високо в небі (до Бога ближче, як жартував Шеф) формулюю **урок кафедри № 3: умій насолоджуватися життям і роботою за будь-яких умов, не чекай з моря погоди — роби зараз!**

***

Я хотів переказати ці уроки своєму приятелеві Луїсу, але була вже четверта ранку. До того ж я був певен, що він засвоїв цей матеріал, коли хлопчиськом утік із дому з Ріо до Нью-Йорка та працював посильним, щоб заробити на освіту. Життя дає однакові уроки для всіх, мені лише пощастило з кафедрою.

Dmytro DOVHOPOLYI,
United Nations staff member (1987–2019)

LESSONS OF THE DEPARTMENT

Abstract. In his memoirs, the diplomat analyses his professional choice, years of study and work at the Faculty of International Relations.

The author recalls the admission process and studies at the faculty, subjects that shaped international students as professionals. Furthermore, the author mentions classmates and students of the faculty who 'were extraordinary, intelligent, and creative people'. According to the author, the dean's journal of those times would be read today as a Diplomatic Encyclopedia.

Moreover, the author discusses his first job as a technical assistant at the dean's office during his postgraduate studies. This experience taught him essential lessons in bureaucratic culture, self-organisation, communication with colleagues, problem-solving skills, and the ability to compromise.

The author vividly characterises teachers and colleagues at work, revealing the personalities of Hlib Tsvietkov, Iryna Pokrovska, Oleksandr Hanusets, Mykhailo Kirsenko, Mykhailo Bilousov, Petro Udovychenko, and others.

The lessons of the department outlined by the author in the material are essential: 1) never be ashamed of work, no matter how unattractive it may seem. Acquired experience will always be helpful; 2) the strength of a team lies not in unanimity but in diversity. One must have the patience to listen to all points of view and make a decision that benefits the cause; 3) learn to enjoy life and work under any circumstances; do not wait for perfect conditions — act now!

Keywords: diplomat, education, teaching, experience, Faculty of International Relations, UN.

Володимир ЄЛЬЧЕНКО,
Надзвичайний і Повноважний Посол,
Постійний представник України при ООН
(1997–2001; 2015–2019 рр.)

ШЛЯХ ДО РОБОТИ В ООН: ВІД СТУДЕНТСТВА ДО ДИПЛОМАТІЇ

У Київський державний університет імені Тараса Шевченка на факультет міжнародних відносин та міжнародного права (спеціальність «Міжнародне право») я вступив 1976 року, одразу після закінчення середньої школи. З глибокою вдячністю згадую професорів і викладачів — Володимира Василенка, Валентину Дайнеко, Костянтина Забігайла, Ігоря Лукашука, Костянтина Сандровського, Валентина Хоніна, Гліба Цвєткова (всіх перелічити неможливо), які стояли біля джерел української дипломатичної школи та виховали не одне покоління ерудованих, відданих справі дипломатів. Вони вчили студентів критично мислити, бачити суть проблеми та знаходити нестандартні шляхи її розв'язання. Без цих навичок неможливо уявити щоденну роботу дипломата. Сьогодні, коли згадую ті роки, складається переконливе враження, що ці люди вже тоді (можливо, підсвідомо) вкладали в нас знання, потрібні майбутнім дипломатам незалежної держави.

Окремо схиляю голову перед пам'яттю наукового керівника моєї дипломної роботи Олександра Висоцького. Саме він разом із професором Володимиром Василенком дав мені ґрунтовні знання з міжнародного морського права. Згодом ці знання стали, так би мовити, фундаментом, на якому була побудована моя дипломатична кар'єра в Організації Об'єднаних Націй.

Спогади про студентські роки набувають для мене особливого змісту, коли зустрічаю колишніх однокурсників-міжнародників за столом переговорів на чолі іноземних делегацій. Тоді, забувши про свій офіційний статус, ми залюбки згадуємо найяскравіші та найкумедніші моменти студентського життя, — і перемовини обов'язково завершуються на користь

дружби. До речі, цей переговорний досвід закладався саме в студентські роки, коли доводилося залагоджувати конфлікти між студентами з африканських та арабських країн під час чергувань у гуртожитку на вулиці Ломоносова (нині — Юлії Здановської. — *Ред.*). Щоправда, всі ці суперечки були далекі від міжнародної політики: зазвичай вони виникали на побутовому ґрунті і найчастіше, чесно кажучи, через українських дівчат.

Радо згадую ситуації, коли в найскладніші моменти роботи в ООН зустрічав близьких друзів-однокурсників. Так трапилося, наприклад, 2000 року, коли Україну обрали до складу Ради Безпеки разом з Малі, а заступником представника цієї африканської країни був колишній студент-веселун Кассе Секу, радник Президента Малі з міжнародної політики. Уявіть, як у перервах між напруженими переговорами в Радбезі ми розслаблялися, згадуючи спільні студентські пригоди.

Звичайно, хочу назвати й тих своїх однокашників, з якими товаришую й донині, тим паче, що з багатьма з них ми працюємо разом. Це Олександр Моцик, Надзвичайний і Повноважний Посол, та Віктор Задирака, котрий працює у приватному бізнесі. Окремо згадаю Михайла Білоусова (сина професора Михайла Білоусова), з котрим, мабуть, провів найбільше часу. До речі, саме від нього почалося моє головне захоплення — сучасна музика, а точніше такий доволі незвичний жанр, як прогресивний рок. Думаю, не буде перебільшенням сказати, що сьогодні маю чи не найбільшу в Україні колекцію музики саме цього жанру — понад 1500 одиниць. А почалося все тоді, коли батько Михайла працював у Міністерстві закордонних справ, — він повертався з міжнародних відряджень з абсолютно недоступними на ту пору в Києві платівками та касетами. Ми захоплено слухали їх і вдень, і вночі. Пізніше й однокурсники-іноземці на наше замовлення привозили з канікул у Західній Європі записи найпопулярніших гуртів.

Не можу не згадати й про ще одне значне надбання студентської пори — знайомство з симпатичною студенткою факультету кібернетики Іриною, яка невдовзі стала моєю дружиною.

Студентські роки пролетіли як одна щаслива мить, і 1981 року я вже вийшов зі стін рідного факультету з дипломом юриста-міжнародника, референта-перекладача з англійської мови. Дипломатичну кар'єру розпочав у МЗС УРСР з посади третього секретаря відділу державного протоколу. Згодом моя дипломатична робота була пов'язана з ООН та іншими міжнародними організаціями. В міністерстві та Постійному представництві України при ООН у Нью-Йорку я пройшов шлях від другого секретаря до Постійного представника України при ООН.

У 1990–1991 роках, у надзвичайно відповідальний період становлення самостійної зовнішньої політики України, брав безпосередню участь в утвердженні та захисті в ООН інтересів незалежної Української держави.

На той період припадають маловідомі, але дуже важливі події моєї біографії: у серпні 1991 року разом із Постпредом України при ООН Геннадієм Удовенком напередодні візиту до Організації Об'єднаних Націй Голови Верховної Ради України Леоніда Кравчука вдалося, попри опір Постпредства СРСР, у непростих переговорах із керівництвом організації домогтися рішення про використання в ООН офіційної назви «Україна» замість «Українська РСР» і підняти перед штаб-квартирою ООН у Нью-Йорку новий — синьо-жовтий — прапор Української держави. Пізніше, у грудні 1991 року я супроводжував Г. Удовенка до Вашингтона, де під час виступу в Конгресі США вийшло переконати американських законодавців у необхідності визнати державну незалежність України. Результатом візиту стала відома заява Президента Джорджа Буша-старшого від 25 грудня 1991 року.

У складі делегацій України взяв участь у 16 сесіях Генеральної Асамблеї ООН, працював майже в усіх органах системи ООН, був обраний до керівництва багатьох комітетів.

1993 року мені випало бути спостерігачем із цивільних питань від України у складі миротворчих сил ООН у Республіці Хорватія. 1994 року входив до групи українських спостерігачів, яка брала участь у місії ООН зі спостереження за першими демократичними виборами в Південній Африці.

З 1992 року був безпосередню причетним до формування позиції України щодо врегулювання конфлікту на території колишньої Югославії. У 1994–2001 роках у складі офіційних делегацій України неодноразово відвідував Республіку Боснія і Герцеговина, Республіку Македонія, Республіку Хорватія та Союзну Республіку Югославія для проведення переговорів стосовно врегулювання ситуації на Балканах.

Цікавою сторінкою моєї дипломатичної біографії стала також безпосередня причетність до започаткування та географічного розширення участі нашої держави в міжнародних миротворчих операціях — в Абхазії (Грузія), Анголі, Боснії і Герцеговині, Демократичній Республіці Конго, Еритреї, Ефіопії, Ліберії, Лівані, Сьєрра-Леоне, Таджикистані, Хорватії. Відповідні державні органи підтримали мою ініціативу залучати до миротворчих операцій не лише українських військовослужбовців, а й працівників органів внутрішніх справ (як поліцейських спостерігачів) і цивільних співробітників. У середині 90-х років я входив до ініціативної групи українських дипломатів і юристів, котра підготувала проєкт Закону «Про участь України у міжнародних миротворчих операціях», який ухвалила Верховна Рада України. Згодом брав участь і в підготовці конвенції про захист миротворчого персоналу, яку схвалила ГА ООН.

Працюючи в Постійному представництві України при ООН, я був залучений до забезпечення обрання та головування представника України

Г. Удовенка на 52-й сесії ГА ООН 1998 року. Немало зусиль довелося докласти й до організування кампанії з обрання України, вперше як незалежної держави, непостійним членом Радбезу ООН на 2000–2001 роки.

У грудні 1999 року Президент України призначив мене на посаду Постійного представника України в Раді Безпеки ООН. У березні 2001 року я вже очолював Радбез ООН. У складі спеціальних місій Ради Безпеки відвідав Косово, а також країни Західної Африки — Гвінею, Ліберію, Малі, Нігерію, Сьєрра-Леоне — з метою врегулювання конфліктів.

Після повернення з Нью-Йорка 2001 року працював у МЗС України на посадах заступника міністра, заступника державного секретаря, державного секретаря, першого заступника міністра. Очолював офіційні делегації України на двосторонніх переговорах і політичних консультаціях з Алжиром, Бельгією, Бразилією, В'єтнамом, Естонією, Єгиптом, Ізраїлем, Індонезією, Іраном, КНР, Колумбією, Кувейтом, Латвією, Лівією, Малайзією, Марокко, Мексикою, Нідерландами, Німеччиною, Пакистаном, ПАР, Перу, Польщею, Республікою Корея, росією, Сінгапуром, Словенією, США, Таїландом, Туркменистаном, Угорщиною, Фінляндією, Швейцарією, Японією; був головою української частини українсько-американського Комітету з питань зовнішньої політики.

Хочу ще раз підкреслити, що міцним фундаментом для такої дипломатичної кар'єри стала ґрунтовна фахова підготовка, яку я одержав у стінах факультету міжнародних відносин та міжнародного права рідного Шевченкового університету, якому, як і своїй альма-матер, буду вдячний повік.

Volodymyr YELCHENKO,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary,
Permanent Representative of Ukraine
to the United Nations (1997–2001, 2015–19)

PATH TO WORKING AT THE UN: FROM STUDENT YEARS TO DIPLOMACY

Abstract. In the article, the author, an experienced Ukrainian diplomat, describes his years of study at Taras Shevchenko State University of Kyiv at the Faculty of International Relations and International Law and his successful diplomatic career.

He notes the significant influence of his professors and instructors during his studies, who taught critical thinking and the search for unconventional solutions to problems. In particular, the diplomat emphasises the role of his academic supervisor Oleksandr Vysotskyi and professor Volodymyr Vasylenko in shaping his knowledge of international maritime law, which became the foundation of his diplomatic career at the United Nations.

The author recalls his student years, filled with warm memories and stories of friendships with classmates, with whom he still maintains friendships and professional relationships. Moreover, he mentions his passion for music and meeting his future wife.

The scholar details his professional path, starting with his diplomatic career in the Ministry of Foreign Affairs of the Ukrainian SSR (as a third secretary in the State Protocol Department) and ending with his work at the Permanent Mission of Ukraine to the UN in New York (holding positions from second secretary to Permanent Representative of Ukraine to the UN).

The author provides specific examples of his participation in shaping Ukraine's foreign policy, particularly during the country's independence period, such as using the official name 'Ukraine' instead of 'Ukrainian SSR' at the UN, among other things. Furthermore, he discusses his participation in international UN peacekeeping missions on behalf of Ukraine, such as in Croatia (1993), the first democratic elections in South Africa (1994), and negotiations to resolve the conflict in the Balkans.

At the end of his recollections, the author discusses his involvement in the work of the Permanent Mission of Ukraine to the UN Security Council, which he headed in 1999.

After returning to his homeland, according to the author's memories, he continued his work in the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine in various high-ranking positions.

Keywords: Taras Shevchenko National University of Kyiv, Faculty of International Relations and International Law, UN, international relations classmates, international missions, UN peacekeeping forces, Ministry of Foreign Affairs, Permanent Representative of Ukraine to the UN Security Council.

Олександр ЗАДОРОЖНІЙ (1960–2017 рр.),
доктор юридичних наук,
професор

ВСЕ МОЄ ЖИТТЯ ПОВ'ЯЗАНЕ З УНІВЕРСИТЕТОМ

«Живуть студенти весело від сесії до сесії» — здається, нинішні власники студентських квитків вже не співають цієї пісні. Однак засвідчу вже як викладач з 20-річним стажем — наведені слова в усі часи залишаються вельми справедливими. Пікові ситуації, екстрим екзаменаційних сюжетів запам'ятаються надовго. Особливо, мабуть, перша сесія. Мій студентський дебют, наприклад, запам'ятався тим, що раз і назавжди відбив спокусу користуватися будь-якими «підручними засобами». Однокурсник, який відповідав переді мною, залишив у парті підручник. Про це я, на жаль чи на щастя, не мав і гадки, але так вже поталанило, що то була єдина в аудиторії парта без зовнішньої шпаринки. Професорка Євгенія Антонівна Тихонова розкриту книгу помітила. Словом, довелося замість одного відповідати на три білети, однак своє «відмінно» я все ж одержав.

Ще один сесійний спогад. На четвертому курсі з головою поринув у громадську роботу, мене обрали секретарем комсомольського бюро факультету. Така діяльність вимагала багато часу й сил, тож коли розпочалася сесія, я вперше за студентські роки відчув себе непевно. Відклав громадські справи й протягом трьох днів старанно зубрив те, що недовчив протягом семестру. Нібито вивчив. Для остаточної впевненості ввечері напередодні іспиту з історії політичних вчень вирішив погортати підручник і... занурився в нього до ранку. Щоб якось прийти до тями, пішки почимчикував до метро, першим з'явився в університет, першим склав іспит, повернувся додому й проспав майже добу. Перед тим удосталь нахвилювавшись, оскільки мою вистраждану «п'ятірку» викладачка випадково поставила в заліковку іншому...

Студентські роки до найменших подробиць закарбовуються в пам'яті кожного, кому свого часу поталанило виграти щасливий (студентський!) квиток в лотереї вступних іспитів і піднятися з непевного абітурієнтського щаблю на омріяний наступний. Як би не складалася подальша доля, ми з вдячністю згадуємо свою альма-матер, викладачів, однокурсників. Все може докорінно змінитися. Проте надбання студентських років — ті, про які кажуть «за плечима не носити», насправді ж, найдорожчі: знання й переконання, незабутні враження, непідвладна кон'юнктурним вітрам дружба — залишаються з нами на все життя. На жаль, розуміти це починаєш тільки з плином часу. Як і те, яким нерозважливо марнотратним бував щодо швидкоплинного часу власної молодості.

З сімнадцяти років, коли мрія про навчання на факультеті, що згодом вже виріс в інститут міжнародних відносин, здобула реальних обрисів, й донині моє життя пов'язане з університетом, рідною кафедрою, яку мав за честь очолювати. Як не важко було поєднувати викладання з депутатською діяльністю, а раніше — з бізнесовою як директора першої в Україні приватної правничої фірми «Проксен», жодного разу не спало на думку полишити університет. Для мене такий крок абсолютно неприйнятний.

За всіх часів освіта, навчання — це завжди двосторонній процес спілкування між вчителем і учнем. Університетська освіта передбачає особливий рівень такого спілкування, насиченого світлом високого інтелекту, неординарних думок. Всім, кому довелося вчитися в закладі вищої освіти, що названий іменем Кобзаря, в цьому сенсі щастить особливо — сузір'ями видатних особистостей пишається кожен інститут і факультет. Щодо вихованців Інституту міжнародних відносин, то нам поталанило вчитися в корифеїв правничої науки: метра цивілістики, одного з фундаторів науки про міжнародне приватне право Геннадія Матвєєва; видатного юриста-міжнародника Ігоря Лукашука (найціннішими моїми надбаннями за рік навчання в нього був не лише конспект, а й кожна хвилина спілкування з Вченим); тодішнім деканом Глібом Цвєтковим (хоч він і не викладав на нашому відділенні, проте щоденне спілкування з ним як із керівником факультету залишило глибокий слід у душі). До того ж саме з «благословіння» Г. Цвєткова я став студентом, а згодом — членом партії (без цього годі було й сподіватися на будь-який фаховий поступ чи то в дипломатії, чи то в науці). Моїм науковим керівником був Володимир Григорович Буткевич — суддя Європейського суду з прав людини (1998–2008 рр.). За часів нашого студентства професор Буткевич започатковував новий напрям правничої науки, присвячений співвідношенню міжнародного і внутрішньодержавного права.

Вклоняюся викладачкам іноземних мов Валентині Дайнеко, яка нині очолює кафедру іноземних мов, Людмилі Євтушенко, Наталі Діброві, Ірині Чернусі, Аллі Ващенко, Оксані Дяченко, Тетяні Архипович — всім, чия

подвижницька праця, помножена на найвищий професійний рівень та вимогливість, робили з нас фахівців, здатних вільно спілкуватися цілком пристойною англійською. Інколи для цього потрібні були «силові» методи й «жорсткий пресинг по всьому полю», однак, думаю, саме завдяки ним я, випускник звичайної, а не престижної спеціальної школи, опанував англійську на такому рівні, що тоді мав змогу вибороти право потрапити до переліку кількох щасливчиків, які працювали з іноземними гостями Олімпіади 80. Ба більше, пізніше міг без жодних проблем знаходити спільну мову з колегами-парламентаріями в будь-якій частині світу, дипломатами, акредитованими в Україні, та й зрештою, отримувати інформацію не в препарованому варіанті, а з першоджерела. Не кажу вже про те, що після закінчення університету, маючи викладацьку зарплатню розміром аж у 105 карбованців, саме завдяки знанню англійської міг утримувати сім'ю, підробляючи перекладами. Завжди буду вдячний людям, чиїми зусиллями випускники нашого факультету, а тепер інституту, отримують другий фах — перекладача. До речі, попри обставини, кількість годин, відведених на вивчення іноземних мов, не зменшується (а як на мене, має збільшитися ще).

Висока вимогливість до рівня знання іноземних мов, а втім, і до всіх навчальних дисциплін, для нашого інституту є традиційною. Трапляється, що розуміння необхідності вивчення окремих предметів приходить лише згодом. Не забуду як нас, студентів, обурювала педантична прискіпливість професора Володимира Прокопенка. «Навіщо майбутнім дипломатам трудове право?», — щиро дивувались ми. Нині я безмежно вдячний Володимиру Івановичу за непохитність. Цілком поділяю переконаність багатьох поколінь викладачів університету у тому, що фахівцю з університетським дипломом необхідні універсальні знання.

Немає нічого більш практичного, ніж теорія! Мав змогу неодноразово переконатися в цьому. Наприклад, коли зайнявся приватною практикою. Ґрунтовна підготовка у сфері трудового права неабияк стала в нагоді. Коли ж наприкінці 80-х – початку 90-х заговорили про спільні підприємства й урядом було прийнято перші постанови з цього приводу, виявилось, що не лише відсутні фахівці з цього напряму, їх взагалі ніхто й не готував. Першими спеціалізуватися почали ті, хто мав широкі універсальні знання, зокрема й з міжнародного права, і раніше за інших збагнув перспективність нового явища.

Переконаний: своїми успіхами, кар'єрними злетами, «зоряними годинами» всі ми в значній мірі зобов'язані рідному університетові. Йдеться, зрозуміло, не лише про суму отриманих знань — хоч насамперед за ними вступаємо у заклад освіти. Це і здобутий досвід, організаційні навички, вміння відповідально ставитися до справи, спілкуватися, слухати й чути не лише себе, поважати іншу думку... Такі вміння ми здобували не тільки

й не стільки на лекціях, семінарах, колоквіумах, а й у студентських будівельних загонах, на обов'язкових для всіх осінніх виїздах «на картоплю», у різноманітних студентських справах, що у часи мого навчання, яке припало на період кінця 70-х – початку 80-х років, неможливо було уявити без комсомолу. Мушу зазначити, що попри всі ідеологічні нашарування й пов'язані з тим нісенітниці, комсомол багато й дав моїм ровесникам для здобуття саме такого досвіду. Будзагонівські будні, сільськогосподарські десанти не лише переконували рафінованих городян в тому, що паляниці не на деревах ростуть, але й доводили нам самим, чого ми варті без опіки дорослих. Вчили жити, дружити, співвідносити власні амбіції й інтереси з амбіціями й інтересами інших.

Саме громадській роботі, комсомолу завдячую за тісну взаємодію з тодішнім заступником секретаря парткому університету, проректором з роботи з іноземними студентам, директором нашого інституту, ректором університету Леонідом Васильовичем Губерським. Саме в ті часи вперше замислився, якою неперечною особистістю має бути керівник такого закладу освіти, як наш, якими мають бути сила його характеру, масштаб мислення. Тоді ж вперше збагнув, яким насправді складним і багатомірним організмом є університет. Колись він весь займав лише червоний корпус з його особливою аурою. Нам вже довелося вчитися в жовтому, також історичному, де колись була Перша київська гімназія. Під її лункими склепіннями пройшло не одне покоління наших видатних співвітчизників. Тепер численні університетські корпуси в різних кінцях столиці. Мені здається, тим модерним приміщенням трохи бракує відчуття незримої присутності попередників. Втім, неперечна атмосфера інтелектуального спілкування залишається незмінною.

Не знаю чи доречним буде таке порівняння, але мені наш університет ще з студентських пір здається велетенським казаном, в якому вирують, перетинаючись, тисячі різних особистостей, їхніх прагнень і взаємозв'язків. У тому казані, що завжди вирує юначим завзяттям, викристалізовуються, викарбовуються характери й долі. Він завжди повний: прощаються з рідними стінами випускники, приходять першокурсники. Цикл університетського життя, як і життя взагалі, залишається незмінним і вічним. Вірю що так, як зараз ми, і майбутні покоління студентів і викладачів з тими ж почуттями любові й вдячності згадуватимуть свою альма-матер.

Oleksandr ZADOROZHNII (1960–2017),
Doctor of Law, Full Professor

ENTIRE LIFE CONNECTED TO THE UNIVERSITY

Abstract. In his recollections, the author shared experiences and impressions from his first exam session and reflections after taking exams with Yevheniia Tykhonova. Furthermore, the researcher described a stressful situation during his fourth year of study when he was deeply involved in public activities and had to prepare for exams on short notice.

Moreover, the author mentioned luminaries of legal science who taught at the Institute, including Hennadii Matvieiev, Ihor Lukashuk, and Hlib Tsvietkov. The author specifically highlighted Volodymyr Butkevych, his academic supervisor.

Additionally, the author expressed gratitude to English language teachers who prepared students to become specialists with a high level of English proficiency — Valentyna Daineko, Liudmyla Yevtushenko, Natalia Dibrova and others, noting their professionalism and high standards.

The author makes interesting observations about particular disciplines, the importance of which he realised only later. For instance, labour law preparation proved helpful when joint ventures became a topic in the late 1980s, and early 1990s, and the government issued initial decrees on the matter.

Finally, the author thanked the university and concluded by comparing it to a 'gigantic cauldron where thousands of different personalities, their aspirations, and relationships boil and intersect. In that cauldron, where youthful enthusiasm always bubbles, characters and destinies crystallise and take shape'.

Keywords: student life, Institute of International Relations, teaching, specialist in international relations, university.

Ольга ЗИКОВА,
заступниця Міністра фінансів України,
кандидатка економічних наук

10 РОКІВ З ІНСТИТУТОМ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

***

Спогади. Хіба не єдине, що з тобою завжди, що оживає, стає відчутним, образно — абсолютно явним.

Спогади. Мов м'яка ковдра — закуталась. Тепло. Світло. Усмішка змінює обличчя.

Спогади. Пам'ять про інститут тривалістю в 10 років.

***

Вересень.

Потираю руки — хвилювання. Мамин голос: «Сьогодні гарний день — насолодися». Багато нових облич — незвично. Батьки тримають камери, всі хочуть зайняти вдалі місця в аудиторії: зафільмувати вручення студентського квитка завдання не з простих і таких важливих. Дещо розгублено розглядаю всіх. Але в мить бачу свою сім'ю — стає спокійніше.

До аудиторії заходить Антон Сергійович Філіпенко — розпочинаємо.

Спогади. Заплющую очі — чую його голос: «Зикова Ольга Ігорівна». Тато тоді зробив світлину як беру до рук студентський квиток; Антон Сергійович усміхнений, як і я. На світлині видно більшість моїх однокурсників — це члени моєї студентської сім'ї на тривалі роки.

Схвильовано.

***

Лютий.

Темно. На годиннику трохи за сьому. Морозно, сніг скрипить під ногами. Ліхтарі вказують дорогу до сходів в інститут, який ще, здається, спить. Але йдеш. Ні, біжиш, бо це особливе заняття. Для ранніх пташок. Так Гон

Олександр Мойсейович називав свій авторський курс з синхронного перекладу. Синхронний переклад засідання британського парламенту, з ним, здається, втрачаєш віру в те, що вчиш англійську половину свідомого життя. В цих заняттях — вищий пілотаж, весь смак двох мов — рідної та англійської, абсолютна безбар'єрність свідомості.

Захопливо.

***

Квітень.

Запізнилась. Ніби-то, на перший погляд, звична справа. Але не у випадку занять з Климуком Тарасом Миколайовичем. Запізнення має стати пам'ятним для тебе і для всіх, хто став його свідком. Чекаю на вирок. Винахідливість Тараса Миколайовича не мала меж. За запізнення маю вивчити пісню. Якщо читач думає, що це було на межі з жартом, то мушу розчарувати — невиконання творчого завдання могло спричинити нескладений залік. Мала тиждень. Провела його в компанії Вітні Г'юстон та Енріке Іглесіаса з піснею «Could I have this kiss forever». Виступ перед групою закарбувався дуже яскравим спогадом.

Ейфорійно.

***

Серпень.

Списки. З року в рік списки набували нової ваги: вступ до інституту, розподіл на групи за мовами, бали за іспити. За 10 років мого життя в інституті списків було чимало, і щоразу здавалось, що сакрально-доленосний рядок з твоїм прізвищем визначає твій майбутній шлях. Так і було.

Список результатів іспитів на магістратуру і кафедра міжнародних фінансів, на чолі з Олександром Ігоровичем Рогачем, стає для мене другим домом. Магістерська дипломна робота, аспірантура, викладання — окреме маленьке життя. І таки сакрально-доленосним став той список. На кафедрі я чітко зрозуміла, яка сфера для мене є професійно цікавою і вагомою.

Натхненно.

***

Жовтень.

Зала засідань Вченої ради активно наповнюється. Виходжу на хвилину в коридор вхопити ковток повітря. Біля мене мій науковий керівник Оксана Володимирівна Сніжко. «Олю, Ви готові». Цим словам передували сотні годин спільної кропіткої роботи: обговорення, дискусії, спрямування, переконання. Я була готова. Увінчати десятилітнє життя в інституті потрібно чимось знаковим,чому б не днем захисту кандидатської дисертації?

Спогади. Заплющую очі — чую: «Висновок спеціалізованої вченої ради приймається одноголосно». Вдалось.

Фундаментально.

Радісно.

***

Хіба ж можеш викласти все на кількох аркушах? В пам'яті тисячі карток-спогадів, що змінюються роками, порами року, емоціями.

За вікном травень. У країні війна. Щодня я в перемовинах з міжнародними партнерами, урядами країн світу, міжнародними фінансовими організаціями. Стоїмо. І встоїмо. Ніхто не забере в нас нашу історію, сьогодення, майбутнє.

Щемко.

Olha ZYKOVA,
Deputy Minister of Finance of Ukraine,
PhD in Economics

10 YEARS WITH THE INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract. The memoirs reveal the author's first impressions of studying, experiences and vivid memories in a literary style. The emphasis lies on specific and foundational training in the English language, received through the author's simultaneous interpretation course by Oleksandr Hon. Additionally, she mentioned Taras Klymuk and his inventive approach to teaching punctuality among students.

The author puts forward the experience of admission to a master's degree programme, postgraduate studies, and defence of a PhD thesis — a time when the institute became her second home.

Today, amidst the war, the author actively applies the knowledge acquired during 10 years of study at the Institute of International Relations in negotiations with international partners, governments worldwide, and international financial organisations. The author firmly believes that 'no one will take away our history, our present, our future'.

Keywords: Institute of International Relations, education, university, international relations specialist, postgraduate studies.

Анатолій ЗЛЕНКО (1938–2021 рр.),
Надзвичайний і Повноважний Посол,
Міністр закордонних справ України (1990–1994, 2000–2003 рр.),
Постійний представник України при ООН (1994–1997 рр.)

ЦЕ БУВ НОВИЙ ВІДЛІК В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Коли я вступав до університету, Інституту міжнародних відносин ще не було. Я обрав нову на той час спеціальність — «перекладач-референт». Ми мали стати радниками військових аташе в різних країнах — від Африки до Куби. Підготовка була дуже серйозна — і військова, і мовна. Після випуску мене одного рекомендували для роботи в МЗС. Пам'ятаю, як складав тест. Окрім того, що я склав іноземну мову, мене попросили розказати уривок з «Fata Morgana» Михайла Коцюбинського, спитали, чи знаю роботи української художниці Тетяни Яблонської — перевіряли, чи орієнтуюся в літературі та мистецтві. Завдання я виконав, тож мене взяли на посаду аташе. З того моменту я пов'язав своє життя з українською дипломатією.

Пам'ятаю часи, коли почався якісно новий відлік в історії української незалежної дипломатії. Саме тоді Україна почала завзято пробивати стіну нерозуміння, підозри й навіть побоювання стосовно появи на політичній карті Європи нової держави, яка вже де-факто відбулася. Мені випала велика честь бути учасником тих історичних звершень.

Тодішні настрої в міністерстві важко передати словами. Цей період назавжди залишається в моїй пам'яті як одна з найяскравіших сторінок життя. Хіба можна забути про те, з якою самовіддачею і натхненням тоді ще зовсім невеличкий колектив Міністерства закордонних справ майже цілодобово готував перші візити? Як розробляли правові основи нашої

зовнішньої політики? Як закладали перші цеглини у фундамент закордонної інфраструктури зовнішньополітичної служби?

Ніколи не забуду й почуття, які переповнювали нас із кожним отриманим повідомленням про визнання незалежності України від інших держав. Сьогодні, з відстані років, ми вже можемо неупереджено оцінити власні дії. Чи не позначилася на наших перших кроках на міжнародній арені надмірна ейфорія? Мабуть, не без цього. Чи були в нас помилки? Так. Чи можна було робити те, що ми робили, краще й ефективніше? Поза сумнівом, так.

Попри все ми здобули неоціненний досвід, який неможливо виміряти ні в цифрах, ні в грошах. Досвід, який сьогодні є нашим стратегічним капіталом, який слугуватиме основою для успішної роботи майбутніх поколінь дипломатів. Сталося так, що вчитися нам довелося на власних помилках. До того ж, як то кажуть, без відриву від виробництва.

І ми вчилися, раділи перемогам, робили висновки з невдач. Поступово, крок за кроком, наближалися до поставлених цілей. Нині ми на етапі, коли ніхто не даватиме нам послаблень. Коли виправдовуватися «періодом росту» ми просто не маємо права. Наші зовнішньополітичні орієнтири є незмінними. Ми прямуємо до Європейського Союзу, зміцнюємо стратегічне партнерство зі Сполученими Штатами Америки.

Урешті — дбаємо про те, щоб наступне десятиріччя стало періодом остаточного утвердження України як регіонального лідера, повноцінного й невід'ємного учасника світових процесів. Повторюю: зміцнення європейського вибору й утвердження європейської ідентичності України — це константа нашої зовнішньої політики. Переконаний, саме інтеграція в європейський економічний, політичний і культурний простір здатна якнайповніше забезпечити нашим громадянам добробут, безпеку й чітке дотримання фундаментальних прав і свобод.

У розвитку української дипломатичної служби ми дійшли до тієї межі, коли накопичений досвід вже не є достатнім «будівельним матеріалом» для подальшого розвитку. Міністерству закордонних справ нині потрібний струмінь свіжого повітря. Сподіваюсь, що цей свіжий вітер принесете ви, наша молодь. Молодим дипломатам завжди важче, ніж їхнім попередникам, оскільки вимоги до дипслужби в Україні зросли надзвичайно. Хочу підкреслити, що сучасний дипломат — це зовнішньополітичний менеджер, який перебуває серед людей і працює заради них.

Колись відомий британський дипломат, засновник дипломатичної теорії Гарольд Ніколсон висловив несподівану для багатьох думку, що в дипломата є сім основних чеснот: правдолюбність, точність, спокій, рівний характер, витривалість, скромність та лояльність. Він писав: «Але читач може поцікавитися, чому я не сказав про розум, ерудицію, передбачливість, обачливість,

гостинність, шарм, працелюбність, сміливість і такт. Я не забув про них. Я вважаю, що ці риси дипломата є самі собою зрозумілі».

Яким я бачу сьогодні українського дипломата-професіонала? Це — людина із сучасним мисленням і чітким відчуттям причетності до майбутнього України. Сенс дипломатичної роботи полягає в тому, щоб мати моральне право сказати: «Ми є заступниками інтересів українського народу».

Давно минули часи, коли дипломат дивився на життя крізь затемнене скло свого службового авто. Сьогодні справжній дипломат — «у вирі життя», наближений до потреб свого народу. Його професійність оцінюють співвітчизники й іноземці. Добре знання мов, компетентність, широта поглядів дипломата — все це реальні «плюси» для його країни. Повною мірою забезпечувати інтереси нашої держави, її конкурентоздатність на міжнародній арені сьогодні можуть тільки справжні професіонали.

Ми не можемо більше собі дозволити обмежуватися роллю примітивного перекладача у спілкуванні з іншими країнами. Дипломатія працює ефективно, якщо вона не вичікує на нові можливості, а сама їх відкриває. Коли використовує шанси, які щодня з'являються. Це особливо стосується економічної роботи, яка має бути наступальною, агресивною.

Я пишаюся, що в нашій країні є Інститут міжнародних відносин. Завжди порівнюю його з Кембриджем. Хотілося б, щоб ми поступово піднімалися до відповідного рівня. Інститут уже випустив багато студентів, які стали президентами держав, спікерами й депутатами парламентів. Завдяки випускникам ІМВ нам вдалося заповнити більшість кадрових прогалин у МЗС і закордонних місіях.

За роки існування українського зовнішньополітичного відомства та інституту в нас усталилися відносини, які я б назвав стратегічним партнерством. Більшість кадрового складу МЗС вважає інститут своєю альма-матер. А ІМВ по праву розглядає МЗС як головне місце призначення своїх випускників. Думаю, це важливо, що реноме та престижність Інституту міжнародних відносин не лише тримаються на високому рівні, а й зростають щороку. Збільшується й увага міністерства до ІМВ.

За роки незалежності ми переконалися: талантів не може бути багато. Таланти — це одиниці. Їх треба шукати, виховувати, навчати. Тому вважаю, що дипломатична освіта не може відбуватися в режимі конвеєра. Це має бути відбір і підготовка особистостей. Тих, кого невдовзі можна буде назвати новою українською елітою. І мені дуже приємно, що ІМВ починає будувати свою діяльність саме так. Якщо порахувати, скільки вихованців інституту обіймають високі посади в міністерствах і відомствах… то квота ІМВ, я певний, буде найвищою серед інших ЗВО.

Я завжди відвідую відомі заклади освіти, оскільки саме вони є тим інтелектуальним осередком, де постійно б'ється думка, де кожна теорема

знаходить своє розв'язання, а кожна аксіома ставиться під сумнів. Хіба можна знайти кращу основу для виникнення справді нових, свіжих ідей?

Зовнішньополітична служба України продовжує пошук здібних аналітиків, людей, які вміють переконувати й вести переговори, які мають ясний розум, дипломатичний талант і готовність працювати заради України. Люди з новим, нестандартним мисленням, активні менеджери як повітря потрібні на державній службі. Особливо в зовнішньополітичній сфері, де мобільність і висока ефективність уже давно стали основною вимогою.

Успішна зовнішня політика — це оптимальне поєднання економічної міці й інтелектуального потенціалу нації. І якщо це так, то становлення сучасної, високоосвіченої і високоморальної еліти є не менш важливим завданням, ніж успішна реалізація економічних реформ. Отже, хочу ще раз підкреслити: виховання еліти — завдання державне і стратегічне. І тому ІМВ має для України стратегічне значення.

Anatolii ZLENKO (1938–2021),
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary,
Minister for Foreign Affairs of Ukraine (1990–94, 2000–3),
Permanent Representative of Ukraine to the United Nations (1994–97)

IT WAS A NEW BEGINNING IN THE HISTORY OF UKRAINIAN DIPLOMACY

Abstract. Memoirs of Anatolii Zlenko, who twice served as Minister of Foreign Affairs of Ukraine, describe his journey in the diplomatic career and emotions related to the development of Ukrainian foreign policy.

The article presents Mr Zlenko`s student years when he decided to become an interpreter and adviser to military attaches in foreign countries. It outlines the significant preparation the future Minister received and his attitude to diplomatic service from a young age.

The article points out the importance of the younger generation of diplomats to work hard. The article describes what Zlenko believes a modern Ukrainian professional diplomat should look like. He stressed that the meaning of diplomatic work is to have the moral right to represent the interests of the Ukrainian people. According to Zlenko, a modern diplomat should be 'in the thick of life' and close to the needs of people.

The final part of the memoir appeals to find talents and train them for diplomatic work, which is an essential strategic task for the country's development. The Minister also stressed the importance of promoting the growth of the nation's intellectual potential through education and training. He argued that the Institute of International Relations plays a crucial role in this process.

Keywords: Institute of International Relations, Ministry of Foreign Affairs, interpreter, professional diplomat, independence, foreign policy, young generation.

Наталія КАМІНСЬКА (ПРОНЮК),
докторка юридичних наук,
професорка кафедри міжнародного
та європейського права Національного авіаційного університету

ВИПУСК 2000 РОКУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

Ми всі різні, але на п'ять років нас об'єднало навчання в інституті, який став частиною нашого життя. Безумовно, для когось це недосяжна мрія або складне і тривале завдання, певне випробування, але з плином часу усвідомлюєш: це той фундамент, без якого неможливо уявити майбутній шлях кожного і кожної з нас. Минуло чверть століття, а здається, що це було недавно. Вже наші діти навчаються в рідному інституті — не тільки для нас найкращому закладі освіти України і Європи, з незмінними традиціями, підтвердженими роками і континентами, життєвим розвитком і досвідом.

Ще на першому курсі 1995 року переважна більшість студентів спеціальності «Міжнародне право» усвідомили, що виграли щасливий білет, адже мали можливість здобути найкращу освіту, друзів на все життя, неперевершений досвід і перспективи. Коли згадувала це під час підготовки матеріалу, емоції переповнювали. Вдячна за це однокурсникам, які відгукнулися, а також учителям і наставникам. Звісно, життя вносить корективи, деякі спогади закарбувалися назавжди, деякі призабулися, проте, переступаючи поріг інституту, завжди отримуєш теплі відчуття зони комфорту, академічної значущості, доброзичливого колективу, дружньої атмосфери. Мені пощастило, бо випала нагода за останні майже 30 років (а це більша частина мого життя) періодично відвідувати нашу альма-матер. Напевно, ще більші емоції переповнюють колег, які давно не відчували духу й атмосфери місця нашого освітнього зростання, пізнання нового і складного, розкриття власного потенціалу тощо.

Вже стільки часу мене магнітом притягує інститут, мабуть, для реалізації важливих завдань, насамперед із формування нового покоління

юристів-міжнародників, розвитку науки міжнародного та європейського права, підготовки наукових кадрів. Це також ще одна нагода поспілкуватися з друзями, вчителями, науковим керівником кандидатської та докторської дисертацій, колегами, однодумцями.

Тобто 1995–1999 рр. — бакалаврат за спеціальністю «Міжнародне право»; 1999–2000 рр. — магістратура за спеціальністю «Міжнародне право», спеціалізація «Міжнародне приватне право» (як не дивно, але працюю переважно за іншою спеціалізацією: «Міжнародне публічне право»); 2000–2003 рр. — аспірантура на кафедрі порівняльного і європейського права (науковий керівник — професор Іван Білас), захист дисертації на тему: «Роль національного законодавства в демократичних перетвореннях в Україні», науковий ступінь кандидата юридичних наук — 2004 р.; 2012–2013 рр. — підготовка докторської дисертації на тему: «Європейська система місцевого і регіонального самоврядування (міжнародно-правові засади становлення, функціонування та розвитку)» на кафедрі порівняльного і європейського права (науковий консультант — професор І. Білас), науковий ступінь доктора юридичних наук і вчене звання професора кафедри загальноправових дисциплін — 2014 р.

Коли навчання за всіма освітніми рівнями та науковими ступенями закінчилося, розпочався період активної наукової співпраці як членкині спеціалізованої вченої ради, офіційної опонентки на захисті дисертаційних досліджень, а також участі в наукових конференціях і семінарах, комісіях конкурсів студентських наукових робіт, зокрема конкурсу «Міжнародно-правові наслідки збройної агресії рф проти України» спільно з Президентським фондом Леоніда Кучми «Україна», квітень — жовтень 2023 року. Вдячна за довіру і запрошення бути протягом останніх років головою екзаменаційної комісії для підсумкової атестації здобувачів бакалаврату і магістратури спеціальності «Міжнародне право» інституту в команді суперпрофесіоналів: професорів Івана Біласа, Сергія Білоцького, Ольги Буткевич, Олександра Григорова, Олени Лисенко, Всеволода Мицика.

Попри певний практичний досвід із часу навчання на останніх курсах (помічником юриста Юридичної фірми «Магістр і партнери», згодом у ТОВ «Європейське консалтингове агентство», ТОВ «Закон і бізнес», Комітеті у закордонних справах Верховної Ради України, Державному комітеті України з питань регуляторної політики та підприємництва), мене все ж таки цікавила більше освітньо-наукова сфера, науковий розвиток. Тому майже 20 років охоче присвятила підготовці фахівців за напрямами «Право», «Правоохоронна діяльність», «Міжнародне право», здобувачів наукових ступенів кандидатів і докторів наук, докторів філософії. Зокрема, досвід у системі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (Національна академія внутрішніх справ 2004—2020 рр.), є цікавим, але

контрастним, як порівняти з інститутом. Тут намагалася достукатися до курсантів і студентів, практичних працівників системи МВС, зацікавити їх специфікою міжнародного та європейського права. Майже всі дисертації, захищені під моїм керівництвом, міжгалузевого чи компаративістського спрямування, стосуються міжнародно-правових, конституційно-правових аспектів сучасної правничої науки.

Паралельно є час для експертної та законотворчої діяльності в Інституті законодавства Верховної Ради України, Дослідницькій службі ВРУ, а також громадської активності, українських і закордонних стажувань, проведення курсів підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників МВС, Збройних сил і Міноборони України, Національної поліції, ООН Жінки, ВРУ (2017–2022 рр.); участі в міжнародних проєктах, наприклад форсайт-дослідженні та робочій групі з проєктів сценаріїв відновлення і розвитку України (МФО «Стратегічний форсайт України», ПРООН в Україні, 2022–2024 рр.) тощо.

Проте такої насиченої діяльності напевно не було б без фундаментальної основи, закладеної протягом навчання в інституті пліч-о-пліч із неповторним колективом однодумців, надзвичайно інтелектуальних і всесторонньо талановитих однокурсників. Тому далі — наші спільні спогади і враження про цікавий і незабутній досвід.

Володимир Забігайло — особистість дипломатичного досвіду, інтелігентності та глибокого потенціалу, майстер серйозних жартів, принциповий і дуже вимогливий.

«За останнє спочатку були образи, навіть сльози, а згодом велика вдячність. Він дуже вірив у нас — аспірантів, які отримали рекомендацію і відважились вступити на кафедру порівняльного і європейського права, яку він очолював; і відразу поставив серйозні завдання: зробити внесок у науку міжнародного права, європейського права, теорії та історії держави і права, порівняльного правознавства. Ми намагались, адже повірив сам професор ***В. Забігайло,*** а також науковий керівник професор ***І. Білас***, нині завідувач кафедри, — Людина-легенда, відомий політик, генерал, народний депутат України, учасник української експедиції на Північний полюс. Звісно, у нас не все виходило так, як у поважних професорів: іноді помилялись або не встигали, але ми їх не підвели і щиро вдячні!».

Василь Кисіль і Володимир Денисов — надзвичайно скромні, високоінтелектуальні метри з непересічним життєвим досвідом, педагогічною майстерністю й унікальним розумовим потенціалом…. назавжди в нашій пам'яті.

Напевно, класичні сентенції ми більше запам'ятали на лекціях ***Василя Івановича,*** ніж власне з предмета «Латинська мова», а надто «Ius est ars boni et aequi». Він випромінював світло, терпимість, ми захоплювалися його спокійним тоном і глибиною кожного слова, погляду та думки!

Мрією багатьох студентів (і не лише з нашого курсу чи університету) було потрапити на роботу в Юридичну фірму «Василь Кісіль і Партнери» до фундатора і найкращого ученого-цивіліста (хай пробачать інші). Нам пощастило, адже світоч сучасної української юриспруденції найбільше вплинув на формування багатьох поколінь юристів, його надихали успіхи та наполегливість студентства, ентузіазм і бажання ризикувати, вчитися, працювати. Уже пізніше, під час бурхливих обговорень у наукових колах, дискусіях щодо законодавчих ініціатив чи на захистах дисертацій, його легка усмішка і глибокий погляд у поєднанні з лаконічною фразою зазвичай вирішували ситуацію чи відкривали нові творчі обрії… Закономірно, що багато наших випускників продовжують традиції з розвитку юридичної практики вищого ґатунку, очолюють кращі юридичні фірми.

Володимира Наумовича слухали дуже уважно, боячись щось пропустити, і записували кожне слово, адже це учень самого академіка Корецького, Людина енциклопедичних знань, один із перших українських учених-компаративістів. Згодом стало зрозуміло, що він дуже щира і відкрита особистість, вимогливий до себе та інших, і до останніх днів переживав за українську науку міжнародного права.

Олександр Задорожній — харизматичний і наполегливий, багатогранна талановита і загадкова постать.

«На державному іспиті від хвилювання декілька хвилин не могла жодного слова сказати, а потім не могла зупинитись, оскільки енергетичний заряд від Задорожнього — це потужна сила!

Великою честю було офіційно опонувати на захисті дисертації Олександра Вікторовича разом із професорами Володимиром Буткевичем і Зоряною Макарухою. Під час виступу в мене тремтів голос, адже доволі не просто критикувати нашого Вчителя, без якого навряд чи ми стали б фаховими юристами-міжнародниками, професорами тощо… На зауваження щодо недостатньої кількості законодавчих ініціатив у контексті дослідження українсько-російських відносин, модернізації їх правового регулювання, як властиво енергійній особистості, недноразово народному депутатові України, — емоційно уточнив: "Це в мене мало законодавчих ініціатив?! У кого ж їх більше?". На жаль, фактично тоді востаннє живим його бачили вчені юристи-міжнародники з усіх куточків України.

Згодом було запрошення опонувати на захисті дисертації іншого нашого вчителя, а нині доброго друга — професора ***Олександра Григорова***. Дисципліни, які він викладав (міжнародне економічне право, міжнародне космічне право, міжнародне повітряне право), доволі захмарні й складні, але майстерно доповнені життєвими історіями, згадками про студентське життя і професійний шлях непересічних юристів-міжнародників, — тому навчання дало свої позитивні наслідки.

Ми повірили, що зможемо стати юристами-міжнародниками, доклали максимум зусиль, і, зрештою, рада успіхам однокурсників, захоплююся нашими викладачами та всіма працівниками інституту!».

На ***Володимира Буткевича*** було покладено місію навчити нас теорії міжнародного права, усвідомлювати його ази і вершини, мислити як юристи-міжнародники, вміти у професійному житті застосувати вивчене. Оскільки в часи нашого навчання підручників із міжнародного права майже не було, ми намагалися не проґавити жодного слова майбутнього першого судді Європейського суду з прав людини від України.

«Часто згадую лекцію професора ***В. Буткевича*** про смертну кару. Він надзвичайно ґрунтовно розібрав різні аспекти цього питання, дав нам погляд не тільки юридичний, а й історичний, психологічний, філософський, релігійний і прагматичний. Відверто, лише за одне це заняття багато хто з нас, зокрема і я, змінили думку про цей вид покарання. На лекції 1996 року професор нам талановито довів, що смертна кара є неефективною, безглуздою та аморальною. На щастя, держава декілька років потому підтримала цю думку і остаточно скасувала смертну кару в Україні».

Олександр Скрипнюк — нині очільник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, а наприкінці 90-х років — молодий професор, акцентував на важливості патріотизму, державницьких ідей і концепцій у нашій майбутній професійній діяльності. Його виваженість, захоплення історією українського державотворення і правотворчих традицій дали студентам змогу зануритись у наукову атмосферу складних лабіринтів політико-правової думки, геніальних мислителів України і світу.

Анатолій Довгерт — море позитивних емоцій на лекціях про основи цивільного права в комплексі з цікавими таємницями його студентського і професійного життя, кропіткою роботою на шляху до створення Цивільного кодексу України. Але на семінарських заняттях вони з ***Богданом Криволаповим*** очікували від нас серйозної підготовки, без халтури, інакше юристами нам не стати, а юристами-міжнародниками й поготів.

Не схожими на інші були лекції професорів ***Петра Мартиненка і Віктора Шишкіна*** — суддів Конституційного Суду України. Декілька наших однокурсників наполегливо торують шлях до цього органу. Безперечно, з тим багажем знань, що ми отримали в інституті та протягом професійного зростання, закономірно і необхідно брати участь у поліпшенні його роботи, процесах зміцнення верховенства права, належного захисту прав і свобод людини, впровадження європейських правових цінностей.

Костянтин Сандровський — засновник концепції права зовнішніх зносин, міжнародного митного права, дипломат, унікальний і відомий далеко за межами України фахівець.

«Пощастило під його керівництвом писати бакалаврську і магістерську праці про підвищення ефективності права зовнішніх зносин. У практичну дипломатичну діяльність результати поки не впроваджені, лише в освітньо-наукову, проте ще багато цікавих напрямів попереду».

Олександр Мережко був неординарним молодим викладачем, який переконав нас, що транснаціональне торгове право «lex mercatoria» існує, аргументуючи це позиціями фахівців різних епох і власними, заглиблюючись у теорію міжнародного права, різних галузей та інститутів. Він був загадковим і амбітним, і ми пишаємося його здобутками на ниві парламентської дипломатії в Україні та світі, відданістю науці міжнародного права.

«Найцікавішою дисципліною для мене був міжнародний комерційний арбітраж. Мені тоді здавалося, що це єдиний предмет, де треба не вчити чи запам'ятовувати, а розуміти правила та вміти розв'язувати наближені до реальності задачі. Після фізико-математичного класу в ліцеї, олімпіад і схильності до точних наук, це було для мене як ковток повітря в суцільній юридичній "гуманітарщині". Навіть важко сказати, що було цікавіше: лекції **Геннадія Цірата** чи семінари **Ганни Цірат**».

Викладачів іноземної мови в нас було багато, і різні спогади та емоції залишилися чи розвіялися, але однозначно є вдячність за майже щоденний діалог однією або декількома мовами, іноді навіть факультативи у вихідні дні, систематичний контроль знань і спрямованість на результат.

Щиро радію успіхам однокурсників, а також за можливості залюбки спілкуюсь і працюю з колегами з інших курсів, а надто з попереднього. Звісно, найважливіше, що наші випускники доброзичливі й освічені, самодостатні, успішні в різних сферах, роблять улюблену справу, звитяжно працюють на Перемогу, розвиток Української держави і міжнародного права.

Зроблю кілька акцентів про нашу команду (1995–2000 рр.). Насамперед про ***Ольгу Шпакович і Сергія Білоцького***, з якими найбільше через спільні професійні інтереси співпрацюємо та підтримуємо дружні взаємини, перевірені й підтверджені майже 30-літньою історією. ***О. Шпакович*** — докторка юридичних наук, професорка кафедри порівняльного і європейського права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин. ***С. Білоцький*** — доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного права ННІМВ. Вони дуже відповідальні, наполегливі, розумні, підтримують наукові прагнення студентів та аспірантів, майбутнє нашого інституту. З ними не страшно і у вогонь, і у воду!

Микола Стеценко — президент Асоціації правників України, керівний партнер AVELLUM, був членом Громадської ради при Антимонопольному комітеті України, розбудовує верховенство права в Україні, популяризує кращі юридичні практики у світі. Входить до Hall of Fame у сфері корпоративного права та різноманітних міжнародних рейтингів.

Його колега ***Костянтин Лікарчук*** — старший партнер AVELLUM, голова практики міжнародного арбітражу, провідний юрист в Україні з вирішення міжнародних спорів у рейтингу «Chambers Global 2022», з вирішення спорів, арбітражу та медіації в рейтингу «Best Lawyers 2022», визнаний фахівець у спорах з питань міжнародного оподаткування в Україні.

Ігор Свечкар — партнер найбільшої української юридичної фірми з глобальною присутністю «Asters». Член Комісії з питань конкуренції Міжнародної торгової палати (Париж), Міжнародної асоціації юристів, Американської асоціації юристів, Київської обласної колегії адвокатів; репортер (від України) для групи з антимонопольного права Міжнародного комітету Американської асоціації юристів. Бере активну участь у громадській діяльності, роботі й керівництві Асоціації правників України.

Наш староста курсу ***Олександр Денисенко*** — відомий адвокат, радник провідної юридичної фірми «Ілляшев та Партнери». ***Валентин Засуха*** — адвокат, старший партнер Hillmont Partners, ***Ірина Назарова*** — керівна партнерка ENGARDE, ***Ірина Шевчук*** — старша юристка цієї ж юридичної фірми, ***Світлана Теуш*** — партнерка і співкерівниця практики відновлюваної енергетики, будівництва та нерухомості юридичної фірми «Redcliffe Partners», ***Максим Лавринович*** — керівний партнер «Lavrynovych & Partners Law Firm».

Зрештою, дипломатичній сфері присвятили свій професійний шлях: ***Костянтин Іващенко***, який працює в Посольстві України в Республіці

Кіпр, раніше у Департаменті міжнародної безпеки та роззброєння МЗС України. ***Євгенія Шевкунова*** — консулка Генерального консульства України в Торонто, раніше працювала в Посольстві України у Фінляндській Республіці, МЗС України. ***Андрій Буряк*** — працює у Посольстві України в Литві, раніше був начальником відділу Департаменту міжнародного права МЗС України. ***Андрій Мельничук*** — заступник керівника торговельно-економічної місії у складі Посольства України в Королівстві Іспанія при Генеральному консульстві в м. Барселоні (2003–2007 рр.), заступник керівника Апарату Верховної Ради України (2020 р.), працював у Секретаріаті Кабінету Міністрів України.

Не можу не згадати студентських друзів, серед яких Лілія Бобир, Віталій Герасько, Анна Дринь, Ольга Соляник, Ірина Циганкова, Вадим Цимбалюк, Лі Цзян Янь.

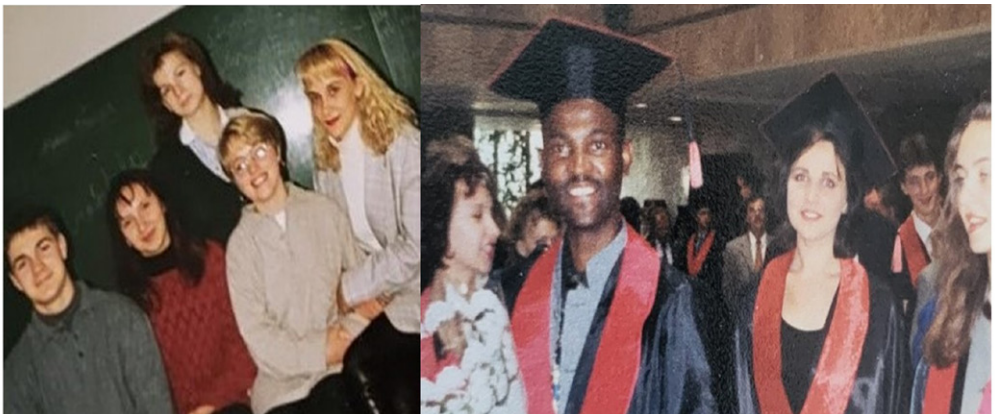

Скромний внесок у розвиток науки міжнародного права для майбутніх юристів-міжнародників

Велика подяка і шана за високий професіоналізм, демократичні європейські традиції і патріотизм, дисципліну і порядок, активну громадянську позицію і людяність, вимогливість і культуру спілкування Іванові Біласу, Леонідові Губерському, Володимирові Денисову, Володимирові Забігайлу, Олександрові Задорожньому, Василеві Кисілю, Валерієві Копійці, Всеволодові Мицику, Ользі Риндіній, Ксенії Смирновій, Інні Цесар і всім членам великої інститутської родини!

Nataliia KAMINSKA (PRONIUK),
Doctor of Law, Full Professor
of the Department of International and European Law
at the National Aviation University

CLASS OF 2000 ALUMNI OF THE INTERNATIONAL LAW SPECIALITY

Abstract. The author outlines her educational and professional achievements related to the Institute of International Relations. She recalls her years of study in the international law speciality, highlighting the main points of her educational path: bachelor's degree, master's degree, postgraduate studies, PhD and doctoral theses defence.

Ms Kaminska emphasises the Institute's importance in her personal and professional development, noting its influence on shaping a new generation of international law experts. She expresses her gratitude to her groupmates, professors, and academic supervisors for the support and knowledge she gained during her years of study. Furthermore, the scholar talks about her active scientific activity after completing formal education, including participation in scientific conferences, seminars, and commissions, including specialised academic councils and scientific competitions.

Despite working in law firms and government institutions, her priority has always been educational and scientific activities. For almost twenty years, Ms Kaminska has devoted herself to training experts in law, international law, and law enforcement. Moreover, she is an academic supervisor of the thesis research on international and constitutional legal aspects.

Finally, she shares memories and impressions of the unforgettable years of study with her groupmates and current colleagues, describing their professional paths and career achievements.

Keywords: Institute of International Relations, international law speciality, academic degree, fellow students.

Грігол КАТАМАДЗЕ,
Надзвичайний і Повноважний Посол Грузії
в Україні (2009–2013 рр.),
президент ВГО «Асоціація платників податків України»,
заступник голови АРМА з питань євроінтеграції

АБО МІЖНАРОДНЕ ПРАВО В КИЄВІ, АБО НІКУДИ

Чому саме Інститут міжнародних відносин?

Гарне питання. Річ у тому, що тоді був Радянський Союз, а за радянських часів були лише дві навчальні установи, де готували фахівців-міжнародників: Київський державний університет імені Тараса Шевченка, в якому працював факультет міжнародних відносин та міжнародного права, а також Державний інститут міжнародних відносин у москві. В той час, щоб потрапити до московського Інституту міжнародних відносин, треба було мати дуже впливових друзів або, якщо ти з радянської республіки, — рекомендацію на рівні центрального комітету компартії тієї республіки. На жаль або на щастя (вважаю, таки на щастя), ні першого, ні другого я не мав, але правда в тому, що дуже хотів.

Раніше я завжди хотів стати або слідчим, або адвокатом. Втім, коли я навчався в 9 класі у школі, сталася цікава історія. Був такий відомий у Радянському Союзі спортивний коментатор Костянтин Махарадзе, який завжди працював на футбольних матчах. Я пам'ятаю його інтерв'ю, коли «Динамо Тбілісі» приїхали в Німеччину на гру з «Гамбургом». Махарадзе розповідав, що команда тоді вирішувала певні питання з генеральним консулом Радянського Союзу в Гамбурзі, який був грузином. Якщо правильно пам'ятаю, його прізвище — Джапарідзе. Костянтин Махарадзе розповідав, що консул їм дуже допомагав.

І тут мій світ просто перевернувся: я почав цікавитися, що мені потрібно, що я можу зробити для того, щоб навчатися на дипломата. Я мріяв стати консулом, адже розумів, що це дуже корисна професія, що можна

допомагати людям, коли вони перебувають за кордоном, коли в них виникають якісь проблеми чи питання й вони не знають, до кого слід звернутися. Коли познайомився з Костянтином Махарадзе, я вже був послом і розповідав йому про те, що його інтерв'ю змінило моє життя, мої наміри стати слідчим або адвокатом, і я пішов у дипломатію.

Був 1979 рік, коли я закінчив школу і приїхав до Києва навчатися. Курйозна ситуація насправді, адже я прибув із Тбілісі, мав із собою всі необідні документи для вступу, зокрема й медичну довідку. І коли я прийшов їх подавати, мені сказали, що все добре, всі документи задовільні, але довідка про стан здоров'я не підходить, бо нібито знають, як ми їх готуємо. Тож мене попросили пройти медичний огляд у Києві. Коли пройшов майже всю комісію, залишилось останнє — відвідати окуліста. Як зараз пам'ятаю цей день через стільки років, коли зайшов до лікаря, він побачив, що я в окулярах і сказав: «Ні, я не можу вам підписати». Я це пам'ятаю не тому, що він не підписав, а тому, що повідомив мені: «Слухайте, ви розумієте, на цьому факультеті готують розвідників». Це було дуже дивно: 1979 рік, консервативний Радянський Союз, усі бояться щось сказати вголос, а він мені говорить прямо в очі, що там готують розвідників, навіть якщо це й правда. Одним словом, він так і не підписав, мовляв, будь ласка, на будь-який факультет, окрім факультету міжнародних відносин. Я подав документи на юридичний факультет, думкою повернувшись до того, про що раніше мріяв — стати слідчим або адвокатом, але не пройшов конкурс — це доля. Якби подолав прохідний бал, то вчився б на юридичному факультеті, а так повернувся назад у Грузію.

До речі, також дуже цікава річ, яка не стосується Інституту міжнародних відносин. 1979 року школу закінчили тридцять п'ять випускників, із них у перший рік у різні навчальні заклади по всьому Радянському Союзу вступило тридцять два. Я був серед тих трьох, які не вступили в перший рік, це мене дуже роздратувало. Я пішов працювати робочим, готувався і вже наступного року подавав документи у Тбілісі. Була така практика, що МДІМО та факультет міжнародних відносин Київського університету давали на радянську республіку по одному чи два місця на різні спеціальності. Було два місця на міжнародне право, а охочих — майже сорок претендентів. Мене викликали у приймальну комісію і сказали: «В Ломоносова на юридичному факультеті є одне місце, воно вільне, ми готові вас відправити в москву». Пам'ятаючи минулий рік, я відповів, що нікуди не поїду: або міжнародне право в Києві, або нікуди, й розвернувся та пішов. Врешті-решт, мене зарахували, і моя мама до сьогодні зберігає телеграму від приймальної комісії, що потрібно бути на зустрічі з Едуардом Шеварднадзе, першим секретарем Центрального комітету компартії Грузії, майбутнім Міністром закордонних справ Радянського Союзу та Президентом

Грузії. Він завжди збирав на зустріч переможців, які виїжджали за кордони республіки перед навчанням. Я на цій зустрічі не був, тому що поки телеграма дійшла до мене, поки приїхав, вона вже закінчилась. Уже згодом, коли я був послом, розповідав цю історію Едуарду Амвросійовичу й навіть додав, що хочу вибачитися перед ним за те, що не відвідав ту зустріч.

І так я став студентом першого курсу дуже престижного на весь тодішній Радянський Союз факультету міжнародних відносин та міжнародного права.

Є багато чого згадати. Я пам'ятаю, як завідувач кафедри професор Ігор Іванович Лукашук зайшов на першу лекцію. А в жовтому корпусі, який тоді називали «Институт благородных девиц», були історичні сторічні парти. І от професор стоїть за трибуною, а не просто біля столу, а потім підходить до першої парти та спирається на неї. Тоді для нас це було щось неймовірне. Це сьогодні ми не зважаємо на те, що викладач інколи може навіть лягти на парту й так викладати. Але тоді, в умовах Радянського Союзу, це було ніби ковток свіжого повітря, а речі, які він говорив, у радянському комуністичному оточенні було дуже небезпечно озвучувати. Але ті свобода та воля, яку навіть в умовах СРСР пропагували в Інституті міжнародних відносин, дали великий поштовх цілим плеядам випускників, що почали будувати незалежну українську державу. Не вистачить часу, щоб перелічити всіх відомих людей, які закінчили цей інститут: серед них були і депутати, і міністри, і навіть президенти… За часи студентства траплялися різні історії, були й викладачі, які о 8:20 підпирали двері партою, а тих, хто запізнився, не допускали. Але також працювали й такі педагоги, як Василь Іванович Кисіль, якого вже немає серед нас. На його лекції з міжнародного приватного права приходили й студенти з інших факультетів або відділень. Ще десь у другій половині 1980-х років, коли почався рух зі створення кооперативів та ведення бізнесу, Василь Іванович започаткував компанію, яка й донині називається Юридична компанія «Василь Кісіль і Партнери». Найкращих студентів він брав до себе, і багато з них зараз працюють депутатами Верховної Ради, є висококваліфікованими юристами-міжнародниками.

Розповім іще одну історію. Наприкінці першого курсу в грудні 1980 року я складав залік. Була одна дуже яскрава людина, Дирда Іван Ілліч, полковник юстиції у відставці, який викладав у нас логіку. Він був уже похилого віку, проте мав таку чудову пам'ять, що міг згадати усіх своїх студентів. Іван Ілліч дуже добре до мене ставився й під час навчання став моїм наставником. До сьогодні я маю настільну книжку, яку він подарував, коли я склав той залік. Це дуже цікаве видання англійського автора «Дипломатичний протокол і церемоніал». Воно для мене важливе й тому, що Іван Ілліч підписав: «Уважаемому Григолу Катамадзе, будущему дипломату и ученому [...]. 30.12.1980».

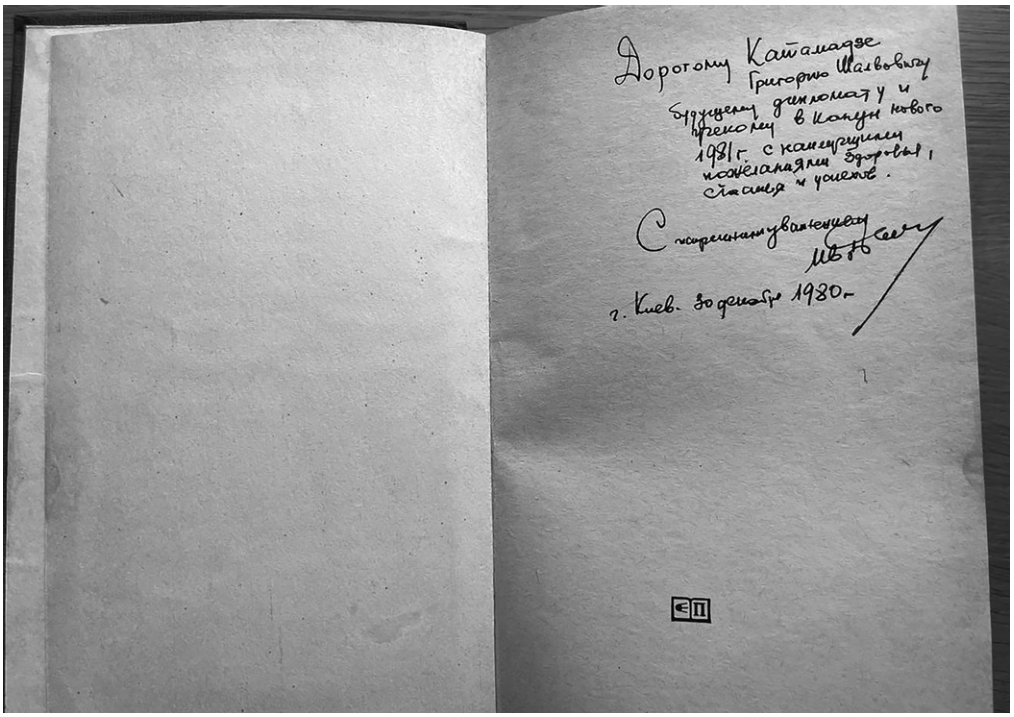

І хоч я тоді навчався лише на першому курсі, такими словами ця людина змогла дати мені поштовх, запрограмувати на успіх. Я закінчив університет 1985 року, повернувся в Грузію, почав працювати, був викладачем в академії Міністерства внутрішніх справ і готував дисертацію. Згодом приїхав захищатися в Київ. Саме Іван Ілліч наполягав, щоб я захистився, й після успішного захисту в той же день сказав: «Зараз починай працювати над докторською». Єдине його очікування, яке я не зміг виправдати, — те, що не захистив докторську дисертацію. Проте це дійсно та людина, що просто взяла мене за руку й повела по життю.

Мені дуже пощастило, що всі люди, які нам викладали, були не лише досвідченими, а й справжніми педагогами. До речі, є й такі, що з того часу все ще працюють в Інституті міжнародних відносин, як-от Валентина Вікторівна Дайнеко, завідувачка кафедри іноземних мов, а також Валерій Володимирович Копійка, директор інституту. Він, зокрема, був на курс старший за мене.

Факультет міжнародних відносин і міжнародного права, зараз інститут, дав мені не лише звання, хороших друзів, а й підготував до дуже жорсткого життя, в яке ми потрапляємо, коли закінчуємо вищі навчальні заклади. Нині, в умовах сучасних технологій та великої кількості різних гаджетів, ми дедалі менше спілкуємося одне з одним. Проте я знаю напевне, що навіть сьогодні Інститут міжнародних відносин завдяки своїм чудовим педагогам виховує найкращих студентів.

Коли я прийшов працювати в Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА), перш за все зателефонував Валерію Володимировичу Копійці. Я йому сказав, що мені потрібні фахівці, попросив направити бакалаврів, магістрів. На жаль, більшість не знає, чим займається АРМА й навіщо воно взагалі. Але оскільки фахівці-випускники Інституту міжнародних відносин нам необхідні, я сподіваюсь, що вони йтимуть до нас працювати. Наразі ми виходимо на рівень департаментів, у нас з'являтиметься більше можливостей, вакансій, і ми будемо запрошувати на роботу студентів, проводити конкурси, навіть попри воєнні умови.

Коли я 1992 року прийшов на роботу в МЗС Грузії, директором департаменту міжнародних економічних відносин був теж випускник КНУ Валерій Чечелашвілі. Я став його заступником. У лютому 1994 року приїхали перші дипломати засновувати Посольство України в Грузії. Тоді в МЗС Грузії на першому поверсі розташовувався наш департамент. Ми віддали це приміщення для Посольства України в Грузії, поки вони не знайшли для себе нове. Тож перші пів року дипломатичне представництво було розташоване в приміщенні Міністерства закордонних справ Грузії, чого раніше в історії цієї країни не траплялося. Навіть один із телефонних номерів, який я віддав, досі лишається телефоном Посольства України в Грузії. Вже через пів року я приїхав у Київ засновувати Посольство Грузії, і теж починалося все з нуля: не було ані самого посольства, ані юридичної адреси, ані бланків чи рахунків тощо. Мій однокурсник Віктор Гладкий обіймав посаду заступника директора департаменту (майбутнього президента Національного банку України) пана Стельмаха. Я йому телефоную із Тбілісі й пояснюю ситуацію, що треба відкрити посольство, нам виділили фінансування. Навіть пам'ятаю суму — 48 тисяч доларів. Ці кошти мають надійти кудись, а немає куди. Тож я прошу Віктора відкрити нам рахунок, і він допомагає відкрити його в Національному банку. І це ще один історичний факт — це єдиний випадок, коли представництво іноземної держави в Національному банку України відкрило собі рахунок.

Grigol KATAMADZE,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of Georgia to Ukraine (2009–13),
President of the All-Ukrainian public organisation
'Association of Taxpayers of Ukraine',
Deputy Head of ARMA for European Integration

TO MAJOR IN INTERNATIONAL LAW IN KYIV OR NOT AT ALL

Abstract. The author shares memories of his journey to enrolling in the Faculty of International Relations and International Law at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

The author recalls how an interview with renowned sports commentator Kostiantyn Makharadze influenced his decision to become a diplomat instead of an investigator or lawyer.

The article details the challenges and underlines the high quality of education and the professionalism of the educators, many of whom had international experience with organisations such as UNESCO and the UN. The author mentions influential lecturers like Vasyl Kysil.

The author reflects on his student years and active participation in the trade union movement, which also contributed to his development as a leader. He expresses gratitude to his lecturers and emphasises that studying at the Institute of International Relations laid the foundation for many successful graduates who significantly contributed to the development of independent Ukraine. Furthermore, the Ambassador recalls his professional career after graduation.

In his conclusions, the author stresses the importance of quality education, active student life, and international connections in a diplomat's professional development and career.

Keywords: Faculty of International Relations and International Law, specialist in international affairs, diplomacy, leadership, Ministry of Foreign Affairs.

Павло КІРПЕНКО,
кандидат історичних наук, доцент

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ФАКУЛЬТЕТУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ГЛІБА ЦВЄТКОВА

Відродження факультету, а потім Інституту міжнародних відносин у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка — справа рук Гліба Миколайовича Цвєткова. У цьому твердженні немає і краплини перебільшення. Наприкінці 1960-х Гліб Миколайович обіймав посаду проректора університету із зовнішніх зв'язків. У світі, особливо в Африці, завершувався процес деколонізації. Одним із його результатів було швидке зростання кількості студентів з молодих держав у навчальних закладах Радянського Союзу. Гліб Миколайович раніше за інших зрозумів, що серед безлічі спеціальностей для іноземних студентів необхідно готувати дипломатичні й політичні кадри. Закріпити за Україною цей напрям було нелегкою справою. У той час такі кадри для так званих країн соціалістичної співдружності готував Московський державний інститут міжнародних відносин, створений 1944 року. Там навчалися студенти з європейських країн-союзників СРСР. У 1950-ті там було дуже багато студентів з Китайської Народної Республіки й Корейської Народно-Демократичної Республіки. Створений 1961 року Університет дружби народів (тоді він був імені Патріса Лумумби) цю проблему не розв'язував. Її розв'язали в Україні завдяки зусиллям і логіці Гліба Миколайовича.

Факультет міжнародних відносин і міжнародного права Київського державного університету імені Тараса Шевченка відновив свою роботу 1971 року на базі фахівців трьох факультетів: юридичного — кафедри міжнародного права, історичного — кафедри міжнародних відносин й частково кафедри нової та новітньої історії і фахівців із зовнішньоекономічних відносин економічного факультету. Спеціальними кафедрами нового факультету стали: кафедра міжнародного права, яку очолив

видатний фахівець з міжнародного права професор Ігор Лукашук, і кафедра міжнародних відносин та міжнародного права від керівництвом професора Г. Цвєткова. Кафедрою міжнародних економічних відносин завідував Олексій Єрьоменко.

Завдяки фахівцям історичного факультету створили ще одну кафедру — історії країн Азії, Африки та Латинської Америки. На ній працювали: професор Андрій Джеджула, доценти з кафедри нової та новітньої історії Василь Волковинський, Євген Енольський і я — Павло Кірпенко. Трохи пізніше прилучилися також доценти Ганна Зибіна (з Інституту історії НАН України) та Іван Коміренко.

У Гліба Миколайовича Цвєткова була одна дуже важлива, я би сказав, визначальна риса — пошук професіоналів та їхнє плекання. Тому й факультет він створив високопрофесійний. Були ще дві кафедри — прикраси факультету: кафедра іноземних мов і кафедра російської мови, де працювали експертні викладачі-філологи.

Гліб Цвєтков, професор, декан факультету міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка (1972–1978; 1980–1984 рр.) (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Hlib Tsvietkov, Full Professor, Dean of the Faculty of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv (1972–1978; 1980–1984) (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Гліб Миколайович понад усе піклувався про кадровий склад факультету. Яскравим прикладом цього був Василь Кисіль та його доля. Вступив він на факультет після армії, походив із простої родини. Мене доля з ним звела, коли Василь був ще студентом першого курсу. Його талант дуже швидко став очевидним. Після закінчення навчання Василь Іванович вступив на аспірантуру. Я про це пишу, тому що неодноразово був свідком спільних зусиль Гліба Миколайовича й Ігоря Івановича, щоб забезпечити Василя житлом і залишити його працювати на факультеті. І їхні зусилля мали чудовий результат: країна одержала виняткового фахівця, вченого та практика, який, на жаль, рано пішов із життя.

З перших днів існування факультету Гліб Цвєтков дав усім непросте завдання: створити дружні, партнерські стосунки зі студентами, повагу і взаєморозуміння, плекати в них почуття любові до факультету. Результат навчання цьому сприяв — після закінчення університету випускники факультету одержували диплом, який відкривав великі кар'єрні можливості. І ті, хто через провинності поверталися додому без диплома (були відраховані), одразу відчули різницю. Вони писали слізні листи, просили дозволу приїхати й навіть довчитися за власний рахунок.

Багато уваги Г. Цвєтков надавав естетичному вихованню й розвитку наших студентів. Одного разу проходила персональна виставка народного художника України Олекси Фіщенка. Ми були з ним добре знайомі й домовились, що я приведу до нього на виставку наших студентів. Усе організували якнайкраще. Виставка була у виставочному павільйоні на Червоноармійській (нині — Велика Васильківська. — *Ред.*), недалеко від університету. Художник сам водив студентів виставкою, розкривав перед ними задум і зміст своїх робіт. Усі були задоволені. Глібу Миколайовичу це сподобалось, і ми такі виставки відвідували неодноразово. На факультеті навіть працював керівник художньої самодіяльності, музикант — майор у відставці. І ми мали що показати під час святкових концертів в університеті. Були музиканти, співаки, хлопці, що майстерно демонстрували прийоми єдиноборств, тоді це було маловідомою справою. А зараз я розповім таємницю. Наш музичний керівник наполегливо й неодноразово пропонував підготувати разом із ним програму романсів, де він акомпанує, а я співаю. Я рішуче відмовлявся: «Я їх навчаю, чергую в них у гуртожитку, виховую, я що, маю ще їх піснями веселити?». Визнаю, я діяв як сноб. Зараз жалкую, що відмовився. Цікавим міг бути вечір романсу. З роками я став більш поступливим. І вже будучи пенсіонером, на прохання моїх колег та студентів, двічі виходив перед ними на сцену і співав.

Гліб Миколайович був майстром оригінальних рішень й ідей. На випускних церемоніях у залі грав військовий духовий оркестр. Після виступу музикантів частували гарним обідом у залі для викладачів. Інший приклад: Гліб Миколайович запровадив спортивні змагання для працівників факультету на стадіоні Київського військового округу. Ми бігали, стрибали, відтискались, підтягувались на перекладині. І хоч багато з нас були молодші за нього, він перемагав. Гліб Миколайович був людиною атлетичної статури, справжнім воїном, що пройшов усю війну 1941–1945 років. Він був відібраний для участі у знаменитому параді перемоги 1945-го.

Нестандартність особистості Гліба Миколайовича виявлялась в усьому. А як ми відзначали 8 Березня! Задля факультету Гліб Миколайович використовував свою популярність у місті, зокрема і як лектор-міжнародник. Ми це свято відзначали в Будинку кіно. Спочатку дивились фільм, який ще не вийшов на екрани кінотеатрів, а потім була святкова вечеря в ресторані. Звичайно, ми заздалегідь збирали гроші. Які це були вечори… У мене в пам'яті на все життя залишився один такий вечір. Спочатку ми переглядали новий чудовий фільм «Міміно», а потім була надзвичайно тепла й душевна вечеря.

Пройшли роки, нема Гліба Миколайовича, воїна-героя, вченого, дипломата, засновника факультету, керівника-романтика. Минули десятиліття, багато чого відбулося. А справа Цвєткова жива на благо України. І це головне.

Pavlo KIRPENKO,
PhD in History, Associate Professor

THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE FACULTY OF INTERNATIONAL RELATIONS UNDER THE LEADERSHIP OF HLIB TSVIETKOV

Abstract. The article describes Hlib Tsvietkov's contribution to establishing the Faculty (later Institute) of International Relations at Taras Shevchenko National University of Kyiv. The author explores the significance and role of this process in preparing diplomatic personnel, considering the decolonisation process in African countries and the increasing number of international students in the Soviet Union. The researcher demonstrates the structure and processes of forming the faculty, selecting qualified teaching staff, etc.

At the same time, the researcher reveals the role played by Hlib Tsvietkov in fostering friendly and partnership relations among students at the faculty. In addition to the importance of these relationships for students' education and career advancement, conflicts and difficulties arising from students' backgrounds and lifestyles are depicted.

Finally, the author portrays Hlib Tsvietkov as a master in addressing various tasks and situations. His ingenuity was evident in everything from participating in festive events and sports competitions to celebrating International Women's Day with colleagues or organising excursions for students. After all, he was not just a teacher but also a leader actively involved in ensuring the safety and tranquillity of the university community.

Keywords: Hlib Tsvietkov, faculty of international relations, diplomatic and political personnel, decolonisation, international student, dormitory, romance.

Олександр КОПИЛЕНКО,
доктор юридичних наук,
професор, академік НАН України,
голова Національної комісії
з радіаційного захисту населення України

СТУДЕНТСЬКІ РОКИ НА ФАКУЛЬТЕТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Мої перші враження від факультету можна висловити однією фразою: «Три посли». У студентському штабі, що діяв при приймальній комісії, мене зустрів Володимир Лакомов, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Пакистані (2012–2020 рр.), а потім, коли я вже став студентом, в деканаті познайомився з тодішніми співробітниками факультету Олександром Майданником та Миколою Маймескулом — нині ветеранами української дипломатії, Надзвичайними і Повноважними Послами.

Факультет міжнародних відносин та міжнародного права був розташований тоді в так званому жовтому корпусі університету, що на бульварі Тараса Шевченка, 14. Гадаю, цю адресу тепло згадує чимало моїх колег із багатьох країн світу, з якими ми разом вчилися, адже дві третини студентів факультету були іноземцями. Слід сказати, що керівництво факультету приділяло велику увагу тому, щоб наші товариші з інших країн добре почувалися на чужині. Для цього робили чимало, і без зайвої офіційності на першому плані були особисті стосунки. Я досі згадую своїх друзів — Консолату з Руанди та Андре з Беніну. Вони бували в мене вдома, спілкувалися з моїми батьками, запрошували й мене до себе в гуртожиток.

Навчання разом з іноземцями було хорошою школою спілкування на міжнародному рівні, школою толерантності, такою необхідною не лише на дипломатичній службі, а й узагалі в будь-якій сфері життя. Усі міжнародники — так нас називали на університетському жаргоні — мріяли,

звичайно ж, про роботу за кордоном, що в ті часи було майже нездійсненною мрією. До Міністерства закордонних справ України потрапляли одиниці, але решта також не губилися на життєвих просторах, тому що надзвичайно висока якість освіти, що її давав факультет, відкривала перспективи в інших сферах. За часів мого студентства (1978–1983 роки) на кафедрі міжнародного права одночасно працювали чотири доктори юридичних наук! І сьогодні школі міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка немає рівних в Україні. Серед випускників-міжнародників було багато вчених, а також чиновників доволі високого рангу. Цікаво, що тоді роботу в органах прокуратури цінували значно вище, ніж в юридичних структурах народного господарства. Нині ж ситуація докорінно змінилася, і рейтинг суто «юридичної» роботи, як і «внутрішньої» економічної, значно зріс.

Сказати, що ми вчилися сумлінно чи завзято — це нічого не сказати. Ми намагалися відповідати надзвичайно високим вимогам наших викладачів. І добре знали, що лише якісна професійна підготовка може допомогти нам у житті. А тому вивчали іноземні мови, «гризли» юридичні науки: від законів Хаммурапі й до всього, що могло знадобитися в майбутньому. Після здобуття незалежності України ситуація докорінно змінилася, і більшість моїх колег змогли втілити свої юнацькі мрії. Достатньо згадати лише кілька імен — Олександра Задорожнього (з яким ми працювали разом у комсомольському бюро факультету) чи Сергія Осики (пам'ятаю його доволі іронічну манеру ведення семінарів).

У теплу пору року нашим клубом і читальним залом був парк Шевченка, що навпроти жовтого корпусу, а взимку — читальний зал гуманітарних факультетів університетської бібліотеки, де ми знайомилися з дівчатами з інших факультетів. Через спорідненість фахів найпопулярнішими були студентки романо-германської філології, а також групи російської мови філологічного факультету. Ми залицялися до філологинь, не забуваючи водночас конспектувати твори класиків марксизму-ленінізму.

Ще одна тепла згадка про ті часи — обов'язковий вересень у колгоспі, куди виїжджали всі без винятку студенти університету, зокрема і міжнародники. Я купив собі офіцерські хромові чоботи й бриджі, мав шкіряний офіцерський ремінь, а тому почувався в колгоспі справжнім героєм. Як вихованець спорттовариства «Динамо» я щовечора охоче стояв на варті під час студентських дискотек.

Я щиро вдячний своїм наставникам. Це не протокольна згадка, яка й необхідна в таких випадках. Ми прекрасно розуміли все, про що не говорили вголос, однак це не впливало на наше ставлення до факультету та викладачів.

Oleksandr KOPYLENKO,
Doctor of Law, Full Professor,
Academician of the NAS of Ukraine,
Head of the National Commission for Radiation Protection
of the Population of Ukraine

STUDENT YEARS AT THE FACULTY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND INTERNATIONAL LAW

Abstract. The article presents the author's first impressions of studying at the Faculty of International Relations and International Law, which he described as 'three ambassadors', revealing his first acquaintances with the faculty members.

The article's author describes the peculiarities of everyday life and leisure at the Faculty of International Relations and International Law, which was located at that time at the so-called University Yellow Building at 14 Shevchenko Boulevard. The article also includes exciting memories of international students who studied at the Faculty.

The author highly appreciated the level of international law education at the Faculty, noting that students did their best to meet the extremely high requirements of academics. Students recognised that quality professional training can help them in the future.

The author's memoirs also reflect some of the warmest moments for him, including those related to Shevchenko Park and the Library Reading Room.

Keywords: Faculty of International Relations and International Law, expert in international relations, academic and leisure activities.

Олена КОППЕЛЬ,
докторка історичних наук,
професорка кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СПОГАДИ ПРО ГЛІБА МИКОЛАЙОВИЧА ЦВЄТКОВА

Мої шановні колеги та друзі у своїх спогадах, безсумнівно, спробують охопити всі основні аспекти: Гліб Цвєтков як творець факультету, як завідувач кафедри, як викладач, як науковець, як дипломат, як Людина і Вчитель. Масштаби його особистості безмежні, тож кожен із нас може згадувати «свого» Гліба Миколайовича таким, яким його пам'ятає, яким його розумів і відчував. Але я відмовлюся від спокуси повторити спогади своїх колег і спробую висвітлити ту сторону особистості Г. Цвєткова, яка, найімовірніше, залишилася поза їхньою увагою. Суто умовно визначу її так: Гліб Миколайович і гендерне питання на кафедрі.

Попри задекларованість у Конституції СРСР, гендерне рівноправ'я, як і багато інших прав радянських громадян, залишалося тільки на папері. Тому цілком природно, що коли 1944 року в Україні, в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка, створили факультет міжнародних відносин для підготовки українських дипломатів, серед перших студентів жінок не було. Для обґрунтування міфологічної рівноправності радянській пропаганді цілком достатньо було покликатися на кейс російської революціонерки Олександри Коллонтай. Вона була першою у світі міністеркою (входила до уряду більшовиків після Жовтневого перевороту 1917 р.), однією з перших дипломаток (із 1922 р. працювала на дипломатичній роботі), однією з перших амбасадорок. Але це було тільки винятком із загального латентного правила, що жінкам у цій сфері діяльності не місце.

Свого часу Г. Цвєтков ініціював відновлення факультету міжнародних відносин. Нагадаю, що в ті роки СРСР, шукаючи союзників, надавав

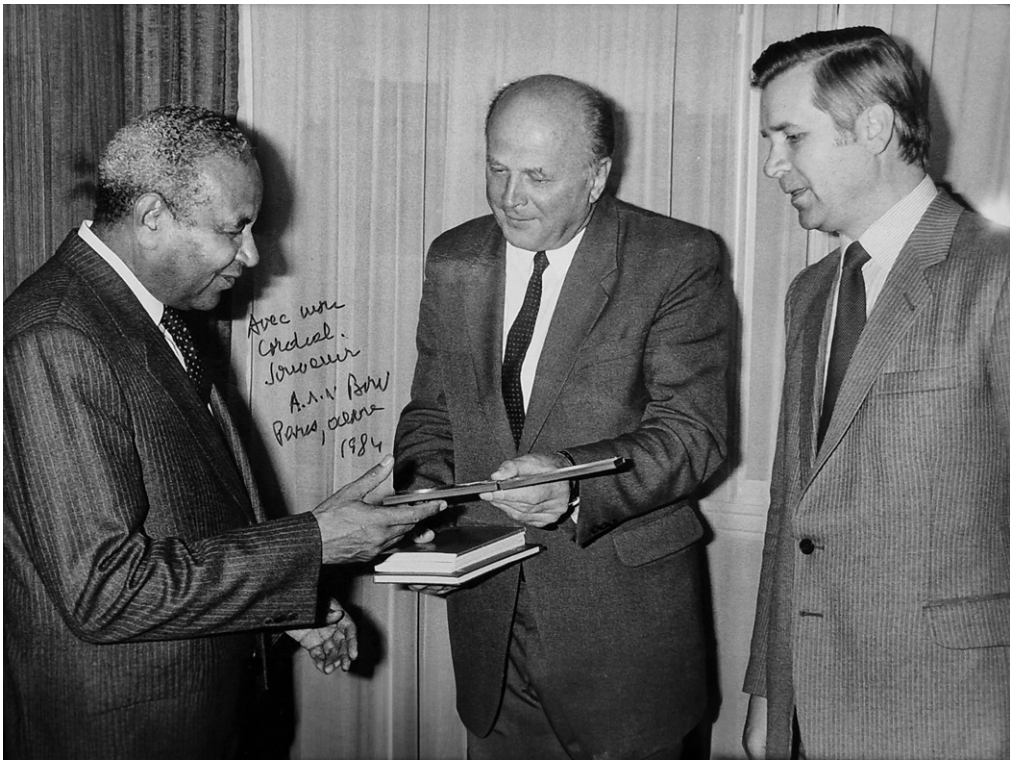

Професор Гліб Цвєтков у присутності Постійного представника УРСР при ЮНЕСКО Анатолія Зленка вручає медаль Київського університету генеральному директорові ЮНЕСКО Амаду-Махтару М'Боу, 1984 р. (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Full Professor Hlib Tsvietkov with the Permanent Representative of the Ukrainian SSR to UNESCO Anatolii Zlenko presenting the medal of the University of Kyiv to the Director-General of UNESCO Amadou-Mahtar M'Bow, 1984 (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

«допомогу в підготовці національних кадрів» для «країн третього світу». І тут був певний «розподіл праці» між москвою та союзними республіками. У москві, зокрема в Московському державному інституті міжнародних відносин, готували дипломатичні кадри для «країн соціалістичного табору». Кадри ж із країн Азії, Африки, Латинської Америки проходили підготовку в Україні, в Києві, спочатку на підготовчому факультеті для іноземних громадян (Г. Цвєтков у 1960–1962 рр. був деканом цього факультету, а в 1962–1973 рр. — проректором Київського державного університету з міжнародних зв'язків). Після закінчення підготовчого факультету іноземці відправлялися на навчання до різних закладів СРСР відповідно до обраної спеціальності. Але професійних дипломатів для цих країн у СРСР готував тільки факультет міжнародних відносин Київського державного університету. І очолював його у 1972–1978 та 1980–1984 рр. Гліб Миколайович.

Коли 1971 року факультет міжнародних відносин відновили як факультет міжнародних відносин та міжнародного права, його структура була

доволі простою: кафедра історії міжнародних відносин та зовнішньої політики, кафедра міжнародного права й іноземного законодавства та кафедра російської мови для іноземців, яка до того була загальноуніверситетською. Мої шановні колеги, з якими я маю за честь працювати протягом майже всього життя, представники старшого покоління нашої кафедри — це випускники перших курсів факультету міжнародних відносин та міжнародного права Сергій Галака, Олександр Горін, Дмитро Довгополий, Валерій Копійка, Вадим Крушинський, Микола Кулініч, Володимир Манжола, Ігор Мінгазутдінов, Петро Міщенко, Микола Рижков, Ігор Харченко.

Серед перших студентів факультету жінок не було. Точніше, була незначна кількість, щоправда, з-поміж іноземців. І в перші роки існування факультету це неписане правило було непорушним і обговоренню не підлягало. Викладацький жіночий склад працював тільки на кафедрі «російської для іноземців» і на кафедрі іноземних мов.

На нашій рідній кафедрі — «кафедрі Гліба Миколайовича» — працювали методистка Алла Андрюшко та лаборантка Любов Колеснікова. Алла Володимирівна була душею та господинею кафедри, і всі питання, пов'язані з навчанням і не тільки, входили до її компетенції. Вона чітко керувала освітнім процесом, і її настанови виконували всі, включно з самим завідувачем. Гліб Миколайович і вони зуміли створити на кафедрі цю унікальну «глібівську» атмосферу єдиної родини, коли весь колектив був разом «і в горі, і в радості». Народжувалися діти, йшли в кращий світ батьки, — і все це було «кафедральною справою», де завжди відчувалася підтримка та допомога друзів і колег. Саме тому, мабуть, кафедральні виїзди на дачу (це окрема історія) набули ознак певного ритуалу.

Щодо викладачів-жінок, то й тут «революціонером» і «порушником спокою» був Г. Цвєтков. На кафедрі з'явилася перша викладачка. І хто знає, як би склалася доля жінок на нашій кафедрі, якби цією викладачкою не стала Ірина Покровська. Чудова лекторка, яскрава і харизматична особистість — усе це стало вирішальним аргументом на користь того, що застарілі табу слід руйнувати.

І ось тут я маю перейти безпосередньо до особистих спогадів. Однієї прекрасної ночі проти суботи в грудні далекого 1984 року в моєму домі пролунав телефонний дзвінок. Мати взяла слухавку і схвильовано покликала мене: «Це тебе. Гліб Миколайович телефонує».

Доля склалася так, що Г. Цвєтков завжди був присутній у моєму житті. В дитинстві я чула розмови батьків, у яких фігурував таємничий Гліб: він робив якісь героїчні сміливі вчинки, дотепно жартував, давав відсіч опонентам. Так сформувалося моє дитяче уявлення, що є звичайні люди, а є Гліб Миколайович — людина незвичайна, осідок якої десь на Олімпі, поруч із богами та героями. У школі я чекала на літо, коли нарешті поїду з батьком

Гліб Цвєтков, член Виконавчого комітету ЮНЕСКО від УРСР (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Hlib Tsvietkov, Member of the Executive Board of UNESCO from the Ukrainian SSR (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

до студентського табору в Алушті, де відпочивали після навчального року іноземні студенти підготовчого факультету. Саме там розпочиналося яскраве, незвичайне життя, справжнє свято. Студенти з усього світу, міжнародні концерти, дискотеки, захопливі лекції викладачів. І всім цим розмаїтим інтернаціональним карнавалом керувала одна людина — Г. Цвєтков, чия першість, авторитет і влада не підлягали сумніву.

Після школи декілька моїх однокласників вступили на факультет міжнародних відносин та міжнародного права. Я ж закінчувала історичний факультет, кафедру нової та новітньої історії, і мої курсові та дипломна робота стосувалися політики США в регіоні Перської затоки. А після закінчення з відзнакою історичного факультету я вступила до аспірантури, маючи намір працювати над цією ж темою. Підготувавши план роботи, набралася сміливості і пішла на прийом до Гліба Миколайовича, щоб отримати консультацію та поради. Він мені не відмовив, узяв мій проєкт і пообіцяв відповісти через декілька днів. І дійсно, на наступній зустрічі він дав мені поради і навіть написав коротеньку рецензію. Я зберігаю її донині, і коли після початку гарячої фази війни змушена була тимчасово залишити Київ, то вона була зі мною як одна з найцінніших речей. Зміст запам'ятала назавжди: «Тема чудова. План непоганий. Дисертація буде» — фірмовий стислий стиль Г. Цвєткова.

Справді, дисертація була і настав час її захисту. В радянські часи існувало непорушне правило: на захисті кандидатських дисертацій «перший

опонент», доктор наук, мав бути з москви, а другий — «національний кадр» — міг бути і зазвичай був кандидатом наук. І тут я знову набралася сміливості і пішла до Гліба Миколайовича з проханням стати другим опонентом. І знову він не відмовив: погодився і підтримав.

Після захисту я декілька років працювала на підготовчому факультеті для іноземних громадян, який тісно координував свою роботу з факультетом міжнародних відносин та міжнародної політики. Відбувалися спільні заходи, найяскравішими з яких були лекції Г. Цвєткова, а надто про роботу в ЮНЕСКО, оскільки в 1981–1985 роках він був членом Виконавчого комітету ЮНЕСКО від УРСР. Особливо запам'яталося, як він розповідав про використання такого потужного ресурсу, як випускники факультету міжнародних відносин, які представляли свої країни в цій організації.

Нарешті відбувся нічний дзвінок Гліба Миколайовича. Він призначив мені зустріч на суботу, на наступний день. Чого тільки я не передумала перед цією зустріччю, адже наші факультети співпрацювали і я входила до керівництва факультету для іноземних громадян. Передчуття були песимістичні: здавалося, що ми зробили щось не так і Гліб Миколайович нас за щось насварить. Але все виявилось інакше. Г. Цвєтков одразу перейшов до справи і поставив лише одне запитання: «Ви хочете працювати на нашій кафедрі?». Певно, моя відповідь навіть випередила його запитання, адже це було втілення моєї мрії, яка вже здавалася нездійсненною.

Хоча потрібно сказати, що перед початком роботи на кафедрі все ж було одне застереження від Гліба Миколайовича, яке показувало, що й він не до кінця звільнився від певних наративів про жінок. І сформульоване воно було чітко і конкретно, у фірмовому «глібівському» стилі: «Жодних пліток і емоцій, кафедра не Бессарабка». До цієї теми ми більше не повертались.

А далі розпочалась тяжка робота. Метод виховання викладачів кафедри у Г. Цвєткова був дуже простим і нагадував тренування з плавання: кидаєш людину у воду і спостерігаєш, випливе вона чи піде на дно. Жодних послаблень, найскладніші завдання. Як казав мені Гліб Миколайович, «ти не маєш доводити, що не гірша за інших; доведи, що ти краща». Курсів на кафедрі тоді було небагато: «Історія міжнародних відносин» (за періодами), «Теорія міжнародних відносин» (цей курс незмінно читав Олександр Горін), «Зовнішня політика країн регіонів» і декілька авторських спецкурсів. Причому всі викладачі кафедри були готові викладати будь-який курс і заміняти одне одного.

Як Г. Цвєтков ставився до викладання? Він ніколи не читав нотацій, не вчив, «як жити». Просто показував власний приклад, і ми всі намагалися його наслідувати. Пригадую один випадок. Щороку першого вересня перша пара розпочиналась «уроком миру», на якому ми мали розповідати про «миролюбну зовнішню політику СРСР». Першого вересня ми з колегами

швиденько провели цей «урок миру» і весело пили каву на кафедрі, хоча пара ще не закінчилась. Зайшов Гліб Миколайович і подивився на нас так, що захотілося просто зникнути, розчинитись у повітрі. На наші пояснення, що «урок миру — це ж дурня», він відповів запитанням, яке я запам'ятала на все життя: «А що, вам уже нічого сказати студентам?». Запам'ятала на все життя й те, що ти маєш право заходити в аудиторію тільки тоді, коли тобі «є що сказати».

Ще одним напрямом діяльності нашої кафедри були лекції перед «трудящими» про «міжнародне становище». Лекції проводили на підприємствах або перед початком роботи, близько сьомої ранку, або після завершення трудового дня. Перед лекціями Г. Цвєтков збирав нас і «розподіляв фронт робіт». І не дай Боже запізнитися на таку лекцію або, що нечувано, її зірвати. З цього приводу пригадую історію колеги, в майбутньому відомого українського дипломата. Він розповідав таке: «Лекція взимку, о сьомій ранку. Головне — вчасно прокинутись і встигнути. Встаю і розумію: на лекцію запізнився. За п'ять хвилин одягаюсь і біжу до метро. Двері зачинені. Дивлюсь на годинник: четверта ранку». Звісно, я запитала його: «І що ти зробив?». Відповідь мене приголомшила: «Сів на сходинки біля входу в метро і заплакав».

Повертаючись до гендерного питання, варто згадати про подальше розширення «жіночого складу» нашої кафедри. Ще «за Гліба Миколайовича» на кафедру прийшла Олена Пархомчук, донька випускника факультету міжнародних відносин першого набору — відомого українського науковця та дипломата Станіслава Пархомчука. І надалі «жіночий склад» нашої кафедри поповнювався найкращими випускницями факультету. Це Світлана Андрущенко, Наталія Весела, Ксенія Денисенко. Молоде покоління нашої кафедри має жіноче обличчя, і це обличчя прекрасне. Це Дар'я Вілкова, Галина Мінгазутдінова, Ярослава Швечикова-Плавська.

Гліб Миколайович, безсумнівно, був би дуже задоволений цим. Ми також пишаємося нашими випускницями, які посіли провідні посади в керівництві країни — від віцепрем'єрок до заступниць міністрів закордонних справ та оборони, стали відомими дипломатками та вченими. Це теж здобуток і спадщина нашого Вчителя.

Г. Цвєтков пішов із життя красиво, як і жив. Він помер за робочим столом, немов геніальний актор, який помирає на сцені. Але його дух і спадщина залишилися на кафедрі. І зараз, коли життя ставить перед нами складні виклики, кожен із нас потай запитує себе: «А як би вчинив у цій ситуації Гліб Миколайович?». І ми завжди знаємо відповідь.

Таким він був і залишився в нашій пам'яті і в нашому житті. Наш Учитель, наша рідна і близька людина Гліб Миколайович Цвєтков.

Olena KOPPEL,
Doctor of History, Full Professor,
Department of International Relations and Foreign Policy
of the Educational and Scientific Institute of International Relations
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

REMEMBERING PROFESSOR HLIB TSVIETKOV

Abstract. Reminiscing about Hlib Tsvietkov, the author addresses an overlooked area: Professor Tsvietkov's personality and the pre-existing gender issue at the faculty. The researcher points out that gender equality in the USSR was generally just lip service. Hence, for much of the early history of the Faculty of International Relations, its students were all male (with the exception of very few female international students). Even the female staff members at that time only taught at the chair of 'Russian for foreigners' and the Chair of Foreign Languages.

The environment began to change rapidly thanks to Hlib Tsvietkov, the Dean of the Faculty of International Relations (1960–62) and Vice-Rector for International Relations of the Kyiv State University (1962–73). In this context, the author mentions methodologist Alla Andrushko, who was the department's soul and administrator, and laboratory assistant Liubov Kolesnikova. Moreover, Professor Tsvietkov himself recruited the faculty's first female professor — Iryna Pokrovska, an excellent lecturer and vibrant and charismatic individual.

The author also shared personal recollections of her interactions with Hlib Tsvietkov and recounted her experience of receiving advice and counselling on writing her PhD thesis and its ensuing successful defence. She also focused on the time when Professor Tsvietkov invited her to join the faculty's staff. The researcher highlighted Hlib Tsvietkov's important professional principles and described him as a strong role model for the faculty's professors and students.

Continuing to expand on the gender dimension, the author mentioned the accomplishments of many female graduates in the field of international relations and outlined the subsequent expansion of the faculty's 'female staff' when Olena Parkhomchuk, Svitlana Andrushchenko, Nataliia Vesela, Kseniia Denysenko, and others joined the faculty.

The memoirs close with a tribute to Hlib Tsvietkov's legacy, underlining how every professor in a challenging life situation asks themselves: 'What would Professor Tsvietkov have done in such a situation?'

Keywords: Faculty of International Relations, gender aspect, women in diplomacy, personality, department, teaching, international relations specialist.

Антон КОРИНЕВИЧ,
кандидат юридичних наук, доцент,
Посол з особливих доручень МЗС України,
Постійний Представник Президента України
в Автономній Республіці Крим (2019–2022 рр.)

МОЯ АЛЬМА-МАТЕР

Вибір професії

Я хотів працювати в царині міжнародних відносин, представляти свою державу, мені було це цікаво ще в школі. У школі всі шукають свій шлях. Спочатку думав, що стану лікарем, як мої батьки. Можливо, був би непоганим лікарем, але в старших класах усе-таки вирішив, що вочевидь це не моє. Постало питання: я можу займатися тим, що називається «міжнародні відносини» в широкому сенсі, тож, що це може бути? Обрав міжнародне право тому, що це дуже конкретна сфера з визначеними правилами і принципами — якраз те, що мені було потрібно. Тобто, говорити не просто про відносини між державами загалом, а про регулятор цих відносин. Отже, я обрав міжнародне право і жодного разу не пожалкував про свій вибір. Якби мене зараз перенесли назад у 2003 рік, я би зробив так само. Хотілося бути корисним державі, тож вирішив, що це може бути галузь міжнародних відносин і міжнародне право як більш конкретне і найсильніше у цій сфері.

Постаті, які сформували як фахівця

На моє становлення в університеті та професії найбільше вплинули дві людини. Передусім — професор Олександр Задорожній (заслужений юрист України, президент Української асоціації міжнародного права, член Постійної палати третейського суду від України. — *Ред.*), який обіймав посаду завідувача кафедри, коли я розпочав навчання, а свого часу був представником Президента України у Верховній Раді. Це людина, котра прищепила мені любов до міжнародного права, сформувала як юриста-міжнародника. Він був моїм науковим керівником і в студентські

роки, і згодом під час захисту кандидатської дисертації. На жаль, Олександр Вікторович уже не з нами (роки життя — 1960–2017. — *Ред.*), але я впевнений, що він так уплинув не тільки на мене, а й на багатьох юристів-міжнародників, які нині працюють в Україні чи за кордоном. Тож для мене О. Задорожній є безумовною величиною, українським юристом-міжнародником номер один.

Друга особа — мій колега, друг, учитель Микола Гнатовський (кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, голова Європейського комітету із запобігання катуванням, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню, перший віцепрезидент Української асоціації міжнародного права. — *Ред.*), який нині працює суддею Європейського суду з прав людини від України у Страсбурзі. Ця особистість також справила на мене дуже сильне враження і прищепила інтерес до міжнародного гуманітарного і міжнародного кримінального права.

Олександр Вікторович, світла йому пам'ять, і Микола Миколайович, дай Боже йому подальшої плідної роботи в Європейському суді з прав людини, — професіонали найвищого рівня і кваліфікації. Вони, безумовно, заслуговують тільки найкращих слів. Це викладачі, яким не все одно, котрі викладалися у взаєминах зі студентами, з молодими науковцями, хотіли навчити, щось дати. Без сумніву, головне, однак, залежить від кожного студента. Власне ставлення і сприйняття — це основоположне. Адже ніхто не зможе дати жодних знань, якщо немає бажання вчитись. А з такими вчителями як Олександр Вікторович і Микола Миколайович бажати більшого в часи мого студентства я не міг.

Робота в університеті

Я завжди в університеті і з університетом. Викладаю у ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка на 0,25 ставки за сумісництвом упродовж усіх цих років, що працюю з Урядом і командою керівництва держави. З 2019 року, щойно мене призначили Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, я не припиняв співпраці з університетом і в межах чинного законодавства суміщаю основний вид роботи з викладацькою діяльністю: читаю на кафедрі міжнародного права курси «Міжнародне гуманітарне право» та «Міжнародне кримінальне право». І не планую полишати викладання.

Університет дуже ціную: це те, що буде зі мною завжди. Курси, які читаю, безпосередньо практикую щодня. Гадаю, студентам зараз цікавіше мене слухати, ніж до 2019 року, бо додалися певні практичні аспекти роботи у сфері міждержавних відносин.

Про студентів

Я викладаю в інституті з 2011 року. Звичайно, особистий контакт зі студентами є надзвичайно важливим. Проте зараз курси в магістратурі читаю онлайн. Безпосереднє спілкування неможливо замінити, й інколи дійсно виникає враження, наче не повністю знаєш своїх студентів. З іншого боку, онлайн-навчання дає серйозну гнучкість, це комфортно і зручно. Наприклад, коли о 8-й годині ранку за розкладом заняття, а за основним місцем роботи я перебуваю у відрядженні на території Європейського Союзу, то о 7-й проводжу пару онлайн і далі можу виконувати робочі завдання. А втім, якби мене запитали, я би підтримував форму навчання офлайн — із «реальними» студентами в аудиторії. Адже таке навчання продуктивніше. Звісно, я абсолютно все розумію: COVID-19, а зараз повномасштабне вторгнення, — і за нинішніх умов намагаюся бути максимально корисним університету та інституту.

Студентське життя

Зі студентських років відбиток залишають багато цікавих речей. Найперше — це, безумовно, люди, як-от Олександр Вікторович і Микола Миколайович. Мені надзвичайно пощастило. Пригадую, як під час захисту моєї кандидатської дисертації виступав О. Задорожній (він був моїм науковим керівником). Звісно, коли виступає науковий керівник, кожна людина переймається, переживає, бо це один із важливих етапів у житті. І Олександр Вікторович наприкінці своєї промови каже: «Все, що є хороше в цій праці, — від Антона, а все, що дискусійне, — від мене». Коли ти розумієш масштаби особистості та її мислення, ставлення до своїх учнів, це насправді дуже цінно.

Задовго до 2014 року я замислювався над написанням дипломних робіт, а потім над кандидатською дисертацією з міжнародного гуманітарного чи міжнародного кримінального права. Адже з огляду на те, чим я зараз займаюся, це все одно б до мене повернулося. Тоді Олександр Вікторович мені сказав: «Навіщо воно тобі? Війни немає, збройного конфлікту немає, треба писати про щось інше». Я розумію, що на ту пору він мав рацію, але нині ми бачимо, як усе перевернулося…

Усе моє життя пов'язане з інститутом. У нашій взаємодії не було перерви, тому ННІМВ — це дійсно мій другий дім. Коли я туди приходжу, мені дуже комфортно. Я вважаю, що насправді тимчасовим є те інше — наше

професійне, а ось інститут та університет — це назавжди. Все найкраще пов'язане з ним. Багато чого можна згадати, зокрема і студентські змагання з міжнародного права у різних державах, студентські поїздки. Все, що було доброго, так чи інакше пов'язане з інститутом. Тому це моя альма-матер.

Anton KORYNEVYCH,
PhD in Law, Associate Professor,
Ambassador at Large of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine,
Permanent Representative of the President of Ukraine
in the Autonomous Republic of Crimea (2019–22)

MY ALMA MATER

Abstract. In his memoirs, the author shares why he decided to study and dedicate his life to international law. He points out the interest in international law as a particular sphere with clearly defined rules and principles that enable one to be helpful to the state.

The diplomat fondly remembers two influential educators at the University who shaped his journey as a specialist.

On the one hand, he notes the role of Professor Oleksandr Zadorozhnii (Merited Lawyer of Ukraine, President of the Ukrainian Association of International Law, Member of the Permanent Court of Arbitration from Ukraine), who held the position of the department head during the author's studies. It was Oleksandr Zadorozhnii who instilled a love for international law and significantly contributed to his growth as a legal specialist, serving as his academic mentor.

On the other hand, the author mentions Mykola Hnatovskyi (PhD in Law, Associate Professor at the International Law Department of the Educational and Scientific Institute of International Relations at Taras Shevchenko National University of Kyiv), who made a strong impression on the author and cultivated a fondness for international humanitarian and international criminal law.

The author's reminiscences and reflections on studying and working at the University are interesting. He indicates that the University is an integral part of his life, with his best experiences tied to it — mentioning student competitions in international law in various countries, trips, and more. Speaking of his teaching experience, the author emphasises the importance of offline education for students and live communication between the professor and students (despite the flexibility of online learning).

In conclusion, the author expresses gratitude to his institute and the University, which became a second home during his studies and work.

Keywords: Alma mater, international law, international criminal law, Taras Shevchenko National University of Kyiv, ESIIR, teaching, diplomatic work.

Юрій КОСТЕНКО,
заступник Міністра закордонних справ України (2006–2009 рр.),
Надзвичайний і Повноважний Посол

ШЛЯХ ДИПЛОМАТА

Із благоговінням згадую Київський державний університет імені Тараса Шевченка і роки навчання в ньому. Непогамовній спразі до знань і водночас веселій студентській безтурботності, здавалося, не буде краю. Щоправда, не обходилось і без чуток, що когось «за політичну неблагонадійність» виключили з університету. Насторожували й щотравневі попередження не ходити до пам'ятника Тарасові Шевченку, бо там нібито збираються «націоналісти».

Слід віддати належне переважній більшості професорсько-викладацького складу істфаку другої половини 60-х років, яка вміло відділяла зерно від полови: на одному з найполітизованіших факультетів університету принаймні ми, студенти, не відчували ідеологічної задухи. Декан факультету професор Порфирій Овчаренко, а також професори Андрій Буцик, Андрій Введенський, Андрій і Карпо Джеджули, Віктор Жебокрицький, Михайло Марченко, Лазар Славін, В'ячеслав Стрельський по-батьківськи опікувалися нами.

Опанування азів історії міжнародних відносин у мене пов'язане з іменами Віталія Білецького, Володимира Меньшова, Петра Удовиченка, Гліба Цвєткова. Можна лиш уявити, що відчувала молодь, коли лекцію з сучасної історії міжнародних відносин країни читав академік, Міністр освіти УРСР, колишній Постійний представник УРСР при ООН П. Удовиченко. Науковим керівником моєї курсової, а згодом і дипломної праці про радянсько-єгипетські відносини був секретар Київського міського комітету Комуністичної партії України В'ячеслав Бойченко. На жаль, ця прекрасна й талановита людина пішла з життя ще в зовсім молодому віці.

Одержавши диплом за фахом історика-міжнародника, у липні 1968 року я почав працювати в Міністерстві закордонних справ УРСР, де пройшов усі без винятку посадові сходинки від аташе відділу міжнародних

організацій до члена колегії, керівника відділу, а згодом Надзвичайного й Повноважного Посла, заступника Міністра закордонних справ України.

У багатосторонній дипломатії мені довелося спершу предметно опанувати, а потім і забезпечувати реалізацію інтересів держави у міжнародних організаціях, передовсім в Організації Об'єднаних Націй (ООН), у різнопланової діяльності Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ), Міжнародної організації праці (МОП), Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО).

З плином часу формувалося й розуміння того, що великою мірою справжню політику зовнішніх зносин визначають у москві, а не в Києві. Хоча модулі взаємовідносин із дипломатами союзного МЗС були чітко визначені і здавалися нам непорушною реальністю, нас не залишало усвідомлення вторинності, упослідженості республіканської дипломатії. Передусім це проявлялось у ставленні іноземних партнерів, а надто дипломатів країн Заходу, до представників українського зовнішньополітичного відомства. За умов гострої ідеологічної конфронтації на форумах міжнародних організацій вони найчастіше віддавали перевагу спілкуванню та кулуарній роботі з представниками союзного МЗС. А надто рельєфно таке ставлення відчувалося, коли наприкінці 70-х – на початку 80-х років мені довелося працювати у складі радянської делегації в Комітеті із роззброєння у Женеві та на двосторонніх радянсько-американських перемовинах щодо заборони хімічної і радіологічної зброї. Проте тимчасове залучення до конкретного переговорного процесу з роззброєння у статусі представника наддержави — постійного члена Ради Безпеки ООН — давало відчуття причетності до розв'язання справді вагомих питань світової політики.

Вдячно згадую тих, хто у 60–90-х роках очолював МЗС УРСР: Дмитра Білоколоса — відкриту, принципову людину, яка вдало адаптувала ґрунтовний досвід партійного працівника з Донеччини до особливостей роботи керівника республіканського зовнішньополітичного відомства; Георгія Шевеля — харизматичну, високоерудовану особистість, котра не пасувала ні перед ортодоксами тогочасного партійного ЦК, ні перед самим «ідеологом» Валентином Маланчуком. Оскільки я деякий час був помічником Георгія Георгійовича, то добре знаю, що він доклав багато зусиль до створення майбутнього Навчально-наукового інституту міжнародних відносин і наполегливо обстоював необхідність підготовки в Україні кваліфікованих кадрів для роботи у сфері зовнішніх зносин; Володимира Мартиненка — авторитетного дипломата з багаторічним досвідом роботи в Посольстві СРСР у Канаді та на посаді Постійного представника УРСР при ООН; Володимира Кравця — останнього Міністра закордонних справ радянського періоду української дипломатії, великого патріота, який підтримував молодь і з розумінням сприймав нові реалії життя.

Безперечно, ці керівники республіканського зовнішньополітичного відомства й інші дипломати «старого МЗС» зробили чимало для того, щоб світ дізнався про Україну і перейнявся здобутками та проблемами її народу. Серед них ті, кого вже немає з нами: Віктор Батюк, Іван Грищенко, Леонід Заборський, Юрій Заруба, Юрій Єгоров, Юхим Качуренко, Іван Непийвода, Іван Онищенко, Володимир Скофенко, Володимир Циба, Іван Шевченко.

Проголошення незалежності України стало поворотним моментом в історії вітчизняної дипломатії: вона набула справжнього, повнокровного змісту. Нову еру сучасної української історії я зустрів в Австрії як Постійний представник при міжнародних організаціях у Відні. Морозного зимового дня 7 грудня 1991 року в присутності української громади та колег-дипломатів зі Східної Європи на флагштоку радянської місії замайорів Державний Прапор незалежної України. 10 квітня 1992 року мені було присвоєно найвищий дипломатичний ранг Надзвичайного й Повноважного Посла.

У перші роки молодої української державності фактично з нуля створювали Посольство України в Австрійській Республіці. Видача української візи, вручення Вірчих грамот Посла України Президентові Австрійської Республіки Курту Вальдгайму, державне прийняття з нагоди першої річниці незалежності, офіційний візит до Відня Міністра закордонних справ Анатолія Зленка — все це доводилось організовувати вперше. Але поступово вдавалося освоювати ази двосторонньої дипломатії, яка тоді перебувала на етапі становлення, а також здобувати необхідний досвід. Крім того, наша держава набула на власність велику земельну ділянку з престижним будинком у Відні.

Мені приємно, що Президент Австрійської Республіки високо оцінив мій скромний внесок у розбудову українсько-австрійських відносин у 1992–1994 роках. З нагоди 10-ї річниці встановлення двосторонніх дипломатичних відносин Президент Австрії Томас Клестиль нагородив мене Великим золотим почесним знаком «За заслуги перед Австрійською Республікою».

Тоді ж розпочалася плідна участь України в комплексній діяльності Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), у віденських переговорах щодо скорочення звичайних озброєнь і з відкритого неба. То був період чи не найвищого інтересу до української дипломатії з боку Великої Британії, США, Франції та ФРН. Запитань від послів та експертів з питань безпеки і роззброєння з цих держав було значно більше, ніж відповідей на них: якою буде доля третього у світі ядерного потенціалу, що його Україна успадкувала від СРСР; як формуватимуть воєнну політику незалежної держави; чи буде поділено з росією Чорноморський флот. Спільно з Секретаріатом МАГАТЕ у тривалих переговорах поставала позиція України щодо приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Наступні три роки були присвячені, так би мовити, чистій двосторонній дипломатії — зміцненню українсько-німецьких відносин. І сьогодні ФРН є партнером нашої країни, що послідовно підтримує її європейські прагнення.

Згодом, працюючи в центральному апараті МЗС на посаді Посла з особливих доручень, я очолював урядові делегації України на переговорах із російською федерацією щодо делімітації сухопутного кордону та міждержавного розмежування водних просторів в Азовському й Чорному морях і Керченській протоці, а з Румунією — щодо режиму та делімітації державного кордону в Чорному морі.

Із березня 2001-го до березня 2006 року я мав честь представляти інтереси України в Японії — країні з унікальною культурою, досягненнями у сфері високих технологій і працелюбним народом, яким захоплюється увесь світ.

З плином часу дедалі частіше пам'ять повертається до сповнених сподівань і мрій студентських літ. І розумієш, що тобі в житті справді пощастило: ти навчався у славетному українському університеті, де традиційно вміло оминали рифи провінціалізму, снобізму й елітарності і де завжди панував пріоритет духовних цінностей. Хочеться вірити, що наступні покоління випускників Київського національного університету імені Тараса Шевченка своїми праведними справами примножать його авторитет і славу.

Yurii KOSTENKO,
Deputy Minister for Foreign Affairs (2006–9),
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary

THE PATH OF A DIPLOMANT

Abstract. The author's memoirs reconstruct a fascinating and eventful phase of his life: his time studying at Kyiv University and working at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. The diplomat described his life as a student, noting the thirst for knowledge and cheerful, carefree spirit, which, however, was at times overshadowed by rumours of political expulsions from the university. The author placed particular emphasis on the Faculty of History lecturers, who provided high-quality education and fostered a favourable atmosphere for the development of students.

The diplomat gave a detailed account of his career, which began in 1968, and described his work in international organisations such as the UN, IAEA, ILO, and UNESCO. He recalls the difficulties and challenges of working within the Soviet system when real foreign policy was dictated from moscow. Such a situation often resulted in Ukrainian diplomacy being seen as marginal.

The memoir also covers the author's diplomatic career linked to the proclamation of Ukraine's independence, which became a turning point for Ukrainian diplomacy. The author recalls how, on 7 December 1991, the flag of independent Ukraine appeared for the first time on the flagpole of the former Soviet mission in Vienna. Shortly thereafter, in April 1992, the author earned the highest diplomatic rank of Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine.

He also describes the processes that took place at that time in the Organisation for Security and Co-operation in Europe (OSCE), including the Vienna negotiations on conventional arms reduction and open skies. These negotiations often addressed questions about Ukraine's nuclear potential and military policy.

The later years of his diplomatic career were devoted to strengthening Ukrainian-German relations and saw an increase in political dialogue and economic cooperation between the two countries. Eventually, as Ambassador-at-Large, the author presided over negotiations with the russian federation and Romania on the delimitation of borders and territorial waters; in 2001–6, he represented Ukraine in Japan, contributing to the development of political, economic, and cultural relations between the two countries.

Keywords: political expulsions, Faculty of History, MFA of Ukraine, independence, Republic of Austria, Vienna negotiations, arms reduction, Federal Republic of Germany, Japan.

Вадим КРУШИНСЬКИЙ (1961–2023 рр.),
доктор політичних наук, професор

БЕЗУМОВНО, ЦЕ БУВ ЧУДОВИЙ ЧАС

Моя історія в Інституті міжнародних відносин розпочалася з поїздки до Києва для подання документів на вступ. І сьогодні пам'ятаю номер своєї особової справи — 26-МВ. Від того дня минуло чимало років, і в моєму житті було багато різних, зокрема й дуже радісних, подій: закінчення університету, захист двох дисертацій, весілля, отримання звання професора та державної премії, написання книжок, цікаві подорожі. Але я не помилюся, якщо скажу, що такого емоційного злету, як після успішного складання іспиту й усвідомлення, що я став студентом, у мене вже не було.

Коли за наших студентських часів і значно пізніше згадували про факультет міжнародних відносин та міжнародного права, то першою реакцією було: «У-у-у-у-у, отакої!», а потім безапеляційно звучало: «Там навчаються лише діти начальників, і вступити туди проста людина не може, не може — і край».

Уже на першій лекції декан — професор Гліб Цвєтков — порадив нам уважно стежити за подіями, які відбуваються у світі. Минали тижні навчання на факультеті МВ та МП. Зрозуміти мої почуття після вступу може лише той, хто сам пройшов через це. Щороку, спостерігаючи за сяйними очима новоспечених студентів на церемонії вручення студентських квитків, я розумію, що колись давно почувався так само. Це було абсолютне щастя: я студент, мені вдалося подолати вступні випробування. Попереду цікаве та насичене студентське життя, а після захисту диплома чекає надзвичайно цікава робота в посольстві, консульстві чи представництві при міжнародній організації. Щоправда, ця ейфорія потроху розвіялася після бесіди зі старшокурсниками та методистами в деканаті, куди я приніс якісь документи. Дізнавшись, звідки я й де навчатимуся, старші колеги перезирнулись і порадили мені якнайшвидше перевестися на інший

факультет, наприклад, юридичний, бо з роботою потім буде повна катастрофа, а надто якщо не маєш постійної київської прописки.

Поступово знайомились і зі старшокурсниками, які доброзичливо допомагали опанувати нове життя. І сьогодні з теплом згадую своїх старших товаришів. Сергія Згоніка, якого знаю ще з рідного Орджонікідзе (нині — Покров. — *Ред.*)… (З молодшим братом Сергія я вчився в одному класі.) Миколу Подпалова, Дмитра Расшивалова, Олексія Гараня, Василя Буцка, Валеру Яковенка, якого між собою звали «аятолою Яковені», Сергія Ходаковського, Василя Рудченка, Миколу Рижкова, з яким знайомий ще із 77-ї школи… (Сьогодні він професор, завідувач кафедри в нашому інституті.) Андрія Харламова, Сашу Задорожнього, Ігоря Бураковського, Сашу Разумкова, Сергія Войтовича, Володимира Іллiча Тропіна. (Інакше ми його не називали.)

Фішкою нашого факультету була велика кількість іноземних студентів. Настільки велика, що на кожного радянського припадало троє-четверо іноземців з Азії, Африки та Латинської Америки. Хтось підрахував, що на факультеті за весь період його існування навчалися представники 72 країн. Цілком можлива цифра.

Я й нині з приємністю згадую іноземних студентів, із якими товаришував в університеті. Фідель Ндакі з Конго… (Ми його звали «малим Фіделем», бо він був невисокий на зріст, а в групі був ще й «великий Фідель» — Тулулу.) Шарлемань Амеган і Жан Франсис Зінсу з Беніну, Дріс Корейш із Марокко, Ахмед Салех із Ємену, Стоян Тончев із Болгарії, Тессема Ендале з Ефіопії, Антоніо Рамос із Панами. Наші чарівні дівчата: Лілі Хіменес із Панами, Ніколь Еліша з Беніну, Паріс Сабла Абебе з Ефіопії, Сідоні Салабанзі з Конго.

Взагалі, варто розповісти більше про викладання іноземної мови в нас на факультеті. Навантаження на вивчення мови майже не відрізнялося від того, що було на факультеті романо-германської філології. Заняття відбувалися щодня, і щодня ми мали виконувати домашні завдання. Чимало уваги надавали вправам із фонетики, граматики, вивченню на пам'ять віршів та уривків текстів. Нам пощастило з викладачкою. Лариса Євгеніївна вирізнялася винятковим професіоналізмом, справедливістю і, найголовніше, терпінням, що так необхідне на заняттях із нетямущими першокурсниками. Чи багато людей зможе нескінченно виправляти ті самі фонетичні та граматичні помилки, а також обговорювати фільми, які ми обов'язково переглядали щомісяця в кінотеатрі «Дружба» в оригіналі? Вона ж для всіх знаходила потрібні слова, хоч і була вельми вимоглива. Єдине, чого не терпіла, — брехні та лінощів. Вона вважала, що студент має максимально викладатися в навчанні, бо інакше який сенс було вступати саме на цей факультет. Завдяки нашій викладачці ми вже в другому семестрі пробували

читати книжки англійською мовою з книгарні «Іноземна книга» на Червоноармійській (нині — Велика Васильківська. — *Ред.*), слухати англомовне радіо. Пізніше з нами працювали: доцентка Наталія Алова, яка чудово викладала теорію і практику перекладу; молода кандидатка філологічних наук, украй вимоглива, але доброзичлива Ірина Чернуха та майбутня завідувачка кафедри — знаменита Валентина Дайнеко. Всі вони надзвичайно професійні.

Виявилося, що готуватися до іспитів улітку значно складніше, ніж узимку. Всі про це казали, та ніхто не міг цього пояснити. Чи то весна, чи то авітаміноз, чи то забагато спокус, чи то хтозна-що… Іспити були дуже складні. Чого вартувала одна тільки «Новітня історія країн Азії та Африки», яку читав Василь Волковинський! І сьогодні не без жаху згадую одну пригоду. Я приймаю іспити вже понад 30 років, і, як показують анонімні опитування, студенти вважають мене доволі «суворим» викладачем. Але мені здається, що тут мені дуже далеко до Василя Івановича, царство йому небесне. Ще раз наголошую: він був видатним знавцем Китаю, дуже його любив і захопливо розповідав про нього. А ще вважав, що всі студенти обов'язково мають добре знати та любити історію цієї великої та цікавої країни, а невігластво щодо свого улюбленого предмета, як на мене, сприймав як особисту образу. Цю «страшилку» передавали від

Валентина Дайнеко, професорка, завідувачка кафедри іноземних мов ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, разом із випускниками інституту (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Valentyna Daineko, Full Professor, Head of the Department of Foreign Languages at the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, with the Institute's graduates (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

одного покоління студентів до іншого. Тому неважко собі уявити, як ми готувалися до семінарів із цього предмета, а тим паче до іспиту.

До іспиту я вже мав непогану репутацію і сподівався, що це вплине на кінцевий результат. Тоді викладач підготував понад 100 питань, левова частка яких стосувалася Китаю. Я й зараз із жахом згадую ті чотири… ні, не дні, а доби, які я присвятив підготовці. І ось цей момент настав. Я витягнув білет першим, побачив питання. І недарма кажуть, що найстрашнішою для студента є невідомість. Мовляв, узявши білет, відчуваєш, що і страх кудись подівся. Ти все це готував, і не має бути жодних проблем. Це ж не перший іспит. Справді, так було завжди, але не цього разу. Вислухавши мої відповіді на три питання білета, Василь Іванович сказав: «Ви непогано проявили себе на семінарах і гарно відповіли на три питання. А тепер додаткові». І почалося. Я дуже старався: викладач знав про Китай майже все і хотів, щоб і мені це було цікаво. Але, крім Китаю, в мене були інші інтереси, інші іспити. Я був щасливий, коли отримав четвірку. Вийшовши з аудиторії, зустрівся з однокурсниками. Коли вони дізналися про мою оцінку, то дуже здивувались, адже з цього предмета я був одним із кращих студентів у групі. Однокурсники захвилювалися щодо своїх шансів. Справді, оцінки група отримала невисокі: жодної п'ятірки, декілька четвірок, а п'ять студентів іспит узагалі не склали. І досі вважаю той іспит чи не найскладнішим у своєму житті. Вже багато років я сам приймаю іспити й дотепер замислююся, чому саме той предмет і саме той викладач викликали такі непрості емоції. Іспит наводив на нас якийсь жах. Звісно, це неправильно. Я розумію, що людина, закохана у свій предмет, хоче, щоб ця любов передалася студентам. Але парадокс у тому, що майстерні лекції цьому сприяли, а іспит, кількість питань, манера поведінки викладача, навпаки, відбивали будь-яке бажання. На щастя, студенти про це вже не думали, бо треба було готуватися до інших іспитів, що також потребували великих зусиль.

Керівником нашого «колгоспного» курсу був молодий викладач Сергій Боряк, який тільки-но повернувся з Нью-Йорка. На відміну від першого колгоспу, де ми мешкали всі разом, цього року в селі Стара Котельня Андрушівського (нині — Бердичівський. — *Ред.*) району Житомирської області нас розселили по хатах місцевих жителів. Це давало певні переваги. Дехто потрапив до сімей молодих спеціалістів, яким радгосп надав для проживання сучасні двоповерхові будинки з усіма вигодами. Я з двома товаришами з відділення міжнародного права — Сергієм Коз'яковим і Валерою Кірдодою — оселився у традиційному великому будинку. Сім'я, в якій ми жили, мала чимале господарство, тримала навіть корову… Щодня нас пригощали парним молоком зі смаколиками з маком, які випікала у власній печі хазяйка. Кинути все це було неможливо, але сказати, що ми

страшенно хотіли на навчання, означає збрехати. Ще на місяць відтягнути цей процес ми були не проти, але була й інша проблема: на відміну від товаришів з інших факультетів, які просто відпочивали від навчання, нам треба було потім усе наздоганяти. Та все це було потім. А наразі вересень, гарна погода, непогані умови, цікава компанія, ніхто особливо не перевтомлювався, багато спілкувалися.

Саме завдяки цьому колгоспу я навчився грати у преферанс.

Зауважу, що теорії мене прямо на картопляному чи морквяному полі вчив майбутній Посол Грузії в Україні, Генеральний секретар ГУАМ Валера Чечелашвілі. А скільки було почуто історій, анекдотів… На вихідні їздили до Житомира. Я побував там уперше і потрапив на концерт гурту «Тріо Маренич». Безумовно, це був чудовий час, але, як і все інше, наш «другий колгосп» закінчився і ми повернулися до навчання.

На другому курсі ми далі вивчали історію окремих регіонів Латинської Америки та соціалістичних країн. З латиноамериканськими країнами особливих проблем не було, адже цей предмет дуже цікаво читав молодий викладач Борис Гуменюк, майбутній ректор Дипломатичної академії України, Посол України в Республіці Кіпр.

А от з європейськими «братніми країнами» було складніше. Викладач періодично потрапляв у не дуже комфортну ситуацію, коли йшлося про події 1956-го в Угорщині та 1968 року в Чехословаччині. Радянські студенти «неправильних» запитань не ставили, чого не можна було сказати про іноземних однокурсників. У нашій групі було двоє студентів із Беніну, які дуже цікавилися процесами в соціалістичних країнах. А люди вони були освічені, багато чого знали, багато читали. І не тільки те, що рекомендувало Міністерство освіти СРСР. Тому час від часу на лекціях, а частіше на семінарах, виникали непрості ситуації. Дуже часто обговорення питань переходило на актуальні проблеми міжнародних відносин.

Перед початком третього курсу в нас жодних ілюзій не було: знову колгосп. Хвилювало лише питання, куди саме, що робити, що збирати. Цього разу нас відправили в Миколаївську область під керівництвом молодого викладача нашої кафедри Миколи Кулініча, майбутнього Посла України в Японії і Австралії. Їхали ми потягом, зайнявши цілий вагон. Було весело, тим паче що хтось притягнув із собою магнітофон і ми всю дорогу слухали популярних тоді італійців — Челентано, Тото Кутуньйо та Пупо. І ось кінцевий пункт подорожі — село Коларівка (нині — Каравелове), кілометрів за п'ять від Миколаєва. Місця навколо надзвичайно мальовничі, ще й поруч річка Інгул. Безліч душевних вечорів провели ми тоді на її березі... До речі, саме там ми познайомились і потоваришували з другокурсниками нашого факультету, серед яких були нинішній директор інституту Валера Копійка та його заступник Ігор Мінгазутдінов. І хто б міг тоді подумати про таке?

У нашій компанії також були другокурсники з МВ: Міша Гармаш, Володя Хєстанов, Саша Крушельницький, Вадим Разумєєв. Прилучилися також студенти з інших відділень — Діма Єрінов, Зураб Топурія, Ігор Заглада, Боря Соболев. На вихідні їздили до Миколаєва, де ходили в кіно та ласували морозивом, а в будні багато спілкувалися з місцевим населенням.

На третьому курсі почалися «предмети спеціальності». Головним був, як сьогодні звикли називати, «нормативний курс» «Історія міжнародних відносин», який читали різні викладачі нашої кафедри протягом двох років. Перший період — від давніх часів до Першої світової війни. На всіх відділеннях, окрім нашого, читав цей курс науковий керівник моєї кандидатської дисертації Володимир Меньшов. Тому студенти й називали цей курс «меньшовським». А на нашому відділенні курс читав мій старший колега Михайло Кірсенко, з яким довелося попрацювати і від кого я мав величезну підтримку. Його лекції про Велику французьку революцію, Бісмарка чи Талейрана ми слухали як пригодницький роман, намагаючись розібратися в хитросплетіннях європейської дипломатії. Відчуваєш справжню насолоду, коли предмет цікавий і викладач хороший. І це стосувалося майже всього курсу й усіх викладачів, які його читали.

Наступний, «міжвоєнний», період читав завідувач кафедри, професор Гліб Цвєтков, про якого я вже згадував. Це був стрижень факультету. Людина, на якій трималося все. Людина, котра мала колосальний авторитет і викликала глибоку повагу. Для нас, третьокурсників, він був космосом. Він не просто мав неперевершену манеру читати лекції, а й був одним із кращих лекторів-міжнародників України. Коли я починав викладацьку кар'єру і вчився читати лекції, завжди згадував Гліба Миколайовича. І саме орієнтуючись на нього, мого вчителя, без жодних папірців прочитав свою першу лекцію.

Потім був період холодної війни, який я, до речі, читаю сьогодні студентам. Його викладав тоді ще зовсім молодий асистент Петро Міщенко, якого студенти називали «Знайкою». Він навіть зовні був схожий на героя мультфільму. Йому дістався непростий курс, але він намагався бути максимально об'єктивним. Згадую його лекцію про Корейську війну. Після її закінчення хтось із іноземних студентів, які завжди цікавилися подробицями, запитав: «Ось ви кажете, що Південна Корея несподівано і віроломно напала на Північну Корею. Так?». Що міг відповісти на початку 80-х років радянський викладач? Зрозуміло, що тільки: «Так, напала». «А чому ж тоді вже за дві доби війська Північної Кореї були в Сеулі? Хто ж так несподівано і віроломно нападає?». А ми ж бачили, як некомфортно було викладачу. Він знає правду, а сказати не може. Так і працювали.

Останній, «сучасний», період історії міжнародних відносин читав патріарх нашої кафедри, колишній Міністр освіти, учасник української

делегації на Сан-Франциській конференції й не тільки Петро Удовиченко. Манера викладання в нього була своєрідна. На самому початку курсу він знайомився з усіма студентами: звідки вони, де вчилися, хто батьки тощо. Позаяк студентів на нашому курсі було багато, знайомство розтягнулося на дві-три лекції. Відтак починалися розповіді не *про* життя, а *з* життя: де Петро Платонович побував, де і з ким працював, які цікаві випадки з ним траплялися. А позаяк Петро Удовиченко прожив довге та змістовне життя, то й розповісти було про що. Але ж розповіді мало стосувалися матеріалів навчального курсу. А іспити треба було складати, причому саме за цими матеріалами. Та й екзаменатором він був строгим. Тож нам доводилося самотужки шукати всю необхідну інформацію, що в часи без інтернету було непросто. Оскільки ж ішлося про сучасний період міжнародних відносин, то й питань було багато. Пам'ятаю, що тоді ретельно готувався чотири-п'ять днів і майже не спав.

І ось настав день іспиту. Ми стоїмо перед аудиторією, дуже хвилюємося. Бачимо, як неспішно коридором іде Петро Платонович. Заходить до аудиторії, розкладає білети, викликає охочих. Я традиційно заходжу першим, не хочу тремтіти перед дверима. Беру білет, сідаю готуватися. Питання не дуже складні. Через 20–30 хвилин, підготувавшись, іду відповідати. Петро Платонович довго шукає моє прізвище у відомості. Потім дивиться записи про відвідування лекцій і результати роботи на семінарах. Робить паузу. (А він ніколи не поспішав у своїх діях.) І промовляє: «Товарищ Крушинский!». Як зараз чую його характерну повільну інтонацію. «Вы не пропустили ни одной моей лекции». Хотів би я подивитися на того, хто ризикнув би це зробити, зважаючи на те, що він щоразу робив переклик. «И очень хорошо работали на семинарах». Знову пауза. «Поэтому я решил поставить вам пятерку автоматом». Ви навіть не можете собі уявити всю гаму почуттів, які накрили мене після цих слів. Нагадую: я вже взяв білет, підготувався, сиджу перед викладачем і чую про «пятерку автоматом». З одного боку, яке щастя: п'ятірка! (А в ППУ заробити відмінну оцінку дуже складно.) А з іншого, хіба не можна було про це повідомити перед іспитом? Хіба не можна було за мою ретельну роботу зробити справжню нагороду? Я взяв заліковку, подякував і пішов. Але радості не було. Вийшло якось не по-людськи. Коли вже я чотири доби готувався, то вислухай мене і постав чесно зароблену відмінну оцінку. А якщо хочеш по-справжньому винагородити мене за чудову роботу протягом року, то скажи про це за тиждень, щоб я зміг оцінити такий бажаний для студента подарунок — «автомат».

Можливо, саме тоді я й вирішив: коли стану викладачем, заздалегідь повідомлятиму студентів про «автомат». Щоб це було справжньою нагородою для них, а не якимось непорозумінням. І я дотримую слова: всі мої студенти дізнаються про «автомати» принаймні за два тижні до іспиту чи заліку. Цих

автоматів не так багато, але я впевнений: якщо людина заробила відмінну оцінку своєю працею, то заслуговує на свято. А що для студента може бути більшим святом, аніж не складати іспит? Як на мене, нічого.

Був навіть курс «Англійська мова у США». Почали з історії. Її нам читала моя улюблена Ірина Покровська, з якою ми пізніше багато років працювали на кафедрі і яка відіграла величезну роль у моєму житті та кар'єрі. Вона була ще зовсім юною, але й ми (радянські студенти), й іноземні товариші були в захваті від її ерудиції та манери викладання. Було надзвичайно цікаво. Ірина Сергіївна могла відповісти на будь-які запитання з курсу й не тільки.

А «Англійську мову у США» нам викладала завідувачка кафедри іноземних мов нашого факультету Інна Борисенко. Скільки ж цікавого ми тоді дізнались і про символи окремих штатів, і про скорочені назви, і про відмінності в написанні деяких слів у британській та американській англійській. Коли бував у США, неодноразово згадував цей курс.

Були на четвертому курсі цікаві предмети: «Міжнародне право», «Міжнародні організації», «Основи дипломатичної та консульської служби». Зазвичай їх нам читали люди, які працювали в українському МЗС і навіть в ООН. Костянтин Забігайло та Володимир Буткевич. Лекції були цікаві, насичені розповідями з життя та, як виявилося згодом, дуже корисні. Це була справді освіта для міжнародників.

«Зовнішню політику США» як завжди майстерно читав Гліб Цвєтков. Не менш цікаво було на лекціях із зовнішньої політики провідних країн Європи чи Китаю. Не зовсім зрозумілою на перших лекціях здавалася «Теорія міжнародних відносин». Але поступово, крок за кроком, ми змогли розібратися. Тобто навчання тривало, хоча відчувалося, що це таки останній курс. Хтось активно підшукував роботу, хтось уже десь підробляв. У гуртожитку п'ятикурсники жили зазвичай по одному в кімнаті, а деякі іноземці навіть робили ремонти, докупляли дещо з меблів.

Ми розуміли, що у викладачів навряд чи виникне бажання зіпсувати нам дипломи. Я на той момент міг розраховувати на червоний і до того ж мав намір вступити до аспірантури. Тож до держіспиту з історії міжнародних відносин, який приймали викладачі нашої провідної кафедри, де я планував вчитися далі, готувався особливо ретельно. Все пройшло нормально, були непогані питання в білеті: коректні, додаткові. І ще до того як пролунала оцінка, яку традиційно оголошували наприкінці іспиту, я почув: «Дуже добре. Чекаємо вас в аспірантурі». Важко передати словами, як мені було приємно. Спокійно пройшов і захист дипломної роботи. Я мав позитивні рецензії та відгуки на неї, тож жодних несподіванок не трапилося.

Мої викладачі… Когось я вже забув, а хтось залишиться в пам'яті назавжди. Мої майбутні колеги... Ваша майстерність, професіоналізм і людяність завжди були орієнтиром для мене. Певним зразком для наслідування.

Vadym KRUSHYNSKYI (1961–2023),
Doctor of Political Science, Full Professor

IT WAS DEFINITELY A GREAT TIME

Abstract. In his memoirs, Vadym Krushynskyi describes his studying experience at the Institute of International Relations. He recalls his trip to Kyiv to enrol at the university. The author recounts joyful events during his academic journey, including graduation from the university, dissertation defence, marriage, receiving the professor title and state prize, writing books, and travelling. He emphasises his notable emotional uplift after successfully enrolling in the university. Additionally, the author mentions stereotypes regarding the faculty of international relations and international law.

Krushynskyi warmly recalls the pleasant atmosphere among the students. He nostalgically remembers the names of colleagues, pointing out their contributions to his life and education.

Vadym Krushynskyi discusses the peculiarities of studying at the faculty of international relations, particularly the substantial number of international students who studied alongside soviet ones. He recalls the names of numerous foreign comrades and teachers who remain in his memory.

Furthermore, Vadym Krushynskyi describes his experience of studying in a village during summer practice, where he had the opportunity to live with local families. He provides examples from his life on the collective farm, telling about interesting acquaintances and events during his stay.

Mr Krushynskyi continues the narrative, describing the last period of his studies at the faculty of international relations, when they studied the modern period of international relations history. Petro Udovychenko, renowned department patriarch and former Minister of Education of Ukraine, taught this course.

The author shares his impressions of Mr Udovychenko's teaching methods and approach to students, elaborating on the meticulous preparation required for his exams. Moreover, he recounts his experience of taking an exam in front of a teacher who automatically gave him the maximum grade from the beginning of the examination despite the student's readiness.

Keywords: Institute of International Relations, stereotypes, colleagues, foreign students, foreign language, teaching methods.

Микола КУЛІНІЧ,
Надзвичайний і Повноважний Посол

НЕЗАБУТНІ ДВАДЦЯТЬ РОКІВ НА «МІЖНАРОДНОМУ»

Коли мені у зв'язку зі славетним ювілеєм нашої альма-матер запропонували написати спогади про роки, пов'язані з факультетом міжнародних відносин та міжнародного права, я відчув водночас і радість, і певну стурбованість через велику відповідальність перед друзями, старшими товаришами, викладачами і загалом усіма учасниками тих подій, що супроводжували становлення факультету, моє навчання, а згодом і роботу на ньому.

Найголовніше, відчув хвилювання перед новим поколінням міжнародників — студентів і викладачів, які пов'язали свою долю з Шевченковим університетом і рідним факультетом, який тепер уже став інститутом.

Після закінчення київської середньої школи 1970 року я вступив на історичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка (тоді міжнародний факультет з середини 1950-х років припинив свою діяльність). Мрія стати міжнародником або ж навіть дипломатом у ті радянські часи була вельми примарна.

Кузня радянських дипломатичних кадрів розташовувалася тоді в москві, в Московському державному інституті міжнародних відносин МЗС СРСР, і була геть за обрієм навіть найсміливіших мрій українських юнаків (не кажучи вже про дівчат).

У нашому молодіжному колі ширилися чутки і навіть легенди про поодиноких щасливчиків, які потрапляли до цього московського «захмарного парадизу». Втім, я про це й не думав, оскільки не дуже довіряв байкам у нашому загалі.

Початок навчання на історичному факультеті викликав у мене неабияке піднесення з огляду на певний флер романтики і таємничості, що супроводжував вивчення Стародавнього світу, зокрема Греції, Дворіччя, Єгипту

та Риму. Окрему нішу моїх зацікавлень займала археологія та історія давніх слов'ян. А головне, я був просто у захваті від сузір'я видатних професорів-істориків Андрія Буцика, Валентини Маркіної, Михайла Марченка, Галини Мезенцевої та ін., а також доцента Михайла Мелащенка з незабутніми лекціями про історію Стародавнього Сходу, Греції та Риму.

Нині мені важко пригадати всіх викладачів-істориків, які становили гордість славетного факультету, однак враження від їхніх лекцій, інтелекту і, головне, відкритості до молодої зміни — незабутні.

Після закінчення на відмінно першого курсу влітку 1971-го мене згідно з навчальною програмою історичного факультету включили до археологічної експедиції студентів, яка вирушила до містечка Заліщики Тернопільської області для дослідження археологічних пам'яток епохи «фракійського гальштату».

Наприкінці роботи експедиції в липні 1971-го я отримав телеграму від батьків, у якій йшлося про створення в університеті факультету МВ та МП, на який за наказом ректора мене зарахували студентом другого курсу. Мені необхідно було негайно повернутися до Києва і написати відповідну заяву, що я і зробив трохи згодом, у серпні.

Ось так я і став студентом новоствореного, а точніше відтвореного міжнародного факультету разом із трьома десятками відмінників із трьох факультетів університету: історичного, юридичного та факультету романо-германської філології. Саме з них і сформували відділення міжнародних відносин та міжнародного права факультету МВ та МП.

Важливим елементом у становленні студентського складу новоствореної структури університету став доволі великий контингент іноземних студентів — переважно випускників підготовчого факультету для іноземних студентів нашого університету, а також деяких закладів вищої освіти Києва.

Найбільшим за чисельністю стало відділення міжнародного права, трохи меншим — відділення міжнародних відносин. Відділення міжнародних економічних відносин було відкрите пізніше, у середині 1970-х років.

Окремі рядки цих спогадів я хотів би присвятити професорсько-викладацькому складу відтвореного факультету. Це була справжня зіркова команда фахівців-міжнародників, знаних професорів правових, історичних, суспільно-політичних дисциплін, а також висококваліфікованих викладачів іноземних мов. Саме вони визначали ті найвищі стандарти викладання міжнародного права, міжнародних відносин та іноземних мов, які формували славу міжнародного факультету Шевченкового університету.

Серед перших деканів факультету були відомі корифеї-міжнародники — професор Костянтин Забігайло, член-кореспондент АН УРСР Анатолій

Чухно, а 1973-го факультет МВ та МП очолив його фактичний фундатор професор Гліб Цвєтков.

Це були особливі постаті в історії нашого факультету й університету, які заслуговують на окремі спогади та публікації.

До зоряного професорсько-викладацького складу факультету на початку його становлення входили засновники київської школи міжнародного права: професори Володимир Василенко, Костянтин Забігайло, Ігор Лукашук, Петро Мартиненко, Геннадій Матвєєв, доценти Сергій Ісакович, Костянтин Сандровський та ін.

Лекції з історії міжнародних відносин неперевершено читали професори Володимир Бруз, Василь Тарасенко, Гліб Цвєтков, академік Петро Удовиченко, доценти Віталій Білецький, Олександр Ганусець, тоді ще молодий Михайло Кірсенко. Справжній професійний вишкіл в опануванні іноземних мов «неофітам-міжнародникам» надавали Борис Гудима (згодом — заступник Міністра закордонних справ України), Олег Семенець (пізніше — Надзвичайний і Повноважний Посол), незабутні суперпрофі Наталія Герасименко, Людмила Євтушенко, Павло Комишанченко, Віктор Лазня, Нінель Лапоногова, Тетяна Некряч та ін.

На жаль, пам'ять мемуариста — річ не надто досконала, а тому список улюблених викладачів не повний. Але загальне непохитне враження про яскравість, професійність і харизматичність більшості наших наставників є дійсно незабутнім.

Мої побратими з перших призовів студентів-міжнародників згодом стали тією генерацією, яка значною мірою формувала дипломатичну та зовнішньополітичну еліту України.

На моєму курсі навчалися здебільшого унікальні, обдаровані та перспективні молоді люди з різних прошарків українського суспільства (більшість із них навряд чи можна було б сьогодні віднести до «мажорів»). Вони мали різний інтелектуальний рівень, темперамент і загальну підготовку, але були об'єднані жагою до життя і знань та вірою у кар'єрний успіх і самореалізацію.

Серед моїх однокурсників були Борис Тарасюк (майбутній двічі Міністр закордонних справ України, народний депутат і видатний дипломат), знаний правник Василь Кисіль, Володимир Хандогій, який згодом обіймав керівні посади в нашому МЗС і був Послом в ООН, Великій Британії, країнах Бенілюксу. На молодших курсах навчалися майбутні зірки української дипломатії — Олександр Горін, Володимир Єльченко, Володимир Огризко, Ігор Харченко, Олег Шамшур.

З великою шаною ми ставилися до наших старшокурсників. Їх було значно менше, адже вони вже мали за плечима кількарічний досвід навчання на провідних кафедрах МВ та МП відповідних факультетів, де продемонстрували свої фахові здібності.

Серед цих старших колег мені запам'яталися майбутні Посли України Антон Бутейко, Олександр Купчишин, Олександр Цвєтков.

Окремо хотів би написати кілька слів про А. Бутейка. Він був «студентським деканом», що визначало його статус у студентському загалі та безумовну повагу викладачів до нього. Він був значно старший від нас, мав певний життєвий досвід і вже тоді виявляв неабиякі здібності в опануванні міжнародного права. Його авторитет у студентів і викладачів був безумовний. Згодом, після закінчення університету, А. Бутейко яскраво проявив себе на дипломатичній роботі. Він успішно працював у міжнародних організаціях і ввійшов в історію української дипломатії як видатний міжнародник, автор багатьох документів, що заклали основи формування Української держави, її зовнішньої політики та дипломатії. На жаль, його життєвий шлях обірвався передчасно і доволі драматично, але він залишив по собі вдячну пам'ять колег-міжнародників.

1974-го мене на завершальному п'ятому курсі направили на річне перекладацьке відрядження до Індії, тому я закінчував навчання з новим для мене курсом, на якому були майбутні Посли України Борис Гуменюк, Микола Кириченко, Ігор Литвин та інші непересічні міжнародники. Дуже важко скласти повний перелік моїх друзів та однодумців, які з плином часу посіли чільне місце в українській дипломатії, спільно зводячи будівлю державності незалежної України. Багато з них продовжили викладацьку діяльність і стали наставниками нового покоління міжнародників. Це, зокрема, професори Сергій Галака, Вадим Крушинський, Володимир Манжола.

Одразу після закінчення університету 1976 року я теж обрав науково-викладацьку стежину, вступивши до аспірантури на кафедру історії міжнародних відносин та зовнішньої політики факультету. Моїм науковим керівником, наставником і ментором став завідувач цієї кафедри — колишній декан факультету, доктор історичних наук, професор Г. Цвєтков.

Важко переоцінити внесок нашого Вчителя у вибір і спрямування подальшого життя цілої генерації вихованців міжнародного факультету, зокрема і мене як міжнародника та майбутнього дипломата.

Після закінчення аспірантури я, як і мої старші товариші аспіранти Сергій Буряк, Віктор Пащук, Ірина Покровська, продовжив викладання на рідному факультеті. Згодом я захистив кандидатську дисертацію, а наприкінці 1980-х став доцентом кафедри історії міжнародних відносин.

У цей час всю країну охопили потужні соціально-політичні процеси, відомі як «перебудова», що призвели до демонтажу колишнього СРСР, реалізації міжнародної правосуб'єктності України і, зрештою, до створення незалежної та суверенної держави.

Саме в цей період у відповідь на виклики часу відбулися серйозні трансформації факультету МВ та МП: спершу його перетворили на Український

інститут міжнародних відносин, а згодом він одержав назву «Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка». Цей процес був доволі складний, і в ньому брало участь багато неперетинних особистостей, серед яких багаторічний очільник закладу академік Леонід Губерський і перші директори інституту — професори Володимир Буткевич і Віктор Пащук.

Мені пощастило працювати в керівництві інституту у 1991–1993 роках, коли директором був професор В. Пащук — відомий латиноамериканіст, який згодом став Послом України в Аргентинській Республіці.

Роки на посаді першого заступника директора інституту з навчальної роботи стали для мене не лише серйозним життєвим викликом (до того моє уявлення про навчальний процес було доволі обмеженим), а й справжньою школою адміністративного управління (цей досвід мені згодом знадобився в дипломатичній роботі).

Саме тоді, 1992 року, наш інститут переїхав із навчального корпусу університету на вул. Ломоносова (нині — Юлії Здановської. — *Ред.*) у престижне, навіть величне приміщення колишньої Вищої партійної школи при ЦК КПУ на вул. Мельникова (нині — вул. Юрія Іллєнка. — *Ред.*).

Віктор Пащук, професор, директор Українського інституту міжнародних відносин Київського державного університету імені Тараса Шевченка (1990–1994 рр.) (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Viktor Pashchuk, Full Professor, Director of the Ukrainian Institute of International Relations of Taras Shevchenko State University of Kyiv (1990–94) (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Це переміщення виявилося доволі складним і навіть драматичним, оскільки знайшлися сили (в компартійних колах, насамперед колишні працівники партійного закладу освіти), які чинили шалений опір. Мені довелося бачити ці події, як кажуть, ізсередини, спілкуватись і співпрацювати з великим колом діячів, які зуміли довести справу до нинішнього успішного результату.

Сьогодні мало хто в Україні і навіть світі не знає про Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, розташований на вул. Юрія Іллєнка. А тоді, на початку буремних 90-х, ще так багато треба було зробити для становлення і розвитку інституту, гідного величних міжнародних і дипломатичних амбіцій молодої незалежної Української держави.

Насамперед ідеться про трансформацію навчального процесу, а відтак і нових навчальних планів, формування нової структурної основи закладу вищої освіти, яка визначила нові вектори розвитку інституту, що відповідали процесу державотворення України, її дипломатичним цілям і завданням. Зокрема, потрібно було розробляти і впроваджувати нові навчальні плани бакалаврського і магістерського рівнів (так званого болонського стандарту), які були новаторськими для країни.

Ці плани закріпили такі освітні напрями: міжнародні відносини, міжнародне право, міжнародні економічні відносини та міжнародна інформація. У цьому контексті наприкінці 1992-го Вчена рада університету ухвалила рішення про відкриття в інституті кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби. За задумом керівництва університету й інституту, вона мала виконувати освітні й наукові завдання з підготовки кадрів для української дипломатії, які будуть залучені в такому важливому сегменті зовнішньополітичної діяльності держави, як міжнародні організації та інституційна розбудова української дипломатії.

На засіданні Вченої ради університету в грудні 1992-го мене призначили завідувачем новоствореної кафедри. Щоб зосередитись на розбудові цього навчального підрозділу, 1993 року я залишив посаду першого заступника директора інституту.

Завдання це було складне, але амбітне, оскільки ми зіткнулися з доволі значною проблемою укомплектування кафедри не тільки викладачами, а й дипломатами-практиками, яких бракувало самій українській дипломатії.

Протягом першого року існування кафедри до її роботи вдалося залучити справжніх фахівців, зокрема доктора історичних наук, професора, відомого експерта з оонівської проблематики, колишнього багаторічного директора Центру проти апартеїду Секретаріату ООН у Нью-Йорку Володимира Бруза; знаного дипломата, Постійного представника УРСР при ЮНЕСКО Миколу Решетняка; легендарну протоколістку, співробітницю служб протоколу

МЗС СРСР та УРСР Галину Науменко; досвідченого дипломата, майбутнього Посла України Валерія Рилача; тоді молодого викладача й науковця Миколу Рижкова, який нині є професором і завідувачем однієї з провідних кафедр ННІМВ. Після мого переходу на дипломатичну службу кафедру очолив доктор історичних наук, професор Б. Гуменюк, який увійшов в історію української дипломатії як знаний Посол України та перший ректор Дипломатичної академії України при МЗС.

Згодом на кафедру прийшли й інші талановиті викладачі, науковці та колишні дипломати, які гідно продовжили кафедральні традиції. Серед них був і Віктор Матвієнко, який очолив науково-навчальний осередок 2003 року після захисту докторської дисертації і досі продовжує цю важливу місію як професор і завідувач кафедри.

Оглядаючись на славетний шлях міжнародного факультету, а потім інституту, можна зауважити його особливу місію не тільки в історії української вищої школи, де він був безумовним флагманом і першопрохідцем, а й в історії нашої держави загалом.

Факультет сформував когорту не лише видатних українських міжнародників і дипломатів, урядовців і вчених, а й гідних представників політичних еліт іноземних держав.

Наша альма-матер сприяла входженню незалежної України у світове співтовариство через реалізацію своєї правосуб'єктності в міжнародних відносинах, виховання самосвідомості кращих представників української еліти як частини глобального суспільства.

Глибокі знання з права, світової економіки, міжнародної дипломатії і, нарешті, іноземних мов дали цілому поколінню українських міжнародників змогу стати активними учасниками формування світового діалогу та прилучитися до механізму вироблення глобального і регіонального порядку денного.

Згадуючи діячів славетної школи, яка підготувала нове покоління міжнародників, ми вдячно називаємо імена професорів Михайла Білоусова, Віктора Будкіна, Володимира Буткевича, Володимира Василенка, Валерія Гондюла, Леоніда Губерського, Анатолія Довгерта, Костянтина Забігайла, Олександра Задорожнього, Василя Кисіля, Ігоря Лукашука, Володимира Манжоли, Петра Мартиненка, Геннадія Матвєєва, Віктора Пащука, Гліба Цвєткова та багатьох інших.

Наостанок додам дещо дуже особисте: з факультетом пов'язані найщасливіші часи мого життя.

Mykola KULINICH,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary

UNFORGETTABLE TWENTY YEARS AT THE 'INTERNATIONAL'

Abstract. Mykola Kulinich, a former student and graduate of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, recalls the period of his studies, starting from the moment he entered the faculty of history. He talks about how dreams of becoming international specialists, let alone diplomats, were elusive during Soviet times when the main centre for training diplomats was moscow. Kulinich shares his impressions of studying at the faculty of history, particularly from the lectures of prominent scholars in the field of history, whom Mr Mykola Kulinich remembers with exceptional warmth.

In his reminiscences, Mykola Kulinich discusses the establishment of the faculty of international relations, where the rector enrolled him as a second-year student by order. The author highlights the significant contribution of the faculty's teaching staff to forming and developing the newly created faculty. He describes this staff as a true 'star' team of international experts who set the highest standards of teaching international law, international relations, and foreign languages.

In his recollections, Mykola Kulinich emphasises the significant contribution of his classmates to the formation of Ukraine's diplomatic and foreign policy elite. He describes them as unique, talented, and promising youth from various strata of Ukrainian society, united by a common thirst for knowledge and belief in career success.

Mr Kulinich describes his professional path after completing his postgraduate studies. He talks about his further work as a lecturer at his alma mater and how he defended his candidate dissertation, eventually becoming an associate professor at the Department of History of International Relations in the late 1980s.

Further, the author describes the process of creating an independent and sovereign state and the consequences it caused for the Institute of International Relations.

He talks about his experience as the first deputy director and head of the newly established International Organisations and Diplomatic Service Chair.

Mykola Kulinich reminisces about outstanding teachers and colleagues who contributed significantly to the Chair's development and personnel preparation for Ukrainian diplomacy. Additionally, he emphasises the Institute's important role in shaping Ukrainian political and diplomatic elites.

Keywords: Faculty of History, Faculty of International Relations, teaching standards, independence, Institute of International Relations.

Валентин ЛІПАТОВ,
заступник Міністра закордонних справ України
(1985–1996 рр.),
Надзвичайний і Повноважний Посол

СПОГАДИ З ДИПЛОМАТИЧНОГО ЖИТТЯ

Вдячний долі, що дарувала мені можливість тривалий час працювати на дипломатичній ниві. Понад чверть віку я перебував на службі в зовнішньополітичному відомстві України, працюючи в центральному апараті й за кордоном. Необхідні знання та підготовку набув на факультеті міжнародних відносин Київського університету імені Тараса Шевченка, який закінчив 1954 року з відзнакою. На власному досвіді переконався, що цей факультет, а пізніше інститут готував і готує кваліфікованих фахівців для сфери зовнішніх зносин нашої держави.

Переживши лихоліття війни, неймовірні післявоєнні труднощі, ми прийшли 1949 року до університету з великим бажанням учитися, щоби стати професійно підготовленими до життєвих випробувань. На навчання прибули випускники шкіл, а також ті, хто кував перемогу на фронтах війни. Це створювало на нашому курсі сприятливий клімат у навчанні й поведінці.

Сьогодні, на відстані багатьох років, вклоняємося рідному університетові, що дав нам добру фахову підготовку, путівку в життя. З теплотою і глибокою вдячністю згадуємо професорсько-викладацький склад, який щедро передавав свої знання, готуючи нас до практичної роботи. Через усе життя ми пронесли спогади про незабутні лекції з міжнародних відносин професора Віктора Жебокрицького, людини високої культури й ерудиції, з почуттям гумору. Як захопливо розповідав він про історичні події — буквально зачаровував аудиторію! Ми завжди чекали зустрічі з Петром Удовиченком, який мав практичний досвід роботи у сфері зовнішньої політики. Нам, студентам, було вельми корисно й цікаво слухати практика, безпосереднього учасника світових подій. Професіоналізм

і вимогливість Міліци Близниченко дали добру основу з англійської мови, яка потім стала в пригоді в повсякденній роботі.

Після закінчення університету ми здобули кваліфікації історика-міжнародника та референта-перекладача, однак не всі змогли влаштуватися за фахом, багато хто пішов на радянську, партійну, викладацьку роботу. Певний час мені довелося працювати у відділі зарубіжних зв'язків ЦК Компартії України. В поле моєї діяльності входило сприяння розвитку культурних зносин з іноземними країнами, розбудова зв'язків областей та міст-побратимів України з певними закордонними територіальними одиницями, активізація і розширення іноземного туризму.

Сьогодні можна сказати: моя дипломатична робота склалася вдало й була різнобічною — займався як двосторонніми, так і багатосторонніми міжнародними відносинами. Чотири роки (1968–1972 рр.) працював першим секретарем Посольства СРСР в Канаді. У 1977–1983 роках був заступником Постійного представника України при ООН.

Відомо, що Радянський Союз надавав важливого значення розбудові й активізації двосторонніх відносин у різних сферах з Канадою. Моє прибуття до цієї країни збіглося з подіями в Чехословаччині 1968 року, що зумовили неоднозначну реакцію серед держав світу і певним чином вплинули на канадсько-радянські відносини. Через деякий час довелося пережити «квебекську кризу», коли в країні виникла напружена ситуація.

Колектив посольства був невеликий, тому кожен працівник мав значне навантаження. Посольська робота вимагала постійних контактів з політичними й державними діячами, парламентаріями, представниками ділових кіл, що давало об'єктивнішу інформацію про ситуацію, яка складалася в країні перебування.

Під час моєї роботи тут відбувся візит Голови Ради Міністрів СРСР Олексія Косигіна, а також поїздка Прем'єр-міністра Канади П'єра Трюдо до Радянського Союзу. Звичайно, в таких випадках весь дипломатичний склад посольства працює з великою напругою, готуючи необхідні матеріали, досьє, проєкти тощо. Для оперативної інформації центру необхідні також навички аналізувати, узагальнювати, прогнозувати.

Як відомо, в Канаді велика і впливова українська діаспора, яка має свою матеріальну базу й веде активне громадське життя. У пошуках роботи і кращої долі перші українці прибули до Канади 1891 року. Це була трудова еміграція, на плечі якої випала тяжка праця, завдяки чому вони здобули визнання в цій країні. П. Трюдо під час виступу на одному з урочистих заходів високо оцінив працелюбність українців і визнав, що саме вони привезли до Канади культуру землеробства. Українці змушені були корчувати ліси, освоювати невгіддя для майбутніх пшеничних ланів, які потім вивели Канаду до найбільших постачальників пшениці на світовий ринок.

Українців обирають до федерального і провінційних парламентів й урядів. Маємо згадати й те, що генерал-губернатором країни також був українець — Іван Гнатишин, який відвідав уже суверенну Україну.

Багато було в мене теплих зустрічей, бесід із канадськими українцями, ми проводили дискусії з різних питань життя і становища в Україні. Люди вболівали за Україну, їх турбувала, зокрема, доля української мови. Щоправда, не завжди поділялися думки й оцінки, але ми залишалися друзями.

Для мене робота в посольстві була першим випробуванням на професійну зрілість, і я його витримав. Це була добра школа в плані набуття професійного досвіду, який потім знадобився в подальшій роботі.

Важливою віхою в моєму житті стала шестирічна праця в Постійному представництві України при ООН у Нью-Йорку. Слід відзначити, що за радянських часів українські дипломати вже мали досвід багатосторонньої дипломатії, оскільки Україна, як член багатьох міжнародних організацій, мала свої представництва в Нью-Йорку, Парижі, Женеві, Відні і брала участь у регулярних, спеціальних сесіях і засіданнях цих організацій та їхніх допоміжних органів.

Визнано, що найбільше навантаження припадає на Представництво України при ООН, оскільки останнім часом Генеральна Асамблея працює впродовж усього року. Крім того, Нью-Йорк — місце проведення різних міжнародних заходів. Щорічно Україна виступала на сесіях з ініціативами, була співавтором багатьох резолюцій. Ми мали широкі контакти із Секретаріатом ООН, зростав авторитет України і в міжнародному співтоваристві.

Україна, перебуваючи в керівництві Спеціального комітету проти апартеїду, постійно здійснювала велику роботу щодо мобілізації міжнародних зусиль на боротьбу з расистським режимом на Півдні Африки. Тому можна сміливо сказати: відчутний внесок у ліквідацію апартеїду зробили й українські дипломати.

У роботі колективу постпредства особлива напруга панує під час сесії Генеральної Асамблеї ООН, коли прибуває офіційна делегація України, до складу якої входять визначні державні постаті, діячі культури й мистецтва, парламентарі. Одночасно з пленарними відбуваються засідання семи комітетів, де мають працювати представники України.

Перебування в Нью-Йорку супроводжувалося постійним ідеологічним протистоянням. Особливо складно вироблялися й приймалися резолюції. Кожна із сторін намагалася зафіксувати свою думку в постановчій або преамбулярній частині. Тому умови вимагали чітко знати позицію своєї держави з тих чи інших міжнародних проблем і бути завжди готовими виступити в разі випадів якоїсь делегації.

Неодноразово був представником у Другому (економічні питання) і П'ятому (адміністративні та фінансові питання) комітетах, а також у Першому і Спеціальному комітетах. Складно було в П'ятому, який упродовж усієї сесії працював з великим навантаженням, а надто коли резолюції розглядалися в плані фінансових наслідків. Завжди бракувало часу, а тому відбувалися нічні засідання, інколи по 24 години на добу, де точилися гострі дискусії.

Одним із моїх завдань було заповнення кадрової квоти України в Секретаріаті ООН. Це вимагало неймовірних зусиль, оскільки до нас було упереджене ставлення з боку окремих керівників департаментів та секретаріату. Крім того, ставили високі вимоги до знання англійської мови, що було проблемою, хоча фахово наші кандидати відповідали тій чи іншій посаді. Переконаний: ті, хто працював в Секретаріаті ООН, набули великого досвіду й тепер успішно використовують його в Україні.

Моя дипломатична служба здебільшого склалася в МЗС України, де обіймав посади начальника окремих відділів, одинадцять років — заступника міністра. Як глава або член делегації багаторазово я брав участь у різних міжнародних форумах, виїздив до зарубіжних країн для консультацій та переговорів. А взагалі двома словами розповісти про діяльність заступника міністра просто неможливо, оскільки це щоденна багатогранна робота, яка вимагає повної віддачі розумових і фізичних сил. Зупинюся лише на одному напрямі такої діяльності, якому надається особливе значення.

Маю задоволення, що з перших днів незалежної України був причетний і брав безпосередню участь у розбудові вітчизняної зовнішньополітичної служби. Особливо, коли постало завдання щодо створення закордонної структури із розвитку двосторонніх відносин. Необхідно було за короткий термін розгорнути посольства, генконсульства. А підготовлених фахівців для такої роботи — одиниці. Ми плідно співпрацювали тоді з Інститутом міжнародних відносин, хоча його можливості були обмежені. До того ж випускники інституту в перші роки, на жаль, віддавали перевагу роботі в комерційних структурах. До центрального апарату ми змушені були запрошувати фахівців здебільшого з Києва, оскільки ще не були вирішені питання житла і прописки. Для закордонної служби залучали спеціалістів із різних регіонів України.

Тоді ж на базі Інституту міжнародних відносин організували курси для перепідготовки працівників МЗС, що сприяло підвищенню їхньої кваліфікації. Гостро відчувалася нестача старшого дипломатичного складу, тому постало питання про створення Дипломатичної академії при МЗС України. Сьогодні цей заклад освіти успішно готує кадри, необхідні для дипломатичної діяльності.

Valentyn LIPATOV,
Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine (1985–96),
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary

MEMOIRS FROM A DIPLOMATIC LIFE

Abstract. At the beginning of his memoirs, the author outlines his studies at the Faculty of International Relations at Taras Shevchenko State University of Kyiv, which he entered after World War II. He highlights the significance of figures such as Viktor Zhebokrytskyi, Petro Udovychenko, and Militsa Blyznychenko in his education.

The diplomat provides an essential and detailed account of his years working in the Foreign Relations Department of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine, his four years (1968–72) as the First Secretary of the USSR Embassy in Canada, and his period as the Deputy Permanent Representative of Ukraine to the United Nations (1977–83).

The author notes that Ukrainian diplomats already had experience in multilateral diplomacy during the Soviet era. As a member of many international organisations, Ukraine had representatives in New York, Paris, Geneva, and Vienna. It participated in regular and special sessions and meetings of these organisations and their subsidiary bodies.

However, after gaining independence, Ukraine actively developed its national foreign service, with the author contributing as the Deputy Minister for Foreign Affairs. Facing a shortage of personnel in the Ministry of Foreign Affairs and other challenges in the early years of independence, the Institute of International Relations and the Diplomatic Academy played a crucial role in preparing specialists for the Ministry.

Keywords: Ministry of Foreign Affairs, Canada, United Nations, Deputy Minister for Foreign Affairs, diplomatic work.

Олександр МАЙБОРОДА,
професор, доктор історичних наук

СПОГАДИ ПРО НАВЧАННЯ

Роки мого навчання на кафедрі міжнародних відносин і зовнішньої політики (1965–1967 рр.) мали б стати натяком на те, що нині важко буде достеменно пригадати все, що було: багато епізодів тодішнього життя поглинули роки, а ті, які пам'ятаю, можуть видатися сучасникам побіжними.

Під час навчання на історичному факультеті, яке розпочалося 1962 року, не було тих інформаційних ресурсів нинішнього рівня і масштабу — ми жили без комп'ютерів, без доступу до іноземних ЗМІ (у газетних кіосках тоді можна було раз на тиждень придбати британську прокомуністичну «Daily Worker», яку згодом перейменували на «Morning Star»), а інколи вечорами, якщо щастило, крізь шум глушників натрапляли на передачу якоїсь із західних радіостанцій. А отже, левову частку знань мусіли здобувати у бібліотеці, з підручників і книжок, вимушено позбавляючи себе спілкування з людьми.

Здобуття фаху історика-міжнародника розпочиналося тільки з третього курсу: упродовж перших двох засвоювали загальноісторичні дисципліни, а відтак уже розподіляли нас по кафедрах. Найретельнішим відбір був на кафедрі історії КПРС — кузні майбутніх керівників-ідеологів. Та найпрестижнішою все ж таки вважали кафедру міжнародних відносин. І причина доволі банальна: в закритому радянському суспільстві кожного, хто був хоч трохи дотичний, бодай гіпотетично, до зовнішнього світу, контактував із ним, сприймали як «не зовсім пересічну» радянську людину, яка ставала об'єктом уваги, цікавості, ба навіть заздрощів.

Хрущовська «відлига» серед іншого мала пожвавити зовнішні відносини, а це призвело до зростання попиту на людей, які знали мови. Почали з'являтися школи з поглибленим вивченням іноземних мов, викладали ними й окремі предмети. В університетах, як-от на історичному факультеті, формували групи, в яких готували майбутніх викладачів історії іноземними

мовами. Ті, хто мав кращі успіхи у їхньому вивченні і демонстрував добрі знання з інших предметів, могли потрапити на навчання на кафедру міжнародників. Англійська мова була серед предметів, з якими в мене не виникало труднощів ще зі школи. Ба більше, 1962 року експериментальний перший курс істфаку сформували з тих, хто мав певний трудовий чи армійський («зі знанням життя») досвід. Нас, випускників школи, було усього кілька осіб. Вже перша сесія довела, що «знання життя» не є гарантією успішного навчання, тож значна частина студентів склала її на двійки. І хоч пізніше все зрівнялося, однак виділятися на курсі було нескладно. Отож під час розподілу по кафедрах мене визнали «гідним» до зарахування в невелику групу міжнародників.

Тоді кафедра була рудиментом факультету міжнародних відносин, утвореного після Другої світової війни, коли Україна стала формальним членом ООН і низки міжнародних організацій (під наглядом кремля). Виникла ілюзія, що республіці знадобиться когорта фахівців із міжнародних відносин. Однак, схоже, швидко розвіялася — мабуть, не без мудрої підказки російських товаришів, тож вирішили обмежитися підготовкою десяти таких фахівців на кафедрі істфаку щорічно. Готували їх протягом трьох років, а фактично — двох з половиною, бо другий семестр останнього курсу був відведений на підготовку дипломної роботи.

Кафедру на ту пору очолював Петро Платонович Удовиченко (ППУ, як його всі називали між собою). Він свого часу прийшов в університет із досвідом компартійної і дипломатичної роботи за плечима, став тут проректором, а упродовж 1958–1961 років представляв Україну в ООН. Після повернення отримав посаду завідувача кафедрою, яку доти обіймав Василь Тарасенко — видатна постать в історії української дипломатичної служби повоєнного періоду. (Останній очолив кафедру нової і новітньої історії зарубіжних країн.) Усім своїм виглядом ППУ втілював номенклатурника радянських часів — без емоцій, із зосередженим прискіпливим поглядом, замкнений зовні, він справляв враження холодної людини. Чи був таким самим у повсякденні — ніхто не знав, бо за номенклатурною звичкою не пускав нікого у своє особисте життя. Проте друзів у владних колах, безперечно, мав, інакше не обійняв би 1967 року посади Міністра освіти УРСР.

Утім один епізод може стати додатковим штрихом до його портрета. «Зіркою» нашого курсу був Віталій Федорченко, який вирізнявся унікальною пам'яттю, ерудицією, неприхованим вільнодумством, зокрема в національному питанні (контактував з Іваном Дзюбою та іншими шістдесятниками). Проте він не був запеклим «антирадянщиком», багато роздумував над проблемами вдосконалення соціалістичного ладу, відносин у соціалістичному таборі, а свої думки викладав у різних есе. Коли одне з них потрапило до рук ППУ, той наполегливо почав умовляти Віталія набувати спеціальності

на кафедрі міжнародників, ігноруючи застереження декотрих «ідеологічно стійких» викладачів. Та Віталія більше цікавила історія росії і України XIX століття, тож на пропозицію він не пристав. Але ініціатива від твердокам'яного комуніста вільнодумцеві таки прозвучала.

Петро Платонович поєднував посади завідувача кафедрою і секретаря компартійного комітету університету. Тому ППУ був, як всевидяче око, якщо зважати й на те, що тоді всі університетські питання, зокрема кадрові, не могли оминути партійний комітет. Більшу частину часу Петро Удовиченко проводив у парткомі, тому роботу на кафедрі здебільшого виконував невеликий колектив, у якому я найбільше запам'ятав двох викладачів — Володимира Павловича Меньшова і Віктора Степановича Білецького. На них, власне, кафедра тоді і трималася, принаймні так мені тоді здавалося. Меньшов і зовнішність мав «міжнародницьку» — високий, стрункий, підтягнений, з хорошою риторикою і стриманими інтелігентними манерами. Він керував підготовкою моєї дипломної роботи і добре навчав добирати матеріал, систематизувати його, дотримуватися логіки викладу. Володимир Павлович не обмежувався тільки викладанням, а прагнув залучити нашу групу до просвітницької роботи. Якось навіть привів нас у Товариство «Знання» України, щоб ми спробували себе в ролі лекторів у трудових колективах. На нього зовсім не схожий був Білецький — завжди спокійний, розсудливий, скупий на слова й емоції, винятково прискіпливий і водночас поблажливий до наших текстів, він умів вловити суть студентських думок і скерувати їх у правильне русло.

Очевидно, що невеликий колектив кафедри не міг забезпечити викладання всіх потрібних дисциплін — здебільшого їх читали викладачі, яких запрошували з інших кафедр, факультетів чи університетів. Так ми черпали знання, які могли б знадобитися в професії історика-міжнародника.

Слід визнати, що на ту пору Українська РСР не могла забезпечити роботою за фахом усіх, хто закінчував кафедру міжнародних відносин. Більшість її випускників реалізовували себе в найрізноманітніших сферах — управлінській, науковій, викладацькій, культурній тощо. Скрізь потрібні були аналітичні, лекторські й організаційні навички. Ці знання здобували, навчаючись за фахом історика-міжнародника. Ба більше, викладачі передали нам важливий життєвий принцип: якщо не одержав уповні знань з обраної спеціальності в університеті, надолужуй самоосвітою, не зупиняйся на досягнутому. Все це дуже знадобилося в житті.

Oleksandr MAIBORODA,
Full Professor, Doctor of History

MEMORIES OF STUDYING

Abstract. The article recalls the years of Oleksandr Maiboroda's studies at the Department of International Relations and Foreign Policy (1965–67) of the Faculty of History of Taras Shevchenko State University of Kyiv.

The author outlines the problems of education at the Faculty of History in the 1960s and the issues with limited access to information resources.

The author highlights the process of organising education at the Faculty of History, the departmental division, and emphasises the prestige of working on foreign affairs in Soviet society. It is also important to trace the language training of specialists in international relations to work with foreigners and a limited number of them due to the formality of the Ukrainian SSR's representation in international politics.

The author's memories of the personality of Petro Udovychenko and the lecturers Volodymyr Menshykov and Viktor Biletskyi, who prepared experts in international history at the Department of International Relations, are interesting.

The author concludes that the Ukrainian SSR at that time could not provide jobs for all graduates of the Department of International Relations. However, since the specialists had high analytical, lecturing and organisational skills, most graduates successfully realised themselves in the managerial, scientific, cultural, teaching and other spheres.

Keywords: Department of International Relations, Ukrainian SSR, history of international relations, training of specialists, international relations.

Микола МАКАРЕВИЧ (1940–2018 рр.),
перший заступник Міністра
закордонних справ України (1989–1994 рр.),
Надзвичайний і Повноважний Посол

ПОДЯКА АЛЬМА-МАТЕР

Я закінчив міжнародно-правове відділення юридичного факультету Київського державного університету імені Тараса Шевченка 1966 року. Це був перший випуск фахівців міжнародного права в університеті. В моїй пам'яті назавжди закарбувалася ця подія. Наприкінці травня відбулося урочисте вручення дипломів. В актовій залі, на бульварі Тараса Шевченка, 14, дипломи вручав ректор університету академік Іван Швець. Напутні слова виголосили декан юридичного факультету професор Павло Заворотько й завідувач кафедри міжнародного права професор Ігор Лукашук. Отже, ми, дванадцять випускників, одержали дипломи юриста, фахівця з міжнародного права. Група в нас була невелика — десять студентів із країн Азії та Африки і п'ять українців. Іноземці були з Алжиру, Індонезії, Малі, Південної Родезії (нині — Зімбабве. — *Ред.*), Сомалі, Танзанії. Троє з наших студентів-українців, не захистивши дипломів, поїхали на рік перекладачами в Індію на будівництво металургійного комбінату.

В Україні тоді було зовсім мало установ, де могли б застосувати свої знання дипломовані фахівці такої професії. Міністерство закордонних справ не мало вакансій, та й воно було невеличке. Залишалися апарат Уповноваженого Міністерства зовнішньої торгівлі СРСР, Інюрколегія, відділ ЦК КП України, міжнародні відділи чи окремі посади в деяких міністерствах та обласних радах.

Зовсім недовго, кілька місяців, я працював у Київському обкомі комсомолу, а із жовтня 1966 року до 2006 року — у системі Міністерства закордонних справ. Спершу обіймав посаду аташе протокольно-консульського відділу, затим набував досвіду у відділах преси, міжнародних організацій, міжнародних економічних організацій, генеральному секретаріаті,

консульському відділі, а 1989 року був призначений першим заступником Міністра закордонних справ УРСР. Працював у Постійному представництві України при ООН у Нью-Йорку, Постійному представництві СРСР при міжнародних організаціях у Відні, а з 1994 року — Надзвичайним і Повноважним Послом України в Австрії та одночасно Постійним представником України при міжнародних організаціях у Відні.

Те, що найбільше тримається в пам'яті, — це численні зустрічі із цікавими людьми, які живуть в Україні або за її межами.

У радянські часи так склалося, що до кожної української делегації на сесію Генеральної Асамблеї ООН прилучали представника Спілки письменників України. Мені пощастило працювати разом із Олесем Гончарем, Борисом Олійником, Павлом Загребельним, Юрієм Мушкетиком, Ростиславом Братунем, Миколою Вінграновським, Романом Іваничуком, Романом Лубківським, Романом Федорівим. Це справжні інженери людських душ. Як правило, вони працювали в Четвертому (антиколоніальному) і Спеціальному політичному комітетах, а також на пленумах Генеральної Асамблеї ООН. Ми, дипломати, всіляко допомагали їм опановувати той чи інший предмет обговорення, сприяли якомога глибше увійти в американське суспільне середовище.

Із професійного погляду було надзвичайно цікаво працювати у Відні. Перший раз я побував у цьому європейському місті 1968 року на Міжнародній конференції з права міжнародних договорів і закохався в нього на все життя. Окрім того, це місто — школа багатосторонньої дипломатії. Майже п'ять років я працював тут Постійним представником України при міжнародних організаціях. А це — МАГАТЕ, ЮНІДО, Відділення ООН, Вассенаарські домовленості, ОБСЄ, консультативний комітет Договору про відкрите небо, консультативний комітет Договору про скорочення збройних сил у Європі.

Щодо МАГАТЕ, то чільне місце в роботі організації відведено Чорнобильській трагедії. Дипломати представництва й численні делегації спеціалістів з України робили й роблять усе можливе, щоб розширити і зміцнити міжнародну співпрацю із цієї проблематики, яка тримає в напруженні все людство. Я вважаю, що організованість і чіткість у роботі МАГАТЕ є прикладом для інших міжнародних організацій.

Мені сподобалася двостороння дипломатія. Коли я був Надзвичайним і Повноважним Послом України в Австрійській Республіці, партнерські відносини встановили Львівська область і земля Штирія, Закарпатська область і земля Бургенланд, Чернівецька область і земля Каринтія, міста Відень, Запоріжжя й Лінц. У Відні поставили пам'ятник Іванові Франку, в Ебанзее — пам'ятник на честь українців, що загинули в концентраційному таборі під час Другої світової війни, пам'ятні дошки на будинках, де жили

й працювали Михайло Грушевський, Леся Українка, Іван Пулюй, Іван Нечуй-Левицький, Лесь Курбас, а також на місці колишнього аеродрому, де 1918 року вперше злетів поштовий літак за маршрутом Відень — Київ — Відень.

Із 1999 року до листопада 2005 року з величезним задоволенням я представляв Україну в Естонській Республіці. Ця невеличка держава на березі Фінської затоки має своє обличчя, свій голос, що потужно звучить в Європі. Естонія, країна з високими технологіями, високим рівнем комп'ютеризації, відмінними показниками в економіці, як порівняти з іншими країнами колишнього Радянського Союзу, сьогодні вже є членом НАТО та ЄС.

Слід зазначити, що в студентському місті Тарту встановлено дві пам'ятні мармурові дошки. Перша — на будинку, в якому Леся Українка 1900 року гостювала у свого брата Михайла Косача; друга — на будівлі, де 1898 року було створено перше українське студентське товариство при Тартуському університеті. А на великому валуні поблизу м. Виру викарбовано пам'ятний напис на честь подружжя Ряппо, які переклали українською мовою естонський народний епос «Калевіпоег».

Таким є мій життєвий шлях, починаючи з Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Вдячний за кожну зустріч і можливість, яких би не було без моєї альма-матер.

Mykola MAKAREVYCH (1940–2018),
First Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine (1989–94),
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary

THE GRATITUDE TO ALMA MATER

Abstract. Mykola Makarevych graduated from the International Law Department of the Law Faculty of Taras Shevchenko State University of Kyiv in 1966, becoming part of the first cohort of international law specialists. At that time, few institutions provided opportunities to apply this knowledge. Therefore, after a brief stint at the Kyiv Komsomol Committee, he started his career in the Ministry of Foreign Affairs. He worked in different positions in various organisations, including as an Attache of the Protocol-Consular Department, Deputy Minister of Foreign Affairs for the Ukrainian SSR, at the Permanent Mission of Ukraine to the UN, as an Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to Austria and Estonia, and as a Permanent Representative of Ukraine to international organisations in Vienna.

Mykola Makarevych's memories encompass his rich professional journey and numerous encounters with prominent personalities. Most vividly remembered are the meetings with members of the National Writers' Union of Ukraine who participated in sessions of the UN General Assembly. He had the honour of working with such distinguished writers as Oles Honchar, Borys Oliinyk, Pavlo Zahrebelnyi, Yurii Mushketyk, Rostyslav Bratun, Mykola Vinhranovskyi, Roman Ivanychuk, Roman Lubkivskyi, and Roman Fedoriv, assisting them in adapting to American society.

Makarevych fondly recalled his work in Vienna, where he served as Permanent Representative of Ukraine to international organisations such as the IAEA, UNIDO, UN Office, Wassenaar Arrangement, OSCE, Advisory Committee of the Treaty on Open Skies, and Advisory Committee of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe.

As Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to Austria, he developed bilateral relations between the regions of Ukraine and Austria, contributing to the installation of monuments and plaques for prominent Ukrainians. Furthermore, he actively worked on honouring Ukrainian–Estonian cultural ties in Estonia.

Mykola Makarevych expressed sincere gratitude to his alma mater — Taras Shevchenko State University of Kyiv, which marked the beginning of his successful life path and provided numerous opportunities.

Keywords: International Law Department, Ministry of Foreign Affairs, Attache, Deputy Minister, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary, Permanent Representative, Writers' Union of Ukraine, UN General Assembly, IAEA, UNIDO, OSCE, Austria, Estonia.

Володимир МАНЖОЛА,
професор кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ-МІЖНАРОДНИКІВ: СПОГАДИ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Далекого 1972 року мені пощастило стати студентом щойно відновленого факультету міжнародних відносин та міжнародного права Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Рішення про вибір спеціалізації «Міжнародні відносини» було ухвалене за декілька місяців до вступної кампанії і стало шоковим не тільки для моїх батьків, а й для мене самого з огляду на річну підготовку із репетитором з математики до вступу в Київський політехнічний інститут. Але жага до чогось новаторського та невідомого взяла гору. Так кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики, факультет міжнародних відносин та міжнародного права, а згодом Навчально-науковий інститут міжнародних відносин стали для мене не тільки альма-матер, а й домівкою аж до сьогодення.

У перші роки навчання мені здавалося, що я потрапив на історичний факультет спеціалізації «Міжнародні відносини»: надто багато було тут суто історичних дисциплін, як-от історія країн Європи та США, Азії, Африки, Латинської Америки, СРСР, соціалістичних держав. Історію ж міжнародних відносин та зовнішньої політики сприймали лише як складник всесвітньо-історичного процесу. Тоді це було природно, адже кафедру міжнародних відносин та зовнішньої політики разом зі спеціалізацією «Міжнародні відносини», а також студентів і викладачів перевели з історичного факультету після майже двадцятирічної діяльності там.

Лише з плином часу я усвідомив, що програма підготовки спеціалістів на факультеті міжнародних відносин та міжнародного права була революційною, новою й абсолютно міждисциплінарною: історія і теорія

міжнародних відносин органічно поєднувались із міжнародно-правовим, міжнародно-економічним і міжнародно-дипломатичним блоками, з ґрунтовним вивченням іноземних мов. Ба більше, її реалізовували у справжньому міжнародному середовищі, бо більшість студентів були громадянами іноземних країн — соціалістичних, капіталістичних, «третього світу». Це була міжнародна практика під час навчання.

Ідеологом і потужним «двигуном», що сприяв відновленню факультету, став Гліб Цвєтков. Йому вдалося зібрати сильну команду професорів, викладачів і практиків-міжнародників. Здібний лектор, оратор, викладач, дослідник, учений, самобутній організатор освітнього процесу, щирий і усміхнений, Гліб Миколайович виховав не один десяток учнів, підготував кілька сотень послідовників, тисячі міжнародників.

Значна кількість фахівців-міжнародників дала змогу впевненіше вступити в нову еру — незалежної України, повноправного члена світового співтовариства.

Нова епоха після завершення холодної війни вимагала інших підходів до підготовки спеціалістів. Зокрема, з середини 90-х років на кафедрі міжнародних відносин та зовнішньої політики почали активно розбудовувати методичну школу підготовки політологів-міжнародників. Поява нової наукової спеціальності сприяла глибокому трансформуванню змісту та формату дослідницької й освітянської діяльності.

Започатковано системний підхід як до вивчення історії міжнародних відносин, так і до дослідження цього явища в усіх сучасних виявах. Світова політика та міжнародно-політичні процеси стали невіддільною частиною дослідницьких й освітянських змагань.

Проблематика конфліктогенності, міжнародних конфліктів, політика щодо нерозповсюдження ядерної зброї, розширення ЄС і НАТО, інтеграційні процеси в Європі, Латинській Америці та Південно-Східній Азії, безпека в Перській затоці, на Близькому Сході, в Європі та Середземномор'ї, зовнішня політика України та інших держав стали об'єктами дослідження в десятках дисертацій викладачів і аспірантів кафедри.

2012 року вперше в історії Державну премію України в галузі науки і техніки було вручено викладачам кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики за цикл підручників із міжнародної проблематики «Україна в світовій політиці».

Ще одним кроком назустріч запитам часу стала низка півторарічних освітньо-професійних програм, як-от «Зовнішня політика та національна безпека», «Екологічна та енергетична безпека в міжнародних відносинах» тощо, за випускниками яких (зокрема і дворічної науково-освітньої) «полюють» роботодавці державних, аналітичних, комерційних і міжнародних структур. Це підтверджує досвід реалізування англомовних

програм — «Східноєвропейські дослідження» та «Європейські студії», за якими навчалися студенти з Великої Британії, Вірменії, Грузії, Індії, Литви, Марокко, Нігерії, Німеччини, Папуа — Нової Гвінеї, росії, США, Туреччини і Франції. Очікуємо на їхнє відновлення в найближчому майбутньому.

Упродовж останніх п'яти років ми реалізовували освітню програму «Міжнародні відносини» у форматі спеціальності, яку вигадали міністерські бюрократи, — «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Така назва вводила в ступор багатьох колег в освітянському світі. Стандарти спеціальності 2020 року сприяли закріпленню міжнародного профілю цього «триголового дракона» та стабілізації різноманітних освітянських програм.

Повернення до спеціальності «Міжнародні відносини» — це повернення до нормальності. Водночас це й нові виклики, пов'язані з кардинальними змінами світового порядку, міжнародних процесів глобального і регіонального рівнів, а також з потребою повернення до нормальності зовнішньополітичних доктрин, стратегій та самих уявлень про міжнародні відносини і зовнішню політику в сучасному світі.

Попереду багато кропіткої роботи, щоб забезпечити новий рівень підготовки фахівців-міжнародників в Україні. Вимоги до них мають стати такими, як до хірургів і саперів: насамперед це виживання, безпека і незалежність самої України.

Volodymyr MANZHOLA,
Full Professor, Department of International Relations and Foreign Policy of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv

TRAINING OF INTERNATIONAL RELATIONS SPECIALISTS: REFLECTIONS, CONTEMPORARY CONTEXT, AND FUTURE PROSPECTS

Abstract. The author recounts his decision to study at the Faculty of International Relations in 1972. He highlights that during the early years of his studies, the curriculum emphasised the history of European and American countries, Africa, Latin America, Asia, the USSR, and socialist countries. Over time, the author understood the specificity of studying at the faculty, its interdisciplinarity, and innovation. During that period, the merging of the history and theory of international relations with subjects like international law and economics occurred naturally, underlining the significance of thorough foreign language study.

Furthermore, the author mentions the crucial role played by Hlib Tsvietkov, who taught dozens of well-known students and hundreds of followers. These professionals enabled Ukraine to confidently enter the new post-bipolar era of international relations with the restoration of independence.

Since the 1990s, the international relations education programme has gradually and qualitatively changed. Initially, the transition from training historians-internationalists to political scientist-internationalists occurred, accompanied by changes in thematic content and focus during the training process. An advantage was the launch of educational programmes with foreign educational institutions.

Finally, the author emphasises that today, considering the new challenges of a dynamic world, it is necessary for the training of international relations specialists to return to the International Relations speciality and further improve the quality of training for international relations professionals, on whom Ukraine's survival, security, and independence depend.

Keywords: Institute of International Relations, training, international relations specialist, education.

Олександр МОЦИК,
Надзвичайний і Повноважний Посол,
заступник Міністра закордонних справ України (2003–2004 рр.),
перший заступник Міністра закордонних справ України
з питань європейської інтеграції (2004–2005 рр.)

КИЇВСЬКА ШКОЛА ДИПЛОМАТІЇ НА СЛУЖБІ УКРАЇНІ

Факультет міжнародних відносин та міжнародного права Київського державного університету імені Тараса Шевченка, спадкоємцем якого став нинішній Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, було створено у повоєнні роки, пізніше розформовано і відновлено вже на початку 1970-х.

Студентом відділення міжнародного права факультету МВ та МП я став 1976 року. Мій батько був простим робітником, все життя працював у лісовій промисловості, але дуже цікавився міжнародною політикою. Очевидно, це успадкував і я. А «підбив» мене на отримання освіти юриста-міжнародника мій старший брат Михайло.

На першому курсі на відділенні міжнародного права навчалося понад 70 студентів. З них 15 з України, двоє з Грузії і один з Азербайджану. Решта з Африки, Азії та Латинської Америки. Приблизно такою ж була картина і з двома іншими відділеннями факультету — міжнародних відносин та міжнародних економічних відносин.

Факультет безумовно був найбільш престижним серед інших і не лише в КДУ. Вступити на нього було, як втрапити до загону підготовки космонавтів.

Очолював факультет легендарний Гліб Миколайович Цвєтков — перший декан, блискучий вчений, оратор, педагог і адміністратор, який також зробив особистий важливий внесок у розбудову дипломатичної служби та зовнішньої політики незалежної України. Особливо у контексті участі нашої країни в діяльності ЮНЕСКО, членом Виконавчого комітету якої він був протягом багатьох років.

Гліб Миколайович підготував плеяду українських дипломатів, вплинув на долі багатьох випускників факультету і на мене зокрема.

Перша моя спроба вступу на факультет була невдалою. Я лиш повернувся з армії, енергія з мене просто пульсувала і мені здалося, можливо, і небезпідставно, що екзаменатори занизили вступну оцінку з географії, тому я пішов до декана шукати справедливості. Гліб Миколайович уважно мене вислухав і сказав: «Не роби хвиль, продовж підготовку до вступу ще на рік і приходь знову. Тільки не біжи в комсомол, а попрацюй біля станка на заводі».

Я послухав декана, попрацював рік монтажником-бетонувальником на новобудовах Києва, на «відмінно» склав наступні вступні іспити і влився до студентського братства.

Потік першокурсників відділення міжнародного права було поділено на три групи. Мене обрали старостою першої групи, до якої зарахували четверо студентів з України, зокрема Василя Супруна (майбутнього першого заступника Міністра юстиції) та Ігоря Савчука (працював у сфері освіти). Одна студентка — Марина Самхарадзе була з Грузії і ще один студент — Фізулі Вердієв — з Азербайджану. А більшість інших студентів прибула на навчання з Бангладеш, Беніну, Ефіопії, Ємену, Йорданії, Конго, Куби, Малі, Марокко, Палестини.

Разом зі мною на курсі, але в інших групах, вчилися мої близькі друзі Володимир Єльченко, майбутній перший заступник Міністра закордонних справ України, Посол України в США, Росії, двічі Постійний представник України при ООН, Анатолій Олійник, староста курсу, майбутній Посол України в Іраку, Сербії та Латвії і Генеральний консул України в Чикаго. На жаль, Анатолій Тимофійович уже пішов у засвіти.

Три роки, з другого по четвертий курс, я очолював студентську раду гуртожитку № 11, який знаходився у студмістечку на вулиці Ломоносова (нині — Юлії Здановської. — *Ред.*). До складу ради, яку обирали студенти-мешканці гуртожитку, входили переважно студенти-іноземці. Це був самоврядний студентський орган згаданого гуртожитку, у якому мешкали всі студенти з першого по п'ятий курс. Загалом майже чотириста осіб з відділення міжнародного права і майже триста — з юридичного факультету.

Більшість українських студентів факультету МВ та МП були киянами і проживали із своїми батьками. Але і вони часто були гостями у гуртожитку: або деканат залучав їх до чергування в гуртожитку, або приходили в гості на вихідних до своїх друзів. Про життя у гуртожитку можна було б написати спогади на сотні сторінок. Воно було колоритним, з безліччю унікальних, часом майже фантастичних, історій. Корисною і повчальною була також праця під час літніх канікул у студентських будівельних загонах факультету. У складі міжнародного будівельного загону «Інтер» були представники з усіх континентів, окрім, як жартували, Антарктиди.

Та все ж головне — це професорсько-викладацький склад факультету, високий рівень викладання дисциплін з особливим акцентом на міжнародні відносини, право та економіку. Це були справді вчені та педагоги з великої літери.

Про професора Цвєткова, який міг дві години читати лекцію про історію міжнародних відносин, стоячи з крейдою біля дошки, малюючи різні діаграми з пам'яті, пересипаючи свою розповідь іменами різних історичних постатей, державних діячів, політиків та цифрами без жодного звернення до свого конспекту, ходили легенди.

Іншим корифеєм факультету був професор Ігор Іванович Лукашук, завідувач кафедри міжнародного права, автор монографій з різних питань міжнародно-правової науки, який не без підстав є одним із найбільш авторитетних юристів-міжнародників Центрально-Східної Європи. Ігор Іванович брав участь у багатьох міжнародних конференціях з питань кодифікації міжнародного права та сесіях Генеральної Асамблеї ООН й інших органів цієї міжнародної організації. Професор Лукашук майже двадцять років очолював на факультеті кафедру міжнародного права, яка була центром підготовки українських висококваліфікованих юристів-міжнародників. Мені пощастило писати дипломну роботу під його керівництвом.

Особливим авторитетом серед студентів та викладачів університету користувався досить молодий тоді доктор юридичних наук, професор Володимир Андрійович Василенко, беззаперечний лідер серед вітчизняних вчених у галузі теорії міжнародного права, права міжнародної відповідальності та міжнародних санкцій, автор ґрунтовних монографій у цих сферах.

Лекції професора Василенка завжди відзначалися глибиною подання матеріалу, логічною послідовністю, переконливою аргументованістю і чіткою системністю. Той, хто детально конспектував його лекції, не мав проблем із засвоєння матеріалу та складанням іспиту. Володимир Андрійович був досить вимогливим до себе і студентства, не терпів недисциплінованості і не сприймав поверхових знань. І навпаки, належним чином оцінював тих студентів, хто багато і системно працював, демонстрував високий рівень вивчення та розуміння предмету.

Професор Василенко зробив свій особистий величезний внесок у розробку багатьох основоположних актів незалежної України, зокрема Декларації про державний суверенітет, Конституції, низки інших важливих державотворчих законів. Досить потужною була його участь у розбудові зовнішньої політики і дипломатичної служби України.

Перед захистом дипломної я складав Володимиру Андрійовичу державний іспит із міжнародного права і пишався, що отримав від такого вимогливого вчителя відмінно. Уже в незалежній українській державі ми

разом як колеги, однодумці і друзі працювали над багатьма важливими для України проєктами та переговорними баталіями. Його висока професійність, патріотизм, вимогливість та відповідальність завжди надихали мене і допомагали у роботі.

Добрим словом хочу згадати професорів факультету Костянтина Семеновича Забігайла, який читав курс зарубіжного права, Костянтина Костянтиновича Сандровського, який був найкращим експертом у сфері дипломатичного та консульського права.

Цивільне право професійно і наповнено викладав патріарх юридичної науки Геннадій Костянтинович Матвєєв. Кожна з його лекцій була справжньою подорожжю у світ права, починаючи з часів Римської імперії і до другої половини 20-го століття. Авторське право майстерно викладав його син — Юрій Геннадійович Матвєєв, неперевершений експерт цієї сфери.

Завжди цікаво було слухати лекції з міжнародного права доцента Бориса Івановича Кучера, з міжнародних відносин — доцента Валентина Миколайовича Хоніна, з міжнародних економічних відносин — доцента Геннадія Миколайовича Бикова, з логіки — доцента Івана Івановича Дирди.

З вдячністю за науку згадую викладачок англійської мови кафедри іноземних мов Оксану Олександрівну Дяченко та Валентину Вікторівну Дайнеко.

Загалом працювати над здобуттям знань доводилося дуже багато, особливо на трьох перших курсах, але знання давалися мені легко.

Мабуть, як і всі, хто мав щасливу можливість провести п'ять років в цьому храмі освіти і науки, завжди з теплотою згадую студентські роки на факультеті міжнародних відносин та міжнародного права Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка. І, звичайно, уклінно вдячний альма-матер за ті шляхи, які вона мені відкрила у широкі світи. А декану панові Цвєткову, завідувачу кафедри міжнародного права, професору Лукашуку та заступнику декана доценту панові Бикову — за рекомендацію щодо мого влаштування після закінчення навчання на роботу до Міністерства закордонних справ.

Oleksandr MOTSYK,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary,
Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine (2003–4),
First Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine
for European Integration (2004–5)

KYIV SCHOOL OF DIPLOMACY IN SERVICE TO UKRAINE

Abstract. In this article, the author shares detailed recollections of studying at the Faculty of International Relations and International Law at Taras Shevchenko State University of Kyiv, which later became the Institute of International Relations.

The Ukrainian diplomat remembers his initial unsuccessful attempt to enrol in the faculty but notes that his persistence and diligence led to his admission the following year. The author mentions that over 70 students from various parts of the world, mainly from Africa, Asia, and Latin America, studied in the first-year class, creating a unique intercultural environment.

Afterwards, the Ambassador shares his memories of studies, classmates, and friends who became famous Ukrainian diplomats, including Volodymyr Yelchenko and Anatolii Oliinyk. The diplomat also talks about student life, especially in the dormitory.

The author expresses deep gratitude to the faculty's teaching staff, emphasising the high quality of lecturing across almost all disciplines. He first mentions Hlib Tsvietkov, who could deliver lectures without notes while accurately recalling historical figures, dates, and drawing imaginary diagrams.

He remembers Ihor Lukashuk, his academic advisor and head of the International Law Department, whom he regards as one of the most authoritative specialists in international law within Central and Eastern Europe. He speaks of the profound, substantive, and convincingly argued lectures by Doctor of Law Volodymyr Vasylenko (d. 2023).

Moreover, Mr Motsyk recalls other notable professors — such as Kostiantyn Zabihailo, Kostiantyn Sandrovskyi, Hennadii Matvieiev and his son Yurii Matvieiev, Associate Professor Borys Kucher, Associate Professor Valentyn Khonin, and Associate Professor Hennadii Bykov. He expresses special gratitude to English language lecturers Oksana Diachenko and Valentyna Daineko.

Overall, the diplomat describes his studies at the faculty as demanding but feels grateful to his Alma Mater for the opportunities that played a crucial role in shaping his professional career.

Keywords: Faculty of International Relations and International Law, Taras Shevchenko National University of Kyiv, International Law Department, foreign students, Hlib Tsvietkov, lecturers, dormitory, classmates.

Володимир ОГРИЗКО,
Міністр закордонних справ України (2007–2009 рр.),
Надзвичайний і Повноважний Посол

ЯСКРАВІ СПОГАДИ З ДИПЛОМАТИЧНОГО ЖИТТЯ

Мабуть, уперше за роки, відколи закінчив університет, знову почуваюся студентом.

Про що згадати? Споминів — не перелічити. Але кожен починається, нехай читач дарує за каламбур, з початку. І таким початком майже для всіх, хто нині тією чи іншою мірою пов'язаний з українською дипломатією, був Інститут міжнародних відносин. Для мене, точніше, факультет…

Підсвідомо відчув, що мене цікавлять міжнародні справи, ще десь у сьомому класі. Щоправда, тоді це був інтерес до Магеллана й Васко да Гами, Нансена й Амундсена. Моя добра, люба мама, яка все життя провчителювала, викладаючи географію, переповідала мені безліч цікавих історій. До того ж удома була багата, як натоді, бібліотека географічної літератури.

Тож коли постало питання, куди мені податися вчитися, відповідь була однозначна: туди, де стають дипломатами!

Багато хто, дізнавшись про мій намір, резонно застерігав: не в свої сани — не сідай! То — для еліти, твої ж батьки до неї не піднялися. А самотужки головою стіну не проломиш.

Та хіба слухаєш когось, коли тобі 18? А ще я розраховував на один екзамен — мою улюблену історію, яку, здавалося, знав напам'ять.

Одержавши четвірку (бо, зрозуміло, жодних магічних позначок напроти мого прізвища не стояло), я втямив: декларованe і реальне — різні речі. Були мамині сльози, благання все облишити. Але мій мудрий батько безапеляційно пророк: «Складатимеш решту екзаменів». Я вдячний йому за таку рішучість: розумна впертість не раз допомагала мені потім у житті.

Я недобрав пів бала до прохідного і був зарахований, як і ще один хлопець без «блату», додатковим списком на два місця, що лишилися після тих, хто «перестрибнув» встановлену планку.

Гліб Цвєтков, наш університетський патріарх, сказав тоді мені: «Що ж, тобі ще треба буде довести, що ти тут не зайвий». Відверто кажучи, саме ці слова стали для мене найбільшим стимулом на всі п'ять років навчання. Свою «незайвість» я довів п'ятірками на всіх курсах і захистом дипломної праці німецькою мовою. Але найвищою оцінкою для мене стала пропозиція Гліба Миколайовича вступити до аспірантури на кафедру, яку він очолював.

Та доля розпорядилась інакше: я обрав практичну роботу. То був шанс, який не можна було проґавити. У відділ преси МЗС УРСР був потрібен співробітник зі знанням німецької мови для роботи з «підривною» західнонімецькою літературою. Такими вважали, наприклад, журнали «Штерн», «Шпігель», газети «Цайт» і «Вельт». І, звичайно, всі «націоналістичні» видання, які сьогодні можна придбати в будь-якому кіоску. Тоді ж на кожному з цих часописів була, як ми жартували, «гайка» — шестигранник. А може, й дві. Тобто щоб нікому — ні-ні! Про ці «ні-ні» щомісяця писали «нагору».

Ось із того 1 серпня 1978 року й почалося моє «аташевське» життя. Не перерахувати, скільки подій — важливих і пересічних, кумедних і гірких, добрих і жорстоких — довелося пережити мені і моїм колегам із тих уже далеких днів. Власне, кожен, хто стояв біля джерел нової, повоєнної української дипломатії (маю на увазі насамперед міжнародників, котрі прийшли на студентську лаву з війни, а також їхні наступні генерації), є благодатним джерелом знань, знехтувати яким було б неприпустимо.

З тієї безлічі подій, свідком, а подеколи й учасником яких мені довелося бути, ще й досі перед очима розгортається одна. Для мене — громадянина й дипломата — найщасливіша! Про неї палко мріяли ще за радянських часів, її наближали щоденною копіткою працею під «невсипущим оком старшого брата» і водночас боялися зурочити надмірним очікуванням.

Було 2 грудня 1991 року. Напередодні разом із батьком (його не стало через три тижні) пішли на вибори. Він, білорус, щиро голосував за нашу вільну Україну. Для мене це назавжди залишиться прикладом високої громадянськості.

Понеділок минув напружено. Надходило дедалі більше повідомлень про результати голосування. Настрій, принаймні в тієї групи співробітників МЗС, а точніше однодумців, до якої належали я, Іван Беттяр, Антон Бутейко, Борис Тарасюк, Андрій Фіалко, поліпшувався з кожною годиною. Ми були переконані в позитивних результатах референдуму. Питання було лише в тому, який відсоток наших громадян проголосує «за».

Коли цифри сягнули 76, 80 відсотків, усе стало зрозуміло. Почалися телефонні дзвінки, взаємні привітання, радість!

Та один дзвінок трохи насторожив. Була вже дев'ята година вечора. Телефонували з канцелярії тодішнього Генерального консула Польської Народної Республіки в Україні. Він просив термінової зустрічі з Міністром закордонних справ Анатолієм Зленком.

Попри дещо незвичний для дипломатичного прийняття час, згоду було дано. Через 15 хвилин консул прибув до МЗС.

Б. Тарасюк, А. Фіалко і я перебували тоді в кабінеті міністра. Зайшов Генеральний консул. З усього було видно, що дипломат хвилюється. Звертаючись до міністра, він сказав, що буквально пів години тому одержав інструкцію терміново вручити МЗС УРСР ноту.

Вона була доволі короткою, і суть її вкладалася в одне речення: Польща визнає Україну незалежною державою і готова встановити дипломатичні відносини!

Правду кажучи, я спершу не повірив. Усе здавалося надто нереальним, схожим на сон. Україна — вільна! Україна — незалежна! Україна визнана як держава!

Про це негайно поінформували керівництво Верховної Ради, а вранці про це дізнався весь світ!

Сказати, що ми були горді, щасливі, натхненні, — це не сказати нічого. Це був тріумф, це була перемога! Було подано шампанське, виголошено тости за незалежну Україну, українсько-польську співпрацю і дружбу.

А вже 3 грудня надійшли повідомлення з Канади, Угорщини й інших країн. Ми тільки й встигали їх реєструвати. Здіймалася благодатна хвиля міжнародного визнання України. Ставала реальністю нова велика європейська держава. Розпочався відлік останніх днів останньої імперії…

Теперішнім студентам скажу, що для досягнення успіху в житті людина повинна мати позицію, «хребет». Тоді в неї все складеться добре.

Завжди радо приходжу до того навчального закладу, який дав мені путівку в життя. Тут чудові викладачі, прекрасна школа, яка розвивалася протягом багатьох десятиліть. І результатом усього цього є те, що багато наших випускників досягають дуже високих особистих результатів, а спільно — підіймають нашу державу. Інститут стає майданчиком, де відбуваються дуже цікаві, глибокі дискусії. Це велика перевага для нього.

Важливо щиро любити Україну, хотіти зробити її кращою і бути активним. Це потрібно кожному студенту нашого інституту.

Volodymyr OHRYZKO,
Minister for Foreign Affairs of Ukraine (2007–9),
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary

VIVID MEMOIRS FROM DIPLOMATIC LIFE

Abstract. The memoirs begin with reminiscences of the author's admission and motivation to study at the university, highlighting the obstacles and challenges faced in the institution of higher education. The author emphasises the role of Hlib Tsvietkov, the 'university patriarch', in his motivation to study.

Furthermore, the memoirs outline the author's choice of practical work at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine and his initial steps in diplomatic service as an attaché.

From a historical perspective, the memoirs vividly recall 2 December 1991 as the day the nation decisively charted Ukraine's development trajectory. Moreover, the memoirs provide a detailed account of the 2 December 1991 meeting between Ryszard Polkowski, Consul-General of the Polish People's Republic in Ukraine, and Anatolii Zlenko, Minister for Foreign Affairs. During this meeting, Ukraine got a momentous note affirming, 'Poland recognises Ukraine as an independent state and is ready to establish diplomatic relations'. The author indicates that initially, they could not believe what was happening; 'everything seemed unreal, like a dream'. By the morning, the whole world knew about Ukraine's independence; 'a fruitful wave of international recognition of Ukraine was rising'.

In conclusion, the author notes that the Institute of International Relations becomes a platform for engaging and profound discussions. Additionally, the memoirs impart crucial advice to students, emphasising the necessity of having a stance, a 'backbone', patriotism, and a desire to improve Ukraine and to make it active.

Keywords: education, Institute of International Relations, Ministry of Foreign Affairs, independence, advice.

Олена ПАРХОМЧУК,
професорка кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СПОГАДИ ПРО БАТЬКА

Спогади про батька — Станіслава Пархомчука — оживають у моїй пам'яті, мов старовинні кадри кінофільму. Перш ніж відтворити батькову постать, маю перелічити всі його досягнення та посади.

Станіслав Пархомчук був дипломатом, істориком-міжнародником. Здобув ступінь доктора історичних наук 1965 р., став професором 1971 р. Його працю відзначили премією імені Д.З. Мануїльського АН УРСР 1975 р. Але саме того року він трагічно загинув — і цю нагороду мені урочисто передав 1991 року на Вченій раді Інституту історії України АН України тодішній директор Юрій Кондуфор.

Народився батько 30 листопада 1925 року в селі Човновій (нині Житомирського району Житомирської області. — *Ред.*). Був учасником партизанського загону імені Чапаєва, що діяв на Волині. Закінчив факультет міжнародних відносин Київського університету (перший випуск), був слухачем Вищої дипломатичної школи МЗС СРСР.

І хоча його шлях пролягав через радянську бюрократію, та все ж були й наукові та викладацькі посади. Батько працював у Раді Міністрів УРСР, Українському товаристві культурного зв'язку із закордоном. У 1963–1965 роках був радником Європейського відділення ООН у Женеві.

Наукова діяльність була невіддільною частиною його життя, але він не забував і про викладацьку роботу: працював у Київському університеті імені Тараса Шевченка, де на нього чекав цілий світ наукових відкриттів і викладацьких дискусій, увінчаних нагородами та почестями.

Він був завідувачем відділу історії країн зарубіжного Сходу Інституту історії АН УРСР, а також заступником голови правління Українського відділення Товариства радянсько-румунської дружби.

Протягом земної подорожі Станіслав Пархомчук здобув п'ять урядових нагород. Він трагічно загинув у Києві 2 липня 1975 року, але його дух залишився з нами в його учнях і послідовниках. Похований батько на Байковому кладовищі.

Olena PARKHOMCHUK,
Full Professor,
Department of International Relations and Foreign Policy
of the Educational and Scientific Institute of International Relations
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

MEMORIES OF FATHER

Abstract. Olena Parkhomchuk depicts the life path of her father, Ukrainian diplomat and international historian Stanislav Parkhomchuk, in her memoirs. She describes his achievements, professional endeavours, and personality.

Stanislav Parkhomchuk was born on 30 November 1925, in the village of Chovnova. He was a member of the Chapaev partisan detachment in Volyn, and later received higher education at the faculty of international relations of the National University of Kyiv. Additionally, he attended the Higher Diplomatic School of the USSR Ministry of Foreign Affairs.

The work of Stanislav Parkhomchuk in the Council of Ministers of the Ukrainian SSR, the Ukrainian Society for Cultural Relations with Foreign Countries, and the European Office of the United Nations in Geneva reflected his high professionalism and dedication to the cause.

The passing of Stanislav Parkhomchuk in 1975 marked a tragic loss for Ukrainian science and diplomacy. His daughter's reminiscences of her father testify to the great influence Stanislav Parkhomchuk had on his surroundings and how his spirit continues to live in the hearts of those who knew and respected him.

Keywords: father, International Relations Faculty, Higher Diplomatic School of the USSR Ministry of Foreign Affairs, Ukrainian SSR, Ukrainian Society for Cultural Relations with Foreign Countries, European Office of the United Nations, scientific activity.

Геннадій УДОВЕНКО (1931–2013 рр.),
Надзвичайний і Повноважний Посол,
Міністр закордонних справ України (1994–1998 рр.),
Постійний представник України при ООН (1985–1992 рр.),
Голова 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (1997–1998 рр.)

СПОГАДИ ПРО НАВЧАННЯ, ЖИТТЯ ТА РОБОТУ

1944 року в Київському університеті було відкрито факультет міжнародних відносин, який згодом правомірно реорганізували в Інститут міжнародних відносин. Сьогодні заклад набув не тільки національної, а й світової слави. Саме тут я одержав путівку в життя, однак ще довго був пов'язаний з альма-матер: першокурсникам вручав студентські квитки, випускникам — дипломи. Та роки брали своє, і я часто згадував молоді літа...

Ще в школі цікавився юриспруденцією і дипломатією. У десятому класі надіслав листа до москви, в Інститут міжнародних відносин, в якому запитував щодо умов вступу, та відповіді не отримав.

Звідки мені тоді в Кривому Розі було знати, що в Києві вже готували фахівців-міжнародників? Тож спершу подав документи на юридичний факультет. І якраз одержав листа від приятеля з Києва, який і розповів про потрібний мені факультет. Сів на поїзд — і до столиці. Це стало першим кроком до здійснення мрії.

1949 року був перший випуск фахівців-міжнародників. Крім них, я знав усіх випускників. На факультеті навчалося 100 студентів, на нашому курсі — 28. Запитаєте, куди влаштовувалося стільки випускників, адже дипломатичних відносин Україна не встановлювала? Ще під час навчання неодноразово нам наголошували, що не всі обійматимуть дипломатичні посади. Республіканське Міністерство закордонних справ тоді могло оформити на роботу лише кількох осіб. Міністр Дмитро Мануїльський дотримувався правила: запрошувати тих, хто мав певний життєвий досвід.

Принцип, звичайно, правильний, але... Доки його набували, втрачали кваліфікацію, здобуту в університеті: забували мову, фахову підготовку.

Після закінчення університету я тільки за п'ять років прийшов у МЗС. Загалом на дипломатичній службі перебував майже 40 років. Не знаю, чи вважатимуть у майбутньому нашу працю елітною, однак на ту пору в міністерстві працювало лише 60 співробітників.

Студентські роки — то безнастанне навчання, адже всі були відмінниками, а якщо хтось отримував четвірку, це вважали надзвичайною подією. Із сердечною вдячністю згадую викладачів — професора історії Андрія Введенського, викладачок англійської мови Ніну Євтуховську і Міліцу Близниченко, доцента кафедри зарубіжної літератури Анатолія Іллічевського, професорів-істориків братів Карпа й Андрія Джеджул, декана факультету Порфирія Овчаренка.

Наш перший гуртожиток був розташований на Повітрофлотському проспекті (нині — проспект Повітряних Сил. — *Ред.*). Гуртожиток є також школою виховання. Нас в одній кімнаті жило семеро, щодня хтось чергував: і підлогу мили, і борщі варили.

Деякі наші студенти, учасники війни, працювали нічними секретарями Міністерства промисловості будівельних матеріалів. Серед них були й мої однокурсники Іван Грищенко та Іван Онищенко. І коли першого обрали секретарем комітету комсомолу, а другого — головою профкому університету, ми з Валентином Потаніним посіли їхні місця. І та робота згодом стала мені в пригоді. Ще до закінчення університету мене призначили на посаду секретаря колегії цього міністерства. Та ось заклик партії: 30 тисяч її членів мають відбути в села, піднімати сільське господарство. Із нашого міністерства ніхто їхати не хотів, а я попросився...

І став головою колгоспу в селі Домантівка, що на Сквирщині, неподалік від Білої Церкви. Було мені тоді 24 роки. Нову роботу опанував доволі швидко, і навіть з роками думав повернутися в село. То була школа відповідальності і спілкування з людьми, яка дала потужний поштовх на все подальше життя.

А тоді несподівано з колгоспу — до Америки! 1958 року у складі молодіжної делегації майже місяць перебував у США: Вашингтон, Денвер, Нью-Йорк, Сан-Франциско, Чикаго, штат Айова. Жили здебільшого на фермах. Я й гадки не мав, що колись повернуся сюди дипломатом.

Після колгоспу вступив до аспірантури Українського науково-дослідного інституту економіки та організації сільського господарства. Позаяк уже мав необхідний життєвий досвід, невдовзі мені запропонували роботу в МЗС України, у відділі міжнародних економічних організацій, конкретна ділянка — Європейська економічна комісія. Розпочав дипломатичну кар'єру як перший секретар. Робота потребувала самостійності,

ерудиції, належних економічних знань. Я не був кар'єристом навіть у послужному списку. Зважувався на будь-яку посаду. Призначили першим секретарем, а отже, на цій посаді мав працювати все своє життя. Ніколи не ставив собі за мету стати радником чи міністром. Я нікого, як кажуть, не підсиджував, не прагнув стати кимось...

Може, саме завдяки цьому двічі обіймав високі посади в Секретаріаті ООН: шість років у Женеві, три — у Нью-Йорку. Був міжнародним службовцем. А на посаді Постійного представника України при ООН доводилося головувати в дуже важливих органах цієї організації. Зокрема, як заступник Голови Генеральної Асамблеї виконував відповідні обов'язки. До трибуни Голови Генеральної Асамблеї мене привела попередня діяльність: був головою Ради Безпеки; віцеголовою і головою Економічної і соціальної ради; головою економічного комітету на одній із сесій та спеціального політичного — на іншій. Під час перебування на посаді Постійного представника України при ООН до мене зверталися «Mister Chairman» («пане голово»). І, зрештою, обрали Головою 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. На ту пору я очолював дуже важливий процес реформування ООН. І те, що на цю найвищу в ООН посаду вперше в історії вступив громадянин не лише України, а й країн СНД, значно сприяло піднесенню міжнародного іміджу нашої держави.

Ще в межах Радянського Союзу українські дипломати дбали, щоб Україна не тільки в ООН мала своє обличчя. Уже тоді шукали її місце у світі. Дуже багато для становлення незалежності нашої держави зробила дипломатія: Україна повсякчас виходила з ініціативами на міжнародну арену, дипломати не сиділи у затінку. У товстезних томах, пов'язаних з моєю діяльністю, — заяви на численних пресконференціях. Я постійно

Випускники 1950 року, зустріч через 20 років (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Graduates of 1950, meeting 20 years later (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

підкреслював, що представляю не СРСР, не комуністів, а Україну. Ще за УРСР вперто наголошував — Україна!

Після здобуття незалежності Україна почала налагоджувати дипломатичні відносини із закордоном, до українських дипломатів колеги ставилися як до рівних. А це справляло враження на керівників держав. Українська дипломатична школа давала добру науку, вміння відстоювати національні інтереси, нарівні спілкуватися зі світом.

Моя діяльність на посаді міністра закордонних справ була спрямована на активізацію зовнішньополітичного курсу, зміцнення міжнародного авторитету України. Ми керувалися постулатом: немає вічних ворогів і вічних друзів, вічні тільки національні інтереси України, тож взяли курс не просто на активізацію, а на прагматизацію зовнішньої політики, постійно запитуючи себе, яку користь той чи той крок матиме для нашої країни. Апарат міністерства, дипломатичний корпус робили все для створення позитивного іміджу України у світі.

Нині світове співтовариство сприймає нашу Батьківщину як незалежну державу. І те, що представника України було обрано Головою сесії Генеральної Асамблеї ООН свідчить, що наша країна має великий міжнародний авторитет. Я завжди пам'ятатиму, як кожен президент чи прем'єр-міністр, котрий виходив на трибуну ООН під час загальної дискусії, неодмінно мав вітати голову — представника України. Ту традиційну фразу навіть політик з крихітної африканської держави, де ніколи не чули про Україну, змушений був вимовляти шанобливо.

На жаль, у деяких країнах до нашої держави ставляться доволі упереджено, коли йдеться про корупцію чи повільне впровадження економічних реформ. Якось я виступав у Конгресі США й жартома сказав, що слова «мафія» і «корупція» — неукраїнського походження. Ми переживаємо те, що й Сполучені Штати Америки після Великої депресії. Проте криза, я переконаний, явище тимчасове. Україна неодмінно буде серед заможних і успішних держав світу.

Коли настав час прощатися з міністерським кріслом, нелегко було на це зважитися. Але я заприсягнувся приєднатися до однодумців на чолі з В'ячеславом Чорноволом, з якими цілком поділяв погляди щодо майбутнього України, її ролі у світі. В. Чорновіл знав про мої симпатії до Народного Руху ще з часу його заснування у вересні 1989 року. Знав і про те, що Постійне представництво України при ООН, яке я очолював, на виборах 1 грудня 1991 року проголосувало за його кандидатуру на посаду президента. А я балотувався в народні депутати. У партійному списку був третім. Тож мені довелося перекваліфікуватися з дипломата на депутата й очолити в нашому парламенті Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин.

Отже, я увійшов до складу фракції НРУ, поринув у політичне життя. Фракція дужчала, разом із нею зростав і я як політик і парламентар. Але сталося непоправне: спершу роз'єднали Рух, потім були спроби усунути В. Чорновола від керівництва. Я був із ним до кінця, був свідком його трагічної загибелі.

Народний Рух України, що непохитно стоїть на засадах зміцнення незалежності України, обрав мене своїм головою, висунув кандидатом на посаду глави держави. Це висока довіра.

Ось таким був мій шлях: від студента факультету міжнародних відносин Київського університету до вершин дипломатичної і політичної кар'єри.

Hennadii UDOVENKO (1931–2013),
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary,
Minister for Foreign Affairs of Ukraine (1994–98),
Permanent Representative of Ukraine to the United Nations (1985–92),
52nd President of the United Nations General Assembly (1997–98)

MEMOIR OF STUDY, LIFE, AND WORK

Abstract. Hennadii Udovenko shared his personal experience and memories, which begin with a description of his entry into the Faculty of International Relations at Kyiv University in 1944. The author shared his dreams of becoming an expert in international relations and pointed out the difficulties and limitations faced by students and graduates in the Soviet system. After graduation, Mr Udovenko worked at the Ministry of Foreign Affairs and later served as a collective farm chairman. He emphasised the importance of the experience gained at the university and the collective farm as an important stage in forming his personality and acquiring life wisdom.

The memoir continued with a story about his career after his studies and work at the Ministry of Foreign Affairs. The author shared memories of his stay in the USA, where he went in 1958 as a member of a youth delegation, his later postgraduate studies and work in various departments of the MFA. Mr Udovenko represented Ukraine at the UN and even held senior positions in the organisation, although he never set out to achieve a particular position in politics or diplomacy. The article points out the importance of defending national interests, pragmatising foreign policy and increasing Ukraine's international standing. The memoir also covered Mr Udovenko's participation in the People's Movement of Ukraine [a democratic political party founded in 1989], his political views and interaction with Viacheslav Chornovil.

Keywords: Institute of International Relations, jurisprudence, diplomacy, Ukrainian SSR, Ministry of Foreign Affairs, student years, youth delegation, USA, UN, President of the UN General Assembly, Viacheslav Chornovil, People's Movement of Ukraine.

Антон ФІЛІППЕНКО,
доктор економічних наук,
професор кафедри
світового господарства і міжнародних економічних відносин
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СТЕЖКАМИ РОЗБУДОВИ

Після закінчення аспірантури 1975 року мій науковий керівник професор Віктор Будкін запросив мене на щойно створену кафедру міжнародних економічних відносин факультету міжнародних відносин та міжнародного права Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. На мене дуже сильне враження справив професорсько-викладацький склад факультету, серед якого були декан факультету, професор Гліб Цвєтков, фронтовик, професори Петро Удовиченко — колишній Постійний представник України в ООН, Ігор Лукашук, Костянтин Забігайло, Геннадій Матвєєв, доценти Володимир Буткевич, Георгій Биков, Володимир Василенко, Василь Волковинський, Олексій Єременко, В. Лукашенко, Петро Мартиненко, Віктор Пащук, Костянтин Сандровський, Володимир Меньшов. З іншого боку, надзвичайно барвистим був склад студентів: на факультеті навчалися представники майже 90 країн світу з Європи, Азії, Африки, Латинської Америки. Мені як молодому асистенту доручили не тільки проводити семінарські заняття, а й очолити Раду національної дружби факультету, що передбачало організацію і здійснення низки політико-культурних заходів, присвячених визначним датам у житті відповідних країн. У ті часи практикувалися регулярні зустрічі і бесіди зі студентами в гуртожитках, літні поїздки до Криму, зокрема до Алушти, де поєднувалася робота на полях і відпочинок на морі.

Крім зазначених заходів, брав участь у організації та проведенні ознайомлювальних навчально-практичних екскурсій студентів до Університету дружби народів ім. П. Лумумби, до Лейпцизького університету. Після захисту кандидатської дисертації, отримання звання доцента мої функціональні обов'язки стали ширшими, я був керівником у аспірантів та під час написання курсових, дипломних робіт. З урахуванням попереднього досвіду 1984 року мене призначили заступником декана факультету із завданням координувати навчально-виховну роботу між кафедрами, громадськими організаціями, кураторами академічних груп, земляцтвами іноземних студентів. Спілкування із очільниками факультетів, завідувачами кафедр, керівниками громадських організацій дало можливість набути необхідний досвід управлінської роботи, напрацювання оптимальних алгоритмів під час вирішення часом непростих проблем великого інтернаціонального колективу студентів, пошуку компромісів у складних ситуаціях. Тоді співвідношення між студентами було в середньому таке: іноземці — 90%, українці —10%.

Так сталося, що на кафедрі міжнародних економічних відносин на початку 80-х років, на відміну від інших кафедр, не було жодного доктора наук. За підтримки членів кафедри, керівництва факультету я пришвидшив підготовку докторської дисертації, захистивши її на спеціалізованій вченій раді економічного факультету (голова ради академік Анатолій Чухно) 1987 року. Невдовзі внаслідок реформування системи підготовки іноземних студентів 1988 року мене було обрано деканом факультету міжнародних відносин і міжнародного права. Одним із перших вагомих результатів стало створення першої в історії України спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій зі спеціальності міжнародні економічні відносини, яку я очолював протягом 31 року. У 1990–2021 роках було захищено 37 докторських та понад 230 кандидатських дисертацій українськими та іноземними здобувачами з 24 країн світу. Практично усі нинішні доктори економічних наук Навчально-наукового інституту міжнародних відносин захистили свої дисертації на цій вченій раді.

Із набуттям Україною незалежності значно збільшилося вікно можливостей щодо навчальних, наукових, творчих контактів із іноземними навчальними закладами. З одного боку, для читання лекцій 1–1,5 місяця для різних категорій студентів і аспірантів на кафедру було запрошено відомих фахівців. З іншого — практично всі викладачі кафедри скористалися можливостями науково-педагогічних стажувань в закордонних університетах і наукових центрах. Світ побачили спільні публікації з іноземними фахівцями зі світової економіки і міжнародних економічних відносин. Для викладання на кафедрі запрошували також відомих українських науковців і практиків.

COVID-19 і особливо повномасштабне російське вторгнення 2022 року значно ускладнили і навчально-виховний процес, і науково-дослідну діяльність, які здійснюються переважно в дистанційному форматі. Зазначене вимагає застосування сучасних цифрових платформ, новітніх методів навчання і наукових досліджень з тим, щоб зберігати і розвивати кращі традиції Шевченкового університету.

Anton FILIPENKO,
Doctor of Economics, Full Professor,
Department of World Economy and International Economic Relations
of the Educational and Scientific Institute
of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv

ALONG THE PATHS OF DEVELOPMENT

Abstract. The author recounts how, upon completing his postgraduate studies in 1975, Professor Budkin invited him to join the newly established Department of International Economic Relations at the Faculty of International Relations and International Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv. The scholar was impressed by the high professional level of the faculty and the diversity of the student body, which included representatives from nearly 90 countries. He was responsible for conducting seminars and leading the Faculty's National Friendship Council, which organised cultural and political events. After defending his PhD thesis and earning the title of Associate Professor, his responsibilities significantly expanded. In 1984, he took on the role of Deputy Dean of the Faculty, overseeing educational and training activities.

In 1988, his experience contributed to his election as Dean of the Faculty. One of his significant achievements was the creation of a specialised Academic Council for the defence of doctoral dissertations in the field of international economic relations, which he chaired for 31 years. Students defended 37 doctoral theses and over 230 PhD theses during this period. Unfortunately, the COVID-19 pandemic and the full-scale russian invasion in 2022 complicated the educational process and research activities, necessitating modern digital platforms and innovative methods to preserve and develop university traditions.

Keywords: Department of International Economic Relations, Faculty of International Relations and International Law, Specialised Academic Council for the Defence of Doctoral Thesis, Head of the Department.

Володимир ХАНДОГІЙ,
перший заступник Міністра закордонних справ України (2007–2010 рр.),
т.в.о. Міністра закордонних справ України (березень–жовтень 2009 р.),
Надзвичайний і Повноважний Посол

ПРОФЕСІЙНИЙ ШЛЯХ ДИПЛОМАТА

Кожен прожитий рік віддаляє незабутні 1970-ті на славно відомому факультеті міжнародних відносин і міжнародного права Київського університету імені Тараса Шевченка. Важко уявити, як склалася б моя доля, якби, не подолавши конкурс у Московський державний інститут міжнародних відносин, я на початку 1970-х не прибув до Київського університету, після закінчення якого одержав призначення на першу свою роботу — перекладача з англійської мови на будівництві металургійного комбінату в місті Карачі (Пакистан).

Потім був вибір: або навчання в аспірантурі, або робота в Міністерстві закордонних справ, де я свого часу відбував практику. Ставши дипломатом, звідав за двадцять п'ять років усі ступені дипломатичної кар'єри — від аташе до Надзвичайного й Повноважного Посла.

Розпочинати дипломатичну діяльність довелося у відділі преси міністерства. Тут відповідав за випуск так званих пресрелізів, що надсилалися державним і партійним керівникам тодішньої УРСР. Моїм обов'язком було інформувати перших керівників республіки про те, як Україну в складі СРСР сприймає світ.

Серйозним іспитом на професійну зрілість стало тривале закордонне перебування в Постійному представництві УРСР при ООН, а пізніше — Постійному представництві СРСР при цій організації.

Загалом у Нью-Йорку я прожив десять років поспіль, там народився мій син, вчилася у школі донька, яка потім закінчила Інститут міжнародних відносин Київського університету.

Повертаючись думками до років, коли я тільки-но починав свою закордонну діяльність як молодий дипломат, хочу зазначити, що й за часів

СРСР Україна не була статистом в ООН, та й на міжнародній арені взагалі. Можна навести чимало прикладів, коли ми виступали з ініціативами, після яких приймалися й затверджувалися відповідні рішення. Скажімо, концептуальне питання про взаємозв'язок між роззброєнням і міжнародною безпекою чи про роль Ради Безпеки в роззброєнні. Це було дуже важливо, адже Захід і слухати не хотів про роль Ради Безпеки в роззброєнні. Зрештою, резолюцію ухвалили, і весь світ довідався, що це зроблено за ініціативою України.

Хочу зазначити, що моє професійне зростання під час роботи в ООН (я працював першим секретарем радянського постійного представництва, завідував відділом політичної референтури, виконував обов'язки Постійного представника України при ООН) збіглося з посиленням ролі України в міжнародних справах. Незважаючи на те, що наша дипломатична служба була часткою такої служби Радянського Союзу, ми за п'ятдесят років нашого членства в різноманітних міжнародних організаціях здобули незаперечний міжнародний авторитет. В Україні завжди акумулювався дипломатичний потенціал: кваліфіковані кадри в галузі багатосторонньої дипломатії, широкі контакти в Секретаріаті ООН, своя дипломатична інфраструктура в Нью-Йорку, Женеві, Парижі, Відні. Тож, коли Україна 24 серпня 1991 року здобула незалежність, ми не забарилися із власною зовнішньополітичною діяльністю. Наприклад, нам удалося домогтися важливої підтримки у зв'язку з оголошенням Державною думою росії особливого статусу Севастополя.

Після повернення з Нью-Йорка головною подією в моїй дипломатичній службі стала трирічна робота на посаді заступника Міністра закордонних справ нашої держави. Цьому передувало майже річне перебування керівником управління міжнародних організацій — одного з провідних в МЗС.

Звичайно, у кількох словах неможливо розповісти про всю сферу моєї діяльності як одного з керівників зовнішньополітичного відомства України в той час. Адже за короткий історичний термін необхідно було утвердити державну незалежність у зовнішній політиці на міжнародній арені.

Одна з головних проблем, у розв'язанні якої мені довелося брати участь, — подолання наслідків перебування України в складі колишнього СРСР. За кордоном власність Радянського Союзу відійшла до російської федерації, й Україні довелося багато попрацювати в пошуках фінансових джерел для відкриття своїх посольств і внести кошти в бюджет міжнародних організацій, де вона тепер перебуває, наприклад, ЮНЕСКО. Україна — багаторічний учасник цієї впливової організації з питань культури, науки й освіти. Результат співпраці вражає: це, зокрема, програма «ЮНЕСКО — Чорнобиль», у межах якої в Іванкові, Славутичі та Бородянці діють центри соціально-психологічної реабілітації тих, хто потерпів від Чорнобильської

катастрофи. У другій половині 90-х років минулого століття за участю ЮНЕСКО розроблялися проєкти реставрації історичного центру Львова й Лівадійського палацу в Криму. Водночас Україна була боржником цієї організації, що, звичайно, не сприяло підвищенню авторитету країни. Це був неабиякий дипломатичний виклик, з яким мені довелося зіткнутися особисто: як переконувати міжнародну організацію в доцільності сприяння Україні, коли в умовах фінансової кризи в державі знайти гроші для необхідних членських внесків не видавалося можливим.

Але завжди надихало одне: відвідуючи ту чи іншу країну світу як офіційний представник України, я переконувався в постійному зростанні авторитету своєї Батьківщини на міжнародній арені. Безпосередньою підставою такого феномена є спрямованість української зовнішньої політики на перспективу.

Окремо хочеться сказати про Дипломатичну академію при МЗС України. Так сталося, що Міністр закордонних справ Геннадій Удовенко доручив саме мені займатися втіленням у життя президентського указу про її створення. І те, що дипломатична академія сьогодні діє і є авторитетним вищим навчальним закладом, — заслуга великого колективу людей, багатьох державних структур, але я пишаюсь тим, що першим куратором довелося бути мені.

У 1998–1999 роках я перебував на посаді Надзвичайного й Повноважного Посла України в Канаді, протягом 2000–2005 років працював Надзвичайним і Повноважним Послом України в Королівстві Бельгія і Головою Місії України при НАТО за сумісництвом, у 2007–2010 роках обіймав посаду першого заступника Міністра закордонних справ України. Й завжди я залишався сповненим оптимізму щодо майбутньої долі України у світі. Переконуюся в мудрості багатьох моїх попередників, педагогів, які під час навчання передали мені свої знання, без яких годі й думати про успішну діяльність у світовій дипломатії.

Із вдячністю згадую імена своїх наставників: Гліба Цвєткова, Володимира Кравця, Геннадія Удовенка, які завжди допомагали й підтримували мене у професійному становленні.

Volodymyr KHANDOHII,
Deputy Minister
for Foreign Affairs of Ukraine (2007–10),
Acting Minister for Foreign Affairs of Ukraine (March–October 2009),
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary

PROFESSIONAL PATH OF A DIPLOMAT

Abstract. The author outlined the importance of the Faculty of International Relations and International Law in shaping him as an international specialist, paying tribute to the professors who significantly influenced the diplomat during his studies: Hlib Tsvietkov, Volodymyr Kravets, and Hennadii Udovenko.

The memoirs describe the diplomat's long career path within the Ministry of Foreign Affairs, from attaché to Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary. The author emphasises Ukraine's significant role in the work and advocacy of decisions within the UN structure. For instance, the author points out that Ukraine initiated the adoption of a UN resolution on the role of the UN Security Council in disarmament.

Mr Khandohii indicated that, with over fifty years of membership in various international organisations, Ukraine has gained undeniable international authority despite being part of the USSR. After the restoration of Ukraine's independence, active diplomatic engagement occurred due to qualified personnel in multilateral diplomacy, extensive contacts in the UN Secretariat, and its diplomatic infrastructure in New York, Geneva, Paris, and Vienna. The author's recollections regarding the formation of the Diplomatic Academy at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine are also interesting.

The diplomat consistently believed that his homeland was gaining increasing authority on the international stage and pointed out an essential component of Ukraine's foreign policy — its orientation towards the future.

Keywords: Faculty of International Relations and International Law, diplomacy, UN, specialist in international relations.

Ігор ХАРЧЕНКО,
Надзвичайний і Повноважний Посол,
заступник Міністра закордонних справ України
(2000–2001 рр.; 1 липня 2003 – 1 листопада 2003 р.)

СПОГАДИ ПРО ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Якщо є субстантивне значення сталого і вже ніби затривіального терміна альма-матер, то для мене воно єдине можливе і зовсім не тривіальне, а навіть занадто живе й об'ємне, ніби є моєю частинкою, яка завжди зі мною: була, є і буде доти, доки житиму. Моя альма-матер — кафедра історії міжнародних відносин та зовнішньої політики факультету міжнародних відносин та міжнародного права Київського держуніверситету імені Тараса Шевченка. Для мене це звучить і називається саме так, хоч би як видозмінювалися назви протягом десятиліть. Саме на цей факультет саме цього університету я прийшов 1980 року студентом відділення «Міжнародні відносини», і саме ця кафедра стала моєю «профільною» на наступні п'ять студентських років. Тоді кафедру очолював її засновник Гліб Миколайович Цвєтков, він же був і деканом факультету. Коли я випускався із червоним дипломом 1985 року, декан змінився — направлення на викладацьку роботу до підготовчого факультету КДУ мені підписував професор Володимир Буткевич, але за кілька місяців я повернувся на свою «профільну» кафедру — вже на запрошення свого завкафедри Г. Цвєткова. Повернувся аспірантом для написання дисертаційної роботи, і моїм науковим керівником став Гліб Миколайович.

Коли навесні 2023 року (повітряних тривог у той день зранку ще не було, міський транспорт працював) я сів у тролейбус № 17 біля Володимирського собору, щоб їхати до мами на Чоколівку, і побачив знайоме обличчя на задньому сидінні, дух альма-матер спрацював негайно, як м'якою кувалдою по голові, — то була Алла Андрюшко, наша незмінна улюблена Алла. Не знаю, як тепер називається її посада, але вона завжди

була мотором і водночас метрономом, який, як серце, надавав організмові кафедри життєвої сили. Більше тридцяти років по тому, як я перейшов з кафедри на роботу в Міністерство закордонних справ, Київ потерпає від московських ракетних ударів, настрій у киян відповідний, але ось у тролейбусі сидить Алла Андрюшко — ну майже зовсім така, як була. І вільне місце поруч. Здається, вона мало не розплакалась, одразу впізнавши мене: «Ой, Ігорю!». І за ті, може, десять хвилин, що ми їхали поруч (Алла виходила раніше, я їхав до кінця), вона встигла переповісти мені всі кафедральні новини останнього часу, які змогла згадати. Я знову став частинкою кафедри, ніби нікуди й не йшов, та власне я от саме тоді — під час цієї короткої емоційно насиченої випадкової зустрічі в тролейбусі сімнадцятого маршруту зрозумів, що альма-матер — це не просто красивий вислів, це реальність, яка завжди з тобою.

Не всі мої колеги по кафедрі та факультету зможуть це прочитати, якби захотіли, бо багатьох — надто багатьох, на жаль — немає вже з нами. Згадаю тільки трьох, з якими протягом довгих років дипломатичної кар'єри продовжував підтримувати тісні дружні стосунки і які пішли від нас протягом останніх кількох місяців: професорів Могилянки Михайла Кірсенка й Володимира Василенка, а також професора нашої кафедри Вадима Крушинського. Коли я прийшов на факультет, Василенко вже був професором, Кірсенко — ще доцентом, а Вадим лише на рік старший за мене, разом аспірантили. Ви, дорогі мої, назавжди є частинкою моєї альма-матер, ви її невід'ємний складник, і дуже болить, що не можу тепер почути ваші голоси за чашкою кави чи просто навіть у телефонній слухавці.

Тим же з колег-кафедралів, з якими потоваришував за час свого перебування на факультеті як студент, аспірант та викладач і з якими тривають тісні й теплі дружні стосунки, хотів би побажати козацької вдачі, переможного духу та міцного здоров'я. Продовжуйте свою добру справу, ви потрібні не тільки мені, а всім нам, хто чинить опір силам зла у цей непростий історичний час для нашої країни. Імена не буду називати: хто читатиме, зрозуміє. Цих імен багато, але за останні більш як тридцять років дипломатичної служби я вивчив одне нехитре правило, яке внутрішньодипломатичним професійним жаргоном звучить: «No name saves lives».

Оскільки пишу ці рядки для ювілейної публікації і на пропозицію-прохання завкафедри й доброго друга професора Володимира Манжоли (не назвати завідувача кафедри по імені тут не годиться), то згадаю його дозвіл «писати про що хочу і в довільній формі». До речі, заборони на вживання табуйованої лексики під час написання цих спогадів я від завкафедри не почув, однак уживати все одно не буду. Поділюся двома коротенькими сюжетами із спогадів про своє кафедральне і посткафедральне життя, до того ж писатиму в дозволеному «довільному форматі».

Отже, почну з посткафедрального епізоду, але тісно, пуповинно пов'язаного з нашою альма-матер.

Ми з Вадимом Крушинським у другій половині 1980-х аспірантили на рідній цвєтковській кафедрі, а на сусідній дружній кафедрі міжнародних економічних відносин водночас із нами аспірантив батоно Валерій Чечелашвілі. Це вже потім він став Послом Грузії, міжнародним чиновником високого рівня та міністром грузинського уряду, а тоді був просто «брат Валерій». Зустрічалися в аспірантському житті ми з ним не часто, але коли перетиналися, у тому був якийсь утаємничений і навіть трохи сакральний зміст.

Десь 2001 чи 2002 року, тепер не згадаю, доля закинула мене з якихось робочих причин на кілька днів у славне місто Стамбул. Я тоді працював на посаді заступника Міністра закордонних справ і опікувався, окрім питань політики і безпеки, також прикордонним співробітництвом, відносинами з країнами Центральної і Східної Європи та регіональними міжнародними організаціями. Я прибув попрацювати до міста на Босфорі, і до моєї програми перебування наш генеральний консул додав «робочий ланч із Генеральним секретарем Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) В. Чечелашвілі». До того ж, як мені повідомили, «на прохання останнього». Я гадав, що ж такого ми могли накоїти в тій ОЧЕС як українська делегація, щоб обговорювати це із самим генсеком за робочим ланчем, але глибоко копати не став, вирішив, що батоно сам розкаже, а я послухаю і в разі чого всі питання вирішимо одразу. Відрядження моє тоді точно було не по «лінії ОЧЕС», хоча я і знав, що батоно Валерій тепер там керує організацією.

Коли ми обмінялися дружніми вітаннями і, як личить добірно вихованим дипломатам, провели куртуазне обговорення сучасного стану міжнародної політики в регіоні та за його межами, водночас поглинаючи наїдки та основну страву «робочого ланчу», запиваючи каппадокійським вином, я вирішив, що настав час перейти до субстантивних запитань і хвацько, наче в лоба, поцікавився: «То що, Валерію, чи є до нас питання в ОЧЕС, говори, не соромся». Батоно Чечелашвілі зробив серйозний вигляд, трохи примружив очі, глянув мені пронизливо просто в обличчя і промовив напівутаємничено: «Давно хотів тебе запитати, дізнався, що ти тут будеш, то не міг пропустити нагоди, щоб зробити це при особистій зустрічі». Я теж зробив серйозний вигляд, ніби подаючи знак: слухаю уважно! «От скажи мені, Ігорю, чи то пак шановний пане заступнику Міністра, чи міг ти собі уявити тоді, у нашому 1987 році, коли я зранку постукав у двері твоєї оселі, що через якихось п'ятнадцять років ми з тобою будемо сидіти на березі Босфора в пристойній ресторації, обговорювати міжнародну політику не просто так, а по професійній дипломатичній лінії і що відбуватиметься все це на рівні заступник Міністра — Генеральний секретар?» Питання було важке. Він

згадав про той випадок, коли аспірант Валерій справді подзвонив у двері аспіранту Ігореві 1987 року й попросив про допомогу. Та ще й яку! Я тоді мешкав на Солом'янці, а він винаймав квартиру в сусідньому будинку, і ми інколи перетиналися в наших місцевих мікрорайонних побутових походах. Але подзвонив він мені у двері зранку лише раз, і розпач на тім його ранковім обличчі я пам'ятаю досі: «брат-аспірант» і сусід прийшов запитати, чи немає в мене часом вантуза, щоб вирішити водоканалізаційні проблеми в його тимчасовому помешканні. Вантуз знайшовся, я його щиросердо позичив, а він узяв в успішну роботу і згодом повернув за належністю з великими мадлобами (вдячністю). А батоно Валерій ту оказію гарненько запам'ятав і тепер, за келихом каппадокійського, видав у філософському контексті.

Я витримав довгу паузу, перед тим як відповісти, і врешті гранично чесно і прямо заявив: «Ні, вельмишановний пане Генеральний секретарю, от саме цього тоді я ніяк не міг уявити!» Ми посміялися, завершили свій робочий ланч на легкій ноті й дійшли головного висновку, узгодивши спільну позицію з ключового питання: якщо й було в Радянському Союзі щось добре й варте уваги, то воно називалося — факультет міжнародних відносин і міжнародного права Київського держуніверситету.

Другий епізод, про який хочу тут згадати, стався в першій половині 1986 року. Я вже кілька місяців був «наймолодшим» аспірантом на кафедрі, а це почесне звання означало чергування у студентських гуртожитках на Новий рік, виконання всіх можливих і неможливих «особливих доручень», які раптом виникали і в навчальному процесі, і поза ним. Насамперед це стосувалося «громадської роботи», яку, на моє глибоке переконання, майже всі мої старші колеги терпіти не могли і справедливо зауважували на мої ремствування, що якщо і є на кафедрі необхідність «здійснювати заходи» і «проводити активну суспільну роботу», то завжди є там і найдостойніший кандидат для цих справ — наймолодший аспірант. Як кажуть, тут нічим не переб'єш аргументацію. Зауважу, що моє ставлення до всіх оцих «громадських робіт» мало чим відрізнялося від ставлення старших колег, а особливо прикро було, коли ці справи стосувалися того аспекту, який до мене взагалі не мав жодного стосунку, — партійної роботи. Так, це ще був Радянський Союз, хоча крига потроху починала скресати: горбачовська «перебудова» вже виднілася на обрії, але КПРС усе ще залишалася єдиною дозволеною в країні партією, «керівним елементом політсистеми», а її осередки були скрізь і всюди — не лише в політбюрах, обкомах, міськкомах та райкомах, навіть на рідній кафедрі був партосередок, а на факультеті — партком. І це при тому, що мені якось пощастило: я був безпартійний! Ніколи не був членом жодної політичної партії, особливо комуністичної, але це мене тоді від описуваного нижче казусу не врятувало.

Одним із тих прикрих «громадських доручень», які впали на мене як молодого аспіранта, було чиєсь із факультетських партійних активістів розпорядження з університетського парткому «негайно передати в університетський партком списки членів товариства тверезості». Нагадаю, тоді відбувалася — була саме в розпалі — перша горбачовська кампанія: боротьба з алкоголізмом. Хто передавав — уже не згадаю, чому передали саме через мене — довести до керівництва кафедрального партосередку — можна пояснити моїм «младоаспірантством», бо свою безпартійність я особливо не афішував (а що, як загребуть і скажуть вступати?). Але завдання переді мною було якесь незграбно неправильне з усіх боків, та ще й із незрозумілим присмаком. Я не знав, хто на кафедрі парторг, ніколи не цікавився, тому пішов одразу до завкафедри, коли в нього випала нагода мене вислухати. Я подумав так: хоч би хто був парторг, але до слова завкафедри Цвєткова партоссередок дослухається, а я можу, як молодший аспірант, на основі інспірованого завкафедри волевиявлення колег-партійців навіть фізично скласти той осоружний список і потім передати далі за належністю, пропустивши в ньому себе, бо я ж усе-таки безпартійний, а доручення стосується членів партії. Такий у мене був задум, коли я оголосив про отримане доручення Глібу Миколайовичу Цвєткову: «Факультетський партком просить прискорити складення кафедральних списків членів товариства тверезості для подальшої передачі в університетський партком, кажуть, усі терміни звітування перед міськкомом минули. Серйозна справа».

Гліб Миколайович вислухав, схилив трохи свою мудру голову, подумав секунд десять-п'ятнадцять і врешті видав три короткі довершено виважені смислові сигнали:

— записуй усіх (це мене трохи напружило);

— партійних (трохи відлягло);

— о, у Буряка спитай особисто!

Сергія Борисовича Буряка, якби він був ще з нами й читав ці рядки, думаю, розвеселив би цей епізод. Бо я не наважився тоді в нього спитати, а просто пропустив його ім'я, складаючи список. А університетське фантомно-партійне товариство тверезості тоді, мабуть, зробило-таки різкий стрибок у напрямі збільшення кількості формальних членів.

Ihor KHARCHENKO,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary,
Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine
(2000–1; 1 July 2003 – 1 November 2003)

MEMORIES ABOUT THE FACULTY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND INTERNATIONAL LAW

Abstract. The author describes his studying, working experience, and involvement with the Faculty of International Relations and International Law of the Taras Shevchenko Kyiv State University.

The author gives an artistic and masterly account of a chance meeting during the full-scale russian war against Ukraine with his colleague Alla Andriushko, which reminded the author of his years of study and teaching at the faculty. The author shares his memories of the faculty lecturers Mykhailo Kirsenko, Volodymyr Vasylenko, and Vadym Krushynskyi.

The author presents the details of his meeting with Batono Valeriy Chechelashvili, who studied with him during the university's postgraduate programme. The story describes an event from the early 2000s when the author was Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine and had to meet with the Secretary General of the Organization of the Black Sea Economic Cooperation in Istanbul Valeriy Chechelashvili. During the friendly conversation, they reminisced about their youth. They concluded that in the Soviet Union, one of the few worthwhile initiatives was opening of the Faculty of International Relations and International Law at Kyiv State University.

The author outlines an episode from his postgraduate years when he fulfilled his professors' public assignments. The author describes an interesting situation with the formation of the Sobriety Society list, mentioning the personalities of the faculty members.

Keywords: Faculty of International Relations and International Law, Ministry of Foreign Affairs.

Олександр ЦВЄТКОВ,
доктор історичних наук,
Надзвичайний і Повноважний Посланник першого класу,
Генеральний консул України в Единбурзі (2002–2006 рр.)

СТОРІНКАМИ ІСТОРІЇ КАФЕДРИ

Факультет та кафедра. Зорепадом летять роки

Роки мого студентства в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка зі спеціалізацією на кафедрі (спершу — історії міжнародних відносин та зовнішньої політики СРСР, далі — історії міжнародних відносин) збіглися з першим випуском відновленого факультету міжнародних відносин 1973-го року. А починалося все зі вступу наприкінці 60-х на історичний факультет...

На ту пору в Україні не було жодного закладу вищої освіти, де б викладали міжнародні відносини. Республіканське Міністерство закордонних справ символічно брало участь лише у багатосторонніх міжнародних відносинах, що стосувалися переважно ООН, а вся «кухня» живого міжнародного зовнішньополітичного спілкування, як і навчання та професійна підготовка спеціалістів з міжнародних справ, цілеспрямовано були розташовані лише в москві. Проте в академічному сенсі навчання на історичному факультеті надавало широкого цивілізаційного виміру, сприяло розумінню глобальних політичних і соціальних процесів, історичних уроків та досвіду тривалих міждержавних відносин.

Щодо міжнародних справ, тодішні викладачі університету зберігали пам'ять і освітні засади короткого періоду діяльності в повоєнні роки міжнародного факультету, який було створено одночасно з відповідним Народним комісаріатом для підготовки республіканських спеціалістів-міжнародників. Потім, у середині 50-х років, його «успішно» закрили, щоб не підтримувати появи «незалежників». Попри такі обставини, випускники того першого факультету створили професійні та науково-освітні осередки з проблематики міжнародних справ, зокрема в Академії наук

України — з вивчення міжнародних соціальних і етнонаціональних процесів під керівництвом академіка Арнольда Шлепакова. На дипломатичній ниві просував українських спеціалістів у міжнародні структури багаторічний Постійний представник України при ООН Геннадій Удовенко.

А в університеті істориків-міжнародників на кафедрі готували професори Гліб Цвєтков, Володимир Бруз, Володимир Меньшов та інші. Їхні лекції, зокрема про переговорні нюанси Тільзитського миру, практику внутрішньої діяльності ООН чи процеси національно-визвольних рухів у країнах, як тоді називали, третього світу оживляли перед слухачами картинки з міжнародного життя та дипломатичної спадщини. Годі й казати, що студенти кафедри мріяли про реальний статус міжнародника та дипломатичну практику. І такий шанс випав 1971 року, коли на базі двох кафедр — історії міжнародних відносин та міжнародного права — було відновлено факультет міжнародних відносин. Як у китайському прислів'ї, що в епоху змін не все буває гладко, так і на новоствореному факультеті не всю проблематику навчання сучасних міжнародних відносин одразу могли забезпечити відповідними освітніми програмами.

Формально факультет тоді створили для підготовки іноземних спеціалістів з міжнародних відносин, і лише третину відвели для вітчизняних студентів. Перші мали помітні труднощі із засвоєнням матеріалу через загалом слабку мовну і базову підготовку, другі — у зв'язку з перебудовою в навчанні: переходом від суто історичних дисциплін до нових предметів та вимогами до опанування за короткий період політичних, економічних і правових аспектів нової спеціальності. А втім, уже пізніше на дипломатичній роботі мав можливість побачити позитив і далекоглядність організування такого спільного навчання.

У середині 90-х років довелося працювати в посольстві Південно-Африканської Республіки. На ту пору чи не головним завданням української дипломатичної служби було формувати імідж країни на зовнішній арені. І якраз із цією метою брав участь у міжнародній конференції на самому краю Африканського континенту. Ще далі просувати наш імідж було нікуди і, якщо чесно, спершу було відчуття, що тут ніхто і ніколи не бачив представника України. Як же я здивувався, коли в перерві конференційних засідань до мене підійшли представники Республіки Судан і Королівства Лесото, перепитали прізвище та сказали, що навчалися на факультеті, тож тепер раді вітати представника України на африканській землі.

Повертаючись до принципової позиції кафедри і деканату щодо високих вимог до рівня освіти студентів у стислому режимі лише двох курсів, пригадую їхнє характерне рішення: викладати іноземні мови студентам-міжнародникам запросили кращих викладачів перекладацького відділення факультету романо-германської філології — Галину Довженко,

Кіру Сухенко і Наталію Алову. Крім того, що вони були високого рівня знавчинями своєї справи, сам спосіб їхнього спілкування зі студентами підкуповував наглядною невимушеністю манер, етично витриманим, часом іронічно-зацікавленим і завжди вимогливим ставленням до процесу навчання. З огляду на відсутність тоді в силабусі факультету дисципліни «Дипломатичний протокол», студенти в такий спосіб мали змогу долучатися до нормативних манер і етикету поведінки, а також досвіду, який нині в теорії міжнародних відносин можна було би назвати мистецтвом володіння активною формою кулуарної дипломатії та комунікацій.

Неперевершеними були й комунікативні здібності викладача кафедри Сергія Буряка. Він активно виявляв їх і в університетському навчальному середовищі, спілкуючись з вітчизняними й іноземними студентами, і під час публічної й закордонної діяльності. У період роботи в Секретаріаті ООН такими широкими були контакти С. Буряка в організації, що, здавалося, знав усіх, хто там працював. Звичайно, його професійні навички і досвід роботи в міжнародній організації, як надалі й інших колишніх працівників закордонної служби України, цілеспрямовано використовували, і вони ставали візитівкою підходів кафедри і факультету до фахового навчання студентів.

Ще однією визначальною рисою кафедри стала практика читання публічних лекцій з міжнародного становища по всій країні. До того ж метри кафедри були абсолютно неповторними в лекційній роботі (яка надовго зберігалася в пам'яті поколінь). Проводили її і у форматі відкритих публічних виступів від товариства «Знання», і, як тоді було заведено, за дорученнями директивних органів у цільових аудиторіях. Але не дуже відставала від них у завзятті й середня ланка викладачів та студентів-випускників факультету, бо, поміж іншим, це давало можливість відвідувати різні регіони країни і випробувати себе в ораторському мистецтві і публічних комунікаціях.

Популярними подіями і темами обговорень на факультеті були й спортивні змагання та вболівальницькі уподобання. До того ж якщо у період навчання на історичному факультеті головним досягненням у міжуніверситетських змаганнях було виграти в баскетбол у радіофізиків, то на міжнародному панував футбол. На спортивному майданчику біля жовтого корпусу нерідко у присутності членів деканату проводили популярні ігри-змагання та щорічні студентські турніри з участю й випускників різних років. Пригадую випадок, коли один із таких турнірів виграли студенти третього курсу — в хорошій спортивній манері, але в дуже розхристаному одязі. Декан факультету, вітаючи переможців, насмішкувато натякнув, що і форму можна було би підібрати кращу, та гравці зауважили, що не форма важлива, а вміст, адже виграли турнір основним складом, хоч у резерві в них був Олег Блохін, який тоді навчався на цьому курсі.

Роки минають, а кафедра — на чільному місці в структурі вже Навчально-наукового інституту міжнародних відносин з новими поколіннями студентів та освітянськими викликами під час підготовки міжнародників для зовнішньої діяльності України. Тож було би цікаво дізнатися, якими будуть спогади на наступному кафедральному ювілеї...

Oleksandr TSVIETKOV,
Doctor of History, First-Class Envoy Extraordinary and Plenipotentiary,
Consul General of Ukraine in Edinburgh (2002–6)

PAGES FROM THE HISTORY OF THE DEPARTMENT

Abstract. Oleksandr Tsvietkov recalls his student days at Taras Shevchenko State University of Kyiv in his memoirs. The author underscores that at that time, there were no higher educational institutions in Ukraine offering international relations programmes, and the training of specialists mainly occurred in moscow. However, studying at the Historical Faculty provided an understanding of global political and social processes, historical lessons, and experience in prolonged interstate relations, which are undoubtedly crucial in diplomatic activities.

Mr Tsvietkov reminisces about his professors who significantly impacted his education and subsequent career. According to him, they provided students with all the necessary knowledge about the history of international relations and diplomatic heritage.

Tsvietkov highlights the importance of studying foreign languages. He recalls that the lecturers were the best specialists from the translation department of the Romance-Germanic philology faculty. Their attitude towards students embodied a vivid casualness in manners and ethically restrained behaviour. This approach not only facilitated the mastery of languages but also helped in adopting normative manners and etiquette, which are very helpful in diplomatic activities.

Mr Tsvietkov highlights how international relations and diplomatic cooperation thrive on the foundation of shared education and mutual understanding. Oleksandr Tsvietkov recalls an incident in the mid-90s when he had to work at the Embassy of the Republic of South Africa, where he met representatives of the Republic of Sudan and the Kingdom of Lesotho, who, to his surprise, turned out to be former students of the faculty.

In his reminiscences of his student days at the international relations department, Oleksandr Tsvietkov draws attention to the essential features of the educational process, including the practice of delivering public lectures on international affairs throughout the country, which contributed to improving students' oratorical skills. Furthermore, education at this department stood out for its active sports life, where football played a notable role in fostering community and friendship among students.

Keywords: historical faculty, training of specialists, lecturers, foreign languages, etiquette, international relations.

Ігор ЧЕРНІКОВ (1931–2021 рр.),
доктор історичних наук, професор

СПОГАДИ З НАВЧАННЯ ДИПЛОМАТА

Автору цих рядків, як справжньому гуманітарію, вже у шкільні роки припали до душі різноманітні події зовнішньополітичного характеру. І не випадково, що на момент закінчення із срібною медаллю середньої школи № 39 м. Миколаєва на запитання кореспондента обласної газети «Південна правда» (9 липня 1949 р.) до групи випускників: «А які ваші майбутні плани?», я (Ігор Черніков) однозначно відповів, що міжнародні відносини — найголовніше, що мене цікавить.

Саме мені пощастило: вже через три тижні прийняли без вступних іспитів на 1 курс факультету міжнародних відносин Київського державного університету імені Тараса Шевченка з наданням гуртожитку.

Однак уже через пів року під час зимової екзаменаційної сесії довелося дуже напружено попрацювати й у Державній публічній бібліотеці (нині — Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), й у читальній кімнаті гуртожитку (до послуг студентів-ентузіастів, серед яких був я, завжди вночі знаходились вільні робочі місця з добре освітленими столами).

Адже молодість долає будь-які навантаження та перевантаження. Результатом першої університетської екзаменаційної сесії (грудень 1949 — січень 1950 рр.) було відмінне складання іспитів з історії СРСР (викладач — завідувач кафедри, професор Андрій Введенський); історії стародавнього світу (викладачка — доцентка, згодом професорка Валентина Маркіна); логіки (викладач — доцент Олександр Шейко); англійської мови (викладачі — доцентка Міліца Близниченко й Андрій Счастливець).

Безперечно, становлять інтерес такі студентські спостереження: Андрій Введенський, наприклад, мав звичку цікавитися походженням студентів. Коли ж він дізнався від нашого однокурсника Гени Артамонова, що той народився в Нью-Йорку (селищі на Донбасі), до того ж без будь-яких

пояснень, то професор, за його власним визнанням, втратив навіть на деякий час нормальний сон. А як іноді входив Андрій Введенський в аудиторію, щоб розпочати читати лекції? Спочатку відчинялись двері та просувалась кремезна тростина, а вже потім з'являвся її власник.

Англійська мова була для мене абсолютно новим предметом, оскільки в школі вивчав німецьку. Щодо викладачів англійської мови Міліци Близниченко й Андрія Счастливця, то за характером вони були повною протилежністю. Висококваліфікована, енергійна, наполеглива — перша, й флегматичний, хоча досить підготовлений у розмовній англійській мові, — другий. Міліца Володимирівна завжди прагнула створити робочу атмосферу на майже щоденних заняттях у групі з 12 осіб. Її улюбленою фразою на цих заняттях була така: «Не залишайте нас раніше, ніж продзвенить дзвоник».

Цікаво, що декан факультету міжнародних відносин (1944–1950 рр.) доцент Іван Василенко стверджував, що успішні студенти — це ті, які навчились складати іспити на «відмінно». Приємно повідомити, що така характеристика мене цілком влаштовувала, адже всі оцінки, що я мав на семестрових екзаменах, були тільки «5». Крім військової підготовки — «4».

З особливим почуттям згадую своїх дорогих учителів і вихователів, найвидатніших лекторів та вчених-міжнародників — академіка Академії педагогічних наук СРСР, завідувача кафедри міжнародних відносин КДУ, першого Постійного представника України в ООН у 1958–1961 рр. Петра Платоновича Удовиченка (1914–1992 рр.) та доктора історичних наук, професора Віктора Жебокрицького (1906–1975 рр.).

Добре запам'ятались удовиченківські залізна логіка аргументів, пріоритетність джерельної бази, аналітичний підхід у його лекціях, публічних виступах, наукових працях. А лекції Віктора Жебокрицького буквально зачаровували студентів: його глибока та багатюща ерудиція, унікальна зацікавленість, виникнення справді казкового бажання слухати, слухати й слухати. Пригадуються, наприклад, його розповіді про «Панаму» — шахрайську аферу, що відбувалася під час будівництва Панамського каналу наприкінці XIX ст., або про «Седанську катастрофу», коли французький імператор Наполеон III на чолі стотисячної армії у війні з Прусією 1870 року під містом Седан зазнав нищівної поразки й потрапив у полон до німців.

На нашому курсі, що був сформований 1 вересня 1949 року, у складі 30 осіб (у процесі навчання двоє відсіялись) тільки чоловічої статі, налічувалось п'ять учасників Другої світової війни. Починаючи з 1950 року курс поповнився студентами з Болгарії, Північної Кореї, Польщі, Румунії.

Пригадую фото — здається, з київського часопису «Україна» перших повоєнних років, на ньому в університетській бібліотеці працюють студенти факультету, одягнені у військову форму, колишні фронтовики. Зараз не можу сказати, хто на світлині, але напис на тій сторінці журналу

Студенти-фронтовики в повоєнні роки (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Students-veterans in the post-war years (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

був приблизно таким: «Майбутні українські дипломати успішно штурмують висоти знань та науки».

Ось до цього покоління належать і мої однокурсники, фронтові ветерани, а саме: Іван Грищенко (1923–1998 рр.), нагороджений бойовими орденами й медалями, льотчик, який у складі 3-ї повітряної армії під командуванням генерал-полковника авіації Миколи Папівіна брав участь у битві за Берлін, а після закінчення університету був кадровим співробітником Міністерства закордонних справ України, її Постійним представником при Європейському відділенні ООН у Женеві; Григорій Сергієнко, 1925 року народження, нагороджений двома бойовими орденами та 14 медалями, лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки, завідувач відділу Інституту історії Академії наук УРСР, доктор історичних наук, професор. Це й Іван Юхимович Онищенко (1927–2000 рр.), відзначений бойовими нагородами, моряк, учасник війни проти Японії (серпень 1945 р.), потім — кадровий співробітник Міністерства закордонних справ УРСР, заступник міністра.

З-поміж своїх однолітків хочу відзначити Леоніда Лещенка, який успішно поєднував дослідницьку роботу в Академії наук з викладацькою в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету, був завідувачем кафедри історії міжнародних відносин. Ось основні віхи його творчої діяльності.

1949 року Леонід Лещенко закінчив середню школу й після успішного складання вступних екзаменів став студентом факультету міжнародних відносин Київського державного університету імені Тараса Шевченка, який закінчив 1954 року з відзнакою. Того ж року за рекомендацією кафедри міжнародних відносин університету, склавши успішно нові іспити, вступив до аспірантури Інституту історії Академії наук УРСР зі спеціалізації «Новітня історія Китаю».

Учена рада Інституту історії АН УРСР затвердила Леонідові Лещенку тему кандидатської дисертації «Утворення КНР та китайсько-американські відносини в 1949–1955 роках», яка була вчасно виконана, а на початку 1959 року на її основі опубліковано монографію «Провал американської політики ізоляції Китаю». Лещенко успішно захистив дисертацію у формі монографії 29 грудня 1959-го на засіданні спеціалізованої вченої ради інституту.

Дисертант залучив для безпосереднього дослідження потужний фактичний матеріал. Тільки до тексту праці додано 401 посилання на використані джерела й літературу. А це — численні документи та матеріали ООН, офіційні публікації, статистичні довідники, періодичні видання китайського, північноамериканського, англійського походження, радянські монографії і статті тих часів. Особисто свідчу як його друг і колега ще з тих далеких років, що дуже молодий тоді Леонід Лещенко наполегливо вивчав китайську мову, регулярно відвідував відповідний гурток, який діяв при Президії АН УРСР. Як висококваліфікований фахівець, історик-міжнародник, Лещенко приділив пильну увагу зовнішньополітичному фактору у становленні та подальшому розвитку новонародженої КНР. А найважливішим аспектом цього чинника були насамперед відносини Китаю зі Сполученими Штатами Америки.

1966 року з'явилася його стаття «Пам'яті Сунь Ятсена (до 100-річчя з дня народження)». У цьому ж виданні була згадана й така країна Південно-Східної Азії, як Індонезія. Його наступні публікації — «З руїн війни до тривкого миру» та «Україна на міжнародній арені». Результатом творчих пошуків ученого стала брошура «Японія сьогодні», де докладно розглянуті чинники відродження Японії після національної катастрофи в Другій світовій війні.

Із середини 70-х років минулого століття Леонідові Лещенку доручають розробку важливої наукової і політичної проблеми, а саме: «Еволюція громадських об'єднань і соціальних рухів в аграрній сфері країн Заходу». З метою виконання цього завдання він, як стипендіат ЮНЕСКО, перебував протягом 1974–1975 років у Канаді, США, Великій Британії, де працював в архівах, університетах та дослідницьких центрах. Результатом тривалого наукового відрядження стала підготовка докторської дисертації на тему «Фермерський рух у Канаді 1900–1939 рр.», яку він успішно захистив

у Київському державному університеті імені Тараса Шевченка у лютому 1985-го. 1973 року видавництво «Наукова думка» опублікувало його монографію «СРСР і Канада в антигітлерівській коаліції» (1941–1945 рр.).

Проте «перша любов» Леоніда Овдійовича (Китай та інші країни Південно-Східної Азії) не згасла. Свідченням цього стали підрозділи «Війна в Європі» і «Народи Азії» у великій колективній монографії «Міжнародна солідарність у боротьбі проти фашизму (1933–1945)» (К., 1970). Леонід Лещенко плідно працював, досліджуючи сучасні процеси в Китаї та Південно-Східній Азії.

Важливою є його стаття, присвячена характерним рисам і особливостям українсько-китайських відносин. (Див. *Лещенко Л.* Україна — Китай: підсумки та нові обрії співробітництва // Україна дипломатична. К., 2007. Вип. 2. С. С. 346–374.) Перше посольство незалежної України в КНР мало всі підстави пишатися тим, що протягом 1993–1996 років тут служив радником-посланником сходознавець професор Леонід Лещенко.

По завершенні дипломатичної роботи за кордоном Лещенко з 1997 року й до останніх днів свого життя працював головним науковим співробітником відділу країн Азії та Африки Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАНУ, а також читав курс лекцій у Дипломатичній академії України при МЗС України.

Ihor CHERNIKOV (1931–2021),
Doctor of History, Full Professor

MEMOIRS OF A DIPLOMAT'S EDUCATION

Abstract. In his memoirs, the author recounts the formation of his interest in studying international relations, his admission to the university, and the period of study at the Faculty of International Relations of Taras Shevchenko State University of Kyiv.

The author eloquently describes the preparation for the university's first session. He respectfully recalls the faculty and shares his own student observations about the professors.

The author expresses special gratitude to his teachers, educators, and the most prominent lecturers and scholars of international studies — Petro Udovychenko and Viktor Zhebokrytskyi.

The diplomat recalls his classmates, some of whom were frontline veterans. Among them, the author highlights Ivan Hryshchenko and Hryhorii Serhiienko.

A significant portion of the memoirs focuses on the author's contemporary, Leonid Leshchenko. He skilfully balanced research work at the Academy of Sciences with teaching at the Institute of International Relations of the National University of Kyiv, where he held the position of Head of the International Relations History Department. The memoirs provide a thorough analysis of Leonid Leshchenko's scientific pursuits, interests, and career progression.

Keywords: Faculty of International Relations, education, university, diplomacy, professors.

Олександр ЗУБ,
доктор філософії в галузі політики,
учасник бойових дій (миротворча місія ООН у Хорватії
та в Боснії і Герцеговині під час Югославських воєн),
Тимчасовий повірений у справах України
у Федеративній Демократичній Республіці Ефіопія

РОБОТА В КРИЗОВИХ РЕГІОНАХ СВІТУ — ЗАПОРУКА УСПІХУ ДИПЛОМАТА

Згідно з висновками щорічника американських спеціальних служб «Про оцінку загроз» від 5 лютого 2024 року, Ефіопію позиціонують як «країну, що переживає багато внутрішніх конфліктів, посилених міжетнічною напругою та ризиком проявів жорстокості у ставленні до мирних мешканців». Загальна характеристика безпекових викликів від авторів цього документа — результат аналізу «потенціалу міждержавних конфліктів та внутрішніх потрясінь в інших країнах світу, що продовжує створювати виклики національній безпеці США, а також бути загрозою союзникам та партнерам». Американські фахівці констатують, що «зростання кількості вогнищ напруженості та нестабільності на планеті може бути зумовлене загостренням конкуренції за владу з огляду на складний та взаємопов'язаний ландшафт безпеки. Конфлікти, насамперед впливаючи на глобальну торгівлю й інвестиційні потоки, за оцінками аналітиків США, можуть призвести до зростання цін на енергоносії та настання економічної кризи навіть у тих країнах, які безпосередньо не залучені до такого конфлікту […] Регіональні та локальні конфлікти мають далекосяжні, а почасти й каскадні наслідки не лише для сусідніх країн, а й для всього світу»[1].

[1] Office of the Director of National Intelligence (2024) *Annual Threat Assessment of the U.S. Intelligence Community*, 5 February. Available at: https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2024-Unclassified-Report.pdf

Основними проблемами, які досі турбують усіх лідерів держав континенту, є пандемія COVID-19 та інші епідемії, їхні наслідки; продовольча криза; зміни клімату та потепління (ерозія ґрунтів, опустелювання територій, відсутність урожаїв через посуху); злидні й бідність, що зростають; безпекова нестабільність (заколоти з метою зміни влади, сепаратизм, громадянські війни, терористична активність); неконтрольована внутрішня міграція через зростання кількості населення Африки та ресурсні й фінансові показники місцевих урядів, що характеризуються відсутністю необхідних можливостей для подолання загрози перенаселення континенту.

Робота Посольства України в Ефіопії впродовж 2023–2024 років відбувалася на тлі негативних наслідків впливу на країни Африки повномасштабного вторгнення Росії в Україну. До того ж Росія проводила військово-технічну експансію в державах регіону: якщо цільовий тематичний порівняльний аналіз за підсумками 2020 року називав лише дві військові бази РФ (іл. 1)[2], то наприкінці 2023 року їх було п'ять — в *Еритреї, Єгипті, на Мадагаскарі, в Мозамбіку, Судані* (іл. 2)[3].

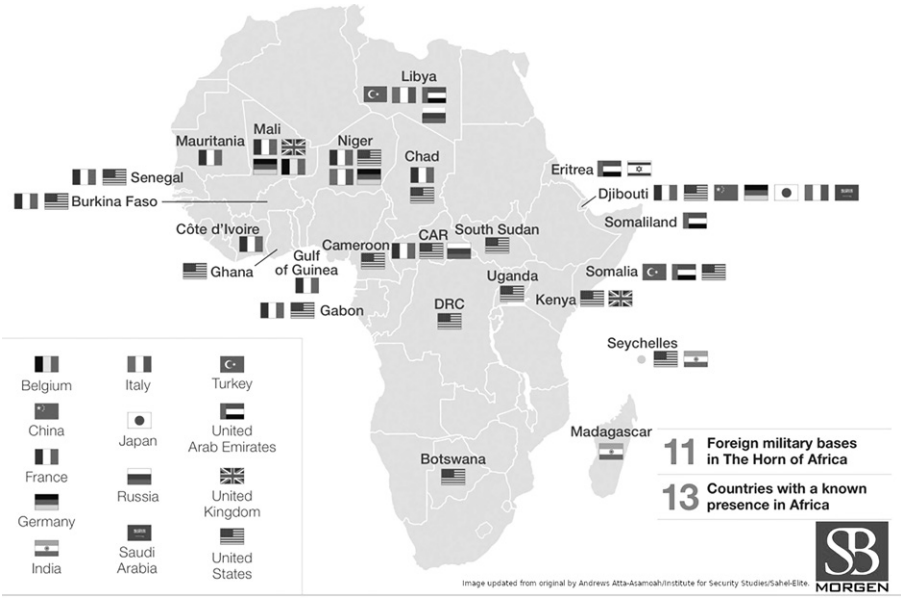

Ілюстрація 1

Також експерти зазначають про ймовірні 11 баз російської ПВК «Вагнер» (за підсумками 2023 року) — *в Анголі, Ботсвані, Буркіна-Фасо, Гвінеї, Гвінеї-Бісау, ДР Конго, на Мадагаскарі, в Малі, Мозамбіку, Південному Судані, ЦАР.*

[2] SBM Intelligence (2020) *Chart of the week: Foreign military presence in Africa*, 11 November. Available at: https://www.sbmintel.com/2020/11/chart-of-the-week-foreign-military-presence-in-africa/

[3] SBM Intelligence (2023) *Chart of the week: Foreign military presence in Africa*, 10 August. Available at: https://www.sbmintel.com/2023/08/chart-of-the-week-foreign-military-presence-in-africa-2/

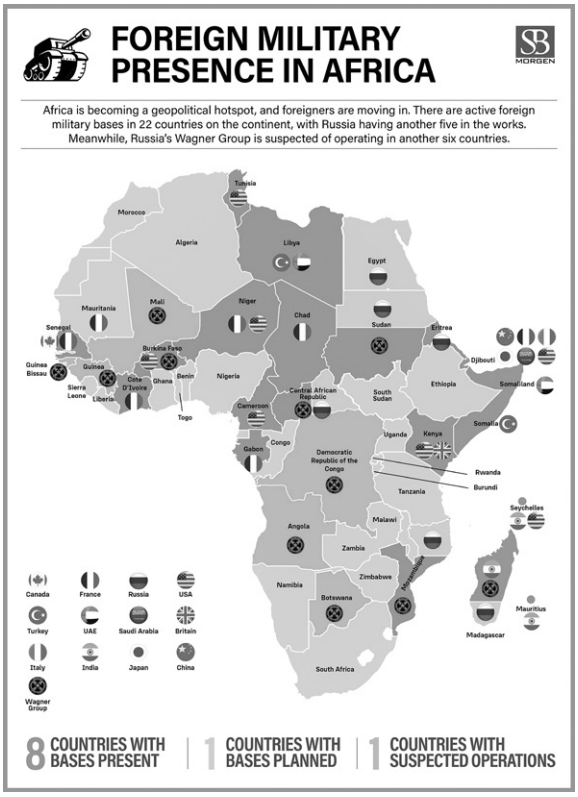

Ілюстрація 2

Через названі фактори на теперішньому етапі розвитку міжнародної системи африканські країни стали дуже прагматичними гравцями.

Що стосується можливих негативних наслідків через порушення норм міжнародного права, найрезонанснішою подією став візит на початку січня 2024 року до Аддис-Абеби так званого президента сомалійського регіону Сомаліленд Мусе Біхі Абді для підписання з Ефіопією Меморандуму про партнерство та співпрацю, де основною домовленістю мало бути передання ефіопській стороні 20-кілометрової берегової лінії на 50 років з умовою, що Ефіопія визнає Сомаліленд.

Як наслідок, офіційний Могадішо невідкладно скликав надзвичайне засідання свого уряду, де розглянули варіанти реагування на спробу посягання ефіопського Прем'єр-міністра Абія Ахмеда на суверенітет та територіальну цілісність Федеративної Республіки Сомалі, відкликавши свого посла з Аддис-Абеби для консультацій. До того ж Сомалі закликала Раду Безпеки ООН, Африканський Союз, а також Лігу арабських держав (ЛАД) та Організацію ісламського співробітництва допомогти із захистом територіальної цілісності своєї країни, а також здійснити дипломатичний тиск на Ефіопію з метою відновлення норм міжнародного права.

У цьому контексті ефіопська сторона зробила вказані кроки на додаток до кризи у відносинах цієї країни з Еритреєю, Єгиптом і Суданом. Умотивована формальним приєднанням з 1 січня 2024 року до БРІКС за підтримки Росії і Китаю, Ефіопія у своїй зовнішній політиці загалом перейшла на шлях відвертої конфронтації із сусідніми країнами.

Щодо Судану, на початку 2024 року в Аддис-Абебі прийняли Мухаммеда Хамдана Дагало, лідера парамілітарного суданського угруповання, який був удостоєний зустрічі з Демеке Меконненом, ефіопським віцепрем'єр-міністром та міністром закордонних справ, а також із Прем'єр-міністром Абієм Ахмедом. Сторони обговорили шляхи пошуку миру в Судані з

позицій «Ефіопії — основного у регіоні Підсахарської Африки генератора миротворчих ідей».

Такий крок зумовив жорстку критику від глави Перехідної суверенної ради Судану Абделя Фаттаха аль-Бурхана та погіршив і без того надскладні відносини між цими країнами.

Зі свого боку, офіційний Хартум рішуче засудив «країни, які приймали Мухаммеда Хамдана Дагало», позиціонуючи це як «втручання у внутрішні справи Судану». Глава Перехідної суверенної ради Судану Абдель Фаттах аль-Бурхан категорично відмовився відвідати Аддис-Абебу та Джибуті, де під егідою Міжурядового органу з розвитку Східної Африки (IGAD) мали відбутися перемовини з лідером суданських повстанців із метою пошуку шляхів урегулювання ситуації в цій охопленій нині збройним протистоянням країні. Стосовно ж Єгипту — вказані тенденції розвивалися на тлі глухого кута в перемовинах Аддис-Абеби з Каїром щодо водного розподілу річки Голубий Ніл, де з 2011 року ефіопська сторона одноосібно вирішила звести дамбу для ГЕС «Відродження».

Плануючи зближення із сомалійським регіоном Сомаліленд в обхід позиції офіційного Могадішо, Ефіопія відчувала оптимізм, який базувався на тому, що Росія наприкінці 2023 року активізувала постачання систем РЕБ («Красуха-2») для потреб ефіопських військових, Туреччина — запасних частин і боєголовок до дронів («Байрактар»), ОАЕ — керованих авіабомб («Mark 8»), Китай — стрілецької зброї (АК-47 та Тип 56) і дронів («Wing Loong G1»).

У цьому сенсі необхідно згадати й про потужну ефіопсько-китайську торговельно-економічну співпрацю: у січні 2024 року КНР погодила вливання в ефіопську економіку майже 2,5 мільярда доларів США (будівництво сухого порту, залізниці, автомобільних шляхів та інфраструктури). Для цього сторони навіть створили компанію «Центр для мережевих інвестицій в Ефіопії».

Прем'єр-міністр Ефіопії покладав надії на підтримку від держав-учасниць БРІКС, до якої ця країна приєдналася 1 січня 2024 року, а також близькосхідних держав, що були на той час флагманами міжнародної підтримки невизнаного територіального утворення Палестина у протистоянні з Ізраїлем. Ще він сподівався на підтримку РФ та КНР, які мають право вето в РБ ООН.

Розповідаючи про свій задум представникам міжнародної спільноти в Аддис-Абебі, Абій Ахмед озвучував фабулу про «пріоритет інтересу ефіопського народу, загальна кількість якого перевищує 120 мільйонів осіб, що нагально потребує диверсифікації шляхів доступу Ефіопії до моря задля виживання». Очільник країни спирався на нібито проведені консультації з цього питання із сусідніми Еритреєю та Джибуті.

Однак «з огляду на відмову офіційної Асмери в задоволенні ефіопських прагнень отримати доступ до еритрейського порту Ассаб, а також значне комерційне навантаження на ефіопську економіку через користування вже понад 30 років джибутійським портом, було ухвалене рішення щодо укладення Меморандуму про партнерство та співпрацю із Сомаліленд-дом».

У цьому контексті слід наголосити, що Абій Ахмед не наважився атакувати силовим методом Еритрею для отримання доступу до порту Ассаб, оскільки непідконтрольні йому збройні формування з бунтівних ефіопських регіонів Амхара, Оромо, Афар та Тиграй тоді заявляли про готовність підтримати в такому разі еритрейську сторону. Важлива роль і Росії, яка на початку 2023 року уклала домовленості з Еритреєю про військово-технічну співпрацю. Насамперед це стосувалося зведення в місцевих портах Массава й Ассаб інфраструктури для бази матеріально-технічного забезпечення ВМФ РФ.

У підконтрольних уряду містах Ефіопії відбулися святкові масові демонстрації на підтримку «дипломатичного таланту Прем'єр-міністра Абія Ахмеда». До того ж тематична заява країн ЄС стосовно викладеного нагадувала про «необхідність поваги до суверенітету й територіальної цілісності Сомалі, а також положень статутів ООН та Африканського Союзу, що є основою безпеки для регіону Африканського Рогу».

Прагнучи зцементувати просомалійську коаліцію, Президент Сомалі Хасан Шейх Махмуд заручився підтримкою Єгипту, Ліги арабських держав та Туреччини.

Зокрема, вже в лютому 2024 року Федеральний уряд Сомалі підписав в Анкарі Угоду про співпрацю з Туреччиною щодо оборони та економічних відносин, де основні положення документа, термін дії якого становить десять років, стосуються планування й забезпечення спільних повітряних, сухопутних та морських операцій у разі потреби оборони; будівництва кораблів, зведення й експлуатації портів та об'єктів, створення для цього необхідних юридично-правових механізмів та уніфікації законів, які регулюють морську сферу між двома країнами; вжиття односторонніх та спільних заходів задля боротьби з усіма видами загроз у суверенних морських зонах обох країн, насамперед тих, що стосуються «тероризму, піратства, незаконного вилову риби та контрабанди»; будівництва окремих та спільних об'єктів, встановлення відповідних охоронних зон; навчання, підтримки освіти й забезпечення армії Федеративної Республіки Сомалі обладнанням; створення та управління об'єктами берегової безпеки; розвитку та модернізації військово-морських сил.

У контексті запобігання забрудненню моря сторони домовилися про те, що для всіх турецьких компаній, яких Туреччина залучатиме для

реалізації положень цієї Угоди, Сомалі надасть дозволи на вільний доступ на територію своєї країни, зокрема, офіційний Могадішо гарантуватиме відповідні зони безпеки. У разі намірів сторін укласти додаткові домовленості щодо цього питання Туреччина й Сомалі погодилися реалізовувати таке право шляхом підписання додаткових до Угоди протоколів.

Турецькі мас-медіа оприлюднили інтерв'ю Президента Сомалі Хасана Шейха Махмуда, де він повідомив, що Рада Безпеки ООН скасувала міжнародне ембарго на постачання зброї його країні й сомалійська сторона надалі закуповуватиме в Туреччини дрони «Байрактар» для потреб своєї держави. Натомість Туреччина припинить продаж зазначених дронів Ефіопії.

Глава Федерального уряду Сомалі Гамза Абді Барре виступив із заявою про те, що підписання Угоди з Туреччиною «поставило крапку в будь-яких побоюваннях щодо зростання тероризму в Сомалі надалі, актів піратства, незаконної риболовлі та зовнішнього зазіхання чи загроз морській акваторії його країни», маючи на увазі в цьому контексті Ефіопію.

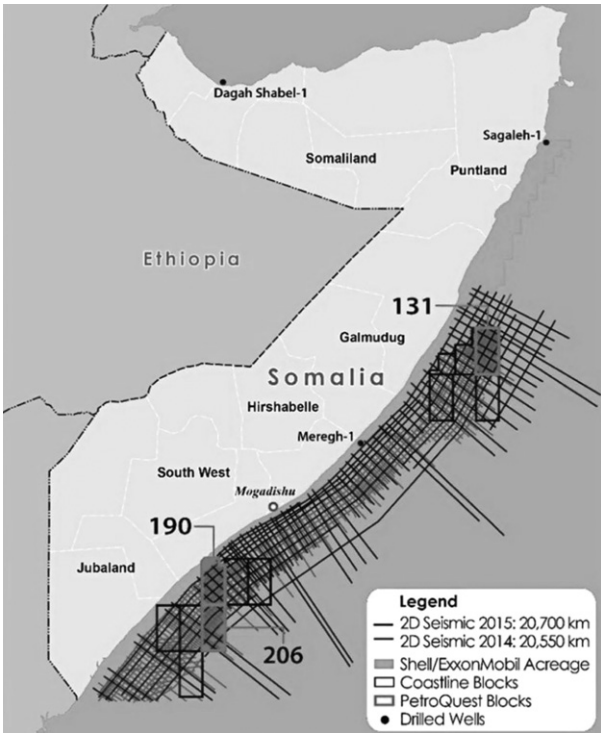

Ілюстрація 3

Підписання сомалійсько-турецької угоди з офіційним Могадішо, куди Туреччина вже доправила більшу частину з необхідного обладнання для реалізації своїх проєктів, збігається з активізацією договірно-правових відносин Сомалі й з іншими країнами світу, адже морський шельф цієї

африканської держави є багатим на запаси нафти та газу, що перетворює відповідну морську розвідку на перспективну справу (іл. 3)[4], (іл. 4)[5].

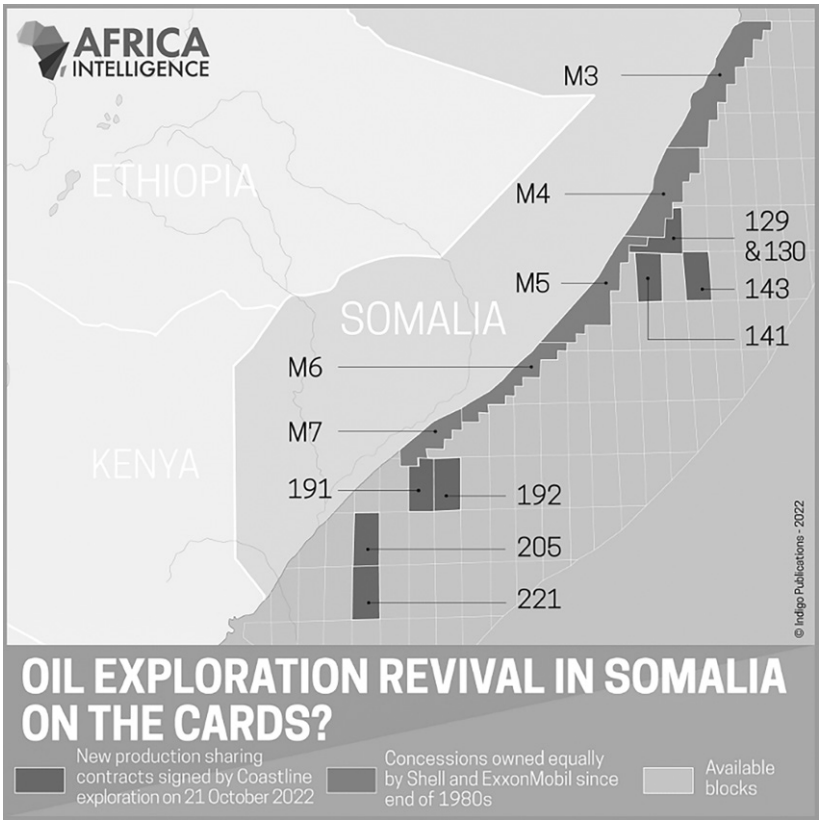

Ілюстрація 4

Усвідомлюючи непрогнозованість розвитку ситуації з погляду настання можливих негативних наслідків для Ефіопії, з початком березня 2024 року керівник ефіопського уряду Абій Ахмед удався до так званої човникової дипломатії, зосереджуючись на зближенні в позиціях із Кенією.

Тож державний візит Абія Ахмеда до Кенії, де ефіопського Прем'єр-міністра радо зустрічав Президент Вільям Руто, результував підписанням спільного комюніке, яке місцеві експерти назвали «документом широкого спектру дії без чіткого предмету», оскільки очільники Кенії та Ефіопії здебільшого «підкреслили потребу підтримки миру, безпеки та стабільності в Африці як необхідних умов для економічного зростання та розвитку».

[4] Esau, I. (2024) 'US player secures three deepwater blocks in Africa's final offshore frontier', *Upstream*, 12 March. Available at: https://www.upstreamonline.com/exclusive/us-player-secures-three-deepwater-blocks-in-africa-s-final-offshore-frontier/2-1-1609787

[5] Africa Intelligence (2022) *Somalia: How Coastline Exploration bagged first oil deal of HSM era*, 2 November. Available at: https://www.africaintelligence.com/eastern-africa-and-the-horn/2022/11/02/how-coastline-exploration-bagged-first-oil-deal-of-hsm-era,109840928-art

Окрім супутніх протокольних текстових запевнень у дружбі та солідарності, Абій Ахмед і Вільям Руто підтвердили визнання, повагу й важливість захисту суверенітету й територіальної цілісності держав, засудили практику неконституційних змін урядів в африканських країнах, а також «неприпустимість втручання зовнішніх чинників у внутрішньополітичні процеси африканських країн», де найперше читалося про країни Заходу. Зазначений акцент вважають ключовим, бо в ньому чітко вимальовується нова парадигма взаємовідносин африканських держав з країнами Західного світу.

Одним із найяскравіших у цьому напрямі доктринальних проявів є подія, що відбулася 2 березня 2024 року в Аддис-Абебі, приурочена, згідно із заголовками місцевих новин, «128-й річниці перемоги ефіопського народу над іноземними колонізаторами», де йдеться про спробу Італії у відповідний період поширити свою культуру і звичаї на території Ефіопії.

Показово, що заплановану назву заходу, який від початку позиціонували в офіційних запрошеннях іноземним дипломатам як панельну дискусію на тему «Використання духу минулих перемог для забезпечення розвитку Африки», вже через кілька днів місцеве МЗС змінило на «Адва: перемога чорношкірих». До того ж за сприяння Китаю та ОАЕ в ефіопській столиці було здійснено дорогу реконструкцію однієї із місцевих «локацій».

Для ретельного моніторингу процесів, які відбувалися впродовж січня — березня 2024 року навколо ситуації з підписанням Ефіопією Меморандуму про партнерство та співпрацю з невизнаним територіальним утворенням Сомаліленд, що належить до суверенної території Федеративної Республіки Сомалі, у ті буремні для сторін дипломатичного конфлікту дні в Аддис-Абебі провели зустріч Прем'єр-міністра Ефіопії Абія Ахмеда із заступницею державного секретаря США з питань Африки Моллі Фі. У присутності представника США у Східній Африці Майка Гаммера та глави ефіопської розвідки було обговорено проблематику регіональної безпеки в Підсахарській Африці.

Цього ж дня Моллі Фі мала можливість зустрітися з Міністром фінансів Ефіопії, сторони обговорили стан справ з реформуванням місцевої економіки та перспективи подальшої співпраці офіційної Аддис-Абеби з Міжнародним валютним фондом і Світовим банком.

Усі ці перемовини стосувалися критичної ситуації з правами людини в Ефіопії: зустрічі американської сторони відбувалися на тлі жорсткої критики від США, ЄС, Великої Британії та інших країн Глобального Заходу на адресу Абія Ахмеда за чергову криваву різанину — позасудові страти, які вчинили підконтрольні Федеральному урядові війська на початку 2024 року стосовно майже півсотні мирних мешканців міста

Мераві в регіоні Амхара, де оголошено спеціальний правовий режим надзвичайного стану.

Велика Британія, володіючи 30% пакету акцій у морському порту Бербера (сомалійський регіон Сомаліленд), воліла максимально використати всі можливі дипломатичні зусилля, щоб запобігти ескалації напруженості в регіоні Підсахарської Африки через політичні домовленості Ефіопії з регіональною владою Сомаліленду. Офіційний Могадішо сприймав їх як порушення Статуту ООН ефіопською стороною, посягання на територіальну цілісність і суверенітет країни.

Поряд із дипломатичними зусиллями країн Глобального Заходу, спрямованими на недопущення перетворення регіону Підсахарської Африки на «гаряче» вогнище з погляду безпекової ситуації, до розв'язання дипломатичної кризи між Ефіопією та Сомалі також намагалася долучитися й Кенія, ініціювавши на початку березня 2024 року переговори з участю делегацій обох сторін конфлікту.

На цих перемовинах, де посередниками були кенійська й американська сторони, від Сомалі були представлені Алі Мохамед Омар, в. о. міністра закордонних справ і міжнародного співробітництва, та кілька інших довірених осіб сомалійського президента, а від Ефіопії — міжвідомча делегація спеціальних служб та МЗС. Утім домовленостей не досягнули, оскільки сомалійська сторона вимагала від Ефіопії першочергової офіційної відмови від Меморандуму про партнерство і співпрацю із Сомалілендом, заперечень будь-яких посягань на суверенітет і територіальну цілісність Сомалі в майбутньому, а також заяви із підтвердженням того, що Сомаліленд є невід'ємною частиною Сомалі.

У відповідь, націлюючись на результат щодо Сомаліленду, ефіопська сторона наступні тижні присвятила спробам ескалації напруженості на ефіопсько-сомалійському кордоні (локації Баланбале, Буходле, Елбарде, Туурдібі та Ферфер), відрядивши туди для військових маневрів кілька батальйонів піхоти в супроводі дивізіону РСЗВ «Град». Водночас ефіопський прем'єр-міністр намагався активізувати політичну комунікацію з колишнім Президентом Сомалі Мохамедом Фармаджо, який, згідно із задумом Абія Ахмеда, мав би створити передумови у Федеративній Республіці Сомалі спільно із сьомим Президентом цієї країни Шаріфом Шейхом Ахмедом (до 2012 року) «для політичного заколоту, що мав би розпочатися шляхом висловлення вотуму недовіри» чинному в країні з травня 2022 року Хасану Шейху Махмуду.

У перші дні квітня 2024 року офіційна Аддис-Абеба прийняла з візитом делегацію сомалійського регіону Пунтленд, очільники якого перед цим відмовилися визнавати центральну владу Сомалі через контроверсійний проєкт нової конституції країни.

Коли в такий спосіб Ефіопія хотіла підірвати суверенітет Сомалі, того самого дня, 4 квітня, офіційний Могадішо висунув ефіопській стороні вимогу закрити свої консульства в Харгейсі, адміністративній столиці регіону Сомаліленду, а також у Гарове, що в регіоні Пунтленд, а Посла Ефіопії в Сомалі Муктара Мохамеда Варе зобов'язали впродовж 72 годин виїхати з країни. Тобто двосторонні відносини між Федеративною Республікою Сомалі й Ефіопією перейшли межу найглибшої кризи.

17 січня 2024 року у штаб-квартирі Африканського Союзу (АС) відбулося регламентне, 1192-ге, засідання Ради з питань миру та безпеки АС, де головним питанням для обговорення була ситуація у відносинах між Ефіопією і Сомалі.

Рада з питань миру та безпеки АС ухвалила заяву із закликом до іноземних країн «дотримуватися принципу невтручання у внутрішні справи країнчленів Африканського Союзу». Водночас на тлі дипломатичного конфлікту між Сомалі й Ефіопією Рада озвучила також рекомендацію обом сторонам «утримуватися від будь-яких дій чи вербальних рефлексій, які можуть негативно впливати на нинішні тісні добросусідські й дружні відносини».

У традиційній для АС манері Рада з питань миру та безпеки, представлена 15 країнами Африки (по три місця для Центральної, Східної, Північної, Південної та Західної Африки), у заяві закликала до «відданості та підтримки у збереженні єдності, територіальної цілісності, незалежності й суверенітету держав-членів Африканського Союзу». У кінцевих положеннях заяви Рада констатувала нагальну потребу залучити для налагодження діалогу між Сомалі й Ефіопією Олусегуна Обасанджо, Високого представника АС у регіоні Підсахарської Африки, колишнього президента Нігерії, якому в березні 2024 року виповнилося 87 років.

Акцентуючи на багатогранній діяльності АС, зазначимо, що 14–15 лютого 2024 року в Аддис-Абебі відбулася 44-та сесія Виконавчої ради АС на рівні міністрів закордонних справ, де провідними спікерами були голова Комісії АС Муса Факі Махамат, Міністр закордонних справ Ефіопії Тає Атске Селассіє, виконавчий секретар Економічної комісії ООН для Африки Клавер Гатете, а також очільник МЗС Коморських островів Дойхір Дулкамал, який водночас головував на засіданні.

На сесії Виконавчої ради АС заслухали й розглянули доповіді та звіти, що стосувалися 47-ї чергової сесії Комітету постійних представників держав-членів АС, яка відбулася в січні 2024 року; діяльності АС, його органів та керівництва 2023 року; оцінки показників виконання завдань АС 2023 року: «механізмів прискорення імплементації Африканської континентальної зони вільної торгівлі». Також чільне місце зайняло обговорення концепту і так званої дорожньої карти діяльності АС на 2024 рік: «Освіта для африканців за вимогами XXI століття: розбудова стійких систем з

метою розширення механізмів доступу до інклюзивного, якісного та належного рівня освіти в Африці». Було розглянуто модальність участі та пріоритетів роботи АС в Групі 20 (G20); підготовку до обрання нового вищого керівництва Комісії АС; формування переліку видатних представників африканських країн (моральних авторитетів) для їхнього членства в Комісії з нагляду за відбором кандидатур на посади нового керівництва Комісії АС; проєкт стратегії й політики партнерства АС. У своєму виступі голова Комісії АС розповів про роботу Фонду миру Африканського Союзу. Також обговорили досягнення Ради міністрів держав-підписантів Угоди про створення Африканської континентальної зони вільної торгівлі; результати інституційної реформи АС; становище в Панафриканському парламенті; проєкти нормативно-правових документів, які стосуються змін та доповнень до Статуту АС про Адміністративний трибунал; проєкт Протоколу до Статуту АС у частині права людини на громадянство в Африці й запобігання випадкам безгромадянства.

У 44-й сесії Виконавчої ради АС також узяли участь глави МЗС Алжиру, Бурунді, Гани, Кабо-Верде, Камеруну, ПАР, Південного Судану, Руанди, Сомалі, Тунісу, Чаду, а також виконавчий секретар Міжурядового органу із розвитку й спеціальний представник Генерального секретаря ООН щодо Судану.

З огляду на те, що сесії Виконавчої ради АС на рівні міністрів закордонних справ зазвичай передують щорічним сесіям Асамблеї АС на рівні глав держав та урядів, 17–18 лютого в Аддис-Абебі відбулася 37-ма сесія Асамблеї АС. За результатами зустрічі ухвалили перехід головування на 2024–2025 роки від Союзу Коморських островів до Мавританії, а також проєкт підсумкового документа, який експерти були схильні вважати виняткова афроспрямованим, оскільки його фабулою був солідарний задум держав-членів АС перетворити цю міжнародну міжурядову організацію на самостійного гравця в сучасній системі міжнародних відносин. Африканський Союз, на додаток до приєднання восени 2023 року до G20, амбітно прагне отримати не менше двох місць постійних представників з правом вето в Раді Безпеки ООН і п'ять місць серед непостійних членів шляхом ініціювання для цього реформи РБ ООН.

2025 рік запропоновано проголосити Роком справедливості для Африки шляхом репарацій, де мали би превалювати наративи про «неоколоніалізм та необхідність відповідальності колективного Заходу перед африканцями за рабство».

Такі прагнення держав Африканського Союзу, які підкріпила так звана Аккрська прокламація в листопаді 2023 року у зв'язку з необхідністю того, щоб континент вимагав від країн Глобального Заходу «компенсацій за колоніалізм та рабство», зумовили стурбованість серед держав-членів ЄС.

Одним із заходів, спрямованих на закріплення домовленостей країн Африканського Союзу за підсумками 44-ї сесії Виконавчої ради АС на рівні глав зовнішньополітичних відомств цих країн, а також 37-ї сесії Асамблеї АС на рівні глав держав та урядів, стала позачергова 22-га сесія Виконавчої ради АС, яка відбулася 15 березня 2024 року в Аддис-Абебі. На ній головним питанням порядку денного було обговорення модальності, гендерного підходу й ротаційного механізму запланованих на лютий 2025 року виборів вищого керівництва АС.

Учасники заслухали звіт про підготовку до виборчих перегонів від Комітету постійних представників АС з урахуванням результатів інституційних реформ 2018 року щодо скорочення кількості портфелів комісарів АС з восьми до шести.

У своєму вступному слові Мохамед Салем Ульд Мерзуґ, Міністр закордонних справ Мавританії та чинний голова Виконавчої ради АС, підкреслив важливість майбутніх виборів, оскільки від осіб, обраних до вищого керівництва АС на 2025–2029 роки, залежатиме здатність країн континенту до інтеграції, єднання й спроможності успішно продовжити реалізацію легітимних очікувань людей згідно з метою і цілями африканського Порядку денного до 2063 року.

На засіданні Виконавчої ради АС слово надали й Тає Атске Селассіє, Міністру закордонних справ Ефіопії, який у своїй промові наголосив на «важливості застосування прагматичного підходу в забезпеченні проведення виборів на керівні посади АС з дотриманням чинних принципів і правил задля збереження цілісності АС».

Головна думка виступу очільника ефіопського зовнішньополітичного відомства збігалася з основною тезою промови Муси Факі Махамата, чинного голови Комісії АС, 17 лютого 2024 року на відкритті роботи 37-ї сесії Асамблеї АС на рівні глав держав та урядів, де найперше стояло риторичне запитання: «Скільки ще часу відведено цій будівлі, щоб вистояти?». Політик мав на увазі Африканський Союз, який останніми роками перебуває у кризі через дезінтеграційні політичні процеси у державах-членах.

Основним результатом позачергової 22-ї сесії Виконавчої ради АС було рішення про те, що у 2025–2029 роках право висування кандидатур на посаду Голови Комісії АС вперше за останні двадцять років буде надано Східному регіону Африки, до якого належать Бурунді, Джибуті, Еритрея, Ефіопія, Кенія, Коморські острови, Південний Судан, Руанда, Сейшели, Сомалі, Судан, Танзанія та Уганда.

З урахуванням гендерного підходу, який також був важливим мірилом для учасників сесії, домовлено про те, що головою АС або його / її заступником (-цею) обиратимуть представників різної статі.

Незважаючи на чинні в АС чіткі критерії для зазначених посад, крім того, що діятиме група, створена з метою об'єктивного оцінювання високого рівня видатних африканців, до процесу відбору кандидатів також буде залучено одну з незалежних консалтингових груп Африки.

Аналізуючи медійну й інформаційну роботу Посольства України, спрямовану на краще порозуміння з керівництвом Ефіопії й Африканським Союзом стосовно підтримки України, варто констатувати плавний, але відчутний перехід у 2023–2024 роках до активнішої підтримки країнами-учасницями АС Формули миру Президента України Володимира Зеленського. Водночас, звичайно, деякі держави Африки, залишаючись ресурсно залежними від країни-агресора, обережно намагаються продовжувати сповідування принципу «нейтралітету» стосовно російсько-української війни.

У цьому контексті також треба враховувати традиційний для країн-членів АС девіз: «Африканські рішення — африканським проблемам», адже в їхній парадигмі сприйняття світу Україна — далека європейська держава.

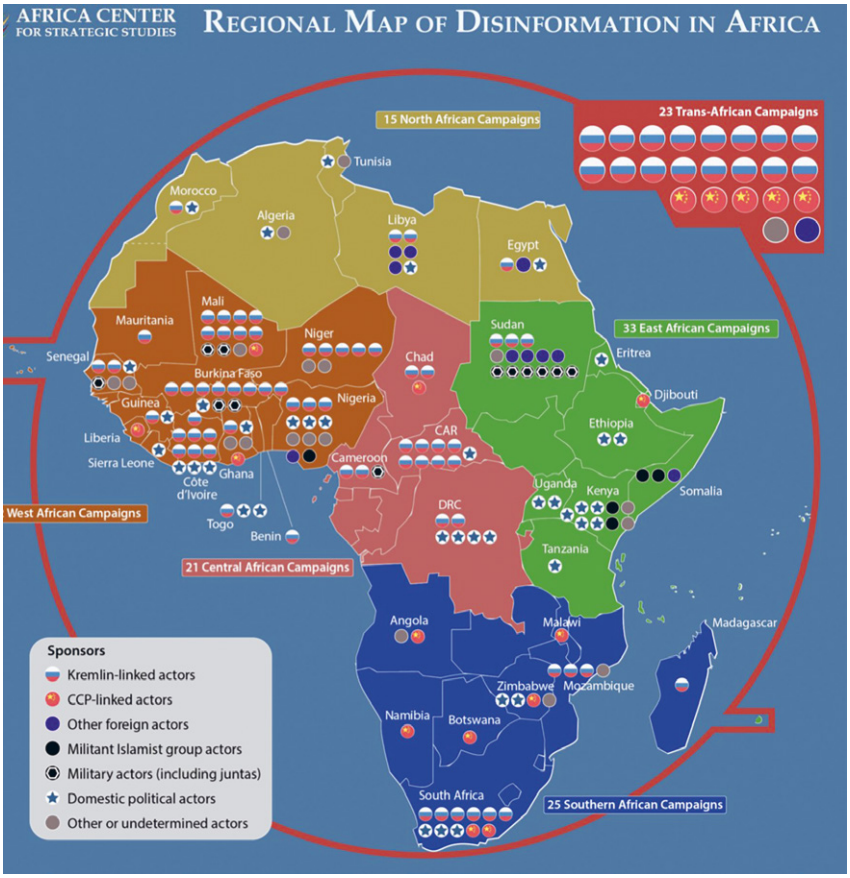

Ілюстрація 5

Водночас експерти Африканського центру стратегічних досліджень на початку 2024 року провели аналіз щодо географії та масштабів дезінформаційного впливу, зокрема РФ, у країнах Африки (іл. 5)[6]. Дослідження показує, що попри 33 інформаційні кампанії за 2022–2023 роки, Ефіопія є однією з найменш вразливих до російської пропаганди держав континенту завдяки проактивній роботі нашого Посольства за напрямом публічної дипломатії та боротьби з фейками на тлі воєнного стану в Україні.

Загалом 2023 рік та перше півріччя 2024 року для Ефіопії були кризовими через активізацію внутрішніх збройних протистоянь. Зокрема, починаючи із січня 2024-го й досі, в Ефіопії продовжують палати кілька вогнищ збройного громадянського протистояння в регіонах Оромо й Амхара, де активно діють ворожі Федеральному урядові сепаратисти — парамілітарні формування SHENE та FANO.

Усе це змусило дипломатичні представництва іноземних країн оновити протоколи для можливої евакуації працівників своїх посольств у разі поширення негативних тенденцій на столицю країни Аддис-Абебу. Тобто якщо ворожі Абію Ахмеду повстанці з регіонів Оромо й Амхара прорвуться зі зброєю до столиці країни, іноземних дипломатів та членів їхніх сімей невідкладно евакуюють поза межі Ефіопії.

---

[6] Africa Center for Strategic Studies (2024) *Mapping a Surge of Disinformation in Africa*, 13 March. Available at: https://africacenter.org/spotlight/mapping-a-surge-of-disinformation-in-africa/

Oleksandr ZUB,
PhD in Political Science,
Peacekeeper veteran (UN Protection Force in Croatia
and in Bosnia and Herzegovina during the Yugoslav Wars),
Chargé d'Affaires of Ukraine in the Federal Democratic Republic of Ethiopia

WORKING IN CRISIS REGIONS OF THE WORLD IS THE KEY TO A DIPLOMAT'S SUCCESS

According to the conclusions of the Annual Threat Assessment of the US Intelligence Community as of 5 February 2024, Ethiopia is characterised as a country 'undergoing multiple, simultaneous internal conflicts, heightening interethnic tensions and the risk of atrocities against civilians.' The general description of security challenges provided by the authors of this document is the result of an analysis of 'the potential for interstate conflicts and domestic turmoil in other countries around the world, which continues to pose challenges for US national security and threats to allies and partners.' American experts state that 'rising tension and instability from these flashpoints can be exacerbated by the intensifying global power competition given the complex and interconnected security landscape. Conflicts, particularly those that disrupt global trade and investment flows, might lead to rising energy prices and increased economic fragility even in countries that are not directly involved [...] Regional and localised conflicts have far-reaching and sometimes cascading implications for not only neighbouring countries, but also the world.'[1]

The major issues remaining of concern to all leaders of the continent are the COVID-19 pandemic and other epidemics and their consequences; the food crisis; climate change and warming (soil erosion, desertification, crop failure due to drought); growing poverty and extreme poverty; security instability (coups d'état, separatism, civil wars, terrorist activity); uncontrolled internal migration due to the growth of Africa's population and the resource and financial capacity of local governments to address the threat of continental overpopulation.

The activities of the Embassy of Ukraine in Ethiopia in 2023–24 proceeded against the backdrop of the negative consequences on African countries of Russia's full-scale invasion of Ukraine. In addition, Russia has been conducting

[1] Office of the Director of National Intelligence (2024) *Annual Threat Assessment of the U.S. Intelligence Community,* 5 February. Available at: https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2024-Unclassified-Report.pdf.

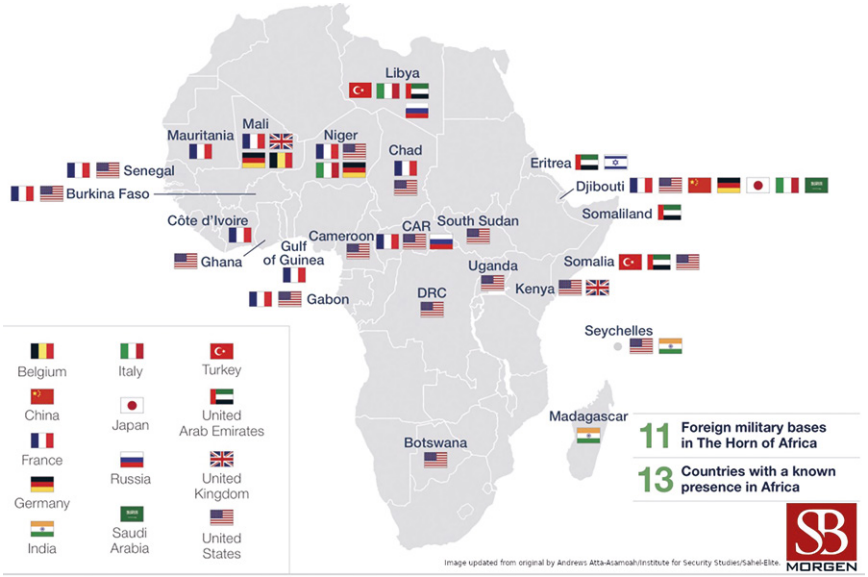

Figure 1

military and technical expansion in the region: while the targeted thematic comparative analysis identified only two Russian military bases at the end of 2020 (Fig. 1)[2], there were five of them in Egypt, Eritrea, Madagascar, Mozambique, and Sudan at the end of 2023 (Fig. 2)[3].

Experts also point to 11 alleged bases of the Russian PMC Wagner (as of 2023) in *Angola, Botswana, Burkina Faso, Central African Republic, DR Congo, Guinea, Guinea-Bissau, Madagascar, Mali, Mozambique,* and *South Sudan*.

Due to these reasons, African countries have become very pragmatic actors in the current development stage of the international system.

As for possible negative consequences due to violations of international law, the most high-profile incident was the visit of

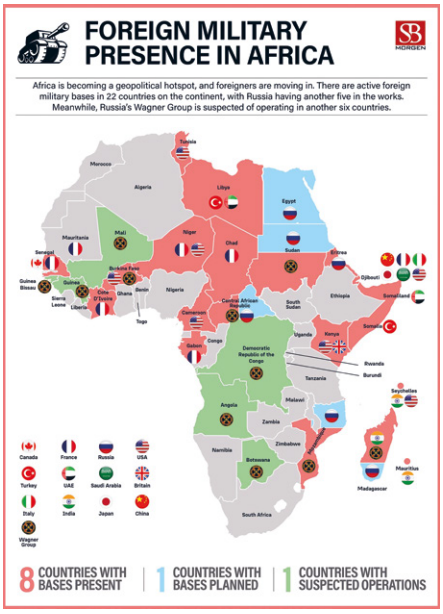

Figure 2

[2] SBM Intelligence (2020) *Chart of the week: Foreign military presence in Africa,* 11 November. Available at: https://www.sbmintel.com/2020/11/chart-of-the-week-foreign-military-presence-in-africa/

[3] SBM Intelligence (2023) *Chart of the week: Foreign military presence in Africa,* 10 August. Available at: https://www.sbmintel.com/2023/08/chart-of-the-week-foreign-military-presence-in-africa-2/

the so-called president of the Somali region of Somaliland, Muse Bihi Abdi, to Addis Ababa in early January 2024 to sign a Memorandum of Partnership and Cooperation with Ethiopia, with the main agreement being the transfer of a 20-kilometre coastline to Ethiopia for 50 years on the condition that Ethiopia recognise Somaliland.

As a result, the official Mogadishu immediately convened an emergency meeting of its government to consider options for responding to Ethiopian Prime Minister Abiy Ahmed's attempt to encroach on the sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Somalia, recalling its Ambassador from Addis Ababa for consultations. In addition, Somalia called on the UN Security Council, the African Union, the Arab League, and the Organisation of Islamic Cooperation to help protect its territorial integrity and to exert diplomatic pressure on Ethiopia to restore international law.

In this context, the Ethiopian side took these steps in addition to the crisis in its relations with Egypt, Eritrea, and Sudan. Motivated by its formal accession to the BRICS on 1 January 2024 with the support of Russia and China, Ethiopia has generally moved to the path of open confrontation with neighbouring countries in its foreign policy.

As for Sudan, in early 2024, Addis Ababa hosted Mohammed Hamdan Dagalo, leader of the Sudanese paramilitary group, who met with Demeke Mekonnen, Ethiopian Deputy Prime Minister and Minister for Foreign Affairs, and Abiy Ahmed, Prime Minister. The parties discussed ways to find peace in Sudan from the perspective of 'Ethiopia, the main generator of peacemaking ideas in the Sub-Saharan Africa region'.

This action led to harsh criticism from the head of the Transitional Sovereignty Council of Sudan, Abdel Fattah al-Burhan, and aggravated the already extremely tense relations between the two countries.

For its part, official Khartoum strongly condemned 'the countries that hosted Mohammed Hamdan Dagalo', describing it as 'interference in the internal affairs of Sudan'. The head of the Transitional Sovereignty Council of Sudan, Abdel Fattah al-Burhan, categorically refused to visit Addis Ababa and Djibouti, where talks with the leader of the Sudanese rebels were to take place under the auspices of the Intergovernmental Authority on Development in Eastern Africa (IGAD) to find ways to resolve the situation in this country, which is currently embroiled in armed conflict. As for Egypt, these trends developed against the background of a deadlock in the negotiations between Addis Ababa and Cairo on the water allocation of the Blue Nile River, where the Ethiopian side has single-handedly decided to build a dam for the Renaissance hydroelectric power station since 2011.

When planning rapprochement with the Somali region of Somaliland, bypassing the position of the official Mogadishu, Ethiopia was encouraged by the fact

that Russia had stepped up supplies of electronic warfare systems (Krasukha-2) for the Ethiopian military in late 2023, Türkiye — spare parts and warheads for drones (Bayraktar), the UAE — guided aerial bombs (Mark 8), China — AK-47 and Type 56 assault rifles and drones (Wing Loong G1).

In this sense, it is also worth mentioning the Ethiopian-Chinese solid trade and economic cooperation: in January 2024, China agreed to inject almost $2.5 billion into the Ethiopian economy (construction of a dry port, railway, roads and infrastructure). For this purpose, the parties even established the Centre for Network Investment in Ethiopia.

The Prime Minister of Ethiopia relied on the support of the BRICS member states, which the country joined on 1 January 2024, as well as from the Middle Eastern states, which were the leaders of international support for the unrecognised territorial entity of Palestine in its confrontation with Israel at that time. He also hoped for the support of the Russian Federation and China, which have veto power in the UN Security Council.

Describing his plan to representatives of the international community in Addis Ababa, Abiy Ahmed voiced the story of 'the priority of the interest of the Ethiopian people, with its total population exceeding 120 million people, who urgently need Ethiopia's diversified access to the sea for survival'. The Prime Minister relied on alleged consultations on this issue with neighbouring Eritrea and Djibouti.

However, 'it was due to the refusal of the official Asmara to satisfy Ethiopian aspirations to gain access to the Eritrean port of Assab, as well as the significant commercial burden on the Ethiopian economy due to the use of the Djibouti port for more than 30 years, that a decision was made to conclude a Memorandum of Partnership and Cooperation with Somaliland.'

In this regard, it should be noted that Abiy Ahmed did not dare to attack Eritrea by force to gain access to the port of Assab, as armed groups from the rebellious Ethiopian regions of Amhara, Oromia, Afar and Tigray, which were not under his control, declared their readiness to support the Eritrean side in such a case. Russia also plays an important role, having signed agreements with Eritrea on military and technical cooperation in early 2023. Primarily, it concerned the construction of infrastructure for the logistics base of the Russian Navy in the local ports of Massawa and Assab.

In Ethiopia's government-controlled cities, there were festive mass demonstrations in support of Prime Minister Abiy Ahmed's 'diplomatic talent'. In addition, the EU's statement on the above recalled 'the importance of respecting the sovereignty and the territorial integrity of Somalia, the Charters of the African Union and the United Nations. This is key for the peace and stability of the entire Horn of Africa region'.

Somali President Hassan Sheikh Mohamud has enlisted the support of Egypt, the Arab League, and Türkiye in an effort to solidify a pro-Somali coalition.

In particular, already in February 2024, the Federal Government of Somalia signed in Ankara an Agreement on Cooperation with Türkiye on Defence and Economic Relations, where the main provisions of the document, which is valid for ten years, relate to planning and ensuring joint air, land and sea operations in case of defence; construction of ships, building and operation of ports and facilities, creation of the necessary legal mechanisms for this and unification of laws regulating the maritime sphere between the two countries; taking unilateral and joint measures to combat all types of threats in the sovereign maritime zones of both countries, especially those related to 'terrorism, piracy, illegal fishing and smuggling'; construction of separate and joint facilities, establishment of appropriate security zones; training, support for education and provision of equipment to the army of the Federal Republic of Somalia; creation and management of coastal security facilities; development and modernisation of naval forces.

Regarding the prevention of marine pollution, the parties agreed that Somalia will grant free access to its territory to all Turkish companies engaged by Türkiye to implement the provisions of this Agreement, with the official Mogadishu providing appropriate security zones. If the parties intend to conclude additional agreements on this issue, Türkiye and Somalia decided to exercise this right by signing additional protocols to the Agreement.

The Turkish media published an interview with Somali President Hassan Sheikh Mohamud, in which he said that the UN Security Council had lifted the international arms embargo on his country and that Somalia would further purchase Bayraktar drones from Türkiye for its needs. In return, Türkiye will terminate the sale of these drones to Ethiopia.

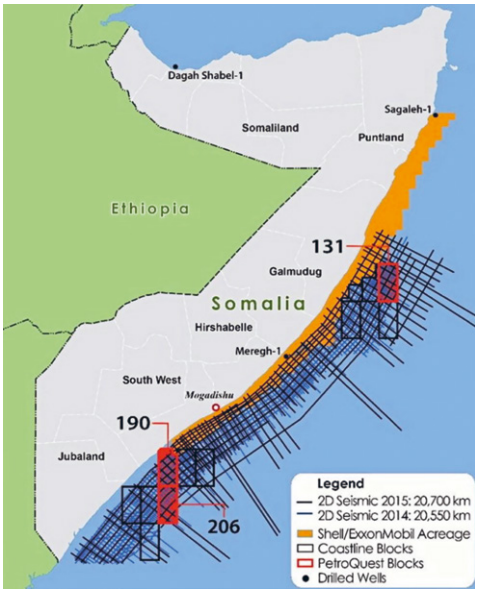

Figure 3

The head of the Federal Government of Somalia, Hamza Abdi Barre, made a statement that the signing of the Agreement would 'put an end to any fears of further growth of terrorism in Somalia, acts of piracy, illegal fishing and external encroachment or threats to his country's maritime waters', referring in this context to Ethiopia.

The signing of the Somali-Turkish agreement with official Mogadishu, to which Türkiye has already delivered most of the necessary equipment for the implementation of its projects, coincides with the intensification of

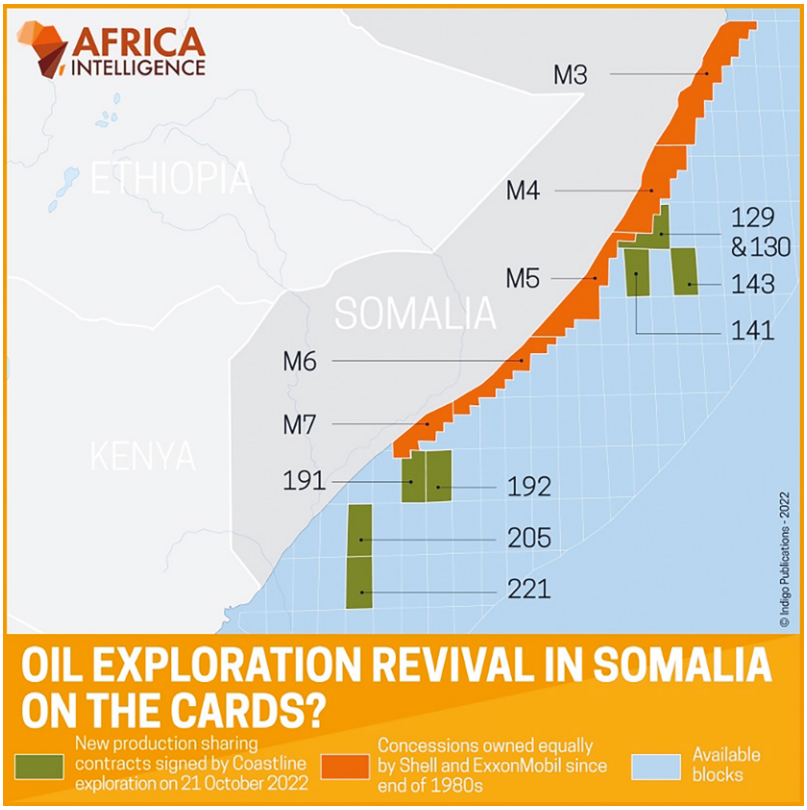

Figure 4

Somalia's contractual and legal relations with other countries worldwide, as the offshore of this African state is rich in oil and gas reserves, which makes the relevant offshore exploration a promising business (Fig. 3)[4], (Fig. 4)[5].

Aware of the unpredictable development of the situation in terms of possible negative consequences for Ethiopia, in early March 2024, the head of the Ethiopian government, Abiy Ahmed, resorted to so-called shuttle diplomacy, focusing on closer ties with Kenya.

Thus, Abiy Ahmed's state visit to Kenya, where President William Ruto warmly welcomed the Ethiopian Prime Minister, resulted in the signing of a joint communiqué, which local experts called 'a broad-based document without a clear subject matter', as the leaders of Kenya and Ethiopia mainly 'stressed the need to maintain peace, security and stability in Africa as a prerequisite for economic growth and development'. Despite the accompanying

[4] Esau, I. (2024) 'US player secures three deepwater blocks in Africa's final offshore frontier', *Upstream*, 12 March. Available at: https://www.upstreamonline.com/exclusive/us-player-secures-three-deepwater-blocks-in-africa-s-final-offshore-frontier/2-1-1609787

[5] Africa Intelligence (2022) *Somalia: How Coastline Exploration bagged first oil deal of HSM era,* 2 November. Available at: https://www.africaintelligence.com/eastern-africa-and-the-horn/2022/11/02/how-coastline-exploration-bagged-first-oil-deal-of-hsm-era,109840928-art

protocol textual assurances of friendship and solidarity, Abiy Ahmed and William Ruto reaffirmed the recognition, respect and importance of protecting the sovereignty and territorial integrity of states, condemned the practice of unconstitutional changes of government in African countries, and 'the inadmissibility of external interference in the internal political processes of African countries', which primarily referred to Western states. This emphasis is considered key, as it clearly outlines a new paradigm of relations between African states and the Western world.

One of the most striking doctrinal manifestations is the event that took place on 2 March 2024 in Addis Ababa. According to local news headlines, it was dedicated to the 128th anniversary of the Ethiopian people's victory over foreign colonisers, which refers to Italy's attempt to spread its culture and customs in Ethiopia during that period.

It is noteworthy that the planned title of the event, which was initially put in official invitations to foreign diplomats as a panel discussion on Harnessing the Spirit of Past Victories for Africa's Development, was changed by the local Ministry of Foreign Affairs to Adwa: Victory of the Black People a few days later. In addition, with the assistance of China and the UAE, an expensive reconstruction of one of the locations was carried out in the Ethiopian capital.

In order to closely monitor the processes that took place in January–March 2024 around the situation with Ethiopia's signing of the Memorandum of Partnership and Cooperation with the unrecognised territorial entity Somaliland, which is the sovereign territory of the Federal Republic of Somalia, Ethiopian Prime Minister Abiy Ahmed and US Assistant Secretary of State for African Affairs Molly Phee met in Addis Ababa in those tumultuous days for the parties to the diplomatic conflict. In the presence of the US Special Envoy for the Horn of Africa, Mike Hammer, and the head of Ethiopian intelligence, they discussed regional security in Sub-Saharan Africa.

The same day, the Ethiopian side provided Molly Phee with an opportunity to meet with the Ethiopian Minister of Finance, and the parties discussed the state of affairs with the reform of the local economy and the prospects for further cooperation between the official Addis Ababa and the International Monetary Fund and the World Bank.

All these talks concerned the critical human rights situation in Ethiopia: the meetings with the American side took place against the backdrop of harsh criticism from the US, EU, UK and other countries of the Global West against Abiy Ahmed for another bloody massacre — extrajudicial executions carried out by federal government-controlled forces in early 2024 against almost fifty civilians in the city of Merawi in the Amhara region, where a special legal regime of state of emergency is maintained.

The United Kingdom, owning a 30% stake in the Berbera seaport (Somaliland region of Somalia), sought to put all possible diplomatic efforts to prevent the escalation of tensions in Sub-Saharan Africa due to Ethiopia's political agreements with the regional authorities of Somaliland. The official Mogadishu perceived them as a violation of the UN Charter by the Ethiopian side, an encroachment on the country's territorial integrity and sovereignty.

Along with the diplomatic efforts of the Global West aimed at preventing the Sub-Saharan Africa region from becoming a hotbed of danger, Kenya also tried to resolve the diplomatic crisis between Ethiopia and Somalia by initiating talks with delegations from both sides of the conflict in early March 2024.

The Kenyan and American sides mediated these talks; Somalia was represented by Ali Mohamed Omar, Acting Minister for Foreign Affairs and International Cooperation, and several other confidants of the Somali president, and Ethiopia was represented by an interagency delegation of secret services and the Ministry of Foreign Affairs. However, no agreement was reached, as the Somali side demanded that Ethiopia first and foremost officially withdraw from the Memorandum of Partnership and Cooperation with Somaliland, deny any future encroachment on Somalia's sovereignty and territorial integrity, and make a statement confirming that Somaliland is an integral part of Somalia.

In turn, aiming at the outcome regarding Somaliland, the Ethiopian side devoted the following weeks to attempts to escalate tensions on the Ethiopian-Somali border (locations Balanbale, Buuhoodle, El Barde, Tuur Dibi and Ferfer), sending several infantry battalions accompanied by a Grad MLRS division for military manoeuvres. At the same time, the Ethiopian Prime Minister tried to intensify political communication with former Somali President Mohamed Farmaajo, who, according to Abiy Ahmed's plan, together with the seventh president of the country, Sharif Sheikh Ahmed (until 2012), was supposed to create preconditions in the Federal Republic of Somalia 'for a political uprising that would begin with a motion of no confidence' in the current president, Hassan Sheikh Mohamud, who has been in office since May 2022.

In the first days of April 2024, official Addis Ababa hosted a delegation from the Somali region of Puntland, whose leaders had previously refused to recognise the central government of Somalia due to the controversial draft of the country's new constitution.

When Ethiopia intended to undermine Somalia's sovereignty in this way, on the same day, 4 April, official Mogadishu demanded that Ethiopia close its consulates in Hargeisa, the administrative capital of the Somaliland region, and Garowe, the Puntland region, and Ethiopia's Ambassador to Somalia, Muktar Mohamed Ware, was ordered to leave the country within 72 hours. This means bilateral relations between the Federal Republic of Somalia and Ethiopia have crossed the line into a deep crisis.

On 17 January 2024, the 1192nd regular meeting of the African Union Peace and Security Council was held at the headquarters of the AU, where the main issue was to discuss the situation between Ethiopia and Somalia.

The AU Peace and Security Council adopted a statement calling on foreign countries to 'respect the principle of non-interference in the internal affairs of African Union member states'. At the same time, against the backdrop of the diplomatic conflict between Somalia and Ethiopia, the Council also recommended that both sides 'refrain from any action or verbal reflection that could negatively affect the current close good neighbourly and friendly relations'.

In the traditional AU manner, the Peace and Security Council, represented by 15 African countries (three seats each for Central, Eastern, Northern, Southern and Western Africa), called for 'commitment and support in preserving the unity, territorial integrity, independence and sovereignty of the African Union member states'. In the final provisions of the statement, the Council noted the urgent need to engage Olusẹ́gun Ọbasanjọ, the AU High Representative for the Horn of Africa and former President of Nigeria, who turned 87 in March 2024, to facilitate dialogue between Somalia and Ethiopia.

Emphasising the AU's multifaceted activities, we note that on 14–15 February 2024, the 44th session of the AU Executive Council at the level of foreign ministers took place in Addis Ababa. Its leading speakers were Chairperson of the AU Commission Moussa Faki Mahamat, Minister for Foreign Affairs of Ethiopia Taye Atske Selassie, Executive Secretary of the United Nations Economic Commission for Africa Claver Gatete, and Minister for Foreign Affairs of the Comoros Dhoihir Dhoulkamal, who also chaired the meeting.

The session of the AU Executive Council considered the reports and presentations on the 47th regular session of the Committee of Permanent Representatives of the AU member states held in January 2024; the activities of the AU, its bodies and leadership in 2023; and the assessment of the performance indicators for the implementation of the AU's 2023 objectives: 'mechanisms to accelerate the implementation of the African Continental Free Trade Area'. The discussion of the concept and the so-called roadmap of the AU's activities for 2024 also took a prominent place: 'Educate an African fit for the 21st century: building resilient education systems for increased access to inclusive, lifelong, quality and relevant learning in Africa'. The participants discussed the modality of the AU's participation and priorities in the G20; preparations for the election of the new senior leadership of the AU Commission; the formation of a list of prominent African representatives (moral authorities) for their membership in the Commission to oversee the selection of candidates for the new leadership of the AU Commission; and the draft AU Partnership Strategy and Policy. In his speech, the Chairperson of the AU Commission spoke about the work of the African Union Peace Fund. The participants also discussed the achievements

of the Council of Ministers of the African Continental Free Trade Area Agreement; the results of the AU institutional reform; the situation in the Pan-African Parliament; draft legal instruments on amendments to the AU Charter on the Administrative Tribunal; and the draft Protocol to the AU Charter on the Human Right to a Nationality in Africa and the Eradication of Statelessness.

The 44th session of the AU Executive Council was also attended by the Foreign Ministers of Algeria, Burundi, Cameroon, Cape Verde, Chad, Ghana, Rwanda, Somalia, South Africa, South Sudan, and Tunisia as well as the Executive Secretary of the Intergovernmental Authority on Development and the Personal Envoy of the UN Secretary-General for Sudan.

Given that the sessions of the AU Executive Council at the level of foreign ministers usually precede the annual sessions of the AU Assembly at the level of Heads of State and Government, the 37th session of the AU Assembly was held in Addis Ababa on 17–18 February. The meeting resulted in the transfer of the respective chairmanship for 2024–25 from the Union of the Comoros to Mauritania, as well as a draft concluding document, which experts tended to consider exclusively African-oriented, as its subject was the solidarity of the AU member states to transform this international intergovernmental organisation into an independent actor in the modern system of international relations. In addition to joining the G20 in the autumn of 2023, the African Union is ambitiously seeking to obtain at least two permanent veto seats on the UN Security Council and five non-permanent seats by initiating UN Security Council reform.

It is proposed to declare 2025 the Year of Justice for Africa through Reparations, where narratives about 'neocolonialism and the need for the collective West to be responsible to Africans for slavery' should prevail.

These aspirations of the African Union states, which the so-called Accra Proclamation reinforced in November 2023, regarding the need for the continent to demand 'compensation for colonialism and slavery' from the countries of the Global West, have caused concern among EU member states.

One of the measures aimed at consolidating the agreements of the African Union countries following the 44th session of the AU Executive Council at the level of foreign ministers, as well as the 37th session of the AU Assembly at the level of Heads of State and Government, was the extraordinary 22nd session of the AU Executive Council, which took place in Addis Ababa on 15 March 2024. The main item on the agenda was the discussion of the modality, gender approach and rotational mechanism for the AU's senior leadership elections scheduled for February 2025.

Participants heard a report from the Permanent Representatives Committee of the AU on the preparations for the election race, taking into account the results of the 2018 institutional reforms to reduce the number of AU Commissioners' portfolios from eight to six.

Delivering his opening remarks, Mohamed Salem Ould Merzoug, Minister for Foreign Affairs of Mauritania and current Chairperson of the AU Executive Council, stressed the importance of the upcoming elections, as the individuals elected to the AU's senior leadership for 2025–29 will determine the continent's ability to integrate, unite and successfully continue to meet the legitimate aspirations of the people in line with the purpose and goals of the African Agenda 2063.

At the meeting of the AU Executive Council, the floor was also given to Taye Atske Selassie, Minister for Foreign Affairs of Ethiopia, who in his speech stressed 'the importance of adopting a pragmatic approach to ensure that elections to the AU leadership positions are conducted under existing principles and rules in order to preserve the integrity of the AU'.

The main point of the Ethiopian foreign minister's speech coincided with the essential thesis of the speech of Moussa Faki Mahamat, the current Chairperson of the AU Commission, on 17 February 2024 at the opening of the 37th session of the AU Assembly at the level of Heads of State and Government, where the first question was a rhetorical one: 'How much longer does this building have to stand?'. The politician was referring to the African Union, which has been in crisis in recent years due to disintegrative political processes in its member states.

The main outcome of the 22nd extraordinary session of the AU Executive Council was the decision that in 2025–29, East Africa, which includes Burundi, Comoros, Djibouti, Eritrea, Ethiopia, Kenya, Rwanda, Seychelles, Somalia, South Sudan, Sudan, Tanzania and Uganda, will be granted the right to nominate candidates for the post of Chairperson of the AU Commission for the first time in the last twenty years.

Taking into account the gender approach, which was also an important consideration for the session participants, it was agreed that the Chairperson of the AU or their deputy would be elected from people of different genders.

While the AU has clear criteria for these positions, in addition to a panel set up to objectively assess the high calibre of outstanding Africans, one of Africa's independent consulting groups will also be involved in the selection process.

Analysing the media and information work of the Embassy of Ukraine aimed at better understanding with the leadership of Ethiopia and the African Union regarding support for Ukraine, it is worth noting a smooth but noticeable transition in 2023–24 to more active support by the AU member states for President Zelenskyy's Peace Formula. At the same time, some African states, remaining resource-dependent on the aggressor country, are cautiously trying to continue to profess the principle of 'neutrality' in relation to the Russian-Ukrainian war.

In this context, it is also necessary to consider the traditional motto of the AU member states: 'African solutions to African problems', as in their perception of the world, Ukraine is a distant European country.

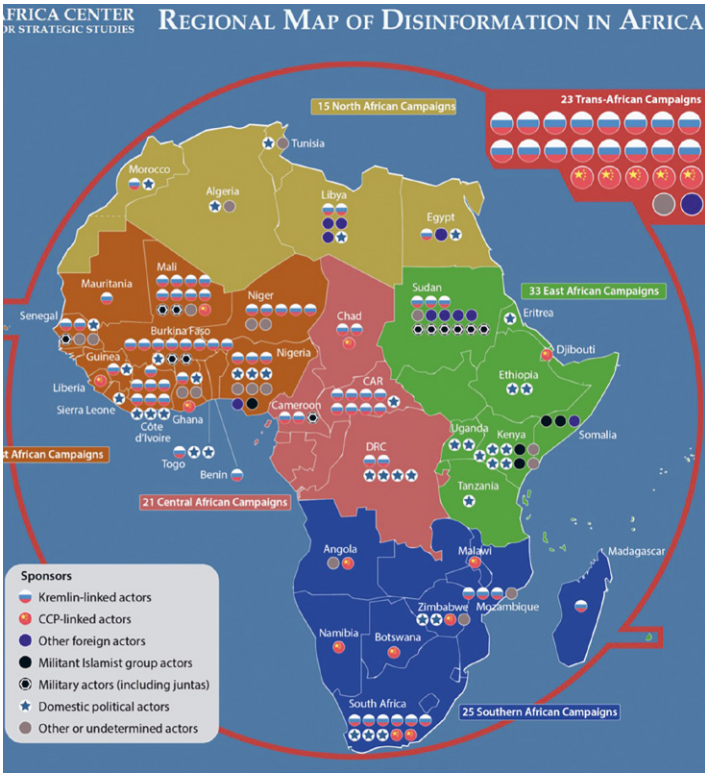

Figure 5

At the same time, in early 2024, experts from the African Center for Strategic Studies analysed the geography and scale of disinformation influence, including that of the Russian Federation, in African countries (Fig. 5)[6]. The study shows that despite 33 information campaigns during this period, Ethiopia is one of the least vulnerable countries on the continent to Russian propaganda thanks to the proactive work of our Embassy in public diplomacy and combating fakes against the backdrop of martial law in Ukraine in 2022–23.

In general, 2023 and the first half of 2024 were crisis years for Ethiopia due to the intensification of internal armed confrontations. In particular, since January 2024, several hotbeds of armed civil conflict have continued to burn in Ethiopia in the Oromia and Amhara regions, where separatists hostile to the Federal Government — the paramilitary groups SHENE and FANO — are active.

All of this has forced diplomatic missions of foreign countries to update protocols for the possible evacuation of their embassy staff in case negative trends spread to the capital, Addis Ababa. That is, if the rebels hostile to Abiy Ahmed from the Oromo and Amhara regions break through with weapons to the capital, foreign diplomats and their families will be immediately evacuated outside Ethiopia.

[6] Africa Center for Strategic Studies (2024) *Mapping a Surge of Disinformation in Africa*, 13 March. Available at: https://africacenter.org/spotlight/mapping-a-surge-of-disinformation-in-africa/

Василь ГАМЯНІН,
Надзвичайний і Повноважний Посол
України в Республіці Індонезія

ПРО РОЗВИТОК ІНДОНЕЗІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН

— Індонезія послідовно підтримує територіальну цілісність України, а Президент Джоко Відодо перший серед лідерів азійських держав відвідав Київ після початку російського повномасштабного вторгнення. Пане Посол, охарактеризуйте, будь ласка, нинішній стан двосторонніх відносин і перспективи їхнього поліпшення.

— Насамперед хочу висловити сподівання, що наші читачі мудрі та досвідчені й читатимуть між рядків, адже багато чого я не можу сказати з певних міркувань. Наприклад, є мої особисті думки, є офіційна позиція, а є інформація для службового користування, якою не можу ділитися на широкий загал. Певен, кмітливі читачі здогадаються, що саме я хотів сказати.

Джоко Відодо був не просто першим азійським лідером, він був першим лідером не з Європи чи Північної Америки, тобто до нього ніхто з Африки, Латинської Америки, Океанії чи Азії не їздив до України на такому рівні. Інакше кажучи, він був першим лідером від «колективного Півдня», котрий відвідав Україну від початку повномасштабної російської агресії. Причому він був із дружиною і на наше велике прохання приїхав спочатку до Києва, хоча програма могла передбачати відвідання спочатку Москви, а потім Києва. Візит був короткий, але дуже непростий, нам було нелегко пройти всі положення, які ми запланували. І це був надзвичайно

Посол України в Республіці Індонезія Василь Гамянін з Президентом Індонезії Джоко Відодо (2014–2024 рр.)

Ambassador of Ukraine to the Republic of Indonesia Vasyl Hamianin with President of Indonesia Joko Widodo (2014–24)

хоробрий вчинок. Цікаво, що саме той день був чи не єдиним за війну, коли на Україну не впала жодна ракета чи дрон. І саме того дня до нас завітав Президент Індонезії.

Важливо розуміти й інше: коли у спорті біжимо якусь дистанцію — стометрівку чи марафон, те, як стартуємо, має значення, але головне — як ми фінішуємо. Якщо ви пробігли 99 метрів із потрібних 100 і зупинилися, навіть якщо ви до того лідирували, були найшвидшими, найпотужнішими, але зупинились і не добігли, то дистанцію не вважають завершеною. А в цьому випадку ми маємо перший крок. Перший дуже потужний крок, але, мабуть, лише це. Лідер Індонезії зробив надзвичайно важливі кроки: він поїхав до Києва, запросив Президента Володимира Зеленського і Україну загалом узяти участь у заходах G20. Це було дуже позитивно і перспективно.

Але далі цього справа не пішла: наприклад, не було створено координаційних механізмів або робочих груп, не було продовжено діалог щодо проблеми. Фактично, питання взагалі не порушували в політичній площині Індонезії. Все, про що йшлося, маркували як щось «в Україні»: конфлікт в Україні, ситуація в Україні, ситуація довкола України, напруженість, ескалація в Україні. Агресора не було ні засуджено, ані згадано. Але ж ми сподівалися, що після першого кроку будуть і наступні, а надто з огляду на те, що Індонезія має непересічний досвід і практику врегулювання міжнародних конфліктів. Скажімо, в Камбоджі: активна «човникова дипломатія» спрацювала, питання владнали.

Нинішній стан, на мою думку, нагадує перезавантаження, тому що добігає кінця десятирічний термін президентства пана Джоко Відодо, який був в Україні і очолював знаменитий саміт G20. Новий Президент уже відомий, але це буде зовсім інша сторінка. Ми зараз терпляче чекаємо цього дня, адже специфіка президентсько-парламентських виборів в Індонезії полягає в тому, що вибори Президента і членів Парламенту відбулися 14 лютого, а інавгурація проходитиме у жовтні. Наразі країна перебуває в перехідному періоді, фактично у стані переформатування Кабінету і підготовки до подальшої роботи. Відповідно, дипломатичне життя трохи сповільнилося.

З початком жовтневих подій на Близькому Сході з порядку денного Міністерства закордонних справ Індонезії «українське питання» зникло, відтоді про Україну не згадують в офіційних виступах чи заявах МЗС[1].

В ООН Індонезія підтримує більшість резолюцій щодо України, часом утримується — як у випадку голосування резолюцій щодо прав людини в окупованому Криму. Індонезія зазвичай підтримує Україну в міжнародних організаціях, зокрема, завдяки голосу Індонезії з кількох міжнародних організацій РФ виключили, у деяких випадках це сталося вперше в історії.

Характеризуючи нинішній стан двосторонніх відносин і перспективи, скажу одне слово: позитивно. Ми маємо великі надії, але повинні тяжко попрацювати в цьому напрямі. І це не залежить лише від посла чи Посольства. Україна має працювати не лише на військовому, а й на дипломатичному треку в усьому світі, інакше — втрачатимемо підтримку країн. Тому маємо тримати позитивний тонус синьо-жовтого кольору.

Зі свого боку, робимо все можливе, щоб прапор України впевнено фігурував на мапі Індонезії. Це складна і різноманітна країна, і тут працюєш не з одним Урядом, а з кількома громадами. Всі різні, в усіх свої сподівання та побажання.

— Обраний Президент Індонезії Прабово Субіанто 2023 року запропонував свій «мирний план» у російсько-українській війні: припинення вогню, розведення сил і створення демілітаризованої зони з подальшим референдумом на окупованих територіях, що є неприйнятним сценарієм для нашої держави. Що стало підґрунтям цієї пропозиції? Якою Ви бачите динаміку відносин між Україною та Індонезією після інавгурації пана Прабово?

— Мене про це запитують із червня 2023 року індонезійські друзі, політики й іноземні дипломати. Вкрай важливо розуміти, що Україна не перебуває на порядку денному Уряду Індонезії, а Прабово Субіанто був єдиним політиком такого масштабу і рівня, єдиним членом чинного Уряду, котрий узагалі порушив цю важливу тему на міжнародному рівні. Але це не виглядало як доручення або готовий план. Це не був план. План — це коли команда під керівництвом нашого Президента місяцями відпрацьовує Формулу миру. Кожне слово, кожне формулювання, стан реалізації, актуальність тощо.

Прабово тоді озвучив низку ідей і власних думок з цього приводу. Важливо, що він розпочав полеміку, запропонував певну альтернативну платформу для обговорення цієї проблеми. І це було сміливо, а надто з огляду на специфіку регіону ПСА. Цей регіон складний, і Росію тут далеко не всі сприймають як агресора. Ідея була — розпочати обговорення. Якби

[1] 11 липня МЗС РІ оприлюднило твіт (Х) із засудженням російської атаки на цивільну інфраструктуру України, зокрема й дитячу лікарню.

Василь Гамянін з Міністром оборони Індонезії Прабово Субіанто (Прабово Субіанто оголосили переможцем президентських виборів, які відбулися в лютому 2024 року)

Vasyl Hamianin with the Minister of Defence of Indonesia Prabowo Subianto (Prabowo Subianto was announced the winner of the presidential election held in February 2024)

його не почали активно критикувати, ця ідея могла б перетворитися на платформу, де Індонезія відігравала б активну, позитивну і конструктивну роль. Це могла би бути, наприклад, платформа АСЕАН.

Вважаю, що на той момент це був шанс для подальшого діалогу. Ми можемо не погодитися з ідеями, але точно можемо полемізувати. Звісно, не кожна ідея має бути реалізована, але пропозиції Прабово точно містили конструктив і потенціал для обговорення — як публічного, так і в закритому форматі.

Ще один важливий пункт: якщо трішки заглибитись у питання, то можна зрозуміти, чому для нього, військової людини, вибори будь-які і будь-де в контексті присутності миротворців виглядають значно краще, ніж ті самі вибори під автоматами російських загарбників. Ми боремося проти так званих виборів на окупованих територіях, які відбулися під дулами автоматів, бо це незаконно, непрозоро, недемократично. А якщо уявити, що там були «блакитні шоломи» і спостерігачі від ООН? Це була одна з ідей, і вона має право на існування.

Чого я очікую? Лише позитиву, але критично важливим буде те, як ми розпочнемо нашу взаємодію і співпрацю з новим Президентом, Урядом і Парламентом. Прабово Субіанто — людина надзвичайно цікава, самостійна, з неординарним мисленням і величезним досвідом. Військова людина. Державник. Ми добре розуміємо, що нам треба робити, щоб продемонструвати, що ми справжні друзі й надійні партнери. Подивимося, як це спрацює в масштабах країни. Надії в мене позитивні, плани — конкретні й масштабні. А на багатьох напрямах треба буквально все починати з нульової позначки.

— Унаслідок повномасштабного вторгнення росії товарообіг між Україною та Індонезією 2022 року скоротився майже вчетверо, як порівняти з 2021 роком. Як би Ви охарактеризували нинішні торговельно-економічні відносини між двома країнами? Чи зростає взаємний інтерес бізнесових кіл і які сфери найперспективніші?

— Насамперед зауважу, що товарообіг становив приблизно 1 мільярд 300 мільйонів доларів. Для такої країни, як Індонезія, це не дуже значний показник. Фактично, Індонезія може спожити все, що ми виробляємо, і навіть більше, тому товарообіг був недостатньо великим. А головне — там було дві позиції: пшениця від нас і пальмова олія від них. Вони покривали 95% усього товарообігу. Не дуже добре, коли дві позиції становлять майже всю торгівлю.

По-перше, сталася війна, відбулося припинення торговельних маршрутів, блокада Чорного моря і, як наслідок, товарообіг упав до максимально низького рівня. По-друге, ми далеко одне від одного і в такій ситуації, а надто коли у нас об'єктивно немає широкого різноманіття товарних позицій, а номенклатура дуже вузька, важливо, щоб ми активно спілкувались і відвідували спільні виставки, торговельні заходи тощо. Звісно, з об'єктивних причин Україна зараз не може робити це регулярно. Бізнесмени від Індонезії здебільшого побоюються ще їздити в Україну. У нас наразі вичікувальна ситуація, але є великі двосторонні пропозиції і сподівання.

Ми незмінно працюємо з Торгово-промисловою палатою Індонезії, асоціацією роботодавців, регіонами. Нещодавно я зустрічався з мерією Бандунга — п'ятимільйонного міста, і ми поговорили про Харків: як вони можуть співпрацювати з містом, як налагодити спільний бізнес тощо. У мене також запланована зустріч у ТПП, до якої ми готуємо презентацію, що охоплюватиме й велику приватизацію, й конференцію з відбудови України, й окремі українські бізнес-проєкти. Інтерес є, і він зберігатиметься.

Одна з причин, чому ми не маємо широкого бізнесу з Індонезією, це те, що дуже мало обмінів між людьми, дуже мало студентів, індонезійців, які живуть в Україні, українців, які живуть в Індонезії. Якщо порівняти, наприклад, із В'єтнамом, то з ним у нас значно більше міжлюдських обмінів, як і з Китаєм, Індією, Пакистаном, а Індонезія чомусь із цього переліку

Посол України в Республіці Індонезія під час відкриття виставки «50 винаходів, які Україна подарувала світу»

Ambassador of Ukraine to the Republic of Indonesia at the opening of the *50 Inventions Bestowed by Ukraine to the World* exhibition

випала. І це одна з причин, чому ми маємо розпочати активну співпрацю одночасно у сфері освіти, культури, міжлюдських обмінів, виставок, форумів, конференцій тощо, причому не онлайн, а все-таки особисто.

Насправді інтерес величезний. Він не зникає, і ми зацікавлені в ресурсах Індонезії так само, як вона зацікавлена в наших ресурсах і продукції. Тут Україна все ще не дуже відома, але ми працюємо і в цьому напрямі. Мій колега, Посол в Україні Аріф Мухаммед Басалама, теж працює над цим. Він активно йде вперед у практичній сфері, і це дуже приємно.

— Україна прагне досягнути якнайширшого залучення міжнародної спільноти до своїх зовнішньополітичних ініціатив, серед яких Формула миру, Кримська платформа, програма «Bring Kids Back UA», ініціатива «Зерно з України». Яких заходів уживає українська дипломатія та Посольство зокрема, щоб заручитися підтримкою Індонезії в цьому контексті?

— В Індонезії МЗС відіграє винятково фундаментальну і провідну роль у погодженні будь-яких зовнішніх контактів. Це і гуманітарні та політичні програми, і форуми та конференції — загалом усе, що стосується культурної, гуманітарної, економічної чи політичної дипломатії. Все проходить через МЗС, і воно є останнім та остаточним форпостом і фільтром. Я вже згадував, що останні кілька місяців МЗС нас просто не бачить. А якщо ми згадаємо початок великої війни, то переконаємося, що не було зроблено жодної заяви ні Міністром закордонних справ, ані МЗС стосовно засудження Росії, її агресії, ракетних атак по цивільних об'єктах і населенню. Я не зустрічав у офіційних джерелах жодного слова співчуття чи солідарності щодо людей, які гинуть, зокрема дітей, жінок[2].

У нас понад 800 днів триває велика війна. За цей час нічого не було сказано у публічній площині. Проте не забуваймо, що з лютого 2022 року наші президенти зустрічалися вже двічі: у Хіросімі та Києві. Крім того, ще було дві телефонні розмови між міністрами оборони, кілька особистих зустрічей міністрів закордонних справ тощо. Тобто комунікація була постійною.

[2] 11 липня МЗС РІ оприлюднило твіт (X) із засудженням російської атаки на цивільну інфраструктуру України, зокрема й дитячу лікарню.

Я зустрічався з урядовцями, політиками, депутатами, активними правозахисниками, громадськими діячами, але виникла проблема: постковідна Індонезія намагалася вийти зі складної ситуації, а потім розпочалася війна, коли країна все ще перебувала в цьому стані. А 2024 року в Індонезії проводять всенародні вибори (а це — пів року перегонів), і тепер ще пів року ми чекаємо інавгурації, тобто всі процеси сповільнилися, а плани призупинилися на рік, фактично.

Розуміючи, що проросійські настрої традиційно дуже потужні серед місцевого населення, політики зазвичай дуже обережно висловлюються на підтримку України, щоб не спровокувати негативної реакції з боку виборців під час підготовки до голосування. Є надія, що після інавгурації гуманітарні питання, як-от обмін полоненими, повернення дітей тощо, будуть поставлені на порядок денний.

— Індонезія надала Україні гуманітарну допомогу, зокрема ліки та медичне обладнання, а також виділила 5 мільйонів доларів на відновлення лікарень. Чи зацікавлена Індонезія в підтримці повоєнної відбудови України та подоланні гуманітарних наслідків російської агресії?

— Допомога з боку Індонезії справді була. Ми отримали її у грудні 2023 року. Це — 5 мільйонів доларів, надані через систему Світового банку. Президент ще в червні 2022 року пообіцяв, що така допомога надійде, і згодом гроші були виділені. Це дуже важливо для нас.

Тепер щодо повоєнної відбудови України. Індонезія — це країна, яка розвивається доволі швидко і має багато коштів для інвестування. Але проблема в тому, що в Індонезії багато будівництва, куди гроші можна вкладати нескінченно. Тому для місцевого бізнесу безпечніше, простіше, вигідніше й ефективніше вкладати їх тут, у своєму регіоні.

Ми говоримо про те, що Уряд виділив нам 5 мільйонів доларів через систему Світового банку, але, крім цього, ми зібрали понад 500 тисяч доларів від людей. Це були пожертви від католицької і китайської громад, донати від бізнесменів через благодійні заходи й аукціони. Всі зібрані кошти ми передавали у фонди, як-от Фонд Олени Зеленської, для допомоги дітям війни. Нам дуже допомагали і допомагають спонсори: якщо не грошима, то через інформаційний опір і контент з урахуванням наших побажань. Попри те, що Росія дуже активна в інформаційному просторі, ми намагаємося цю інформаційну війну виграти.

— З огляду на важливу роль Індонезії у Південно-Східній Азії росія докладає чималих зусиль для поширення в цій державі своєї пропаганди. Ваша Високоповажносте, наскільки розповсюджені проросійські настрої в індонезійському суспільстві та як Посольство з ними бореться?

— Наскільки Росія важлива в Індонезії? До війни в нас був товарообіг 1,3 мільярда, у них — 3 мільярди, що всього вдвічі більше, тоді як, наприклад,

Китай має в 15 (!) разів більший товарообіг із Росією, ніж із нами. Тобто пропорційно вони мали такий самий товарообіг з Індонезією, як і ми, що є мізерною цифрою.

А як щодо сентиментів, які вони розвивали? Якщо вкладати мільярди щороку протягом десятиліть, починаючи ще з кінця 1940-х років, то плоди виростають. І ніщо це може перебити це в короткій перспективі. Тому що люди, які росли в ці часи, знали, що Росія — це великий брат і друг і вони нас завжди виручали. Ми знаємо, що саме українська делегація порушила питання про місце Індонезії як рівної серед рівних в ООН 1946 року. І саме Дмитро Мануїльський порушив це питання перед світом. Вулицями Індонезії 1946-го босонога дітвора та дорослі несли плакати з написом: «Дякую, Україно! Дякую, Мануїльський!».

А потім Росія робила максимально все, щоби бути активно присутньою в Індонезії, а ми, мабуть, робили недостатньо. Росія вкладає в це величезні гроші: армія ботів, креативників, які створюють відповідний контент у тіктоці про те, що Росія — друг мусульман, Росія — ворог імперіалізму тощо. Вони приїжджають сюди, працюють тут, їх добре фінансують.

Не треба забувати, що протягом десятиліть, ще з радянських часів, щороку група індонезійських студентів-інтелектуалів їде в Росію на навчання за стипендіями. Щороку групи журналістів, блогерів, інфлюенсерів, впливових людей безоплатно подорожують до Росії, де відвідують музей «Петергоф», Третьяковську галерею, Золоте кільце. Як думаєте, що вони кажуть, коли приїздять? Вони чманіють.

Якщо ми витрачатимемо 1% від того, що витрачає Росія на свою пропаганду, я цю пропаганду тут просто знищу. Брехня ніколи не переможе правди. Ми можемо генерувати величезну кількість контенту, тому що нам не потрібні інструкції з центру, як і про що говорити. Ми можемо показувати їхню брехню щодня, бо вони брешуть щодня, і нам для цього не потрібно нічого, крім коштів, щоб генерувати контент у соцмережах. От тоді ми зможемо їх перемогти, адже люди споживатимуть цей контент. Ми спробували запустити рекламування постів в інстаграмі і бачимо ефект: кілька десятків тисяч людей, багато коментарів, зокрема й негативних (коли я писав про вбитих українських дітей), але коли опублікували пости про українських мусульман, які були релігійними діячами, а потім стали воїнами, то отримав 99% позитивних відгуків.

Ми вже два роки працюємо досить ефективно і на рівні публічних ЗМІ майже повністю «поклали» Росію. У них є один добре фінансований ютуб-канал, що надає багато інформації про війну — так, як вони це бачать. Але ми періодично працюємо і з ними. Боротися можна, і ми це робимо результативно, проте все впирається в кошти.

— Посольство України проводить широкий спектр заходів для розширення діалогу з Індонезією за допомогою культурної дипломатії. Пане

Посол, як Ви оцінюєте потенціал популяризації українського культурного продукту в індонезійському суспільстві? Поділіться, будь ласка, досвідом диппредставництва в реалізації проєктів публічної дипломатії.

— На превеликий жаль, повертаємося до проблеми грошей, адже культурна дипломатія завжди обходиться дуже дорого, тому вона в нас постійно десь пасе задніх. Щоби провести візит або політичну консультацію, потрібні не так значні кошти, як, власне, світлі голови. А от щоб привезти Ансамбль Павла Вірського в Індонезію, потрібні гроші. Я бачу, як тут поширюють культурний контент інших держав: все за спонсорський кошт, дуже мало суто комерційних проєктів.

Сприйняття, наприклад, народних промислів, народного мистецтва, музики (а це дуже співоча музикальна нація) — фантастичне. Ми могли б на цьому тлі організовувати будь-що: і виставки, і показ вишиванок, і фешн-шоу. Український контент у цьому сенсі сприймають дуже позитивно, тому що ми, зокрема, проводимо паралелі між письменниками. Наприклад, порівнюємо Тараса Шевченка з відомим індонезійським поетом і перекладаємо його вірші українською мовою. З іншого боку, нещодавно був захід, на якому ми презентували «Заповіт», перекладений вісьмома мовами Індонезії. Це все ми провели разом із Міністерством освіти, культури, досліджень і технологій Індонезії в Національній галереї. Такий контент дає свої плоди.

Коли індонезійці влаштовували святкування на честь свого видатного поета Хайріла Анвара, якого можна порівняти із Василем Симоненком або Василем Стусом, де посли читали його вірші своїми мовами, один вірш був перекладений українською. Після цього я публічно подарував їм календар у рамці на цей рік із перекладеним віршем цього поета, а також книгу з перекладеною біографією. І наступний увесь тиждень усі ЗМІ висвітлювали цю тему: «В Україні перекладено книгу і вірші видатного індонезійського поета». Щоправда, переклад був здійснений винятково на волонтерських засадах, але так не має бути. Потрібно перекладати книги, фільми. А люди мають отримувати за це гроші, тоді вони продовжуватимуть це робити.

Ми створили галерею індонезійських героїв українською мовою і даруємо ці календарі, а люди у відповідь розчулено плачуть, адже не думали, що в Україні узагалі знають про їхніх героїв. А ще ми знайшли скановану книгу британського дослідника «Індонезійське питання в Раді Безпеки ООН 1946–1949 років». Ми її надрукували в декількох примірниках і постійно привертаємо увагу до розділу, де згадано Україну, Мануїльського, і це знову викликає розчулення. Щоб робити щось подібне ефективніше, нам потрібне фінансування, решту ми знаємо як робити.

У нас нещодавно відбулися, знову ж таки за спонсорський кошт, взаємні поїздки представників громадянського суспільства, і маємо дуже

позитивні результати. По-перше, це висвітлення в ЗМІ, по-друге, уже як один із продуктів вперше індонезійською мовою випущена книга «Історія Ісламу в Україні». Вона невелика (150 сторінок), але ми її презентували і розповсюджуємо. Юдді Кріснанді, Посол Індонезії в Україні (2017–2021 рр.), видає вже третю книгу про Україну індонезійською мовою. Планую закупити частину накладу і дарувати як сувенір.

— 2024 року Український інститут прибув до Джакарти, де наша делегація мала десятки зустрічей, перемовин і виступів з індонезійськими представниками різних галузей. Які досягнення Ви б виокремили після такої насиченої поїздки?

— Я дуже радий, що цей захід відбувся. Це була дуже конструктивна поїздка, із зустрічами з представниками мистецьких, релігійних, університетських кіл. Зокрема, під час зустрічі з колегами з Художньої ради було укладено Меморандум про взаєморозуміння, рамковий документ із нашим Українським інститутом. На осінь знову заплановані спільні заходи.

У театральній чи мистецькій сфері ми можемо організовувати кінопокази, виставки, онлайн-тури музеями. В університетській галузі робимо декілька цікавих проєктів. Сподіваюся, що індонезійці приїдуть до нас, а ми до них. І таку роботу треба виконувати, тому що в багатьох університетах є агенти проросійських сил, які всіляко перешкоджають, фінансують вивчення російської мови.

Український інститут тільки починає цю тенденцію, і ми маємо дуже чітко усвідомлювати просту річ: чому у нас працює Британська Рада, Еразмус, Інститут Гете, два французькі центри, американський центр, іспанський центр, японський центр, є і російський центр, а український де? Де по світу Український інститут має офіси, щоб люди могли прийти, відвідати бібліотеку, щось подивитися? Я не маю такої інформації. Знову ми повертаємося до цієї банальної і незручної теми. Але фінансування мистецтва, культурної, гуманітарної сфер повертається сторицею. Це доволі місткий напрям, що потребує великих грошей.

Треба цей напрям розбудовувати. Перспективи хороші, тому що ми всі розвиваємося. Гадаю, що конструктивним буде розвиток взаємодії між бізнесом, модою, ремеслами, музикою. Все це даватиме фантастичні результати.

— Ваша Високоповажносте, Ви активно співпрацюєте з університетами та студентством Індонезії. Якими є перспективи втілення спільних наукових програм і студентських обмінів між нашими державами?

— Є дві сторони медалі. Одна — державна, тобто між нашими урядами доцільно мати угоду про взаємне визнання дипломів і наукових ступенів. Це має ініціювати українська сторона, але зараз війна і це не зовсім актуально. Друга сфера — це міжуніверситетська співпраця, коли

університети підписують угоду і розпочинають обмін студентами. Індонезія потребує підвищення кваліфікації своїх викладачів, і ми можемо це забезпечити, адже у нас високий рівень освіти.

До війни в Україні навчалося приблизно 30 тисяч студентів з Індії, а з Індонезії — одиниці. Вони мають дуже потужних сусідів, до яких їдуть вчитися. Це Австралія, Китай, Корея, Нова Зеландія, Сінгапур, Японія. Освіта в цих країнах хороша, але дорога. Саме тому тут практикують навчання за безоплатними стипендіями, які можна виграти. Якщо порівняти з вартістю навчання в інших країнах, освіта в Україні все ще доступна для більшості.

Ми нині проводимо кампанію з надання онлайн-освіти, тому що в цьому напрямі за два роки коронавірусу та понад два роки війни Україна стала, мабуть, номером один у світі. По-перше, рівень освіти і так був високий, по-друге, технологічно ми попереду, по-третє, навчання триває навіть у такій складній ситуації. Ми вже маємо десятки університетів, із якими спілкуємося щодо цього.

Однією з найбільших проблем є мова, бо в Індонезії англійська розповсюджена не скрізь. Дуже важливо, щоб не лише дипломати, а й інші люди їздили по університетах, маючи перекладені індонезійською мовою брошури від українських університетів. Було б добре, якби сайти університетів були перекладені індонезійською, а також відбувалася кампанія про переваги української освіти. Освітні виставки в Індонезії мають відвідувати й представники наших університетів, щоб заявляти про себе, рекламувати, розказувати все, що може бути цікавим для майбутніх студентів. Посольство фізично не має такого ресурсу. Я знаю точно, що університети зацікавлені у студентах, бо закладам вищої освіти бракує коштів. Треба б зробити цю роботу системною, на рівні самих українських закладів вищої освіти.

Крім того, тут не так розвинені рекрутингові центри, які агітують, запрошують представників університетів, дипломатів, проводять виставки. Деякі країни, як-от Австралія, Британія, Нова Зеландія, Японія, дуже активно рекламують свою освіту. Наприклад, Посольство Австралії має цілий департамент, що опікується суто освітою. А в нас за всю освітню, культурну, інформаційну та пресову діяльність відповідає лише одна людина.

Індонезійська освіта дуже відрізняється від української. Важко сказати, які напрями могли б обрати студенти. Можливо, міжнародні відносини, медицину, інженерію. Тут специфічна система освіти, багато мусульманських університетів, багато — християнських, чимало приватних ЗВО. Мене здивувало, що в місцевих університетах такого рівня, як наш Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

викладають одну слов'янську мову — російську — і ще додатково буквально 4–5 іноземних мов, тобто практичний досвід викладання дуже відрізняється від нашого.

Але все ж ми можемо мати спільні програми, обміни; головне з боку Уряду — ініціювати двосторонній документ, розширити договірно-правову базу. Також велику практичну роботу мають виконувати наші університети, зацікавлені в тому, щоб студенти йшли до них навчатися.

— Більшість індонезійців — мусульмани, і їхня держава пройшла через досвід деколонізації та боротьби за незалежність. Пане Посол, чи може порушення цих питань посприяти кращому розумінню ситуації щодо утисків кримських татар на півострові, який окупувала росія, а також розбудові культурних мостів між нашими державами?

— Щодо мусульманської тематики в Індонезії, то будувати мости ми почали відразу. Влаштовували онлайн-конференції з мусульманськими організаціями, я особисто неодноразово виступав у мусульманських університетах, у складі останньої гуманітарної делегації представників громадянського суспільства України в Індонезії перебував муфтій Мурат Сулейманов, а до цього на конференцію приїжджав муфтій Криму Айдер Рустемов. Спілкування досить позитивне, воно триває.

Головною проблемою залишається присутність Росії та її напрацювання протягом десятиліть, спрямовані на те, щоб переконати всіх навколо: ця країна і Путін зокрема — друзі мусульман. Але як виправдати убивство Росією сотень тисяч мусульманських дітей і жінок у Чечні чи заборону Меджлісу кримських татар, ув'язнення сотень активістів-мусульман Криму, вигнання народу з його земель? Для мене це дуже болісне питання.

Питання кримських татар і мусульман дуже активно сприймають у соцмережах, маємо багато переглядів і позитивних відгуків. Одне з найпопулярніших відео в тіктоці, яке зібрало мільйони переглядів, показує, як наш колишній муфтій Саїд Ісмагілов, який зараз воює, сидить на руїнах будинку в піксельній формі і читає Коран, молиться… На всі мусульманські свята я неодмінно записую публічні привітання, а також ходжу на заходи, організовані місцевими мусульманськими громадами.

— Як відомо, Україна прагне поглиблювати відносини з АСЕАН. Ба більше, наша держава приєдналася до Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії. Як Представник України при АСЕАН за сумісництвом, розкажіть, будь ласка, якими є можливості розвитку відносин між нашою державою та асоціацією?

— Тут перспективи найбільш позитивні і безпосередні, тому що АСЕАН — це організація, що фактично є локомотивом розвитку регіону і прикладом для багатьох регіонів світу. Це об'єднання країн, які насправді різні за

розміром, кількістю населення, рівнем розвитку, а втім, багато десятиліть працюють разом, розвиваються, роблять проєкти, започатковують і втілюють ініціативи. Це впливає на розвиток кожної країни-члена.

Україна приєдналася до базового Договору про дружбу та співробітництво у Південно-Східній Азії (ТАС) 2022 року, роком раніше стала спостерігачем у Міжпарламентській асамблеї АСЕАН, а зараз ми разом прокладаємо шлях до секторального партнерства. Інакше кажучи, коли наша держава стане секторальним партнером АСЕАН, зможемо брати участь у всіх процесах. Зараз, оскільки Україна не є партнером, нас не запрошують на заходи і це дещо віддаляє нас від великого потоку подій.

Як ви знаєте, нещодавно досвідченого дипломата та посла Ігоря Поліху призначено Спеціальним представником МЗС України з питань АСЕАН. Відкрито Центр досліджень країн АСЕАН на базі КНУ ім. Тараса Шевченка. Ми проводимо вже не перший онлайн-захід із Секретаріатом АСЕАН у галузі ІТ, пропонуємо свої проєкти та рішення для країн АСЕАН. Ми зробили велику презентацію нашого бачення розвитку співпраці України з АСЕАН і представили її на всіх рівнях, починаючи з МЗС.

Важливо, щоб ми змогли показати, де буде додана вартість для кожної країни АСЕАН. Якщо нам це вдасться, то Україна незабаром стане офіційним партнером, а отже отримає доступ до проєктів і програм. Ми зможемо дуже багато чого зробити, маючи хороші проєкти, технології та рішення. Якщо Україна буде там, то автоматично зменшуватиметься вплив на АСЕАН з боку Росії, яка там давно інтегрована. Ми можемо з АСЕАН співпрацювати, наприклад, на напрямах гарантування продовольчої безпеки в регіоні, розмінування, кібербезпеки чи освіти.

До речі, ще не маючи статусу партнера, ми вже працюємо з багатьма країнами за напрямами, які запропонували для АСЕАН. Але під егідою АСЕАН ми зможемо залучити всіх членів асоціації до справді багатосторонніх проєктів. Динаміка в АСЕАН дуже помітна, і є надія, що вже незабаром ми зможемо стати партнерами і рухатися далі вперед.

Вірю, що з часом наше суспільство чітко усвідомить, що таке АСЕАН і як із ним працювати у практичній площині.

Дата інтерв'ю: 16 травня 2024 року

Vasyl HAMIANIN,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of Ukraine to the Republic of Indonesia

ON THE DEVELOPMENT OF INDONESIAN-UKRAINIAN RELATIONS

— Indonesia has consistently supported Ukraine's territorial integrity, and President Joko Widodo was the first Asian leader to visit Kyiv after the beginning of russia's full-scale invasion. Mr Ambassador, please describe the current state of bilateral relations and prospects for their improvement.

— First of all, I would like to express my hope that our readers are wise and knowledgeable, capable of reading between the lines, as there are many things I cannot say for certain reasons. For instance, there are my personal thoughts, there is the official position, and there is information for official use that I cannot share with the general public. I'm sure that clever readers will figure out what I mean.

President Joko Widodo was not just the first Asian leader — he was the first leader not from Europe or North America, meaning that no one from Africa, Latin America, Oceania or Asia had visited Ukraine at this level before him. In other words, he was the first leader from the 'collective South' to visit Ukraine since the beginning of full-scale Russian aggression. Moreover, he came with his wife and, upon our courteous suggestion, chose to visit Kyiv first, even though the original programme might have featured the Moscow–Kyiv route. The visit was short yet very challenging, and it was not easy for us to go through all the planned points. Nevertheless, it was a courageous act. Interestingly, that was perhaps the only day through days of war when not a single missile or drone fell on Ukraine. And it was on that very day that the President of Indonesia visited us.

It is also important to consider that in any endeavour, such as running a race — whether a sprint or a marathon — the start is important, but the crucial point is how we finish. If you stop at 99 meters in a 100-meter race, even if you were in the lead, the fastest and the most powerful, you have not completed the race. Thus, we have the first step — the first step and, perhaps, nothing else. The leader of Indonesia took extremely important steps: he visited Kyiv and invited President Volodymyr Zelenskyy and Ukraine in general to participate in G20 events. It was very positive and promising.

However, it did not progress beyond that initial step. For example, no coordination mechanisms or working groups were established, and no dialogue took place on this problem. In fact, it was not raised in Indonesia's politics. All they talked about was labelled as something in Ukraine: the conflict in Ukraine, the situation

in Ukraine, the situation around Ukraine, tensions, escalation in Ukraine. The aggressor was neither condemned nor mentioned. However, we hoped that the first step would be followed by the next, especially given that Indonesia has outstanding experience and practice in resolving international conflicts. For example, in Cambodia, active shuttle diplomacy worked, and the issue was settled.

The current situation, in my opinion, resembles a reset because the ten-year term of the presidency of Mr Widodo, who was in Ukraine and chaired the famous G20 summit, is coming to an end. The new President is already known, but that will be a new chapter. Now, we are patiently waiting for this day, as due to the peculiarities of the presidential and parliamentary elections in Indonesia, the voting took place on 14 February 2024, and the inauguration is scheduled for October. Currently, the country is undergoing a transitional period, reformatting the Cabinet and preparing for further work. Accordingly, diplomatic activities have somewhat slowed.

With the outbreak of the October events in the Middle East, the 'Ukrainian issue' disappeared from the agenda of the Indonesian Ministry of Foreign Affairs. Since then, Ukraine has not been mentioned in official speeches or statements[1].

At the UN, Indonesia supports most resolutions on Ukraine, though there have been instances of abstentions in voting on resolutions concerning human rights in the occupied Crimea. Indonesia usually supports Ukraine in international organisations, and, in particular, thanks to Indonesia's vote, Russia was expelled from a couple of organisations. In some cases, this happened for the first time in history.

Describing the current state of bilateral relations and prospects, I would say one word: positivity. We have great hopes but must work hard in this direction. And it does not depend solely on the Ambassador or the Embassy. Ukraine has to work not only on the military frontline but also on the diplomatic track all over the globe; otherwise, we will lose the support from other countries. For our part, we are doing everything we can to ensure that Ukraine's flag firmly stands on the map of Indonesia. This is a complex and diverse country; here, you engage with several communities instead of a single government entity. Each community is unique, with its own hopes and expectations.

— In 2023, the newly elected President of Indonesia, Prabowo Subianto, proposed his 'peace plan' in the russian-Ukrainian war: a ceasefire, withdrawal of forces and the creation of a demilitarised zone with a subsequent referendum in the occupied territories, which is an unacceptable scenario for our country. What was the basis for this proposal? How would you envision the dynamics of relations between Ukraine and Indonesia after Mr Prabowo's inauguration?

[1] On 11 July, the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Indonesia published a tweet (X) condemning the Russian attack on civilian facilities in Ukraine, including a children hospital.

— My Indonesian friends, politicians and foreign diplomats have been asking me this question since June 2023. It is extremely important to understand that Ukraine is not on the agenda of the Indonesian Government, and Prabowo Subianto was the only politician of this scale and level, the only member of the current Government, who raised this important topic at all at the international level. But it did not look like an instruction or a ready-made plan. It was not a plan. A plan is when a team under the leadership of our President develops a Peace Formula for months: every word, every wording, the state of implementation, relevance, etc.

Prabowo Subianto then voiced a number of ideas and his own thoughts on the matter. It is important that he started a debate, offered a certain alternative platform for discussing this problem. And it was brave, especially given the specifics of the Southeast Asia. This region is complex, and not everyone here perceives Russia as an aggressor. The idea was to start a discussion. If he had not been actively criticised, this idea could have turned into a platform where Indonesia would have played an active, positive and constructive role. It could have been, for example, an ASEAN platform.

I believe at that time there was a chance to further the dialogue. We may not agree on ideas, but we can definitely debate. Of course, not every idea has to be implemented, but Prabowo's proposals definitely contained constructive elements and the potential for discussion, both in public and in private.

Another important point: delving deeper into his military background helps us understand why, for him, a military man, any election anywhere in the context of the presence of peacekeepers looks much better than the same election under the guns of Russian invaders. We oppose the so-called elections in the occupied territories conducted at gunpoint because they are illegal, non-transparent and undemocratic. And if we imagine there were blue helmets and UN observers there? This was one of the ideas and it has the right to exist.

What are my expectations? I anticipate nothing but positive outcomes, although the manner we start our interaction and cooperation with the new President, Government and Parliament will be crucial. Prabowo Subianto is an extremely interesting, independent person with extraordinary thinking and vast experience. He is a military man. A political leader. We are well aware of what we need to do to demonstrate that we are true friends and reliable partners. Let us see how it will work on a national scale. My expectations are positive, my plans are clear and ambitious. And in many areas, we literally have to start from scratch.

— Due to the russian full-scale invasion, the trade turnover between Ukraine and Indonesia decreased by almost four times in 2022 compared to 2021. How would you describe the current state of trade and economic relations between the two countries? Is the mutual interest of business circles growing? Which areas are the most promising?

— To begin with, let me note that the trade turnover stood at approximately $1.3 billion. For a country like Indonesia, this is a relatively modest figure. In fact, Indonesia is capable of consuming everything we produce and even more. Thus, the trade turnover was not big enough. And most importantly, there were only two commodities: our wheat and their palm oil, which comprised 95% of the total turnover. It is not good when two products make up the entire trade flow.

Firstly, the outbreak of the war disrupted trade routes, and because of that, along with the blockade of the Black Sea, our trade turnover dropped to a significant low. Secondly, given our geographical distance and limited commodities range, it is crucial that we enhance communication and participate actively in joint exhibitions, trade fairs, and other commercial events. Understandably, for obvious reasons, Ukraine cannot do this regularly at the moment. Indonesian businesspeople are mostly wary of travelling to Ukraine. We are currently in a wait-and-see position, but there are great bilateral proposals and expectations.

We actively collaborate with the Indonesian Chamber of Commerce and Industry, the Indonesian Employers' Association, and regional bodies. Recently, I met with representatives from the Bandung city administration, a city of five million inhabitants, discussing potential cooperations with Kharkiv, exploring ways to establish joint business initiatives, and more. I also have an upcoming meeting at the Chamber of Commerce and Industry, for which we are preparing a presentation covering large-scale privatisation, a conference on Ukraine's recovery, and individual Ukrainian business projects. There is substantial interest, and it will persist.

One of the reasons our business interactions with Indonesia are limited is that there are very few people-to-people exchanges, very few students, Indonesians living in Ukraine, and Ukrainians living in Indonesia. This contrasts with Vietnam, where we see far more interpersonal interactions, just as with China, India, Pakistan, but Indonesia has fallen off the list. And this is one of the reasons why we need to start active concurrent cooperation in education, culture, people-to-people exchanges, exhibitions, forums, conferences, etc., not online but in person. In fact, the interest is enormous. It does not disappear, and we are interested in Indonesia's resources as much as it is interested in our resources and products. Ukraine is still not very well known here, but we are working on this track. My colleague, Ambassador to Ukraine Arief Muhammad Basalamah, is also working on this. He is actively moving forward in the practical sphere, and it is very encouraging.

— Ukraine seeks to ensure the broadest possible involvement of the international community in its foreign policy initiatives, including the Peace Formula, the Crimea Platform, the Bring Kids Back UA programme, and the Grain from Ukraine initiative. What measures are being taken by the Ukrainian diplomacy and the Embassy, in particular, to garner Indonesia's support in this context?

— In Indonesia, the Ministry of Foreign Affairs holds a crucial and definitive role in sanctioning any foreign interaction. This includes humanitarian and political programmes, forums and conferences — in general, any activity related to cultural, humanitarian, economic or political diplomacy. All such endeavours must pass through the MFA, which serves as the ultimate checkpoint and filter. I have already mentioned that the Ministry of Foreign Affairs has just not seen us for the last few months. And if we look back to the beginning of the full-scale war, we see that there was not a single statement made by either the Foreign Minister or the MFA condemning Russia, its aggression, missile attacks on civilian objects and the population, not a single word of sympathy or solidarity for the people who are dying, including children and women[2].

We have been fighting the full-scale war for over 800 days. During this time, nothing has been said in public. However, let us not forget that since the full-scale war, our presidents have met twice: in Hiroshima and Kyiv. In addition, there were two telephone conversations between the defence ministers, several personal meetings between the foreign ministers, and so on. In other words, communication was constant. I met with government officials, politicians, MPs, active human rights activists, and public figures. Still, there was a problem: post-COVID Indonesia was trying to get out of the challenging situation, and then the war broke out when the country was still trying to cope with that. Then in 2024, Indonesia held elections (which means six months of campaigning), and now we are waiting for the inauguration for six months, so all processes have slowed down and plans have been suspended for a year, in fact.

Given that pro-Russian sentiment has traditionally been very strong among the local population, politicians are very cautious about speaking out in support of Ukraine in order not to trigger a negative reaction from the public during the election preparations. There is hope that after the inauguration, humanitarian issues such as prisoner exchange, return of children, etc., will be put on the agenda after the inauguration.

— Indonesia has provided humanitarian aid to Ukraine, including medication and medical equipment, and has allocated $5 million to rebuild hospitals. Is Indonesia interested in supporting Ukraine's post-war recovery and overcoming the humanitarian consequences of russian aggression?

— Indonesia has indeed provided assistance. We received it in December 2023. This is $5 million allocated through the World Bank system. Back in June 2022, the President promised that such assistance would come, and the money was subsequently allocated. This is very important for us.

Now, regarding the post-war recovery of Ukraine. Indonesia is a rapidly

[2] On 11 July, the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Indonesia published a tweet (X) condemning the Russian attack on civilian facilities in Ukraine, including a children hospital.

developing country that has lots of funds to invest. However, the problem is that there are many construction projects in Indonesia that you can invest endlessly in. Therefore, investing money here in the region is safer, more accessible, more profitable, and more efficient for local businesses.

Пан Посол під час благодійного заходу «Let Them Smile»

Mr Ambassador at the *Let Them Smile* charity event

We are talking about the fact that the Government has allocated $5 million through the World Bank system, but in addition to that, we have raised more than $500,000 from people. These were donations from the Catholic and Chinese communities and business people through charity events and auctions. We donated all the money we raised to foundations, such as Olena Zelenska Foundation, to help children of war. Our sponsors have been and are helping us a lot: if not with money, then with information and content tailored to our wishes. Despite the fact that Russia is very active in the information space, we are trying to win this information war.

— Given Indonesia's important role in Southeast Asia, russia is putting considerable effort into spreading its propaganda in this country. Your Excellency, how widespread are pro-russian sentiments in Indonesian society and how does the Embassy tackle them?

— How important is Russia in Indonesia? Before the war, our trade turnover was $1.3 billion, compared to Russia's $3 billion — only twice our volume. In comparison, China's trade turnover with Russia is 15 (!) times higher than with us. Proportionally, Russia had the same trade turnover with Indonesia as we do, which is a miserable figure.

And what about the sentiment that they cultivated? If you invest billions every year for decades, starting back in the late 1940s, the fruits grow. And nothing can overturn that in the short term. Because people who grew up in those times knew that Russia was a brother and a good friend, and they always helped Indonesians out. We know that it was the Ukrainian delegation, particularly Dmytro Manuilskyi, who raised the issue of Indonesia's place as an equal among equals at the UN in 1946. On the streets of Indonesia in 1946, barefoot children and adults carried posters with the words: 'Thank you, Ukraine! Thank you, Manuilskyi!'

Then Russia did everything it could to be actively present in Indonesia, and we probably did not do enough. Russia is investing a lot of money in developing

an army of bots and supporting TikTok creators who produce relevant content about Russia as a friend of Muslims, Russia as an enemy of imperialism, and so on. They come here, they work here, they are well funded.

We should not forget that for decades, since the Soviet era, a group of Indonesian most successful students has been travelling to Russia to study on scholarships every year. Annually, journalists, bloggers, influencers, and influential people travel to Russia for free to visit the Peterhof Museum, the Tretyakov Gallery, and the Golden Ring of Russia. What do you think they say when they arrive? They are awestruck.

If we spend 1% of what Russia spends on its propaganda, I will completely wipe out their propaganda here. Lies will never win over the truth. We can generate a huge amount of content because we don't need instructions from the centre on how and what to talk about. We can expose their lies every day because they lie every day, and we don't need anything but money to generate content on social media. Then, we can defeat them because people will consume this content. We tried to start advertising posts on Instagram and we see the impact: several tens of thousands of people, numerous comments, including negative ones (when I wrote about the murdered Ukrainian children). However, when we posted about Ukrainian Muslims who were religious figures and then became soldiers, there were 99% positive responses.

Over the past two years, we have been working quite effectively and have almost completely knocked Russia out at the level of public media. They have one well-funded YouTube channel that reports a lot of information about the war in the way they see it. But we periodically react to that as well. Fighting is feasible, and we are doing so effectively, but everything rests on money.

— The Embassy of Ukraine carries out a wide range of activities to expand the dialogue with Indonesia by means of cultural diplomacy. Mr Ambassador, how do you assess the prospects for promoting Ukrainian cultural products in Indonesian society? Could you please share the diplomatic mission's experience in implementing public diplomacy projects?

— Unfortunately, the problem of money comes up again. Since cultural diplomacy is always very expensive, in our case, it always trails behind. Organising a visit or political consultation does not demand as much financial resource as it does bright minds. But to bring the Pavlo Virskyi Ensemble to Indonesia, you need money. I have observed how other countries promote their cultural content here: sponsors fund everything, and there are very few purely commercial projects.

The perception of, for example, folk crafts, folk art and music (and this is a very musically talented nation) is fantastic. Against this backdrop, we could organise anything: exhibitions, *vyshyvanka* (embroidered shirt) and fashion shows, etc. In this sense, Ukrainian content is welcomed very positively because we draw

parallels between writers. For example, we compare Taras Shevchenko to a famous Indonesian poet and translate his poems into Ukrainian. On the other hand, we recently held an event where we presented 'Zapovit' ('My Testament') by Taras Shevchenko translated into eight languages of Indonesia. We organised this project jointly with the Indonesian Ministry of Education and Culture, Research, and Technology at the National Gallery. Such content is paying off.

When the Indonesians held a celebration in honour of their outstanding poet Chairil Anwar, akin to Vasyl Symonenko or Vasyl Stus, where ambassadors read his poems in own languages, and one of his poems was translated into Ukrainian. Subsequently, I presented them with a framed calendar for the current year featuring a translated poem by this poet, along with a book containing his translated biography. And for the next week, all the media covered this topic: 'A book and poems by a prominent Indonesian poet have been translated into Ukrainian.' However, the translation was done exclusively on a voluntary basis, although it shouldn't be that way. Books and films need to be translated. People need to get paid for it, then they will keep doing it.

We have created a gallery of Indonesian heroes in Ukrainian and present these calendars as gifts, often moving recipients to tears because they had not anticipated recognition of their heroes abroad. We also found a scanned book by a British scholar addressing the Indonesian question in the UN Security Council over the period of 1946–49. We printed it in several copies and always draw people's attention to the section that mentions Ukraine, Manuilskyi, and it again provokes tears of emotion. Steady funding is essential to enhance these efforts, and we know how to execute these projects effectively; they are not complex.

We have recently organised reciprocal visits of civil society figures, again at the expense of sponsors, and we have very positive results. Firstly, this is media coverage, and secondly, one of the fruits of this is the book *History of Islam in Ukraine*, published in Indonesian for the first time. It is not large (150 pages), but we have presented the book and are distributing it. Yuddy Chrisnandi, Ambassador of Indonesia to Ukraine (2017–21), is already publishing his third book about Ukraine in Indonesian. I am going to buy a part of the edition and give it as a souvenir.

— In 2024, the Ukrainian Institute visited Jakarta, where our delegation had dozens of meetings, negotiations and presentations with Indonesian representatives from various areas. What achievements would you highlight as a result of such an intense trip?

— I am very happy this event took place. It was a very fruitful trip, featuring meetings with representatives of artistic, religious, and university circles. A noteworthy achievement was signing of Memorandum of Understanding with the Art Council — a foundational document that paves the way for collaborative initiatives scheduled for the autumn.

In the theatre and artistic sphere, we can organise film screenings, exhibitions, and virtual museum tours. As for universities, we are working on several interesting projects. I hope Indonesians will come to us, and we will come to them. After all, this work needs to be done, as there are agents of pro-Russian forces in many universities who obstruct our efforts in every possible way and fund the study of Russian.

The Ukrainian Institute is just getting started with this trend, and we have to clearly realise this simple thing. While institutions like the British Council, Erasmus, the Goethe Institute, and various French, American, Spanish, Japanese, and Russian centres have established global presences, why hasn't the Ukrainian Institute? Where in the world does the Ukrainian Institute have offices so that people can come, access a library, or look at something? I have not heard about this. Again, we are returning to this trivial and uncomfortable topic. Nevertheless, funding for art, culture, and the humanities pays off a hundredfold. This capacious area requires a lot of money.

That is where we need to develop. The prospects are good because we are all growing. I think that it will be reasonable to develop interaction between business, fashion, crafts, and music. All of this will yield fantastic results.

— Your Excellency, you actively cooperate with universities and students in Indonesia. What are the prospects for implementing joint academic programmes and student exchanges between our countries?

— There are two sides of the same coin. One is state-related, meaning that it would be reasonable to have an agreement between our governments on mutual recognition of diplomas and academic degrees. The Ukrainian side should initiate this, but currently, it is not quite relevant due to the war. The second area is inter-university cooperation when higher education institutions sign an agreement and start exchanging students. Indonesia needs to improve its teachers' professional skills, and we can meet this need as we have a high-quality education system.

Before the war, approximately 30,000 Indian students were studying in Ukraine, and only a few from Indonesia. They have competent neighbouring countries where they go to study. These are Australia, China, Korea, New Zealand, Singapore, and Japan. Education in these countries is good but expensive. That is why they often study on scholarships. Compared to the cost of education in other countries, education in Ukraine is still affordable for the majority. We are running a campaign to provide online education, as Ukraine has probably become number one in the world in this area after two years of pandemic and two years of war. Firstly, the level of education was already high; secondly, we are technologically advanced; and thirdly, education is still going on even in such a challenging situation. We already have dozens of universities with whom we are talking about this.

One of the biggest challenges is language because English is not widely spoken in Indonesia. It is very important that not only diplomats but also other people go to higher education institutions with brochures from Ukrainian universities translated into Indonesian. It would be good if university websites were translated into Indonesian and there was a campaign about the advantages of Ukrainian education. Representatives of our universities should also attend educational fairs in Indonesia to promote themselves, advertise, and tell everything that might interest future students. The Embassy does not have such a physical resource. I know for sure that universities are interested in students because higher education institutions lack funds. We need to make this work systematic, particularly at the level of Ukrainian higher education institutions.

In addition, recruitment centres, which should campaign, hold exhibitions, invite university representatives and diplomats, are not well developed here. Some countries, such as Australia, the UK, New Zealand, and Japan, are very active in advertising their education. For example, the Australian Embassy has an entire department that deals exclusively with education. However, in our Embassy, only one person is responsible for all educational, cultural, information and press activities.

Indonesian education is very different from Ukrainian education. It's hard to say what areas students might choose. Perhaps international relations, medicine, engineering. There is a peculiar education system here, with many Muslim universities, a lot of Christian ones, and numerous private higher education institutions. I was surprised that universities of such a level as our Taras Shevchenko National University of Kyiv teach only one Slavic language — Russian — and literally four or five foreign languages in addition, meaning that the practical teaching experience is very different from ours.

However, we still can pursue joint programmes and exchanges; the main thing on the part of the Government is to initiate a bilateral document and expand the legal framework. Moreover, our universities interested in attracting students to study there should do a lot of practical work.

— *Most of Indonesians are Muslims, and their country experienced decolonisation and the struggle for independence. Mr Ambassador, can raising these issues contribute to a better understanding of the oppression of Crimean Tatars on the peninsula occupied by russia, as well as to building cultural bridges between our countries?*

— Regarding Muslim topics in Indonesia, we started building bridges right away. We have organised online conferences with Muslim organisations, I have personally spoken at Muslim universities on several occasions, the most recent humanitarian delegation of Ukrainian civil society representatives to Indonesia involved Mufti Murat Suleymanov, and before that, Mufti of Crimea Ayder Rustemov attended the conference. Communication is quite positive and ongoing.

Інтерв'ю індонезійському англомовному телеканалу новин «SEA Today»

Interview to the SEA Today Indonesian English-language news channel

The main problem remains the presence of Russia and its decades-long efforts to convince everyone that this country and Putin are friends of Muslims. But how can Russia justify the killing of hundreds of thousands of Muslim children and women in Chechnya, or outlawing the Mejlis of the Crimean Tatar People, imprisoning hundreds of Muslim activists in Crimea, and expelling the people from its lands? This is a very painful issue for me.

The issues of Crimean Tatars and Muslims are very actively perceived in social media, with many views and positive feedback. One of the most popular videos on TikTok, which has garnered millions of views, shows our former Mufti Said Ismagilov, who is now at war, sitting on the ruins of a house in pixelated military uniform, reading the Quran, and praying... On all Muslim holidays, I always record public greetings and attend events organised by Muslim communities.

— As we know, Ukraine seeks to deepen its relations with ASEAN. Moreover, our country has joined the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia. As the Representative of Ukraine to the ASEAN with concurrent accreditation, could you please elaborate on the opportunities for developing relations between our country and the Association?

— The prospects here are the most positive and direct because ASEAN is an organisation that serves as a development engine for the region and a model for many parts of the world. It is an association of countries which are remarkably diverse in size, population, and level of development. Yet, they have been

working together for many decades, developing, undertaking projects, launching and implementing initiatives that foster growth in each member state.

Ukraine acceded to the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia (TAC) in 2022, became an observer in the ASEAN Inter-Parliamentary Assembly a year earlier, and now, we are paving the way for sectoral partnerships together. In other words, when our country becomes a sectoral partner of ASEAN, we will be able to engage fully in all processes. Since Ukraine does not have a partner status, we do not receive invitations to events, and this somewhat distances us from the mainstream.

Інтерв'ю індонезійському ЗМІ «Pikiran Rakyat»

Interview to the Indonesian media Pikiran Rakyat

As you know, an experienced diplomat and ambassador, Ihor Polikha, has recently been appointed Special Representative of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine for ASEAN. We also established the Centre for ASEAN Studies at the Taras Shevchenko National University of Kyiv. This is not the first time we have organised an online event with the ASEAN Secretariat in the field of IT, offering our projects and solutions for ASEAN countries. We made a comprehensive presentation of our vision for developing Ukraine's cooperation with ASEAN and presented it at all levels, starting with the Ministry of Foreign Affairs.

It is important that we show where we can bring benefits to each of the ASEAN states. If we succeed, Ukraine will soon become a partner, which means access to projects and programmes. We will be able to achieve a great deal by offering valuable projects, technologies, and solutions. If Ukraine establishes a presence there, the influence of Russia, which has long been integrated in ASEAN, will automatically decrease. We can cooperate in areas such as regional food security, demining, cybersecurity, and education.

By the way, despite not having partner status yet, we are already working with many countries within the areas we have proposed for ASEAN. However, under the auspices of ASEAN, we will be able to involve all members of the Association in truly multilateral projects. The dynamics in ASEAN are very noticeable, and there is hope that we will soon achieve partner status and move forward.

I believe that over time, our society will clearly understand what ASEAN is and how to work with it in a practical way.

Interview dated 16 May 2024

Сергій ПАВЛЕНКО,
Тимчасовий повірений у справах України
в Республіці Казахстан

ПОПРИ ВІДСТАНЬ МІЖ НАШИМИ СТОЛИЦЯМИ, Є ЩИРЕ БАЖАННЯ ДОПОМОГТИ УКРАЇНЦЯМ

— Ваша Високоповажносте, 2022 року Ви стали Тимчасовим повіреним у справах України в Республіці Казахстан (РК). Схарактеризуйте, будь ласка, особливості нинішніх відносин між двома країнами.

— Сучасний період українсько-казахстанських відносин несе відбиток російської повномасштабної агресії проти нашої держави. Попри традиційно дружні і навіть союзницькі взаємини між Казахстаном і Росією, можемо констатувати, що Астана сьогодні зберігає нейтралітет у питанні російської збройної агресії проти України.

Казахстан послідовно не визнає тимчасової окупації з боку Росії міжнародно визнаних суверенних територій України і докладає зусиль, щоби не допустити поширення проросійських наративів, пропаганди та російської воєнної символіки на своїх теренах.

Казахстан і Росія є членами Організації договору про колективну безпеку. 2022 року казахстанська сторона запровадила заборону на експорт товарів подвійного призначення.

Казахстан дав чіткий сигнал, що не спрямовуватиме своїх військовиків у суміжні з Україною регіони Росії. Міноборони РК неодноразово підкреслювало, що будь-яке відправлення казахстанських військ за межі держави

можливе тільки на підставі мандата Ради Безпеки ООН і за двопалатної згоди Парламенту країни.

Важливо, що Казахстан, який є учасником Євразійського економічного союзу, не чинить жодних перешкод компаніям з України, котрі працюють на його території. Ба більше, є тенденція до створення українським підприємцям сприятливих умов для розвитку діяльності в РК та експортування своєї продукції до цієї країни.

— Як змінилися позиція Казахстану, зокрема на найбільших міжнародних майданчиках, і ставлення населення РК до України та росії в контексті повномасштабної війни рф проти нашої держави?

— Сьогодні позиція казахстанської дипломатії щодо проукраїнських резолюцій виявляється в утриманні від голосування на міжнародних майданчиках. З огляду на те, що Казахстан і Росію поєднує багато чинників, які в сучасних реаліях зовсім не просто скасувати, такий підхід казахстанської сторони загалом відповідає інтересам України.

Ми були приємно здивовані щирим відгуком солідарності та підтримки України, зокрема у питанні гуманітарної допомоги, з боку пересічних казахстанців, і відчуваємо, що казахстанське суспільство обстоює миролюбну позицію, засуджуючи невиправдану агресію Росії проти України.

— Приватний бізнес Казахстану нині активно долучається до відновлення соціальних, енергетичних та критичних об'єктів в українських містах. Які ініціативи або програми, на Вашу думку, Казахстан може розглянути для подальшого зміцнення співпраці з Україною у напрямі повоєнної відбудови?

— Із самого початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну казахстанці не залишались осторонь. Уже з перших днів війни на території Посольства України в Республіці Казахстан було відкрито пункт збору гуманітарної допомоги. Нам вдалося налагодити системну роботу громадських осередків у містах Актау, Актобе, Алмати, Астана, Атирау, Караганда, Павлодар, які долучилися до цієї благодійної місії задля підтримки України.

Казахстанські волонтерські організації зосередили увагу на зборі коштів для відновлення передусім соціальних об'єктів: шкіл і дитячих садків, облаштування укриттів, а також придбання предметів першої потреби. Завдяки

благодійним внескам було завершено обладнання низки укриттів у дошкільних навчальних закладах Чернігівської та Миколаївської областей. Казахстанські підприємці також надали Україні необхідну допомогу в енергетичній сфері. Крім того, завдяки приватному бізнесу взимку 2022–2023 років у містах України вдалося відкрити пункти обігріву, відомі як юрти незламності, що також допомогли українцям пережити зимовий період в умовах постійних російських обстрілів енергетичної інфраструктури.

Упродовж 2022–2024 років спільними зусиллями волонтерів і нашої дипустанови Україна отримала понад 530 тонн гуманітарної допомоги. На урядовому рівні Казахстан надав гуманітарної підтримки на суму 2,5 мільйона доларів, зокрема 45 тонн харчових продуктів, медикаментів тощо. Наприкінці лютого — на початку березня 2022 року ці вантажі від Уряду РК були оперативно доставлені до України, де їх поширили через благодійні організації та фонди.

Ще одним результатом успішної співпраці з казахстанським бізнесом стало придбання трьох автомобілів швидкої допомоги для України.

Посольство України в Казахстані та казахстанський бізнес передали українським медикам три «швидкі»

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

На цій важливій і своєчасній підтримці було наголошено під час телефонної розмови президентів України та Казахстану 2 лютого 2024 року. Володимир Зеленський висловив подяку Касиму-Жомарту Токаєву за гуманітарну допомогу, яку надали казахстанські громадські організації та бізнес.

Попри відстань між нашими столицями, щире бажання казахстанської сторони допомогти українцям є тим визначальним моментом, який характеризує тональність і зміст нинішнього діалогу між країнами. Посольство України в Казахстані і далі докладає зусиль задля регулярного надходження гуманітарної допомоги населенню України, і в цьому ми розраховуємо на дієву комунікацію між українськими та казахстанськими бізнесовими колами. Реалізація гуманітарних проєктів є тим виміром, який дасть обом країнам змогу забезпечувати постійний міжособистісний рівень взаємодії.

На просування українського експорту до країн Центральної Азії загалом і Казахстану зокрема позитивно впливає міжнародна платформа «Назовні». Варто навести трохи статистики: якщо 2022-го до Посольства надійшла 21 заявка від українських компаній, то 2023 року — вже 51. Сподіваємося, що цьогоріч їх буде ще більше. За результатами діяльності дипустанови за п'ять місяців 2024 року опрацьовано вже 18 заявок, що

вказує на зростання запитів від охочих налагодити експорт своїх товарів і послуг до Казахстану.

Серед пріоритетних галузей, якими цікавляться вітчизняні експортери: сільське господарство, харчова, легка та обробна промисловість. Українські товари популярні на казахстанському ринку, і деколи вони значно кращі за аналоги. Конкурентною перевагою, безсумнівно, є наявність в експортерів сертифікатів якості, що видані в країнах ЄС. Посольство завжди акцентує на цьому у спілкуванні з казахстанською стороною. Великий потенціал ми вбачаємо у промоції українських ІТ-послуг у РК, адже цифровий ринок країни стрімко розвивається і надає чимало можливостей для розробників відповідних послуг.

Попри постійні обстріли Росії, відбудова України триває. Наприклад, зруйноване внаслідок російських авіаударів відділення Миколаївської міської лікарні швидкої допомоги знову запрацювало завдяки підтримці казахстанської компанії «BI Group», яка й до цього надавала значну допомогу Україні.

Вистояти та продовжити свою роботу низці українських лікарень допомогла підтримка казахстанської групи компаній «Kusto Group». Зокрема, наприкінці 2022 року підприємці придбали 41 генератор великої потужності й оперативно доправили їх в Україну.

Отже, громадяни Казахстану теж зробили свій внесок у стійкість нашої держави, за що українці завжди будуть їм вдячні.

Казахстан має чималий досвід у реалізації транспортно-логістичних проєктів. Такі напрацювання, безумовно, були б корисні з погляду відновлення спроможностей українських портів, які Росія так настійливо прагне зруйнувати. Завдяки їм Україна зможе збільшити кількість вантажів, які прямують її територією до Європи, а також активізувати свою співпрацю з ЄС. До того ж це може стати реальним внеском казахстанської сторони у глобальну продовольчу безпеку.

Інакше кажучи, диверсифікація маршрутів і ланцюгів постачання критично важливих для стабільності світової економіки товарів може стати нашим спільним із Казахстаном результатом.

— У межах візиту делегації Міністерства охорони здоров'я України до Республіки Казахстан у жовтні 2023 року Ви брали участь у переговорах з Міністеркою охорони здоров'я Казахстану (2022–2024 рр.) Ажар Гініят щодо розвитку міжнародного медичного партнерства та оздоровлення українських дітей у Казахстані. Розкажіть, будь ласка, як розвивається співпраця в цих напрямах.

— Посольство надає значну увагу розвиткові міжнародного медичного партнерства як можливості спільного розв'язання проблем медичної сфери та забезпечення ефективної взаємодії в питаннях охорони здоров'я.

У жовтні 2023 року, коли українська делегація МОЗ України на чолі з першим заступником Міністра охорони здоров'я України Сергієм Дубровим відвідала Казахстан для участі у 73-й сесії Європейського регіонального комітету Всесвітньої організації охорони здоров'я, вдалося домовитися щодо певних ініціатив. Важливим напрямом став подальший розвиток співпраці з казахстанським бізнесом і благодійними організаціями задля задоволення гуманітарних потреб і відбудови медичної інфраструктури України.

За підсумками цих домовленостей вже розпочато два особливі проєкти. Один із них — «Люди майбутнього» — спрямований на психологічну підтримку та оздоровлення українських дітей, батьки яких, на превеликий жаль, загинули або зникли безвісти під час неспровокованої російської агресії проти України.

Інший напрям — міжнародне медичне партнерство. Це співпраця на рівні конкретних закладів охорони здоров'я України та Казахстану для створення довгострокового взаємовигідного партнерства, мета якого — підсилити технічний, експертний, науковий й управлінський потенціал цих установ.

Для реалізування цих планів казахстанській стороні було надіслано проєкт рамкового меморандуму та перелік українських закладів, готових до співпраці. Посольство докладає зусиль, щоби проєктів, які дають спільну вигоду, побільшало.

— У чому, на Вашу думку, полягають особливості інформаційної роботи Посольства та чи є публічна дипломатія вагомим складником двосторонніх відносин?

— Формування іміджу країни — це не лише про політику, це й про інвестиції, впізнаваність країни, знайомство з видатними творами мистецтва, діячами культури, зірками спорту. Таке зближення культур, прагнення розвивати дружні зв'язки є змістом усіх політик і рушієм того, що ми називаємо двосторонніми відносинами, їхнім міжлюдським виміром.

Наші зусилля у цій площині спрямовані на залучення ефективних ресурсів для зміцнення України, заохочення міжнародної спільноти до підтримання її обороноздатності та відкриття нових можливостей для нашої держави, бізнесу й українських громадян.

Дуже важливо доносити слова правди, формувати реальну картину того, що відбувається в Україні, роз'яснювати значення та значущість цих процесів для безпеки всього світу. Тож Посольство використовує всі можливі інструменти публічної дипломатії для поширення корисних інформаційних ресурсів. Наприклад, медійну ініціативу МЗС України — сторінку «Wartime Diplomacy», яка документує українську воєнну дипломатію в період повномасштабної агресії Росії, — ми презентували

серед дипломатичних та експертних кіл, керівників закордонних дипмісій країн-партнерів, акредитованих у РК.

Реалізовуємо й комплексні культурно-гуманітарні проєкти щодо героїчного опору нашого народу російському терору, а також ціни цієї боротьби. Під час заходу солідарності в Астані 24 лютого 2024 року з нагоди другої річниці вторгнення Росії в Україну, за участю послів країн-членів ЄС, інших стратегічних партнерів і міжнародних друзів нашої держави, були організовані виставки та презентації відеоматеріалів, створених у межах масштабного проєкту «Культура vs війна». Іноземні поважні гості ознайомилися з фотовиставкою воєнних фотографів-документалістів Костянтина і Влади Ліберових. Емоційні і чесні світлини авторів стали важливим документальним свідченням злочинів РФ проти українського народу.

Цілеспрямована реалізація інформаційних кампаній у соцмережах допомагає Посольству нівелювати зусилля Росії з поширення численних фейків в інформаційному полі РК. Для цього використовуємо матеріали

з ресурсів, що стосуються фіксації випадків порушення на тимчасово окупованих територіях України міжнародного гуманітарного права у сфері захисту об'єктів культурної спадщини. Через візуальні пости у форматі «до і після російського вторгнення» Посольство доносить до громадян Казахстану актуальну інформацію щодо стану об'єктів культурної спадщини у різних містах України, зокрема в тимчасово окупованому Криму.

Це важливо, а надто зараз, коли в травні цього року Україна відзначила 70-ту річницю свого членства в ЮНЕСКО й залучатиме потужний потенціал цього міжнародного майданчика для захисту національних об'єктів, внесених до Світової спадщини ЮНЕСКО. Зауважу, що частина з них розташована на тимчасово окупованій території України.

Іще один важливий напрям нашої роботи — реалізація гуманітарних проєктів із відзначення дат і подій, які об'єднують наші народи. А таких подій і спільних сторінок чимало. Серед них — вшанування річниці аварії на Чорнобильській АЕС, до ліквідації наслідків якої свого часу прилучилися понад 30 тисяч казахстанців.

Цьогоріч по-особливому відзначили День вишиванки, який у нинішні часи випробувань кожен українець сприймає як день єднання навколо одвічних святинь і духовних оберегів нашого народу.

— У якому напрямі нині розвивається співпраця Посольства з українською громадою в Казахстані?

— Сьогодні в Казахстані проживає майже 373 тисячі етнічних українців, які становлять четверту за чисельністю етнічну групу країни. Після початку повномасштабної агресії РФ проти нашої держави до Казахстану почали прибувати біженці з України. Станом на кінець 2023 року таких громадян України в РК — понад 6 тисяч, із них тимчасово переміщених осіб — майже 5 тисяч, статусу тимчасового захисту набули 597 українців.

Перше національно-культурне об'єднання українців у Казахстані засновано 1989 року. Нині в РК діють два республіканські громадські об'єднання: «Рада українців Казахстану» й Асоціація «Українці Казахстану», а також 25 українських етнокультурних товариств. Фактично в кожній області РК є українські громади, які вирізняються активністю у культурно-просвітницькій роботі.

Останніми роками Посольство активізувало співпрацю з українськими товариствами. На жаль, із початком повномасштабного російського вторгнення в Україну частина осередків перестала контактувати з дипустановою. Деякі громадські об'єднання українців уникають участі в заходах, які ініціює Посольство, адже побоюються проявляти проукраїнську активність.

Посольство продовжує взаємодію з усіма осередками та намагатиметься знаходити підхід до кожної української громади. Основний акцент робимо на культурно-освітній співпраці з етнічними українцями.

За підтримки Посольства в різних регіонах Казахстану (містах Актау, Алмати, Астана, Атирау, Караганда, Павлодар, Уральськ, Усть-Каменогорськ) діють українські культурні центри, недільні школи / класи з вивчення української мови, хорові й танцювальні колективи, дитячі й дорослі хори, ансамблі тощо. Ми всіляко сприяємо цьому: відвідуємо регіони, спілкуємося з українцями, вислуховуємо кожного, враховуємо умови та реалії, в яких живуть наші співвітчизники.

— Які проєкти втілює Посольство для підвищення культурно-освітнього рівня української громади Казахстану?

— Протягом останніх двох років Посольство активно виїжджає в регіони та проводить зустрічі з діаспорою. До заходів етнічних українців в Актау, Алмати, Астані, Атирау, Караганді, Павлодарі нині прилучаються й громадяни, які вимушено виїхали до Казахстану внаслідок збройної агресії РФ проти України.

У березні 2024 року в регіонах РК успішно пройшов Місяць Кобзаря. Варто зазначити, що постать Кобзаря особлива і для українців, і для народу Казахстану. Пам'ять про нього згуртовує. Чимало вулиць у всіх регіонах країни названі на честь Великого Кобзаря. Монументи Тарасові Шевченку дбайливо бережуть, і вони слугують місцем для проведення заходів. У межах низки цьогорічних подій, приурочених до 210-ї річниці від дня народження поета, дипломати Посольства відвідали музей Тараса Шевченка в місті Форт-Шевченко.

Український дім при Посольстві є місцем щосуботніх зустрічей для дітей і дорослих. Це справжній осередок українців Казахстану, де вони

організовують події, присвячені видатним українським діячам політики, мистецтва, літератури, музики, а також пам'ятним датам нашої країни. Двері Українського дому відчинені для всіх українців без винятку.

Важливо зазначити, що навіть в умовах війни у першому кварталі 2024 року п'ять громад українських національно-культурних центрів Алмати, Астани, Алматинської, Карагандинської та Мангістауської областей

дістали державну підтримку від України для проведення заходів із популяризації української мови, культури, традицій; культурно-мистецьких подій; виставкової діяльності, а також впорядкування місць поховань видатних українців, забезпечення належного догляду за пам'ятниками, меморіальними дошками, знаками. Ця робота триває безперервно.

Активно працюємо й над проєктом допомоги українським недільним школам у Казахстані. Посилюємо роботу з гімназією № 47 у місті Астана, де з 1 до 11 класу факультативно викладають українську мову та літературу. Заплановано зустрічі з керівниками українських громад, готуємося провести спільні з громадами заходи, присвячені тематиці голодоморів в Україні та Казахстані, продовжуємо конструктивний діалог з Українською греко-католицькою церквою.

Ефективним інструментом взаємодії у сфері освіти залишається міжвідомча угода від 2010 року, за якою студенти з України та Казахстану мають можливість навчатися у провідних закладах вищої освіти двох країн.

Підсумовуючи діяльність Посольства у всіх напрямах, хочу наголосити на нашій меті. Тут, у Казахстані, ми розуміємо своє завдання так: спільно досягнути того, щоб образ України, що нині в усьому світі є символом незламності Народу-воїна, який відстоює власну гідність і власну державу, став символом перемоги демократії над тоталітаризмом, миру над терором.

Україна не самотня в боротьбі проти незаконного вторгнення, міжнародна спільнота вірить у нашу перемогу і готова й надалі допомагати в її досягненні.

Сьогодні вже є важливі інструменти для зміцнення контактів із Казахстаном зокрема і регіоном Центральної Азії загалом: це Українська формула миру та гуманітарна програма «Зерно з України», що їх започаткував Президент України Володимир Зеленський. Маю дуже ґрунтовні підстави

сподіватися на зміцнення нашого діалогу, адже в нас достатньо сил і цілеспрямованості для спільних кроків до взаємовигідних проєктів.

Вдячні нашим казахстанським партнерам, які попри географічну віддаленість наших столиць демонструють зацікавленість у подальшому розвитку співпраці в часи найбільших випробувань для України та її народу.

Дата інтерв'ю: 18 травня 2024 року

Serhii PAVLENKO,
Chargé d'Affaires a.i. of Ukraine
to the Republic of Kazakhstan

DESPITE THE DISTANCE BETWEEN OUR CAPITALS, THERE IS A SINCERE DESIRE TO AID UKRAINIANS

— Your Excellency, in 2022, you became the Chargé d'Affaires a.i. of Ukraine to the Republic of Kazakhstan (RK). Please describe the distinctive features of the current relations between the two countries.

— The present period of Ukrainian-Kazakh relations bears the mark of Russia's full-scale aggression against Ukraine. Regardless of the traditionally friendly — or even allied — relations between Kazakhstan and Russia, we can confidently state that Astana remains neutral on the matter of Russia's armed aggression against Ukraine.

Kazakhstan has been consistent in not recognising Russia's temporary occupation of Ukraine's internationally recognised sovereign territories and has made efforts to prevent the dissemination of pro-Russian narratives, propaganda, and Russian war symbols on its territory.

Kazakhstan and Russia are members of the Collective Security Treaty Organisation; in 2022, Kazakhstan implemented a ban on the export of dual-use goods.

Kazakhstan has made it abundantly clear that it will not deploy its troops to the Russian regions bordering Ukraine. The Ministry of Defence of the RK has often reiterated that deployment of Kazakh troops to other countries can only ever happen on the basis of a UN Security Council mandate and bicameral approval by the country's Parliament.

Notably, Kazakstan — a member of the Eurasian Economic Union — creates no obstacles for Ukrainian companies operating in its territory. On the contrary, it tends to promote favourable conditions for Ukrainian entrepreneurs to do business in the RK and export their products to the country.

— How has Kazakhstan's position — especially as it is seen on the key international platforms — and the Kazakh people's attitude to Ukraine and russia evolved in the context of russia's full-scale war against Ukraine?

— Nowadays, the Kazakh diplomatic position regarding pro-Ukrainian resolutions manifests in their abstaining from voting on international platforms. Given that Kazakhstan and Russia share many links that are not at all easy to sever under the current reality, their approach largely aligns with Ukraine's interests.

We were pleasantly surprised by general Kazakh population's genuine expression of solidarity and support for Ukraine, for example, on matters of humanitarian aid, and we can feel how the Kazakh society is upholding a peace-loving position, condemning Russia's unjustified aggression against Ukraine.

— Kazakhstan's private business has been actively participating in initiatives to restore social, energy, and critical infrastructure facilities in Ukrainian cities. In your opinion, what sort of initiatives or programmes might Kazakhstan consider towards further strengthening cooperation with Ukraine on post-war recovery?

— From the very beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine, Kazakhs have never stood idly aside. In the first few days of the war, the Embassy of Ukraine in the Republic of Kazakhstan opened a humanitarian aid collection point on its premises. We managed to organise coordinated efforts of communities in the cities of Aktau, Aktobe, Almaty, Astana, Atyrau, Karaganda, and Pavlodar, which contributed to this charity mission to support Ukraine.

The Kazakh volunteer organisations focused their attention on raising funds, mainly for restoring social facilities, such as schools and kindergartens, setting up shelters, and purchasing essential items. Such donations helped us finish equipping several shelters in preschools in the Chernihiv and Mykolaiv regions. Kazakh entrepreneurs also gave Ukraine the support it required in the energy sphere. Moreover, in the winter of 2022–23, the support of Kazakhstan's private businesses allowed Ukraine's cities to establish heating units known as Yurts of Invincibility, which also helped Ukrainians survive the winter amidst constant Russian attacks on energy infrastructure.

Throughout 2022–24, Ukraine received over 530 tonnes of humanitarian aid thanks to the joint efforts of volunteers and our diplomatic mission. At the government level, Kazakhstan has dispatched $2.5 million in humanitarian support, which included 45 tonnes of food, medicines, etc. Those supplies were expediently delivered to Ukraine between late February and early March 2022. From that point, they were distributed through charity organisations and foundations.

To name another example of our fruitful cooperation with the Kazakh business circles, we purchased three ambulance vehicles for Ukraine.

Such critical and timely assistance was underlined during the telephone exchange between Ukrainian and Kazakh presidents on 2 February 2024. Volodymyr Zelenskyy thanked Kassym-Jomart Tokayev for the humanitarian assistance rendered by Kazakh NGOs and businesses.

Despite the distance between our capitals, the Kazakh people's sincere desire to aid the people of Ukraine is exactly the factor that highlights the tone and quality of the current dialogue between the two countries. The Embassy of Ukraine in Kazakhstan continues to make efforts to maintain a regular flow of humanitarian aid to Ukraine's population. In this, we are counting on

efficient communication between Ukrainian and Kazakh business circles. Implementation of humanitarian projects is the dimension that will provide both countries with an ability to maintain a continuous level of people-to-people interaction.

The promotion of Ukrainian exports to Central Asian countries, particularly Kazakhstan, benefits from the Nazovni international platform. A quick look at the statistics shows that while in 2022, the Embassy received 21 applications from Ukrainian companies, in 2023, the number increased to 51. We hope we will have even more this year. In the first five months of 2024, our diplomatic mission has already processed 18 applications, which indicates the growing number of entities that wish to start exporting their goods and services to Kazakhstan.

Ukrainian exporters are taking particular interest in such areas as agriculture, the food industry, the light industry, and the processing industry. Ukrainian goods enjoy popularity in the Kazakh market, sometimes proving to be better than other analogous products. Of course, the fact that our exporters possess quality certificates issued in the EU countries gives us a competitive edge. The Embassy always stresses this part in our communication with the Kazakh side. We see great potential in the promotion of Ukrainian IT services in the RK because the country's digital market is growing rapidly, thus opening plenty of opportunities for the developers of such services.

Despite constant Russian attacks, the recovery processes in Ukraine are underway. For instance, a department of the Mykolaiv City Emergency Hospital, destroyed by Russian air strikes, is now back in operation thanks to the support of the Kazakh company BI Group, which had long provided extensive assistance to Ukraine.

Several Ukrainian hospitals managed to persevere and continue operating with the help of the Kusto Group holding company from Kazakhstan. In late 2022, for instance, its entrepreneurs purchased 41 high-power generators and promptly delivered them to Ukraine.

Therefore, Kazakhstan's citizens have also made a contribution to Ukraine's resilience, and Ukrainians will always be grateful for that.

Kazakhstan has significant experience in implementing transportation and logistics projects. Such expertise would, without a doubt, prove useful in rebuilding the capacities of Ukrainian ports, which Russia insistently attempts to destroy. This could allow Ukraine to increase the volume of shipments passing through its territory towards Europe and boost its cooperation with the EU. Additionally, this could turn out to be Kazakhstan's genuine contribution to global food security.

In other words, diversifying routes and supply chains for commodities critical to the stability of the global economy could be Ukraine's and Kazakhstan's shared accomplishment.

— During the visit of the delegation of the Ministry of Health of Ukraine to the Republic of Kazakhstan in October 2023, you participated in negotiations with Minister of Health of Kazakhstan (2022–24) Azhar Giniyat on the development of international medical partnerships and the rehabilitation of Ukrainian children in Kazakhstan. Please tell us about the development of cooperation in these areas.

— The Embassy places considerable focus on the development of international medical partnerships, viewing them as an avenue for collaborative solutions to healthcare issues. In October 2023, when the delegation of the Ministry of Health of Ukraine, led by the First Deputy Minister of Health of Ukraine, Serhii Dubrov, visited Kazakhstan to participate in the 73rd session of the WHO Regional Committee for Europe, we managed to agree upon several initiatives. One of the important areas that were outlined is the further development of cooperation with Kazakhstan's businesses and charity organisations to meet humanitarian needs and rebuild medical infrastructure in Ukraine.

Based on the results of these negotiations, we have already launched two special projects. The first is called People of the Future, and it aims to provide psychological support and rehabilitation for Ukrainian children whose parents have sadly died or gone missing during the unprovoked Russian aggression against Ukraine.

The other area is international medical partnerships. It is about cooperation at the level of specific healthcare institutions in Ukraine and Kazakhstan to establish long-term mutually beneficial partnership aiming to bolster technological, professional, scientific, and administrative potential of such entities.

On the way to implementing these plans, we have already sent the Kazakh party a draft framework memorandum and the list of Ukrainian institutions that are open to cooperation. The Embassy is working on increasing the amount of such mutually beneficial projects.

— What do you believe are the distinctive features of the Embassy's outreach activities, and do you consider public diplomacy to be an important component of bilateral relations?

— Forming a country's image is not just about politics but also investments, the country's recognisability, and familiarity with its outstanding works of art, cultural figures, and star athletes. Such rapprochement of cultures and aspiration to develop friendly ties underpin any policy and drive the growth of what we know as bilateral relations and their people-to-people aspect.

Our efforts in this dimension focus on engaging effective resources to strengthen Ukraine, attract the international community to bolster its defence capabilities, and open new opportunities for our country, businesses, and Ukrainian citizens.

It is essential to convey messages of truth, shape an authentic picture of what is happening in Ukraine, and explain the meaning and significance of these processes to the world's overall security. Therefore, the Embassy uses all applicable tools of public diplomacy to spread useful sources of information. One such example is the 'Wartime Diplomacy' webpage, a media initiative of the MFA of Ukraine that documents Ukrainian wartime diplomacy during Russia's full-scale aggression, which we have showcased to diplomats, expert circles, and heads of our partner countries' diplomatic missions in the RK.

We are also implementing combined cultural and humanitarian projects around our people's heroic resistance to the Russian terror and the price of that fight. On 24 February 2024, during a solidarity event dedicated to the anniversary of the Russian invasion of Ukraine, we organised exhibitions and video presentations created under a large-scale Culture vs War project, for which we invited ambassadors of the EU member states and Ukraine's other strategic partners and international friends. Foreign dignitaries got to familiarise themselves with the exhibition of works of wartime documentary photographers Kostiantyn Liberov and Vlada Liberova. Their emotional and honest photographs have become important documentary evidence of Russia's crimes against the Ukrainian people.

The purposeful implementation of an information campaign on social media allows the Embassy to negate Russia's efforts to disseminate countless fake news articles in Kazakhstan's information space. To do so, we use content from resources involved in recording cases of violation of international humanitarian law on the protection of cultural property in the temporarily occupied territories of Ukraine. Sharing visual posts in a 'Russian invasion: before and after' format, the Embassy conveys up-to-date information about the state of cultural heritage property in different Ukrainian cities, including those in the temporarily occupied Crimea, to the citizens of Kazakhstan. It is important in general, but especially now, as in May 2024, Ukraine celebrated the 70th anniversary of its membership in UNESCO, and it will engage this international platform's great potential to protect the national sites in the UNESCO World Heritage List. I would also like to highlight that some of those sites are located in the temporarily occupied territories of Ukraine.

Another important area of our activities has to do with implementing humanitarian projects around remembering dates and events that bring our peoples closer. There have actually been many such events and shared pages of history. They include the observation of the anniversary of the Chornobyl disaster, as over 30 thousand Kazakhs were involved in eliminating its consequences back in the day.

This year, we had a special celebration of Vyshyvanka Day. After all, amidst these trying times, every Ukrainian sees it as the day for unity around our people's timeless relics and spiritual talismans.

— What is the current trajectory of cooperation between the Embassy and the Ukrainian diaspora in Kazakhstan?

— Currently, Kazakhstan is home to almost 373 thousand ethnic Ukrainians, who make up the country's fourth largest ethnic group. After the beginning of Russian full-scale aggression against our country, Kazakhstan started receiving refugees from Ukraine. By late 2023, there were over six thousand such Ukrainian citizens in Kazakhstan, including almost five thousand temporarily relocated people and 597 Ukrainians who had obtained temporary protection status.

The first national-cultural association of Ukrainians in Kazakhstan was founded in 1989. Today, there are two such public associations in the country: the Council of Ukrainians of Kazakhstan and the Ukrainians of Kazakhstan Association; in addition, there are 25 Ukrainian ethno-cultural societies. Essentially, each region of the RK has Ukrainian communities that are prominently active in cultural life and awareness-raising work.

In recent years, the Embassy has enhanced cooperation with Ukrainian societies. Unfortunately, after the beginning of the full-scale Russian invasion of Ukraine, some of those communities ceased their contact with the mission. Some Ukrainian public associations avoid the events of the Embassy, as they are hesitant to engage in displays of pro-Ukrainian activity.

The Embassy continues to interact with all communities and will try to find appropriate approaches to each part of the diaspora. We have put the main emphasis on cultural and educational cooperation with ethnic Ukrainians.

The Embassy supports the operation of Ukrainian cultural centres, Sunday schools / Ukrainian language classes, choral and dance collectives, children's and adult choirs, ensembles, etc., across different regions of Kazakhstan (cities of Aktau, Almaty, Astana, Atyrau, Karaganda, Pavlodar, Uralsk, Ust-Kamenogorsk). We assist them in all sorts of ways, i.e., visit those regions, talk to Ukrainians, hear all of them out, and take into account the conditions and circumstances of life of our citizens.

— What kinds of projects does the Embassy carry out to promote culture and education among the Ukrainian community in Kazakhstan?

— In the last two years, the Embassy has been actively visiting different regions and organising meetings with the diaspora. These days, events of ethnic Ukrainians in Aktau, Almaty, Astana, Atyrau, Karaganda, and Pavlodar also involve our citizens who were forced to go to Kazakhstan because of Russian armed aggression on Ukraine.

In March 2024, different regions of the RK successfully celebrated the Month of Kobzar. It is worth mentioning that the figure of Taras Shevchenko is not only special for Ukrainians but for the people of Kazakhstan, too. His memory connects us. Monuments to Taras Shevchenko are carefully preserved and serve as venues for various events. As part of a set of 2024 events dedicated to the

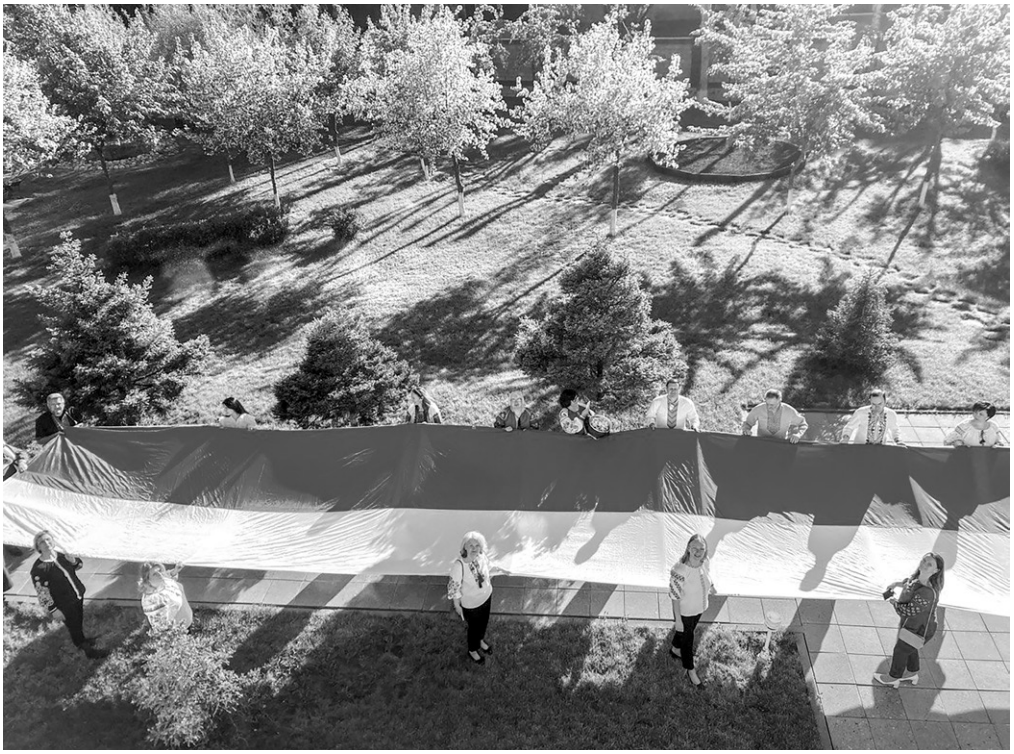

210th anniversary of the poet's birth, diplomats of the Embassy visited the Taras Shevchenko Museum in the town of Shevchenko-Fort.

The Ukrainian House at the Embassy is a venue of regular Saturday gatherings for children and adults. It is a true community centre for the Ukrainians of Kazakhstan, where they organise events dedicated to outstanding figures of politics, art, literature, and culture, as well as our country's memorial days. The doors of the Ukrainian House are open for all Ukrainians, no exception.

I must note that even amidst the war, the first quarter of 2024 saw five communities of Ukrainian national-cultural centres of Almaty, Astana, and Almaty, Karaganda, and Mangystau regions receive aid from the government of Ukraine for organisation of events on promotion of Ukrainian language, culture, and traditions, cultural and artistic initiatives, exhibitions, as well as cleaning of burial sites of prominent Ukrainians and proper maintenance of monuments, memorial plaques, and signs. This kind of work goes uninterrupted.

We are actively working on a project to help Ukrainian Sunday schools in Kazakhstan. We are enhancing our cooperation with school-gymnasium No. 47 in Astana, which offers optional Ukrainian language and literature classes from the 1st to 11th grades. We have scheduled meetings with the leaders of Ukrainian communities; we also plan to organise joint events about the Holodomors in Ukraine and Kazakhstan and continue constructive dialogue with the Ukrainian Greek Catholic Church.

The 2010 Agreement on Cooperation in Education and Science between our governments, under which students from Ukraine and Kazakhstan have equal opportunities to study in the other country's top universities, remains an effective tool of interaction in education.

To sum up the work of the Embassy on all tracks, I would like to highlight our objective. Here, in Kazakhstan, we understand our purpose as having to make sure that the image of Ukraine (which is globally seen as a symbol of the resilience of warrior people who are asserting their dignity and statehood) becomes a symbol of victory of democracy over totalitarianism, victory of peace over terror.

Ukraine is not alone in its fight against illegal invasion and the international community believes in our victory and is willing to continue helping us achieve it.

Today, we already have important instruments for strengthening our contacts in Kazakhstan and the broader Central Asia, including the Ukrainian Peace Formula and Grain From Ukraine humanitarian programme launched by Ukrainian President Volodymyr Zelenskyy. I have compelling grounds to hope that we will improve our dialogue because we have enough strength and determination for joint steps and mutually beneficial projects.

We are grateful to our Kazakh partners, who, despite the geographic distance between our capitals, display interest in further development of cooperation at a time when Ukraine and its people face their greatest challenges.

Interview dated 18 May 2024

Андрій КУЗЬМЕНКО,
Надзвичайний і Повноважний Посол
України в Державі Катар

ДОЛАЄМО ПОТОЧНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАКЛАДАЄМО ФУНДАМЕНТ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

— Ваша Високоповажносте, на період Вашої дипломатичної місії припали значні глобальні події, як-от пандемія COVID-19 і повномасштабне вторгнення росії в Україну. Окресліть, будь ласка, основні виклики, які доводилося долати Посольству за цей час.

— Пандемія COVID-19 спонукала нас оперативно адаптуватися до нових умов роботи. Зараз ми не уявляємо діяльності посольств без використання інструментарію диджиталізації. Фактичний перехід дипломатії у цифровий формат під час пандемії став дієвим способом роботи посольств. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну створило серйозний виклик для нашої дипломатичної місії. Дипломатія воєнного часу в умовах повномасштабної російської агресії змусила нас переосмислити звичні правила та підходи. Початок воєнній дипломатії України поклав Президент із перших годин повномасштабного вторгнення. Його телефонні розмови та заяви спершу здавалися деяким занадто різкими і навіть контроверсійними. Вони дійсно порушували певні стереотипи, але, зрештою, дали свій результат.

У роботі з катарськими партнерами ми, зі свого боку, дотримувалися принципів воєнної дипломатії, які озвучив Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба. Це передбачало швидке ухвалення рішень, гнучкість, чіткість у комунікації для залучення підтримки України з боку держави перебування.

Воєнні дії вимагали від нас не лише посиленої роботи, а й активної участі у міжнародних форумах і зустрічах для інформування світової спільноти про реальні події та наслідки агресії. Воєнні виклики потребують

16 лютого 2020 року Посол України Андрій Кузьменко вручив Вірчі грамоти Еміру Держави Катар шейху Таміму бін Хамаду Аль Тані

On 16 February 2020, Ukrainian Ambassador Andrii Kuzmenko presented the Credentials to Amir of the State of Qatar Sheikh Tamim bin Hamad Al Thani

посиленого підходу до дипломатії, нових методів досягнення результатів. Уже понад два роки українські дипломати працюють в особливому режимі дипломатії воєнного часу. Попри всі труднощі, Україна та її партнери побудували глобальну коаліцію для протидії російській агресії. Завдяки злагодженій роботі нашого МЗС ми змогли досягнути значних здобутків у надзвичайно складних умовах.

— У чому полягає специфіка роботи з державами Близького Сходу? Які проблеми у двосторонніх відносинах нині потребують негайного розв'язання?

— У роботі з країнами Близького Сходу основним фокусом уваги є політичний аспект. Регіон неймовірно динамічний і часто нестабільний, що ставить перед дипломатами завдання постійно відслідковувати події й оперативно реагувати на зміни. Специфіка роботи з державами Близького Сходу, зокрема з Катаром, охоплює потребу враховувати культурні і релігійні особливості, а також дотримуватися дипломатичних протоколів, які в Катарі мають певну ісламську та національну атрибутику. З країнами Близького Сходу, а надто Затоки, важливо будувати довірливі відносини через прямий контакт, а не телефоном чи електронною поштою. Потрібно зустрічатись особисто й говорити чесно та відверто.

Нині одним із головних питань, що потребує розв'язання, є реалізація гуманітарних проєктів у межах анонсованої 2023 року допомоги з боку Катару на суму 100 мільйонів доларів. Допомога буде спрямована на підтримку постраждалих від війни регіонів України. Ми активно співпрацюємо з катарськими партнерами, щоб забезпечити ефективне використання цих коштів на відновлення цивільної інфраструктури, облаштування бомбосховищ у закладах освіти, гуманітарне розмінування тощо.

Спільно ми не лише долаємо поточні виклики, а й закладаємо міцний фундамент для подальшої співпраці в різних сферах.

— Катар бере участь у поверненні додому українських дітей, яких незаконно депортувала росія. Що лежить в основі рішення Катару допомагати Україні в цьому аспекті?

— Катар — головний партнер України на гуманітарному треку Формули миру, що стосується повернення депортованих осіб, зокрема дітей. Це рішення ґрунтується передусім на принципах гуманітарної солідарності та міжнародного права. Прем'єр-міністр, Міністр закордонних справ Катару шейх Мохаммед бін Абдулрахман Аль-Тані зазначив, що після отримання відповідного запиту від України Катар вирішив використати свої дипломатичні канали та зв'язки з Росією, щоб гарантувати безпеку дітей, яких депортував агресор. У Катарі питання захисту дітей надзвичайно важливе, і це є своєрідним відображенням культури країни, де дбати про дітей — державний пріоритет.

Катар показує приклад активної гуманітарної дипломатії, що підтверджує роль цієї країни як впливового посередника на міжнародній арені.

— Як відомо, Катар активно підтримує ініціативу «Зерно з України», спрямовану на втілення другого пункту Української формули миру щодо продовольчої безпеки. До яких ще пунктів міг би долучитися Катар і які кроки робить Посольство для промоції Формули миру?

— Держава Катар надає великої ваги питанням світової продовольчої безпеки. Підтримка з боку Катару ініціативи Президента «Зерно з України», на реалізацію якої було виділено 20 мільйонів доларів, є продовженням зовнішньополітичної лінії країни із застосування гуманітарної допомоги як м'якої сили. За рішенням Катару, зерно готують до відправлення в Сомалі, що демонструє відданість держави перебування до гарантування продовольчої безпеки країн, які потерпають від голоду. Крім цього, Катар є одним з основних гарантів енергетичної безпеки у світі, зокрема в Європі, особливо після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, витісняючи Росію зі світового ринку скрапленого природного газу.

У своїй повсякденній діяльності Посольство України в Катарі активно популяризує Українську формулу миру, зокрема пункти про продовольчу й енергетичну безпеку, повернення ув'язнених і депортованих осіб.

Держава Катар уже реалізує положення четвертого пункту на гуманітарному треку щодо повернення українських дітей, яких незаконно вивезла Росія. Ще одним свідченням відданості Катару взятим на себе зобов'язанням щодо мирного врегулювання в Україні стала участь представників держави перебування у зустрічах у форматі радників із питань національної безпеки та зовнішньополітичних радників щодо Формули миру і, відповідно, в установчому Глобальному саміті миру.

— Українська спільнота в Катарі доволі численна, попри географічну віддаленість. Розкажіть, будь ласка, як Посольство співпрацює з нею?

— Через законодавчі обмеження в Катарі немає формалізованих об'єднань українських громадян. Загалом українська громада Катару добре інтегрована в катарське суспільство, але водночас доволі розрізнена.

Посольство власними силами та подеколи коштом спонсорської допомоги проводить протокольні заходи за участю громади, а також тематичні заходи з нагоди державних свят України та важливих дат нашої історії.

Також самотужки забезпечуємо функціонування Українського навчального дитячого клубу при Посольстві, і я надзвичайно вдячний моїй дружині Майї, яка очолює роботу на цьому напрямі.

У співпраці з місцевими закладами культури («Katara Cultural Village», ДП «Музеї Катару» тощо) організовуємо зібрання для української громади, тематичні виставки, а також покази новинок українського кінематографа на великому екрані.

З початку повномасштабного вторгнення РФ українська громада Катару за сприяння Посольства активно допомагає українській армії. Волонтери з-поміж українців у Катарі збирають гроші на потреби ЗСУ, організовують доставлення військового спорядження на фронт.

— Ваша Високоповажносте, як катарське суспільство сприймає російську війну проти України? Які засоби публічної дипломатії та наративи використовує Посольство, щоб тримати питання війни в інфопросторі та будувати краще порозуміння між державами?

— Хоча Катар географічно віддалений від України, місцеві ЗМІ та громадська думка активно реагують на події, що відбуваються в нашій країні. Загалом катарське суспільство висловлює співчуття українському народові та підтримує територіальну цілісність і суверенітет України. Це пов'язано передусім із тим, що Катар добре розуміє, як це — обстоювати власний суверенітет і незалежність. Свідченням цього є суспільна реакція на «блокаду Катару», що розпочалася в червні 2017 року після того, як Бахрейн, Єгипет, ОАЕ та Саудівська Аравія оголосили про бойкот контактів із Дохою у політичній, торговельно-економічній, фінансовій, транспортній і гуманітарній сферах.

Конфлікт вдалося дипломатично врегулювати лише 2021 року. Захистивши свій суверенітет і незалежність, Катар вийшов переможцем із цієї кризової ситуації, зокрема, тому, що «блокада Катару» стала потужним чинником консолідації населення та розвитку економіки.

Катарці розуміють важливість дотримання міжнародного права та засуджують агресію в усіх її проявах.

Останніми роками пріоритетним завданням Посольства у сфері публічної дипломатії стала імплементація ініціативи першої леді України Олени Зеленської зі створення та функціонування україномовних аудіогідів. Результатом діяльності дипмісії на цьому напрямі став офіційний запуск нашого аудіогіда в Національному музеї Катару 2022 року. Це вже другий (після англомовного) аудіогід, впроваджений у цьому музеї.

Важливим складником діяльності Посольства у сфері експертної дипломатії є робота з політологами Катару. Використовуючи наявні можливості, зокрема майданчики науково-дослідних центрів, ми регулярно висвітлюємо українську тематику в академічному та медійному полі країни перебування. Науковий авторитет катарських політологічних платформ великою мірою сприяв поширенню українських наративів у політологічному середовищі країни акредитації, якому притаманні певні обмеження.

Візит Президента України Володимира Зеленського до Катару

Visit of President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy to Qatar

Завдяки цим зусиллям питання війни проти України не зникає з інфопростору, а взаєморозуміння між Катаром та Україною зміцнюється.

Наша команда пильно стежить за розвитком подій та інформує про поточну ситуацію в Україні, наголошуючи на важливості підтримки нашої держави на міжнародній арені. Наприклад, наші сторінки у соціальних мережах надають актуальну інформацію, що допомагає формувати об'єктивне уявлення про ситуацію.

— Катару належить найбільший медіахолдинг арабського світу — «Аль-Джазіра». Які настрої переважають у публікаціях цього ресурсу? Як сильно просочується російська пропаганда і як їй протистояти?

— Більшість публікацій «Аль-Джазіри» висвітлюють війну РФ проти України з різних ракурсів, часто надаючи слово обом сторонам. Вони пояснюють це «принципом незалежності та незаангажованості» каналу.

Російська пропаганда може просочуватися через матеріали, що представляють російський погляд, але їхній відсоток доволі незначний. Загалом публікації каналу нейтральні.

Щоби протидіяти російській пропаганді, Посольство України в Катарі активно співпрацює з телеканалом, надаючи перевірену інформацію, організовуючи інтерв'ю та брифінги з українськими посадовцями, а також залучаючи незалежних експертів. У цьому контексті допомагає і те, що команда англомовного каналу «Аль-Джазіра» акредитована в Україні і працює на місці подій. Дієвим інструментом Посольства на цьому напрямі є також соціальні мережі, які дають змогу поширювати правдиву інформацію про ситуацію в Україні та спростовувати фейки країни-агресора.

— Пане Посол, окресліть, будь ласка, нинішній стан торговельно-економічних відносин між двома країнами.

— За даними Державної митної служби України, експорт товарів з України в Катар 2023 року сягнув 11 млн 430 тис. дол. США, імпорт із Катару до України — 19 млн 530 тис. дол. США, від'ємне сальдо склало 8 млн 100 тис. дол. США. Основними статтями експорту товарів до Катару були жири та олії тваринного і рослинного походження. Понад 90% імпорту з Катару склали пластмаси, полімерні матеріали та вироби з них.

Російська агресія проти України значно ускладнила двостороннє торговельно-економічне співробітництво. Катарська сторона, яка раніше активно імпортувала з України широкий спектр продукції вітчизняного виробництва, з початком агресії РФ фактично призупинила співпрацю з українськими компаніями. Зараз ми поступово працюємо над поверненням українського експорту до Катару. Проте для експорту продукції все ще є ризики через мілітаризацію Чорного й Азовського морів та

підвищення закупівельних цін унаслідок зміни логістичних маршрутів через небезпеку для судноплавства в Чорному морі.

— У березні 2023 року Максим Субх, Спеціальний представник України з питань Близького Сходу та Африки, відвідав Катар і провів низку зустрічей. На одній із них він представив «Інвестиційне меню України в галузі промисловості». Які проєкти зацікавили катарську сторону? Якими є перспективи залучення Катару до повоєнної відбудови?

— Під час перебування Максима Субха в Досі було проведено змістовні консультації з виконавчим директором Катарської інвестиційної адміністрації Мансуром Аль-Махмудом. Український дипломат окреслив конкретні механізми можливого залучення катарських інвестицій в Україну. В межах зустрічі було представлено «Інвестиційне меню України в галузі промисловості», а також проведено презентацію єдиного порталу державних послуг «Дія». Це перспективні сфери двосторонньої співпраці.

Варто зазначити, що катарська сторона планує предметно розглядати можливості інвестування в українську промисловість після закінчення бойових дій. Це пов'язано передусім із прагматичним підходом до вибору проєктів із боку представників Катарської інвестиційної адміністрації.

Найважливішим досягненням українсько-катарського інвестиційного співробітництва стала угода про концесію українського порту «Ольвія», підписана 20 серпня 2020 року між Міністерством інфраструктури України, Адміністрацією морських портів України та катарською компанією «QTerminals». Ще однією важливою інвестиційною подією стала купівля підприємством «Nebras Power» активів сонячної енергетики в деяких областях України. Енергетика, сільське господарство, дорожня інфраструктура й ІТ мають значний потенціал для поглиблення співпраці між державами. Катар уже залучений до опрацювання низки проєктів із повоєнного відновлення України. І зараз ми чекаємо на імплементацію конкретних домовленостей у таких сферах, як відбудова цивільної інфраструктури, гуманітарне розмінування й освіта.

— У продовження попереднього запитання: яким цінним досвідом Україна може поділитися з офіційною Дохою?

— По-перше, український військовий досвід може стати важливим ресурсом для Катару у зміцненні обороноздатності та посиленні безпеки, а надто в умовах схожих геополітичних викликів.

На цьому напрямі привабливими для Катару може бути досвід України у сфері морської оборони, зокрема щодо застосування морських безпілотників.

Україна та Катар можуть розширити свою взаємодію в низці міжнародних організацій. Насамперед це МАГАТЕ. Ядерна безпека та розвиток

ядерних технологій у мирних цілях є перспективними напрямами в цьому контексті.

Катар, як міжнародно визнана держава-посередник, може і має відігравати важливу роль в ООН, а надто під час голосувань на Генеральній Асамблеї. Цей приклад активної та відповідальної позиції сприяв би залученню інших країн регіону та ісламського світу загалом до голосування на користь України.

Попри тривалу агресію Росії проти України, ми маємо вже зараз працювати з Катаром над майбутніми інвестиційними планами. Україна може запропонувати Катару спільні проєкти логістичних хабів у сусідніх країнах Східної Європи. Такі пропозиції можуть ґрунтуватися на наявному попиті та досвіді Катару з розвитку портової інфраструктури в Анталії (Туреччина) та Роттердамі (Нідерланди), а також на розбудові вантажних терміналів авіакомпанії «Qatar Airways» для перспективних напрямків.

Енергетична сфера надає потенціал для співпраці не тільки в постачанні палива до України. Катар є одним з основних гравців на світовому газовому ринку, і обидві країни мають можливість взаємодіяти у зберіганні експортованого на європейський ринок катарського газу в українських підземних сховищах. Також є суттєві перспективи для двосторонніх проєктів у галузі сонячної енергетики.

Розширена торгівля послугами здатна запропонувати нові сфери співпраці. Інноваційні технології та ІТ є галузями, де катарські інвестиції й українські технології можуть допомогти в пошуку нових ніш на Близькому Сході. Це стосується як цивільних технологій, так і технологій подвійного призначення чи військових технологій, як-от виробництва дронів.

Andrii KUZMENKO,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of Ukraine to the State of Qatar

OVERCOMING EXISTING CHALLENGES AND LAYING A FOUNDATION FOR THE FUTURE

— Your Excellency, your term of office coincided with major global developments, such as the COVID-19 pandemic and russia's full-scale invasion of Ukraine. Please outline the biggest challenges the Embassy has had to overcome in that timeframe.

— The COVID-19 pandemic impelled us to quickly adapt to new work conditions. Today, we cannot imagine the operations of embassies without the use of the tools of digitalisation. Diplomacy de facto transitioning into digital mode during the pandemic gave embassies a workable way to operate. Russia's full-scale invasion of Ukraine created a serious challenge to our diplomatic mission. Wartime diplomacy amidst the full-scale Russian aggression had us reframe familiar rules and approaches. Ukraine's wartime diplomacy started with the actions of the President during the first hours of the full-scale invasion. To some, his phone exchanges and statements initially seemed too abrasive and even controversial. Indeed, those moves went against certain stereotypes, but, in the end, they worked.

Working with Qatari partners, we have also abided by the principles of wartime diplomacy voiced by Minister for Foreign Affairs Dmytro Kuleba. Those principles required fast decision-making, flexibility, and clarity in communication to ensure the receiving state's support for Ukraine.

The war did not just require us to work harder but also take active involvement in international forums and meetings to keep the world community informed about the factual events and consequences of the aggression. The wartime challenges demand a more robust approach to diplomacy and new methods of getting results. For over two years, Ukrainian diplomats have worked in a special mode of wartime diplomacy. Despite all the challenges, Ukraine and its partners have forged a global coalition to counter Russian aggression. The well-coordinated work of the Ukrainian MFA enabled us to make significant gains under extraordinarily difficult circumstances.

— What are the peculiarities specific to working with the Middle Eastern states? What challenges in bilateral relations currently demand urgent solutions?

Державна міністерка Катару з питань міжнародної співпраці Лолва Аль-Хатер і Посол України в Катарі Андрій Кузьменко

Qatar's Minister of State for International Cooperation Lolwah Al-Khater and Ambassador of Ukraine to Qatar Andrii Kuzmenko

— Our main focus in the work with the countries of the Middle East is the political aspect. The region is unbelievably dynamic and often unstable, which is something that sets the diplomats a task of constantly monitoring events and rapidly reacting to change. The specificity of working with the states of the Middle East — including Qatar — encompasses the need to be mindful of cultural and religious peculiarities and comply with diplomatic protocol, which, as is the case in Qatar, comes with a certain set of Islamic and national attributes. When it comes to the countries of the Middle East, and especially the Gulf States, it is important to develop trusting relations via direct contacts as opposed to phone or e-mail exchanges. We have to arrange face-to-face meetings and speak in an honest and open manner.

One of the foremost issues we currently need to bring to resolution is the implementation of the humanitarian projects under the $100 million in aid which Qatar announced in 2023. The aid will be channelled to support Ukraine's war-torn regions. We actively cooperate with our Qatari partners to ensure the efficient use of these funds in restoring our civilian infrastructure, setting up bomb shelters in educational institutions, humanitarian demining, etc.

Together, we are not only overcoming existing challenges but laying a solid foundation for future cooperation.

— Qatar assists the efforts to return home the Ukrainian children illegally deported by russia. What underlies Qatar's decision to help Ukraine in this regard?

— Qatar is Ukraine's number one partner on the Peace Formula's humanitarian prong concerning the return of deported individuals, including children. The decision in question is based mainly on the principles of humanitarian solidarity and international law. Mohammed bin Abdulrahman Al Thani — the Prime Minister and Minister for Foreign Affairs of Qatar — has stated that after receiving the respective request from Ukraine, Qatar decided to utilise its diplomatic channels and ties with Russia to guarantee the security of children deported by the aggressor. In Qatar, the question of children's protection is extremely important, for it is a distinctive reflection of culture in a country where taking care of children is a state priority.

Qatar leads by an example of active humanitarian diplomacy, which confirms the country's role as a mediator in the international arena.

— As we know, Qatar actively supports the Grain From Ukraine initiative, which aims to implement the second point of the Ukrainian Peace Formula — food security. What are the other points to which Qatar could contribute, and what steps has the Embassy undertaken to promote the Peace Formula?

— The State of Qatar attributes great weight to the issues of global food security. Qatar's support for the Ukrainian President's initiative Grain From Ukraine through the allocation of $20 million is an expression of the country's foreign policy agenda of implementing humanitarian aid as a soft power tool. By Qatar's decision, the grain is being prepared to be shipped to Somalia, which demonstrates our receiving state's commitment to guaranteeing the food security of famine-suffering countries. Furthermore, Qatar is one of the world's key guarantors of energy security — including European energy security, especially since the Russian Federation invaded Ukraine — and is dislodging Russia from the global liquified natural gas market.

In its day-to-day work, the Embassy of Ukraine in Qatar is actively promoting the Ukrainian Peace Formula, with an emphasis on the points on food and energy security and the return of incarcerated and deported individuals. The State of Qatar is already working on implementing the provisions of the fourth point — the humanitarian prong regarding the return of Ukrainian children whom Russia has illegally taken away. Another evidence of Qatar's dedication to the obligations it has undertaken towards the peaceful settlement in Ukraine was the participation of the receiving state's representatives in meetings of national security and foreign policy advisers on the Peace Formula and, by extension, in the inaugural Global Peace Summit.

— The Ukrainian community in Qatar is quite numerous despite geographic remoteness. Please tell us how the Embassy interacts with it.

День вишиванки в межах Українського навчального дитячого клубу при Посольстві

Vyshyvanka Day at the Ukrainian Children's Learning Club at the Embassy

— Due to legislative restrictions, associations of Ukrainian citizens do not formally exist in Qatar. Generally speaking, Qatar's Ukrainian community is well-integrated into the Qatari society, yet it is also rather dispersed.

Relying on its own capacity and occasional funds from sponsors, the Embassy carries out official events involving members of the community as well as themed events on Ukrainian national holidays and important dates from our history.

We are also independently maintaining the operation of the Ukrainian Children's Learning Club within the Embassy, and I'm extremely grateful to my wife, Maiia, who is in charge of this area of work.

We cooperate with local cultural institutions (Katara Cultural Village, Qatar Museums, etc.) to organise Ukrainian community's gatherings, themed exhibitions, and also cinema screenings of new Ukrainian film releases.

From the start of Russia's full-scale invasion, the Ukrainian community in Qatar has been actively aiding the Ukrainian army with the support of the Embassy. Volunteers from among the Ukrainians in Qatar raise funds for the needs of the Armed Forces of Ukraine and organise deliveries of military equipment to the front.

— Your Excellency, how does Qatari society perceive the russian war against Ukraine? Which methods of public diplomacy and narratives does the Embassy utilise to ensure that the problem of war remains on the agenda of media and improve understanding between the countries?

— Although Qatar is geographically distant from Ukraine, local mass media and public opinion actively respond to the events occurring in our country. Overall, Qatar's society expresses sympathy for the Ukrainian people and supports Ukraine's territorial integrity and sovereignty. Above all, it has to do with the fact that Qatar has a good understanding of what it's like having to protect its sovereignty and independence. A testament to this was seen in the public's reaction to the 'Qatar blockade', which began in June 2017 after Bahrain, Egypt, Saudi Arabia, and UAE announced the severance of political, commercial, economic, financial, logistical, and humanitarian ties with Doha.

It took until 2021 to resolve the conflict diplomatically. Having secured its sovereignty and independence, Qatar emerged victorious from this crisis, in part because the 'Qatar blockade' had become a powerful force for consolidating the population and developing the economy.

Qataris understand the importance of adherence to international law and condemn aggression in all its manifestations.

Over the past few years, the Embassy's primary task in the field of public diplomacy has been to implement the initiative of the First Lady of Ukraine, Olena Zelenska, to create and operate Ukrainian-language audio guides. Our efforts in this area resulted in the official launch of our audio guide at the National Museum of Qatar in 2022. After the English-language one, ours is the second audio guide launched in this museum.

An important part of the Embassy's activities in the field of expert diplomacy is our engagement with Qatar's political scientists. We use available opportunities, including the platforms of research centres, to regularly address Ukrainian topics in the academic and media environment of the host country. The scientific credibility of Qatari political science platforms has greatly contributed to the dissemination of Ukrainian narratives in the host country's political science environment, which is characterised by certain limitations.

As a result of these efforts, the war against Ukraine is not fading from the information environment, while mutual understanding between Qatar and Ukraine is strengthening.

Our team closely monitors developments and reports on the ongoing situation in Ukraine, emphasising the importance of supporting our country in the international arena. For example, our social media pages provide up-to-date information that helps people develop an objective picture of the situation.

— Qatar owns the Arab world's largest media holding: Al Jazeera. What sentiments prevail across this outlet's publications? How bad is the presence of russian propaganda, and what can be done to counter it?

— Most of the Al Jazeera publications cover Russia's war against Ukraine from different angles, often considering both sides' perspectives. They say it is because of the outlet's 'principle of independence and impartiality'.

Russian propaganda can gain presence through content that shows the Russian frame of reference, but its share is fairly insignificant. The tone of the outlet's publications is mostly neutral.

To counter Russian propaganda, the Embassy of Ukraine in Qatar actively cooperates with the TV channel, providing verified information, organising interviews and briefings with Ukrainian officials, and inviting independent experts. In this context, it also helps that the team of Al Jazeera English has accreditation of Ukraine and works on the ground. Social media is an effective tool in the Embassy's arsenal as it gives us opportunities to spread truthful information about the situation in Ukraine and refute the aggressor state's fake news.

— Your Excellency, please outline the current scope of our countries' economic and commercial ties.

— According to the State Customs Service of Ukraine, in 2024, Ukrainian commodity exports to Qatar totalled $11,430,000, while its imports from Qatar amounted to $19,530,000, resulting in a negative balance of $8,100,000. The main export items to Qatar were animal and vegetable fats and oils. Over 90% of imports from Qatar consisted of plastics, polymeric materials and products made of them.

Russian aggression against Ukraine seriously complicated bilateral economic and commercial cooperation. With the onset of the Russian Federation's aggression, the Qatari side, which used to actively import a broad range of Ukrainian-made products, essentially ceased cooperation with Ukrainian companies. Now, we are gradually working on bringing Ukrainian exports back to Qatar. However, exports of commodities still face risks due to the militarised state of the Black and Azov Seas and increased purchase prices caused by changes in logistic routes due to the dangers of shipping via the Black Sea.

— In March 2023, Special Representative of Ukraine for the Middle East and Africa Maksym Subkh visited Qatar, where he conducted several meetings. During one of them, he presented the Industrial Investment Menu of Ukraine. Which projects caught the Qatari side's interest? What are the prospects for Qatar's involvement in post-war recovery?

— During his stay in Doha, Maksym Subkh had substantive discussions with the CEO of Qatar Investment Authority, Mansoor al-Mahmoud. The Ukrainian diplomat mapped out concrete mechanisms for Qatari investors' potential involvement in Ukraine. During that meeting, the Ukrainian side presented the Industrial Investment Menu of Ukraine and also gave a presentation on Diia, the web portal for governmental services. These are the two promising areas of bilateral cooperation.

I should mention that the Qatari side is planning to substantively consider its options concerning investments in the Ukrainian industry following the cessation of hostilities. This has to do mainly with the Qatar Investment Authority's pragmatic approach to selecting projects.

The crowning achievement of Ukrainian-Qatari investment cooperation has been the agreement regarding the concession of the Ukrainian port Olvia, signed on 20 August 2020 between the Ministry of Infrastructure of Ukraine, the Ukrainian Sea Ports Authority, and QTerminals Qatar. Another important investment event was when the Nebras Power company purchased solar energy assets in several Ukrainian regions. Energy, agriculture, road infrastructure, and IT hold considerable potential for enhancing the cooperation between the two countries. Qatar is already involved in the development of several projects related to Ukraine's post-war recovery. We are now awaiting the implementation of specific arrangements across such areas as reconstruction of civilian infrastructure, humanitarian demining, and education.

— To follow up on the previous question, what kind of valuable experience can Ukraine share with Doha?

— First of all, the Ukrainian war experience can become an important asset for Qatar in terms of reinforcing its defence capability and strengthening security, especially in the face of comparable geopolitical challenges.

In this regard, Qatar may find benefit in Ukraine's experience in naval defence, particularly in terms of the application of unmanned surface vessels.

Ukraine and Qatar can broaden their interaction within several international organisations. Foremost among them is IAEA. Nuclear security and development of nuclear technology for peaceful use stand out as promising areas in this context.

As an internationally-accepted mediator, Qatar can and should play an important role at the UN, especially during the General Assembly votes. Such an example of active and responsible position would encourage other countries of the region and the broader Islamic world to get involved and vote in favour of Ukraine.

Despite Russia's ongoing aggression against Ukraine, it is time for us to work with Qatar on preparing future investment plans. Ukraine can offer Qatar projects to establish logistics hubs in neighbouring countries of Eastern Europe. Such proposals may rest on Qatar's experience in developing port infrastructure in Antalya (Türkiye) and Rotterdam (the Netherlands) and constructing the Qatar Airways container terminals for prospective flight routes.

The supply of fuel to Ukraine is not the only promising method of cooperation in the energy industry. Qatar is one of the main players in the global gas market, and our countries can cooperate to store Qatari gas exported to the European market in Ukrainian underground storage facilities. There are also strong prospects for bilateral projects around solar energy.

Expanded services trade can offer us new areas of cooperation. Innovative technologies and IT are the areas where Qatari investment and Ukrainian technology could contribute to finding new niches in the Middle East. This applies to both civilian technology and dual-use or military technology, such as drone production.

Павло РЯБІКІН,
Надзвичайний і Повноважний Посол України
в Китайській Народній Республіці

ВІДНОВЛЕННЯ МОСТІВ СПІЛКУВАННЯ З КИТАЄМ

— Ваша Високоповажносте, окресліть, будь ласка, головні досягнення та перспективи діяльності Посольства України в КНР.

— Китай почав активніше долучатися до пошуку шляхів припинення російської агресії проти нашої держави. Три раунди човникової дипломатії спецпредставника Уряду КНР Лі Хуея, під час двох з яких він приїжджав до України, пожвавили політичний українсько-китайський діалог і накреслили плани щодо його посилення.

Війна проти України заважає розвитку міжнародної торговельно-економічної співпраці. Китай поступово замінює товарну номенклатуру в торгівлі з Україною іншими джерелами експорту. Проте ми намагаємося повернути товарообіг на довоєнний рівень і надаємо значну увагу таким питанням, як збільшення обсягів українського експорту та розширення товарних позицій вітчизняної продукції, яку постачають на китайський ринок. Саме це обговорювали на сьомому засіданні Підкомісії з питань торговельно-економічного співробітництва на чолі із заступниками міністрів економіки України та Китаю, яке відбулося в липні 2023 року в Пекіні і стало нагодою для першого за останні кілька років офіційного візиту української делегації в Китай.

Серед подальших завдань — відновлення сталого політичного діалогу на високому і найвищому рівнях та розвиток практичної взаємодії між двома країнами в різних сферах і напрямах.

— Коментуючи Ваше призначення, Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба наголосив, що Ваше завдання «в тому, щоб у нас були тисячі мостів спілкування з Китаєм». Яких успіхів у розбудові діалогу на різних рівнях вдалося досягнути та які виклики доводиться долати?

— Китай — величезна країна з другою у світі економікою. З 2011 року Україна та КНР встановили рівень стратегічного партнерства, і наша комунікація повинна йому відповідати.

Лідери України та Китаю мали дві телефонні розмови, і, на мою думку, настав час для їхньої особистої зустрічі. Найбільш реальним це було б на полях міжнародних форумів найвищого рівня.

Давно назріла потреба в проведенні змістовної та якісної зустрічі очільників зовнішньополітичних відомств, ще одного засідання Міжурядової комісії зі співробітництва.

Попри воєнні дії в Україні ми сподіваємося на відновлення міжлюдських та освітніх обмінів. Саме це формує потужну основу для майбутніх українсько-китайських відносин, які дадуть вигоду обом народам.

— Як Ваш професійний досвід, зокрема на посаді Міністра з питань стратегічних галузей промисловості, допомагає Вам виконувати нинішні завдання в Китаї?

— Я не вважаю себе кар'єрним дипломатом, хоч і маю профільну освіту та певний досвід роботи в цій сфері. Тривалий час я займався політикою, був членом Парламенту, очолював органи центральної виконавчої влади. Набутий досвід завжди допомагав мені долати виклики та завдання, які поставали переді мною на кожній наступній відповідальній посаді.

— Як Ви оцінюєте динаміку торговельно-промислових відносин України і Китаю? Які українські товари та технології могли б мати попит у Китаї?

— Китай був і досі залишається найбільшим торговельним партнером України до повномасштабного вторгнення рф на територію нашої держави. Через переривання логістичних ланцюгів унаслідок блокування з боку росії наших портів, основних транспортних воріт для українського експорту і значної частини імпорту з Китаю, обсяг торгівлі між двома країнами суттєво впав у перший рік агресії. Однак спочатку зернова ініціатива, яка діяла до липня 2023 року, а тепер і можливості українського морського коридору дали змогу почати відновлення наших експортних потоків, насамперед сільськогосподарської та харчової продукції.

Важливо зазначити, що українська експортна номенклатура сьогодні вкрай недиверсифікована: левову частку складають зерно, рослинний шрот, олія, хоча до війни ми також активно експортували руди, чорні метали, товари інших категорій. З Китаю ж Україна імпортує переважно техніку, обладнання та машини, тобто продукцію з високою доданою вартістю.

Основними викликами на шляху диверсифікації нашого експорту сьогодні є нестабільність морських маршрутів і супутні ризики, які

сильно обмежують можливості розширення торгівлі промисловими непродовольчими товарами, а також насиченість китайського ринку висококонкурентною продукцією як власного, так й іноземного виробництва. Для збільшення харчової номенклатури викликом є багатоетапність узгодження з китайською стороною фітосанітарних і ветеринарних інспекційних вимог. І саме розв'язанню цих проблемних питань Посольство наразі надає особливу увагу. Ми активно працюємо з китайською стороною над відкриттям ринку Китаю для нових видів харчової та аграрної продукції з України, створюючи нові можливості для вітчизняних виробників.

— Окресліть, будь ласка, стан і перспективи китайської гуманітарної допомоги, зокрема в контексті відбудови України та її регіонів. Які аспекти гуманітарної співпраці найпріоритетніші для нашої держави?

— З початком гарячої фази російсько-української війни Китай направив в Україну кілька траншів гуманітарної допомоги. Надходила вона й від урядів деяких китайських провінцій на адресу міст-побратимів, зокрема до Києва й Одеської області. Китай також надавав підтримку нашим співвітчизникам через свої дипустанови в сусідніх з Україною європейських державах.

Наразі серед наших першочергових потреб — технічне та медичне обладнання, будівельні і витратні матеріали для відновлювальних робіт. Надалі ж Україна зацікавлена в імпорті продукції, яка матиме важливе значення для відновлення національної економіки, зокрема машинобудівної, будівельної, транспортної галузей. У цьому зв'язку Китай, що має значний потенціал у будівельній і промисловій сферах, а також власний досвід у розбудові інфраструктури, є потенційним партнером у відбудові повоєнної України та її економіки.

— Яке сприйняття України панує в китайському суспільстві та чи змінилося воно з початку повномасштабного вторгнення? Як китайські ЗМІ та соціальні мережі, що їх держава суворо контролює, висвітлюють події в Україні і як це відображено на ставленні китайців до українців?

— Сприйняття громадян Китаю нашої держави обумовлене поточним інформаційним середовищем, яке, на жаль, не на нашу користь.

Китайські ЗМІ дозовано висвітлюють події в Україні та чітко дотримуються урядової позиції, вже третій рік поспіль називаючи російську агресію «українською кризою».

Безумовно, чимало китайців чітко усвідомлюють, що відбувається, іменують росію тим, чим вона і є — агресором, та підтримують Україну.

Ми активно працюємо з такими людьми і намагаємося сприяти тому, щоб вони одержували актуальну інформацію про події в Україні.

— У листопаді 2023 року Ви зазначали, що власні можливості України щодо боротьби з російською пропагандою в Китаї «вкрай обмежені». Як, на Вашу думку, можна розв'язати наявні проблеми з ресурсами, кваліфікованими кадрами та каналами комунікації?

— Головним напрямом, на якому потрібно зосередитись у боротьбі з російською пропагандою та дезінформацією, є інформаційний складник. Адже в умовах широкої присутності російських ЗМІ в Китаї, а також жорсткої внутрішньої цензури, яка обмежує доступ громадян КНР до більшості провідних світових ресурсів, донести об'єктивну інформацію про російський тероризм і воєнні злочини дуже важко.

З огляду на надзвичайно високий рівень китайсько-російських відносин і регулярні візити високих російських гостей, китайські ЗМІ «неприємних» речей про друга КНР не пишуть. Тож чи не єдиною можливістю боротьби з російською пропагандою є наявність потужних і диверсифікованих джерел інформації в Китаї, які готуватимуть таргетовані китайськомовні матеріали. Такими джерелами, крім офіційних ресурсів Посольства, можуть бути китайськомовні версії сайтів провідних ЗМІ України, а також їхні сторінки в китайських соціальних мережах.

Очевидно, що в нашій державі достатньо фахівців, спроможних працювати на згаданому напрямі; єдине питання — це організація їхньої сталої роботи. Над цим ми якраз активно працюємо.

— Якими є перспективи розвитку української публічної дипломатії в Китаї? Поділіться, будь ласка, найуспішнішими проєктами в цій сфері. На що насамперед слід зважати, представляючи Україну китайській аудиторії?

— Напрям публічної дипломатії в Китаї дуже залежить від рівня двосторонніх політичних відносин між державами. Адже як офіційні посадові особи, так і представники культури, медіа, спорту тощо обережно контактують із представниками нашої країни та зважають на стан поточного українсько-китайського діалогу.

Саме тому за цих умов одним із найефективніших напрямів роботи у сфері публічної дипломатії для нашої держави є комунікація через соціальні мережі, де можна як інформувати про перебіг подій в Україні, так і ознайомлювати громадян Китаю з нашою культурою, історією, досягненнями науки та спорту.

Від початку повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну ми протягом року взаємодіяли з командою, яка допомагала нам із роботою у соціальних мережах, що суттєво збільшило кількість підписників і переглядів на офіційній сторінці Посольства в мережі «Weibo». Наразі ми й далі зосереджуємо свої зусилля саме на цьому напрямі.

— За даними МЗС, у Китаї немає української громади як організованої структури. Як у такій ситуації Посольство підтримує взаємодію з українцями, котрі постійно проживають у КНР?

— Посольство України в Китаї завжди відкрите для наших співвітчизників, комунікація з якими не обмежується наданням консульських послуг.

Зважаючи на обмеженість ресурсів і специфіку країни, ми докладаємо всіх зусиль для взаємодії з українцями, які проживають у Китаї: проводимо заходи, приурочені до пам'ятних дат, надаємо необхідну допомогу, сприяємо в реалізації різноманітних проєктів, що їх ініціює наша громада.

Також маємо плани, до втілення яких згодом залучатимемо українців.

— Як, на Вашу думку, впродовж 2024–2025 років потенційно зміниться позиція Китаю щодо російського вторгнення в Україну і що може на це вплинути?

— Від початку повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну, зокрема і власне розв'язання війни, відбулася низка страшних подій, які мали б суттєво вплинути на позицію Китаю щодо конфлікту та змінити її на нашу користь, але цього не сталося. Бучанська трагедія, захоплення Запорізької АЕС, підрив дамби Каховської ГЕС, величезні руйнування інфраструктури, масові викрадення українських дітей, вбивства цивільного населення — ніщо з переліченого не змінило позиції Пекіна та не змусило його вплинути на москву, щоб вона припинила свою божевільну агресію проти нашої держави.

Саме тому я б не тішив себе марними ілюзіями, а виходив би з реалій, які для української сторони, на жаль, не можна назвати позитивними. У політичній площині всі провідні актори міжнародних відносин уже давно визначилися, хто агресор, а хто жертва агресії.

Pavlo RIABIKIN,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine
to the People's Republic of China

RESTORING COMMUNICATION BRIDGES WITH CHINA

— *Your Excellency, please summarise the main achievements and possibilities of the work of the Embassy of Ukraine in the PRC.*

— China has become more involved in pursuing ways to stop russian aggression against Ukraine. The three rounds of shuttle diplomacy undertaken by China's Special Representative Li Hui, two of which led to his visiting Ukraine, revitalised the Ukraine–China political dialogue and charted out plans for its enhancement.

The war against Ukraine interferes with international economic cooperation and trade. China is gradually finding new sources to phase out the commodities it used to export from Ukraine. However, we are trying to restore the pre-war level of our trading turnover while also paying close attention to issues such as increasing the volume of Ukrainian exports and expanding the range of Ukrainian products available in the Chinese market. These matters were discussed in July 2023 in Beijing during the seventh session of the Subcommittee on Trade and Economic Cooperation chaired by Ukrainian and Chinese deputy ministers of economy; it was the first occasion in years for a Ukrainian delegation to visit China.

Our following objectives include restoring a sustainable high-level political dialogue and expanding practical interaction between our countries in various fields and areas.

— *When asked to comment on your appointment, Minister for Foreign Affairs Dmytro Kuleba pointed out that your objective is to 'build us thousands of communication bridges with China.' What progress have you made in forging dialogue at different levels, and what challenges have you faced?*

— China is a vast country and the world's second-largest economy. In 2011, Ukraine and China reached the level of strategic partnership, and our communication needs to reflect this.

Ukraine's and China's respective leaders have had two telephone exchanges, and I believe the time has come for them to meet in person. The most realistic place for this would be a high-level international forum.

There is a long-overdue need for a substantive and thorough meeting of foreign ministers, another session of our Intergovernmental Commission on Cooperation.

Despite the warfighting in Ukraine, we look forward to restoring people-to-people and educational exchanges because they will form a solid basis for the future of Ukrainian-Chinese relations that shall benefit both peoples.

— How does your professional experience, including your time as Minister of Strategic Industries, help you carry out your current responsibilities in China?

— I do not consider myself a career diplomat, although I do have relevant education and some previous experience working in the field. For a lengthy period, I was involved in policymaking, served as a Member of Parliament, and chaired central executive bodies. The experience I have acquired always helped me overcome the challenges and tasks I faced in each subsequent demanding role.

— How would you rate the dynamics of the commercial and industrial aspects of Ukrainian-Chinese relations? What Ukrainian products and technologies might meet demand in China?

— China was and still is our largest trade partner before russia began the full-scale invasion of Ukraine's territory. With logistics chains disrupted by russia's blockade of our ports, which are the main gateways for Ukrainian exports and much of our imports from China, the volume of trade between the two countries plummeted in the first year of the aggression. Nevertheless, thanks to the grain initiative, which lasted until July 2023, and now the facilities of the Ukrainian sea corridor, we have been able to start restoring our export flows, especially of agricultural products and food.

It should be mentioned that Ukraine's current exports are severely undiversified, with the lion's share consisting of grain, crop grist, and vegetable oil; although, before the war, we also extensively exported ores, ferrous metals, and other types of goods. Meanwhile, most of Ukraine's imports from China comprise machinery, equipment, and vehicles, i.e., products with high added value.

Currently, the main obstacles to diversifying our exports are the instability of sea routes and related risks, which seriously limit the possibilities of expanding our trade in industrial non-food goods, and the fact that the Chinese market is saturated with highly competitive domestic and imported products. Increasing the range of food products is challenging due to the multistep process of harmonising phytosanitary and veterinary inspection standards with the Chinese counterparts. The Embassy is currently paying special attention to resolving these problematic issues. We are actively working with China to open the Chinese market to new types of food and agricultural products from Ukraine, thus generating new opportunities for Ukrainian suppliers.

— Please describe the current level and potential of China's humanitarian aid, especially in the context of the recovery of Ukraine and its regions. What aspects of humanitarian cooperation matter most to our country?

— When the active phase of the russian-Ukrainian war broke out, the Chinese government sent several tranches of humanitarian aid to Ukraine. Several Chinese provincial governments also sent aid to twin cities, including Kyiv and towns in the Odesa region. China has also provided support to our people through its diplomatic missions in European countries bordering Ukraine.

Our immediate needs include technical and medical supplies, as well as construction materials and consumables needed for reconstruction efforts. In the future, Ukraine will be interested in importing products that will be important for the recovery of the national economy, particularly in the machine-building, construction, and transport industries. In this regard, China, a country with significant construction and industrial resources and its own infrastructure development experience, is our potential partner in rebuilding post-war Ukraine and its economy.

— What is the prevailing perception of Ukraine in Chinese society, and has it evolved since the beginning of the full-scale invasion? How do the Chinese mass and social media, which are heavily controlled by the state, cover the events in Ukraine, and how does this translate into Chinese attitudes towards Ukrainians?

— Our country's perception by Chinese citizens is shaped by the prevailing information environment, which, sadly, does not favour us.

The Chinese mass media give a calculated coverage of the events in Ukraine and strictly adhere to their government's line, referring to the russian aggression as the 'Ukrainian crisis' for the third year in a row.

There are undoubtedly many Chinese people who clearly understand what is happening, calling russia out for what it is — an aggressor — and supporting Ukraine.

We are actively reaching out to such people and trying to assist them in receiving up-to-date information about the events in Ukraine.

— In November 2023, you pointed out that Ukraine's own capabilities to counter russian propaganda in China were 'extremely limited'. What do you think can be done to solve the existing shortcomings in terms of resources, qualified personnel, and communication lines?

— The main area we ought to focus on in the fight against russian propaganda and disinformation is information itself. After all, the widespread presence of russian media outlets in China and the strict domestic censorship that restricts Chinese citizens' access to most of the world's major information resources make it very difficult to convey objective information about russian terrorism and war crimes.

In view of the remarkably high level of Sino-russian relations and the regular visits of high-ranking russian guests, the Chinese media do not say 'unpleasant' things about China's friend. Therefore, perhaps the only way to combat russian propaganda is to have influential and diversified information outlets in China that will produce targeted content in Mandarin.

Besides the official resources of the Embassy, such sources may include Mandarin-language versions of the websites of leading Ukrainian media outlets and their pages on Chinese social platforms.

Ukraine obviously produces enough specialists capable of working in this direction; the only question is how to organise their work in a sustainable manner. That is something we are actively working on.

— What are the prospects for the development of Ukrainian public diplomacy in China? Please share the most successful initiatives in this area. What are the main things that must be taken into account when presenting Ukraine to Chinese audiences?

— The course of public diplomacy in China strongly depends on the level of bilateral political relations between the two countries. After all, both government officials and people involved in culture, media, sports, etc., are cautious about communicating with representatives of our country and mindful of the state of the current Ukrainian-Chinese dialogue.

Under these circumstances, one of Ukraine's most effective ways of conducting public diplomacy is communication through social media, where we can both spread information about the course of events in Ukraine and familiarise Chinese citizens with our culture, history, and scientific and sporting achievements.

Over the course of the first year of russia's full-scale military invasion of Ukraine, we worked with a team that helped us with our social media outreach, resulting in a significant increase in the number of followers and views on the Embassy's official Weibo page. At the moment, we are still concentrating our efforts in this particular area.

— According to our Ministry of Foreign Affairs, China does not have an organised Ukrainian diaspora. If so, how does the Embassy maintain contact with Ukrainians permanently residing in the PRC?

— The Embassy of Ukraine in China is always open to our citizens, and communication with them is not strictly limited to the provision of consular services.

Given our limited resources and the country's particularities, we make every effort to engage with Ukrainians living in China. We organise events to celebrate holidays, provide them with needed assistance, and support various projects initiated by our community.

We also have our own plans, the implementation of which will eventually involve Ukrainians.

— How do you think China's position on russia's invasion of Ukraine might possibly change between 2024 and 2025, and what factors may influence it?

— Since the beginning of russia's full-scale military invasion of Ukraine, starting with the outbreak of the war itself, a string of terrible events has taken

place that should have greatly influenced China's attitude towards the conflict and changed it in our favour; however, this did not happen. The Bucha tragedy, the takeover of the Zaporizhzhia Nuclear Power Plant, the destruction of the Kakhovka hydroelectric dam, the colossal devastation of infrastructure, the mass abduction of Ukrainian children, the slaughter of civilians — none of these things changed Beijing's position or compelled it to urge moscow to stop its insane aggression against our country.

That is why I would avoid entertaining unfounded illusions and proceed from the facts, which, regrettably, can hardly be described as optimistic for the Ukrainian side. In the political realm, all the major actors in international relations have long since settled on who is the aggressor and who is the aggressor's victim.

Василь ЗВАРИЧ,
Надзвичайний і Повноважний Посол України
в Республіці Польща (червень 2022 — липень 2024 рр.)

«ВІДБУДОВА УКРАЇНИ СТАНЕ НАШОЮ СПІЛЬНОЮ СПРАВОЮ»

— Після 24 лютого 2022 року Польща продемонструвала безпрецедентний рівень підтримки та солідарності з Україною, надавши всю можливу допомогу та прихистивши понад мільйон наших громадян. Пане Посол, розкажіть, будь ласка, як нині розвиваються українсько-польські відносини та якими Ви бачите їх у довгостроковій перспективі.

— Україна та Польща — справжні друзі і стратегічні партнери. Наші народи об'єднані цінністю свободи. Щоразу, коли ми були пліч-о-пліч, ми змінювали історію на краще і здобували перемоги. І сьогодні ми як ніколи маємо бути об'єднані, бо перед нами — знову той самий спільний ворог. Він знову загрожує нашій свободі і, без перебільшення, нашому існуванню.

Після початку повномасштабного російського вторгнення Польща першою зустріла і прихистила мільйони українців, змушених тікати від війни. Частина з них залишилася в Польщі, частина — роз'їхалася по світі. Польський народ відкрив свої серця і домівки українцям, допоміг Україні вистояти. Вдячність і повага до народу Польщі назавжди залишаться в моєму серці та пам'яті наших народів.

Поляки, засвоївши уроки історії, розуміють, яку велику ціну треба платити за свободу і незалежність. Україна дуже цінує партнерську підтримку Польщі, яка допомагає нам досягати результатів і перемагати

російського агресора на полі бою. І Польща розуміє, що це не благодійність, а інвестиція у власну безпеку. Якщо ми не переможемо разом, ми всі будемо в небезпеці.

Україна та Польща досягнули високої динаміки політичного діалогу та співпраці в різних галузях і практично на всіх рівнях. Змістовність цього діалогу наповнює нас оптимізмом, що Україна та Польща будуть разом у єдиній європейській родині вільних демократичних держав. Польські партнери усвідомлюють, що Збройні сили України не тільки героїчно боронять кожен сантиметр нашої Батьківщини, а й захищають цінності, на яких побудований Європейський Союз і весь цивілізований світ.

Україна не раз доводила світові непохитність свого європейського вибору. Команда на чолі з Президентом України Володимиром Зеленським досягнула віхових рішень для нашої держави, і Україна готова пройти всі необхідні етапи для вступу до економічно-політичного блоку, а фактично — для повернення до європейської родини.

Ми цінуємо підтримку Польщі в консолідації світу навколо зміцнення обороноздатності України та ухваленні головних для нашої держави рішень у ЄС і НАТО. Вдячні за участь у воєнних коаліціях на підтримку ЗСУ, а також імплементації Української формули миру. Віримо, що Польща завжди підтримуватиме Україну.

— Пане Посол, чи можна розглядати нинішні виклики у взаєминах між Україною та Польщею як тимчасові? Які кроки необхідні для подолання цих труднощів і підтримки міцної дружби в майбутньому?

— Партнери — як держави, так і люди — можуть час від часу переживати етапи охолодження у взаєминах. І тут головне, щоб обидві сторони мали добру волю нормалізувати відносини чи вивести їх на якісно новий рівень. Я бачу таку волю і мудрість наших народів знаходити правильні рішення.

Ситуація, яку ми, на жаль, мали на українсько-польському кордоні, є елементом загальноєвропейської протестної тенденції в сільськогосподарському секторі і лише епізодом у загальній картині двосторонніх відносин між Україною та Польщею.

Готовність до конструктивного діалогу, бажання співпрацювати та розуміння, що в часи російської агресії відкритий кордон потрібен Україні насамперед для виживання, дали змогу знайти мудре рішення, прийнятне для обох сторін.

Не варто намагатись екстраполювати такі ситуації на весь масив українсько-польських відносин, і важливо запобігати їхньому потенційному впливу на загальну атмосферу міждержавних зносин.

— Безпека та оборона — це теми, що доволі гостро стоять на порядку денному європейських країн через дедалі більші загрози з боку росії. Як Україна та Польща можуть співпрацювати в безпековій сфері для зміцнення військово-промислового потенціалу та гарантування безпеки повітряного простору?

— Жоден режим, жодна війна проти світового порядку не може перемогти свободу. Лише брак єдності може поставити свободу на коліна.

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року стало продовженням злочину агресії проти України та світового порядку, заснованого на міжнародному праві, який російська федерація розпочала в лютому 2014 року. Ця неспровокована і нічим не виправдана зухвала агресія змінила світ. Те, що здавалося неможливим, стає реальністю, всупереч усім песимістичним прогнозам. Україна разом із партнерами вже зруйнувала багато міфів, які росія намагалася представити як реальність.

Українські воїни героїчно і жертовно боронять рідну землю, і ця боротьба з російським агресором потребує ресурсів. Тому важливо, щоб Україна якнайшвидше отримала зброю, боєприпаси, системи протиповітряної оборони «Patriot», сучасні літаки.

Підтримка України з боку Польщі завжди була понадпартійна. Польща почала надавати Україні зброю ще до повномасштабного вторгнення. Україна і Польща співпрацюють в оборонній сфері за багатьма напрямами, серед яких: закупівля військової техніки та боєприпасів, взаємодія суб'єктів військово-промислових комплексів, ремонт техніки, розмінування, постачання артилерійських боєприпасів різного калібру, військова підготовка тощо.

Загалом від початку повномасштабної війни Польща надала Україні 44 пакети військової допомоги, а невдовзі Україна отримає 45-й.

З польськими компаніями було підписано 9 контрактів на суму 749 млн євро. Серед них — рекордний контракт на постачання в Україну приблизно 50 гаубиць «Краб» калібру 155 мм вартістю майже 600 млн євро. Україна стала першим іноземним покупцем «крабів», які довели свою ефективність на полі бою.

Міністерство оборони України та Агенція оборонних закупівель підписали 43 державні контракти на постачання озброєння, військової техніки та боєприпасів з інших країн через Польщу.

У Варшаві 8 липня 2024 року Президент України та Прем'єр-міністр Польщі підписали Угоду про співробітництво у сфері безпеки, яка за своїм змістом є однією з найамбітніших. У ній чітко прописано, що двосторонні зобов'язання чи безпекові гарантії для України, виражені в будь-якій формі, не можуть бути альтернативою повноправному членству в НАТО. Крім того, українсько-польська угода містить низку унікальних елементів: можливість збиття в повітряному просторі України російських ракет і дронів, випущених у напрямку Польщі, а також створення на території Польщі українського легіону — добровольчого підрозділу ЗСУ зі складу громадян України, які проживають у Польщі.

Реалізація цих положень допоможе значно посилити захист українського неба та зміцнити безпеку Польщі, дасть можливість українцям, які мешкають за кордоном, приєднатися до захисту України від російського

загарбника та повернутися до своїх сімей за кордоном, виконавши громадянський обов'язок.

— Які напрями економічної співпраці між Україною та Польщею Ви б виокремили як найуспішніші? Що нині має найбільший вплив на розвиток торговельно-економічних відносин між двома державами?

— Польща є одним з основних торговельних партнерів України. 2023 року товарообіг між Україною та Польщею сягнув 11 336 млн дол. США, при цьому Україна має негативне торговельне сальдо з Польщею. У січні — квітні 2024 року товарообіг між Україною та Польщею склав майже 3 590 млн дол. США. Це на 9,5% менше, ніж за відповідний період 2023 року.

Після початку повномасштабної військової агресії росії проти України Польща стала основним логістичним хабом для постачання військово-технічної та гуманітарної допомоги від іноземних партнерів. Польська влада забезпечила безперешкодне функціонування новостворених логістичних маршрутів, які сприяють підвищенню обороноздатності нашої держави.

Попри тимчасові розбіжності між Україною та Польщею щодо двосторонньої співпраці у сфері сільського господарства триває активна взаємодія на рівні профільних міністерств і галузевих асоціацій обох країн, що сприяє пошуку взаємовигідних рішень з метою забезпечення інтересів як українських, так і польських виробників сільськогосподарської продукції.

Дієвим інструментом українсько-польської взаємодії, який дає змогу обговорювати весь спектр питань економічної співпраці, є Українсько-польська міжурядова комісія з питань економічного співробітництва. Посольство активно сприяє виходу українських експортерів на польський ринок через міжнародну платформу «Назовні». Зокрема, 2024 року опрацьовано майже 100 звернень українських експортерів.

Польща та польський бізнес зацікавлені у співпраці з Україною, зокрема й щодо відбудови. Міністерство розвитку і технологій РП і Польське агентство інвестицій і торгівлі започаткували програму підтримки польських компаній, зацікавлених у відбудові України, і вже понад 3000 польських підприємств подали заявки.

У вересні 2023 року Польська державна корпорація страхування експортних кредитів однією з перших у світі почала страхувати інвестиції в Україну від воєнних ризиків для польських компаній. У другій половині 2024 року розпочнеться реалізація інвестиційної частини програми «Ukraine Facility» через авторизовані державні установи в країнах-членах ЄС. У Польщі такою установою є Банк крайового господарства, який надаватиме гарантії за кредитами для інвестиційних проєктів в Україні. Очікують, що після адаптації законодавства доступ до коштів програми ЄС «Ukraine Facility» матимуть як польські, так і українські підприємства.

Україна зацікавлена у створенні на своїй території спільних українсько-польських підприємств у сфері будівництва, виробництва товарів медичного призначення, а також товарів, які можна виготовляти в Україні (з метою скорочення часу на перетин кордону, з урахуванням наявності кваліфікованого персоналу тощо).

Крім того, важливо проводити торговельні місії для польських компаній у регіони України, де вони могли б побачити подальші перспективи. Це може бути ефективним інструментом, який ми маємо успішно використовувати для обох сторін. 2024 року було організовано кілька торговельних місій: у лютому — щодо розмінування, у травні — для медичного сектору «Реабілітація та протезування», а в червні в Києві відбувся форум з питань відбудови України, в якому взяли участь польські компанії, зацікавлені в налагодженні свого бізнесу на території України, а також ті, що вже працюють на українському ринку.

Польща та Україна активно співпрацюють у розвитку транспортної інфраструктури, зокрема в будівництві та модернізації автодоріг, залізничних сполучень. У цьому контексті важливим елементом реалізації інфраструктурних проєктів є імплементація проєктів у межах Договору між Урядом України та Урядом Республіки Польща про надання кредиту на умовах пов'язаної допомоги. Сподіваюся на подальшу конструктивну роботу з розвитку спільних пунктів пропуску, розширення можливостей чинних пунктів пропуску на українсько-польському державному кордоні та розбудови прикордонної інфраструктури вздовж спільного кордону. Актуальною є

також підготовка міжурядової Угоди про здійснення контролю в спільних пунктах пропуску через державний кордон та співпрацю контролюючих органів, проєкт якої було передано на розгляд до ЄК в березні 2024 року.

Пріоритетним напрямом спільної діяльності може стати відновлення та будівництво інфраструктурних об'єктів, реконструкція українських аеропортів і реалізація проєкту високошвидкісної залізниці.

— З моменту набуття членства в ЄС 2004 року Польща сприяла поліпшенню та поглибленню відносин ЄС з Україною. З початку 2025 року Польща перебере на себе піврічне головування в Раді ЄС. Які пріоритети держава визначає на цей термін і що головування офіційної Варшави означатиме для України?

— Це дійсно так. Польща завжди підтримувала ідею членства України в ЄС. Як і ми, наші польські друзі чудово розуміють, що розширення ЄС — це розширення простору безпеки і стабільності. І це основний мотив у підтримці поступу України на шляху до членства в ЄС.

Взагалі, європейці добре пам'ятають, що кожна хвиля розширення була вигідною для Євросоюзу. І не тільки з погляду безпеки, а і з суто прагматичних міркувань. Так і в нашому випадку: членство України та інших країн-кандидатів сприятиме збільшенню ВВП ЄС, зростанню зайнятості та інвестицій, розширенню єдиного ринку, посиленню конкуренції всередині ЄС та пожвавленню зовнішньої торгівлі. Тобто самі переваги!

Гадаю, що європейці також розуміють особливий внесок України у зміцнення Євросоюзу. Взяти хоча б нашу армію — одну з найбільших і найефективніших у світі. Єдину, яка має реальний досвід протидії агресії з боку держави, що істотно переважає за ресурсами. Окремо слід згадати потужний стрибок України у сучасних військових технологіях. Це дуже серйозна перевага для Європи — мати власні технології та виробничі потужності для забезпечення захисту від потенційного ворога. Або ж взяти цифровий ринок ЄС: український досвід цифризації тут точно один із передових. Крім того, Україну вже зараз розглядають як майбутній центр виробництва відновлювальної енергії.

Український ринок є надзвичайно привабливим, зокрема й для польських аграріїв. Упевнений, що завдяки членству України в ЄС європейський агросектор стане ще більш ефективним і конкурентним. Разом ми значно посилимо глобальну продовольчу безпеку.

Щодо головування Польщі в Раді ЄС у першій половині наступного року, то одним із пріоритетів головування визначено якраз розширення ЄС, включно з членством України, а також відбудову нашої держави. Впевнений, що головування Польщі в ЄС означатиме для нас пів року ефективного переговорного процесу. Інтеграція України в ЄС уже невідворотна: одного дня Україна точно стане членом об'єднаної європейської родини.

Водночас ми очікуємо від польського головування чіткого усвідомлення, що головне завдання сьогодні — це насамперед посилення обороноздатності України. Очевидно, що для повноцінного розвитку країни, результативних передвступних переговорів, сталості трансформацій в Україні і врешті набуття членства в ЄС нам потрібна перемога над ворогом, справедливий мир і повноцінна безпека. Тому маємо надію, що польське головування зосередиться саме на забезпеченні України всім необхідним озброєнням.

— У Польщі нині перебувають сотні тисяч наших громадян, які знайшли там тимчасовий прихисток в умовах російської війни проти України. Ваша Високоповажносте, розкажіть, будь ласка, про діяльність об'єднань українців у Польщі, їхню співпрацю з Посольством і спільні напрацювання для поліпшення взаємин між українцями та поляками.

— Посольство тісно співпрацює з українськими громадськими організаціями в Польщі, допомагає фінансувати проєкти в межах програми МЗС України, серед яких викладання української мови та предметів українською мовою у школах та при громадських організаціях. Посольство сприяє організації таких щорічних традиційних культурних заходів української громади, як «Лемківська ватра», «Підляська осінь», «Україна в центрі Любліна».

Проте цим наша взаємодія не обмежується: у співпраці з громадськими організаціями ми проводимо спільні публічні заходи, основною метою яких є популяризація України у світі, а також консолідація зусиль міжнародної спільноти на підтримку нашої держави в боротьбі з російським окупантом: це презентації книг, книжкові ярмарки, кінопокази, зустрічі з лідерами думок, виставки тощо.

За допомогою дієвих інструментів публічної дипломатії ми можемо активно залучати поляків до нашої культури, а також більше демонструвати себе, щоб вони ще краще пізнали нас, наші цінності та традиції. Все це сприяє солідарності та розвитку відносин між двома народами.

— Нинішні польсько-українські відносини ґрунтуються на віковій історії та тісному переплетінні культур. Розкажіть, будь ласка, як Посольство застосовує інструменти публічної, зокрема й культурної, дипломатії для ще більшого зближення народів України та Польщі.

— Організовуючи публічні заходи, Посольство завжди шукає спільні теми між Україною та Польщею, підкреслює сильні сторони нашої спільної багатовікової історії, тому що коли ми разом, ми сильніші і перемагаємо. І таких прикладів чимало: сумісна перемога Армії УНР та Війська Польського над російськими більшовиками 1920 року, що зупинила наступ окупантів на Європу, об'єднана боротьба наших народів проти гніту російської імперії під час Січневого повстання 1863 року тощо.

Польща також стала для українських митців, музеїв і галерей справжнім острівцем безпеки та можливостей для реалізації, розвитку та демонстрації себе, за що ми дуже вдячні польським інституціям і діячам культури. В Польщі для нас відкрилися безпрецедентні перспективи в культурній сфері, і це дає змогу вберегти від російського варварства нашу культурну спадщину, яка, безсумнівно, є важливою частиною загальноєвропейської культури.

Державні інституції створили спеціальні гранти та програми для українців та українських інституцій, що стимулюють рухатися далі, а також творити на українську-польську тематику. Звісно, це сприятиме подальшому розвитку українсько-польських відносин.

— Яка ситуація з освітою українських дітей у Польщі? З якими проблемами стикаються українські діти в цій країні? Які зміни Польща готує для українських школярів із 1 вересня 2024 року?

— У зв'язку зі збройною агресією рф проти України Посольство в тісній співпраці з Міністерством освіти Республіки Польща постійно вживає заходів для забезпечення освітніх потреб значної кількості дітей з України, які вимушено переїхали до Польщі.

На сьогодні Польща прийняла на безоплатне навчання до своїх шкіл понад 170 тисяч дітей дошкільного та шкільного віку, котрі прибули сюди після повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року.

Водночас є діти, які також продовжують навчання в українській системі освіти дистанційно — онлайн. Активно розвиваються українські освітні осередки у форматі щоденних шкіл при українських громадських організаціях, які також надають дітям можливість перебувати в українській системі освіти. Зараз у Польщі діє щонайменше 10 таких освітніх центрів. Посольство активно підтримує такі школи: надає фінансову допомогу, забезпечує підручниками тощо.

З 1 вересня 2024 року польська сторона запровадить обов'язкове навчання у польських школах для громадян України на території Республіки Польща. Виняток буде зроблено для учнів випускних класів українських середніх шкіл, які навчаються онлайн і складатимуть український іспит на атестат зрілості 2025 року. Це важливо, адже ми знаємо, що є певна категорія дітей, які можуть перебувати поза українською та польською системами освіти. Водночас для нас не менш важливо, щоб наші діти в Польщі здобували українську освіту.

Нині ми активно працюємо над реалізацією двосторонніх домовленостей міністерств освіти, досягнутих за результатами спільних консультацій урядів України та Польщі 28 березня 2024 року у Варшаві. Зокрема, йдеться про запровадження в польській системі освіти українського компонента навчання для дітей з України. Це збільшить можливість і чужому навчатись, і підтримувати зв'язок з Україною, вивчати та плекати духовне надбання свого народу.

Переконаний, що для відновлення Україна потребуватиме своїх синів і дочок, сподвижників і візіонерів, а також застосування найкращого закордонного досвіду, знань та умінь. Відбудова України стане нашою спільною справою.

Дата інтерв'ю: 10 липня 2024 року

Vasyl ZVARYCH,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine
to the Republic of Poland (June 2022 – July 2024)

‘UKRAINE’S RECOVERY WILL BECOME OUR COMMON CAUSE’

— Following 24 February 2022, Poland has shown unprecedented solidarity and support for Ukraine, providing all possible aid and giving refuge to more than a million Ukrainian citizens. Mr Ambassador, please summarise how Ukrainian-Polish relations are developing and how you foresee their long-term trajectory.

— Ukraine and Poland are true friends and strategic partners. Our people stand united by the value of freedom. Whenever we stood side by side, we changed history for the better and enjoyed victories. Today, as never before, we must remain united because we face the old common enemy. It once again threatens our freedom and — to put it in no uncertain terms — our very existence.

Following the outbreak of the full-scale russian invasion, Poland was the first country to receive and shelter millions of Ukrainians forced to flee the war; some of them stayed in Poland, and others dispersed around the world. The people of Poland opened their hearts and homes to Ukrainians and helped Ukraine to persevere. Gratitude and respect for the people of Poland will forever live on in my heart and our nations’ memory.

Having learnt from history, the Poles understand the heavy price to be paid for freedom and independence. Ukraine greatly appreciates Poland’s partnership, which allows us to get results and beat the russian aggressor on the battlefield. At the same time, Poland is aware that it’s not some charity but an investment in its own security. Unless we win together, we will all be in danger.

Ukraine and Poland have secured highly dynamic political dialogue and cooperation across various sectors at virtually all levels. The depth of this dialogue leaves us optimistic that Ukraine and Poland will remain together as part of the European family of free democratic states. Our Polish partners are aware that the Armed Forces of Ukraine are valiantly defending not only every inch of our homeland but also the values upon which the European Union and the entire civilised world are built.

Ukraine has repeatedly shown the world the resolve of its European choice. The team led by President Volodymyr Zelenskyy has achieved milestone decisions for our country, and Ukraine is ready to go through all the necessary phases to enter the economic and political bloc, effectively rejoining the European family.

We appreciate Poland's support in rallying the world around strengthening Ukraine's defence capabilities and making critical decisions for Ukraine in the EU and NATO; we are grateful for its participation in military coalitions that support the Armed Forces of Ukraine and the implementation of the Ukrainian Peace Formula. We trust that Poland will always support Ukraine.

— Mr Ambassador, may we view the current challenges in Ukrainian-Polish relations as temporary? What steps are needed to overcome these difficulties and maintain a strong friendship going forward?

— It's not uncommon for partners — whether countries or individuals — to experience stages of strained relations every now and then. At this stage, the most important thing is that both sides have the goodwill to normalise their relations or take them to a higher level. I see that our peoples possess such a will and the wisdom to find the right solutions.

The unfortunate situation that has occurred on the Ukrainian-Polish border is an element of a broader European trend of agricultural protests, representing a mere isolated episode in the greater picture of bilateral relations between Ukraine and Poland.

Our willingness to engage in constructive dialogue, our desire to cooperate, and our awareness that at a time of russian aggression, Ukraine needs an open border to survive led to us finding a wise solution acceptable to both sides.

We should not attempt to extrapolate such situations to the entire scope of Ukrainian-Polish relations, nor should we let such situations influence the overall atmosphere of our relations.

— *Security and defence are two of the most pressing issues on the agenda of European countries due to the growing threat from russia. How can Ukraine and Poland cooperate on security issues to strengthen mutual military-industrial potential and ensure airspace security?*

— No regime, no war against the global order will ever defeat freedom; only the loss of unity can bring freedom to its knees.

The 24 February 2022 full-scale invasion marked the continuation of the crime of aggression against Ukraine, against the international order built on international law, which the russian federation unleashed in February 2014. That unprovoked and unjustified brazen aggression changed the world. What once seemed impossible is turning into reality, defying all pessimistic expectations. Together with its partners, Ukraine has already shattered many of the myths russia had been trying to sell as facts.

Ukrainian soldiers are valiantly and sacrificially defending their homeland, and this fight against the russian aggressor requires resources. Therefore, it is important that Ukraine receives weapons, ammunition, Patriot air defence systems, and modern aircraft as quickly as possible.

Poland's support for Ukraine has consistently been above partisan politics. Poland began providing Ukraine with weapons even before the full-scale invasion. Defence cooperation between Ukraine and Poland covers many areas, including the procurement of military equipment and ammunition, cooperation between military industry companies, repair of machinery, demining, supply of artillery ammunition of varying calibres, military training, etc.

Overall, Poland has provided Ukraine with 44 military aid packages since the start of the full-scale war, with the 45th package due to be delivered soon.

We have signed nine contracts totalling €749 million with Polish companies. One of them is a record-setting contract for the supply of about 50 Krab 155mm howitzers to Ukraine, with an estimated value of €600 million. Ukraine became the first foreign buyer of the Krab howitzers, which have since proven their worth on the battlefield.

The Ministry of Defence of Ukraine and the Defence Procurement Agency have signed 43 state contracts for supplying weapons, military equipment, and ammunition from other countries through Poland.

On 8 July 2024, in Warsaw, the President of Ukraine and the Prime Minister of Poland signed the Agreement on Security Cooperation, and its content makes it one of our most ambitious documents. It clearly stipulates that bilateral commitments or security guarantees for Ukraine, however expressed, cannot substitute for full NATO membership. Moreover, this Ukrainian-Polish agreement incorporates an array of unique elements, enabling interception of russian missiles and drones fired over Ukrainian airspace in Poland's direction and the establishment of a Poland-based Ukrainian Legion — a volunteer branch of the Ukrainian Armed Forces composed of Ukrainian citizens living in Poland.

The fulfilment of those provisions will greatly reinforce Ukrainian air defence and enhance Poland's security. It will also enable Ukrainians living abroad to join Ukraine's defence against the russian invader and return to their families abroad upon fulfilling their civic duty.

— What aspects of economic cooperation between Ukraine and Poland would you single out as the most successful? What factors currently have the greatest impact on the development of commercial and economic relations between the two countries?

— Poland is one of Ukraine's largest trading partners. In 2023, trade turnover between Ukraine and Poland totalled $11,336 million; however, Ukraine maintains a negative trade balance with Poland. In January–April 2024, trade between Ukraine and Poland totalled almost $3,590 million, a 9.5% decrease from the respective quarter of 2023.

After the start of russia's full-scale military aggression against Ukraine, Poland became the primary logistics hub for the supply of military, technological, and humanitarian aid from foreign partners. The Polish government has ensured the seamless functioning of the newly established logistical routes, which enhance Ukraine's defence capabilities.

Notwithstanding the temporary disagreements between Ukraine and Poland over bilateral agricultural cooperation, the two countries maintain active interaction between their respective ministries and industry associations, thus promoting the search for mutually beneficial solutions to ensure the protection of the interests of Ukrainian and Polish agricultural producers alike.

The Ukrainian-Polish Intergovernmental Commission on Economic Cooperation (ICEC) is an effective instrument of Ukrainian-Polish bilateral relations, enabling discussion of the entire spectrum of economic cooperation issues. The Embassy is actively involved in assisting Ukrainian exporters in entering the Polish market through the Nazovni international platform; for example, in 2024, we processed about 100 applications from Ukrainian exporters.

Poland and Polish businesses are interested in working with Ukraine, particularly in helping to rebuild the country. Together, the Polish Ministry of Economic Development and Technology and the Polish Investment and Trade Agency (PAIH) launched a programme to support Polish companies wishing to participate in Ukraine's recovery, and over 3,000 Polish companies have already applied.

In September 2023, the Polish state-owned KUKE Export Credit Insurance Corporation became one of the world's first companies to insure investments in Ukraine against military risks for Polish companies. In the second half of 2024, the Ukraine Facility programme will start rolling out its investment part through authorised state agencies in EU member states. In Poland, such an agency is the National Development Bank — Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) — which will provide loan guarantees for investment projects in Ukraine. Once the legislation is updated, both Polish and Ukrainian companies are expected to gain access to the EU's Ukraine Facility funds.

Ukraine is interested in establishing joint Ukrainian-Polish ventures in its territory focusing on construction, production of medical goods, as well as goods that can be manufactured in Ukraine (to cut down on border crossing time, given the availability of qualified personnel, etc.).

In addition, it is essential to arrange trade missions for Polish companies to Ukrainian regions where they might see further prospects. This could turn out

to be a good and viable tool that we must use for both sides' benefit. In 2024, we held several trade missions: in February — on demining, in May — for the medical field (Rehabilitation and Prosthetics), and in June — the Forum for the Rebuilding of Ukraine held in Kyiv, which was attended by representatives of Polish companies interested in setting up their business in Ukraine, as well as those already operating in the Ukrainian market.

Poland and Ukraine closely cooperate in developing transport infrastructure, e.g., constructing and modernising roads and railways. In this respect, an important role in implementing infrastructure projects rests with the practical execution of projects under the concessional loan agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Poland. I hope to see further constructive work towards developing joint border crossing points, expanding the capacity of existing border crossing points on the Ukrainian-Polish border, and expanding border infrastructure along the mutual border. In this context, it is vital to implement the Intergovernmental Agreement on Exercising Control at Joint Border Crossing Points and Cooperation of Controlling Authorities, the draft of which was submitted to the European Commission in March 2024.

Another potential priority area for our future cooperation could be the restoration and construction of new infrastructure facilities, reconstruction of Ukrainian airports, and implementation of a high-speed railway project.

— Since joining the EU in 2004, Poland has contributed to the improvement and deepening of the relations between the EU and Ukraine. From the beginning of 2025, Poland will assume the six-month Presidency of the Council of the EU. What priorities is the country pursuing for this term, and what will Warsaw's Presidency mean for Ukraine?

— That is indeed the case. Poland has always supported the idea of Ukraine's membership in the EU. Like us, our Polish friends understand very well that EU enlargement means enlargement of the area of security and stability. That is the primary motive for supporting Ukraine's advancement towards EU membership.

In general, Europeans remember very well that each wave of enlargement brought benefits to the EU — not just in terms of security but also for strictly pragmatic reasons. The same is true in our case: the membership of Ukraine and other candidate countries will lead to an increase in EU GDP, higher employment and investment rates, a larger single market, stronger competition within the EU, and a boost in foreign trade. In other words, nothing but benefits!

I think that Europeans also have an understanding of Ukraine's exceptional contribution to the strengthening of the European Union. Just consider our army: one of the largest and most effective in the world. It is the only army with real experience in countering the aggression of a state with vastly superior resources. I should also mention Ukraine's impressive leap forward towards modern military technology. Having its own technologies and production facilities

to ensure protection against a potential enemy is a very serious advantage for Europe. Another thing to consider is the EU's digital market — Ukraine's digitalisation track record is definitely among the world's best. Moreover, Ukraine is already seen as one of the future renewable energy production centres.

The Ukrainian market is exceptionally attractive, even for Polish farmers. I am sure that Ukraine's membership in the EU will make the European agricultural industry all the more efficient and competitive. Together, we will significantly bolster global food security.

As for Poland's Presidency of the Council of the EU during the first half of next year, the agenda of that Presidency actually centres on EU enlargement, including the inclusion of Ukraine in the EU and Ukraine's recovery. I am confident Poland's EU Presidency will bring us six months of productive negotiations. The process of Ukraine's integration into the EU has already become inevitable: one day, Ukraine will definitely become a member of the integrated European family.

On the other hand, we also expect the Polish Presidency to clearly recognise that the critical task for today is, first and foremost, to strengthen Ukraine's defence capabilities. It is absolutely clear that for the country's meaningful development, effective pre-accession negotiations, sustainable transformations in Ukraine, and, finally, EU membership, we need to secure victory over the enemy, a just peace, and comprehensive security. Therefore, we hope the Polish Presidency will concentrate on providing Ukraine with all the necessary weapons.

— There are currently hundreds of thousands of Ukrainian citizens living in Poland, having found temporary refuge there amidst the russian war against Ukraine. Your Excellency, please tell us about the activity of Ukrainian associations in Poland, their engagement with the Embassy, and any collaborative efforts to improve relations between Ukrainians and Poles.

— The Embassy closely cooperates with Ukrainian NGOs in Poland. We help fund projects within the framework of the Ukrainian MFA Programme, i.e., teaching the Ukrainian language and other subjects in the Ukrainian language at schools and NGOs. The Embassy helps organise the Ukrainian community's traditional annual cultural events, such as the Lemko Vatra, Podlaska Jesień, Ukraine in the Centre of Lublin, etc.

However, this is not the only focus of our cooperation. Together with NGOs, we organise joint public events with the primary goal of popularising Ukraine in the world and consolidating the international community's efforts to support Ukraine in its fight against the russian invaders: book presentations, book fairs, film screenings, meet-and-greets with opinion leaders, exhibitions, etc.

By using viable tools of public diplomacy, we can actively engage Poles in our culture and showcase ourselves more to the local audience so that they get to

better recognise us, our values, and our traditions. Such measures contribute to solidarity and developing people-to-people contacts between our peoples.

— *The present Polish-Ukrainian relations are based on a long history and close intertwining of cultures. Please tell us how the Embassy uses public diplomacy tools, including cultural diplomacy, to further the rapprochement between the two peoples.*

— When organising public events, the Embassy constantly searches for common themes that Ukraine and Poland share, highlighting the successes of our long-shared history, as when we are together, we are stronger and victorious. Examples of this are numerous: the 1920 joint victory over the russian Bolsheviks achieved by the UPR Army and the Polish Army, which stopped the invaders' offensive in Europe, our peoples' combined resistance against the yoke of the russian empire during the January 1863 uprising, etc.

Poland has also become a real island of safety and opportunity for Ukrainian artists, museums, and galleries, where they can pursue their potential, develop, and showcase themselves, which is why we are very grateful to Polish institutions and cultural figures. Poland has provided us with unprecedented cultural development opportunities, helping to protect our cultural heritage, which is indisputably an important part of the pan-European culture, from russian barbarism.

State agencies have created special grants and programmes for Ukrainians and Ukrainian institutions that encourage them to keep moving forward and produce works of art related to Ukrainian-Polish themes. Naturally, this will contribute to the future development of Ukrainian-Polish relations.

— How would you describe the situation related to the education of Ukrainian children in Poland? What difficulties do Ukrainian children face in Poland? What changes will Poland be introducing for Ukrainian schoolchildren on 1 September 2024?

— Due to russia's armed aggression against Ukraine, the Embassy keeps taking measures in close cooperation with the Ministry of Education of Poland to create the conditions necessary to satisfy the educational needs of a large number of children from Ukraine who had been forced to find refuge in the Republic of Poland.

To date, Poland has provided free school enrolment to more than 170,000 preschool and school-age children who arrived in the country after the start of the full-scale russian invasion on 24 February 2022.

At the same time, some children also continue studying in the Ukrainian education system via online classes. Ukrainian educational hubs are actively developing as daily schools under Ukrainian NGOs, which also allow children to stay connected to the Ukrainian education system. Currently, there are at least 10 such educational centres in Poland. The Embassy actively supports such schools by providing financial assistance, textbooks, etc.

On 1 September 2024, the Polish government will introduce mandatory education in Polish schools for Ukrainian citizens in the territory of the Republic of Poland. An exception will be made for Ukrainian final-year secondary school students who study online and will take the Ukrainian matriculation exam in 2025. This is important because, as we know, there is a certain category of children who may fall outside both the Ukrainian and Polish education systems. At the same time, it is equally important for us that our children in Poland receive Ukrainian education.

We are currently intensely working to implement the bilateral agreements between our ministries of education reached as a result of joint consultations between the governments of Ukraine and Poland on 28 March 2024 in Warsaw. Specifically, we are talking about introducing Ukrainian education elements for Ukrainian children in the Polish curriculum. That will give those pupils more opportunities to simultaneously explore foreign learning and keep in touch with Ukraine, studying and appreciating their people's spiritual heritage.

I strongly believe that in order to recover, Ukraine will need its sons and daughters, allies and visionaries, and the best international experience, knowledge, and skills. Ukraine's recovery will become our common cause.

Interview dated 10 July 2024

Марина МИХАЙЛЕНКО,
Надзвичайний і Повноважний Посол України
в Португальській Республіці

«НИНІ НАШЕ ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ — ПРОТИДІЯ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ»

— Португальська Республіка з перших днів повномасштабного вторгнення активно та непохитно підтримує Україну й у межах Євросоюзу, і на двосторонньому рівні. Які основні завдання сьогодні на порядку денному роботи Посольства України в Португалії?

— Нині наше основне завдання — протидія російській агресії. Ми зосереджуємо увагу на військовій і гуманітарній допомозі з боку Португалії та на залученні її Уряду і бізнесу до процесів реконструкції в Україні. Важливими є також питання захисту українських громадян, які знайшли тимчасовий притулок у Португалії.

28 травня 2024 року Президент України Володимир Зеленський із робочим візитом відвідав Португалію, під час якого було підписано безпекову угоду між двома країнами. Це вагомий крок у зміцненні нашої обороноздатності та розвитку співпраці у сфері безпеки. Головне, що угода дає нам можливість планувати нашу взаємодію у цій галузі на довгострокову перспективу і робить її більш системною і прогнозованою.

До того ж забезпечення подальшої підтримки з боку Португалії європейської та євроатлантичної інтеграції України і далі є серед наших пріоритетів.

— Португалія бере участь у танковій та авіаційній коаліціях, а також коаліції морських спроможностей. Які вже є здобутки за цими напрямами і яких заходів слід ужити обом сторонам для поліпшення співпраці?

Президент Португалії Марселу Ребелу де Соуза прибув з офіційним візитом до України (м. Київ), 23 серпня 2023 р. (© Софія Шовікова)

23 August 2023, President of Portugal Marcelo Rebelo de Sousa arrives on an official visit to Kyiv, Ukraine (© Sofiia Shovikova)

— У межах авіаційної коаліції Португалія навчає українських техніків та диспетчерів. А її участь у танковій коаліції сприяла переданню Україні танків «Leopard». Крім того, Португальська Республіка направила в Україну низку вантажів оборонного і військового призначення, як-от броньовані автомобілі та швидкі, міномети, гранатомети й іншу амуніцію. Ба більше, вона виділила 100 мільйонів євро на закупівлю артилерійських снарядів для України в межах реалізації чеської ініціативи.

У коаліції морських спроможностей ми активно вивчаємо досвід Португалії як морської держави, зокрема в розвитку морських дронів.

Ми постійно співпрацюємо з португальськими друзями, щоб допомогти їм визначити, підготувати та направити додаткове озброєння для потреб сил безпеки та сил оборони.

Щоби покращити цю взаємодію потрібно більше визначеності та прогнозованості. Підтримка України має бути чітко трансформована в конкретні плани, дії та засоби. Угода про співробітництво у сфері безпеки покликана це гарантувати.

— Португалія послідовно виступає за євроінтеграцію України. Ба більше, новий очільник Уряду держави Луїш Монтенегру після складання присяги 2 квітня 2024 року одразу заявив про чітку позицію щодо вступу

нашої держави в Євросоюз. Ваша Високоповажносте, як це відображено на практиці? Які ініціативи на підтримку України просуває Португалія в межах ЄС?

— Португалія підтримує нас в усіх аспектах євроінтеграції, оскільки вважає приєднання України до ЄС не менш важливим і для самої Європи. Вона також поділяла погляди щодо необхідності невідкладного ухвалення переговорної рамки і проведення першої міжурядової конференції з метою офіційного початку переговорів щодо вступу.

Практичним кроком стало підтримання рішення про продовження режиму безмитної торгівлі для України.

Досвід Португалії може бути цінним для нас, зокрема в контексті ведення перемовин у сільськогосподарській сфері, навіть попри те, що багато часу минуло відтоді, як країна приєдналася до ЄС. Португалія готова до взаємодії за цим напрямом.

— Попри війну, українсько-португальська економічна співпраця відновлюється завдяки активним зусиллям Посольства та Міністерства закордонних справ України, участі українського бізнесу в ярмарках і виставкових заходах у Португалії тощо. Які є можливості для зростання двосторонньої торгівлі?

— Поглиблення українсько-португальської економічної співпраці є важливим напрямом нашої роботи. Результати 2023 року показують пожвавлення двосторонньої торгівлі — товарообіг зріс на 49,4% і досягнув 293,65 мільйонів доларів США. Основними статтями нашого експорту до Португалії досі є продукти сільського господарства.

Задля розширення ділових зв'язків ми активно розвиваємо платформу економічної дипломатії «Назовні». З моменту її запуску було отримано 89 заявок від українських експортерів щодо виходу на португальський ринок, а також сприяємо пошуку постачальників в Україні для португальських компаній.

Взаємодія з португальськими бізнес-об'єднаннями дедалі ширшає. Наприклад, готуємо до підписання меморандум про співпрацю між інвестиційними агентствами обох країн, що допоможе розвивати спільні проєкти. Вже укладено Меморандум про взаєморозуміння між Асоціацією підприємців Португалії та МЗС України для розширення експортних можливостей.

Серед перспективних напрямів варто також виділити технології та інновації. Україна вже кілька років бере участь у найбільшій ІТ-конференції Європи «Web Summit» в Лісабоні, де представляє передові розробки.

Можливості для зростання двосторонньої торгівлі охоплюють широкий спектр секторів — від аграрного до промислового та енергетичного. Ці питання обговорюватимуть на черговому засіданні Спільної комісії з економічного співробітництва, яке заплановане цьогоріч у Португалії.

Заходи до 2-ї річниці повномасштабного вторгнення (м. Лісабон), 24 лютого 2024 р. (© Софія Шовікова)

Events held in Lisbon on the second anniversary of the full-scale invasion, 24 February 2024 (© Sofiia Shovikova)

— Чимало держав уже допомагають у відбудові України — і Португалія не пасе задніх: під час форуму з відновлення Житомирщини португальська делегація обговорила з українськими колегами перспективи в цьому напрямі. Ваша Високоповажносте, які сфери найбільше цікавлять португальських інвесторів? Як розвивається співпраця з метою відбудови України?

— Співпраця задля відбудови України є пріоритетом у роботі Посольства. На ІІІ Форумі з відновлення Житомирщини, що проходив 5 лютого 2024 року, представники Уряду Португалії обговорювали конкретні спільні проєкти.

До прикладу, підписано Меморандум про взаєморозуміння між компанією «Construção Pública, E.P.E.» та Житомирською міською радою щодо реконструкції шкіл. Наразі фіналізовують проєкт відбудови Житомирського ліцею № 25. Також ми співпрацюємо з «AICEP Portugal Global», щоби залучати португальські компанії до відновлення України.

Найбільше зацікавлення португальські інвестори виявляють до таких сфер: інжиніринг, будівництво, енергетика, відновлювані джерела енергії, довкілля, технології виробництва, сільське господарство, охорона здоров'я, фармацевтика та освіта.

Ці можливості обговорювали в межах українсько-португальського круглого столу, який організувала Торгово-промислова палата України в

Києві у лютому цього року. Також за сприяння Посольства було підписано Меморандум про взаєморозуміння між «UkraineInvest» та компанією «Madoqua Renewables» щодо будівництва заводу з виробництва екологічного «зеленого» метанолу, сума інвестицій склала приблизно 800–900 мільйонів євро.

Португальські компанії також активно приєднуються до платформи «Ukraine Business Compact». Зокрема, взяли участь у Конференції з відновлення України в Берліні цього червня. Співпраця з Португалією демонструє значний потенціал для подальшого розвитку саме економічної взаємодії між двома країнами.

— Розкажіть, будь ласка, про співпрацю між порідненими містами України та Португалії. Як на практиці імплементують регіональні партнерства?

— Посольство активно працює над впровадженням наявних та ініціюванням нових угод про побратимські відносини між українськими та португальськими містами. Протягом 2022 року було укладено три нові угоди: між Ірпенем і Кашкайшем, Бучею і Кашкайшем, а також між Житомиром і Вілою-Новою-де-Фамалікан. Наразі готуємо підписання нових угод між Сумами та Коїмброю, Южним і Лагушем та ведемо перемовини щодо кількох інших пар міст.

На практиці такі угоди реалізують через конкретні спільні проєкти та ініціативи. Наприклад, співпраця між Харковом і Порту, що є побратимами з 2011 року, демонструє ефективність таких партнерств. У березні 2022 року мерії Порту, Віли-Нової-де-Гаї та Матозінюша створили платформу «Somos Todos Ucrânia» для збирання та доправляння гуманітарної допомоги, а також підтримання українських біженців із житлом, працевлаштуванням, юридичними та медичними послугами. Міські голови цих міст, а надто в перші дні повномасштабної агресії Росії, постійно вели діалог із Харковом, обговорювали нагальні потреби міста, що зазнає руйнівних ударів ворога.

Співпраця між Ірпенем, Бучею і Кашкайшем заслуговує на особливу увагу. Кашкайш надав пряму фінансову допомогу у розмірі 500 тисяч євро кожному з цих міст на відновлення дитячих садків та освітніх закладів, реконструкцію яких було завершено 2023 року. Крім того, з перших днів війни місто організувало евакуаційний рейс з України до Португалії, прийняло евакуйованих громадян та надіслало в Україну понад 250 тонн гуманітарної допомоги. Обговорюють уже запуск нових спільних проєктів.

Ці партнерства не лише надають необхідну підтримку у важкий час, а й створюють основу для подальшої співпраці у відбудові та розвитку наших міст.

Український культурно-освітній центр «Дивосвіт» (м. Лісабон), 25 вересня 2023 р. (© Софія Шовікова)

Ukrainian cultural and educational centre Dyvosvit (Lisbon), 25 September 2023 (© Sofiia Shovikova)

— Публічна дипломатія відіграє важливу роль у протидії російському інформаційному впливові в Португалії, зміцненні підтримки України, висвітленні злочинів росії тощо. Ваша Високоповажносте, які найбільш знакові проєкти публічної дипломатії, що їх організувало Посольство, та як їх прийняли португальці?

— Посольство України в Португалії реалізувало кілька вагомих проєктів, спрямованих на протидію російській пропаганді та зміцнення підтримки України. Одним із найпомітніших був «Stand with Ukraine», який об'єднав людей у підтримці України та засудженні російської агресії.

Разом з українською громадою в Португалії ми організували десятки акцій, концертів, виставок і виступів дипломатів, які допомагали влаштовувати місцеві органи влади. Спільно з організацією «UAnimals» втілили проєкт «Різдво у вогні» — встановили несвяткову ялинку як символ екологічної трагедії, провели акцію «Alarm bells of the ecocide in Ukraine» напередодні Різдва та протест до роковин Каховської трагедії, які привернули значну увагу до екологічних злочинів Росії.

2024 року відбулися покази документальних фільмів, що висвітлюють воєнні злочини Росії. У Лісабоні, Порту та на Мадейрі були представлені «20 днів у Маріуполі» Мстислава Чернова, «Довга доба» Алана Бадоєва та закритий показ стрічки «Буча».

Доцільно відзначити адвокаційну кампанію щодо звільнення полонених українських музикантів військових оркестрів з Маріуполя. 15 червня 2024 року ми спільно з мерією міста Кашкайш реалізували артпроєкт «Broken Melody». Симфонічний оркестр міста Кашкайш виконав мелодію без частини оркестру — так привернули увагу до ситуації з українськими військовополоненими.

Ці заходи сприяли донесенню правди про війну в Україні до широкої аудиторії.

Щотижнева акція «Живий ланцюг» на площі Дона Педру в Лісабоні, яку ініціювали українські активісти Ольга Єременко та Роман Стельмах, є важливим інструментом для збереження України в центрі уваги Португалії.

24 лютого 2024 року в багатьох містах Португалії проходили мітинги, приурочені роковинам російського вторгнення, а також фотовиставка про дітей війни та хода активістів до мерії Лісабона.

Наші проєкти знаходять позитивний відгук серед португальців, сприяють підвищенню їхньої обізнаності із ситуацією в Україні та зміцненню її підтримки.

— У Португалії проживає значна українська громада й діє п'ятнадцять організацій. Діаспора проводить чимало заходів для промоції іміджу нашої держави, організовує акції на підтримку України в війні, яку проти нас розв'язала росія, передає гуманітарну допомогу тощо. Якими напрацюваннями Посольства спільно з діаспорою Ви можете поділитися?

— Взаємодія з українською громадою в Португалії є одним із головних напрямів нашої роботи. Посольство тісно співпрацює з різними українськими організаціями — і з тими, які були створені давно, і зі заснованими після початку повномасштабної агресії.

Ми активно працюємо разом з метою організації та проведення різноманітних акцій на підтримку України. Фактично кожну важливу для українського народу дату ми відзначаємо спільно: наприклад, День Незалежності, День захисників та захисниць, Шевченківські дні, вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років.

Посольство також долучається до організації благодійних і гуманітарних ініціатив, як-от збори коштів на гуманітарну допомогу Україні та заходи, які популяризують українську культуру. Наприклад, у липні 2023 року ми разом зі Спілкою українців у Португалії влаштували День українського борщу, а іншою важливою подією став ярмарок «Vdoma».

Торік у Лагуші проходив великий українсько-португальський благодійний фестиваль «FELIZONDA 2023», який організувала Асоціація підтримки української спільноти в Португалії «ОРАНТА». Цей фестиваль, популяризуючи українську музику, сучасне мистецтво та народні традиції, зібрав кошти для реабілітаційного центру в Україні.

Українська організація в місті Брага вже понад рік проводить кампанії зі збору гуманітарної допомоги. Їхня ініціатива до Дня Незалежності України «Ambulância para a Ucrânia» завершилася тим, що було передано три автомобілі швидкої допомоги до Чернігова та Бахмута.

Зокрема, хочу відзначити проєкт «Amarelo Azul» для тимчасово переміщених українок, який реалізовує «Ukrainian hub» у Лісабоні. Ця тримісячна програма навчання та менторства допомагає нашим жінкам розробляти бізнес-плани та започатковувати власну справу в Португалії.

Ці зусилля підвищують упізнаваність нашої країни, привертають увагу до її потреб, сприяючи посиленню підтримки з боку португальського суспільства.

— Як відомо, Португалія після 24 лютого 2022 року прийняла десятки тисяч українців, які мусили шукати тимчасового захисту внаслідок російської агресії. Розкажіть, будь ласка, про нинішнє становище українців, які дістали тимчасовий захист у Португалії, та які виклики їм доводиться долати.

— У перші дні повномасштабного вторгнення Росії в Україну до Португалії прибули тисячі українців. Протягом двох років майже 60 000 наших співвітчизників отримали тут тимчасовий захист.

Для Португалії, де проживає трохи більш ніж 10 мільйонів осіб і яка не встановлювала жодних квот для біженців з України, це великі показники.

На державному, муніципальному, районному рівнях — чи то з ініціативи підприємницьких кіл, чи то португальських меценатів, чи то звичайних громадян, чи іноземних та українських волонтерських організацій та, безумовно, нашої громади — було реалізовано сотні ініціатив.

У Португалії було розроблено масштабну програму «Portugal for Ukraine», яка передбачала спрощену процедуру отримання захисту / легалізації в країні, доступу до державної медицини, освіти, ринку праці тощо. Кожен португальський муніципалітет на своєму рівні та за місцем компактного проживання українців запровадив власні програми підтримки.

Було організовано евакуаційні рейси, відкрито центри та помешкання для тимчасового розташування переміщених осіб з України, зібрано тонни гуманітарної допомоги, залучено фінансову допомогу на потреби ЗСУ та відновлення конкретних об'єктів в Україні, проведено безліч благодійних заходів, акцій, концертів на підтримку нашої держави.

Станом на сьогодні ми спостерігаємо хорошу адаптацію українців та їхню інтеграцію в португальське суспільство. Більшість за два роки врегулювала документи, бо прибули за кордон уперше. Щодо українців, в кого ще є проблеми, намагаємося вчасно повідомляти португальські компетентні органи, які демонструють відкритість до взаємодії з Посольством.

Український павільйон на світовій технологічній конференції «Web Summit» (м. Лісабон), 17 листопада 2023 р. (© Софія Шовікова)

The Ukrainian pavilion at the Web Summit — a global technology conference held in Lisbon on 17 November 2023 (© Sofiia Shovikova)

Невелика частина наших співвітчизників вже вирішила повернутися до своїх родин в Україну, інші облаштовують своє життя за кордоном. Безумовно, щойно це стане можливо, ми сприятимемо поверненню українців додому.

Загалом перешкод для наших громадян тут немає — вони проживають, працюють і мають ті самі права, що й місцеві громадяни та іноземці, які мешкають у Португалії.

— Україна прагне отримати статус асоційованого спостерігача при Співдружності португаломовних країн, до складу якої входять три держави Вашої акредитації: Португалія, Кабо-Верде та Сан-Томе і Принсіпі. Яких ще заходів слід ужити для поліпшення відносин з португаломовними країнами? Які сфери взаємодії є пріоритетними?

— Посольство активно працює над тим, щоб Україна отримала цей статус. 11 грудня 2023 року ми передали заявку до Виконавчого Секретаріату Співдружності португаломовних країн, і її взяли на розгляд. Наразі розробляють партнерський план, який стане основою для ухвалення рішення на наступному саміті Співдружності португаломовних країн у Гвінеї-Бісау 2025 року.

Ця міжнародна організація є ще однією платформою для розвитку відносин між Україною та португаломовними державами. Взаємодія з нею

відкриває нові можливості для комунікації, зміцнення співпраці та донесення позиції України. Зростає кількість українців, які опановують португальську мову — щонайменше у двох університетах Києва португальську вивчають як першу іноземну. Сприяє цьому процесу й зростання чисельності наших співвітчизників, які знайшли тимчасовий захист у Португалії.

Посольство розширює діалог не лише з Португалією, а й з Кабо-Верде та Сан-Томе і Принсіпі. Останнім часом ми значно активізували політичний діалог із Кабо-Верде. Зокрема, було організовано першу в історії телефонну розмову на найвищому рівні; зустріч першого заступника Голови ВРУ з Президентом Національної асамблеї Кабо-Верде, а також телефонну розмову міністрів закордонних справ.

Під час транзитної зупинки в Кабо-Верде 9 грудня 2023 року Президент України Володимир Зеленський зустрівся з Прем'єр-міністром цієї країни Жозе Уліссешем Коррея-і-Сілвою. Це була перша в історії двосторонніх відносин зустріч на такому рівні. Згодом, 8 квітня 2024 року, Президент України виступив на Міжнародній конференції з питань демократії в Кабо-Верде, а 7 травня 2024 року мав телефонну розмову з Прем'єр-міністром цієї держави. Кабо-Верде та Сан-Томе і Принсіпі підтвердили свою участь у Саміті миру у Швейцарії в червні 2024 року.

Для подальшого зміцнення відносин з португаломовними країнами ми плануємо розвивати співпрацю в таких сферах: продовольча безпека, освіта, енергетика, культура та туризм. Ці напрями мають великий потенціал до взаємного збагачення і створення нових можливостей для обох сторін.

Дата інтерв'ю: 13 червня 2024 року

Maryna MYKHAILENKO,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine
to the Portuguese Republic

‘CURRENTLY, OUR MAIN TASK IS TO COUNTER RUSSIAN AGGRESSION’

— The Portuguese Republic has actively and steadfastly supported Ukraine within the European Union and bilaterally from the first days of the full-scale invasion. What are the main tasks on the agenda for the Ukrainian Embassy in Portugal today?

— Currently, our main task is to counter Russian aggression. We are focusing on military and humanitarian aid from Portugal and involving its Government and business sectors in Ukraine’s reconstruction processes. Furthermore, protecting the interests of Ukrainian citizens who have sought temporary refuge in Portugal is crucial.

On 28 May 2024, Volodymyr Zelenskyy, President of Ukraine, arrived in Portugal on a working visit. During this visit, parties signed a security agreement, marking a significant step in strengthening our defence capabilities and fostering cooperation in security matters. Importantly, this agreement allows us to plan our long-term interaction in this area more systematically and predictably.

Additionally, ensuring continued support from Portugal for Ukraine’s European and Euro-Atlantic integration remains among our priorities.

— Portugal participates in the Tank, Aircraft, and Maritime Capability Coalitions. How successful have these initiatives been, and what actions should both sides take to enhance cooperation further?

— Portugal trains Ukrainian technicians and dispatchers within the Aircraft Coalition. Its participation in the Tank Coalition has facilitated the transfer of Leopard tanks to Ukraine. The Portuguese Republic has also dispatched various defence and military supplies to Ukraine, including armoured vehicles, ambulances, mortars, grenade launchers, and other ammunition. Besides, Portugal has joined the Czech Initiative and put €100 million towards purchasing artillery ammunition for Ukraine.

We actively study Portugal’s experience as a maritime nation in the Maritime Capability Coalition, especially its advancements in naval drone technology.

Our ongoing cooperation with Portuguese counterparts focuses on identifying, preparing, and delivering additional weaponry for security and defence forces.

Greater certainty and predictability are essential to enhance this interaction. We need precise plans, actions, and resource allocations to enhance this collaboration. The security cooperation agreement aims to achieve this goal.

— Portugal consistently advocates for Ukraine's European integration. Moreover, Luís Montenegro, the new Prime Minister, promptly declared a firm stance on our country's EU accession following his inauguration on 2 April 2024. Your Excellency, how is this commitment reflected in practice? What initiatives does Portugal promote within the EU to support Ukraine?

— Portugal supports us comprehensively in all aspects of European integration, considering Ukraine's accession to the EU equally significant for Europe itself. Portugal also shares views on the urgency of adopting the negotiation framework promptly and convening the first intergovernmental conference to commence accession negotiations formally.

A practical step has been endorsing the decision to extend the duty-free trade with Ukraine.

Portugal's experience could prove valuable to us, particularly in negotiating within the agricultural sector, despite the time that has elapsed since the country joined the EU. Portugal is ready to cooperate in this direction.

— Despite the war, Ukrainian-Portuguese economic cooperation is recovering due to the active efforts of the Embassy and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, as well as the participation of Ukrainian businesses in fairs and exhibitions in Portugal, among other initiatives. What opportunities exist for the growth of bilateral trade?

— Deepening Ukrainian-Portuguese economic cooperation is an outstanding direction of our work. The results of 2023 demonstrate a revitalisation in bilateral trade, with trade volume increasing by 49.4% to reach $293.65 million. Agricultural products remain the primary items of our exports to Portugal.

We are actively developing the Nazovni economic diplomacy platform to expand business relations. Since its launch, we have received 89 applications from Ukrainian exporters seeking to enter the Portuguese market, and we facilitate the search for suppliers in Ukraine for Portuguese companies.

Our interaction with Portuguese business associations is expanding. For instance, we are preparing to sign a memorandum of cooperation between the investment agencies of both countries to foster joint projects. A Memorandum of Understanding has already been signed between the Portuguese Business Association Chamber of Commerce and Industry and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine to enhance export opportunities.

It is worth noting that other promising areas are technology and innovation. Ukraine has participated in Europe's largest Web Summit IT conference in Lisbon for several years, showcasing cutting-edge developments.

Офіційний візит Президента України Володимира Зеленського в Португалію (м. Лісабон), 28 травня 2024 р. (© Софія Шовікова)

28 May 2024, President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy on an official visit to Lisbon, Portugal (© Sofiia Shovikova)

Офіційний візит Президента України Володимира Зеленського в Португалію (м. Лісабон), 28 травня 2024 р. (© Софія Шовікова)

28 May 2024, President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy on an official visit to Lisbon, Portugal (© Sofiia Shovikova)

Opportunities for growing bilateral trade encompass various sectors, ranging from agriculture to industry and energy. These topics are on the agenda for the upcoming Joint Commission on Economic Cooperation meeting, scheduled to take place in Portugal this year.

— Several states are already contributing to Ukraine's reconstruction efforts, and Portugal is not lagging behind. During the Zhytomyr Region Recovery Forum, the Portuguese delegation engaged Ukrainian counterparts in discussions about prospects in this area. Your Excellency, which sectors are most appealing to Portuguese investors? How is cooperation progressing in Ukraine's rebuilding efforts?

— The Embassy prioritises cooperation for Ukraine's reconstruction. At the Third Zhytomyr Region Recovery Forum, held on 5 February 2024, representatives from the Portuguese government deliberated on specific joint projects.

For instance, Construção Pública, E.P.E. company signed a Memorandum of Understanding with the Zhytomyr City Council to reconstruct a school. The project to rebuild Zhytomyr Lyceum No. 25 is currently underway. Furthermore, collaboration with the AICEP Portugal Global agency aims to involve Portuguese firms in Ukraine's recovery efforts.

Portuguese investors show particular interest in sectors such as engineering, construction, energy, renewable energy sources, environment, manufacturing technologies, agriculture, healthcare, pharmaceuticals, and education.

These opportunities took centre stage at the Ukrainian-Portuguese roundtable organised by the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry in Kyiv this February. With Embassy support, the UkraineInvest office and Madoqua Renewables company actively finalised a Memorandum of Understanding for an eco-friendly green methanol plant, attracting investments totalling approximately €800–900 million.

Portuguese companies are active participants in the Ukraine Business Compact platform. Notably, they participated in the Ukraine Recovery Conference in Berlin this June. Cooperation with Portugal underscores the significant potential for further development of economic ties between the two nations.

— Could you please tell us about the cooperation between Ukraine's and Portugal's sister cities and how they implement regional partnerships?

— The Embassy is actively implementing existing agreements and initiating new sister city agreements between Ukrainian and Portuguese cities. In 2022, we signed three new agreements: Irpin with Cascais, Bucha with Cascais, and Zhytomyr with Vila Nova de Famalicão. We are preparing to sign new agreements between Sumy and Coimbra, Yuzhne and Lagos, and negotiating several other city pairs.

In practice, these agreements manifest through specific joint projects and initiatives. For example, the cooperation between Kharkiv and Porto, sister cities since 2011, demonstrates the effectiveness of such partnerships. In March

2022, Porto, Vila Nova de Gaia, and Matosinhos city councils created the Somos Todos Ucrânia platform to collect and deliver humanitarian aid and support Ukrainian refugees with housing, employment, and legal and medical services. The mayors of these cities, especially in the early days of Russia's full-scale aggression, were in constant dialogue with Kharkiv, discussing the urgent needs of the town under devastating enemy attacks.

The cooperation between Irpin, Bucha, and Cascais deserves special attention. Cascais directly provided €500,000 to each of these cities to restore kindergartens and educational institutions, completing their reconstruction in 2023. Additionally, from the early days of the war, the town organised an evacuation flight from Ukraine to Portugal, welcomed evacuees, and sent over 250 tons of humanitarian aid to Ukraine. Discussions are already underway to launch new joint projects.

These partnerships not only provide essential support during challenging times but also lay the foundation for further cooperation in our cities' reconstruction and development.

— Public diplomacy plays a crucial role in countering russian information influence in Portugal, strengthening support for Ukraine, and highlighting russia's crimes. Your Excellency, what are the most significant public diplomacy projects organised by the Embassy, and how has the Portuguese public perceived them?

— The Embassy of Ukraine in Portugal has carried out several notable projects to counter Russian propaganda and bolster support for Ukraine. One of the most noteworthy was the Stand with Ukraine initiative, which united people supporting Ukraine and condemning Russian aggression.

Collaborating closely with the Ukrainian community in Portugal, we organised numerous events, including concerts, exhibitions, and diplomatic addresses, in cooperation with local authorities. In partnership with the UAnimals organisation, we launched the Christmas on Fire project, symbolising ecological tragedy with an unconventional Christmas tree, held the Alarm bells of the ecocide in Ukraine campaign on Christmas Eve, and staged a protest on the anniversary of the Kakhovka tragedy, garnering significant attention to Russia's environmental transgressions.

Throughout 2024, we screened documentary films in Lisbon, Porto, and Madeira that expose Russia's war crimes. These screenings included *20 Days in Mariupol* by Mstyslav Chernov, *The Long Day* by Alan Badoiev, and a private showing of *Bucha*.

It is worth noting the advocacy campaign for the release of captured Ukrainian military band musicians from Mariupol. On 15 June 2024, we implemented the Broken Melody art project with the Cascais City Hall, where the Cascais Symphony Orchestra performed a piece missing part of the orchestra, drawing attention to Ukrainian prisoners of war.

Акція до Дня захисників і захисниць України (м. Лісабон), 1 жовтня 2023 р. (© Софія Шовікова)

Campaign on the Day of Defenders of Ukraine held in Lisbon on 1 October 2023 (© Sofiia Shovikova)

These efforts effectively communicated the realities of the Ukrainian war to a diverse audience.

The weekly Human Chain action at the King Pedro IV Square in Lisbon, initiated by Ukrainian activists Olha Yeremenko and Roman Stelmakh, remains a vital tool for maintaining Ukraine's prominence in Portugal.

On 24 February 2024, numerous Portuguese cities hosted rallies dedicated to the anniversary of the Russian invasion, as well as a photo exhibition on children affected by war, and a march of activists to Lisbon City Hall.

Our projects have garnered positive responses from the Portuguese, enhancing their understanding of the Ukrainian situation and solidifying their support.

— Portugal hosts a substantial Ukrainian community encompassing fifteen active organisations. The diaspora conducts numerous events to promote our country's image, organises actions in support of Ukraine in the war that russia has started against us, provides humanitarian aid, etc. What achievements of the Embassy and the diaspora can you share?

— Interaction with the Ukrainian community in Portugal is one of the main areas of our work. The Embassy closely cooperates with various Ukrainian organisations, both those established long ago and those founded after the start of the full-scale aggression.

We actively work together to organise and conduct various actions supporting Ukraine. We jointly commemorate practically every important date for the

Ukrainian people, such as Independence Day, Day of Defenders, Shevchenko Days, and the remembrance of the Holodomor victims of 1932–33.

Furthermore, the Embassy participates in organising charitable and humanitarian initiatives, including fundraising for humanitarian aid to Ukraine and events promoting Ukrainian culture. For instance, in July 2023, together with the Union of Ukrainians in Portugal, we organised Ukrainian Borscht Day, and another notable event, the Vdoma charity market.

Last year, the Oranta Association for Support of Ukrainians in Portugal organised a significant Ukrainian-Portuguese charity festival, FELIZONDA 2023, in Lagos. The festival promoted Ukrainian music, contemporary art, and folk traditions and raised funds for a rehabilitation centre in Ukraine.

The Ukrainian organisation in Braga has conducted humanitarian aid campaigns for over a year. Their Ambulância para a Ucrânia initiative for Ukraine's Independence Day resulted in donating three ambulances to Chernihiv and Bakhmut.

I would also like to highlight the Amarelo Azul project for temporarily displaced Ukrainian women, implemented by the Ukrainian hub NGO in Lisbon. This three-month training and mentorship programme helps our women develop business plans and start businesses in Portugal.

Участь Амбасадорки Марини Михайленко в жіночому фестивалі «Woman's wave» (м. Лісабон), 19 листопада 2023 р. (© Софія Шовікова)

19 November 2023, Ambassador Maryna Mykhailenko participates in the Woman's Wave women's festival in Lisbon (© Sofiia Shovikova)

These efforts increase the recognition of our country, draw attention to its needs, and contribute to strengthening support from Portuguese society.

— It is known that Portugal has hosted tens of thousands of Ukrainians who had to seek temporary protection due to russian aggression since 24 February 2022. Please tell us about the current situation of Ukrainians who have received temporary protection in Portugal, as well as the challenges they face.

— In the first days of Russia's full-scale invasion of Ukraine, thousands of Ukrainians arrived in Portugal. Over two years, almost 60,000 of our compatriots received temporary protection here.

The figures are remarkable, considering that Portugal has a population of just over 10 million people and has not set any quotas for refugees from Ukraine.

Businesses, Portuguese philanthropists, ordinary citizens, foreign and Ukrainian volunteer organisations, and our community have spearheaded numerous initiatives at the state, municipal, and district levels.

Portugal has developed a large-scale programme entitled Portugal for Ukraine, which provides a simplified procedure for obtaining protection and legalisation in the country, as well as access to public healthcare, education, the labour market, etc. Each Portuguese municipality implemented its support programmes at its level and in areas with a significant Ukrainian population.

There were evacuation flights, centres and lodgings for the temporary accommodation of displaced persons from Ukraine, tons of humanitarian aid, financial assistance for the needs of the Armed Forces of Ukraine and the restoration of specific objects in Ukraine, and numerous charity events, actions, and concerts in support of our state.

Today, we observe good adaptation and integration of Ukrainians into Portuguese society. The majority resolved their issues with documents over the two years as they travelled abroad for the first time. For Ukrainians who still have problems, we promptly inform the Portuguese competent authorities, who demonstrate openness to interaction with the Embassy. A small number of our compatriots decided to return to their families in Ukraine, while others settled their lives abroad. Of course, as soon as possible, we will facilitate the return of Ukrainians home.

Overall, our citizens face no obstacles here — they live, work, and enjoy all rights on par with local citizens and foreigners residing in Portugal.

— Ukraine seeks associate observer status in the Community of Portuguese Language Countries, which includes three states within your accreditation: Portugal, Cabo Verde, and São Tomé and Príncipe. What further measures should Ukraine take to enhance relations with Portuguese-speaking countries? Which areas of cooperation are priorities?

— The Embassy is actively working to secure this status for Ukraine. On 11 December 2023, we submitted our application to the Executive Secretariat of

the Community of Portuguese Language Countries (CPLC), which is currently under review. We are developing a partnership plan that will form the basis for a decision at the next CPLC summit in Guinea-Bissau in 2025.

This international organisation provides another platform for developing relations between Ukraine and Portuguese-speaking countries. Interaction with it opens new opportunities for communication, strengthening cooperation, and promoting Ukraine's position. The number of Ukrainians learning Portuguese is growing: at least two universities in Kyiv offer Portuguese as a primary foreign language. The growing number of our compatriots who have found temporary protection in Portugal also contributes to this process.

The Embassy is expanding dialogue not only with Portugal but also with Cabo Verde and São Tomé and Príncipe. Recently, we have significantly intensified political dialogue with Cabo Verde. Notably, we organised the first-ever high-level telephone conversation, a meeting between the First Deputy Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine and the President of the National Assembly of Cabo Verde, and a phone call between the foreign ministers.

During a transit stop in Cabo Verde on 9 December 2023, Volodymyr Zelenskyy, President of Ukraine, met with José Ulisses Correia e Silva, Prime Minister of Cabo Verde. It was the first meeting of such a high level in the history of bilateral relations. Subsequently, on 8 April 2024, the President of Ukraine spoke at the International Conference on Democracy in Cabo Verde. On 7 May 2024, he had a phone conversation with the Prime Minister of this country. Cabo Verde and São Tomé and Príncipe confirmed their participation in the Peace Summit in Switzerland in June 2024.

To further strengthen relations with Portuguese-speaking countries, the Embassy of Ukraine in the Portuguese Republic plans to develop cooperation in the following areas: food security, education, energy, culture, and tourism. These areas have great potential for mutual enrichment and creating new opportunities for both parties.

Interview dated 13 June 2024

Катерина ЗЕЛЕНКО,
Надзвичайна й Повноважна Амбасадорка
України в Республіці Сінгапур

НАШЕ ЗАВДАННЯ — ДОСТУКАТИСЯ ДО ГОЛІВ І СЕРДЕЦЬ

— Ваша Високоповажносте, розкажіть, будь ласка, про специфіку роботи з країнами Південно-Східної Азії загалом і Сінгапуром зокрема. Які виклики доводиться долати у професійній діяльності?

— Почну з того, що АСЕАН — це впливовий і надзвичайно цікавий в історичному, політичному та соціально-культурному плані регіон, де проживає 660 мільйонів осіб. Маємо справу з великим перспективним ринком, зацікавленим в українській аграрній продукції та цифрових рішеннях. А отже, мусимо достукатися до голів і сердець.

Головний виклик для мене як Амбасадорки в Сінгапурі на третьому році протидії загарбницькій війні росії — це утримувати питання підтримки України в центрі уваги сінгапурського політичного і ділового істеблішменту, не забуваючи водночас про міжлюдські контакти та формування іміджу нашої держави в Азії.

Геополітичні реалії складні, тож дипломатія повинна зважати на вплив подій в інших частинах світу і рішуче протистояти російській пропаганді. Крім того, держави Азії мають власну історію відносин з рф і багато з них пройшли крізь війни й окупацію. Наше завдання — міцно вкоренити у свідомості наших азійських партнерів той факт, що російська війна проти України — це не лише злочин проти людяності, а й агресивний прояв неоколоніальної політики. Поняття «колоніалізм» має вкрай негативну конотацію для багатьох азійських націй, тому це робить нашу позицію більш зрозумілою.

— Сінгапур підтримує Україну у війні, яку проти нашої держави розв'язала росія. Пані Амбасадорко, які напрями українсько-сінгапурських відносин відіграють найважливішу роль в умовах російської агресії?

Амбасадорка Катерина Зеленко та Прем'єр-міністр Сінгапуру Лоуренс Вонг

Ambassador Kateryna Zelenko and Prime Minister of Singapore Lawrence Wong

— В основі нашої взаємодії — взаємна повага, спільні цінності та діловий прагматизм.

Сінгапур — одна з найменших країн світу, яка, не маючи значних природних ресурсів і територій, спромоглась увійти в топ найуспішніших держав і головних бізнес-центрів. Країна сповідує прагматичний підхід у зовнішній політиці, водночас залишаючись відданою нормам і принципам міжнародного права та Статуту ООН. Це знаходить відображення у підтримці наших резолюцій на Генасамблеї ООН.

Ми вдячні Урядові Сінгапуру за рішення запровадити санкції проти росії у перші дні її повномасштабного вторгнення. До речі, до такого кроку Сінгапур вдався вже вдруге (раніше санкції були введені внаслідок вторгнення В'єтнаму до Камбоджі) і вперше — щодо держави поза межами регіону АСЕАН. Це доводить, що для Сінгапуру повага до територіальної цілісності та державного суверенітету — не порожній звук. І це нас об'єднує.

Сінгапур надав найбільшу в регіоні гуманітарну допомогу та пожертви на підтримку України (майже 10 мільйонів доларів США). Мало хто знає, що ця країна є одним із головних спонсорів дитячої лікарні «Охматдит»: сьогодні надскладні нейрохірургічні операції та діагностику здійснюють на сучасному обладнанні, яке придбали наші сінгапурські друзі.

Зустріч Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби та Міністра закордонних справ Сінгапуру Вівіана Балакрішнана на полях 40-го та 41-го самітів АСЕАН у Пномпені, Камбоджа

Meeting between Minister for Foreign Affairs of Ukraine Dmytro Kuleba and Minister for Foreign Affairs of Singapore Vivian Balakrishnan during the 40th and 41st ASEAN Summits in Phnom Penh, Cambodia

Звісно ж, просуваємо бізнес і торгівлю, яку нам, до речі, вдалося подвоїти 2023 року завдяки збільшенню обсягів постачання харчових продуктів. Сінгапур — це торговельне «вікно» в Азію: якщо нашому бізнесу вдається міцно закріпитися тут, то «покриття» решти регіону — лише справа часу.

Ще один пріоритетний напрям — міжлюдські контакти. Від початку повномасштабної війни вони набули нового значення. Сьогодні можемо гордо сказати, що кількість друзів України в цій далекій азійській державі суттєво зросла: багато з них проявили себе, коли з перших днів російського вторгнення вирушили до українсько-польського кордону допомагати українцям, готувати гарячу їжу, збирати теплі дитячі речі, шукати медикаменти, робити відеорепортажі в соцмедіа, демонструючи сінгапурській аудиторії справжнє обличчя російського терору.

— Розкажіть, будь ласка, про проєкти публічної дипломатії, що їх Посольство організовує для промоції іміджу України в Сінгапурі. Що допомагає відкривати культуру нашої держави для сінгапурців?

— За моєї каденції були реалізовані кілька десятків різноманітних проєктів публічної дипломатії: фотовиставки, модні покази українського національного одягу в сучасному стилі, відкриття української книжкової полички, музичні концерти, ярмарки, читання та тематичні заходи для дітей. Звісно, кулінарна дипломатія також допомагає відкрити Україну як самобутню державу з неповторним колоритом, багатою культурою й історією, потужним аграрним потенціалом і надзвичайно талановитими людьми.

В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну більшість проєктів публічної дипломатії, що їх реалізовувало Посольство, неодмінно передбачали збір коштів на підтримку українців. Найуспішнішими з них стали благодійний фестиваль «Piece of Art» навесні 2022-го, який допоміг зібрати понад 100 тисяч доларів США, та благодійний вечір «Superhumans: Limbs of Hope» у грудні 2023 року з метою збору коштів для центру «Superhumans» на протезування жінок, які втратили кінцівки під час війни. Під час заходу були презентовані праці відомих українських художників і дизайнерів Роксолани Богуцької, Юлії Магдич, Оксани Полонець, брендів «BYURSE», «Chernikova», «Gunia», «Guzema», «Valery Kovalska», «ZERNO» тощо.

Іншим масштабним заходом став Фестиваль української культури та моди у квітні 2023 року, де були представлені вироби, одяг та аксесуари відомих брендів: «Elena Reva», «Fredynska», «Iva Jewellery», «L.A.B. by Ternovskaya», «MOTYV», «OLIZ», «Poustovit», «VIGY», «Vikele Studio». Значний відсоток від продажу було спрямовано на допомогу Україні.

Отже, проєкти культурної дипломатії — це не тільки про культуру й мистецтво, а й про допомогу постраждалим від війни та сприяння українському креативному бізнесу у виході на ринок Сінгапуру.

— За сприяння Посольства в Сінгапурі показали фільми про російсько-українську війну: «Із зав'язаними очима» та «20 днів у Маріуполі». Ваша Високоповажносте, як ці кінострічки сприйняло суспільство? Що впливає на ставлення сінгапурців до війни росії проти України?

— Загалом за останні три роки нам вдалося показати тут майже два десятки українських стрічок — від «Гірких жнив» про геноцид українців під час Голодомору до славнозвісної «Мавки». Кожен український фільм, показаний у Сінгапурі, місцева аудиторія сприймала з цікавістю.

Звісно, документальна стрічка «20 днів у Маріуполі», яка на момент показу була номінована на найвищу нагороду світового кінематографа «Оскар», зібрала повну залу. Крім того, квитки розкупили миттєво, тому ми вирішили організувати додатковий показ. Враховуючи специфіку Сінгапуру щодо публічності, демонстрація якісного продукту українського кінематографа, зокрема такого, що доносить правду про злочини росії в Україні, стала надзвичайно дієвим механізмом.

— Для України Сінгапур — один із головних торговельно-економічних партнерів у регіоні. Розкажіть, будь ласка, про перспективи виходу товарів українських виробників на сінгапурський ринок. Окрім того, яку роль у двосторонніх відносинах відіграє інвестиційна діяльність?

— В економічних відносинах між Україною і Сінгапуром ніколи не було торговельних конфліктів чи спеціальних бар'єрів. З початком війни структура українського експорту змінилася. Зараз її основу становлять агро- та харчові товари. На це впливає не тільки традиційність українського експорту, а й специфіка місцевого споживання: 90% харчової продукції надходить у Сінгапур за імпортом.

Зусиллями Держпродспоживслужби України та Посольства за останні п'ять років Сінгапур відкрив для наших експортерів ринки збуту м'яса птиці та продуктів із нього, зокрема м'яса птиці за стандартами халяль, готових м'ясних виробів із м'яса птиці, а також столових яєць, кормів для домашніх тварин. На кінець 2023 року в Сінгапурі акредитовано 9 українських птахофабрик, що постачають столові яйця, а також 5 виробництв, яким дозволено постачати заморожену курятину та продукти з м'яса птиці.

Амбасадорка Катерина Зеленко презентує Президентові Сінгапуру Тарману Шанмугаратнаму український стенд у межах благодійного заходу «Singapore Red Cross International Bazaar 2023»

Ambassador Kateryna Zelenko presents the Ukrainian stand to President of Singapore Tharman Shanmugaratnam at the Singapore Red Cross International Bazaar 2023

Нині Держпродспоживслужба України та Посольство працюють над відкриттям сінгапурського ринку свинини для українських виробників. Зазначене питання поступово набуває актуальності паралельно з плановим відродженням галузі на тлі розгляду питання про вихід цього продукту на ринок ЄС.

Торік двостороння торгівля з Сінгапуром повернулася до позитивної динаміки, зокрема наш експорт подвоївся. Це стало можливим насамперед завдяки новим безпечним логістичним маршрутам, які розробили наші експортери.

Загалом потенціал продовольчого ринку Сінгапуру для українських виробників доволі великий. Україна може повністю забезпечити потреби Сінгапуру, постачаючи мед, крупи зернових культур, насіння соняшнику та соєвих бобів, цукор, дріжджі, крохмаль, кондитерські та горілчані вироби, соки, пиво тощо.

Реалізація експортного потенціалу України на продовольчому ринку Сінгапуру залишатиметься перспективною не в останню чергу завдяки сприятливим можливостям реекспорту з Сінгапуру, частка якого в загальному сінгапурському експорті становить 55%.

Посольство та Міжнародна платформа «Назовні» при МЗС України надають нашим експортерам відповідну допомогу в пошуку партнерів, і хочу закликати українські компанії активніше брати участь у виставкових заходах у Сінгапурі, пам'ятаючи, що ці виставки відвідують й імпортери з сусідніх країн регіону.

Водночас треба брати до уваги, що експортний потенціал України підтримується і розвивається також завдяки іноземним інвестиціям, які, зокрема, були здійснені до війни. Інвестиційна діяльність — це не тільки залучення інвестицій, а й з заохочення інвесторів до реінвестування.

Наш Уряд і далі створює інвестиційні стимули на основі кращих світових практик, зокрема через зміни до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні». Гадаю, що завдяки такій політиці значна частина сінгапурських інвесторів не пішла з України і продовжує свою інвестиційну діяльність. Це такі компанії, як «Food Empire» (розчинні напої, м. Золотоноша, Черкаська обл.), «Wilmar International» (заводи з перероблення олійних культур, м. Південне, Харківська обл., і харчової продукції ТМ «Чумак»), «Olam International» (агропромислова продукція, м. Біла Церква, Київська обл.), «Flextronics» (завод із випуску продукції для електронної промисловості, м. Мукачево, Закарпатська обл.).

Окремий приклад — відродження відомої української ТМ «Чумак». Через тимчасову окупацію в місті Каховка були зупинені потужності з виробництва харчової продукції «Чумак». З метою відновлення виробництва й експортного потенціалу бренду компанія «Wilmar» тимчасово перенесла виробництво продукції на потужності в західній частині України зі збереженням рецептури та якості.

— У січні 2024 року Президент України Володимир Зеленський під час зустрічі зі своїм сінгапурським колегою Тарманом Шанмугаратнамом розповів про Формулу миру та запросив приєднатися до її реалізації. На Вашу думку, в яких пунктах Сінгапур може допомогти Україні та як заохотити республіку до участі в ініціативі?

— Насамперед зауважу, що Сінгапур допомагає Україні від самого початку повномасштабного вторгнення — як на державному рівні, так і завдяки приватним ініціативам громадян цієї багатонаціональної країни та місцевої української громади. Уряд Сінгапуру виділив уже кілька пакетів гуманітарної підтримки для задоволення потреб України. Зокрема, якраз напередодні зустрічі президентів із Сінгапуру було відправлено 22 машини для медичної служби, які зараз допомагають рятувати життя українців.

Республіка Сінгапур є активним і досвідченим адвокатом неухильного дотримання принципів Статуту ООН та норм міжнародного права з боку всіх без винятку членів міжнародного співтовариства. З 2014 року

Зустріч Президента України Володимира Зеленського та Президента Сінгапуру Тармана Шанмугаратнама на полях Всесвітнього економічного форуму в Давосі, Швейцарія. Січень 2024 року

Meeting between President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy and President of Singapore Tharman Shanmugaratnam during the World Economic Forum in Davos, Switzerland. January 2024

Сінгапур послідовно виступає на міжнародній арені з рішучим засудженням російської агресії проти України (яку вважає однозначним правопорушенням і небезпечним прецедентом), підтримує відповідні резолюції в межах ООН та інших міжнародних організацій.

Сінгапур поділяє бачення щодо необхідності забезпечення справедливого, всеосяжного та стійкого миру, виведення окупаційних сил із території нашої держави і відновлення її територіальної цілісності та суверенітету в міжнародно визнаних кордонах. Саме такий підхід покладено в основу Формули миру Президента України Володимира Зеленського. Звісно, її втілення та залучення до цього якомога ширшого кола країн, зокрема й із регіону Південно-Східної Азії, є комплексним і непростим завданням. Українській дипломатії доводиться «пробивати скляні стелі», які поставали десятиріччями. Сінгапур усвідомлює, що досягнути Цілей розвитку тисячоліття не буде цілком можливо в умовах подальшої міжнародної дестабілізації, наслідки якої відчутні і в Південно-Східній Азії. Йдеться про розірвання ланцюгів постачання, ускладнення логістики, зростання цін, гальмування темпів постпандемічного відновлення. Ми постійно наголошуємо, що кожен долар, який поповнить російський бюджет, допоможе країні-агресору не лише фінансувати свої гуманітарні та воєнні злочини в Україні, а й затягувати цю війну та поглиблювати її глобальні наслідки.

Ми поважаємо позицію наших сінгапурських друзів щодо збереження зовнішньополітичної незалежності та обрання курсу, що відповідає їхнім національним інтересам. Зрештою, ми захищаємо таке само право нашої держави, але захищати його доводиться на полі бою. Водночас віримо, що саме в цій частині світу є мудрість і досвід багатосторонньої дипломатії, які можна спрямувати на якнайшвидше досягнення спільної мети — відновлення справедливого, всеосяжного та стійкого миру. У сьогоднішньому глобальному світі ми маємо спільну відповідальність перед майбутніми поколіннями за те, чи зможуть вони успадкувати справді безпечний світ.

— У Сінгапурі щорічно відбувається багато наукових виставок, технологічних фестивалів і конгресів, де українці теж представляють свої ініціативи. Як Ви оцінюєте роль експертної дипломатії у популяризації українських проєктів і розвитку двосторонніх відносин між Сінгапуром і Україною?

— Як би війна не впливала на життя українців, нашою особливою рисою залишається стійкість у поєднанні з прагненням розвиватися та робити внесок у глобальний технологічний прогрес. Наше гасло — «Нам робити своє». Українські науковці та дослідники тут не виняток.

Сінгапур дійсно є одним із лідерів у розвитку багатьох сучасних наукових напрямів, що виросли з нагальних проблем і викликів для острівного міста-держави з чималим населенням. Це — створення сучасних екосистем, зокрема в контексті забезпечення населення якісною питною водою (в Сінгапурі воду можна пити з-під крана), перехід від систем зберігання й економії енергії до систем регенерації у смартбудинках, утилізація відходів і матеріалів, які найважче переробляти, сучасна медицина, громадський транспорт, повноцінне харчування за браком сільського господарства. Над цими питаннями в Сінгапурі працює низка державних агенцій, науково-дослідних інститутів, університетських наукових лабораторій.

Сьогодні є кілька напрямів наукової співпраці, яким Посольство надає увагу, зважаючи на зацікавленість українських науково-виробничих кіл. Зокрема, це забезпечення українських міст якісною питною водою на тлі екологічної катастрофи, яку заподіяли російські агресори. Минулого грудня проєктний офіс Mykolaiv Water Hub презентував цей проєкт у Сінгапурі з акцентом на пошук партнерів для його реалізації. Сподіваємося, що його просування в Сінгапурі продовжиться в межах Singapore International Water Week, який відбудеться в середині червня цього року.

Впевнена також, що невдовзі українських науковців та інженерів зацікавлять досягнення сінгапурських колег у таких галузях, як цифровізація портової діяльності, 3D-друк і будівництво смартбудинків, утилізація відходів, створення нових матеріалів, що набуває особливої ваги в контексті планів із відбудови соціально-економічного життя в Україні.

Зі свого боку, внесок українських фахівців високо цінують у Сінгапурі. Наприклад, торік нам вдалося посприяти участі кількох груп українських лікарів у міжнародних конгресах із реконструктивної мікрохірургії, кардіології, анестезіології. Завжди пишаюся, коли бачу, як знані міжнародні фахівці з різних куточків світу затамовують подих під час презентації українського лікаря. Його іноземні колеги чудово знають, яку ювелірну роботу здатні майстерно виконувати наші хірурги в умовах обстрілів, блекаутів чи просто біля поля бою.

— 29 лютого 2024 року Міністерство закордонних справ України представило документ «Україна — АСЕАН: бачення співробітництва». Як Ви оцінюєте перспективи співпраці між Україною та державами АСЕАН з огляду на положення та пропозиції, викладені у «баченні»?

— Ми вдячні Сінгапуру за сприятливу позицію щодо приєднання України до Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії, а також щодо започаткування й розвитку політичного і міжпарламентського діалогу. Очікуємо на таку ж підтримку щодо набуття Україною статусу Секторального діалогового партнера АСЕАН.

Українська сторона визначила сім пріоритетних сфер співпраці з АСЕАН, майже половина з яких має чітке економічне спрямування, а ще дві стосуються

Зустріч Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби та Другого міністра закордонних справ Брунею Ерівана Юсуфа на полях 40-го та 41-го самітів АСЕАН у Пномпені, Камбоджа

Meeting between Minister for Foreign Affairs of Ukraine Dmytro Kuleba and Second Minister for Foreign Affairs of Brunei Erywan Yusof during the 40th and 41st ASEAN Summits in Phnom Penh, Cambodia

відновлення, зокрема й економічного потенціалу, після війни чи екологічного лиха. Це торгівля, сільське господарство, енергетика, гуманітарне розмінування, подолання наслідків катастроф.

Для Сінгапуру економічний складник теж є напрямом особливої уваги в контексті АСЕАН. Ідеться про економічну інтеграцію в межах об'єднання, як-от розвиток цифрової і «зеленої» економіки, а також посилення стійкості АСЕАН, зокрема забезпечення продовольчої безпеки в умовах кризових явищ.

Тому можна сказати, що тут бачення України та Сінгапуру збігається.

Є також напрацювання у сфері культурної взаємодії та міжлюдських контактів. Комплексний підхід до АСЕАН і реалізація регіональних проєктів сприятиме ефективності та масштабуванню результатів на цьому напрямі, що особливо важливо нині для усвідомлення не лише багатої культурної різноманітності, а й того, що насправді нас об'єднує.

Крім того, двосторонні контакти на різних рівнях як із сінгапурською стороною, так і з профільними інституціями АСЕАН показують, що взаємно цікавою й особливо перспективною є сфера цифровізації та кібердипломатії, де Україні, без перебільшення, є чим здивувати навіть таких лідерів галузі, як Сінгапур.

— Сінгапур — це високотехнологічна країна, яка робить акцент на інформаційних технологіях, кібербезпеці та цифровізації. Який цінний досвід у цій сфері Україна могла б запозичити? Що офіційний Київ може запропонувати зі свого боку?

— Сьогодні Україна визнана одним зі світових центрів ІТ-технологій, цифровою «гартувальнею» кадрів для цієї галузі, яка є також вагомою частиною українського ВВП. Оскільки кібербезпека стала стратегічним питанням для нашої держави, вже розпочато просування кібердіалогу між Україною та регіоном ПСА, зокрема Сінгапуром. Сторони зауважили перспективність такого діалогу під час участі заступника Міністра закордонних справ України Антона Демьохіна у заходах Singapore International Cyber Week 2023.

У планах Посольства — подальше сприяння у просуванні українських послуг у галузі ІТ та фінансових технологій, зокрема й з опорою на глобальні компанії, які заснували українці. Гарним стартом такої роботи стала участь українських компаній у Singapore FinTech Festival у листопаді 2023 року, де за участю Посольства був організований об'єднаний український павільйон. Уперше на заході такого масштабу на національному майданчику були представлені українські та засновані українцями глобальні фінтех-компанії з власними продуктами, як-от «Founders Network», «Global CxO», «ProcessMIX», «SoftServe», «SoloWay Technologies», «Yanok AI» та «4ire Group».

Зустріч заступника Міністра закордонних справ України Антона Демьохіна зі Старшим державним міністром Сінгапуру Джанілом Путучеарі на полях Singapore International Cyber Week

Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine Anton Demokhin meets with Senior Minister of State of Singapore Janil Puthucheary during Singapore International Cyber Week

Українська талановита молодь у цій і суміжних галузях також не залишається поза увагою сінгапурських престижних університетів. Цього року за сприяння Посольства один із найрейтинговіших закладів вищої освіти світу — Наньянський технологічний університет — відібрав трьох українських студенток на престижну двомісячну дослідницьку стипендію в межах програми «Singapore Global Connect Fellowship».

— З перших днів повномасштабного вторгнення Сінгапур приєднався до накладення санкцій проти рф, запровадивши експортний контроль стратегічних товарів і фінансові заходи. Як нині стежать за дотриманням встановлених обмежень? Чи можливо досягнути розширення санкцій?

— Хочу запевнити, що дотримання обмежень і санкцій, що їх встановив Сінгапур, перебуває на постійному контролі Посольства. Сінгапурська влада розуміє їхню важливість у контексті міжнародної протидії державі-агресору. Будь-які факти, які виявляє українська сторона, стають предметом уваги Уряду Сінгапуру і підлягають перевірці та вжиттю відповідних заходів у разі потреби.

Однак хочу зауважити, що Сінгапур залишається єдиною державою в регіоні, яка ввела комплекс санкцій проти рф навіть попри те, що вони зменшують доходи держави від експорту і реекспорту підсанкційних товарів.

МЗС України не припиняє просувати питання щодо розширення сінгапурських санкцій та обмежень, але ми маємо робити це збалансовано.

Окрім цього, ми шукаємо підтримки наших партнерів у внесенні росії до списку «Call for Action» організації «FATF», що бореться з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. FATF призупинила членство росії в організації, а Європейський парламент визнав її державою-спонсором тероризму. Втім, на тлі тривалої агресії росії проти України FATF має визнати шкоду, яку рф завдала світовій фінансовій системі, і ризики, які вона й далі створює, та внести її до так званого чорного списку.

— Окрім Сінгапуру, Ви також акредитовані в Державі Бруней Даруссалам. Пані Амбасадорко, окресліть, будь ласка, нинішній стан і перспективи відносин із цією країною.

— Бруней Даруссалам має унікальну культурну й історичну спадщину. Це одна з небагатьох абсолютних монархій світу, і владу в ній із XIV століття втримує династія Болкіях. Державне управління у Брунеї здійснюють відповідно до Конституції країни та державної ідеології «малайської ісламської монархії», яка є одним з основоположних компонентів національної ідентичності країни, поєднуючи елементи малайської культури, норми ісламу (державної релігії країни) та політичні рамки монархічного устрою.

Бруней Даруссалам — найменш населена держава АСЕАН, а за площею серед країн-членів організації випереджає лише Сінгапур. Однак Бруней багатий на енергетичні ресурси (нафту і газ), які є його основним експортним продуктом.

Амбасадорка Катерина Зеленко вручає Вірчі грамоти Султанові Брунею Хассаналу Болкіяху

Ambassador Kateryna Zelenko presents Credentials to Sultan of Brunei Hassanal Bolkiah

Спілкування Амбасадорки Катерини Зеленко із Султаном Брунею Хассаналом Болкіяхом

Ambassador Kateryna Zelenko talks to Sultan of Brunei Hassanal Bolkiah

Амбасадорка Катерина Зеленко та Другий міністр закордонних справ Брунею Еріван Юсуф

Ambassador Kateryna Zelenko and Brunei's Second Minister for Foreign Affairs Erywan Yusof

Сукупність цих чинників визначає пріоритетні напрями зовнішньої політики: розвиток співпраці з державами-членами та діалоговими партнерами АСЕАН, підтримання дружніх відносин із постійними членами Ради Безпеки ООН і великими світовими економіками, а також розширення взаємодії з країнами мусульманського світу.

Один із головних складників наших спільних інтересів — збереження міжнародного порядку, заснованого на правилах. Це було відображено у підтримці з боку Брунею основних «українських» резолюцій у ГА ООН після початку російського повномасштабного вторгнення 2022 року. У лютому 2022-го Бруней також виступив із заявою, в якій засудив «будь-яке порушення суверенітету, незалежності та територіальної цілісності будь-якої країни».

На тлі російської повномасштабної агресії було активізовано політичний діалог між Україною та Брунеєм, результатом якого стала низка контактів на рівні керівництва зовнішньополітичних відомств обох країн у 2022–2023 роках. Також 2022-го відбувся перший контакт на рівні керівництва Верховної Ради України та Законодавчої Ради Брунею (аналог парламентського органу в абсолютистському Брунеї).

Окрім класичного (політичного) виміру двостороннього діалогу, Україна та Бруней мають значну кількість перспективних напрямів для розвитку галузевого діалогу.

Історично українсько-брунейська торгівля є спорадичною. Зі свого боку, Посольство ініціювало інвентаризацію тих векторів торгівлі, які могли б зацікавити Бруней. Очікуємо на висновки брунейських колег, щоби допомогти розширити потенціал бізнес-співпраці.

Одним із перспективних напрямів є налагодження науково-дослідної та освітньої взаємодії. Брунейська програма національного розвитку «Бачення Брунею 2035», передбачає, що до 2035 року населення країни має бути освіченим і висококваліфікованим відповідно до найвищих міжнародних стандартів, а також мати необхідні навички для освоєння прогресивних високотехнологічних професій, що має забезпечити гідну якість життя та динамічний економічний розвиток.

Український освітній і науковий сектори становлять інтерес для Брунею, зокрема з метою реалізації відповідних цілей. Наразі тривають консультації між певними установами, і ми сподіваємося повідомити добрі новини з цього приводу вже найближчим часом.

Крім того, Україна має унікальний досвід і ноу-хау в низці специфічних сфер, які можуть бути цікавими як для Брунею, так і для АСЕАН загалом, а отже, можуть сприяти розвитку співпраці у форматі секторального діалогового партнерства між Україною й організацією. Переконана, що після узгодження пріоритетного напряму для започаткування такої співпраці Бруней підтримає його, як це було і з долученням України до роботи Міжпарламентської асамблеї АСЕАН у статусі спостерігача 2021-го, і з приєднання нашої держави до Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії 2022 року.

Дата інтерв'ю: 15 травня 2024 року

Kateryna ZELENKO,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of Ukraine to the Republic of Singapore

OUR MISSION IS TO REACH OUT TO MINDS AND HEARTS

— Your Excellency, could you please elaborate on the particularities of working with Southeast Asian countries in general and Singapore among them? What challenges do you have to overcome in your professional work?

— Let me start with the fact that ASEAN is an influential and exceptionally interesting region in terms of historical, political, social and cultural background, which is home to 660 million people. We are dealing with a large and promising market interested in Ukrainian agricultural products and digital solutions. Thus, we have to reach out to their minds and hearts.

The greatest challenge for me as Ambassador to Singapore in the context of the third year of countering russia's aggressive war is to keep the topic of supporting Ukraine in the spotlight of the Singaporean political and business establishment while not forgetting about people-to-people contacts and shaping our state's image in Asia.

The geopolitical landscape is complex. Hence, diplomacy must consider the impact of events in other parts of the world and firmly counter russian propaganda. Moreover, Asian states have their own history of relations with the russian federation, and many of them have experienced wars and periods of occupation. Our task is to deeply impress upon our Asian partners the fact that russia's war against Ukraine is not only a crime against humanity but also an aggressive manifestation of neocolonial policy. The term colonialism has a very negative connotation for many Asian nations, so this makes our position even clearer.

— Singapore supports Ukraine in the war that russia has unleashed against our country. Ms Ambassador, which areas of Ukrainian-Singaporean relations play the most important role in the context of ongoing russian aggression?

— Our cooperation is based on mutual respect, shared values and business pragmatism.

Despite being one of the smallest countries in the world with no significant natural resources or territory, Singapore has managed to join the ranks of the world's most prosperous countries and major business centres. The country pursues a pragmatic approach to foreign policy while remaining committed to the norms and principles of international law and the UN Charter, which is reflected in the support of our resolutions at the UN General Assembly.

Амбасадорка Катерина Зеленко з Президентом Сінгапуру Тарманом Шанмугаратнамом та його дружиною Джейн Юміко Іттогі

Ambassador Kateryna Zelenko with President of Singapore Tharman Shanmugaratnam and his wife Jane Yumiko Ittogi

We are grateful to the government of Singapore for its decision to impose sanctions against russia in the early days of the full-scale invasion. Incidentally, it was the second time Singapore took such a measure (having previously imposed sanctions due to Vietnam's invasion of Cambodia) and the first time it did so against a state outside the ASEAN region. Such a fact proves that respect for territorial integrity and state sovereignty are not just empty words for Singapore. And this unites us.

Among the countries in the region, Singapore has provided the most extensive volume of humanitarian aid and donations to support Ukraine (nearly $ 10 million). Few people know that this country is one of the main benefactors of the Okhmatdyt Children's Hospital. Thanks to our Singaporean friends, extremely complex neurosurgery and diagnostics are now possible with state-of-the-art equipment.

Of course, we promote business and trade, which, by the way, we managed to double in 2023 due to an increase in food supplies. Singapore is a trade window to Asia: if our business gains a foothold here, it is only a matter of time before we cover the rest of the region.

Another priority area is people-to-people contacts. Since the start of the full-scale war, they have acquired new significance. Today, we can proudly say that the number of Ukraine's friends in this distant Asian country has grown

significantly. Many of them came forward when, from the first days of the russian invasion, they travelled to the Ukrainian-Polish border to help Ukrainians, cook hot meals, collect warm clothes for children, search for medical supplies, and make video reports on social media, showing the Singaporean public the true face of russian terror.

— Could you please tell us about the public diplomacy projects arranged by the Embassy aimed at promoting Ukraine's image in Singapore? What facilitates the introduction of our country's culture to the Singaporeans?

— Throughout my term, several dozen various public diplomacy projects have been implemented. These include photo exhibitions, fashion shows featuring contemporary-style Ukrainian national clothes, the opening of the Ukrainian bookshelf, music concerts, fairs, readings and thematic events for children. Of course, culinary diplomacy also helps to open up Ukraine as an authentic country with a unique spirit, rich culture and history, powerful agricultural potential and extraordinarily talented people.

In the context of russia's full-scale invasion of Ukraine, the majority of the public diplomacy projects implemented by the Embassy invariably involved fundraising to support Ukrainians. The most successful of these initiatives were the Piece of Art charity festival in spring 2022, which managed to raise over $ 100,000, and the Superhumans: Limbs of Hope charity event in December 2023, which raised funds for the Superhumans Center with the aim of purchasing prostheses for women who lost their limbs during the war. During the event, famous Ukrainian artists and designers Roksolana Bohutska, Yuliia Mahdych, Oksana Polonets, brands BYURSE, Chernikova, Gunia, Guzema, Valery Kovalska, ZERNO, etc., presented their works.

Another large-scale event was the Ukrainian Culture and Fashion Fest, held in April 2023. It presented products, clothing, and accessories from well-known brands: Elena Reva, Fredynska, Iva Jewellery, L.A.B. by Ternovskaya, MOTYV, OLIZ, Poustovit, VIGY, and Vikele Studio. A significant share of the proceeds was donated to help Ukraine.

Therefore, cultural diplomacy projects are not solely about culture and art but also about helping those affected by the war and assisting Ukrainian creative businesses in entering the Singapore market.

— Upon the initiative of the Embassy, screening of films about the russian-Ukrainian war Blindfold *and* 20 Days in Mariupol *took place in Singapore. Your Excellency, how did the public perceive these films? What factors shape Singaporeans' attitudes towards russia's war against Ukraine?*

— Over the past three years, we have managed to screen almost two dozen Ukrainian films here — ranging from *Bitter Harvest* about the genocide of Ukrainians during the Holodomor to the well-known *Mavka*. The local audience welcomed every Ukrainian film screened in Singapore with interest.

The documentary *20 Days in Mariupol*, which was nominated for the world's top film industry award at the time of its screening, the Oscar, naturally filled the hall to capacity. Moreover, the tickets sold out instantly, so we decided to arrange one more screening. Given the publicity peculiarities of Singapore, the demonstration of a quality Ukrainian filmmaking product, especially one that reveals the truth about russia's crimes in Ukraine, has become an incredibly effective mechanism.

— Singapore is one of Ukraine's most important trade and economic partners in the region. Please describe the prospects of Ukrainian goods entering the Singapore market. Besides, what role do investment activities play in bilateral relations?

— There have been no trade conflicts or particular barriers in economic relations between Ukraine and Singapore. The structure of Ukrainian exports has changed since the outbreak of the war. Currently, agricultural and food products comprise its core. The reason for this is not only the traditional nature of Ukrainian exports but also the specifics of local consumption: Singapore imports 90% of its food supplies.

Over the past five years, the State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection and the Embassy have worked jointly to open markets for our exporters of poultry meat and poultry products, including halal poultry and processed poultry products, as well as consumer eggs and pet food. As of the end of 2023, 9 Ukrainian poultry farms were accredited in Singapore to supply consumer eggs, along with 5 production facilities that were allowed to export frozen chicken and poultry products.

Currently, the State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection and the Embassy are working to open the Singaporean pork market for Ukrainian producers. This issue is gradually gaining relevance alongside the planned revival of the industry against the backdrop of considering the entry of this product into the EU market.

Last year, bilateral trade with Singapore regained its positive dynamics, with our exports doubling. This was primarily due to new safe logistics routes developed by our exporters.

In general, the capacity of the Singapore food market for Ukrainian producers is quite large. Ukraine can fully satisfy Singapore's needs by supplying honey, cereals, sunflower seeds, soybeans, sugar, yeast, starch, confectionery, spirits, juices, beer, etc.

The realisation of Ukraine's export potential in the Singapore food market will remain promising, not least due to favourable re-export opportunities from Singapore, which accounts for 55% of total Singaporean exports.

The Embassy and the Nazovni International Platform under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine provide our exporters with necessary assistance in

finding partners, and I would like to encourage Ukrainian companies to participate more actively in trade fairs in Singapore, bearing in mind that importers from neighbouring countries of the region also attend these exhibitions.

At the same time, it is essential to remember that foreign investments, including pre-war inflows, also support and develop Ukraine's export capabilities. Investment activity is not only about attracting investment but also about encouraging investors to reinvest.

Our government keeps creating investment incentives based on the best international practices, particularly by amending the Law of Ukraine 'On State Support of Investment Projects with Significant Investments in Ukraine'. I believe that thanks to this policy, a significant number of Singaporean investors have not left Ukraine and are still investing in the country. These are such companies as Food Empire (instant drinks, Zolotonosha, Cherkasy region), Wilmar International (oilseed processing plants, Pivdenne, Kharkiv region, and Chumak trade mark food products), Olam International (agro-industrial products, Bila Tserkva, Kyiv region), Flextronics (manufacturer of products for the electronics industry, Mukachevo, Zakarpattia region).

The revival of the well-known Ukrainian brand Chumak is a case in point. Due to the temporary occupation of Kakhovka town, Chumak shut down its food production facilities. In order to restore the brand's manufacturing and export potential, Wilmar temporarily relocated operations to facilities in the west of Ukraine while maintaining the recipe and quality.

— In January 2024, President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy discussed the Peace Formula with his Singaporean counterpart Tharman Shanmugaratnam and invited him to join its implementation. In your opinion, in what ways can Singapore help Ukraine, and how can we encourage the Republic to take part in the initiative?

— First of all, I would like to point out that Singapore has been supporting Ukraine since the very beginning of the full-scale invasion, both at the state level and through private initiatives taken by citizens of this multinational country and the local Ukrainian community. The Singapore government has already allocated several humanitarian support packages to support Ukraine's needs. In particular, just before the meeting of the presidents, 22 ambulances were sent from Singapore to help save the lives of Ukrainians.

The Republic of Singapore is an active and experienced advocate for strict adherence to the principles of the UN Charter and international law by all members of the international community. Since 2014, Singapore has consistently voiced its strong condemnation of russia's aggression against Ukraine (which it regards as an absolute violation and a dangerous precedent) in the international arena and supported relevant resolutions at the UN and other international organisations.

Singapore shares the vision of a just, comprehensive and lasting peace, the withdrawal of the occupying forces from our country and the restoration of its territorial integrity and sovereignty within internationally recognised borders. This approach is the basis of the Peace Formula proposed by the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy. Of course, its implementation and the involvement of the broadest possible range of countries, including those from the Southeast Asian region, is a complex and challenging task. Ukrainian diplomacy has to break through the glass ceilings that have been looming over for decades. Singapore is aware that achieving the Millennium Development Goals will not be entirely possible in the face of further international destabilisation, which also echoes in Southeast Asia. The repercussions include disrupted supply chains, logistical complications, rising prices, and slower post-pandemic recovery. We constantly emphasise that every dollar that replenishes russia's budget will help the aggressor country not only to finance its humanitarian and war crimes in Ukraine but also to prolong this war and deepen its global impact.

We respect the position of our Singaporean friends in maintaining their independence in foreign policy and choosing a course consonant with their national interests. After all, we are defending the same right of our state, albeit we have to do so on the battlefield. At the same time, we believe that this is the part of the world where the wisdom and experience of multilateral diplomacy can be directed towards the fastest possible achievement of the common goal of restoring a just, comprehensive and lasting peace. In today's global world, we have a shared responsibility to future generations to ensure that they inherit a truly secure world.

— Singapore hosts many annual science exhibitions, technology festivals, and congresses, where Ukrainians, among others, present their initiatives. How would you assess the role of expert diplomacy in promoting Ukrainian projects and fostering bilateral relations between Singapore and Ukraine?

— Regardless of the war's impact on Ukrainians' lives, resilience, combined with the desire to develop and contribute to global technological progress, still remains our hallmark. Our motto is 'We must do our part', and Ukrainian scientists and researchers are no exception.

Indeed, Singapore is one of the leaders in developing many modern scientific areas that have emerged from pressing problems and challenges for an island city-state with a relatively large population. These include the creation of modern ecosystems, in particular in the context of providing quality drinking water to the population (in Singapore, people can drink tap water), the transition from energy storage and saving systems to regeneration systems in smart homes, the disposal of waste and materials that are most difficult to recycle, modern healthcare, public transport, and proper nutrition despite the lack

Зустріч заступниці Голови ВРУ Олени Кондратюк зі спікером Парламенту Сінгапуру Тан Чуан-Джином

Meeting of the Deputy Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine Olena Kondratiuk with the Speaker of the Parliament of Singapore Tan Chuan-Jin

of agriculture. A number of government agencies, research institutes, and university research laboratories are working on these issues in Singapore.

Currently, the Embassy focuses on several areas of scientific cooperation, given the interest of Ukrainian research and production groups. One of these is the provision of quality drinking water to Ukrainian cities amidst the environmental disaster caused by the russian aggressors. Last December, the Mykolaiv Water Hub project office presented the initiative in Singapore, focusing on finding partners for its implementation. We hope that its promotion in Singapore will continue during the Singapore International Water Week, which will take place in mid-June this year.

I am also convinced that Ukrainian scientists and engineers will soon be interested in the achievements of their Singaporean colleagues in areas such as the digitalisation of port activities, 3D printing and construction of smart homes, waste disposal, and the creation of new materials, which are of particular importance in the context of social and economic recovery plans in Ukraine.

In turn, the contribution of Ukrainian specialists is highly valued in Singapore. Last year, for example, we facilitated the participation of several groups of Ukrainian doctors in international congresses on reconstructive microsurgery, cardiology, and anaesthesiology. I am always proud to see renowned international experts from around the world holding their breath during a presentation by Ukrainian doctors. Their foreign colleagues are well aware of the masterful work our surgeons can skilfully perform under shelling, blackouts or just close to the battlefield.

— On 29 February 2024, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine presented the document 'Ukraine — ASEAN: vision of cooperation'. Considering the provisions and proposals set out in the vision, how do you assess the prospects for cooperation between Ukraine and the ASEAN states?

— We are grateful to Singapore for its favourable position on Ukraine's accession to the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia, as well as for establishing and developing political and inter-parliamentary dialogue. We expect the same support for Ukraine's acquisition of the Sectoral Dialogue Partner status in ASEAN.

Зустріч першого заступника Голови ВРУ Олександра Корнієнка зі спікером Законодавчої Ради Брунею Абдулом Рахманом Тайбом

First Deputy Chairman of the Verkhovna Rada Oleksandr Korniienko meets with Speaker of the Legislative Council of Brunei Abdul Rahman Taib

The Ukrainian side has identified seven priority areas for cooperation with ASEAN. Almost half of these have a clear economic focus, and two others relate to recovery, particularly economic potential, after the war or environmental disaster. These include trade, agriculture, energy, humanitarian demining, and disaster response.

For Singapore, the economic component is also an area of focus in the context of ASEAN. It entails economic integration within the Association, including developing the digital and green economy, as well as strengthening ASEAN's resilience and food security in times of crisis.

Thus, it is reasonable to assume that the visions of Ukraine and Singapore converge in this area.

There are also developments in cultural interaction and people-to-people contacts. A comprehensive approach to ASEAN and the implementation of regional projects will contribute to the effectiveness and scaling up of results in this area, which is especially important today to understand not only our rich cultural diversity but also what truly unites us.

Furthermore, bilateral contacts at various levels with both the Singaporean side and ASEAN specialised institutions show that the field of digitalisation and cyber diplomacy is of mutual interest and particularly promising. Ukraine, without exaggeration, has something to impress even such industry leaders as Singapore.

— Singapore is a high-tech country that focuses on information technology, cybersecurity and digitalisation. What valuable experience in this field could Ukraine borrow? What can official Kyiv offer on its part?

— Today, Ukraine is considered one of the world's IT hubs, a digital incubator of human resources for this industry, which is also a significant part of Ukraine's GDP. As cybersecurity has become a strategic issue for our country, we have already started promoting a cyber dialogue between Ukraine and the SEA region, in particular Singapore. The parties noted the prospects of such a dialogue during the participation of Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine Anton Demokhin in the events of Singapore International Cyber Week 2023.

The Embassy has further plans to promote Ukrainian services in IT and financial technologies, including through global companies founded by Ukrainians. An excellent start of this work was the participation of Ukrainian companies in the Singapore FinTech Festival in November 2023, where a joint Ukrainian pavilion was set up with the Embassy's involvement. It was the first time that Ukrainian and Ukrainian-founded global fintech companies, such as Founders Network, Global CxO, ProcessMIX, SoftServe, SoloWay Technologies, Yanok AI and 4ire Group, were represented with their products at an event of this scale within a national platform.

Singapore's prestigious universities also do not ignore young Ukrainian talents in this and other related fields. This year, with the assistance of the Embassy, one of the world's top-rated higher education institutions — Nanyang Technological University — selected three Ukrainian students for a prestigious two-month research scholarship under the Singapore Global Connect Fellowship Programme.

— From the very first days of the full-scale invasion, Singapore joined the imposition of sanctions against russia, introducing export controls on strategic goods and financial measures. How is the compliance with the restrictions currently monitored? Is it possible to extend the sanctions?

— I would like to assure you that compliance with the restrictions and sanctions imposed by Singapore is under constant control of the Embassy. The Singaporean authorities are aware of their importance in the context of international counteraction to the aggressor state. Any facts revealed by the Ukrainian side are brought to the attention of the Singapore government and are subject to verification and, if necessary, appropriate action.

However, I would like to note that Singapore remains the only country in the region that has imposed a set of sanctions against russia, even though they reduce the state's revenues from the export and re-export of sanctioned goods. The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine continues to promote the issue of expanding Singapore's sanctions and restrictions, but we need to do so in a balanced manner.

Apart from that, we are seeking the support of our partners to place russia on the Call for Action list of the FATF — an organisation that counters money laundering and terrorist financing. The FATF has suspended russia's membership in the organisation, and the European Parliament has identified it as a state sponsor of terrorism. However, in light of russia's ongoing aggression against Ukraine, the FATF should recognise the damage that russia has caused to the global financial system, as well as the risks it continues to pose, and place it on the so-called blacklist.

— Along with Singapore, you are accredited to Brunei Darussalam. Ms Ambassador, please describe the current state of affairs and prospects for relations with this country.

— Brunei Darussalam has a unique cultural and historical heritage. It is one of the few absolute monarchies in the world, and the Bolkiah dynasty has been in power since the 14th century. Brunei Darussalam is governed by the state's constitution and the state ideology of the Malay Islamic monarchy, which is one of the fundamental components of the country's national identity, combining elements of Malay culture, the norms of Islam (Brunei's state religion) and the political framework of the monarchical system.

Brunei Darussalam is the least populated state in ASEAN, and in terms of land area, it only exceeds Singapore. However, Brunei is rich in energy resources (oil and gas), which are its main export products.

The combination of these factors determines the priority areas of foreign policy: developing cooperation with ASEAN member states and dialogue partners, maintaining friendly relations with the permanent members of the UN Security Council and the world's major economies, and expanding cooperation with countries of the Muslim world.

One of the key components of our common interests is preserving the international rules-based order. This was reflected in Brunei's support for the main Ukrainian resolutions in the UN General Assembly following the outbreak of russia's full-scale invasion in 2022. In February 2022, Brunei also issued a statement condemning 'any violation of sovereignty, independence and territorial integrity of any country'.

Political dialogue between Ukraine and Brunei intensified against the backdrop of russia's full-scale aggression, resulting in a series of contacts at the level of the leadership of the foreign ministries of both countries in 2022–23. Also, in 2022, the first contact occurred at the leadership level of the Verkhovna Rada of Ukraine and the Legislative Council of Brunei (an analogue of the parliamentary body in absolutist Brunei).

Beyond the classic (political) dimension of bilateral dialogue, Ukraine and Brunei have a significant number of promising areas for developing sectoral dialogue.

Historically, Ukrainian-Bruneian trade has been sporadic. For its part, the Embassy has initiated a review of the trade vectors that might interest Brunei. We look forward to the conclusions of our Bruneian colleagues to help expand the business cooperation potential.

One of the promising areas is the establishment of research and education cooperation. Brunei's national development programme, Brunei Vision 2035, stipulates that by 2035, the country's population should be educated and highly qualified in accordance with the highest international standards, as well as have the necessary skills to master advanced high-tech professions, which should ensure a decent quality of life and dynamic economic development.

Ukraine's education and research sectors are particularly interesting to Brunei, especially for achieving the relevant goals. Consultations are currently underway between certain institutions, and we hope to share good news in this regard soon.

In addition, Ukraine has unique experience and procedural knowledge in a number of specific areas that may be of interest to both Brunei and ASEAN in general and, hence, may contribute to the development of cooperation in the form of a sectoral dialogue partnership between Ukraine and the Organisation. I am convinced that once a priority area for such cooperation is agreed upon, Brunei will support it, as it did with Ukraine's accession to the ASEAN Inter-Parliamentary Assembly in 2021 as an observer and our country's accession to the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia in 2022.

Interview dated 15 May 2024

Василь БОДНАР,
Надзвичайний і Повноважний Посол
України в Республіці Туреччина

ДИПЛОМАТІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: 12 МІСЯЦІВ ВІД 24 ЛЮТОГО

За декілька днів до 24 лютого 2022 року я познайомився з професором Хусейном Багджи — викладачем і керівником кафедри міжнародних відносин Близькосхідного технічного університету Туреччини. Свого часу професор був членом Валдайського дискусійного клубу, і його позицію щодо 8-річної російсько-української війни можна було описати щонайменше як «юридично вивірену, політично нейтральну». Зранку 24 лютого він був одним із тих, хто отримав від мене повідомлення про безпрецедентне повномасштабне воєнне вторгнення Росії в Україну. У відповідь професор, який у той момент перебував в аеропорту Стамбула, надіслав мені фото інформаційного табло в авіатерміналі зі скасованими рейсами в усі міста України. Він запитав, чи протидіємо ми воєнній агресії РФ, і на моє запевнення, що українці захищатимуть свої кордони до останнього, відповів: згідно з міжнародним правом, відтепер це війна. Через кілька днів професор виступав на науковій конференції в Будапешті, де чітко й аргументовано назвав дії РФ агресією і війною. Відтоді Хусейн Багджи бере активну участь у заходах Посольства України в Туреччині, а професорові «колишні друзі» з Росії «посприяли» в забороні йому в'їзду на територію РФ.

Закриття проток — визнання з боку Туреччини війни

Туреччина, попри досвід взаємодії та протистояння з Росією в конфліктах в Азербайджані (Карабах), Лівії та Сирії, була шокована повномасштабним вторгненням РФ в Україну. Реакція влади, медіа та суспільства була доволі різною, але співчуття і симпатія до України абсолютно здомінували місцеву громадську думку.

Для розв'язання нагальних питань ми відразу надіслали запити на зустрічі з турецькими високопосадовцями. Першим уже об 11:00 24 лютого мене прийняв заступник Міністра закордонних справ Туреччини Седат Онал. Одним із головних наших запитів було закриття проток Босфор і Дарданелли для російських військових суден.

Варто врахувати, що до 24 лютого в Чорне море зайшло декілька десятків російських кораблів, а на проходження турецькими протоками очікувала ще низка військових суден РФ, зокрема два великі російські крейсери, аналогічні до горезвісного крейсера «Москва»: «Маршал Устинов» і «Варяг». Ми тоді доклали чималих зусиль, щоби переконати турецьку сторону у наявності стану міжнародного збройного конфлікту згідно з міжнародним правом, а також активувати положення Конвенції Монтре щодо військових кораблів супротивних держав. Результатом нашої роботи і конструктивної позиції турецької сторони, а також дій наших союзників стало й те, що тогочасний Міністр закордонних справ Туреччини Мевлют Чавушоглу наголосив: на початку було російське вторгнення, але зараз воно перетворилося на війну. 28 березня 2022 року Туреччина офіційно оголосила про закриття проток для військових кораблів відповідно до положень Конвенції, а 24 квітня 2022 року країна закрила свій повітряний простір для російської військової авіації. Ці кроки значно зменшили загрозу для Півдня України, а згодом створили умови для функціонування зернового коридору.

Інформаційний шторм

У перші дні війни надважливо було поширювати серед турецького суспільства правду про ситуацію в Україні, оборонні дії наших військовиків і позицію українського керівництва. З перших днів війни ми створили у Посольстві журналістський пункт, у якому працювали понад 30 журналістів і 7–10 камер провідних телеканалів та інформаційних агентств Туреччини. Протягом дня кожні 2–3 години проводили брифінги щодо актуальної ситуації і потреб України, ретранслювали меседжі Президента України, закликали допомагати нашим громадянам. Усі ці брифінги показували онлайн на турецькому телебаченні, і інформагентства та видання моментально розповсюджували їх у соцмережах.

Такий інформаційний шторм дав змогу донести українські наративи до турецької аудиторії, сформувати стійке уявлення про страждання України, залучити значну гуманітарну допомогу. Завдяки постійному оновленню відомостей і широкому висвітленню подій здебільшого вдалося запобігти поширенню дезінформації та фейків.

Українська та кримськотатарська громади у великих містах Туреччини також доклали зусиль для привернення уваги до ситуації в Україні. Вони

проводили власні заходи й інформаційні акції, які допомогли заручитися підтримкою та солідарністю турецького суспільства для допомоги Україні.

Гуманітарна допомога

Волонтерство та гуманітарна допомога стали одним із головних аспектів підтримки України з боку Туреччини. З останніх днів лютого 2022 року Посольство України в Анкарі перетворилося на гуманітарний хаб, а консульства в Стамбулі й Анталії — на логістичні центри. Працівники Посольства та їхні сім'ї прилучилися до збору та фасування гуманітарної допомоги. Іноземні дипломати, українські громадяни та турецькі друзі згуртувалися, щоб допомогти Україні.

З тих часів є дві історії, які, напевно, вже назавжди закарбувались у моїй пам'яті. До Посольства надійшов лист, підписаний дитячим почерком. У конверті, крім купюр, був лист від братика з сестричкою: Алі — 5 рочків, Мелісі — 7. Вони проживають в Анкарі і разом збирали на ігрову приставку для себе, але вирішили поділитися зібраними коштами з українськими дітьми. Іншого дня до Посольства прийшла пані Гізем. Виявилося, що вона зняла з себе всі прикраси, включно зі шлюбною обручкою, та продала їх, щоби передати на потреби українців тисячу доларів. Зовсім скоро приміщення Посольства стало недостатньо для збору та фасування гуманітарної допомоги, тож справжній турецький друг (власник будівельної компанії Ільяс Кая), крім того, що ще 25 лютого виділив 10 000 дол. на потреби України, за власний кошт орендував приміщення для накопичення гуманітарної допомоги.

Зусилля почесних консулів України також заслуговують на увагу. Еркан Гюрал з Кютаг'ї відправляв до України вантажівки з невідкладною допомогою, а консули в місті Текірдаг збирали кошти на бронежилети для українських військовослужбовців.

З 24 лютого 2022 року Посольство зібрало та скерувало 188 вантажівок гуманітарної допомоги, яка охоплювала засоби особистої гігієни, ковдри, харчові продукти, одяг, ліки, медичні засоби, бронежилети та каски. 2022 року з Туреччини для потреб сил оборони було відправлено десятки тисяч бронежилетів і шоломів. Крім того, Україна отримала 22 карети швидкої допомоги.

Підтримку надавали не лише приватні благодійники. Міністерство охорони здоров'я Туреччини, Директорат з надзвичайних ситуацій, Червоний Півмісяць, муніципалітети та фонд Управління у справах релігії Туреччини разом спрямували до України 178 вантажівок із продуктами, наметами, гігієнічними наборами, медикаментами, дитячим харчуванням та іншими потрібними речами.

Посольство відкрило рахунки для збору коштів на підтримку України та її Збройних сил. За 2022 рік було отримано 331 165, 17 дол., які переказали на потреби населення та військовиків. Турецьке агентство співробітництва та координації (TIKA) разом із Фундацією Олени Зеленської передали 100 генераторів, 4500 спальних мішків, 100 «буржуйок», 85 обігрівачів до Харкова, а також 80 генераторів до Херсона.

Ці спільні зусилля демонструють солідарність і підтримку з боку Туреччини, яка значно сприяла поліпшенню умов життя українців, котрі постраждали від воєнних дій.

Евакуація сиротинців до Туреччини та допомога громадянам України

Допомога не обмежилася постачанням в Україну, адже дехто потребував якраз евакуації звідти. З березня 2022 року Посольство спільно з Міністерством сім'ї та соціальних послуг Туреччини, Міністерством соціальної політики України, а згодом і благодійним проєктом «Дитинство без війни» опрацювало можливість евакуації до Туреччини 56 дитячих будинків різного типу з регіонів, охоплених бойовими діями. Зокрема, це 1600 дітей-сиріт і супровідників. Групами по 150–190 осіб до турецьких міст приїжджали маленькі гості, і потрібно було забезпечити їм не лише довгу дорогу з-під обстрілів, а й уже тут, на місці, — проживання, харчування, дозвілля, доступ до освіти та медичного обслуговування. Турецькі підприємці давали номери у своїх готелях, хостелах і навіть робітничих гуртожитках для проживання дітей протягом декількох місяців. До допомоги долучилися турецькі і міжнародні фонди, як-от «Kizilay», UNICEF, «ASAM», UNHCR та багато інших. Активну участь у наданні допомоги також взяли українські громади в Туреччині та волонтерські рухи. Завдяки їхній підтримці вдалося забезпечити дітям необхідні умови для навчання, розвитку та адаптації в новому середовищі. І йдеться не лише про матеріальну допомогу, а й про емоційну підтримку, яка є надзвичайно важливою в умовах війни.

Також Федерація футболу Туреччини тимчасово розмістила групу зі 150 дітей у тренувальному таборі в Трабзоні.

Водночас завдяки сприянню різних фондів та організацій у Туреччині для наших дітей регулярно проводять екскурсії та культурні програми поза межами основного місця перебування. Крім того, організовано курси турецької мови, а також надання психологічної допомоги. На рівні українських спілок по всій Туреччині, зокрема в Анкарі, дітям надано можливість вивчати українську та турецьку мови. Ініційовано службу психологічної підтримки дітей українськими спеціалістами. Спільно з «ASAM» на базі реабілітаційного центру в Анталії розпочато проєкт реабілітації дітей із порушеннями розвитку.

Синергія між активними діями Посольства, волонтерськими зусиллями та підтримкою громади створила хвилю підтримки України в Туреччині. Однак не всього вдалося досягнути. На жаль, у Туреччині так і не було створено окремої програми підтримки біженців із України. Це пов'язано з тим, що держава вже мала програми для біженців з інших країн, які виявились настільки фінансово затратними для Туреччини, що рішення про окрему програму для українців так і не затвердили. А втім, українці мали можливість спрощеного в'їзду до кінця 2023 року, а також позбавлені штрафів за прострочення перебування в Туреччині.

Двосторонні контакти

Попри російське вторгнення, 2022 року вдалося забезпечити активну динаміку двосторонніх відносин і контактів між Україною та Туреччиною. Напередодні війни — 3 лютого — Президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган відвідав Україну для проведення 10-го засідання Стратегічної ради високого рівня, під час якого було укладено 10 двосторонніх документів, зокрема й украй важливу Угоду про вільну торгівлю та документ про спорудження заводу, який має виробляти «байрактари».

Вже під час війни — 18 серпня — турецький Президент знову здійснив візит до України, в межах якого обговорили подальші кроки в умовах російської агресії та можливість участі Туреччини у відбудові України. Саме за результатами цієї зустрічі було підписано документ про взаєморозуміння між Міністерством торгівлі Туреччини та Міністерством інфраструктури України щодо відновлення інфраструктури в Україні.

Продовжено розвиток контактів на рівні перших леді. У жовтні 2022 року перша леді України Олена Зеленська відвідала Туреччину, а Еміне Ердоган бере активну участь у Самітах перших леді та джентльменів і всіляко сприяє діяльності Фундації Олени Зеленської.

Активно підтримували й переговорний трек між Офісом Президента України та Адміністрацією Президента Туреччини. 1 травня до Києва прибув старший радник Президента Туреччини Ібрагім Калин, а 2 жовтня у Стамбулі відбулися переговори між керівником Офісу Президента України Андрієм Єрмаком та Ібрагімом Калином.

Протягом року розвивалася активна взаємодія між керівниками зовнішньополітичних відомств України та Туреччини. 10 березня Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба відвідав Анталію, де зустрівся з Міністром закордонних справ Туреччини Мевлютом Чавушоглу в межах посередницьких зусиль Туреччини. 17 березня Мевлют Чавушоглу здійснив візит до Львова, де провів переговори з Дмитром Кулебою. Міністри також зустрілися 18 серпня під час візиту Президента Туреччини до Львова.

Здійснювали й послідовну роботу для координації контактів, сприяння залученню Туреччини до відбудови України та забезпечення розвитку секторальної співпраці, зокрема у торговельно-економічній, військово-технічній, оборонно-промисловій, авіабудівній, енергетичній та сільськогосподарській галузях.

Активно розвивався міжпарламентський діалог: Голова Вищих Національних Зборів (ВНЗ) Туреччини взяв участь у Парламентському саміті Міжнародної Кримської платформи, відбулися контакти на полях саміту G20, а також тривала постійна комунікація між ВРУ та ВНЗ.

Медіаторство Туреччини в переговорних процесах

Новим етапом у роботі українських дипломатів у Туреччині стали спроби мирного врегулювання війни. Туреччина, яка позиціює себе як медіатора в російсько-українській війні, з перших днів повномасштабного вторгнення намагалася знайти комунікацію для початку переговорного процесу. У березні 2022 року на запрошення Президента Туреччини Реджепа Таїпа Ердогана в Анталії відбулися перемовини між українськими і російськими представниками. Однак росіяни приїхали не для того, щоб знайти мирне рішення, а лише щоб укотре провести «лекцію з російської пропаганди». Як пізніше зазначив Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба, позиції були настільки далекими, а російські вимоги настільки дивними, що перспективи реального розв'язання проблеми не було навіть віддалено.

Туреччина продовжила роль медіатора, спробувавши використати «човникову дипломатію». Мевлют Чавушоглу здійснив візити до Москви для переговорів із Сергієм Лавровим, а потім до Львова для зустрічей із Дмитром Кулебою.

До конкретних зусиль Туреччини проявити себе в ролі посередника також належить українсько-російська зустріч у Стамбулі наприкінці березня 2022 року, під час якої спробували обговорити принципи мирного врегулювання з метою припинення російської агресії. Попри певні очікування щодо турецького врегулювання, вони були перекреслені передусім новими злочинами РФ, передислокацією військ і відкриттям світу звірств у Бучі й Ірпені.

Туреччина вкотре наголосила, що її позиція медіатора змушує зберігати нейтралітет до обох сторін. Цим вона донині пояснює відмову від припинення економічного діалогу з Росією та незгоду запровадити санкції. Водночас Туреччина зберігає медіаторську позицію у російсько-українській війні, підтримує територіальну цілісність України та засуджує окупацію Криму. Загалом Анкара, як і Київ, виступає за безпеку Чорного моря і регіону загалом. Тому з початку війни активними для роботи української дипломатії в Туреччині стали питання безпеки Чорного моря і, головне для України, експорту українських товарів морем.

Українське зерно

Оскільки Україна належить до числа провідних світових експортерів зерна і щорічно до війни постачала на міжнародний ринок понад 45 млн тонн, питання експорту збіжжя стало головним не лише для нас, а й для країн Глобального Півдня. Туреччина відіграла важливу роль у врегулюванні питання експорту українського зерна під час війни. Міжвідомча взаємодія, залучення ООН, бажання України та Туреччини змінити ситуацію і надати їй конкретних рамок, а головне — успіхи ЗСУ на передовій, сприяли тому, що в липні 2022 року Україна, Туреччина й ООН підписали зернову угоду, більш відому як Чорноморська зернова ініціатива, або Ініціатива щодо безпечного транспортування зерна та харчових продуктів з українських портів.

Відновлення експорту українського зерна через Чорне море під час війни було, зокрема, заслугою послідовної двосторонньої комунікації між Україною та Туреччиною на найвищому рівні. Підписання зернової угоди стало можливим завдяки активній ролі Туреччини як посередника. Уряд Туреччини продемонстрував свою здатність ефективно вести переговори та гарантувати безпеку транспортування зерна, що стало вирішальним чинником у реалізації цієї ініціативи.

Угода дала Україні змогу продовжити експорт зерна, що не лише стабілізувало внутрішню економіку, а й допомогло запобігти продовольчій кризі в багатьох країнах, залежних від українських поставок. Завдяки зусиллям Туреччини й ООН були створені безпечні коридори для транспортування зерна, які сприяли відновленню постачання на світові ринки. Цьому значною мірою передувало успішне рішення про закриття проток Дарданелли та Босфор.

У квітні 2022 року стало відомо, що росіяни стали активно вивозити крадене українське збіжжя на міжнародні ринки, зокрема й до Туреччини. Це створило серйозну загрозу для України, адже, крім завдання економічних збитків, такі дії порушували міжнародне право. З метою протидії контрабанді були залучені всі можливі контакти на різних рівнях. Співпраця з правоохоронними органами та прокуратурою, які забезпечили збір доказів і розслідування справ, пов'язаних із контрабандою зерна, а також підтримка з боку незалежних експертів і блогерів, котрі висвітлювали проблему в медіа та сприяли підвищенню обізнаності громадськості, — допомогли виявити компанії та осіб, причетних до ще одного злочину РФ. Завдяки нашій тісній взаємодії з турецькою стороною порти Туреччини стали недоступними для російських кораблів, що перевозили крадене українське зерно, і це сприяло зниженню обсягів незаконного експорту українського збіжжя.

Обмін полоненими

З перших днів війни Туреччина активно порушувала питання обміну полоненими і була готова надати всебічну допомогу в евакуації цивільних, поранених та інших незахищених верств населення з прибережних територій. Турецька влада навіть висловила готовність направити для цього кораблі, але російська сторона перешкоджала таким зусиллям. Всупереч цьому, Туреччина продемонструвала себе як надійного партнера в обміні полоненими.

Завдяки тісній співпраці дипломатів і гуманітарних організацій, а також через особисті гарантії Президента Реджепа Таїпа Ердогана вдалося досягнути безпечного звільнення українських військовослужбовців — Героїв України, які опинилися в російському полоні. Туреччина залучила інші міжнародні організації та країни, створивши широке коло підтримки і тиску на Росію, що сприяло успішному результату переговорів.

Туреччина взяла на себе роль посередника, який міг гарантувати виконання домовленостей, що стало важливим чинником у складних перемовинах із Росією. Завдяки цьому 21 вересня 2022 року вдалося визволити п'ятьох командирів оборони Азовсталі: командира «Азова» Дениса «Редіса» Прокопенка, його заступника Святослава «Калину» Паламаря, старшого офіцера «Азова» Олега «Апіса» Хоменка, в.о. командира 36-ї окремої бригади морської піхоти Сергія «Волину» Волинського та командира 12-ї бригади Нацгвардії Дениса Шлегу, яких Президент Туреччини назвав «особистими гостями на території Туреччини». Новина про визволення Героїв сколихнула українців як справжнє диво.

Військова допомога та відбудова

Туреччина не стояла осторонь допомоги Україні з перших днів війни. Не про всю допомогу можна говорити відкрито, але важко переоцінити важливість безпілотників «Байрактар ТБ2». Ці дрони допомогли стримати російський наступ у перші дні та стали символом, відомим серед українців і відображеним у медіа та побуті.

Взаємовигідна співпраця України з турецькою компанією «Байкар Макіна» розпочалася ще 2018 року. Під час повномасштабного вторгнення турецькі безпілотники виявилися важливим інструментом для звільнення територій поблизу Києва. Сама турецька компанія неодноразово безоплатно надавала дрони та гуманітарну допомогу. І саме українські військовослужбовці зробили «байрактари» відомими у світі. Після використання цих безпілотників на полі бою їхня ефективність стала очевидною для військовиків із різних країн. Це сприяло збільшенню кількості замовлень, і тепер ці безпілотники постачають до 34 країни світу. Окремим треком співпраці є спорудження виробничого заводу «Байкар Макіна» на території України.

Крім того, Україна підписала з Туреччиною рамкову угоду на будівництво двох корветів класу «Ada» для потреб ВМС ЗСУ. Ці корвети були названі на честь українських гетьманів Івана Мазепи й Івана Виговського. Україна, фактично не маючи флоту, успішно зменшує потенціал Чорноморського флоту Росії, знищивши вже третину його плавзасобів. І паралельно, хоча й тимчасово за межами країни, йде відбудова Військово-морських сил України.

Тож співпраця між Україною та Туреччиною є справжнім успішним симбіозом. Турецькі технології прославляють свою країну на українському фронті, демонструючи високу ефективність і надійність у реальних бойових умовах. А військова та гуманітарна допомога значно посилює обороноздатність України та сприяє її відновленню після російської агресії.

Представники турецьких компаній активно долучаються до реалізації проєктів із відбудови України. Наприклад, компанія «Онур» реконструювала ірпінський міст і проклала тисячі кілометрів доріг, допомагаючи відновлювати транспортну інфраструктуру. Попри повномасштабну війну, компанія не залишила України і далі реалізує проєкти по всій країні.

Організація «ТІКА» відбудовувала лікарні в місті Рівне, а також корпус Київського національного університету після влучання російської ракети поблизу головного корпусу. Ці зусилля зробили вагомий внесок у поновлення життєво важливої інфраструктури та поліпшення умов життя українців, котрі постраждали від воєнних дій Росії.

Попри всі труднощі, співпраця між Україною та Туреччиною залишається багатогранною і важливою. Демонструючи солідарність, держава й далі підтримує Україну в її боротьбі проти агресії, надаючи військову, гуманітарну та дипломатичну допомогу. Туреччина також щиро цінує те, як українці, попри неймовірні труднощі у себе вдома, відправили рятувальників на допомогу під час землетрусів початку 2023 року.

Vasyl BODNAR,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of Ukraine to the Republic of Türkiye

DIPLOMACY DURING WAR: THE 12 MONTHS FOLLOWING 24 FEBRUARY 2022

Several days before 24 February 2022, I met Professor Hüseyin Bağcı, a lecturer and head of the Department of International Relations at the Middle East Technical University. At one time, when the professor used to be a member of the Valdai Discussion Club, his stance on the eight-year-long war could be described as at least 'legally verified, politically neutral'. On the morning of 24 February 2022, he was among the people to whom I sent a message about the unprecedented Russian military invasion of Ukraine. At the time, the professor was at the Istanbul airport, and he sent me a photo of the airport terminal's information board showing cancelled flights to Ukrainian cities. He asked me if Ukraine was making a stand against Russia's military aggression. After I assured him Ukrainians would defend their borders until the very end, he replied that under international law, a war had just begun. A few days later, the professor spoke at an academic conference in Budapest, where he explicitly and convincingly described Russia's conduct as acts of aggression and war. Since then, Hüseyin Bağcı has been a prominent participant during the events of the Embassy of Ukraine in Türkiye, whereas his 'ex-friends' from Russia 'assisted' in banning him from entering the territory of the Russian Federation.

Closure of the straits and Turkish recognition of the war

Despite its experience of rivalry with Russia around conflicts in Azerbaijan (Karabakh), Libya, and Syria, Türkiye was taken aback by Russia's full-scale invasion of Ukraine. While the reaction of the authorities, media, and the public varied, compassion and sympathy for Ukraine altogether steered public opinion.

To address the pressing problems, we immediately sent meeting requests to Turkish senior officials. The first official to see me at 11 am on 24 February was the Turkish Deputy Minister for Foreign Affairs, Sedat Önal. One of our main requests was to close the Bosphorus and Dardanelles straits to Russian military vessels.

An important detail here is that a few dozen Russian ships entered the Black Sea before 24 February, and another group of Russian military vessels — including *Marshal Ustinov* and *Varyag*, two large cruisers of the same class as the infamous *Moskva* — was awaiting clearance for passage through the Turkish straits.

Back then, we made considerable efforts to convince the Turkish authorities of the existence of an international armed conflict as per international law and activate the provisions of the Montreux Convention regarding the vessels of war belonging to belligerent powers. Moreover, as a result of our work, the constructive attitude of Turkish authorities, and our allies' actions, then–Turkish Foreign Minister Mevlüt Çavuşoğlu acknowledged that what was initially an invasion had turned into a war. On 28 March 2022, Türkiye officially closed the straits for warships per the Montreux Convention; on 24 April 2022, the country closed its airspace for Russian military aircraft. Those steps significantly reduced the threat to Ukraine's south, ultimately creating the conditions for the grain corridor to function.

Information barrage

During the first days of the war, it was vital to disseminate the truth about the situation in Ukraine, our military's defensive actions, and the Ukrainian leadership's position to the Turkish public. Right from the first days of the war, we set up a press centre at the Embassy, with more than 30 journalists and 7–10 crews from leading Turkish TV channels and news agencies reporting from there. Every 2–3 hours throughout the day, we held briefings on the immediate situation and needs of Ukraine, relayed the messages of the President of Ukraine, and called for support for our citizens. Those briefings aired online on Turkish television, while news agencies and outlets simultaneously shared them on social media.

Such an information barrage allowed us to convey Ukrainian narratives to the Turkish audience, shape a solid understanding of Ukraine's plight, and mobilise significant amounts of humanitarian aid. Through constant updates and extensive coverage of events, we largely succeeded in preventing the spread of disinformation and fake news.

The Ukrainian and Crimean Tatar communities in major Turkish cities also contributed to raising awareness of the situation in Ukraine. They held their own events and information campaigns, helping to garner support and solidarity from Turkish society to help Ukraine.

Humanitarian aid

Volunteering and humanitarian aid have emerged as a key aspect of Turkish support for Ukraine. Since the last days of February 2022, the Embassy of Ukraine in Ankara has been a humanitarian hub, and the consulates in Istanbul and Antalya have served as logistics centres. The Embassy staff and their families became involved in the gathering and packaging of humanitarian aid. Foreign diplomats, Ukrainian citizens, and our Turkish friends have banded together to help Ukraine.

There are two stories from that time that will probably remain etched in my memory forever. The Embassy received a letter signed in a child's handwriting. In the envelope, apart from banknotes, was a letter from a little brother and sister: 5-year-old Ali and 7-year-old Melis. They lived in Ankara and had been saving up for a gaming console for themselves but decided instead to share their savings with Ukrainian children. On another day, Mrs Gizem came to the Embassy. We found out that she had taken off all her jewellery, including her wedding ring, and sold it to donate a thousand dollars to the needs of Ukrainians. Not long after, the Embassy's premises became insufficient for collecting and packing humanitarian aid, and so our true Turkish friend (the owner of the İlyas Kaya construction company), who had already donated $10,000 to Ukraine on 25 February, rented a space to store the humanitarian aid at his own expense.

The efforts of Ukraine's honorary consuls also merit attention. Erkan Güral from Kütahya sent trucks with emergency aid to Ukraine, and the consuls in the city of Tekirdağ raised funds for bulletproof vests for Ukrainian soldiers.

Since 24 February 2022, the Embassy has organised and sent 188 truckloads of humanitarian aid, comprising personal hygiene products, blankets, food, clothing, medicines, medical supplies, body armour, and helmets. In 2022, tens of thousands of bulletproof vests and helmets were sent from Türkiye for the needs of the defence forces. Additionally, Ukraine received 22 ambulances.

It wasn't just private donors who provided aid. The Turkish Ministry of Health, Disaster and Emergency Management Presidency, the Red Crescent, municipalities, and the Directorate of Religious Affairs collectively sent 178 trucks carrying food, tents, hygiene kits, medicines, baby food, and other essential items to Ukraine.

The Embassy opened accounts to raise funds in support of Ukraine and its Armed Forces. In 2022, we received $331,165.17, all of which was spent on the needs of our population and the military. The Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA) partnered with the Olena Zelenska Foundation to deliver 100 generators, 4,500 sleeping bags, 100 potbelly stoves, and 85 heaters to Kharkiv and another 80 generators to Kherson.

These joint efforts reflect Turkish solidarity and support, which has significantly contributed to improving the living conditions of Ukrainians affected by the war.

Evacuation of orphanages to Türkiye and assistance to Ukrainian citizens

The support was not restricted to aid deliveries to Ukraine, as some people actually needed to be evacuated from the country. As of March 2022, the Embassy has worked out the possibility of evacuating 56 orphanages of different profiles from the war-torn regions to Türkiye with the assistance of the Turkish Ministry of Family and Social Services, the Ukrainian Ministry of Social Policy, and subsequently, the Childhood Without War charity project.

The evacuation plan included 1,600 orphans and their carers. The little guests would arrive in Turkish cities in groups of 150–190, and it was imperative to secure not only their long journey away from the shelling but also on-site accommodation, food, leisure, education, and medical care. Turkish private entrepreneurs offered rooms in their hotels, hostels, and even staff dormitories for the children to stay at for a few months. This process drew support from Turkish and international foundations such as Kızılay, UNICEF, ASAM, UNHCR, and many others. Ukrainian communities in Türkiye and volunteer movements also took an active part in helping with this. Thanks to their support, we managed to provide the children with the essential conditions for education, development, and adjustment to the new environment. We are talking not only about tangible contributions but also about emotional support, which is extremely important in times of war.

The Turkish Football Federation also temporarily accommodated a group of 150 children in a training camp in Trabzon.

Meanwhile, thanks to the support from various Turkish foundations and organisations, our children regularly attend guided tours and cultural programmes outside their primary places of residence. Moreover, they are offered Turkish language courses and mental health counselling. Ukrainian communities throughout Türkiye, including in Ankara, have provided children with the opportunity to study the Ukrainian and Turkish languages. The children now have access to a psychological support service operated by Ukrainian specialists. There is also a rehabilitation project for children with developmental disabilities at the rehabilitation centre in Antalya, which was launched jointly with ASAM.

The synergy between the Embassy's active work, volunteer efforts, and community support generated a wave of support for Ukraine in Türkiye. However, we haven't achieved everything we aimed for. Unfortunately, Türkiye still hasn't established a dedicated programme to support refugees from Ukraine. The reason for this is that the country has had programmes for refugees from other countries, which proved to be so financially costly for Türkiye that the decision to create a separate programme for Ukrainians was never approved. Nevertheless, Ukrainians enjoyed simplified entry into Türkiye until the end of 2023 and were exempted from fines for overstaying in the country.

Bilateral contacts

Despite the Russian invasion, we managed to sustain an active dynamic in Ukrainian-Turkish bilateral relations and contacts in 2022. Just before the war — on 3 February — Turkish President Recep Tayyip Erdoğan visited Ukraine for the 10th meeting of the High-Level Strategic Council, during which the two sides signed 10 bilateral documents, including the crucial Free Trade Agreement and a document on the construction of a Bayraktar production plant.

In the middle of the war, on 18 August, the Turkish President paid another visit to Ukraine to discuss further steps in the face of Russian aggression and the feasibility of Turkish participation in Ukraine's reconstruction. As a result of that meeting, the Ministry of Trade of Türkiye and the Ministry of Infrastructure of Ukraine signed a Memorandum of Understanding regarding the restoration of infrastructure in Ukraine.

We continued to develop our contacts at the first ladies' level. In October 2022, First Lady of Ukraine Olena Zelenska visited Türkiye, while Emine Erdoğan has been an active participant in the First Ladies and Gentlemen's Summits and has fully supported the operations of the Olena Zelenska Foundation.

We also actively promoted the negotiation process between the Office of the President of Ukraine and the Presidency of the Republic of Türkiye. On 1 May, Senior Advisor to the President of Türkiye İbrahim Kalın arrived in Kyiv, and on 2 October, the Head of the Office of the President of Ukraine Andrii Yermak and İbrahim Kalın held talks in Istanbul.

2022 was a year of active exchanges between the Ukrainian and Turkish foreign ministers. On 10 March, Minister for Foreign Affairs of Ukraine Dmytro Kuleba visited Antalya and met with Turkish Foreign Minister Mevlüt Çavuşoğlu to discuss Turkish mediation efforts. On 17 March, Mevlüt Çavuşoğlu visited Lviv to hold talks with Dmytro Kuleba. The ministers also met on 18 August during the Turkish President's visit to Lviv.

We also consistently worked to coordinate contacts, facilitate Turkish involvement in Ukraine's reconstruction, and ensure the development of sectoral cooperation, specifically in commercial, economic, military technology, defence industry, aircraft construction, energy, and agriculture.

Our interparliamentary dialogue also actively developed: The Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye attended the Parliamentary Summit of the International Crimea Platform, there were contacts during the G20 Summit, and the Verkhovna Rada and the Grand National Assembly have been in constant communication.

Turkish mediation in negotiation processes

A new chapter in the work of Ukrainian diplomats in Türkiye came with the attempts at a peaceful settlement of the war. Seeking to act as a mediator in the Russian-Ukrainian war, Türkiye has been trying to find a way to start a negotiation process since the first days of the full-scale invasion. In March 2022, Turkish President Recep Tayyip Erdoğan invited Ukrainian and Russian representatives to negotiate in Antalya. However, the Russians came there not to look for a peaceful solution but only to give another 'lecture on Russian propaganda'. Ukrainian Foreign Minister Dmytro Kuleba later noted that the

negotiating positions were so far apart and the Russian demands so outlandish that there was not even a remote prospect of a real solution.

Türkiye continued to play the role of a mediator, attempting to use 'shuttle diplomacy'. Mevlüt Çavuşoğlu paid visits to Moscow for talks with Sergey Lavrov and then to Lviv for meetings with Dmytro Kuleba.

Another example of concrete mediation efforts by Türkiye was the Ukrainian-Russian meeting in Istanbul at the end of March 2022, which served as an attempt to discuss the principles of a peaceful settlement for ending Russian aggression. Despite certain expectations, the Turkish mediation efforts were thwarted primarily by Russia's latest crimes, redeployment of troops, and worldwide revelation of the atrocities committed in Bucha and Irpin.

Türkiye has once again emphasised that its position as a mediator requires it to remain neutral towards both sides. This explains its continued refusal to suspend economic dialogue with Russia and its rejection of sanctions. However, Türkiye also maintains its mediation position in the Russian-Ukrainian war, supports Ukraine's territorial integrity, and condemns the occupation of Crimea. Overall, Ankara stands for the security of the Black Sea and the broader region, as does Kyiv. Therefore, since the beginning of the war, Ukrainian diplomats in Türkiye have been focusing on the security of the Black Sea and, most critically for Ukraine, the export of Ukrainian goods by sea.

Ukrainian grain

Ukraine is one of the world's largest grain exporters, and before the war, it used to supply more than 45 million tonnes to the international market annually, so the issue of grain exports became a major concern not only for us but also for the countries of the Global South. Türkiye has played an important role in addressing the issue of Ukrainian grain exports since the war began. Inter-ministerial cooperation, the involvement of the UN, the desire of Ukraine and Türkiye to alter the situation and give it a clear framework, and most importantly, the success of the Armed Forces of Ukraine on the battlefield, led to Ukraine, Türkiye, and the UN signing a July 2022 grain agreement, better known as the Black Sea Grain Initiative or the Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports.

The resumption of Ukrainian grain exports through the Black Sea during the war was partly due to consistent top-level bilateral communication between Ukraine and Türkiye. The conclusion of the grain agreement came about thanks to the active role of Türkiye as a mediator. The Turkish government has demonstrated its ability to successfully negotiate and guarantee the safety of grain transportation, which was a crucial factor in the implementation of this initiative.

In April 2022, it became known that the Russians had begun to actively export plundered Ukrainian grain to international markets, including Türkiye. This

created a severe threat to Ukraine, as, in addition to causing us to suffer economic losses, such acts breached international law. We engaged all possible contacts at various levels to counter such smuggling. Through working with law enforcement agencies and prosecutors, who collected and investigated cases related to grain smuggling, and cooperating with independent experts and bloggers, who covered the problem in the media and helped raise public awareness, we exposed the companies and individuals involved in this Russian crime. Thanks to our close cooperation with the Turkish authorities, Turkish ports became inaccessible to Russian ships carrying stolen Ukrainian grain, resulting in a decrease in the scope of illegal exports of Ukrainian grain.

Exchange of prisoners of war

From the first days of the war, Türkiye actively brought up the issue of prisoner exchange and was ready to provide comprehensive assistance with the evacuation of civilians, the wounded, and other vulnerable groups from the coastal areas. The Turkish authorities even expressed their readiness to dispatch ships for this purpose, but the Russian government obstructed such efforts. Nevertheless, Türkiye has proven to be a trustworthy partner in the exchange of prisoners.

Thanks to the close cooperation of diplomats and humanitarian organisations, as well as the personal guarantees of President Recep Tayyip Erdoğan, we managed to achieve the safe release of Ukrainian soldiers, Heroes of Ukraine, who were held in Russian captivity. Türkiye engaged other international organisations and countries, creating a broad network of support and pressure on Russia, contributing to the successful outcome of the negotiations.

Türkiye took on the role of a mediator who could guarantee the implementation of the deal, becoming an important force in the difficult negotiations with Russia. As a result, on 21 September 2022, we managed to release five commanders involved in Azovstal's defence: Azov Commander Denys 'Redis' Prokopenko, his deputy Sviatoslav 'Kalyna' Palamar, senior Azov officer Oleh 'Apis' Khomenko, Acting Commander of the 36th Separate Marine Brigade Serhii 'Volyna' Volynskyi, and Commander of the 12th National Guard Brigade Denys Shleha, whom the Turkish President referred to as his personal guests in the Turkish territory. The news of the release of the Heroes thrilled Ukrainians as a real miracle.

Military assistance and the recovery

Since the war's initial days, Türkiye never eschewed helping Ukraine. We cannot disclose all details of its aid, but it would be difficult to overstate the importance of the Bayraktar TB2 combat drones, which helped halt the Russian offensive in the first few days, becoming a recognisable symbol among Ukrainians reflected in media and everyday life.

Ukraine's mutually beneficial cooperation with the Turkish Baykar Makina company began all the way back in 2018. During the full-scale invasion, Turkish combat drones proved to be instrumental in liberating the outskirts of Kyiv. The company itself has repeatedly provided pro bono drones and humanitarian aid. Bayraktars owe their global fame to Ukrainian soldiers. Once those combat drones were tested on the battlefield, their effectiveness became obvious to soldiers in many other countries. This led to an increase in the number of contracts, and now the company supplies these drones to 34 countries. A separate avenue of our cooperation is the development of a Baikar Makina production plant in Ukraine.

Furthermore, Ukraine signed a framework agreement with Türkiye to build two Ada-class corvettes for the Ukrainian Navy. These corvettes were named in honour of Ukrainian hetmans Ivan Mazepa and Ivan Vyhovskyi. With virtually no fleet, Ukraine is successfully undercutting the power of the Russian Black Sea Fleet, having already destroyed a third of its vessels. Concurrently, the Ukrainian Navy is being rebuilt, albeit outside the country for now.

Thus, cooperation between Ukraine and Türkiye has been a truly successful symbiosis. Turkish technologies glorify their country on Ukraine's war front, demonstrating high efficiency and reliability in real combat conditions. At the same time, military and humanitarian aid significantly strengthens Ukraine's defence capabilities and contributes to its recovery after Russian aggression ends.

Representatives of Turkish companies are actively involved in the implementation of projects related to Ukraine's recovery. For example, the ONUR Group has reconstructed the bridge in Irpin and laid thousands of kilometres of roads, helping Ukraine restore its transport infrastructure. Despite the full-scale war, the company has stayed in Ukraine and continues to implement projects across the country.

The TİKA organisation has worked on rebuilding hospitals in the city of Rivne and helped with the repairs of one of the buildings of the Kyiv National University after a missile strike nearby. These efforts have greatly contributed to the restoration of essential infrastructure and the improvement of living conditions for Ukrainians affected by Russia's war effort.

Despite all the hardships, Ukrainian-Turkish cooperation remains multifaceted and important. Türkiye demonstrates solidarity and continues supporting Ukraine's fight against the aggression by providing military, humanitarian, and diplomatic assistance. Türkiye also genuinely appreciated it when Ukrainians, who face incredible hardships at home, sent rescuers to help out during the earthquakes of early 2023.

Віктор МАЙКО,
Надзвичайний і Повноважний Посол
України в Туркменістані

НЕЙТРАЛІТЕТ І НЕПОХИТНІСТЬ: ТУРКМЕНІСТАН У ВИРІ ГЕОПОЛІТИКИ

— Пане Посол, розкажіть, будь ласка, про нинішній стан відносин між Україною та Туркменістаном. Як змінилася динаміка двосторонньої співпраці з початком повномасштабної війни росії проти України?

— Деякі аспекти не змінилися, а дещо уповільнилося чи прискорилося. На жаль, політичні контакти України з Туркменістаном і всіма державами Центральної Азії (ЦА) на вищому та найвищому рівнях призупинені. За час повномасштабної агресії не було комунікації міністрів закордонних справ і їхніх заступників, очільників центральних органів влади та відповідних державних установ. Туркменістан, на жаль, узяв паузу в діалозі, офіційно пояснюючи це своїм нейтралітетом і небажанням розвивати політичний порядок денний з огляду на чутливість багатьох питань, які пов'язані з російською агресією в Україні і які Туркменістан не хоче порушувати публічно.

У межах умовної політичної співпраці згадаю діяльність Спільної міжурядової українсько-туркменської комісії з економічного й культурно-гуманітарного співробітництва, яка через низку певних причин не засідала з 2015 року, а вже з початку повномасштабної війни була вписана до політичного порядку денного. Гадаю, ця пауза тимчасова й ми відновимо діалог.

Водночас нещодавно відбувалися контакти українського й туркменського міністерств юстиції, консультації на консульських рівнях МЗС держав. І протягом 2023 року така співпраця була регулярна. На цьому тлі ми робитимемо все можливе, щоб Туркменістан відновив політичні консультації та контакти на високому й найвищому рівнях — і ми рухалися вперед. На сьогодні в усіх інших напрямах робота не припинялась, а, навпаки, активізувалася.

— Які сфери взаємодії найперспективніші? Які напрями є основою для нинішніх двосторонніх відносин?

— Найактивнішим мостом між Україною та Туркменістаном є торговельно-економічні відносини. 2023 року порівняно з 2021-м товарообіг збільшився вдвічі, причому український експорт зростає випереджальними темпами. Якщо брати до уваги, що 2021 року від'ємне сальдо становило приблизно 70-80% обсягу товарообігу, то в першому кварталі 2024 року ми досягнули позитивного сальдо, хоч і невеликого. Не знаю, чи вдасться зберегти цей результат і завершити з ним 2024 рік, але тенденція гарна, і ми її всіляко підтримуватимемо.

Раніше торгівля України з Туркменістаном відбувалася традиційними маршрутами, а одним з основних був Волзький шлях через російську територію — 80% українського експорту так потрапляло в держави ЦА. З початком агресії Росія заблокувала весь український транзит, і нам довелося шукати нові складні й дорогі маршрути, тому український експорт почав різко та значно скорочуватися. Наприклад, сільськогосподарська продукція завжди мала попит у ЦА, а на певному етапі витрати на перевезення однієї тонни українських товарів становили 70% їхньої вартості. За таких умов конкурувати на цих ринках з іншими постачальниками сільськогосподарської продукції було просто неможливо.

Ми шукали дешевші альтернативні маршрути, і сьогодні саме розв'язання транспортно-логістичних проблем та оптимізація маршрутів дали змогу суттєво збільшити український експорт і налагодити доставлення в Україну критичного імпорту з Туркменістану. Ми відновили постачання чорних металів, передусім трубної продукції для потреб нафтогазового комплексу, молочної продукції і продуктів харчування та виробів машинобудування.

Можна сказати, що до традиційного довоєнного експорту додалася нова номенклатура та компанії, які активно долучаються до торговельно-економічної співпраці з Туркменістаном. Я сподіваюся, що з травня 2024 року запрацює ще один шлях для української продукції на ринки ЦА: поромна переправа за маршрутом Чорноморськ — Батумі або Чорноморськ — Поті. За нашими підрахунками, це суттєво скоротить витрати на перевезення нашої продукції (приблизно на 20-25%) і стимулюватиме збільшення українського експорту.

Водночас деяка продукція входить у категорію критичного імпорту. У цьому контексті ми насамперед підтримували постачання за двома позиціями: дизельного пального й добрив сорту карбамід. Завдяки українським компаніям, передусім «Нафтогазу України», що працює в Туркменістані більше ніж 20 років, ми домовилися з туркменською стороною, що значний обсяг нафти, який видобувають у країні, транспортуватимуть

до Туркменбашинського комплексу НПЗ як давальницьку сировину, а вся вироблена продукція надходитиме в Україну. У підсумку ми отримали майже 200 тисяч тонн дизельного пального за 2022 рік і понад 200 тисяч тонн за 2023. Обсяги вражають, і це, на мою думку, тоді допомогло ЗСУ й аграріям розв'язати надзвичайно критичні проблеми з нестачею пального.

Як відомо, основними постачальниками мінеральних добрив для України завжди були Росія та Білорусь, і коли ми припинили імпорт звідти, виник серйозний дефіцит. Саме Туркменістан проявив себе як друг і партнер, постачаючи значні обсяги карбаміду й мінеральних добрив, що суттєво допомогло українським аграріям.

Наші торговельно-економічні відносини з Туркменістаном за весь час російської агресії були не лише сполучною ланкою між державами, а й важливим чинником, який, з одного боку, давав змогу нашим експортерам міцно стояти на ногах і нарощувати позиції й обсяги експорту, а з іншого боку, у 2022–2023 роках істотно допомагав тим, хто залежав від критичного імпорту.

Нині Туркменістан є однією з небагатьох держав не лише в ЦА та на пострадянському просторі, а й у світі, де активно працюють українські компанії. Якщо 2023 року товарообіг сягнув близько 300 мільйонів доларів США, то обсяг торгівлі послугами склав майже 400 мільйонів доларів. Завдяки наданню послуг, зокрема в нафтогазовій галузі та будівельному секторові, нам вдалося не лише залишитися на туркменському ринку, а й суттєво розширити свою присутність і впродовж 2022–2023 років виграти кілька серйозних тендерів.

Відзначу ще один важливий позитивний аспект: дедалі динамічнішу діяльність українських будівельних компаній у Туркменістані супроводжувало зниження активності російських. Адже за багатьма напрямами ми були й досі є конкурентами — і якраз правильна гіперактивність українських підприємств створила підґрунтя й умови для зменшення присутності російських компаній на туркменському ринку. Підкреслю, що сьогодні деякі сфери зберігаються винятково за Україною. Наприклад, за останні роки в Туркменістані збудовано сім нових мостів: залізничних, автодорожніх, а нині зводять і восьмий. Їх усіх спорудили українські будівельники. І це підтримує імідж не лише окремих компаній, а й держави — як в очах туркменської влади, так і пересічних громадян, адже для них те, що сьогодні роблять українські компанії, — це справді проривні речі.

Ми стали першопрохідцями в аспекті втілення пілотних проєктів щодо ще однієї важливої для Туркменістану теми — зменшення викидів метану, позаяк держава взяла на себе певні зобов'язання відповідно до кліматичного порядку денного. Й Україна першою за це взялася, зокрема, одна з наших компаній реалізовує вагомі інфраструктурні проєкти в Ашгабаті.

Знадобилося досить багато часу, щоб українські компанії посіли таке місце в економіці Туркменістану. Але щодо цього хочу наголосити, що Туркменістан є унікальним партнером, адже немає жодної іншої країни, де б активність українських компаній була така серйозна, системна та глибока. Я вірю, що 2024 року ті компанії, які тут раніше працювали, працюватимуть і надалі, а також з'являться нові імена та підприємства, які робитимуть свій внесок у розбудову важливих проєктів та об'єктів у Туркменістані та сприятимуть позитивному іміджу України.

Я переконаний, що після перемоги додаткові потужності та досвід, якого в Туркменістані набули українські компанії та фахівці, стануть у пригоді нашій державі та ці підприємства залюбки братимуть участь у повоєнному відновленні, втілюватимуть проєкти в будівельній сфері, повноцінно й масштабно використовуватимуть свій досвід в Україні. Вони мріють про час, коли вдасться повернути свої будівельні потужності для роботи на Батьківщині, а поки що всі компанії, які працюють в Туркменістані, ініціювали проєкти, які пов'язані з наданням допомоги Україні та її Збройним силам, на загальну суму в понад 15 мільйонів євро, а будівельна техніка цих компаній зараз допомагає зводити фортифікаційні споруди в нашій країні.

Наголошу, що торговельно-економічні відносини — це та ланка, яка нас міцно з'єднує і після завершення війни дасть змогу повернутися у звичний формат, активізувати політичний діалог і відновити діяльність Спільної міжурядової комісії. Маємо велику надію, що Туркменістан долучиться до проєктів із відновлення деяких закладів освіти, зруйнованих унаслідок агресії, принаймні тих об'єктів у Харкові, Одесі, Сумах, де навчалися туркменські студенти.

— Пане Посол, чи не могли б Ви детальніше розповісти про особливості ведення українського бізнесу в Туркменістані? Як часто звертаються українські компанії до Посольства за допомогою в цій галузі?

— При МЗС України створена платформа «Назовні» для всіх, хто прагне експортувати свою продукцію чи послуги в різні країни, — через неї одноразову чи системну допомогу для виходу на туркменський ринок отримала низка українських компаній, як-от представники текстильної промисловості, яким Посольство посприяло в успішному налагодженні контактів із туркменськими виробниками текстильної сировини.

Туркменістан готовий співпрацювати з нами в багатьох сферах, насамперед нафтогазовій, яка приносить понад 80% надходжень бюджетові держави. Офіційно сьогодні Туркменістан четвертий у світі за покладами газу, однак їх може бути більше, адже багато де ще не проводили розвідку. Україна постачає арматуру та трубну продукцію, а також свого часу наші компанії побудували в Туркменістані всі газокомпресорні станції, які

потребують модернізації, ремонту й обслуговування, в чому ми системно й допомагаємо.

Окрім того, Туркменістан готовий співпрацювати в нафто- й газохімічному напрямах, сільськогосподарській сфері та виробництві продуктів харчування, вести переговори щодо їх закупівлі для своїх потреб і можливої локалізації виробництва в межах спільних підприємств чи партнерства між українськими й туркменськими компаніями.

Для потенційних експортерів зауважу, що якщо продукція потраплятиме на територію Туркменістану, то в перспективі споживачами будуть й Узбекистан, і відтак Афганістан. Також українська й туркменська сторони разом можуть розглядати спільні транспортно-логістичні й екологічні проєкти.

Перспективною для наших компаній є сфера водних технологій. Загалом ситуація у світі погіршується, а ЦА займає особливе місце: ріка Амудар'я нині є єдиним джерелом води для Узбекистану й Туркменістану, тому всі проєкти, які пов'язані з ефективним використанням водних ресурсів, становитимуть інтерес для туркменської сторони.

Я хочу підкреслити, що нашим експортерам не варто розглядати кожну державу ЦА окремо, тому що це регіон. Якщо вже ми зможемо транспортувати українську продукцію в порт Туркменбаші, то далі в регіоні її можна експортувати будь-куди: у Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан тощо. Тому я з великим оптимізмом спостерігаю за тим, як інтерес до ЦА з боку українських компаній та експортерів постійно зростає, про що свідчать конкретні цифри та тенденції, і сподіваюся, що 2024 рік стане ще одним кроком уперед у розвитку торговельно-економічних зв'язків.

— 12 грудня 1995 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію «Постійний нейтралітет Туркменістану». Ваша Високоповажносте, які переваги цього статусу для Туркменістану та які виклики постають у цьому контексті? Як постійний нейтралітет впливає на зовнішньополітичні відносини Туркменістану з іншими державами та міжнародними організаціями?

— Туркменістан отримав статус 1995 року, й унікальність у тому, що це єдина нейтральна держава не де-факто, а де-юре, адже за це проголосувала переважна більшість держав Генасамблеї ООН і було ухвалено відповідну резолюцію. У світі жодного іншого прикладу набуття офіційного статусу нейтралітету просто немає, хоча ми й знаємо приклади держав, які відмовилися від участі в будь-яких політичних чи військових союзах: Австрія, Швейцарія, а донедавна — Фінляндія і Швеція.

ООН набула для Туркменістану особливої ваги, ставши майданчиком для втілення багатьох ініціатив, що їх здебільшого підтримує понад половина членів Організації, зокрема й Україна, яка також була і є співавтором деяких із них.

Чому політичний істеблішмент Туркменістану ухвалив таке рішення? Я думаю, це передусім пов'язано з мудрістю тогочасного керівництва держави, яке добре розуміло, що відмова сусідньої Росії через певні причини й обставини від частини територій, де домінувала з розпадом Радянського Союзу, — це тимчасове явище і рано чи пізно Росія залежно від того, хто керуватиме цим утворенням, захотіла б повернутися до того статус-кво, який був до 1990-го. Власне, це й сталося, і так воно є далі. Саме тому ухвалили рішення про нейтралітет, щоб уникнути необхідності й унеможливити втягування держави в різні пострадянські союзи й об'єднання, які ініціювала Росія, на кшталт ОДКБ, СНД чи усілякі дво- та багатосторонні альянси. Сьогодні туди входять майже всі центральноазійські держави, за винятком Туркменістану, який не є членом цих утворень завдяки статусу нейтралітету та статті Конституції, де вказано, що держава не має права брати участь у жодних союзах. Це розуміння допомогло їм нині відстоювати свою позицію в багатьох напрямках, адже з одного боку регіон ЦА межує з Росією, з іншого — з Китаєм, а на півдні — з Іраном та Афганістаном, і таке сусідство не передбачає спокійного життя й розбудови власних державних моделей. Туркменістан подбав про це 1995 року та навряд чи колись пожалкував, що вдався до таких кроків.

Якщо проводити паралелі й оцінювати нейтралітет Туркменістану з позиції України як держави, яка відбиває російську агресію, то, безперечно, ми б хотіли у відносинах з кожною дружньою до нас державою мати менше відсторонення й нейтралітету. Йдеться не лише про Туркменістан, а й Швейцарію, яка забороняє постачати продукцію військового призначення в Україну, чи Австрію. Звичайно, як Посол я б хотів бачити від Туркменістану активнішу позицію та більшу допомогу, зокрема й військову, але нині максимум наших сподівань — це гуманітарна підтримка. Ми вдячні владі Туркменістану за два транші гуманітарної допомоги для дитячих лікарень і територіальних громад з ліками, одягом, продуктами харчування тощо 2022 року та 2023-го відповідно. Я розраховую, що гуманітарна допомога надійде й цьогоріч.

Крім того, ми активно просуваємо ідею, щоб Туркменістан погодився прийняти групу дітей на реабілітацію. Держава має чудові можливості в медичній галузі, куди керівництво інвестувало значні кошти, є гарні дитячі медичні заклади в Ашгабаті й за його межами, туристична зона «Аваза» на узбережжі Каспійського моря тощо.

Туркменістан жодного разу не голосував за антиукраїнські чи проросійські резолюції ні в межах ООН, ані деінде. Представник держави не брав участь і просто виходив із залу. Так Туркменістан оминав будь-які спроби Росії збільшити кількість держав, яких вона вважає своїми друзями. Туркменістану серед них точно немає. Ми надзвичайно вдячні керівництву

держави за те, що, попри складну геополітичну ситуацію, воно знаходить у собі сили та можливості бути за межами прямого впливу й тиску Росії.

Підсумовуючи, зазначу, що нейтралітет, отриманий 1995 року, допомагає Туркменістану відстоювати свою позицію й не давати себе втягнути в різні авантюрні проєкти чи неоднозначні ініціативи Росії.

— Як відомо, росія прагне мати сильний політичний, економічний та енергетичний вплив на держави Центральної Азії. Завдяки чому, окрім політики нейтралітету, Туркменістану вдається з цим боротися?

— Керівництво Туркменістану веде виважену політику щодо обстоювання своєї політичної та економічної незалежності. 2022 року в Туркменістані якраз відбулися президентські вибори, й у цей турбулентний для регіону період держава ввійшла з новим очільником Сердаром Бердимухамедовим, перед яким одразу постала ціла низка серйозних викликів, що пов'язані з необхідністю зберігати політичну, економічну й соціальну стабільність та уникати різних авантюр. З огляду на географічне положення й економічну залежність більшості країн ЦА від російського ринку та транспортно-логістичних маршрутів, звичайно, це було й досі є складним завданням як для Туркменістану, так і для решти держав регіону. Можу констатувати, що з 2022 року й донині Туркменістан не тільки зберіг той статус-кво, який був до початку війни, в контексті політично-економічного суверенітету, а й посилив свої позиції та досягнув вищого рівня незалежності в ухваленні рішень.

Важливий показник того, що зовнішня політика Туркменістану ґрунтується на довгострокових планах, — це значна диверсифікація його політичних та економічних відносин. Упродовж трьох років інтенсифікація відносин Туркменістану з нашими союзниками — Південною Кореєю, США, Японією, ЄС — розвивалася в геометричній прогресії. Значно зросла чисельність контактів, активно працюють групи, які об'єднують п'ять центральноазійських держав та одну з тих, які я зазначив. Відбулися саміти США — ЦА у Вашингтоні, Німеччина — ЦА в Берліні 2023 року, Японія — ЦА в Астані 2024-го, були надзвичайно важливі зустрічі в Брюсселі з усіма очільниками ЄС.

Туркменістан і далі рухається за цим вектором, позаяк диверсифікація дає змогу поглибити й посилити політичні й економічні контакти, зменшити економічну залежність від Росії чи Китаю, а також дає поштовх розв'язанню безпекових питань. І головну перевагу щодо розвитку в цій сфері Туркменістан надав не Росії та Китаю, а саме державам Заходу.

Варто ще наголосити на активному розвиткові співпраці з Туреччиною, яка є дуже впливовим гравцем на території ЦА, та значному пожвавленні взаємин з державами Затоки, як-от ОАЕ, які нині стали системним партнером Туркменістану майже в усіх сферах.

— Пане Посол, як Ви оціните безпекову ситуацію в Центральній Азії? Які питання стоять на порядку денному політики Туркменістану?

— Насамперед зазначу про ситуацію на кордоні з Афганістаном, адже після приходу до влади Талібану рівень загроз піднявся на вищий щабель. На жаль, час від часу відбуваються неприємні епізоди на кордоні, які провокує афганська сторона, а Туркменістан мусить на це реагувати. Попри нейтралітет, Туркменістан має право залучати власні збройні сили для того, щоб захистити кордони й унеможливити порушення суверенітету й територіальної цілісності, та активно вживає таких заходів. Тому іноді ми є свідками демонстрації військових спроможностей Туркменістану, яких нині, на мій погляд, достатньо, щоб дати відсіч локальним спробам створити проблеми на кордоні.

Окрім військового чинника, Туркменістан застосовує також фактор транскордонної торгівлі та розбудови різних проєктів для того, щоб підвищити рівень спокою та безпеки на своїх кордонах, передусім афганському. Наприклад, Туркменістан власним коштом проклав залізницю вглиб Афганістану та спорудив два нові мости. Зараз реалізують проєкт зі встановлення ліній електропередач, у межах якого Туркменістан постачатиме електроенергію, постійно курсують потяги з продовольчими товарами та продуктами нафтопаливного комплексу. Розвиваючи дедалі динамічніші торговельні відносини з Афганістаном, Туркменістан унеможливлює потенційні агресивні дії Талібану та пропонує натомість нормальне сусідство. До речі, Туркменістан також узявся реалізовувати проєкт «ТАПІ» — це газогін, який об'єднуватиме Туркменістан, Афганістан, Пакистан та Індію. Тобто Туркменістан підвищує рівень безпеки завдяки інструментам м'якої та жорсткої сили, дипломатичним зусиллям, що є, на мою думку, оптимальною й дуже ефективною політикою щодо ситуації з Афганістаном.

Іран теж є непростим сусідом Туркменістану на півдні. Нині він не несе жодної військової загрози, але Іран завжди був потенційним та активним експортером ісламського фундаменталізму. Туркменістан — мусульманська та водночас світська держава — ніколи не допускав проникнення шиїтського фундаменталізму на свою територію і вживав заходів для унеможливлення такого сценарію.

Ще одне безпекове питання стосується Каспійського моря, через яке Туркменістан межує з Росією, так само як Азербайджан і Казахстан. Саме через її дії акваторія стала зоною нестабільності ще задовго до російської агресії проти України: наносячи з території Каспійського моря ракетні удари по нашій країні, Росія повторює свій досвід щодо Сирії. Попри всі підписані конвенції, статус моря як зони миру, питання екології та принцип використання цієї території для торговельних і транспортно-логістичних

цілей, Росія повністю ігнорує всі взяті на себе зобов'язання та використовує Каспій як свою територію, диктуючи й нав'язуючи решті правила гри.

Ще одним прикладом агресивної поведінки Росії є те, що вона фактично блокує реалізацію будь-яких економічних проєктів. Якби не її позиція, то вже б давно функціонував так званий Транскаспійський газогін з Туркменістану в Азербайджан, а далі в Грузію, Туреччину, Південну Європу, зокрема й Україну. Туркменістан вже повністю збудував свою частину інфраструктури, завдяки цьому проєкту експорт газу сягнув би 30 мільярдів кубометрів на рік. Це була б дієва можливість для України диверсифікувати постачання енергоресурсів. Однак Росія з 2007 року блокує реалізацію проєкту як формально, використовуючи екологічний фактор, так і неформально, вдаючись до прямих погроз Туркменістану й Азербайджану.

Росія поводиться на Каспії як господар моря, не допускаючи жодного кроку, який би міг теоретично зашкодити російським інтересам. Тому для Туркменістану, так само як і більшості держав Прикаспію важливо нині вживати всіх можливих заходів для створення території безпеки та захисту своїх морських кордонів від прямих інтервенцій і гібридних прихованих операцій, які можуть нанести політичну, економічну та соціальну шкоду цим державам.

Тому Туркменістан, розвиваючи партнерство з країнами Заходу, акцентує на необхідності підвищити рівень захисту прикаспійських кордонів. Водночас держава робить усе можливе, щоб перетворити порт Туркменбаші на артерію, яка сприятиме створенню альтернативних маршрутів, які простягатимуться не російською територією, а натомість із Грузії в Азербайджан, а далі з порту Баку до Туркменбаші й Актау (Казахстан). Ці артерії давали би змогу в обхід Росії постачати продукцію в Центральну та Південно-Східну Азію. Розбудовуючи інфраструктуру, розширюючи транспортно-логістичні можливості та співпрацюючи з сусідніми й іншими охочими державами, Туркменістан водночас підвищує рівень своєї безпеки.

Туркменістан веде системну й ефективну роботу в межах ООН. Україна голосувала за ухвалення туркменських ініціатив щодо енергетичної безпеки та захисту енергоносіїв, транспортно-логістичної безпеки й оптимізації цих маршрутів. Наразі остання з пропозицій Туркменістану — резолюція ООН щодо проголошення 2025-го Міжнародним роком миру й довіри, яку Україна теж підтримала. У розмові з керівництвом Туркменістану я прямо сказав, що «ми голосуємо не тільки руками за цю ініціативу, а й серцем».

— Чи проводить росія інформаційну кампанію з дискредитації туркменської влади всередині держави щодо рішень, які суперечать інтересам рф?

— У всіх державах ЦА Росія веде різну інформаційну політику залежно від ситуації. Ще до повномасштабного вторгнення в Україну Росія вела переговори з Туркменістаном про ціни на експорт газу та в особі «Газпрому» нав'язувала свої умови, зокрема, щоб офіційний Ашгабат дозволив видобувати газ у державі й Росія так змогла б отримати владу над туркменськими газопроводами та контроль над експортом за кордон. Туркменістан дав відсіч усім цим спробам. Ми можемо лише поаплодувати керівництву держави за те, що знайшло в собі твердість чинити опір спробам Росії втягнути Туркменістан в орбіту своєї енергетичної політики. Щойно Туркменістан демонстрував непохитну позицію, починалися жорсткі інформаційні кампанії Росії як персонально проти влади, так і держави загалом. Потоком полилися спекуляції, вигадки, дезінформаційний бруд — усе в стилі РФ.

Останніми місяцями такого не видно. Триває більш-менш збалансована інформаційна кампанія щодо Туркменістану, але всі розуміють, що будь-якої миті це може змінитися, і готові реагувати.

— *Звідки туркмени зазвичай дізнаються про Україну? Яких заходів уживає Посольство для висвітлення подій, які відбуваються в нашій державі? Які аспекти спільної історії об'єднують Туркменістан та Україну?*

— Інформаційна політика змінилася з початком повномасштабного вторгнення Росії: раніше ми запрошували відвідати Україну, а кількість студентів з Туркменістану в нашій державі була найбільша — понад 18 тисяч осіб у 2017–2019 роках. Це був результат того, що Україну завжди сприймали дуже позитивно — як друга, брата й партнера. Ба більше, на відміну від Росії, звідки від пересічних громадян і студентів Туркменістану повсякчас надходили скарги про шовіністичні та ксенофобські атаки з боку місцевого населення, за всі роки туркменська діаспора в Україні жодного разу не зіткнулася з таким ставленням. У Туркменістані чимало випускників наших університетів, які нині обстоюють інтереси нашої держави та намагаються їй допомогти, позаяк багато людей, навчаючись в Україні, перейняли частинки нашої культури, мови, історії, знань, української душі.

На початок вторгнення кількість студентів сягала 5 тисяч осіб, а зараз їх менш ніж 1500 людей, тому що хтось виїхав з тимчасово окупованих територій, хтось — із міст, які перебувають під постійними обстрілами, а хтось навчається онлайн.

Крім того, дуже активно розвивався медичний туризм, у наших санаторіях завжди було багато громадян Туркменістану. На жаль, війна радикально все змінила.

Ми мусили перейти від практичної взаємодії до діалогу в інфопросторі, а інформаційні джерела стали головним шляхом донесення відомостей

про Україну й агресію проти нашої держави. На щастя, працює ціла низка україномовних каналів, а також можна налаштувати супутникові приймачі: ми взаємодіяли з багатьма туркменськими компаніями й досягнули того, щоб цей сервіс був доступний усюди. Попри те, що туркмени розуміють українську не так легко, як, скажімо, турецьку чи навіть російську, нині основна аудиторія, яка отримує новини про світ та Україну, — це глядачі україномовних і турецькомовних каналів. Хоча й російськомовні канали посідають певне місце в інформаційному просторі, їх частка як шагренева шкіра — постійно зменшується, а аудиторія україномовних каналів і ЗМІ натомість зростає.

Крім того, ми присутні в інстаграмі та фейсбуці, створили телеграм-канал Посольства, постійно організовуємо брифінги, відновили роботу недільної школи, куди можуть приходити діти, щоб відкривати для себе українську культуру й мову, а також проводимо курси з вивчення української для дорослих. Ми застосовуємо всі можливі інструменти для поширення українських наративів в Туркменістані — й аудиторія в країні поінформована щодо того, що насправді відбувається в Україні. Більшість туркменського населення жахливі події, які сталися в Ірпені та Бучі, шокували так само, як українців. Побачивши вчинки росіян проти мирного населення на окупованих територіях, туркменська аудиторія усвідомила, який насправді їхній сусід.

Кожна країна, яка має досвід співіснування з Радянським Союзом і Російською імперією, у певний час зазнавала таких випробувань. Для туркменів це історичний період, коли війська Російської імперії намагалися знищити територіальну цілісність і незалежність тодішніх державних утворень на території Туркменістану. Неподалік від Ашгабату є знана фортеця Геок-Тепе, яка не скорилася перед російськими загарбниками під час їхнього першого походу 1879 року. Але під час другої агресії проти Туркменістану 1881 року російські війська захопили фортецю та знищили абсолютно всіх, зокрема й мирних мешканців навколишніх сіл і містечок — кілька десятків тисяч жінок, дітей і літніх людей. Це був справжній геноцид, залякування й демонстрація того, яку політику принесла Російська імперія на ці землі.

У своїй історії Туркменістан уже отримував уроки співіснування з Росією. Хоча туркмени намагаються не порушувати такі чутливі питання, але я знаю, яка сильна історична пам'ять цього народу, котрий цінує незалежність, свободу та гідність. Окрім того, завдяки нашим зусиллям вони знають, що відбувається в Україні, тож чудово розуміють, що може принести новоутворена російська імперія в Центральну Азію та Туркменістан. Я глибоко переконаний, що вони робитимуть усе можливе, щоб не ступити знову на шлях, який вони пройшли колись, а ми проходимо нині.

— Які є можливості для співпраці у сфері культури між Україною та Туркменістаном? Як Посольство сприяє розвитку української культурної спадщини в Туркменістані та збереженню культурного діалогу між народами?

— Зв'язки України з Туркменістаном сягають корінням у тисячолітню історію. Знаний археолог Віктор Саріаніді, який нині вже покійний, сорок років вивчав археологічні пам'ятки Туркменістану, а їх тут чимало, адже країна була центром багатьох культур. Цікаво, що вчений дослідив зв'язки між трипільською культурою, яка була на території сучасної України, та цивілізаціями й культурами, що розвивалися на землях теперішнього Туркменістану. Чимало артефактів, які розкопують тепер на територіях наших країн, збігаються за часом, мають схожий дизайн і зовнішній вигляд. Вочевидь торговельним, культурним, економічним, можливо, і політичним зв'язкам між нашими предками вже кілька тисячоліть. Це відіграє опосередковану роль, адже під час зустрічей з туркменськими колегами ми багато говоримо про ту культурну базу, яка між нашими державами є нині, а закладена була ще багато тисячоліть тому.

Останніми десятиріччями ми дуже активно й серйозно розбудовували наші культурні зв'язки не лише на міждержавному, а й міжрегіональному рівнях. До повномасштабної війни, коли не було застережень щодо поїздок в Україну, системно розвивалася взаємодія з Одесою та областю, були візити в Туркменістан представників Житомирщини, Івано-Франківщини, Київщини, Львівщини, Харківщини та Чернівеччини.

Після різкого скорочення 2022 року ми почали з 2023-го поступово відновлювати нашу культурно-гуманітарну взаємодію, бо інакше просто залишатимемось осторонь великого соціального пласта, який є підґрунтям нормальних відносин між державами. Із цим усвідомленням ми вперше за довгий час організували Тиждень українського кіно в Ашгабаті, який викликав великий інтерес туркменів.

Ми постійно проводимо заходи на території Посольства, намагаємося поширювати українську історію, мову й культуру, використовуючи всі джерела інформації, соціальні платформи й особисті контакти з громадянами Туркменістану. Деякі проєкти мають на меті показати українську культуру, традиції та історію, а також зв'язки України з Туркменістаном. А деякі заходи, як-от показ фільму «20 днів у Маріуполі», справляли сильне враження та водночас неупереджено й об'єктивно зображували, що відбувається насправді на тимчасово окупованих територіях України.

Ми, звичайно, розвиватимемо культурний напрям. Цьогоріч відзначаємо 300-річчя туркменського поета і філософа Маґтимґули Пираґи (Махтумкулі Фрагі). Погруддя митцю встановлено в Києві, на вулиці Прорізній. Зараз пам'ятник закритий мішками з піском для захисту від

потенційних руйнувань через обстріли, але раніше там завжди були квіти й увага пересічних українців.

Символічно, що ця важлива подія майже водночас з 300-ю річницею від дня народження Григорія Сковороди, яку відзначали 2022 року, адже вони обоє були видатними мислителями, поетами й мандрівниками. Ба більше, за нашою пропозицією на алеї на честь Маґтимґули Пираґи буде встановлено пам'ятник Григорію Сковороді. Це буде ще один осередок української культури й історії в Туркменістані на додаток до пам'ятника Тарасові Шевченку, який вперше встановили 1926 року, відновили після землетрусу 1948 року та зрештою перенесли у більш відкрите та людне місце 2009 року, а нині біля нього Посольство проводить різні заходи як для української громади, так і для туркменів.

Цьогоріч плануємо проведення днів кіно, культури. Ми хочемо поширювати її через українське вбрання, проводити заходи для просування мови, пісень та історії. 2023 рік минув під знаком «культури», і, сподіваємося, 2024-й буде ще насиченіший.

Дата інтерв'ю: 30 квітня 2024 року

Victor MAYKO,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of Ukraine to Turkmenistan

NEUTRALITY AND STEADFASTNESS: TURKMENISTAN IN THE VORTEX OF GEOPOLITICS

— *Mr Ambassador, could you elaborate on the current state of relations between Ukraine and Turkmenistan? How has the dynamics of bilateral cooperation changed since the beginning of russia's full-scale war against Ukraine?*

— Some aspects have not changed, while others have either slowed down or accelerated. Unfortunately, high-level political contacts between Ukraine and Turkmenistan, as well as with all Central Asian states, have been suspended. Since the full-scale aggression began, there has been no communication between foreign ministers and their deputies, heads of central government bodies and relevant state institutions. Turkmenistan, unfortunately, paused the dialogue, officially explaining it by its neutrality and unwillingness to pursue a political agenda given the sensitivity of many issues related to Russian aggression in Ukraine, which Turkmenistan does not want to raise publicly.

As part of figurative political cooperation, I would like to mention the operation of the Joint Intergovernmental Ukrainian-Turkmen Commission on Economic, Cultural and Humanitarian Cooperation, which, for a number of reasons, had not met since 2015, but was put on the political agenda at the beginning of the full-scale war. I believe this pause is temporary, and we will resume our dialogue.

Meanwhile, contacts between the Ukrainian and Turkmen ministries of justice and consultations at the consular level of the foreign ministries have recently taken place. Such cooperation was regular throughout 2023. Against this background, we will do everything possible to ensure that Turkmenistan resumes political consultations and high-level contacts, allowing us to move forward. As of today, work in all other areas has not been suspended, but rather intensified.

— *What are the most promising areas of cooperation? What areas are the basis for the current bilateral relations?*

— The most dynamic bridge between Ukraine and Turkmenistan is trade and economic relations. In 2023, compared to 2021, the trade turnover doubled, with Ukrainian exports growing at an accelerated pace. Given that in 2021, the negative balance was approximately 70–80% of the trade turnover, in the first

quarter of 2024, we achieved a positive balance, albeit a small one. Whether we can maintain this result and finish 2024 as strongly remains uncertain, but the trend is promising, and we will support it in every way possible.

Previously, Ukraine's trade with Turkmenistan used to occur via traditional routes, and one of the main ones was the Volga route through Russian territory, with 80% of Ukrainian exports reaching the Central Asian states this way. Following the start of the aggression, Russia blocked the entire Ukrainian transit, and we had to look for new, complicated, and expensive routes, which led to a rapid and significant decline in Ukrainian exports. For example, agricultural products have always been in demand in Central Asia, and at some point, the cost of transporting one tonne of Ukrainian goods amounted to 70% of their cost. Under such conditions, competing with other agricultural suppliers in these markets was impossible.

We were looking for cheaper alternative routes, and to date, finding solutions to transport and logistics problems and optimising routes has substantially increased Ukrainian exports and secured the delivery of critical imports from Turkmenistan to Ukraine. We have resumed supplies of ferrous metals, primarily pipe products for the oil and gas sector, dairy and food products, and machinery.

It is worth noting that a new range of commodities and companies have joined the traditional pre-war exports, actively involved in trade and economic cooperation with Turkmenistan. I hope that starting from May 2024, another route for Ukrainian products to reach Central Asian markets will be launched: a ferry route between Chornomorsk and Batumi or Chornomorsk and Poti. According to our estimates, this will significantly reduce transportation costs by about 20–25%, boosting Ukrainian exports.

At the same time, some products fall into the category of critical imports. In this context, we primarily supported supplies of two items: diesel fuel and carbamide fertilisers. Thanks to Ukrainian companies, particularly Naftogaz of Ukraine, which has been operating in Turkmenistan for more than 20 years, we agreed with the Turkmen side that a considerable amount of oil extracted in the country should be transported to the Turkmenbashy refinery complex as tolling raw materials, with the entire output supplied to Ukraine. As a result, we received almost 200,000 tonnes of diesel fuel in 2022 and more than 200,000 tonnes in 2023. The volumes are impressive, and I think this helped the Armed Forces and farmers to address the extremely critical problem of fuel shortages.

As you know, Ukraine's main suppliers of mineral fertilisers had always been Russia and Belarus, and when we stopped importing from there, we faced a serious shortage. However, Turkmenistan proved to be a friend and partner by supplying large volumes of carbamide and mineral fertilisers, greatly aiding Ukrainian farmers.

Throughout the entire period of Russian aggression, our trade and economic relations with Turkmenistan have been not only a link between the two countries but also an important factor that, on the one hand, allowed our exporters to stand firm and increase their export capacity and volumes, and, on the other hand, in 2022–23, significantly helped those who depended on critical imports.

Today, Turkmenistan is one of the few countries, not just in Central Asia and the post-Soviet space but also globally, that is hosting Ukrainian companies. While trade in goods reached about $300 million in 2023, trade in services was almost $400 million. Thanks to the services we provide, in particular in the oil and gas and construction sectors, we managed not just to stay in the Turkmen market but also to significantly expand our presence and win several major tenders in 2022–23.

I would like to highlight one more important and positive aspect: the increasingly dynamic activities of Ukrainian construction companies in Turkmenistan were followed by a decline in the engagement of Russian companies. After all, we were and still are competitors in many areas — and it is exactly the proper hyperactivity of Ukrainian companies that has created the basis and conditions for reducing the presence of Russian companies in the Turkmen market. I would like to emphasise that Ukraine currently retains exclusive competence in some areas. For example, in recent years, seven new railway and road bridges have been built in Turkmenistan, and the eighth one is currently under construction. This bolsters not only the image of individual companies but also the state, in the eyes of both Turkmen authorities and citizens, who regard the work of Ukrainian companies as truly remarkable.

We have become pioneers in terms of implementing pilot projects on another important topic for Turkmenistan — reducing methane emissions, as the country has undertaken certain commitments in line with the climate agenda. And Ukraine was the first to take up this issue, with one of our companies implementing significant infrastructure projects in Ashgabat.

It took quite a long for Ukrainian companies to take such a place in the Turkmen economy. But I would like to emphasise that Turkmenistan is a unique partner, as there is no other country where the involvement of Ukrainian companies is so extensive, systematic and deep. I believe that in 2024, those companies already operating here will continue to do so, and new names and companies will emerge, contributing to the implementation of important construction projects in Turkmenistan and enhancing Ukraine's positive image.

I am convinced that after the victory, the additional capacities and experience gained by Ukrainian companies and specialists in Turkmenistan will benefit our country, and these businesses will be happy to participate in post-war recovery, implement projects in the construction sector, and fully and on a large scale apply

their experience in Ukraine. They dream of a time when they can return their construction facilities to work in their homeland, but for now, all companies operating in Turkmenistan have initiated projects to help Ukraine and its Armed Forces, totalling more than €15 million, and the construction equipment of these companies is now helping to build fortifications in our country.

I would like to emphasise that trade and economic relations are the link that binds our countries together, enabling us to return to the usual format, intensify political dialogue and resume the Joint Intergovernmental Commission's activities after the war is over. We have great hope that Turkmenistan will join projects to restore some of the educational institutions destroyed by the aggression, at least those in Kharkiv, Odesa, and Sumy, where Turkmen students used to study.

— Mr Ambassador, could you tell us more about the particularities of doing business in Turkmenistan? How often do Ukrainian companies ask the Embassy for assistance in this area?

— The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine has created the Nazovni platform for all those seeking to export their products or services to various countries. A number of Ukrainian companies, such as those in the textile industry, have received either one-time or systematic assistance to enter the Turkmen market through this platform, with the Embassy facilitating contacts with Turkmen producers of textile raw materials.

Turkmenistan is ready to cooperate with us in many areas, especially in the oil and gas sector, which accounts for more than 80% of the state budget revenues. Officially, Turkmenistan ranks fourth in the world by natural gas proven reserves, but there could be more, as many areas remain unexplored. Ukraine supplies reinforcing steel and pipe products. In addition, our companies constructed all the gas compressor stations in Turkmenistan that need modernisation, repair and maintenance — areas in which we provide systematic assistance.

Turkmenistan is also eager to cooperate in the gas and petrochemical industry, agriculture, and food production. It is willing to negotiate the procurement of goods for its needs and the potential localisation of production within joint enterprises or partnerships between Ukrainian and Turkmen companies.

I would like to point out to potential exporters that once products enter the territory of Turkmenistan, they will eventually reach Uzbekistan and Afghanistan. The Ukrainian and Turkmen sides can also consider joint transport, logistics and environmental projects.

Water technology is a promising area for our companies. Given the worsening global situation, Central Asia holds a special place: the Amu Darya River is now the only water source for Uzbekistan and Turkmenistan, so all projects related to the efficient use of water resources will be of interest to the Turkmen side.

I would like to emphasise that our exporters should view Central Asia as a cohesive region rather than isolate each country. If we are able to transport Ukrainian products to the port of Turkmenbashy, then they can be distributed anywhere in the region: to Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Uzbekistan, etc. That is why I am very optimistic about the growing interest of Ukrainian companies and exporters in Central Asia, as evidenced by specific figures and trends, and I hope that 2024 will mark another step forward in the development of our trade and economic relations.

— On 12 December 1995, the UN General Assembly adopted a resolution on the Permanent Neutrality of Turkmenistan. Your Excellency, what are the advantages of this status for Turkmenistan, and what challenges does it face in this context? How does permanent neutrality affect Turkmenistan's foreign policy relations with other states and international organisations?

— Turkmenistan obtained this status in 1995, and its uniqueness lies in the fact that it is the only neutral state de jure, not de facto, as the overwhelming majority of states in the UN General Assembly voted for it and adopted a resolution. There is no other example of an official neutrality status in the world, although we do know of examples of states that have refused to participate in any political or military alliances: Austria, Switzerland, and, until recently, Finland and Sweden.

The UN has acquired a special significance for Turkmenistan, having become a platform for implementing various initiatives, which are mostly supported by more than half of the UN member states, including Ukraine, which has also been a co-author of some of them.

Why did Turkmenistan's political establishment make this decision? I think this is primarily explained by the wisdom of the state's leadership of that time, which clearly understood that Russia's rejection (for certain reasons and circumstances) of a part of the territories it used to dominate before the collapse of the Soviet Union was a temporary phenomenon. Sooner or later, depending on who would be in charge of this entity, Russia would want to return to the pre-1990 status quo. In fact, this is what happened, and it remains the case. That is why they decided on neutrality: to avoid the need and prevent the state from being drawn into various post-Soviet unions and associations initiated by Russia, such as the Collective Security Treaty Organization, the Commonwealth of Independent States, or all kinds of bilateral and multilateral alliances. Nowadays, almost all Central Asian states are members of these alliances, except for Turkmenistan, which is not a member due to its neutrality status and the article in its constitution prohibiting the state from participating in any alliances. This foresight has helped them to defend their position in many areas, as the Central Asian region borders Russia on the one hand, China on the other, and Iran and Afghanistan in the south, and such a neighbourhood does

not provide for a peaceful life and the development of their own state models. Turkmenistan took care of this in 1995 and has hardly ever regretted taking such steps.

If we draw parallels and look at Turkmenistan's neutrality from the perspective of Ukraine as a state fighting against Russian aggression, we would certainly like to have less distancing and neutrality in our relations with every friendly state. This is not only about Turkmenistan but also about Switzerland, which bans the supply of military products to Ukraine, or Austria. Of course, as Ambassador, I would like to see a more active position and more assistance from Turkmenistan, including military support, but now, the maximum we can hope for is humanitarian support. We are grateful to the authorities of Turkmenistan for two tranches of humanitarian aid for children's hospitals and territorial communities with medicines, clothing, food, etc. in 2022 and 2023, respectively. I expect that humanitarian aid will be delivered this year as well.

In addition, we are actively promoting the idea that Turkmenistan should agree to accept a group of children for rehabilitation. The country has excellent capabilities in the medical sector, where the leadership has invested heavily, with good children's medical facilities in Ashgabat and beyond, the Avaza tourist zone on the Caspian Sea coast, and so on.

Turkmenistan has never voted for anti-Ukrainian or pro-Russian resolutions either within the UN or elsewhere. The representative of the state did not participate and just left the hall. In doing so, Turkmenistan has avoided any of Russia's attempts to increase the number of states it considers its friends. Turkmenistan is definitely not among them. We are extremely grateful to the country's leadership for finding the strength and ability to stay outside Russia's direct influence and pressure despite the complex geopolitical situation.

To summarise, the neutrality declared in 1995 helps Turkmenistan to defend its position and prevent itself from being drawn into various opportunistic projects or controversial initiatives by Russia.

— It is well known that russia seeks to exert substantial political, economic and energy influence on the Central Asian states. How does Turkmenistan manage to counter this, apart from its policy of neutrality?

— Turkmenistan's leadership is pursuing a balanced policy to defend its political and economic independence. In 2022, presidential elections took place in the country, and the state entered this turbulent period for the region with a new leader, Serdar Berdymukhamedov, who immediately faced a number of serious challenges related to the need of maintaining political, economic and social stability and avoiding various misadventures. Given the geographical location and economic dependence of most Central Asian countries on the Russian market along with transport and logistics routes, this was and still is a difficult task for Turkmenistan and the rest of the region. I can state that from

2022 to the present day, Turkmenistan has not only maintained the status quo that existed before the war in terms of political and economic sovereignty but has also strengthened its position and achieved a higher level of independence in decision-making.

An important indicator that Turkmenistan's foreign policy is based on long-term plans is the significant diversification of its political and economic relations. Over the past three years, the intensification of Turkmenistan's relations with our allies — Japan, South Korea, the United States, and the EU — has been developing exponentially. The number of contacts has increased significantly, and groups bringing together five Central Asian states plus one of those I have mentioned are actively working. There were the US — Central Asia summits in Washington and Germany — Central Asia in Berlin in 2023, Japan — Central Asia in Astana in 2024, and very important meetings in Brussels with all EU leaders.

Turkmenistan keeps moving in this direction, as diversification allows it to deepen and strengthen political and economic contacts, reduce economic dependence on Russia or China, and gives impetus to resolving security issues. And Turkmenistan has chosen not Russia and China but Western countries as its main partners in this area.

Another point worth noting is the active development of cooperation with Türkiye, which is a very influential player in Central Asia, and the significant revival of relations with the Gulf states, such as the UAE, which has now become Turkmenistan's comprehensive partner.

— Mr Ambassador, how would you assess the security situation in Central Asia? What issues are on Turkmenistan's policy agenda?

— First of all, I would like to mention the situation on the border with Afghanistan because after the Taliban came to power, the level of threats has risen significantly. Unfortunately, unpleasant incidents occasionally occur on the border, provoked by the Afghan side, and Turkmenistan has to respond to this. Despite the neutral status, Turkmenistan has the right to use its armed forces to protect its borders and prevent violations of its sovereignty and territorial integrity, and it actively takes such measures. That is why we sometimes witness demonstrations of Turkmenistan's military capabilities, which, in my opinion, are currently sufficient to repel local attempts to create problems on the border.

In addition to the military component, Turkmenistan also uses the factor of cross-border trade and the development of various projects to enhance peace and security on its borders, especially the Afghan border. For example, Turkmenistan has built a railway into Afghanistan at its own expense and constructed two new bridges. A project is currently underway to install power transmission lines to supply electricity, and trains carrying food and oil products are running regularly. By fostering more dynamic trade relations with Afghanistan, Turkmenistan is

preventing potential aggressive actions by the Taliban and promoting a peaceful neighbourhood. By the way, Turkmenistan is undertaking the TAPI project, a gas pipeline that will connect Turkmenistan, Afghanistan, Pakistan, and India. In other words, Turkmenistan is enhancing its security through a combination of soft and hard power instruments and diplomatic efforts, which I believe is an optimal and very effective policy towards the situation in Afghanistan.

Iran is also Turkmenistan's troublesome neighbour to the south. While it does not currently pose a military threat, Iran has always been a potential and active exporter of Islamic fundamentalism. Turkmenistan, being both a Muslim and a secular state, has never allowed Shiite fundamentalism to intrude into its territory and has taken measures to prevent such a scenario.

Another security issue concerns the Caspian Sea, through which Turkmenistan borders Russia, as do Azerbaijan and Kazakhstan. Moscow's actions made the water area a zone of instability long before Russia's aggression against Ukraine, as Russia is now repeating its experience with Syria by launching missile attacks from the Caspian Sea against our country. Despite all the concluded conventions, the status of the sea as a zone of peace, environmental issues and the principle of using this territory for trade, transport and logistics purposes, Russia completely ignores all of its assumed commitments and uses the Caspian Sea as its territory, dictating and imposing the rules of the game on others.

Another example of Russia's aggressive behaviour is that it, in fact, obstructs the implementation of any economic projects. If it had not been for its position, the so-called Trans-Caspian gas pipeline from Turkmenistan to Azerbaijan and then to Georgia, Türkiye, Southern Europe, including Ukraine, would have been in operation long ago. Turkmenistan has already fully built its part of the infrastructure, and thanks to this project, gas exports would reach 30 billion cubic metres per year. This would be an effective opportunity for Ukraine to diversify its energy supplies. However, since 2007, Russia has been blocking the project both formally, using the environmental factor, and informally, resorting to direct threats to Turkmenistan and Azerbaijan.

Russia acts as the master of the sea in the Caspian basin, not allowing any step that could theoretically harm Russian interests. Therefore, it is crucial for Turkmenistan, as well as for most of the Caspian Sea states, to take all possible measures to establish a security zone and protect their maritime borders from direct interventions and false flag operations that could cause political, economic and social damage.

Thus, while developing partnerships with Western countries, Turkmenistan emphasises the need to enhance the level of protection of its Caspian borders. At the same time, the state is doing everything possible to transform the port of Turkmenbashy into an artery that will facilitate the creation of alternative routes not running through Russian territory, stretching instead from Georgia

to Azerbaijan and then from the port of Baku to Turkmenbashy and Aktau (Kazakhstan). These arteries would make it possible to supply products to Central and Southeast Asia, bypassing Russia. By building infrastructure, expanding transport and logistics capabilities, and cooperating with neighbouring and other interested states, Turkmenistan is simultaneously improving its security.

Turkmenistan conducts systematic and effective work within the UN. Ukraine has voted in favour of adopting Turkmen initiatives on energy security and protection of energy resources, transport and logistics security, and optimisation of these routes. Currently, the latest proposal from Turkmenistan is a UN resolution to declare 2025 the International Year of Peace and Trust, which Ukraine also supported. In a conversation with the Turkmen leadership, I said directly that 'we are not just voting with our hands for this initiative, but also with our hearts'.

— Does russia conduct information campaigns to discredit the Turkmen authorities within the country regarding decisions that are contrary to the interests of russia?

— Russia employs different information strategies in all Central Asian states, depending on the circumstances. Prior to the full-scale invasion of Ukraine, Russia negotiated with Turkmenistan on gas export prices and, through Gazprom, tried to impose its conditions. Specifically, Russia sought to have official Ashgabat allow gas extraction within Turkmenistan, aiming to gain control over Turkmen gas pipelines and exports. Turkmenistan has rebuffed all these attempts. We can only applaud the country's leadership for finding the courage to resist Russia's attempts to draw Turkmenistan into energy policy orbit. Once Turkmenistan demonstrated an unwavering stance, Russia launched harsh information campaigns against both the authorities and the state as a whole. Flowing streams of speculation, fabrications, and disinformation dirt — typical Russian style.

In recent months, this has subsided. There is a more or less balanced information campaign on Turkmenistan, but everyone understands that this can change at any moment and is ready to react.

— How do Turkmenistanis usually learn about Ukraine? What measures does the Embassy take to cover the events taking place in our country? What aspects of common history unite Turkmenistan and Ukraine?

— The information policy has changed since Russia's full-scale invasion began. We used to invite people to visit Ukraine and to host the largest number of students from Turkmenistan — more than 18,000 in 2017–19. This was due to the positive perception they have always had of Ukraine — as a friend, brother, and partner. Moreover, unlike in Russia, where ordinary citizens and students from Turkmenistan have constantly complained about chauvinistic and xenophobic attacks by the local population, the Turkmen diaspora in Ukraine has never faced such an attitude over the years. Many graduates of

our universities in Turkmenistan now advocate for our country's interests and strive to assist it, having embraced aspects of our culture, language, history, knowledge, and Ukrainian spirit while studying in Ukraine.

Many graduates of our universities in Turkmenistan now advocate for our country's interests and strive to assist it, having embraced aspects of our culture, language, history, knowledge, and Ukrainian spirit while studying in Ukraine.

At the beginning of the invasion, there were 5,000 students, and now there are less than 1,500, as some have left the temporarily occupied territories, others have left cities under constant shelling, and others are studying online.

In addition, medical tourism has been developing very actively, and our resorts used to host many Turkmen citizens. Unfortunately, the war has radically changed this.

We had to switch from practical interaction to dialogue in the information space, making information sources the primary means of spreading messages about Ukraine and the aggression against our country. Fortunately, numerous Ukrainian-language channels are accessible along with satellite receivers that can be set up. We communicated with many Turkmen companies and succeeded in making this service available everywhere. Despite the fact that Turkmen do not understand Ukrainian as easily as, for example, Turkish or even Russian, the primary audience receiving news about the world and Ukraine now watches Ukrainian and Turkish-language channels. Although Russian-language channels hold a certain place in the information space, they are like a shagreen skin — constantly shrinking, while the audience of Ukrainian-language channels and media is growing.

In addition, we are present on Instagram and Facebook, have created the Embassy's Telegram channel, regularly arrange briefings, resumed Sunday school, where children can come to discover Ukrainian culture and language, and offer Ukrainian language courses for adults. We use all available tools to disseminate Ukrainian narratives in Turkmenistan, and the audience in the country is aware of what is really happening in Ukraine. The majority of the Turkmen population was as shocked by the horrific events that took place in Irpin and Bucha as Ukrainians were. Witnessing the actions of the Russians against the civilian population in the occupied territories, the Turkmen audience realised what their neighbour is really like.

Every country that experienced coexistence with the Soviet Union and the Russian Empire has faced such challenges at some point in time. For Turkmen, this includes a historical period when the troops of the Russian Empire sought to eliminate the territorial integrity and independence of the then state formations on the territory of Turkmenistan. Not far from Ashgabat, there is a famous fortress called Geok Tepe, which did not surrender to the Russian invaders during their first campaign in 1879. However, during the second

aggression against Turkmenistan in 1881, Russian troops captured the fortress and killed absolutely everyone, including civilians in the surrounding villages and towns — tens of thousands of women, children and the elderly. It was a real genocide, an act of intimidation, and a demonstration of the kind of policy that the Russian Empire brought to these lands.

In its history, Turkmenistan has already learnt the lessons of coexistence with Russia. While Turkmen may avoid raising such sensitive issues, I know the strength of the historical memory of this nation, which values independence, freedom and dignity. Thanks to our efforts, they know what is happening in Ukraine, so they are well aware of what the newly established Russian Empire could bring to Central Asia and Turkmenistan. I am deeply convinced that they will do everything possible to avoid stepping back onto the path they once travelled and we are travelling now.

— *What are the opportunities for cooperation in the field of culture between Ukraine and Turkmenistan? How does the Embassy contribute to the development of Ukrainian cultural heritage in Turkmenistan and maintaining cultural dialogue between the two nations?*

— Ukraine's ties with Turkmenistan go back thousands of years. The famous archaeologist Viktor Sarianidi, who passed away, spent forty years studying the archaeological sites of Turkmenistan, and there are many of them, as the country was the centre of many cultures. Intriguingly, the scientist explored the connections between the Trypillian culture, which inhabited the territory of modern Ukraine, and the civilisations and cultures that developed in the lands of present-day Turkmenistan. Many of the artefacts excavated in our countries today coincide in time and have similar designs and appearances. Evidently, the trade, cultural, economic, and possibly political ties between our ancestors date back several millennia. This plays an indirect role because, during meetings with our Turkmen colleagues, we talk a lot about the cultural basis between our countries today, which was laid down many millennia ago.

In recent decades, we have been very active and committed to building our cultural ties not only at the interstate but also at the interregional level. Prior to the full-scale war, when there were no reservations about travelling to Ukraine, interaction with Odesa and the region was systematically developing, and representatives of Chernivtsi, Ivano-Frankivsk, Kharkiv, Kyiv, Lviv, and Zhytomyr regions visited Turkmenistan.

After a sharp decline in 2022, we began to gradually restore our cultural and humanitarian cooperation in 2023, because otherwise we would simply be left out of a large social layer, which serves as the basis for normal relations between states. Bearing this in mind, for the first time in a long time, we organised the Ukrainian Film Week in Ashgabat, which aroused great interest among Turkmen.

We regularly hold events at the Embassy to promote Ukrainian history, language, and culture, using various information sources, social platforms and personal contacts with Turkmen citizens. Some projects aim to showcase Ukrainian culture, traditions and history, as well as Ukraine's ties with Turkmenistan. And some events, such as the screening of the film *20 Days in Mariupol* made a significant impact, portraying the events in the temporarily occupied territories of Ukraine in an unbiased and objective manner.

Of course, we will continue to develop our cultural cooperation. This year, we are celebrating the 300th anniversary of the Turkmen poet and philosopher Magtymguly Pyragy. A bust of the poet was installed in Kyiv, on Prorizna Street. Although it is currently covered with sandbags to protect it from potential damage due to attacks, it used to be surrounded by flowers and admired by ordinary Ukrainians.

It is symbolic that this important event coincides with the 300th anniversary of Hryhorii Skovoroda's birth, celebrated in 2022, as both were outstanding philosophers, poets and travellers. Moreover, at our suggestion, a monument to Hryhorii Skovoroda will be erected on Magtymguly Pyragy's alley. This will be one more centre of Ukrainian culture and history in Turkmenistan, alongside the monument to Taras Shevchenko, first installed in 1926, restored after the 1948 earthquake and eventually moved to a more open and crowded place in 2009, and now the Embassy holds various events for both the Ukrainian community and Turkmen near it.

This year, we are planning to hold cinema and culture days. We want to spread our culture through Ukrainian clothing and organise events to promote the language, songs and history. The year 2023 was marked by culture, and we hope 2024 will be even more eventful.

Interview dated 30 April 2024

Неофіційний переклад

Промова Постійного представника України при ООН
Його Високоповажності пана Сергія Кислиці
під час засідання Ради Безпеки ООН на тему:
«Підтримання миру та безпеки України»
(11 квітня 2024 року)

Пані Голово,
шановні члени Ради Безпеки,
помічнику Генерального секретаря Єнчо та
директорко Восорну,

я також відзначаю присутність тут молодших співробітників російської місії на місці постійного члена Радянського Союзу. Як виглядає, дорослі хлопці вже встигли втекти із засідання.

Їхня країна нарешті відмовилася від спроб вигадувати правдоподібні пояснення своєї агресії. Натомість тепер відкрито декларує справжні цілі війни: повне знищення Української держави, Українського народу та української ідентичності.

Справді, навіть російській пропаганді непросто було пояснити, як руйнування українських міст та масові вбивства українців можна вважати «визволенням братнього народу».

Важко було повторювати хибну мантру про «вісім років бомбардування Донбасу» як привід для війни на тлі того, що російська армія протягом більш як двох років завзято знищувала все нові міста та села Донбасу.

Ба більше, вкрай складно було вдавати, що Росія бореться з неонацизмом, тоді як вона копіює всі моделі поведінки, типові для нацистського райху.

Тепер Москва, схоже, погоджує свої слова з діями. Вони відкрито закликають до вбивства всіх українців та ліквідації Української держави — як ми бачимо з останніх політичних документів, заяв російських чиновників та провідних пропагандистів.

Близький спільник Путіна, колишній Президент Медведєв, наприклад, закликає у своєму телеграмі «кришити бандерівських свиней», маючи на увазі всіх українців. Нацистські попередники Медведєва, як ми знаємо, називали українців та інші слов'янські народи «унтерменшами».

Схоже, навіть додаток «Shazam» на ваших смартфонах може зіткнутися з проблемою визначення того, кому належить та чи інша цитата: нацистським злочинцям чи їхнім кремлівським послідовникам.

Нацистський пропагандист Геббельс казав: «Ми завдаватимемо ударів до повного знищення. Фюрер має намір стерти з лиця землі такі міста, як Москва чи Петербург. І це справді необхідно».

А як щодо цієї цитати: «Харків треба стерти з лиця землі, ось просто щоб не було жодних ілюзій. Але почати треба з Києва, просто знищити [...] повністю стерти, щоб нічого не залишилося, лише радіоактивний пил!»? Це російський пропагандист Соловйов фактично повторив слова Геббельса на російському державному телебаченні.

Ще одна: «Ми знаємо, що маємо справу на Сході з пекельним політичним сатанізмом», казав Геббельс.

І її повторення сьогодні дозвольте мені процитувати: «Спеціальна воєнна операція — це священна війна, в якій Росія та її народ [...] захищають світ від [...] перемоги Заходу, що піддався сатанізму». Це цитата з так званого Наказу XXV Всесвітнього російського народного собору «Сьогодення та майбутнє російського світу». Викликає здивування той факт, що ця структура, яку очолює глава Російської православної церкви, має спеціальний консультативний статус при ЕКОСОР. Яка ганьба для ООН мати такого «консультанта»!

Взагалі часто складається враження, що російські чиновники та пропагандисти використовують щоденник Геббельса як свій підручник. Останній, наприклад, писав у лютому 1943 року: «... націонал-соціалістичний уряд готовий застосувати всі засоби. Нас не турбує, якщо хтось заперечить».

Путінський Міністр Лавров у січні 2024 року аналогічно відповів на те, що переважна більшість держав-членів ООН засуджує вторгнення Росії, яке є порушенням Статуту ООН: «Для нас немає значення, хто і як голосував».

Пані Голово,

реалізуючи свою стратегію знищення, Росія з початку року випустила по українських містах і селах майже 1000 ракет, близько 2800 дронів «Шахед» і приблизно 7000 керованих авіаційних бомб. Сумарна вибухова потужність цих авіаударів по Україні перевищує 9 (!) кілотонн. Лише 3% російських ракет, дронів і керованих бомб уражають військові цілі, тоді як решта 97% — цивільну інфраструктуру.

Росія свідомо обирала цілями своїх атак критично важливу енергетичну інфраструктуру, здебільшого пов'язану з виробництвом електроенергії. Внаслідок обстрілів у березні було знищено 80% теплових електростанцій України.

Серйозних збитків також завдано гідроелектростанціям. Зокрема, 29 березня Росія атакувала Дністровську та Канівську ГЕС, продемонструвавши свій намір повторити катастрофу, яку створила в Каховці у червні минулого року. Спільним завданням міжнародного співтовариства, а не лише України, має стати забезпечення того, щоб такі масштабні екологічні катастрофи більше ніколи не повторилися в Європі.

Харків — друге за розміром місто України до війни — став особливою ціллю для військ Російської Федерації. Російський державний експерт Олександр Ситін, керівник так званого Центру політичних досліджень країн Північної та Східної Європи, в ефірі російського федерального телеканалу відкрито зізнався: «Взяття чи руйнування Харкова матиме болючий, деморалізуючий вплив на українське суспільство. А я вважаю, що волю цього народу треба ламати через коліно». Ось чому Росія майже щодня обстрілює цивільну інфраструктуру Харкова ракетами, дронами та авіаційними керованими бомбами. Майже всю критичну енергетичну інфраструктуру регіону, зокрема і Зміївську ТЕС, зруйновано.

Сьогодні вночі Росія знову атакувала нашу критично важливу інфраструктуру. Трипільську ТЕС — основного постачальника електроенергії до Київської, Черкаської та Житомирської областей — було повністю розбито.

Зробити остаточну редакцію тексту мого виступу практично неможливо, оскільки російський обстріл триває навіть зараз, під час цього засідання.

Щоби збільшити масштаби втрат, армія Російської Федерації вдається до терористичної практики подвійних ударів — обстрілює місце першої атаки новою хвилею ракет або дронів під час рятувальної операції. Серед останніх прикладів — російський обстріл Харкова 4 квітня. Перша хвиля дронів вдарила по багатоповерхових житлових будинках. Щойно на місце прибули Сили реагування, Росія вчинила повторний обстріл. Як наслідок — загинули четверо людей, зокрема і троє пожежників, які рятували людей із зруйнованої будівлі. Ця терористична практика навмисних сильних ударів по місту з населенням понад мільйон осіб може призвести до загибелі тисяч мирних жителів Харкова.

Загалом таку тактику застосовують повсюдно — від прикордонних територій на Півночі до Донбасу та Півдня України. Після руйнування Авдіївки Росія зараз рівняє із землею наступне місто — Часів Яр. Одеська, Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Сумська, Хмельницька, Львівська та інші області також під постійними обстрілами.

ООН в Україні підтверджує нелюдську тактику Росії щодо українського цивільного населення. З огляду на березневий звіт про захист цивільного населення у збройному конфлікті, Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні зафіксувала, що минулого місяця було вбито або поранено щонайменше 604 мирних жителів, що на 20% більше, ніж у лютому. У своїх оцінках місія чітко дала зрозуміти, що кількість жертв серед цивільного населення у березні зросла головно через атаки російських Збройних сил зі застосуванням ракет і баражуючих боєприпасів по території України, а також збільшення повітряних бомбардувань поблизу лінії фронту.

Чисельність жертв серед дітей є ще катастрофічнішою, оскільки зросла удвічі, якщо порівнювати з лютим. 57 українських дітей було вбито або поранено в березні внаслідок, за даними місії ООН, ширшого застосування керованих та некерованих авіабомб.

Кількість жертв серед мирного населення, зокрема дітей, і далі швидко зростає. Буквально вчора російські війська розбомбили село Липці Харківської області — загинуло троє людей, серед них — чотирнадцятирічна дівчинка. Ракетний обстріл Одеської області забрав життя чотирьох осіб, зокрема й десятирічної дівчинки. Напередодні вони обстріляли житловий будинок у Костянтинівці на Донеччині. Загинуло троє людей, поміж яких — тринадцятирічний хлопчик.

Пані Голово,

ми, як і раніше, стурбовані звірствами, які вчиняють над українськими військовополоненими. 7 квітня в російських соціальних мережах з'явилося нове шокувальне відео, на якому російські військові вбивають трьох полонених беззбройних українських військовослужбовців у Херсонській області.

У своєму останньому звіті, що охоплює період з 1 грудня 2023 року по 29 лютого 2024 року, Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) зафіксувало стрімке зростання кількості повідомлень про страти українських військовополонених, а це 32 особи — значно більше, ніж за будь-який попередній період. Загалом українські правоохоронці розслідують 27 кримінальних справ щодо страти 54 українських військовополонених з боку росіян від початку масштабного вторгнення Росії в Україну.

Цю невпинну хвилю насильства проти українських військовополонених фіксують численні джерела, які заслуговують на довіру, як-от звіти ООН. Висновки Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні в контексті збройної агресії Російської Федерації підтверджують постійну практику широкомасштабних та систематичних тортур, які застосовують російські органи у місцях тримання під вартою. Ба більше, відмова Росії надати представникам Організації Об'єднаних Націй та Міжнародного комітету Червоного Хреста доступ до військовополонених та цивільних затриманих лише посилює невідкладність ситуації.

Ми закликаємо членів Ради Безпеки приділити цьому питанню пріоритетну увагу та зробити свій внесок у визначення найбільш ефективних стратегій щодо усунення та припинення цих неприпустимих порушень міжнародного гуманітарного права.

Пані Голово,

вчинення воєнних злочинів та заперечення відповідальності за них були визначальною рисою Росії від початку її агресії проти України. З різаниною в Бучі пов'язані одні з найболючіших спогадів українців. Нещодавно ми відзначили другу річницю визволення Бучі. Це звільнення поклало край жахливим злочинам, які вчиняли російські війська під час окупації міста у березні 2022 року.

Мешканців Бучі та інших населених пунктів на околицях Києва невибірково розстрілювали, незаконно затримували, катували та страчували без суду і слідства. У них навмисно стріляли з автоматичної зброї, коли ті виходили з будівель по їжу та воду. У домогосподарствах регулярно проводили обшуки, чоловіків часто допитували та вбивали на місці або затримували, а потім страчували.

Українські правоохоронці зібрали понад 9 000 документів про воєнні злочини, вчинені в Бучі та на її околицях. Загинуло близько 1800 мирних жителів. Україна встановила особи 146 військовослужбовців російських Збройних сил як підозрюваних у воєнних злочинах, вчинених у Бучанському районі, пред'явила обвинувачення 93 і засудила 19.

Російська Федерація й далі заперечує вбивства мирних жителів у Бучі, зокрема й на майданчику Ради Безпеки. Це цинічна, хоч і звичайна поведінка злочинців, які заперечують свої злочини. Не визнають попри те, що докази з відкритих джерел, супутникові знімки та висновки міжнародних механізмів, як-от УВКПЛ, Незалежна міжнародна комісія з розслідування порушень в Україні та Московський механізм ОБСЄ, розвінчують російські заперечення й підтверджують, що вбивства вчинено за декілька тижнів до звільнення.

Пані Голово,

навіть якщо режими Путіна і Гітлера не є ідентичними близнюками, у них та сама токсична ДНК. Майже 10 років, витрачені на політику умиротворення 80 років тому, призвели до світової війни. Спроби втихомирити нового агресора, які ми спостерігали з 2014 по 2022 роки, вилилися в повномасштабну війну на Європейському континенті.

Уроки історії потрібно засвоїти. Якби Рада Безпеки існувала під час Другої світової війни, чи сиділи б її члени за одним столом із Ріббентропами, поки нацисти руйнували європейські міста та відправляли тисячі людей у газові камери? І все-таки зараз ми сидимо поруч із сучасними реінкарнаціями Ріббентропів.

А завтра знову будемо сидіти на пропагандистському шоу та вислуховуватимемо нові звинувачення на адресу країни, яка захищає себе та свій народ від знищення. А російський Уряд та російська церква далі заявлятимуть через свою вищезгадану неурядову організацію, яку створив Уряд, що «вся територія сучасної України має увійти до зони виняткового впливу Росії».

Нам не потрібне це знущання над дипломатією.

Що нам потрібно — це солідарність з Україною в реалізуванні її невіддільного права на самооборону згідно зі статтею 51 Статуту ООН, нетерпимість до російських злочинів та бачення світу на основі Статуту ООН. Це бачення схвалене резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 23 лютого 2023 року та розвинене у межах української Формули миру. Перший Саміт миру відбудеться 15–16 червня у Швейцарії, і ми запрошуємо всі відповідальні країни взяти участь та зробити свій внесок у всеохопний, справедливий і тривалий мир для України та всього світу.

Дякую вам.

Statement by Ambassador Sergiy Kyslytsya,
Permanent Representative of Ukraine to the UN
at the UN Security Council meeting
on 'Maintenance of peace and security of Ukraine' (11 April 2024)

Madam President,
distinguished members of the Security Council,
Assistant Secretary-General Jenča and
Director Wosornu,

I also recognise, here, junior Russian staff in the permanent seat of the Soviet Union. Apparently, the big boys have already run away.

His country has finally abandoned attempts to invent plausible explanations for its aggression. Instead, it now openly declares the true goals of the war: the complete annihilation of the Ukrainian state, Ukrainian people, and Ukrainian identity.

Indeed, it was difficult even for Russian propaganda to explain how the destruction of Ukrainian cities and the mass murder of Ukrainians could be considered the 'liberation of a brotherly nation'.

It was difficult to repeat the false mantra about '[Ukraine] bombing Donbas for eight years' as a pretext for war against the backdrop of the Russian army persistently wiping out more and more Donbas cities and villages for over two years.

Furthermore, it was extremely difficult to pretend that Russia 'fights against neo-Nazism' while replicating all the behavioural patterns typical of the Nazi Reich.

Now, Moscow seems to align its words with its deeds. They openly call for the killing of all Ukrainians and the elimination of the Ukrainian state, as we can see from recent policy documents, statements from Russian officials, and top propagandists.

Putin's close accomplice, former president Medvedev, for instance, calls in his Telegram channel 'to chop up Bandera pigs', meaning all Ukrainians. Medvedev's Nazi predecessors, as we know, labelled Ukrainians and other Slavic peoples as 'Untermenschen'.

Actually, it seems that even the Shazam app on your smartphones may face trouble in identifying whom one or another quote belongs to, Nazi criminals or their Kremlin followers.

Nazi propagandist Goebbels used to say: 'We will strike until destruction. The Fuhrer intends to wipe cities like Moscow or Petersburg off the face of the earth. And it is indeed necessary.'

Now, how about this quote? 'Kharkiv must be wiped off the face of the earth, just so that there are no illusions. But we need to start with Kyiv; we just need to destroy all… Completely wipe it off so that nothing remains, just radioactive dust.' It's Russian propagandist Solovyov who echoed Goebbels on Russian state TV.

Another one. 'We know that we are dealing in the East with an infernal political Satanism.' Goebbels said.

And his echo today, let me quote. 'Special military operation is a Holy War, in which Russia and its people … protect the world from … the victory of the West, which has succumbed to Satanism.' It is a quote from the so-called Order of the XXV World Russian People's Council 'The present and future of the Russian World'. It is baffling that this structure, led by the head of the Russian Orthodox Church, has a special consultative status with the ECOSOC. What a disgrace for the UN to have such a 'consultant'!

In general, it often seems that Russian officials and propagandists use the Goebbels' diary as their textbook. The latter, for example, wrote in February 1943 that 'the National Socialist government is ready to use every means. We do not care if anyone objects.'

Putin's Minister Lavrov, in January 2024, responded in the same way to the question about the overwhelming majority of the UN Member States condemning Russia's invasion as a violation of the UN Charter. 'It doesn't matter to us who and how voted.'

Madam President,

Implementing its annihilation strategy, Russia has fired nearly 1,000 missiles, about 2,800 'Shahed' drones, and almost 7,000 guided aerial bombs on Ukrainian cities and villages since the beginning of the year. The total explosive power of combined air strikes on Ukraine for this period exceeds 9 kilotons. Only 3% of Russian missiles, drones, and guided bombs hit military targets, while 97% hit civilian infrastructure.

Russia deliberately targeted the critical energy infrastructure. In particular, power generation. Following the March attacks, 80% of thermal power generation was destroyed.

Hydropower plants also sustained heavy damage. In particular, Russia targeted the Dniester HPP and the Kaniv HPP on 29 March, indicating its intention to replicate the catastrophe they caused in Kakhovka last June. It should be a common task of the international community, not only Ukraine, to ensure that such large-scale environmental disasters no longer occur in Europe.

Kharkiv — the second largest city in Ukraine before the war — has become a particular target for the Russian forces. Russian state-affiliated expert Aleksandr Sytin, who is the Head of the so-called 'Center for Political Studies of Northern and Eastern European Countries' openly admitted on a Russian federal TV channel that 'the capture or destruction of Kharkiv will have a painful,

demoralising effect on Ukrainian society. But I believe that the will of this people needs to be broken over the knee.'

That's why Russia shells Kharkiv's civilian infrastructure on an almost daily basis with rockets, drones, and aerial-guided bombs. Almost all critical energy infrastructure in the region, including the Zmiiv Thermal Power Plant, was destroyed.

Overnight, Russia again attacked our critical infrastructure. The Trypillia Thermal Power Plant — the main supplier of energy in Kyiv, Cherkasy, and Zhytomyr regions — was completely destroyed. It is practically impossible to make the final update of my statement as Russian shellings continue even now during the Council's meeting.

To increase the scope of casualties, the Russian army resorts to the terrorist practice of double strikes, attacking the site of the first attack with a new wave of missiles or drones when the rescue operation is underway.

Among the most recent examples is the Russian attack against Kharkiv on 4 April. The first wave of drones hit multi-story residential buildings. As soon as first responders came on site, Russia attacked again. As a result of this attack, four people were killed, including three firefighters, who rescued people from a destroyed building.

This terrorist practice of deliberate heavy strikes against a city with a population of more than a million could result in thousands of civilian deaths.

Overall, such tactics are employed everywhere, from the border territories in the north to the Donbas and the south of Ukraine. After the destruction of Avdiivka, Russia is now levelling the next city to the ground — Chasiv Yar.

Odesa, Zaporizhzhia, Kherson, Mykolaiv, Sumy, Khmelnytskyi, Lviv, and other regions also remain under constant attacks.

The UN in Ukraine confirms the inhumane Russian tactics towards Ukrainian civilians. As follows from its March Update on Protection of Civilians in Armed Conflict, the UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine verified that at least 604 civilians were killed or injured in Ukraine last month, a 20% increase compared to February. The Mission was clear in its assessments that the March increase in civilian casualties was mainly due to attacks by the Russian armed forces using missiles and loitering munitions across Ukraine and increased aerial bombardments near the frontline.

The rise of child casualties is even more disastrous as their number doubled from February. 57 Ukrainian children were killed or injured in March as a result, according to the UN Mission, of the increased use of guided and unguided aerial bombs.

The casualty toll among civilians, including children, continues to grow rapidly. Just yesterday, Russian forces bombed the village of Lyptsi, Kharkiv region, killing three people, including a 14-year-old girl. Missile shelling of Odesa

region took the lives of four people, including a 10-year-old girl. The day before, they hit a residential building in Kostiantynivka, Donetsk region. Three people were killed, including a 13-year-old boy.

Madam President,

We remain concerned over the atrocities towards Ukrainian POWs. On 7 April, shocking new video footage appeared on Russian social media, showing Russian military personnel killing three captured unarmed Ukrainian servicemen in the Kherson region.

In its latest report covering the period from 1 December 2023 to 29 February 2024, the Office of the High Commissioner for Human Rights documented a sharp increase in reports of executions of Ukrainian prisoners of war, reaching the number of 32 such executions, significantly more than in any previous period.

Overall, Ukrainian law enforcement agencies are investigating 27 criminal cases regarding the execution of 54 Ukrainian prisoners of war by Russians since the beginning of Russia's large-scale invasion of Ukraine.

This relentless wave of violence against Ukrainian POWs is substantiated by numerous credible sources, including reports verified by the United Nations. The findings of the International Commission of Inquiry on Ukraine confirm a consistent pattern of widespread and systematic torture carried out by Russian authorities in detention facilities. Furthermore, the refusal of Russia to grant access to POWs and civilian detainees to representatives of the UN and ICRC only adds to the urgency of the situation.

We urge the members of the Security Council to prioritise this issue and contribute to determining the most effective strategies to address and put an end to these blatant violations of international humanitarian law.

Madam President,

Committing war crimes and denying responsibility for them has been a hallmark of Russia since the beginning of its aggression against Ukraine. Some of the most painful memories for Ukrainians are connected with the Bucha massacre. Recently, we marked the second anniversary of the liberation of Bucha. This liberation put a stop to the outrageous crimes committed by the Russian forces during the occupation of this city in March 2022.

Residents of Bucha and other settlements in the vicinity of Kyiv were indiscriminately shot, illegally detained, tortured, and summarily executed. They were deliberately fired at with automatic weapons when leaving buildings for food and water. Households were regularly raided with men often questioned and either killed on the spot or detained and later executed.

Ukrainian law enforcement collected more than 9,000 documents on war crimes committed in Bucha and its outskirts. About 1,800 civilians were killed. Ukraine identified 146 servicemen of the Russian armed forces as suspects for

war crimes committed in Bucha district, indicted 93, and convicted 19 Russian servicemen.

The Russian Federation continues to deny killings of civilians in Bucha, including through the Security Council platform. It is a cynical, although regular, behaviour of criminals denying their crimes. Denying, despite open-source evidence, satellite footage and findings of international mechanisms, including OHCHR, Independent International Commission of Inquiry on Ukraine, and OSCE Moscow Mechanism, which have debunked Russian denials and confirmed that the killings took place weeks before the liberation.

Madam President,

Even if the Putin and Hitler regimes are not identical twins, they share the same toxic DNA. Eighty years ago, almost a decade spent on appeasement resulted in a world war. The attempts to appease the new aggressor that we observed from 2014 to 2022 resulted in a full-scale war on the European continent.

The lessons of history must be learned. If the Security Council had existed during WWII, would its members have sat at the same table with Ribbentrop while the Nazis were destroying European cities and sending thousands of people to gas chambers? And yet, we now sit with modern reincarnations of Ribbentrop.

And we will again sit tomorrow at a propaganda show, and we will listen to new allegations against the country that defends itself and its people from elimination. And the Russian government and the Russian church will continue to declare through its GONGO, mentioned earlier, that [I quote] 'the entire territory of modern Ukraine should enter the zone of exclusive influence of Russia.' We don't need this mockery of diplomacy.

What we need is solidarity with Ukraine in exercising its inherent right to self-defence under Article 51 of the UN Charter, zero-tolerance towards Russian crimes, and a vision of peace based on the UN Charter. The vision endorsed by the UNGA Resolution of 23 February 2023 and developed within Ukraine's Peace Formula. The first Peace Summit will take place on 15–16 June in Switzerland and we invite all responsible nations to participate and to contribute to comprehensive, just, and lasting peace for Ukraine and for the world.

I thank you.

Борис ТАРАСЮК,
Постійний представник України
при Раді Європи

КРАЇНИ-ЧЛЕНИ РАДИ ЄВРОПИ СТОЯТИМУТЬ З УКРАЇНОЮ СТІЛЬКИ, СКІЛЬКИ БУДЕ ПОТРІБНО

— Які кроки робить Представництво для того, щоб залучати держави-члени Ради Європи до ініціатив України, як-от Формула миру та Кримська платформа?

— Завдяки наполегливій роботі Постійного представництва вдалося забезпечити активну підтримку з боку Ради Європи (РЄ) Формули миру Президента Володимира Зеленського, що підтвердив 4-й саміт РЄ в Рейк'явіку у травні 2023 року. Тоді країни-члени РЄ ухвалили підсумковий документ, висловивши «повну підтримку Україні та солідарність з її народом», а також заявили про готовність «стояти з Україною стільки, скільки буде потрібно». У документі наголошено: «Без відповідальності не може бути тривалого миру, і ми підтримуємо принципи справедливого і тривалого миру, викладені у Формулі миру Президента Зеленського». Фактично саміт став першим значним міжнародним форумом, який офіційно підтримав український план миру.

Тоді ж було створено Реєстр збитків, завданих агресією Росії проти України, що відкриває шлях до компенсацій. Це підтверджує зобов'язання країн РЄ не лише підтримувати Україну, а й активно працювати задля мирного врегулювання агресивної війни рф проти України, забезпечення справедливості та відновлення порушених прав.

Отже, РЄ вже є і надалі буде відігравати роль лідера в питаннях відновлення справедливості (пункт 7 Формули миру), зокрема через Реєстр збитків як перший крок до створення всеохоплюючого компенсаційного механізму.

Послідовна та наполеглива співпраця Постпредства з Генсекретарем РЄ Марією Пейчинович-Бурич щодо підтримання з боку останньої

діяльності Міжнародної Кримської платформи дає свої результати. Генеральний секретар особисто взяла участь в інавгураційному (2021 року) і онлайн у другому (2022 року) та третьому (2023 року) самітах Кримської платформи, схваливши їхні підсумкові спільні документи, а також спільні заяви учасників Міжнародної Кримської платформи з нагоди Дня спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

М. Пейчинович-Бурич звернулася з промовами до учасників Чорноморських безпекових конференцій Міжнародної Кримської платформи (ЧБК): 13 квітня 2023 року вона взяла участь в інавгураційній ЧБК у Бухаресті (Румунія), а 15 квітня 2024-го — у другій, яка проходила в Софії (Болгарія).

— Окресліть, будь ласка, основні проєкти та програми, які реалізує Рада Європи для України? Які напрями стоять на порядку денному?

— РЄ успішно реалізовує План дій Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023–2026 роки (ПД), який Комітет міністрів Ради Європи (КМРЄ) ухвалив 14 грудня 2022 року за підсумками консультацій з Урядом України. В нашій країні позитивно оцінюють результати цієї співпраці.

У межах цього плану з амбітним бюджетом на суму 50 мільйонів євро втілюють 30 проєктів, спрямованих на процеси відбудови та відновлення України, посилення потенціалу українських державних установ, підтримання демократичного управління, верховенства права, захисту основоположних прав громадян. Окрім постійної підтримки зусиль країни із дотримання зобов'язань як держави-члена РЄ, ПД також має на меті сприяти програмі реформ у межах європейської перспективи України відповідно до рішення Європейської ради від 23 червня 2022 року про надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС.

Ще одним важливим напрямом РЄ щодо підтримання України є розбудова її співпраці з Банком розвитку Ради Європи (БРРЄ) — фінансовою установою РЄ суто соціального спрямування.

З першого дня повномасштабної російської збройної агресії проти України 24 лютого 2022 року керівництво БРРЄ та країни-учасниці РЄ, які є його членами, демонструють підтримку України та її народу й долучаються до практичної допомоги. Протягом 2022 року банк виділив 10 мільйонів євро на допомогу особам з України, які рятуються від війни у країнах-членах БРРЄ.

Після того як Україна стала членом банку (у червні 2023 року), його діяльність у нашій країні набула конкретного й активного характеру. Вже у липні 2023 року для фінансування проєкту на території України БРРЄ виділив перший кредит на 2 мільйони євро. Кошти було спрямовано на відновлення зруйнованих через війну будинків, а це дозволило покращити

умови життя у 500 домогосподарствах, в яких мешкали уразливі групи населення — батьки-одинаки, особи похилого віку та особи з інвалідністю. У листопаді 2023 року БРРЄ погодив надання першого прямого кредиту Україні у розмірі 100 мільйонів євро на співфінансування (разом із Світовим банком) Рамкового проєкту «Зміцнення системи охорони здоров'я та збереження життя» («Heal Ukraine»). Його мета — термінове обслуговування у сфері охорони здоров'я вразливих верств населення, а також відновлення пошкоджених закладів із надання таких послуг. 27 березня 2024 року БРРЄ погодив Україні ще один кредит на суму 100 мільйонів євро на реалізацію проєкту «HOME. Компенсація за знищене майно», в межах якого заплановано видати 2000 житлових сертифікатів постраждалим особам, зокрема й учасникам бойових дій, особам з інвалідністю та багатодітним сім'ям.

Із загальної кількості кредитів, які БРРЄ затвердив з лютого 2022 року (4,1 млрд євро), майже третину (1,3 млрд євро) було спрямовано на проєкти, пов'язані з Україною, найперше — у країнах-членах БРРЄ, що прийняли осіб, які рятувалися від війни. Загальний обсяг грантів, що їх виділив банк сусіднім з Україною державам на покриття нагальних потреб вразливих осіб — жертв війни російської федерації, станом на кінець 2023 року склав 9,6 мільйонів євро.

Окрім грантів, БРРЄ налаштований долучатися й до післявоєнної діяльності з відновлення, відбудови й довготермінового соціального розвитку України. Співпраця з Україною є однією з основних цілей Стратегічного плану діяльності БРРЄ на 2023–2027 роки, з акцентом на першочергових потребах України у сферах охорони здоров'я та житла. Загальний обсяг портфеля операцій банку в Україні відповідно до зазначеного стратегічного плану складатиме близько 1,2–1,3 мільярдів євро.

Наразі БРРЄ опрацьовує питання реалізації нових проєктів в Україні, а також відкриття відділення у Києві, що дозволить краще координувати та об'єднати зусилля з РЄ, зокрема у межах Плану дій РЄ для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023–2026 роки.

— Який поступ у реалізації Плану дій Ради Європи для України на 2023–2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова»?

— Починаючи із 1 січня 2023 року, через співпрацю між РЄ, Офісом РЄ в Києві та відповідними партнерами в Україні (на їхні запити) в межах ПД розроблено та втілюють згідно із стандартами РЄ 30 проєктів, які стосуються таких напрямів:

- посилення під час війни реалізації Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) та інших питань, пов'язаних із цією конвенцією;
- підтримки виконання рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ);

- забезпечення збору фактів, документування та ефективного розслідування військових злочинів і грубих порушень прав людини в умовах війни з акцентом на вимогах та гарантіях ЄКПЛ;
- створення за юридичної експертної підтримки РЄ національної правової бази щодо компенсації за знищене або пошкоджене внаслідок російської агресії нерухоме майно;
- удосконалення захисту прав внутрішньо переміщених осіб та жертв війни, зокрема розроблення за експертного сприяння РЄ Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та операційного плану заходів з її реалізації;
- підтримання функціонування судової системи та заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, що його ухвалив Президент України;
- боротьби з дискримінацією, сприяння рівності та гідності, запобігання гендерному насильству; підвищення ефективності відповідних інституційних механізмів та міжвідомчої координації на національному та місцевому рівнях;
- захисту прав дітей з огляду на особливі, спричинені війною, ризики для переміщених дітей, а також тих, які позбавлені батьківського піклування, дітей без супроводу, дітей-жертв або свідків насильства;
- зміцнення, зокрема з урахуванням гендерного чинника, демократичного урядування для кращого проведення децентралізації та реформи місцевого самоврядування;
- забезпечення свободи ЗМІ та посилення етики, безпеки й захисту журналістів відповідно до стандартів РЄ та прецедентного права ЄСПЛ;
- експертної підтримки РЄ щодо оптимізації національного законодавства у боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, санкцій та розслідувань злочинів у фінансовій сфері.

У відповідь на численні запити національних органів влади 2024 року вже запущено або заплановано запуск додаткових проєктів у межах ПД у таких сферах: боротьба з кіберзлочинністю та обробка електронних доказів у пов'язаних з війною кримінальних провадженнях; реформування пенітенціарної системи; захист прав, зокрема соціальних, ветеранів, військовослужбовців та членів їхніх сімей; зміцнення конституційної юстиції; боротьба з корупцією; збереження та примноження культури і культурної спадщини.

Станом на початок травня 2024 року ПД уже профінансовано більше ніж на половину — понад 34 мільйони євро надійшло від 27 контрибуторів, найбільшими з яких є Фінляндія, Німеччина, Європейський Союз, Норвегія, Швеція, Швейцарія, Данія, Франція, Нідерланди, Ірландія,

Польща, Велика Британія. До цієї суми також увійшли 6 мільйонів євро, які виділила з регулярного бюджету РЄ.

— Яких заходів уживає Рада Європи та її органи для допомоги українським дітям, зокрема тим, яких незаконно вивезли в росію?

— Викрадення, незаконна депортація або переміщення українських дітей є складниками злочину геноциду українського народу та воєнними злочинами, що їх скоїла рф.

На міжнародному рівні триває робота, спрямована на протидію таким злочинам агресора, пошук інструментів, які могли б зупинити незаконну депортацію, та найкращих можливих механізмів і умов для повернення наших дітей до родин і офіційних опікунів, захист усіх їхніх прав та свобод.

Питання захисту прав українських дітей обговорюють у РЄ на всіх рівнях.

Зокрема, важливо звернути увагу на рішення 4-го саміту глав держав та урядів Ради Європи, ухвалені резолюції і рекомендації Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), рішення і рекомендації КМРЄ, декларації Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи, заяви Комісара Ради Європи з прав людини на підтримку України, які містять заклик до звільнення та повернення всіх депортованих і переміщених цивільних осіб, і насамперед дітей.

16–17 травня 2023 року в Ісландії проходив 4-й саміт глав держав та урядів Ради Європи. За його результатами було ухвалено низку важливих рішень, зокрема прийнято декларацію, присвячену українським дітям, яких було незаконно вивезено на територію росії чи тимчасово окуповані нею території України, із закликом до негайного їх повернення та притягнення винних до відповідальності. Глави держав і урядів країн-членів РЄ підтвердили прагнення працювати з міжнародним співтовариством і підтримувати українську владу, щоб забезпечити термінове повернення в Україну дітей, яких було незаконно переміщено та депортовано.

В усіх ухвалених документах РЄ наголошено, що репатріація дітей, їхня реабілітація та створення умов для возз'єднання сімей задля збереження ідентичності дітей України має стати пріоритетом для держав-членів РЄ.

Крім того, Комісар Ради Європи з прав людини у своїх рекомендаціях акцентує на невідкладному пошуку та впровадженні конкретних рішень і механізмів, які б уможливили возз'єднання із сім'ями всіх дітей, переміщених з України до росії та на тимчасово окуповані росією території, зокрема через ідентифікацію та реєстрацію несупроводжуваних і розлучених з батьками дітей та сприяння процедурам розшуку і возз'єднання сімей.

У квітні 2023 року в межах Парламентської асамблеї за участю першої леді України Олени Зеленської відбулися термінові дебати на тему: «Депортації та насильницькі переміщення українських дітей та інших цивільних осіб до російської федерації або на тимчасово окуповані території України: створення умов для їхнього безпечного повернення, припинення цих злочинів та покарання винних». За їх підсумками було ухвалено резолюцію та рекомендацію, у яких наголошено, що насильницьке переміщення дітей з однієї групи в іншу з наміром знищити повністю або частково національну, етнічну, расову або релігійну групу вважається злочином геноциду відповідно до пункту (e) статті 2 Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року, що збігається із задокументованими доказами депортації та насильницького переміщення українських дітей до російської федерації або на території, що тимчасово перебувають під російською окупацією.

У січні 2024 року в межах ПАРЄ, також з участю Олени Зеленської, було проведено термінові дебати на тему: «Становище дітей України», за підсумком яких асамблея схвалила резолюцію і рекомендацію. Зокрема, у тексті резолюції вона рішуче засуджує агресивну війну росії та масові порушення прав українських дітей, підкреслюючи, що дітей за жодних обставин не повинні використовувати як інструменти війни або трофеї; визнає зусилля європейських країн щодо приймання українських дітей та ініціативи України, такі як план дій «Bring Kids Back UA», спрямовані на повернення депортованих дітей; висловлює глибоке занепокоєння стосовно долі дітей, яких було примусово переміщено на підконтрольні росії території, визначаючи ці дії як потенційні воєнні злочини та геноцид. Асамблея закликає росію та білорусь негайно припинити депортацію і примусове переміщення дітей та спонукає до міжнародної співпраці у розшуку їх, репатріації та реінтеграції. Варто відзначити, що наразі реалізують ініціативу ПАРЄ зі створення Мережі щодо становища дітей України в межах імплементації зазначеної резолюції.

В ухваленій рекомендації Парламентська асамблея закликає призначити спеціального доповідача КМРЄ з питань становища та повернення українських дітей, депортованих і примусово переміщених російською федерацією та білоруссю. Очікують, що спеціальний доповідач відіграватиме важливу роль у забезпеченні повернення всіх дітей до України, зважаючи на їхні найкращі інтереси. Це насамперед стосується сиріт та дітей, які втратили батьківську опіку, а також усіх, які нині перебувають без супроводу дорослих під контролем російської федерації.

У березні 2024 року на 46 сесії Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи обговорювали питання порядку денного «Війна рф проти України» та проводили дебати на тему: «Захист прав дітей України».

За підсумками дискусії було ухвалено Декларацію у зв'язку з другими роковинами війни РФ проти України, в якій рішуче засуджено агресію росії проти України, що триває, і пов'язані з цим серйозні порушення прав людини та норм міжнародного права, зокрема щодо дітей.

Ба більше, РЄ реалізує низку проєктів відповідно до ПД, як-от «Захист прав дітей під час війни та в післявоєнний період в Україні», спрямований на допомогу українським дітям.

Важливо відзначити роль РЄ у забезпеченні найкращих інтересів дітей, які проживають у державах-членах організації. 30 листопада 2023 року саме з цією метою було створено Консультативну групу Ради Європи з питань дітей України (CGU).

— Які перспективи розгляду справ України й українських громадян проти російської федерації в Європейському суді з прав людини з огляду на виключення росії з Ради Європи?

— 2023 рік беззаперечно був динамічним, адже посилено роботу у справах проти росії. Окремо варто відзначити міждержавну справу «Україна та Нідерланди проти Росії», яка складається із заяв, що безпосередньо стосуються злочинів на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей та грубих порушень прав людини.

Загалом до справи внесено 4 провадження:

1. «Україна проти Росії (щодо Криму)» за заявами № 20958/14 та № 38334/18;

2. «Україна та Нідерланди проти Росії» за заявами № 8019/16, № 43800/14, № 28525/20 та № 11055/22 — стосується подій на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей та порушень прав людини під час повномасштабного вторгнення Росії;

3. «Україна проти Росії (VIII)» за заявою № 55855/18 — щодо захоплених моряків;

4. «Україна проти Росії (IX)» за заявою № 10691/21 — стосовно вбивств опонентів російської федерації.

Після початку слухань 26 січня 2022 року рішенням від 25 січня 2023 року ЄСПЛ визнав частково прийнятною міждержавну справу «Україна та Нідерланди проти Росії» за заявами № 8019/16, № 43800/14 та № 28525/20, перейшовши до розгляду по суті. Суд визнав прийнятними скарги про адміністративні практики:

- незаконні напади на цивільних осіб і збиття літака, порушення статті 2;
- катування цивільних осіб та українських військових у полоні та інше поводження, що суперечить конвенції, порушення статті 3;
- примусова праця, порушення статті 4;
- викрадення, незаконне утримування під вартою, арешти, порушення статті 5;

- залякування релігійних груп та напади на них, порушення статті 9;
- переслідування незалежних журналістів та блокування українських засобів масової інформації, порушення статті 10;
- знищення приватної власності та її незаконне відчуження, порушення статті 1 Протоколу № 1;
- заборони навчання українською мовою, порушення статті 2 Протоколу № 1;
- переслідування цивільних осіб за ознакою походження, а також громадян, що підтримують територіальну цілісність України, порушення статті 14.

17 лютого 2023 року ЄСПЛ об'єднав дві міждержавні справи — «Україна та Нідерланди проти Росії» (№ 8019/16, № 43800/14, № 28525/20 та «Україна проти Росії (X)» (№ 11055/22) в одне провадження «Україна та Нідерланди проти Росії» за заявами № 8019/16, № 43800/14, № 28525/20 та № 11055/22.

ЄСПЛ також відмовив у задоволенні позовних вимог у повному обсязі у справі «Росія проти України» (№36958/21).

Має місце активізація й оптимізація роботи у справах, що не стосуються обставин російської агресії, як-от координування виконання рішень ЄСПЛ — низки справ щодо структурно-системних проблем — досі є пріоритетом. Поза увагою не залишаються й інші рішення ЄСПЛ. Робота над їх виконанням є постійною, і попри всі виклики війни КМРЄ щоразу відзначає прогрес України, зокрема:

- ухвалення Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та плану заходів з її реалізації; зміни до статті 127 Кримінального кодексу України, спрямовані на приведення поняття злочину катування відповідно до міжнародних стандартів; інституційні та заходи з нарощування потенціалу для запобігання і викорінення катувань (група справ «Каверзін / Афанасьєв / Бєлоусов проти України» — протидія катуванню та жорстокому поводженню з боку правоохоронних органів);
- значні реформи в Національній поліції та законодавстві, що регулює її функціонування, а також запровадження правил планування та проведення поліцейських операцій (у межах справи «Юхимович проти України» — вбивство особи під час засідки внаслідок невиправданого застосування сили з боку міліції);
- схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року (справа «Сукачов проти України» — про умови тримання під вартою);
- оновлення Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2025 та Плану заходів щодо її реалізації (група справ «Бурмич та інші проти України»);

- позитивні тенденції в національній судовій практиці щодо висловлення політичних поглядів; реформа в сфері адміністративних правопорушень (справа «Швидка проти України» — притягнення до адмінвідповідальності за вираження поглядів);
- судова реформа та законодавчі, інституційні й практичні заходи для підвищення ефективності та скорочення тривалості цивільних і кримінальних проваджень (група справ «Меріт / Науменко проти України»);
- відновлення роботи Вищої ради правосуддя та заходи щодо забезпечення повноцінного функціонування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (справа «Олександр Волков проти України»);
- запровадження механізму перегляду покарань у вигляді довічного позбавлення волі («Петухов проти України»);
- повторне запровадження та відновлення повноцінної роботи органів прокурорського самоврядування і дисциплінарних органів (група справ «Луценко / Тимошенко проти України»);
- усунення законодавчої прогалини щодо досудового тримання під вартою у період між закінченням розслідування і початком судового розгляду та позитивна тенденція зменшення кількості судових рішень, що санкціонують тримання під вартою (група справ «Чанєв / Ігнатов проти України»).

2023 року КМРЄ припинив нагляд за виконанням 75 рішень (закрито), 10 з яких є передовими, тобто мають вплив на інші справи. Окрім того, групу справ «Полях та інші проти України» (щодо люстраційних перевірок) тепер переведено з посиленого нагляду у стандартний, а у групі Кавержін / Афанасьєв / Бєлоусов уперше з 2005 року знято з нагляду 3 індивідуальні справи.

Є підстави вважати, що 2024 року таку практику продовжать. Це результат значних щоденних зусиль державних органів України, найперше — Міністерства юстиції та Уповноваженого у справах ЄСПЛ. Зокрема, за підсумками 1492-го засідання КМРЄ у березні 2024 року, присвяченого нагляду за виконанням рішень ЄСПЛ, Комітет міністрів відзначив індивідуальні заходи, яких було вжито у справах «Куликов та інші проти України» та «Гуменюк та інші проти України», а саме — скасування ст. 375 Кримінального кодексу України, ухвалення закону про переведення суддів старого складу Верховного Суду України до Верховного Суду, створеного відповідно до конституційних змін 2016 року; привітав повноцінне відновлення роботи Вищої ради правосуддя і її дисциплінарної функції та Вищої кваліфікаційної комісії суддів та закликав завершити формування служби дисциплінарних інспекторів.

Окрім того, КМРЄ припинив нагляд за виконанням рішення у справі «Гуменюк та інші проти України» після того, як державні органи відновили порушені права заявників та вжили загальних заходів, спрямованих на запобігання таких порушень у майбутньому.

— Під час саміту Ради Європи в Рейк'явіку в травні 2023 року було ухвалено рішення про створення Реєстру збитків для України, що є кроком до впровадження міжнародного компенсаційного механізму. Розкажіть, будь ласка, про його функціонування. Які ще розглядають ініціативи, що могли б зробити внесок у створення компенсаційного механізму?

— Реєстр збитків, які заподіяла агресія російської федерації проти України (Реєстр збитків для України), — це міжнародна база даних, яка слугуватиме для обліку доказів та претензій щодо збитків, втрат або шкоди, що їх було завдано усім зацікавленим фізичним та юридичним особам, а також державі Україна міжнародно-протиправними діями росії в Україні або проти неї. Його створила РЄ у травні 2023 року.

Реєстр відкритий до приєднання для всіх держав-членів РЄ, а також для країн, які не входять до РЄ, але висловили підтримку Україні. Станом на березень 2024 року до реєстру приєдналися 40 країн-членів РЄ, а також Канада, США, Японія та Європейський Союз.

Штаб-квартира Реєстру збитків розташована в Гаазі (Нідерланди), де працює міжнародна команда експертів РЄ, а джерелом фінансування є внески держав-учасниць.

Реєстр має дві основні мети:

1. Стати централізованим сховищем для доказів та інформації про шкоду, якої завдала Україні російська федерація.

2. Слугувати основою для розробки комплексного механізму компенсації жертвам російської агресії.

Сам реєстр не передбачає відшкодування збитків. Однак інформацію, яку він містить, буде використано на підтримку зусиль України щодо отримання компенсації від росії, а також для документування масштабів та наслідків російської агресії.

Реєстр є першим кроком на шляху до створення міжнародного всеосяжного механізму компенсації жертвам російської агресії. У Рейк'явіцькій декларації, ухваленій за результатами 4-го саміту глав держав та урядів, лідери країн-членів РЄ погодилися співпрацювати з міжнародним співтовариством у подальшій розробці такого механізму, **який буде створено за окремим міжнародним документом та складатиметься з комісії з розгляду заяв та компенсаційного фонду.** Водночас вони наголосили на обов'язку російської федерації сплатити збитки, яких завдала її агресивна війна.

Очікують, що комплексний механізм компенсації базуватиметься на принципі міжнародної відповідальності. Це означає, що росія відповідатиме за шкоду, заподіяну Україні та її громадянам. Передбачають, що він забезпечить відшкодування широкого спектра втрат, зокрема фізичну та моральну шкоду, економічні збитки.

Одним із керівних органів Реєстру збитків для України є Рада. Вона пропонує правила та положення, що регулюють його роботу. Також Рада має найвищі повноваження щодо визначення прийнятності внесення до реєстру заяв, які очікуватимуть розгляду майбутньої компенсаційної комісії. Рада проводитиме засідання так часто, як це необхідно, але не рідше одного разу на квартал.

На установчому засіданні (11–15 грудня 2023 року) Рада Реєстру збитків для України обрала голову і заступника голови, схвалила правила та процедури своєї роботи. Як одне з нагальних питань обговорила категорії заяв про відшкодування збитків, прийнятні для подання до реєстру.

Головою було обрано Роберта Спано, партнера юридичної фірми «Gibson, Dunn & Crutcher», експрезидента ЄСПЛ; заступницею — докторку К'яру Джорджетті, професорку юридичної школи Річмонда.

Окрім голови та заступниці, членами Ради є: Вейо Хейсканен (Фінляндія), Юлія Кирпа (Україна), Олександра Менжиковська (Польща), Люсі Рід (США) та Норберт Вюлер (Німеччина).

1 березня 2024 року Рада Реєстру збитків ухвалила перший пакет правил та положень реєстру, необхідних, щоб уможливити подання заяв. Він містить правила подання, обробки та внесення заяв, а також категорії заяв, які є прийнятними для додавання в реєстр (опубліковані на відповідному вебсайті).

22 березня 2024 року в межах візиту Генерального секретаря Ради Європи в Україну було відкрито сателітний офіс Реєстру збитків для України в Києві.

2 квітня 2024 року відбулося четверте засідання Конференції учасників Реєстру збитків для України, під час якого було оголошено про **відкриття реєстру для подання заяв.**

Станом на травень 2024 року приймали заяви з однієї категорії — пошкодження або знищення житлового нерухомого майна. Заяву до реєстру можна подати лише в електронній формі через українську платформу «Дія» — мобільний застосунок або вебпортал.

— Яких успіхів уже вдалося досягнути у створенні спеціального трибуналу для покарання відповідальних за агресію рф проти України?

— В РЄ активно просувають ідею створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України — як на рівні Комітету міністрів, так і на рівні ПАРЄ.

ПАРЄ значною мірою підтримує створення спеціального трибуналу. Це підтверджує низка ухвалених резолюцій та рекомендацій:

1. **Резолюції 2433 і 2436 та рекомендації 2228 і 2231 (квітень 2022 року)** закликають до створення міжнародного кримінального трибуналу зі штаб-квартирою у Страсбурзі.

2. **Резолюція 2463 (жовтень 2022 року)** вимагає прискорення процесу створення трибуналу та компенсаційного механізму з відшкодування збитків.

3. **Рекомендація 2245 (січень 2023 року)** запрошує учасників саміту в Рейк'явіку підтримати ініціативу зі створення трибуналу та забезпечити відповідальність рф за агресію проти України.

4. **Резолюція 2482 (січень 2023 року)** підтримує створення спеціального міжнародного трибуналу та розширення його юрисдикції на агресію, яку рф розпочала ще в лютому 2014 року.

5. **Резолюція 2506 (червень 2023 року)** закликає до якнайшвидшого створення спеціального трибуналу за злочин агресії проти України.

У червні 2024 року заплановано розгляд доповіді «Правові та правозахисні аспекти агресії Російської Федерації проти України», присвяченої власне правовим аспектам створення спеціального трибуналу.

15 вересня 2022 року КМРЄ вперше підтвердив необхідність забезпечення всебічної системи відповідальності за серйозні порушення міжнародного права внаслідок російської агресії проти України, висловив зацікавлення в українських пропозиціях щодо створення спеціального трибуналу.

У травні 2023 року питання про його формування підтримали на саміті глав держав і урядів у Рейк'явіку, а це свідчить про серйозність намірів щодо забезпечення відповідальності за агресію.

Наразі в РЄ активно опрацьовують модель заснування спеціального трибуналу на основі договору між РЄ та Урядом України. На думку експертів, ця модель є перспективною з огляду на її швидкість та простоту реалізації.

— Розкажіть, будь ласка, про проєкти публічної дипломатії, які організовує Постійне представництво для висвітлення війни росії проти України.

— Постійне представництво України при Раді Європи (ППУ при РЄ) активно використовує проєкти публічної дипломатії для поширення фактів реалій війни, яку росія розв'язала проти України, у міжнародному вимірі та доведення важливості підтримки останньої з боку партнерів у цей період широкомасштабної російської агресії.

Протягом 2022–2024 років ППУ при РЄ ініціювало та підтримувало численні заходи, які висвітлювали культурне багатство України, її суспільно-політичні виклики та героїзм народу у часи війни. Вагомою частиною його діяльності стало зосередження уваги міжнародної спільноти на гуманітарних та правових питаннях, що стосуються України.

У квітні 2022 року було організовано виставку «Stand with Ukraine» — фото- та відеоматеріали підкреслювали мужність українців у боротьбі з російською повномасштабною агресією. У червні того ж року відкрили

фотовиставку «#OntheFrontlineOfTruth», присвячену роботі журналістів на фронті. В жовтні привернення уваги до порушень прав людини в окупованому Криму було підкріплено сайд-івентом «Crimea in the darkness» та мистецьким заходом «Hope for Ukraine», який здобув високі відгуки.

2023 рік Постійне представництво активно розпочало з організації заходу, приуроченого до заснування спеціального міжнародного трибуналу для покарання за злочин агресії. У квітні виступ дитячого музичного ансамблю «Зернятко» закликав підтримати резолюції, спрямовані на захист прав дітей. Червневий івент «Bring The Band Home» акцентував на потребі захисту українських військовополонених. У жовтні було проведено культурний захід, який підкреслив роль українських жінок у війні через дефіле вишиванок. Листопад відзначився проєктом «Culture vs War», що відобразив культурну стійкість України.

Завершення 2023 року, як і 2022-го, ознаменував благодійний різдвяний ярмарок, який зібрав представників 23 країн з метою підтримання України. У січні 2024 року ППУ при РЄ ініціювало відкриття двох виставок: «Щоденники війни: непочуті голоси українських дітей» та «Без кордонів: Нерозказані історії України», а також український сайд-івент, що підкреслив важливість міжнародних санкцій для глобального миру.

19 лютого 2024 року в РЄ відкрили виставку «Світанок, діти України» французького митця українського походження Юрія Білака, присвячену українським дітям, у яких через повномасштабне вторгнення російський агресор украв дитинство — й одного дня змусив їх прокинутися на світанку дорослими.

Відтак 23 лютого 2024 року було представлено картину французького художника-концептуаліста Жана П'єра Рейно «Герніка-Україна» як доказ того, що світ не є байдужим до героїчного народу України, який вже два роки поспіль чинить спротив повномасштабній військовій агресії росії.

Постійне представництво у співпраці з українсько-французькими громадськими організаціями та асоціаціями, як-от «МІСТ», «Support Action Ukraine», «PromoUkraïna», організовує покази художніх та документальних фільмів про війну в Україні. Ці кінострічки не лише відображають події на передовій, а й розкривають глибокий внутрішній світ та емоції людей, які її переживають. Перегляд їх дає можливість глядачам поглянути на війну як на реальну трагедію, що впливає на життя мільйонів людей.

Наприклад, 21 березня 2024 року в РЄ у Страсбурзі відбулася прем'єра повнометражного документального фільму «Культура vs війна».

Культурна дипломатія є потужним та водночас доступним інструментом викладення реальності перед широкою аудиторією та міжнародною спільнотою. Вона допомагає краще усвідомити важливі проблеми та підтримувати солідарність із країною, яка переживає випробування. Крім

того, сприяє поглибленню розуміння та співчуття до трагедії, що сталася, та мобілізує міжнародну допомогу і підтримку.

Наприклад, одним із таких заходів став симфонічний концерт «Les Enfances Volées», який було організовано за сприяння ППУ при РЄ 28 березня 2024 року. Участь у події взяли Молодіжний симфонічний оркестр України та дитячі хори «Вогник» і «Дзвіночок» під керівництвом видатної української диригентки Оксани Линів. Вагомими подіями стали показ у страсбурзькому кінотеатрі документального фільму Мстислава Чернова «20 днів у Маріуполі», який 2024 року отримав кінематографічну нагороду «Оскар» за кращий документальний фільм, та концерт Національної заслуженої капели бандуристів України імені Георгія Майбороди.

Ба більше, Постійне представництво намагається підтримувати тісні зв'язки з українською громадою у Страсбурзі. Для цього ми організовуємо вечори читання української поезії, які стають майданчиком для представлення творчості та культурного доробку України. Ці заходи сприяють зміцненню взаємодії між українцями, які проживають у Страсбурзі, та місцевими громадянами, а також популяризують українську культуру серед міжнародної аудиторії.

Borys TARASYUK,
Permanent Representative of Ukraine
to the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE MEMBER STATES WILL STAND WITH UKRAINE FOR AS LONG AS IT TAKES

— What steps does the Representation take to engage Council of Europe member states in Ukraine's initiatives, such as the Peace Formula and the Crimea Platform?

— The Permanent Representation's persistent work helped ensure the Council of Europe's (CoE) active support for President Volodymyr Zelenskyy's Peace Formula, as confirmed at the 4th CoE Summit in Reykjavík in May 2023. At the summit, CoE member states adopted a final document expressing 'full support to Ukraine and its people' and declared their readiness to 'stand with Ukraine for as long as it takes'. The document emphasises that 'Without accountability, there can be no lasting peace, and we support the principles for a just and lasting peace as outlined in President Zelenskyy's Peace Formula'. This summit became the first major international forum to endorse the Ukrainian peace plan officially.

Additionally, the summit established a Register of Damage caused by russia's aggression against Ukraine, paving the way for compensation. This action reaffirms the commitment of CoE countries not only to support Ukraine but also to actively work towards a peaceful settlement of russia's aggressive war against Ukraine, ensuring justice, and restoring violated rights.

Therefore, the CoE already plays and will continue to play a leading role in justice restoration issues (point 7 of the Peace Formula), notably through the Register of Damage, which is a first step towards creating a comprehensive compensation mechanism.

The consistent and persistent cooperation of the Permanent Representation with CoE Secretary General Marija Pejčinović Burić in supporting the activities of the International Crimea Platform is yielding results. The Secretary General personally participated in the inaugural (2021) and online in the second (2022) and third (2023) Crimea Platform summits, endorsing their final joint documents and joint statements by the participants of the International Crimea Platform on the Day of Resistance to Occupation of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol.

Marija Pejčinović Burić addressed the participants of the Black Sea Security Conferences of the International Crimea Platform (BSSC): on 13 April 2023,

she participated in the inaugural BSSC in Bucharest (Romania), and on 15 April 2024, in the second one held in Sofia (Bulgaria).

— Could you please outline the main projects and programmes the Council of Europe for Ukraine implemented? What areas are on the agenda?

— The Council of Europe is successfully implementing its Resilience, Recovery and Rebuilding Action Plan for Ukraine covering 2023–26 (AP), adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe (CMCE) on 14 December 2022 following consultations with the Government of Ukraine. Our country positively assesses the results of this cooperation.

The plan, with an ambitious budget of €50 million, includes 30 projects aimed at rebuilding and restoring Ukraine, strengthening the capacity of Ukrainian state institutions, supporting democratic governance, the rule of law, and protecting citizens' fundamental rights. Besides ongoing support for Ukraine's efforts to meet its obligations as a CoE member state, the AP also aims to advance the reform programme within the framework of Ukraine's European perspective, following the European Council's decision on 23 June 2022 to grant Ukraine candidate status for EU membership.

Another significant direction of the CoE's support for Ukraine involves enhancing its cooperation with the Council of Europe Development Bank (CEB) — a CoE financial institution with an exclusively social mandate.

Since the onset of russia's full-scale armed aggression against Ukraine on 24 February 2022, CEB leadership and its CoE member countries have demonstrated support for Ukraine and its people and have contributed to practical assistance. In 2022, the bank allocated €10 million to help Ukrainians fleeing the war to CEB member countries.

Following Ukraine's membership in the CEB (in June 2023), the bank's activities in Ukraine became concrete and active. In July 2023, the CEB provided its first loan of €2 million to finance a project in Ukraine. These funds went towards rebuilding homes destroyed by the war and improving living conditions for 500 households inhabited by vulnerable groups — such as single parents, the elderly, and people with disabilities. In November 2023, the CEB approved its first direct loan to Ukraine, amounting to €100 million, to co-finance (along with the World Bank) the Heal Ukraine Framework Project. This project aims to provide urgent healthcare services for vulnerable populations and restore damaged healthcare facilities. On 27 March 2024, the CEB approved another €100 million loan to implement the HOME. Compensation for Destroyed Property project, which plans to issue 2,000 housing certificates to affected individuals, including combatants, people with disabilities, and large families.

Since February 2022, the CEB has approved a total of €4.1 billion in loans, with nearly a third (€1.3 billion) allocated to Ukraine-related projects, primarily in CEB member countries that have welcomed people fleeing the war. As

of late 2023, the total grants allocated by the bank to Ukraine's neighbouring states to cover the urgent needs of vulnerable persons — victims of russia's war — amounted to €9.6 million.

In addition to grants, the CEB aims to contribute to Ukraine's post-war recovery, reconstruction, and long-term social development. Cooperation with Ukraine is a primary goal of the CEB's Strategic Plan for 2023–27, focusing on Ukraine's urgent needs in healthcare and housing. According to this strategic plan, the bank's overall operational portfolio in Ukraine will be around €1.2–€1.3 billion.

Currently, the CEB is considering implementing the new projects in Ukraine and preparing to open an office in Kyiv, which would enhance coordination and alignment of efforts with the CoE, particularly under the Resilience, Recovery and Rebuilding Action Plan for Ukraine (2023–26).

— What progress has the Council of Europe made in implementing its Action Plan titled Resilience, Recovery and Rebuilding for Ukraine (2023–26)?

— Since 1 January 2023, a total of 30 projects have been developed and implemented under the AP, adhering to CoE standards, through cooperation between the CoE, the CoE Office in Kyiv, and relevant partners in Ukraine (at their request). These projects address the following areas:

- Strengthening the implementation of the European Convention on Human Rights (ECHR) and other related issues during the war;
- Supporting the enforcement of European Court of Human Rights (ECtHR) decisions;
- Ensuring the collection of facts, documentation, and effective investigation of war crimes and gross human rights violations during the war, with a focus on the requirements and guarantees of the ECHR;
- Creating a national legal framework for compensation for property destroyed or damaged due to russian aggression, with legal expertise support from the CoE;
- Improving the protection of the rights of IDPs and war victims, including the development of a State Policy Strategy on Internal Displacement for the period up to 2025 and an operational plan for its implementation, with expert assistance from the CoE;
- Maintaining the functioning of the judicial system and measures aimed at implementing the Comprehensive Strategic Plan for Reforming Law Enforcement Agencies as part of Ukraine's security and defence sector for 2023–27, approved by the President of Ukraine;
- Combating discrimination, promoting equality and dignity, preventing gender-based violence, and enhancing the effectiveness of relevant institutional mechanisms and interagency coordination at national and local levels;
- Protecting children's rights, considering the special war-induced risks for displaced children, children deprived of parental care, unaccompanied children, and child victims or witnesses of violence;

- Strengthening democratic governance, including a gender perspective, for better decentralisation and local government reform;
- Ensuring media freedom and enhancing ethics, safety, and protection of journalists according to CoE standards and ECtHR case law;
- Providing CoE expert support for optimising national legislation in combating money laundering, financing terrorism, sanctions, and financial crime investigations.

In response to numerous requests from national authorities, the CoE has launched or planned additional projects for 2024 under the AP in such areas: combating cybercrime and handling electronic evidence in war-related criminal proceedings; reforming the penitentiary system; protecting the rights, including social rights, rights of veterans, military personnel, and their families; strengthening constitutional justice; fighting corruption; preserving and enhancing culture and cultural heritage.

As of early May 2024, contributors have already funded more than half of the AP, with over €34 million received from 27 contributors, the largest among which are Finland, Germany, the European Union, Norway, Sweden, Switzerland, Denmark, France, the Netherlands, Ireland, Poland, and the United Kingdom. Moreover, this amount includes an additional €6 million allocated from the CoE's regular budget.

— What measures are the Council of Europe and its bodies taking to assist Ukrainian children, particularly those illegally brought to russia?

— The abduction, illegal deportation, or transfer of Ukrainian children constitutes elements of the crime of genocide against the Ukrainian people and war crimes committed by the russian federation.

International efforts focus on countering such crimes by the aggressor, finding tools to stop illegal deportations, and establishing the best possible mechanisms and conditions for returning our children to their families and official guardians, ensuring the protection of all their rights and freedoms.

The issue of protecting the rights of Ukrainian children is a subject of discussion in the CoE at all levels.

Notably, the following points emphasise the need to release and return all deported and displaced civilians, especially children: the decisions of the 4th Summit of Heads of State and Government of the Council of Europe; the resolutions and recommendations of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE); the decisions and recommendations of the Committee of Ministers of the Council of Europe (CMCE); the declarations of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe; statements of the Council of Europe Commissioner for Human Rights in support of Ukraine.

On 16–17 May 2023, the 4th Summit of Heads of State and Government of the Council of Europe took place in Iceland. The significant decisions of this summit

included a declaration specifically addressing Ukrainian children whom the aggressor unlawfully transported to russia or temporarily occupied Ukrainian territories, urging their immediate return and accountability for those responsible. The Heads of State and Government of the CoE member countries reaffirmed their commitment to work with the international community and support the Ukrainian authorities in ensuring the urgent return of children whom the aggressor unlawfully transferred and deported.

All adopted CoE documents emphasise that the repatriation of children, their rehabilitation, and the creation of conditions for family reunification to preserve the identity of Ukrainian children must become a priority for CoE member states.

Furthermore, the Council of Europe Commissioner for Human Rights has emphasised the urgent need to search for and implement specific solutions and mechanisms that facilitate the reunification of children displaced from Ukraine to russia or Ukrainian territories under russian de facto control. Key actions include identifying and registering unaccompanied and separated children and supporting family tracing and reunification procedures.

In April 2023, an urgent debate took place within the Parliamentary Assembly with the participation of Olena Zelenska, First Lady of Ukraine, on the topic 'Deportations and forcible transfers of Ukrainian children and other civilians to russian federation or Ukrainian territories temporarily occupied: create conditions for their safe return, stop these crimes and punish the perpetrators'. As a result, the Assembly adopted a resolution and recommendations emphasising that the forcible transfer of children from one group to another group, with the intention to destroy, totally or in part, a national, ethnic, racial or religious group is considered as a crime of genocide under Article 2, paragraph (e), of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Genocide Convention, 1948). These actions align with documented evidence of deportations and forcible transfer of Ukrainian children to the russian federation or Ukrainian territories under russian de facto control.

In January 2024, the PACE, with Olena Zelenska's participation, held a debate under the urgent procedure 'Situation of the children of Ukraine', leading to the Assembly's resolution and recommendation approval. The resolution strongly condemns russia's aggressive war and massive violations of Ukrainian children's rights, highlighting that 'children should never be used as means of exerting pressure or as war trophies'. It acknowledges European countries' efforts in accepting Ukrainian children and Ukraine's initiatives, for instance, the Bring Kids Back UA action plan aimed at repatriating deported children. The Assembly expresses deep concern about the fate of children forcibly transferred to territories under russia's control, identifying that these practices constitute war crimes and possible genocide. The Assembly calls on russia and belarus to immediately cease deportations and forced transfers of children and encourages international

cooperation in their search, repatriation, and reintegration. It is noteworthy that PACE is currently implementing the initiative to establish a Network on the situation of the children of Ukraine as part of implementing the aforementioned resolution.

In its adopted recommendation, the Parliamentary Assembly calls for the CMCE to establish a mandate of Special Rapporteur on the situation and return of Ukrainian children deported and forcibly transferred by the russian federation and belarus. The expectation is that the Special Rapporteur will play a crucial role in ensuring the return of all children to Ukraine, considering their best interests. The focus primarily concerns orphans and children who have lost parental care, as well as all unaccompanied minors whom the russian federation currently controls.

In March 2024, the 46th session of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe addressed the agenda item 'russian federation's war of aggression against Ukraine' and the debate on 'Protecting the Rights of Ukrainian Children'.

The discussion resulted in adopting a Declaration on the second anniversary of Russian Federation's war against Ukraine, which strongly condemned russia's ongoing aggression and related severe violations of human rights and international law, particularly concerning children.

Moreover, the CoE is implementing several projects under the AP, specifically the project titled Protecting the Rights of Children in the war and a post-war context, which aims to assist Ukrainian children.

It is worth noting the CoE's role in ensuring the best interests of children living in its member states. On 30 November 2023, the Council of Europe Consultation Group on the Children of Ukraine (CGU) came into existence for this purpose.

— What are the prospects for consideration of Ukraine and Ukrainian citizens' cases against the russian federation in the European Court of Human Rights considering russia's exclusion from the Council of Europe?

— The year 2023 has been undeniably dynamic, with intensified efforts in cases against russia. Notably, the inter-state case Ukraine and the Netherlands v. Russia involves claims directly related to crimes in the temporarily occupied territories of Donetsk and Luhansk regions and gross human rights violations. The case comprises four proceedings:

1. *Ukraine v. Russia (re Crimea)*, application No. 20958/14 and 38334/18;
2. *Ukraine and the Netherlands v. Russia*, application No. 8019/16, 43800/14, 28525/20 and 11055/22 — related to events in the temporarily occupied territories of Donetsk and Luhansk regions and human rights violations during Russia's full-scale invasion;
3. *Ukraine v. Russia (VIII)*, application No. 55855/18 — concerning captured sailors;

4. *Ukraine v. Russia (IX)*, application No. 10691/21 — regarding the murders of russian federation opponents.

Following the start of hearings on 26 January 2022, the ECtHR, by its judgment of 25 January 2023, declared partially admissible the inter-state case *Ukraine and the Netherlands v. Russia* under applications No. 8019/16, No. 43800/14 and No. 28525/20, proceeding to the merits. The Court declared admissible complaints about administrative practices:

- unlawful attacks on civilians and the shooting down of an aircraft, violating Article 2;
- torture of civilians and Ukrainian soldiers in captivity and other treatment contrary to the convention, violating Article 3;
- forced labour, violating Article 4;
- abduction, unlawful detention, and arrests, violating Article 5;
- intimidation and attacks on religious groups, violating Article 9;
- persecution of independent journalists and blocking Ukrainian broadcasters, violating Article 10;
- destruction and unlawful appropriation of private property, violating Article 1 of Protocol No. 1;
- prohibition of education in the Ukrainian language, violating Article 2 of Protocol No. 1;
- persecution of civilians by virtue of their ethnicity and citizens supporting Ukraine's territorial integrity, violating Article 14.

On 17 February 2023, the ECtHR merged two inter-state cases — *Ukraine and the Netherlands v. Russia* (No. 8019/16, 43800/14, 28525/20) and *Ukraine v. Russia (X)* (No. 11055/22) — into one proceeding under *Ukraine and the Netherlands v. Russia* (No. 8019/16, 43800/14, 28525/20, and 11055/22).

The ECtHR also dismissed all claims in the case *Russia v. Ukraine* (No. 36958/21).

Efforts focus on intensifying and optimising work on cases unrelated to russian aggression, such as coordinating the implementation of ECtHR judgments — a number of cases on structural and systemic problems — remain a priority. Other ECtHR judgments remain at the forefront of attention as well.

Work on implementing these decisions is ongoing, and despite the challenges of war, the CMCE continues to note Ukraine's progress, namely:

- adoption of the Counter-torture Strategy in the Criminal Justice System and the action plan for its implementation; amendments to Article 127 of the Criminal Code of Ukraine to align the definition of torture with international standards; institutional and capacity-building measures to prevent and eradicate torture (group of cases *Kaverzin / Afanasyev / Belousov v. Ukraine* — counteracting torture and ill-treatment by law enforcement agencies);
- significant reforms in the National Police and the legislation regulating its functioning, along with the introduction of rules for planning and conducting

police operations (within the case of *Yukhymovych v. Ukraine* — the killing of a person during an ambush due to unjustified use of force by the police);

- approval of the Strategy for the Penitentiary System Reform until 2026 (case *Sukachov v. Ukraine* — on conditions of detention);
- updating the National Strategy for Solving the Problem of Non-Execution of Court Decisions by state bodies or state enterprises, institutions, organisations until 2025 and the action plan for its implementation (group of cases *Burmych and Others v. Ukraine*);
- positive trends in national judicial practice regarding the expression of political views; reform in the field of administrative offences (case *Shvydka v. Ukraine* — prosecution for expressing opinions);
- judicial reform and legislative, institutional, and practical measures to improve the efficiency and reduce the length of civil and criminal proceedings (group of cases *Merit / Naumenko v. Ukraine*);
- restoration of the work of the High Council of Justice and measures to ensure the full functioning of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine (case *Oleksandr Volkov v. Ukraine*);
- introduction of a mechanism for reviewing whole-life sentences (*Petukhov v. Ukraine*);
- reintroduction and restoration of the full operation of prosecutorial self-government and disciplinary bodies (group of cases *Lutsenko / Tymoshenko v. Ukraine*);
- elimination of the legislative gap regarding pre-trial detention during the period between the end of the investigation and the start of the trial, and a positive trend in reducing the number of court decisions sanctioning detention (group of cases *Chanyev / Ignatov v. Ukraine*).

In 2023, the CMCE concluded its supervision of 75 judgements (closed), including 10 landmark cases that influence other cases. Additionally, the CMCE moved the group of cases *Polyakh and Others v. Ukraine* (concerning lustration checks) from enhanced to standard supervision. For the first time since 2005, it removed three individual cases in the Kaverzin / Afanasyev / Belousov group from supervision.

There is reason to believe this practice will likely continue in 2024. This is the result of significant daily efforts of Ukraine's state bodies, primarily — the Ministry of Justice and the Government Agent of Ukraine before the ECtHR. Notably, following the 1492nd CMCE meeting in March 2024, which focused on supervising the implementation of ECtHR decisions, the Committee of Ministers recognised the individual measures taken in the *cases Kulykov and Others v. Ukraine* and *Gumenyuk and Others v. Ukraine*. These measures included several actions: repealing Article 375 of the Criminal Code of Ukraine; enacting legislation to transfer judges from the old Supreme Court of Ukraine to the newly established

court following the 2016 constitutional changes; fully reinstating the operational and disciplinary functions of the High Council of Justice; and revitalising the High Qualification Commission of Judges.

Moreover, the CMCE ended its supervision of the execution of the judgment in the case *Gumenyuk and Others v. Ukraine* after the state authorities restored the applicants' violated rights and took general measures to prevent such violations in the future.

— During the Council of Europe Summit in Reykjavík in May 2023, members approved the creation of a Register of Damage for Ukraine, which is a step towards introducing an international compensation mechanism. Please tell us about its functioning. What other initiatives are under consideration that could contribute to the creation of a compensation mechanism?

— The Register of Damage caused by the aggression of the russian federation against Ukraine (Register of Damage for Ukraine) — is an international database that records evidence and claims for losses, damages, or injuries caused to all interested individuals and legal entities, as well as the state of Ukraine, by russia's internationally unlawful actions in or against Ukraine. The CoE established it in May 2023.

The Register is open for accession to all CoE member and non-member states that have expressed support for Ukraine. As of March 2024, 40 CoE member states, Canada, Japan, the United States, and the European Union have joined the Register.

The headquarters of the Register of Damage is in The Hague (the Netherlands), housing an international team of CoE experts who operate with funding from member states' contributions.

The Register serves two primary purposes:

1. To become a centralised repository for evidence and information on the damage the russian federation inflicted on Ukraine.
2. To serve as the basis for developing a comprehensive compensation mechanism for victims of russian aggression.

The Register itself does not provide compensation. However, the information it contains will support Ukraine's efforts to seek compensation from russia and document the scale and consequences of russian aggression.

The Register represents the first step towards establishing an international comprehensive compensation mechanism for victims of a russian aggression. In the Reykjavík Declaration, adopted following the 4th Summit of Heads of State and Government, leaders of CoE member states agreed to cooperate with the international community in further developing such a mechanism. **This mechanism will operate under a separate international instrument and consist of a commission for reviewing claims and a compensation fund.** At the same time, they emphasised russia's obligation to pay damages caused by its aggressive war.

Expectedly, a comprehensive compensation mechanism will focus on the principle of international responsibility. The latter means that russia will be responsible for the damage caused to Ukraine and its citizens. The mechanism will compensate for a wide range of losses, including physical and moral harm and economic damages.

The Board is one of the governing bodies of the Register of Damage for Ukraine. It proposes the rules and regulations governing its operation. Additionally, the Board holds the highest authority to determine the eligibility of claims for entry into the register, which a future compensation commission will review. The Board will meet as often as necessary, but at least once a quarter.

At the inaugural meeting (11–15 December 2023), the Board of the Register of Damage for Ukraine elected its Chair and Vice-Chair and approved the rules and procedures for its operation. It also discussed, as one of the most pressing issues, the categories of compensation claims eligible for submission to the register.

The Board elected Robert Spano — Partner at Gibson, Dunn & Crutcher law firm and former President of the ECtHR — as its Chair and Dr Chiara Giorgetti — Professor at Richmond Law School — as Vice-Chair.

In addition to the Chair and Vice-Chair, the Board members are Veijo Heiskanen (Finland), Yuliia Kyrpa (Ukraine), Aleksandra Mężykowska (Poland), Lucy Reed (USA) and Norbert Wühler (Germany).

On 1 March 2024, the Board of the Register of Damage adopted the first set of rules and regulations of the register necessary to enable the submission of claims. It contains the rules for submitting, processing, and entering claims, as well as the categories of claims eligible for inclusion in the register (published on the official website).

On 22 March 2024, the Register of Damage for Ukraine opened a satellite office in Kyiv during the visit of the Secretary General of the Council of Europe to Ukraine.

On 2 April 2024, the 4th meeting of the Conference of Participants of the Register of Damage for Ukraine took place, announcing the **launch of the register for claim submission.**

As of May 2024, one category of claims is open for submission: damaged or destroyed residential property. It is possible to submit a claim only electronically through the Ukrainian Diia platform, either via its mobile app or web portal.

— What achievements have we reached in forming a special tribunal to hold those responsible for russia's aggression against Ukraine?

— The CoE is actively promoting the idea of establishing a special tribunal for the crime of aggression against Ukraine — both at the level of the Committee of Ministers and the PACE.

The PACE broadly supports the establishment of a special tribunal, as evidenced by a series of adopted resolutions and recommendations:

1. **Resolutions 2433 and 2436 and recommendations 2228 and 2231 (April 2022)** call for the setting up of an international criminal tribunal with its **headquarters in Strasbourg.**

2. **Resolution 2463 (October 2022)** calls for speeding up the process of establishing a tribunal and a compensation mechanism for reparations.

3. **Recommendation 2245 (January 2023)** invites the participants of the Summit in Reykjavík to support the setting up of a tribunal and ensure that the russian federation remains accountable for its aggression against Ukraine.

4. **Resolution 2482 (January 2023)** supports the creation of a special international tribunal and the extension of its jurisdiction to include aggression started by the russian federation as early as February 2014.

5. **Resolution 2506 (June 2023)** calls for the prompt establishment of a special tribunal for the crime of aggression against Ukraine.

In June 2024, the Assembly will review a report titled 'Legal and human rights aspects of the Russian Federation's aggression against Ukraine', which will focus on the legal aspects of establishing a special tribunal.

On 15 September 2022, the CMCE reaffirmed for the first time the need to ensure a comprehensive accountability system for severe violations of international law resulting from russian aggression against Ukraine and expressed interest in Ukrainian proposals to create a special tribunal.

In May 2023, its formation issue received support at the Reykjavík Summit of Heads of State and Government, demonstrating their serious intentions to ensure accountability for the aggression.

Currently, the CoE is intensively developing a model to establish the special tribunal based on an agreement between the CoE and the Government of Ukraine. Experts consider this model promising due to its speed and simplicity of implementation.

— Please tell us about the public diplomacy projects organised by the Permanent Representation to cover russia's war against Ukraine.

— The Permanent Representation of Ukraine to the Council of Europe (PRU to CoE) implements public diplomacy projects to disseminate the facts of the realities of the war russia has waged against Ukraine on an international scale and to underscore the importance of partners' support during this period of large-scale russian aggression.

During the period 2022–24, the PRU to CoE initiated and supported numerous events highlighting Ukraine's cultural richness, societal and political challenges, and the heroism of its people during the war. A significant part of its activities focused on drawing the international community's attention to the humanitarian and legal issues concerning Ukraine.

In April 2022, the exhibition *Stand with Ukraine* featured photos and videos highlighting the courage of Ukrainians in their fight against russia's full-scale

aggression. In June of the same year, the photo exhibition *#OntheFrontlineOfTruth* highlighted the work of journalists at the frontline. In October, the side event Crimea in the Darkness and the art event Hope for Ukraine reinforced attention to human rights violations in occupied Crimea and received high acclaim.

The Permanent Representation actively started its work in 2023 by organising an event dedicated to establishing a special international tribunal to punish the crime of aggression. In April, a performance by the Zernyatko Children Folk Ensemble called for support of resolutions to protect children's rights. In June, the event Bring The Band Home emphasised the need to protect Ukrainian prisoners of war. In October, a cultural event highlighted the role of Ukrainian women in the war through a vyshyvanka fashion show. November featured the project Culture vs War, reflecting Ukraine's cultural resilience.

Similar to 2022, the year 2023 concluded with a charity Christmas fair that brought together representatives of 23 countries to support Ukraine. In January 2024, the PRU to CoE initiated the opening of two exhibitions — *War Diaries: Unheard Voices of Ukrainian Children* and *Beyond Borders: Ukraine's Untold Stories* — as well as a Ukrainian side event that underscored the importance of international sanctions for global peace.

On 19 February 2024, the CoE opened the exhibition *Dawn, Children of Ukraine* by French artist of Ukrainian origin Yurii Bilak, dedicated to Ukrainian children whose childhood the russian aggressor stole through the full-scale invasion — forcing them to wake up one day at dawn as adults.

On 23 February 2024, the CoE presented the painting of a French conceptual artist Jean Pierre Raynaud — *Guernica-Ukraine* — as evidence that the world remains attentive to the heroic people of Ukraine, who have resisted russia's full-scale military aggression for two years.

The Permanent Representation, in cooperation with Ukrainian-French NGOs and associations, such as MIST, Support Action Ukraine, PromoUkraïna, organises screenings of feature films and documentaries about the war in Ukraine. These films not only depict events at the frontline but also explore the profound inner world and emotions of those experiencing the war. These films allow audiences to see the war as an absolute tragedy affecting millions of lives.

For instance, on 21 March 2024, the Council of Europe in Strasbourg premiered the full-length documentary film *Culture vs War*.

Cultural diplomacy is a powerful yet accessible tool for presenting reality to a broad audience and the international community. It helps people better understand important issues, maintain solidarity with a country undergoing trials, and deepen empathy for the tragedy, mobilising international aid and support.

An example of such an event is the symphonic concert Les Enfances Volées, organised with the assistance of the PRU to CoE on 28 March 2024. The event featured the Ukrainian Youth Symphony Orchestra, Vohnyk, and Dzvinochok

children's choirs, conducted by the renowned Ukrainian conductor Oksana Lyniv. Significant events included the screening of Mstyslav Chernov's documentary film *20 Days in Mariupol* at a Strasbourg cinema, which won the Academy Award for Best Documentary Feature in 2024, and a concert by Heorhii Maiboroda National Honoured Bandura Choir of Ukraine.

Moreover, the Permanent Representation strives to maintain close ties with the Ukrainian community in Strasbourg. To this end, we organise evenings of Ukrainian poetry readings, which serve as a platform for presenting Ukraine's creativity and cultural heritage. These events strengthen interaction between Ukrainians living in Strasbourg and local citizens while also promoting Ukrainian culture to an international audience.

Сеймур МАРДАЛІЄВ,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Азербайджанської Республіки в Україні

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА АЗЕРБАЙДЖАНУ: ПЕРСПЕКТИВИ І СПІЛЬНІ ВИКЛИКИ

— Ваша Високоповажносте, Азербайджан демонструє впевнену солідарність з Україною зі самого початку повномасштабного російського вторгнення, надаючи гуманітарну допомогу, загальний обсяг якої вже перевищив 20 мільйонів доларів США. Зокрема, країна підтримує українську енергетику та відбудову Київської області. Розкажіть, будь ласка, про основні ініціативи підтримки, над якими працює офіційне Баку. Якими є перспективи співпраці в гуманітарній сфері?

— Ви слушно підмітили, що Азербайджан активно підтримує Україну з перших днів війни, надаючи їй різні види гуманітарної допомоги. Загалом постачання гуманітарної допомоги Україні залишається для Азербайджану одним із найвищих пріоритетів. Наші перші гуманітарні вантажі прибули в Україну 27 лютого 2022 року, відразу після початку війни. На сьогодні обсяг гуманітарної допомоги, яку Азербайджан надав Україні, вже сягнув позначки в 40 мільйонів доларів США.

У межах заходів із гуманітарної допомоги Україні ми працюємо за чотирма основними напрямами. По-перше, дуже важливим є питання енергетичної безпеки. Впродовж останніх двох років Азербайджан послідовно постачав різноманітне електрообладнання для зміцнення енергетичної самодостатності України. Наприклад, 2022 року ми передали майже 100 трансформаторів і генераторів. 2023-го Президент Азербайджану Ільхам

Президент України Володимир Зеленський прийняв Вірчі грамоти у Посла Азербайджанської Республіки Сеймура Мардалієва

President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy received Credentials from Ambassador of the Republic of Azerbaijan Seymur Mardaliyev

Алієв підписав указ про виділення додаткових 7,6 мільйона доларів для подальшої допомоги Україні в енергетичній сфері. На початку березня 2024 року Азербайджан доставив ще одну партію гуманітарної допомоги відповідно до указу Президента.

Другим важливим напрямом є забезпечення психологічної та медичної реабілітації українських дітей, які залишилися без батьківського піклування. За останні два роки ми надали понад 200 українським дітям можливість пройти повний комплекс психологічної та медичної реабілітації в Азербайджані. Це дуже важливий вектор нашої гуманітарної допомоги, оскільки Азербайджан — одна з небагатьох країн, які системно і послідовно допомагають Україні з такими програмами реабілітації дітей. Крім того, нещодавно Уряд Азербайджану ухвалив рішення щодо фінансування ремонту та відбудови укриття в Національній бібліотеці України для дітей.

Третім важливим аспектом нашої допомоги, який ми розпочали 2023 року, є гуманітарне розмінування. Як відомо, в Азербайджані також триває складна робота з розмінування звільнених територій, які, на жаль, усе ще значною мірою заміновані. Ми спрямовуємо чималі ресурси на розмінування наших територій, при цьому майже не отримуючи міжнародної допомоги в зазначеній сфері. Азербайджан і Україна перебувають у

схожій ситуації, оскільки наші країни є найбільш замінованими не лише в Європі, а й у світі. Попри всі виклики, з якими ми стикаємось у розмінуванні власних деокупованих територій, ми вирішили допомогти Україні і в цьому. 2023 року ми передали Україні машину для гуманітарного розмінування азербайджанського виробництва і дуже радіємо новинам про те, що за її допомогою держава розміновує сільськогосподарські ділянки в Харківській області.

Якщо говорити про нашу допомогу Україні в гуманітарному розмінуванні, то цього року ми маємо намір провести в Азербайджані навчання для українських фахівців. Воно проходитиме на базі Агентства Азербайджанської Республіки з питань розмінування і стосуватиметься різних моделей гуманітарного розмінування. Зараз ми узгоджуємо деталі та програму навчання з Міністерством внутрішніх справ України та Державною службою України з надзвичайних ситуацій. Це доволі велика частина нашої діяльності.

Ще один аспект роботи — це забезпечення участі Азербайджану в процесі відбудови України. Під час Міжнародної конференції з питань відновлення України, що відбулася в Лондоні 2023 року, Азербайджан оголосив про намір приєднатися до міжнародних зусиль із відбудови України. Зокрема, ми зосередимо наші сили на допомозі місту Ірпінь. Зауважу, що 2022 року українське представництво компанії «SOCAR» відбудувало ліцей «Лінгвіст» імені відомої азербайджанської офтальмологині та академкині

Азербайджан надав фінансову допомогу для ремонту Національної бібліотеки України для дітей

Azerbaijan provided financial assistance to repair the National Library of Ukraine for Children

Заріфи Алієвої. Крім того, нині «SOCAR» опікується реновацією поліклініки в Ірпені. Ми вже завершили першу фазу цього процесу і розпочали другу, в межах якої зосереджуємося на реконструкції поліклініки.

Ми також втілюватимемо в Ірпені чотири великі соціальні та гуманітарні інфраструктурні проєкти. Я не хотів би занурюватися в деталі і називати окремі проєкти, які хочемо реалізувати. Зараз ми на останньому етапі діалогу з нашими українськими колегами щодо виконання цих проєктів. Щойно завершимо ці переговори, то зможемо детальніше говорити про конкретні проєкти, які плануємо впроваджувати. Азербайджан неодноразово заявляв, що хоче й надалі надавати гуманітарну підтримку Україні, тож я не виключаю, що обсяги цієї допомоги і вектор нашої гуманітарної політики щодо України можуть бути розширені.

— Азербайджан уже розпочав реінтеграцію карабаських територій після відновлення суверенітету над ними. Розкажіть, будь ласка, про особливості політики реінтеграції, яку Азербайджан планує впроваджувати. Чим, на Вашу думку, такий досвід Баку може бути корисним для України? Які спільні заходи можуть реалізувати Україна та Азербайджан з огляду на взаємну підтримку у відновленні територій та реабілітації військовослужбовців і цивільного населення?

— Реінтеграція та реабілітація звільнених територій на тлі нещодавнього відновлення територіальної цілісності та повного суверенітету над територіями Азербайджану, що раніше перебували під окупацією, зараз

Посол Сеймур Мардалієв зустрівся з головою Державної служби України з надзвичайних ситуацій Володимиром Демчуком

Ambassador Seymur Mardaliyev met with Head of the State Emergency Service of Ukraine Volodymyr Demchuk

Ірпінська громада відзначила подякою благодійну організацію «ADRA Ukraine» за допомогу у відновленні міста

Irpin community awarded ADRA Ukraine with a letter of gratitude for assistance in restoring the city

є найвищим пріоритетом Уряду. Відбудова Карабаху та Східного Зангезуру є вкрай важливою, адже внаслідок 30-річної вірменської агресії проти Азербайджану та окупації цих територій вісім міст були спустошені, а сотні селищ опинились у жахливому стані. Тепер ми реабілітуємо та відбудовуємо ці території з нуля. В межах реабілітації деокупованих територій ми впроваджуємо концепції «розумного села» та «розумного міста». Крім того, Уряд Азербайджану ухвалив рішення про створення в Карабасі та Східному Зангезурі зони «зеленої» енергетики. Ми інвестуємо мільярди у відновлення цих територій.

Як я вже згадував, наша головна перешкода в цьому — це проблема замінованих територій. Окрім мін, значну небезпеку становлять боєприпаси, що не вибухнули. Нині на цих землях залишається майже 1,5 мільйона мін і вибухонебезпечних предметів. Нашим першочерговим завданням є розмінування територій, оскільки для нас дуже важливо повернути переміщене населення до їхніх домівок. Ми вже розпочали цей процес і розділили його на кілька етапів, згідно з якими, наприклад, до 2026 року плануємо забезпечити повернення 140 тисяч офіційно переміщених осіб на їхні споконвічні землі. Однак для цього потрібне безпечне середовище.

Паралельно з розмінуванням ми впроваджуємо соціальні проєкти, розбудовуємо соціальну інфраструктуру: школи, дитячі садочки, лікарні, а також будуємо житлові райони та створюємо робочі місця для населення, яке повертається на деокуповані території.

Якщо говорити про взаємодію з Україною в цих питаннях, то ми готові ділитися своїм досвідом реінтеграції та реабілітації деокупованих територій. До того ж ми розуміємо, що українська сторона також має значний інтерес до вивчення азербайджанського досвіду в цій сфері. І йдеться не лише про розмінування, адже є багато інших питань, серед яких методологія повернення переміщених осіб та відбудова таких територій. Є чимало аспектів, де Україна могла б перейняти корисні напрацювання Азербайджану, і ми завжди готові ділитися знаннями та допомагати Україні в цих питаннях.

— Азербайджан, який у листопаді 2024 року прийматиме Конференцію ООН зі зміни клімату (COP 29), надає значну увагу захисту довкілля. Зважаючи на згубний вплив воєн на екологію в обох країнах, яким Ви бачите потенціал співпраці між Азербайджаном та Україною у сфері розмінування, захисту довкілля та відновлення біорізноманіття, що постраждало від війни?

— Безумовно, приймати таку важливу конференцію ООН, як COP 29 у Баку в листопаді цього року, — це для нас як велика честь, так і значний виклик. Для нас це прекрасна можливість зібрати зацікавлені сторони, серед яких не лише уряди країн, а й фінансові установи, організації системи ООН та науковці, щоб обговорити таку критично важливу тему, як зміна клімату.

Наслідки зміни клімату очевидні в усьому світі, і ми повинні докладати більше зусиль для їх подолання. В Азербайджані 2024-й оголошено Роком солідарності заради «зеленого» світу, оскільки чисте довкілля та «зелений» розвиток стали одним із п'яти пріоритетних напрямів нашої нової національної стратегії розвитку. Приймаючи й очолюючи цьогорічну Конференцію ООН зі зміни клімату, Азербайджан має намір зробити свій внесок у розв'язання проблеми зміни клімату не лише на національному, а й на регіональному і глобальному рівнях. Це ідеальна нагода об'єднати світ навколо цієї нагальної проблеми та визначити наступні кроки чи дороговкази для спільних дій щодо пом'якшення наслідків зміни клімату.

Що ж до співпраці між Азербайджаном та Україною, то ми вже розпочали діалог у межах підготовки до COP 29. Наприкінці травня Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець відвідав Баку для участі в конференції з питань впливу шахт на довкілля. Його візит став чудовою можливістю обговорити підготовку до COP 29 з колегою — Міністром екології та природних ресурсів Азербайджану, головою COP 29 Мухтаром Бабаєвим. Президент Алієв уже запросив Президента Зеленського взяти участь у COP 29, і ми дуже очікуємо на його

потенційний візит до Азербайджану в листопаді для участі в саміті. Конкретні переговори між Азербайджаном та Україною щодо підготовки до COP 29 тривають. У всіх інших сферах ми також відкриті і прозорі у нашій тісній співпраці з Україною.

— Зважаючи на багаті природні ресурси Азербайджану та зростання експорту його газу до Європи, чи не могли б Ви детальніше розповісти про потенційні шляхи співпраці між Азербайджаном та Україною щодо реалізації енергетичних ініціатив?

— Азербайджан пройшов шлях від передусім експортера сирої нафти до надійного партнера й експортера природного газу, переважно до європейських країн. Після завершення будівництва Південного газового коридору Азербайджан став постачальником природного газу до кількох держав Європи. Ми дуже успішно співпрацюємо з Європейським Союзом у сфері енергетичної безпеки. Наразі Азербайджан щорічно експортує на європейські ринки майже 12 мільярдів кубометрів природного газу, а до 2027 року планує збільшити цей показник до 20 мільярдів.

Усі вважають, що експорт природного газу на ринки Європи залишається найвищим пріоритетом у співпраці Азербайджану з ЄС. Однак Азербайджан також починає розвивати партнерство в галузі «зеленої» енергетики. Заплановане збільшення генерації відновлюваної електроенергії дасть Азербайджану змогу стати експортером «зеленої» енергії на європейські ринки. Це стане можливим завдяки реалізації великого трансрегіонального чорноморського підводного кабельного проєкту, над яким Азербайджан працює з такими країнами-партнерами, як Болгарія, Грузія, Румунія та Угорщина.

З Україною ми вже багато років підтримуємо дієву та надійну співпрацю в енергетичній сфері. Наша державна компанія «SOCAR» є активним гравцем в українському енергетичному секторі. Нині ми ведемо діалог щодо розширення нашої взаємодії в цій галузі з українськими партнерами. Впевнений, що ініціативи, які сьогодні обговорюють Азербайджан та Україна, підуть на користь обом сторонам, поглиблюючи наше стратегічне партнерство і зміцнюючи зв'язки.

— Ваша Високоповажносте, чи могли б Ви охарактеризувати поточний стан торговельно-економічних відносин між Україною та Азербайджаном? Які стратегії чи ініціативи, на Вашу думку, могли б поглибити економічні зв'язки між нашими країнами?

— Війна в Україні істотно вплинула на торговельно-економічні відносини. Щоб унаочнити це, варто навести деякі статистичні дані. За нашими оцінками, до війни товарообіг між Азербайджаном та Україною становив 1 мільярд доларів. Можливо, за українськими оцінками він був дещо вищим. Під час свого візиту до Києва в січні 2022 року Президент Алієв

Зустріч Посла Сеймура Мардалієва з очільником Полтавської обласної військової адміністрації Філіпом Проніним

Meeting between Ambassador Seymur Mardaliyev and Head of the Poltava Regional Military Administration Filip Pronin

та Президент Зеленський зобов'язалися вжити необхідних заходів, щоби збільшити товарообіг щонайменше до 2 мільярдів доларів. Тоді ми обговорили та погодили багато взаємовигідних ініціатив і проєктів у різних галузях, зокрема в енергетиці та сільському господарстві.

Однак початок війни в Україні завадив нам реалізувати ці проєкти. 2022 року ми спостерігали падіння товарообігу майже на 40%, до 620 мільйонів доларів, а 2023-го товарообіг склав приблизно 352 мільйони доларів. Ця динаміка глибоко непокоїть як нас, так і Україну. Основною причиною такого спаду є зупинка роботи транспортних коридорів і логістики, що серйозно вплинуло на наші амбіції та наміри щодо зміцнення торговельних відносин між двома країнами.

Нині ми зосереджені на гуманітарній допомозі Україні, однак питання відродження торговельно-економічних відносин залишається предметом нашої постійної уваги. Останнім часом ми активно обговорюємо з київськими колегами шляхи відновлення хоча б довоєнного рівня торговельно-економічного співробітництва. Обидві сторони прагнуть продовжувати взаємодію та знаходити нові можливості партнерства. Ми оптимістично налаштовані щодо пошуку шляхів повернення до того рівня торговельної співпраці з Україною, який би відображав потужний економічний потенціал обох країн.

— Чи могли б Ви розповісти про конкретні ініціативи, спрямовані на висвітлення історичних зв'язків і зміцнення культурних контактів між Україною та Азербайджаном, заплановані за підсумками Вашої зустрічі з виконувачем обов'язків Міністра культури та інформаційної політики Ростиславом Карандєєвим у грудні 2023 року? Як Посольство Азербайджану в Україні використовує інструменти публічної дипломатії та взаємодіє з діаспорою в Україні для промоції іміджу Азербайджану?

— Для нас дуже важливо зміцнювати традиційно сильні культурні зв'язки між Азербайджаном та Україною, тому з паном Карандєєвим ми мали справді плідні дискусії. Наша зустріч, яка ще свіжа в моїй пам'яті, була присвячена обговоренню та обміну думками щодо кроків, які ми можемо зробити в умовах нинішньої війни в Україні. Азербайджан підтримує Україну через надання гуманітарної допомоги. Однак ми також розглядаємо культурну взаємодію та спільні заходи в Україні як додатковий спосіб вираження підтримки українського народу з боку Азербайджану в ці складні часи. Культурна сфера має великий потенціал, який ми можемо використати разом. Зокрема, це й наш досвід у відновленні та відбудові об'єктів культурної спадщини. Ми можемо багато чому навчитися одне в одного, і тому очікуємо на можливість обмінятися з вами досвідом у відновленні культурної спадщини. Ми вже розпочали активну співпрацю

Зустріч Посла Азербайджану в Україні з виконувачем обов'язків Міністра культури та інформаційної політики України Ростиславом Карандєєвим

Ambassador of Azerbaijan to Ukraine met with Acting Minister of Culture and Information Policy of Ukraine Rostyslav Karandieiev

з бібліотеками, але могли б також залучити до неї музеї і такі ініціативи, як спільні кінофестивалі та кінотижні як в Україні, так і в Азербайджані. Звісно, це доволі непросто. Основною перешкодою є відсутність надійного транспортного сполучення та логістики, що негативно впливає на можливість організовувати в Україні якісні виставки. Для нас це не нова справа, адже ми завжди брали активну участь у культурному житті України. Водночас важливу роль відіграють азербайджанська діаспора та українська громада в Азербайджані, а надто в підтримці міжкультурного діалогу та налагодженні міжлюдських контактів.

— У квітні 2024 року Ви мали зустріч із заступницею Міністра закордонних справ України Іриною Боровець, під час якої обговорили підтримку з боку Азербайджану таких ініціатив, як Формула миру, міжнародна Кримська платформа та Глобальний саміт миру. Розкажіть, будь ласка, про поточну позицію Азербайджану щодо участі в цих ініціативах.

— Азербайджан та Україна — це стратегічні партнери, які ведуть активний політичний діалог, підтримуючи ефективну комунікацію як із регіональних, так і з глобальних питань. Я часто відвідую Міністерство закордонних справ України для обміну думками з різних питань, що становлять спільний інтерес. Такі зустрічі створюють цінні можливості для поглиблення і поліпшення взаєморозуміння. Крім того, Азербайджан та Україна активно співпрацюють на рівні міжнародних організацій, і саме пані Боровець опікується питаннями багатосторонньої дипломатії. У нас є вдосталь тем для обговорення, і ми дуже чекаємо на продовження дискусій.

— Зважаючи на те, що Ви одночасно є Надзвичайним і Повноважним Послом Азербайджану в Україні та Постійним представником Азербайджану при ГУАМ, якою Ви бачите роль організації у зміцненні співпраці між країнами-членами та промоції міжрегіонального партнерства?

— Як я вже зазначав, Азербайджан та Україна тісно взаємодіють у межах міжнародних організацій. ГУАМ посідає особливе місце в контексті нашої багатосторонньої співпраці з Україною. Сьогодні Азербайджан головує в цій організації, і ми докладатимемо всіх зусиль для поглиблення взаємодії та досягнення прогресу за пріоритетними напрямами діяльності організації. Я вважаю, що зазначене об'єднання важливе для всіх країн-членів, а не лише для України та Азербайджану. У нас доволі насичений порядок денний у межах ГУАМ і широкий спектр взаємодії всередині організації. Ми активно співпрацюємо в галузі торговельно-економічних відносин задля підтримки важливих для всіх нас транспортних коридорів. Крім того, ми вживаємо заходів для сприяння розвитку вільної торгівлі в регіоні, адже між країнами-членами вже є зона вільної торгівлі. Цього року ми також зосереджуємося на розширенні діалогу та взаємодії щодо

Команда Посольства під час прийняття з нагоди Дня Незалежності Азербайджану

The team of the Embassy during the reception on the Independence Day of Azerbaijan

кліматичної політики в межах підготовки до проведення Конференції ООН зі зміни клімату. Ба більше, ми активно співпрацюємо щодо консульських питань і протидії організованій злочинності. Як країна, що цьогоріч головує в ГУАМ, ми також запропонували внести до діяльності організації такі важливі теми, як обмін досвідом і знаннями стосовно постконфліктної реабілітації та перебудови, а також розмінування. Завдяки частим зустрічам на рівні профільних міністерств країн-членів ми спостерігаємо як зацікавленість, так і гарний потенціал для продовження такої співпраці.

Наостанок хочу висловити вдячність ГДІП за проведення цього інтерв'ю. Бажаю Україні миру та безпечного блакитного неба, адже це надзвичайно важливо.

Дата інтерв'ю: 6 червня 2024 року

Seymur MARDALIYEV,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Azerbaijan to Ukraine

AZERBAIJANI-UKRAINIAN STRATEGIC PARTNERSHIP: THE OUTLOOK AND SHARED CHALLENGES

— Your Excellency, Azerbaijan has demonstrated steadfast solidarity with Ukraine from the onset of the full-scale Russian invasion, offering humanitarian aid exceeding $20 million, particularly in supporting Ukraine's energy sector and aiding the recovery efforts in the Kyiv region. Could you please elaborate on the key initiatives undertaken by Baku in this assistance? What prospects for collaboration exist in the humanitarian sphere?

— As you rightly mentioned, Azerbaijan, from the first days of the war, actively supports and assists Ukraine with different types of humanitarian assistance. And basically, the provision of humanitarian aid to Ukraine remains a top priority for Azerbaijan. Our first freight cargoes reached Ukraine on 27 February 2022, immediately following the outbreak of the war. So far, the volume of Azerbaijan's humanitarian aid to Ukraine has already reached $30 million.

We are focusing on four main directions while providing humanitarian assistance to Ukraine. First, energy security is of utmost importance. Over the last two years, Azerbaijan has steadfastly delivered various electric equipment to support Ukraine's energy sustainability. For example, in 2022, we donated almost 100 transformers and generators. Last year, the President of Azerbaijan, Ilham Aliyev, signed a decree to allocate an additional $7.6 million to continue our assistance to Ukraine in the energy field. In early March this year, Azerbaijan delivered the latest batch of humanitarian aid in line with the President's decree.

The second crucial direction is psychological and medical rehabilitation for Ukrainian children deprived of parental care. Throughout the past two years, we have provided more than 200 Ukrainian children with fully covered psychological and medical programmes in Azerbaijan. Therefore, it is quite an essential direction in our humanitarian aid because Azerbaijan is among the few countries that systematically and consistently help Ukraine with such rehabilitation programmes for children. At the same time, most recently, the Government of Azerbaijan has also decided to fund the repair and reconstruction of the shelter at the National Library of Ukraine for Children.

Зустріч керівника Одеської обласної державної адміністрації Олега Кіпера з Послом Азербайджану в Україні Сеймуром Мардалієвим

Meeting between Oleh Kiper, Head of Odesa Regional State Administration, and Seymur Mardaliyev, Ambassador of Azerbaijan to Ukraine

The third important element of our aid, initiated last year, is humanitarian demining. As you know, Azerbaijan itself struggles with the demining of its liberated territories, which remain, unfortunately, heavily contaminated. We are investing significantly in demining efforts in our territories while receiving almost no international assistance in this field. The cases of Azerbaijan and Ukraine are similar, as both our countries remain the most heavily contaminated countries not only in Europe but globally. Despite all the challenges we have been facing now in demining our de-occupied territories, we also decided to help Ukraine. Last year, we donated a humanitarian demining machine produced in Azerbaijan and we are happy to hear that the authorities are using the machine to demine agricultural lands in the Kharkiv region.

Speaking about our assistance in humanitarian demining to Ukraine, I would also like to mention that this year, we intend to organise training for Ukrainian specialists in Azerbaijan. The Azerbaijan National Agency for Mine Action (ANAMA) will conduct these sessions and cover various models of humanitarian demining. We are currently discussing the details and the programme of that training with the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the State Emergency Service. This is quite a big portion of our work.

Another significant aspect of our initiatives is Azerbaijan's participation in Ukraine's recovery. At the Ukraine Recovery Conference in London last year,

Azerbaijan pledged to join the international efforts in rebuilding Ukraine. In doing so, we are focusing on the city of Irpin. You probably have heard that in 2022, SOCAR Ukraine reconstructed the Linguist Lyceum named after Zarifa Aliyeva, a famous Azerbaijani ophthalmologist and academician. Moreover, SOCAR is currently engaged in renovating a polyclinic in Irpin. We have completed the first phase, and the second phase is currently underway with a focus on the reconstruction of the polyclinic.

Additionally, we will implement four large infrastructure projects of social and humanitarian nature in Irpin. I do not want to go into detail and name precisely which projects we want to implement. Now, we are at the last phase of discussions with our Ukrainian friends on executing those projects. Once we conclude these discussions, we will be more vocal about the concrete projects we plan to implement. Azerbaijan has stated on several occasions that we will continue to provide humanitarian aid to Ukraine, so I cannot exclude that this aid and vector of our humanitarian policy towards Ukraine will expand.

— Azerbaijan has already begun to reintegrate the territories of Karabakh after restoring its sovereignty there. Could you provide insights into the reintegration policies that Azerbaijan intends to develop? How do you envision Baku's experience in this regard being beneficial for Ukraine? What joint measures can Ukraine and Azerbaijan take to assist each other in restoring territories and rehabilitating the military and civil population?

— The reintegration and rehabilitation of the liberated territories following the restoration of territorial integrity and complete sovereignty over the formerly occupied territories of Azerbaijan are now top priorities for the government. Reviving Garabagh and East Zangazur is imperative because, after 30 years of Armenian aggression against Azerbaijan and occupation of those territories, eight cities lay in ruins, with hundreds of villages remaining in terrible condition. We are now rehabilitating and reconstructing those territories out of nothing, from zero. We are implementing the 'smart village' and 'smart city' concept while rehabilitating de-occupied territories, and the Government of Azerbaijan has decided to establish a green energy zone in Garabagh and East Zangazur regions. We are investing billions to revive those territories.

As I have already mentioned, our main obstacle is the mine problem. In addition to mines, unexploded ordnance poses a significant threat. According to the available data, almost 1.5 million mines and explosive ordnance remain on those territories. Our utmost priority is to demine the territories because it is essential for us to return the displaced population to their homes. We have already started this process and divided it into several stages, and, for example, until 2026, we are planning to return 140,000 formally displaced population back to their ancestral lands and homes. However, ensuring a secure and safe environment is essential for this return.

Виступ Посла під час прийняття з нагоди Дня Незалежності Азербайджану

Ambassador's speech at the reception on the Independence Day of Azerbaijan

In parallel with demining, we implement social projects. We build the social infrastructure: schools, kindergartens, hospitals. Furthermore, we construct residential areas and create new job opportunities for returning population in the de-occupied territories.

In terms of linkages with Ukraine in those issues, we stand ready to share our experience on the reintegration and rehabilitation of the de-occupied territories. Moreover, we understand that there is also considerable interest from the Ukrainian authorities in learning about Azerbaijan's experience in this area. It is not all about demining since there are many other aspects, such as the methodology for returning displaced people and reconstructing those territories. There are plenty of issues where Ukraine could learn and benefit from Azerbaijan, and we are always willing to share our knowledge and help Ukraine in these matters.

— *With Azerbaijan set to host the UN Climate Change Conference (COP 29) in November 2024, the nation notably prioritises environmental protection efforts. Given the adverse ecological impacts of wars in both our countries, how do you envision a potential collaboration between Azerbaijan and Ukraine in demining, environmental protection and the restoration of biodiversity affected by war?*

— Of course, it is a great honour and a significant challenge for us to host a major UN conference like the Climate Change Conference (COP 29) in Baku,

scheduled for November later this year. It gives us a perfect opportunity to bring together stakeholders, not only governments but also financial institutions, UN agencies, and academic circles, to bring them together and discuss such a critical topic as climate change.

The impacts of climate change are visible worldwide, and we have to do more to address them. In Azerbaijan, 2024 has been proclaimed the Year of Solidarity for a Green World as the clean environment and green growth became one of the five priority areas of our new national development strategy. Hosting and presiding over COP 29 this year recognises Azerbaijan's endeavours in addressing climate change not only at the national but also at regional and global scales. It is an ideal occasion to unite the world around this crucial cause and define the next steps or roadmaps for collaborative action to mitigate climate change's consequences.

Regarding cooperation between Azerbaijan and Ukraine, we have already started our dialogue on the preparations for COP29. At the end of May, Ruslan Strilets, Minister of Environmental Protection and Natural Resources, visited Baku to attend a conference on the environmental impact of mines. His visit provided an excellent opportunity to discuss preparations for COP29 with his counterpart, Minister of Ecology and Natural Resources of Azerbaijan and COP29 President-designate Mukhtar Babayev. President Aliyev has already invited President Zelenskyy to attend COP29, and we eagerly anticipate his potential visit to Azerbaijan in November for the summit. Specific discussions between Azerbaijan and Ukraine on the COP 29 preparations are ongoing. In all other fields of activity, we remain open and transparent in our close cooperation with Ukraine.

— Given Azerbaijan's rich natural resources and growing gas exports to Europe, could you elaborate on potential avenues for collaboration between Azerbaijan and Ukraine in energy initiatives?

— Azerbaijan has evolved from primarily an exporter of crude oil to a reliable partner and exporter of natural gas, mainly to European countries. With the completion of the Southern Gas Corridor, Azerbaijan is now the natural gas supplier to several European countries. We enjoy a very successful collaboration with the European Union in energy security. Currently, Azerbaijan exports approximately 12 billion cubic meters of natural gas annually to European markets, with plans to increase this figure to 20 billion by 2027.

Everyone thinks exporting natural gas to European markets remains a main priority in Azerbaijan's cooperation with the EU. However, Azerbaijan is also expanding its energy partnerships to green energy. The projected increase in renewable electricity production will allow Azerbaijan to become an exporter of green electricity to European markets through the landmark trans-regional Black Sea Submarine Cable Project that Azerbaijan embarks on with partner countries such as Georgia, Hungary, Romania and Bulgaria.

Regarding Ukraine, we have had practical and solid cooperation in the energy field for many years. SOCAR, our state company, has been actively involved in Ukraine's energy sector. We are discussing various elements to expand our cooperation with Ukrainian friends in this field. I do not want to go into the details of those discussions as they are still underway. Nevertheless, the initiatives Azerbaijan and Ukraine are discussing will undoubtedly benefit both parties, deepening our strategic partnership and strengthening ties.

— Mr Ambassador, could you provide an update on the current state of trade and economic relations between Ukraine and Azerbaijan? What strategies or initiatives do you believe could deepen the economic ties between our two nations?

— The ongoing war in Ukraine has significantly impacted trade and economic relations. To illustrate it, let me provide some figures. Before the war, the trade turnover between Azerbaijan and Ukraine, according to our estimates, was at $1 billion. It may have been slightly higher based on Ukrainian assessments. During President Aliyev's visit to Kyiv in January 2022, he and President Zelenskyy committed to taking necessary actions to double our trade to at least $2 billion. At that time, we discussed and agreed on many mutually beneficial initiatives and projects in various sectors, including energy and agriculture.

However, the outbreak of the war in Ukraine prevented the realisation of these projects. In 2022, we observed a nearly 40% decrease in trade turnover, amounting to $620 million, while in 2023, the situation got worse, and the turnover comprised around $352 million. This disparity profoundly concerns both us and the Ukrainian side. The main reason for this decline is the closure of transport corridors and logistics. It seriously affected all our inspirations and intentions to further strengthen trade relations between the two countries.

Despite that, our current focus is on humanitarian assistance to Ukraine. However, the revival of economic and trade relations between our countries is still receiving constant attention. Recently, we have been busy discussing ways to at least return to pre-war levels of trade and economic cooperation with our colleagues in Kyiv. Both sides are eager to continue and identify new avenues for partnership. So let us see. We are optimistic about finding ways to return to the level of trade cooperation with Ukraine which reflects the solid economic potential of both countries.

— Following your meeting with Acting Minister of Culture and Information Policy Rostyslav Karandieiev in December 2023, could you outline any specific initiatives planned to highlight historical ties and strengthen cultural relations between Ukraine and Azerbaijan? How does the Embassy of Azerbaijan in Ukraine utilise public diplomacy instruments and engage with the diaspora in Ukraine to promote the Azerbaijani image?

Посол Сеймур Мардалієв відвідав Львівщину з робочим візитом

Ambassador Seymur Mardaliyev paid a working visit to the Lviv region

— Strengthening traditionally strong cultural relations between Azerbaijan and Ukraine is essential for us, and we had indeed good discussions with Mister Karandieiev. Our meeting, which remains fresh in my mind, focused on discussing and exchanging views on actions we can take amidst the ongoing war in Ukraine. Azerbaijan helps Ukraine with humanitarian aid. Still, we also see cultural interaction and joint events in Ukraine as another form of support from Azerbaijan to the Ukrainian people during these challenging times. In the cultural field, there are big opportunities that we can undertake together. Specifically, it covers our experience in the rehabilitation of conflict-affected territories, including rehabilitating and reconstructing cultural property. There is much to learn from each other, and we look forward to sharing our experiences in renovating the cultural heritage. We have already started actively cooperating with libraries, but we could also extend this endeavour to museums and initiatives such as joint film festivals and cinema weeks in both Ukraine and Azerbaijan. Yes, it is not so easy. The main obstacle is a lack of robust transport communications and logistics, which affects the ability to organise good-quality exhibitions in Ukraine. This has always been our practice, as we have been very active in Ukraine's cultural life. At the same time, the role of the Azerbaijani diaspora and the Ukrainian community in Azerbaijan holds significant importance, particularly in maintaining intercultural dialogue and fostering people-to-people contacts.

— In April 2024, you met with Ukraine's Deputy Foreign Minister Iryna Borovets, and the discussions centred on Azerbaijan's support of initiatives such as the Peace Formula, the International Crimea Platform, and the Global Peace Summit. Could you provide insights into Azerbaijan's current stance on joining these initiatives?

— As strategic partners, Azerbaijan and Ukraine maintain an active political dialogue, engaging in good communications on both regional and global issues. I frequently visit the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine to exchange views on various matters of mutual interest. These meetings provide valuable opportunities to deepen and strengthen mutual understanding. Additionally, Azerbaijan and Ukraine collaborate actively within international organisations, with Ms Borovets overseeing multilateral diplomacy. We have enough to discuss, and we very much look forward to continuing those discussions.

— In your capacity as both Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Azerbaijan to Ukraine and Permanent Representative of Azerbaijan to GUAM, what is your perspective on the organisation's role in fostering cooperation among its member states and promoting cross-regional collaboration?

— As I mentioned, Azerbaijan and Ukraine maintain a close interaction within international organisations. GUAM is of special significance in our multilateral cooperation with Ukraine. Azerbaijan is currently holding chairmanship in the Organisation, and we will spare no effort to enhance cooperation and achieve progress in priority areas within the Organisation. I do believe GUAM is important for all its member states, not only for Ukraine and Azerbaijan. We

Вшанування пам'яті видатної вченої Заріфи Алієвої в Ірпені

Honouring the memory of outstanding scholar Zarifa Aliyeva in Irpin

have quite an active agenda within GUAM, and our interaction spectrum within the Organisation is broad. We actively cooperate in economic and trade relations, working together to promote transport corridors that are relevant to all of us. Additionally, we take measures to promote free trade issues in the region as a free trade zone among the member states has been established. This year, we also focus on enhanced cooperation and dialogue on climate action in light of preparations for COP29 in Baku. Moreover, we actively cooperate in consular affairs and combating organised crime. As chair of GUAM this year, we have also proposed including essential topics such as the exchange of experience and sharing knowledge in the post-conflict rehabilitation and reconstruction and demining in GUAM activities. With frequent meetings at the level of sectorial ministries of member states, we see both interest and good potential to continue this cooperation.

I would like to thank GDIP for initiating this interview on the current state of play in our relations with Ukraine. I wish Ukraine peace and a safe blue sky above it. This is very important.

Interview dated 6 June 2024

Елена Летісія МІКУСІНСКІ,
Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка
Аргентинської Республіки в Україні

«МИ ПЕРЕДБАЧАЄМО ДУЖЕ ПЕРСПЕКТИВНІ ПЛАНИ ДЛЯ ОБОХ ДЕРЖАВ»

— Ваша Високоповажносте, як Аргентина підтримала Україну на політичному рівні з початку повномасштабного російського вторгнення?

— Від самого початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну Аргентинська Республіка засуджує агресію. Ми голосували на підтримку України в усіх відповідних міжнародних організаціях. Аргентина проголосувала за ухвалення рішень Генеральної Асамблеї ООН, які стосуються російського вторгнення в Україну:

- ES-11/1 «Агресія проти України» від 2 березня 2022 року;
- ES-11/2 «Гуманітарні наслідки агресії проти України» від 24 березня 2022 року;
- ES-11/3 «Призупинення права на членство Російської Федерації в Раді ООН з прав людини» від 7 квітня 2022 року;
- ES-11/4 «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН» від 12 жовтня 2022 року;
- ES-11/5 «Сприяння здійсненню правового захисту та забезпеченню відшкодування збитків у зв'язку з агресією проти України» від 14 листопада 2022 року;
- 77/229 «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованій АР Крим та м. Севастополь, Україна» від 15 грудня 2022 року;
- ES-11/6 «Принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй, що лежать в основі досягнення всеосяжного, справедливого та сталого миру в Україні» від 23 лютого 2023 року;
- 77/284 «Співпраця між ООН та Радою Європи» від 26 квітня 2023 року;
- 78/221 «Ситуація з правами людини на тимчасово окупованих територіях України, включаючи Автономну Республіку Крим та місто Севастополь» від 19 грудня 2023 року.

Перша віцепрем'єр-міністерка — Міністерка економіки України Юлія Свириденко з Міністеркою закордонних справ, міжнародної торгівлі та віросповідань Аргентинської Республіки Діаною Мондіно

First Deputy Prime Minister — Minister of Economy of Ukraine, Yuliia Svyrydenko, and Minister of Foreign Affairs, International Trade and Worship of the Argentine Republic, Diana Mondino

Варто зазначити: головуючи в Раді ООН з прав людини в Женеві, Аргентина просувала та проголосувала за створення Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні — комітету з трьох експертів з прав людини з мандатом розслідувати ймовірні порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права під час російського вторгнення в Україну (резолюція 49/1 «Ситуація з правами людини в Україні внаслідок російської агресії» від 4 березня 2022 року).

Ба більше, під час зустрічі з першою віцепрем'єр-міністеркою — Міністеркою економіки України Юлією Свириденко Міністерка закордонних справ, міжнародної торгівлі та віросповідань Аргентини Діана Мондіно оголосила, що Аргентина приєднається до Формули миру Президента Зеленського за пунктами 1 («Радіаційна та ядерна безпека») і 5 («Відновлення територіальної цілісності України»).

— Аргентина продемонструвала солідарність з Україною, надавши гуманітарну допомогу, зокрема й направила місію за участю експертів Агентства «Білі шоломи» при Міністерстві закордонних справ Аргентини, які допомагали в евакуації та підтримці українських біженців у Польщі та Румунії. Ваша Високоповажносте, як надання гуманітарної допомоги Україні з боку Аргентини зміцнює двосторонні дипломатичні відносини та сприяє співпраці в інших сферах?

— Аргентина почала надавати гуманітарну допомогу Україні ще в березні 2022 року. Відтоді з аеропорту Есейса в Буенос-Айресі до України відправили 16 вантажів, які отримали установи та громади, що потребують допомоги. Це результат спільних зусиль кількох департаментів аргентинського уряду разом із громадянським суспільством, зокрема й українською діаспорою через її численні інституції: Українську палату торгівлі та промислу в Аргентині (виконавчий президент Олег Яхно), Українську центральну репрезентацію в Аргентині (президент доктор Педро Лилик), Українське культурне товариство «Просвіта» (президент архітектор Хорхе (Юрій) Данилишин), а також Українського товариства

«Відродження» (президент Віктор Будзінський), аргентинської неурядової організації «Solidaire», яку очолює філантроп і пілот Енріке Піньєйро, Посольства Аргентинської Республіки в Україні, Посольства України в Аргентині й інші аргентинські компанії та установи. Їхня діяльність, безумовно, відіграла важливу роль у зміцненні наших нинішніх і розбудові майбутніх відносин у різних галузях, як-от сільському господарстві та фармацевтиці, але ще важливіше те, що вона продемонструвала солідарність аргентинського суспільства з Україною в ці жахливі часи. Хочу наголосити, що для нас гуманітарна допомога — це передусім альтруїстичний акт і її ніколи не можна використовувати як шанс для компаній або окремих осіб просувати себе.

— 22 червня 2023 року Посольство Аргентинської Республіки в Києві відзначило своє 30-річчя. Ваша Високоповажносте, осмислюючи ці три десятиліття, що б Ви виокремили як головні досягнення в розбудові взаємин між нашими народами? Чи можете виділити основні проєкти під егідою Посольства, які ефективно зміцнили двосторонні зв'язки?

— Аргентина першою серед держав Латинської Америки визнала незалежність України 5 грудня 1991-го та першою в регіоні встановила з нею дипломатичні відносини 6 січня 1992 року. А 22 червня 1993 року відкрили Посольство Аргентини в Києві. Відтоді двосторонні відносини між Аргентиною та Україною розвиваються і поглиблюються. Торік ми відзначили 30-ту річницю відкриття Посольства Аргентини в Києві вагомою культурною і комерційною програмою. Зокрема, прилучилися до концерту в Національній філармонії України на вшанування пам'яті Великого Астора — аргентинського композитора Астора П'яццолли, який широко визнаний одним із найвидатніших світових композиторів XX століття. Також ми встановили на пам'ятнику аргентинському національному і регіональному героєві генералу Хосе Франсіско де Сан-Мартіну в Києві меморіальну дошку, яка вшановує всіх послів, дипломатів і місцевих співробітників, які працювали в Посольстві з моменту його заснування. За ці 30 років ми підписали важливі меморандуми в різних сферах: торгівлі й інвестицій, імміграції, освіти, космосу, технологій тощо. Були й офіційні візити на найвищому рівні, зокрема 1995 року Президент Леонід Кучма відвідав Аргентину, а Президент Карлос Менем — Україну 1998 року. Нещодавно, у грудні 2023 року, Президент Володимир Зеленський відвідав інавгурацію Президента Аргентини доктора Хав'єра Мілея.

— Прибуття Президента Володимира Зеленського до Аргентини 10 грудня 2023 року ознаменувало нову епоху партнерства між Україною та Аргентиною. Ваша Високоповажносте, якими Ви бачите перспективи співпраці між Україною та Аргентиною після цього історичного візиту?

— Двосторонні зв'язки зараз досягають найвищої точки, і ми передбачаємо дуже перспективні плани для обох держав. У другу річницю початку російської агресії проти України Аргентинська Республіка підтвердила, що рішуче засуджує вторгнення, і закликала Російську Федерацію негайно припинити незаконне застосування сили та воєнні дії на українській території, а також вивести свою військову техніку й особовий склад. Уряд Аргентини твердо виступає за дотримання принципів Статуту ООН та загального міжнародного права, зокрема зобов'язання поважати суверенітет держав і принцип територіальної цілісності, мирного врегулювання спорів та захисту прав людини для цивільного населення, яке постраждало від конфлікту. Крім того, спільні цінності поваги до свободи, незалежності та суверенітету роблять Аргентину й Україну державами-однодумцями і об'єднують нас на міжнародній арені. Ми й далі працюватимемо над зближенням наших держав, розширюючи та поглиблюючи правові інструменти, а також відкриваючи нові напрями в різних сферах досвіду.

Президент Зеленський під час інавгурації Президента Аргентини доктора Хав'єра Мілея (Буенос-Айрес, Аргентина). 10 грудня 2023 року

President Zelenskyy at the inauguration of the President of Argentina, Dr Javier Milei (Buenos Aires, Argentina). 10 December 2023

— Українська діаспора в Аргентині відіграє значну роль у культурних ініціативах, зокрема у фінансуванні таких проєктів, як установлення пам'ятника Тарасові Шевченку у Львові. Які Ви бачите подальші можливості залучення діаспори для зміцнення взаємин?

— Шанований представник української діаспори в Аргентині і виконавчий президент Української палати торгівлі та промислу в Аргентині пан Олег Яхно нещодавно поділився дуже цікавою історією будівництва пам'ятника Тарасові Шевченку у Львові. Коли проєкт пам'ятника

остаточно затвердили 1988 року — після багаторічного суспільного запиту у Львові, коштів на нього бракувало. Тоді у справу втрутився Василь Іваницький, голова Української центральної репрезентації в Аргентині, який допоміг організувати збір коштів і спорудження скульптури на аргентинській землі. Скульптурні роботи були виконані в місті Монте-Гранде (округ Естебан-Ечеверія). 1991 року двоє українських скульпторів, Володимир та Андрій Сухорські, приїхали до Аргентини, щоб завершити будівництво. Відтак скульптуру відправили до Гамбурга, звідки її перевезли до Львова. Урочисте відкриття відбулося 24 серпня 1992 року — у першу річницю незалежності України. Скульптуру освятили православна, греко-католицька, вірменська та римо-католицька церкви. Запрошуємо всіх читачів відвідати наш сайт і соціальні мережі, щоб дізнатися повну історію цієї знаменної події, в якій Аргентина брала безпосередню участь.

— Ваша Високоповажносте, з огляду на значне місце Аргентини у світовій економіці та її членство в МЕРКОСУР, як Ви оцінюєте її потенціал у поширенні інтересів України в Південній Америці?

— Президент Зеленський чітко дав зрозуміти, що Латинська Америка є пріоритетом для України. Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба ще 10 січня заявив, що 2024-й стане роком повернення України в регіон Латинської Америки і Карибського басейну. Відповідно, й Україна, і Латинська Америка мають величезний потенціал для отримання вигоди від посилення політичних, економічних і культурних зв'язків. В економічній сфері й досі великий простір для зростання двосторонньої торгівлі. Також є чимало можливостей для співпраці у сфері спільних підприємств, передання технологій і знань, інтеграції ланцюгів постачання тощо. Аргентина третя за обсягом ВВП у Латинській Америці та восьма за величиною держава світу, а МЕРКОСУР — це ринок із 270 мільйонами людей. Аргентина посідає тринадцяте місце за рівнем технологічного розвитку серед 193 членів Організації Об'єднаних Націй. Ми десяті серед держав світу за кількістю компаній у секторі біо- та нанотехнологій. Аргентина — одна з небагатьох держав, яка може виробляти й експлуатувати супутники (посідає одинадцяте місце у світі за кількістю геостаціонарних супутників на орбіті), й одна з дванадцяти країн, які здатні втілювати повний цикл виробництва ядерного палива в мирних цілях автономно: з власними людськими і технологічними ресурсами.

— Як ви оцінюєте потенціал аргентинських компаній долучитися до реконструкції та повоєнного відновлення України, зокрема до розвитку інфраструктури та інвестиційних проєктів у сільськогосподарській сфері?

— Сільське господарство є чудовим взірцем потенціалу для співпраці. Аргентина й Україна є світовими флагманами в цій галузі. І причина не

лише в якості та доступності орних земель, а передусім в історії технологічного прогресу та поліпшення продуктивності. Аргентина щорічно виробляє харчові продукти для 500 мільйонів людей і є провідним експортером сої, кукурудзи, лимонів тощо. Вона також має добре інтегрований, інноваційний і конкурентоспроможний сектор виробництва сільськогосподарської техніки та агротехнологій. Країна є світовим лідером у галузі нульового обробітку ґрунту та точного рільництва, що не лише забезпечує кращі врожаї, а й значно зменшує навантаження на гідрологічні та земельні ресурси. У цьому контексті я бачу внесок Аргентини в зусилля з реконструкції та повоєнного відновлення як інтеграцію наших сільськогосподарських і промислових секторів, а також сфер послуг через торгівлю, інвестиції та спільні підприємства разом із використанням аргентинського досвіду в таких галузях, як розмінування, криміналістика, чиста і відновлювана енергетика.

— Яку роль відіграє Посольство у сприянні освітнім обмінам та розвитку академічного партнерства між інституціями Аргентини й України?

— Аргентина історично є гостинною країною для студентів, які хочуть продовжити свою освіту в Аргентині на всіх етапах. Дуже корисною ініціативою Міністерства людського капіталу є цифрова платформа «Аргентинський глобальний кампус», де зібрано всю інформацію про стипендії, курси, підготовчі програми й освітні можливості, що їх пропонують аргентинські заклади освіти. Чинна і двостороння угода між урядами Аргентинської Республіки та України про співпрацю в галузі культури, науки та освіти, яка, серед іншого, заохочує до обміну вченими, викладачами, студентами та фахівцями між нашими державами.

— Ваша Високоповажносте, з урахуванням сильного почуття спільності, яке демонструє діаспора, як Посольство планує застосовувати цей неоціненний ресурс, щоби поглибити культурний обмін?

— Українська діаспора в Аргентині має давні традиції, коріння яких сягає кінця XIX століття. Сьогодні вона є сьомою за чисельністю у світі, налічуючи майже 350 тисяч осіб. Чудово знана й низка інституцій, які представляють інтереси українців. Серед них — Українська центральна репрезентація, Українське культурне товариство «Просвіта», Українське товариство «Відродження» та Українська палата торгівлі та промислу в Аргентині. Історія зведення

пам'ятника Тарасові Шевченку у Львові — лише один із прикладів того, які тісні культурні зв'язки між нашими державами. До речі, пам'ятник Тарасові Шевченку в парку Третього лютого в Буенос-Айресі відкритий 1971 року. Його подарувала українська громада в Аргентині за два роки до 75-ї річниці прибуття перших емігрантів з України на знак подяки за наданий притулок. Примітно, що на згині руки поета зліпив гніздо екзотичний південноамериканський птах горнеро (інша назва — пічник). Це справжній символ злуки української громади з аргентинською землею.

Після свого приїзду 2020 року я запустила інформаційний бюлетень «У пошуках мого коріння» на базі серії інтерв'ю з надважливими громадськими діячами (або їхніми сім'ями), які є корінними українцями або нащадками українського роду. Серед них — всесвітньо відома піаністка Марта Аргеріч, популярний фолькмузикант Орасіо Еухеніо «Чанго» Спасюк, біохімік і вірусолог доктор Пабло Голдшмідт і колишній тренер національної збірної Аргентини Хосе Нестор Пекерман. Ми також вшановуємо пам'ять тих, хто вже відійшов у вічність: лауреата Нобелівської премії з медицини доктора Сезара Мільштейна, культової поетеси Алехандри Пісарник і засновника відомого бренду мате «Росамонте» Деметріо Гренюка. Запрошуємо всіх читачів ознайомитися з їхніми дивовижними історіями у дванадцяти інформаційних бюлетенях, розміщених на сайті Посольства.

Амбасадорка Аргентинської Республіки в Україні Елена Летісія Мікусінскі та генеральний директор ДП «ГДІП» Павло Кривонос

Ambassador of the Argentine Republic to Ukraine, Elena Leticia Mikusinski, and GDIP Director-General, Pavlo Kryvonos

Зліва направо: очільниця дирекції «Медіацентр» ДП «ГДІП» Інна Хоменська, почесна консулка Республіки Сенегал в Україні Ірина Іващук, Амбасадорка Аргентинської Республіки в Україні Елена Летісія Мікусінскі та директорка з розвитку ТРЦ «Подоляни» Тетяна Чубак (зал «Подоляни», Тернопіль). 12 березня 2024 року

From left to right: Director of GDIP Media Center, Inna Khomenska; Honorary Consul the of the Republic of Senegal in Ukraine, Iryna Ivashchuk; Ambassador of the Argentine Republic to Ukraine, Elena Leticia Mikusinski; and Podolyany Mall Development Director, Tetiana Chubak (Podolyany Hall, Ternopil). 12 March 2024

— Посольство Аргентини в Україні організовує заходи, спрямовані на об'єднання культур двох країн через аргентинське м'ясо й українське вино. В межах цього проєкту вже відбулися візити до Радомишля та Тернополя. Розкажіть, будь ласка, більше про ці заходи.

— Кулінарна та культурна дипломатія — потужні інструменти для об'єднання держав. З моменту мого приїзду 2019 року Посольство Аргентини організувало низку заходів, зокрема гастрономічний фьюжн у формі професійних дегустацій і комбінацій, а також майстер-класів. 2019 року ми поєднали культурну, кулінарну та спортивну дипломатію, влаштувавши перший в Україні захід із гри в поло за участю ДП «ГДІП». 2024 року Посольство організовувало та брало участь у заходах для популяризації аргентинської їжі, вин і культури, як-от «Смакові симфонії: об'єднуємо культури через аргентинське м'ясо та українське вино», що відбулись у Замку-музеї «Радомисль» і ТРЦ «Подоляни» в Тернополі. Ми подавали преміальні аргентинські стейки від Інституту промоції аргентинської яловичини у поєднанні з добіркою українських вин від корпорації «Укрвинпром». Ці заходи, які ми організували разом із ДП «ГДІП», були дуже успішні, і їх високо оцінили

поважні гості з публічного і приватного секторів. Нещодавно Посольство представило добірку аргентинських вин сорту мальбек та аргентинської яловичини в комплексі «Equides Club», де також виступив наживо знаний український артист Святослав Вакарчук. 17 квітня ми прилучилися до глобального святкування 14-го Всесвітнього дня мальбека, який запровадила компанія «Вина Аргентини», з представленням професійної дегустації вин сорту мальбек у поєднанні з аргентинською яловичиною в супермаркеті «Le Silpo».

— Ваша Високоповажносте, розкажіть, будь ласка, про співпрацю Посольства з представниками областей України та перспективи розвитку взаємин між регіонами і містами України та Аргентини.

— Аргентинські та українські регіони і міста об'єднані низкою документів: угодами про побратимство, деклараціями про дружбу чи меморандумами про співпрацю, наприклад, між автономним містом Буенос-Айрес і Києвом, провінцією Місьйонес і Тернопільською областю, провінцією Чако і Волинською областю, провінцією Кордова і Львівською областю, провінцією Буенос-Айрес і Харківською областю. Це правова основа для регіональної співпраці, яка враховує схожість та особливі зв'язки між сторонами. Зокрема, Місьйонес — це провінція, яка прийняла в місті Апостолес першу хвилю українських поселенців наприкінці XIX століття. Ми й далі відкриватимемо більше можливостей у різних сферах.

Elena Leticia MIKUSINSKI,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Argentine Republic to Ukraine

'WE FORESEE A VERY PROMISING AGENDA FOR BOTH COUNTRIES'

— Your Excellency, what has been the support from Argentina to Ukraine at the political level since the beginning of the Russian full-scale invasion?

— The Argentine Republic has condemned the aggression of the Russian Federation against Ukraine since the very beginning. We voted in support of Ukraine in all relevant international organisations. Argentina voted in favour of all resolutions of the UN General Assembly regarding the Russian invasion of Ukraine:

- ES-11/1 'Aggression against Ukraine' on 2 March 2022;
- ES-11/2 'Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine' on 24 March 2022;
- ES-11/3 'Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council' on 7 April 2022;
- ES-11/4 'Territorial integrity of Ukraine: defending the principles of the Charter of the United Nations' on 12 October 2022;
- ES-11/5 'Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine' on 14 November 2022;
- 77/229 'Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine' on 15 December 2022;
- ES-11/6 'Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine' on 23 February 2023;
- 77/284 'Cooperation between the United Nations and the Council of Europe' on 26 April 2023;
- 78/221 'Situation of human rights in the temporarily occupied territories of Ukraine, including the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol' on 19 December 2023.

It is worth noting that Argentina, when presiding over the Human Rights Council in Geneva, promoted and voted in favour of the creation of an International Commission of Inquiry on Ukraine, an independent committee of three human rights experts with a mandate to investigate alleged violations of human rights and international humanitarian law in the Russian invasion of Ukraine (Resolution 49/1 on 4 March 2022).

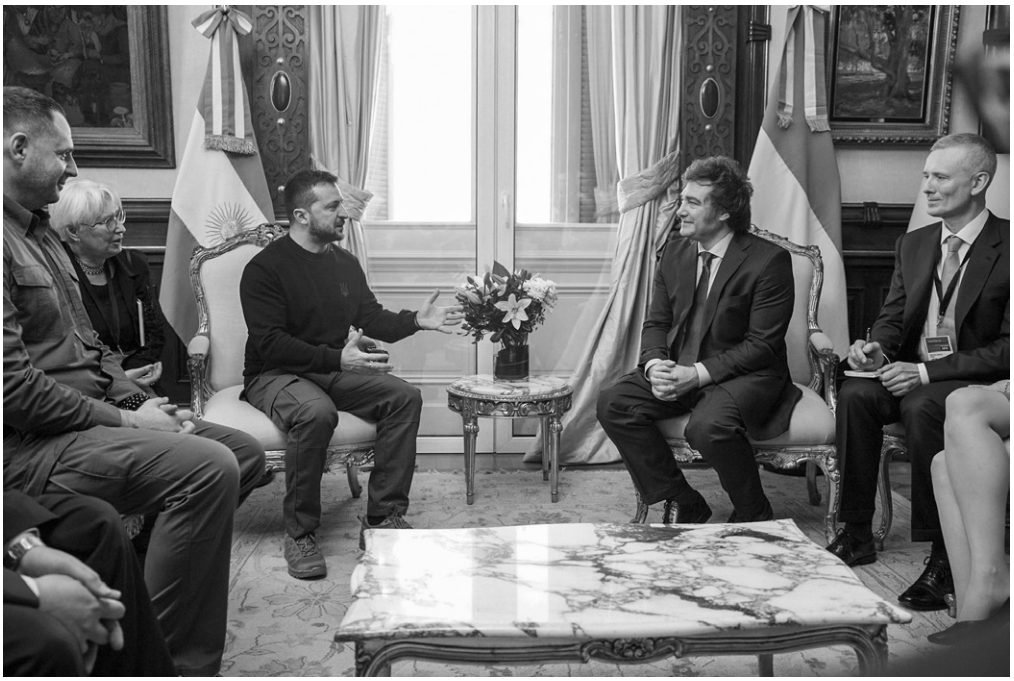

Двостороння зустріч президентів Аргентинської Республіки та України (Буенос-Айрес, Аргентина). 10 грудня 2023 року

Bilateral meeting between the presidents of the Argentine Republic and Ukraine (Buenos Aires, Argentina). 10 December 2023

Furthermore, at her meeting with First Deputy Prime Minister and Minister of Economy of Ukraine, Yuliia Svyrydenko, the Argentine Minister of Foreign Affairs, Diana Mondino, announced that Argentina would join the Peace Formula of President Zelenskyy on points number 1 (Radiation and nuclear safety) and 5 (Restoration of Ukraine's territorial integrity).

— *Argentina demonstrated solidarity with Ukraine by providing humanitarian aid, including a mission involving experts from the Argentine Ministry of Foreign Affairs' White Helmets Commission, who assisted in evacuations and supporting refugees in Poland and Romania. Your Excellency, how has Argentina's involvement in providing humanitarian aid to Ukraine strengthened bilateral diplomatic relations and fostered cooperation in other fields?*

— The provision of humanitarian aid from Argentina to Ukraine was implemented immediately as early as March 2022. Since then, 16 shipments have been sent from Ezeiza Airport in Buenos Aires to Ukraine, reaching a variety of institutions and communities in need. It has been a collaborative effort by several departments of the Argentine Government, as well as the civil society, in particular, the Ukrainian diaspora through its many institutions: Argentine-Ukrainian Chamber of Commerce and Industry (Executive President Oleh Jachno), the Ukrainian Central Representation (President Dr Pedro Lylyk), the Ukrainian Culture Association 'Prosvita' (President Arq. Jorge Danylyszyn), and the Ukrainian

Association 'Renacimiento' (President Victor Budzinski), the Argentine NGO 'Solidaire', led by philanthropist and pilot Enrique Piñeyro, the Embassy of the Argentine Republic in Ukraine, the Embassy of Ukraine in Argentina, and other Argentine companies and institutions. This relevant work has naturally played an important role in strengthening our current and future relations in different fields, such as agriculture and pharmaceutics. However, more importantly, it has shown the sympathy of the Argentine society towards Ukraine at these dramatic times. I cannot stress enough that we conceive humanitarian aid, first and foremost, as an altruistic and disinterested act, which should never be used as an opportunity for companies or individuals to promote themselves.

— On 22 June 2023, the Embassy of the Argentine Republic in Kyiv celebrated its 30th anniversary. Your Excellency, reflecting on these three decades, what pivotal achievements do you see in forging the bond between our two nations? Can you highlight key projects led by the Embassy that have effectively strengthened bilateral ties?

— Argentina was the first country in Latin America to recognise the independence of Ukraine on 5 December 1991 and establish diplomatic ties with Ukraine on 6 January 1992. The following year, on 22 June 1993, the Embassy opened in Kyiv. Since then, the bilateral relations between Argentina and Ukraine have continued to grow and deepen. Last year, we commemorated the 30th anniversary of the opening of the Argentine Embassy in Kyiv with an important cultural and commercial programme. For instance, we participated in the Grand Astor concert at the National Philharmonic of Ukraine, paying homage to the Argentine composer Astor Piazzolla, who is widely recognised as one of the greatest 20th-century composers in the world. We also placed a plaque on the monument of the Argentine national and regional hero General José Francisco de San Martín in Kyiv to pay tribute to all the Ambassadors, diplomatic personnel, and local staff who have worked at the Embassy since its opening. In these thirty years, we have signed significant memoranda in various fields, for instance, trade and investments, immigration, education, space, and technology, among others. There have been official visits to Argentina at the highest level, such as President Kuchma's visit in 1995 and President Menem's visit to Ukraine in 1998. More recently, in December 2023, President Volodymyr Zelenskyy attended the President of Argentina Dr Javier Milei's inauguration.

— President Volodymyr Zelenskyy's visit to Argentina on 10 December 2023 heralded a new era of partnership between Ukraine and Argentina. Your Excellency, following this historic visit, how do you foresee the prospects of collaboration between Ukraine and Argentina?

— The bilateral ties are now reaching a high point, and we foresee a very promising agenda for both countries. On the second anniversary of the commencement of Russia's aggression against Ukraine, the Argentine Republic

reiterated its strong condemnation of the invasion and urged the Russian Federation to immediately cease the unlawful use of force and military operations in Ukrainian territory, as well as to withdraw its military equipment and personnel. The Argentine Government firmly advocates respect for the principles of the UN Charter and general international law, in particular, the duty to respect the sovereignty of States and the principle of territorial integrity, the peaceful settlement of disputes and the protection of human rights of the civilian population affected by the conflict. Also, our shared values of respect for freedom, independence and sovereignty make Argentina and Ukraine like-minded countries and place us on the same side on the international stage. We will continue working to bring our countries closer together, either by widening and deepening our legal instruments, or by exploring new paths in a range of areas of expertise.

Команда Посольства поблизу пам'ятника генералові Хосе Франсіско де Сан-Мартіну та меморіальної дошки, яка вшановує 30-річчя відкриття диппредставництва та послів Аргентини в Україні, які започаткували цей проєкт

The Embassy team near the monument to General José Francisco de San Martín and the plaque commemorating the 30th anniversary of the opening of the Argentine diplomatic mission and the ambassadors to Ukraine who launched the project

— The Ukrainian diaspora in Argentina has played a significant role in cultural initiatives, notably in financing projects such as the Taras Shevchenko monument in Lviv. What further opportunities do you see for leveraging diaspora engagement to strengthen these ties?

— Mr Oleh Jachno, a respected member of the Ukrainian diaspora in Argentina and Executive President of the Argentine-Ukrainian Chamber of Commerce and Industry, has recently shared the very interesting background and history of the construction of the Taras Shevchenko monument in Lviv. When a project for the monument was finally approved in 1988, after many years of public demand in Lviv, the funds collected were not enough. At that moment, Vasyl Ivanytskyi, president of the Ukrainian Central Representation in Argentina, intervened to help organise the fundraising and the

Пам'ятник, який спорудили в місті Монте-Гранде, провінція Буенос-Айрес

The monument being erected in Monte Grande, Buenos Aires province

construction of the sculpture on Argentine soil. The sculpting work was performed in the city of Monte Grande (Esteban Echeverría county). In 1991, the two Ukrainian sculptors, Volodymyr and Andrii Sukhorskyis, travelled to Argentina to complete the construction. The sculpture was then shipped to Hamburg and transported to Lviv. The grand inauguration took place on 24 August 1992, on the first anniversary of the independence of Ukraine. It received the blessing of the Orthodox, the Greek Catholic, the Armenian, and the Roman Catholic Churches. We invite all readers to visit our website and social media to learn the full story of such an iconic accomplishment in which Argentina was directly involved.

— Your Excellency, considering Argentina's significant stature in the global economy and its membership in MERCOSUR, how do you assess its potential to advocate for Ukraine's interests on the South American continent?

— President Zelenskyy has made it very clear that Latin America is a priority for Ukraine. The Minister for Foreign Affairs, Dmytro Kuleba, stated back on 10 January that '2024 will be the year of Ukraine's return to Latin America and the Caribbean'. Following that lead, there is enormous potential for both Ukraine and Latin America to benefit from increasing political, economic, and cultural ties. In the economic arena, bilateral trade still has plenty of space to grow both ways. But there are also many opportunities to cooperate in joint ventures, technology and know-how transfer, integration of supply chains, to name a few. Argentina has the 3rd largest GDP in Latin America; it is the 8th largest country by surface in the world, and MERCOSUR is a market of 270 million people. Argentina ranks 13th in technological development among the 193 members of the United Nations. We are the 10th country worldwide with the most companies in the biotechnology and nanotechnology sector. Argentina is one of the few countries that can produce and operate satellites (it is the 11th country with the most geostationary satellites in orbit) and is one of the only 12 countries capable of operating the full cycle of nuclear fuel for peaceful purposes on an autonomous way, with its own human and technological resources.

— How do you perceive the potential for Argentine companies to contribute to Ukraine's reconstruction and post-war recovery efforts, particularly in infrastructure development and investment projects in agriculture?

— To mention one, agriculture is an excellent example of the potential of cooperation. Both Argentina and Ukraine are global agricultural powerhouses. This is not only because of the quality and availability of arable land but mainly because of a history of technological advances and productivity improvements. Argentina produces food for 500 million people annually and is a leading exporter in soybean, corn, lemons, among others. It also has a well-integrated, innovative, and competitive agricultural equipment manufacturing and agri-tech sectors. Argentina is a world leader in no-till farming and precision agriculture, which not only results in better yields but also significantly reduces the stress on the hydrologic and land resources. In that sense, I can envision Argentina contributing to the reconstruction and post-war recovery efforts by integrating our agricultural, industrial and service sectors through trade, investment and joint ventures, as well as sharing Argentina's expertise in fields such as demining, forensics, or clean and renewable energies.

— What role does the Embassy play in promoting educational exchanges and fostering academic partnerships between institutions in Argentina and Ukraine?

— Argentina has historically been a welcoming country to students who want to continue their education in our state at every stage. A very useful initiative by the Ministry of Human Capital is Campus Argentina Global (Argentina Global Campus), which is a digital platform that gathers all the information regarding scholarships, courses, training programmes and education opportunities offered by academic institutions in Argentina. We also have a bilateral agreement in effect between the Government of the Argentine Republic and the Government of Ukraine on Cultural, Educational and Scientific Cooperation, which, among other goals, encourages the interchange of scholars, professors, students and experts between Argentina and Ukraine.

— Your Excellency, acknowledging the strong sense of community displayed by the diaspora, how does the Embassy intend to leverage this invaluable resource to facilitate deeper cultural exchange?

— The Ukrainian diaspora has a long-standing tradition in Argentina, whose roots date back to the end of the 19th century. Nowadays, it is the seventh largest in the world, with roughly 350,000 members. The set of institutions that represents Ukrainian members is also very well known, among which it is worth mentioning the Ukrainian Central Representation, the Ukrainian Culture Association 'Prosvita', the Ukrainian Association 'Renacimiento', and the Argentine-Ukrainian Chamber of Commerce and Industry. The construction story of the Taras Shevchenko Monument in Lviv is just an example of the extent of the cultural linkages between our countries. The monument to Taras Shevchenko in Buenos Aires' Tres de Febrero Park was unveiled in 1971. It was donated by the Ukrainian community in Argentina two years before the 75th anniversary of the arrival of the first emigrants from Ukraine as a sign of gratitude for the asylum they had

been granted. Notably, an exotic South American bird, the hornero (also known as the ovenbird), made a nest in the crook of the poet's arm, truly symbolising the unity of the Ukrainian community with the Argentine land. Having arrived in Ukraine, I launched a newsletter called *Descubriendo mis raíces (Discovering my roots)* in 2020, based on a series of interviews with very important public figures (or their families) who are native Ukrainians or Ukrainian descendants. Among them, we can mention world-renowned pianist Marta Argerich, popular folklore musician Horacio Eugenio 'Chango' Spasiuk, biochemist and virologist Dr Pablo Goldschmidt and former Argentina national team coach Nestor Pekerman. It also pays homage to those who have already passed away, such as Nobel-prize laureate in Medicine Dr Cesar Milstein, iconic poet Alejandra Pizarnik, and the founder of Rosamonte, a very well-known yerba mate brand, Demetrio Hreñuk. We invite all the readers to discover their amazing stories on the twelve newsletters that are available on Embassy's website.

— *The Embassy of Argentina in Ukraine organises events aimed at uniting the cultures of the two countries through Argentine meat and Ukrainian wine. As part of this project, visits to Radomyshl and Ternopil have already taken place. Your Excellency, please tell us more about these events.*

— Gastronomic and cultural diplomacy is a powerful tool to unite countries. Since my arrival in 2019, the Embassy of Argentina has organised a series of

Амбасадорка Аргентинської Республіки в Україні Елена Летісія Мікусінскі, головний сомельє Віктор Медвідь із постійною співробітницею Посольства Ольгою Ємець та командою «Le Silpo» (14-й Усесвітній день мальбека в «Le Silpo»). 17 квітня 2024 року

Ambassador of the Argentine Republic to Ukraine, Elena Leticia Mikusinski, and Chief sommelier Viktor Medvid, with Embassy of Argentina permanent staff member Olga Yemets and Le Silpo staff (14th Malbec World Day at Le Silpo). 17 April 2024

activities, such as gastronomic fusion in the form of professional tastings and pairings and masterclasses. In 2019, we combined cultural, gastronomic and sports diplomacy by organising the first-ever polo event in Ukraine with the participation of the GDIP. In 2024, the Embassy organised and participated in activities aimed at promoting Argentine food, wines and culture, such as the events called Symphony of cultures: uniting cultures through Argentine beef and Ukrainian wine, that took place in Radomysl Castle and Museum and Podolyany Mall in Ternopil. We served premium steak provided by the Institute for the Promotion of Argentine Beef (IPCVA), paired with a selection of Ukrainian wines by Ukrvynprom Corporation. These events, co-organised with the GDIP, were a great success and were highly appreciated by the distinguished guests from the public and private sector. More recently, the Embassy offered a selection of Argentine Malbec wines and Argentine beef at Equides Club, where also the renowned Ukrainian artist Sviatoslav Vakarchuk gave a live performance. Lastly, on 17 April, we joined the global celebrations of the 14th Malbec World Day, established by Wines of Argentina, offering a professional tasting of Malbec wines paired with Argentine beef at Le Silpo supermarket.

Амбасадорка Аргентинської Республіки в Україні Елена Летісія Мікусінскі, секретар Посольства Мартін Куаранта, сомельє Альбіна Чайковська та постійні співробітники Посольства на відкритті аргентинського стенда з вином сорту мальбек («Chalet Equides»). 6 квітня 2024 року

Ambassador of the Argentine Republic to Ukraine Elena Leticia Mikusinski, Embassy Secretary Martín Quaranta, sommelier Albina Chaikovska and Embassy permanent staff at the inauguration of Argentine Malbec wine stand (Chalet Equides). 6 April 2024

— Mrs Ambassador, please elaborate on the Embassy's cooperation with representatives of Ukraine's regions and the prospects for cooperation between the regions and cities of Ukraine and Argentina.

— There are different binding documents that unite regions and cities of Argentina and Ukraine in the form of sister-cities agreements, friendship declarations or cooperation memoranda, such as the ones between Buenos Aires Autonomous City and Kyiv, Misiones province and Ternopil region, Chaco province and Volyn region, Córdoba province and Lviv region, Buenos Aires province and Kharkiv region. This is a legal basis for cooperation at the regional level, and the parties were selected with the consideration of the similarities and special bounds between them. For example, Misiones was the province that received the first wave of Ukrainian settlers in the city of Apóstoles at the end of the 19th century. We will continue to identify more opportunities across a range of fields.

Петер ВАН ДЕ ВЕЛДЕ,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Королівства Бельгія в Україні

«НАША ПОЛІТИЧНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ Є ПОСЛІДОВНОЮ НА ВСІХ РІВНЯХ»

— Ваша Високоповажносте, за даними Міністерства закордонних справ Бельгії, план щодо підтримки України на 2024–2025 роки оцінюють у 1,7 мільярда євро, що більш ніж утричі перевищує загальний обсяг допомоги, наданої впродовж 2022–2023 років. Така динаміка свідчить про оптимістичні перспективи бельгійсько-українських відносин. Як Ви вважаєте, у чому полягають найсильніші сторони двосторонніх відносин та які з них зазнали найістотнішого розвитку останнім часом?

— Уряд Бельгії усвідомлює серйозність геополітичного виклику, зумовленого збройною агресією Російської Федерації проти України. Ми також розуміємо, що на цьому етапі саме військова допомога є найкращою підтримкою, яку ми можемо надати Україні. Власне тому половина виділених на 2023–2024 роки коштів піде насамперед на постачання боєприпасів, техніки тощо. Ми долучилися до чеської ініціативи закупівлі артилерійських снарядів. Бельгія також є учасницею коаліції з надання літаків F-16. Ба більше, наш істотний внесок полягає не лише в підготовці українських пілотів, а й фахівців із технічного обслуговування та забезпечення, адже жоден літак без цього не літатиме. Підготовка технічного персоналу не менш важлива, ніж пілотів, тому саме цим ми і займаємось.

Впродовж минулих двох років Україна перебувала в епіцентрі уваги міжнародної спільноти. Однак початок бойових дій у Секторі Гази потіснив її з першого пункту міжнародного порядку денного. І хоч загалом громадська думка та громадянське суспільство Бельгії, як і раніше, впевнено стоять на боці України, я помітив, що війні в Україні тепер приділяють дещо менше уваги в ЗМІ та політикумі. З іншого боку, таке послаблення після вже більш ніж двох років війни — це закономірне явище. Проте я впевнений, що загалом ми й надалі намагатимемося робити свій внесок до спільних з нашими партнерами зусиль із забезпечення вкрай необхідної Україні допомоги. Військова підтримка — наш головний пріоритет, але ми приділяємо серйозну увагу й гуманітарній допомозі, значну частину якої реалізовуємо через органи ООН. Ба більше, ми розглядаємо можливість запуску двосторонньої співпраці з Україною в межах гуманітарної програми, бюджет якої складає 150 мільйонів євро. Однак ця програма поки що перебуває на етапі підготовки. Ми ще не запустили її, але прагнемо розвивати цей напрям.

І наостанок слід зазначити, що Бельгія нині головує в Раді ЄС і дуже багато робить для того, щоб Україна вийшла до лінії старту і фактичні переговори про її вступ до ЄС все ж таки розпочалися саме за нашого головування, тобто до кінця червня. Тож наш політичний порядок денний полягає в тому, щоб вивести Україну на стартову лінію, з якої можна буде розпочати офіційний процес переговорів.

— На початку 2024 року ми спостерігали істотне пожвавлення офіційної взаємодії між українськими та бельгійськими оборонно-промисловими підприємствами, що виразилося в підписанні меморандуму про взаєморозуміння на рівні наших міністерств оборони, а також позитивних кроках у підготовці до надання літаків F-16. Поясніть, будь ласка, як на сьогодні Бельгія бачить питання довгострокової військової допомоги та співпраці.

— Передусім слід уточнити, що навіть згаданий меморандум про взаєморозуміння щодо співпраці між нашими військовими та оборонними підприємствами, по суті, відображає довгострокові плани.

Війна, яку Росія веде проти України, змусила західних союзників усвідомити, що ми почали занадто сильно покладатися на дивіденди миру, отримані після розвалу Радянського Союзу, падіння Берлінського муру і усунення «залізної завіси». Ми переконалися, що необхідно докласти серйозних зусиль для вдосконалення наших Збройних сил, а це своєю чергою означає, що ми маємо зміцнити всі логістичні ланцюги в оборонній промисловості, які є запорукою потужної армії. Нам потрібна власна оборонна промисловість. Тому можна сказати, що Україна нам відкрила на це очі. А ще вона докорінно змінила сприйняття важливості НАТО. На наших очах Північноатлантичний альянс зміцнився завдяки двом новим (і дуже важливим) країнам-членам: Фінляндії і Швеції.

І, звичайно, якщо поглянути на довгострокову перспективу, то Україна вже почала практично переходити від застарілої армії радянського типу до більш сучасних збройних сил у стилі НАТО. Це стосується й оснащення: ви переходите, скажімо, від 152-мм снарядів старого російсько-радянського зразка до калібру 155 мм стандарту НАТО, і те саме спостерігаємо з низкою інших боєприпасів. Цей перехід був майже неминучим, оскільки росіяни, безперечно, зробили все можливе, щоб відрізати Україні доступ до джерел радянських боєприпасів. Довгострокова перспектива України полягає в західних військових стандартах та логістиці і тактиці рівня НАТО.

Але є ще один момент. На мою думку, Україна також може багато чого запропонувати союзникам, адже вам вдалося випрацювати дуже креативні авангардні рішення, як-от у застосуванні дронів і систем оповіщення, які ви подекуди створювали дуже винахідливо, використовуючи обмежені ресурси. Україна має чимало досвіду, з якого ми, західні союзники, можемо повчитись.

— Розкажіть, будь ласка, про перебіг дебатів щодо заморожених російських активів. На які напрями допомоги могли б спрямувати кошти, отримані від цих активів?

— Тут є три аспекти, це як триступенева ракета. По-перше, є податки, які стягують з прибутків, що їх генерують заморожені активи, з них і одержуємо відсотки та дивіденди. Зокрема, 25% корпоративного податку з цих прибутків надходить безпосередньо в Україну через Український фонд, який створив Уряд Бельгії.

По-друге, є власне самі прибутки, тобто кошти, які генерує капітал розміром близько 190 мільярдів євро. Їх також можна використати, а це вже значно більша сума. Ці прибутки генеруватимуться доти, доки активи будуть замороженими. Серед країн-членів ЄС точаться дискусії щодо прямого використання цих активів і прибутків для допомоги Україні. На початку було запропоновано спрямувати ці прибутки на відбудову України, але зараз багато хто вже розуміє, що доцільніше витратити їх на військову підтримку. Однак консенсусу поки що немає. Водночас я вже згадував, що Бельгія наразі головує в Раді ЄС, і від нас залежить, чи зможемо ми його досягнути і знайти компроміс. Це також одна з політичних цілей, яку ми прагнемо втілити до завершення нашого головування.

По-третє, є можливість використання власне капіталу, тобто базової суми — 190 мільярдів євро. Ми готові впроваджувати будь-яке юридично обґрунтоване рішення, яке зможе запропонувати міжнародна спільнота. Якщо країни G7 досягнуть консенсусу, ми його реалізуємо. Поки що його немає, але я гадаю, що ми всі підтримуємо моральне та політичне завдання — змусити Росію заплатити за свою агресію. Однак те, як це можна зробити законно, досі є предметом дискусії, позаяк ми не хочемо піддатися спокусі порушити верховенство права, яке є одним із принципів і цінностей, котрі

ми боронимо, просто тому що росіяни самі їх порушують: починаючи зі Статуту ООН і завершуючи численними міжнародними договорами, які вони ж підписали і ратифікували та мали б дотримуватися й виконувати.

Зрозуміло, що це питання довгострокової перспективи, адже поки триває війна, нам дуже важко говорити про повноцінні проєкти з відбудови, бо ми щодня бачимо, як росіяни нищать українську інфраструктуру, лікарні, школи, житлові будинки тощо.

— Ваша Високоповажносте, Ви вже торкнулися теми головування Бельгії в Раді Європейського Союзу, яке охоплює перше півріччя 2024 року. З огляду на це, розкажіть нам, будь ласка, про успіхи та виклики, які Бельгії доводиться долати задля підтримки України, що її Прем'єр-міністр Александер де Кроо назвав одним із завдань головування.

— Я вважаю, що схвалення пакета допомоги на суму 50 мільярдів євро можна сміливо назвати успіхом — це досягнення, до якого Бельгія доклалася як країна-голова. Може, ми й не грали вирішальної ролі в ухваленні пакета, але однозначно зробили до нього свій внесок.

Гадаю, я також можу впевнено сказати: ми дуже задоволені, що план у межах «Ukraine Facility» став головним інструментом у відновленні України. Це ще одне позитивне зрушення, яке відбулося під час нашого головування. І, як я вже згадував, ми працюємо над початком офіційного процесу вступу до ЄС. Нині тривають відповідні консультації.

Я радий, що ви згадали Александера де Кроо, тому що наша політична підтримка України є послідовною на всіх рівнях: Прем'єр-міністр Бельгії рішуче налаштований на досягнення успіху для України під час нашого головування; кожен з нас, хто працює як дипломат, чиновник чи учасник переговорів, розділяє прагнення досягнути цієї мети. Наша політична воля існує, вона реальна, і це не просто слова. Ми хочемо наблизитися до конкретних результатів, і, вважаю, поки що нам це вдається. Я дуже сподіваюся, що початок переговорів про вступ ознаменує вінець нашого головування.

Проблеми в нас такі ж, як і завжди в Євросоюзі — досягнути консенсусу між 27-ма країнами-членами. Ми намагаємося взяти до уваги погляди всіх держав ЄС і виробити рішення, які будуть прийнятними для всіх, водночас дотримуючись загальних цілей нашого головування стосовно підтримки України.

— Під час візиту до Кривого Рогу у квітні 2024 року Ви підкреслили роль Бельгії в перетворенні міста на великий промисловий центр та обговорили можливість встановлення побратимських зв'язків між Кривим Рогом та одним із промислових міст Бельгії. Чи є інші місця в Україні, де Бельгія розглядає посилення всебічної міжрегіональної співпраці, зокрема зважаючи на те, що раніше Ваша країна отримала пропозицію взяти участь у відновленні Миколаївської області?

— У Кривому Розі я зауважив, що міста-побратими — це ініціативи на місцевому рівні, які не регулює Федеральний уряд Бельгії. Це рішення, які ухвалюють відповідні міста або органи муніципальної влади, що хочуть співпрацювати. Однак ми як Посольство дуже раді сприяти та працювати в цьому напрямі.

Дійсно, як і всі інші міжнародні партнери України, ми також отримували пропозиції від останньої зосередитися на конкретній області. Я вже розповів про програму з бюджетом 150 мільйонів євро, яку ми плануємо реалізувати для України. Території, на відновленні яких ми зосередимося, — це Чернігів та околиці Києва. Позаяк не можемо дозволити собі розпорошувати ресурси, оскільки тоді наші зусилля будуть недостатньо концентровані і буде складніше керувати процесом. Чернігів — це місце, де ми бачимо можливість змінити ситуацію на краще. Ми вже нанесли кілька офіційних візитів до міста. Приміром, наша Міністерка з питань співробітництва у сфері розвитку була там у лютому і провела зустрічі з представниками місцевої адміністрації. Однак, як я вже казав, ми тільки започатковуємо нашу співпрацю.

— Що довше триває війна, то більше залишається мін і боєприпасів, які не вибухнули і загрожують довгостроковій безпеці мільйонів українців. Бельгія (перша країна у світі, яка заборонила протипіхотні міни) активно залучена до міжнародних програм з гуманітарного розмінування. Що Ви можете розповісти про те, як Бельгія бачить розв'язання цієї проблеми в майбутньому?

— Ми справді маємо багаторічну історію та досвід у сфері розмінування. Наші саперні служби досі щороку викопують близько 20 тонн мін, боєприпасів, що не розірвалися, та артилерійських снарядів. І це лише з полів битв Першої світової війни на невеликій території Бельгії. Минуло понад століття після її закінчення, а ми все ще відкопуємо нерозірвані боєприпаси. Тому ми дуже добре усвідомлюємо довгострокові ризики цієї проблеми.

Ми фінансуємо програми ПРООН. А також навчали деяких українських військових морському розмінуванню, адже це специфічні навички, які вам знадобляться через наявність мін у Чорному морі. Фламандський уряд також співпрацює з громадською організацією, яка тренує собак-саперів. І, звичайно, нас дуже надихають ініціативи першої віцепрем'єр-міністерки — Міністерки економіки Юлії Свириденко, яка разом із ПРООН працює над стратегією, спрямованою на координування роботи між різними суб'єктами, що займаються розмінуванням в Україні.

— Розкажіть, будь ласка, про взаємодію Посольства з українськими університетами та школами. Які напрями співпраці в галузі освіти Бельгія прагне розвивати з Україною?

— Освіта й культура не входять до компетенції Федерального уряду Бельгії; ці питання регулюють регіональні уряди: Уряд франкомовної спільноти та нідерландськомовний Уряд Фландрії. Ми виконуємо певні координаційні функції як Посольство, але ці два органи також мають повноваження здійснювати власну зовнішню політику в цих сферах.

Досить часто заклади вищої освіти співпрацюють безпосередньо. У таких випадках бельгійські університети отримують фінансування на реалізацію проєктів від франкомовного чи нідерландськомовного урядів. Федеральний уряд у ці питання не втручається.

— Що Ви можете розповісти про різноманітні проєкти публічної дипломатії, які реалізовує Ваше Посольство для популяризації бельгійської культури та поліпшення взаєморозуміння між нашими народами?

— Я особисто практикую публічну дипломатію, відвідуючи університети. Я побував у таких містах, як Львів та Одеса, а також виступав у різних університетах та закладах вищої освіти Києва, розповідав про Бельгію, Європейський Союз та наше головування в Раді ЄС. Моя аудиторія — це студенти, тож я намагаюся дати їм краще уявлення про ЄС. Напевно, це також можна вважати популяризацією бельгійської культури.

Ми також купуємо різноманітні комікси, як-от «Пригоди Тентена», «Смурфи» та деякі комікси для дорослих, які вийшли друком українською мовою. Зокрема, придбали кілька таких примірників і розіслали їх у громадські бібліотеки по всій Україні. Це не дуже масштабний проєкт, але він робить нас упізнаванішими в культурному плані. Ми реалізували це торік і плануємо повторити щось схоже цього року з новими книгами, які виходять у світ.

Часто певні ініціативи проходять непоміченими, і ми про них не завжди знаємо. Але коли дізнаємося, то намагаємося їх просувати. Наприклад, один український режисер нині працює над документальним фільмом про роль Бельгії у розвитку Донбасу. Звісно, ми підтримуємо такі проєкти, ділимось матеріалами, знаннями, досвідом і навіть трохи фінансуємо.

Зокрема, на початку травня в Антверпені відбувся музичний вечір українського військового оркестру. Я побував на цьому заході та виголосив кілька слів українською мовою для українців, а для бельгійців — нідерландською. Власне присутність — це також складник моєї роботи в контексті публічної дипломатії.

— Ваша Високоповажносте, зважаючи на те, що Ваша каденція на посаді Посла Бельгії в Україні наближається до завершення, як би Ви хотіли підсумувати свій досвід роботи в Україні?

— Для мене це був непростий досвід, адже я приїхав сюди в липні 2022 року, щоб відкрити Посольство після евакуації. Нам потрібно було повністю перезапустити роботу. Під час евакуації дипломатичного представництва

більшість систем просто вимикають, розбирають або знищують, тож багато речей потрібно було відновлювати заново. Щойно ми це зробили, на початку жовтня 2022 року Росія почала атакувати Київ ракетами та дронами, тож ми пережили складну зиму з відключеннями електроенергії. Це був ще один логістичний виклик, бо нам потрібно було подбати про все необхідне, щоб мати доступ до електроенергії, тепла, води тощо. Водночас, зіткнувшись із цим логістичним викликом, ми не полишали виконувати дипломатичні обов'язки в штатному режимі. Можна сказати, що на цій посаді мені довелося працювати на всі сто відсотків, займаючись багатьма питаннями, які не завжди доводиться розв'язувати в інших посольствах або за інших обставин. Йдеться не лише про військові питання, а й гуманітарні; про права людини, співпрацю з організаціями ООН, торгівлю, фінансові аспекти, взаємодію з ЄС тощо. Тобто ми задіяли весь арсенал публічної дипломатії та всіх можливостей, які може реалізовувати Посол. Роботи було чимало, однак і досвід був дуже корисним.

— Певно, Ви багато дізналися про Україну з часу свого приїзду. Яке у Вас склалося враження про країну, її людей та культуру?

— Я не був обізнаним щодо цієї частини світу. Тож ця робота стала для мене місією відкриття. Я намагався дуже сумлінно вивчати надзвичайно цікаву історію України. А також доклав значних зусиль, щоб опанувати українську мову. У мене неоднозначні почуття щодо того, що невдовзі доведеться їхати з України: якась частина мене хотіла б залишитися тут і далі, але водночас я знаю з власного досвіду, що іноді краще не зупинятися в одному місці надовго, а надто в гарячих точках. Але мені було дуже повчально відкрити для себе, які багаті історія та культура України. Я прагнув побувати всюди, де тільки міг: від Одеси до Чернігова, від Луцька до Херсона. Напевно, ви всі вже втомилися це чути, але я переконався, що українці — дуже винахідливий і стійкий народ, який заслуговує на повагу і допомогу всього світу.

Дата інтерв'ю: 23 квітня 2024 року

Peter VAN DE VELDE,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Kingdom of Belgium to Ukraine

‘OUR POLITICAL COMMITMENT TO UKRAINE IS CONSISTENT FROM TOP TO BOTTOM’

— Your Excellency, according to the Belgian Foreign Ministry, the planned Belgian support to Ukraine for 2024–25 stands at €1.7 billion — more than a threefold increase compared to the total support throughout 2022–23. Such dynamics prove the promising outlook of Belgian-Ukrainian relations. From your point of view, what are the strongest features of our bilateral ties and which ones have improved the most over the recent past?

— The Belgian Government understands the geopolitical challenge posed by the war of aggression waged by the Russian Federation against Ukraine. We also understand that, at this point, military support is the most support we can deliver to Ukraine, which is why half of the money set aside for 2023–24 will go to military support: ammunition, vehicles, etc. We participate in the Czech initiative to supply artillery shells. We also participate in the F16 coalition with planes, and another major contribution is not just the training of pilots but also of Ukrainian support and maintenance technicians because you cannot fly planes without maintaining them. Training technicians and pilots is equally important, so that’s what we are doing.

Over the past two years, Ukraine has become a focal point of international attention. However, it has lost its place at the top of the international agenda after the conflict in Gaza broke out. So, although, in general, public opinion and civil society in Belgium are still very much in favour of supporting Ukraine, I can detect that there is a bit less media and political attention to the war in Ukraine. On the other hand, after more than two years of war, this is also a normal effect of wearing down. Despite that, I think that, overall, we will continue trying to do our share with our partners in supplying the much-needed support to Ukraine. Military support is the first priority, but we also pay strong attention to humanitarian support, much of which goes through UN organisations. We are also looking at starting our own bilateral cooperation here with Ukraine with a €150-million programme. However, it is still in the preparatory stages. We have not started yet but are looking to develop that.

The final thing is that we presently hold the EU Presidency and are working very hard to ensure that Ukraine gets to the starting line and that the actual negotiations for Ukraine’s accession to the EU can still start during our

Presidency. Our Presidency lasts until the end of June, and our political agenda is to get Ukraine to the starting line of the talks where the formal process of the negotiations can begin.

— The beginning of 2024 saw a major strengthening of formal cooperation between Ukrainian and Belgian defence companies, followed by the signing of a Memorandum of Understanding between our defence ministries and positive steps in the preparation of the F16 provision. Please outline Belgium's current vision for long-term military aid and cooperation.

— First of all, the Memorandum of Understanding for cooperation between the military and defence industries is, as a matter of fact, already a long-term matter.

Because of the war that Russia now wages against Ukraine, there has been a wake-up call among the Western allies that we went too far in drawing on the peace dividend that became available after the collapse of the Soviet Union, the fall of the Berlin Wall, and the disappearance of the Iron Curtain. We realise that we need to make an earnest effort to strengthen our military, which also means we need to strengthen all of the logistical chains across the defence industries that are the basis of a strong military. We need our own defence industry. So, in a way, Ukraine was a wake-up call. It has also brought a massive change in the perception of NATO's importance. We have seen that NATO has been strengthened by two new member states, and very important ones: Finland and Sweden.

Lastly, of course, if you look at the longer term, then in practice, Ukraine is already moving on from the old Soviet army style towards a more modern NATO-style military force. This also applies to the assets: you move, for example, from 152 mm old-style Russian-Soviet shells to the NATO-standard 155 mm shells, and the same goes for a whole range of other ammunition. That transition was almost inevitable because, of course, the Russians have done everything to cut off Ukrainian access to Soviet-standard supplies. Ukraine's longer term lies in Western military standards and NATO-style logistics, tactics, etc.

But then there is something else. I think that Ukraine also has a lot to offer to the allies because you have been able to find very creative avant-garde solutions, for example, using drones and alert systems that you have puzzled together with sometimes very inventive and limited means. Ukraine has a lot to offer that we can learn from as Western allies.

— Please tell us about the progression of the discussion regarding the frozen Russian assets. Towards what kinds of aid might the funds from those assets be eventually allocated?

— There are three things: it's like a three-stage rocket. First of all, you have the taxes levied on the profits generated by the frozen assets, which produce interest and dividends. We levy a 25% corporate tax on those profits, and that percentage goes directly to Ukraine via the Ukraine fund the Belgian government has set up.

The second thing is the actual profits themselves, the money generated by the capital of around 190 billion euros. Those profits can also be used directly, and that's a bigger chunk of money. Those profits will be generated as long as these assets remain frozen. There are discussions among the EU member states about the direct use of these assets and profits to help Ukraine. The initial proposal was to use these profits for the reconstruction of Ukraine, but most people now understand that it's more important to use them also for military support. However, there is no consensus yet. Nevertheless, I've mentioned that Belgium currently holds the EU Presidency, and we are, of course, in the driver's seat to make sure that we can reach that consensus and find a compromise. That is also one of our political objectives to be reached by the end of our Presidency.

The third thing is the use of the actual capital, the principal sum of €190 billion. We are ready to implement any solution with a solid legal basis that the international community comes up with. If the G7 reaches a consensus, we will implement it. We aren't there yet, but I think everybody agrees with the moral and political objective of making Russia pay for its aggression. Now, how this will be done on a legally sound basis is still an object of discussion because we do not want to fall into the trap of violating the rule of law, which is one of the principles and values that we defend, just because the Russians are violating the rule of law, to begin with, the UN Charter and so many other international treaties that they have signed and ratified and should respect and implement.

This is, of course, a long-term perspective because as long as the war is going on, it's very difficult to talk about actual reconstruction projects since we see every day that Russians continue to destroy Ukrainian infrastructure, hospitals, schools, housing, etc.

— Your Excellency, you have already mentioned Belgium's Presidency of the Council of the European Union, which marks the first half of 2024. In this context, please tell us more about the successes and the challenges your country has had to navigate in terms of support for Ukraine — one of the Presidency's objectives, according to Prime Minister Alexander De Croo.

— I think it's fair to say that the approval of the support package of 50 billion euros is an achievement — a success to which we, as the Presidency, have contributed. We may not have played a central role in the approval of the package, but we definitely have contributed to it.

I think it's also fair to say that we are very happy that the Ukraine plan is now the central piece for the reconstruction of Ukraine. That is also good news, as well as something that happened under our Presidency. As I said, we are working towards the start of the formal accession process, and these talks are ongoing.

I'm glad that you mentioned Prime Minister De Croo because our political commitment to Ukraine is consistent from top to bottom: our Prime Minister is fully committed to achieving success during our Presidency for Ukraine; all of

us working as diplomats, as officials, as negotiators, we all share that same commitment of reaching that goal. Our political commitment is there; it's real, and it's not just words. We are trying to move towards operational success, which I think we have been able to do so far. I really do hope that the start of the accession negotiations will be the crowning achievement of our Presidency.

The difficulties are the same as always in the EU: finding consensus among the 27. We try to understand the viewpoints of all EU Member States and find solutions that are workable for all while maintaining the overall objectives of our Presidency in supporting Ukraine.

— In April 2024, during your visit to the city of Kryvyi Rih, you emphasised Belgium's role in the city's emergence as a major industrial centre and discussed the possibility of establishing a sister city relationship between Kryvyi Rih and one of Belgium's industrial cities. Are there other places in Ukraine where Belgium considers boosting comprehensive inter-regional cooperation, also keeping in mind that Belgium previously received a proposal to partake in the rebuilding of the Mykolaiv region?

— What I mentioned in Kryvyi Rih is also that twin or sister cities, is a local initiative that is not under the control of the federal Belgian government. These are decisions that are taken by the cities or municipal authorities that wish to cooperate. Nevertheless, as Embassy, we are very happy to assist and cooperate on that.

Yes, like all international partners of Ukraine, we also received a request from Ukraine to focus on a particular area. I've mentioned the €150 million programme that we will make available for Ukraine. The areas which we will focus on are Chernihiv and the outskirts of Kyiv. We are not able to spread our assets too thin since then our work would not be very focused, making it more difficult to follow up on things. Chernihiv is a place where we think we can make a difference. We've already had a few missions to Chernihiv. Notably, our Cooperation Minister was there in February, and she had contacts with the local administration. However, as I said, we are in the process of starting up that kind of cooperation.

— As the war progresses, mines and unexploded ordnance are increasingly threatening the long-term safety of millions of Ukrainians. Belgium — the first country in the world to prohibit anti-personnel mines — has been prolific at worldwide humanitarian demining efforts. What can you tell us about Belgium's vision of addressing this problem over the years to come?

— Indeed, we have a long history and experience with demining. Our demining services still dig up about 20 tonnes of mines, unexploded ordnance, and artillery shells every year. That's just from the battlefields of World War I, in a small area of Belgium. It's more than a century after the end of WWI, and we are still digging up the unexploded ordnance, so we are very much aware of the long-term risks this problem poses.

We have financed programmes of the UNDP. We have also trained a number of Ukrainian soldiers in maritime demining, which is a specific niche that you'll also need because of the mines in the Black Sea. The Flanders Government has also worked with an NGO that is training demining dogs. And, of course, we are very encouraged by the initiatives taken by Vice Prime Minister Yuliia Svyrydenko, who's working on a strategy together with the UNDP to streamline all the different actors active in the demining field in Ukraine.

— Please tell us about the Embassy's interactions with various Ukrainian universities and schools. What kind of education cooperation does Belgium seek with Ukraine?

— Education and culture are not a competence of the Belgian central Federal Government; they are the competence of the regional governments: the French-speaking Community government and the Dutch-speaking government of Flanders. They deal with the issues related to education and culture. We play a bit of a coordination role as the Embassy, but those two governments also have the competence to execute their own foreign policy in these domains.

Very often, education cooperation among universities is university-to-university. The Belgian universities then get financing, for example, from either the French- or Dutch-speaking governments for those kinds of projects. The Federal Government does not come into play here.

— What can you tell us about the various public diplomacy projects your Embassy engages in to promote Belgian culture and facilitate understanding between our peoples?

— I do my own public diplomacy by going to universities. I've been to cities such as Lviv and Odesa and have spoken at various universities and higher education institutions in Kyiv about Belgium, the EU, and our EU Presidency. My audience there is students, so I'm trying to give them an idea of what the EU is all about. I suppose you could also describe that as promoting Belgian culture.

We've also been buying a number of comic books like *The Adventures of Tintin, The Smurfs*, and adult comic books that have been published in Ukrainian. We have purchased a number of those books and sent them to public libraries all over Ukraine. It's a smaller-scale project, but it's something that gives us some cultural visibility. We did this last year, and we are planning to do so again this year with new books that are coming out.

Other things often fly under the radar, and we don't necessarily know about them. However, when we do, we are trying to promote them. For example, a Ukrainian filmmaker is working on a documentary about Belgian influence in Donbas. Of course, we help such projects with the materials that we have, our expertise, and a little bit of funding.

For example, a musical evening by a Ukrainian military band has played in Antwerp in early May. I went there and said a few words for Ukrainians in

Ukrainian and for Belgians in Dutch, etc. Just being present is also something that is part of my job in terms of public diplomacy.

— Your Excellency, as you're approaching the end of your tenure as Ambassador of Belgium to Ukraine, how would you like to summarise your experience of working in Ukraine?

— This has been a rocky ride for me because I came here in July 2022 to open the Embassy after the evacuation. We had to get everything back up and running. After all, when the Embassy is evacuated, a lot of the systems are just taken down, dismantled, or destroyed, so you have to rebuild a lot of things. Once that was done, at the beginning of October 2022, Russian missile and drone attacks on Kyiv started, and we had a difficult winter with blackouts, etc. It was another logistical challenge, requiring us to have everything in place where we needed it not to lose access to electricity, heat, water, etc. So, we faced this logistical challenge while maintaining the diplomatic work as part of our regular jobs. In a way, it has been a job where I needed to fire on all twelve cylinders — having to cover a lot of subjects that you don't necessarily cover in many other embassies or circumstances: not only the military aspects but humanitarian ones, human rights, the whole cooperation with UN organisations, trade, financial aspects, EU cooperation, etc. It has involved the full gamut of public diplomacy and what one can do as an ambassador. That has been a lot of work but also a very rewarding experience.

— You must have learned a lot about Ukraine since your arrival. What is your impression of the country, its people and culture?

— I was never a specialist in this part of the world. For me, it was a mission of discovery. I have tried to be a very serious student of Ukraine's history, which is very fascinating. I've also made a big effort to learn Ukrainian. I have mixed feelings about leaving Ukraine soon: one part of me would like to continue, but on the other hand, I also know from experience that sometimes it's best not to stay too long, in particular in crisis zones. But for me, it's been eye-opening to discover how rich the history and culture of Ukraine are. I've tried to travel all over the country as much as I could, from Odesa to Chernihiv, from Lutsk to Kherson. It may be a cliché that you're all tired of hearing, but I've come to know Ukrainians as a very resourceful and resilient people who deserve the admiration and help of the entire world.

Interview dated 23 April 2024

Еммануіл АНДРУЛАКІС,
Повірений у справах Грецької Республіки в Україні

«ХІБА З НАМИ ТАКОГО НЕ БУЛО?»

Оригінал статті написано українською мовою

На момент написання цього тексту (18 квітня 2024 року. — *Ред.*) повномасштабне вторгнення росії[1] в Україну триває вже третій рік, хоча наступ планували завершити за кілька днів або тижнів. «Місія», або «сво», спочатку мала виглядати як «зовнішній переворот», «другий Будапешт 1956-го» чи «Прага 1968 року». Імперіалістичний сусід прагнув повалити «київський режим», щоби встановити своїх маріонеток і втягнути країну в нову еру напівтоталітаризму, неоолігархізації та контролю над суспільним життям. За задумом агресора, народ України мав із квітами зустріти неорадянського «рятівника», який відірвав би його від спокус «колективного Заходу» і повернув у російські обійми.

Але «сво» (бо українці, на думку тих, хто сидить у кремлі, не заслуговують на слово «війна»), колонізована фантазією панросійських націоналістів, зазнала поразки через щось, що доти здавалося, мабуть, неймовірним: через тотальне відродження демократичної нації та її політичну мобілізацію. У світовій історії таке відбувається не вперше. Робесп'єр колись сказав: «Найбільш екстравагантною ідеєю, яка може народитися в голові політичного мислителя, є віра в те, що людям достатньо увійти зі зброєю в руках до чужого народу і сподіватися на прийняття його законів і конституції. Ніхто не любить озброєних місіонерів; перший урок природи і розсудливості — дати їм відсіч як ворогам»[2].

[1] Згідно з висновком Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України (вх. № 1404/23 від 15.09.2023), написання назв «російська федерація», «росія» тощо з малої букви можна не кваліфікувати як відхилення від норм української мови в неофіційних текстах.

[2] Robespierre, M. (1792) *Discours de Maximilien Robespierre sur la guerre.* Paris: Société des amis de la constitution, p. 18.

Через військову мобілізацію, жертви, внутрішню солідарність і численні громадські рухи Україна знову оприявила себе перед світом. Цього разу динамічніше, ніж, наприклад, у період 1917–1921 років. Але найголовніше — вона заново відкрилася сама собі. Жорстокості набагато сильнішого супротивника Україна протиставила національно-демократичну перспективу і нову політичну ідентичність. Ту, яка мирно (1991 р.) або революційно (2004 і 2014 рр.) визначає новий суспільний договір та охоплює всіх, хто поділяє мрії про країну, довіру до державних інституцій і бачення спільного майбутнього. Ту, яка формувалась ідеологічними протистояннями і політичними діями, — ця політична нація вже зробила зарубку у своїй історії.

Натомість російська імперіалістична риторика перетворилася на лють і геноцидні настрої. Меседж демілітаризації та денацифікації дуже швидко виродився у воєнні злочини та злочини проти людства, депортації дорослих і дітей, тортури, масовані удари по енергетичній інфраструктурі. Війна зрештою обернулася на протистояння двох систем: одної, яка вважає світ статичним і розділеним, є ієрархічною й авторитарною і бачить шлях змін у суспільстві лише зверху; і другої, котра розуміє світ цілісним, енергійним, рівноправним і очікує змін як спонтанної політичної і відкритої еволюції.

Звісно ж, постає питання: як світова спільнота має на все це реагувати? Кілька років тому, намагаючись описати людську нездатність передбачити певні явища, ліванський інтелектуал Насім Талеб створив гіпотезу «чорного лебедя». За його словами, цей феномен має три основні характеристики: «рідкість, екстремальний вплив і ретроспективна (але не проспективна) передбачуваність»[3]. Логіка «чорного лебедя» робить те, чого ми не знаємо, набагато актуальнішим за те, що нам відомо.

У нашій ситуації «чорним лебедем» став не напад росії, а опір України. Багато хто не очікував такої стійкості від України, що боротьба триватиме не три дні, а ось уже третій рік. Успішна протидія сильнішому ворогові — рідкість. Протилежне підтверджував наш непохитний «реалізм». Але український опір змінив перебіг подій, а разом із ним — і наратив усередині держави й за кордоном: майже 50 країн вирішили допомагати Україні, геополітична мапа змінилася. І війна, яка, на думку тих, хто її планував, мала бути локальною, набула глобальних масштабів, тобто надзвичайного впливу. Ба більше, сьогодні ми намагаємося зрозуміти політичні та культурні корені менталітету цілого народу, щоб пояснити його опір, — ось де ретроспективна, але не перспективна, передбачуваність «чорного лебедя». На жаль, ми почали вивчати це більше лише під час війни.

[3] Taleb, N. N. (2008) *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable.* Harlow, England: Penguin Books, p. 17.

Протидія значно численнішому і сильнішому супротивникові — це вже славний спадок в історії країни, і я впевнений, що завдяки винахідливості, героїзму та згуртованості українського народу буде написано ще багато золотих сторінок про інші перемоги. Сьогодні ж ми перебуваємо в напрочуд критичному моменті. Світ, у якому триває така велика війна, змінюється, і багато в чому через війну. Зі свого боку, ми аж ніяк не маємо права вказувати Україні, як використовувати цей новий динамізм у новому політичному та геополітичному середовищі, головним учасником якого вона точно буде. Політична природа відновленої нації й опора на людські цінності є достатнім захистом від недемократичного ризику. Але цього явно недостатньо для остаточної перемоги на полі бою, оскільки, як ми знаємо, значна частина битви ведеться за іноземної підтримки, яка насправді не рівноцінна боротьбі та жертвам українського народу.

Наостанок хотів би пояснити заголовок цього тексту. Це фраза зі статті грецького публіциста, який далекого 1877 року, проаналізувавши історію козаків (!), писав, що «повернення української нації на європейську політичну арену є однією з етнологічних вимог сучасності. Хіба з нами такого не було?»[4]. Він мав на увазі дев'ятирічну війну за незалежність грецького народу проти Османської імперії на початку XIX століття. Ці слова, сказані в несподіваний час у такій країні, як Греція, стають відверто пророчими. Можливо, наступного разу, якщо ми придивимось уважніше, то виявимо елементи, які зроблять «чорного лебедя» Україні менш неочікуваним.

Зараз важко і безвідповідально прогнозувати, чим закінчиться російсько-українська війна. Безсумнівне одне: становище України у світі змінилось і вийшло на новий етап. Тому що ця держава не просто повертається додому, — вона робить його кращим, бо нагадує нам, за що варто боротися. Це її вибір, і ми повинні його реалізувати.

[4] Οικονόμου, Α. (1877) 'Ρωσική Εθνογραφία', *Οικονομική Επιθεώρησις,* 51(5), σ.123.

Emmanouil ANDROULAKIS,
Chargé d'Affaires of the Hellenic Republic to Ukraine

'DIDN'T WE EXPERIENCE THE SAME?'

The original article was written in Ukrainian

As of the date of writing this text [18 April 2024], russia's full-scale invasion of Ukraine has entered its third year, despite the original intent to complete the offensive within days or weeks. The 'mission', or 'special military operation', initially intended to look like an 'external coup', a 'second Budapest of 1956' or a 'Prague of 1968'. The imperialist neighbour sought to overthrow the 'Kyiv regime' in order to install its puppets and drag the country into a new era of semi-totalitarianism, neo-oligarchisation and control over public life. The aggressor's scheme envisioned that the people of Ukraine would welcome with flowers the neo-Soviet 'saviour' who would rescue them from the temptations of the 'collective West' and bring them back into russia's arms.

However, the 'special military operation' (because Ukrainians, in the minds of those in the kremlin, do not deserve the word 'war'), appropriated by the imagination of pan-russian nationalists, failed due to something that, until then, seemed perhaps unbelievable: the total resurgence of a democratic nation and its political mobilisation. It is not the first time this has happened in world history. Robespierre once said: 'The most extravagant idea that can be born in the head of a political thinker is to believe that it suffices for people to enter, weapons in hand, among a foreign people and expect to have its laws and constitution embraced. No one loves armed missionaries; the first lesson of nature and prudence is to repulse them as enemies.'[1]

Through military mobilisation, sacrifices, internal solidarity, and numerous social movements, Ukraine has once again manifested itself to the world. More dynamically this time than, for example, in a period between 1917 and 1921. But most importantly, it has rediscovered itself. Facing the brutality of a much stronger opponent, Ukraine has countered it with a national-democratic perspective and a new political identity. The one that peacefully (in 1991) or revolutionarily (in 2004 and 2014) defines a renewed social contract and embraces all those who share dreams about their country, trust in state institutions, and a vision of a common future. The kind of identity that developed through ideological confrontations and political actions — such a political nation has already made a mark in its history.

[1] Robespierre, M. (1792) *Discours de Maximilien Robespierre sur la guerre.* Paris: Société des amis de la constitution, p. 18.

Instead, Russian imperialist rhetoric has turned into rage and genocidal intentions. The message of demilitarisation and denazification quickly deteriorated into war crimes and crimes against humanity, deportations of adults and children, torture, and massive attacks on energy infrastructure. The war ultimately developed into a confrontation between two systems: one that sees the world as static and divided, being hierarchical and authoritarian with social changes coming only from above; and the other that perceives the world as integrated, dynamic, and egalitarian, and expects changes to occur through spontaneous political and open evolution.

Of course, the question arises: how should the global community respond to the above? A few years ago, in an attempt to describe the human incapability to predict certain phenomena, Lebanese intellectual Nassim Taleb developed the 'black swan' theory. According to him, this phenomenon has three main features: 'rarity, extreme impact and retrospective (but not prospective) predictability'[2] . The logic of the black swan makes what we do not know much more relevant than what we already know.

In our situation, the black swan was not the russian attack but Ukraine's resistance. Many people did not expect Ukraine to be so resilient and the struggle to last for a third year instead of three days. Successful counteraction to a stronger enemy is a *rarity*. Our unwavering 'realism' alleged the opposite as well. However, the Ukrainian resistance turned the tide along with the narrative at home and abroad: nearly 50 countries decided to help Ukraine, and the geopolitical map changed. And the war, which those who planned it expected to be local, has become global in scope. In other words, it has had an *extraordinary impact*. Moreover, nowadays, we are trying to comprehend the political and cultural roots of the mentality of the entire nation in order to explain its resistance — this is where the black swan *predictability is retrospective but not prospective*. Unfortunately, we only began to explore this more during the war.

Resisting a much more numerous and powerful enemy is already a glorious legacy in the country's history, and I am sure that many more golden pages about other victories will be written thanks to the ingenuity, heroism and cohesion of the Ukrainian people. Today, we face a remarkably critical moment. The world, in which such a great war is taking place, is changing, and in many respects precisely due to the war. For our part, we have no right to tell Ukraine how to use these new dynamics in the new political and geopolitical environment, where it will certainly be a major player. The political nature of the reborn nation and its reliance on human values secure sufficient protection against undemocratic risks. But this is clearly not enough to ultimately win the battlefield, since, as we know, a large share of the battle is being fought with foreign support, which is not in fact equivalent to the struggle and sacrifices of the Ukrainian people.

[2] Taleb, N. N. (2008) *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. Harlow, England: Penguin Books, p. 17.

Last but not least, I would like to explain the title of this text. This is a phrase from an article by a Greek columnist who, back in 1877, analysing the history of the Cossacks (!), wrote that 'the reappearance of the Ukrainian nation on the European political landscape is one of the ethnological imperatives of our time. Didn't we experience the same?'[3] He was referring to the nine-year war of independence of the Greek people against the Ottoman Empire in the early 19th century. These words, surprisingly spoken back then in a country like Greece, are becoming truly prophetic. Perhaps next time, if we look more closely, we might find elements that would make Ukraine's 'black swan' less unpredictable.

At this point, it is difficult and irresponsible to predict how the russian-Ukrainian war will end. One thing is certain: Ukraine's position in the world has changed and advanced to a new stage. Because this country is not just making its way back home, it is making the home a better place by reminding us what is worth fighting for. This is this state's choice, and we shall bring it to fruition.

[3] Οικονόμου, Α. (1877) 'Ρωσική Εθνογραφία', *Οικονομική Επιθεώρησις,* 51(5), σ.123.

Аннелі КОЛЬК,
Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка
Естонської Республіки в Україні

ВЕЛИКІ СЕРЦЯ ЕСТОНЦІВ ТА ВБОЛІВАННЯ ЗА УКРАЇНУ Є НАЙЦІННІШИМ НАДБАННЯМ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

— Ваша Високоповажносте, Ви очолили Посольство Естонської Республіки в Україні влітку 2023 року. Які були перші враження від нашої держави?

— Перші враження були неймовірними та водночас дуже реалістичними: щойно ми в'їхали в Україну, я побачила чудові соняшникові поля під блакитним небом — і це одразу нагадало мені ваш прапор. Тієї самої миті увімкнули повітряну тривогу — раніше я цього звуку ніколи не чула — тож переді мною постала справжня картина повсякденного життя українського народу в умовах російської загрози.

Відтоді українська гостинність, приязність, хоробрість і стійкість не перестають щодня приємно мене дивувати.

— Ваша Високоповажносте, ми неймовірно вдячні Естонії за підтримку України під час війни. Ваша держава планує надавати Україні військову допомогу в розмірі 0,25% свого ВВП до 2027 року. Розкажіть, будь ласка, що саме стало підґрунтям цього стратегічного рішення і що ця підтримка передбачатиме.

— Естонія роками була, є і буде потужною опорою для України, а надто з початку повномасштабної війни. Естонці знають, яке важке життя під окупацією і що означає депортація родини. З нашої історії ми дуже

добре пам'ятаємо жорстокість тиранічних режимів. Естонія також розуміє, що нині в Україні вирішується, якою буде архітектура європейської безпеки в майбутньому. На жаль, українці щодня платять дуже високу ціну за те, щоб демократія і людяність перемогли.

Тому закономірно, що Естонія підтримує Україну всіма можливими способами та засобами. Ми не лише голосно обстоюємо її перемогу, а й нагадуємо всім: для прийдешніх поколінь надзвичайно важливо, щоб путінський режим зазнав поразки. Він має зрозуміти, що ціна за його жорстоку війну буде дуже високою, навіть неприйнятною. Щодо цього, то ми виступаємо за створення спеціального трибуналу та притягнення до відповідальності членів «трійки» (президента, прем'єр-міністра та міністра закордонних справ. — *Пер.*), працюємо над використанням заморожених російських активів для відновлення України тощо.

Естонія прекрасно знає, що стоїть на кону в жорстокій війні Росії проти України, тому наш Уряд ухвалив рішення щороку виділяти 0,25% свого ВВП на допомогу Україні впродовж наступних чотирьох років.

— Естонія бере участь у програмі підготовки українських військових у межах Місії ЄС з військової допомоги на підтримку України. У січні 2024 року Ваша держава анонсувала рішення прилучитися до операції «Interflex» у Великій Британії. Пані Амбасадорко, яким досвідом може поділитися Україна зі свого боку?

Вручення Вірчих грамот Президентові України. 27 вересня 2023 року

Credentials handover to the President of Ukraine, 27 September 2023

Візит Міністра оборони Естонії. Зліва направо: Рустем Умєров, Максим Кононенко, Аннелі Кольк, Ханно Певкур, березень 2024 року

Visit of Defence Minister of Estonia. Left to right: Rustem Umerov, Maksym Kononenko, Annely Kolk, Hanno Pevkur, March 2024

— Позаяк Естонія твердо підтримує приєднання України до Європейського Союзу та НАТО, ми поділяємо ідею залучення українських експертів до всіх напрямів співпраці ще на етапі вступу. Україна може багато чого навчитися завдяки спільним тренуванням і проєктам із державами-членами ЄС та Північноатлантичного альянсу. Ба більше, хотіла б наголосити й на зворотному боці — Європейський Союз і НАТО можуть чимало перейняти з українського досвіду й здобути уроки зі щоденної боротьби України за звільнення своєї землі та народу від агресора.

— Не лише Уряд, а й народ Естонії проявили себе як найближчі друзі України. Окресліть, будь ласка, те, як естонське суспільство мобілізувалося для підтримання України, зокрема через краудфандингові проєкти й інші ініціативи.

— Я пишаюся своєю країною, адже народ, Уряд, Парламент — усе суспільство з 24 лютого 2022 року об'єдналося для допомоги Україні. В Естонії кажуть: «Не можна мати майбутнього без пам'яті про минуле». Кожна естонська родина колись пережила трагедію радянської окупації. Саме тому для естонців було так природно згуртуватися 2024 року, як і 2022-го, щоб допомогти українським друзям протистояти терору, який усім здавався неможливим у XXI столітті.

Польовий мобільний шпиталь, який Естонія передала ЗСУ

Field mobile hospital donated by Estonia to the AFU

Естонці щотижня відправляють в Україну допомогу для задоволення гуманітарних і військових потреб. Наприклад, упродовж дев'яти місяців мого перебування в Україні я приймала в Посольстві багатьох естонців, які привозили гуманітарну допомогу, мобільні шпиталі, транспортні засоби, навіть сауни (!) для українських воїнів на полі бою. І це не кажучи вже про підтримку, яку естонці надають українцям, що втекли від війни до моєї держави.

Сукупно народ, публічний і приватний сектори та громадські організації Естонії пожертвували Україні приблизно 25,75 мільйонів євро, з яких внесок держави склав 6,65 мільйонів євро. Наша гуманітарна допомога спрямована на регіони, які найбільше постраждали від війни, а також на підтримання внутрішньо переміщених осіб та українських біженців. Військова допомога Україні склала майже 500 мільйонів євро, або ж понад 1,4% нашого ВВП.

— Естонія стала першою державою ЄС, яка розробила механізм конфіскації заморожених російських активів. Як працюватиме ця система і на що підуть активи в разі ухвалення закону?

— За оцінками, загалом у державах Євросоюзу і Групи семи є 300 мільярдів євро заморожених російських активів. В Естонії їхня сума сягає близько 19 мільйонів євро.

Час для агресора спливає. Ми мусимо переконати міжнародну спільноту, що агресія не матиме успіху, що вона незмінно нелегітимна. Для цього Росія повинна відшкодувати збитки від своїх протиправних дій в Україні. Однією з майбутніх передумов для зняття санкцій ЄС має стати компенсація з боку Росії шкоди, яку вона заподіяла Україні. Доки Росія не виплатила репарацій, ми маємо знайти способи використати суверенні та заморожені її активи для фінансування відновлення України та відшкодування збитків, яких завдала країна-агресор.

Зокрема, Естонія просуває національний законопроєкт, який уможливить використання заморожених активів для виплати збитків наперед, якщо Росія цього робити не бажає. Згідно з ним, передумовою до використання заморожених активів є те, що держава, порушивши заборону на застосування сили, заподіяла шкоду і не змогла її компенсувати. Коштом заморожених активів осіб, щодо яких доведено, що вони пов'язані з державою-агресором, можна покрити підтверджені вимоги.

Амбасадорка Аннелі Кольк під час форуму щодо євроінтеграції України від «NV», березень 2024 року

Ambassador Annely Kolk at NV conference on Ukraine's eurointegration, March 2024

Передбачено попередній розгляд в адміністративному суді, який також необхідний для розморожування активів, якщо їх заморожено відповідно до законодавства ЄС. Особі, чиї активи використовують для авансової компенсації збитків, надають «право вимоги». Задоволення такої вимоги можливе після того, як агресор виконає свої зобов'язання щодо відшкодування збитків.

Порушення основоположного права власності є пропорційним, і в кожному окремому випадку його розглядатиме суд. Можливість для осіб згодом повернути свої кошти відповідає типу санкцій (вони тимчасові і зворотні).

Для того щоб урегулювати ці авансові виплати в контексті війни Росії в Україні, Естонії необхідно укласти договір з Україною або з майбутнім міжнародним механізмом компенсації. Першим його кроком є Реєстр збитків, який запровадила Рада Європи.

Естонський законопроєкт пройшов друге читання в Парламенті — і, сподіваємося, незабаром його ухвалять.

— *Пані Амбасадорко, розкажіть, будь ласка, яких заходів уживає Естонія для сприяння імплементації Формули миру?*

— Естонія від самого початку підтримує Формулу миру Президента Зеленського. Ми і відстоюємо, й активно працюємо над декількома

з пунктів Формули, як-от сьомим, який стосується правосуддя. Естонія також є співголовою робочої групи №5, яка здебільшого займається реформуванням Ради Безпеки ООН. Ми брали участь у всіх зустрічах радників з питань національної безпеки й інших нарадах щодо Формули миру, що їх організовувала Україна. Ми також обіцяємо взяти участь у червневому Саміті миру.

Ми підтримуємо всі десять пунктів Формули миру і допомагаємо Україні тим, що від нас потрібно.

— 2022 року Естонія серед перших взялася за відновлення України. Під патронатом Вашої держави відкрили відбудований дитячий садок в Овручі на Житомирщині, а також Естонія співфінансувала реконструкцію мосту через річку Ірша. Які подальші плани та перспективи в цьому контексті?

— Естонія стала однією з перших держав, яка наголосила на необхідності почати відбудовувати Україну ще під час руйнівної війни. Не треба чекати завершення війни для відновлювальних робіт, а давати українцям надію вже зараз. Позаяк у всіх обмежені ресурси, Естонія обрала Житомирщину для комплексної реконструкції. Зокрема, взявшись за відбудову дитячого садка в Овручі, ми розробили ширший проєкт, щоб у подальшому забезпечити його-таки освітніми тренінгами, обладнанням і всім іншим. Окрім того, вихователі дитсадка проходять навчання в Естонії.

Овруцький дитячий садок, який збудувала Естонія

Kindergarden in Ovruch built by Estonia

Відкриття мосту в Малині, який відбудували за підтримки Естонії. 3 жовтня 2023 року

Opening of a bridge in Malyn reconstructed with Estonian support, 3 October 2023

У 2022–2023 роках у межах естонської співпраці задля розвитку через Естонський центр міжнародного розвитку (ESTDEV) та інших партнерів було завершено 29 проєктів на загальну суму 13,25 мільйонів євро в таких сферах, як цифрова трансформація, освіта, належне врядування та підприємництво. З початку війни в Україні галузеве фінансування з боку державного сектору Естонії загалом становило 12 мільйонів євро — 4 мільйони євро 2022 року і 8 мільйонів євро 2023-го. Естонія була серед організаторів двох регіональних форумів із питань відновлення — в Житомирі у вересні та в Таллінні у грудні.

— *Естонська допомога в соціальній сфері охоплює величезний спектр ініціатив: від побудови укриттів у школах до реабілітації та протезування українських захисників в Естонії. Ваша Високоповажносте, поділіться, будь ласка, кількома прикладами таких проєктів і планами за цим напрямом.*

— Сфери відбудови України, на яких Естонія зосереджує увагу:

- відновлення — реалізація стійких, інклюзивних і сталих проєктів з відновлення та реконструкції.
- Вступ до Європейського Союзу — підтримання України в її прагненні стати демократичною, незалежною та успішною державою-членом ЄС.
- Цифрова трансформація — просування й розвиток прозорих електронних послуг у всіх секторах.

Відкриття мосту в Малині, який відбудували за підтримки Естонії. Міністр закордонних справ Естонії Маргус Цахкна та міський голова Малина Олександр Ситайло

Opening of a bridge in Malyn reconstructed with Estonian support. Estonian Foreign Minister Margus Tsahkna and Malyn city mayor Oleksandr Sytailo

- Освіта — покращення управління освітою, розвиток цифрових навичок та освітніх інновацій, зокрема й диджиталізація системи освіти та удосконалення електронного навчання.
- Демократія — сприяння прозорому й інклюзивному управлінню та верховенству права, зміцнення стратегічних комунікацій, незалежності ЗМІ та боротьба з дезінформацією.

Пріоритетні напрями естонської співпраці задля розвитку в Україні:

- демократії та належного врядування — сприяння структурним реформам, підтримання регіонального розвитку, зміцнення незалежних ЗМІ та залучення громадянського суспільства до процесів управління й реформ;
- підприємництва — допомога в розвитку стартапів, малого бізнесу та підвищення рівня зайнятості;
- освіти — оновлення системи освіти відповідно до потреб ринку праці та розвиток цифрових компетенцій.

Ми працюємо в цих галузях разом з українською владою та місцевими громадами по всій країні.

— Ми пишаємося тим, що між Україною та Естонією налагоджено постійний діалог на рівні президентів, прем'єр-міністрів, профільних міністрів — і значний тут внесок посольств. Розкажіть, будь ласка, про співпрацю Посольства з українськими державними установами, регіональною владою, неурядовими організаціями та бізнесом.

— Мені дуже пощастило почати роботу в Україні з надзвичайною командою і співпрацювати з українською владою. Ми постійно на зв'язку з керівництвом Житомирської області, з міністерствами відновлення, закордонних справ, оборони й іншими органами влади. Завдяки численним візитам естонських урядовців до України ми чудово взаємодіємо з Офісом Президента, апаратом Прем'єр-міністра, а також маємо гарних колег у Верховній Раді.

— Україна й Естонія йдуть у фарватері у сфері цифровізації та електронного врядування, а наш Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров ще до створення Міністерства переймав досвід в естонських колег. Пані Амбасадорко, як нині розвивається двостороння співпраця в інформаційних технологіях?

— Естонія разом із Данією, Канадою, Нідерландами, Німеччиною, Польщею, Сполученим Королівством, США, Україною, Францією і Швецією ухвалили рішення про створення системи, спрямованої на посилення кіберпідтримки України в цивільній сфері з боку донорів. 20 грудня 2023 року запустили план, який усі залучені держави розробили 30 травня в Таллінні, а система отримала назву «Талліннський механізм» — на честь місця проведення першої зустрічі.

Доти різні держави допомагали Україні ситуативно. Механізм дасть змогу систематизувати потреби України, а можливості донорів відповідатимуть їм так, щоб підтримка різних країн створювала одне ціле. На жаль, цілком імовірно, що в осяжному майбутньому й далі будуть кібератаки з боку Росії. Саме тому за допомогою механізму ми пропонуємо посилити системну готовність і стійкість України до кібератак у тривалій перспективі.

До механізму залучені провідні технологічні компанії та неурядові організації держав-донорів. Він дає змогу передавати естонським компаніям інформацію про нагальні та довгострокові потреби. На національному рівні виділено 500 000 євро в межах бюджету співпраці задля розвитку на 2024 рік.

НАТО і ЄС — спостерігачі в Талліннському механізмі. Він має естонський фронт-офіс у Києві, польський бек-офіс у Варшаві та координаційну групу, яка об'єднує представників України та всіх держав-донорів. Механізм відкритий для нових членів після погодження відповідних умов.

Відкриття Почесного консульства Естонії в Житомирі. 27 березня 2024 року

Opening of the Honorary Consulate of Estonia in Zhytomyr, 27 March 2024

Амбасадорка в Запорізькій області, березень 2024 року

Ambassador in the Zaporizhzhia region, March 2024

Талліннський механізм працює паралельно з ІТ-коаліцією, яка займається питаннями кібербезпеки України у військовій сфері.

Естонія та Україна чудово співпрацюють за цим напрямом щодня, якщо не щогодини.

— Українці дуже цінують Естонію. Нас об'єднує спільний біль, історія, цінності, волелюбність. Ваша Високоповажносте, як Посольство допомагає українцям відкрити для себе особливості Вашої держави? Поділіться, будь ласка, досвідом реалізації проєктів публічної дипломатії та як їх сприймали українці.

— Від самого початку моє гасло таке: «Посольство Естонії працює для всієї України». Наша команда відвідує різні області, щоби продемонструвати солідарність з кожним регіоном, кожним містом України. Під час візитів ми також ділимося своїм досвідом на шляху до Європейського Союзу та НАТО, допомагаємо українцям підготуватися до вступу.

Я їздила й у прифронтові райони Донецької, Харківської та Запорізької областей: Лиман, Курахове, Оріхів, Куп'янський район і сам Харків, куди разом із волонтерами ми привозили гуманітарну допомогу солдатам на полі бою. Вважаю, що дуже важливо спілкуватися з військовиками та командирами, а також з місцевою владою, щоб мати безпосереднє уявлення про потреби українців. Особисті зв'язки є цінні для розуміння нагальних потреб та інформування моєї столиці. Це допомагає тим, хто ухвалює рішення в Таллінні, сконцентрувати зусилля на найбільш критичних напрямах і надати інформацію іншим союзникам і партнерам.

Й останнє, але не менш вагоме: найкращими акторами публічної дипломатії Естонії в Україні є естонці — ті, хто щотижня привозить гуманітарну допомогу в Україну, а також ті, хто живе в Естонії і допомагає, дає поради й вітає українців там. Їхні великі серця та вболівання за Україну є найцінніші надбанням публічної дипломатії.

Дата інтерв'ю: 13 травня 2024 року

Annely KOLK,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Estonia to Ukraine

ESTONIANS' BIG HEARTS AND WORRIES FOR UKRAINE ARE OUR MOST VALUABLE PUBLIC DIPLOMACY ASSETS

— Your Excellency, you assumed the post of Ambassador of the Republic of Estonia to Ukraine in the summer of 2023. What were your first impressions of our country?

— My first impressions were wonderful and also realistic — when we entered Ukraine, I saw amazing sunflower fields under a blue sky, and it immediately reminded me of your flag. At the same moment, an air alert started to work — I had never heard that sound before — so it gave me a realistic picture of Ukrainian people's everyday life under Russian threats.

Ukrainian hospitality, friendship, braveness and resilience have kept positively surprising me every day since then.

— Your Excellency, we are incredibly grateful to Estonia for supporting Ukraine during the war. Estonia plans to provide Ukraine with military support in the amount of 0.25% of its GDP until 2027. Could you please tell us what exactly was the basis for this strategic decision and what this support will include?

— Estonia has been, is and will be a strong supporter of Ukraine over the years, especially since the full-scale war. Estonians know how hard it can be to live under occupation or to have relatives deported; we remember very well from our history the cruelties of tyrannical regimes. Estonia also knows that the future structure of European security architecture will be decided now in Ukraine. Unfortunately, Ukrainians are paying a very heavy price daily for democracy and humanity to prevail.

Thus, it's natural that Estonia supports Ukraine as much as possible and with every means possible. We are loudly not only advocating for the victory of Ukraine but also reminding everybody that it is of utmost importance for future generations that the Putin regime must be defeated. That regime has to

Аннелі Кольк на пресконференції в Харкові, квітень 2024 року

Annely Kolk at a press conference in Kharkiv, April 2024

understand that the price for their cruel war will be very high, even intolerable. In that, we advocate for the creation of a Special Tribunal and accountability for troika members [President, Prime Minister, and Minister for Foreign Affairs], we work towards usage of Russian frozen assets to rebuild Ukraine, etc.

Estonia knows very well what is at stake in the brutal Russian war against Ukraine; therefore, our Government's decision to allocate 0.25% of its GDP yearly to Ukraine has been taken and will be implemented for the next 4 years.

— Estonia participates in the training programme for the Ukrainian military as part of the European Union Military Assistance Mission in support of Ukraine. In January 2024, your country announced its decision to join Operation Interflex in the United Kingdom. Ms Ambassador, what experience could Ukraine share from its side?

— As Estonia strongly supports Ukraine's accession to the European Union and NATO, we support the idea to include Ukrainian experts in every cooperation field already in the accession phase. Ukraine can learn a lot from joint exercises and projects with European Union and NATO member states. Moreover, I would like to emphasise that also vice versa — the European Union and NATO can learn a lot from Ukraine's experiences and lessons learned in its everyday struggle for the liberation of its land and people from the aggressor.

— Not only the government but also the people of Estonia have proved to be the closest friends of Ukraine. Can you share some insights into how Estonian society has mobilised to support Ukraine, including crowdfunding projects and other initiatives?

— I am proud of my country because the people, Government, Parliament — the whole society — have mobilised since 24 February 2022 to help Ukraine. We have a saying in Estonia that 'One cannot have the future without remembering the past'. Every Estonian family has had tragedies in the past from the Soviet occupation. Therefore, it was so natural for Estonians to mobilise in 2024, as well as to help Ukrainian friends in 2022 in facing terror nobody thought could be possible in the 21st century anymore.

Every week, Estonians send help to Ukraine to ease humanitarian and military needs. For example, during my nine months in Ukraine, I have welcomed many Estonians in the Embassy who bring humanitarian assistance, mobile hospitals, vehicles, or even saunas (!) to Ukrainian warriors on battlefields. Not to mention the help Estonians are offering to Ukrainians who have escaped war to my country.

Передавання банних комплексів бригаді Національної гвардії від естонських волонтерів, квітень 2024 року

Handover of a sauna complex to a National Guard brigade by Estonian volunteers, April 2024

Передавання Збройним силам України транспортних засобів від естонських волонтерів

Handover of vehicles to Ukrainian Armed Forces by Estonian volunteers

In total — people, state, private sector and NGOs of Estonia have donated an estimated €25.75 million to Ukraine, with the state contribution standing at €6.65 million. Our humanitarian aid is aimed at the regions that have suffered the most in the war, as well as at internally displaced people and Ukrainian refugees. Military assistance to Ukraine has been worth nearly €500 million, or more than 1.4% of our GDP.

— Estonia became the first EU country to develop a mechanism for confiscating russia's frozen assets. How will this system work and what will the assets be used for if the law is passed?

— According to estimates, there are a total of €300 billion worth of frozen Russian assets in EU and G7 countries. There are about €19 million worth of frozen Russian assets in Estonia.

Time is running out for the aggressor. We must convince the international community that aggression does not pay off and that aggression is irreversibly illegitimate. To that end, Russia must compensate for the damage done by its illegal actions in Ukraine. One of the future preconditions for lifting the EU sanctions should be that Russia has compensated for the damage done in Ukraine. Until Russia has not paid reparations, we need to find possibilities to use Russia's sovereign assets and frozen assets to pay for the reconstruction of Ukraine and for the damages caused by Russia.

As an example, Estonia is going forward with a national draft law that allows the use of frozen assets for advance payment of damages if Russia is not willing to pay for them. According to the Estonian draft law, the precondition for using frozen assets is that a state has caused damage by violating the prohibition of the use of force and then fails to compensate for it. This verified claim can then be covered by the frozen assets of persons who are proven to be connected to the aggressor state.

Preliminary review by the administrative court is foreseen. This review is also necessary to unfreeze the assets if they are frozen under EU law. The person whose assets are used for advance payment of damages receives a 'right to claim'. The satisfaction of such a claim can be made when the aggressor has complied with its obligations to compensate.

The breach of the fundamental right to property is proportional and will be reviewed by the court in each individual case. The possibility for the individuals to get their money back in the future is in line with the nature of the sanctions (temporary and reversible).

In order to settle these advance payments in the context of Russia's war in Ukraine, Estonia needs to conclude a treaty with Ukraine or a future international compensation mechanism. The first step of the compensation mechanism is the Register of Damage created by the Council of Europe.

Estonian draft law has passed the second reading in Parliament and hopefully will be adopted soon.

— Ms Ambassador, could you please tell us what measures Estonia is taking to support the implementation of the Peace Formula?

— Estonia has supported President Zelenskyy's Peace Formula since its beginning. We have been advocating and active in several points of the Formula, for example, point No. 7, which is about accountability. Estonia is also co-chair of Working Group No. 5, which is mostly about UN Security Council reform. We have participated in all national security advisers' and other meetings organised by Ukraine on the Peace Formula. We have also promised to participate in the Peace Summit in June.

We are committed to all 10 points of the Peace Formula and help Ukraine with everything needed from us.

Овруцький дитячий садок, який збудувала Естонія

Kindergarden in Ovruch built by Estonia

Відкриття 2-ї черги дитячого садка в Овручі, лютий 2024 року

Opening of the 2nd stage of kindergarten in Ovruch, February 2024

Форум відновлення на Житомирщині за співорганізаторства Естонії, 27 вересня 2022 року

Recovery Forum in the Zhytomyr region organised with Estonian support, 27 September 2022

— In 2022, Estonia was one of the first to take on the recovery of Ukraine. A renovated kindergarten in Ovruch was opened in the Zhytomyr region under the patronage of your country, and Estonia co-financed the reconstruction of the Irsha River bridge. What are your plans and prospects in this regard?

— Estonia was one of the first countries who emphasised the need to start rebuilding Ukraine already during the devastating war. We must not wait until the end of the war for reconstruction efforts but begin to give Ukrainians hope immediately. As everyone's resources are not unlimited, Estonia decided to choose Zhytomyr oblast for comprehensive reconstruction. For example, when we started a project to rebuild an Ovruch kindergarten, we also worked out a larger project to provide the same kindergarten with educational training, equipment and everything else from a larger perspective. Kindergarten teachers are also trained in Estonia.

In the course of Estonia's development cooperation in 2022 and 2023 (through ESTDEV and other partners), 29 projects were completed in areas such as the digital transition, education, good governance and entrepreneurship, totalling €13.25 million. Since the start of the war in Ukraine, the sector-based financing by Estonia's public sector has been €4 million (2022) and €8 million (2023) respectively, or €12 million in total. In 2022, Estonia was the co-organiser of two regional reconstruction conferences — in Zhytomyr in September and in Tallinn in December.

— Estonian assistance in the social sphere covers a huge range of initiatives, from building shelters in schools to providing rehabilitation and prosthetics for Ukrainian defenders in Estonia. Your Excellency, please share a few examples of such projects and plans in this area.

— Estonia's Areas of Focus for Rebuilding Ukraine:

- Reconstruction — deliver resilient, inclusive, and sustainable recovery and reconstruction projects;
- Accession to the European Union — support Ukraine in becoming a democratic, independent, and prosperous member state of the EU;
- Digital Transformation — promote and develop transparent e-services across all sectors;
- Education — advance education management, digital skills development, and education innovations, including the digitalisation of the education system and development of e-learning;
- Democracy — promote transparent and inclusive governance and the rule of law, strengthen strategic communication, the independent media, and the fight against disinformation.

Priority Areas of Estonian Development Cooperation in Ukraine:

- Democracy and good governance — contributing to structural reforms, supporting regional development, strengthening independent media, and including civil society in governance and reform processes;

Естонська делегація на Фестивалі думок, який відбувся за підтримки Естонії, 30 вересня 2023 року

Estonian delegation at the Opinion Festival supported by Estonia, 30 September 2023

Відкриття мосту в Малині, який відбудували за підтримки Естонії, 3 жовтня 2023 року

Opening of a bridge in Malyn reconstructed with Estonian support, 3 October 2023

- Entrepreneurship — contributing to the development of start-ups, supporting the development of small businesses, and increasing employment;
- Education — updating the education system to meet the needs of the labour market and developing digital competencies.

We are working in cooperation with Ukrainian authorities and local communities in those fields all over Ukraine.

— We are proud that Ukraine and Estonia have established an ongoing dialogue at the level of presidents, prime ministers, relevant ministers, and the contribution of embassies to this is considerable. Could you please tell us about the Embassy's cooperation with Ukrainian government agencies, regional authorities, non-governmental organisations or businesses?

— I was very happy and lucky to start working in Ukraine with an excellent team and cooperation with Ukrainian authorities. We are in constant contact with authorities in the Zhytomyr region, the Ministry of Reconstruction, the Ministry of Foreign Affairs, the Ministry of Defence and other authorities. Thanks to many visits of Estonian authorities to Ukraine, we have excellent cooperation with the Office of the President, the Prime Minister's Office as well as good colleagues in the Verkhovna Rada.

— Ukraine and Estonia are leading the way in digitalisation and e-governance, and our Minister of Digital Transformation Mykhailo Fedorov was learning from his Estonian colleagues before the ministry was created. Ms Ambassador, how is bilateral cooperation in information technology developing today?

— Estonia and Canada, Denmark, France, Germany, Netherlands, Poland, Sweden, Ukraine, the United Kingdom, and the United States decided to set up a system aimed at amplifying the cyber support of donors to Ukraine in the civilian domain. The plan, composed by all participating states in Tallinn on 30 May, was launched on 20 December 2023 and the system was named the Tallinn Mechanism after the location of the initial meeting.

Until now, various states have provided assistance to Ukraine on an ad hoc basis. With the Mechanism, Ukraine's needs will be systemised and matched to the possibilities of donors in such a way that support from various countries forms a coherent whole. Unfortunately, it is likely that Russia's cyberattacks will continue for the foreseeable future. This is why, with the Mechanism, we offer a chance to reinforce Ukraine's systematic preparedness and resilience to cyberattacks in the long term.

Амбасадорка Кольк на конференції від «Вокс Україна» з питань відбудови України, листопад 2023 року

Ambassador Kolk at VoxUkraine conference on rebuilding Ukraine, November 2023

The Mechanism involves top tech companies and NGOs from donor countries and allows us to pass on information about urgent and long-term needs to Estonian companies. On the national level, €500,000 was allocated from the 2024 development cooperation budget.

NATO and the EU are observers in the Tallinn Mechanism. The Mechanism has an Estonian front office in Kyiv, a Polish back office in Warsaw, and a coordination group that unites representatives of Ukraine and all donors. The Mechanism is open to new members once relevant conditions have been agreed upon.

The Tallinn Mechanism works in parallel with the IT Coalition that addresses Ukraine's cyber issues in the military domain.

Estonia and Ukraine enjoy excellent cooperation in this field daily, if not hourly.

— Ukrainians appreciate Estonia very much. We share a common pain, history, values, and freedom-loving spirit. Your Excellency, how does the Embassy help Ukrainians discover the peculiarities of your country? Please share your experience of public diplomacy projects and what kind of reception you have found among Ukrainians.

— My motto has been the same since the beginning: the Estonian Embassy is here for the whole of Ukraine. Our team pays visits to different regions to show solidarity with every city and every region of Ukraine. During our visits, we also share our experience on our path to the European Union and NATO to help Ukrainians prepare for their accession.

Амбасадорка під час зустрічі з працівниками ДСНС України

Ambassador during the meeting with the State Emergency Service of Ukraine

I have also visited front-line areas in the Donetsk, Kharkiv, and Zaporizhzhia regions — Lyman, Kurakhove, Orikhiv, Kupiansk area, and Kharkiv itself, with volunteers bringing humanitarian aid to soldiers on the battlefield. I think it's very important to talk to soldiers and commanders, as well as local authorities to have a direct picture of Ukrainian needs. The personal touch is valuable in assessing urgent needs and informing my capital. It also helps decision-makers in Tallinn to concentrate our efforts in the most urgent areas and to provide info to other allies and partners.

Last but not least, the best public diplomacy actors of Estonia in Ukraine are Estonian people — those bringing weekly humanitarian assistance to Ukraine, as well as those living in Estonia and providing their help, advice, and hospitality to Ukrainians in Estonia. Their big hearts and worries for Ukraine are our most valuable public diplomacy assets.

Interview dated 13 May 2024

Аріф Мухаммед БАСАЛАМА,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Республіки Індонезія в Україні

РОЗВИТОК КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ВИВЧЕННЯ ІНДОНЕЗІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

Як країна з багатою культурною спадщиною, в якій на понад 17 000 островів проживає 1340 народів, що спілкуються 718 регіональними мовами, Індонезія вбачає визначальну роль у культурній дипломатії. Це — потужний інструмент у зміцненні порозуміння, взаємоповаги та співпраці між народами, оскільки культурна дипломатія знаходить відгук у серцях, чого навряд чи можна досягнути політичними методами.

З моменту встановлення дипломатичних відносин з Україною 11 червня 1992 року Індонезія активно розвиває культурну дипломатію, використовуючи різні засоби. Упродовж 32 років було проведено низку заходів, спрямованих на популяризацію Індонезії та її бачення світу. Одним з основних таких проєктів є програма з вивчення індонезійської мови та літератури в Навчально-науковому інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Програму започаткували 2012 року, а 2015-го на її базі було створено Центр індонезійської мови та літератури. Ця ініціатива не тільки популяризує індонезійську мову, а й, попри географічну віддаленість, сприяє поглибленню зв'язків з Україною.

Програма охоплює не лише мову, а й багатовікову історію індонезійської культури, звичаї, традиції та цінності індонезійського суспільства. Її очолює кандидат філологічних наук Хімаван Прабово, який також є співробітником Посольства Індонезії в Києві. У межах цього курсу студенти мають змогу повноцінно спілкуватись індонезійською мовою, дивитися фільми, практикувати читання та письмо. Іноді їм розповідають про поточну ситуацію в Індонезії. Наприклад, у 2023/2024 навчальному році студенти розглядали лютневі загальні вибори в Індонезії.

Студентки програми з вивчення індонезійської мови та літератури взяли участь у культурному фестивалі в Національному ботанічному саду імені Миколи Гришка

Students of the Indonesian Literature and Language Study Programme took part in the cultural festival in the Mykola Hryshko National Botanical Garden

На сьогодні програма успішно підготувала 23 бакалаврів і 18 магістрів. Ці випускники тепер працюють у різних міжнародних компаніях, пов'язаних з Індонезією, в Україні та за її межами. Деякі з них навіть стали інфлюенсерами і популяризують як індонезійську, так і українську культуру через соціальні мережі («ТікТок», «Інстаграм», «Ютуб» тощо).

Запровадження програми з вивчення індонезійської мови в Україні стало значним кроком у розвитку культурної дипломатії Індонезії. Мова як наріжний аспект культури слугує містком для комунікації та обміну ідеями. Через мову люди можуть краще зрозуміти цінності, традиції і побут певної культури, що сприяє розвитку емпатії та поваги.

Навчальна програма також заклала риси «індонезійськості» у студентів, які згодом братимуть безпосередню участь у підтриманні двосторонніх зв'язків між країнами. Цей напрям культурної дипломатії може стати тим зерном, яке дасть плідні результати у відносинах між Індонезією та Україною. Розвиваючи культурну дипломатію, Індонезія не тільки представляє своє культурне надбання, а й вибудовує міцні відносини з країнами світу, зокрема з Україною.

Студентки програми з вивчення індонезійської мови та літератури дали інтерв'ю після виступу з представленням індонезійського мистецтва

Students of the Indonesian Literature and Language Study Programme were interviewed after performing Indonesian art

Студенти та директор Центру індонезійської літератури та мови представляють індонезійську культуру в міжнародному аеропорту «Бориспіль»

Students and Director of the Indonesian Literature and Language Study Programme performing Indonesian culture at the Boryspil International Airport

Студентки програми з вивчення індонезійської мови та літератури разом із Послом Республіки Індонезія у День батика

Students of the Indonesian Literature and Language Study Programme together with the Ambassador of the Republic of Indonesia on Batik Day

Студенти програми з вивчення індонезійської мови та літератури завітали на День батика до Посольства Індонезії в Києві

Students of the Indonesian Literature and Language Study Programme attended the Batik Day at the Indonesian Embassy in Kyiv

Голова відділу з соціально-культурних питань Посольства Індонезії в Києві зустрілася зі студентами програми з вивчення індонезійської мови та літератури в Навчально-науковому інституті філології КНУ імені Т. Шевченка

Head of the Socio-Cultural Affairs of the Indonesian Embassy in Kyiv visited the Indonesian Literature and Language Study Programme in the Educational and Scientific Institute of Philology at Taras Shevchenko National University of Kyiv

Студенти програми з вивчення індонезійської мови та літератури взяли участь у фестивалі індонезійської культури

Students of the Indonesian Literature and Language Study Programme participated in the Indonesian Culture Festival

Arief Muhammad BASALAMAH,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Indonesia to Ukraine

CONDUCTING CULTURAL DIPLOMACY: INDONESIAN LANGUAGE STUDY IN UKRAINE

As a country with a rich cultural heritage, where 1,340 tribes and 718 local languages exist, spread across more than 17,000 islands, Indonesia sees a pivotal role in cultural diplomacy. It serves as a powerful tool in fostering understanding, respect, and collaboration between nations as it touches an area within the human heart that can hardly be done through political means.

Since the start of the diplomatic relations between Indonesia and Ukraine in 1992, precisely on 11 June, Indonesia has been actively engaging in cultural diplomacy through various avenues. A number of activities have been conducted over 32 years, aiming to promote Indonesia and its vision. One of the major activities is the Indonesian Literature and Language Study Programme in the Educational and Scientific Institute of Philology at Taras Shevchenko National University of Kyiv. The study programme was launched in 2012 and further supported by the establishment of the Centre for Indonesian Literature and Language Study in 2015. This initiative not only promotes the Indonesian language but also facilitates deeper connections between Indonesia and Ukraine, transcending geographical boundaries.

Throughout its existence, this programme has provided teaching not only about language but also about the long history of Indonesian culture, customs, traditions, and values of Indonesian society. This programme is led by the Director, Dr Prabowo Himawan, who is also part of the Indonesian Embassy in Kyiv. Within the programme, the students get the chance to communicate fully in the Indonesian language, as well as watch movies, read, and write. They are also sometimes taught about the current situation in Indonesia. For example, the students in this 2023/2024 year had a chance to learn about Indonesia's general election that took place in February 2024.

Up until now, the programme has successfully produced 23 bachelor-level graduates and 18 master's graduates. Those graduates now work in various international companies affiliated with Indonesia in Ukraine and abroad. Some of them have even succeeded in becoming influencers, promoting both Indonesian and Ukrainian cultures through social media such as TikTok, Instagram, YouTube, etc.

Студенти програми з вивчення індонезійської мови та літератури в традиційному індонезійському вбранні

Students of the Indonesian Literature and Language Study Programme in the Indonesian traditional clothes

Establishing the Indonesian language study programme in Ukraine has marked a significant effort to strengthen Indonesia's cultural diplomacy. Language, as a fundamental aspect of culture, serves as a bridge for communication and exchanging ideas. Through language, people can gain insights into the values, traditions, and way of life of a particular culture, fostering empathy and respect. Throughout its existence, the study programme has left traces of 'Indonesia-ness' to the students, who will someday become agents that support the bilateral relations between the countries. This kind of cultural diplomacy effort can be a seed that produces fruitful results for relations between Indonesia and Ukraine. By conducting cultural diplomacy, Indonesia not only showcases its cultural richness but also builds enduring relationships with nations around the world, particularly Ukraine.

П'єр Франческо ДЗАДЗО,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Італійської Республіки в Україні (2021–2024 рр.)

«СЬОГОДНІ ІТАЛІЯ Є ОДНИМ ІЗ НАЙБЛИЖЧИХ СОЮЗНИКІВ УКРАЇНИ, І НІЩО ЦЬОГО НЕ ЗМІНИТЬ»

— Пане Посол, дипломатична місія Італії активно підтримує гуманітарні ініціативи в Україні, зокрема й у сфері розмінування та відновлення територій, що постраждали від російської агресії. Поділіться, будь ласка, проєктами, якими Ви найбільше пишаєтеся. Як Ви оцінюєте подальші перспективи такої підтримки з боку Італії після завершення Вашої місії?

— Посольство дуже активне в гуманітарній сфері. Допомогу також надає Італійське агентство співробітництва в галузі розвитку, що функціонує за сприяння Міністерства закордонних справ Італії. У Києві відкрито офіс агенції, завдяки чому вдалося реалізувати чимало гуманітарних програм. Наші неурядові організації також плідно працюють у різних напрямах. Крім цього, діяльність Посольства зосереджена в галузі розмінування (зокрема, було виділено грант Державній службі України з надзвичайних ситуацій), а також у сферах охорони здоров'я та енергетики. Італія надала пільговий кредит у 100 мільйонів євро на відновлення зруйнованої гідроінфраструктури в районі Нової Каховки. Ми також забезпечили постачання великої кількості генераторів, матеріалів і турбін. Зі свого боку, Департамент цивільного захисту Італії сприяє наданню гуманітарної допомоги українському населенню.

У нас також багато планів у сфері культурної спадщини, що допоможе відновити пошкоджені культурні об'єкти, а надто в Одесі, де ми доволі ініціативні, адже Генуя та Венеція є її порідненими містами. Попереду ще чимало різноманітних проєктів. Під час Міжнародної конференції з питань відновлення України в Берліні наш Міністр закордонних справ Антоніо Таяні оголосив про надання нової допомоги сумою 140 мільйонів євро

на потреби у сфері розмінування, енергостійкості, культурної спадщини та охорони здоров'я. Поряд з іншими секторами, гуманітарна допомога є нашим пріоритетом, і ми маємо працювати над цим.

— Ваша Високоповажносте, Посольство Італії в Україні реалізувало низку культурних ініціатив, серед яких передання музичних інструментів Харківському музичному коледжу. Чи не могли б Ви детальніше розповісти про роль культурної дипломатії у зміцненні відносин між нашими державами?

— Дійсно, ми багато встигли зробити. Наше Посольство — одне з небагатьох, яке вирішило підтримувати діяльність культурного інституту в Україні, попри війну. Хоча з огляду на безпеку Італійський інститут культури наразі розташований у Львові, ми плануємо все ж повернутися до Києва. Ми організували багато заходів, спонсорували музичні проєкти, семінари та конференції. Наприклад, тиждень тому я брав участь у важливому заході за участю італійських істориків, котрі пояснювали італійській аудиторії зміст української культурної ідентичності. Адже вкрай важливо доносити італійській громадськості, яка, на жаль, усе ще перебуває під сильним впливом російської дезінформації, що Україна — не Росія. Саме тому Посольство сприяє проведенню багатьох таких заходів. Ми пояснюємо, насамперед італійцям і меншою мірою українцям, що українська історія тісно пов'язана з європейською, а також що українці мають козацький дух і відрізняються від росіян. Ми перекладаємо книжки з цієї тематики. Наприклад, я приятелюю з Ярославом Грицаком, книгу якого перекладено італійською мовою. Ми популяризуємо всіх тих італійських письменників, істориків і політиків, які розуміють, що ви боретеся за свободу та намагаєтеся захистити свою національну ідентичність.

8 червня 2024 року ми провели захід за участю італійського тенора Альберто Профета у стінах прекрасного Одеського національного академічного театру опери та балету, і плануємо продовжувати такі ініціативи. Ми також організовували заходи у сфері сучасного мистецтва та багато іншого, адже добре знаємо, що українці та італійці дуже близькі у контексті культури: наші народи люблять музику і між нами склався міцний зв'язок та емпатія. Я хотів би зробити більше, але так сталося, що мені страшенно не пощастило: спочатку через пандемію COVID-19 (я виїхав з України в січні 2020 року), а потім через війну. А втім, вважаю, що ми зробили все, що могли.

Також хочу зазначити, що ми зацікавлені в популяризації італійської мови. Це особливо важливо, оскільки чимало українців любить нашу культуру та мову. Нині ми прагнемо посилити нашу підтримку через курси італійської мови в багатьох університетах.

Крім того, є сфера, в якій Італія здатна чимало зробити: це відновлення культурної спадщини. У вас багате минуле: мозаїки, візантійські й

українські барокові церкви та багато іншого, а ми маємо чимало ноу-хау в цій галузі і хотіли б вам допомогти.

Сьогодні ми дійсно починаємо створювати належні умови для підтримки України і дуже чекаємо можливості розпочати комплексне планування в цьому напрямі. У вас прекрасні міста, але вам потрібна допомога у створенні та збереженні якісних історичних осередків. Чесно кажучи, я переконаний, що зараз кожен знає, де на мапі світу розташована Україна. І впевнений, що багато туристів приїде в Україну після закінчення війни.

— Ви неодноразово наголошували на важливості економічної співпраці між Італією та Україною. Чи не могли б Ви виділити кілька економічних або інвестиційних проєктів, які особливо запам'яталися протягом Вашої місії в Україні?

— Передусім зазначу, що ще до війни Італія була третім за величиною торговельним партнером України серед країн Європейського Союзу після Німеччини та Польщі. Наші торговельні відносини були потужні: Італія експортувала до України харчові продукти, дизайнерські вироби, техніку, а натомість імпортувала численні види сировини. На жаль, війна дещо порушила таку динаміку, але зараз я радий повідомити, що наша двостороння торгівля повертається до попередніх показників. Між нашими країнами вдалося налагодити інтенсивний торговельний обмін.

У сфері італійських інвестицій в Україну нам потрібно докладати більше зусиль. Нині спостерігаємо величезну зацікавленість з боку італійських компаній. Ми маємо комплементарні системи і могли б дуже допомогти вам у певних секторах. Наприклад, Італія напрацювала значні ноу-хау в галузі машинобудування, а також має досвід виробництва високоякісних харчових продуктів в агропромисловому секторі. Ми також хотіли б зміцнити наші двосторонні відносини в інфраструктурній, аерокосмічній та оборонній галузях, де можна реалізувати багато важливих проєктів. Традиційно Україна та Італія мають дуже міцні зв'язки в машинобудуванні.

Посилювати наші інвестиції вкрай важливо як зараз, так і наступними роками. Ми дуже добре знаємо, що у вас є сильні сторони, як-от високий рівень освіти населення, значна кількість ресурсів і колосальний потенціал не лише в агропромисловому секторі, а й в інформаційних технологіях, металургійному, гірничодобувному, сталеливарному секторах, в галузі рідкісноземельних елементів тощо.

Іншим напрямом, де ми бачимо великий потенціал для двосторонніх відносин, є енергетика, зокрема відновлювальна. У цій галузі Італія має значний досвід. Щоправда, через війну багато італійських компаній усе ще дотримується вичікувальної позиції. А втім, конференція щодо відновлення України, яка відбулася в Берліні цьогоріч, пройде в Римі 2025 року, і я сподіваюся, що вона буде змістовна. Наприклад, є чимало можливостей

для розвитку наших двосторонніх відносин у інфраструктурній сфері. Італія також зацікавлена в логістиці: портах, автошляхах, залізницях. Є дуже багато сфер, в яких ми могли б співпрацювати.

Двостороння торгівля демонструє хорошу динаміку: загалом обсяги зростають. Щиро кажучи, це також значною мірою залежить від війни. Деякі компанії представлені в Україні вже багато років, а надто в галузі машинобудування. Це, наприклад, «Camozzi» чи «Марei», виробник будівельних матеріалів. Найближчими роками я сподіваюся на більше, а саме на посилення наших інвестицій в Україну.

— Розпочавши свою дипломатичну місію в Україні 2021 року, Ви стали свідком початку повномасштабного вторгнення росії. Розкажіть, будь ласка, про внесок італійської дипломатії у підтримку України під час великої війни. Які уроки Ви засвоїли для майбутнього італійсько-українських відносин?

— Італія була однією з тих європейських країн, які до останнього сподівалися, що війни не буде. Як відомо, англосаксонські держави запевняли, що війна таки буде. Я був доволі песимістично налаштований і стривожений, адже дивився російське телебачення і постійно спостерігав за цією пропагандистською машиною, оскільки знаю мову. Росія налаштовувала свою громадськість на те, що українці — русофоби і їх потрібно «денацифікувати». Закріпило цей світогляд і есе Путіна, опубліковане в липні 2021 року, в якому він заявив, що України не існує і вона є частиною Росії. На той момент ідеологія Путіна була зрозуміла. Однак донести цей меседж до Італії та пояснити такий абсурд італійському населенню було складно. Не лише Італія, а й інші європейські країни недооцінили це глибоке почуття образи, реваншизму, обурення серед російських силовиків і колишніх співробітників Комітету державної безпеки, а також бажання відтворити Російську імперію.

Я працював у Росії з 2002 до 2006 року і ніколи не міг собі уявити, що через 20 років розпочнеться війна. Живучи в російській столиці, я вже помічав це почуття зверхності, а надто в Москві, щодо українців, яких зневажливо називали хохлами чи малоросами. Проте зараз все змінилося. На мою думку, Путін увійде в історію як цар, який назавжди втратив Україну і припустився величезної помилки.

Мені також випала нагода працювати в Україні раніше — з 1999 до 2002 року. Через 20 років я став свідком неабиякого піднесення національної ідентичності, чого не було в Україні 25 років тому. Перше, що я помітив, це те, що люди, а надто у східних і південних регіонах України, все ще розмовляють російською, але почуваються українцями. Особливо це стосується молодих людей. Їхній спосіб мислення цілковито «західний», що не було характерно для України 20 чи 25 років тому.

Між тим, у державі відбулися дві революції: Революція гідності та Помаранчева революція; Православна церква України отримала Томос про автокефалію, а також була підписана угода з Європейським Союзом про безвізовий режим. Багато чого змінилося, а надто після 2014 року, і російський режим повністю недооцінив і не зміг прийняти ці зміни.

Після початку війни Посольство Італії пережило найскладніший і найдраматичніший період. Хоча ми надсилали листи нашим громадянам, попереджаючи їх бути обережними й залишити країну, 90% із 2 тисяч італійців в Україні не прислухалися до наших закликів. Для більшості італійців це стало справжнім потрясінням, і команді Посольства довелося організувати евакуацію сотні людей. Багато італійців зверталися до нас за підтримкою. Протягом 10 днів понад 200 людей, серед яких були й немовлята, знайшли притулок у моїй резиденції. Попри все, я дуже пишаюся цим і вважаю за честь бути Послом у такий час, адже я став свідком історичних і знаменних подій.

Посольство Італії — одне з небагатьох, яке ніколи не виїжджало за межі України. Я лишень переїжджав із Києва до Львова на один місяць. Власне, Італія та Франція були єдиними країнами G7, які залишилися в Україні, і ми в один день повернулися до Києва в середині квітня 2022 року. Це було приємне і дружнє змагання, хоча атмосфера загалом була похмура.

Італія відреагувала дуже швидко, насамперед завдяки тодішньому Прем'єр-міністрові Маріо Драгі. Зовнішня політика країни змінилася миттєво, за 24 години. Це був шок, і з того моменту Італія надає Україні повну підтримку в політичній, економічній, військовій і гуманітарній сферах. Наприклад, ми продемонстрували високу ефективність у питанні санкцій. Італія заморозила активи, зокрема російські яхти та вілли в Італії, на суму понад 2 мільярди євро.

Ба навіть більше, ми значно скоротили імпорт газу за дуже короткий період. Раніше ми імпортували 45% газу з Росії. Нині цей показник знизився до 2%, і вже цього року ми станемо повністю незалежними. Наша чинна Прем'єр-міністерка Джорджа Мелоні продовжує цю політику. Сьогодні Італія є одним із найближчих союзників України, і ніщо цього не змінить. Виборів в Італії найближчим часом не буде, тож ви можете розраховувати на нашу рішучу підтримку. Ви бачили це й за головування Італії в G7, під час якого ми підтвердили, що Україна є нашим пріоритетом. Я отримав багато дзвінків від українських урядовців і високопосадовців, які висловлювали велику подяку за нашу підтримку.

Як відомо, найважливішим результатом саміту G7 (13–15 червня 2024 року) є домовленість про виділення Україні 50 мільярдів доларів допомоги із заморожених російських активів. Сума чимала. Гадаю, це вагомий результат. Ба більше, у підсумковій декларації саміту ви побачите, що члени G7

під головуванням Італії підтвердили сильну і непохитну підтримку України в усіх сферах. Моя країна продемонструвала чудову роботу. Ми дуже пишаємося цим і продовжуватимемо в такому ж напрямі. Двосторонні відносини між Україною та Італією чудові, і немає про що турбуватися.

— *Оскільки Ви завершуєте свою місію в Україні, то, попри виклики роботи в країні, що бореться за свою свободу, які позитивні враження візьмете з собою, повертаючись додому?*

— Я вражений вашою стійкістю та боротьбою за свободу. Українці можуть багато чому навчити західних європейців, які сприймають свободу як належне. Ви ж готові її обстоювати. Я переконаний, що свобода є єдиною цінністю, яка робить людину гідною. Якщо людина не вільна, вона — раб. Це найважливіший урок, який я засвоїв.

Це завжди нагадує мені дивовижні сторінки італійського Рісорджименто, коли невелика частина італійців будувала італійську націю, віддаючи своє життя. Скажімо, наш національний гімн написав 21-річний хлопець, і він загинув. Він написав гімн за 2–3 години.

Ви заслуговуєте бути частиною європейської сім'ї, бо усвідомлюєте цінність свободи. Звичайно, ви не ідеальні. Зміцнення вашої судової системи та верховенства права потребує часу, адже я розглядаю корупцію більше як наслідок відсутності верховенства права. На превеликий жаль, нелегко позбутися радянського авторитарного минулого за один день. На це потрібен час, хоча я налаштований оптимістично, бо бачив зміни за останні 20 років. Зокрема, нині в Україні сильне громадянське суспільство. Ще 20 років тому цього не було. Видно й інші позитивні зрушення, як-от зменшення негативного впливу олігархів. Звісно, ви маєте тримати руку на пульсі і дбати про те, щоб ці поліпшення тривали.

На мою думку, зміцнена та врівноважена судова система, а також сильні незалежні ЗМІ допоможуть вам залучити інвестиції, які вимагають сприятливого бізнес-клімату. А ще це піде вам на користь, коли ви станете членом Європейського Союзу. Тоді українці зроблять усе можливе, щоб використати свій величезний потенціал. Ви працьовиті та розумні. Однак вам потрібне верховенство права. З мого досвіду в Африці та Азії, де я стикався з корупцією, я зрозумів, що вона діє як своєрідна ракова пухлина. Ви не можете розвивати свої навички, якщо система не базується на меритократії.

Отже, це у ваших інтересах. Ми допомагаємо вам, зокрема й через ініціативи в межах G7. Дійсно, певна частина українського суспільства все ще опирається цим змінам, але трансформація — поступовий процес. Ви не можете змінити систему за один день. Такий мій погляд.

Дата інтерв'ю: 25 червня 2024 року

Pier Francesco ZAZO,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Italian Republic to Ukraine (2021–24)

‘ITALY IS ONE OF UKRAINE’S CLOSEST ALLIES, AND NOTHING WILL CHANGE IT’

— Mr Ambassador, your mission has been actively engaged in supporting humanitarian initiatives in Ukraine, particularly in demining and aiding areas affected by Russian aggression. Could you please share which of the projects you are most proud of? Do you have any thoughts on Italy’s plans regarding this support after your mission is over?

— The Embassy is very active in the humanitarian field. There is the Italian Agency for Development Cooperation dealing with development aid under the auspices of the Ministry of Foreign Affairs. We opened an office of the Agency in Kyiv and started to carry out many programmes in the humanitarian sphere. Our NGOs also act in all kinds of areas. We are active in the demining field, for example, allocating a grant to the State Emergency Service of Ukraine, as well as in the health and energy sectors. Italy provided a soft loan of €100 million to rebuild the destroyed hydroelectric infrastructure in the region of Nova Khakovka. We have also supplied plenty of generators, materials, and turbines, to list a few. Moreover, the Italian Civil Protection Department facilitates the provision of humanitarian assistance to the Ukrainian population.

There are also plans to do a lot in cultural heritage to help you rebuild the damaged cultural sites, especially in Odesa, where we are pretty active because Genoa and Valencia are its twin cities. And there are many more projects to come. At the Ukraine Recovery Conference in Berlin, our Foreign Minister Antonio Tajani announced new contributions for the amount of €140 million in the fields of demining, energy resilience, cultural heritage, and the health sector. Along with other sectors, humanitarian aid is our priority, and we need to do this.

— Your Excellency, the Italian Embassy in Ukraine has implemented a number of cultural initiatives, such as the donation of musical instruments to the Kharkiv Music College. Could you elaborate on the role of cultural diplomacy in strengthening the relations between our countries?

— Yes, we have done a lot. We are one of the few Embassies that have decided to maintain the activities of our cultural institute in Ukraine, notwithstanding the war. Although the Italian Cultural Institute is currently based in Lviv for security reasons, we are planning to move to Kyiv. We have organised many events and sponsored musical projects, seminars, and conferences. For example, one week ago, I took part in an important event with the participation of Italian

historians who were explaining the essence of the Ukrainian cultural identity to the Italian audience. It is crucial to explain to the Italian public, which unfortunately is still very much influenced by the Russian disinformation, that Ukraine is not Russia. Therefore, the Embassy promotes many events of this kind. We explain, especially to the Italian people, not so much to the Ukrainians, that Ukrainian history has solid links with European history, that Ukrainians have a Cossack spirit and are different from the Russians. We are translating books in this field. For example, I am a good friend of Yaroslav Hrytsak, and his book has been translated into Italian. We are promoting all Italian writers, historians, or politicians who understand that your fight is for freedom and that you are trying to defend your national identity.

Then, of course, just to give an example, on 8 June 2024, we organised an event with the involvement of the Italian tenor Alberto Profeta at the beautiful Odesa National Academic Opera and Ballet Theatre. We plan to continue this. We have organised events in the field of contemporary art and so on. Because we know very well that Ukrainians and Italians are very close when it comes to culture: we both like music, so there is a strong relationship and empathy. I would have liked to do more, but it was terrible luck, firstly because of the COVID pandemic (I left Ukraine in January 2020) and then because of the war. I am a little repentant that I would have liked to do more, but I think we did our best.

I would also like to underline that we look forward to promoting the Italian language. It is essential because so many Ukrainians love our culture and language. We are now trying to strengthen our support with Italian language courses in various universities. Moreover, I think there is a field where Italy can do a lot: restoration of cultural heritage. Our country has expertise, and we could help Ukraine. Because you have a great background: your mosaics, Byzantine and Ukrainian Baroque churches, and so on, and we have a lot of know-how in this field and would like to help you.

Now, we are really starting to create the right conditions to support you, and we are looking forward to helping you create master plans. You have beautiful cities, but you need help in preserving and creating excellent historic centres. Frankly, I am pretty convinced that now everyone in the world knows where Ukraine is located on a geographical map. I am confident that many tourists will come to Ukraine when the war ends.

— *You have repeatedly emphasised the importance of economic cooperation between Italy and Ukraine. Could you please highlight some of the specific economic projects or investments that stood out during your mission here?*

— First of all, before the war, Italy was already Ukraine's third-largest trading partner among the European Union countries, after Germany and Poland. Our trade relations were significant, with Italy exporting food, design products, and machinery and importing numerous raw materials from Ukraine.

Unfortunately, the war somewhat disrupted the trade dynamic, but now I am pleased to say that our bilateral trade is returning to the old levels. We have a solid trade exchange.

We need to do more in the sphere of Italian investment in Ukraine. Currently, there is a huge interest from Italian companies. We have complementary systems and could help you a lot in certain sectors. For example, we have great machinery know-how and knowledge of producing high-level food products in the agro-industrial field. We would also like to strengthen our bilateral relations in the infrastructure, aerospace, and defence industries, where we can undertake many important projects. The typical sector where we have always had very strong ties is machinery.

Strengthening our investments is essential now and in the forthcoming years. We know very well that you have strengths, such as the high level of education of the people, plenty of resources, and huge potential, not only in the agro-industrial field but also in the information technology, metallurgical, mining, and steel sectors, in the rare earth elements and all that sort of things.

Another sector where we see a vast potential for bilateral relations is the energy sector, including renewable energy, where Italy is quite experienced. However, to be frank, because of the war many Italian companies still maintain a wait-and-see attitude. Nevertheless, the conference, which took place in Berlin this year, will be held in Rome in 2025, and I hope it will be meaningful. For example, there is plenty of room to develop our bilateral relationship in the infrastructure sector. Italy is also very interested in logistics — ports, roads, and railways. There are many, many spheres where we could work together.

The situation regarding bilateral trade is good; in general, the volume is increasing. Honestly speaking, this also depends a lot on the war. Some companies have been present for many years, especially in the field of machinery. One, for example, is Camozzi, and the other is Mapei, a producer of building and construction materials. I expect more in the coming years, namely strengthening our investments in Ukraine.

— Having arrived in Ukraine in 2021, you witnessed the beginning of Russia's full-scale invasion. Could you please tell us how Italian diplomacy contributed to supporting Ukraine during the great war? What lessons have you drawn for the future of Italian-Ukrainian relations?

— Italy was among the European countries that hoped until the last moment that there would be no war. As you know, Anglo-Saxon countries told us there would be a war. Personally speaking, I was pretty pessimistic and worried because I was watching Russian TV and observing this propaganda machine all the time, as I know the language. Russia was preparing its public about the fact that Ukrainians are Russophobes, and it was necessary to 'de-Nazify' them. This outlook was also cemented by Putin's essay published in July 2021, in which he

asserted that Ukraine does not exist and that it is part of the Russian motherland. At that time, Putin's ideology was clear. However, conveying this message to Italy and explaining this absurdity was complicated. Not only Italy but other European countries underestimated this deep sense of humiliation, revanchism, resentment of the Russian special forces and former KGB (Committee for State Security), and the desire to recreate the Russian Empire.

I also worked in Russia from 2002 to 2006, and back then, I never would have imagined that there would be a war in 20 years. Living in the Russian capital at the time, I already observed this sense of superiority, especially of people in Moscow, towards Ukrainians, whom they derogatorily referred to as *khokhly* or *Little Russians*. Nevertheless, now everything has changed. In my view, Putin will go down in history as a tsar who lost Ukraine forever and made a huge mistake.

I also had an experience working in Ukraine from 1999 to 2002. After 20 years, I have seen a substantial rise of the national identity, which cannot be said about Ukraine 25 years ago. The first thing I noticed was that people, especially in the Eastern and Southern regions of Ukraine, still speak Russian but feel Ukrainian. Especially when we talk about young people, their way of thinking is entirely Western, as it was not like that 20 or 25 years ago.

Meanwhile, there were two revolutions in Ukraine: the Revolution of Dignity and the Orange Revolution; the Orthodox Church of Ukraine received the Tomos of Autocephaly, and Ukraine signed an agreement with the European Union on visa-free travel. Many things have changed, especially after 2014, and this has been completely underestimated and denied by the Russian regime.

After the outbreak of the war, the Italian Embassy had the most challenging and dramatic period. Although we have written letters to our citizens warning them to pay attention and leave the country, 90% of 2,000 Italians in Ukraine did not believe. For most Italians, it came as a shock, and the Embassy's team had to organise the evacuation of a hundred people. Many Italians asked for our support. For 10 days, over 200 people, including newborns, took shelter in my residence. But I am very proud and feel privileged to serve as an Ambassador during this time because I have lived through history and witnessed these significant events.

Italian Embassy was one of the few that had never left Ukrainian territory. I moved from Kyiv to Lviv for one month. Actually, Italy and France were the only two G7 countries that stayed in Ukraine, and then we returned to Kyiv on the same day in the middle of April 2022. It was a nice and friendly competition, although the atmosphere was gloomy overall.

The reaction was very fast, mainly thanks to our former Prime Minister Mario Draghi. Italy's foreign policy changed immediately in 24 hours. It was a shock, and from that moment on, Italy has provided full support in the political,

economic, military and humanitarian fields. For example, we have been very effective in the field of sanctions. We froze assets, including Russian yachts and villas in Italy, worth more than 2 billion.

Moreover, we have significantly reduced our gas imports in a very short period. Previously, we imported 45% of our gas from Russia. This figure has now fallen to 2%, and we will be completely independent this year. Our current Prime Minister, Giorgia Meloni, has confirmed and continued the same policy. Today, Italy is one of Ukraine's closest allies, and nothing will change it. There will be no elections in Italy in the near future; therefore, you can count on our strong support. You saw it during the G7 Italian presidency, where we reaffirmed Ukraine as a priority. I have received many calls from high-ranking Ukrainian government members and officials who greatly thanked us for our support.

As you know, the most important result of the G7 summit (13–15 June 2024) was the agreement to allocate $50 billion to Ukraine aid derived from frozen Russian assets. It is a lot of money. I think this was a significant result. Moreover, at the final declaration of the G7 summit, you will see that the G7 members under the Italian presidency confirmed strong and steadfast support for Ukraine in all fields. My country has done an excellent job. We are very proud of this and will continue to do so. Our bilateral relations are excellent, and there is nothing to worry about.

— As you conclude your mission in Ukraine, despite the challenges of working in a country fighting for its freedom, what positive impressions will you take away with you upon your return home?

— I admire your resilience and fight for freedom. You have a lot to teach Western Europeans because we take freedom for granted. And you are ready to fight for freedom. In my opinion, freedom is the only value that gives dignity to a human being. If you are not free, you are a slave. It is the greatest lesson I have learned.

It always reminds me of the most beautiful pages of the Italian Risorgimento (unification of Italy), which took place when there was a small minority of Italians who built the Italian nation, and they died. For example, our national anthem was written by a 21-year-old guy, and he died. He wrote this national hymn in 2–3 hours.

Ukrainians deserve to be part of the European family because you understand the value of freedom. Of course, you are not perfect. Strengthening your judicial system and the rule of law takes time because I see corruption more as a consequence of the absence of the rule of law. Unfortunately, it is not easy to get rid of the Soviet authoritarian past in one day. It will take time, but overall I am optimistic because I have seen the change in 20 years. Today, for example, you have a robust civil society. It was not the case 20 years ago. I also see other positive elements, such as the decline of the negative influence of the oligarchs. However, of course, you must keep an eye on it and ensure these improvements continue.

«Diplomatic Football Cup 2024»: футбольний турнір за участю Посольства Італійської Республіки в Україні, ДП «ГДІП» та ФК «Полісся», 26 травня 2024 р.

Diplomatic Football Cup 2024: a football tournament with the participation of the Embassy of the Italian Republic in Ukraine, the GDIP, and the Polissia FC, 26 May 2024

In my view, strengthening and balancing the judicial system along with strong independent media will help you attract investments because they need a favourable business climate. Secondly, it will also be in your interest when you become a member of the European Union. Then you will do your best and use your huge potential. You are hardworking people; you are intelligent. Nevertheless, you need the rule of law. From my experiences in Africa and Asia, where I have observed corruption, I realised that it acts like a kind of cancer. You cannot develop your skills if the system is not based on meritocracy.

Therefore, it is in your interest. We are helping you, including through initiatives within the G7. It is true that some parts of Ukrainian society still resist these changes. However, transformation is a gradual process. You cannot change the system in one day. That is my perspective.

Interview dated 25 June 2024

Ідріс КАДИРКУЛОВ,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Киргизької Республіки в Україні

ПРО РОЗВИТОК КИРГИЗЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН

Усі погляди та оцінки належать авторові
та не відображають позиції редакції

Киргизька Республіка та Україна — розділені тисячами кілометрів і кордонами третіх країн держави, які, однак, протягом тривалого часу входили як союзні республіки до складу СРСР, в межах якого мали дружні відносини.

На початку 90-х років Радянський Союз розпався, і кожна з республік, здобувши незалежність, пішла своїм шляхом. Але інтерес Киргизстану до України не тільки не згас, а й набув нового потенціалу.

У серпні 2022 року Президент України Володимир Зеленський на церемонії прийняття Вірчих грамот від Посла Киргизької Республіки Ідріса Кадиркулова підкреслив, що Україні та Киргизстану необхідно вибудовувати стосунки з чистого аркуша, а не намагатися відновити відносини колишніх пострадянських республік.

20 грудня 1991 року Киргизька Республіка однією з перших визнала незалежність України невдовзі після її проголошення. Також вона стала першою пострадянською державою, яка того ж року направила до України свого представника в ранзі міністра. Це продемонструвало зацікавленість у розвитку двосторонніх взаємин. Дипломатичні відносини було закріплено підписанням Угоди (у формі обміну нотами) про встановлення дипломатичних відносин від 19 вересня 1992 року. Так Україна та Киргизстан підтвердили готовність розвивати двосторонні відносини вже як незалежні держави і в нових геополітичних реаліях.

1991 року в Києві під керівництвом першого Надзвичайного й Повноважного Посла Киргизької Республіки в Україні Улукбека Чіналієва було

відкрито Повноважне представництво Киргизької Республіки в Україні, що його 1993 року було реорганізовано в Посольство Киргизької Республіки в Україні, яке починало свою діяльність у стінах Інституту національних відносин і політології Національної академії наук України (нині — Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України). Улукбек Чіналієв у своїх наукових працях тепло згадує період роботи в країні перебування, висловлює подяку керівництву України та НАН України, які сприяли здійсненню дипломатичної місії та науковій діяльності.

Після значущих подій у новітній історії Киргизстану відбулася переоцінка векторів його зовнішньої політики, а це зумовило потребу по-іншому поглянути й на Україну. Багаторічна співпраця в межах міжнародних організацій, зокрема й на двосторонньому рівні, сприяла закладенню надійного фундаменту для робочих взаємин Киргизької Республіки й України. На сьогодні договірно-правова база киргизько-українських відносин складається з 69 двосторонніх документів, головний із яких — Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Киргизькою Республікою від 1996 року. Важливим положенням цього документа є твердження, що Україна та Киргизстан будують свої відносини як дружні держави, послідовно керуючись принципами взаємної поваги до державного суверенітету, визнають та поважають цілісність і непорушність нинішніх кордонів України та Киргизької Республіки.

За роки незалежності обидві країни вели активний політичний діалог на рівні президентів, урядів, а також парламентів і міністерств. Зокрема, на урядовому рівні було підписано угоди: про розвиток економічного співробітництва; про виробничу кооперацію; про співробітництво в галузі атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, а також інші міжвідомчі та міжгалузеві договори про співпрацю в різних сферах.

1996 року Президент Киргизької Республіки Аскар Акаєв уперше з офіційним візитом прибув до України. Саме тоді було підписано зазначений договір про дружбу та співпрацю. Президент у своїй промові після підписання документа заявив, що Киргизька Республіка зацікавлена у співпраці з Україною в різних сферах, і висловив задоволення підсумками візиту, підкресливши, що під час його відвідин було закладено основи економічної співпраці між країнами. Аскар Акаєв також зазначив, що сподівається на значне збільшення товарообігу між двома державами, який на ту пору вже досягав 15 мільйонів доларів США на рік. На його думку, є потенціал збільшити його щонайменше вдесятеро.

Імпортувала Киргизька Республіка з України переважно обладнання та машини, металопрокат, цукор, кондитерські вироби, какао-продукти, готові вироби із зерна, паперу та картону, м'яса тварин і птахів, їстівні субпродукти, фармацевтичну продукцію. Експортував Киргизстан в Україну

тютюн і його промислові замінники, радіатори й електромашини, необроблені шкури, шкірсировину, компоненти для фармацевтики та сільгосппродукцію.

За підсумками 2013 року товарообіг між Україною та Киргизстаном сягнув 168 мільйонів доларів США. Проте з моменту приєднання 2015 року Киргизької Республіки до Митного союзу ЄАЕС та набрання чинності 2017 року угоди про асоціацію, зокрема її частини про поглиблену і всеохопну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, український і киргизький ринки почали існувати в різних економічних площинах, що зрештою негативно вплинуло на торговельно-економічні відносини між країнами.

Відносна географічна віддаленість двох держав не завадила вивести двосторонні політичні, торговельно-економічні, культурно-гуманітарні відносини, що ґрунтуються на взаємній повазі та доброзичливості, на вельми високий рівень. Демократичні перетворення в країнах також дали значний поштовх до поглиблення співпраці з урахуванням національних інтересів.

Водночас Киргизька Республіка, як і Україна, має вигідне геостратегічне положення. Розташована на перетині транспортних та енергетичних потоків, вона відіграє важливу роль у транзиті товарів і послуг з Європи до Азії. Ба більше, мальовнича природа Киргизстану забезпечує йому сприятливі умови для розвитку сфери послуг і туризму.

Слід зазначити, що основні логістичні маршрути Киргизької Республіки до Європи пролягають через територію Росії та Білорусі. Це також створило певні складнощі в товарообміні з Україною за сучасних умов. З огляду на це країни Центральної Азії розглядають варіанти спрощення логістики альтернативними маршрутами. Саме цим можна пояснити посилений останнім часом інтерес до Транскаспійського міжнародного транспортного маршруту, також відомого як «Середній коридор». Він пролягає через Китай, Казахстан, акваторію Каспійського моря, Азербайджан, Грузію і далі через Чорне море до країн Європи, зокрема й України. Його частиною є й нещодавно введена в експлуатацію залізниця «Баку — Тбілісі — Карс». Зацікавлення маршрутом виявили також Болгарія, Румунія та Туреччина. Перспективним він буде і для України.

2016 року Киргизстан став першим у Центральній Азії учасником системи преференцій Європейського Союзу «GSP+» (спеціального механізму стимулювання сталого розвитку й ефективного управління). «GSP+» надає розвитковим країнам, що є вразливими через недостатню диверсифікацію та інтеграцію в міжнародну торговельну систему, додаткові тарифні преференції для експорту до Європейського Союзу. Зокрема, йдеться про повне скасування тарифів на понад 66% позицій, що охоплюють дуже широкий спектр товарів. Наприклад, «GSP+» дає киргизстанським виробникам право експортувати до Європи за нульовими тарифними ставками

майже 6200 товарних позицій, що, безперечно, може зацікавити й українських бізнесменів.

Російсько-українське протистояння та його наслідки остаточно знизили рівень киргизько-українських двосторонніх відносин.

З початку російсько-українського воєнного конфлікту Киргизька Республіка заявила про свій нейтралітет стосовно обох сторін, позаяк уважає, що будь-який конфлікт необхідно розв'язувати тільки дипломатичним способом через переговори. Було наголошено, що Киргизстан є твердим прихильником дотримання закладених у Статуті ООН та інших документах загальновизнаних норм і принципів міжнародного права, зокрема й територіальної цілісності держав і мирного врегулювання конфліктів.

Міністерство закордонних справ Киргизької Республіки підтримало розпочаті в березні 2022 року переговори між представниками Москви та Києва, а також інші посередницькі зусилля й ініціативи третіх країн, спрямовані на досягнення миру. До того ж із боку Киргизстану було висловлено готовність надати майданчик для перемовин і сприяти у врегулюванні конфлікту.

Посольство Киргизької Республіки нарівні з рештою дипломатичних місій, акредитованих в Україні, не залишало території України від початку повномасштабної війни та продовжує свою діяльність у Києві. Пан Президент Володимир Зеленський під час зустрічі з нагоди прийняття Вірчих грамот у серпні 2022 року висловив подяку Послу Ідрісу Кадиркулову за це.

Науково-практична конференція до 95-річчя від дня народження великого киргизького письменника і дипломата Чингіза Айтматова

Academic Conference on the 95th anniversary of the birth of great Kyrgyz author and diplomat Chinghiz Aitmatov

З метою розвитку киргизько-української культурно-гуманітарної співпраці в умовах воєнного стану Посольство організовувало в Києві низку спортивних, культурних та інших заходів. Деякі з них відбулися нещодавно, як-от видання українською мовою книг — нової збірки творів Чингіза Айтматова та «Ер-Тоштюк (киргизький народний епос)»; дипломатичне прийняття до Дня знань із читаннями творів Тараса Шевченка; випуск за сприяння АТ «Укрпошта» поштової марки до 210-ї річниці від дня народження Великого Кобзаря під назвою «Тарас Шевченко єднає народи» тощо.

Водночас нині відносини між Киргизькою Республікою та Україною переживають складний і вельми неоднозначний період своєї історії. Проте потенціал для плідної взаємовигідної співпраці між державами доволі багатий. Потрібно лише надати йому конструктивного спрямування. Тож за

До 210-ї річниці від дня народження українського поета Тараса Шевченка Укрпошта за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики та Посольства Киргизької Республіки презентували марковий аркуш «Тарас Шевченко єднає народи»

For the 210th anniversary of the birth of Ukrainian poet Taras Shevchenko, Ukrposhta, supported by the Ministry of Culture and Information Policy and the Embassy of the Kyrgyz Republic, released a stamp sheet named Taras Shevchenko Unites Nations

сучасних умов першочерговим завданням є пошук спільних взаємовигідних і взаємозумовлених позицій. Очевидно, що зараз уся увага та енергія України спрямована на воєнний конфлікт із Росією, але ми всі сподіваємося на якнайшвидше мирне його розв'язання.

Для Киргизстану Україна має свою унікальність у регіоні, і він завжди був її прогнозованим партнером, який ніколи не вдасться до маніпуляцій і шантажу.

Розвиток співпраці Киргизької Республіки з країнами Євросоюзу, членом якого незабаром може стати Україна (котра має глибоке історичне коріння з Киргизстаном), є невіддільним складником її зовнішньої політики. Зацікавленість обох країн у розширенні економічної співпраці — насамперед в енергетичній, авіаційній і транспортній галузях — на основі традиційних дружніх зв'язків, прагматизму та взаємної економічної вигоди неодмінно має стати тим імпульсом, який забезпечить процвітання двох націй у довгостроковій перспективі.

Idris KADYRKULOV,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Kyrgyz Republic to Ukraine;

ON THE DEVELOPMENT OF KYRGYZ-UKRAINIAN DIPLOMATIC RELATIONS

All views and assesments are those of the author and do not reflect the position of the editorial team

The Kyrgyz Republic and Ukraine — separated by thousands of kilometres and the borders of third countries — are states that, however, for a long time were part of the USSR as two union republics, within which they had friendly relations.

In the early 1990s, the Soviet Union collapsed, and each republic, having gained independence, went its own way. However, Kyrgyzstan's interest in Ukraine did not wane and gained new potential.

In August 2022, President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy, at the ceremony of receiving credentials from the Ambassador of the Kyrgyz Republic Idris Kadyrkulov, emphasised 'Ukraine and Kyrgyzstan need to build relations from a clean slate, rather than trying to restore relations of former post-Soviet republics'.

On 20 December 1991, the Kyrgyz Republic was one of the first to recognise the independence of Ukraine shortly after its proclamation. Furthermore, it became the first post-Soviet state to send its representative in the rank of minister to Ukraine in the same year, demonstrating an interest in developing bilateral relations. On 19 September 1992, both countries formalised their diplomatic relations by signing the Agreement on the Establishment of Diplomatic Relations in the form of notes exchange. Thus, Ukraine and Kyrgyzstan confirmed their readiness to develop bilateral relations as independent states and in new geopolitical realities.

Under the leadership of Ulukbek Chinaliev, the first Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary to Ukraine, the Kyrgyz Republic established its Plenipotentiary Representation in Ukraine in 1991, later reorganised into the Embassy of the Kyrgyz Republic in Ukraine in 1993. The Embassy commenced its operations within the walls of the Institute of National Relations and Political Science of the National Academy of Sciences of Ukraine (now Kuras Institute of Political and Ethnic Studies). Ulukbek Chinaliev warmly recalls his time working in the host country in his academic works, expressing gratitude to the leadership of Ukraine and the National Academy of Sciences of Ukraine for facilitating diplomatic missions and academic activities.

In response to significant events in Kyrgyzstan's recent history, its foreign policy underwent reassessment, prompting a reevaluation of its approach towards Ukraine. Years of cooperation within international organisations, including on a bilateral level, laid a solid foundation for working relations between the Kyrgyz Republic and Ukraine. Today, the contractual-legal framework of Kyrgyz–Ukrainian relations consists of 69 bilateral documents, the principal being the Treaty on Friendship and Cooperation between Ukraine and the Kyrgyz Republic of 1996. A crucial provision of this document affirms that Ukraine and Kyrgyzstan are building their relations as friendly states, consistently guided by principles of mutual respect for state sovereignty, and recognise and respect the integrity and inviolability of the existing borders of Ukraine and the Kyrgyz Republic.

Over the years of independence, both countries have engaged in active political dialogue at the level of presidents, governments, as well as parliaments, and ministries. At the government level, both nations signed agreements to foster economic and industrial cooperation and certify highly qualified scientific and scientific-pedagogical personnel. Furthermore, they forged interdepartmental and intersectoral agreements to facilitate cooperation across various fields.

In 1996, Askar Akayev, President of the Kyrgyz Republic, visited Ukraine for the first time and signed the aforementioned Treaty on Friendship and Cooperation during that visit. During his speech after signing the document, he expressed the state's interest in cooperation with Ukraine across various spheres. The President of Kyrgyzstan expressed satisfaction with the results of the visit, emphasising that the visit laid the foundations of economic cooperation between the countries. Askar Akayev noted that he hoped for a significant increase in trade turnover between the states, which at that time amounted to $15 million per year. In his opinion, there is potential to increase it at least tenfold.

The Kyrgyz Republic mainly imported equipment and machinery, metal products, sugar, confectionery, cocoa, grain-based products, paper and cardboard, meat from various animals and birds, edible by-products, and pharmaceutical products from Ukraine. Kyrgyzstan exported tobacco and its industrial substitutes, radiators and electric machines, raw hides, skin raw materials, pharmaceutical components, and agricultural products to Ukraine.

By the end of 2013, the trade turnover between Ukraine and Kyrgyzstan reached $168 million. However, since Kyrgyzstan joined the Eurasian Economic Union (EAEU) Customs Union in 2015 and the Association Agreement came into effect in 2017, particularly its part concerning the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) between Ukraine and the EU, Ukrainian and Kyrgyz markets started to exist in different economic planes, which ultimately had a negative impact on the trade and economic relations between the countries.

The relative geographical distance between the two states did not prevent them from advancing bilateral political, trade-economic, and cultural-humanitarian relations to a very high level, grounded in mutual respect and friendliness. Democratic transformations in both countries provided a significant impetus for deepening cooperation while considering national interests.

At the same time, the Kyrgyz Republic, like Ukraine, has a strategically advantageous geostrategic position. Situated at the intersection of transportation and energy flows, it is vital in transporting goods and services from Europe to Asia. Moreover, Kyrgyzstan's picturesque nature provides favourable conditions for developing the service sector and tourism.

The main logistic routes of the Kyrgyz Republic to Europe pass through the territory of Russia and Belarus. Furthermore, under current conditions, trade with Ukraine has faced particular difficulties due to this situation. Given this, the Central Asian countries are considering options to simplify logistics through alternative routes. This surge in interest in the Trans-Caspian International Transport Route, also known as the Middle Corridor, reflects the growing attention to this alternative route. It passes through Azerbaijan, China, Georgia, Kazakhstan, the Caspian Sea, and further through the Black Sea to European countries, including Ukraine. Part of it is the recently launched Baku–Tbilisi–Kars railway. Bulgaria, Romania, and Türkiye have correspondingly shown interest in the route. It will also be promising for Ukraine.

Since 2016, Kyrgyzstan has been the first Central Asian participant in the European Union's Generalised Scheme of Preferences Plus (GSP+), a special mechanism to stimulate sustainable development and effective governance. GSP+ provides additional tariff preferences to vulnerable developing countries due to insufficient diversification and integration into the international trading system for exports to the European Union. In particular, this entails eliminating tariffs on more than 66% of items, covering a wide range of goods. For instance, GSP+ grants Kyrgyz producers the right to export approximately 6,200 tariff lines to Europe at zero tariff rates, which undoubtedly may also interest Ukrainian businesspeople.

The Russian–Ukrainian confrontation and its consequences have significantly impacted bilateral relations between Kyrgyzstan and Ukraine.

Since the beginning of the Russian–Ukrainian military conflict, the Kyrgyz Republic has declared neutrality towards both sides. Kyrgyzstan firmly believes that diplomatic means and negotiations are the sole path to resolving conflict, emphasising its support for adhering to the norms and principles of international law as outlined in the UN Charter and other universally recognised documents, especially concerning territorial integrity and peaceful conflict resolution.

Вручення Вірчих грамот Президентові України Володимирові Зеленському. 17 серпня 2022 року (© Офіс Президента України)

Presentation of Credentials to President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy on 17 August 2022 (© Office of the President of Ukraine)

The Ministry of Foreign Affairs of the Kyrgyz Republic supported the negotiations initiated in March 2022 between representatives of Moscow and Kyiv, along with other mediating efforts and initiatives by third-party countries to achieve peace. Additionally, Kyrgyzstan expressed readiness to provide a platform for negotiations and assist in resolving the conflict.

The Embassy of the Kyrgyz Republic, along with other diplomatic missions accredited in Ukraine, continues its operations in Kyiv and has not left Ukrainian territory since the start of the full-scale war. During the August 2022 meeting to present credentials, President Volodymyr Zelenskyy thanked Ambassador Idris Kadyrkulov for his commitment.

The Embassy has organised a series of sports, cultural, and other events in Kyiv to foster Kyrgyz-Ukrainian cultural and humanitarian cooperation amidst the war. Some recent examples include the publication of books in Ukrainian, such as a new collection of works by Chingiz Aitmatov and the book *Er-Toshtyuk (Kyrgyz folk epic);* a diplomatic reception for Knowledge Day with readings of Taras Shevchenko's works, and the issuance, with the support of Ukrposhta, of a postage stamp commemorating the 210th anniversary of the birth of the Great Kobzar under the title Taras Shevchenko Unites Nations, among others.

At the same time, the relations between the Kyrgyz Republic and Ukraine are complex and ambiguous. However, the potential for fruitful and mutually

beneficial cooperation between the two countries is quite rich. It only needs to be directed constructively. Therefore, the most essential task under current conditions is to find common and mutually advantageous positions that benefit both countries. Currently, Ukraine is directing all attention and energy toward the military conflict with Russia, but we all hope for a peaceful resolution as soon as possible.

For Kyrgyzstan, Ukraine holds a special place in the region, and Bishkek has always been a predictable partner never committing manipulations or blackmail.

The development of cooperation between the Kyrgyz Republic and the countries of the European Union, of which Ukraine (also having deep historical roots with Kyrgyzstan) may soon become a member is an integral part of its foreign policy. The interest of both countries in expanding economic cooperation — primarily in the energy, aviation, and transportation sectors — based on traditional friendly ties, pragmatism, and mutual economic benefit should be the necessary impetus to ensure the long-term prosperity of both nations.

Михаліс ЗАХАРІОГЛУ,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Республіки Кіпр в Україні

СОЛІДАРНІСТЬ У ДІЇ: КІПРСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ ЧЕРЕЗ ДІАЛОГ І ВЧИНКИ

— Ваша Високоповажносте, ми високо цінуємо Вашу присутність у Києві та те, що Ви очолили Посольство в такий складний час. Окресліть, будь ласка, нинішній стан кіпрсько-української взаємодії.

— Між Кіпром та Україною чудові двосторонні відносини. Хоча й війна неминуче створила для всіх певні труднощі, і Кіпр, й Україна знаходять способи їх долати та підтримують прекрасні взаємини завдяки постійному діалогу й обміну корисними ідеями. Кіпр незмінно засвідчує свою солідарність з народом України, вдаючись до реальних дій як на національному рівні, так і в межах механізмів Європейського Союзу. Тут варто зазначити, що Кіпр пропорційно серед першої трійки країн-членів ЄС, які надають Україні гуманітарну допомогу. Наша позиція щодо російської агресії в Україні чітка: порядок необхідно відновити.

— Ми вдячні за допомогу та сприятливі умови, що їх Кіпр надає українцям, які шукають тимчасового захисту. Як змінилися настрої щодо України та сприйняття нас серед кіпріотів?

— Сприйняття не змінилося, але значно зросли співчуття й емпатія, оскільки кіпріоти пережили таке саме 1974 року: вторгнення, окупацію, порушення прав людини, постійні страждання тощо. Кіпр демонструє повну солідарність з Україною на всіх можливих рівнях: на представницьких самітах її засвідчує Президент, на міністерських зустрічах — Міністр закордонних справ, а в Києві — Посол. Ми повсякчас наголошуємо: природно, що Кіпр як держава-член ЄС і країна, яка й досі розділена через вторгнення та тривалу окупацію з боку Туреччини, зберігає тверду позицію на підтримку України й обстоює повагу до міжнародного права.

— У листопаді 2023 року оприлюднили, що Кіпр став 30-ю країною, яка приєдналася до Вільнюської декларації G7 щодо гарантій безпеки для України. Які нині є ініціативи для зміцнення європейської безпеки?

Зустріч Посла Кіпру в Україні Михаліса Захаріоглу з першим заступником Міністра закордонних справ України Андрієм Сибігою, 29 квітня 2024 року (© Міністерство закордонних справ України)

Meeting between Ambassador of Cyprus to Ukraine Michalis Zacharioglou and First Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine Andrii Sybiha, 29 April 2024 (© Ministry of Foreign Affairs of Ukraine)

— Що стосується довгострокових потреб України та безпекової ситуації, ЄС чітко усвідомлює, що для посилення обороноздатності України необхідний надійний та узгоджений пакет зобов'язань у сфері безпеки. Різні пропозиції можна узагальнити так: безперервне надання військового обладнання через Європейський фонд миру (ЄФМ) і новий спеціальний пакет у межах ЄФМ на 2024–2027 роки, який ухвалили 18 березня; посилення ролі Консультативної місії ЄС в Україні; вдосконалення протиповітряної оборони України шляхом співфінансування від держав-членів; допомога в розмінуванні; сприяння процесу реформування; фінансова підтримка у відбудові; інтегрування до внутрішнього ринку ЄС; використання заморожених російських активів і запровадження обмежувальних заходів. Як бачимо, чимало пропозицій передбачають довгострокові фінансові зобов'язання країн-членів, а надто пов'язані з військовою допомогою, сприянням процесу реформ і відбудові. Що стосується запропонованого механізму виділення коштів для військової допомоги до 2027 року, то Кіпр, за попередніми оцінками, вноситиме приблизно 7,5 млн євро щорічно.

— Пане Посол, розкажіть, будь ласка, про внесок Кіпру в реалізацію Формули миру Президента Зеленського.

— Кіпр як держава-член ЄС постійно прагне доносити єдиний меседж, в основі якого — події в Україні. Головна мета — забезпечити якомога ширшу міжнародну підтримку основних принципів і цілей Формули миру Президента Зеленського. На підтвердження того, що Кіпр прагне ще більше посилити свою участь у підтримці України, варто сказати, що ми активно долучаємося до втілення Формули миру Президента Зеленського, зосереджуючись на пунктах 5 і 8. П'ятий пункт передбачає дотримання Статуту ООН та відновлення територіальної цілісності України і світового порядку. Восьмий пункт Формули миру Президента Зеленського стосується захисту довкілля та протидії екоциду й охоплює багато аспектів, як-от правову відповідальність Росії за екоцид, оцінювання збитків довкіллю, відновлення

очисних споруд, подолання наслідків підриву греблі Каховської ГЕС. Кіпр лише може активно долучитися до аспекту посилення міжнародної допомоги в розмінуванні звільнених територій України. У цій сфері наша країна має значний досвід, а гуманітарний аспект розмінування — поза політикою. Ба більше, уже понад 100 українських фахівців пройшли навчання на Кіпрі в межах домовленості про технічну допомогу в розмінуванні українських територій, що її в квітні 2023 року оголосили тодішні міністри оборони Кіпру й України Міхаліс Гіоргаллас та Олексій Резніков.

— Ваша Високопреосвященство, варто згадати й історичні паралелі між Кіпром та Україною, що ознаменовані стійкістю, боротьбою та культурним багатством. Як Посольство сприяє культурному обміну між нашими народами?

— Посольство справді долучається до майже всіх культурних заходів Києва і так чи інакше робить свій внесок. До прикладу, Посольство у співпраці з ДП «ГДІП» організувало художню виставку. Її відкрили 20 березня 2024 року під назвою «Роздуми про Кіпр та Україну». Це — спроба дати надію народові України в ці важкі часи, які ми нині разом проживаємо. Внести інші ноти, які різняться від нот війни та могли б повернути у свідомість українців певну стабільність, а отже, й надію. Психологія, як і інші аспекти, відіграє важливу роль під час війни.

Відкриття виставки картин Посла. Зліва направо: очільниця дирекції «Медіацентр» ГДІП Інна Хоменська, Надзвичайний і Повноважний Посол Борис Гуменюк, генеральний директор ДП «ГДІП» Павло Кривонос, Надзвичайний і Повноважний Посол Кіпру Михаліс Захаріоглу, мистецтвознавиця Наталія Ковтюх

Opening of the exhibition of paintings by the Ambassador. Left to right: Inna Khomenska, Head of the GDIP Media Center, Borys Humeniuk, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary, Pavlo Kryvonos, GDIP Director-General, Michalis Zacharioglou, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Cyprus, Nataliia Kovtiukh, art expert

— У червні 2023 року Президент Кіпру Нікос Христодулідіс заявив про політику «нульової толерантності» до будь-якого кіпрського громадянина чи компанії, які допомагають обходити міжнародні санкції, що їх запровадили проти Росії після повномасштабного вторгнення в Україну. Пане Посол, чи не могли б Ви розповісти нам про кроки в цьому напрямі?

— Президент про це справді заявив і своїх слів дотримався. І національний, і європейський моніторинговий департамент уважно стежить за цією діяльністю. З фінансового боку всі кроки пов'язані з підзвітністю та використанням заморожених російських активів, і Кіпр наголошує на необхідності юридично обґрунтованих рішень. Обговорення з державами-партнерами з G7 тривають з розумінням того, що ця тема політично і юридично чутлива. Кіпр виступає за скоординований підхід до спільного внеску ЄС у зміцнення стійкості та відбудову України. Крім того, ми обстоюємо надійніший механізм боротьби з обходом санкцій, тому підтримуємо подальші заходи для розв'язання цієї проблеми.

— Яких заходів уживає Кіпр для поліпшення двосторонньої торговельно-економічної співпраці з Україною? Якою Ви бачите роль Кіпру в післявоєнній відбудові?

— Ми робимо низку кроків і вживаємо заходів для того, щоб після закінчення війни вся економічна та торговельна діяльність повернулася у звичне русло, як це було раніше. Оскільки ці питання політично і юридично чутливі, ми дамо певну свободу дій для їх розв'язання в найближчому майбутньому, коли настане мир.

Кіпрські компанії готові долучитися до відбудови України, щойно закінчиться війна. Вони мають і досвід, і ресурси для того, щоб зробити значний внесок у відбудову. За підтримки Посольства ці компанії уважно стежать за розвитком подій і готуються до участі в майбутній відбудові України.

Michalis ZACHARIOGLOU,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Cyprus to Ukraine

SOLIDARITY IN PRACTICE: CYPRUS-UKRAINE RELATIONS THROUGH DIALOGUE AND DEEDS

— Your Excellency, we deeply appreciate your presence in Kyiv and your assumption of the leadership of the Embassy during these challenging times. Could you please outline the current state of Cypriot-Ukrainian ties?

— The bilateral relations between Cyprus and Ukraine are excellent. Even though the war has created certain unavoidable difficulties for everyone, both Cyprus and Ukraine find ways to overcome them and continue to enjoy great relations via constant dialogue and exchange of useful ideas. Cyprus demonstrates its solidarity with the people of Ukraine on every occasion by proceeding to actual deeds both on the national level and within the mechanisms of the European Union. At this point, it will suffice to mention that Cyprus is proportionately in the top 3 EU countries contributing to humanitarian aid for Ukraine. Our position towards the Russian aggression in Ukraine remains unequivocal: order must be restored.

— We are grateful for the assistance and favourable conditions provided to Ukrainians seeking temporary protection in Cyprus. How have sentiments and perceptions towards Ukraine changed among Cypriots?

— Perceptions have not changed; however, sentiments of sympathy and empathy have tremendously increased because Cyprus people experienced the same situation in 1974: invasion, occupation, violation of human rights, continuous suffering, etc. Cyprus shows full solidarity with Ukraine in representing summits by its President, in ministerial meetings by the Minister for Foreign Affairs, and in Kyiv by its Ambassador. We always stress that as a member state of the EU and as a country still divided because of invasion and continuous occupation by Türkiye, it's only natural for Cyprus to maintain its firm position in support of Ukraine and be vocal in respect to international law.

— In November 2023, it became known that Cyprus joined the G7 Vilnius Declaration as the 30th country to provide security guarantees to Ukraine. What are the current initiatives to enhance European security?

— On the aspects of the long-term needs of Ukraine and the security situation, there is a clear understanding in the EU that a solid and coherent package of security commitments is needed in order to ensure the ability of Ukraine to

defend itself. There are various proposals which could be summarised into a sustained provision of military equipment through the European Peace Facility (EPF) with a new dedicated envelope under the EPF for the period 2024–27, which was passed on 18 March, strengthening the role of the EU Advisory Mission to Ukraine, enhancing Ukraine's air defence through co-funding by member states, support in demining, reforms process facilitation, financial aid for reconstruction, integration to the EU single market, use of Russian frozen assets and imposition of restrictive measures. Evidently, many of these proposals entail long-term financial commitments by the member states, especially those related to the provision of military support, reforms, and reconstruction. On the proposed military aid funding until 2027, Cyprus is estimated to contribute approximately 7.5 million euros per annum.

— Mr Ambassador, could you please elaborate on Cyprus's contribution to the implementation of President Zelenskyy's Peace Formula?

— Cyprus, as a member state of the EU, always strives to pass a common message, having as a starting point the situation in Ukraine. The main goal is to ensure as wide as possible international support for the key principles and objectives of the Peace Formula of President Zelenskyy. To reaffirm the message that Cyprus is in process to enhance its engagement in support of Ukraine even further, Cyprus is actively participating in the implementation of the Peace Formula of President Zelenskyy focusing on points 5 and 8. Point 5 is related to the implementation of the UN Charter and the restoration of Ukraine's territorial integrity and world order. Point 8 of President Zelenskyy's Peace Formula is dedicated to protecting the environment and countering the ecocide and includes many aspects such as the legal responsibility of Russia for ecocide, assessment of environmental damage, restoration of treatment facilities, countering the consequences of the destruction of the Kakhovka Hydroelectric Power Plant dam. Cyprus can contribute actively only to the aspect of strengthening the international assistance for the demining of the liberated territories of Ukraine, which is a field that our country has expertise to offer, and the humanitarian angle of demining cannot be disputed in political terms. Moreover, around 100 Ukrainian experts have already been trained in Cyprus following the agreement on technical assistance for demining Ukrainian territories announced in April 2023 by the then Defence Ministers of Cyprus and Ukraine Michalis Giorgallas and Oleksii Reznikov.

— Your Excellency, the historical parallels between Cyprus and Ukraine, marked by resilience, struggle, and cultural richness, are noteworthy. How does the Embassy foster cultural exchange between our two nations?

— The Embassy does get involved in almost all the cultural events in Kyiv and contributes in one way or another. By means of example, the Embassy, in cooperation with the GDIP, organised an exhibition. It opened on 20 March 2024,

and its title is 'Reflections of Cyprus and Ukraine'. It is an attempt to give hope to the people of Ukraine in this difficult time we all live in. A note that is different from the ones of war and which might help to give some kind of normalcy and, consequently, hope to the minds of the Ukrainian people. Psychology plays an important role, just as other aspects do during a war.

— In June 2023, President of Cyprus Nikos Christodoulides affirmed a 'zero tolerance' policy towards any Cypriot citizen or company helping to evade international sanctions imposed on Russia following the full-scale invasion of Ukraine. Mr Ambassador, could you please tell us about the steps taken in this regard?

— The President did say that and fully observed it, too. Both the national watchdog department as well as the European one monitor these activities closely. All steps related to the financial aspect are linked to accountability and the use of Russian frozen assets, and Cyprus has underlined the need for legally sound solutions in this regard. Discussions are ongoing with G7 partners, and there is an understanding that the issue is politically and legally sensitive. Cyprus advocates a coordinated approach for our EU joint contribution to the resilience and recovery of Ukraine. We are also in favour of a more robust anti-circumvention mechanism, thus we support further means to address this issue.

— What steps is Cyprus taking to enhance bilateral trade and economic cooperation with Ukraine? How do you envisage Cyprus's role in the post-war reconstruction efforts?

— We are taking quite a few steps and measures to ensure that once the war is ended, all economic and commercial activities will resume their normal course as in the past. Given the politically and legally sensitive nature of these issues, we will give some leeway to prospective peace to tackle them, hopefully, in the near future.

Cyprus's companies are ready to come and work for the reconstruction of Ukraine once the war comes to its end. They do have both the expertise and the bulk to make a major contribution to the post-war recovery. With the help of the Embassy, these companies monitor developments closely and prepare for participating in the prospective reconstruction of Ukraine.

Вальдемарас САРАПІНАС,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Литовської Республіки в Україні (2020–2024 рр.)

МИ ЩЕ ДОСЯГНЕМО ОМРІЯНОЇ ПЕРЕМОГИ

На знак єдності з народом України пан Посол виголосив промову українською та частково англійською і литовською мовами

Вітаю, дорогі друзі! Любі представники української влади — Офісу Президента, Уряду, Збройних сил, шановні народні депутати, шановні колеги Посли, аташе з питань оборони, почесні консули, дорогі українські сестри і брати, дорогі мої литовці!

Передусім дуже дякую вам за те, що ви сьогодні зібралися тут, у нашому Посольстві, яке я завжди називаю Литовським островом у Києві. Дякую вам, мої дорогі, що прийшли на вечір нашого прощання — прощання з вами і нашою улюбленою Україною. Обіцяю вам не говорити занадто довго, бо боюся, що довша промова викликала б надто багато емоцій. Принаймні у нас із Вітє.

Дорогі друзі, дуже дякуємо за те, що цього дня ви тут, разом із нами. Дякуємо, що прийшли на цей вечір.

Сьогодні хочу зізнатися: коли чотири роки тому мій Президент і Міністр запропонували мені стати Послом нашої держави в Україні, першим моїм внутрішнім відчуттям, щойно я почув цю пропозицію, було «Так! Вау!». Не мало значення, що тоді пандемія коронавірусної хвороби вже була на підйомі. Не мало значення, що в Україні йшла війна (щоправда, тоді, звісно, не було тієї жахливої війни, яку ми переживаємо сьогодні) (йдеться про повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну. — *Ред.*). Я був просто найщасливішою людиною у світі (гаразд, найщасливішим литовським дипломатом), коли отримав таку чудову пропозицію! І сьогодні, після чотирьох років напруженої роботи в Україні, я можу сказати вам усім дуже щиро, поклавши руку на серце, що тоді інтуїція мене не підвела.

Так, це були роки величезних викликів. Так, це були роки важкої праці. Але це були також роки щоденної радості, задоволення і гордості. Радості і задоволення від того, що я можу брати безпосередню участь у допомозі та сприянні моїй улюбленій Україні. А також гордості за можливість представляти свою країну, яка завжди була, є і буде разом до Перемоги з нашими українськими сестрами і братами.

Дорогі друзі! Ця жахлива війна, на жаль, усе ще триває. Кляті рашисти продовжують свою брудну справу, намагаючись порушити і зруйнувати наші життя. Але їм це не вдасться, бо ми знаємо, наскільки незламними є Збройні сили України і наскільки незламною є воля звичайних українців. Їм це не вдасться, бо ми знаємо, що друзі України, як-от ми, литовці, продовжуватимуть свою підтримку. Адже Україна — наш найближчий і найміліший друг. І все це дає нам надію, що разом ми обов'язково переможемо.

Тож, дорогі мої, дозвольте мені сьогодні щиро подякувати вам усім за міцну співпрацю та спільне життя. Дякую командам Президента і Прем'єр-міністра України! Дякую чудовим народним депутатам! Дякую всім міністрам і їхнім колективам! Дякую всім представникам українських державних, громадських і бізнесових інституцій!

Я дякую моїм чудовим колегам Послам. Дякую вам, мої дорогі, за все, що ми зробили разом, щоби наша спільна робота була успішною і привела наших українських сестер і братів до Перемоги, до членства в ЄС і НАТО.

Дуже дякую моїм чудовим помічникам, почесним консулам Литви в Україні. Дякую вам, дорогі друзі, за плідну співпрацю і теплу дружбу.

Також хочу подякувати нашій чудовій команді литовської громади в Україні, з якою ми пережили багато цікавих подій і веселих моментів. Бажаю вам, дорогі друзі, успіхів на ювілейному пісенному фестивалі!

Неймовірна командо мого Посольства, схиляю свою сиву голову перед вами, без вас я був би тут ніким. Вітє і я дуже щиро вам за все дякуємо.

І, звичайно, я надзвичайно вдячний коханню всього мого життя — моїй дружині Вітє, чия підтримка і любов допомогли мені не тільки пережити найскладніші моменти, а й досягнути, смію сказати, доволі файних результатів.

Дорогі друзі, дуже шкода, що ми з Вітє їдемо, не дочекавшись Перемоги, якої так прагнемо. Але її, омріяної Перемоги, ми ще досягнемо. І обіцяємо тоді повернутися до вас, щоби відсвяткувати її разом.

А до Перемоги (і, звісно, після неї) ми з нетерпінням чекаємо на всіх вас у Варшаві! Тож ми не кажемо «до побачення», ми кажемо «до нових зустрічей».

Слава Україні!

Valdemaras SARAPINAS,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Lithuania in Ukraine (2020–24)

WE WILL YET ACHIEVE THE SO-DESIRED VICTORY

Mr Ambassador delivered his speech in Ukrainian and partially in English and Lithuanian in solidarity with the people of Ukraine

Greetings, dear friends! Dearest representatives of Ukrainian authorities — the Office of the President, Government, Armed Forces — distinguished People's Deputies, my dear colleagues Ambassadors, Defence Attachés, Honorary Consuls, dear Ukrainian brothers and sisters, my dear Lithuanians!

First of all, thank you very much for being here this afternoon at our Embassy, which I always call the Lithuanian island in Kyiv. Thank you, my dears, for coming to the evening of our farewell — farewell to you and our beloved Ukraine. I promise you not to speak too long because I am afraid that a longer speech would bring up too many emotions. At least for Vytė and me.

Dear friends, thank you very much for being with us here today. Thank you for coming here tonight.

Today, I would like to confess: four years ago, when my President and Minister offered me to become our country's Ambassador to Ukraine, my first inner feeling was 'Yes! Woah!'. I didn't care that the pandemic of coronavirus disease was on the rise! I didn't care that there was warfighting in Ukraine (albeit, back then, of course, the war was not the same as the horrible war we live amidst today [a reference to the russian federation's full-scale invasion of Ukraine]). I was totally the happiest person in the world (okay, just the happiest Lithuanian diplomat) when I received such a wonderful offer! And now, after four years of intense work in Ukraine, I can honestly tell you all with a hand on my heart that my intuition did not fail me back then. Yes, those were years of tremendous challenges. Yes, those were years of hard work. However, those were also years of daily joy, satisfaction, and pride. I am joyful and satisfied with being able to help and assist my beloved Ukraine directly. I am also proud of the opportunity to represent my country, which has always been with our Ukrainian brothers and sisters and will remain until the Victory.

Dear friends! This horrible war has unfortunately not ended. Cursed ruscists continue their dirty endeavour, trying to disrupt and destroy our lives. But they will fail because we know how invincible the Armed Forces of Ukraine are and what an unbreakable willpower average Ukrainians have. They will fail because

we know that Ukraine's friends — such as ourselves, Lithuanians — will keep up their support. After all, Ukraine is our closest and dearest friend. All of this grants us hope that together, we will undoubtedly prevail.

Thus, my dear friends, please allow me to express my sincere gratitude to all of you for your solid cooperation and our shared life experience. I thank the teams of the President and Prime Minister of Ukraine! I thank the wonderful People's Deputies! I thank all the ministers and their teams! I thank all representatives of Ukrainian governmental, public, and business institutions!

I thank my wonderful fellow Ambassadors. Thank you, my dears, for everything we have done together to make our common work a success and bring our sisters and brothers, Ukrainians, to Victory, to the EU and NATO.

I'm very grateful to the Honorary Consuls of Lithuania in Ukraine, who were my wonderful helpers. Thank you, dear friends, for fruitful cooperation and warm friendship.

I would also like to thank our excellent team from the Lithuanian community in Ukraine, with whom we experienced many exciting events and cheerful moments. I wish you, dear friends, to meet success at the anniversary song festival.

Dear colleagues from the incredible team of my Embassy, I bow my greying head to you, as without you, I'd be nobody around here. Vytė and I are sincerely grateful to you for everything.

And, naturally, last but not least, I'm incredibly grateful to the love of my life — my wife Vytė — whose support and love helped me not only endure the hardest moments but accomplish, dare I say, pretty great results.

My dear friends, it's a pity that Vytė and I are leaving without reaching the so-desired Victory. But we will still achieve it, and then we promise to come back and celebrate it together with you.

And before the Victory, and of course after it, we will be waiting for you all in Warsaw! So, we're not saying 'goodbye'; we're saying 'see you soon'!

Glory to Ukraine!

Антоніо Газзанті Пульєзе ДІ КОТРОНЕ,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Суверенного Мальтійського Ордену в Україні

ПАРТНЕРСТВО І ПЕРСПЕКТИВИ: ГУМАНІТАРНА ДИПЛОМАТІЯ В УКРАЇНІ

— Ваша Високоповажносте, зважаючи на Вашу плідну співпрацю з різними українськими міністерствами та організаціями, чи не могли б Ви пояснити, які підходи та стратегії застосовує Мальтійський Орден для надання безперервної гуманітарної підтримки тим, хто постраждав від війни? Яких гуманітарних проєктів зараз найгостріше потребує Україна?

— Основою злагоджених дій структур Суверенного Мальтійського Ордену є організаційна гнучкість, негайне реагування та інноваційний підхід. З перших днів війни ми зрозуміли, що зіткнулися з надзвичайно серйозною і безпрецедентною ситуацією. Тому реагували здебільшого у двох стратегічних напрямах. Передусім зосередили свою діяльність на зміцненні внутрішніх логістичних центрів у країні. Завдяки їм, а також угоді про співпрацю між Суверенним Мальтійським Орденом і Україною, яка підписана у 2019 році, ми змогли доставити тисячі тонн гуманітарних вантажів і розробити багато програм підтримки, зокрема для найбільш вразливих верств населення. Сьогодні наша увага спрямована найперше на дітей, які перебувають у складних життєвих умовах, та на те, яких заходів необхідно вжити, зважаючи на майбутню зиму та руйнування енергетичних об'єктів, що досі триває. Ми активно працюємо й у сфері психологічної підтримки та допомагаємо тим, хто переживає травму війни.

— Якщо поглянути на значні досягнення Суверенного Мальтійського Ордену та Мальтійської служби допомоги України 2023 року, то стає зрозуміло, що було успішно реалізовано чимало дуже важливих проєктів. Як Ви плануєте закріпити ці успіхи в майбутньому з огляду на масштабні зусилля, яких Ви доклали: від роздавання гарячих обідів й організації різних благодійних заходів до забезпечення протезування?

— Насамперед зауважу, що мій Уряд неодноразово підтверджував свій намір надавати гуманітарну підтримку українському населенню доти, доки вона буде потрібна. Ми маємо й надалі працювати з усіма структурами Ордену скоординовано і синергійно, щоби просуватися вперед у реалізації наших проєктів. Хочу зазначити, що від початку війни наша міжнародна гуманітарна агенція «Malteser International» підтримує Мальтійську службу допомоги Україні, щоб фінансово та оперативно посилити діяльність Ордену в країні. Також варто підкреслити здатність наших структур на місцях реагувати на постійно мінливі потреби людей. Це зумовлює розвиток наших проєктів і створення, де необхідно, нових ініціатив.

— Ваша Високоповажносте, зважаючи на значний ювілей — 15 років дипломатичних відносин і понад 30 років гуманітарної діяльності в Україні, якою Суверенний Мальтійський Орден бачить свою роль у довгостроковому наданні гуманітарної підтримки?

— Ми маємо думати про відбудову, однак не лише матеріальну. Інакше кажучи, найперше маємо дати людям перспективу, і робити це потрібно вже зараз. Ми повинні розв'язати питання житлових умов, інтеграції, роботи тощо. А також подбати про дітей, які були позбавлені будь-якої можливості соціалізації спочатку через пандемію COVID-19, а потім через війну. У зв'язку з цим принагідно хочу оголосити про нову ініціативу мого Уряду, а саме про фінансовий план підтримання середньо- та довгострокових програм у партнерстві з місцевими установами. Його мета — запустити

Міжнародна конференція «Гуманітарна дипломатія в умовах війни в Україні», 4 липня 2024 року

International Conference 'Humanitarian Diplomacy in the Context of the War in Ukraine', 4 July 2024

проєкти, які після перших кількох років можуть стати самодостатніми, з більш структурованою та ефективною стратегічною перспективою.

— З огляду на те, що перед Україною постає дедалі гостріша потреба допомагати людям з ампутованими кінцівками, які спільні міжнародні ініціативи Ви вважаєте необхідними для забезпечення сталої підтримки та реабілітаційних розробок, враховуючи успіх таких проєктів, як протезна майстерня у Львові?

— Мені дуже приємно, що ви згадали про нашу майстерню протезування у Львові, адже вона справді досягнула неабиякого успіху. Водночас я згоден із думкою, що цю проблему потрібно розв'язувати в межах міжнародної співпраці, оскільки вона вимагає залучення високих технологій і значних інвестицій, зважаючи на кількість людей з ампутованими кінцівками. Йдеться про спільну дипломатичну та гуманітарну діяльність, що в такому разі дасть змогу залучати уряди, національні та міжнародні структури охорони здоров'я, науково-дослідні установи, професійні ресурси і матеріально-технічну базу. З метою досягнення максимальної синергії в цьому напрямі принагідно хочу повідомити, що Посольство Суверенного Мальтійського Ордену в Україні організовує міжнародну конференцію на тему потенціалу гуманітарної дипломатії, яка проходитиме в Києві 4 липня цього року.

— Ваша Високопреосвященносте, восени 2023 року Ви досягнули вагомих результатів, зокрема було підписано два меморандуми про співпрацю з Львівською та Івано-Франківською архієпархіями Української греко-католицької церкви. Як Ви уявляєте подальше зміцнення партнерства з релігійними інституціями задля посилення гуманітарних зусиль в Україні, зважаючи на таку співпрацю?

— Першим кроком має стати поширення партнерських угод на інші релігійні спільноти. Релігійні інституції важливі, а надто в кризових ситуаціях, не лише своїми цінностями та принципами, а й мережею, яку переважно мають у регіоні. Ця мережа може сприяти гуманітарній діяльності, зокрема виявляти людей, які потребують допомоги, розподіляти гуманітарні матеріали та забезпечувати доступ до районів, що перебувають у найбільшій небезпеці. До того ж релігійні інституції здійснюють релігійну дипломатію, яка здатна зробити вирішальний внесок у діалог щодо того, якою дорогою йти для досягнення миру. Тому я вважаю, що інтенсифікація відносин із церквами може стати плідною з кількох поглядів і сприяти розв'язанню різних проблем.

— З огляду на те, що війна спричинила перебої в освітніх процесах, зокрема для дітей на уражених війною територіях, які ініціативи, на Вашу думку, є критично важливими для запобігання появі «втраченого покоління» та сприяння їхньому успішному поверненню до шкільного навчання і соціальної інтеграції?

— Серед найбільш вразливих верств населення, безумовно, є діти. Важко уявити, які наслідки матиме для них така тривала і жорстока війна не тільки стосовно освіти, а й з погляду психологічного розвитку. Це одна з найважливіших проблем. Я б навіть сказав, центральна, тому що країна без молодого покоління — це країна без майбутнього. Тож ми повинні докласти всіх зусиль, щоб міжнародна спільнота звернула увагу на це питання, яке вимагає значних інвестицій і довгострокових програм. Шлях до цього непростий. Інформація, яка надходить від агенції ООН, не є обнадійливою. Адже, на жаль, міжнародних фондів, які виконують таку роботу, стає дедалі менше. Однак Мальтійський Орден є передовим у цій сфері і реалізує кілька програм. Наведу приклад нашого проєкту — прекрасний і сучасний центр «Світлиця», який ми створили в Івано-Франківську. Діти із зони бойових дій тут перебувають під опікою досвідчених психологів і волонтерів. Це добре обладнаний простір, де вони можуть спілкуватися і брати участь у різноманітних заходах — акторській майстерності, рукоділлі, музиці, малюванні тощо. Я особисто відвідав його і маю сказати, що був вражений, як ці діти за короткий час відновили енергію та життєрадісність. На жаль, доводиться також констатувати, що є багато інших випадків, коли відновлення проходить повільно і невпевнено.

— Ваша Високоповажносте, враховуючи комплексні виклики повоєнної психологічної реабілітації, які стратегії, на Вашу думку, є найбільш ефективними у наданні постійної підтримки особам, а надто молодим людям, які після пережитої на фронті чи в полоні психологічної травми реінтегруються у свої сім'ї та спільноти?

— Мальтійський Орден також залучений до цього чутливого питання. Хотів би згадати нашу групу психологів, які працюють у лікарні «Феофанія», реабілітаційному центрі «Галичина», та всіх, хто підтримує колишніх військовополонених і ВПО. Я вважаю, що всі стратегії в цьому секторі повинні ґрунтуватися на високому рівні професіоналізму психологів, співпраці державних структур та участі місцевих громад. Щодо першого пункту, слід визнати, що нині українські психологи чудово застосовують накопичений досвід, їх вважають експертами світового рівня в цій галузі. Другий чинник — найбільш делікатний. Потрібно зробити все для того, щоб після закінчення війни в Україні не повторилося сумне явище, коли забувають молодих людей, травмованих через воєнні дії.

— Ваша Високоповажносте, зважаючи на Ваш великий досвід у сфері гуманітарної допомоги та поточну співпрацю з дипломатичними представництвами, як Ви бачите трансформацію ролі міжнародної взаємодії у підтриманні України на етапі її післявоєнного відновлення?

— З цього приводу дозвольте висловити ноту певного оптимізму. Протягом цього воєнного періоду Посольство Мальтійського Ордену в Україні

зробило дуже багато, щоб канали комунікації з усіма дипломатичними місіями, установами ООН, українськими церквами, державними та приватними організаціями, а також з іншими структурами, які працюють у гуманітарному секторі, були відкритими. У переважній більшості випадків я завжди шукав позитивних відповідей із погляду співпраці та взаєморозуміння, тож це подає надію на процес відновлення, який у деяких сферах розпочався. Стратегії потрібно спрямувати на те, з чим ми вже частково знайомі і в чому маємо досвід. Це, зокрема, обмін інформацією, висока спеціалізація в кожному секторі втручання, максимальна ефективність використання ресурсів, скорочення бюрократичного часу, координування, створення синергії та швидкі дії. Дозвольте також додати, повертаючись до першого запитання, що важливо мати сміливість протистояти викликам інноваційно. Іноді необхідно виходити за межі звичних схем і вміти розпізнати всю складність ситуацій, із якими стикаємося щоразу.

Дата інтерв'ю: 13 травня 2024 року

Antonio Gazzanti Pugliese DI COTRONE,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Sovereign Order of Malta to Ukraine

PARTNERSHIP AND PROSPECTS: HUMANITARIAN DIPLOMACY IN UKRAINE

— Your Excellency, considering the fruitful cooperation with various Ukrainian ministries and organisations, could you elaborate on the approaches or strategies the Order of Malta has employed to provide continuous humanitarian support to those affected by the war? What kinds of humanitarian projects are most urgently needed in Ukraine right now?

— The main attributes of the joint efforts of the Sovereign Order of Malta are organisational flexibility, immediate response, and innovative approach. From the first days of the war, we recognised that we were facing a dire and unprecedented situation. Therefore, our response followed two strategic tracks. First of all, we focused on reinforcing the country's internal logistical structures. As a result of this and thanks to the Cooperation Agreement between the Sovereign Order of Malta and Ukraine, which was signed in 2019, we have been able to deliver thousands of tonnes of humanitarian relief and develop many support programmes, especially for the most vulnerable members of the population. At the moment, our attention is especially centred on the dramatic conditions in which many children live and the actions that need to be taken in view of the upcoming winter and the ongoing destruction of energy infrastructure. We are also actively working to provide psychological support to all those who are experiencing the trauma of war.

— In reviewing the significant achievements of the Sovereign Order of Malta together with the Malteser Relief Service in 2023, it is evident that a wide array of vital projects was successfully implemented. How do you envision building upon these successes in future, given such impactful efforts ranging from distributing hot meals and organising various charitable activities to providing prostheses?

— To begin with, my government has repeatedly expressed its intention to continue providing humanitarian aid to the Ukrainian population for as long as it remains necessary. We must continue to work with all the structures of the Order in a coordinated and complementary manner to move forward with our projects. I would like to add that since the start of the war, our international humanitarian agency, Malteser International, has also been supporting the Malteser Relief Service in Ukraine to financially and operationally reinforce the Order's efforts in the country. I would also like to underline the capacity of our

field offices to respond to the constantly shifting needs of the people, which translates into the evolution of our projects and the creation of new initiatives where necessary.

— Your Excellency, reflecting on the significant milestone of 15 years of diplomatic relations and over 30 years of humanitarian efforts in Ukraine, how does the Sovereign Order of Malta envision its role in providing long-term humanitarian support?

— We have to think about reconstruction, which should not be viewed solely in economic terms. To put it another way, we must first offer people a future to look forward to, and we need to do this now. We must address the issues of housing, integration, employment, etc. We also need to think about the children who have been deprived of any opportunity for socialisation, initially because of the COVID-19 pandemic and later due to the war. In this regard, I would like to take this opportunity to announce a new initiative of my government, namely a financial plan to support medium- and long-term programmes in partnerships with local institutions. The goal is to launch projects that can become self-sustaining after the first few years, having developed a more structured and effective strategic perspective.

— As Ukraine faces the increasing challenge of supporting people with amputations, what collaborative international initiatives do you see as essential for providing lasting support and rehabilitation solutions, leveraging the success of projects like the prosthetics workshop in Lviv?

— First of all, please allow me to say that I am very glad you mentioned our prosthetics workshop in Lviv, as it has indeed demonstrated remarkable success. Having said that, I agree that this problem needs to be addressed through international cooperation, as it calls for the use of cutting-edge technology and requires very substantial investment, given the sheer number of people who have had their limbs amputated. We are talking about a blend of diplomatic and humanitarian efforts, which, in this case, could involve governments, national and international healthcare agencies, research institutions, professional expertise and physical infrastructure. I would like to announce that, in an effort to achieve maximum synergy on this track, the Embassy of the Sovereign Order of Malta in Ukraine is convening an international conference addressing the potential of humanitarian diplomacy, which is scheduled to take place in Kyiv on 4 July.

— Your Excellency, in autumn 2023, you accomplished significant milestones, including the signing of two memorandums of cooperation with the Ukrainian Greek Catholic Church archdioceses in Lviv and Ivano-Frankivsk. Building on these collaborations, how do you envision further strengthening partnerships with religious institutions to enhance humanitarian efforts in Ukraine?

— Our first step is to extend the partnership agreements to other religious communities. The importance of religious institutions, especially during crises,

stems not only from their values and principles but also from the networks they often have in a given region. These networks can be instrumental in facilitating humanitarian action, especially when it comes to identifying people in need, distributing humanitarian supplies, and accessing the most vulnerable areas. Moreover, religious institutions exercise a kind of diplomatic practice known as 'religious diplomacy' that could make a decisive contribution to the debate on choosing the right path to peace. That is why I believe that increasing our engagement with churches could be fruitful in several ways and bring about solutions to a variety of problems.

— *In light of the disruptions to education caused by the war, especially for children in war-affected areas, what initiatives do you think are crucial to prevent a lost generation and facilitate their successful return to schooling and social integration?*

— Children are undoubtedly among the most vulnerable groups in the population. It is hard to imagine the consequences such a prolonged and brutal war will have on them — not only in terms of education but also their mental development as well. It is one of the most critical issues. I might even argue that it is the central one because a country without a younger generation is a country without a future. That is why we must do whatever we can to sensitise the international community to this issue, and doing so requires large investments and long-term programmes. The path ahead is not easy. The data coming from the UN agency is not reassuring. Sadly, there are fewer and fewer international funds allocated to such efforts. However, the Order of Malta is at the forefront of this field and runs several programmes. I would like to cite many examples of our projects, including the wonderful state-of-the-art Svitlytsia centre we have set up in Ivano-Frankivsk, where children from the war zone are cared for by our experienced psychologists and volunteers. It is a well-equipped facility where children can socialise with one another and engage in a variety of activities, from acting to handicrafts, from music to drawing. I personally visited this centre, and I must say that I was impressed by the energy and cheerfulness that these children had rekindled in such a short time. Sadly, I cannot but acknowledge that there are many other cases where such rehabilitation is proceeding slowly and unsteadily.

— *Your Excellency, considering the complex challenges of psychological rehabilitation post-war, what strategies do you believe are most effective in providing ongoing support to individuals, particularly young people, reintegrating into their families and communities after experiencing trauma on the front lines or in captivity?*

— The Order of Malta is also highly involved in addressing this sensitive issue. I would like to mention our group of psychologists who work at the Feofaniia Hospital, the Halychyna Rehabilitation Centre, and everyone who supports former prisoners of war and IDPs. I believe that all strategies in this domain must rest on the high level of professionalism of psychologists, cooperation of government agencies, and involvement of local communities. Regarding the first

aspect, we should acknowledge that Ukrainian psychologists are currently making excellent use of their accumulated experience and are regarded as some of the world's greatest experts in this field. The second aspect is the most sensitive one. We must do all we can to ensure that after the war is over, Ukraine does not repeat the tragic phenomenon of young people traumatised by war being forgotten.

— *Your Excellency, reflecting on your extensive experience in humanitarian aid and your recent collaborations with diplomatic missions, how do you foresee the role of international cooperation evolving in supporting Ukraine during its post-war recovery phase?*

— In this respect, allow me to offer a message of certain optimism. Throughout this war, the Embassy of the Order of Malta in Ukraine has done a great deal to maintain open communication channels with all diplomatic missions, UN agencies, Ukrainian churches, governmental and private institutions, and many other entities active in the humanitarian domain. In the vast majority of instances, I have always sought positive interactions in terms of cooperation and understanding, which evokes hope for the recovery process that has already begun in some areas. The strategies must focus on what we are already partly familiar with and have experience with, namely information sharing, a high degree of expertise in each sector of intervention, maximum efficiency in the use of resources, reduction of bureaucratic delays, coordination, creation of synergies, and rapid response. Going back to the first question, let me add that it is also important to have the courage to face challenges with an innovative mindset. Sometimes, it is necessary to step outside the box and be able to recognise the sheer complexity of the situations we encounter each time.

Interview dated 13 May 2024

Надір ХАН,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Ісламської Республіки Пакистан в Україні

ДРУЗІ ПІЗНАЮТЬСЯ В БІДІ

— Ваша Високоповажносте, як би Ви описали своє розуміння та оцінку українсько-пакистанських дипломатичних відносин після першого року роботи в Україні на посаді Посла?

— На мою думку, Пакистан та Україна продовжують підтримувати хороші дипломатичні відносини як дві дружні країни. Пакистан визнав незалежність України 31 грудня 1991 року, а вже в березні 1992-го між країнами було встановлено дипломатичні взаємини. Нині між нашими державами налагоджено інституційні механізми взаємодії, серед яких — спеціальний форум для двосторонніх політичних консультацій, а також форуми з економічної та оборонної співпраці. Україна і Пакистан вже уклали низку домовленостей, але чимало угод ще на доопрацюванні з огляду на обставини та виклики, які постали перед обома країнами. Але, на щастя, кооперація між Україною та Пакистаном триває, попри нинішню війну.

У минулому взаємодія між вищим керівництвом наших держав була справді обмеженою. Однак нещодавній візит Міністра закордонних справ України до Пакистану та участь першої леді Пакистану у третьому Саміті перших леді та джентльменів у Києві підтвердили позитивну динаміку розвитку дипломатичних відносин. Я впевнений, що ви погодитесь зі мною: між нашими дружніми країнами є величезний потенціал для поглибленої співпраці у багатьох сферах. І ми неодмінно розвиватимемо його задля спільного блага. Загалом я ставлюся до України як до другої Батьківщини.

— Окресліть, будь ласка, пріоритетні завдання, які Ви поставили перед собою та Посольством, прибувши до України.

— Я приєднався до роботи Посольства в Києві у червні 2023 року. Тоді війна вже тривала, тож поміж інших пріоритетних завдань, які я визначив для себе та в діяльності Посольства, головним напрямом стало сприяння

Посол Пакистану Надір Хан та Президент України Володимир Зеленський під час церемонії вручення Вірчих грамот 21 червня 2023 року

Ambassador of Pakistan Nadir Khan and President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy during the ceremony of presenting the Credentials on 21 June 2023

будь-яким ініціативам задля досягнення справедливого та довготривалого миру в Україні. Пов'язано це з тим, що Пакистан неодноразово ставав свідком наслідків затяжних регіональних конфліктів та потерпає від них і досі.

Інші сфери, яким я надаю особливу увагу, — це розширення співпраці, зокрема в питаннях двосторонньої торгівлі, освіти, взаємодії на рівні вищого керівництва обох країн, оборонних та інформаційних технологій, а також культурного обміну та туризму між Україною і Пакистаном.

— Чи став візит Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби до Ісламабада в липні 2023 року поштовхом до відчутної активізації відносин між Україною та Пакистаном?

— Так, звісно! По суті, візит делегації на чолі з Міністром закордонних справ України Дмитром Кулебою задав тон для виведення нашої поточної співпраці на новий — якісніший — рівень. Пан Кулеба також мав нагоду зустрітися з Прем'єр-міністром Пакистану та відвідати кілька інших установ. Візит викликав дуже позитивний резонанс в обох країнах. Я впевнений, що Україна та Пакистан мають широкі обрії для співпраці в багатьох галузях, а потенціал, який ще належить розкрити на благо обох дружніх країн, є величезним. Я не сумніваюся, що найближчими роками ми спостерігатимемо впевнене пожвавлення відносин і оптимістичну траєкторію розвитку двосторонньої взаємодії.

— Між українською та пакистанською військовою промисловістю традиційно існують тісні зв'язки. Як війна змінила динаміку нашої співпраці в цій сфері, а надто з огляду на нейтралітет Пакистану щодо війни?

— Тут слід зазначити багаторічний досвід взаємодії української та пакистанської військової промисловості. Можемо сміливо стверджувати, що оборонна співпраця між країнами була і є головною ознакою двосторонніх відносин. На мою думку, війна не змінила динаміки нашої кооперації, хоч Пакистан і дотримується позитивного нейтралітету щодо війни. Згадаймо, що він незмінно підтримує резолюції ООН, які закликають поважати принцип суверенної рівності та територіальної цілісності держав. Ми розуміємо, що кожна країна повинна насамперед дбати про власні нагальні потреби, а надто коли йдеться про ті, які пов'язані з оборонним устаткуванням. Щодо України, то цілком зрозуміло, що в ці скрутні часи її основна увага звернена на власні оборонні потреби. Можливо, ця ситуація певною мірою позначилася на виконанні умов уже укладених контрактів на постачання устаткування. Однак хочу високо оцінити той факт, що за результатами моєї зустрічі з вищим українським керівництвом Уряд України зробив для свого давнього партнера — Пакистану — деякі винятки із заборони на експорт обладнання. Підсумовуючи, можу сказати, що, попри війну, яка нині триває, співпраця між країнами розвивається конструктивно.

20 липня 2023 року Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба здійснив візит до Ісламабаду та зустрівся з Прем'єр-міністром Пакистану Шахбазом Шаріфом

On 20 July 2023, Ukrainian Minister for Foreign Affairs Dmytro Kuleba visited Islamabad and met with Prime Minister of Pakistan Shehbaz Sharif

Дмитро Кулеба та Міністр закордонних справ Пакистану (2022–2023 рр.) Білавал Бхутто Зардарі

Dmytro Kuleba and Bilawal Bhutto Zardari, Minister for Foreign Affairs of Pakistan (2022–23)

— Розпочавши роботу на посаді Посла Пакистану в Україні, Ви висловили намір визначити можливості для пакистанського бізнесу в Україні. Як Ви зараз оцінюєте їх?

— Я твердо переконаний, що Україна та Пакистан мають великий потенціал для виходу на значно кращий рівень двосторонньої торгівлі. Звичайно, сьогоднішні умови не дають змоги здійснювати регулярні B2B-контакти та візити представників бізнесу й інших зацікавлених сторін. Передусім це пов'язано з призупиненням повітряного сполучення та обмеженими транспортними можливостями. Однак я визначив деякі бізнес-можливості та сфери інтересів для потенційного пакистанського експорту: текстиль, одяг, шкіряні вироби, хірургічні інструменти, медикаменти, рис басматі, свіжі фрукти тощо. Зі свого боку, пакистанська бізнес-спільнота може бути зацікавлена в імпорті сталі, машинного обладнання, електроніки, соняшнику, пшениці, нафтопродуктів. Пакистан є постійним споживачем зерна та соняшникової олії, які імпортує з України. Хоча блокада / обмеження перевезень з боку Чорного моря та інших маршрутів дещо вплинули на торгівлю, я впевнений, що незабаром їх буде усунено і товарообіг через Чорне море стане безперешкодним. До того ж хотів би наголосити, що, крім імпорту та експорту зазначених вище товарів, між Україною та Пакистаном налагоджено значну співпрацю в ІТ-секторі.

— Чи могли б розповісти більше про потенціал взаємодії в цьому секторі?

— Пакистан є однією з небагатьох країн світу, в якій найчисленніша категорія населення, тобто 64% від загальної кількості, — це люди до 30 років. Тому наша молодь може бути по-справжньому продуктивною, якщо її залучити до ІТ-індустрії. Нині ІТ-технології застосовують в усіх галузях. Ми бачимо потенціал для співпраці в сільському господарстві, обороні, авіабудуванні, освіті тощо. У нас усе ще є величезні ділянки землі, які необхідно розвивати, і ми можемо скористатися українським досвідом. Потенціал тут безмежний, адже такі технології застосовують у багатьох галузях.

— 2022 року, незабаром після початку повномасштабного вторгнення, Пакистан відправив до України кілька літаків із гуманітарною допомогою. Ми за це вдячні, а надто з огляду на те, що невдовзі після цього в Пакистані, на жаль, сталася одна з наймасштабніших повеней за всю історію країни. Як Ви вважаєте, чи є потенціал для розвитку двосторонньої гуманітарної співпраці між нашими країнами в найближчому майбутньому?

— Кажуть, друзі пізнаються в біді. Дуже добре, що люди в обох країнах виявляють взаємне доброзичливе ставлення, адже і в минулому наші держави допомагали одна одній у скрутні часи. Маю на увазі не лише Пакистан, а й Україну, яка також підтримувала, коли ми цього потребували: під час повеней, землетрусів чи інших надзвичайних ситуацій. Саме тому ми неабияк переймаємося бідою нашого друга і розуміємо, що треба допомагати. Щойно почалася війна, Пакистан відправив кілька рейсів із гуманітарною допомогою. Планував іще більше, але потім, як ви й зауважили, ми пережили жахливі безпрецедентні повені, спричинені не виходом річок із берегів, а сильними опадами. Це була катастрофа, яка завдала серйозного удару по нашій країні. Десятки мільярдів доларів потрібно було, щоб усунути наслідки повеней. Однак на початку 2024 року я відвідав Пакистан й обговорив тему підтримки України із зацікавленими сторонами. Ми

Пакистанська гуманітарна допомога Україні

Pakistani humanitarian aid to Ukraine

Візит до Вінницького національного медичного університету

Visit to the Vinnytsia National Medical University

вивчали найкращі варіанти надання нової допомоги нашому братерському дружньому українському народові. Навіть попри власні виклики та проблеми, я впевнений, ця співпраця і такі заходи триватимуть і надалі.

— Ваше Посольство активно співпрацює з українськими університетами, передусім щоб сприяти поверненню пакистанських студентів, які були змушені залишити Україну через війну. Розкажіть, будь ласка, про плани щодо взаємодії в освітній сфері.

— Я вважаю цей напрям роботи одним із пріоритетних, бо ми можемо безпосередньо працювати над ним за нинішніх умов. На момент повномасштабного вторгнення в Україні існувала численна спільнота студентів із Пакистану. Як мені відомо, їх було не менше 2100. Більшість змушена була покинути країну на початку цієї прикрої війни. Ті, хто зміг отримати дозвіл, виїхали в інші країни, решта повернулися в Пакистан. Багато студентів продовжили навчання в онлайн-форматі з місць свого перебування. Однак уже зараз деякі з тих, хто повернувся до Пакистану через війну, хочуть знову приїхати в Україну і продовжити очне навчання. Здебільшого це стосується студентів медичних факультетів. Я постійно спілкуюся з представниками університетів та інших органів для розв'язання питань, пов'язаних із переведенням студентів, а також видачею віз України та транзитних віз третіх країн, необхідних для в'їзду в Україну.

Щодо університетів, які опинилися безпосередньо поруч із зоною активних бойових дій, то ми працюємо з ними над переведенням студентів до закладів вищої освіти, розташованих у західних регіонах країни. Хочу високо оцінити згоду та гарантії сприяння, які надали ректори Вінницького, Тернопільського та Харківського медичних університетів.

— Зважаючи на Вашу високу зацікавленість у співпраці з українськими університетами, зокрема тими, що розташовані недалеко від лінії фронту, чи розглядає Пакистан можливість допомогти з відбудовою закладів вищої освіти, які постраждали від війни?

— Я впевнений, що пакистанська сторона, щойно дістане таку пропозицію, намагатиметься всіляко сприяти у відбудові університетів. Те саме стосується й інших сфер, як-от гуманітарної допомоги чи залучення кваліфікованих працівників. Ми прагнемо допомагати дружній країні всіма доступними способами — коли і де тільки можливо. До того ж зараз ми намагаємося поглибити взаємодію між українськими та пакистанськими закладами вищої освіти, і я вже відвідав багато університетів. На сьогодні ми вже досягнули доволі високого рівня взаємодії та підписали меморандуми про взаєморозуміння. Йдеться, зокрема, про співпрацю між Київським національним лінгвістичним університетом та Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» з одного боку та Національним університетом сучасних мов і Національним університетом науки і технологій, які розташовані в столиці Пакистану Ісламабаді, з іншого.

Зустріч Посла Надіра Хана зі студентами

Ambassador Nadir Khan with students

— Якою є пакистанська громада в Україні? Як іще Посольство підтримує зв'язки з місцевими пакистанцями?

— До війни пакистанська громада в Україні налічувала приблизно 4000 осіб. До того ж в Україні навчалося багато студентів із Пакистану. На початку вторгнення більшість з них отримали рекомендацію щодо необхідності покинути країну. Аналогічно члени пакистанської громади, зокрема ті, які проживали в місцях активних бойових дій, також виїхали з України. Ми намагаємося поновити зв'язок з усіма членами пакистанської громади через соціальні мережі та заходи, які Посольство організовує з нагоди наших національних свят. Я впевнений, що більшість із тих, хто виїхав, повернеться в Україну, щойно ситуація поліпшиться.

— Ми також хотіли б дізнатися більше про взаємодію Посольства з мусульманським населенням України.

— Я радий поділитися з вами, що в Києві є дуже гарний Ісламський культурний центр, — ми здебільшого збираємося там на молитву щоп'ятниці. Це простір, де в нас є можливість спілкуватися з мусульманськими братами і сестрами. Ми не лише розмовляємо й обмінюємося думками, а й пізнаємо мусульманську громаду України. Окремо хочу згадати кримських татар — чудовий народ із великою історією, представники якого справедливо дуже стурбовані долею своїх рідних територій, що нині перебувають під окупацією. Під час спілкування з кримськими татарами я завжди відчував, що вони є свідомими громадянами та потужним сегментом українського суспільства. Я був приємно вражений, коли довідався, що навіть імам мечеті в Ісламському центрі пішов добровольцем воювати за Україну на полі бою. Такий вчинок доводить, що ці люди заслуговують на високу повагу. Хоч мусульмани в Україні становлять лише близько 1% населення, ми переконалися, що в них тут прекрасне середовище. Вони також підтримують багато гуманітарних програм, спрямованих на допомогу Україні та її Збройним силам.

— Чи має Посольство Пакистану плани щодо розширення заходів із публічної дипломатії?

— Це було б чудово і входить до наших загальних планів, але мушу визнати, що війна сповільнила й ускладнила їх реалізацію в цьому напрямі. Річ у тому, що майже всі такі заходи були пов'язані із закладами вищої освіти, в яких навчалися наші студенти. Наприклад, ми хотіли створити куточки Пакистану в різних університетах. У нас також був задум щодо постаті відомого львів'янина Мухаммада Асада. У Львові вже діє Ісламський культурний центр імені Мухаммада Асада. Ми планували звернутися до львівської влади з пропозицією назвати його іменем одну з вулиць міста. Також хотіли відкрити куточок у місцевому ботанічному саду, де можна було б висадити рослини, які подарували пакистанці. Тобто, як

бачите, планів було чимало, і впевнений, що згодом зможемо їх активізувати. Принаймні деякі з них намагатимемось реалізувати вже незабаром.

— Яке у Вас склалося враження про Україну загалом? Розкажіть, будь ласка, про свій найяскравіший досвід ознайомлення з українськими містами, людьми та культурою. На Вашу думку, чи є між нашими країнами певна схожість із цього погляду?

— Я хотів би побувати в кожному куточку України! Мені подобається подорожувати та спілкуватися з людьми. З моменту приїзду я побував у багатьох областях і містах, зокрема у Вінниці, Львові, Одесі, Тернополі, Харкові, Хмельницькому та Черкасах. Також маю зазначити, що мені надзвичайно імпонує ставлення українців до Пакистану, і я помічав те тепло, з яким вони нас зустрічають. Хоч би куди я приїжджав, люди радо вітали мене, всі наші зустрічі були дуже приємні.

Друге, що я хотів би виокремити, — мене неймовірно вражає високий бойовий дух українців, їхня віра в успіх і перемогу у війні. Я бачу непохитну згуртованість людей, яка росте щодень у бік патріотизму та української соборності, а це дуже позитивний момент.

Україна та Пакистан мають багато схожих рис. Показово, що обидві країни є передусім сільськогосподарськими і розташовані у стратегічно важливих регіонах. У нас обох є східний сусід, із яким завжди було важко підтримувати збалансовані відносини. Обидві країни мають території, які незаконно окупувала сусідня держава, і ці проблеми досі не розв'язано на міжнародному рівні. Проте можу впевнено сказати: в Україні я майже не відчув значних відмінностей, окрім погоди, адже зими тут дуже холодні.

— Побувавши в різних куточках України, Ви вочевидь багато дізналися про нашу країну. А чи є щось, що б Ви хотіли, аби більше українців знали про Пакистан?

— Звісно. Гадаю, небагато українців побували в Пакистані, тож хотів би, щоб якомога більше з вас відвідали нашу країну. Україна — мальовнича держава, без жодного сумніву. Однак тут ви не відчуєте такого контрасту, як у Пакистані — країні, яка відкривається з півдня Азії на рівні моря, поступово простягається крізь зелені ландшафти, безкраї смуги пустелі, родючі рівнини вздовж річок, височини та низькі зелені пагорби і врешті досягає найвищих гірських хребтів у світі. Тут можна побачити безліч форм рельєфу та ландшафту; впродовж двох тижнів подорожувати наодинці, пізнавати гостинність місцевих жителів, вибиратися в гори, щоб побачити другу за висотою вершину світу — пік Чогорі (К2) в гірському масиві Каракорум. Хоч війна триває, я, проте, можу стверджувати, що українці таки їздять у Пакистан, адже я регулярно одержую запити на отримання віз. Переважно звертаються жінки, бо через війну чоловіки зобов'язані залишитися в країні, окрім тих небагатьох категорій, котрим дозволено виїжджати.

А втім, люди приїжджають до нас, а ті, хто повернувся, досі підтримують із нами зв'язок і високо цінують нашу країну. Ще один плюс — це відносна дешевизна, адже на подорож до Пакистану не доведеться витрачати багато грошей.

— Чи хотіли б Ви дати кілька підсумкових коментарів про українсько-пакистанські відносини?

— Дозвольте мені зізнатися: до прибуття я мав дещо інше уявлення про Україну як країну у стані активної війни. Однак після того як приїхав сюди в червні 2023 року, я мав нагоду зустрітися з паном Президентом Володимиром Зеленським та іншими офіційними особами. Водночас відвідував мальовничі куточки країни, знайомився з містами, спілкувався з представниками різних верств суспільства та влади. Цей досвід дав мені змогу по-справжньому зрозуміти українське середовище. Я усвідомив, що опинився в країні, яка повністю функціонує, і що її організаційна структура ефективно працює навіть попри тривалу війну. Усі люди, з якими я зустрічався, видавалися мені незламними та випромінювали впевненість і віру в перемогу. Я твердо переконаний, що мир в Україні має бути відновлено якнайшвидше. Українці — це чудовий народ, який заслуговує на мир і безпеку. Пакистан бажає Україні надзвичайно успішного та світлого майбутнього. Пакистанці ставляться до України дуже прихильно, і обидві держави мають багато можливостей для досягнення нового рівня якості співпраці.

Nadir KHAN,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Islamic Republic of Pakistan to Ukraine

A FRIEND IN NEED IS A FRIEND INDEED

— Your Excellency, having spent one year in Ukraine as Ambassador, how would you outline your opinion and understanding of Ukraine–Pakistan diplomatic relations?

— In my opinion and understanding, Pakistan and Ukraine are maintaining good diplomatic relations as two friendly countries. Pakistan recognised Ukraine immediately after its independence on 31 December 1991, and our diplomatic relations were established in March 1992. The institutional mechanisms between the two countries are in place, including a forum for bilateral political consultations as well as forums of economic and defence cooperation. Ukraine and Pakistan have signed a number of agreements. Still, there are numerous bilateral agreements pending finalisation due to the prevalent environment and challenges faced by both countries. The good thing is that the cooperation between Ukraine and Pakistan continues despite the ongoing war.

It is true that in the past, the senior political leadership of the two countries interacted sparingly; however, the recent visit of the Foreign Minister of Ukraine to Pakistan and the participation of Pakistan's First Lady in the 3rd Kyiv Summit of First Ladies and Gentlemen held in Kyiv corroborates positive trajectory in our diplomatic relations. You will agree with me that there is a huge potential for enhanced cooperation in multiple areas between our two friendly countries, which we shall exploit together for our collective benefit as I consider Ukraine to be my second country indeed.

— Please summarise the priorities you set before yourself and the Embassy when you first arrived.

— I joined the Embassy in Kyiv during the ongoing war in June 2023. Therefore, besides other priorities I had set for myself and the Embassy, the main focus was to facilitate all initiatives for just and durable solutions for the return of peace in Ukraine. This is in the context of Pakistan as a country that has seen and suffered the consequences of prolonged conflict in our neighbourhood.

The other areas of my emphasis include enhancement in cooperation, especially in bilateral trade, education, interaction of our senior leadership, defence and information technology, and cultural exchanges / tourism between the two countries.

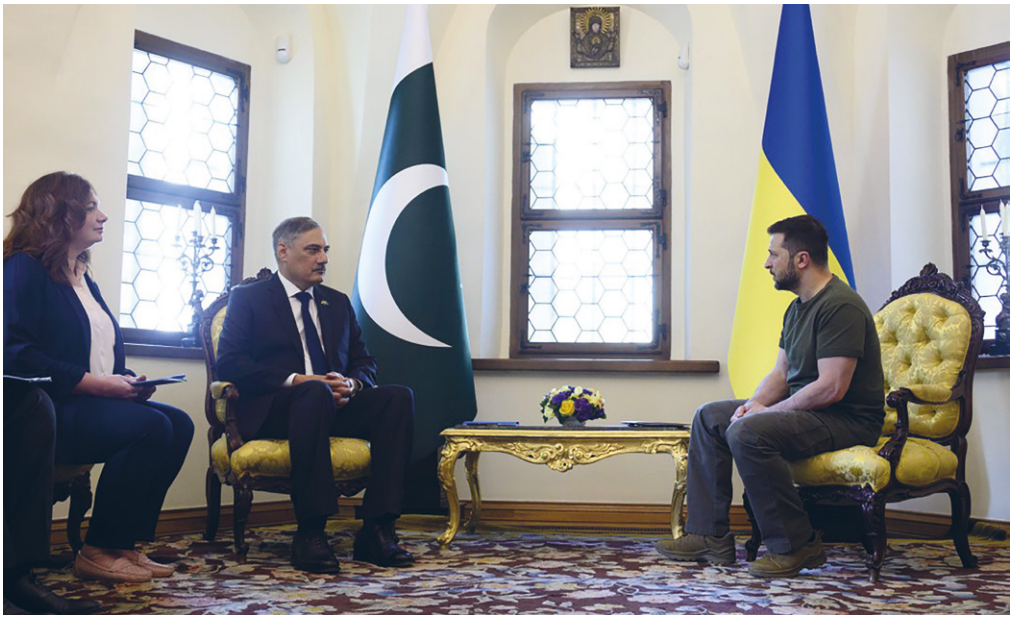

Розмова Посла Надіра Хана з Президентом Володимиром Зеленським

President Volodymyr Zelenskyy briefing Ambassador Nadir Khan

— *Was there a tangible uplift in our countries' relations after Ukrainian Foreign Minister Dmytro Kuleba visited Islamabad in July 2023?*

— Yes, certainly! In fact, the visit of the Foreign Minister of Ukraine, Mr Dmytro Kuleba, along with his delegation, set the stage for taking our ongoing cooperation up to a new enhanced level. He also had the opportunity to meet our Prime Minister and visit several other organisations. The visit was very well received in both countries. I am certain that both countries have great scope for cooperation in many fields, and there is a huge potential which is yet to be exploited for the benefit of both friendly countries. I am sure that in the coming years, we will see a definite improvement and positive trajectory in our bilateral cooperation.

— *Ukrainian and Pakistani military industries have traditionally enjoyed close ties. How has the war changed the dynamics of our cooperation in this regard, especially considering Pakistan's neutrality towards the war?*

— Ukraine and Pakistani military industries have a history of cooperation and collaboration. I believe it is fair to say that the defence cooperation between the two countries has been the hallmark of our bilateral relations. In my opinion, the war hasn't changed the dynamics of our cooperation, even with Pakistan maintaining positive neutrality towards the war. If you recall, Pakistan has always supported the UN Resolutions, calling for respect for the principle of sovereign equality and territorial integrity of states. We understand that every country must first pay attention to its own immediate needs, especially when it comes to

the need related to defence equipment. If we talk about Ukraine, its primary focus during these challenging times is understandably on its own defence needs. This circumstance, to some extent, might have affected some flow of already contracted equipment; however, I must acknowledge and appreciate that after my meeting with the senior Ukrainian leadership, Pakistan, being an old partner, was given necessary waivers/exemptions by the Ukrainian Government from the ban imposed on the export of equipment. To summarise, I would say that despite the ongoing war, the cooperation between the two countries continues in a positive direction without any problem.

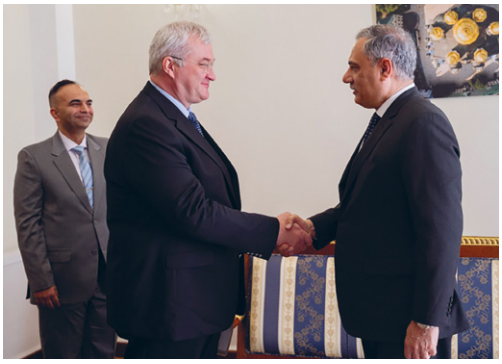

2 травня 2024 року Посол Надір Хан зустрівся з першим заступником Міністра закордонних справ України Андрієм Сибігою

On 2 May 2024, Ambassador Nadir Khan met with Andrii Sybiha, First Deputy Minister for Foreign Affairs of Ukraine

— At the start of your tenure as Ambassador of Pakistan to Ukraine, you announced your intention to identify business opportunities for Pakistan in Ukraine. What is your current assessment of such opportunities?

— I am of firm belief that Ukraine and Pakistan have a lot of potential to take our bilateral trade to a significantly enhanced level. You will agree that, as of now, the prevalent environment does not allow routine B2B contacts / visits of the business community and other stakeholders primarily due to the absence of an air link and the availability of a limited mode of travel. Nonetheless, I have identified some of the business opportunities / areas of interest for possible export from Pakistan, which include textile, garments, leather goods, surgical instruments, medicines, basmati rice, fresh fruits, etc., whereas Pakistan's business community may find attraction in import of steel, machinery, electronic items, sunflower, wheat, petroleum products. Pakistan is a regular consumer of grain and sunflower oil imported from Ukraine. Although the blockade / restricted movement from the Black Sea and the other routes have affected the trade to some extent, I am sure this restriction will soon be lifted, allowing unrestricted flow of trade through the Black Sea. In addition, I would also like to highlight that besides the import and export of items mentioned, there is a huge scope of cooperation between Ukraine and Pakistan in the IT sector.

— Could you tell us more about the potential cooperation in the IT sector you mentioned?

— Pakistan is one of the few countries in the world with a bulk of youth in its population, i.e., 64% of the total population is below the age of 30. Therefore, our youth can be really productive if incorporated into the IT industry. The application of IT is now in every field. We see potential for cooperation in

agriculture, defence, aircraft industries, education and so on. We still have vast swathes of land that need to be developed, and we can make use of Ukraine's expertise. There is no limit to this; you will find opportunities to apply such technologies in many fields.

— In 2022, shortly after the start of the full-scale invasion, Pakistan dispatched several aircraft with humanitarian aid to Ukraine. We are grateful for that, especially considering that soon afterwards, your country unfortunately faced one of the worst floods in its history. Do you think there is potential for bilateral humanitarian cooperation between our countries in the near future?

— When it comes to good friends, a friend in need is a friend indeed. In fact, the good thing is that the people of both countries feel good about each other, and we have been there to help each other during such times of need in the past as well. It's not just Pakistan; Ukraine has also helped us when we needed it during our floods, earthquakes, and other occasions. That is also why we feel very strongly about our friend being in need and understand that there must be help. Once the war had started, we dispatched several flights with humanitarian aid, and more were planned, but then, as you mentioned, we experienced unfortunate, unprecedented floods that weren't caused by the overflow of rivers but by colossal rainfall. It was a kind of catastrophe that badly impacted our country's state of affairs. Tens of billions of dollars were needed to mitigate the effects of the floods. However, in early 2024, I visited Pakistan and discussed this subject with concerned quarters. We were considering different options for how best we could still help our brotherly, friendly people of Ukraine. Despite our own challenges and issues, I'm sure this cooperation and gestures will continue.

— Your Embassy has been actively cooperating with Ukrainian universities, particularly to facilitate the return of Pakistani students who were forced to leave Ukraine because of the war. Could you tell us about your plans regarding the education sphere?

— I consider this one of the priority works for me as it is something we can work on in the present situation. When the war started, we had a sizeable community of students in Ukraine. I believe 2,100 or more of our students were here. Most of them had to leave the country at the beginning of this unfortunate war. Those who could get permission went to other countries, while others returned to Pakistan. Many of them started with online studies from the place of their residence. However, as of today, some of the students who moved to Pakistan because of the war now want to come back to Ukraine to resume their offline studies, mostly the medical students. I am in contact with the universities and other relevant authorities to address their issues of transfer from one university to another where required, as well as the issuance of the visa of Ukraine and transit visas of third countries needed to arrive in Ukraine. In the case of universities in active war zones, we are engaged with them to transfer the students

to universities located in the westward part of the country. I must acknowledge and appreciate the consent and assurance of facilitation given by the Rectors of the Vinnytsia, Ternopil, and Kharkiv Medical Universities.

— Considering your great interest in cooperating with Ukrainian universities, including the ones close to the frontline, is Pakistan considering assisting Ukraine with the reconstruction of war-afflicted universities?

— I am sure that once engaged, Pakistan will be looking to extend all kinds of cooperation as far as the reconstruction of universities is concerned. The same goes for other areas, which may include humanitarian assistance and the provision of a skilled workforce. Whenever and wherever possible, we would like to help a friendly country in every feasible way. Secondly, we are also currently looking to enhance the ties between Ukrainian and Pakistani universities. In this context, I have already visited many universities, and we are now at a fairly advanced stage of cooperation and signing of Memorandums of Understanding (MoU) between them. This includes Kyiv National Linguistic University and Ihor Sikorskyi Polytechnic Institute, with our National University of Modern Languages and National University of Science and Technology, which are both in our capital Islamabad.

— What is the overall state of the Pakistani community in Ukraine? In what other ways does the Embassy interact with local Pakistanis?

— Before the war, the overall state of the Pakistani community in Ukraine totalled approximately 4,000 individuals. Besides, a sizeable strength of students from Pakistan were also studying in Ukraine. At the beginning of the war, most of the students were asked to leave the country. Likewise, Pakistani community members had also left the country, especially those residing in active war zones. We are trying to reconnect with all members of the Pakistani community through social media and at events arranged by the Embassy on our national days. I am sure that out of those who have left the country, most will return to Ukraine as soon as the situation improves.

— We would also like to know more about the Embassy's interactions with the broader Ukrainian Muslim population.

— I am happy to inform you that we have a very nice Islamic Cultural Centre in Kyiv where we mostly attend the prayers every Friday. It's a place which provides an opportunity to interact with our Muslim brothers and sisters. Not only do we interact and share views, but we also get the opportunity to know the Muslim community of Ukraine. I must mention here that the Crimean Tatars are great people with a great history, and they rightly feel very strongly about their areas, which are now under occupation. Whatever interactions we had, I found them to be loyal citizens, a solid segment of Ukrainian society. I was pleased to see that even the imam of the mosque in the Islamic centre volunteered to fight for Ukraine on the battlefield. This kind of attitude speaks

very highly of those people. Although Muslims only make up about 1% of the population of Ukraine, we saw an excellent environment here, a very cordial relationship with many humanitarian programmes organised in support of the State and the Armed Forces.

— Does the Embassy of Pakistan have plans to expand its public diplomacy activities?

— That would be a great thing to do, and it's a part of our overall plans, but I must admit that this is something which has been slowed down and hampered because of the war, as most of such things were related to universities where our students were studying. For instance, we were planning to establish Pakistan corners in different universities. We also had a plan regarding Muhammad Asad, a famous person from Lviv. There is already an Islamic Cultural Centre in Lviv named after Mr Asad. We were planning to process communication with Lviv authorities to name a street after him. We also wanted to establish a corner in the local botanical garden where we'd place certain plants donated from Pakistan. As you can see, there were multiple programmes, and I'm sure that with the passage of time, they will regain momentum, and we will try to complete at least some of them in the near future.

— What is your overall opinion of Ukraine as a country? Could you tell us about your favourite experiences with Ukrainian cities, people, and culture and whether you find there are certain things our countries share in this sense?

— I would like to visit every part of Ukraine! I enjoy travelling and interacting with the people. Since my arrival, I've been to many oblasts/cities, including Odesa, Kharkiv, Lviv, Vinnytsia, Ternopil, Khmelnytskyi, and Cherkasy. One thing I need to mention here is that I love the kind of attitude displayed by the Ukrainian people towards Pakistan, and I could see the warmth felt by the population. Whenever I visited, the people welcomed us, and whatever exchanges we had were all heartening.

The second thing I would like to mention is that it's great to see that the population is in high morale; they believe in their success and victory in war. I see the people's firm cohesion, which is growing every passing day towards patriotism and Ukrainian integrity, and that's a very positive thing.

Our countries have a lot of similarities. Interestingly, we are both predominantly agricultural countries and both countries are strategically located in extremely important regions. We have always faced difficulties in balancing relations with our eastern neighbour. We both have internationalised issues of illegally occupied territories by our neighbours, and these disputes have yet to be resolved. The good thing is the people of both countries feel so good and positive about each other. I feel confident saying that you don't feel much of a change when you come to Ukraine other than the change in weather due to extreme winters.

— Having visited different parts of Ukraine, you must have learned a lot of new things about our country. Is there something you wish more Ukrainians knew about Pakistan?

— Of course. I think very few people have travelled to Pakistan, and I would like more of you to visit us. Ukraine is a beautiful country, and there is no doubt about it. However, one thing you might not find here is that Pakistan is a country that starts at sea level in the South and gradually goes through green areas, vast patches of desert, fertile plains along rivers, hilly terrain, and low green hills before finally reaching mountains — the highest mountain ranges in the world. It's one country that can offer all kinds of geography, and you can travel across it for two weeks all alone, experience the hospitality of the people towards the visitors, and finally reach the unique mountains and see the world's second-highest peak — K2 in Karakoram. Despite the war, I can share that still people from Ukraine are travelling to Pakistan — I keep receiving requests for the issuance of visas. Most applicants are female since the war requires the men to stay, except for those few who are allowed to go. Still, people visit us, and many who return maintain contact with us and appreciate our country. Another good thing is that it's economical as you don't have to spend much to visit Pakistan.

— Would you like to make some final remarks about Ukrainian-Pakistani relations?

— Let me share with you that before my arrival, I had a slightly different perception of Ukraine as a country in the middle of a war. However, on my arrival in Ukraine in June 2023, I had the opportunity to meet Mr President Zelenskyy and other officials, and in parallel, I moved around to see different parts of the country and its cities, interacting with different elements of the society and officials. This experience provided me with a real understanding of the environment. I realised that I am in a country that is fully functional, with its organisational structure effectively performing despite the ongoing war. The people I interacted with were found resilient, radiating confidence and conviction in their victory. I strongly believe peace should return to Ukraine as early as possible. The people of Ukraine are great people who deserve peace and security. Pakistan wishes Ukraine a very successful and bright future. The people of Pakistan feel very good about Ukraine, and our countries have a lot of potential to take our cooperation to the next level.

Марек ШАФІН,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Словацької Республіки в Україні (2018–2024 рр.)

ПОШУК НОВОГО ДОМУ: ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ НА ТЕРИТОРІЇ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Із самого початку повномасштабного російського вторгнення Словаччина активно підтримує Україну: надає різні види допомоги, зокрема і гуманітарну, та приділяє особливу увагу українським біженцям, які виїхали сюди в пошуках притулку.

Вже 1 березня 2022 року Словацька Республіка на державному рівні оголосила про надання тимчасового захисту біженцям з України. Завдяки цьому багатьом переселенцям вдалося оформити статус біженця. Особи, які отримали тимчасовий захист, мають право на працевлаштування, медичне обслуговування, соціальні програми, а діти — на освіту. Відповідно до Імплементаційного рішення Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 року, яке «підтверджує факт масового напливу переміщених осіб з України згідно з положеннями статті 5 Директиви Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 р. та запроваджує надання тимчасового захисту», дія Директиви про тимчасовий захист 2001/55/ЄС поширилася й на біженців з України. Відтак Постановою Уряду № 185/2022 Словацька Республіка узгодила умови надання притулку з офіційною політикою ЄС. Було відкрито 5 центрів великої місткості для швидкої обробки заяв щодо надання тимчасового захисту, зокрема в Михайлівцях, Гуменному, Нітрі, Братиславі й Жиліні, з яких нині працює тільки один — у столиці. Ці центри також забезпечували доступ до соціальних послуг, служб зайнятості та іншої важливої інформації. З метою інформування українською мовою створили вебсайт — ua.gov.sk.

Від початку збройного конфлікту й до березня 2024 року до Словацької Республіки з території України прибуло 2 257 396 осіб, 90,8% з яких — українці (2 049 444). За цей період 141 344 особи подали заяви з проханням

надати тимчасовий притулок. Більшість із них (99,4%) — громадяни України (140 509). Щодо демографічного розподілу осіб, котрі звернулися по тимчасовий захист, то 32% становлять неповнолітні (44 662), тоді як жінки складають 71,4% (68 480) від загальної чисельності дорослого населення. Станом на кінець лютого 2024 року 117 457 українців отримали тимчасовий притулок на території Словацької Республіки. У зв'язку з військовим конфліктом в Україні 181 її громадянин — 80 дорослих та 101 дитина — звернувся з проханням надати міжнародний захист (притулок) на території Словацької Республіки. Притулок отримала 1 особа, а додатковий захист — 36.

Словаччина надала Україні гуманітарну допомогу. До українських лікарень прибули вантажівки з медикаментами

Slovakia sent humanitarian aid to Ukraine. Trucks with medicines arriving at Ukrainian hospitals

Щодо сфери освіти, то діти з України мають можливість навчатися в школах за місцем проживання чи в іншому визначеному місці. За даними Міністерства освіти Словацької Республіки, станом на грудень 2023 року 11 881 дитина від 3 до 16 років навчалася в закладах дошкільної та загальної середньої освіти на денній формі. Приблизно 3 915 дітей-переселенців у цій же віковій категорії не відвідують освітніх закладів.

Громадяни України, яким надано тимчасовий захист, мають доступ до ринку праці на рівні з громадянами Словацької Республіки (за винятком державної служби). Їх можуть наймати на роботу за трудовим договором або за домовленістю. Під час працевлаштування висококваліфікованого спеціаліста, що є громадянином третьої країни, не потрібно ні підтвердження можливості заміщення вакантної посади, ні дозволу на працевлаштування. За інформацією Міністерства внутрішніх справ Словацької Республіки, нині приблизно 35 000 осіб, які мають тимчасовий притулок, працевлаштовані.

Ми пишаємося партнерством з Україною і надалі стоятимемо пліч-о-пліч із нею, доки це буде потрібно.

Доставили першу тисячу пристроїв із 13 000 телефонів, планшетів та ноутбуків, які було зібрано в межах акції «Ноутбуки для України»

Delivery of the first thousand devices out of 13,000 mobile phones, tablets, and laptops collected under the Laptops for Ukraine initiative

Марек Шафін передав гуманітарну допомогу Чернігівській ОВА. Її буде направлено в села на півночі області, які перебувають під постійними обстрілами

Marek Šafin delivering humanitarian aid to the Chernihiv Regional Military Administration. It will be directed to villages in the north of the region, which suffer from regular missile attacks

Направлено допомогу для 50 дітей із неблагополучних сімей у міста Гірник (неподалік Авдіївки) та Гостомель, а також у спеціальну школу в Коростишеві

Aid was sent to 50 children from dysfunctional families in the towns of Hirnyk (near Avdiivka) and Hostomel and to a specialised school in Korostyshiv

Marek ŠAFIN,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Slovak Republic to Ukraine (2018–24)

FINDING NEW HOME: TEMPORARY PROTECTION FOR UKRAINIAN REFUGEES ON THE TERRITORY OF THE SLOVAK REPUBLIC

Since the very first moment of the full-scale Russian invasion of Ukraine, Slovakia has offered large-scale support, supplying items of different means, including humanitarian aid, and, in particular, focusing on Ukrainian refugees having fled to Slovakia seeking a safe place to stay.

The Slovak Republic announced the provision of temporary protection to the refugees from Ukraine as early as 1 March 2022 in the form of a national status. This enabled the granting of status to many incoming persons. Beneficiaries of temporary protection have access to employment, health care, social system, and education in the case of children. After the activation of the EU Temporary Protection Directive (2001/55/EC), Government Resolution No. 185/2022 aligned the conditions for providing temporary protection with the Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022, which acknowledged 'the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection'. Five large-capacity centres (VKC) were established for the rapid processing of applications for temporary protection in Michalovce, Humenné, Nitra, Bratislava, and Žilina, with the only VKC in Bratislava currently operating. The VKC also aids in gaining access to social and employment services, as well as other important information. The ua.gov.sk website was also created to provide information in Ukrainian.

Since the outbreak of the conflict, as of March 2024, 2,257,396 persons entered the Slovak Republic from the territory of Ukraine, 90.8% of whom were Ukrainians (2,049,444). From the beginning of the conflict until 24 March 2024, 141,344 people applied for temporary refuge. The majority (99.4%) are citizens of Ukraine (140,509). Regarding the demographic distribution of the persons who applied for temporary protection, 32% are minors (44,662), while women make up 71.4% (68,480) of the group of adults. As of the end of February 2024, 117,457 nationals of Ukraine were enjoying temporary refuge on the territory of the Slovak Republic. In connection with the war in Ukraine, 181 Ukrainian nationals, including 80 adults and 101 children, have applied for international

protection (asylum) on the territory of the Slovak Republic, the asylum granted in the case of 1 person and the supplementary protection provided in 36 cases.

As for education, children from Ukraine are allowed to study at schools in their place of residence or another designated place. According to data from the Ministry of Education of the Slovak Republic, as of December 2023, a total of 11,881 children, from pre-primary education to secondary education aged 3–16 years, were involved in face-to-face teaching. In the same age group, an estimated 3,915 outcast children are out of the school system.

Residents of Ukraine who have been granted temporary protection have the same access to the labour market as citizens of the Slovak Republic (except for civil servants). They can be hired on an employment contract or by an agreement. In the case of employing these third-country nationals for a highly qualified position, neither confirmation of the possibility of filling a vacant position nor an employment permit is required. According to information from the Ministry of Internal Affairs of the Slovak Republic, approximately 35,000 persons with temporary refuge are currently employed.

We are proud to be Ukraine's partner and will keep up standing by Ukraine's side for as long as needed.

Алішер КУРМАНОВ,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Республіки Узбекистан в Україні

УЗБЕКИСТАН ПЕРЕТВОРЮЄТЬСЯ НА ВЕЛИКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ХАБ У РЕГІОНІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

Третій Ташкентський міжнародний інвестиційний форум, який проходив 2–3 травня 2024 року, продемонстрував, що попри економічні виклики сьогодення Узбекистан успішно і послідовно реалізує політику відкритості до нових ідей, тенденцій та інвестицій.

У традиційному заході взяли участь понад 2500 представників 93 країн світу, серед яких глави держав, міністри, провідні інвестори й експерти.

Форум став для міжнародної економічної спільноти чудовою нагодою обговорити перспективи і можливості інвестування не лише в Узбекистан, а й в інші країни Центральної Азії, які на тлі регіональних інтеграційних процесів представляють зростальний і динамічний ринок із великою споживчою базою.

Саме в контексті центральноазійської інтеграції в межах форуму можна розглядати презентацію регіональних енергетичних проєктів (будівництво Камбаратинської ГЕС-1 у Киргизстані та Яванської ГЕС у Таджикистані) іноземним інвесторам.

Презентація відбулася за участю Прем'єр-міністра Республіки Узбекистан Абдулли Аріпова та Прем'єр-міністра Киргизької Республіки Акилбека Жапарова, що підкреслило важливість цих проєктів для всього регіону.

Відкриваючи подію, Президент Узбекистану Шавкат Мірзійоєв наголосив, що за останні три роки форум став ефективним діалоговим майданчиком для розширення двосторонньої і багатосторонньої співпраці, обговорення найактуальніших проблем, вироблення передових ідей і підходів.

Лідер Узбекистану зазначив, що завдяки рішучим крокам, вжитим для кардинального поліпшення інвестиційного та бізнесового середовища

в країні, останніми роками економіка Узбекистану зросла майже вдвічі: за підсумками 2023 року її зростання склало 6%, і за останні роки було отримано понад 60 млрд дол. іноземних інвестицій.

Звертаючись до учасників форуму, він наголосив: «Наша головна мета — щоб Узбекистан став надійним і довгостроковим партнером для іноземних інвесторів. Наша держава гарантує розвиток ринкових відносин, надійний захист прав інвесторів, поліпшення сприятливого інвестиційного та бізнесового середовища, створення ширших можливостей та умов для добросовісної конкуренції, забезпечення недоторканності приватної власності та незалежності судової системи» [1].

Ш. Мірзійоєв зазначив, що ці принципи закріплені в оновленій Конституції, прийнятій на референдумі 2023 року.

З метою подальшого забезпечення привабливого інвестиційного середовища було озвучено низку пропозицій, спрямованих на посилення захисту прав інвесторів. «Ми ухвалимо Закон "Про інвестиції" в новій редакції. Документ розроблено відповідно до положень, правил і стандартів Світової організації торгівлі», — заявив Ш. Мірзійоєв, подякувавши Європейському банку реконструкції та розвитку, Світовому банку, Міжнародному валютному фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку за взаємодію в цій роботі [1].

Крім того, за словами Президента, незабаром в Узбекистані запрацює Міжнародний комерційний суд при Міжнародному центрі цифрових технологій. «Він посяде особливе місце в судово-правовій системі

Узбекистану. Для цього ми найближчим часом ухвалимо спеціальний закон. Також ми внесемо до процесуальних кодексів норми, спрямовані на повне виконання рішень Міжнародного комерційного суду», — зазначив Ш. Мірзійоєв [1].

Глава Узбекистану оголосив і про плани впровадити абсолютно нові підходи в систему промислових зон. «Для того щоб інвестори могли реалізовувати високотехнологічні проєкти, для них будуть створені ще сприятливіші умови. В управлінні промисловими зонами буде розширено практику активного залучення приватних операторів, зокрема досвідчених іноземних компаній. Також будуть зняті обмеження щодо тривалості дії спеціальних економічних зон», — сказав Ш. Мірзійоєв [1].

Звертаючись до гостей форуму, Президент Узбекистану наголосив: «Новий Узбекистан — це справедлива світська держава, що динамічно розвивається, країна з величезними можливостями» [1]. Він запевнив інвесторів, що його команда буде для них опорою у реалізації кожної ініціативи та проєкту, а також безпосередньо надаватиме всю необхідну допомогу.

На заході були визначені пріоритетні напрями розширення співпраці з іноземними інвесторами. До них належать:

— видобуток і переробка корисних копалин, зокрема рідкісноземельних металів;

— банківсько-фінансова сфера;

— «зелена» енергетика (наразі в країні реалізують 28 проєктів енергетичного сектору, а до 2030 року заплановано створити понад 20 ГВт потужностей відновлюваної енергетики та довести її частку в енергобалансі до 40%);

— реалізація регіональних гідроенергетичних проєктів;

— цифрова трансформація країни;

— розвиток транспортної інфраструктури.

Форум став зручним майданчиком для демонстрації економічних можливостей Узбекистану та узгодження взаємовигідних проєктів. У його межах було проведено понад 50 заходів, серед яких дискусійні зустрічі, панельні сесії, секційні засідання, круглі столи, презентації, засідання міжурядових комісій, які надали учасникам змогу обговорити останні тенденції в різних галузях і провести B2B-переговори.

Підписання на полях заходу великих інвестиційних проєктів, які в кінцевому підсумку відіграватимуть важливу роль у трансформації Узбекистану та наближенні його до числа передових інноваційних держав, стало ще одним підтвердженням довіри міжнародної спільноти до масштабних реформ в Узбекистані.

Серед найвагоміших результатів — домовленості про реалізацію таких великих інвестиційних проєктів:

«— компанія “DataVolt” із Саудівської Аравії будуватиме міську інфраструктуру в “Новому Ташкенті” на суму 1 млрд дол. США, а також створить “центр обробки даних” на основі зелених технологій на суму 3 млрд дол. США.

— Компанія “ACWA Power” із Саудівської Аравії реалізує проєкти з будівництва вітряної електростанції потужністю 5 ГВт у Республіці Каракалпакстан і зі створення пристроїв зберігання електроенергії потужністю 2 ГВт на загальну суму 6,2 млрд дол. США.

— Компанія “AMEA Power” з ОАЕ виконає проєкт із будівництва вітрової електростанції потужністю 1000 МВт у Республіці Каракалпакстан на суму 1,1 млрд дол. США.

— Компанія “Saudi Tabreed” розпочне модернізацію системи теплопостачання в Нукусі, Фергані та Кувасаї на суму 750 млн дол. США.

— Компанія “Nile Sugar” із Єгипту вирощуватиме цукрові буряки і вироблятиме цукор у Джиззацькій області на суму 500 млн дол. США.

— Китайська компанія “Shanghai Knud International” реалізує проєкт із виробництва текстильної та швейної продукції в Наманганській області на суму 205 млн доларів США.

— Компанія “Wilmar International” (Сінгапур) вироблятиме харчову продукцію та кондитерські вироби в Ташкентській області на суму 200 млн дол. США» [2].

Загалом за підсумками форуму були підписані угоди на суму 26,6 млрд дол. США, що демонструє високу інвестиційну привабливість Узбекистану та успішність обраного політичного й економічного курсу.

1. Official website of the President of Uzbekistan (2024) *O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Uchinchi Toshkent xalqaro investitsiya forumidagi nutqi*. Available at: https://president.uz/oz/lists/view/7194
2. The Government Portal of the Republic of Uzbekistan (2024) *Toshkentdagi III Xalqaro investitsiya forumi: muvaffaqiyatli yakun va istiqbolli natijalari*. Available at: https://gov.uz/miit/news/view/11000

Alisher KURMANOV,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Uzbekistan to Ukraine

UZBEKISTAN IS BECOMING A LARGE CENTRAL ASIAN INVESTMENT HUB

The Third Tashkent International Investment Forum, held on 2–3 May 2024, demonstrated that despite the current economic challenges, Uzbekistan has been successfully and consistently implementing a policy of openness to new ideas, trends, and investments.

This traditional event attracted over 2,500 representatives from 93 countries, including heads of state, ministers, leading investors and experts.

The Forum offered the international economic community an excellent opportunity to discuss the prospects and opportunities for investing in not only Uzbekistan but also other Central Asian countries; in light of regional integration processes, those countries represent a growing and dynamic market with a large consumer base.

Under the Forum's framework, the Central Asian integration processes contextualise the presentation of regional energy projects (construction of the Kambar-Ata-1 HPP in Kyrgyzstan and the Yavan HPP in Tajikistan) to foreign investors.

The presentation occurred in the presence of Abdulla Aripov and Akylbek Japarov — the Prime Ministers of the Republic of Uzbekistan and the Kyrgyz Republic — underscoring the importance of these projects for the entire region.

When launching the event, President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev noted that over the previous three years, the Forum had become an effective dialogue platform for enhancing bilateral and multilateral cooperation, discussing the most pressing issues, and generating fruitful ideas and solutions.

The leader of Uzbekistan highlighted the decisive steps undertaken to fundamentally improve the investment and business environment, which have allowed the country's economy to nearly double in recent years. In 2023, its growth rates reached 6%, with over $60 billion in foreign investment attracted in the past few years.

In his address to the Forum participants, he stated: 'Our main goal is to make Uzbekistan a reliable and long-term partner for foreign investors. Our country is committed to developing market economy, ensuring reliable protection of investors' rights, further improving the favourable investment and business environment, creating more comfortable conditions for fair competition, ensuring the protection of private property and the independence of the judicial system' [1].

President Mirziyoyev noted that such principles had been enshrined in the new Constitution adopted in the 2023 referendum.

Seeking to further promote an attractive investment environment, Mr President put forward several proposals aimed at strengthening the protection of investors' rights. 'We will adopt the new Law "On Investments". This document has been developed in accordance with the regulations and standards of the World Trade Organization', Mr Mirziyoyev said, expressing his gratitude to the European Bank for Reconstruction and Development, World Bank, International Monetary Fund, and Organisation for Economic Cooperation and Development for their cooperation in these efforts [1].

Furthermore, according to the President, the International Commercial Court will soon start operating in Uzbekistan under the auspices of the Centre for the Development of Digital Technologies. 'It will have a special place in Uzbekistan's legal system. Therefore, we will adopt special legislation in the near future. We will also include standards for the execution of decisions of the International Commercial Court in procedural codes,' Mr Mirziyoyev said [1].

The President of Uzbekistan also announced plans to introduce completely new approaches into the system of industrial zones. 'More favourable conditions will be created for investors to implement high-tech projects. The practice of involving private operators in managing industrial zones, especially attracting highly qualified foreign companies, will be expanded. The restrictions for the operation of special economic zones will also be eliminated.' Mr Mirziyoyev said [1].

Addressing the Forum guests, the President of Uzbekistan emphasised that 'The new Uzbekistan is a rapidly developing, just and secular country with vast opportunities' [1]. He assured the investors that his team would stand shoulder to shoulder to support them in implementing every initiative and project and directly provide all necessary assistance.

The event identified priority areas for expanding cooperation with foreign investors. These areas include:

— mining and processing of mineral resources, including rare earth metals;

— banking sector;

— green energy (in Uzbekistan, work is underway on 28 energy sector projects; by 2030, the aim is to create renewable energy capacity exceeding 20 GW and increase its share in the energy balance to 40%);

— implementation of regional hydropower projects;

— the digital transformation of the country;

— development of transport infrastructure.

The Forum has become a comfortable platform for showcasing Uzbekistan's economic potential and agreeing on mutually beneficial projects. The Forum comprised over 50 events, including discussion meetings, panel sessions, breakout sessions, roundtables, presentations, and intergovernmental commission

meetings, enabling participants to debate the latest trends across various industries and engage in B2B negotiations.

Large investment projects signed during the event, which will ultimately play an important role in transforming Uzbekistan and pushing it closer to the ranks of the world's innovation leaders, further confirm the international community's confidence in Uzbekistan's large-scale reforms.

Some of the most noteworthy results include agreements on the implementation of the following major investment projects:

— DataVolt from Saudi Arabia will be engaged in the construction of urban infrastructure in the 'New Tashkent' for $1 billion and create a $3 billion green technology-based 'data centre';

— Saudi Arabia's ACWA Power will implement projects to build a 5 GW wind farm in the Republic of Karakalpakstan and create 2 GW of electricity storage capacity for a total of $6.2 billion;

— UAE-based AMEA Power will implement a $1.1 billion project to build a 1,000 MW wind farm in the Republic of Karakalpakstan;

— Saudi Tabreed will be modernising the heat supply system in Nukus, Fergana and Quvasoy at a cost of $750 million;

— Egypt's Nile Sugar will grow sugar beets and produce sugar in the Jizzakh region for $500 million;

— Chinese company Shanghai Knud International will implement a project on the production of textile and garment products in the Namangan region for the amount of $205 million;

— Wilmar International company (Singapore) will produce food and confectionery products in the Tashkent region for the amount of $200 million [2].

In total, the Forum led to the conclusion of agreements worth $26.6 billion. This shows the high level of Uzbekistan's investment attractiveness and the success of its chosen political and economic course.

1. Official website of the President of Uzbekistan (2024) *O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Uchinchi Toshkent xalqaro investitsiya forumidagi nutqi.* Available at: https://president.uz/oz/lists/view/7194
2. The Government Portal of the Republic of Uzbekistan (2024) *Toshkentdagi III Xalqaro investitsiya forumi: muvaffaqiyatli yakun va istiqbolli natijalari*. Available at: https://gov.uz/miit/news/view/11000

Карен МАКТІР,
Голова Представництва НАТО в Україні (2022–2024 рр.)

ПРОЩАЛЬНЕ ЗВЕРНЕННЯ З НАГОДИ ЗАВЕРШЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ В УКРАЇНІ

Пані Голова виголосила промову англійською та частково українською мовами на знак солідарності з народом України

На 2024 рік припадає низка важливих дат у відносинах між НАТО й Україною, серед яких 75-та річниця підписання основоположного документа НАТО — Вашингтонського договору.

Вже через місяць, у липні, відбудеться Вашингтонський саміт. Досі тривають обговорення щодо його результатів, а також велика робота, зокрема й спільно з нашими партнерами з України, над доопрацюванням і виробленням рішень.

Остаточні підсумки оголосять на саміті, але члени Альянсу рішуче налаштовані посилити роль НАТО в координації безпекової допомоги Україні, водночас сприяючи більшій прозорості, підзвітності та передбачуваності планування, щоб наші українські партнери чітко розуміли, на що вони можуть розраховувати від держав-членів.

Одне можна сказати напевно: НАТО висловлює непохитну солідарність з Урядом і народом України.

Цьогоріч також відзначили 30-річчя співпраці України з НАТО (в лютому 1994 року Україна однією з перших приєдналася до програми «Партнерство заради миру»).

Україна має тривалу історію участі в основних операціях і місіях під егідою НАТО. Упродовж багатьох років вона була єдиним нашим партнером, котрий долучався до всіх цих операцій.

Зараз Україна ближча до НАТО, ніж будь-коли раніше. Останніми роками держава стала більш оперативно сумісною та політично інтегрованою з Альянсом і досягнула значного прогресу на шляху реформ.

Попереду ще чимало роботи на багатьох напрямах, однак Україна не залишиться з цим наодинці.

Як Представництво НАТО в Україні, ми докладаємо зусиль задля виконання головної місії й інших завдань Альянсу та спільно з нашими українськими колегами працюємо над розв'язанням стратегічних і оперативних питань.

Нині Представництво зазнає перетворень. Ми зростаємо чисельно і розширюємо коло міжнародних експертів, котрі працюватимуть тут із нашими партнерами.

Я вступила на посаду в Представництві на початку 2022 року і відтоді особисто переконалася в хоробрості українського народу, його готовності захищати свою країну та прагненні приєднатися до євроатлантичної родини, до якої Україна, без сумніву, належить.

Щодо цього я хочу сказати:

вільні, незламні, непереможні Українці!

За ці більш ніж два роки ви пройшли неймовірний шлях. Ви вистояли і продовжуєте стояти. Ваша сила волі, взаємодопомога та гідність вражають і вкотре нагадують, що незалежність — у вашій ДНК.

Ви не одні. НАТО — разом із вами. І ми допомагатимемо стільки, скільки буде потрібно.

Ваша боротьба — це наша боротьба, ваша безпека — це наша безпека, ваші цінності — це наші цінності.

Майбутнє України — у євроатлантичній родині. І Альянс підтримує Україну на її шляху до цієї мети.

І перш ніж я залишу Україну, дозвольте мені поділитися з вами деякими особистими роздумами.

Для мене це була робота мрії, оскільки до того я вже працювала в Україні на посаді аташе з питань оборони в Посольстві Сполученого Королівства. Я розуміла, що попереду багато роботи і що потрібні організаційні зміни.

Але питання полягало не в організаційній структурі чи процесах, — воно полягало в людях. Саме люди рухають цю неймовірну країну вперед, присвячуючи їй час, завзяття, сили, відданість, почуття гумору, цілеспрямованість, творчість, відвагу, винахідливість, а в деяких випадках навіть жертвують найдорожчим — власним життям.

Україна переможе в цій жахливій війні і стане членом НАТО. Цілком імовірно, що серед гостей сьогоднішньої події є майбутній Генеральний секретар Альянсу. І хоч зараз у системі міжнародної безпеки Україна є радше споживачем, згодом вона таки стане співтворцем. А нам, зі свого боку, варто багато чого в неї повчитися.

Я неймовірно пишаюся командою Представництва НАТО. Для мене було великою честю працювати пліч-о-пліч із таким чудовим колективом. Бажаю вам не зупинятися на досягнутому і продовжувати рух уперед. Ви — потужні рушії змін. Ви набагато сильніші, ніж можете собі уявити.

Я щиро сумуватиму за Україною і за кожним із вас. А поки хочу подякувати вам за дружні стосунки, а також за те, що ви були для мене чудовими колегами та залишаєтеся висококваліфікованими фахівцями і прекрасними людьми.

Але кожен фініш — це, по суті, старт. І я відчуваю, що неодмінно повернуся!

Повернуся, щоб відсвяткувати Перемогу! Слава Україні!

Дата промови: 4 червня 2024 року

Karen McTear
Head of the NATO Representation to Ukraine (2022–24)

FAREWELL REMARKS ON COMPLETION OF DIPLOMATIC MISSION IN UKRAINE

Ms McTear delivered her speech in English and partially in Ukrainian in solidarity with the people of Ukraine

2024 is a year of several important dates for NATO–Ukraine relations, including the 75th Anniversary of the signing of NATO's founding document, the Washington Treaty.

In just over a month, in July, there will be the Washington Summit. Its outcomes are still under discussion, and a lot of work is ongoing, including with our Ukrainian partners, to finalise and shape its key decisions.

Final conclusions are to be announced at the Summit, but Allies are determined to guarantee NATO's bigger role in coordinating the provision of security assistance for Ukraine, and ensuring that we have more transparency, more accountability, and more predictability for our Ukrainian partners in planning and knowing what they can expect to receive from NATO Allies.

One thing is for sure — NATO stands in unwavering solidarity with the government and people of Ukraine.

This year also marks 30 years of Ukraine's engagement with NATO (Ukraine was one of the first countries to join the Partnership for Peace in February 1994).

Ukraine has a long history of participating in major NATO-led operations and missions. For years, Ukraine remained the only partner that had contributed to all of them.

Ukraine is closer to NATO now than ever before. In recent years, Ukraine has become increasingly interoperable and politically integrated with the Alliance, and has made substantial progress on its reform path.

There is a lot of work ahead on many tracks, but Ukraine is not left alone with that.

As the NATO Representation to Ukraine, we are here, on the ground, to facilitate the Alliance's core mission and activities and cooperate with our Ukrainian colleagues on strategic and operational issues.

Currently, NATO Representation to Ukraine is undergoing a transformation. We are growing in numbers and extending the pool of international experts who will be working here directly with our partners.

I, myself, joined NRU in the beginning of 2022, and have witnessed the bravery of the Ukrainian people, their commitment to defend their country, as well as their commitment to joining the Euro-Atlantic family where, for sure, Ukraine belongs.

With this regard, I want to say:

Free, unyielding, invincible Ukrainians.

Over these more than two years, you have traversed an incredible path. You stood firm, and are still standing. Your strength of will, camaraderie, and dignity are remarkable and serve as a reminder that independence is in your DNA.

You are not alone. NATO stands by your side. And we will continue to help for as long as it takes.

Your struggle is our struggle, your security is our security, your values are our values.

The future of Ukraine belongs to the Euro-Atlantic family. And the Alliance supports Ukraine on its path towards this goal.

Please indulge me in a couple of minutes of my own personal perspective, as I get ready to leave Ukraine.

This was meant to be my dream job, as I had previously been in Ukraine as UK Defence Attaché. However, I knew there was a lot of work to do and that organisational changes needed to be made.

But (until recently) it hasn't been about organisation or process — it has been about people. It is the people who have kept this amazing country moving, who have given time, commitment, strength, dedication, humour, focus, creativity, courage, innovation and, in some cases, the ultimate sacrifice — their lives.

Ukraine will win this terrible war and will become a member of NATO. A future Secretary General could well be standing here this evening. Ukraine might be a net consumer of security at the moment, but it will become a net provider and we can and should be learning a lot from Ukraine.

I'm incredibly proud of the team at the NATO Representation. It has been a privilege and an honour to work alongside such an impressive group. Please continue to push and drive forward. You are important catalysts in making change happen. You are stronger than you know.

I will genuinely miss Ukraine and all of you. But in the meantime, thank you all for your friendship, for being great and highly professional colleagues and wonderful human beings.

But as one door closes, another will likely open, and I have a feeling that I will be back!

I'll certainly be back for the Victory! Slava Ukraini! Glory to Ukraine!

Speech dated 4 June 2024

Дипломатичний корпус України

Diplomatic Corps of Ukraine

Надзвичайні та Повноважні Посли України в іноземних державах

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to foreign countries

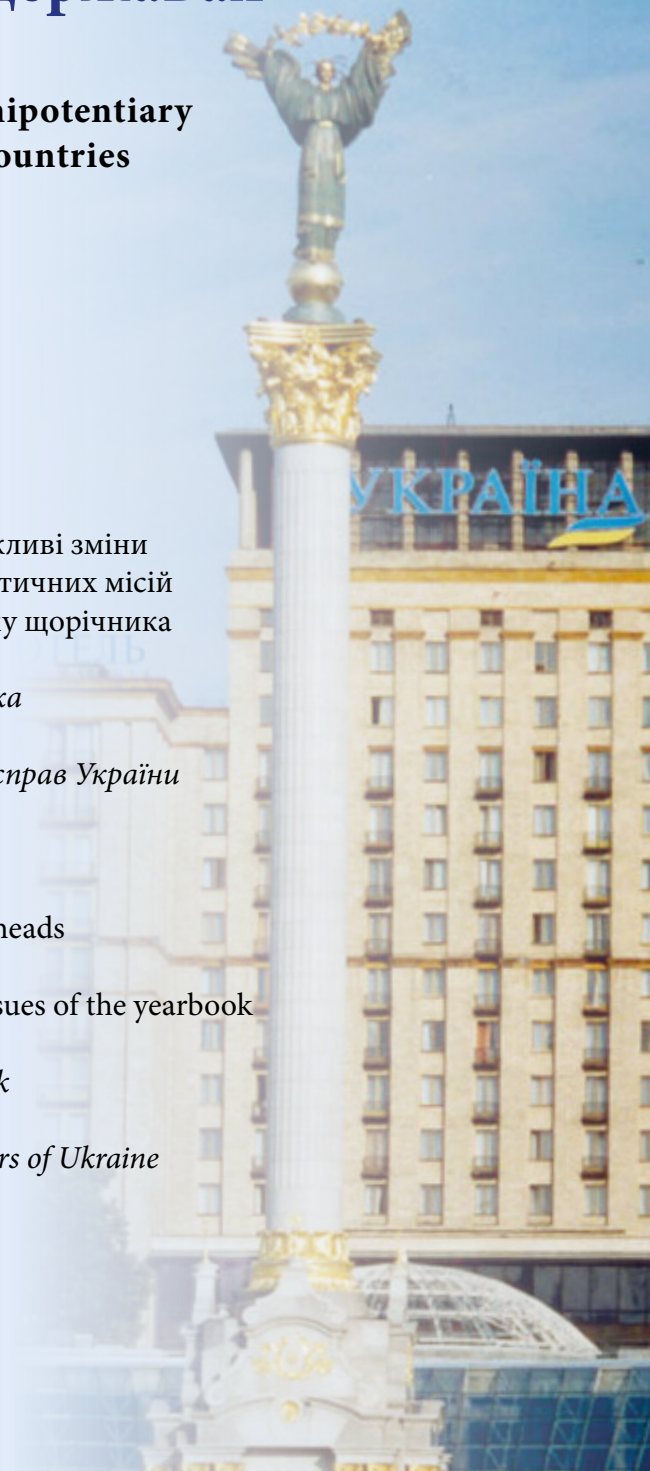

Відомості станом
на 01 серпня 2024 року. Можливі зміни
в складі керівників дипломатичних місій
будуть у наступному випуску щорічника

Під час підготовки щорічника
використано матеріали
Міністерства закордонних справ України

Data as of 1 August 2024.
Possible changes in the list of heads
of diplomatic missions
will be provided in the next issues of the yearbook

The preparation of the yearbook
was informed by materials
of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ СОЮЗ
Commonwealth of Australia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
09.03.2022

ВАСИЛЬ МИРОШНИЧЕНКО
Vasyl Myroshnychenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олександр Міщенко (2004–2005);
Валентин Адомайтіс (2007–2011)
(за сумісництвом у Новій Зеландії);
Микола Кулініч (2015–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Сергій Білогуб (2005–2007);
Станіслав Сташевський (2011–2014);
Микола Джиджора (2014–2015);
Володимир Шальківський (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleksandr Mishchenko (2004–2005);
Valentyn Adomaitis (2007–2011)
(with concurrent accreditation in New Zealand);
Mykola Kulinich (2015–2021);
Chargé d'Affaires:
Serhii Bilohub (2005–2007);
Stanislav Stashevskyi (2011–2014);
Mykola Dzhydzhora (2014–2015);
Volodymyr Shalkivskyi (2021–2022)

АВСТРІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Austria

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

ВАСИЛЬ ХИМИНЕЦЬ
Vasyl Khymynets

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Юрій Костенко (1992–1994);
Микола Макаревич (1994–1999);
Володимир Огризко (1999–2005);
Володимир Єльченко (2005–2008);
Євген Чорнобривко (2008–2010);
Андрій Березний (2010–2014);
Олександр Щерба (2014–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Yurii Kostenko (1992–1994);
Mykola Makarevych (1994–1999);
Volodymyr Ohryzko (1999–2005);
Volodymyr Yelchenko (2005–2008);
Yevhen Chornobryvko (2008–2010);
Andrii Bereznyi (2010–2014);
Oleksandr Shcherba (2014–2021)

АЗЕРБАЙДЖАНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Azerbaijan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2024

ЮРІЙ ГУСЄВ
Yuriy Husyev

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Борис Алексенко (1997–2004);
Анатолій Юрченко (2004–2005);
Степан Волковецький (2005–2008);
Борис Клімчук (2008–2010);
Олександр Міщенко (2011–2019);
Владислав Каневський (2019–2024);
Тимчасові повірені у справах:
Ігор Кизима (2005);
Мирослав Блащук (2010–2011)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Borys Aleksenko (1997–2004);
Anatolii Yurchenko (2004–2005);
Stepan Volkovetskyi (2005–2008);
Borys Klimchuk (2008–2010);
Oleksandr Mishchenko (2011–2019);
Vladyslav Kanevskyi (2019–2024);
Chargé d'Affaires:
Ihor Kyzyma (2005);
Myroslav Blashchuk (2010–2011)

РЕСПУБЛІКА АЛБАНІЯ
Republic of Albania

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

ВОЛОДИМИР ШКУРОВ
Volodymyr Shkurov

РЕСПУБЛІКА АНГОЛА
Republic of Angola

В.о. керівника Посольства
Acting Head of the Embassy
01.08.2021

АНДРІЙ ЧОРНОПИСЬКИЙ
Andrii Chornopyskyi

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Володимир Лакомов (2004–2007);
Олександр Никоненко (2013–2014), за сумісництвом;
Тимчасові повірені у справах:
Володимир Кохно (2007–2009);
Володимир Боголюбов (2009–2011);
Павло Костецький (2012, 2014–2016);
Геннадій Роговець (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Volodymyr Lakomov (2004–2007);
Oleksandr Nykonenko (2013–2014), with concurrent accreditation;
Charge d'Affaires:
Volodymyr Kokhno (2007–2009);
Volodymyr Boholiubov (2009–2011);
Pavlo Kostetskyi (2012, 2014–2016);
Hennadii Rohovets (2016–2020)

АЛЖИРСЬКА НАРОДНА ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА
People's Democratic Republic of Algeria

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2022

ОЛЕКСАНДР КОМПАНІЄЦЬ
Oleksandr Kompaniiets

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Михайло Дашкевич (1999–2004);
Сергій Боровик (2004–2009);
Валерій Кірдода (2009–2014);
Максим Субх (2018–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Mykhailo Dashkevych (1999–2004);
Serhii Borovyk (2004–2009);
Valerii Kirdoda (2009–2014);
Maksym Subkh (2018–2022)

АРГЕНТИНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Argentine Republic

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2023

ЮРІЙ КЛИМЕНКО
Yurii Klymenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олександр Никоненко (1993–1994);
Віктор Пащук (1994–2001);
Олександр Майданник (2001–2004);
Олександр Никоненко (2004–2008);
Олександр Тараненко (2008–2013);
Юрій Дюдін (2013–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Маргарита Арістова (2019–2020);
Валерій Олефір (2020–2021);
Сергій Небрат (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleksandr Nykonenko (1993–1994);
Viktor Pashchuk (1994–2001);
Oleksandr Maidannyk (2001–2004);
Oleksandr Nykonenko (2004–2008);
Oleksandr Taranenko (2008–2013);
Yurii Diudin (2013–2019);
Chargé d'Affaires:
Marharyta Aristova (2019–2020);
Valerii Olefir (2020–2021);
Sergiy Nebrat (2021–2022)

КОРОЛІВСТВО БЕЛЬГІЯ
Kingdom of Belgium

Тимчасова повірена у справах
Chargé d'Affaires
2022

НАТАЛІЯ АНОШИНА
Nataliia Anoshyna

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Володимир Василенко (1992–1995);
Борис Тарасюк (1995–1998);
Костянтин Грищенко (1998–2000);
Володимир Хандогій (2000–2006);
Ярослав Коваль (2006–2008);
Євген Бершеда (2008–2010);
Ігор Долгов (2010–2015);
Микола Точицький (2016–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Андрій Кузьменко (2015–2016);
Єгор Пивоваров (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Volodymyr Vasylenko (1992–1995);
Borys Tarasiuk (1995–1998);
Kostiantyn Gryschenko (1998–2000);
Volodymyr Khandogiy (2000–2006);
Yaroslav Koval (2006–2008);
Yevhen Bersheda (2008–2010);
Ihor Dolhov (2010–2015);
Mykola Tochytskyi (2016–2021);
Chargé d'Affaires:
Andrii Kuzmenko (2015–2016);
Yehor Pyvovarov (2021–2022)

РЕСПУБЛІКА БІЛОРУСЬ
Republic of Belarus

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Володимир Желіба (1992–1998);
Анатолій Дронь (1998–2003);
Петро Шаповал (2003–2005);
Валентин Наливайченко (2005–2006);
Ігор Ліховий (2006–2010);
Роман Безсмертний (2010–2011);
Віктор Тихонов (2011–2013);
Михайло Єжель (2013–2014);
Ігор Кизим (2017–2023);
Тимчасовий повірений у справах
Валерій Джигун (2015–2017)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Volodymyr Zheliba (1992–1998);
Anatolii Dron (1998–2003);
Petro Shapoval (2003–2005);
Valentyn Nalyvaichenko (2005–2006);
Ihor Likhovyi (2006–2010);
Roman Bezsmertnyi (2010–2011);
Viktor Tykhonov (2011–2013);
Mykhailo Yezhel (2013–2014);
Ihor Kyzym (2017–2023);
Chargé d'Affaires
Valerii Dzhyhun (2015–2017)

РЕСПУБЛІКА БОЛГАРІЯ
Republic of Bulgaria

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2023

ОЛЕСЯ ІЛАЩУК
Olesia Ilashchuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олександр Воробйов (1993–1998);
В'ячеслав Похвальський (1998–2004);
Юрій Рилач (2004–2006);
Віктор Кальник (2007–2011);
Микола Балтажи (2011–2018);
Віталій Москаленко (2018–2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksandr Vorobiov (1993–1998);
Viacheslav Pohvalskyi (1998–2004);
Yurii Rylach (2004–2006);
Viktor Kalnyk (2007–2011);
Mykola Baltazhy (2011–2018);
Vitalii Moskalenko (2018–2023)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА БРАЗИЛІЯ
Federative Republic of Brazil

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
20.06.2023

АНДРІЙ МЕЛЬНИК
Andrii Melnyk

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олександр Никоненко (1996–2000);
Юрій Богаєвський (2001–2006);
Володимир Лакомов (2007–2010);
Ігор Грушко (2010–2012);
Ростислав Троненко (2012–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Анатолій Ткач (2021–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleksandr Nykonenko (1996–2000);
Yurii Bohaievskyi (2001–2006);
Volodymyr Lakomov (2007–2010);
Ihor Hrushko (2010–2012);
Rostyslav Tronenko (2012–2021);
Chargé d'Affaires
Anatoliy Tkach (2021–2023)

СВЯТИЙ ПРЕСТОЛ (ВАТИКАН)
Holy See (Vatican)

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
14.12.2021

АНДРІЙ ЮРАШ
Andrii Yurash

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Ніна Ковальська (1998–2003);
Григорій Хоружий (2004–2006);
Тетяна Іжевська (2006–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Сергій Кульчицький (2019–2021);
Сергій Козачевський (2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Nina Kovalska (1998–2003);
Hryhorii Khoruzhyi (2004–2006);
Tetiana Izhevska (2006–2019);
Charge d'Affaires:
Serhii Kulchytskyi (2019–2021);
Serhii Kozachevskyi (2021)

СПОЛУЧЕНЕ КОРОЛІВСТВО ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ
United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
03.07.2024

ВАЛЕРІЙ ЗАЛУЖНИЙ
Valerii Zaluzhnyi

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Сергій Комісаренко (1992–1998);
Володимир Василенко (1998–2002);
Ігор Мітюков (2002–2005);
Ігор Харченко (2005–2010);
Володимир Хандогій (2010–2014);
Наталія Галібаренко (2015–2020);
Вадим Пристайко (2020–2023);
Тимчасові повірені у справах:
Андрій Кузьменко (2014);
Ігор Кизим (2014–2015)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Serhii Komisarenko (1992–1998);
Volodymyr Vasylenko (1998–2002);
Ihor Mitiukov (2002–2005);
Ihor Kharchenko (2005–2010);
Volodymyr Khandogiy (2010–2014);
Nataliia Halibarenko (2015–2020);
Vadym Prystaiko (2020–2023);
Chargé d'Affaires:
Andrii Kuzmenko (2014);
Ihor Kyzym (2014–2015)

СОЦІАЛІСТИЧНА РЕСПУБЛІКА В'ЄТНАМ
Socialist Republic of Vietnam

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
04.04.2022

ОЛЕКСАНДР ГАМАН
Oleksandr Gaman

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Ростислав Білодід (1999–2003);
Павло Султанський (2003–2008);
Іван Довганич (2008–2010);
Олексій Шовкопляс (2010–2019);
Тимчасова повірена у справах
Наталія Жинкіна (2019–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Rostyslav Bilodid (1999–2003);
Pavlo Sultanskyi (2003–2008);
Ivan Dovhanych (2008–2010);
Oleksii Shovkoplias (2010–2019);
Chargé d'Affaires
Nataliya Zhynkina (2019–2022)

РЕСПУБЛІКА ВІРМЕНІЯ
Republic of Armenia

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2024

ВАЛЕРІЙ ЛОБАЧ
Valerii Lobach

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олександр Божко (1996–2001; 2005–2010);
Володимир Тягло (2002–2005);
Іван Кухта (2010–2015);
Петро Литвин (2018–2019);
Іван Кулеба (2020–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Іван Загородний (2014–2016);
Вадим Піхуля (2016–2017);
Василь Сердега (2017)
Денис Автономов (2017–2018; 2019–2020; 2021–2022);
Сергій Кулик (2022–2023);
Віктор Гончар (2023–2024)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleksandr Bozhko (1996–2001; 2005–2010);
Volodymyr Tiahlo (2002–2005);
Ivan Kukhta (2010–2015);
Petro Lytvyn (2018–2019);
Ivan Kuleba (2020–2021);
Chargé d'Affaires:
Ivan Zahorodnyi (2014–2016);
Vadym Pikhulia (2016–2017);
Vasyl Serdeha (2017)
Denys Avtonomov (2017–2018; 2019–2020; 2021–2022);
Serhii Kulyk (2022–2023);
Victor Honchar (2023–2024)

РЕСПУБЛІКА ГАНА
Republic of Ghana

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2024

ІВАН ЛУКАЧУК
Ivan Lukachuk

ГРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА
Hellenic Republic

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2024

ВОЛОДИМИР ЛЯШЕНКО
Volodymyr Liashenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Борис Корнєєнко (1993–1997);
Юрій Сергеєв (1997–2000);
Віктор Кальник (2001–2005);
Валерій Цибух (2005–2010);
Володимир Шкуров (2010–2016);
Сергій Шутенко (2018–2024);
Тимчасова повірена у справах
Наталія Косенко (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Borys Kornieienko (1993–1997);
Yurii Serhieiev (1997–2000);
Viktor Kalnyk (2001–2005);
Valerii Tsybukh (2005–2010);
Volodymyr Shkurov (2010–2016);
Sergii Shutenko (2018–2024);
Chargé d'Affaires
Nataliia Kosenko (2017–2018)

ГРУЗІЯ
Georgia

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2024

МИХАЙЛО ХАРИШИН
Mykhailo Kharyshyn

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Анатолій Касьяненко (1994–1997);
Юрій Чугаєнко (1997–1998);
Степан Волковецький (1998–2003);
Микола Спис (2003–2009);
Василь Цибенко (2009–2015);
Ігор Долгов (2017–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Георгій Назаров (2015–2017);
Андрій Касьянов (2022–2023);
Олександр Шульга (2023–2024)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Anatolii Kasianenko (1994–1997);
Yuriy Chugayenko (1997–1998);
Stepan Volkovetskyi (1998–2003);
Mykola Spys (2003–2009);
Vasyl Tsybenko (2009–2015);
Ihor Dolhov (2017–2022);
Chargé d'Affaires:
Heorhii Nazarov (2015–2017);
Andrii Kasiianov(2022–2023);
Oleksandr Shulga (2023–2024)

КОРОЛІВСТВО ДАНІЯ
Kingdom of Denmark

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2024

АНДРІЙ ЯНЕВСЬКИЙ
Andrii Yanevskyi

Надзвичайні та Повноважні Посли (за сумісництвом):
Костянтин Масик (1992–1995);
Ігор Подолєв (1997–1999);
Олександр Сліпченко (1999–2002);
Надзвичайні та Повноважні Посли:
Наталія Зарудна (2004–2008);
Павло Рябікін (2009–2010);
Михайло Скуратовський (2010–2014);
Михайло Видойник (2018–2024);
Тимчасові повірені у справах:
Олексій Рибак (1995–1997);
Василь Яковенко (1997);
Олена Полуніна (2008–2009);
Андрій Бірюченко (2014–2015);
Артем Владимиров (2015–2018)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary (with concurrent accreditation):
Kostiantyn Masyk (1992–1995);
Ihor Podoliev (1997–1999);
Oleksandr Slipchenko (1999–2002);
Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Nataliia Zarudna (2004–2008);
Pavlo Riabikin (2009–2010);
Mykhailo Skuratovskyi (2010–2014);
Mykhailo Vydoinyk (2018–2024);
Chargé d'Affaires:
Oleksii Rybak (1995–1997);
Vasyl Iakovenko (1997);
Olena Polunina (2008–2009);
Andrii Biriuchenko (2014–2015);
Artem Vladymyrov (2015–2018)

ЕСТОНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Estonia

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2024

МАКСИМ КОНОНЕНКО
Maksym Kononenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Юрій Олененко (1993–1999);
Микола Макаревич (1999–2006);
Павло Кір'яков (2006–2010);
Володимир Крижанівський (2010–2017);
Мар'яна Беца (2018–2024);
Тимчасовий повірений у справах
Василь Яковенко (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Yurii Olenenko (1993–1999);
Mykola Makarevych (1999–2006);
Pavlo Kiriakov (2006–2010);
Volodymyr Kryzhanivskyi (2010–2017);
Mariana Betsa (2018–2024);
Chargé d'Affaires
Vasyl Yakovenko (2017–2018)

ФЕДЕРАТИВНА ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА ЕФІОПІЯ
Federal Democratic Republic of Ethiopia

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2021

ОЛЕКСАНДР ЗУБ
Oleksandr Zub

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олексій Рибак (2000–2004);
Владислав Дем'яненко (2005–2009);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Буравченков (2009–2015);
Михайло Кіріченко (2015–2020);
Анатолій Маринець (2020–2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleksii Rybak (2000–2004);
Vladyslav Demianenko (2005–2009);
Chargé d'Affaires:
Oleksandr Buravchenkov (2009–2015);
Mykhailo Kirichenko (2015–2020);
Anatolii Marynets (2020–2021)

АРАБСЬКА РЕСПУБЛІКА ЄГИПЕТ
Arab Republic of Egypt

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2022

МИКОЛА НАГОРНИЙ
Mykola Nahornyi

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Віктор Нагайчук (1993–1997);
Сергій Камишев (1997–1998);
Іван Кулеба (1998–2000);
Андрій Веселовський (2001–2005);
Євген Кириленко (2011–2014);
Геннадій Латій (2015–2019);
Євген Микитенко (2006–2010, 2019–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Валерій Григораш (2010–2011);
Руслан Нечай (2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Viktor Nahaichuk (1993–1997);
Serhii Kamyshev (1997–1998);
Ivan Kuleba (1998–2000);
Andrii Veselovskyi (2001–2005);
Yevhen Kyrylenko (2011–2014);
Hennadii Latii (2015–2019);
Yevhen Mykytenko (2006–2010, 2019–2022);
Chargé d'Affaires
Valerii Hryhorash (2010–2011);
Ruslan Nechai (2022)

ДЕРЖАВА ІЗРАЇЛЬ
State of Israel

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

ЄВГЕН КОРНІЙЧУК
Yevgen Korniychuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Юрій Щербак (1992–1994);
Олександр Майданник (1996–1998);
Дмитро Марков (1998–2002);
Олександр Сліпченко (2002–2004);
Ігор Тимофєєв (2005–2010);
Геннадій Надоленко (2010–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Yurii Shcherbak (1992–1994);
Oleksandr Maidannyk (1996–1998);
Dmytro Markov (1998–2002);
Oleksandr Slipchenko (2002–2004);
Ihor Tymofieiev (2005–2010);
Hennadii Nadolenko (2010–2020)

РЕСПУБЛІКА ІНДІЯ
Republic of India

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2023

ОЛЕКСАНДР ПОЛІЩУК
Oleksandr Polishchuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Георгій Ходоровський (1992–1998);
Валентин Адомайтіс (1998–2000);
Олег Семенець (2001–2006);
Ігор Поліха (2007–2010);
Олександр Шевченко (2010–2015)
Ігор Поліха (2015–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Іван Коновалов (2022–2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Heorhii Khodorovskyi (1992–1998);
Valentyn Adomaitis (1998–2000);
Oleh Semenets (2001–2006);
Igor Polikha (2007–2010);
Oleksandr Shevchenko (2010–2015)
Igor Polikha (2015–2022);
Chargé d'Affaires
Ivan Konovalov (2022–2023)

РЕСПУБЛІКА ІНДОНЕЗІЯ
Republic of Indonesia

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2021

ВАСИЛЬ ГАМЯНІН
Vasyl Hamyanin

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Ігор Литвин (1997–1999);
Володимир Пахіль (2012–2020);
Тимчасовий повірений у справах
Олександр Сіренко (2011–2012)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ihor Lytvyn (1997–1999);
Volodymyr Pakhil (2012–2020);
Chargé d'Affaires
Oleksandr Sirenko (2011–2012)

РЕСПУБЛІКА ІРАК
Republic of Iraq

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
14.05.2021

ОЛЕКСАНДР БУРАВЧЕНКОВ
Oleksandr Buravchenkov

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Анатолій Маринець (2012–2016);
Віктор Недопас (2017–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Олександр Кузаков (2016–2017)

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary:
Anatolii Marynets (2012–2016);
Viktor Nedopas (2017–2021);
Chargé d'Affaires
Oleksandr Kuzakov (2016–2017)

ІСЛАМСЬКА РЕСПУБЛІКА ІРАН
Islamic Republic of Iran

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2024

СЕРГІЙ АНДРІЙЧЕНКО
Serhii Andriichenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Іван Майдан (1993–1996);
Володимир Бутяга (1997–2000);
Костянтин Морозов (2000–2002);
Вадим Примаченко (2002–2004);
Володимир Бутяга (2004–2007);
Ігор Логінов (2007–2010);
Олександр Самарський (2010–2014);
Сергій Бурдиляк (2015–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Сергій Красношапка (2014–2015);
Володимир Кайдась (2022–2023);
Євген Кравченко (2023–2024)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ivan Maidan (1993–1996);
Volodymyr Butiaha (1997–2000);
Kostiantyn Morozov (2000–2002);
Vadym Prymachenko (2002–2004);
Volodymyr Butiaha (2004–2007);
Ihor Lohinov (2007–2010);
Oleksandr Samarskyi (2010–2014);
Serhii Burdyliak (2015–2022);
Chargé d'Affaires:
Serhii Krasnoshapka (2014–2015);
Volodymyr Kaidas (2022–2023);
Evgeny Kravchenko (2023–2024)

ІРЛАНДІЯ
Ireland

Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2021

ЛАРИСА ГЕРАСЬКО
Larysa Gerasko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Сергій Комісаренко (1995–1998);
Володимир Василенко (1998–2002);
Євген Перелигін (2004–2008);
Борис Базилевський (2008–2010);
Сергій Рева (2010–2014);
Тимчасові повірені у справах:
Сергій Романенко (2015–2017);
Олена Шалопут (2017–2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Serhii Komisarenko (1995–1998);
Volodymyr Vasylenko (1998–2002);
Yevhen Perelyhin (2004–2008);
Borys Bazylevskyi (2008–2010);
Serhii Reva (2010–2014);
Chargé d'Affaires:
Serhii Romanenko (2015–2017);
Olena Shaloput (2017–2021)

КОРОЛІВСТВО ІСПАНІЯ
Kingdom of Spain

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
02.07.2020

СЕРГІЙ ПОГОРЕЛЬЦЕВ
Serhii Pohoreltsev

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олександр Тараненко (1997–2004);
Анатолій Щерба (2006–2012);
Сергій Погорельцев (2012–2016);
Анатолій Щерба (2016–2020);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Гнєдих (1995–1997);
Олег Власенко (2004–2006);
Володимир Красільчук (2012)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksandr Taranenko (1997–2004);
Anatoliy Scherba (2006–2012);
Serhii Pohoreltsev (2012–2016);
Anatoliy Scherba (2016–2020);
Chargé d'Affaires:
Oleksandr Gniedykh (1995–1997);
Oleh Vlasenko (2004–2006);
Volodymyr Krasilchuk (2012)

ІТАЛІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА
Italian Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
21.09.2020

ЯРОСЛАВ МЕЛЬНИК
Yaroslav Melnyk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Анатолій Орел (1992–1997);
Володимир Євтух (1997–1999);
Борис Гудима (1999–2004);
Анатолій Орел (2004–2005);
Георгій Чернявський (2005–2012);
Євген Перелигін (2012–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Anatolii Orel (1992–1997);
Volodymyr Yevtukh (1997–1999);
Borys Hudyma (1999–2004);
Anatolii Orel (2004–2005);
Heorhii Cherniavskyi (2005–2012);
Yevhen Perelygin (2012–2020)

ЙОРДАНСЬКЕ ХАШИМІТСЬКЕ КОРОЛІВСТВО
Hashemite Kingdom of Jordan

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
18.11.2019

МИРОСЛАВА ЩЕРБАТЮК
Myroslava Shcherbatiuk

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Євген Микитенко (1997–2001);
Віктор Нагайчук (2003–2008);
Юрій Малько (2008–2010);
Сергій Пасько (2010–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Дмитро Бильєв (2019)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Yevhen Mykytenko (1997–2001);
Viktor Nahaichuk (2003–2008);
Yurii Malko (2008–2010);
Serhii Pasko (2010–2019);
Chargé d'Affaires
Dmytro Byliev (2019)

РЕСПУБЛІКА КАЗАХСТАН
Republic of Kazakhstan

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2023

СЕРГІЙ ПАВЛЕНКО
Serhii Pavlenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Віктор Богатир (1993–1999);
Євген Карташов (2000–2001);
Василь Цибенко (2001–2005);
Микола Селівон (2006–2010);
Олег Дьомін (2010–2013);
Іван Кулеба (2018–2019);
Петро Врублевський (2020–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Юрій Лазебник (2013–2017);
Володимир Джиджора (2017–2018);
Олег Кобзистий (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Viktor Bohatyr (1993–1999);
Yevhen Kartashov (2000–2001);
Vasyl Thsybenko (2001–2005);
Mykola Selivon (2006–2010);
Oleh Diomin (2010–2013);
Ivan Kuleba (2018–2019);
Petro Vrublevskyi (2020–2022);
Chargé d'Affaires:
Yurii Lazebnyk (2013–2017);
Volodymyr Dzhydzhora (2017–2018);
Oleh Kobzystyi (2019–2020)

КАНАДА
Canada

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

ЮЛІЯ КОВАЛІВ
Yuliia Kovaliv

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Левко Лук'яненко (1992–1993);
Віктор Батюк (1994–1996);
Володимир Фуркало (1996–1998);
Володимир Хандогій (1998–1999);
Юрій Щербак (2000–2003);
Микола Маймескул (2004–2006);
Ігор Осташ (2006–2011);
Вадим Пристайко (2012–2014);
Андрій Шевченко (2014–2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Levko Lukianenko (1992–1993);
Viktor Batiuk (1994–1996);
Volodymyr Furkalo (1996–1998);
Volodymyr Khandogiy (1998–1999);
Yurii Shcherbak (2000–2003);
Mykola Maimeskul (2004–2006);
Ihor Ostash (2006–2011);
Vadym Prystaiko (2012–2015);
Andrii Shevchenko (2014–2022)

ДЕРЖАВА КАТАР
State of Qatar

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
18.12.2019

АНДРІЙ КУЗЬМЕНКО
Andrii Kuzmenko

Надзвичайний і Повноважний Посол
Євген Микитенко (2013–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Василь Боднарь (2019)

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
Yevhen Mykytenko (2013–2019);
Chargé d'Affaires
Vasyl Bodnar (2019)

РЕСПУБЛІКА КЕНІЯ
Republic of Kenya

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
21.09.2018

АНДРІЙ ПРАВЕДНИК
Andrii Pravednyk

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Андрій Веселовський (2002–2003);
Володимир Забігайло (2003–2005);
Владислав Дем'яненко (2006–2009);
Євгеній Цимбалюк (2015–2018);
Тимчасові повірені у справах:
Олег Белоколос (2009–2010);
Володимир Бутяга (2010–2014)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Andrii Veselovskyi (2002–2003);
Volodymyr Zabihailo (2003–2005);
Vladyslav Demianenko (2006–2009);
Yevhenii Tsymbaliuk (2015–2018);
Chargé d'Affaires:
Oleh Belokolos (2009–2010);
Volodymyr Butiaha (2010–2014)

КИТАЙСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
People's Republic of China

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2023

ПАВЛО РЯБІКІН
Pavlo Riabikin

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Анатолій Плюшко (1993–1998);
Ігор Литвин (1999–2001);
Михайло Резник (2001–2004);
Сергій Камишев (2004–2009);
Юрій Костенко (2009–2012);
Олег Дьомін (2013–2019);
Сергій Камишев (2019–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Василь Гамянін (2012–2013);
Віктор Пономарьов (2019);
Жанна Лещинська (2021–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Anatolii Pliushko (1993–1998);
Ihor Lytvyn (1999–2001);
Mykhailo Reznyk (2001–2004);
Serhii Kamyshev (2004–2009);
Yurii Kostenko (2009–2012);
Oleh Dyomin (2013–2019);
Serhii Kamyshev (2019–2021);
Chargé d'Affaires:
Vasyl Hamianin (2012–2013);
Viktor Ponomariov (2019);
Zhanna Leshchynska (2021–2023)

КИРГИЗЬКА РЕСПУБЛІКА
Kyrgyz Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
30.08.2018

ВАЛЕРІЙ ЖОВТЕНКО
Valerii Zhovtenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Віктор Богатир (1995–1999);
Петро Шаповал (2001–2003);
Олександр Божко (2004–2005);
Володимир Тягло (2005–2008);
Володимир Соловей (2008–2014);
Микола Дорошенко (2015–2017);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Балдинюк (2003–2004);
Микола Яремчук (2014–2015);
Ігор Біленький (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Viktor Bohatyr (1995–1999);
Petro Shapoval (2001–2003);
Oleksandr Bozhko (2004–2005);
Volodymyr Tiahlo (2005–2008);
Volodymyr Solovei (2008–2014);
Mykola Doroshenko (2015–2017);
Chargé d'Affaires:
Oleksandr Baldyniuk (2003–2004);
Mykola Yaremchuk (2014–2015);
Ihor Bilenkyi (2017–2018)

РЕСПУБЛІКА КІПР
Republic of Cyprus

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
12.08.2020

РУСЛАН НІМЧИНСЬКИЙ
Ruslan Nimchynskyi

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Борис Гуменюк (2003–2007);
Олександр Дем'янюк (2007–2012);
Борис Гуменюк (2012–2019);
Тимчасова повірена у справах
Наталія Сіренко (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Borys Humeniuk (2003–2007);
Oleksandr Demianiuk (2007–2012);
Borys Humeniuk (2012–2019);
Chargé d'Affaires
Nataliia Sirenko (2019–2020)

ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА КОНГО
Democratic Republic of the Congo

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2024

РОДІОН СЕМЕНЮК
Rodion Semeniuk

РЕСПУБЛІКА КОРЕЯ
Republic of Korea

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
15.02.2022

ДМИТРО ПОНОМАРЕНКО
Dmytro Ponomarenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Михайло Резник (1997–2001);
Володимир Фуркало (2001–2005);
Юрій Мушка (2006–2008);
Володимир Бєлашов (2008–2011);
Василь Мармазов (2011–2017);
Олександр Горін (2017–2020);
Тимчасовий повірений у справах
Ігор Денисюк (2020–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Mykhailo Reznyk (1997–2001);
Volodymyr Furkalo (2001–2005);
Yurii Mushka (2006–2008);
Volodymyr Bielashov (2008–2011);
Vasyl Marmazov (2011–2017);
Oleksandr Horin (2017–2020);
Chargé d'Affaires
Igor Denissuk (2020–2022)

РЕСПУБЛІКА КУБА
Republic of Cuba

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.05.2022

ІРИНА КОСТЮК
Iryna Kostiuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олександр Тараненко (1995–1997);
Євген Свинарчук (1997–2000);
Віктор Пащук (2001–2005);
Олександр Гнєдих (2005–2008);
Тетяна Саєнко (2009–2013);
Тимчасові повірені у справах:
Володимир Красільчук (2000–2001);
Володимир Козлов (2013–2014);
Олександр Киричок (2014–2016);
Михайло Хоменко (2016–2021);
Андрій Фещенко (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksandr Taranenko (1995–1997);
Yevhen Svynarchuk (1997–2000);
Viktor Pashchuk (2001–2005);
Oleksandr Hniedykh (2005–2008);
Tetiana Saienko (2009–2013);
Chargé d'Affaires:
Volodymyr Krasilchuk (2000–2001);
Volodymyr Kozlov (2013–2014);
Oleksandr Kyrychok (2014–2016);
Mykhailo Khomenko (2016–2021);
Andrii Feshchenko (2021–2022)

ДЕРЖАВА КУВЕЙТ
State of Kuwait

Тимчасовий
повірений у справах
Chargé
d'Affaires
2024

МИКОЛА ДЖИДЖОРА
Mykola Dzhydzhora

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Анатолій Бурмаков (2003–2005);
Володимир Толкач (2010–2019);
Олександр Балануца (2019–2024)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Anatolii Burmakov (2003–2005);
Volodymyr Tolkach (2010–2019);
Oleksandr Balanutsa (2019–2024)

ЛАТВІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Latvia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
27.02.2019

АНАТОЛІЙ КУЦЕВОЛ
Anatoliy Kutsevol

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Віктор Михайловський (1997–2004);
Мирон Янків (2004–2005);
Рауль Чілачава (2005–2010);
Анатолій Олійник (2011–2015);
Євген Перебийніс (2015–2017);
Олександр Міщенко (2019–2023);
Тимчасові повірені у справах:
Володимир Чорний (1993–1997);
Аліса Подоляк (2017–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Viktor Mykhailovskyi (1997–2004);
Myron Yankiv (2004–2005);
Raul Chilachava (2005–2010);
Anatolii Oliinyk (2011–2015);
Yevhen Perebyinis (2015–2017);
Oleksandr Mishchenko (2019–2023);
Chargé d'Affaires:
Volodymyr Chornyi (1993–1997);
Alisa Podoliak (2017–2019)

ЛИТОВСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Lithuania

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
03.02.2022

ПЕТРО БЕШТА
Petro Beshta

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ростислав Білодід (1992–1999);
Валентин Зайчук (2000–2001);
Микола Деркач (2001–2004);
Борис Климчук (2004–2007);
Ігор Прокопчук (2008–2011);
Валерій Жовтенко (2011–2015);
Володимир Яценківський (2015–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Андрій Скляр (2015)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Rostyslav Bilodid (1992–1999);
Valentyn Zaichuk (2000–2001);
Mykola Derkach (2001–2004);
Borys Klymchuk (2004–2007);
Ihor Prokopchuk (2008–2011);
Valerii Zhovtenko (2011–2015);
Volodymyr Yatsenkivskyi (2015–2022);
Chargé d'Affaires
Andrii Skliar (2015)

ЛІВАНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Lebanese Republic

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
07.2024

ОЛЕКСАНДР ОВЧАРОВ
Oleksandr Ovcharov

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Сергій Камишев (1998–2001);
Валерій Рилач (2002–2006);
Борис Захарчук (2006–2009);
Володимир Коваль (2009–2014);
Ігор Осташ (2016–2022);
Тимчасові повірені у справах
Віталій Боровко (2015–2016);
Валерій Григораш (2023–2024)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Serhii Kamyshev (1998–2001);
Valerii Rylach (2002–2006);
Borys Zakharchuk (2006–2009);
Volodymyr Koval (2009–2014);
Ihor Ostash (2016–2022);
Chargé d'Affaires:
Vitalii Borovko (2015–2016);
Valery Hryhorash (2023–2024)

ДЕРЖАВА ЛІВІЯ
State of Libya

Надзвичайний і Повноважний Посол (за сумісництвом, з резиденцією в Тунісі)
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary (with concurrent accreditation, residing in Tunis)
15.11.2021

ВОЛОДИМИР ХОМАНЕЦЬ
Volodymyr Khomanets

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олексій Рибак (1999–2006);
Геннадій Латій (2006–2010);
Микола Нагорний (2010–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleksii Rybak (1999–2006);
Hennadii Latii (2006–2010);
Mykola Nahornyi (2010–2020)

ІСЛАМСЬКА РЕСПУБЛІКА МАВРИТАНІЯ
Islamic Republic of Mauritania

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2024

ВІКТОР БОРТ
Viktor Bort

РЕСПУБЛІКА ПІВНІЧНА МАКЕДОНІЯ
Republic of North Macedonia

Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
04.02.2022

ЛАРИСА ДІР
Larysa Dir

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
В'ячеслав Похвальський (06.1999 – 09.2001);
Павло Кір'яков (09.2001 – 10.2003);
Олексій Шовкопляс (03.2004 – 03.11.2005);
Віталій Москаленко (03.11.2005 – 03.06.2009);
Юрій Гончарук (03.06.2009 – 21.12.2016);
Наталія Задорожнюк (20.11.2017 – 16.08.2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Viacheslav Pokhvalskyi (06.1999 – 09.2001);
Pavlo Kiriakov (09.2001 – 10.2003);
Oleksii Shovkoplias (03.2004 – 03.11.2005);
Vitalii Moskalenko (03.11.2005 – 03.06.2009);
Yurii Honcharuk (03.06.2009 – 21.12.2016);
Nataliia Zadorozhniuk (20.11.2017 – 16.08.2022)

МАЛАЙЗІЯ
Malaysia

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
28.06.2022

ДЕНИС МИХАЙЛЮК
Denys Mykhailiuk

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олександр Шевченко (2004–2009);
Ігор Лоссовський (2009–2010);
Ігор Гуменний (2010–2016);
Олександр Нечитайло (2016–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleksandr Shevchenko (2004–2009);
Ihor Lossovskyi (2009–2010);
Ihor Humennyi (2010–2016);
Oleksandr Nechytailo (2016–2022)

КОРОЛІВСТВО МАРОККО
Kingdom of Morocco

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2022

СЕРГІЙ САЄНКО
Serhii Saenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олег Дяченко (1998–2000)
(за сумісництвом в Тунісі);
Юрій Малько (2000–2004);
Борис Гудима (2004–2006)
(за сумісництвом у Мавританії);
Віталій Йохна (2006–2010)
(за сумісництвом у Мавританії);
Ярослав Коваль (2011–2019);
Оксана Васильєва (2020–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Плевако (2019–2020);
Ігор Приходько (2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleh Diachenko (1998–2000)
(with concurrent accreditation in Tunis);
Yurii Malko (2000–2004);
Borys Hudyma (2004–2006)
(with concurrent accreditation in Mauritania);
Vitalii Yokhna (2006–2010)
(with concurrent accreditation in Mauritania);
Yaroslav Koval (2011–2019);
Oksana Vasylieva (2020–2022);
Chargé d'Affaires:
Oleksandr Plevako (2019–2020);
Igor Prykhodko (2022)

МЕКСИКАНСЬКІ СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ
United Mexican States

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

ОКСАНА ДРАМАРЕЦЬКА
Oksana Dramaretska

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Юрій Щербак (1997–1998);
Олександр Тараненко (2004–2007);
Олексій Бранашко (2007–2012);
Руслан Спірін (2012–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Yurii Shcherbak (1997–1998);
Oleksandr Taranenko (2004–2007);
Oleksii Branashko (2007–2012);
Ruslan Spirin (2012–2020)

РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА
Republic of Moldova

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
18.12.2019

МАРКО ШЕВЧЕНКО
Marko Shevchenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Віталій Бойко (1993–1994);
Іван Гнатишин (1996–2000);
Петро Чалий (2000–2006);
Сергій Пирожков (2007–2015);
Іван Гнатишин (2015–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Євген Левицький (1994–1996);
Володимир Боєчко (2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Vitalii Boiko (1993–1994);
Ivan Hnatyshyn (1996–2000);
Petro Chalyi (2000–2006);
Serhii Pyrozhkov (2007–2015);
Ivan Hnatyshyn (2015–2019);
Chargé d'Affaires:
Yevhen Levytskyi (1994–1996);
Volodymyr Boiechko (2019)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІГЕРІЯ
Federal Republic of Nigeria

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2023

ІВАН ХОЛОСТЕНКО
Ivan Kholostenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Володимир Бутяга (2001–2003);
Олег Скоропад (2005–2009);
Валерій Васильєв (2009–2014);
Валерій Александрук (2015–2019);
Валерій Кірдода (2020–2023);
Тимчасові повірені у справах:
Віктор Семененко (2003–2004);
Сергій Юшкевич (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Volodymyr Butiaha (2001–2003);
Oleh Skoropad (2005–2009);
Valerii Vasyliev (2009–2014);
Valerii Aleksandruk (2015–2019);
Valeriy Kirdoda (2020–2023);
Charge d'Affairs:
Viktor Semenenko (2003–2004);
Serhii Yushkevych (2019–2020)

КОРОЛІВСТВО НІДЕРЛАНДИ
Kingdom of the Netherlands

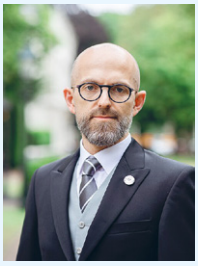

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2023

ОЛЕКСАНДР КАРАСЕВИЧ
Oleksandr Karasevych

Керівник дипломатичної місії УНР:
Андрій Яковлів (1919–1921)
Надзвичайні та Повноважні Посли:
Володимир Василенко (1992–1995);
Борис Тарасюк (1995–1998);
Костянтин Грищенко (1998–2000);
Володимир Хандогій (2000–2002);
Дмитро Марков (2002–2005);
Олександр Купчишин (2005–2008);
Василь Корзаченко (2008–2010);
Олександр Горін (2011–2017);
Всеволод Ченцов (2017–2021);
Максим Кононенко (2021–2022)

Head of the UPR Diplomatic Mission:
Andrii Yakovliv (1919–1921)
Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Volodymyr Vasylenko (1992–1995);
Borys Tarasiuk (1995–1998);
Kostiantyn Hryshchenko (1998–2000);
Volodymyr Khandogiy (2000–2002);
Dmytro Markov (2002–2005);
Oleksandr Kupchyshyn (2005–2008);
Vasyl Korzachenko (2008–2010);
Oleksandr Horin (2011–2017);
Vsevolod Chentsov (2017–2021);
Maksym Kononenko (2021–2022)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІМЕЧЧИНА
Federal Republic of Germany

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
09.07.2022

ОЛЕКСІЙ МАКЕЄВ
Oleksii Makeiev

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Іван Пісковий (1992–1994);
Юрій Костенко (1994–1997);
Анатолій Пономаренко (1997–2004);
Сергій Фареник (2004–2005);
Ігор Долгов (2005–2008);
Наталія Зарудна (2008–2012);
Павло Клімкін (2012–2014);
Андрій Мельник (2014–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ivan Piskovyi (1992–1994);
Yurii Kostenko (1994–1997);
Anatolii Ponomarenko (1997–2004);
Serhii Farenyk (2004–2005);
Ihor Dolhov (2005–2008);
Nataliia Zarudna (2008–2012);
Pavlo Klimkin (2012–2014);
Andrii Melnyk (2014–2022)

КОРОЛІВСТВО НОРВЕГІЯ
Kingdom of Norway

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires a.i.
2023

ІГОР ГОЛОВЧЕНКО
Ihor Holovchenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Костянтин Масик (1992–1997);
Ігор Подолєв (1998–1999);
Олександр Сліпченко (1999–2002);
Ігор Сагач (2004–2008);
Олександр Цвєтков (2008–2011);
Юрій Оніщенко (2012–2014);
Вячеслав Яцюк (2016–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Олег Грабовецький (2015–2016);
Лілія Гончаревич (2022–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Kostiantyn Masyk (1992–1997);
Ihor Podoliev (1998–1999);
Oleksandr Slipchenko (1999–2002);
Ihor Sahach (2004–2008);
Oleksandr Tsvietkov (2008–2011);
Yurii Onishchenko (2012–2014);
Viacheslav Yatsiuk (2016–2022);
Chargé d'Affaires:
Oleh Hrabovetskyi (2015–2016);
Liliia Honcharevych (2022–2023)

ОБ'ЄДНАНІ АРАБСЬКІ ЕМІРАТИ
United Arab Emirates

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2022

ДМИТРО СЕНІК
Dmytro Senik

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Євген Микитенко (2004–2007);
Сергій Пасько (2007–2009);
Юрій Полурез (2010–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Андрій Козлов (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Yevhen Mykytenko (2004–2007);
Serhii Pasko (2007–2009);
Yurii Polurez (2010–2021);
Chargé d'Affaires
Andrii Kozlov (2021–2022)

ІСЛАМСЬКА РЕСПУБЛІКА ПАКИСТАН
Islamic Republic of Pakistan

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
17.04.2020

МАРКІЯН ЧУЧУК
Markiian Chuchuk

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Володимир Пономаренко (2002–2004);
Ігор Поліха (2004–2007);
Ігор Пасько (2007–2011);
Олег Шевченко (2011–2012);
Володимир Лакомов (2012–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Volodymyr Ponomarenko (2002–2004);
Ihor Polikha (2004–2007);
Ihor Pasko (2007–2011);
Oleh Shevchenko (2011–2012);
Volodymyr Lakomov (2012–2020)

РЕСПУБЛІКА ПЕРУ
Republic of Peru

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2023

ЮРІЙ ПОЛЮХОВИЧ
Yuriy Polyukhovych

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ігор Грушко (2003–2006);
Олександр Михальчук (2013–2017);
Ігор Тумасов (2018–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Віктор Харамінський (2009–2013);
Владислав Богорад (2017–2018);
Ростислав Яворівський (2021–2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ihor Hrushko (2003–2006);
Oleksandr Mykhalchuk (2013–2017);
Ihor Tumasov (2018–2021);
Chargé d'Affaires:
Viktor Kharaminskyi (2009–2013);
Vladyslav Bohorad (2017–2018);
Rostyslav Yavorivsky (2021–2023)

ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of South Africa

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
14.04.2020

ЛЮБОВ АБРАВІТОВА
Liubov Abravitova

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Леонід Гур'янов (1995–1999);
Ігор Турянський (2000–2004);
Михайло Скуратовський (2004–2008);
Валерій Гребенюк (2008–2014);
Євген Буркат (2015–2017);
Тарас Кузьмич (2018–2019);
Тимчасова повірена у справах
Любов Абравітова (2017–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Leonid Hurianov (1995–1999);
Ihor Turianskyi (2000–2004);
Mykhailo Skuratovskyi (2004–2008);
Valerii Hrebeniuk (2008–2014);
Yevhen Burkat (2015–2017);
Taras Kuzmych (2018–2019);
Chargé d'Affaires
Liubov Abravitova (2017–2020)

РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА
Republic of Poland

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2024

РОМАН ШЕПЕЛЯК
Roman Shepeliak

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Теодозій Старак (1991);
Анатолій Шевчук (1991–1992);
Геннадій Удовенко (1992–1994);
Петро Сардачук (1994–1998);
Дмитро Павличко (1999–2002);
Олександр Никоненко (2002–2003);
Ігор Харченко (2003–2005);
Олександр Моцик (2005–2010);
Маркіян Мальський (2010–2014);
Владислав Каневський (2014);
Андрій Дещиця (2014–2022);
Василь Зварич (2022–2024)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Starak Theodozij (1991);
Anatoly Shevchuk (1991–1992);
Hennadiy Udovenko (1992–1994);
Petro Sardachuk (1994–1998);
Dmytro Pavlychko (1999–2002);
Oleksandr Nykonenko (2002–2003);
Ihor Kharchenko (2003–2005);
Oleksandr Motsyk (2005–2010);
Markiyan Malsky (2010–2014);
Vladyslav Kanevskyi (2014);
Andriy Deshchytsia (2014–2022);
Vasyl Zvarych (2022–2024)

ПОРТУГАЛЬСЬКА РЕСПУБЛІКА
Portuguese Republic

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
21.02.2023

МАРИНА МИХАЙЛЕНКО
Maryna Mykhailenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Анатолій Зленко (1997–2000);
Костянтин Тимошенко (2001–2005);
Ростислав Троненко (2005–2010);
Олександр Никоненко (2010–2014);
Інна Огнівець (2015–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Леонід Третяк (2014–2015);
Володимир Козлов (2022–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Anatolii Zlenko (1997–2000);
Kostiantyn Tymoshenko (2001–2005);
Rostyslav Tronenko (2005–2010);
Oleksandr Nykonenko (2010–2014);
Inna Ohnivets (2015–2022);
Chargé d'Affaires:
Leonid Tretiak (2014–2015);
Volodymyr Kozlov (2022–2023)

РУМУНІЯ
Romania

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.05.2022

ІГОР ПРОКОПЧУК
Ihor Prokopchuk

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Леонтій Сандуляк (1992–1995);
Олександр Чалий (1995–1998);
Ігор Харченко (1998–2000);
Антон Бутейко (2000–2003);
Теофіл Бауер (2004–2005);
Юрій Малько (2005–2008);
Маркіян Кулик (2008–2012);
Теофіл Бауер (2012–2016);
Олександр Баньков (2017–2020);
Тимчасові повірені у справах:
Теофіл Рендюк (2016);
Євген Левицький (2016–2017);
Паун Роговей (2020-2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Leontii Sanduliak (1992–1995);
Oleksandr Chalyi (1995–1998);
Ihor Kharchenko (1998–2000);
Anton Buteiko (2000–2003);
Teofil Bauer (2004–2005);
Yurii Malko (2005–2008);
Markiian Kulyk (2008–2012);
Teofil Bauer (2012–2016);
Oleksandr Bankov (2017–2020);
Chargé d'Affaires:
Teofil Rendiuk (2016);
Yevhen Levytskyi (2016–2017);
Paun Rohovey (2020-2022)

КОРОЛІВСТВО САУДІВСЬКА АРАВІЯ
Kingdom of Saudi Arabia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
21.01.2022

АНАТОЛІЙ ПЕТРЕНКО
Anatoliy Petrenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Євген Микитенко (1996–1999);
Леонід Гур'янов (2002–2009);
Петро Колос (2009–2014);
Вадим Вахрушев (2014–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Сергій Пушкарський (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Yevhen Mykytenko (1996–1999);
Leonid Hurianov (2002–2009);
Petro Kolos (2009–2014);
Vadym Vakhrushev (2014–2021);
Chargé d'Affaires
Serhii Pushkarskyi (2021–2022)

РЕСПУБЛІКА СЕНЕГАЛ
Republic of Senegal

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

ЮРІЙ ПИВОВАРОВ
Yurii Pyvovarov

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Андрій Заяць (2008–2013);
Олександр Овчаров (2013–2018);
Тимчасовий повірений у справах
Антон Барабуля (2019–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Andrii Zaiats (2008–2013);
Oleksandr Ovcharov (2013–2018);
Chargé d'Affaires
Anton Barabulia (2019–2021)

РЕСПУБЛІКА СЕРБІЯ
Republic of Serbia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
18.05.2022

ВОЛОДИМИР ТОЛКАЧ
Volodymyr Tolkach

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Володимир Фуркало (1998–2001);
Анатолій Шостак (2001–2003);
Руслан Демченко (2003–2005);
Анатолій Олійник (2005–2009);
Віктор Недопас (2009–2013);
Олександр Александрович (2015–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Кириченко (2013–2014);
Микола Джигун (2014–2015)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Volodymyr Furkalo (1998–2001);
Anatolii Shostak (2001–2003);
Ruslan Demchenko (2003–2005);
Anatolii Oliinyk (2005–2009);
Viktor Nedopas (2009–2013);
Oleksandr Aleksandrovych (2015–2022);
Chargé d'Affaires:
Oleksandr Kyrychenko (2013–2014);
Mykola Dzhyhun (2014–2015)

РЕСПУБЛІКА СІНГАПУР
Republic of Singapore

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

КАТЕРИНА ЗЕЛЕНКО
Kateryna Zelenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олександр Горін (2003–2006);
Віктор Маштабей (2006–2009);
Павло Султанський (2010–2015);
Дмитро Сенік (2015–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksandr Horin (2003–2006);
Viktor Mashtabei (2006–2009);
Pavlo Sultanskyi (2010–2015);
Dmytro Senik (2015–2020)

СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА
Slovak Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

МИРОСЛАВ КАСТРАН
Myroslav Kastran

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Роман Лубківський (1992–1993);
Петро Сардачук (1993–1994);
Дмитро Павличко (1995–1998);
Юрій Рилач (1998–2004);
Сергій Устич (2004–2005);
Інна Огнівець (2006–2010);
Олег Гаваші (2010–2016);
Юрій Мушка (2016–2022);
Тимчасова повірена у справах
Оксана Кицун (2016)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Roman Lubkivskyi (1992–1993);
Petro Sardachuk (1993–1994);
Dmytro Pavlychko (1995–1998);
Yurii Rylach (1998–2004);
Serhii Ustych (2004–2005);
Inna Ohnivets (2006–2010);
Oleh Havashi (2010–2016);
Yurii Mushka (2016–2022);
Chargé d'Affaires
Oksana Kytsun (2016)

РЕСПУБЛІКА СЛОВЕНІЯ
Republic of Slovenia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.05.2022

АНДРІЙ ТАРАН
Andrii Taran

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Іван Гнатишин (2004–2006);
Вадим Примаченко (2007–2011);
Микола Кириченко (2011–2015);
Михайло Бродович (2015–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Станіслав Єжов (2006–2007)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ivan Hnatyshyn (2004–2006);
Vadym Prymachenko (2007–2011);
Mykola Kyrychenko (2011–2015);
Mykhailo Brodovych (2015–2022);
Chargé d'Affaires
Stanislav Ezhov (2006–2007)

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ
United States of America

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

ОКСАНА МАРКАРОВА
Oksana Markarova

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олег Білорус (1992–1994);
Юрій Щербак (1994–1998);
Антон Бутейко (1998–1999);
Костянтин Грищенко (2000–2003);
Михайло Резнік (2003–2006);
Олег Шамшур (2006–2010);
Олександр Моцик (2010–2015);
Валерій Чалий (2015–2019);
Володимир Єльченко (2019–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Андрій Яневський (2019)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleh Bilorus (1992–1994);
Yurii Shcherbak (1994–1998);
Anton Buteiko (1998–1999);
Kostiantyn Hryshchenko (2000–2003);
Mykhailo Reznik (2003–2006);
Oleh Shamshur (2006–2010);
Oleksandr Motsyk (2010–2015);
Valerii Chalyi (2015–2019);
Volodymyr Yelchenko (2019–2021);
Chargé d'Affaires
Andrii Yanevskyi (2019)

РЕСПУБЛІКА ТАДЖИКИСТАН
Republic of Tadjikistan

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
24.06.2022

ВАЛЕРІЙ ЄВДОКИМОВ
Valerii Yevdokymov

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Володимир Смєтанін (1993–1999);
Анатолій Касьяненко (2000–2005);
В'ячеслав Похвальський (2006–2010);
Юрій Савченко (2010–2012);
Віктор Нікітюк (2012–2019);
Василь Серватюк (2019–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Volodymyr Smietanin (1993–1999);
Anatolii Kasianenko (2000–2005);
Viacheslav Pokhvalskyi (2006–2010);
Yurii Savchenko (2010–2012);
Viktor Nikitiuk (2012–2019);
Vasyl Servatiuk (2019–2022)

КОРОЛІВСТВО ТАЇЛАНД
Kingdom of Thailand

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2023

ПАВЛО ОРЕЛ
Pavlo Orel

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Ігор Литвин (1998–1999);
Ростислав Білодід (2000–2002);
Ігор Гуменний (2004–2008);
Маркіян Чучук (2008–2014);
Андрій Бешта (2015–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Вадим Ковалевський (2015);
Павло Орел (2021–2022);
Олександр Лисак (2022–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ihor Lytvyn (1998–1999);
Rostyslav Bilodid (2000–2002);
Ihor Humennyi (2004–2008);
Markiian Chuchuk (2008–2014);
Andrii Beshta (2015–2021);
Chargé d'Affaires:
Vadym Kovalevskyi (2015);
Pavlo Orel (2021–2022);
Oleksandr Lysak (2022–2023)

ТУНІСЬКА РЕСПУБЛІКА
Tunisian Republic

Надзвичайний і Повноважний Посол
(і в Державі Лівія за сумісництвом)
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
(and to the State of Libya with concurrent accreditation)
22.09.2020

ВОЛОДИМИР ХОМАНЕЦЬ
Volodymyr Khomanets

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олег Дяченко (1997–2000);
Олексій Рибак (2002–2004);
Валерій Рилач (2007–2013);
Микола Нагорний (2015–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleh Diachenko (1997–2000);
Oleksii Rybak (2002–2004);
Valerii Rylach (2007–2013);
Mykola Nahornyi (2015–2020)

РЕСПУБЛІКА ТУРЕЧЧИНА
The Republic of Türkiye

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

ВАСИЛЬ БОДНАР
Vasyl Bodnar

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ігор Турянський (1992–1997);
Олександр Моцик (1997–2001);
Ігор Долгов (2002–2004);
Олександр Міщенко (2005–2008);
Сергій Корсунський (2008–2016);
Андрій Сибіга (2016–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Олексій Шовкопляс (1997)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ihor Turianskyi (1992–1997);
Oleksandr Motsyk (1997–2001);
Ihor Dolhov (2002–2004);
Oleksandr Mishchenko (2005–2008);
Serhii Korsunskyi (2008–2016);
Andrii Sybiha (2016–2021);
Chargé d'Affaires
Oleksii Shovkoplias (1997)

ТУРКМЕНИСТАН
Turkmenistan

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
30.12.2020

ВІКТОР МАЙКО
Victor Mayko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Вадим Чупрун (1995–2004);
Віктор Майко (2005–2010);
Валентин Шевальов (2010–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Зиновій Гошовський (2019–2020);
Олександр Гончаров (2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Vadym Chuprun (1995–2004);
Victor Mayko (2005–2010);
Valentyn Shevaliov (2010–2019);
Chargé d'Affaires:
Zynovii Hoshovskyi (2019–2020);
Oleksandr Honcharov (2020)

УГОРЩИНА
Hungary

Тимчасовий повірений у справах
Charge d'Affaires
2022

ІШТВАН БАЛОГ
Ishtvan Balog

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Дмитро Ткач (1992–1998; 2006–2010);
Орест Климпуш (1998–2002);
Василь Дурдинець (2002–2003);
Юрій Мушка (2003–2006, 2010–2014);
Любов Непоп (2016–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Михайло Юнгер (2014–2016)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Dmytro Tkach (1992–1998; 2006–2010);
Orest Klympush (1999–2002);
Vasyl Durdynets (2002–2003);
Yurii Mushka (2003–2006, 2010–2014);
Liubov Nepop (2016–2022);
Chargé d'Affaires
Mykhailo Yunher (2014–2016)

РЕСПУБЛІКА УЗБЕКИСТАН
Republic of Uzbekistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
14.04.2020

МИКОЛА ДОРОШЕНКО
Mykola Doroshenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Володимир Сметанін (1993–1999);
Анатолій Касьяненко (2000–2005);
В'ячеслав Похвальський (2006–2010);
Юрій Савченко (2010–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Денис Погрібний (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Volodymyr Smetanin (1993–1999);
Anatolii Kasianenko (2000–2005);
Viacheslav Pokhvalskyi (2006–2010);
Yurii Savchenko (2010–2019);
Chargé d'Affaires
Denys Pohribnyi (2019–2020)

ФІНЛЯНДСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Finland

Надзвичайний і Повноважний Посол України
у Фінляндській Республіці та Ісландії
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary of Republic of Finland and Iceland
2020

ОЛЬГА ДІБРОВА
Olga Dibrova

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Костянтин Масик (1992–1997);
Ігор Подолєв (1997–2001);
Петро Сардачук (2001–2003);
Олександр Майданник (2003–2007);
Андрій Дещиця (2007–2013);
Олексій Селін (2013–2014);
Андрій Олефіров (2014–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Ілля Квас (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Kostiantyn Masyk (1992–1997);
Ihor Podoliev (1997–2001);
Petro Sardachuk (2001–2003);
Oleksandr Maidannyk (2003–2007);
Andrii Deshchytsia (2007–2013);
Oleksii Selin (2013–2014);
Andrii Olefirov (2014–2019);
Chargé d'Affaires
Illya Kvas (2019–2020)

ФРАНЦУЗЬКА РЕСПУБЛІКА
French Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
05.10.2020

ВАДИМ ОМЕЛЬЧЕНКО
Vadym Omelchenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Юрій Кочубей (1992–1997);
Анатолій Зленко (1997–2000);
Юрій Сергєєв (2003–2007);
Костянтин Тимошенко (2007–2010);
Олександр Купчишин (2010–2014);
Олег Шамшур (2014–2020);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Сліпченко (1992);
Віталій Йохна (2000–2003)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Yurii Kochubei (1992–1997);
Anatolii Zlenko (1997–2000);
Yurii Serhieiev (2003–2007);
Kostiantyn Tymoshenko (2007–2010);
Oleksandr Kupchyshyn (2010–2014);
Oleh Shamshur (2014–2020);
Chargé d'Affaires:
Oleksandr Slipchenko (1992);
Vitalii Yokhna (2000–2003)

РЕСПУБЛІКА ХОРВАТІЯ
Republic of Croatia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
24.12.2019

ВАСИЛЬ КИРИЛИЧ
Vasyl Kyrylych

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Анатолій Шостак (1995–2001);
Віктор Кирик (2001–2006);
Маркіян Лубківський (2007–2009);
Борис Зайчук (2009–2010);
Олександр Левченко (2010–2017);
Тимчасові повірені у справах:
Андрій Олефіров (2001);
Ярослав Сімонов (2017–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Anatolii Shostak (1995–2001);
Viktor Kyryk (2001–2006);
Markiian Lubkivskyi (2007–2009);
Borys Zaichuk (2009–2010);
Oleksandr Levchenko (2010–2017);
Charge d'Affairs:
Andrii Olefirov (2001);
Yaroslav Simonov (2017–2019)

ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА
Czech Republic

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2024

ВАСИЛЬ ЗВАРИЧ
Vasyl Zvarych

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Максим Славинський (1919–1921)
Михайло Левицький (1921–1923)
Роман Лубківський (1992–1995);
Андрій Озадовський (1995–1999);
Сергій Устич (1999–2004);
Іван Кулеба (2004–2009);
Іван Грицак (2009–2012);
Борис Зайчук (2012–2016);
Євген Перебийніс (2017–2022);
Тимчасовий повірений у справах:
Віталій Усатий (2022–2024)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Maksym Slavinsky (1919–1921)
Mykhailo Levytsky (1921–1923)
Roman Lubkivskyi (1992–1995);
Andrii Ozadovskyi (1995–1999);
Serhii Ustych (1999–2004);
Ivan Kuleba (2004–2009);
Ivan Hrytsak (2009–2012);
Borys Zaichuk (2012–2016);
Jevhen Perebyinis (2017–2022);
Тимчасовий повірений у справах:
Vitalii Usatyi (2022–2024)

РЕСПУБЛІКА ЧИЛІ
Republic of Chile

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2024

ЮРІЙ ДЮДІН
Yurii Diudin

Тимчасові повірені у справах:
Віталій Цимбалюк (2017–2021);
Владислав Богорад (2021–2024)

Charge d'Affaires:
Vitalii Tsymbaliuk (2017–2021);
Vladyslav Bohorad (2021–2024)

ЧОРНОГОРІЯ
Montenegro

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.05.2022

ОЛЕГ ГЕРАСИМЕНКО
Oleh Herasymenko

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Оксана Слюсаренко (2008–2014);
Тимчасово повірені у справах
Володимир Цибульник (2014–2015);
Тетяна Волкова (2015–2017);
Наталія Фіялка (2017–2022)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Oksana Sliusarenko (2008–2014);
Charge d'Affaires
Volodymyr Tsybulnyk (2014–2015);
Tetiana Volkova (2015–2017);
Nataliia Fiialka (2017–2022)

ШВЕЙЦАРСЬКА КОНФЕДЕРАЦІЯ
Swiss Confederation

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2023

ІРИНА ВЕНЕДІКТОВА
Iryna Venediktova

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олександр Сліпченко (1993–1997);
Ніна Ковальська (1998–2000);
Євген Бершеда (2000–2003);
Сюзанна Станік (2003–2004);
Ігор Дір (2008–2014);
Артем Рибченко (2018–2023);
Тимчасовий повірений у справах
Остап Юхимович (2004–2008; 2014–2018)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksandr Slipchenko (1993–1997);
Nina Kovalska (1998–2000);
Yevhen Bersheda (2000–2003);
Siuzanna Stanik (2003–2004);
Ihor Dir (2008–2014);
Artem Rybchenko (2018–2023);
Chargé d'Affaires
Ostap Yukhymovych (2004–2008; 2014–2018)

ШВЕЦІЯ
Sweden

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

АНДРІЙ ПЛАХОТНЮК
Andrii Plakhotniuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Костянтин Масик (1992–1994);
Ігор Подолєв (1997–1999);
Олександр Сліпченко (1999–2002);
Леонід Кожара (2003–2004);
Анатолій Пономаренко (2007–2008);
Євген Перебийніс (2008–2011);
Валерій Степанов (2011–2014);
Ігор Сагач (2015–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Kostiantyn Masyk (1992–1994);
Ihor Podoliev (1997–1999);
Oleksandr Slipchenko (1999–2002);
Leonid Kozhara (2003–2004);
Anatolii Ponomarenko (2007–2008);
Yevhen Perebyinis (2008–2011);
Valerii Stepanov (2011–2014);
Ihor Sahach (2015–2019)

ЯПОНІЯ
Japan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
14.04.2020

СЕРГІЙ КОРСУНСЬКИЙ
Sergiy Korsunsky

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Михайло Дашкевич (1995–1999);
Юрій Костенко (2001–2006);
Володимир Макуха (2006);
Микола Кулініч (2006–2013);
Ігор Харченко (2013–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Mykhailo Dashkevych (1995–1999);
Yurii Kostenko (2001–2006);
Volodymyr Makukha (2006);
Mykola Kulinich (2006–2013);
Ihor Kharchenko (2013–2020)

Надзвичайні та Повноважні Посли іноземних держав в Україні

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of foreign countries to Ukraine

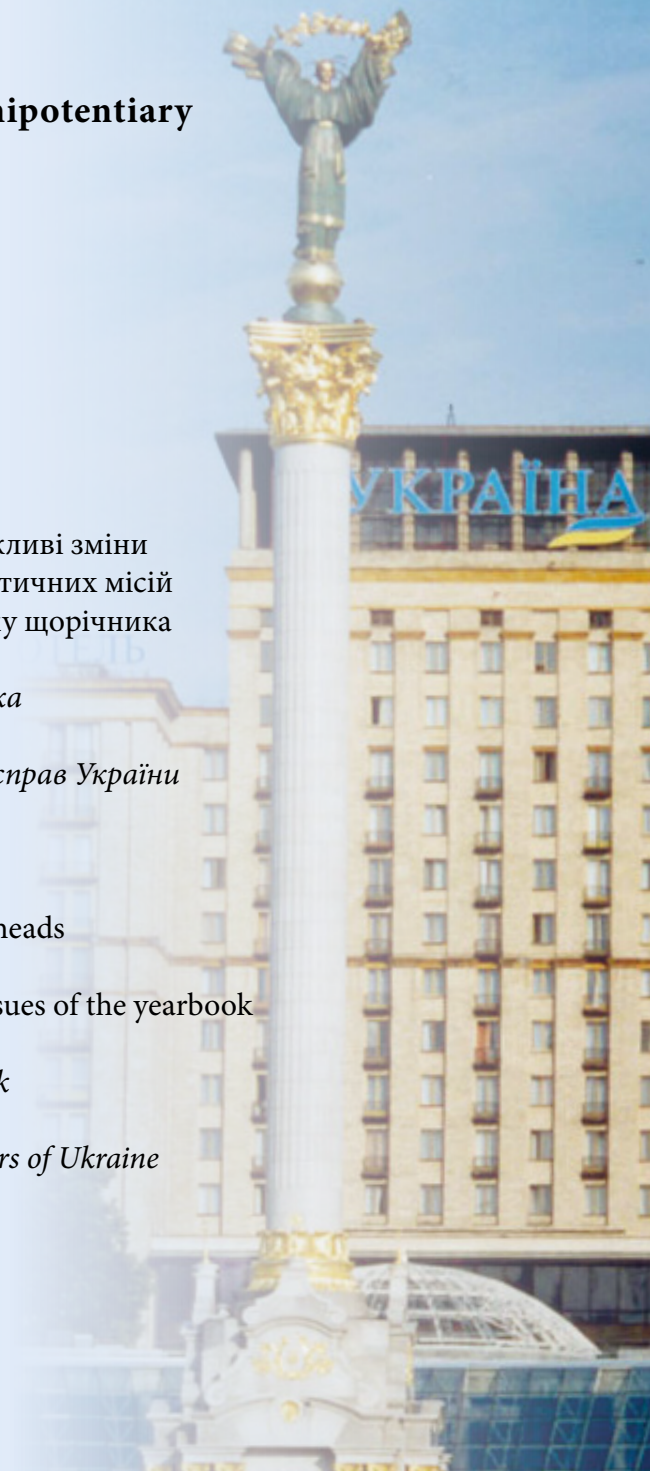

Відомості станом
на 01 серпня 2024 року. Можливі зміни
в складі керівників дипломатичних місій
будуть у наступному випуску щорічника

Під час підготовки щорічника використано матеріали Міністерства закордонних справ України

Data as of 1 August 2024.
Possible changes in the list of heads
of diplomatic missions
will be provided in the next issues of the yearbook

The preparation of the yearbook was informed by materials of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ СОЮЗ
Commonwealth of Australia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
19.04.2024

ПОЛ ЛЕМАНН
Paul Lehmann

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Даглас Роберт Траппетт (2015–2016);
Мелісса О'Рурк (2017–2020);
Брюс Едвардс (2020–2023);
Тимчасовий повірений у справах
Брюс Едвардс (2016–2017)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Douglas Robert Trappett (2015–2016);
Melissa O'Rourke (2017–2020);
Bruce Edwards (2020–2023);
Chargé d'Affaires
Bruce Edwards (2016–2017)

АВСТРІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Austria

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
05.2022

АРАД БЕНКЬО
Arad Benkö

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Георг Вайсс (1992–1997);
Клаус Фаб'ян (1997–2001);
Міхаель Місс (2001–2006);
Йозеф-Маркус Вукетіч (2006–2010);
Вольф Дітріх Хайм (2010–2015);
Герміне Поппеллер (2015–2019);
Ґернот Пфандлер (2019–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Georg Weiss (1992–1997);
Klaus Fabjan (1997–2001);
Michael Miess (2001–2006);
Josef-Markus Wuketich (2006–2010);
Wolf Dietrich Heim (2010–2015);
Hermine Poppeller (2015–2019);
Gernot Pfandler (2019–2022)

АЗЕРБАЙДЖАНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Azerbaijan

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
21.06.2023

СЕЙМУР ГУРБАН ОГЛУ МАРДАЛІЄВ
Seymur Gurban oglu Mardaliyev

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Назім Гусейн оглу Ібрагімов (1997–2001);
Талят Мусеїб оглу Алієв (2001–2010);
Ейнулла Ядулла оглу Мадатлі (2010–2015);
Азер Худаяр оглу Худієв (2016–2020);
Ельміра Гусейн кизи Ахундова (2020–2023);
Тимчасовий повірений у справах
Назім Алієв (2015–2016)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Nazim Huseyn oglu Ibrahimov (1997–2001);
Talyat Museib oglu Aliyev (2001–2010);
Eynulla Yadulla oglu Madatli (2010–2015);
Azer Khudayar oglu Khudiyev (2016–2020);
Elmira Huseyn qizi Akhundova (2020–2023);
Chargé d'Affaires
Nazim Aliyev (2015–2016)

АЛЖИРСЬКА НАРОДНА ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА
People's Democratic Republic of Algeria

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2023

АХМЕД УАІЛ
Ahmed Ouail

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Бельрамуль Камерзерман (1992–1997);
Шеріф Шихі (1997–2005);
Мокадем Бафдаль (2005–2009);
Мохаммед Башир Маззуз (2009–2015);
Хосін Буссуара (2015–2021);
Джіхед Еддін Белькас (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Belramoul Kamerzerman (1992–1997);
Cherif Chikhi (1997–2005);
Mokaddem Bafdal (2005–2009);
Mohammed Bachir Mazzouz (2009–2015);
Hocine Boussouara (2015–2021);
Djihed Eddine Belkas (2021–2022)

АРГЕНТИНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Argentine Republic

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
16.05.2019

ЕЛЕНА ЛЕТІСІЯ МІКУСІНСКІ
Elena Leticia Mikusinski

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Луїс Бакеріса (1993–1999);
Міґель Анхель Кунео (2000–2006);
Ліла Ролдан Васкес де Муан (2007–2015);
Альберто Хосе Алонсо (2016–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Luis Baqueriza (1993–1999);
Miguel Ángel Cúneo (2000–2006);
Lila Roldán Vázquez de Moine (2007–2015);
Alberto José Alonso (2016–2019)

ІСЛАМСЬКА РЕСПУБЛІКА АФГАНІСТАН
Islamic Republic of Afghanistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
30.07.2020

ВАЛІ МОНАВАР
Wali Monawar

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Саід Мохаммад Хаірха (2002–2005);
Мохаммад Асеф Делавар (2005–2011);
Фазіль Фазлуррахман (2011–2013);
Мохаммад Акбар Мохаммаді (2013–2017);
Сардар Мохаммад Рахман Огли (2017–2020);
Тимчасові повірені у справах:
Мухамад Амман (1995–1998);
Саєд Мохаммад Фарані (1998–2000);
Мухіддін Масуд (2000–2002);
Садат Саїд Анвар (2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Said Mohamma Khairkha (2002–2005);
Mohammad Asef Delawar (2005–2011);
Fazil Fazlurahman (2011–2013);
Mohammad Akbar Mohammadi (2013–2017);
Sardar Mohammad Rahman Oghli (2017–2020);
Chargé d'Affaires:
Mohammad Amman (1995–1998);
Saed Mahmud Farani (1998–2000);
Muhiddin Masud (2000–2002);
Sadat Said Anwar (2020)

КОРОЛІВСТВО БЕЛЬГІЯ
Kingdom of Belgium

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2024

ЛЮК ЯКОБС
Luc Jacobs

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Інгеборг Крістоферсен (1992–1995);
Вільфрід Нартюс (1995–1998);
П'єр Жан Марі Антуан Вазен (1998–2000);
П'єр Дюбюісон (2000–2003);
П'єр Коло (2003–2006);
Марк Вінк (2006–2011);
Яна Зікмундова (2011–2014);
Люк Якобс (2014–2018);
Алекс Ленартс (2018–2022);
Петер Ван Де Велде (2022–2024)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ingeborg Christoffersen (1992–1995);
Wilfried Nartus (1995–1998);
Pierre Jean Marie Antoine Vaesen (1998–2000);
Pierre Dubuisson (2000–2003);
Pierre Colot (2003–2006);
Marc Vinck (2006–2011);
Jana Zikmundova (2011–2014);
Luc Jacobs (2014–2018);
Alex Lenaerts (2018–2022);
Peter Van De Velde (2022–2024)

РЕСПУБЛІКА БІЛОРУСЬ
Republic of Belarus

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Віталій Курашик (1993–2001);
Валентин Величко (2001–2016);
Ігор Сокол (2016–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Vitalii Kurashik (1993–2001);
Valentyn Velychko (2001–2016);
Igor Sokol (2016–2022)

РЕСПУБЛІКА БОЛГАРІЯ
Republic of Bulgaria

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2023

ГЕРМАН ВАНЧЕВ
German Vanchev

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Петар Крістєв Марков (1992–1998);
Александр Димитров (1998–2002);
Ангел Ганев (2002–2007);
Дімітар Владіміров (2007–2012);
Красімір Мінчев (2012–2018);
Костадін Коджабашев (2019–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Стояна Русінова (2018–2019);
Теодор Савов (2018–2019, 2022–2023);
Костадін Вітков (2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Petar Kristev Markov (1992–1998);
Aleksandr Dimitrov (1998–2002);
Angel Ganev (2002–2007);
Dimitar Vladimirov (2007–2012);
Krasimir Minchev (2012–2018);
Kostadin Kodzhabashev (2019–2022);
Chargé d'Affaires:
Stoyana Rusinova (2018–2019);
Teodor Savov (2018–2019, 2022–2023);
Kostadin Vitkov (2023)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА БРАЗИЛІЯ
Federative Republic of Brazil

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
04.03.2021

НОРТОН ДЕ АНДРАДЕ МЕЛЛО РАПЕСТА
Norton de Andrade Mello Rapesta

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Асдрубал Пінто де Улісеа (1995–1998);
Маріо Августо Сантос (1998–2001);
Елдер Мартінс де Мораес (2001–2003);
Ренато Луїз Родрігес Маркес (2003–2009);
Антоніо Фернандо Круз-де-Мелло (2009–2016);
Освалдо Біато Жуніор (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Asdrúbal Pinto de Ulissea (1995–1998);
Mario Augusto Santos (1998–2001);
Elder Martins de Moraes (2001–2003);
Renato Luiz Rodrigues Marques (2003–2009);
Antonio Fernando Cruz-de-Mello (2009–2016);
Oswaldo Biato Junior (2016–2020)

СВЯТИЙ ПРЕСТОЛ (ВАТИКАН)
Holy See (Vatican)

Апостольський Нунцій
Apostolic Nuncio
01.10.2021

ВІСВАЛЬДАС КУЛЬБОКАС
Visvaldas Kulbokas

Апостольські Нунції:
Антоніо Франко (1992–1999);
Микола Етерович (1999–2004);
Іван Юркович (2004–2011);
Томас Едвард Ґалліксон (2011–2015);
Клаудіо Ґуджеротті (2015–2020)

Apostolic Nuncios:
Antonio Franco (1992–1999);
Nikola Eterović (1999–2004);
Ivan Jurkovič (2004–2011);
Thomas Edward Gullickson (2011–2015);
Claudio Gugerotti (2015–2020)

СПОЛУЧЕНЕ КОРОЛІВСТВО ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ
United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
27.09.2023

МАРТІН ГАРРІС
Martin Harris

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Саймон Ніколас Пітер Хіманс (1992–1995);
Рой Стівен Рів (1995–1999);
Роберт Роланд Гедлі Сміт (1999–2002);
Роберт Едвард Брінклі (2002–2006);
Роберт Лі Тернер (2008–2012);
Саймон Сміт (2012–2015);
Джудіт Гоф (2015–2019);
Мелінда Сіммонс (2019–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Simon Nicholas Pieter Himmans (1992–1995);
Roy Stieven Rieve (1995–1999);
Robert Roland Headly Smith (1999–2002);
Robert Edward Brinckly (2002–2006);
Robert Lee Turner (2008–2012);
Simon Smith (2012–2015);
Judith Gough (2015–2019);
Melinda Simmons (2019–2023)

СОЦІАЛІСТИЧНА РЕСПУБЛІКА В'ЄТНАМ
Socialist Republic of Vietnam

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.03.2021

ХОНГ ТХАЧ НГУЄН
Hong Thach Nguyen

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Чионг Тунг (1993–1997);
Доан Дик (1997–2002);
Ву Зионг Хуан (2002–2006);
Нгуен Ван Тхань (2007–2010);
Хо Дак Мінь Нгует (2010–2013);
Нгуєн Мінь Чі (2014–2017);
Нгуєн Ань Туан (2017–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Truong Tung (1993–1997);
Doan Duc (1997–2002);
Vu Duong Huan (2002–2006);
Nguyen Van Thanh (2007–2010);
Ho Dac Minh Nguyet (2010–2013);
Nguyen Minh Tri (2014–2017);
Nguyen Anh Tuan (2017–2020)

РЕСПУБЛІКА ВІРМЕНІЯ
Republic of Armenia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
19.08.2021

ВЛАДІМІР КАРАПЕТЯН
Vladimir Karapetyan

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Грач Сілванян (1996–2003);
Армен Авакович Хачатрян (2003–2010);
Андранік Манукян (2010–2018);
Тігран Сейранян (2019–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Грач Сілванян (1993–1996);
Гайк Акопян (2018–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Hrach Sylvanian (1996–2003);
Armen Avakovich Khachatryan (2003–2010);
Andranik Manukyan (2010–2018);
Tigran Seiranian (2019–2021);
Chargé d'Affaires:
Hrach Sylvanian (1993–1996);
Hayk Hakobyan (2018–2019)

ГРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА
Hellenic Republic

Повірений у справах
Chargé d'Affaires
2022

ЕММАНУІЛ АНДРУЛАКІС
Emmanouil Androulakis

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Василеос Патсікакіс (1993–1998);
Дімітріс Контумас (1998–2002);
Панайотіс Гумас (2002–2006);
Харалампос Дімітріу (2006–2009);
Георгіос Георгунтзос (2009–2013);
Вассіліс Пападопулос (2013–2016);
Георгіос Пукамісса (2016–2019);
Василеос Борновас (2019–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Vasileos Patsikakis (1993–1998);
Dimitris Contoumas (1998–2002);
Panayotis Goumas (2002–2006);
Haralampos Dimitriou (2006–2009);
Georgios Georgountzos (2009–2013);
Vassilis Papadopoulos (2013–2016);
Georgios Poukamissas (2016–2019);
Vasileos Bornovas (2019–2022)

ГРУЗІЯ
Georgia

Надзвичайний і Повноважний Посол Грузії в Україні та Постійний Представник Грузії при ОДЕР-ГУАМ
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Georgia to Ukraine and Permanent Representative of Georgia to the ODED-GUAM
09.12.2021

ГЕОРГІЙ ЗАКАРАШВІЛІ
George Zakarashvili

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Валерій Чечелашвілі (1994–1998);
Малхаз Чачава (1999–2000);
Грігол Катамадзе (2000–2007);
Мераб Антадзе (2007–2008);
Грігол Катамадзе (2009–2013);
Міхеїл Уклеба (2013–2017);
Гела Думбадзе (2017–2019);
Теймураз Шарашенідзе (2019–2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Valerii Chechelashvili (1994–1998);
Malkhaz Chachava (1999–2000);
Grigol Katamadze (2000–2007);
Merab Antadze (2007–2008);
Grigol Katamadze (2009–2013);
Mikheil Ukleba (2013–2017);
Gela Dumbadze (2017–2019);
Teimuraz Sharashenidze (2019–2021)

КОРОЛІВСТВО ДАНІЯ
Kingdom of Denmark

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
30.07.2020

ОЛЄ ЕГБЕРГ МІККЕЛЬСЕН
Ole Egberg Mikkelsen

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Крістіан Фабер-Род (1992–1997);
Йорн Крогбек (1997–2001);
Мартін Кофод (2001–2002);
Крістіан Фабер-Род (2002–2005);
Уффе Андерссон Балслєв (2005–2009);
Мікаель Борг-Хансен (2009–2013);
Мерете Юль (2013–2015);
Крістіан Донс Крістенсен (2015–2017);
Рубен Медсен (2017–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Christian Faber-Rod (1992–1997);
Jorn Krogbek (1997–2001);
Martin Kofod (2001–2002);
Christian Faber-Rod (2002–2005);
Uffe Andersson Balslev (2005–2009);
Michael Borg-Hansen (2009–2013);
Merete Juhl (2013–2015);
Christian Dons Christensen (2015–2017);
Ruben Madsen (2017–2020)

ЕСТОНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Estonia

Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
27.09.2023

АННЕЛІ КОЛЬК
Annely Kolk

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Тіїт Мацулевич (1996–1999);
Тіїт Набер (1999–2002);
Пауль Леттенс (2002–2006);
Яан Хейн (2006–2011);
Лаурі Лепік (2011–2012);
Сулев Канніке (2012–2016);
Ґерт Антсу (2016–2019);
Каймо Кууск (2019–2023);
Тимчасові повірені у справах:
Андрій Біров (1993–1995);
Рейн Ойдеківі (1995–1996)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Tiit Matsulevich (1996–1999);
Tiit Naber (1999–2002);
Paul Lettence (2002–2006);
Yaan Hein (2006–2011);
Lauri Lepik (2011–2012);
Sulev Kannike (2012–2016);
Gert Antsu (2016–2019);
Kaimo Kuusk (2019–2023);
Chargé d'Affaires:
Andrii Birov (1993–1995);
Rain Oidekivi (1995–1996)

АРАБСЬКА РЕСПУБЛІКА ЄГИПЕТ
Arab Republic of Egypt

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
11.12.2020

АЙМАН АХМЕД МОКХТАР ЕЛГАММАЛЬ
Ayman Ahmed Mokhtar Elgammal

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Гусейн Камаль-Елдін Шалаш (1993–1997);
Омар Ель-Фарук Хассан Мохамед (1997–2001);
Мона Алі Хашаба (2001–2005);
Юсеф Мустафа Зада (2005–2008);
Ясір Атеф Абдель Кадер (2008–2012);
Усама Тауфік Юсеф Бадр (2012–2016);
Хоссам Ельдін Алі (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Husein Kamal-Eldin Shalash (1993–1997);
Omar El-Faruhk Khassan Mohamed (1997–2001);
Mona Ali Hashaba (2001–2005);
Yusef Mustafa Zada (2005–2008);
Yasir Atef Abdel Kader (2008–2012);
Osama Tawfik Youssef Badr (2012–2016);
Hossam Eldeen Aly (2016–2020)

ДЕРЖАВА ІЗРАЇЛЬ
State of Israel

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
01.10.2021

МІХАЕЛЬ БРОДСЬКИЙ
Michael Brodsky

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Цві Маген (1993–1998);
Анна Азарі (1999–2003);
Наомі Бен-Амі (2003–2007);
Зіна Калай-Клайтман (2007–2011);
Реувен Дін Ель (2011–2014);
Еліав Бєлоцерковські (2014–2018);
Джоель Ліон (2018–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Зеєв Бен-Аріє (1998–1999)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Zvi Magen (1993–1998);
Anna Azari (1999–2003);
Naomi Ben-Ami (2003–2007);
Zina Kalai-Klaitman (2007–2011);
Reuven Din El (2011–2014);
Eliav Belotsercovsky (2014–2018);
Joel Lion (2018–2021);
Chargé d'Affaires
Zeev Ben-Arie (1998–1999)

РЕСПУБЛІКА ІНДІЯ
Republic of India

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2024

РАВІ ШАНКАР
Ravi Shankar

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Судхір Тукарам Деваре (1992–1995);
Раджендра Кумар Рай (1995–1997);
Відйа Бхушан Соні (1997–2002);
Шекхолен Кіпген (2002–2005);
Дебабрата Саха (2005–2010);
Джоті Сваруп Панде (2010–2011);
Раджів Кумар Чандер (2011–2015);
Манодж Кумар Бхарті (2015–2018);
Партха Сатпатхі (2018–2022);
Харш Кумар Джейн (2022–2024)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Sudhir Tukaram Devare (1992–1995);
Rajendra Kumar Rai (1995–1997);
Vidya Bhushan Soni (1997–2002);
Shekholen Kipgen (2002–2005);
Debabrata Saha (2005–2010);
Jyoti Swarup Pande (2010–2011);
Rajiv Kumar Chander (2011–2015);
Manoj Kumar Bharti (2015–2018);
Partha Satpathy (2018–2022);
Harsh Kumar Jain (2022–2024)

РЕСПУБЛІКА ІНДОНЕЗІЯ
Republic of Indonesia

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
17.08.2023

АРІФ МУХАММЕД БАСАЛАМА
Arief Muhammad Basalamah

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Роні Хендраван Курніяді (1994–1997);
Где Арса Каджар (1997–2001);
Ремі Рамаулі Сіяхаан (2001–2004);
Альбертус Емануель Александер Латурію (2004–2008);
Нінінг Сунінгсіх Рохадіят (2008–2012);
Нінік Кун Нар'яті Сісвойо (2012–2016);
Юдді Кріснанді (2017–2021);
Гафур Акбар Дармапутра (2022);
Тимчасові повірені у справах:
Юсран Хадромі (2016–2017);
Баскара Прадіпта (2021);
Ерна Херліна (2021–2022);
Торанг Пакпахан (2022–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Roni Hendrawan Kurniadi (1994–1997);
Gde Arsa Kadjar (1997–2001);
Remy Ramauli Siahaan (2001–2004);
Albertus Emanuel Alexander Laturiuw (2004–2008);
Nining Suningsih Rochadiat (2008–2012);
Niniek Kun Naryatie Siswojo (2012–2016);
Yuddy Chrisnandi (2017–2021);
Ghafur Akbar Dharmaputra (2022);
Chargé d'Affaires:
Yusran Hadromi (2016–2017);
Baskara Pradipta (2021);
Erna Herlina (2021–2022);
Torang Pakpahan (2022–2023)

РЕСПУБЛІКА ІРАК
Republic of Iraq

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires, a.i.
2024

КАЗЕМ ТАРЕК АДІЛ КАЗЕМ
Kazem Tarek Adil Kazem

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Музгір Аль-Дурі (2002–2003);
(через військові події в Іраку Посольство Республіки Ірак в Україні тимчасово припинило роботу в 2003 році й відновило свою діяльність у 2006 році);
Шорш Халід Саід (2010–2016);
Бакір Ахмед Азіз Аль-Джаф (2016–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Гішам Абдель Разак Ібрагім (2001–2002);
Алаа Ад-Дін Хусейн Алі (2006–2007);
Хусейн Аббас Хусейн (2007);
Халід Джасім Мохамед Аль-Шамарі (2007–2010);
Таан Хуссейн Аббас Хуссейн (2021–2024)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Muzgir Al-Duri (2002–2003);
(the Embassy of the Republic of Iraq temporarily suspended its work in Ukraine in 2003 because of military operations in Iraq and resumed its work in 2006);
Shorsh Khalid Said (2010–2016);
Bakir Ahmed Aziz Al-Jaff (2016–2021);
Chargé d'Affaires:
Gisham Abdel Razak Ibrahim (2001–2002);
Alaa Ad-Din Hussein Ali (2006–2007);
Hussein Abass Hussein (2007);
Khalid Jasim Mohamed Al-Shamary (2007–2010);
Taan Hussein Abbas Hussein (2021–2024)

ІРЛАНДІЯ
Ireland

Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
19.08.2021

ТЕРЕЗА ХІЛІ
Thérèse Healy

КОРОЛІВСТВО ІСПАНІЯ
Kingdom of Spain

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
17.08.2022

РІКАРДО ЛОПЕС-АРАНДА ХАГУ
Ricardo López-Aranda Jagu

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Едуардо Хунко Бонет (1992–1997);
Фернандо Хосе Бейосо Фернандес (1997–2001);
Луіс Гомес де Аранда Війєн (2001–2005);
Луіс Хав'єр Хіль Каталіна (2005–2009);
Хосе Родрігес Мояно (2009–2013);
Херардо Анхель Бугайо Оттоне (2013–2017);
Сильвія Кортес Мартін (2017–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Eduardo Junko Bonet (1992–1997);
Fernando José Belloso Fernández (1997–2001);
Luis Gómez de Aranda Villén (2001–2005);
Luis Javier Gil Catalina (2005–2009);
José Rodríguez Moyano (2009–2013);
Gerardo Angel Bugallo Ottone (2013–2017);
Silvia Cortés Martín (2017–2022)

ІТАЛІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА
Italian Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2024

КАРЛО ФОРМОЗА
Carlo Formosa

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Вітторіо Клаудіо Сурдо (1992–1996);
Джан Лука Бертінетто (1996–2000);
Іоланда Брунетті Гетц (2000–2004);
Фабіо Фаббрі (2004–2008);
П'єтро Джованні Доннічі (2008–2012);
Фабріціо Романо (2012–2016);
Давіде Ла Чечіліа (2016–2020);
П'єр Франческо Дзадзо (2021–2024)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Vittorio Claudio Surdo (1992–1996);
Gian Luca Bertinetto (1996–2000);
Jolanda Brunetti Goetz (2000–2004);
Fabio Fabbri (2004–2008);
Pietro Giovanni Donnici (2008–2012);
Fabrizio Romano (2012–2016);
Davide La Cecilia (2016–2020);
Pier Francesco Zazo (2021–2024)

РЕСПУБЛІКА КАЗАХСТАН
Republic of Kazakhstan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
15.04.2020

ДАРХАН КАЛЄТАЄВ
Darkhan Kaletayev

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Юрій Клочков (1994–1996);
Наджамеден Іскалієв (1996–1999);
Равіль Чердабаєв (1999–2003);
Амангельди Жумабаєв (2003–2011);
Заутбєк Турісбєков (2012–2015);
Самат Ордабаєв (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Yuriy Klochkov (1994–1996);
Nadzhameden Iskaliev (1996–1999);
Ravil Cherdabaev (1999–2003);
Amangeldi Zhumambayev (2003–2011);
Zautbek Turisbekov (2012–2015);
Samat Ordabayev (2016–2020)

КАНАДА
Canada

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
27.09.2023

НАТАЛКА ЦМОЦЬ
Natalka Cmoc

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Франсуа Антуан Матіс (1992–1996);
Крістофер Вестдал (1996–1998);
Дерек Фрейзер (1998–2001);
Ендрю Норвал Робінсон (2001–2005);
Абайна Данн (2005–2008);
Ж. Даніель Карон (2008–2011);
Трой Лулашник (2011–2014);
Роман Ващук (2014–2019);
Лариса Ґаладза (2019–2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
François Antoine Matis (1992–1996);
Christopher Westdal (1996–1998);
Derek Frazer (1998–2001);
Andrew Norval Robinson (2001–2005);
Abaina Dann (2005–2008);
G. Daniel Caron (2008–2011);
Troy Lulashnyk (2011–2014);
Roman Waschuk (2014–2019);
Larisa Galadza (2019–2023)

ДЕРЖАВА КАТАР
State of Qatar

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
23.10.2018

ГАДІ НАССЕР АЛЬ-ГАДЖРІ
Hadi Nasser Al-Hajri

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Джасім Рашид Аль-Халіфа (2013–2018)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Jassim Rashid Al-Khalifa (2013–2018)

КИРГИЗЬКА РЕСПУБЛІКА
Kyrgyz Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
17.08.2022

ІДРІС АНАРБЕКОВІЧ КАДИРКУЛОВ
Idris Kadyrkulov

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Улукбек Чіналієв (1993–1998);
Жумагул Сааданбеков (1998–2000);
Есенгул Омуралієв (2001–2005);
Еркін Мамкулов (2005–2010);
Борубек Аширов (2011–2012);
Улукбек Чіналієв (2012–2015);
Жусупбек Шаріпов (2018–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Іван Павлов (2000–2001);
Еркін Мукаєв (2005);
Гульнара Кискараєва (2011);
Батир Кадиркулов (2016–2017);
Батиркан Сиргабаєв (2017);
Меерімбек Апишов (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ulukbek Chinaliyev (1993–1998);
Zhumahul Saadanbekov (1998–2000);
Esenhul Omuraliyev (2001–2005);
Erkin Mamkulov (2005–2010);
Borubek Ashyrov (2011–2012);
Ulukbek Chinaliev (2012–2015);
Zhusupbek Sharipov (2018–2022);
Chargé d'Affaires:
Ivan Pavlov (2000–2001);
Erkin Mukaev (2005);
Hulnara Kyskaraeva (2011);
Batyr Kadyrkulov (2016–2017);
Batyrkan Syrgabaev (2017);
Meerimbek Apyshov (2017–2018)

КИТАЙСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
People's Republic of China

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
24.03.2020

ФАНЬ СЯНЬЖУН
Fan Xianrong

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Чжан Чжень (1992–1995);
Пань Чжаньлінь (1995–1998);
Чжоу Сяопей (1998–2000);
Ле Гобан (2000–2003);
Яо Пейшен (2003–2005);
Гао Юйшен (2005–2007);
Чжоу Лі (2007–2010);
Чжан Сіюнь (2010–2016);
Ду Вей (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Zhang Zhen (1992–1995);
Pan Zhanlin (1995–1998);
Zhou Xiaopei (1998–2000);
Li Guobang (2000–2003);
Yao Peisheng (2003–2005);
Gao Yusheng (2005–2007);
Zhou Li (2007–2010);
Zhang Xiyun (2010–2016);
Du Wei (2016–2020)

РЕСПУБЛІКА КІПР
Republic of Cyprus

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
20.01.2023

МИХАЛІС ЗАХАРІОГЛУ
Michalis Zacharioglou

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Евагорас Вріонідес (2011–2013);
Вассос Чамберлен (2013–2017);
Луїс Телемаху (2017–2022);
Тимчасова повірена у справах
Ліна Темістоклеус (2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Evagoras Vryonides (2011–2013);
Vassos Chamberlen (2013–2017);
Louis Telemachou (2017–2022);
Chargé d'Affaires
Lina Themistocleous (2022)

РЕСПУБЛІКА КОРЕЯ
Republic of Korea

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
19.08.2021

ХЬОНГ-ТЕ КІМ
Hyung Tae Kim

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Хьон Вон Ан (1993–1995);
Хан Чун Лі (1995–1998);
Гин-Тек Канг (1998–2000);
Шин Джанг (2000–2003);
Сонг-Джу Лі (2003–2006);
Сун Чьол Хо (2006–2008);
Ро Бьок Пак (2008–2011);
Ин Цжун Кім (2011–2014);
Кьон Хун Сол (2014–2016);
Янг-Гу Лі (2016–2019);
Кі-чанг Квон (2019–2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Hon Wong An (1993–1995);
Han Chun Li (1995–1998);
Hyn-Tek Kang (1998–2000);
Shin Jang (2000–2003);
Sung-Joo Li (2003–2006);
Sun Chol Ho (2006–2008);
Ro Biok Pak (2008–2011);
Eun-Joong Kim (2011–2014);
Kyung Hoon Sul (2014–2016);
Yang Goo Lee (2016–2019);
Ki-chang Kwon (2019–2021)

РЕСПУБЛІКА КУБА
Republic of Cuba

Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
15.04.2020

НАТАЧА ДІАС АГІЛЕРА
Natacha Díaz Aguilera

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Діогенес Ернандес Асторґа (1992–1994);
Серхіо Лопес Бріель (1994–1999);
Хосе Діонісіо Пераса Чапо (1999–2004);
Хуліо Антоніо Ґармендія Пенья (2004–2008);
Фелікс Леон Карбальо (2008–2012);
Ернесто Антоніо Сенті Даріас (2012–2016)
Тимчасові повірені у справах
Оскар Сантана Леон (2016–2018);
Натача Діас Агілера (2018-2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Diógenes Hernández Astorga (1992–1994);
Sergio López Briel (1994–1999);
José Dionisio Peraza Chapeau (1999–2004);
Julio Antonio Garmendia Peña (2004–2008);
Félix León Carballo (2008–2012);
Ernesto Antonio Sentí Darias (2012–2016)
Charge d'Affaires
Oscar Santana León (2016–2018);
Natacha Díaz Aguilera (2018–2020)

ДЕРЖАВА КУВЕЙТ
State of Kuwait

Тимчасовий повірений у справах
Chargé d'Affaires
2023

АДЕЛЬ АЛЬ-САЛХАТ
Adel Al-Salhat

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Ахмед Абдулла Аль-Мубаракі (1995–1997);
Халет Мутлак Заед Аль-Дуейлах (1998–2001);
Хафіз Мохаммед Аль-Аджмі (2001–2006);
Хамуд Юсіф Аль-Роудан (2007–2010);
Юсеф Хуссейн Аль-Кабанді (2010–2016);
Рашид Хаммад Аль-Адвані (2016–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ahmed Abdullah Al-Mubaraki (1995–1997);
Halet Mutlaq Zaed Al-Dueylah (1998–2001);
Hafiz Mohammed Al Ajmi (2001–2006);
Hamood Youssif Al-Roudhan (2007–2010);
Yousef Hussain Al-Qabandi (2010–2016);
Rashed Hammad Al-Adwani (2016–2023)

ЛАТВІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Latvia

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
01.10.2021

ІЛГВАРС КЛЯВА
Ilgvars Kļava

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Петеріс Сімсонс (1994–1997);
Петеріс Вайварс (1997–2001);
Андріс Вілцанс (2001–2007);
Атіс С'янітс (2007–2011);
Аргіта Даудзе (2011–2016);
Юріс Пойканс (2016–2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Peteris Simsons (1994–1997);
Peteris Vaivars (1997–2001);
Andris Vilcans (2001–2007);
Atis Sjanits (2007–2011);
Argita Daudze (2011–2016);
Juris Poikāns (2016–2021)

ЛИТОВСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Lithuania

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2024

ІНГА СТАНІТЄ-ТОЛОЧКЄНЄ
Inga Stanytė-Toločkienė

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ромуальдас Рамошка (1993–1996);
Вітаутас Пятрас Плєчкайтіс (1996–2001);
Вікторас Баубліс (2001–2005);
Альгірдас Кумжа (2006–2009);
Пятрас Вайтєкунас (2010–2015);
Марюс Януконіс (2015–2020);
Вальдемарас Сарапінас (2020–2024)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Romualdas Ramoshka (1993–1996);
Vytautas Petras Plechkaitis (1996–2001);
Viktoras Baublys (2001–2005);
Algirdas Kumzha (2006–2009);
Petras Vaitiekunas (2010–2015);
Marius Janukonis (2015–2020);
Valdemaras Sarapinas (2020–2024)

ЛІВАНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Lebanese Republic

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'affaires
2023

СУЕЙДАН АХМАД
Soueidan Ahmad

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Юсеф Садака (2005–2013);
Клод Аль Хажаль (2013–2017);
Алі Дахер (2018–2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Youssef Sadaka (2005–2013);
Claude Al Hajal (2013–2017);
Ali Daher (2018–2023)

ЛІВІЯ
Libya

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2023

ОСАМА М.А. АБЛГАСЕМ
Osama M.A. Ablgasem

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Аль-Седдіг Мохаммед Аль-Шібані-Аль-Гвері (2002–2008);
Фейсал Атія М. Альшаарі (2008–2012);
Салех Кадум (2012–2013);
Мохамед Салахеддін Нуреддін Шеллі (2014–2018);
Ахмед М. А. Табулі (2018–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Алхаді І. А. Асбає (2013–2014);
Абдуразак М. С. Граді (2019–2020);
Мохадеб М. А. Гхетон (2020);
Адел О.А.Бенісса (2020–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Al-Seddig Mohammed Al-Shibani-Al-Gveri (2002–2008);
Feisal Atiya M. Alshaari (2008–2012);
Saleh Kadoum (2012–2013);
Mohamed Salaheddin Nureddin Shelli (2014–2018);
Ahmed M. A. Tabuli (2018–2019);
Chargé d'Affaires:
Alhadi I. A. Asbaie (2013–2014);
Abdurazak M. S. Grady (2019–2020);
Mohadeb M. A. Gheton (2020);
Adel O.A.Benissa (2020–2023)

РЕСПУБЛІКА ПІВНІЧНА МАКЕДОНІЯ
Republic of North Macedonia

Тимчасова повірена у справах
Chargé d'Affaires
2023

АНТОАНЕТА РУШКОВА КРЧЕВІНАЦ
Antoaneta Rushkova Krchevinac

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Владо Блажевскі (1997–2003);
Мартін Гулескі (2003–2008);
Ілія Ісайловскі (2008–2009);
Ацо Спасеноскі (2010–2014);
Столе Змейкоскі (2014–2018);
Крум Ефремов (2019–2023);
Тимчасова повірена у справах
Антоанета Рушкова Крчевінац (2018–2019)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Vlado Blazhevski (1997–2003);
Martin Guleski (2003–2008);
Iliya Isailovski (2008–2009);
Aco Spasenoski (2010–2014);
Stole Zmejkoski (2014–2018);
Krum Efremov (2019–2023);
Chargé d'Affaires
Antoaneta Rushkova Krchevinac (2018–2019)

МАЛАЙЗІЯ
Malaysia

Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка в Польщі (відповідальна за справи України)
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary to Poland (responsible for Ukrainian issues)

ДАТО' ШІТРА ДЕВІ РАМІЯ
Dato Chitra Devi Ramiah

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Амінахтун Хаджі А. Карім (2005–2008);
Дато Абдула Сані Омар (2008–2011);
Чуа Теонг Бан (2011–2015);
Датук Аюф Бін Бачі (2016–2018);
Дато Раджа Реза Раджа Заіб Ша (2018–2021);
Тимчасова повірена у справах
Фаділа Дауд (2021–2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Aminahtun Hadji A. Karim (2005–2008);
Dato' Abdullah Sani Omar (2008–2011);
Chuah Teong Ban (2011–2015);
Datuk Ayauf Bin Bachi (2016–2018);
Dato' Raja Reza Raja Zaib Shah (2018–2021);
Chargé d'Affaires, a.i.
Fadhilah Daud (2021–2023)

СУВЕРЕННИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ОРДЕН ГОСПІТАЛЬЄРІВ СВЯТОГО ІОАННА ЄРУСАЛИМСЬКОГО, РОДОСУ І МАЛЬТИ
Sovereign Military Hospitaller Order of Saint John of Jerusalem of Rhodes and of Malta

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
11.09.2014

АНТОНІО ГАЗЗАНТІ ПУЛЬЄЗЕ ДІ КОТРОНЕ
Antonio Gazzanti Pugliese di Cotrone

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Пауль Фрідріх фон Фурхерр (2008–2014)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Paul Friedrich von Fuhrherr (2008–2014)

КОРОЛІВСТВО МАРОККО
Kingdom of Morocco

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
19.07.2018

ФАУЗ ЕЛЬ АШШАБІ
Faouz El Achchabi

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Мохамед Азгар (2000–2004);
Абдельжаліль Саубрі (2004–2013);
Міна Тунсі (2013–2018)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Mohamed Azhar (2000–2004);
Abdeljalil Saubri (2004–2013);
Mina Tounsi (2013–2018)

МЕКСИКАНСЬКІ СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ
United Mexican States

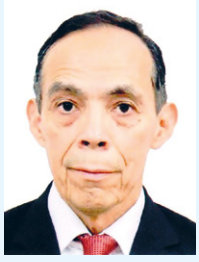

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2024

АУДЕНСІО КОНТРЕРАС ГОНСАЛЕС
Audencio Contreras Gonzalez

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Беренісе Рендон Талавера (2009–2014);
Марія Луїза Беатріс Лопес Гаргальо
(2015–2019);
Ольга Беатріс Гарсія Гійен (2019–2024);
Тимчасові повірені у справах:
Сесар Окаранса Кастаньєда (2005–2009);
Карлос Валера Пауліно (2014–2015);
Даніель Домінгес Канту (2015–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Berenice Rendón Talavera (2009–2014);
Maria Luisa Beatriz Lopez Gargallo
(2015–2019);
Olga Beatriz García Guillén (2019–2024);
Charge d`Affaires:
Cesar Ocaranza Castañeda (2005–2009);
Carlos Valera Paulino (2014–2015);
Daniel Domingues Cantú (2015–2019)

РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА
Republic of Moldova

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
02.06.2022

ВАЛЕРІУ КІВЕРЬ
Valeriu Chiveri

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Іон Боршевич (1993–1994);
Іон Руссу (1994–1998);
Олексій Андрієвські (1999–2002);
Ніколає Черномаз (2003–2005);
Міхаіл Лаур (2005–2006);
Серджіу Статі (2006–2008);
Ніколає Гуменний (2008–2009);
Іон Стевіле (2010–2015);
Руслан Болбочан (2015–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Еуджен Карас (2008);
Ніколає Мийня (2009–2010, 2021–2022);
Олег Хинку (2015)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ion Borshevich (1993–1994);
Ion Russu (1994–1998);
Oleksiy Andrievski (1999–2002);
Nikolae Chernomaz (2003–2005);
Mikhail Laur (2005–2006);
Sergio Statti (2006–2008)
Nikolae Humennyi (2008–2009);
Ion Stavila (2010–2015);
Ruslan Bolbocean (2015–2021);
Chargé d'Affaires:
Eudjen Karas (2008);
Nikolae Myinea (2009–2010, 2021–2022);
Oleg Khynku (2015)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІГЕРІЯ
Federal Republic of Nigeria

Тимчасова Повірена у справах
Charge d'Affairs a.i
17.11.2023

ACIMABE. I. ДІРІСУ
Asimawe. I. Dirisu

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Альфред Джон Нанна (2000–2004);
Аджуру Ігнатіус Хекайре (2004–2008);
Ібрагім Пада Касай (2008–2012);
Франк Нгозі Ісох (2012–2014);
Шіна Фатай Алеге (2021–2023);
Тимчасові повірені у справах:
Афолабі Джуліус Адефідіпе (2014–2016);
Естер Джоел Сансува (2016–2019);
Мартін Сенком Адаму (2019–2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Alfred John Nanna (2000–2004);
Ajuru Ignatius Hekaire (2004–2008);
Ibrahim Pada Kasai (2008–2012);
Frank Ngozi Isoh (2012–2014);
Shina Fatai Alega (2021–2023);
Chargé d'Affaires:
Afolabi Dzhulius Adefidipe (2014–2016);
Esther Joel Sunsuwa (2016–2019);
Martin Senkom Adamu (2019–2021)

КОРОЛІВСТВО НІДЕРЛАНДИ
Kingdom of the Netherlands

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
2024

АЛЛЕ ТАММО СІТСЕ ДОРХАУТ
Alle Tammo Sytse Dorhout

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Роберт Герман Серрі (1992–1996);
Онно Хаттінга Ван'т Сант (1997–2001);
Монік Патрісія Антуанетта Франк (2001–2004);
Рон Келлер (2005–2009);
Пітер Ян Волтерс (2009–2013);
Кейс Ян Рене Кломпенхаувер (2013–2017);
Ед Хукс (2018–2019);
Йеннес Де Мол (2019–2024);
Тимчасові повірені у справах:
Адріан Кван'єр (1996–1997);
Віллем Барон Бентінк ван Схоонгейтен (2004–2005)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Robert Herman Serry (1992–1996);
Onno Hattinga Van't Sant (1997–2001);
Monique Patricia Antoinette Frank (2001–2004);
Ron Keller (2005–2009);
Pieter Jan Wolthers (2009–2013);
Kees Jan René Klompenhouwer (2013–2017);
Ed Hoeks (2018–2019);
Jennes de Mol (2019–2024);
Chargé d'Affaires:
Andrian Quanier (1996–1997);
Willem Baron Bentinck van Schoonheten (2004–2005)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІМЕЧЧИНА
Federal Republic of Germany

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
17.08.2023

МАРТІН ЄҐЕР
Martin Jäger

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Геннеке Ґраф фон Бассевітц (1992–1993);
Александер Арно (1993–1996);
Ебергард Гайкен (1996–2000);
Дітмар Ґергард Штюдеманн (2000–2006);
Райнгард Шеферс (2006–2008);
Ганс-Юрґен Гаймзьот (2008–2012);
Крістоф Вайль (2012–2016);
Ернст Райхель (2016–2019);
Анка Фельдгузен (2019–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Hennecke Graf von Bassewitz (1992–1993);
Alexander Arnot (1993–1996);
Eberhard Heyken (1996–2000);
Dietmar Gerhard Stüdemann (2000–2006);
Reinhard Schäfers (2006–2008);
Hans-Jürgen Heimsoeth (2008–2012);
Christof Weil (2012–2016);
Ernst Reichel (2016–2019);
Anka Feldhusen (2019–2023)

КОРОЛІВСТВО НОРВЕГІЯ
Kingdom of Norway

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
21.06.2023

ХЕЛЕНЕ САНД АНДРЕСЕН
Helene Sand Andresen

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ойвінд Нордслеттен (1992–1996);
Андерс Хельсет (1997–2000);
Йостейн Бернхардсен (2001–2006);
Олав Берстад (2006–2011);
Йон Елведал Фредріксен (2011–2016);
Уле Тер'є Хорпестад (2016–2020);
Ерік Сведал (2020–2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Øyvind Nordsletten (1992–1996);
Anders Helseth (1997–2000);
Jostein Bernhardsen (2001–2006);
Olav Berstad (2006–2011);
Jon Elvedal Fredriksen (2011–2016);
Ole Terje Horpestad (2016–2020);
Erik Svedahl (2020–2023)

ОБ'ЄДНАНІ АРАБСЬКІ ЕМІРАТИ
United Arab Emirates

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
02.03.2017

САЛЕМ АХМЕД АЛЬ-КААБІ
Salem Ahmed AlKaabi

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Абдулсалям Хареб Обайд Аль-Румейті
(2013–2017)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Abdulsalam Hareb Obaid Al Romaithi
(2013–2017)

ІСЛАМСЬКА РЕСПУБЛІКА ПАКИСТАН
Islamic Republic of Pakistan

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
07.06.2023

НАДІР ХАН
Nadir Khan

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Тарік Фарук Мірза (1997–2000);
Шамун Алам Хан (2000–2003);
Таджул Хак (2004–2007);
Газанфар Алі Хан (2007–2010);
А.Н. Салім Мела (2010–2012);
Ваджахат Алі Муфті (2013–2015);
Атар Аббас (2015–2017);
Захід Мубашир Шейх (2018–2020);
Ноель Ізраїль Хохар (2020–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Вакар Ахмад (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Tariq Farouq Mirza (1997–2000);
Shamoon Alam Khan (2000–2003);
Taj ul Haq (2004–2007);
Ghazanfar Ali Khan (2007–2010);
A.N. Saleem Mela (2010–2012);
Wajahat Ali Muftee (2013–2015);
Athar Abbas (2015–2017);
Zahid Mubashir Sheikh (2018–2020);
Noel Israel Khokhar (2020–2022);
Chargé d'Affaires
Waqar Ahmad (2017–2018)

ПАЛЕСТИНА
Palestine

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
29.05.2020

ХАШЕМ ДАДЖАНІ
Hashem Dajani

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Валід Закут (2001–2005);
Халід Арікат (2006–2010);
Мохаммед Аль-Асаад (2010–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Нідаль Ель-Котоб (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Valid Zakut (2001–2005);
Khalid Arikat (2006–2010);
Mohammed Alasaad (2010–2019);
Chargé d'Affaires
Nidal Alqottob (2019–2020)

ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of South Africa

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
10.11.2023

ШУЕЙБ КАСУ
Shoayb Casoo

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Діон фан Скуер (1993–1995);
Пітер фан Рензбург Хуесен (1996–1998);
Деларей фан Тондер (1999–2004);
Ашраф Сентсо (2004–2007);
Андріс Фентер (2008–2012);
Чупу Стенлі Матабата (2012–2013);
Крістіаан Альбертус Бассон (2014–2018);
Андре Йоханнес Гроєневальд (2019–2023);
Тимчасові повірені у справах:
Ілія дю Буіссон (1995–1996);
Девід де Вільє дю Буіссон (1998–1999);
Тандо Даламба (2013–2014);
Номонді Мджолі (2018–2019)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Dion van Schoor (1993–1995);
Peter van Rensburg Goosen (1996–1998);
Delarey van Tonder (1999–2004);
Ashraf Sentso (2004–2007);
Andries Venter (2008–2012);
Stanley Chupu Mathabatha (2012–2013);
Christiaan Albertus Basson (2014–2018);
André Johannes Groenewald (2019–2023);
Chargé d'Affaires:
Ilia du Buisson (1995–1996);
David de Vilie du Buisson (1998–1999);
Thando Dalamba (2013–2014);
Nomonde Mjoli (2018–2019)

РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА
Republic of Poland

Тимчасова повірена у справах
Charge d'Affairs a.i
2024

АҐНЄШКА ҐУРАЛЬСКА
Agnieszka Góralska

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Єжи Козакєвіч (1992–1997);
Єжи Бар (1997–2001);
Марек Зюлковскі (2001–2005);
Яцек Ключковскі (2005–2010);
Генрик Літвін (2011–2016);
Ян Пєкло (2016–2019);
Бартош Ціхоцький (2019–2023);
Ярослав Ґузи (2024);
Тимчасова повірена у справах
Аґнєшка Ґуральска (2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Jerzy Kozakiewicz (1992–1997);
Jerzy Bahr (1997–2001);
Marek Ziółkowski (2001–2005);
Jacek Kluczkowski (2005–2010);
Henryk Litwin (2011–2016);
Jan Piekło (2016–2019);
Bartosz Cichocki (2019–2023);
Jarosław Guzy (2024);
Charge d'Affairs a.i
Agnieszka Góralska (2023)

ПОРТУГАЛЬСЬКА РЕСПУБЛІКА
Portuguese Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
29.05.2020

АНТОНІУ ВАШКУ ДА КУНЬЯ І ЛОРЕНА АЛВЕШ МАШАДУ
António Vasco da Cunha e Lorena Alves Machado

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Мануел Корте-Реал (1993–1998);
Антоніу ді Фарія і Майя (1999–2001);
Педру Мануел Сарменту
ді Вашконселуш-і-Каштру (2001–2004);
Жузе Мануел Пессанья Вієгас (2004–2008);
Маріу Жезуш душ Сантуш (2009–2014);
Марія Кріштіна Серпа ди Алмейда (2014–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Manuel Côrte-Real (1993–1998);
António de Faria e Maia (1999–2001);
Pedro Manuel Sarmento de Vasconcelos e Castro
(2001–2004);
José Manuel Pessanha Viegas (2004–2008);
Mário Jesus dos Santos (2009–2014);
Maria Cristina Serpa de Almeida (2014–2019)

РУМУНІЯ
Romania

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
17.08.2022

АЛЕКСАНДРУ-ВІКТОР МІКУЛА
Alexandru-Victor Micula

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Іон Бістреану (1993–1998);
Міхай Дінуку (1998–1999);
Александру Корня (2000–2005);
Траян-Лауренцю Христя (2005–2010);
Корнел Іонеску (2010–2016);
Крістіан-Леон Цуркану (2016–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Леонтін Пастор (1992–1993);
Корнел Іонеску (1999–2000)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ion Bistreanu (1993–1998);
Mihai Dinucu (1998–1999);
Alexandru Cornea (2000–2005);
Traian-Laurenţiu Hristea (2005–2010);
Cornel Ionescu (2010–2016);
Cristian-Leon Ţurcanu (2016–2022);
Chargé d'Affaires:
Leontin Pastor (1992–1993);
Cornel Ionescu (1999–2000)

КОРОЛІВСТВО САУДІВСЬКА АРАВІЯ
Kingdom of Saudi Arabia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
30.07.2020

МОХАММЕД СУЛАЙМАН АЛЬМУСГЕР АЛЬЖЕБРІН
Mohammed Sulaiman Almussher Aljebreen

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Джудія Алхазал (2010–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Мохаммад Алангрі (2019–2020)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Judiya Alhathal (2010–2019);
Chargé d'Affaires
Mohammad Alangri (2019–2020)

РЕСПУБЛІКА СЕРБІЯ
Republic of Serbia

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Горан Алексич (2005–2009);
Душан Лазич (2009–2013);
Раде Булатович (2013–2020);
Аца Йованович (2020–2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Goran Aleksich (2005–2009);
Dusan Lazic (2009–2013);
Rade Bulatović (2013–2020);
Aca Jovanovic (2020–2023)

СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА
Slovak Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2024

ПАВЕЛ ВІЗДАЛ
Pavel Vízdal

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Роберт Гаренчар (1993–1995);
Йозеф Мігаш (1995–1996);
Василь Грівна (1999–2005);
Урбан Руснак (2005–2009);
Павол Гамжік (2009–2014);
Юрай Сівачек (2014–2018);
Марек Шафін (2018–2024);
Тимчасова повірена у справах
Ольга Мігалікова (1996–1999)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Robert Harenčár (1993–1995);
Jozef Migaš (1995–1996);
Vasiľ Grivna (1999–2005);
Urban Rusnák (2005–2009);
Pavol Hamžík (2009–2014);
Juraj Siváček (2014–2018);
Marek Šafin (2018–2024);
Chargé d'Affaires
Oľga Miháliková (1996–1999)

РЕСПУБЛІКА СЛОВЕНІЯ
Republic of Slovenia

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
27.09.2023

МАТЕЯ ПРЕВОЛЬШЕК
Mateja Prevolšek

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Прімож Шеліго (2004–2008);
Наташа Прах (2014–2018);
Томаж Менцін (2019–2023);
Тимчасові повірені у справах:
Боріс Голе (2008–2010);
Наташа Прах (2010–2014);
Матея Крачун (2018–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Primož Šeligo (2004–2008);
Nataša Prah (2014–2018);
Tomaž Mencin (2019–2023);
Chargé d'Affaires a.i.:
Boris Gole (2008–2010);
Nataša Prah (2010–2014);
Mateja Kračun (2018–2019)

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ
United States of America

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
02.06.2022

БРІДЖЕТ ЕНН БРІНК
Bridget Ann Brink

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Роман Попадюк (1992–1993);
Вільям Грін Міллер (1993–1998);
Стівен Карл Пайфер (1998–2000);
Карлос Паскуаль (2000–2003);
Джон Гербст (2003–2006);
Вільям Б. Тейлор Дж. (2006–2009);
Джон Ф. Теффт (2009–2013);
Джеффрі Р. Пайєтт (2013–2016);
Марі Йованович (2016–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Вільям Б. Тейлор Дж. (2019–2020);
Крістіна Квін (2020–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Roman Popadiuk (1992–1993);
William Green Miller (1993–1998);
Steven Carl Pifer (1998–2000);
Carlos Pascual (2000–2003);
John Herbst (2003–2006);
William B. Taylor Jr. (2006–2009);
John F. Tefft (2009–2013);
Geoffrey R. Pyatt (2013–2016);
Marie Yovanovitch (2016–2019);
Chargé d'Affaires:
William B. Taylor Jr. (2019–2020);
Kristina Kvien (2020–2022)

РЕСПУБЛІКА СУДАН
Republic of the Sudan

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'affaires a.i
2023

РОДВАН ОСМАН САІД ІБРАГІМ
Rodwan Osman Said Ibrahim

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Анас Ельтаєб Ельгаілані Мустафа (2013–2017);
Мохамед Еїса Ісмаїл Дахаб (2018–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Осама Алі Саріх Рабіх (2017);
Окаша Ельдов Мохаммед Ельмахі (2021–2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Anas Eltayeb Elgailani Mustafa (2013–2017);
Mohamed Eisa Ismail Dahab (2018–2021);
Chargé d'Affaires:
Osama Ali Sarih Rabih (2017);
Okasha Eldow Mohammed Elmahi (2021–2023)

РЕСПУБЛІКА ТАДЖИКИСТАН
Republic of Tadjikistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
11.12.2020

ДАВЛАТАЛІ НАЗРІЗОДА
Davlatali Nazrizoda

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Сафар Сафаров (2001–2007);
Абдулмаджид Достієв (2008–2010);
Шухрат Султонов (2010–2015);
Файзулло Холбобоєв (2015–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Safar Safarof (2001–2007);
Abdulmajid Dostiev (2008–2010);
Shukhrat Sultonov (2010–2015);
Fayzullo Kholboboev (2015–2020)

РЕСПУБЛІКА ТУРЕЧЧИНА
The Republic of Türkiye

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
10.11.2023

МУСТАФА ЛЕВЕНТ БІЛЬГЕН
Mustafa Levent Bilgen

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Аджар Гермен (1992–1997);
Альп Караосманоглу (1997–2001);
Алі Більге Джанкорель (2001–2005);
Ердоган Шеріф Ішджан (2005–2009);
Ахмет Бюлент Меріч (2009–2012);
Мехмет Самсар (2012–2014);
Йонет Дж. Тезель (2014–2019);
Ягмур Ахмет Гюльдере (2019–2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Acar Germen (1992–1997);
Alp Karaosmanoğlu (1997–2001);
Ali Bilge Cankorel (2001–2005);
Erdoğan Şerif İşcan (2005–2009);
Ahmet Bülent Meriç (2009–2012);
Mehmet Samsar (2012–2014);
Yönet C. Tezel (2014–2019);
Yağmur Ahmet Güldere (2019–2023)

ТУРКМЕНИСТАН
Turkmenistan

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
20.01.2020

ТОЙЛИ АТАЄВ
Toyly Atayev

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Недірмамед Аловов (1995–1999);
Аман-Гельди Байрамов (1999–2005);
Нурберди Аманмурадов (2010–2018);
Тимчасовий повірений у справах
Какаджан Сапаралієв (2019)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Nedirmamed Alovov (1995–1999);
Aman Geldi Bairamov (1999–2005);
Nurberdy Amanmuradov (2010–2018);
Chargé d'Affaires
Kakajan Saparaliyev (2019)

УГОРЩИНА
Hungary

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
27.09.2023

АНТАЛ ХЕІЗЕР
Antal Heizer

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Андраш Палді (1992);
Іштван Варга (1992–1995);
Лоранд Тот (1995–1997);
Янош Кішфалві (1997–2001);
Ференц Контра (2001–2002);
Янош Тот (2003–2007);
Андраш Баршонь (2007–2010);
Міхаль Баєр (2011–2014);
Д-р Ерно Кешкень (2014–2018);
Іштван Ійдярто (2018–2023);
Тимчасовий повірений у справах
Міклош Шандор Мороц (2010–2011)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Páldi András (1992);
Varga István (1992–1995);
Dr. Tóth Lóránd (1995–1997);
Kisfalvi János (1997–2001);
Kontra Ferenc (2001–2002);
Tóth János (2003–2007);
Bársony András (2007–2010);
Mihály Bayer (2011–2014);
Dr. Ernő Keskeny (2014–2018);
István Íjgyártó (2018–2023);
Chargé d'Affaires
Mórócz Miklós Sándor (2010–2011)

РЕСПУБЛІКА УЗБЕКИСТАН
Republic of Uzbekistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
11.12.2020

АЛІШЕР АНВАРОВИЧ КУРМАНОВ
Alisher Kurmanov

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Шамансур Шахалілович Шахалілов (1999–2003);
Равшанбек Азадбекович Алімов (2003–2006);
Ілхом Уткурович Хайдаров (2006–2009);
Алішер Хабібуллаєвич Абдуалієв (2012–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Алішер Анварович Агзамходжаєв (1996-1998);
Батир Пулатович Юсупов (2009–2012);
Баходир Юлдашевич Ібрагімов (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Shamansur Shahalilov (1999–2003);
Ravshanbek Alimov (2003–2006);
Ilhom Haidarov (2006–2009);
Alisher Abdualiev (2012–2019);
Chargé d'Affaires:
Alisher Ahzamhodzhayev (1996-1998);
Batyr Pulatovych Yusupov (2009–2012);
Bakhodir Ibragimov (2019–2020)

ФІНЛЯНДСЬКА РЕСПУБЛІКА
Republic of Finland

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2024

ТАР'Я ФЕРНАНДЕС
Tarja Fernández

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ерік Ульфстедт (1993–1996);
Мартті Ісоаро (1996–2000);
Тімо Юхані Репо (2000–2003);
Лаура Рейніля (2003–2007);
Крістер Міккелссон (2007–2011);
Ар'я Макконен (2011–2015);
Юха Віртанен (2015–2019);
Пяйві Лайне (2019–2022);
Яакко Лехтовірта (2022–2024)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Erik Ulfstedt (1993–1996);
Martti Isoaro (1996–2000);
Timo Juhani Repo (2000–2003);
Laura Reinilä (2003–2007);
Christer Michelsson (2007–2011);
Arja Makkonen (2011–2015);
Juha Virtanen (2015–2019);
Päivi Laine (2019–2022);
Jaakko Lehtovirta (2022–2024)

ФРАНЦУЗЬКА РЕСПУБЛІКА
French Republic

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
27.09.2023

ГАЕЛЬ ВЕСЬЄР
Gaël Veyssière

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Юг Перне (1992–1993);
Мішель Песік (1993–1995);
Домінік Шасар (1995–1997);
Паскаль Фієскі (1997–2001);
Філіп де Сюремен (2002–2005);
Жан-Поль Везіан (2005–2008);
Жак Фор (2008–2011);
Ален Ремі (2011–2015);
Ізабель Дюмон (2015–2019);
Етьєн Де Понсен (2019–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Hugues Pernet (1992–1993);
Michel Peissik (1993–1995);
Dominique Chassard (1995–1997);
Pascal Fieschi (1997–2001);
Philippe de Suremain (2002–2005);
Jean-Paul Veziant (2005–2008);
Jacques Faure (2008–2011);
Alain Remy (2011–2015);
Isabelle Dumont (2015–2019);
Etienne de Poncins (2019–2023)

РЕСПУБЛІКА ХОРВАТІЯ
Republic of Croatia

Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
16.05.2019

АНІЦА ДЖАМИЧ
Anica Djamić

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Івіца Трнокоп (1992);
Онесін Цвітан (1992–1995);
Джуро Відмарович (1995–1999);
Мар'ян Комбол (1999–2000);
Маріо Миколіч (2002–2006);
Желько Кірінчич (2007–2012);
Томіслав Відошевіч (2012–2018);
Тимчасові повірені у справах:
Мірко Танкосіч (2000–2002);
Кармен Флоршіц (2018–2019)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ivica Trnokop (1992);
Onesin Cvitan (1992–1995);
Djuro Vidmarovic (1995–1999);
Marjan Kombol (1999–2000);
Mario Mikolic (2002–2006);
Zeljko Kirincic (2007–2012);
Tomislav Vidosevic (2012–2018);
Chargé d'Affaires:
Mirko Tankosić (2000–2002);
Carmen Floršic (2018–2019)

ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА
Czech Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
10.11.2023

РАДЕК ПЕХ
Radek Pech

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Павел Маша (1993–1997);
Йозеф Врабець (1997–2002);
Карел Штіндл (2002–2007);
Ярослав Башта (2007–2010);
Іван Почух (2011–2016);
Радек Матула (2017–2023);
Тимчасові повірені у справах:
Вітєзслав Півонька (2010–2011);
Зденька Цаісова (2016–2017)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Pavel Máša (1993–1997);
Josef Vrabec (1997–2002);
Karel Štindl (2002–2007)
Jaroslav Bašta (2007–2010);
Ivan Počuch (2011–2016);
Radek Matula (2017–2023);
Chargé d`Affaires:
Vítězslav Pivoňka (2010–2011);
Zdeňka Caisová (2016–2017)

ЧОРНОГОРІЯ
Montenegro

Тимчасова повірена
у справах
Chargé
d'Affaires a.i.
12.01.2024

БОРЯНКА СИМІЧЕВИЧ
Borjanka Simicevic

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Любомир Мішурович (2016–2020);
Драгіца Понорац (2020–2023);
Тимчасові повірені у справах:
Іванна Булатович (2020);
Мирослав Радоїчич (2023)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ljubomir Misurovic (2016–2020);
Dragica Ponorac (2020–2023);
Chargé d'Affaires:
Ivana Bulatovic (2020);
Miroslav Radojičić (2023)

ШВЕЙЦАРСЬКА КОНФЕДЕРАЦІЯ
Swiss Confederation

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
21.06.2023

ФЕЛІКС БАУМАНН
Félix Baumann

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Армен Каммер (1993–1996);
Сільвія Паулі (1996–1999);
Жан-Франсуа Каммер (2000–2005);
Крістіан Феслер (2005–2007);
Георг Цублер (2007–2011);
Крістіан Шьоненбергер (2011–2015);
Гійом Шойрер (2015–2019);
Клод Вільд (2019–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Armen Kammer (1993–1996);
Sylvia Pauli (1996–1999);
Jean-Francois Kammer (2000–2005);
Christian Fesler (2005–2007);
Georg Zubler (2007–2011);
Christian Schoenenberger (2011–2015);
Guillaume Scheurer (2015–2019);
Claude Wild (2019–2023)

ШВЕЦІЯ
Sweden

Надзвичайний і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
17.08.2023

МАРТІН ОБЕРГ
Martin Åberg

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Мартін Халлквіст (1992–1996);
Йоран Сігурд Якобссон (1996–2000);
Свен Улоф Оке Петерсон (2000–2004);
Йон-Крістер Оландер (2004–2009);
Стефан Гуллгрен (2009–2013);
Андреас фон Бекерат (2013–2016);
Мартін Хагстрьом (2016–2019);
Тобіас Тиберг (2019–2023)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Martin Halkquist (1992–1996);
Joran Sigurd Jacobson (1996–2000);
Sven Olof Åke Peterson (2000–2004);
John Christer Åhlander (2004–2009);
Stefan Gullgren (2009–2013);
Andreas von Beckerath (2013–2016);
Martin Hagström (2016–2019);
Tobias Thyberg (2019–2023)

ЯПОНІЯ
Japan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
09.12.2021

КУНІНОРІ МАЦУДА
Kuninori Matsuda

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Суміо Едамура (1992–1993);
Шоджі Суедзава (1993–1996);
Юджі Курокава (1996–1999);
Хітоші Хонда (1999–2002);
Кішічіро Амае (2002–2005);
Муцуо Мабучі (2005–2008);
Тадаші Ідзава (2008–2011);
Тоічі Саката (2011–2014);
Шіґекі Сумі (2014–2019);
Такаші Кураі (2019–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Sumio Edamura (1992–1993);
Shoji Suezawa (1993–1996);
Yuji Kurokawa (1996–1999);
Hitoshi Honda (1999–2002);
Kishichiro Amae (2002–2005);
Mutsuo Mabuchi (2005–2008);
Tadashi Izawa (2008–2011);
Toichi Sakata (2011–2014);
Shigeki Sumi (2014–2019);
Takashi Kurai (2019–2021)

Представники України при міжнародних організаціях

Representatives of Ukraine to International Organisations

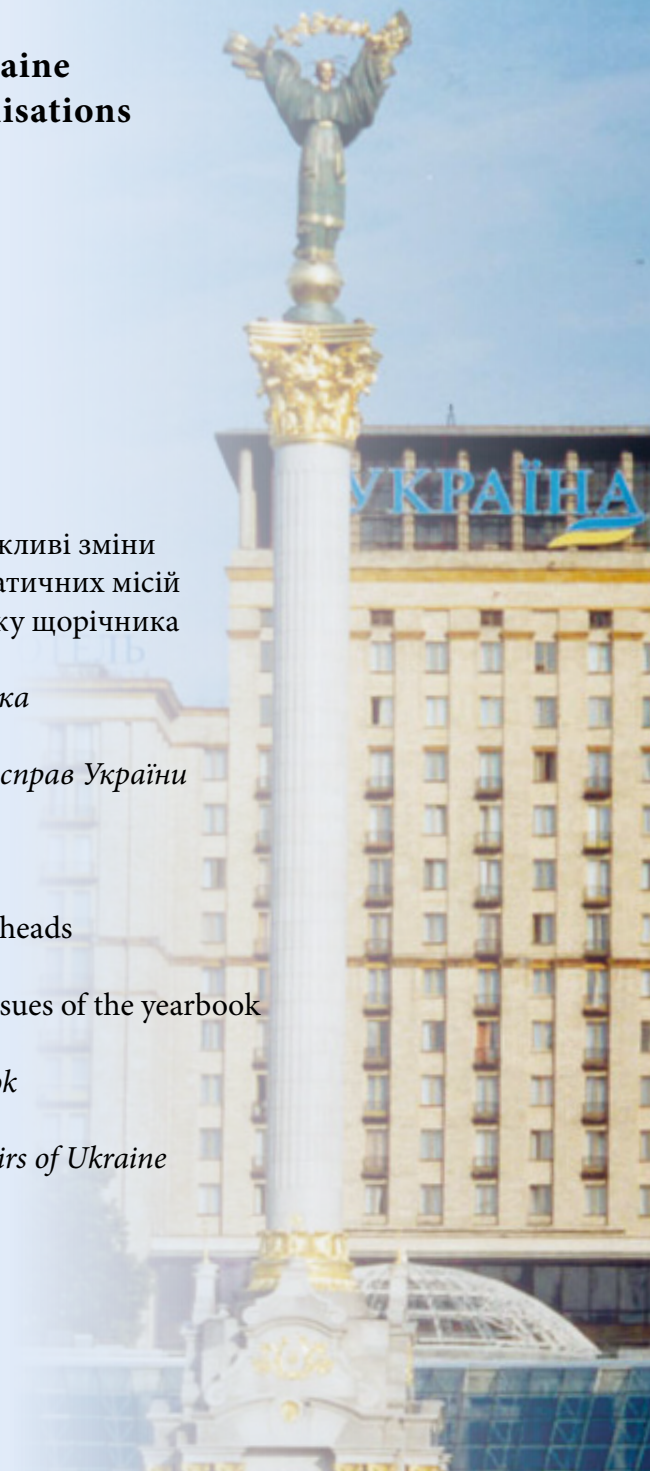

Відомості станом
на 01 серпня 2024 року. Можливі зміни
в складі керівників дипломатичних місій
будуть у наступному випуску щорічника

Під час підготовки щорічника
використано матеріали
Міністерства закордонних справ України

Data as of 1 August 2024.
Possible changes in the list of heads
of diplomatic missions
will be provided in the next issues of the yearbook

The preparation of the yearbook
was informed by materials
of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

МІСІЯ УКРАЇНИ ПРИ НАТО
Mission of Ukraine to NATO

ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ
Mission of Ukraine to the European Union

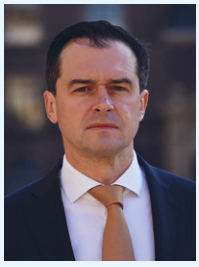

Представник України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії
Head of the Mission of Ukraine to the European Union and the European Atomic Energy Community
2021

ВСЕВОЛОД ЧЕНЦОВ
Vsevolod Chentsov

ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ ВІДДІЛЕННІ ООН ТА ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ У ЖЕНЕВІ
Permanent Mission of Ukraine to the UN Office and other International Organizations in Geneva

Постійна представниця України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві (Швейцарія)
Permanent Representative of Ukraine to the UN Office and other international organizations in Geneva (Switzerland)
2021

ЄВГЕНІЯ ФІЛІПЕНКО
Yevheniia Filipenko

ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ РАДІ ЄВРОПИ
Permanent Representation of Ukraine to the Council of Europe

Постійний представник України при Раді Європи
Permanent Representative of Ukraine to the Council of Europe
24.12.2019

БОРИС ТАРАСЮК
Borys Tarasyuk

ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ ООН
Permanent Mission of Ukraine to the United Nations

Постійний представник України при ООН
Permanent Representative of Ukraine to the UN
18.12.2019

СЕРГІЙ КИСЛИЦЯ
Sergiy Kyslytsya

ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ У ВІДНІ
Permanent Mission of Ukraine to the International Organizations in Vienna

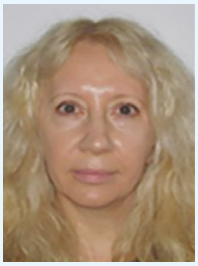

Тимчасове виконання обов'язків керівника
Chargé d'Affaires a.i.

ВІКТОРІЯ КУВШИННИКОВА
Viktoria Kuvshynnykova

ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ ЮНЕСКО
Permanent Mission of Ukraine to UNESCO

Постійний представник
Permanent Delegate
2023

ВАДИМ ОМЕЛЬЧЕНКО
Vadym Omelchenko

Представники міжнародних організацій в Україні

Representatives of International Organisations in Ukraine

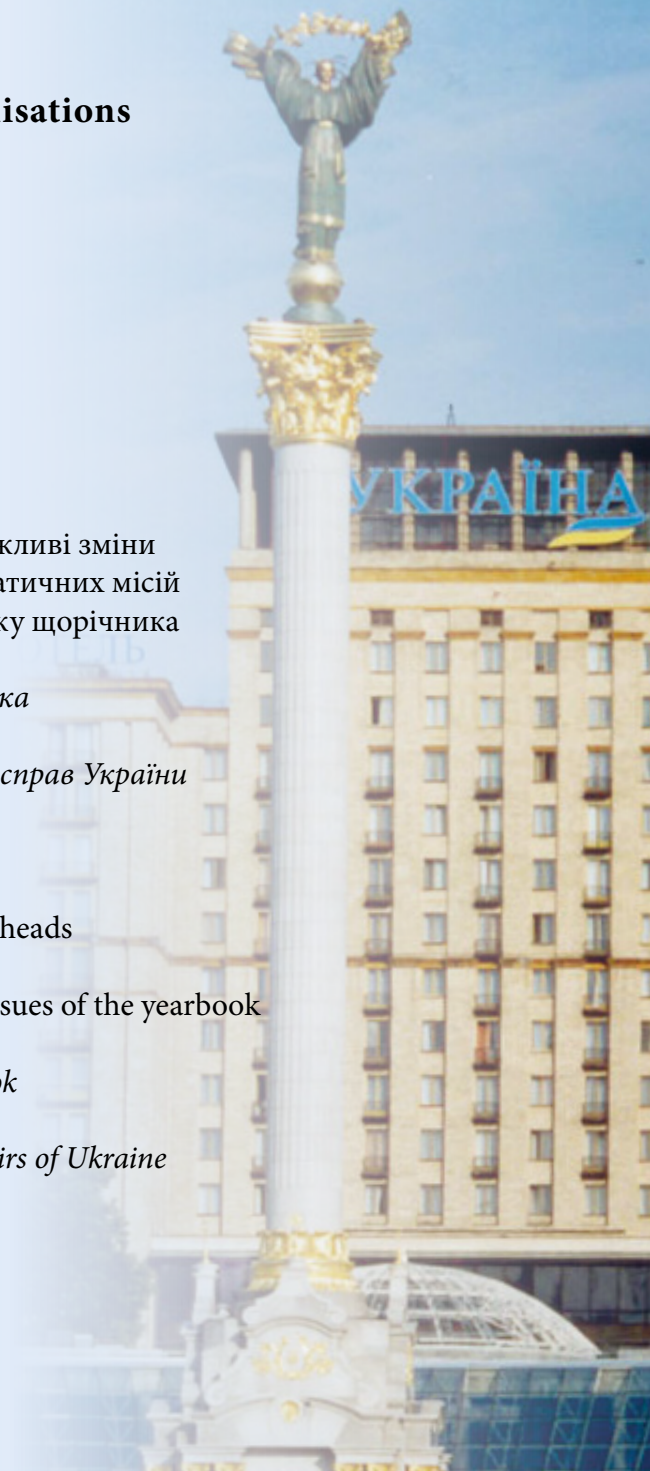

Відомості станом
на 01 серпня 2024 року. Можливі зміни
в складі керівників дипломатичних місій
будуть у наступному випуску щорічника

Під час підготовки щорічника
використано матеріали
Міністерства закордонних справ України

Data as of 1 August 2024.
Possible changes in the list of heads
of diplomatic missions
will be provided in the next issues of the yearbook

The preparation of the yearbook
was informed by materials
of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
Delegation of the European Union to Ukraine

Посол,
Голова Представництва
Ambassador,
Head of the EU Delegation

КАТАРІНА МАТЕРНОВА
Katarina Mathernova

ОФІС РАДИ ЄВРОПИ В УКРАЇНІ
Council of Europe Office in Ukraine

Голова
Офісу
Head
of Office

МАЧЕЙ ЯНЧАК
Maciej Janczak

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗА ДЕМОКРАТІЮ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК – ГУАМ
Organization for Democracy and Economic Development – GUAM

Генеральний секретар ГУАМ
GUAM Secretary General

АЛТАЙ ЕФЕНДІЄВ
Altai Efendiev

ПРЕДСТАВНИЦТВО НАТО В УКРАЇНІ
NATO Representation to Ukraine

Старший представник НАТО в Україні —
Голова Представництва НАТО в Україні
NATO Senior Representative in Ukraine —
Head of the NATO Representation to Ukraine

ПАТРІК ТЕРНЕР
Patrick Turner

ОРГАНІЗАЦІЯ З БЕЗПЕКИ ТА СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ
Organization for Security and Co-operation in Europe

Координатор проектів ОБСЄ в Україні
OSCE Project Co-ordinator in Ukraine

Спеціальний представник Головування в ОБСЄ —
Координатор проєктів ОБСЄ в Україні
Special Representative of the Chairman-In-Office —
OSCE Project Co-ordinator in Ukraine

МАРСЕЛЬ ПЕШКО
Marcel Peško

Програма підтримки ОБСЄ для України
OSCE Support Programme for Ukraine

Керівник операційної діяльності
Програми підтримки ОБСЄ для України
Chief of Operations of the OSCE
Support Programme for Ukraine

П'ЄР БОССАН
Pierre Baussand

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР (УНТЦ)
Science and Technology Center in Ukraine (STCU)

Виконавчий директор
Executive Director

КУРТІС М. БЕЛАЯЧ
Curtis M. Bjelajac

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК
European Investment Bank

Голова представництва Європейського інвестиційного банку в Україні
Head of EIB representation in Ukraine

ЖАН-ЕРІК ДЕ ЗАГОН
Jean-Erik de Zagon

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ
European Bank for Reconstruction and Development

Керуючий Директор ЄБРР в Україні та Молдові
EBRD Managing Director, Ukraine and Moldova

АРВІД ТЮРКНЕР
Arvid Tuerkner

МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА КОРПОРАЦІЯ (МФК)
International Finance Corporation (IFC)

Голова регіонального представництва МФК в Україні та Молдові
IFC Regional Manager for Ukraine and Moldova

ЛІСА КЕСТНЕР
Lisa Kaestner

МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ ФОНД (МВФ)
International Monetary Fund (IMF)

Постійний Представник МВФ
IMF Resident Representative

ВАГРАМ СТЕПАНЯН
Vahram Stepanyan

СВІТОВИЙ БАНК
World Bank

Директор Світового банку, регіон Східної Європи
Regional Country Manager, Eastern Europe

БОБ СОМ
Bob Saum

МІСІЯ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА
Mission of the International Committee of the Red Cross in Ukraine

Глава Місії
Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні
Head of Mission
of the International Committee of the Red Cross to Ukraine

ЮРГ ЕГЛІН
Jürg Eglin

МІЖНАРОДНА ФЕДЕРАЦІЯ ТОВАРИСТВ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ
Delegation of the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC)

Голова
Представництва МФТЧХ і ЧП в Україні
Head of Delegation,
Ukraine

МЕДС БРІНЧ ХАНСЕН
Mads Brinch Hansen

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ
United Nations Office in Ukraine

Координатор системи ООН,
Координатор з гуманітарних питань в Україні
UN Resident Co-ordinator,
Humanitarian Co-ordinator in Ukraine

МАТІАС ШМАЛЕ
Matthias Schmale

ВСЕСВІТНЯ ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я (ВООЗ)
World Health Organization (WHO)

Представник ВООЗ
та Глава Бюро ВООЗ в Україні
WHO Representative
and Head of the WHO Country Office in Ukraine

Д-Р ЯРНО ХАБІХТ
Dr Jarno Habicht

ДИТЯЧИЙ ФОНД ООН (ЮНІСЕФ)
United Nations Children's Fund (UNICEF)

Голова Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ)
в Україні
UNICEF Representative
to Ukraine

МУНІР МАМЕДЗАДЕ
Munir Mammadzade

МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ З МІГРАЦІЇ (МОМ), ПРЕДСТАВНИЦТВО В УКРАЇНІ
International Organization for Migration (IOM), Mission in Ukraine

Голова
Представництва
Chief
of Mission

АЛЕССІЯ СКІАВОН
Alessia Schiavon

УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА ООН У СПРАВАХ БІЖЕНЦІВ (УВКБ ООН)
United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

Представниця УВКБ ООН в Україні
UNHCR Representative in Ukraine

КАРОЛІНА ЛІНДХОЛЬМ БІЛЛІНГ
Karolina Lindholm Billing

ФОНД НАРОДОНАСЕЛЕННЯ ООН (ФН ООН)
UN Population Fund (UNFPA)

Представник ФН ООН в Україні
UNFPA Representative in Ukraine

МАССІМО ДІАНА
Massimo Diana

УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ (УВКПЛ) / МОНІТОРИНГОВА МІСІЯ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (ММПЛУ)
Office of the High Commissioner for Human Rights (UNOHCHR) / UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine (HRMMU)

Голова Моніторингової місії ООН з прав людини
Head of the UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine

ДАНІЕЛЬ БЕЛЛЬ
Danielle Bell

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ООН (ПР ООН)
United Nations Development Programme (UNDP)

Постійний представник ПРООН в Україні
Resident Representative, UNDP in Ukraine

ЯКО СІЛЬЄ
Jaco Cilliers

УПРАВЛІННЯ ООН З ОБСЛУГОВУВАННЯ ПРОЕКТІВ (ЮНОПС)
United Nations Office for Project Services (UNOPS)

Директор офісу ЮНОПС в Україні
UNOPS Ukraine Country Director

ТІМ ЛАРДНЕР
Tim Lardner

УПРАВЛІННЯ ООН З КООРДИНАЦІЇ ГУМАНІТАРНИХ СПРАВ
United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs

Голова Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГС)
Head of UN OCHA Ukraine

САРА ХІЛДІНГ ДЕР ВЕДУВЕН
Sarah Hilding der Weduwen

ПРОДОВОЛЬЧА ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ (ФАО)

Food and Agriculture Organization of the UN (FAO)

Призначений відповідальний службовець,
Голова офісу ФАО в Україні

Designated Responsible Officer,
Head of FAO Ukraine Country Office

П'ЄР ВОТЬЄ

Pierre Vauthier

СТРУКТУРА ООН З ПИТАНЬ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА РОЗШИРЕННЯ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК (СТРУКТУРА ООН ЖІНКИ)

United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women)

Представниця ООН Жінки
в Україні

Representative,
UN Women Ukraine

САБІН ФРЕЙЗЕР ГЮНЕШ

Sabine Freizer Gunes

МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ (МОП)

International Labour Organization (ILO)

Національний координатор МОП
в Україні

ILO National Coordinator
for Ukraine

СЕРГІЙ САВЧУК

Sergiy Savchuk

ПРОГРАМА «ВОЛОНТЕРИ ООН»
United Nations Volunteers Programme (UNV)

Координатор Програми Волонтери ООН в Україні
UNV Country Coordinator in Ukraine

ЮРІЙ САВКО
Yuriy Savko

ДЕПАРТАМЕНТ ООН З ПОЛІТИЧНИХ ТА МИРОБУДІВНИЧИХ ПИТАНЬ В УКРАЇНІ
UN Department of Political and Peacebuilding Affairs in Ukraine

Керівник Департаменту ООН з політичних та миробудівничих питань в Україні
Chief, UN DPPA in Ukraine

МАНУЕЛЬ ФІЛОН МОРАР
Manuel Filon Morar

ОБ'ЄДНАНА ПРОГРАМА ООН З ВІЛ/СНІД В УКРАЇНІ
Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS)

Директор ЮНЕЙДС в Україні
UNAIDS Country Director in Ukraine

РОМАН ГАЙЛЕВИЧ
Raman Hailevich

УПРАВЛІННЯ ООН З НАРКОТИКІВ І ЗЛОЧИННОСТІ
United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)

Голова Програмного Офісу Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН) в Україні
Head of the Programme Office, United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), Ukraine

ХАРШЕТ ВІРК
Harsheth Virk

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ (ОЕСР)
Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

Виконуючий обов'язки Голови Офісу Організації економічного співробітництва та розвитку в Україні
Acting Head of the OECD-Ukraine Liaison Office

МІХАЛ ФАЛЕНЧИК
Michał Faleńczyk

З електронною версією дипломатичного корпусу можна ознайомитися за QR-кодом:

You can view the e-copy of the diplomatic corps by scanning the QR code:

Степан ВІДНЯНСЬКИЙ,
доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
завідувач відділу історії міжнародних відносин
і зовнішньої політики України
Інституту історії України НАН України

«ЦЕ НЕ НАША ВІЙНА»: ПОЗИЦІЯ УГОРЩИНИ ЩОДО ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕГІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ

Анотація. У статті розглянуто еволюцію українсько-угорських відносин, які офіційно почали розбудовувати ще до розпаду СРСР. Висвітлено основні етапи співпраці та зміни в політичному діалозі між двома державами від перших зустрічей 1989 року до сучасних викликів. Виокремлено період з середини 2010-х років і поступове погіршення відносин через дискусії щодо прав угорської національної меншини в Закарпатті. Відносини України й Угорщини найбільше загострилися з початком повномасштабного російського вторгнення. У статті підкреслено амбівалентність позиції Угорщини щодо російсько-української війни, що відображено у висловлюваннях Прем'єр-міністра Віктора Орбана та деяких інших угорських політиків, угорській політиці в межах ЄС і НАТО, результатах соціальних опитувань. Висвітлено зовнішньополітичні кроки угорської влади, які впливають на стабільність і безпеку в регіоні.

Ключові слова: Угорщина, Закарпаття, Віктор Орбан, війна, санкції, пропаганда.

До середини 2010-х років українсько-угорські відносини можна було вважати зразковими з погляду європейської політики добросусідства, примирення та солідарності. Угорщина, як наголошував Надзвичайний і Повноважний Посол Угорщини в Україні (2014–2019 рр.) Ерно Кешкень, багато в чому була першою серед інших держав світу щодо налагоджування та розвитку добросусідських відносин з Україною. Ба більше, Угорщина пішла на офіційні політичні контакти з Україною (тоді Українською РСР) ще до розпаду СРСР [1].

Спочатку в грудні 1989 року до Угорської Республіки (УР) прибула українська делегація, яку очолював Міністр культури УРСР Юрій Олененко, і вперше в сучасній історії України було підписано міжнародний документ — двосторонній протокол про співробітництво сусідніх країн у сфері культури, а в серпні 1990 року Будапешт уперше з робочим візитом відвідала делегація Міністерства закордонних справ УРСР на чолі з його новопризначеним очільником Анатолієм Зленком, яку в Угорщині прийняли на вищому рівні. Першим офіційним візитом до України глави іноземної держави після того, як 16 липня 1990 року Верховна Рада УРСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет, став приїзд до Києва у вересні 1990 року Президента Угорської Республіки Арпада Гьонца, який провів переговори з Головою Верховної Ради УРСР Леонідом Кравчуком щодо багатьох питань двосторонніх відносин, у результаті яких було ухвалено Спільну заяву. У цьому важливому міжнародно-правовому документі Українська РСР та Угорська Республіка підтверджували своє прагнення підтримувати й розвивати взаємовигідну співпрацю та добросусідські відносини, що відповідають їхнім національним інтересам і не спрямовані проти третіх сторін, ґрунтуються на Статуті ООН, документах Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі, загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Це було дуже важливо з огляду на легітимацію Декларації про державний суверенітет УРСР. Сторони також заявляли про невідчужне право народів України та Угорщини визначати свій внутрішній і зовнішній статус без втручання ззовні та здійснювати свій політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток [2]. У квітні 1991 року Україну відвідала делегація Комісії у закордонних справах Державних Зборів УР, яка також взяла участь у пленарному засіданні Верховної Ради УРСР.

Нарешті, історичне значення у двосторонніх відносинах сусідніх країн мав офіційний візит Голови Верховної Ради УРСР Леоніда Кравчука до Угорщини 3 травня — 1 червня 1991 року, який був першим закордонним візитом голови українського парламенту. Тоді в угорському парламенті було підписано дев'ять важливих двосторонніх документів, які заклали фундамент договірно-правової бази угорсько-української співпраці: Декларацію про основи відносин між Угорською Республікою та Українською РСР, що розвивала і доповнювала Спільну заяву керівників двох сусідніх держав, підписану в Києві 27 вересня 1990 року, а також Консульську конвенцію, Декларацію про принципи співробітництва між Угорською Республікою і Українською РСР по забезпеченню прав національних меншин. На початку серпня 1991 року угорський міністр закордонних справ Геза Єсенський відвідав Україну у відповідь на офіційний візит свого українського колеги до Будапешту.

Тому цілком очікувано й закономірно Угорщина серед перших держав світу, слідом за Польщею і Канадою, 3 грудня 1991 року визнала незалежність України, того самого дня встановила з нею дипломатичні відносини та відкрила Посольство Угорської Республіки в Україні — перше диппредставництво іноземної держави в молодій країні. А через кілька днів, 6 грудня 1991 року, в межах свого офіційного візиту в Україну Прем'єр-міністр УР Йожеф Анталл разом з Президентом України Леонідом Кравчуком підписав базовий політичний документ двосторонніх відносин — Договір про основи добросусідства і співробітництва між двома сусідніми державами, що став першим міжнародним документом такого високого рівня, який підписала незалежна Україна. Підтвердженням успішності й інтенсивності процесу розвитку українсько-угорських відносин після розпаду СРСР була і сформована впродовж 1991–2009 років договірно-правова база співпраці України та Угорської Республіки, яка складалася з 75 міжнародних документів різного статусу — від міждержавних до міжвідомчих, які охоплювали весь діапазон співпраці в політичній, економічній, соціальній, військовій і гуманітарній сферах [3].

Але попри такий успішний початок розвитку добросусідських відносин між незалежною Україною та Угорщиною, з початку 2010-х років вони несподівано погіршилися. Це було пов'язано насамперед з дискурсом довкола прав угорської національної меншини в українському Закарпатті, вимогою надання їм права на подвійне громадянство, створення угорської національно-культурної автономії в Україні, намірами угорського уряду призначити «уповноваженого міністра, відповідального за розвиток Закарпатської області», роздаванням громадянам України паспортів Угорщини в консульствах. Ситуація особливо загострилася з ухваленням 5 вересня 2017 року закону про використання державної української мови в освітніх закладах України — Закону «Про освіту». Прояв української суб'єктності спровокував неадекватну реакцію Будапешту, що призвело до взаємної висилки дипломатів, оголошення високопосадовців персонами нон ґрата, звинувачень у втручанні у вибори та фінансуванні сепаратизму тощо. Угорщина, зокрема, на тривалий час заблокувала нормальну планову роботу Комісії Україна — НАТО, регулярно ветувала рішення ЄС щодо допомоги Україні в її спротиві російській агресії та підтримки її повноцінної європейської інтеграції.

Утім найбільшою проблемою в українсько-угорських відносинах стало особливе ставлення Угорщини до нинішньої широкомасштабної війни росії проти України, яке найкраще характеризує, на наш погляд, вислів Прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана: «Це не наша війна». Численні скандальні заяви угорського прем'єра щодо російсько-української війни та його зневажливі висловлювання щодо України загалом обурили українську

владу й суспільство, а також партнерів і союзників України у світі [4]. Наприклад, 18 лютого 2023 року В. Орбан виголосив щорічне годинне звернення до співгромадян, половина якого стосувалася повномасштабної війни росії проти України й того, чому Будапешт незгодний із санкціями й військовою допомогою Києву. Зокрема, В. Орбан заявив: «Ми є частиною західного світу, членами НАТО та Європейського Союзу, і всі там на боці війни або принаймні роблять вигляд, що це так, окрім нас». Він наголосив, що в Україні борються «не армії добра і зла, а війська двох слов'янських країн, які ведуть війну, обмежену в часі та поки що просторі», що «це їхня війна, а не наша» і що попри визнання права України на самооборону, було б неправильно ставити її інтереси вище інтересів Угорщини [5]. У квітні 2023 року Орбан висловив обурення заявою Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга під час його візиту до Києва про те, що Україна в майбутньому має стати членом Альянсу. З приводу цього важко не погодитися з думкою Президента України Володимира Зеленського, яку він висловив під час інтерв'ю журналістам скандинавських держав 29 квітня 2023 року, про те, що поведінка Угорщини та її відносини з росією не відповідають статусу члена НАТО. «Дуже дивна ситуація, чи може бути країна НАТО за Росію і проти НАТО?.. Я вважаю, що це неадекватна поведінка, — заявив український президент, додавши: — Так не може бути. Значить ти вже не союзник Альянсу. І якщо ти де-юре союзник, а де-факто працюєш проти, то ти не маєш радити Україні йти або не йти в НАТО. І ти не маєш робити перепони» [6].

Керівник адміністрації Уряду Угорщини Гергей Гуяш, своєю чергою, намагався переконати партнерів у НАТО, що росія «не загрожуватиме», якщо дозволити їй захопити Україну, та критикував заяви Польщі та держав Балтії про те, що у разі поразки України російська загроза перекинеться на них. «НАТО за жодних умов не можна дозволяти втягнути себе провокаціями у війну, і в такому разі РФ не загрожуватиме Альянсу», — стверджував угорський високопосадовець. Виправдати агресію росії намагався й колишній Міністр закордонних справ Угорщини Г. Єсенський, який приводом для нападу назвав «ставлення України до національних меншин» [7]. А один з найближчих соратників Прем'єр-міністра Угорщини, головний представник урядової пропагандистської машини Жолт Баєр просував в угорському медіа думку, що Україна є аналогом нацистської Німеччини, посилаючись на заклики в Україні про переосмислення ролі російської культури в освітньому та культурному просторі. Він також ставив під сумнів існування української культури й української нації загалом, заявляв, що території України нібито є не українськими, а відібраними або отриманими від росії та Польщі [8]. Чимало відвертих українофобських висловлювань лунають в офіційних заявах Міністра закордонних справ Угорщини П. Сіярто.

Наведемо й такі факти, що шокують: в Угорщині, у державі-члені ЄС та НАТО, за даними соцопитування, проведеного у серпні 2022 року, лише 3% виборців чинної партії влади («Фідес». — *Авт.*) вважали, що росія є відповідальною за війну в Україні, решта звинувачують переважно США та саму Україну, а після проведення урядом Орбана в січні 2023 року в Угорщині так званих національних консультацій щодо шкоди санкційної політики ЄС проти рф було оголошено, що 97% опитаних не підтримують антиросійські санкції через війну в Україні. На початку грудня 2022 року Угорщина блокувала виділення Україні 18 мільярдів євро фінансової допомоги від Європейського Союзу на 2023 рік, у січні 2023-го заветувала виділення Україні сьомого траншу обсягом у 500 мільйонів євро з Європейського фонду миру, який спрямований на військову допомогу, а під час засідання Генасамблеї ООН у лютому 2023 року закликала до «прямих переговорів США та РФ» про долю України. Також Угорщина 20 березня 2023 року заблокувала спільну заяву держав-членів Європейського Союзу щодо видання Міжнародним кримінальним судом у Гаазі ордеру на арешт президента росії володимира путіна. У травні 2024 року стало відомо, що Угорщина заблокувала схвалення Євросоюзом спрямування прибутків від російських заморожених активів на закупівлі зброї для України, погрожує зірвати санкції ЄС проти експорту скрапленого газу з росії в межах проєкту 14-го пакета санкцій проти рф і працює над «переосмисленням» свого статусу членства в НАТО, щоб потенційно уникнути участі в майбутніх операціях за межами Альянсу та посиленої підтримки України з боку НАТО [9]. А 12 червня 2024 року В. Орбан заявив, що його держава, яка має власне ставлення до війни рф проти України, не може вплинути на позицію інших союзників, і тому він домовився з генсеком НАТО Єнсом Столтенбергом про те, що Угорщина не блокуватиме рішень Альянсу щодо Києва, однак не братиме участь у підтримці для України [10]. Мабуть, тут слід також додати, що Угорщина й досі є єдиною державою ЄС, де більшість населення — 52% — не підтримує вступ України до Європейського Союзу та НАТО, тоді як в інших державах ЄС підтримка членства України в середньому становить 66%. Також опитування, проведене наприкінці травня 2024 року, показало: 46% угорців вважають, що Європейський Союз не повинен жодним чином підтримувати Україну [11].

Як це могло статися? Відповідь досить проста. В. Орбан, який очолює державу вже п'ятнадцятий рік поспіль і контролює всі гілки влади, створив для своїх прибічників простір альтернативної реальності. Влада отримала в підпорядкування основні медіа країни, які тепер транслюють навіть найбезглуздіші фейки, якщо ті потрібні команді Орбана. І загалом питання війни стало майже лакмусовим папірцем для угорської влади та суспільства.

Зокрема, практичні кроки керівництва Угорщини, щоб не провокувати росію, зберігати нейтралітет і не допустити втягування Угорщини у війну, підтримує більшість населення держави, насамперед жителів провінції, яка особливо отруєна урядовою пропагандою. Дотримуючись політики ізоляціонізму та невтручання у «внутрішній конфлікт України», у процес російського проведення «спецоперації на території України», владна партія угорського прем'єр-міністра в очах більшості угорців та виборців стала рятівником, надійною силою, спроможною не допустити поширення війни на Угорщину, захистити інтереси батьківщини та розчленованої у Карпатському регіоні угорської нації.

Водночас заслуговує на увагу висновок експертів Ради зовнішньої політики «Українська призма» щодо українсько-угорських відносин і зовнішньополітичної орієнтації Угорщини загалом: «Будапешт залишається культурно й історично відчуженим у рамках Євросоюзу, тому навіть перебуваючи в рамках НАТО та ЄС, Будапешт шукає союзників у посиленні своїх можливостей стосовно забезпечення власної історичної перспективи. Свідченням такого твердження є неперебірливість Угорщини щодо інтеграційного партнерства між Брюсселем, Москвою, Пекіном і Вашингтоном. Будапешт почувається самотнім у Євросоюзі зі своїми національними амбіціями та пост-Тріанонськими болями» [12].

Утім певною кульмінацією у визначенні пріоритетів зовнішньополітичного курсу угорської влади в умовах російсько-української війни можна вважати офіційний візит глави МЗС Угорщини П. Сіярто до москви 21 липня 2022 року, що розірвав західну дипломатичну блокаду держави-агресора. У квітні 2023 року Міністр закордонних справ Угорщини ще раз відвідав росію, а на початку червня 2024-го взяв участь в економічному форумі в Санкт-Петербурзі, де, зокрема, заявив, що Угорщина долучиться до запланованого у Швейцарії Саміту миру, тому що «Угорщина виступає за мир і братиме участь у всіх заходах, де мир стоїть на порядку денному», але водночас висловив розчарування через те, що росію на саміт не запросили [13]. В. Орбан, своєю чергою, у зв'язку зі швейцарським самітом звинуватив Україну в прагненні втягнути у війну проти росії не лише Європейський Союз, а й увесь світ, заявивши, що його держава повинна триматися якнайдалі від війни. А напередодні виборів до Європейського парламенту на початку червня 2024 року партія «Фідес» Орбана провела інтенсивну дезінформаційну кампанію, стверджуючи — без надання доказів — про глобальну змову з метою втягування Угорщини в пряму війну з росією [14]. Утім за результатами цих виборів владна партія показала найгірший результат в історії: вона отримала підтримку всього 44% виборців і претендувала на 11 мандатів, а отже, втратила два мандати порівняно з попередніми виборами до Європарламенту 2019 року [15].

З 1 липня 2024 року Угорщина відповідно до ротаційного принципу розпочала своє піврічне головування в Раді Європейського Союзу під амбітним девізом «Зробимо Європу знову великою!», який нагадує передвиборче гасло кумира В. Орбана Дональда Трампа «Зробимо Америку знову великою!». І з перших днів у цьому статусі Прем'єр-міністр Угорщини вирішив продемонструвати активну миротворчу діяльність своєї держави (а не всього Європейського Союзу, представляти який держава, що головує в Раді ЄС, не має права. — *Авт.*) щодо війни росії проти України, а точніше — прагнення відвернути увагу Заходу від підтримки України до мирних переговорів, хоча (і на цьому слід наголосити) в програмі угорського головування в ЄС серед семи пріоритетів немає навіть згадки про Україну та війну [16]. Вже 2 липня 2024 року В. Орбан прибув з візитом до Києва, щоб обговорити з Президентом України В. Зеленським угорські «мирні ідеї», які він відкинув, а через кілька днів — до москви, де після розмови з російським диктатором угорський прем'єр відчув, «що позиції (України та рф. — *Авт.*) дуже далекі одна від одної, що потрібно зробити багато кроків для встановлення миру, але перший важливий крок до діалогу вже зроблено» [17]. А через декілька днів, 8 липня, Прем'єр-міністр Угорщини прибув з неанонсованим візитом до Пекіну, де провів переговори з лідером КНР Сі Цзіньпіном. Зокрема, В. Орбан заявив: «Китай є ключовою державою у створенні умов для миру в російсько-українській війні. Саме тому я приїхав на зустріч з Президентом Сі в Пекін, всього через два місяці після його офіційного візиту в Будапешт» [18]. Керівники США та багатьох держав-членів ЄС досить скептично, а то й з обуренням сприйняли ці ініціативи угорського лідера, які насправді не мають жодних шансів на позитивні результати.

Водночас слід зазначити, що Угорщина визнає агресію рф проти України та 25 лютого 2022 року Прем'єр-міністр В. Орбан заявив, що разом із союзниками в НАТО Угорщина засуджує атаку росії, а Міністр закордонних справ П. Сіярто підкреслив, що його держава підтримує суверенітет і територіальну цілісність України. Угорщина також проголосувала за ухвалення майже всіх відповідних санкцій і заяв ЄС (хай навіть і з певними застереженнями), приймає тимчасово переміщених українців (станом на червень 2022 року Угорщина надала притулок для понад 800 тисяч біженців з України, щоправда, без права на працевлаштування з тих міркувань, що з відновленням сприятливих умов вони мають повернутися в Україну), а також надає гуманітарну допомогу, яку, зокрема, добре відчувають угорці Закарпаття. У лютому 2020 року, наприклад, Угорщина виділила 50 мільйонів доларів на розвиток інфраструктури цього українського краю та збільшила цю допомогу у 2022 році, коли на Закарпаття через війну прибули близько 500 тисяч біженців переважно зі східних і центральних регіонів України. Ще в березні 2022 року Угорщина потрапила в російський список так званих недружніх

країн разом з усіма державами ЄС, G7 та Україною, через що російський посол в Угорщині Євгеній Станіславов заявив, що попри спроби Угорщини відстоювати власні інтереси, які часто суперечать політиці ЄС, «факт залишається фактом: Угорщина підписалася під усіма антиросійськими санкційними пакетами Брюсселя та змушена їх суворо виконувати», і додав, що рф «тримає канали діалогу відкритими заради збереження накопиченого за минулі роки багажу позитивних напрацювань» [19].

Про певну еволюцію ставлення угорської влади до війни через рік після російської широкомасштабної агресії свідчать заяви офіційних осіб Угорщини. Наприклад, 29 березня 2023 року Президентка Угорщини Каталін Новак на пресконференції з турецьким президентом Реджепом Таїпом Ердоганом під час візиту до Анкари заявила: «Нам потрібен мирний план, який не тягне за собою перемоги для Росії та водночас передбачає справедливі й реалістичні цілі» — і наголосила, що рф також має вивести війська з України [20]. Тоді глава МЗС Угорщини П. Сіярто уточнив, що заклик Будапешту припинити вогонь в Україні та почати мирні переговори не означає, що росії відійдуть усі українські території, які вона зараз контролює [21]. А 31 березня 2023 року угорський парламент ухвалив резолюцію, в якій проголошено прихильність до досягнення миру в Україні, але більшість тексту документа стосувалася критики антиросійських санкцій з боку Європейського Союзу, які не «приглушили війну і не поставили російську економіку на коліна». Окремо в резолюції підкреслено, що Угорщина з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну проводить «найбільшу гуманітарну операцію у своїй історії», а угорське населення Закарпаття «вкрай потерпає від збройного конфлікту» й призову, що «втягує ще більше закарпатців на лінію фронту» [22].

Проте загалом нинішня політика угорського уряду щодо України та російсько-української війни є, на наш погляд, контрпродуктивною, та рано чи пізно ця сусідня країна, в якій досить складна соціально-економічна ситуація та яка залежить не лише від російських енергоресурсів, а й значно більше від фінансової допомоги Європейського Союзу (як-от щорічних дотацій обсягом у 6,25 мільярда євро — найбільших у перерахунку на одну особу в усьому ЄС), змінить своє ставлення до війни, котру розв'язала росія, та України, з якою має спільне минуле, а також до ЄС і НАТО, звичайно, якщо вона хоче й далі бути членом об'єднаної, демократичної Європи та євроатлантичного безпекового простору. Скажімо, Представник України при ЄС Всеволод Ченцов вважає, що Угорщина, як і всі держави-члени ЄС, намагається захищати свої інтереси, але досить часто робить це, користуючись з інших держав, зокрема й України. Утім, це зумовлює політичну ізоляцію Угорщини, і вона не зможе необмежено шантажувати увесь Євросоюз своїм право вето у спільних рішеннях, зокрема й тих, що стосуються України. Наприклад,

Президент Чехії Петер Павел через політику Будапешту поставив під сумнів співпрацю держав у межах Вишеградської четвірки, де також є Польща та Словаччина. «Угорщина вже давно йде своїм шляхом, — заявив він. — Якщо ми не можемо домовитися з базових питань — таких як відносини з Росією та Україною — це є фундаментальною проблемою для Вишеградської четвірки», додавши, що за таких обставин постає питання про подальше членство Чехії у Вишеградській групі. А в Секретаріаті НАТО напередодні запланованого на початок квітня 2023 року засідання Комісії Україна — НАТО, яке Угорщина, як зазвичай, планувала заблокувати, теж сказали «досить» і знайшли процедурний шлях зробити так, щоб угорці не насмілилися застосувати своє вето. Як наслідок, це засідання за участю української делегації на чолі з Міністром закордонних справ Дмитром Кулебою провели вперше з 2017 року, відколи його проведення блокувала Угорщина. Особлива позиція Угорщини щодо російсько-української війни створює також проблеми в координації зусиль держав Бухарестської дев'ятки щодо підтримки України та гарантування й зміцнення регіональної безпеки.

Про необхідність і ймовірність змін у політиці Будапешту щодо війни росії проти України свідчать також нещодавні заяви та інтерв'ю впливових угорських політиків. Головний опонент Віктора Орбана, мер столиці Гергей Корачонь в інтерв'ю «Європейській правді» наприкінці листопада 2022 року заявив, що прем'єр Угорщини намагався зробити з України та з Президента В. Зеленського ворога, однак це не спрацювало. «Тому в одному з останніх виступів Орбан, навпаки, порівняв Зеленського з одним із наших мучеників, Імре Надем, якого стратили після революції 1956 року під тиском Росії», — зауважив Корачонь і додав, що «Орбан може одночасно робити заяви, які будуть абсолютно суперечити одна одній. Наприклад, він особисто проголосував за санкції в ЄС, а після цього запустив неймовірно дорогу урядову рекламну кампанію та завісив усю країну білбордами, що агітують проти санкцій». 26 листопада 2022 року Орбан, відомий прихильністю до кремля й тим, що перекладав провину за війну на Захід, несподівано заявив, що потрібно подбати про те, щоб Україна й далі була суверенною державою, а росія не могла становити загрози для Європи. Водночас він і далі нарікав на європейські санкції проти росії, зауважуючи, що потрібно уникнути рецесії, а високі ціни на енергоносії через війну та санкції Євросоюзу ускладнюють це завдання для держав Центрально-Східної Європи. А напередодні саміту лідерів ЄС у Брюсселі 9 лютого 2023 року В. Орбан пообіцяв подальшу гуманітарну та фінансову підтримку Україні з акцентом на тому, що «Угорщина належить до табору миру!» [23]. А ось ще одна суперечлива заява угорського високопосадовця — головного радника прем'єра Балаша Орбана: «Угорщина вважає, що необхідно прискорити інтеграцію України до Європейського Союзу, і водночас прагне зберегти тісні зв'язки з Росією» [24].

Показовими й обнадійливими є приклади, які свідчать про неоднозначність у сприйнятті російсько-української війни в Угорщині та ймовірність сприятливих для України змін у настроях угорського суспільства. Йдеться, зокрема, про інтерв'ю, яке на початку грудня 2022-го «Європейській правді» дав Мартон Дьондьош, новий глава найвідомішої малої партії Угорщини «Йоббік», яка після 2014 року через свою скандальну політику стосовно України небезпідставно набула іміджу проросійської. Повномасштабна агресія рф проти України засвідчила різку зміну ідеології цієї партії: із крайніх правих проросійських націоналістів партія «Йоббік» стала поборником ліберальної Європи й одним із найзапекліших опонентів Орбана та його політичної сили. «Я виступав проти України у співпраці з Росією, і це була помилка, — заявив новий лідер цієї партії. — Україна — це сусід Угорщини, який вирішив, що хоче належати до Заходу, мати західні цінності, бути демократією і ринковою економікою. Словом, обрати Європу замість Росії та Азії. Але цей вибір України переріс у жахливу агресивну війну, яку розв'язала Росія. І не може бути жодного питання про те, на чиїй стороні ми у цьому конфлікті. Ми маємо допомогти Україні, як можемо» [25].

А мер Будапешту Гергей Корачонь після візиту в Україну на початку січня 2023 року записав відеозвернення, в якому аргументував важливість української перемоги у війні. «Якщо хтось втратив моральний компас і не може побачити різниці між жертвою та агресором, якщо хтось забув, що пережили угорці у XX сторіччі — раджу приїхати сюди, в Бучу і в Київ, та подивитися в очі тих, хто вижив. Тоді буде ясно, що у цій війні не просто дві країни воюють між собою, а зла сила намагається окупувати іншу країну», — наголосив він. Г. Корачонь також заявив, що Угорщина не тільки має моральний обов'язок підтримати українців, а це й у її власних інтересах — аби не доводилося думати, яка наступна країна стане жертвою агресії. «Ця війна має закінчитися лише перемогою України та висновками з таких жахливих воєнних злочинів, як, наприклад, у Бучі», — підкреслив мер Будапешту [26].

Про надання гуманітарної допомоги Україні та підтримку її вступу до ЄС і НАТО заявив один із лідерів угорської ліберальної партії «Моментум» Ендре Томаш на зустрічі з викладачами та студентами Ужгородського національного університету 15 січня 2023 року. Останнім часом активним критиком В. Орбана, зокрема і щодо урядової корупції та пропаганди, став досі маловідомий державний функціонер Петер Мадяр, який у квітні 2024-го створив партію під назвою «Тиса», й уже через два місяці близько 25% виборців Угорщини планували голосувати за неї на червневих євровиборах. Щоправда, П. Мадяр намагається не висловлювати офіційно ставлення до російсько-української війни, адже політик, який заявляє про свою підтримку України, сьогодні в Угорщині автоматично втрачає шанс на національне лідерство й обмежує свій електорат виключно столицею, позаяк угорська

провінція отруєна урядовою пропагандою. Сам Мадяр пояснює це так: «Ставлення до війни в Україні — головне питання передвиборної кампанії до Європарламенту. Якщо я почну говорити щось погане про Росію, то одразу втрачу всю свою підтримку. Нам промивали мізки протягом 10 років. Так, раніше ми завжди боролися проти росіян, але пропаганда змінила позицію угорців. І це не виправити за рік чи два» [27]. Зрештою, нещодавно створена опозиційна партія «Тиса» на виборах до Європарламенту в Угорщині отримала майже 30% підтримки й матиме сім мандатів. Цей результат, за словами лідера партії П. Мадяра, є «початком кінця» для Віктора Орбана та стане «Ватерлоо для його фабрики влади» [15].

Про те, що Угорщина неоднорідна, а чимало угорців знають правду про російсько-українську війну й однозначно покладають відповідальність за антиукраїнську пропаганду на угорську владу, свідчать акції протесту, публічні звернення угорців і мітинги протесту перед російським посольством у Будапешті в березні — травні 2022 року та звинувачення з боку угорської влади опозиційних сил під час парламентських виборів того самого року в тому, що їхня проукраїнська й антипутінська діяльність становить небезпеку та загрозу поширення війни на територію Угорщини. Показово, що 64% прихильників опозиційної коаліції в Угорщині звинувачують росіян у війні. Також слід зазначити, що підтримка санкцій ЄС проти росії серед угорців є значно вищою, ніж це намагається представити Віктор Орбан. Наприклад, згідно з даними репрезентативного опитування, яке проводив аналітичний центр «Republikon Institute» у середині лютого 2023 року, 46% респондентів підтримують санкції, 32% виступають проти, а 22% або не знають, або не захотіли висловити свою думку щодо санкцій. Водночас санкції підтримують 68% виборців опозиційного альянсу із шести партій. Серед виборців владної партії «Фідес» таких 23% [28].

Нарешті, ще декілька обнадійливих фактів. У грудні 2022 року Уряд Угорщини пообіцяв виправити ситуацію з провокативним змістом онлайн-підручника 2018 року з географії для восьмикласників, у якому російську агресію проти України трактують як громадянський конфлікт, який роздмухують росія, ЄС і США. У річницю російського широкомасштабного вторгнення в Україну Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан заявив, що «Росія не може перемогти, тому що весь західний світ став за Україну», щоправда, додавши: «Водночас Росія є ядерною державою, а ядерну державу не можна заганяти в кут, бо це може спровокувати ядерну війну. Нам потрібне припинення вогню і мирні переговори. Що швидше, то краще». А на початку березня 2023 року Міністерство оборони Угорщини підтвердило, що бере участь у підготовці військових медиків з України. «Позиція Угорщини не змінилася: ми на боці миру і не підтримуємо жодних кроків, які ведуть до ескалації війни — саме тому ми не відправляємо в Україну ні зброї, ні

солдатів», — заявили в міністерстві. Там додають: «Однак як сусідня країна, в рамках найбільшої гуманітарної акції в історії Угорщини, Угорщина допомагає тим, хто потрапив у біду, і тим, хто потребує допомоги. В дусі цього ми надали допомогу в лікуванні поранених українських солдатів, а Збройні сили Угорщини також беруть участь у підготовці українських військових медиків у гуманітарних цілях». Це підтверджують і результати дослідження авторитетної словацької аналітичної організації «GLOBSEC», проведеного на початку червня 2023 року в Болгарії, Латвії, Литві, Польщі, Румунії, Словаччині, Угорщині та Чехії. Угорщина, яку через відверто проросійську політику уряду Орбана українці сприймають як найбільш ворожу до себе державу ЄС, виявилася найбільш прихильною до допомоги біженцям серед восьми держав Центральної та Східної Європи. Зокрема, 90% угорців погодилися із твердженням про те, що «ми повинні й далі підтримувати біженців з України, адже вони тікають від війни», і лише 41% вважають, що «біженці з України отримують підтримку коштом наших громадян, слабших і соціально вразливих, які більше її потребують» [29].

Загалом історичні та геополітичні передумови для поліпшення українсько-угорських добросусідських відносин справді є, але їх можна реалізувати лише за зміни ставлення офіційного Будапешту до війни росії проти України. Є певні зрушення в цьому контексті. Скажімо, 8 травня 2024 року відбулася, за повідомленнями ЗМІ, «тривала і предметна» розмова В. Зеленського з В. Орбаном щодо координації подальших кроків для взаємовигідного розв'язання всього спектра питань двосторонніх відносин. Під час діалогу угорський прем'єр-міністр заявив про те, що «Угорщина готова сприяти всім ініціативам і зусиллям, які зумовлять мир», і про готовність продовжити переговори з Україною, що відобразилося у візиті Прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана до України на початку липня 2024 року. А піврічне головування Угорщини в Раді Європейського Союзу, де майже всі держави-члени підтримують Україну в її війні проти російських загарбників, надають їй значну політичну, військову, фінансову та гуманітарну допомогу і підтримують справедливе для України завершення цієї війни, а також вимоги опозиційних політичних сил у самій Угорщині не можуть не вплинути на позицію офіційного Будапешту щодо масштабної й украй небезпечної для всіх європейців війни в самому центрі Європи.

1. Див. за: *Кешкень Е.* Ми були першими (до 25-річчя встановлення дипломатичних відносин і підписання Договору про основи добросусідства і співробітництва між Угорщиною і Україною) // Україна дипломатична. Київ, 2016. Вип. 17. С. 416–429.
2. Україна на міжнародній арені: збірник документів і матеріалів 1986–1990 рр. // Київ, 1993. С. 20–21.
3. Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси : монографія / за ред. С. Віднянського; НАН України; Інститут історії України. Київ, 2020. С. 630.
4. Див. за: «Україна стає Афганістаном»: Орбан зробив низку скандальних заяв про російсько-українську війну // Українська правда. 27 січня 2023. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2023/01/27/7386814/; *Портніков В.* Про що свідчать заяви Орбана про війну Росії проти України // Obozrevatel.

URL: https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/pro-scho-svidchat-zayavi-orbanapro-vijnu-rosii-proti-ukraini.htm; *Бондарєва Х., Петренко Р.* Орбан вважає помилкою, що «31 з 32 країн НАТО хочуть перемогти Росію» // Українська правда. 14 червня 2024. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2024/06/14/7460756/
5. Орбан: Угорщина буде й далі торгувати з Росією, а Європа сповзає у «війну двох слов'янських країн» // Українська правда. 19 лютого 2023. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2023/02/19/7389998/
6. *Печенюк А.* Зеленський заявив, що Угорщина демонструє «неадекватну поведінку» // УНІАН. 29 квітня 2024. URL: https://www.unian.ua/politics/vstup-ukrajini-v-nato-volodimir-zelenskiy-vislovivsya-pro-poziciyu-ugorshchini-12238440.html
7. Політики в Румунії та Угорщині фантазують про «перемогу Росії» // Дзеркало тижня. 17 вересня 2022. URL: https://zn.ua/ukr/WORLD/politiki-v-rumuniji-ta-uhorshchini-fantazujut-pro-peremohu-rosiji.html
8. Ключовий пропагандист Орбана прирівняв Україну до нацистської Німеччини // Європейська правда. 29 травня 2022. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/29/7140237/
9. *Балачук І., Бондарєва Х.* Угорщина хоче мати особливий статус у НАТО через Україну // Українська правда. 24 травня 2024. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2024/05/24/7457430/
10. *Бондарєва Х.*, *Проц А.* Орбан домовився з НАТО: Угорщина не буде підтримувати Україну й не блокуватиме рішень Альянсу щодо неї // Українська правда. 12 червня 2024. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2024/06/12/7460409/
11. *Павлюк О., Олійник Т.* Опитування: Майже 50% жителів Угорщини проти, аби ЄС надавав Україні будь-яку допомогу // Українська правда. 30 травня 2024. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2024/05/30/7458449/
12. *Максак Г., Герасимчук С.* Історія відносин Україна — Угорщина як динаміка та зміст політичного діалогу // Рада зовнішньої політики «Українська призма». 24 лютого 2020. URL: http://prismua.org/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0-%D1%83%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D1%8F/
13. *Кутєлєва І., Мазуренко А.* Сійярто в Росії заявив, що поїде на Саміт миру в Швейцарії // Українська правда. 6 червня 2024. URL: HTTPS://WWW.PRAVDA.COM.UA/NEWS/2024/06/6/7459479/
14. *Бондарєва Х.* На євровиборах в Угорщині явка зросла майже на 10 пунктів порівняно з 2019 роком // Європейська правда. 9 червня 2024. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/06/9/7187755/
15. *Бондарєва Х.* Партія Орбана показала на євровиборах найпровальніший результат в історії // Європейська правда. 10 червня 2024. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/06/10/7187768/
16. Див. за: *Лотоцька Н.* Сьогодні розпочалося піврічне головування Угорщини у Раді ЄС // LB.ua. 1 липня 2024. URL: https://lb.ua/news/2024/07/01/621781_sogodni_rozpochalosya_pivrichne.html; Зябкін А. Чим відрізнятиметься угорське головування від бельгійського // Суспільне. 25 червня 2024. URL: https://suspilne.media/776511-zrobimo-evropu-znovu-velikou-ak-ugorske-golovuvanna-v-es-moze-vplinuti-na-evropejski-ambicii-ukraini/
17. *Кутєлєва І., Шумілін О.* Орбан після розмови з Путіним «відчув» розмір розбіжностей між РФ і Україною // Українська правда. 5 липня 2024. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2024/07/5/7464291/
18. *Погорілов С.* Орбан вже зустрівся з Сі Цзіньпіном та обговорив війну РФ проти України // Українська правда. 8 липня 2024. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2024/07/8/7464603/
19. Посол РФ пояснив, чому Москва оголосила Угорщину недружньою країною // Українська правда. 30 березня 2023. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/30/7395693/
20. Росія має забрати війська з України для досягнення миру — президентка Угорщини // Українська правда. 29 березня 2023. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/29/7395647/
21. Угорщина виступає за припинення вогню, але не згодна, щоб Росія зберегла окуповані території — МЗС // Українська правда. 26 березня 2023. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/26/7395130/
22. Парламент Угорщини висловився про війну: критикує санкції ЄС й бідкається через угорців на Закарпатті // Українська правда. 31 березня 2023. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/31/7395960/
23. *Сидоренко С.* Здолати вічного Орбана: хто допоможе вийти з кризи у відносинах України та Угорщини // Європейська правда. 13 грудня 2022. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/12/13/7152400/
24. Угорщина хоче пришвидшити рух України в ЄС і зберегти зв'язки з РФ — радник Орбана // Європейська правда. 16 грудня 2022. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/12/16/7152651/
25. *Сидоренко С.* «Я виступав проти України у співпраці з Росією, і це була помилка». Інтерв'ю глави партії «Йоббік» // Європейська правда. 3 грудня 2022. URL: https://www.eurointegration.com.ua/interview/2022/12/3/7151805/
26. Мер угорської столиці після відвідин Бучі пояснив, чому Україна має перемогти у війні // Українська правда. 12 січня 2023. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2023/01/12/7384628/
27. *Сидоренко С.* Альтернатива для Угорщини. Як Петер Мадяр став загрозою для Орбана та чого чекати Україні // Європейська правда. 24 травня 2024. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/05/24/7186653/

28. Майже половина угорців підтримують санкції проти РФ, серед виборців Орбана таких чверть // Європейська правда. 28 лютого 2023. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/02/28/7157112/
29. В Угорщині рівень підтримки біженців з України виявився найвищим у Східній Європі // Європейська правда. 5 червня 2023. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/06/5/7163050/

Stepan VIDNIANSKYI,
Doctor of History, Full Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Head of the Department of History of International Relations and Foreign Policy of Ukraine, Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine

'THIS IS NOT OUR WAR': THE POSITION OF HUNGARY ON RUSSIA'S WAR AGAINST UKRAINE AND ITS IMPACT ON REGIONAL SECURITY

Abstract. This article examines various stages of Ukrainian-Hungarian relations. Until the 2010s, these relations exemplified European policies of good neighbourliness, reconciliation, and solidarity. Hungary actively developed contacts with Ukraine even before the collapse of the USSR and was one of the first countries to recognise Ukraine's sovereignty and establish diplomatic relations after its independence. However, relations deteriorated in the early 2010s due to issues concerning the rights of the Hungarian national minority in Zakarpattia, leading to diplomatic tensions.

The most significant issue became Hungary's stance on russia's war against Ukraine. Prime Minister Viktor Orbán's statement that this war does not concern Hungary outraged the Ukrainian authorities and society. Orbán and other high-ranking Hungarian officials criticised sanctions against russia and military aid to Ukraine, emphasising their rejection of active support for Ukraine.

Moreover, the article describes Viktor Orbán's activities, who has governed Hungary for 14 years and controls all branches of power, creating an alternate reality for his supporters. The government controls the media, which broadcasts Orbán's favourable fake news, particularly regarding the war in Ukraine. Hungary maintains neutrality and a policy of non-interference in the conflict, supported by most of the population, especially in the provinces where government propaganda prevails.

The article analyses changes in Hungary's policy towards russia's war against Ukraine, mainly through statements by influential Hungarian politicians. Despite Orbán's alignment with the Kremlin, he stresses the importance of Ukraine's sovereignty for Europe's security. Meanwhile, there are signs of positive changes in public sentiment in Hungary. Survey results show a significant portion of Hungarians support EU sanctions against russia, and there is strong support for Ukrainian refugees among Central and Eastern European countries.

Keywords: Hungary, Zakarpattia, Viktor Orbán, war, sanctions, propaganda.

Григорій ПЕРЕПЕЛИЦЯ,
доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
директор Інституту зовнішньополітичних досліджень

БЕЗПЕКА ЧИ МИР ЯК ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Анотація. Російсько-українська війна, яка відобразила фундаментальні суперечності між українською та російською національною та державною ідентичністю, несподівано та непомітно стала початком Третьої світової війни, де йде боротьба за глобальне домінування та зміну світового порядку. Ба більше, нова світова війна має чіткий міжцивілізаційний вимір. Йдеться про те, на якій ідеологічній основі ґрунтуватиметься майбутній світовий порядок: авторитарній чи демократичній.

Захід не хоче усвідомлювати нові реалії та намагається зберегти статус-кво, який порушила росія. Тож постає надважке завдання повернути в Україну мир і безпеку в умовах глобального протистояння. У статті наголошено на основних завданнях української дипломатії в умовах війни та баченні майбутнього миру і шляхів його досягнення, яке є в України, росії та інших впливових геополітичних гравців: безпека на умовах миру, мир без безпеки, безпека без миру.

Ключові слова: війна, мир, гарантії безпеки, українська дипломатія, НАТО, регіональна безпека, перемога.

Запорукою успіху дипломатії є досягнення консенсусу з опонентом чи тим паче ворогом, а під час війни дійти згоди вкрай складно. Супротивники відстоюють радикальні цілі й антагоністичні інтереси, коли поступки однієї сторони означають її поразку й натомість перемогу іншої. Тому війна — це гра з нульовою сумою відповідно до постулатів неореалістичної теорії.

Через ці обставини завдання дипломатії в умовах війни обмежені порівняно із застосуванням військової сили. Традиційна функція дипломатії

полягала здебільшого в забезпеченні успіху військ на полі бою, тобто перемозі над противником, або уникненні власної поразки.

Можна виокремити чотири головні завдання дипломатії в умовах війни: 1) уникнення капітуляції; 2) забезпечення перемоги; 3) досягнення миру; 4) гарантування безпеки. Варто зазначити, що українська дипломатія доклала значних зусиль, щоб уникнути капітуляції після поразок українських військ 2014–2015 років. Результатом таких дій стали так звані мирні угоди Мінськ-1 і Мінськ-2, а також Нормандський формат. Звісно, що ці механізми апріорі не могли врегулювати конфлікт на Донбасі, тому що були типовими для внутрішнього конфлікту, а не міжнародного, яким була і є російсько-українська війна. Проте така дипломатична стратегія давала змогу Україні уникнути не тільки військової, а й політичної поразки, тобто капітуляції.

По-перше, вдалося зупинити просування російських військ углиб території України, уникнути широкомасштабного вторгнення та знизити інтенсивність бойових дій на фронті. *По-друге*, Україна змогла пов'язати невиконання росією Мінських угод з економічними та дипломатичними санкціями Заходу проти неї, що вважали основним засобом для припинення російської воєнної агресії та звільнення території Донбасу від російських військ і найманців. *По-третє*, вдалося встановити міжнародний контроль через діяльність моніторингової місії ОБСЄ над застосуванням зброї. По-четверте, вдалося уникнути в документі понять «федералізація» України та «ДНР» і «ЛНР» як сторін війни.

Мінські угоди вкотре підтвердили, що можливості дипломатії у війні є обмеженими, хоча й важливими в умовах подібних загроз. Тож не випадково утвердилась така назва, як «кризова дипломатія».

Ще одним прикладом спроби вийти з кризової ситуації вже під час широкомасштабної війни можна вважати дипломатичні спроби української сторони уникнути капітуляції шляхом організації декількох раундів перемовин у Туреччині з російськими представниками, що передбачало суттєві поступки суверенітетом і територіальною цілісністю України в обмін на припинення наступальних дій росії та завершення війни.

Роль дипломатії в забезпеченні перемоги теж є надзвичайно важливою. Хоча лише дипломатичними зусиллями неможливо здобути перемогу, проте саме вона ставить крапку у війні, закріплюючи це відповідним міжнародним договором чи мирною угодою. Інша річ, з якими результатами і якими жертвами цю перемогу здобуто.

Проте варто зазначити, що на початку першої фази широкомасштабної війни, коли російські війська вже стояли під Києвом, стояло руба питання виживання, а не перемоги. І тільки після провалу російського бліцкригу й успішного контрнаступу сил оборони України на Харківському та

Херсонському напрямках Володимир Зеленський сформулював перемогу як головну ціль України у війні з росією, а основні пункти окреслив у Формулі миру.

Роль дипломатії в досягненні перемоги України у війні з росією залежить від низки важливих чинників: якого змісту ми надаємо поняттю «перемога»; наступальні чи оборонні бойові дії ми проводимо; чого в російсько-українській війні прагнуть досягнути наші партнери та союзники. Держави Заходу переконані, що поразка росії зумовить непередбачувані катастрофічні наслідки — її остаточний розвал, що не відповідає їхнім інтересам. Тому українська дипломатія діє в межах формули американського президента Джо Байдена: «щоб Україна не програла, а росія не виграла». Ця формула не передбачає перемоги як такої та водночас дає можливість США маніпулювати ескалацією російсько-української війни насамперед у глобальних інтересах Сполучених Штатів Америки та держав Заходу.

Тому ми змушені покладатися тільки на ту західну військово-технічну допомогу, яка дає змогу Україні «не програти». З іншого боку, очевидним також є таке питання: а чи можна досягнути перемоги дипломатичними засобами з військовою поразкою? Ні. Тому ми й надалі у своїх діях змушені обмежуватися західною допомогою, щоб ані не програти війну, ані не виграти її. Залежно від балансу військової сили внаслідок західної допомоги питання «перемоги» України дедалі рідше звучить в офіційних заявах влади, українського суспільства та міжнародної спільноти.

А втім, українська дипломатія працює на забезпечення перемоги відповідно до традиційних функцій в умовах війни, які обмежені тим, щоб, з одного боку, ізолювати противника від міжнародної допомоги та створення союзницьких антиукраїнських та антизахідних блоків, а з іншого боку, сформувати власну антипутінську й антиросійську коаліцію, про що свідчать результати Саміту миру у Швейцарії 16 червня 2024 року.

Варто акцентувати на тому, що військові засоби та спроможності країни є пріоритетними інструментами для досягнення перемоги в будь-якій війні. Зазвичай перебирає цю роль дипломатія в умовах загрози капітуляції, нездатності здобути перемогу або, навпаки, щоб її закріпити. Нині дедалі частіше вихід із ситуації, яка склалася, Офіс Президента України, сам В. Зеленський і західні партнери вбачають у реалізації мирного плану щодо завершення війни дипломатичними засобами, який, очевидно, запропонують російській стороні на другому Саміті миру [1].

Отже, в короткостроковій перспективі головне завдання української дипломатії полягатиме не в уникненні капітуляції чи закріпленні перемоги, а в завершенні війни при умові здатності України до перемоги, що відповідає західним інтересам. Проте є ще спільний інтерес, який

об'єднує не лише західних партнерів, а й увесь світ, і на якому ґрунтується діяльність української дипломатії, — гарантування сталого миру та безпеки.

Хочеш миру — готуйся до війни; не готуєшся до війни — втратиш мир

Цей давній вислів віддзеркалює нерозривний зв'язок між війною і миром і їх взаємозалежність, яка з онтологічного погляду є формулюванням цих категорій через дихотомію, коли мир визначено як відсутність війни, а стан війни — як «не мир». У цьому контексті завершення війни означає настання миру, але насправді не завжди так буває. Мир може настати, але війна не буде завершена де-юре. І навпаки: війна може закінчитися, а миру не досягнуто. Такі явища називають холодним миром чи холодною війною. Іншим прикладом є гібридний мир і гібридна війна, коли стирають межу між кінцем миру та початком війни. Миру також можна досягнути в процесі ескалації війни шляхом проведення операцій «примусу до миру», які проводить якась третя сторона.

Теорії політичного реалізму та неореалізму розглядають війну як стан міждержавних відносин, які визначені балансом сил, тобто як боротьбу за силу або за перевагу в силі. Саме баланс сил формує структуру міжнародних відносин з погляду неореалізму. Звернення до сили обґрунтовано тим, що в міжнародних відносинах панує анархія, позаяк держави на світовій арені мають власні національні інтереси й не враховують чужі. Згідно з цими теоріями війну можна визначити як міждержавні відносини із застосуванням сили, а мир — це відносини, у яких держави не застосовують силовий потенціал, хоча і його треба досягнути із застосуванням сили.

Інший вимір розуміння миру пов'язаний з його аксіологічною та морально-етичною оцінкою. Постає питання: якого миру ми прагнемо? За визначенням, мир має бути стабільний, тривалий і справедливий. Він має значно широку конотацію і ґрунтується передусім на моральній оцінці в категоріях добра, зла, справедливості, несправедливості. Мир, який встановлений на основі демократичних принципів і спрямований на їх захист, вважають «справедливим» відповідно до одного з постулатів неоліберальної теорії «демократичного миру». Позаяк мир є зворотом війни, то вважають, що справедливого миру можна досягнути тільки внаслідок ведення справедливої війни, коли її мета — досягнення миру, а не його порушення. До них належать визвольні війни або ті, які спрямовані на допомогу жертві агресії. Сучасна російсько-українська війна для української нації є *справедливою*, натомість ***росія веде проти України загарбницьку, агресивну, а тому — несправедливу війну.***

Справедливий і стабільний мир також опирається на силу, і його можна досягнути примусом. Це лежить в основі позиції США та деяких західних

партнерів щодо встановлення миру: треба змусити росію припинити війну. Для цього надають озброєння силам оборони України, щоб ті здобули перевагу на полі бою та цим змусили путіна сісти за стіл переговорів і підписати мирну угоду на американських умовах. Але так реальніше досягнути перемир'я, а не стабільного миру. Перемир'я — це проміжний стан та водночас сполучна ланка між війною і миром.

Українська сторона вважала перемир'я можливістю та основною передумовою для встановлення стабільного миру й завершення війни, а також головною умовою для виконання політичної частини Мінських домовленостей. Це виправдовувало намагання українського керівництва завершити конфлікт з росією на Донбасі виняткова політико-дипломатичним шляхом без застосування військової сили та визнання стану війни.

Подібний шлях Президент В. Зеленський обрав і з початком широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну в лютому – березні 2022 року. Українська делегація вважала, що умовою для переговорів з росією буде провал її бліцкригу, після чого москва мала би піти на поступки. На Банковій вимагали припинити бойові дії та вивести окупаційний контингент з України, але відразу заявили, що про жодну капітуляцію не йтиметься. Росії перемир'я виявилося потрібним тільки після нищівних поразок, яких її військам на російсько-українському фронті завдали сили оборони України протягом листопада – грудня 2022 року. Мета російського перемир'я незмінна — здобути певну паузу в бойових діях, щоби провести 500-тисячну мобілізацію, поповнити війська, які зазнали великих втрат, і з новими силами розпочати наступний етап воєнної кампанії в Україні.

Інше важливе питання щодо розуміння того миру, якого ми хочемо досягнути: яким способом і якою ціною? Миру можливо досягнути і завдяки перемозі, і внаслідок поразки шляхом капітуляції. Ці дві категорії характеризують результати війни, а також стан миру по її завершенню.

Перемога є запорукою миру, яка зменшує його ціну та підвищує його цінність. В онтологічному сенсі перемога означає отримання повної переваги, тріумф або досягнення політичних цілей в умовах протиборства, а також стратегічний успіх чи здобуття значних результатів. Масштабність перемоги можна визначати через досягнення фінальної (кінцевої), проміжної, реальної чи декларативної цілі. Тож перемога стає головним завданням у війні, так само як і уникнення поразки. На цьому й побудовано два основні види бойових дій: наступ та оборона.

Позаяк і мир, і війна — стани міжнародних відносин, усі зацікавлені геополітичні гравці намагаються змінити їх відповідно до своїх інтересів. Провідні держави Заходу прагнуть втримати статус-кво — так званий постбіполярний мир. Очевидно, що повернення до нього мало б означати також відновлення територіальної цілісності України та збереження

її державного суверенітету, що кардинально суперечить інтересам росії. Інша частина міжнародної спільноти не зацікавлена у збереженні постбіполярного миру та прагне, скориставшись російсько-українською війною, встановити багатополярний мир, який би закріплював новий баланс інтересів з урахуванням значних змін за останні два десятиліття.

Російсько-українська війна має глобальний вплив, що руйнує нинішній світовий порядок і систему міжнародної безпеки. Усвідомивши цю загрозу, міжнародна спільнота мала б об'єднатися задля встановлення миру не лише на рівні двосторонніх українсько-російських відносин, а й на світовій арені. Проте в умовах глобального протистояння і втрати дієздатності провідних міжнародних організацій у сфері безпеки виявилося, що досягнути глобального миру майже неможливо. Адже в основі сталого миру лежить баланс інтересів, що, зі свого боку, сформовано під впливом балансу сил, мірилом якого є війна. І поки вона триває, миру не буде.

Така залежність тільки підтверджує тезу про те, що ***неможливо досягнути сталого миру на півдорозі війни***. Цю закономірність частково врахували у Формулі миру Президента В. Зеленського. Хоча Офіс Президента України навесні 2022 року ініціював переговори у Стамбулі з російською стороною щодо підписання мирної угоди про завершення російсько-української війни, у відповідь володимир путін заявив, що «воєнна операція триватиме до свого повного завершення та розв'язання тих завдань, які були поставлені на початку» [2]. Крім цього, президент росії повторив пропагандистську тезу про те, що рф нібито веде повномасштабну війну на території України проти США.

Після закономірного фіаско в досягненні миру з росією на двосторонній основі В. Зеленський почав шукати шляхи підтримки на глобальному рівні, розраховуючи, що стан миру має відповідати інтересам усіх держав. Так виникла ідея проведення Саміту миру в Швейцарії, який би об'єднав усю міжнародну спільноту та змусив в. путіна погодитися розв'язати три глобальні проблеми, які створила російська агресія проти України, пов'язані з ядерною та продовольчою безпекою, а також гуманітарними питаннями щодо повернення полонених.

Саміт миру, що відбувся 16 червня 2024 року у Швейцарії за ініціативи України, став заходом глобального рівня. Його важливість зумовлена також тим, що міжнародні організації, зокрема й ООН, не проявили подібної об'єднавчої ініціативи. За масштабом подія справді безпрецедентна: до неї прилучилися представники 90 країн, зокрема й 56 очільників держав та урядів.

Чи став Саміт миру перемогою української дипломатії? **По-перше,** Україна вперше заявила про свою суб'єктність на глобальному рівні. **По-друге**, безумовним позитивним аспектом є спільне комюніке, де зазначено, що

захід відбувся з метою «посилення діалогу на високому рівні щодо шляхів до всеосяжного, справедливого та стійкого миру для України» [3].

Учасники мають спільне бачення за трьома основними напрямами.

1. Українські атомні електростанції, зокрема Запорізька АЕС, повинні функціонувати безпечно та захищено під «повним суверенним контролем України і відповідно до принципів МАГАТЕ та під її наглядом».

2. Надзвичайно важливо забезпечити вільне, повне та безпечне торговельне судноплавство в Чорному й Азовському морях, а також доступ до морських портів. Продовольчу безпеку не можна використовувати як зброю, а постачання української сільськогосподарської продукції до зацікавлених третіх країн має бути безпечне та вільне.

3. Усі військовополонені мають бути звільнені шляхом повного обміну. Усі депортовані та незаконно переміщені українські діти, а також інші незаконно утримувані українські цивільні мають бути повернуті в Україну.

Окрім того, Статут ООН, зокрема й принципи поваги до територіальної цілісності та суверенітету всіх держав, буде основою для всеосяжного, справедливого та стійкого миру в Україні, як наголошено в комюніке [4].

По-третє, саміт продемонстрував тверду підтримку України з боку держав Заходу. Навіть ті, які опинилися в цьому клубі вимушено й хотіли б пробачити путіну та відновити повноцінну співпрацю з рф (як-от Угорщина та Сербія), мусили доєднатися до решти європейських і проамериканських держав [5].

Та водночас саміт показав **наявність глобального протистояння та розділеність світу.** Поміж підписантів немає жодної з держав-членів БРІКС. Серед країн Глобального Півдня Україну підтримали тільки ті, які вважають себе західними за політичним світоглядом або залежать від Заходу, передусім від США. Загалом країни Глобального Півдня надають перевагу тому, щоби бути поза війною, ба більше — не підтримувати сторону, яка може програти. У них немає переконання ані щодо поразки, ані перемоги росії. До Бюргенштоку прибули, але не підписали документ Бразилія, Індія, Індонезія, Мексика, Південна Африка, Саудівська Аравія. Фактично всі держави G20, які не належать до «політичного Заходу», надіслали сигнал, що вони не підтримують Україну. Єдиний виняток — Аргентина [5].

Отже, мета першого Саміту миру полягала в тому, щоб об'єднати потенційних союзників на глобальному рівні і вже за підтримки з їхнього боку починати переговори з росією щодо завершення війни, для чого заплановано провести другий Саміт миру. До його початку Україна має розробити свій мирний план для обговорення та представлення його росії. Як зазначила Президентка Швейцарії Віола Амгерд, світ має підготувати ґрунт для прямих переговорів між Україною та росією. ***«Якщо ми хочемо надихнути процес до миру, Росія також повинна бути включена в нього***

в певний момент у майбутньому», — сказала вона, додавши, що й досі відкрите питання про приєднання росії до мирного процесу [6].

Дилема безпеки і миру: як українська дипломатія прагне їх досягнути

Саміт миру в Швейцарії не розв'язав головних проблем щодо завершення війни з росією, які виокремлено в пунктах Формули миру В. Зеленського. Як зазначив заступник голови Офісу Президента України Ігор Жовква, завданням першого Саміту миру було об'єднання міжнародної спільноти, щоби говорити з росією не наодинці, а за підтримки партнерів, від імені світової спільноти — тоді це буде голос не лише України, а й більшості держав. «Це має бути колективний тиск. Росія повинна припинити говорити мовою ультиматумів і односторонніх умов, вона повинна прислухатися до міжнародної спільноти і голосу більшості» [7]. З такою міжнародною підтримкою на другому саміті, за заявою Президента В. Зеленського, «росіянам хочуть надати план, щоб **зафіксувати реальне завершення війни**». Він уточнював, що такий план має бути розроблено на підставі того, яким держави-учасниці саміту бачать справедливий мир та як його можна досягнути відповідно до Статуту ООН [8]. За словами В. Зеленського, Україна обирає ***дипломатичний шлях***, оскільки є жертвою в цій війні, та водночас нарощує озброєння, позаяк росія розуміє лише мову сили. [9]. «Це не означає, що всі території відвойовуються силою. Я думаю, що сила дипломатії може допомогти», — сказав він, додавши, що слабша росія на полі бою поставить Україну в сильнішу позицію за столом переговорів [10].

Тож висловлювання Президента В. Зеленського після двох з половиною років широкомасштабної російсько-української війни свідчать, що ***керівництво України визначає пріоритетом дипломатичний шлях її завершення, військова сила в такому разі має відігравати допоміжну роль.*** Але відразу постає запитання: чи приведе цей шлях до миру й безпеки та остаточного завершення війни?

Відповідаючи на нього, ми стикаємося з дилемою трьох цілей: завершення війни, забезпечення справедливого миру, а також гарантії безпеки. Досягнути їх одночасно без переваги в силі чи за її допоміжної ролі малоймовірно. Тому можливі такі варіації: завершення війни перемогою чи капітуляцією, мир без безпеки чи безпека без миру, мир на умовах капітуляції чи мир на умовах перемоги.

Завершення війни капітуляцією позбавляє нас і миру, й безпеки. Але саме такий результат видається найбільш реальним, якщо надавати пріоритет дипломатичному шляху завершення війни та не мати значної переваги в силі. Невипадково міжнародні лідери попереджають про руйнівні наслідки такого капітулянтського миру. Як зазначає Карл Більд та інші автори,

якщо Україна та її західні прихильники втратять рішучість, Європа може зіткнутися зі сценарієм, за яким росія підкорить решту території України, встановить маріонетковий режим і поступово інтегрує більшу частину чи всю країну до нової російської імперії. «Наслідки дозволу Росії перемогти в Україні були б катастрофічними для українців, надзвичайно серйозними для безпеки Європи та глибоко дестабілізаційними для решти світу. Зрештою, це, ймовірно, призвело б до краху самої Росії, що поставило б Європу перед низкою інших наслідків, до яких слід готуватися» [11].

Звісно, досягнути угоди про завершення війни неможливо без основного порушника — росії. Тому до участі в другому Саміті миру заплановано запросити російських представників, яким Україна і презентує план дій щодо завершення війни. Стосовно формату таких переговорів, то В. Зеленський, пам'ятаючи про свою відмову від переговорів безпосередньо з в. путіним, назвав можливим єдиний варіант — залучити посередників, як-от тих, які брали участь у формуванні зернової угоди [12]. Проте росія вже відмовилася від участі в другому Саміті миру, назвавши Формулу миру В. Зеленського «абсолютно безвихідною та ультимативною» [13]. Втім, росія та інші міжнародні учасники, які зацікавлені в досягненні миру дипломатичним шляхом, могли б погодитися на формулу «мир без безпеки».

Мир без безпеки

Серед прихильників такої моделі Китай, росія, частина європейського й західного політикуму та більшість держав Глобального Півдня. Росія ще перед першим Самітом миру висунула свої умови для переговорів. 15 травня президент рф володимир путін заявив про готовність до «всеосяжного, стійкого і справедливого врегулювання конфлікту мирними засобами». Серед умов росія виокремлює повне виведення українських військ з територій Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей; зобов'язання України не вступати в НАТО та зберігати нейтральний без'ядерний статус; фіксацію в міжнародних договорах окупованих територій як «регіонів РФ»; скасування західних санкцій; «гарантії безпеки» для росії замість гарантій для України. «Якщо Київ і Захід відмовляться від нової мирної пропозиції, далі умови будуть іншими», — заявив путін [14].

Який мир між Україною та росією вважає прийнятним Китай? Його глобальною метою й далі є підрив глобального домінування США і витіснення їх з азійського та європейського регіонів і перетворення американоцентричного світу на китаєцентричний. У контексті антизахідної спрямованості стратегічні інтереси росії та Китаю збігаються, що дає підстави вважати росію союзницею Китаю у формуванні антизахідного блоку.

Логіка мирного плану Китаю полягає в тому, щоб, з одного боку, заручитися підтримкою міжнародної спільноти через додавання деяких

положень Формули миру В. Зеленського, але з іншого боку, в цьому плані можна чітко простежити й інтереси росії [15].

Не менш важливим пунктом китайського мирного плану є припинення бойових дій на території України без жодних умов. Водночас немає ані слова про виведення російських військ, що можна вважати замороженням конфлікту, а не завершенням війни. Отже, основні цілі мирного плану Китаю полягають у тому, щоб, по-перше, перехопити ініціативу у США в миротворчому процесі, показавши, що саме Китай здійснює домінантний вплив на стан глобальної безпеки; по-друге, упередити український контрнаступ і не допустити поразки росії; по-третє, залучити на свій бік Європу в миротворчому процесі та відірвати її від США [16].

Позиція третіх країн переважно подібна до китайського мирного плану, що значно ускладнило підтримку Формули миру В. Зеленського в міжнародному середовищі та її імплементацію. Квінтесенцією такого китаєцентричного підходу став спільний план Бразилії та Китаю щодо припинення російсько-української війни, що є скорочений до шести пунктів план миру Сі Цзіньпіна: заклики до «деескалації» та утримання від «роздмухування вогню»; переговори як «єдине життєздатне розв'язання кризи»; запобігання гуманітарній кризі, захист цивільного населення й обмін полоненими; запобігання розповсюдженню ядерної зброї та захист АЕС; захист стабільності глобальних промислових ланцюгів і ланцюгів постачань [17].

Окремі держави Заходу та їх лідери також дотримуються принципу «мир за будь-яку ціну», намагаються підштовхнути Україну до переговорів і фактично поступок росії, хоча такі перемовини нагадують консультації про умови капітуляції України. Серед них плани Віктора Орбана, погоджений з Дональдом Трампом та Бориса Джонсона, що теж є результатом його перемовин з колишнім американським президентом.

План Орбана та Трампа побудований на суміші планів в. путіна, Сі Цзіньпіна та Д. Трампа. Його сенс — у негайному припиненні вогню за наявними лініями зіткнення та переговорах з росією за посередництва Китаю та США. План Трампа, як відомо, полягає в його «здатності» укласти мир за 24 години, але водночас Україні заради цього доведеться погодитися із втратою частини територій. План передбачає, що Україна отримає більше американської зброї, але лише якщо вступить у мирні переговори з рф. Водночас США попередять москву, що відмова від перемовин зумовить посилення підтримки України з боку США.

План Бориса Джонсона передбачає такі кроки: Захід дозволяє Україні бити ракетами «ATACMS» і «Storm Shadow» та іншою зброєю по аеродромах на території росії, а коли війська агресора будуть відкинуті, Путін «міг би запропонувати угоду». Росія відступає до кордонів станом на 24 лютого 2022 року. Підконтрольна Києву територія України визнана

вільною державою з перспективою швидкого вступу до ЄС і НАТО. Росія оголошує, що «спеціальна воєнна операція» виконала своє завдання з «денацифікації».

Для російськомовного населення України запроваджено особливий захист. По закінченню війни немає жодної причини, «чому б українським військам не замінити частину з 70 000 американських військових, які й досі дислоковані в Європі». «Дональд Трамп усвідомлює ризик: поразка України може мати величезні довгострокові наслідки для Америки та світу. З іншого боку, перемога України — за умови правильного використання — може прокласти шлях, як це не парадоксально, до нових і набагато ліпших відносин з Росією. Це було б великою перемогою для Америки і для всього світу», — заявив Джонсон [18].

Що об'єднує всі ці мирні плани? Насамперед пріоритетність власних інтересів, заради яких варто поступитися інтересами України. Вони ґрунтуються на одній і тій самій стратегії «примусу до миру» шляхом маніпуляцій балансом сили на полі бою, незалежно від того, хто є агресором, а хто жертвою.

У плані Дж. Байдена США розглядали встановлення миру між Україною та росією як глобальну альтернативу можливій війні з Китаєм. Вашингтон сприймав росію як свого партнера у стримуванні Китаю. А отже, ***Україна не має програти, а росія не має виграти цю війну.*** Тобто потрібно ослабити росію завдяки наданню Україні такого обсягу озброєння, щоб вести переговори з позиції сили. Послаблення росії в балансі сили мало би змусити її поступитися своїми інтересами та завершити війну з Україною на умовах США. «Територіальний контроль, хоча й надзвичайно важливий для України, не є найважливішим виміром майбутнього війни для Сполучених Штатів. Ми робимо висновок, що, окрім запобігання можливої ескалації війни між росією та НАТО чи використання росією ядерної зброї, уникнення тривалої війни також є вищим пріоритетом для Сполучених Штатів, ніж сприяння значно більшому територіальному контролю України» [19]. Такі наративи ми бачимо й у плані Трампа, тільки в прискореному варіанті — за 24 години.

Тому всі ці плани не передбачають того, що має на меті Україна: досягнення миру на умовах безпеки. Навіть план Б. Джонсона спрямований на гарантування безпеки НАТО силами українського війська, а не навпаки.

Безпека без миру на базі сили

Таку модель підтримує переважна більшість держав НАТО й Україна, як неодноразово заявляв Президент В. Зеленський. Звісно, це можна було б забезпечити завдяки членству України в Північноатлантичному альянсі. Але, як показали саміти НАТО від Бухарестського (2008 р.) і до

Вашингтонського (2024 р.), двері для України хоч і вважали відчиненими, проте бракувало «містка» до них добратися. Пошук силової підтримки результував у написання Київського безпекового договору, що може бути доповнений двосторонніми угодами про безпеку для України.

Особливістю Вашингтонського саміту 2024 року стало те, що угоди про безпеку України стали замінником членства в НАТО. Вони орієнтують Україну на індивідуальну оборону без гарантії колективної оборони. Саміт замість слогана «двері в НАТО для України відчинені» запропонував формулу «мосту», суть якого в тому, що саме Україна має стримувати агресивні наміри Росії, позаяк натівська стратегія «стримування» втратила свою дієздатність, що змусило НАТО перейти до стратегії «страуса», яка передбачає в будь-який спосіб уникнути війни з росією, а тому не передбачає перемоги над нею. «Міст» у цьому сенсі означатиме односторонню логістичну підтримку для забезпечення України обмеженим обсягом озброєння та фінансової допомоги тією мірою, якою в Альянсі вважатимуть за потрібне, що могла б забезпечити обмежений і нетривкий мир і нестабільну безпеку для України, де в'їзд на міст до членства в НАТО для неї буде закритий. Передбачено побудувати «міст» між НАТО й Україною з одностороннім рухом, який у критичній ситуації можна підірвати, щоб уникнути зіткнення з росією.

Отже, НАТО запропонувала Україні такий підхід до збереження її безпеки, який умовно можна назвати ***«концепція контрольованої допомоги як реакція на загрози»***. Вона передбачає укладення угоди між НАТО та Україною, яка має підштовхнути Київ до перемовин з росією для завершення повномасштабної війни й у межах якої Україна матиме широкий доступ до західної зброї після закінчення війни для свого захисту від подальших актів агресії з боку росії. Аргументами на користь підписання такої угоди є сумнів лідерів провідних держав НАТО в можливостях і України, й росії отримати силову перевагу на полі бою, тож потрібно, щоб Київ розпочав наступ, відкинув російський фронт і цим відкрив шлях до переговорів. Зокрема, політики Великої Британії, Франції, Німеччини та США сумніваються, що Україна зможе вигнати російські війська зі Сходу та Криму, а держави Заходу зможуть так довго підтримувати військові зусилля України [20].

Нині формат взаємодії, коли Україна є форпостом НАТО на східному фланзі, влаштовує США та ФРН. Держави Альянсу допомагають Україні коштами та озброєнням і не мають перед нею жодних юридичних зобов'язань. ***Україна зменшує загрозу з боку росії для всіх європейських держав власними силами та життями українських військовиків, водночас члени Північноатлантичного альянсу не залучають власні збройні сили.***

Україна нині бореться за безпеку всієї Європи, і це не просто риторика.

Якщо на двосторонньому рівні рф справді хотіла захопити Україну та зруйнувати її державність, то **на системному рівні кремль розглядав напад на Україну в контексті протистояння зі США та Європою.** Якби агресія рф досягнула успіху, весь людський потенціал України, що тепер належав би окупанту, був би мобілізований проти НАТО подібно до того, як росія використала людський потенціал на окупованій території проти України. Захопивши сусідню державу, росія вторглася б у країни Балтії — й ані сили США, ані сили інших союзників не встигли б захистити членів Альянсу.

Так хоча на східному фланзі НАТО залишається загроза, його зміцнюють сили передового базування та буферна зона на території України. Росія ж уникає повної поразки й отримує можливості відновлення сил для нової війни. Тільки Україна за таким сценарієм результатів війни має погодитися на визнання Криму російським в обмін на перемир'я, залишаючись в буферній зоні під загрозою нової ескалації російської агресії.

Отже, з огляду на таку перспективу Україні доведеться досягати справедливого миру та стабільної безпеки тільки на основі перемоги, опираючись на обмежену підтримку НАТО чи без НАТО. Про таку версію майбутньої перемоги досить чітко висловився Міністр оборони Нідерландів Рубен Брекельман, який вбачає два варіанти завершення війни з перемогою України: «Я сподіваюся, що перемога України означатиме, що колись уся територія України буде вільною, і кожен окупант покине територію України». Якщо цей варіант виявиться неможливим, то перемогою можна вважати й менший успіх України, якщо умови припинення війни будуть прийнятними для неї. «Перемога України для мене означає, що є результат переговорів, який приймається Україною, який підтримується Україною» [21].

Висновки

Якщо обмірковувати позитивну перспективу миру та безпеки України, окреслюємо два шляхи. Перший — дипломатичний на основі сили, а другий — воєнний на основі перемоги. Перемога може бути повною, досягнутою військовим шляхом, або частковою, досягнутою шляхом переговорів, до яких схиляється керівництво країни та наші західні партнери на сучасному етапі. В. Зеленський переконаний, що можна досягнути дипломатичного врегулювання війни в Україні: весь світ повинен чинити тиск на росію, щоб переконати її розпочати переговори й розглянути можливість припинення війни. Та проблема в тому, що росія досі сильніша на полі бою та й далі наступає по всьому фронту. Україна, втративши стратегічну ініціативу, змушена перейти в глуху позиційну оборону. У такій ситуації проводити другий Саміт миру Київ буде зі слабкої позиції. Друга проблема, яка ускладнює завершення російсько-української війни, полягає в контрадикторності позицій України й росії та умов для початку

переговорів, які їх унеможливлюють. Україна вимагає дотримання Статуту ООН і відновлення територіальної цілісності та світового порядку, росія це ігнорує, плануючи окупувати всю Україну та знищити її державний суверенітет, і руйнує світовий порядок. Київ вважає, що переговори з рф будуть після виконання мирного плану Президента Володимира Зеленського: коли російські війська будуть виведені з України, припиняться бойові дії, створять спеціальний трибунал для покарання росії, розв'яжуть питання репарацій і подолання екоциду. Росія натомість вимагає повного виведення українських військ з окупованих територій; зобов'язань України не вступати в НАТО та зберігати нейтральний без'ядерний статус; фіксацію Криму, Севастополю, «ДНР», «ЛНР», а також Запорізької та Херсонської областей у міжнародних договорах як «регіонів рф»; скасування західних санкцій; «гарантій безпеки» для росії замість гарантій для України.

Зрештою, обидві сторони не створили тих умов, коли дипломатичне врегулювання війни дає позитивний результат, тобто коли сторони усвідомлюють, що повна перемога недосяжна, а втрати у війні будуть набагато більші, ніж очікувані результати, чи коли для втілення воєнних цілей уже немає ресурсів. Отже, досягнення компромісу щодо завершення війни, як цього хочуть Україна чи росія, на другому Саміті миру видається малоймовірним. Тож не варто поспішати його організовувати, поки до цього не склалися геополітичні передумови.

1. *Пишкін С.* Зеленський про переговори з Росією: Україна підготує мирний план до кінця року // РБК-Україна. 28 червня 2024. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/zelenskiy-peregovori-rosieyu-ukrayina-pidgotue-1719577484.html
2. Київ відійшов від стамбульських домовленостей, — Путін про переговори з Україною (відео) // Фокус. 12 квітня 2022. URL: https://focus.ua/uk/politics/512122-kiev-otoshel-ot-stambulskih-dogovorennostey-putin-o-peregovorah-s-ukrainoy-video
3. Спільне комюніке про основи миру // Офіційне інтернет-представництво Президента України. 16 червня 2024. URL: https://www.president.gov.ua/news/spilne-komyunike-pro-osnovi-miru-91581
4. Спільне комюніке про основи миру: повний текст // АрміяInform. 16 червня 2024. URL: https://armyinform.com.ua/2024/06/16/spilne-komyunike-pro-osnovy-myru-povnyj-tekst
5. *Сидоренко С.* Що змінить Саміт миру. Пояснюємо реальні наслідки, плюси та загрози після зустрічі у Швейцарії // Європейська правда. 17 червня 2024. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/06/17/7188283
6. *Хотин Р.* «Міліметр за міліметром» до миру. Що далі після Саміту миру у Швейцарії? // Радіо Свобода. 16 червня 2024. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/samit-myru-shveytsariya-ukrayina-viyna-analiz/32995413.html
7. *Кінаш Л.* Як змусити Росію до миру: в Офісі президента озвучили реальний сценарій // Інформатор. 15 липня 2024. URL: https://informator.ua/uk/yak-zmusiti-rosiyu-do-miru-v-ofisi-prezidenta-ozvuchili-realniy-scenariy
8. *Новіков С.* Україна розраховує провести другий саміт миру до кінця року, — Єрмак // РБК-Україна. 26 червня 2024. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayina-rozrahovue-provesti-drugiy-samit-1719397753.html
9. *Коджушко Я.* Зеленський: детальний план завершення війни буде готовий цього року // Інформатор. 28 червня 2024. URL: https://informator.ua/uk/zelenskiy-detalniy-plan-zavershennya-viyni-bude-gotoviy-cogo-roku
10. *Комендантова Н.* Війну може зупинили дипломатичне врегулювання, — Зеленський // Українські Новини. 19 липня 2024. URL: https://ukranews.com/ua/news/1020947-vijnu-mozhe-zupynyly-dyplomatychne-vregulyuvannya-zelenskyj#google_vignette

11. Bildt, C. (2024) 'What if Russia Wins? One of nine thinkers on Europe's future without America's embrace', *Foreign Policy*, 1 July. Available at: https://foreignpolicy.com/2024/07/01/russia-ukraine-war-europe-politics-refugees
12. Інтерв'ю Президента України Володимира Зеленського Труді Рубін, колумністці The Philadelphia Inquirer 30.06.2024. URL: https://www.youtube.com/watch?v=xMkPNU4W53c
13. *Лісова Ю.* росія не збирається брати участь у другому Саміті миру — МЗС рф // Hromadske. 11 липня 2024. URL: https://hromadske.ua/viyna/227615-rosiia-ne-zbyrayetsia-braty-uchasti-v-druhomu-samiti-myru-mzs-rf
14. *Руденко О.* Росія готова хоч завтра: Путін назвав умови початку переговорів з Україною (відео) // Фокус. 14 червня 2024. URL: https://focus.ua/uk/voennye-novosti/652369-rosiya-gotova-hoch-zavtra-putin-nazvav-umovi-pochatku-peregovoriv-z-ukrajinoyu-video
15. *Богданьок О.* Китай оприлюднив свій «мирний план» щодо війни в Україні. Що до нього увійшло // Суспільне. Новини. 24 лютого 2023. URL: https://suspilne.media/395696-kitaj-opriludniv-svij-mirnij-plan-sodo-vijni-v-ukraini-so-do-nogo-uvijslo
16. *Перепелиця Г.М.* Формула миру Володимира Зеленського до і після Вільнюського саміту НАТО // Україна дипломатична. Київ, 2023. Вип. 24. С.115.
17. *Гончаренко А.* Шість «мирних планів» для України: що пропонують Трамп, Макрон і компанія для початку переговорів з РФ // ТСН. 21 липня 2024. URL: https://tsn.ua/ukrayina/shist-mirnih-planiv-dlya-ukrayini-scho-proponuyut-tramp-makron-i-kompaniya-dlya-pochatku-peregovoriv-z-rf-2625171.html
18. Johnson, B. (2024) 'BORIS JOHNSON: Why I am more convinced than ever that Trump has the strength and bravery to save Ukraine and end this appalling war', *Daily Mail*, 19 July. Available at: https://www.dailymail.co.uk/news/article-13652007/BORIS-JOHNSON-convinced-Trump-strength-bravery-save-Ukraine-end-appalling-war.html?ico=topics_pagination_desktop
19. Charap, S. and Priebe, M. (2023) 'Avoiding a Long War. U.S. Policy and the Trajectory of the Russia-Ukraine Conflict', *Rand*, 25 January. Available at: https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2510-1.html
20. Pancevski, B. and Norman, L. (2023) 'NATO's Biggest European Members Float Defense Pact With Ukraine', *The Wall Street Journal*, 24 February. Available at: https://www.wsj.com/articles/natos-biggest-european-members-float-defense-pact-with-ukraine-38966950?mod=Searchresults_pos2&page=1 (Accessed: 25 April 2023).
21. *Ємець М.* Міністр оборони Нідерландів поділився, що вважав би перемогою України за кращого й гіршого сценарію // Європейська правда. 8 липня 2024. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/07/8/7189698

Hryhorii PEREPELYTSIA,
Doctor of Political Science, Full Professor
at the Department of International Relations and Foreign Policy
of the Educational and Scientific Institute of International Relations
of Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Director of the Foreign Policy Research Institute

SECURITY OR PEACE AS A PROBLEM FACED BY UKRAINIAN DIPLOMACY IN THE CONTEXT OF GLOBAL CONFRONTATION

Abstract. The article analyses the possible scenarios and options for ending the russian-Ukrainian war, focusing on achieving peace and ensuring Ukraine's security. The author notes that the West does not want to accept the new realities that have emerged over the course of the russian-Ukrainian war, striving to preserve the status quo disrupted by russia and the ruins of a no longer viable international security system.

It is emphasised that Ukrainian diplomacy faces the formidable challenge of restoring the state's peace and security in the context of global confrontation. The article contains considerations on whether Ukraine can tackle this issue present in national, regional and global dimensions. While analysing this problem, the author focuses on the following key tasks for Ukrainian wartime diplomacy: 1) achieving peace, 2) creating a vision for this peace, and 3) identifying ways of attaining it by Ukraine, russia and other influential geopolitical actors.

The author outlines two potential paths to achieving a positive outlook for peace and security for Ukraine. The first is diplomatic, relying on strength, and the second is military, based on victory. The victory can be complete, achieved through military means, or partial, attained through negotiations, which is the current preference of the state leadership and Western partners.

Furthermore, neither side of the war has yet fully reached the conditions when a diplomatic settlement would yield positive results, i.e. when the both parties recognise that complete victory is unattainable, the costs and losses of continued war outweigh the expected gains, or there are insufficient resources to achieve the war objectives.

In his conclusions, the author summarises that achieving a compromise to end the war on terms acceptable to both Ukraine's and russia's at the second peace summit seems unlikely. It is emphasised that the second peace summit should take place only after favourable geopolitical conditions have been established.

Keywords: war, peace, security guarantees, Ukrainian diplomacy, NATO, regional security, victory.

Олександр ШНИРКОВ,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Антон ФІЛІППЕНКО,
доктор економічних наук,
професор кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Ліна ПОЛІЩУК,
кандидатка економічних наук, доцентка кафедри
світового господарства і міжнародних економічних відносин
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті проаналізовано зовнішньоторговельні потоки України в умовах війни, оцінено адаптивність і переорієнтацію експортно-імпортних операцій з основними державами-партнерами та регіонами. Досліджено динаміку експорту й імпорту головних груп товарів та послуг, виокремлено визначальні структурні зміни, підкреслено збільшення частки Європейського Союзу в зовнішній торгівлі, окреслено можливості диверсифікації торгівлі завдяки оновленим угодам зі стратегічними партнерами.

Ключові слова: зовнішня торгівля, географічна та товарна структура експорту й імпорту, держави-партнери, стратегічні партнерства.

Важливим складником стійкості економіки України є зовнішня торгівля, адже її частка у структурі ВВП у різні періоди варіюється від 30% до 50%. Можна констатувати, що протягом останнього десятиліття й економіка,

і зовнішня торгівля держави функціонують в умовах перманентних шоків. Тимчасова окупація росією важливих для експорту територій, пандемія та повномасштабне вторгнення спричинили руйнування логістичних маршрутів постачання сировини та матеріалів, збуту готової продукції. Тому актуальність статті зумовлена необхідністю дослідження розвитку зовнішньої торгівлі України в складних непередбачуваних умовах для мінімізації ризиків нестабільності економіки держави в майбутньому.

Багатоаспектність і суперечливість наслідків зовнішньоторговельної лібералізації обґрунтовано в наукових працях Джозефа Стігліца, Девіда Доллара та Аарта Крея, Мухамеда Рамзана, Річарда Румельта та інших. Теоретичні й практичні аспекти зовнішньої торгівлі України та її впливу на внутрішній ринок є об'єктом досліджень українських науковців. Зокрема, на тему оцінки зовнішньої торгівлі України є праці Тетяни Батракової, Ігоря Бураковського, Анатолія Мазаракі, Тетяни Мельник, Вероніки Мовчан, Наталії Міценко, Богдана Кабаці, Анатолія Федоренка та інших.

Зовнішню торгівлю України досліджено й у звітах та окремих спеціальних дослідженнях низки міжнародних організацій, зокрема СОТ, МВФ, ОЕСР, Світового банку (СБ) тощо. У статті для порівняння та узагальнення використано дані Державної служби статистики України, Національного банку України та Державної митної служби України.

Метою статті є встановлення змін і виокремлення тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах війни для мінімізації ризиків та налагодження перспективних зовнішньоторговельних відносин у майбутньому.

Більшість міжнародних організацій у своїх прогнозах окреслює невтішні очікування і для світової економіки та торгівлі, і для України. СБ зазначає, що світова економіка долає тривалі наслідки шоків останніх чотирьох років. Зростання світової торгівлі 2023 року було найповільніше за 50 років поза глобальними рецесіями, водночас торгівля товарами зменшилася на тлі анемічного глобального промислового виробництва. Торгівля послугами й далі оговтується від наслідків пандемії, але повільніше, ніж цього очікували раніше. Прогнозують, що світова торгівля зросте до 2,3% 2024 року, частково відображаючи відновлення попиту на товари в торгівлі між розвинутими економіками [1].

Щодо України, то, за оцінками експертів СБ, перспективи дуже невизначені. Прогнозують зростання ВВП на 3,2% 2024 року та 6,5% 2025 року. Очікувано, що активні бойові дії триватимуть упродовж року з базовими ефектами та одноразовими чинниками впливу на зовнішню торгівлю, зокрема й на врожай сільськогосподарської продукції, який може зменшитися (згаснути). Часткове розв'язання невизначеності 2025 року сприяло б відновленню експорту та поступовому збільшенню інвестицій у реконструкцію та відновлення.

СОТ згадує Україну як важливого постачальника аграрної продукції на світовий ринок. У своїй публікації «The Crisis in Ukraine. Implications of the war for global trade and development» СОТ наголошує, що війна в Україні впливає на весь світ. Це не локальна війна з локальними наслідками. Її необхідно розглядати в контексті глобальної торгівлі та розвитку. Виникає загроза для постачання продовольства в деякі з найбільш уразливих частин світу, що стане викликом для продовольчої безпеки мільйонів людей. Лише за 2022 рік експорт пшениці з України, наприклад, у Єгипет зменшився на 81%, а до Ефіопії — на 90%.

Ба більше, у публікаціях СОТ згадано спад постачання неону з України, який використовують для виробництва напівпровідників. Збій у його постачанні може вплинути на виробників автомобілів, поки галузь тільки оговтується від дефіциту, що виник у період пандемії [2].

Щодо зовнішньої торгівлі України СОТ виявляє стриманий оптимізм з акцентом на можливості більшої інтеграції з європейським ринком шляхом формування нових ланцюгів постачання та доданої вартості. Це можливо через решоринг, ніаршоринг виробництва стратегічно важливої продукції до сусідніх країн.

Вивчення розвитку зовнішньої торгівлі України під час війни ускладнено, оскільки є певні застереження (побоювання) щодо точності даних, адже через воєнні дії митна територія не повністю підконтрольна.

Попри це українська зовнішня торгівля, аграрний сектор зокрема, продемонстрували високу адаптивність до ризиків воєнного часу: в умовах крайньої невизначеності швидко налагоджували нові логістичні канали для експорту та імпорту.

За два роки війни зовнішня торгівля товарами й послугами зазнала суттєвих змін. По-перше, спад обсягів і збільшення дефіциту зовнішньої торгівлі товарами: негативне сальдо зросло за рік більш ніж у 2 рази. По-друге, вперше за останні 20 років спостерігається негативне сальдо в торгівлі послугами. По-третє, Україна стала найбільшим імпортером зброї в Європі в період 2019–2023 років із часткою 4,9% світового імпорту (за попередні чотири роки частка була 0,1%) і зростанням на 6633%. Основні постачальники озброєнь для України — США (39%), Німеччина (14%) і Польща (13%) [3; 4].

І наостанок — зміна товарної та географічної структури із суттєвим домінуванням продукції аграрного сектора та переорієнтація зовнішньої торгівлі на внутрішній ринок Європейського Союзу з побудовою нових логістичних каналів.

Зменшення експорту у 2022–2023 роках переважно зумовлено знищенням промисловості на територіях ведення бойових дій, насамперед металургійної, яка мала значний експортний потенціал. Відновити свої позиції у структурі вітчизняного експорту металургія зможе лише за умови

структурних змін і значних інвестицій у нові металургійні технології під час відбудови економіки держави. Тому тенденція до зменшення експорту та зростання імпорту може зберегтися й 2024 року, що збільшуватиме зовнішньоторговельний дефіцит. Наразі, за оцінками Центру Разумкова, дефіцит зовнішньої торгівлі товарами та послугами складає близько 21% ВВП України (для порівняння: 2009 р. дефіцит сягнув 3,5% ВВП, 2015 р. — 3,8% ВВП, 2020 р. — 4,4% ВВП) [5].

Товарна структура зовнішньої торгівлі України

За даними Державної служби статистики України, 2023 року експорт товарів становив 36,2 млрд дол., або 82% порівняно із 2022 роком, імпорт — 63,6 млрд дол., або 114,9%. Негативне сальдо склало 27,4 млрд дол. 11,2 млрд дол. 2022 року [6].

Слід зауважити, що, за даними Державної митної служби України, обсяги експорту та імпорту 2022 року склали відповідно 44,2 та 59,5 млрд дол., а 2023 року — 36,2 і 63,5 млрд дол. [7]. Отже, можна зробити висновок про певну синхронізацію статистики зовнішньої торгівлі між уповноваженими органами України.

За даними платіжного балансу, **дефіцит зовнішньої торгівлі товарами та послугами** збільшився до *37,4 млрд дол*. 2023 року порівняно з 25,7 млрд дол. 2022 року та 2,7 млрд дол. 2021 року. 2023 року експорт упав на 15,2% (2022 року — 35,2%, а 2021 року експорт, навпаки, зріс на 34,3%). Імпорт товарів збільшився на 14,3% (2022 року зменшився на 20,4%) переважно завдяки продукції машинобудування [8].

Оцінюючи поточний платіжний баланс НБУ за 2023 рік, можемо стверджувати про погіршення показників зовнішньої торгівлі України: дефіцит торгівлі товарами збільшився майже удвічі порівняно з 2022 роком та більш ніж учетверо проти 2021 року.

Експорт товарів зазнав сильнішого впливу війни, ніж імпорт, насамперед через зниження виробництва та проблеми з логістикою і становив 34,7 млрд дол. (табл. 1).

Таблиця 1. Зовнішня торгівля товарами України[1]

	2013 р.	2015 р.	2016 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Експорт, млн дол.	59 106	35 420	33 560	63 113	40 899	34 678
Імпорт, млн дол.	81 234	38 875	40 502	69 755	55 551	63 473
Сальдо, млн дол.	-22 128	-3455	-6942	-6642	-14 652	-28 795

[1] Складено за даними НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Trade_y.pdf, https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external

Серед головних чинників — зменшення експорту чорних і кольорових металів та продовольчих товарів через спад постачання зернових. Експорт упродовж 2022–2023 років знижувався також у всіх інших основних товарних групах (табл. 2; 3). На тлі зменшення експорту насіння олійних культур (на 25%), зернових (на 8,8%) та олії (на 5%) зріс на 31% експорт харчових продуктів, насамперед завдяки цукровій і кондитерській промисловості.

Імпорт товарів сукупно знизився на 11,4% і становив 63,5 млрд дол., наприклад, в енергетичному секторі обсяги імпорту природного газу та вугілля зменшилися більш ніж удвічі. Водночас 2022 року, а надто в другому півріччі, значно зріс імпорт нафтопродуктів (63%), зокрема для забезпечення потреб енергетики, а вже 2023 року імпорт зменшився на 18,3% (табл. 2; 3).

Таблиця 2. Динаміка товарної структури зовнішньої торгівлі України[2]

Найменування основних груп товарів	Експорт, млн дол.			Імпорт, млн дол.		
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	27 687	23 380	22 001	7666	6020	6930
Мінеральні продукти	7874	4109	2262	13 999	12 715	10 376
Продукція хімічної промисловості та пов'язаних з нею галузей	3173	1668	1329	14 392	9352	11 151
Деревина та вироби з неї	2491	2118	1719	1484	906	969
Промислові вироби	946	569	557	3671	3301	3190
Чорні й кольорові метали та вироби з них	15 719	5881	3888	4221	2487	3271
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	3819	2281	2150	21 845	14 827	19 583

[2] Складено за даними НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external

Найбільшими темпами зростав імпорт продукції машинобудування (30%), чорних та кольорових металів (31,5%) та продукції хімічної промисловості.

Порівнюючи дані таблиць 2 і 3, можемо також помітити, що зі зменшенням обсягів частка окремих груп товарів у структурі торгівлі збільшується.

Таблиця 3. Динаміка товарної структури зовнішньої торгівлі України[3]

Найменування основних груп товарів	Експорт, %			Імпорт, %		
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	43,9	57,2	63, 4	11,0	10,8	10,9
Мінеральні продукти	12,5	10,0	6.5	20,1	22,9	16.3
Продукція хімічної промисловості та пов'язаних з нею галузей	5,0	4,1	3,8	20,6	16,8	17,6
Деревина та вироби з неї	3,9	5,2	5,0.	2,1	1,6	1,5
Промислові вироби	1,5	1,4	1,6	5,3	5,9	5,0
Чорні й кольорові метали та вироби з них	24,9	14,4	11,2	6,1	4,5	5,2
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	6,1	5,6	6,2	31,3	26,7	30,9

У географічному вимірі 2022 року найсуттєвіше зменшився експорт товарів до держав Азії (на 13,3 млрд дол., або 58,2%), частка цих країн в експорті знизилася з 36,4% до 23,5% порівняно з 2021 роком. Також суттєво впав експорт до країн СНД (на 4,4 млрд дол., або 65,9%), частка зменшилася з 10,7% до 5,6%; Африки (на 3,5 млрд дол., або 62,1%), внесок в експорт зменшився з 8,9% до 5,2%; США (на 2 млрд дол., або 63,1%), частка знизилася з 5,1% до

[3] Складено за даними НБУ. URL: https: //bank.gov.ua/files/ES/Trade_m.pdf

2,9%. Водночас зростав експорт до ЄС (на 2 млрд дол., або 8,5%) зі збільшенням частки в загальному експорті з 36,2% до 60,7% [8]. 2023 року, навпаки, експорт майже до всіх регіонів зменшувався: насамперед до держав ЄС (на 2,9 млрд дол., або 11,7%; їх частка в експорті зросла до 63,2%) та Азії (на 1,6 млрд дол., або 16,2%, внесок у загальний експорт зменшився незначно — до 23,2%). Частка України в експорті до ЄС упродовж 2022–2023 років майже не змінилася та, за оцінками Євростату, склала 0,8% [9].

Найчіткіше зменшення імпорту товарів зафіксовано із країн СНД — на 9 млрд дол., або 66,7%, частка держав зменшилася з 19,3% до 8%. Імпорт зменшувався за всіма напрямками: з держав Азії — на 2,6 млрд дол., або 13,9% (частка зросла з 26,9% до 28,7%), США — на 1,5 млрд дол., або 33,3% (частка зменшилася з 6,4% до 5,3%), ЄС — на 1,2 млрд дол., або 4,8% (частка зросла з 37,5% до 44,4%) та Африки — на 341 млн дол., або 41,8% (частка впала з 1,2% до 0,8%) [8]. 2023 року зафіксовано зворотну тенденцію: імпорт зростав за всіма напрямками, крім країн СНД.

Щодо послуг, то вперше за останнє двадцятиріччя в умовах війни Україна має негативне сальдо торгівлі. За даними НБУ, дефіцит торгівлі послугами 2022 року становив 11 млрд дол. (порівняно з профіцитом у майже 4 млрд дол. попереднього року): експорт послуг впав на 12,4%, а імпорт зріс майже вдвічі, зокрема й через витрати осіб, які виїхали за кордон у зв'язку з війною, і короткострокових мігрантів (зросли в 3,2 раза — до 19,8 млрд дол.), а також через збільшення імпорту послуг у межах технічної допомоги (у 2,9 раза) [10]. Імпорт усіх інших послуг зменшився на 41,6%.

Спад експорту пов'язаний здебільшого зі зменшенням обсягу транспортних послуг, послуг з перероблювання матеріальних ресурсів, що належать іншим сторонам, та інших ділових послуг.

Слід зауважити, що негативний тренд дещо уповільнився 2023 року й негативне сальдо становило 8,8 млрд дол (порівняно з 11,1 млрд дол. попереднього року). Це пов'язано з адаптацією українських мігрантів за кордоном і перехід на місцеві джерела доходів. Серед негативних тенденцій — зменшення експорту комп'ютерних послуг уперше з 2001 року: 2023-го він становив 6,8 млрд дол., що на 600 мільйонів доларів (8,5%) менше, ніж 2022 року.

Географічна структура зовнішньої торгівлі

За даними Державної служби статистики, зовнішньоторговельна діяльність України охоплювала 230 держав. Основний обсяг припадає на 30 країн-партнерів. Експортували з України найбільше до Польщі — на суму в 4,7 млрд дол., Румунії — 3,7 млрд дол., Китаю — 2,4 млрд дол. Серед найактивніших держав-імпортерів товарів в Україну: Китай — 10,4 млрд дол., Польща — 6,6 млрд дол. і Німеччина — 4,9 млрд дол. (табл. 4) [10].

Таблиця 4. Питома вага основних торговельних партнерів України в загальному товарообігу[4]

№	Країни	Товарообіг, 2022 / 2023 рр., млн дол.	Частка в товарообігу, 2022 / 2023 рр.	Експорт 2022 / 2023 рр., млн дол.	Імпорт 2022 / 2023 рр., млн дол.	Сальдо 2022 / 2023 рр., млн дол.
1	Польща	11 216 / 11 360	12% / 11.8%	5985 / 4754	5230 / 6606	755 / -1851
2	Китай	10 707 / 12 847	11,4% / 11,5%	2453 / 2406	8253 / 10 441	-5800 / -8035
3	Туреччина	6220 / 7109	6,6% / 7%	2901 / 2368	3319 / 4741	- 418 / -2352
4	Німеччина	6092 / 6912	6,5% / 6,6%	1786 / 2019	4305 / 4893	-2519 / -2874
5	Румунія	5052 / 5326	5,4% / 6,4%	3639 / 3763	1413 / 1563	2225 / 2199
6	Болгарія	3420 / 3123	3,7% / 3%	1417 / 904	2003 / 2219	-586 / -1314
7	Італія	3259 / 3863	3,5% / 3,4%	1581 / 1586	1678 / 2277	- 97 / -741
8	США	3002 / 3330	3,2% / 2,9%	856 / 509	2146 / 2821	-1290 / -2312
9	Індія	2564 / 2424	2,7% / 2.2%	889 / 542	1676 / 1882	- 786 / -1339
10	Нідерланди	2504 / 2446	2,7% / 2,8%	1448 / 956	1056 / 1490	391 / 534
	Усього	93 630 / 99 744	100%	40 762 / 36 182	52 868 / 63 562	-12 107 / -27 376

Російське вторгнення спричинило значні зміни в географічній структурі імпорту та експорту України. Через російську блокаду українські порти втратили статус основних експортних воріт країни. Тому роль автомобільного та залізничного транспорту суттєво зросла, а західні сухопутні кордони України стали основними коридорами для зовнішньої торгівлі: у період з 2021 по 2023 рік обсяги постачання імпорту з ЄС зросли на 35%, експорту — на 29%. ЄС зміцнив свою роль основного торговельного партнера і в експорті, і в імпорті, а Польща вперше в історії стала лідером у торговельному обігу України.

Зросла роль Румунії в українському експорті, що, ймовірно, пов'язано із блокуванням українських чорноморських портів і перенаправлення торговельних потоків через порт Констанци. За останні два роки експорт до Румунії збільшився майже вдвічі, що зробило державу другим за значенням експортним партнером України у світі та в ЄС. Частка Румунії в експорті до країн ЄС зросла з 6% до 14% [12]. Вже зараз можна говорити про створення нового зернового коридору «Україна — порти Румунії та Болгарії», який може трансформуватися в один із важливих маршрутів торгівлі зерном у майбутньому з відгалуженням до річки Дунай.

2023 року основними статтями експорту України в ЄС стали (зміни у порівнянні з 2022 р.): зернові культури — 19,6% (↓2,1%); жири та олії —

[4] НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Tov_y.pdf, Державна митна служба України URL: https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri

12,7% (↓2,5%); чорні метали — 9,2% (↓22,3%); насіння та плоди олійних рослин — 8,3% (↓33,2%); руди, шлаки — 7,1% (↓30,1%); електричні машини — 6,4% (↓35,0%); деревина та вироби з деревини — 5,3% (↓22,9%); залишки та відходи харчової промисловості — 3,4% (↑55,8%).

На відміну від експорту, імпорт переважно з більшою доданою вартістю: енергетичні матеріали — 20,4% (↑2,4%); засоби наземного транспорту, крім залізничного, — 11,3% (↑25,2%); реактори ядерні, котли, машини — 8,2% (↑38,1%); електричні машини — 5,0% (↑9,7%); пластмаси, полімерні матеріали — 4,8% (↑15,5%); фармацевтична продукція — 4,7% (↑20,0%); добрива — 2,1% (↑62,4%); різноманітна хімічна продукція — 2% (↓2,5%) [11].

В умовах війни на Польщу — нашого найбільшого торговельного партнера — припадає 25% від загальної торгівлі ЄС з Україною. Польща посіла перше місце серед країн ЄС і щодо експорту в Україну (30,6%), і щодо імпорту з нашої держави (19%). Водночас Україна й далі є незначним ринком для польських товарів: 2023 року товари з України становили лише 1,3% від загального імпорту Польщі. В експорті Польщі частка України була трохи більша — 3,2% [13]. Тобто значення України в зовнішній торгівлі Польщі можна порівняти зі значенням Словаччини, чисельність населення якої ушестеро менша, ніж України.

Аналіз товарної структури торгівлі свідчить про зростання в усіх основних групах, а надто інтенсивно в імпорті військової техніки, зокрема й безпілотників. Найважливіший товар, який Польща продає Україні, — це пальне. Хоча зростання імпорту 2023 року порівняно з попереднім було невелике (1,1%) у вартісному вираженні, за обсягами воно було дуже значне.

На відміну від імпорту, експорт з України до Польщі 2023-го значно зменшився порівняно з попереднім роком — з 6 млрд дол. до 4,34 млрд дол. — на 27,3%. Спад українського експорту пов'язаний насамперед із забороною експорту пшениці, кукурудзи, ріпаку та соняшнику з квітня 2023 року: саме на ці товари припадала значна частка експорту з України 2022 року. Другим чинником стало зниження цін на сільськогосподарську продукцію на світових ринках, що вплинуло й на українські товари. Наприклад, вартість соняшникової олії (яка не підпадає під жодні обмеження) 2023 року впала на 33,6%, але її обсяг зріс майже на 9%. Слід зауважити, що Україна — основний постачальник соняшникової олії до ЄС. За даними Євростату, у період 2021–2023 років частка України в експорті соняшникової олії до ЄС зросла з 87% до 89%, кукурудзи з 51% до 62% [9].

Польща є транзитною країною для провідних західних економік ЄС, якот Німеччини, Франції та Нідерландів, тобто майже половина товарів з ЄС в Україну надходить з Польщі або проходить через її територію. В експорті цей показник дещо нижчий (2023 року він становив 42%). Ці дані свідчать про велике значення польсько-українського кордону.

Україна є сімнадцятим найбільшим торговельним партнером ЄС, на неї припадає близько 1% від загальної торгівлі ЄС товарами: 2023 року це становило 55 млрд євро, тобто торгівля товарами подвоїлася з моменту набуття чинності поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі 2016 року.

Географічна та товарна структура торговельних відносин з ЄС змінилася під впливом нових економічних умов, котрі сформувалися через суттєві руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, міграцію робочої сили, проблеми з логістикою тощо. На ці зміни впливали й економічні рішення Уряду України та Європейської комісії. Зокрема, щодо експорту, то це тимчасове скасування митних обмежень і тарифних квот, захисних заходів і відповідно покращення доступу до ринку ЄС; щодо імпорту — визначення переліку критичного імпорту та надання пільгових умов, наприклад, для транспортних засобів, енергетичного обладнання та нафтопродуктів. [16].

Ці кроки вперше набули чинності 4 червня 2022 року та були повторно запроваджені до 5 червня 2024 року. Нині є попередня згода Європейського парламенту та Ради ЄС щодо продовження цих заходів ще на рік до 5 червня 2025 року, що разом зі «шляхами солідарності ЄС» має важливе значення для збереження двосторонньої торгівлі та підтримки України в умовах агресивної російської війни. Однак Єврокомісія може вжити будь-яких швидких заходів, які вважатиме за потрібне, якщо виникнуть значні порушення на ринку ЄС або ринках однієї чи кількох держав ЄС через український імпорт, зокрема в чутливій галузі сільськогосподарської продукції: птиці, яєць і цукру. Цей перелік розширено на окремі види зернових і мед. Базовий період для запуску екстрених обмежень — половина 2021 року, 2022 і 2023 роки, тобто якщо експорт згаданих продуктів перевищить середні показники обсягів за ці роки, знову запровадять тарифи [18]. Також для розв'язання суперечливих питань під час експорту та транзиту української аграрної продукції між Україною, ЄС та окремими країнами-членами створено спільну координаційну платформу.

Стратегічні партнерства та оновлені ЗВТ

2021 року Україна ухвалила новий стратегічний документ щодо зовнішньої політики, де оцінено актуальні міжнародні процеси й тенденції, виклики та загрози у низці сфер, що загострилися в умовах повномасштабної війни, зокрема й у сфері торгівлі та економічної співпраці [20]. У Стратегії зовнішньополітичної діяльності України поряд зі вступом до ЄС та НАТО наголошено на стратегічних відносинах і партнерствах зі США, Великою Британією, Канадою, Німеччиною, Францією, а також відносинах із державами регіону: Польщею, Туреччиною, Литвою, Румунією, Грузією, Молдовою.

Важливо підкреслити, що стратегічні партнери України в таких складних умовах підтримують режими доступу української продукції до своїх внутрішніх ринків або навіть лібералізують їх (ЄС, США, Велика Британія, Канада).

Європейська комісія та Рада асоціації Україна – ЄС відзначають прогрес у виконанні оновленого Плану пріоритетних дій щодо поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на 2023–2024 роки у багатьох сферах, зокрема, цифровій (роумінг і взаємне визнання електронних довірчих послуг), енергетичній (синхронізація енергетичних систем), транспортній (Угода про автомобільні перевезення вантажів, транспортний безвіз) і промисловій (пакетне прийняття 20 тисяч стандартів для вільного обігу окремих промислових товарів і підписання Угоди АСАА), Це ляже в основу глибшої інтеграції з єдиним внутрішнім ринком, дасть змогу швидше впроваджувати умови для переговорів про вступ України до ЄС та отримати доступ до структурних та інвестиційних фондів ЄС під час відбудови економіки держави.

Український бізнес прилучається до ланцюгів створення доданої вартості через долучення компаній у сировинний та акумуляторний альянси в процесі інтеграції до внутрішнього ринку ЄС завдяки посиленню співпраці українських і європейських кластерів. Цьому може посприяти Український кластерний альянс (УКА), який створили в березні 2022 року для інтернаціоналізації українських малих і середніх підприємств (МСП) і кластерів та їх інтеграції в ланцюги доданої вартості та інноваційні екосистеми ЄС [24]. УКА — провідне й найбільше формальне об'єднання економічних кластерів України: у його складі 48 кластерів та асоціацій кластерного типу.

УКА активно співпрацює з Європейською платформою кластерної співпраці (ECCP), майже третину його портфелю займають проєкти екосистемного розвитку, котрі сприятимуть «укоріненню» інновацій та інших засадничих елементів розвитку під час реалізації нової промислової стратегії ЄС. Також показово, що понад 50% проєктів спрямовані на інтеграційні процеси ЄС. Це допоможе формуванню сталих програм співпраці за цільовими групами, збільшенню кількості спільних програм стійкості та відновлення України з європейськими партнерами, а також зростанню готовності МСП до процесів інтернаціоналізації [24].

Також Україна модернізувала Угоду про вільну торгівлю з Канадою, яку ратифікували обидві сторони [27]. Після перемовин до документа додали спеціальні нові глави про транскордонну торгівлю послугами, фінансові послуги, інвестиції, тимчасовий в'їзд для ділових осіб, телекомунікації, торгівлю та малі й середні підприємства, торгівлю та корінні народи, належну регуляторну практику. Було оновлено розділи щодо цифрової торгівлі, правил походження, конкурентної політики, державних закупівель тощо.

Це допоможе збільшити двосторонню торгівлю, відкриє нові економічні можливості для українських підприємств та сприятиме участі канадських компаній у відбудові.

Ще одним важливим стратегічним торговельним партнером для України є Велика Британія. З січня 2021 року запрацювала ЗВТ — і вже в червні товарообіг склав 885,1 мільйона доларів, що на 41,5% або 259,6 мільйона доларів перевищує показники попереднього періоду, а 2023 року двостороння торгівля товарами становила 1,4 мільярда доларів — на 20% більше, ніж 2022 року. Двостороння угода передбачає лібералізацію умов торгівлі товарами та послугами між Україною та Великою Британією на рівні не нижчому, ніж передбачено в Угоді про асоціацію Україна – ЄС. Із січня 2021 року відбулася повна лібералізація 98% товарної номенклатури, а з 2023 року для України лібералізовано ще 2% [25]. Водночас Україна отримала менший термін для перегляду торговельних положень угоди з Британією (два роки після набуття чинності) порівняно з Угодою про асоціацію.

Отже, з початку повномасштабного вторгнення зовнішньоторговельні потоки України суттєво змінились і за товарною, і за географічною структурою. Водночас українська зовнішня торгівля, зокрема, аграрний сектор, продемонстрували високу адаптивність до ризиків воєнного часу. Цьому сприяла активна підтримка партнерів, як-от Європейського Союзу. Шляхи солідарності з Україною, рішення щодо лібералізації торгівлі та призупинення торговельних засобів захисту з боку ЄС посприяли зростанню експорту та налагодженню нових логістичних коридорів, проте спричинили різке збільшення експорту окремих видів сільськогосподарської продукції та викривлення на ринках цих продуктів у державах-сусідах України.

Україна прагне диверсифікувати свою зовнішню торгівлю та зменшити залежність від традиційних ринків, а надто в таких сферах, як сільське господарство та переробна промисловість. Тож у фокусі має бути підписання торговельних угод, стимулювання інвестицій, сприяння спільним бізнес-проєктам з важливими стратегічними партнерами й регіонами.

Слід також готуватися до того, що сальдо торгівлі й надалі буде негативне, адже під час відновлення та відбудови Україна імпортуватиме великі обсяги продукції.

1. World Bank (2024) *Global Economic Prospects*. Available at: https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/7fe97e0a-52c5-4655-9207-c176eb9fb66a/content
2. World Trade Organization (2022) *The Crisis in Ukraine. Implications of the war for global trade and development.* Available at: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/crisis_ukraine_e.htm
3. Stockholm International Peace Research Institute (2024) *Steep rise in European arms imports.* Available at: https://www.sipri.org/visualizations/2024/steep-rise-european-arms-imports
4. Stockholm International Peace Research Institute (2023) *Trends in International Arms Transfers.* Available at: https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-03/fs_2403_at_2023.pdf
5. *Якименко Ю., Юрчишин В.* Від попередніх підсумків 2023 до прогнозу 2024 // Разумков Центр. 10 листопада 2023. URL: https://razumkov.org.ua/statti/vid-poperednikh-pidsumkiv-2023-do-prognozu-2024

6. Календар оприлюднення експрес-випусків Держстату у 2024 році // Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/express/expres_u.html
7. Статистика та реєстри // Державна митна служба. України. URL: https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri
8 Статистика зовнішнього сектору // Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#1
9 Eurostat (no date) *EU trade with Ukraine — latest developments*. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_trade_with_Ukraine_latest_developments#Latest_developments
10 Платіжний баланс у 2023 році // Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/State_y.pdf
11 Бюлетень стану торговельних відносин між Україною та ЄС у 2022 році // Міністерство економіки України. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5db05993-288d-4981-9f26-f0f6efe586e2&-title=BiuletenStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTasU2022-Rotsi
12 Matuszak, S. (2024) 'A key partner. Ukraine–EU trade in 2023', *Centre for Eastern Studies*, 4 March. Available at: https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-03-04/a-key-partner-ukraine-eu-trade-2023
13 Matuszak, S. (2023) 'A year of war in Ukraine's foreign trade', *Centre for Eastern Studies*, 8 February. Available at: https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-02-08/a-year-war-ukraines-foreign-trade
14 Matuszak, S. and Popławski, K. (2024) 'Running on European tracks. Modernising the rail network in western Ukraine during wartime', *Centre for Eastern Studies*, 26 February. Available at: https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2024-02-26/running-european-tracks-modernising-rail-network-western
15 World Trade Organization (2023) *One year of war in Ukraine: Assessing the impact on global trade and development.* Available at: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/oneyukr_e.htm
16 European Union (2023) *Regulation (EU)* 2023/1077. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R1077
17 Statistics Poland (2024) *Foreign trade turnover of goods in total and by countries in January-December 2023.* Available at: https://stat.gov.pl/en/topics/prices-trade/trade/foreign-trade-turnover-of-goods-in-total-and-by-countries-in-january-december-2023,1,140.html
18 European Parliament (2024) *Deal to extend trade support for Ukraine with safeguards for EU farmers.* Available at: https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240318IPR19422/deal-to-extend-trade-support-for-ukraine-with-safeguards-for-eu-farmers
19 План для Ukraine Facility. 2024–2027 рр. URL: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf
20 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України № 448/2021 від 26 серпня 2021 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text
21 European Commission (2024) *Commission proposes to prolong road transport agreements with Ukraine and Moldova and introduces updates to the agreement with Ukraine.* Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1305
22 European Commission (2022) *European Commission to establish Solidarity Lanes to help Ukraine export agricultural goods.* Available at: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/european-commission-establish-solidarity-lanes-help-ukraine-export-agricultural-goods-2022-05-12_en
23 *Власюк В.* Статистика з польського кордону. Чому Польщі не вигідне згортання економічних відносин з Україною? // Економічна правда. 5 березня 2024. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2024/03/5/710739
24 Річний звіт Українського кластерного Альянсу 2023. URL: https://www.clusters.org.ua/report-2023/
25 Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії від 16.12.2020. Дата оновлення: 20.03.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-20#Text
26 Україна і Велика Британія продовжать скасування ввізних мит та тарифних квот у двосторонній торгівлі ще на 5 років, - Юлія Свириденко // Урядовий портал. 8 лютого 2024. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-i-velyka-brytaniia-prodovzhat-skasuvannia-vviznykh-myt-ta-taryfnykh-kvot-u-dvostoronnii-torhivli-shche-na-5-rokiv-iuliia-svyrydenko
27 Угоду про вільну торгівлю між Україною та Канадою // Міністерство економіки України. 22 вересня 2023. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d2edde52-e418-4868-a5d3-f42d736d1f19&-title=UgodaProVilnuTorgivliuMizhUkrainoiuTaKanadoiu
28 European Commission (no date) *EU assistance to Ukraine.* Available at: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine_en

Oleksandr SHNYRKOV,
Doctor of Economics, Full Professor, Head of the Department of World Economy and International Economic Relations at the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Anton FILIPENKO,
Doctor of Economics, Full Professor, Professor of the Department of World Economy and International Economic Relations at the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Lina POLISHCHUK,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of World Economy and International Economic Relations at the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv

FOREIGN TRADE RELATIONS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Abstract. The article focuses on the analysis of Ukraine's foreign trade flows in the context of the war and assesses the adaptability and reorientation of export and import operations with major partner countries and regions.

The authors analyse the dynamics of exports and imports by the main groups of goods and services, highlight the main structural changes, emphasise the increase of the European Union's share in Ukraine's foreign trade, and outline the possibilities of trade diversification through updated agreements with strategic partners. The article indicates that the solidarity with Ukraine, trade liberalisation decisions and the suspension of trade remedies by the EU have led to an increase in exports and the establishment of new logistics corridors, but have also caused a rapid increase in exports of certain agricultural products and changes in the markets for these products in Ukraine's neighbouring countries.

The article outlines the prospects for cooperation with the Global South countries. It is noted that in the long term, the restoration and expansion of Ukraine's economic positions in the markets of the Global South would be primarily possible if Ukraine realises its status as an EU candidate state, which entails a focus on the practical implementation of the goals, principles and instruments of the EU trade policy.

The authors conclude that since the beginning of the full-scale invasion, Ukraine's foreign trade flows have changed significantly in terms of both commodity and geographical structure. At the same time, Ukrainian foreign trade and the agricultural sector, in particular, have demonstrated high adaptability to wartime risks. Furthermore, the authors provide a number of relevant recommendations for Ukraine's further foreign trade activities.

Keywords: foreign trade, geographical and commodity structure of exports and imports, partner countries, strategic partnerships.

Таміла ТАШЕВА,
Постійна Представниця Президента України
в Автономній Республіці Крим

КРИМСЬКА ПЛАТФОРМА НА СЬОГОДНІ І ЗАВТРА: П'ЯТЬ АРГУМЕНТІВ

Анотація. У статті проаналізовано діяльність Кримської платформи від першого інавгураційного саміту, що його ініціював Президент Володимир Зеленський 2021 року, до сьогодні. Наголошено, що цінність Кримської платформи в тому, що ця ініціатива вивела питання Криму до актуального політичного порядку денного. Зазначено, що з моменту запуску Кримська платформа виросла в екосистему, яка поєднує різні виміри, території та рівні.

Авторка пропонує п'ять основних аргументів на користь твердження, що Кримська платформа є дієвим інструментом. Крім того, підкреслено, що Кримська платформа стала потужним механізмом протидії російській окупації Криму. Зазначено, що зараз Кримська платформа працює на звільнення Криму, а в майбутньому — може спрацювати на його відновлення.

Ключові слова: Кримська платформа, окупація, деокупація Криму, міжнародна підтримка, Україна.

Перший інавгураційний саміт Кримської платформи, який ініціював Президент Володимир Зеленський 2021 року, об'єднав 47 представників іноземних держав та організацій навколо теми Криму, зокрема проблеми його незаконної окупації з боку росії. На ту пору вже було ухвалено низку важливих резолюцій на рівні Генеральної Асамблеї ООН та інших міжнародних міжурядових організацій, які підтверджували відданість міжнародної спільноти територіальній цілісності України. Однак цінність Кримської платформи була в тому, що ця ініціатива ввела питання Криму до актуального політичного порядку денного. І виявилося: це саме те, чого побоювалася москва — про що свідчить бурхлива та дуже нервова реакція на перший саміт з боку російських офіційних осіб, а також подальші арешт і засудження до 17 років ув'язнення першого

заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Нарімана Джеляла, який приїхав на саміт з окупованого Криму. До того ж на майданчику Мінських перемовин, які станом на 2021 рік ще існували, тему Криму взагалі не порушували, і Кремлю здавалося, що можна вдати, ніби про його окупацію всі забули і це вже «закрите питання».

Сьогодні Україна активно готується до чергової низки міжнародних заходів у межах Кримської платформи 2024 року, які буде проведено навіть попри повномасштабне вторгнення росії, що досі триває.

З моменту запуску Кримська платформа виросла в цілу екосистему, яка поєднує різні виміри, географії й рівні. Наприклад, щорічно проводять два саміти — на урядовому / президентському та парламентському рівнях; працює Офіс Кримської платформи в Києві, який актуалізує тему Криму всередині країни та законодавчо регулює, а у співпраці з МЗС нагадує на міжнародному рівні про те, що російська агресія проти України розпочалася з Криму, і без звільнення півострова війна не може бути завершена. Заходи, зустрічі, події, присвячені Криму, організовують як у/для наших найвідданіших країн-союзниць, так і в державах, які більш стримано реагують на російське вторгнення, адже Крим — це, серед іншого, українське цивілізаційне вікно в країни Азії, Африки, Латинської Америки. Також у межах Кримської платформи вже двічі проводили Чорноморську безпекову конференцію; працює Експертна мережа Кримської платформи, що об'єднує здебільшого українських експертів, які, однак, ефективно взаємодіють із міжнародним експертним та академічним середовищем, намагаючись залучити його активніше до досліджень теми Криму.

Щороку перелік заходів та ініціатив у межах Кримської платформи зростає. Безумовно, ми б усі хотіли, аби ці зусилля конвертувалися в деокупацію півострова. Окупований Крим, який до лютого 2022 року був перетворений на півострів страху (за влучним висловом правозахисників), із початком повномасштабного вторгнення став повноцінною військовою базою для росії. Експерти з питань безпеки стверджують, що лише у січні 2024 року для нанесення ударів по материковій частині України з Криму було використано: 3 ракети «Калібр», 9 балістичних ракет «Іскандер», 223 БпЛА «Шахед» та 14 інших типів безпілотників. Через Крим окупанти перекидають військову техніку, незаконно мобілізують наших громадян на війну проти власної ж держави, лікують тут власне військо.

Це правда, росія використовує Крим як плацдарм для цієї великої війни проти України. Однак чи означає це, що Кримська платформа недієва? Думаю, ні, і всі наші зусилля — недаремні. Пропоную п'ять основних аргументів на користь цього твердження.

1. Росія прагне, щоби про Крим «забули», тоді як Кримська платформа повертає його до активного міжнародного порядку денного.

Перед початком широкомасштабного вторгнення росія робила все, щоб легітимізувати спробу анексії, щоб Крим просто зник із порядку денного і міжнародна спільнота своїм мовчанням «освятила» спробу анексії півострова. Так, ухвалювали резолюції на рівні ГА ООН, ПАРЄ, інших парламентських асамблей; так, вводили та діяли санкції. Це були важливі кроки, але Крим зник з актуального міжнародного порядку денного. Кримська платформа це змінила.

Світові лідери приїхали до Києва, щоб засвідчити, що Крим — не «закрите питання». У режимі реального часу, під софітами та камерами провідних міжнародних медіа вони проголошували, що світова спільнота ніколи не прийме спроби анексії півострова. Не варто недооцінювати такі публічні заяви, а надто зараз, коли чуємо натяки на компроміси щодо територіальної цілісності України. Кожен такий виступ лідерів країн, урядовців або парламентарів дає привід нам посилатися на їхню позицію, це ще один рядок у низці аргументів, чому Крим не може бути забутим.

2. Кримська платформа як бустер уваги до Криму на національному рівні.

Згідно з декларацією учасників інавгураційного саміту Кримської платформи, було передбачено створення Національного офісу Кримської платформи. Він запрацював 2021 року на базі Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим та став епіцентром кримських дискусій і процесів, майданчиком для координації та комунікації органів державної влади України, іноземних держав, міжнародних організацій і громадян України з Криму.

Без перебільшення, з-поміж усіх органів державної влади ми найбільш прискіпливо моніторимо ситуацію на півострові, розробляємо та просуваємо відповідне національне законодавство, працюємо над стратегічними документами в контексті реінтеграції, актуалізуємо тему Криму для міжнародних партнерів, а також для національної аудиторії, що також дуже важливо.

Усі ті вагомі законодавчі акти, які країні вдалося ухвалити за останні кілька років, навіть попри надскладні воєнні умови; усі ті заходи, які провели на найвищому рівні; усю нашу домашню кримську роботу зуміли втілити, як не парадоксально, завдяки міжнародній ініціативі Кримської платформи. Не в останню чергу саме високі міжнародні заходи дозволяють підтримувати необхідний інтерес до Криму всередині України. А існування Офісу Кримської платформи забезпечує

можливість координування з урядовими та неурядовими акторами, аби напрацьовувати документи, обмінюватися думками та ідеями, реалізовувати численні проєкти та організовувати неперетинні заходи.

3. Кримська платформа як важливий сигнал для наших громадян в окупації

Наші громадяни в окупованому Криму уважно стежать за Кримською платформою. Пригадую, скільки в перший рік проведення саміту ми отримували повідомлень із надією, що наслідком такого високого міжнародного форуму буде деокупація. Шлях до звільнення виявився значно довшим та більш тернистим, однак зусилля, які держава вкладає в організацію та проведення саміту, продемонстрували людям в окупації, що Україна готова і буде за них боротися. Кримська платформа ознаменувала політико-дипломатичний рівень цієї боротьби, який уже зараз підкріплений мілітарним. Адже згадаймо, що навесні 2024 року саме в Чорному морі у Збройних сил України були разючі успіхи: нейтралізовано третину російського флоту, уражено безліч окупаційних військових об'єктів.

З огляду на десятирічну окупацію та активні розмови про репресії в Криму в наших міжнародних партнерів часто складається враження, ніби на півострові вже не залишилося проукраїнських громадян. Але це не так, і щодня українські громадяни окупованого півострова демонструють свій спротив. Люди активні в соціальних мережах, вони поширюють українську символіку та проукраїнські постери — і офлайн, і онлайн вони відкрито підтримують Збройні сили України, активісти рухів спротиву передають інформацію щодо розміщення військових об'єктів окупантів Силам оборони України. Станом на кінець квітня 2024 року нам відомо про щонайменше 780 випадків притягнення до відповідальності за так звану «дискредитацію зс рф» в окупованому Криму. Усі ці справи — про висловлення підтримки материковій Україні. Цікаво, що 279 (тобто 41%) із постанов обвинувачення, які винесли окупаційні суди, стосувалися жінок, решта 401 (59%) — чоловіків. Дуже по-українськи, правда?

Якщо уявити, що Україна оголосить про припинення діяльності Кримської платформи, це виглядатиме як доволі контроверсійний сигнал для наших міжнародних партнерів і дуже песимістичний для людей в окупації. Адже вони як ніхто прискіпливо стежать за кроками держави щодо Криму. Серйозність намірів України стосовно звільнення Криму є головною запорукою існування та підтримання спротиву на півострові і подальшої його ефективної реінтеграції. Кримська платформа — це невіддільна частина цього наміру.

4. Кримська платформа як важливий майданчик для зміни наративів довкола Криму.

Сприйняття Криму на міжнародному рівні досі спотворене через російські пропагандистські наративи. Скільки разів вам доводилося чути, що Крим «історично російська земля», «завжди був російським»? Ми спостерігаємо, як ці відверто неправдиві твердження ретранслюють і наші міжнародні колеги — не зі злого наміру, а просто від незнання. На жаль, ці хибні уявлення часом можуть навіть диктувати певні політичні рішення.

Згадаймо бодай скандальні твіти Ілона Маска про «помилку Хрущова». Уже не кажучи про деякі необережні заяви політичних лідерів наших країн-союзниць, які справді віддані територіальній цілісності України та щодня це доводять своїми справами. У тому й пастка. Наративи довкола Криму спотворювали системно протягом десятиліть. Москва встановила свою колоніальну лінзу в те, як світ бачить Крим, намагаючись виправдати свою колонізаторську політику. І позбутися цього сприйняття — наше стратегічне завдання.

Кримська платформа, серед іншого, є майданчиком та інструментом для відкриття міжнародній спільноті правдивої історії Криму. Саме тому ми залучаємо таких експертів, важливих академічних фігур, як Рорі Фіннін, який розповідає світові справжню історію Криму, без російських пропагандистських маніпуляцій. Цьогоріч ми обов'язково будемо говорити про 80-ті роковини депортації кримськотатарського народу. Нам важливо «вирівнювати» уявлення про Крим. Так, це субтропічний курорт, але Крим — це також місце, де було вчинено великий злочин — геноцид, за який московський режим так і не притягнено до відповідальності. А, як відомо, непокаране зло зростає, і сьогодні ми бачимо чергову спробу імперії витіснити корінний кримськотатарський народ та українців із Криму. Цей злочин, який журналісти називають «тихою депортацією», суперечить, зокрема, оонівським фундаментальним принципам та документам, а надто тим, що спрямовані саме на захист корінних народів. Тож що, як не Кримська платформа, яка щороку об'єднує десятки країн, і не лише західних, може і має бути майданчиком для привернення уваги до злочинів минулого і сьогодення, які вчиняє росія?

5. Кримська платформа як потенційний координаційний механізм для відновлення та відбудови Криму після деокупації.

Ми не знаємо, коли саме буде звільнено Крим, це залежить від багатьох чинників. Однак ми як Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим та Офіс Кримської платформи працюємо над реінтеграційними стратегіями і планами вже сьогодні, щоби бути готовими до деокупації з першого дня. Ми вже розробили низку документів:

Стратегію економічного відновлення Криму, пріоритетні кроки держави після деокупації з адміністративного погляду, Стратегію когнітивної деокупації, мета якої — ціннісна трансформація та реінтеграція Криму в український суспільно-політичний та культурний простори. Також готуємо кадровий резерв для роботи на деокупованих територіях у межах загальної урядової Стратегії відновлення державної влади та реінтеграції населення деокупованих територій України. Думаємо, як працюватимемо над демілітаризацією свідомості людей, що робити з публічним простором, як відновлювати свободу слова, як розв'язувати питання приватної власності, подолати колонізацію. І таких питань — десятки, усі вони непрості. Але вже нині зрозуміло, що для відновлення Криму — яким би шляхом його не було звільнено — потрібно буде консолідувати міжнародну допомогу та зусилля, і Кримська платформа потенційно може і має стати таким інструментом.

Сьогодні Кримська платформа працює на звільнення Криму, а в майбутньому — працюватиме на його відновлення.

Дата публікації: 16 травня 2024 року

Tamila TASHEVA,
Permanent Representative of the President of Ukraine
in the Autonomous Republic of Crimea

CRIMEA PLATFORM FOR TODAY AND TOMORROW: FIVE ARGUMENTS

Abstract. The article analyses the functioning of the Crimea Platform from the first inaugural Summit initiated by President Volodymyr Zelenskyy in 2021 to the present day. It is noted that the value of the Crimea Platform was that this initiative brought the issue of Crimea to the current political agenda. It turned out that this was precisely the step that moscow feared. The author casts light onto the fact that since its launch, the Crimea Platform has grown into a whole ecosystem combining different perspectives, geography and levels. Every year, the list of events and initiatives within the framework of the Crimea Platform is growing, and all these efforts are expected to contribute to the liberation of Crimea.

The author offers five key arguments in favour of the assertion that the Crimea Platform is an effective tool, namely 1. The Crimea Platform returns Crimea to the current international agenda and does not allow to 'forget' about the annexation of the peninsula. 2. The initiative is a booster of attention to Crimea at the national level, and the Office of the Crimea Platform has become the centre of Crimea discussions and processes, a coordination and communication format between the state authorities of Ukraine, foreign states, international organisations and Ukrainian citizens from Crimea. 3. The Crimea Platform is an important signal for our citizens under occupation, as the efforts made by the state in organising and conducting the Summit demonstrated to our people in the occupied territories that Ukraine is ready and will fight for them. 4. The Crimea Platform is an important venue for changing narratives about Crimea and a tool for revealing the true history to the international community. 5. The Crimea Platform is a potential coordination mechanism for restoring and reconstructing Crimea after liberation.

The article emphasises that the Crimea Platform has become a powerful tool for countering the russian occupation of Crimea. Its work shows that Ukraine does not give up and continues to fight for its territorial integrity. It is noted that the Crimea Platform is now committed to the liberation of Crimea, and in the future, it may work for the sake of its restoration.

Keywords: Crimea Platform, occupation, liberation of Crimea, international support, Ukraine.

Сергій ТОЛСТОВ,
завідувач відділу трансатлантичних досліджень
Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»

СТРУКТУРИ ТА МЕХАНІЗМИ БАГАТОСТОРОННЬОЇ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВ ЄС У СФЕРІ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ

Анотація. Упродовж останніх 30 років роль Європейського Союзу в міжнародних відносинах була предметом жвавої дискусії. Завдяки економічній важливості та дипломатичній активності організацію вважали окремим центром сили в межах колективного Заходу. Однак у трансатлантичному регіоні «об'єднана Європа» й далі була молодшим партнером, покладаючись на США та НАТО в питаннях безпеки. Політичні теоретики загалом критично ставилися до претензій ЄС на роль глобального творця міжнародних правил, адже, посідаючи друге місце серед економічних центрів світу за обсягом ВВП, ЄС гальмував розбудову автономного військового потенціалу, що обмежувало його політичний вплив.

У статті розглянуто механізми та пріоритетні напрями багатосторонньої співпраці держав ЄС у сфері безпеки та оборони — важливого вектора, який ґрунтується на особливих засадах. Брекзіт і російсько-українська війна прискорили розбудову спільної політики безпеки та оборони ЄС, що відображено в розширенні повноважень органів, відповідальних за оборонний сектор та управління спільними операціями, швидшому розвиткові сил швидкого реагування та створенні стратегії модернізації оборонної промисловості.

Ключові слова: європейська безпека, спільна політика безпеки та оборони, військова допомога Україні, Європейський Союз, НАТО, стратегічне партнерство.

Підписання Маастрихтського договору 1992 року та його набуття чинності символізувало підвищення суб'єктності Європейського Союзу, структура і повноваження якого поєднували елементи конфедерації та міжнародної організації. Документ містив положення про спільну оборонну політику, яка згодом мала набути ознак спільної оборони держав-членів. Під час розпаду колишньої Югославії наміри керівних

структур ЄС стримати розгортання конфлікту виявилися невдалими, як і сподівання на залучення Західноєвропейського Союзу (ЗЄС) як єдиної західноєвропейської військово-політичної організації, члени якої одночасно входили до ЄС і НАТО. Потребу у військовому компоненті для виконання миротворчих та антикризових операцій в інтересах Європейського Союзу[1] задовольнили через інтеграцію ЗЄС до системи органів управління ЄС, що з 2002 року перебрав на себе решту функцій ЗЄС, який припинив існування.

Другий чинник, що суттєво вплинув на розвиток спільної політики безпеки та оборони ЄС, полягав у визнанні асиметричних зобов'язань держав-членів, зокрема й щодо участі в спільних миротворчих та антикризових операціях, а також співпраці європейських сил швидкого реагування і тимчасових військових об'єднань з НАТО.

Поява нових викликів на східному та південному флангах у формі відновлення російського експансіонізму, міграційної кризи та гібридних загроз зумовила виникнення перед керівними органами ЄС низки завдань, як-от формування постійних інституцій у межах спільної політики безпеки й оборони та визначення зони окремої та спільної компетенції у відносинах з НАТО. З урахуванням цих чинників мета статті полягає у виявленні політичних, правових і структурних особливостей багатосторонньої співпраці держав ЄС у сфері безпеки та оборони, а також оцінці новітніх тенденцій у контексті повномасштабної російської агресії проти України.

Криза в російсько-українських відносинах через анексію Криму 2014 року стала першою переконливою ознакою глибокої деградації системи європейської безпеки. Для держав ЄС ситуація, що склалася, актуалізувала потребу в консолідованому реагуванні на нові загрози у Східній Європі, зокрема й розробленні спільної позиції щодо російської агресії. Утім, Глобальна стратегія ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки, яку Європейська Рада ухвалила 28 червня 2016 року, не містила чіткого визначення способів подолання «екзистенційної кризи» всередині ЄС і за його межами. Окрім констатації потреби в збереженні «сильної Європи» й усуненні нових загроз, документ передбачав критичний огляд негативних тенденцій у суміжних східних і південних регіонах Європи, Середземномор'я, Африки та Близького Сходу. Наголошуючи на поглибленні оборонної співпраці та потребі розбудови міцної оборонної промисловості, Глобальна стратегія ЄС зауважувала необхідність розвитку європейської «стратегічної автономії», яка має «вирішальне значення для збереження спроможності Європи ухвалювати

[1] Обмежені контингенти європейських держав під прапором ЗЄС спільно з НАТО та ОБСЄ брали участь у місіях з розмінування в Перській затоці (кінець 1980-х рр.) та Хорватії (1999–2001 рр.), у заходах, пов'язаних із запровадженням ембарго проти СР Югославії в Адріатиці та на Дунаї (1992–1995 рр.), та в антикризових операціях на Балканах (1994-2001 рр.).

власні рішення й діяти як "спільноті безпеки"» [1, с. 10–11, 20, 45]. Відповідно до цілей стратегії європейська зовнішньополітична служба розробила програмний документ — План дій у сфері безпеки та оборони, який Європейська Комісія затвердила 30 листопада 2016 року. У межах його виконання восени 2017 року було сформульовано нові політичні завдання, узгоджено пакет заходів і визначено механізми їх фінансування, включно з виконанням Спільної декларації ЄС — НАТО від 8 липня 2016 року.

З метою підвищення рівня співпраці між державами-членами впродовж 2017–2022 років європейські інтеграційні структури суттєво вдосконалили документальну базу та розробили організаційні основи для активізації Спільної політики безпеки та оборони ЄС (СПБО). У бюрократичній практиці ЄС регулярні довгострокові програми та механізми перманентної безпекової та оборонної співпраці розглядають як «спільні ініціативи», які в межах взаємодії держав-членів здебільшого можуть бути автономними, що передбачено в установчих документах ЄС. Багатостороння співпраця країн ЄС у сфері безпеки та оборони, зокрема й спільні ініціативи, належить до компетенції Європейського оборонного агентства, створеного 12 липня 2004 року, — основної структури ЄС у сфері Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП). Розділ V Договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору 2007 року визначає різну процедуру участі й ухвалення рішень щодо СЗБП — загальної компетенції усіх держав-членів ЄС — та СПБО, яка передбачає вибіркову й добровільну участь відповідно до конституційних процедур і рішень органів влади держав-членів.

ЄС на колективному рівні визначає та втілює спільні політики та забезпечує діяльність у сфері зовнішньої взаємодії. До цього залучені всі керівні органи:

— Європейська Рада у складі глав держав та урядів визначає стратегічні інтереси та цілі Союзу. Цей найвищий орган діє одностайно за рекомендацією Ради ЄС (на рівні профільних міністрів), яку вона ухвалює згідно з умовами, затвердженими для кожної сфери діяльності.

— Рада ЄС і Європейська Комісія за участю Високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки забезпечують узгодженість різних сфер зовнішньої діяльності ЄС та їх гармонізацію з галузевими політиками Союзу.

— Згідно зі статтею 24 Договору про ЄС, Спільна зовнішня та безпекова політика підпорядковується спеціальним правилам і процедурам. Європейська Рада, Рада ЄС і Європейська служба зовнішньої діяльності визначають та імплементують СЗБП. Керівні органи ЄС ухвалюють такі рішення одностайно, якщо інше не передбачено в Договорі про ЄС. Ухвалення законодавчих актів у сфері СЗБП виключено.

— Нині СЗБП проводить Високий представник із зовнішніх справ і політики безпеки та держави-члени відповідно до установчих договорів [2].

— Згідно з Договором про ЄС, «компетенція Союзу у сфері Спільної зовнішньої та безпекової політики охоплює всі напрями зовнішньої політики та всі питання безпеки Союзу, зокрема поступове формування спільної оборонної політики, що, можливо, зумовить спільну оборону» (коли так одностайно вирішить Європейська Рада). Водночас кожна держава-член ЄС зобов'язана брати повноцінну участь у реалізації СЗБП (глава 1 розділу V «Загальні положення щодо зовнішніх дій Союзу», статті 21–22).

— На відміну від СЗБП, у Договорі про ЄС (глава 2 розділу V «Спеціальні положення про Спільну зовнішню та безпекову політику») передбачено, що участь держав-членів та ухвалення рішень у програмах і заходах СПБО добровільна (статті 42–46). В оборонних проєктах беруть участь лише ті держави, національні стратегії та позиції урядів яких дозволяють таку багатосторонню співпрацю [3, с. 19].

— Лісабонський договір містить перелік функцій Європейського оборонного агентства, до компетенції якого належить розвиток оборонного потенціалу, досліджень, закупівель та озброєння.

— Статті 42–45 Договору про ЄС відображають концепцію поступового підвищення військового потенціалу держав-членів. У межах реалізації СПБО вони передають в управління Союзу цивільні та військові ресурси й можуть формувати багатонаціональні сили, які також можуть підпорядковуватися органам ЄС.

— Реалізація СПБО обумовлює різний рівень зобов'язань між державами-членами ЄС у військовій сфері. Держави, військовий потенціал яких відповідатиме вищим встановленим критеріям, запроваджують Постійне структуроване співробітництво, відкрите для приєднання інших учасників.

Ухвалення Глобальної стратегії ЄС 2016 року прискорило розвиток СПБО, яку реалізують як декілька програмних напрямів — «оборонних ініціатив», за визначеннями в документах ЄС. До них належать Консолідований щорічний огляд з оборони, Постійне структуроване співробітництво, Європейський оборонний фонд та План розвитку потенціалу, який регулярно оновлюють. Їхня координація належить до компетенції Європейського оборонного агентства, яке підпорядковане Європейській службі зовнішньої діяльності [4].

Функціональне призначення перелічених структурних компонентів дає чітке уявлення про напрями еволюції СПБО:

— Консолідований щорічний огляд з оборони (Coordinated Annual Review on Defence; CARD) держави-члени започаткували в травні 2017 року. Цей інструмент має сприяти «поступовій синхронізації та взаємній адаптації національних циклів оборонного планування і практики розвитку

оборонного потенціалу». Після пробного застосування методології CARD було зроблено перший повноцінний щорічний огляд у 2019–2020 роках. Роль секретаріату цієї програми відіграє Європейське оборонне агентство у взаємодії з Військовим штабом ЄС, який виконує здебільшого експертні та моніторингові функції (раннє попередження, оцінювання ситуації, стратегічне планування, комунікаційні та інформаційні системи, розробка концепцій, навчання та тренінги, підтримування відносин із зовнішніми партнерами).

— Постійне структуроване співробітництво (Permanent Structured Cooperation; PESCO) як безперервно чинний механізм було запроваджено в грудні 2017 року за участю 25 держав-членів ЄС. Головна мета PESCO — розбудувати спроможність ЄС опанувати роль «найважливішого інструменту зміцнення спільної безпеки та оборони», покликаного забезпечити Європу «узгодженим пакетом сил повного спектра на доповнення до НАТО». У березні 2018 року в межах PESCO було затверджено перший список 17 спільних проєктів, а 19 листопада 2018 року — перелік 17 додаткових проєктів та ініціатив. Осторонь від PESCO залишалися тільки Велика Британія, уряд якої готувався до виходу зі складу ЄС, Данія, яка до 2022 року не брала участі в СПБО та Європейському оборонному агентстві, та нейтральна Мальта.

— Європейський оборонний фонд (European Defence Fund; EDF) був створений на основі повідомлення Європейської Комісії від 7 червня 2017 року з метою спільного фінансування європейських проєктів у галузі оборонних досліджень і розвитку потенціалу. Фонд почав діяти 1 січня 2021 року з бюджетом на суму 7,953 млрд євро (у поточних цінах) на період 2021–2027 років.

— План розвитку потенціалу (Capability Development Plan; CDP). Європейське оборонне агентство 2008 року започаткувало практику військового планування для підвищення спроможності ЄС у довгостроковій перспективі: виявлення оборонних потреб і визначення пріоритетів у режимі координації та узгодження з державами-членами, що необхідно для подолання майбутніх загроз безпеці. За підсумками чергового перегляду CDP у червні 2018 року країни-учасниці схвалили 11 нових пріоритетів розвитку потенціалу ЄС.

Рішення керівних органів ЄС (станом на червень 2024 року) не передбачають створення єдиної європейської армії під командуванням генерального штабу на кшталт ставки Верховного головнокомандувача Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі чи системи територіальної оборони, яка мала б дублювати функції Альянсу. Однак твердження про відсутність спільних європейських військових керівних і командних структур видається помилковим, адже чинні рішення європейських структур аж

ніяк не заперечують підпорядкування збройних сил країн-членів спільним структурам військового командування та управління.

Як прототип структур спільного командування збройних сил ЄС можна розглядати Військовий комітет і Військовий штаб ЄС, утворені в межах Європейської служби зовнішньої діяльності. Військовий комітет у складі начальників генеральних штабів та / або головнокомандувачів збройних сил країн-членів вважають найвищим військовим органом ЄС. За своїм призначенням він є представницькою та консультативною структурою.

Військовий штаб ЄС є окремим генеральним директоратом з виконавчими функціями у складі Європейської служби зовнішньої діяльності. Йому підпорядковані спільні силові структури ЄС, зокрема й Сили швидкого реагування, Європейський корпус, Європейська жандармерія, Європейські військово-морські сили та бойові групи. Військовий штаб ЄС відповідає за формування оборонної доктрини ЄС, а в питаннях розвитку та підготовки збройних сил країн-членів співпрацює з Європейським оборонним агентством. 2017 року в складі Військового штабу створено постійну оперативну структуру, мета якої полягає в плануванні та проведенні військових операцій.

Процес інституціонального оформлення та розвитку силових компонентів ЄС у межах СПБО складний, багатофазний і нелінійний. У цьому сенсі Військовий комітет і Військовий штаб ЄС нагадують резервні керівні механізми спільної оборони, які перебувають у напівзамороженому стані, однак за потреби можуть бути активовані шляхом доукомплектування та розгортання вже наявних структур, насамперед Європейського корпусу[2]. Водночас кожна з країн ЄС сама визначає свою оборонну політику відповідно до безпекового статусу та з урахуванням членства в НАТО. Координація політики у сфері безпеки відбувається в межах НАТО (для країн-членів Альянсу), відповідних механізмів ЄС та окремо між структурами ЄС і НАТО. У ЄС за організацію взаємодії з НАТО відповідає Військовий комітет. У разі виникнення кризових ситуацій Рада ЄС має повноваження призначити оперативний штаб, який зможе звернутися по допомогу до НАТО або штабу Єврокорпусу.

[2] Рішення про створення Європейського корпусу ухвалили на франко-німецькому саміті в Ла-Рошелі (21–22 травня 1992 р.). Єврокорпус створювали як тактичне об'єднання військ країн ЄС, насамперед Франції та ФРН, для спільних тренувань та участі у військових операціях. Основу Єврокорпусу становить франко-німецька бригада чисельністю майже 5 тисяч військовослужбовців, розташована у Страсбурзі. До складу Єврокорпусу входять солдати з одинадцяти країн (Франції, ФРН, Бельгії, Іспанії, Люксембургу, Греції, Туреччини, Італії, Румунії, Австрії, Польщі). Єврокорпус брав участь у миротворчих місіях SFOR у Боснії і Герцеговині, KFOR у Косово та в місії Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані (ISAF).
У разі ухвалення рішення про проведення спільних бойових місій ЄС передбачено розгортання сил Єврокорпусу до 60 тисяч військовослужбовців через залучення військових підрозділів Бельгії, Іспанії, Люксембургу, Польщі, Франції, ФРН, а також інших країн, уряди яких висловлять згоду взяти участь у таких спільних операціях.

Дискусія про створення європейської армії пожвавилася після референдуму про вихід Великої Британії з ЄС. 2017 року резолюцію про створення європейської армії підтримав Європарламент. 2021 року Рада ЄС відповідно до Стратегічного порядку денного на 2019–2024 роки схвалила курс на розвиток європейського потенціалу у сфері безпеки та оборони з метою зміцнення спроможності ЄС «діяти автономно», просування своїх інтересів та цінностей, «протистояння загрозам і викликам глобальної безпеки» [5].

У промові «Про стан Євросоюзу» від 15 вересня 2021 року Голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн анонсувала окремий саміт ЄС щодо формування європейського оборонного союзу, запропонувала створити Об'єднаний центр ситуаційної обізнаності та скасувати ПДВ на закупівлі військового обладнання, яке розробили та виробили в країнах ЄС. Обґрунтування мети оборонного союзу полягало в трьох основних факторах:

— потребі «забезпечити стабільність у нашому регіоні» та в суміжних географічних просторах, адже «якщо вчасно не впоратися з кризою за кордоном, криза прийде до вас»;

— змінах у характері загроз безпеці (від гібридних загроз чи кібератак до посилення гонки озброєнь у космосі);

— особливій місії ЄС як «унікального гаранта безпеки», спроможного виконувати завдання, які «не братимуть на себе НАТО чи ООН, але де буде потрібна присутність ЄС», зокрема й поліцейські та гуманітарні операції [6, с. 12].

В останньому йшлося про застосування експедиційних сил на основі бойових груп і сил зовнішнього втручання в Африці та на Балканах. Проте головна проблема, за словами Урсули фон дер Ляєн, у неготовності держав-членів вдаватися до таких кроків, що вимагають політичної волі. Для подолання наявних ментальних та організаційних перешкод було запропоновано створити необхідну основу для колективного ухвалення рішень, включно із «ситуаційною обізнаністю» на засадах щільної співпраці розвідок на європейському рівні, консолідації всіх відповідних служб та інформаційно-аналітичних джерел. Серед інших важливих напрямів — поліпшення сумісності у військовій сфері (від винищувачів до дронів і кібербезпеки), здобуття лідерства у сфері кіберзахисту, що вимагає узгодженого оцінювання загроз і вдосконалення законодавства про спільні стандарти на основі європейського закону про кіберстійкість [6, с. 13].

Початок повномасштабної війни росії проти України зумовив суттєвий перегляд концепції безпеки й оборони ЄС. 21 березня 2022 року Рада ЄС затвердила довгостроковий план дій — «Стратегічний компас

для посилення безпеки й оборони ЄС у наступному десятилітті». Констатуючи «повернення війни в Європу» та виникнення «ворожого середовища безпеки», ЄС підтвердив мету посилювати спроможність діяти в кризових ситуаціях і зміцнити свою стратегічну автономію водночас зі здатністю доповнювати НАТО як механізм колективної оборони його членів [7, с. 10–13].

Завдання «Стратегічного компаса» ґрунтуються на усвідомленні змін у середовищі безпеки, яке стало більш ворожим. Утім, заявленим намірам ЄС взяти на себе більшу частку відповідальності за власну безпеку суперечила порівняно низька ефективність наявних інструментів військового управління. У «Стратегічному компасі» наголошено на необхідності розбудови потенціалу, який ЄС зможе самостійно використовувати в разі виникнення кризи. Проте перелік визначених цілей майже не змінився порівняно з попередніми документами: ЄС має зберігати спроможність діяти «разом з партнерами, якщо це можливо, або одноосібно, коли це потрібно», застосовуючи потенціал сил швидкого розгортання (до 5 тисяч військовослужбовців), цивільні і військові місії та операції в межах СПБО, проводити регулярні навчання, використовувати Європейський фонд миру (European Peace Facility)[3] для підтримання партнерів. [7, с. 11, 25–28].

Плани до 2030 року передбачають пришвидшення процесу ухвалення рішень, надання цивільним і військовим місіям та операціям у межах СПБО більш надійних і гнучких мандатів, забезпечення міцнішої фінансової солідарності. Заплановано оновити правову базу співпраці в межах СПБО за допомогою укладення додаткової угоди, яка передбачатиме прискорення розгортання військових операцій [7, с. 11–12, 33–41].

Чимало пунктів плану пов'язані зі стратегічним аналізом і прогнозуванням, створенням Єдиної системи розвідки та аналізу (Single Intelligence and Analysis Capacity; SIAC), виявленням та подоланням гібридних загроз, кіберзахистом, розширенням координованої морської присутності в інших регіонах, зокрема Індо-Тихоокеанському, розробленням оборонної космічної стратегії ЄС.

Фінансовий блок «Стратегічного компаса» стосується інвестицій в оборонний потенціал, сприяння розробленню інноваційних технологій, зменшення технологічної та промислової залежності, вдосконалення планування. Визначено потребу в пошуку спільних рішень для

[3] Окрім допомоги Україні, Фонд надавав підтримку збройним силам інших держав, зокрема Беніну, Боснії і Герцеговини, Гани, Грузії, ДР Конго, Йорданії, Кенії, Кот-д'Івуару, Лівану, Мавританії, Малі, Мозамбіку, Молдови, Нігеру, Північної Македонії та Сомалі, військовим компонентам операцій з підтримання миру під егідою Африканського Союзу та багатонаціональним підрозділам (як-от Балканській медичній оперативній групі чи морській безпековій операції у Гвінейській затоці).

розроблення стратегічних засобів у галузі озброєнь, як-от високотехнологічних військово-морських платформ, бойових повітряних систем, засобів космічного базування та основних бойових танків. Основними інституціями оборонно-промислової співпраці є Постійне структуроване співробітництво та Європейський фонд оборони, які мають спрямовувати інвестиції в технологічні інновації у сфері ОПК. Для просування передових технологічних розроблень вирішено створити Центр оборонних інновацій у межах Європейського оборонного агентства [7, с. 12, 43–51].

Головний механізм ЄС з надання колективної допомоги державам-партнерам — Європейський фонд миру, або Європейський інструмент підтримки миру (European Peace Facility). Він був створений у березні 2021 року для сприяння регіональним міжнародним організаціям і фінансування заходів зі зміцнення потенціалу держав, що не входять до ЄС. За початковим регламентом, на період 2021–2027 років запланований обсяг видатків Фонду становив 5 мільярдів євро в цінах 2018 року. Ці кошти виділені на позабюджетній основі із внесків держав-членів відповідно до показників їхніх ВВП. За пропозицією Високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки Жозепа Борреля з лютого 2022 року Фонд став головним інструментом колективних закупівель озброєнь для України. З березня 2022-го по січень 2023-го ЄС надав ЗСУ сім пакетів допомоги загальним обсягом у 3,6 млрд євро. З огляду на стан воєнних дій в Україні Рада ЄС декілька разів переглядала верхню межу видатків Фонду, яка була збільшена до 17 мільярдів євро.

Визнаючи потребу в збільшенні регулярної військової допомоги Україні, 20 березня 2023 року Рада ЄС схвалила триетапний план, який передбачав передання Україні боєприпасів з резервів держав-членів; укладення нових контрактів з підприємствами ОПК у країнах ЄС на виробництво боєприпасів для надання Україні та поповнення власних запасів; нарощування потужностей для виготовлення боєприпасів. З метою відшкодування вартості боєкомплекту, який держави ЄС мали передати Україні зі своїх резервів, ухвалили рішення виділити з Європейського фонду миру 1 мільярд євро, хоча Ж. Боррель пропонував спрямувати на програму спільних закупівель боєприпасів для України вдвічі більшу суму [8].

Окрім цього проєкту, до якого приєдналися 17 держав-членів ЄС і Норвегія, коштом Фонду мали профінансувати дворічну програму виробництва артилерійських снарядів калібру 155 мм і семирічний план закупівлі боєприпасів різних типів. Утім, визначеної мети — надати Україні мільйон 155-міліметрових артилерійських снарядів упродовж року (до березня 2024 р.) — не досягнули. Станом на кінець січня 2024 року

держави ЄС передали Україні лише 330 тисяч снарядів із обіцяного мільйона. Як з'ясувалося, в країнах ЄС та Норвегії артилерійські снаряди спроможні виготовляти підприємства дванадцяти компаній. Водночас зростання попиту призвело до суттєвого збільшення ринкової вартості артилерійських снарядів усіх калібрів. Вартість мільйона 155-міліметрових артилерійських снарядів досягнула майже 4 мільярдів євро.

У червні 2023 року Ж. Боррель запропонував створити в межах Європейського фонду миру спеціалізовану секцію для фінансування оборонних потреб України обсягом 5 мільярдів євро на рік протягом наступних чотирьох років. Однак цій ініціативі чинила спротив низка держав ЄС, зокрема й Німеччина, висловивши застереження щодо виділення таких сум на роки вперед.

Потреба регулярного забезпечення України боєприпасами ставала дедалі нагальнішою на тлі збільшення виробництва боєприпасів у росії та передання їй снарядів з КНДР. Критично оцінивши незадовільний стан військово-промислового комплексу європейських держав, Єврокомісія визначила нові політичні пріоритети в галузі оборонної промисловості. За словами віцепрезидентки Єврокомісії Маргрете Вестагер, нова політика дасть змогу активізувати ОПК і перейти «від режиму реагування на кризу до режиму структурної оборонної готовності, що тісно інтегрує Україну». Підставою для реформування ОПК є зіставлення показників зовнішніх закупівель і внутрішнього виробництва озброєнь: з початку війни в Україні у лютому 2022 року до червня 2023 року держави-члени ЄС витратили понад 100 мільярдів євро на оборонні закупівлі. З них майже 80% було витрачено поза межами ЄС, зокрема лише в США — понад 60%. Згідно з новою стратегією, до 2030 року ЄС має витрачати щонайменше 50% свого оборонного бюджету в межах ЄС до 2030 року і 60% — до 2035 року [9].

Плани Єврокомісії полягають у вдосконаленні регулювання оборонного ринку ЄС, переході на спільне виробництво та спільні закупівлі. Оскільки держави Євросоюзу, на відміну від США, застосовують надто багато зразків однотипних озброєнь, з метою поліпшення сумісності стандартів та прискорення виробництва озброєнь запроваджують практику спільних закупівель, яка сприятиме уніфікації стандартів і скоротить витрати завдяки скасуванню податку на додану вартість [10].

Європейське оборонне агентство уклало 60 рамкових контрактів з розміщення замовлень в оборонній промисловості держав-членів. Заплановано, що до 2030 року в межах спільних закупівель ЄС забезпечуватиме щонайменше 40% продукції військового призначення. Утім, з метою прискорення постачання озброєнь для України керівні установи ЄС дозволили використовувати кошти, які виділяє організація, на

закупівлю боєприпасів поза її межами, якщо це дає змогу отримати боєприпаси швидше та дешевше [11].

28 травня 2024 року Рада ЄС на рівні міністрів оборони схвалила пріоритети у сфері ОПК. Визнаючи, що ЄС потребує підвищення рівня обороноздатності та зміцнення суверенітету, враховуючи загострення низки криз — від війни в Україні до ескалації на Близькому Сході, Рада ЄС підтвердила «непохитну підтримку України з боку ЄС», включно з наданням допомоги через транші Європейського фонду миру і навчанням військовиків у межах Місії ЄС із військової підтримки України (EUMAM)[4].

Схвалення Європейської оборонно-промислової стратегії (EDIS) доповнено розробленням Європейської оборонної інвестиційної програми (EDIP). Цей документ — проєкт регламенту Єврокомісії, який забезпечуватиме практичне впровадження затверджених цілей, збільшення інвестицій в ОПК (зокрема й виділення 1,5 мільярда євро з бюджету ЄС на період 2025–2027 рр.), підвищення конкурентоспроможності, оновлення промислово-технологічної бази та розширення спільних закупівель. Серед елементів військової готовності у висновках Ради ЄС підтверджено основні настанови «Стратегічного компаса»: розвиток сил швидкого розгортання, сприяння військовій мобільності в межах Союзу, посилення стійкості до гібридних загроз і налагодження партнерства з державами поза межами ЄС [12].

Під час аналізу останніх тенденцій у сфері європейської політики безпеки та оборони слід відзначити традиційне домінування політичного компонента та затвердження амбітних планів розгортання військової промисловості. Натомість основні елементи суто військової спроможності мають нижчий пріоритет. Така специфіка обумовлена тим, що ЄС в територіальній зоні відповідальності НАТО, а отже, СПБО ЄС пристосовується до військової стратегії Альянсу.

Хоча в провідних державах ЄС час від часу набували популярності ідеї зміцнення європейської суб'єктності у військовій сфері, після 1999 року політичні рішення були скеровані в бік розбудови стратегічного партнерства з НАТО, яку визнавали безумовним лідером. Така підпорядкованість

[4] Місія ЄС із військової підтримки України (EU Military Assistance Mission in support of Ukraine; EUMAM) — перша в історії ЄС місія, пов'язана з наданням прямої військової допомоги іншій державі. Створена 17 жовтня 2022 року. Основна мета — зміцнення спроможності Збройних сил України захищати територіальну цілісність держави в межах її міжнародно визнаних кордонів, а також стримувати й реагувати на можливі майбутні військові наступи росії та інших потенційних агресорів. EUMAM тісно співпрацює з іншими міжнародними партнерами, які забезпечують навчання особового складу ЗСУ. Місія діє на території ЄС. У ній беруть участь 24 держави-члени Євросоюзу, які надали навчальні модулі та персонал. Підготовка супроводжується наданням ЗСУ техніки летального та нелетального призначення від держав-членів та за фінансування Європейського фонду миру.

гальмувала становлення ЄС як незалежного центру сили, водночас даючи змогу його членам мати безпекові гарантії та заощаджувати кошти на утримання збройних сил і програми виробництва озброєнь [13, с. 243–251].

Основи відносин між НАТО і ЄС були закладені в Декларації про європейську політику безпеки та оборони (грудень 2002 р.) та комплексі домовленостей «Берлін-плюс» (березень 2003 р.), які надали ЄС можливість використовувати колективні ресурси та засоби НАТО при проведенні військових операцій. Водночас на початковому етапі керівником операцій ЄС був заступник Верховного головнокомандувача Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі, аж поки ЄС не створив власний оперативний штаб — Управління військового планування та проведення операцій (Military Planning and Conduct Capability; MPCC) для кампаній чисельністю до 2500 військовослужбовців (одна бойова група ЄС).

До підписання франко-британської декларації в Сен-Мало (1998 р.) британський уряд заперечував саму ідею автономних військових можливостей ЄС, зокрема створення окремих європейських структур та органів командування. Однак і після цього, аж до виходу Сполученого Королівства зі складу ЄС, британський уряд блокував надання Управлінню військового планування та проведення операцій дозволу керувати «виконавчими місіями» ЄС. Тому з часу свого створення 2017 року ця структура мала досвід очільництва лише небойових тренувальних місій у Сомалі, Малі та Центральноафриканській Республіці та жодного разу не вдавалася до залучення бойових груп ЄС.

До певного часу у відносинах між ЄС і НАТО виразно домінував погляд держав, чиї уряди були згодні розглядати європейську систему безпеки й оборони як підпорядковану стратегії НАТО. Криза європейської безпеки 2014 року зумовила суттєве переосмислення цих уявлень. За оцінкою співробітника відділу з політичних питань і політики безпеки НАТО Александроса Папаянну, коли «Європа зіткнулася з новими загрозами та викликами», виявилося, що «жодна організація не мала потрібного інструментарію, аби впоратися зі змінами в безпеці». З метою реагування на нові умови ЄС «заклав основу для спільної оборони, створивши два стовпи: Постійне структуроване співробітництво та Європейський оборонний фонд». Водночас співпрацю ЄС з НАТО розглядали як третю опору європейської оборони [14].

Партнерські відносини між ЄС і НАТО закріплені в спільних деклараціях 2016, 2018 та 2023 років. Декларація про стратегічне партнерство між ЄС і НАТО від 10 січня 2023 року розглядає повномасштабну війну рф проти України як пряму загрозу для сусідніх держав-членів обох організацій. Відзначено, що російська агресія стала головним викликом євроатлантичній безпеці та стабільності, адже московський режим хоче контролювати

своїх сусідів і бачить у демократії та свободі загрозу для себе. У зв'язку з цим ЄС і НАТО підтверджують готовність зміцнювати трансатлантичний зв'язок і працювати над такими питаннями, як зростання геостратегічної конкуренції, забезпечення стійкості та захист критичної інфраструктури. Серед інших пріоритетів партнерства виокремлено нові та проривні технології, космос, боротьба з впливом кліматичних змін на безпеку, іноземним втручанням і маніпулюванням інформацією. Водночас підтверджено роль НАТО як провідної організації колективної оборони. Що стосується ЄС, його роль у зміцненні європейської оборони розглядали як допоміжну — тією мірою, якою вона «робить позитивний внесок» у спільну безпеку, «є оперативно сумісною та доповнює НАТО» [15].

Висновки й узагальнення

Позиціонування керівних структур ЄС щодо стану європейської безпеки та наслідків російсько-української війни свідчить про поступове усвідомлення ступеня нових загроз, що їх уособлює повернення в міжнародну практику континентальної імперіалістичної війни.

Документи та програми ЄС, ухвалені впродовж 2022–2024 років, виокремлюють два напрями — підвищення спроможності держав інтеграційного об'єднання чинити відсіч потенційній агресії та продовження традиційної лінії, яка передбачає посилення ролі ЄС у забезпеченні стабільності в суміжному територіальному просторі й поширення європейських цінностей у відносинах з партнерськими країнами та міжнародними організаціями.

Амбіції керівництва інтеграційних структур, які проявляються в директивних документах ЄС, набагато перевищують реальні можливості СПБО та наявних колективних військових інструментів. Повноваження європейських оборонних структур і спроможності ОПК європейських держав теж значно відстають від військових потреб, що обумовлює сподівання на гарантії з боку адміністрації США та колективні зобов'язання НАТО. В цьому контексті основний аргумент Єнса Столтенберга проти європейської «стратегічної автономії» полягає в тому, що військова потужність Канади, Норвегії, США, Сполученого Королівства та Туреччини (близько 80% військової потужності НАТО) набагато перевищує потенціал держав-членів ЄС.

З погляду стратегічної перспективи для надання відсічі прямим військовим загрозам країни ЄС зацікавлені в колективних безпекових гарантіях, зокрема і ядерній парасольці США. Водночас середні показники зростання видатків держав ЄС на оборону не відповідають поточним завданням підвищення обороноздатності.

Керівні органи ЄС займають цілком чітку позицію в питанні збільшення військової та фінансової допомоги Україні. Це пов'язано з усвідомленням

прямої загрози, яку російський експансіонізм становить для безпеки та стабільності європейських держав. Приміром, при ухваленні пакета допомоги Україні в розмірі 50 мільярдів євро терміном на чотири роки в лютому 2024-го Рада ЄС уперше порушила свої правила, внісши корективи до затвердженого семирічного бюджету на 2021–2027 рр. Водночас, прагнучи лідерства в розбудові партнерств у сфері безпеки, європейські структури не змогли запропонувати власну концепцію перевантаження й оновлення європейської безпеки на стабільній світоглядній основі.

Можна простежити суттєві суперечності у ставленні керівних органів ЄС і НАТО щодо перспективи членства України в цих організаціях. З урахуванням позитивного рішення Європейської Ради від 14 грудня 2023 року про початок переговорів про вступ України до ЄС європейська позиція є більш чіткою. Розбіжності в підходах видаються важливими з огляду на суперечності між адміністрацією США та лідерами окремих держав ЄС щодо відряджання до України військових інструкторів, організування тренувань українських військовиків на території України із залученням західних інструкторів і дозволу застосовувати західну зброю для ударів по російських військових об'єктах. Логічно припустити, що уповноваження урядів держав-членів ЄС і НАТО ухвалювати ці рішення може означати визнання індивідуальної відповідальності за наслідки й непоширення на такі дії положень статті 5 Вашингтонського договору про колективну оборону.

Окремий блок суперечностей у межах ЄС стосується конкуренції різних військово-промислових проєктів, пов'язаних з розробленням і виробництвом нових зразків озброєнь. Водночас помітна конкуренція різних ініціатив щодо створення спільних військово-повітряних сил і розбудови загальноєвропейської системи протиракетної оборони, де головну роль відіграють розбіжності в підходах урядів Франції, ФРН та Італії, які віддзеркалюють конкуренцію військово-промислових груп і компаній.

1. European External Action Service (2016) *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe — A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy.* Brussels: The European Union.
2. European Union (2007) *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December.* Doc. C2007/306/01. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3AC2007%2F306%2F01
3. Council of the European Union (2009) *Decision of the Heads of State or Government of the 27 Member States of the EU, meeting within the European Council, on the concerns of the Irish people on the Treaty of Lisbon (Annex 1) in Presidency conclusions.* Brussels, 10 July. 11225/2/09. REV 2. Available at: http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11225-2009-INIT/en/pdf
4. The European Defence Agency (no date) *EU Defence Initiatives*. Available at: https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives
5. Council of the EU (2021) *Security and defence: EU to move forward on common security and defence,* 10 May. Available at: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/05/10/security-and-defence-eu-to-move-forward-on-common-security-and-defence/
6. Von Der Leyen, U. (2021) 'State of the Union Address 2021', *European Commission*, 14 September. Available at: https://state-of-the-union.ec.europa.eu/document/download/c62c9cb5-6031-4bb0-89b6-dceb00537413_en

7. European Council (2022) *A Strategic Compass for Security and Defence.* Available at: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf
8. *Польская К.* Снаряды для Украины: Совет ЕС одобрил помощь на 1 млрд евро // Deutsche Welle. 13 апреля 2023. URL: https://www.dw.com/ru/boepripasy-dla-ukrainy-sovet-es-odobril-pomos-na-1-mlrd-evro/a-65303299
9. Єврокомісія представила нову оборонно-промислову стратегію // Радіо Свобода. 5 березня 2024. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-es-oboronna-stratehia/32848747.html
10. European Commission (2024) *A new European Defence Industrial StrategyAchieving EU readiness through a responsive and resilient European Defence Industry.* Brussels, Document 52024JC0010.
11. Боррель: країни-члени ЄС можуть закуповувати боєприпаси для України поза межами блоку // Радіо Свобода. 20 лютого 2024. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-borrel-chleny-es-boieprypasy-ukraina/32827177.html
12. Council of the EU (2024) *EU security and defence: Council sets out five main priorities.* 28 May. Available at: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/05/28/eu-security-and-defence-council-sets-out-five-main-priorities/
13. *NATO handbook* (2006) Brussels: NATO Public Diplomacy Division.
14. *Папаянну А.* Укрепление отношений ЕС с НАТО // NATO review. 16 июля 2019. URL: https://www.nato.int/docu/review/ru/articles/2019/07/16/ukreplenie-otnoshenij-es-s-nato/index.html
15. Лідери НАТО і Європейського союзу підписали третю Спільну декларацію // НАТО. 10 січня 2023. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_210523.htm

Sergii TOLSTOV,
Head of the Department
of Transatlantic Research of the State Institution
'Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine'

STRUCTURES AND MECHANISMS OF MULTILATERAL COOPERATION AMONG EU COUNTRIES IN THE FIELD OF SECURITY AND DEFENCE

Abstract. The article examines the mechanisms and priorities of European multilateral cooperation among EU countries in security and defence. The author focuses mainly on recent trends in the context of russia's full-scale aggression against Ukraine.

The article emphasises that the common security and defence policy constitutes a significant area of the EU's statutory activities. According to the founding treaties, it stems from specific principles that entail voluntary commitments and asymmetric participation in various forms of multilateral interaction. The withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the Union and the russian-Ukrainian war has accelerated the development of the EU countries' common security and defence policy. This is evident in the expanded powers of bodies responsible for the defence sector and the management of joint operations, the accelerated development of rapid response forces, and the approval of a strategy for modernising the defence industry.

Moreover, the article analyses the European Union's role and status in international relations. It notes that political theorists have generally been critical of the EU's claims to be a global legislator of international communication rules, values, and norms.

The author highlights that the EU's governing structures are gradually recognising the new threats posed by the resurgence of continental imperialist war. The EU's 2022–24 documents and programmes aim to increase member states' capacity to counter potential aggression, strengthen the EU's role in ensuring stability around its borders, and spread European values among its partners.

The conclusions state that various military-industrial projects for the development and production of armaments are competing within the EU. Conflicting initiatives also exist regarding the creation of joint air forces and a European missile defence system.

Keywords: European security, common security and defence policy, military aid to Ukraine, European Union, NATO, strategic partnership.

Андрій ГРУБІНКО,
доктор історичних наук, професор
кафедри теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету

ГЕНЕЗА ВІДНОСИН НАТО — ЄС В УМОВАХ ІСТОРИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СВІТОВОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті представлено результати дослідження історії та сучасного стану відносин двох провідних міжнародних організацій Європи новітнього часу: НАТО та ЄС. Проаналізовано нормативно-правове та інституційно-функціональне забезпечення зародження і розвитку трансатлантичної співпраці в умовах історичних змін світової системи безпеки. Виділено здобутки, проблеми та перспективи взаємодії організацій, окреслено їхню роль на міжнародній арені в контексті сучасних викликів, що постали перед системою безпеки.

Зазначено, що для ЄС важливо поглиблювати співпрацю з Альянсом як запорукою посилення свого глобального впливу. Рух уперед «малими кроками» — єдино правильна стратегія для ЄС у сфері безпеки. Перший крок уже визначено: це активізація резервів і розбудова нових спроможностей військово-промислового комплексу (ВПК), що стане найкращим внеском об'єднання у справу стримування агресії росії.

Ключові слова: НАТО, ЄС, ЗЄС, система безпеки, США, Альянс, СПБО.

ЄС і НАТО — дві найбільш значущі та без перебільшення головні міжнародні організації західного світу, які за понад півстолітню історію функціонування стали уособленням та гарантами збереження і розвитку демократії насамперед у своєму ареалі трансатлантичної політичної, економічної співпраці та безпекового простору. А втім, їхні відносини були доволі непростими, а той факт, що вони набули офіційного статусу лише в січні 2001 року, засвідчує тривалість і складність пошуку міжнародною спільнотою євроатлантичного простору оптимальних моделей взаємодії. В сучасних умовах найбільшого з часів Другої світової війни воєнного конфлікту в Європі, що відбувається в Україні, та посилення

глобального наступу антидемократичних сил, розвиток співпраці між ЄС і НАТО є надзвичайно актуальним та екзистенційно важливим.

Проблематика європейської та євроатлантичної інтеграції стала популярною темою для досліджень як українських, так і об'єктивно більше закордонних вчених, належних до експертного середовища відповідного простору. А втім, менш вивченою залишається комплексна проблематика генези відносин НАТО і ЄС, стан яких безпосередньо впливає як на якість роботи обох організацій, системи світової та європейської безпеки, так і на стан і перспективи інтеграції України в ці структури, а в сучасних умовах повномасштабної російської агресії — навіть на збереження української державності. В цьому контексті серед дослідників відносин НАТО — ЄС можна виділити Валерія Копійку, Андрія Мартинова, Ірину Погорську, Ігоря Тодорова, Людмилу Чекаленко, Наталю Яковенко; Свена Біскопа, Томаса Валасека, Джеймса Говарда, Чарльза Гранта, Десмонда Дайнена, Тьєррі Тарді, Даніеля Фіотта, Джеймса Шерра.

В історії відносин ЄС і НАТО є три періоди: попередній (неофіційний) — 50-ті рр. XX ст. — 2000 р.; налагодження взаємодії (2001–2014 рр.); динамічна співпраця (з 2014 р. донині).

Як не дивно, до вказаної вище дати офіційних відносин між сторонами не було, починаючи з років їхнього заснування: 1949-го (НАТО) та 1957-го (Європейська економічна спільнота (ЄЕС) як попередник ЄС). Провал проєкту Європейського оборонного союзу 1954 року визначив долю військово-політичного виміру європейської інтеграції: ідея не набула втілення без підтримки США. Тому єдиним універсальним механізмом колективної безпеки Європи залишалась (і досі залишається) НАТО.

Варто врахувати й роль такої організації, як ЗЄС, або Організація Брюссельського договору, що була створена ще за рік до НАТО. Головним завданням ЗЄС став розвиток обороноздатності країн Західної Європи в умовах холодної війни та домінування США в галузі колективної безпеки в трансатлантичному партнерстві західних демократій. Формально до кінця 1980-х років ЗЄС був єдиною суто регіональною (європейською) військово-політичною організацією, що мала стати ефективною опорою НАТО, але так нею і не стала. Існування ЗЄС як номінальної регіональної оборонної опори як Альянсу, так і (з 1991 р.) ЄС фактично призвело до відсутності формальних відносин між ЄС і НАТО аж до кінця XX ст., коли відбувся повноцінний запуск проєкту Європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО) Європейського Союзу, який, як первинно економічна організація, нарешті обрав шлях повноцінного автономного суб'єкта регіональної і світової системи безпеки. Тому посередництво ЗЄС між НАТО і ЄС стало непотрібним.

З розпадом біполярної системи протистояння перед європейцями постали такі нові виклики, пов'язані зі зміною акцентів у зовнішній політиці Вашингтона, як намір Пентагону скоротити військові підрозділи в Європі та нова стратегія НАТО, що наголошувала на посиленні європейської відповідальності за безпеку регіону; підтримка з боку керівництва США активізації військово-політичної співпраці в Європі; об'єктивне зменшення стратегічної ролі Європи для США в умовах ліквідації воєнної загрози для Західної Європи.

Маастрихтський договір 1992 року про створення ЄС не регулював відносин із НАТО, і це стало одним із його найбільших прорахунків. Про автономну від Альянсу європейську оборону тоді не йшлося, і в цьому полягав головний консенсус між євроскептиками і єврооптимістами. Роль і потенціал ЗЄС у співпраці з європейським об'єднанням залишалися такими ж аморфними, як і до Маастрихтського договору. Документ відобразив, з одного боку, компроміс, а з іншого — неготовність держав ЄС у першій половині 1990-х років взяти на себе відповідальність за самостійні військово-політичні дії, зберігши за Альянсом роль опори європейської системи безпеки.

Проголошення 1992 року Радою ЗЄС «Петерсберзьких завдань» стало спробою реінкарнації організації та задоволення інтересів Вашингтона, який усе ще покладався на ЗЄС як на основу європейської оборонної ідентичності в межах НАТО. Американців влаштовувало контрольоване поступове збільшення оборонних ресурсів європейського флангу НАТО. Альянс претендував на роль регіонального майданчика для політичного діалогу та комплексного врегулювання безпекових проблем. Так зафіксовано поєднання політичного і військового підходів до питань безпеки як оновленої місії НАТО. До «Петерсберзьких завдань» ЗЄС увійшли три компетенції: гуманітарні і рятувальні операції (цивільний компонент); операції з підтримання миру; управління кризами (зокрема й миротворчість). Однак збереження домінування НАТО (США) над діяльністю ЗЄС та опосередкована залежність ЄС від США у сфері безпеки й оборони в середині 1990-х років не задовольняли самих європейців.

Відсутність офіційних відносин не виключала взаємодії організацій щодо інтеграції в західні структури країн Центральної і Східної Європи. Вони також співпрацювали задля припинення конфліктів у колишній Югославії.

Головною подією, що задала тон реалізації проєкту автономної європейської оборони як Європейської (згодом — Спільної) політики безпеки та оборони ЄС (ЄПБО), став французько-британський саміт у Сен-Мало 3–4 грудня 1998 року. У спільній Декларації про європейську безпеку та політику оборони сторони висловили потребу надати ЄС можливість відігравати вагому роль на міжнародній арені. Документ передбачав на-

дання Союзу права використовувати військові засоби для врегулювання міжнародних криз у ситуаціях, коли НАТО не залучена. Такими засобами мали стати європейські збройні сили, забезпечені європейською військовою промисловістю.

6 грудня 2002 року у Брюсселі було проголошено відкриту частину домовленостей у форматі декларації Європейського Союзу і НАТО. Документ зафіксував стратегічне партнерство між сторонами, підтримку ЄПБО з боку Альянсу, надання ЄС гарантованого доступу до засобів планування і ресурсів НАТО, співпрацю між організаціями за принципом взаємодоповнення. Операції ЄС могли бути здійснені двома способами: спільно з силами Альянсу і самостійно (за погодженням із ним). Вищим керівником операцій ЄС із використанням ресурсів Альянсу мав стати перший заступник Верховного головнокомандувача Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі. Тобто головна позиція домовленостей (розвиток європейського оборонного компонента) покликана доповнювати і посилювати НАТО. ЄС отримав доступ до оперативних ресурсів Альянсу, а також було закладено принцип «розподілу ролей» між ЄС і НАТО як втілення відповідно м'якої і жорсткої безпеки. Підсумкову рамкову угоду затвердили 17 березня 2003 року. Тоді ж підписали угоду про обмін конфіденційною інформацією. Угоди з Альянсом дали Євросоюзу змогу 2003 року розпочати першу поліцейську місію в Боснії і Герцеговині.

Після періоду становлення настало десятиліття повільної еволюції (2004–2014 рр.), під час якого принципових змін у відносинах між організаціями не відбулося. Вони поєднували методи як взаємодії, так і паралельної діяльності самостійних суб'єктів міжнародних відносин. Інституційно найбільшого прогресу досягнув ЄС, який посилив Спільну політику безпеки та оборони (СПБО) у новому Лісабонському договорі 2009 року. Було передбачено запровадження Постійного структурованого співробітництва у сфері безпеки і оборони (PESCO) та Європейського оборонного фонду з метою поглиблення співпраці зацікавлених держав-членів у сфері оборони за збереження загальної процедури ухвалення рішень з питань зовнішньої політики та безпеки одностайним голосуванням.

Вагомого поштовху активізації співпраці ЄС і НАТО надав початок російської військової агресії 2014 року. Нові реалії європейської безпеки, її входження в період системного стратегічного протистояння, яке аналітики визначили як «другу холодну війну», засвідчили потребу переформатування європейської політики США і НАТО, повернення їх до європейської зони зосередження у зв'язку з відновленням стратегічної загрози зі Сходу. Альянс знову отримав стратегічного суперника і фактично віднайшов сенс діяльності в Європі. Це означало реорієнтацію його військової потуги на виконання комплексних оборонних завдань і підвищення го-

товності до стратегічного протистояння за збереження новітніх функцій. Жодна з організацій не мала повного набору інструментів для подолання проблем, пов'язаних зі зміною безпекового середовища. Саме тому в довгоочікуваній Глобальній стратегії ЄС 2016 року неодноразово згадано про «поглиблення партнерства» ЄС і НАТО[1].

Нові та відроджені безпекові виклики пожвавили спільну роботу ЄС і НАТО в низці галузей, визначених у спільних деклараціях про співпрацю 2016 і 2018 років. Ідеться про такі галузі, як протидія гібридним загрозам; оперативна співпраця, зокрема й у морських і міграційних питаннях; кібербезпека; оборонні спроможності; оборонно-промислові та оборонні дослідження; підготовка військових підрозділів; збільшення обороноздатності східних і південних партнерів[2]. Розпочато взаємодію щодо протидії тероризму, нелегальній міграції, торгівлі людьми, дезінформації; військової мобільності; посилення стійкості до хімічних, біологічних, радіологічних і ядерних ризиків; гарантування безпеки жінок[3].

Варто зауважити й налагодження системної співпраці у боротьбі з гібридними загрозами, для чого створили Європейський центр передового досвіду з протидії гібридним загрозам у Гельсінкі, а також проводять скоординовані навчання ЄС ПАРЄ17 / CMX17 із моделювання гібридної загрози. ЄС і НАТО активізували взаємодію на всіх рівнях: від оперативного співробітництва до більшої узгодженості в оборонному плануванні.

Пріоритетними напрямами співпраці держав ЄС у військово-технічній галузі залишалися розроблення технологій морського спостереження (безпілотні літальні апарати та протимінні засоби), аеромобільності (навчання пілотів), стратегічного транспортування (Декларація про об'єднання транспортних ресурсів), розвиток науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і технологій.

У контексті військової допомоги Україні після початку повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року першочерговим завданням стала активізація виробництва боєприпасів і військової техніки на європейських підприємствах. У цьому плані ЄС отримав шанс стати потужним хабом розроблення і виробництва військової продукції та водночас надійним партнером-постачальником для військ НАТО.

---

[1] European External Action Service (2019) *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy,* 14 November 2016. Available at: https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en

[2] NATO (2016) *Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization,* 8 July. Available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm

[3] NATO (2018) *Joint Declaration on EU-NATO Cooperation by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization*, 10 July. Available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156626.htm?selectedLocale=uk

Актуальність зазначених напрямів співпраці ЄС і НАТО підтверджена у третій спільній декларації, яку керівництво організацій підписало в січні 2023 року. Сторони проголосили амбітні плани щодо розвитку співпраці за такими напрямами: протидія викликам щораз більшої геостратегічної конкуренції; проблеми стійкості; захист критичної інфраструктури; нові та революційні технології; космос; наслідки зміни клімату для безпеки; маніпулювання і втручання іноземної інформації[4].

Сторони вже в другій статті декларації рішуче засудили агресію росії та висловили повну підтримку незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України, її права на «самооборону та вибір власної долі». Повномасштабна російська військова агресія, що створила пряму загрозу безпеці євроатлантичному простору, ще 2022 року була визнана головною небезпекою для обох організацій. У новій Стратегічній концепції НАТО 2022 року росія названа загрозою номер один для трансатлантичного безпекового простору[5]. В контексті необхідності організувати допомогу Україні та ймовірного розгортання конфлікту на території держав-членів ЄС і НАТО розвиток стратегічної співпраці організацій набуває особливого значення. Сторони мають максимально реалізувати визначену систему взаємин для ефективного виконання спільних та автономних функцій.

В умовах кризи сучасної системи європейської та світової безпеки, наростання глобального геополітичного та геостратегічного протистояння, яке має високий потенціал переростання у глобальний воєнний конфлікт, особливо важливо проаналізувати та врахувати досягнення, проблеми і прорахунки обох організацій у налагодженні та розбудові співпраці.

До досягнень трансатлантичних відносин можна віднести:

– налагодження та розвиток системної, комплексної, постійної і стабільної взаємодії на основі принципів взаємоповаги, взаємозалежності, взаємодоповнення та «розподілу ролей»[6]. Контакти між представниками обох організацій відбуваються щоденно і майже не привертають до себе уваги. Цього не було навіть кілька років тому, коли візит представника ЄС до штаб-квартири НАТО був нечастою і значною подією[7]. Нормативні акти та документація обох організацій не обходяться без постійних взаємних згадок;

---

[4] NATO (2023) *Joint Declaration on EU-NATO Cooperation by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization,* 10 January. Available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_210549.htm

[5] Стратегічна концепція НАТО – 2022 ухвалена главами держав і урядів на Мадридському саміті НАТО 29 червня 2022 року. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf

[6] Howorth, J. (2019). 'Strategic Autonomy and EU-NATO Cooperation: A Win-Win Approach', *Dans L'Europe en Formation*, 389, pp.85–103.

[7] *Папаіоанну А.* Зміцнення відносин між НАТО і ЄС // NATO Review. 16 липня 2019. URL: https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2019/07/16/zmtsnennya-vdnosin-myo-nato-s/index.html

– діяльність обох організацій (спільна чи паралельна) сприяє поширенню цінностей демократії та правової держави, ринкової економіки та відкритого суспільства, розширенню безпекового простору та підвищенню ефективності протидії міжнародної спільноти безпековим загрозам. Підтвердженням цьому є роль ЄС і НАТО у період російсько-української війни. Організації діють у тих сферах, де мають вирішальну перевагу та відповідні ресурси. Зокрема, ЄС із 2014 року розширює санкційну політику проти агресора, працює над переданням заморожених російських активів українській стороні та збільшенням обсягів виробництва боєприпасів для нашої держави, надає значну фінансову та гуманітарну допомогу Україні. Зі свого боку, НАТО вперше розгорнула на ротаційній основі війська на територіях східних держав-членів, а з початку 2022 року значно збільшила їхню чисельність. Триває системна підготовка українських військовослужбовців за стандартами НАТО. Основний акцент зроблено на військовій допомозі з боку окремих держав-членів Альянсу і їх коаліцій;

– членство в НАТО стало змістовним кроком до членства в ЄС для країн Центрально-Східної Європи (колишнього східного блоку), які спочатку приєдналися до безпекового союзу, а потім вступили до ЄС;

– проведено низку погоджених і спільних місій у регіонах найближчої периферії, де на основі принципів взаємозалежності, взаємодоповнення і ротації здійснюють гуманітарні, цивільні та військові миротворчі заходи. Прикладом є Боснія і Герцеговина, Косово, де після завершення місій НАТО кілька років діяв Євросоюз. А прикладом спільної місії є боротьба з сомалійськими піратами в Червоному морі;

– відчутні результати співпраці за напрямами протидії гібридним і кібернетичним загрозам, військової мобільності, активізації оборонної промисловості і досліджень, військового навчання, боротьби з тероризмом і нарощування потенціалу партнерів;

– заохочення до поширення співпраці на держави, які не є членами обох організацій одночасно.

Серед проблем і прорахунків варто виділити такі:

– членам НАТО і ЄС складно досягнути одностайності, коли потрібно застосувати силу чи продемонструвати жорстку позицію у відповідь на дії держави-агресора, хоч організації ніби й керуються захистом спільних цінностей (прикладами є війни в Афганістані та Іраку 2002–2003 рр., російсько-грузинський конфлікт 2008 р., Арабська весна та військова кампанія в Лівії 2011 р., громадянська війна в Сирії, російсько-українська війна від 2014 року);

– функціональні та інституційні особливості безпекової діяльності НАТО та ЄС фіксують певний збіг компетенцій, а отже, призводять до

проявів конкуренції між ними[8]. Насамперед це стосується повноваження обох організацій на проведення операцій і місій. Такі реалії зумовлюють прагнення кожної зі сторін певною мірою відмежуватися від дій партнера та популяризувати власні переваги на міжнародній арені. Паралельні операції під егідою обох організацій на Західних Балканах, в Аденській затоці, Середземному морі та Іраку спонукали їх до вироблення власних особливостей або своєрідних механізмів співпраці;

– чинний «розподіл ролей» між НАТО і ЄС знижує мотивацію держав-членів Євросоюзу для розвитку автономного військового потенціалу і призводить до перманентних проявів політичного безсилля Європи. Тому спостерігаємо нездатність ЄС без втручання США виступати єдиним впливовим політичним центром сили і гарантувати безпеку навіть у зоні своєї найближчої периферії;

– у ЄС немає єдності щодо поглиблення СПБО, що призводить, зокрема, до відсутності держави-лідера в цій сфері;

– суперечливість реалізації концепції «стратегічної автономії» ЄС у сфері безпеки та оборони, що стало наслідком як традиційного небажання США відпускати європейських партнерів надто далеко від свого впливу, розглядаючи їх як потенційних конкурентів, так і небажання держав Європи витрачати надміру зусилля та ресурси для організації оборони після Другої світової війни. Як результат, тимчасом як НАТО реалізує практичні дії щодо європейської оборони, ЄС усе ще нескінченно формує плани посилення свого оборонного потенціалу;

– громіздка, складна і тривала процедура ухвалення рішень з питань безпеки та оборони в інституційних системах ЄС і НАТО, що негативно впливає на здатність обох організацій своєчасно і динамічно реагувати на безпекові виклики. Привабливі демократичні механізми функціонування ЄС і НАТО, досягнення «консенсусу різноголосся» хоча й здаються доволі ефективними, все ж мають чимало ризиків в умовах, коли численна і добре озброєна армія агресора перебуває недалеко від їхніх східних кордонів;

– загальна недооцінка східної загрози від росії, яка панувала в європейських елітах аж до 2022 року, а її прояви залишаються доволі впливовими як у Європі, так і в США. Захід виявився неготовим до повномасштабної війни на межі своїх східних кордонів, а також до оперативного впровадження адекватної стратегії протидії відповідним викликам і загрозам;

– Північноатлантичний альянс досі не розробив стратегії довгострокової військової допомоги Україні. Провідні члени НАТО не мають єдиної позиції і щодо необхідності швидкого прийняття України до Альянсу;

[8] Tardy, T. (2023) 'Opinion — EU-NATO relationship: Cooperation and competition', *Anadolu Ajans*, 18 July. Available at: https://www.aa.com.tr/en/analysis/opinion-eu-nato-relationship-cooperation-and-competition/2948527

– спільна декларація 2023 року та інші трансатлантичні акти не містять конкретики щодо спільної протидії військовій агресії росії та допомоги Україні як державі з особливим статусом у відносинах і з ЄС, і з НАТО.

Для ЄС важливо поглиблювати співпрацю з Альянсом як запорукою посилення свого глобального впливу і водночас активізувати секторальний розвиток СПБО, використовуючи власний економічний і науково-технічний потенціал. Достатньо конкретики містили рішення саміту Європейської ради у Брюсселі 15 грудня 2016 року, в яких основний акцент зроблено на збільшенні інвестицій у науково-технічні оборонні розробки та співпраці з НАТО[9]. Спільна декларація від 8 липня 2016 р. у Варшаві та заява керівництва обох організацій від 6 грудня 2016 р. у Брюсселі містили розширений перелік конкретних завдань співпраці (гібридні загрози, міграція, кібербезпека, розвідка, розвиток ВПК тощо) в умовах спільної безпекової загрози, реалізація яких дасть змогу нарешті вивести відносини між сторонами на якісно новий рівень[10].

Події навколо російсько-української війни довели проблемність поєднання інтересів ЄС і НАТО без патронату Сполучених Штатів, які залишаються центральним елементом системи атлантичної взаємодії та гарантом єдності європейського сегмента Заходу. Однак за останні два десятиліття істотно змінився характер і рівень лідерства США в системі трансатлантичної співпраці. В сучасних умовах Сполучені Штати вже не готові монопольно гарантувати європейську безпеку, що є об'єктивним відображенням втрати колишнього рівня впливу на міжнародні відносини. Азійсько-Тихоокеанський центр тяжіння інтересів Вашингтона щорік посилюється, що поступово віддаляє міжнародні інтереси європейців та американців.

У сучасних умовах різкого підвищення вимог до внеску європейців у систему євроатлантичного співробітництва, одного лише збільшення оборонного фінансування європейських держав буде явно недостатньо для заспокоєння Вашингтона[11]. Європейські члени НАТО мають продемонструвати єдність поглядів і завдань, спрямованих на створення повноцінної «європейської опори» як механізму посилення Альянсу і збереження присутності США в Європі. Водночас тісний зв'язок європейців із НАТО консервував їхню залежність від американських технологій і робив американські та європейські технології конкурентними. Збройні сили США неодноразово демонстрували бойкот європейських товарів. Тому перед

[9] European Council (2016) *European Council Conclusions 15.12* (EUCO 34/16, CO EUR 10, CON-CL 5), Brussels, p.4.

[10] Lindstrom, G. and Tardy, Th. (eds.) (2019) *The EU and NATO. The essential partners.* Paris: European Union Institute for Security Studies.

[11] Guéhenno, J.-M. (2017) 'Why NATO needs a European pillar', *Politico*, 11 February. Available at: https://www.politico.eu/article/why-nato-needs-a-european-pillar-defense-donald-trump-putin-russia

Вашингтоном стоїть не менший, а то й більший, ніж перед Брюсселем, екзистенційний виклик: потрібно віддати частину свого впливу на міжнародну безпекову політику Європі, що загалом є неминучим кроком.

У найближчому майбутньому, хоч хто стане Президентом США, вплив США в Європі слабшатиме, тому щораз більший вакуум безпеки вже сьогодні намагаються заповнити окремі європейські національні лідери, як-от Емманюель Макрон. Однак головна проблема Європи полягає в тому, що вона не має провідної держави, здатної підкріпити свій міжнародний вплив і економічними, і військовими засобами, як це роблять США. Тому європейці приречені шукати компроміс (консенсус) у своїх рядах, що є складним, тривалим, суперечливим і зазвичай затратним процесом. Це виразно відчуває на собі Україна в умовах війни.

У середньостроковій перспективі ЄС не має шансів подолати допоміжну роль у відносинах із НАТО. Більшість учасників інтеграції цього і не прагнуть, адже безпекова незалежність — надто дорога і відповідальна річ. Це доводить, зокрема, недавній концептуально-декларативний «Стратегічний компас» (2022 р.)[12], який, попри більшу реалістичність проти попередніх «стратегій», не вносить нічого кардинально нового у функціонал і механізми безпекового розвитку ЄС, а у відносини з НАТО й поготів. Доводиться констатувати, що «Європейський Союз, на відміну від США доби холодної війни, не має великої стратегії, спрямованої на стримування РФ і Китаю»[13].

Зрештою, 23 із 32 учасників Альянсу є членами ЄС, які різною мірою розподіляють свої військові можливості між обома організаціями. Реалізація повноцінної, тобто незалежної СПБО Євросоюзу як гіпотетично самостійного суб'єкта світової системи безпеки, неможлива без зміни глобального впливу США та завдань НАТО, що нереально в умовах збереження російської загрози, та й сама Європа до цього не готова.

ЄС слід розвивати тіснішу співпрацю згідно із заявленими спільними завданнями на основі взаємодоповнення. Рух уперед «малими кроками» — єдино правильна стратегія для сучасного ЄС у сфері безпеки. Перший такий крок уже визначено: це активізація резервів і розбудова нових спроможностей ВПК. Це стане найкращим внеском об'єднання як у стримування агресії росії на полях війни в Україні, так і в зміцнення колективної безпеки у формі Альянсу, першочергове завдання якого доволі просте, але болюче для західних суспільств. Ідеться про збільшення чисельності регулярних військових підрозділів, що, зі свого боку, потребує міцних економічних ре-

[12] European Council (2022) *A Strategic Compass for Security and Defence.* Available at: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf

[13] *Грубінко А.В.* Українська стратегічна дипломатія в Європі (1990-ті – перша чверть XXI століття) : монографія / А.В. Грубінко, А.Ю. Мартинов. Тернопіль: Центр стратегічної аналітики та міжнародних студій ЗУНУ, 2024. 435 с.

зервів. І тут знову повертаємося до ЄС із його економічною базою. Взаємозалежність очевидна. ЄС має стати надійним тилом для НАТО в умовах наростання загрози широкомасштабної війни в Європі.

Andrii HRUBINKO,
Doctor of History, Full Professor, Department of Legal Theory and Constitutionalism of the West
Ukrainian National University

THE GENESIS OF THE NATO-EU RELATIONSHIP IN THE CONTEXT OF THE HISTORICAL TRANSFORMATIONS OF THE WORLD SECURITY SYSTEM

Abstract: The article presents the results of comprehensive research into the history and current state of cooperation between the two leading international organisations in Europe in modern times: NATO and the EU. The author analyses the genesis of NATO-EU relations from the post-war world order of the mid-twentieth century to the present in three periods: preliminary (unofficial) — from the 1950s to 2000, the establishment of cooperation (2001–14) and dynamic cooperation (from 2014 to the present). The article provides an explanation of the reasons for the absence of official relations between the organisations until the end of the twentieth century, the role of the Western European Union (WEU), the change in US strategic priorities after the end of the Cold War, and the impact of russian aggression on the intensification of the EU-NATO cooperation. The author emphasises the importance of joint work in countering hybrid threats, cybersecurity, and military mobility, among other things, which are crucial in the current geostrategic confrontation. The author reviews the regulatory, legal, institutional and functional support for the emergence and development of transatlantic cooperation in the context of historical changes in the global security system. The article outlines the achievements, problems and prospects of cooperation between the organisations and their role in the international arena in the context of current security system challenges.

It is noted that the EU needs to strengthen cooperation with the Alliance as a key to increasing its global influence. The events surrounding the russian-Ukrainian war have demonstrated the difficulty of combining the interests of the EU and NATO without the patronage of the United States, which is no longer prepared to guarantee European security monopolistically. Europe's main problem is the lack of a leading state capable of backing up its international influence with economic and military resources. The EU cannot overcome its supporting role in relations with NATO in the average term. Progressing in 'small steps' is the only correct strategy for the EU in the security sphere. The first step has already been decided: activation of reserves and development of new capabilities of the military-industrial complex (MIC), which will be the best contribution of the union to deter russian aggression.

Keywords: NATO, EU, WEU, security system, USA, Alliance, Common Security and Defence Policy (CSDP).

Віктор МАТВІЄНКО,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;

Тарас ПРОДАНЮК,
магістр Коледжу Святого Х'ю,
факультет політики та міжнародних відносин
Оксфордського університету

ПРОТИДІЯ ФЕНОМЕНОВІ ПОПУЛІЗМУ ЯК ПАТОЛОГІЇ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У статті розглянуто останні тенденції розвитку популізму в європейському міжнародно-політичному просторі та механізми протидії «ерозії демократії». ЄС зіткнувся з найбільш «іронічною» проблемою: інституція, яка просуває демократію, має боротися зі зростанням антидемократичних тенденцій серед своїх членів. Зазначено, що найочевиднішими прикладами є Угорщина 2010-го та Польща 2015 років, коли недемократичні дії їхніх урядів привернули увагу всієї Європи.

Окреслено три основні способи боротьби Європейського Союзу з відступом від демократичних цінностей: (1) політичний тиск, (2) фінансові санкції, (3) судові переслідування. Вказано, що Європейський парламент, Європейська комісія та Європейський суд останнім часом почали ухвалювати більш радикальні рішення для стримування антидемократичних режимів у межах економічного та політичного тиску.

Ключові слова: Європейський Союз, демократія, Угорщина, Польща, верховенство права, Європарламент, Європейська комісія, Європейська рада.

Феномен відступу від демократії в Євросоюзі доволі суперечливий. Ще на початках існування ЄС одним із його головних стовпів було положення про «верховенство права». Це юридично закріплено в Копенгагенських критеріях членства в ЄС 1993 року, коли потенційні члени мали

відповідати «стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права та права людини». Потім це було зафіксовано у статті 2 Консолідованої версії Договору про Європейський Союз (ДЄС) із таким формулюванням: «Союз заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для держав-членів у суспільстві, в якому переважають плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість, солідарність і рівність між жінками і чоловіками».

З іншого боку, ЄС створює умови, в яких ми можемо спостерігати відступ від демократії в країнах-членах [4]. Угорщина та Польща є двома найяскравішими прикладами відступу від демократії та порушення «верховенства права». Угорщина стала на цей шлях набагато раніше, ніж Польща, 2010 року. Режим Віктора Орбана та його політика були предметом дослідження багатьох науковців, серед яких Андраш Бозокі та Даніель Хегедюш [1], Петер Креко та Жолт Еньеді [6], Лукан Вей та Стівен Левицький [7], Лоран Печ та Кім Лейн Шеппеле [11].

Уряд В. Орбана з 2010 року сформував антимігрантське та анти-ЛГБТКІА+ законодавство [13], що поклало початок антидемократичній сазі Угорщини. Під час промови 26 липня 2014 року В. Орбан підкреслив, що вони «будують "неліберальну державу", яка не відкидає фундаментальних принципів лібералізму, як-от свободи». Ця цитата дала простір для таких змін в угорському праворадикальному уряді, як: тиск В. Орбана на академічні свободи (зокрема, утиски щодо Центральноєвропейського університету), контроль над судовою системою та більшістю ЗМІ, усунення ефективних механізмів контролю за його владою, маніпуляція з виборчою системою для забезпечення перемоги, придушення незалежних організацій громадянського суспільства [4, с. 482], серйозна артикуляція теорій змови. А втім, у вересні 2022 року Європарламент резонансно заявив, що Угорщина стала «гібридним режимом електоральної автократії».

Польща розпочала цей шлях значно пізніше, після виборів 2015 року, коли керівництво партії «Право і справедливість» (ПіС) намагалося звільнити всіх суддів Верховного Суду Польщі та чинило тиск на ЗМІ; посилився контроль за свободою слова, медіа та суспільних формувань громадянського суспільства [12].

Загалом, як стверджує низка дослідників, зокрема Лічія Чанетті, Джеймс Доусон та Шейн Генлі [2], відступ від демократії відбувається і в інших країнах ЄС. Виникає логічне запитання: як європейська наднаціональна інституція, яка популяризує головні демократичні цінності та сповідує глибоку відданість демократії [4, с. 483], може боротися з появою антидемократичних тенденцій серед своїх членів?

Шляхи боротьби проти відступу від демократії в країнах-членах Європейського Союзу

Основною проблемою ЄС у боротьбі з відступом від демократії є брак повноважень і можливостей для ефективної протидії. Щоб ефективно стримувати антидемократичні тенденції, Євросоюз має використовувати всі можливі механізми відновлення високого рівня верховенства права в країнах-членах, насамперед (1) політичний та інституційний тиск, (2) економічні санкції, (3) судовий захист.

Дійсно, якщо в країні-члені ЄС утверджується повномасштабна насильницька диктатура, то ЄС, найімовірніше, намагатиметься відновити демократію [1, с. 1174]. Для самостійної боротьби з цією патологією ЄС сформулював статтю 7 ДЄС, згідно з якою, в разі порушення статті 2, Європейська рада, діючи кваліфікованою більшістю, може ухвалити рішення про обмеження певних прав країни-члена. Однак насправді застосування статті 7 виявляє брак довіри [5]. Її важко застосувати до держави, оскільки будь-яку санкцію має підтримати кваліфікована більшість у Європейській раді, яка складається з 55% із 27 членів, що представляють щонайменше 65% населення ЄС. Крім того, голосування має бути одностайним. Оскільки сценарій застосування статті 7 видається крайнім заходом, для владнання цієї проблеми Європейська комісія (ЄК) в березні 2014 року ухвалила Рамкову програму з верховенства права як інструмент м'якої сили для впливу на країну, що зазнала демократичного відступу. Програма передбачає три етапи. Спершу відбувається фаза оцінки (1), коли ЄК визначає наявність чітких ознак систематичного порушення статті 2 ДЄС. Після надання «висновку» у разі невжиття відповідних і належних заходів може бути надана Рекомендація щодо верховенства права (2) з конкретними пропозиціями щодо шляхів і заходів із зазначенням термінів їх виконання. Насамкінець — фаза скринінгу та моніторингу (3), коли ЄК відстежує реалізацію її рекомендацій. За браком задовільної імплементації ЄК може ухвалити рішення про застосування статті 7.

Чи дає ЄС як система шанс на «авторитарний легітимізм»

Щоби владнати проблему, необхідно знати причини її виникнення. Американський дослідник професор права Джорджтаунського університету Деніел Келеман стверджує, що ЄС сам собою сприяє автократичним режимам, допомагаючи їм вижити і вистояти [4, с. 494]. Причинами «авторитарної рівноваги» у Європейському Союзі є **(1)** *політизація,* **(2)** *фінанси та інвестиції* (зокрема, доступ до фондів і програм) від членства в Євросоюзі, **(3)** *міграція* як результат вільного пересування людей у ЄС. Зауважимо, що пояснення Д. Келемана, чому ці режими посилюються, близьке до трьох запропонованих у цій статті механізмів їх стримування.

(1) Партійна політизація стосується взаємодії з Європейським парламентом (ЄП). Після виборів до ЄП 2019 року партія «Фідес» надала місця основній партії у ЄП — Європейській народній партії (ЄНП), що зробило їх найпотужнішою силою в обмін на певну індульгенцію для режиму В. Орбана. Такий внесок допоміг ЄНП перемогти партію «Прогресивний альянс соціалістів і демократів», сформувати коаліцію і стати найбільшою партією у Парламенті. Як наслідок, ЄНП була лояльною до В. Орбана, коли він переходив червоні лінії [4, с. 487]. Однак у березні 2021 року ця лояльність вичерпалася, і В. Орбан заявив, що депутати Європарламенту від партії «Фідес» вийшли з ЄНП ще до того, як їх мали виключити звідти.

(2) ЄС витрачає багато грошей на розвиток демократії в країнах-кандидатах і світі загалом. Однак сьогодні інститут ЄС є значним спонсором відступу від демократії у самих країнах-членах. Пояснення Д. Келемана [4, с. 490] може мати підстави, оскільки Польща та Угорщина — основні держави з антидемократичними тенденціями — є найбільшими бенефіціарами коштів ЄС. 2020 року Польща була найбільшим одержувачем коштів за загальним обсягом (майже 19 млрд євро за рік), а Угорщина — на душу населення (понад 1500 євро на рік). Керівництво обох країн прямо чи опосередковано оперує цими грошима, щоб зміцнити позиції у суспільстві та отримати більше підтримки виборців [6, с. 50]. Крім того, членство в ЄС має позитивний ефект з погляду інвестицій. Статус члена Європейського Союзу полегшує автократичним режимам залучення міжнародного капіталу [4, с. 490]. А втім, наприкінці 2022 року ЄК заявила, що розглядає можливість скоротити фінансування Угорщини з фондів ЄС на 70%, оскільки вона «не досягнула достатнього прогресу у своїх реформах і повинна виконати основні критерії, необхідні для отримання коштів із фондів відновлення та стійкості».

(3) З огляду на вільне пересування людей у межах ЄС, молоді та добре освічені люди, які не підтримують режиму В. Орбана, залишають Угорщину [9, с. 33]. Аналогічна проблема і в Польщі, де з 2015 року міграція молоді значно посилалася вглиб ЄС і Великої Британії. Це явище суттєво послаблює опозиційні сили в Угорщині та Польщі. Молоде покоління, яке зазвичай підтримує ліберальні та прогресивні цінності, виїжджає до інших країн ЄС у пошуках кращих економічних можливостей та вищої якості життя. Це залишає опозицію без значної частини електорату і робить її менш ефективною у боротьбі проти панівної партії «Фідес» і партії «ПіС» (керівна партія Польщі у 2015–2024 рр.). Відсутність значної кількості молодих виборців, які могли б активно протистояти автократичним режимам, посилювала позиції керівних партій у цих країнах. І якщо Польща змогла виправити ситуацію на виборах 2024 року з приходом до

Парламенту коаліції Дональда Туска, то ситуація в Угорщині лише погіршилась і надалі сприяє закріпленню влади В. Орбана. Крім того, демографічні зміни через відтік молоді мають довготривалі наслідки для політичного ландшафту цих країн. Старіння населення, яке залишається, робить державу більш схильною до консервативної та антидемократичної політики. Цей механізм створює замкнуте коло, де міграція молоді та консервативне правління підсилюють одне одного, загрожуючи подальшим зниженням рівня демократії в країні.

2021 року розпочалися серйозні зміни в парламентській свідомості ЄС. ЄНП відмовилася від альянсу з партією «Фідес» В. Орбана, а це означає, що партійна політизація у Європарламенті як чинник, що сприяє занепаду демократії в країнах-членах ЄС, зменшилася. Провідна партія Європарламенту зробила рішучий крок, який зменшує важелі впливу автократів на систему ЄП. І це певний перший крок політичного тиску на антидемократичний режим в Угорщині, адже вже в перший місяць за результатами виборів до Європарламенту 2024 року партію «Фідес» не запросили до коаліції найбільшої партії Європарламенту — ЄНП.

Ситуація з механізмом політичних санкцій, який намагається застосувати Європейська рада, залишається складною. Присутність у ЄС двох «неліберальних» урядів — Польщі та Угорщини — ускладнює застосування «призупинення права на членство в Європейському Союзі», передбаченого статтею 7. До нещодавньої перемоги Д. Туска на виборах у Польщі 2024 року ці країни могли взаємно блокувати спроби санкцій: наприклад, Угорщина публічно зобов'язалася блокувати санкції проти Польщі [5; 9]. Однак перемога Д. Туска може змінити цю динаміку, відкривши можливості для ефективнішого застосування статті 7 і посилення демократичних процесів у ЄС.

Механізм імплементації Рамок верховенства права, що його встановили Комісія та Рада, запровадив щорічний діалог про «верховенство права» і де-факто працює як м'яка сила для суспільного тиску на антидемократичні тенденції членів ЄС [3, с. 1611]. Основним недоліком цього механізму є те, що він потребує бажання держави вести діалог з Комісією щодо змін, спрямованих на відновлення демократії. Якщо ж уряд не бажає такого «діалогу», цей інструмент стає неефективним.

Власне, Європейський Союз має обмежені повноваження щодо втручання в національну політику, що робить його слабким у сприянні адаптації національних законів і політик. Це означає, що вплив ЄС на забезпечення більш демократичних і прозорих практик обмежений рекомендаціями і не має прямого примусу. Відповідно, ефективність впровадження принципу верховенства права значною мірою залежить від бажання самих держав-членів до співпраці.

Особливо радикальною зміною в матеріальній і фінансовій політиці Європейського Союзу щодо «неліберальних демократій» стало російське вторгнення в Україну, яке змусило ЄС консолідуватися в умовах кризи. На тлі антидемократичних заяв уряду В. Орбана та самовільного виправдання дій росії, 2022 року ЄК оголосила про скорочення фінансування програм в Угорщині.

Очікуваний ефект від таких способів тиску на європейські держави полягає не в тому, що вони перестануть порушувати демократію, а в тому, що країни вступлять у діалог з інституціями ЄС і діятимуть у напрямі реформ, що зміцнюють принцип «верховенства права» та підвищують рівень прозорості влади.

З погляду судового механізму, Європейський суд нещодавно розширив сферу власної юрисдикції, включивши до неї питання незалежності національних суддів. Справа португальських суддів є визначним рішенням Європейського суду. Вона виникла в контексті скорочення заробітної плати державних службовців, зокрема й суддів, у Португалії в межах заходів жорсткої економії після фінансової кризи. Судді з Профспілкової асоціації португальських суддів стверджували, що ці скорочення порушують їхню незалежність, гарантовану правом ЄС. Європейський суд ухвалив: принцип незалежності суддів є фундаментальним елементом верховенства права, що закріплено у пункті 1 статті 19 ДЄС. Відповідно, Європейський суд постановив, що цей принцип стосується всіх держав-членів ЄС, а національні суди мають відповідати стандартам незалежності, які встановлює право Європейського Союзу.

Судове рішення щодо справи португальських суддів дало судовій системі ЄС змогу втручатись у проблемні питання, що стосуються незалежності судової системи держав-членів. Фактично, це рішення створило правову основу для подальших рішень Європейського суду щодо судової незалежності та порушення принципу верховенства права в інших державах-членах, зокрема в Польщі та Угорщині [10].

Важливо зазначити, що рішення Суду ЄС, на відміну від політичних чи економічних санкцій, обов'язкове до виконання. Зокрема, прорив у справі португальських суддів дав ЄСПЛ можливість штрафувати Польщу на один млн євро на день за невиконання попередніх рішень щодо незалежності суддів (C-204/21) [10]. Це означає, що судовий механізм у межах ЄСПЛ також має важелі для захисту незалежності національних судів і вимоги «верховенства права».

Вже у квітні 2023 року ЄСПЛ знизив штраф проти Польщі до 500 тис. євро на день у спорі щодо верховенства права, що демонструє здатність судового механізму адаптуватися до ситуацій і підтримувати діалог із національними урядами, не зменшуючи свого тиску.

Феномен популізму та відступ від демократії

У двох випадках, розглянутих у цій статті, Польща та Угорщина як представники «відхилення від верховенства права» також демонструють, як популізм сприяє відступу від демократії. Феномен популізму, що останнім часом значно посилився в багатьох країнах світу, не оминув і європейський політичний простір. У демократичному відступі в деяких державах-членах Європейського Союзу популізм відіграє провідну роль.

Популізм, як зазначає Кас Мудде, можна розглядати як ідеологію, що розділяє суспільство на дві гомогенні та антагоністичні групи: «чистий народ» і «корумповану еліту» [14]. Ця ідеологія стверджує, що політика повинна виражати волю народу. Тож популісти застосовують демократичну риторику, щоб легітимізувати свої дії, підриваючи водночас основи ліберальної демократії.

Важливо зазначити, що популізм використовує недовіру до політичних еліт і демократичних інституцій, щоби здобути підтримку електорату. Багато виборців вважають, що їхні проблеми не отримують належної уваги з боку основних політичних партій, що дає популістам можливість заявити про себе як про справжніх представників народу [14].

Водночас популістські уряди, які здобули владу, зокрема і в Європейському Союзі, прагнуть консолідувати свої позиції, призначаючи лояльних осіб на провідні посади в уряді та судах, а також змінюючи конституції та посилюючи контроль над медіа. Це призводить до демократичного відступу, коли країна, формально залишаючись демократичною, фактично переходить до авторитарного режиму [15].

Отже, світова тенденція зростання підтримки популістських сил є серйозною загрозою для демократичних цінностей ЄС. Польща 2015–2024 років та Угорщини сьогодення — це приклади того, як політична антиелітарна риторика призвела до руйнування загальних принципів формування ЄС: демократії та верховенства права. Популістські уряди, спираючись на продемократичну риторику реалізації «волі народу», прагнуть консолідувати свою владу, що веде до підриву принципів верховенства права та свободи, зокрема й інституційного процесу демократизації.

Висновки

Основною проблемою Євросоюзу в боротьбі з демократичним відступом є недосконалість механізмів притягнення до відповідальності антидемократичних урядів. Успішне застосування статті 7 документа про заснування Європейського Союзу залишається нездійсненною місією через політичні блокади з боку країн, які порушують принципи верховенства права і готові захищати одна одну від санкцій. Однак є інші механізми, що демонструють більшу ефективність у цій боротьбі.

Рамки верховенства права, прийняті ЄК 2014 року, слід розглядати як інструмент м'якої сили, спрямований на заохочення урядів до діалогу з інституціями ЄС та добровільного виправлення прогалин у демократії. Хоча цей механізм має обмежену силу (коли уряд не бажає співпрацювати), він усе ж відіграє важливу роль у підвищенні обізнаності про проблеми та мобілізації громадянського суспільства.

Найбільш значущим є поєднання економічного та юридичного тиску. Економічні санкції, як-от обмеження фондів ЄС, можуть стати ефективним інструментом впливу на уряди, оскільки вони зачіпають основні джерела надходження коштів. Наприклад, рішення ЄК про можливе скорочення фінансування Угорщини з фондів ЄС на 70% стало серйозним сигналом для інших країн-членів про те, що недотримання принципів верховенства права матиме серйозні фінансові наслідки. Нещодавні ж зусилля Польщі щодо відновлення верховенства права дають можливість отримати доступ до програми на суму 137 млрд євро. Це показує, що економічні стимули можуть бути потужним інструментом заохочення урядів до дотримання демократичних норм. Відновлення доступу до цих фондів може значно вплинути на економічний розвиток країн, що робить виконання вимог ЄС вигідним.

Політичний тиск також виявився дієвим у ЄС, а надто після того, як ЄНП виключила членів партії «Фідес» зі свого списку через їхні антидемократичні дії. Це показало, що ЄС готовий до рішучих заходів проти тих, хто підриває демократичні цінності, навіть якщо це вимагає від нього внутрішньополітичних змін.

Юридичні санкції, запроваджені через рішення Європейського суду, є найефективнішим механізмом. Рішення у справі португальських суддів стало переломним моментом, який дав ЄСПЛ змогу штрафувати країни, що порушують незалежність суддів, і змусив їх дотримуватися верховенства права. Зниження штрафу проти Польщі до 500 тисяч євро на день продемонструвало здатність судового механізму адаптуватися до ситуацій, підтримувати діалог з урядами і водночас зберігати тиск. Це поєднання санкцій і стимулів створює комплексний підхід до боротьби з антидемократичними тенденціями.

Отже, боротьба проти відступу від демократії в ЄС потребує комплексного підходу, який поєднує політичний, економічний і юридичний тиск на ті країни-члени, які припускаються таких рецидивів. Популізм, як провідний чинник цього відступу, використовуючи риторику, спрямовану проти еліт і на підтримку «волі народу», підриває демократичні інститути в країнах Євросоюзу. І хоча заходи, яких вживає Брюссель, не завжди викликають негайні зміни, вони створюють умови для діалогу та поступових реформ, що можуть зміцнити демократичні інститути в довгостроковій

перспективі. Дбаючи про інституційну стабільність, Європейський Союз має й далі вдосконалювати механізми впливу, щоб ефективно протидіяти антидемократичним і популістським тенденціям та забезпечувати верховенство права серед своїх членів.

1. Bozóki, A., and Hegedűs, D. (2018) 'An externally constrained hybrid regime: Hungary in the European Union', *Democratization*, 25(7), pp.1173–1189. doi: https://doi.org/10.1080/13510347.2018.1455664
2. Cianetti, L., Dawson, J. and Hanley, S. (2018) 'Rethinking "democratic backsliding" in Central and Eastern Europe — Looking beyond Hungary and Poland', *East European Politics*, 34(3), pp. 243–256. doi: https://doi.org/10.1080/21599165.2018.1491401
3. Emmons, C. and Pavone, T. (2021) 'The rhetoric of inaction: failing to fail forward in the EU's rule of law crisis', *Journal of European Public Policy,* 28(10), pp. 1611–1629. doi: https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1954065
4. Kelemen, R. D. (2020) 'The European Union's authoritarian equilibrium', *Journal of European Public Policy,* 27(3), pp. 481–499. doi: https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1712455
5. Kochenov, D. and Pech, L. (2016) 'Better Late than Never? On the European Commission's Rule of Law Framework and Its First Activation', *Journal of Common Market Studies*, 54(5), pp. 1062–1074. doi: https://doi.org/10.1111/jcms.12401
6. Krekó, P. and Enyedi, Z. (2018) 'Orbán's Laboratory of Illiberalism', *Journal of Democracy*, 29(3), pp. 39–51. doi: https://doi.org/10.1353/jod.2018.0043
7. Levitsky, S. and Way, L. (2020) 'The New Competitive Authoritarianism', *Journal of Democracy*, 31(1), pp. 51–65. doi: https://doi.org/10.1353/jod.2020.0004
8. Magyar, B. (2016) *Post-communist mafia state: the case of Hungary*. Budapest: Central European University Press. Available at: https://solo.bodleian.ox.ac.uk/permalink/44OXF_INST/35n82s/alma990205971840107026
9. Csipkés, M. and Sándor, N. (2018) 'Development of Migration Potential in Hungary from 2000 until Today', *Oradea Journal of Business and Economics*, 3(1), pp. 32–45. Available at: https://solo.bodleian.ox.ac.uk/permalink/44OXF_INST/ao2p7t/cdi_doaj_primary_oai_doaj_org_article_1bd93ae690174ff5ac2a08254a4c5a43
10. Ovádek, M. (2022) 'The Making of Landmark Rulings in the European Union: The Case of National Judicial Independence', *Journal of European Public Policy*, 30(6), pp. 1119–1141. doi: https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2066156
11. Pech, L. and Scheppele, K. L. (2017) 'Illiberalism Within: Rule of Law Backsliding in the EU', *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 19, pp. 3–47. doi: https://doi.org/10.1017/cel.2017.9
12. Sadurski, W. (2019) 'Polish Constitutional Tribunal under PiS: From an Activist Court, to a Paralysed Tribunal, to a Governmental Enabler', *Hague Journal on the Rule of Law*, 11(1), pp. 63–84. doi: https://doi.org/10.1007/s40803-018-0078-1
13. Thoreson, R. (2022) '"Discriminalization": Sexuality, Human Rights, and the Carceral Turn in Antidiscrimination Law', *California Law Review*, 110(2), pp. 431–488. doi: https://doi.org/10.15779/Z381V5BF2Q
14. Mudde, C. (2007) *Populist Radical Right Parties in Europe.* Cambridge: Cambridge University Press. Available at: https://solo.bodleian.ox.ac.uk/permalink/44OXF_INST/ao2p7t/cdi_proquest_miscellaneous_58787697
15. Pappas, T. S. (2019) *Populism and liberal democracy: A comparative and theoretical analysis.* Oxford: Oxford University Press. Available at: https://solo.bodleian.ox.ac.uk/permalink/44OXF_INST/ao2p7t/cdi_askewsholts_vlebooks_9780192574909

Viktor MATVIIENKO,
Doctor of History, Full Professor,
Head of the Department
of International Organisations and Diplomatic Service,
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Taras PRODANIUK,
St. Hugh's College Master's Student,
Department of Politics and International Relations,
University of Oxford

COUNTERING THE PHENOMENON OF POPULISM AS A PATHOLOGY OF DEMOCRATISATION IN THE EUROPEAN UNION

Abstract. This article examines the latest trends in populism's development in the European international political arena and the mechanisms for countering the 'erosion of democracy'.

The authors note that the phenomenon of democratic backsliding in the European Union is quite controversial. On one hand, since its inception, the European Union has upheld the principle of 'the rule of law' as one of its main pillars. On the other hand, the EU creates conditions that allow member states to backslide democratically.

At the beginning of the 21st century, the EU faced its most 'ironic' problem — the institution that promotes democracy must fight against growing anti-democratic trends among its members. The most obvious examples are Hungary since 2010 and Poland since 2015, where the undemocratic actions of their governments have drawn the attention of all of Europe. Thus, in this article, the authors seek to answer the question: how can the European Union combat the erosion of democratic values?

The authors outline three main approaches: (1) political pressure, (2) financial sanctions, and (3) legal prosecution for deviations from the principle of the rule of law. These three deterrent mechanisms closely link and require joint application to prevent democratic backsliding among new members.

Studying the factors contributing to such backsliding shows that the European Parliament, the European Commission, and the European Court have recently adopted more radical measures to contain anti-democratic regimes through economic and political pressure.

The conclusions state that to ensure institutional stability, the European Union must continue to improve its influence mechanisms to effectively combat anti-democratic and populist trends and uphold the rule of law among its members.

Keywords: European Union, democracy, Hungary, Poland, rule of law, European Parliament, European Commission, European Council.

Наталія ПІПЧЕНКО,
докторка політичних наук,
професорка кафедри міжнародної інформації
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДИПЛОМАТІЯ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Анотація. У статті проаналізовано особливості трансформації дипломатичної роботи на основі використання інструментів штучного інтелекту. Виокремлено світовий, регіональний та національний рівні запровадження ініціатив штучного інтелекту, а також окреслено переваги і недоліки такого інструментарію. Прикладне значення інструментів штучного інтелекту представлено на прикладі діяльності зовнішньополітичних відомств Великої Британії, Німеччини, США та Франції, які одними з перших почали активно оновлювати власну дипломатичну роботу на основі цифрових інновацій.

Встановлено, що дипломатія в епоху штучного інтелекту зосереджена на питаннях міжнародно-правового регулювання специфіки використання систем штучного інтелекту для удосконалення політичних, економічних, безпекових, екологічних і соціальних перспектив розвитку людства; можливостях використання інструментів штучного інтелекту для виконання функціональних дипломатичних обов'язків; забезпеченні таємності передавання, зберігання та обробки політико-дипломатичних даних.

Ключові слова: дипломатія, штучний інтелект, ЄС, Велика Британія, Німеччина, США, Франція.

Активізація використання інструментів штучного інтелекту (ШІ) в соціально-політичному житті держав сприяла появі розробок, здатних виконувати складні завдання, які до цього потребували залучення лише людського інтелекту. У дипломатичній сфері з 90-х років XX століття почали обговорювати та запроваджувати програмні додатки для початкової автоматизації виконання функціональних завдань, ефективнішого структурування стандартизованої інформації, зібрання та відтворення інформації в реальному часі, а також дотримання безпекових ІТ-стандартів роботи з політико-дипломатичними даними. Такі додатки стали першими

прикладами спрощених алгоритмів упровадження ШІ в дипломатичну діяльність. Поглиблення процесів використання інструментів ШІ в дипломатії відбулося після усвідомлення комерційного значення інновацій, здешевлення цифрових розробок, проникнення соціальних медіаплатформ у всі сфери життєдіяльності та інтенсифікації процесів несанкціонованого доступу до важливих систем і даних, що спонукало дипломатів ставати активними учасниками і регуляторами оновленого цифрового порядку денного.

Серед наукових досліджень необхідно звернути увагу на праці вчених з «DiploFoundation», які проаналізували особливості використання ШІ як інструмента дипломатичної практики, сфери дипломатичних перемовин і середовища, де практикуються дипломати. Наслідки впливу інструментів ШІ на систему міжнародних відносин представлено в працях В. Блазера, А. Бхатнагара, Д. Гаджара, А. Гачкевич, О. Івасечко, Т. Нуграха, Р. Робертса, У. Франке та інших.

Загалом щодо управління і регулювання ШІ можна виокремити декілька рівнів запровадження ШІ-ініціатив. Зокрема, за охопленням слід виділити:

• світовий рівень — міжнародні організації ініціювали обговорення та ухвалення відповідних міжнародних регламентів стосовно принципів використання ШІ в політичній, соціоекономічній, безпековій, освітньо-науковій та екологічній сферах, які можуть стати основою для розробки національного законодавства, політики та інструментів у галузі ШІ. Наприклад, такими регламентами є Рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку щодо штучного інтелекту [1]; Принципи використання штучного інтелекту в межах країн Групи двадцяти [2]; звіт Генерального секретаря ООН «Наш спільний порядок денний» [3]; Рекомендації ЮНЕСКО щодо етики штучного інтелекту [4]; затверджений у квітні 2024 року проєкт Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права [5] тощо.

• Регіональний рівень відзначається діяльністю альянсу «Розумна Африка», який об'єднує всі країни Африканського союзу та зосереджується на проєктах у сфері ШІ для посилення розвитку місцевих ноу-хау, усунення бар'єрів і розробки політики управління [6]; активізацією зусиль правового регулювання в межах Асоціації держав Південно-Східної Азії, яка опублікувала Посібник АСЕАН у сфері управління штучним інтелектом та етикою [7]; обговореннями в межах Організації американських держав щодо створення політико-правових та соціоекономічних механізмів, здатних сприяти усуненню поточних наслідків впливу ШІ на сферу безпеки та інституційну стабільність країн регіону [8].

Окремо потрібно виокремити діяльність Європейського Союзу, який з 2018 року почав оновлювати європейську нормативно-правову базу, щоб стимулювати використання ШІ в стратегічних промислових екосистемах, заохочувати розвивати великі відкриті інноваційні екосистеми з метою удосконалення співпраці між розробниками та користувачами ШІ в державному і промисловому секторах [9]. Доповненням розпочатої практики використання ШІ в ЄС стало те, що Європейський парламент ухвалив Закон про штучний інтелект [10]. Він, зокрема, має удосконалити правове поле щодо посилення безпекових заходів впливу ШІ на суспільство загалом; обмежити використання систем дистанційної біометричної ідентифікації громадян з боку правоохоронних органів, яким буде дозволено застосовувати такі системи лише за наявності спеціального попереднього судового або адміністративного дозволу; заборонити використання ШІ для оцінки соціальної поведінки особи, здійснення впливу на людей або використання їхніх слабкостей; зобов'язати позначати штучні або підроблені зображення, аудіо- або відеоматеріали з метою полегшення розпізнавання дипфейків; забезпечити права громадян подавати скарги на системи ШІ та отримувати роз'яснення щодо рішень, заснованих на системах високого ризику ШІ, які впливають на їхні права.

• На національному рівні 69 країн ухвалили стратегії у сфері ШІ [11], що спрямовані на посилення міжнародного впливу держави або закріплення її лідерства у сфері цифровізації; залучення інструментів ШІ для власного економічного зростання; забезпечення правового, безпекового, технологічного та етичного регулювання процесів використання систем ШІ.

Прикладне значення інструментів ШІ представимо на прикладі діяльності дипломатів зовнішньополітичних відомств Великої Британії, Німеччини, Сполучених Штатів Америки та Франції, які одними з перших почали активно оновлювати власну дипломатичну роботу на основі цифрових інновацій. Зокрема, на рівні Державного департаменту США виокремлюють як переваги, так і недоліки такої системи. Серед переваг американські дипломати [12] називають здатність інструментів ШІ аналізувати інформаційний простір країни перебування щодо представлення образу акредитованої держави закордонними медіа упродовж тривалого проміжку часу; виявляти головні теми, в контексті яких згадується власна країна, і розуміти наявність або відсутність інформаційних викривлень щодо її зовнішньополітичної активності; удосконалювати взаємодію з представниками локальних медіа щодо трансформування образу власної країни в інформаційному просторі країни перебування; виявляти теми, які в країні перебування викликають негативну реакцію щодо політичної активності власної країни у регіоні або державі, з якою сформувались складні дипломатичні відносини, а також адаптовувати заходи у сфері

публічної дипломатії. Роботу всередині зовнішньополітичного відомства можна якісно змінити та удосконалити через можливості спеціально розробленої системи ШІ аналізувати внутрішні сучасні та архівні дипломатичні документи для відстеження змін у політичних пріоритетах держав, виявлення трансформації закордонної громадської думки та встановлення особливостей розвитку власної політичної діяльності у часі.

Серед недоліків американські дипломати і держслужбовці [12] звертають увагу на те, що широка громадськість може переоцінювати згенеровану інформацію від чатів ШІ, а отже, і неправильно інтерпретувати політичні події, причини торговельних, економічних або збройних протистоянь, конфліктів і війн. Інформативна відповідь, що її надає чат, може ґрунтуватися на дезінформації та вводити в оману громадськість, яка не сприйматиме навколишнє середовище і ставитиме під сумнів легітимність діяльності міжнародних організацій, національних урядів, глав держав і дипломатів. Загроза появи безлічі альтернативних «реальностей» спроможна змусити користувачів припустити, що звинувачення якоїсь держави в агресії, геноциді, протиправних діях або порушенні прав людини є необґрунтованими, несправедливими або навмисними, щоб завдати шкоди репутації цієї країни. Отже, зниження довіри суспільства до діяльності дипломатів, ймовірно, призведе до обмеження їхньої здатності розв'язувати кризові питання та об'єднуватися для подолання спільних викликів і загроз. Комерційну упередженість систем ШІ також називають одним із недоліків, тому що сучасні ШІ-чати навмисно обходять чутливі історичні, політичні, культурні або суспільні теми, щоб кількість споживачів продуктів ШІ невпинно зростала. Однак така «нейтральність» формує викривлену альтернативу світу і вводить в оману громадськість. Вплив систем ШІ на сприйняття громадськості минулого, теперішнього та майбутнього становить найбільший виклик для дипломатів і політиків, тож у перспективі потрібно окреслити переваги ШІ і вжити правових заходів щодо мінімізації негативного впливу й упередженого сприйняття навколишнього простору.

Практично впроваджувати сучасні інструменти ШІ в межах Державного департаменту США почали з 2015 року — під час ініціювання відбору кандидатів на дипломатичні посади та аналізу їхніх професійних здобутків і навичок для подальшого кар'єрного зростання. Співробітники посольства США у Гвінеї також використовують модель ChatGPT для створення чернеток щоденних медіазвітів, написання промов, рекомендацій і публікацій у соціальних медіа, формування проєктних пропозицій, виготовлення і редагування зображень, відео- та аудіоматеріалів. Загалом вони дійшли висновків, що удосконалена на основі різних плагінів модель ChatGPT може бути корисною для аналізування та створення

багатомовних проєктів промов; формулювання текстів вузької тематики; підготовки звітів щодо аналізу інформаційного простору країни перебування та написання новин з усвідомленням місцевих акцентів. Водночас дипломати мають володіти навичками критичного осмислення тексту, підготовленого ChatGPT, вміти чітко формулювати запити і давати підказки чату для отримання якісного результату, перевіряти точність, стиль, зміст і об'єктивність інформації. Загалом близько 60% роботи щодо збирання та обробки даних співробітники посольства США почали виконувати за допомогою удосконаленої моделі ChatGPT [13].

Велика Британія виступає за пропорційний і адаптований підхід до регулювання ШІ. Про це йдеться в Національній стратегії штучного інтелекту 2021 року та Білій книзі щодо регулювання штучного інтелекту 2023 року [14]. У документах та експертних дискусіях увагу звернено на те, що держава має закріпити провідні позиції у світі та бути одним із центрів розробки регуляторних стандартів управління системами ШІ. На рівні зовнішньополітичного відомства обговорюють можливе використання інструментів ШІ для покращення дипломатичної роботи, управління конфліктами, ведення перемовин або прогнозування появи потенційних протистоянь [15]. Загалом запровадження інструментів ШІ дасть змогу британським дипломатам пришвидшити ухвалення рішень на основі даних, отриманих у реальному часі, прогнозного аналізу і моделювання сценаріїв розвитку подій; удосконалити виконання адміністративних завдань, що сприятиме економії людських і матеріальних затрат, а також підвищенню дипломатичної продуктивності; посилити співпрацю з міжнародними партнерами через краще розуміння глобальних тенденцій і проблем; постійно оновлювати та набувати навичок ефективної взаємодії з інструментами та технологіями ШІ; оптимізувати розподіл матеріальних ресурсів і покращити результативність дипломатичної роботи [16].

2018 року Німеччина ухвалила Національну стратегію розвитку штучного інтелекту [17], зосередившись на реалізації заходів, спрямованих на перетворення країни на дослідницький хаб: розробки систем і технологій ШІ здатні посилити міжнародні політико-економічні позиції держави. Окреслені в документі інновації сприяли також оновленню дипломатичної роботи та ухваленню 2021 року Стратегії цифровізації зовнішньополітичного відомства. Практичними результатами цих документів стали розробка та використання декількох майданчиків на основі ШІ, які дають змогу полегшувати проведення візових і міграційних процедур; виявляти шахрайства, пов'язані з ідентифікаційною інформацією; робити моніторинг відкритих даних для раннього виявлення криз і їхньому запобіганню; оптимізовувати процес ухвалення рішень; управляти очікуваннями громадськості тощо. Зокрема, німецькі дипломати використовують

майданчик PLAIN (Platform Analysis and Information System) для складних проєктів аналізу даних на базі ШІ, що є основою для інноваційного порталу PREVIEW (Prediction, Visualization, Early Warning). За його допомогою можна прогнозувати, візуалізувати та попереджати кризові ситуації на початках. Ще одним із реалізованих проєктів став моніторинг соціальних медіа (Social Media Monitoring) щодо виявлення дезінформації [18]. Використання інструментів ШІ в німецькій дипломатії ґрунтується на можливостях забезпечення суверенності даних, розробки і підтримки безпечних, стійких та орієнтованих на користувача ІТ-інструментів й інфраструктури, безпеково-цифрової адаптації дипломатичних місій та головного офісу до майбутніх сценаріїв використання ШІ.

Національна стратегія штучного інтелекту Франції також спрямована на збереження та консолідацію економічного, технологічного і політичного суверенітету держави через розробку і використання систем та інструментів ШІ. Урядова політика звернена на те, щоб до 2030 року сформувати національний простір на основі опанування суверенних і безпечних цифрових технологій [19]. З погляду французького зовнішньополітичного відомства використання ШІ має сприяти посиленню національного міжнародно-політичного впливу та стати інструментом репутаційно-іміджевої політики держави. Загалом Франція зосереджується на питаннях сприяння розвитку інновацій та контролю над поширенням технологій ШІ; гарантування міжнародно-безпекової стабільності цифрового простору; забезпечення прав людини і демократичних цінностей; посилення впливу французьких цифрових розробників; удосконалення процесів управління мережею «Інтернет» [20].

Дипломатія в епоху ШІ акцентує на міжнародно-правовому регулюванні специфіки використання систем штучного інтелекту для удосконалення політичних, економічних, безпекових, екологічних і соціальних перспектив розвитку людства; можливостях використання інструментів ШІ для виконання функціональних дипломатичних обов'язків; забезпеченні таємності передавання, зберігання та обробки політико-дипломатичних даних. Ці узагальнення можуть стати перспективними для подальших наукових розробок окресленої тематики.

1. OECD (2019) *Recommendation of the Council on Artificial Intelligence*. Available at: https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449
2. OECD.AI (2019) *G20 AI Principles.* Available at: https://oecd.ai/en/wonk/documents/g20-ai-principles
3. UN (2021) *Our Common Agenda — Report of the Secretary-General.* Available at: https://www.un.org/en/content/common-agenda-report/assets/pdf/Common_Agenda_Report_English.pdf
4. UNESCO (2022) *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence.* Available at: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137
5. COE (2024) *Draft Framework Convention on artificial intelligence, human rights, democracy and the rule of law.* Available at: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680af0734

6. Smart Africa (2024) *Artificial intelligence.* Available at: https://smartafrica.org/sas-project/artificial-intelligence/
7. ASEAN (2024) *ASEAN Guide on AI Governance and Ethics.* Available at: https://asean.org/wp-content/uploads/2024/02/ASEAN-Guide-on-AI-Governance-and-Ethics_beautified_201223_v2.pdf
8. OAS (2023) *High-level roundtable policy dialogue 'Artificial Intelligence: Public Policy Imperatives for the Americas' Draft opening remarks.* Available at: https://www.oas.org/en/about/speech_secretary_general.asp?sCodigo=23-0015
9. European Commission (2024) *European approach to artificial intelligence.* Available at: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-approach-artificial-intelligence
10. European Parliament (2024) *Artificial Intelligence Act.* Available at: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0138_EN.pdf
11. OECD.AI (2021) 'National AI policies & strategies'. Available at: https://oecd.ai/en/dashboards/overview
12. U.S. Department of State (2023) *The Use of Artificial Intelligence in Public Diplomacy: ACPD Official Meeting Minutes.* Available at: https://www.state.gov/acpd-official-meeting-minutes-june-14-2023/
13. Blaser, V. (2023) 'How to Use Artificial Intelligence in Diplomacy', *Washington International Diplomatic Academy*, 1 October. Available at: https://diplomaticacademy.us/2023/10/01/artificial-intelligence-diplomacy/
14. Foreign, Commonwealth & Development Office (2023) *Foreign Secretary to call for international cooperation to manage the global implications of Artificial Intelligence.* Available at: https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-to-call-for-international-cooperation-to-manage-the-global-implications-of-artificial-intelligence
15. UK Parliament. House of Commons (2023) *Oral evidence: Artificial Intelligence and diplomacy* (HC 1927). Available at: https://committees.parliament.uk/oralevidence/13722/html/
16. Clark, G. (2023) 'AI and diplomacy', *Inside Out*, 66, pp. 5–8. Available at: https://fcdoa.org.uk/wp-content/uploads/2023/12/Inside-Out-Winter-2023-WEB-s.pdf
17. Cabinet of Germany (2018) *Strategie Künstliche Intelligenz der Bundesregierung.* Available at: https://www.ki-strategie-deutschland.de/home.html?file=files/downloads/Nationale_KI-Strategie.pdf&cid=728
18. Federal Foreign Office of Germany (2021) *Die Strategie für Digitalisierung im Auswärtiges Amt: Unsere Strategie bis 2027.* Available at: https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2504934/b3c1bcb0e194ae750edcdc90ae4497e9/digitalisierungsstrategie-data.pdf
19. Ministry for Europe and Foreign Affairs of France (2018) *La stratégie nationale pour l'intelligence artificielle.* Available at: https://www.entreprises.gouv.fr/fr/numerique/enjeux/la-strategie-nationale-pour-l-ia
20. Ministry for Europe and Foreign Affairs of France (2022) *Transparency and accountability: the challenges of artificial intelligence.* Available at: https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/digital-diplomacy/transparency-and-accountability-the-challenges-of-artificial-intelligence/

Nataliia PIPCHENKO,
Doctor of Political Science,
Professor of the Department of International Information
at the Educational and Scientific Institute of International Relations
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

DIPLOMACY IN THE ERA OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Abstract. The article analyses transformation of diplomatic work based on the use of artificial intelligence tools.

The author distinguishes the global, regional and national levels of implementing artificial intelligence initiatives, as well as outlines the advantages and disadvantages of such tools. The author also outlines the activities of the European Union with regard to updating the European regulatory framework to encourage the use of AI in various areas and the subsequent adoption of the Artificial Intelligence Act by the European Parliament.

The practical significance of artificial intelligence tools is illustrated by the activities of the foreign ministries of France, Germany, the United Kingdom, and the United States, which were among the first to actively upgrade their diplomatic work with the use of innovations. For example, the article points out that American diplomats and civil servants consider both the advantages and disadvantages of AI. Among the advantages, they mention the capability of AI tools to analyse the image of the sending state presented by foreign media over a long period in the information space of the host country to qualitatively modify and improve the work within the foreign ministry through the capabilities of a purpose-designed AI system, etc. As for the disadvantages, American civil servants pointed out that the general public may overestimate the information generated by AI chats, and therefore misinterpret political events, the causes of trade, economic or armed confrontations, conflicts, wars, etc.

The author concludes that diplomacy in the artificial intelligence era focuses on the issues of international legal regulation of the particularities of using artificial intelligence systems for improving political, economic, security, environmental and social prospects of human development; the possibilities of using artificial intelligence tools to perform functional diplomatic duties; and ensuring the confidentiality of transmission, storage and processing of political and diplomatic data.

Keywords: diplomacy, artificial intelligence, EU, France, Germany, the United States, the United Kingdom.

Микола КУЛІНІЧ,
Надзвичайний і Повноважний Посол,
кандидат історичних наук, професор
кафедри міжнародних відносин
факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Галина САГАН,
докторка історичних наук, професорка
кафедри всесвітньої історії
факультету суспільно-гуманітарних наук
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІАСПОРНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ У ЯПОНІЇ

Анотація. Українська діаспора у світі має більш ніж столітню історію, що наповнена низкою подій, які були спрямовані на досягнення головної мети світового українства — відродження та зміцнення української державності. Одним із малодосліджених і складних питань діяльності організованої української громади у світі є формування і структуризація спільноти закордонних українців у далекій Японії. Еволюція цього явища була досить непростим процесом її суспільного життя та, зокрема, становлення етнічної ідентичності, консолідації та структурної інституалізації українських мігрантів, які прибули до Країни вранішнього сонця невдовзі після розпаду Радянського Союзу, на початку 1990-х років. У статті проаналізовано історичну присутність українців на землях Японії та територіях, які вона контролювала, а також розглянуто зміни в житті української громади в Японії після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року.

Ключові слова: українці Японії, діаспора, українсько-японська співпраця, українці в Маньчжурії, повномасштабне вторгнення росії в Україну.

Сьогодні іноземна та вітчизняна історична наука налічує низку досліджень про українську громаду на Заході, натомість про східну українську діаспору відповідних праць значно менше. Така ситуація склалася не через

відсутність наукового інтересу до цього вектора розселення українців, а через те, що в країнах Сходу формування українських діаспорних спільнот розпочалося значно пізніше, аніж на Заході. Загалом історія їхнього становлення цікава та тривала. З кінця XX століття впевнено утверджується українська спільнота в Японії — найуспішнішій державі Східної Азії та світу загалом.

Історія української громади в Японії є одним із малодосліджених і складних питань формування та структуризації спільноти закордонних українців. Зазначимо, що еволюція цього явища була досить непростим процесом суспільного життя Японії та становлення етнічної ідентичності, консолідації та структурної інституалізації українських мігрантів, які прибули до Країни вранішнього сонця невдовзі після розпаду Радянського Союзу, на початку 1990-х років.

Серед основних чинників, які серйозно впливали на цей процес, був насамперед пошук самоідентичності прибулих українців, яких здебільшого сприймали як колишніх громадян і вихідців із сусідньої Радянської держави, що її японці знають під назвою «Сорен».

Усе це відбувалося на тлі непростих історичних і політичних процесів у колишньому Радянському Союзі й молодій Українській державі та відповідного сприйняття японською громадськістю. Варто відверто визнати, що на початковому етапі розбудови двосторонніх відносин у ранніх 1990-х роках японці мали дуже обмежене уявлення про Україну, її історію та культуру.

За відсутності Посольства України в Японії в 1991–1994 роках майже всю інформацію про нашу державу суспільство й офіційне Токіо здебільшого черпало з «московських джерел».

У цьому контексті важливою подією двосторонніх відносин стало заснування 1994 року Посольства України в Токіо та його відкриття в березні 1995 року. Розбудова офіційної присутності Української держави в Японії стала потужним рушієм зростання обізнаності про Україну, консолідації української громади, структуризації перших автентичних українських осередків у великих японських містах — Токіо, Осаці, Йокогамі тощо.

Вже перші кроки нарощування та інституалізації української присутності в Японії у другій половині 1990-х років викликали зацікавленість і підтримку офіційних установ, громадських організацій і пересічних японців до незалежної України, її історії, культури та економіки. Одночасно це спричинило настороженість, незадоволення і навіть ворожість «російського лобі».

Вже тоді московська пропагандистська машина активно поширювала ідеї реінтеграції СРСР, «величі руського духу» та «єдності радянської ідеології та культури». Представники «русского мира» в Японії намагалися

використати мережу громадських організацій ще з часів СРСР (товариство дружби «СРСР — Японія», об'єднання між містами-побратимами, культурні та наукові осередки, засновані в 60-х — 70-х роках XX ст.) для формування стійкої «промосковської» орієнтації певної частини японського суспільства та водночас поширення «антиукраїнського» спрямування інформаційних потоків, які в Японії розповсюджував російський офіціоз.

Серед спроб російського посольства втрутитися у процес формування українських осередків у Токіо були, наприклад, «мости», що їх прагнули налагоджувати колишні співробітники радянської дипмісії (деякі з них мали українські прізвища) з активом українських мігрантів і навіть дипломатами Посольства України з метою створення «паралельних» (а насправді фейкових) громадських товариств українсько-японської дружби за участю японських «друзів» радянського диппредставництва. Як правило, така схема передбачала «інавгураційний захід» (частіше обід у японському ресторані), деяку короткочасну активність «ініціаторів», яка зазвичай закінчувалася сумнівними комерційними пропозиціями. Українські мігранти були часто дезорієнтовані такою діяльністю «російських місіонерів», тому потрібен був певний час для налагодження реального процесу структуризації та консолідації автентичної української громади в Японії.

До 1990-х років українці пройшли довгий шлях пізнання цієї країни, багатої на унікальні традиції, релігію, політичну культуру та дипломатію. Аналіз нашого діалогу до 1991 року пояснює, чому так складно довелося утверджуватися українській громаді в Японії після розпаду СРСР і проголошення незалежності України.

Перші етнічні українці, які потрапили на землі Японії, вочевидь були членами різних економічних і дипломатичних місій російської імперії. Зокрема, перекладач українського походження Йосип Гашкевич у середині XIX ст. прилучився до кругосвітньої подорожі адмірала Євфімія Путятіна й узяв участь в укладанні договору між росією та Японією, а згодом його призначили консулом у м. Гокодате (Хакодате). Як перекладач Й. Гашкевич 1857 року з допомогою японця Косая Тачібани опублікував російсько-японський словник, який довго був єдиним кваліфікованим виданням такого ґатунку [1].

Ґрунтовний слід по собі в Японії залишив український письменник, тифлопедагог, фольклорист, музикант Василь Єрошенко, який народився 1890 року в Обухівці (нині — Бєлгородська область). Його рідна сестра Марія Безуглова про національну самосвідомість свого брата казала: «Вася завжди писав про себе "українець", бо дідусь і батько були українці і завжди вдома розмовляли по-українськи. І на вулицях у селі Обухівці

завжди розмовляли простою українською мовою...» [2]. Коли Василеві було чотири роки, він занедужав на кір, а після ускладнення хвороби повністю втратив зір. Але це не зламало юнака. Завдяки людям, які його підтримали, він здобув гарну освіту, знав понад 20 європейських і східних мов, зокрема і японську, а також вивчив міжнародну мову есперанто. Він був творчою натурою, писав вірші та прозу, грав на різних музичних інструментах (скрипці, гітарі, балалайці та фісгармонії (піаніно)), виступав з сольними концертами, де виконував пісні українською та японською мовами. За своє життя відвідав не одну країну, а особливою мрією з дитинства було побувати в Японії, що й утілилося в життя 1914 року. Там він прожив до 1916-го, потім три роки провів у Сіамі, Бірмі й Індії, а з 1919-го до 1921 року знову жив у Японії.

Власне, до держав Сходу В. Єрошенко потрапив як член товариства есперантистів. Він мав нагоду навчатися в Токійській школі для сліпих, де вивчав японську мову та літературу, японський масаж амма, техніку лікування уколами голки, опанував мистецтво гри на місцевих класичних музичних інструментах. Окрім навчання, зумів долучися до діяльності літературного гуртка «Цуті-но кай» [3]. Перші твори, вірші та кілька казок японською мовою опублікував у часописі Токійської школи сліпих. Пізніше, 1916 року, в японському журналі «Кібо» з'явилися його новели «Оповідь паперового ліхтарика» і «Дощ іде». 1921 року вийшли дві збірки японською мовою «Досвітня пісня» й «Останнє зітхання», а 1924-го — «Заради людства».

Творча натура В. Єрошенка надзвичайно зацікавила японських дослідників, які вивчали його праці та життєвий шлях. Зокрема, 1956 року в Японії вийшла монографія професора Такасугі Ічіро «Сліпий поет Єрошенко». 1959 року в місті Токіо видано тритомне зібрання творів В. Єрошенка [4], 1974 року — двотомне видання, 1993 року — ще одна збірка праць незрячого письменника. Також упродовж 1952–1996 років опубліковано понад десяток книг В. Єрошенка мовою есперанто, які видавав, як правило, Японський есперанто-книжковий кооператив у місті Осака [5]. Портрет письменника, який створив провідний японський художник Накамура Цуне, став візитівкою Національного музею сучасного мистецтва в Токіо [6]. Загалом такі факти з життя та творчості Василя Єрошенка посприяли формуванню позитивного уявлення японців про наших земляків у далекій Країні вранішнього сонця.

До Японії чимало українців потрапило через зв'язок з далекосхідним осередком діаспори, що увійшов в історію під назвою Зелений Клин. Зокрема, на Далекий Схід приїжджали приватні театральні колективи, які теж надолужували дефіцит українства. Одна з них — трупа Костянтина Кармелюка-Каменського, яка, відвідавши різні міста Далекого Сходу, 1916 року вперше в українській історії виступала на японській

сцені в містах Кобе, Токіо, Йокогама та Камакура. Дебют українського театру активно висвітлювали на сторінках японської преси, де не лише писали про колектив і вистави, а й стисло розповідали історію українського народу та його традиції [7].

На початку XX ст. в Японії утвердився підприємець Євген Коломієць — власник довідкової та агентурно-комісійної контори в Токіо. Упродовж 1919–1921 років він був уповноваженим представником Українського Далекосхідного крайового кооперативу «Чумак», який видавав українську літературу для організацій Зеленого Клину. Також через Є. Коломійця 1933 року Шанхайська українська громада одержала портрет Івана Котляревського та ілюстрації до «Енеїди», що їх виконав японський митець. Прожив Є. Коломієць у Японії до 1930-х років [8].

Цікавого досвіду спілкування з японською владою українська діаспора набула в Маньчжурії упродовж 1932–1945 років. Саме тоді фактично панували в регіоні японці, а тому всі справи українським активістам доводилося залагоджувати з ними. Навесні 1932 року японська Квантунська армія встановила повний контроль над регіоном — і 1 березня 1932 року проголосили Маньчжоу-Го (Маньчжурську державу), яку очолив імператора Пу Ї — нащадок маньчжурської династії Цін, яка правила в Китаї до початку 1912 року. Проте справжня влада над Маньчжоу-Го зосередилася в руках японських радників [9].

Слід зазначити, що перші українці почали прибувати до Маньчжурії вже на межі XIX і XX ст. Як правило, вони приїжджали для розбудови Китайсько-Східної залізниці. Через революційні рухи в російські імперії і прихід до влади більшовиків Маньчжурія після 1922 року перетворилася на центр громадського життя українців у Східній Азії. У міста Маньчжурії переселилося багато активістів з російського Далекого Сходу і прибували нові мігранти з України.

Загалом на початку 1930-х років у Маньчжурії проживало 20–30 тисяч українців. Один із дослідників історії української діаспори в Азії Іван Шлендик зазначав, що офіційна статистика населення в Маньчжурії не відділяла українців від росіян, проте на 30-ті роки XX ст. тільки у Харбіні було зафіксовано близько 30 тисяч слов'янського населення, про яких І. Шлендик скептично зазначав: «[...] у кожного, хто знайомий з населенням Харбіна, хто погляне хоча б на вивіски магазинів і контор, не буде сумніву, що з 30 000 "русских" більша частка припадає на українців — в одному лише Харбіні українців налічувалося не менше 15 000 осіб» [10].

Щоправда, така масова присутність українців в Азії була й досі є відома небагатьом у світі. Зокрема, знана сходознавиця-японістка та дослідниця української діаспори в Азії Ольга Хоменко зазначає, що японська історіографія до сьогодні усіх переселенців в Маньчжурії не розрізняючи

називала «білими росіянами», маючи на увазі приналежність до білогвардійців [11].

На момент створення лояльної до Японії Маньчжоу-Го українці там мали потужну мережу громадських, просвітницьких і культурних організацій. Власне, першими були мистецькі установи. Наприклад, 7 грудня 1907 року в Харбіні було засновано Український клуб, при якому відкрили бібліотеку, театральний гурток, що ним опікувався актор П. Українцев, і почав працювати хор під керівництвом диригента П. Машина. Також українці зібрали кошти та збудували Український національний дім, у якому відкрили школу, гімназію, товариство «Просвіта», кооператив «Згода», музичні гуртки, діяла українська православна парафія Святої Покрови. Влітку 1917 року на з'їзді українців Маньчжурії в Харбіні засновували Маньчжурську окружну раду, яку очолив Іван Мозолевський. Організація отримала право на реєстрацію та видачу посвідчень українцям, але 1921 року місцева влада заборонила її діяльність. 1931 року китайська влада під тиском російських емігрантів почала певні утиски українців. Зокрема, було ліквідовано Українську гімназію, конфіскували Український національний дім, не припинила роботу лише «Просвіта» [12].

Ситуація поліпшилася, коли в Маньчжурії запровадили японську адміністрацію. 1933 року в Харбіні відновили Український народний дім, Українську національну громаду (з 1932 р.), Союз українських емігрантів (1933–1937 рр.), Союз українських учителів, а також 1932 року створили Спілку української молоді (СУМ), яка почала організовувати діяльність української молоді з усього Далекого Сходу. Для успішної роботи при СУМі відкрили бібліотеку та взялися видавати журнал «Молодий Українець».

Керівництво громадським життям перейняв Український політичний центр. Він видавав «Маньджурський вістник» (1932–1937 рр.), головним редактором якого був Іван Світ. Для появи україномовного часопису в регіоні громада мала подолати чимало перешкод, які чинила або підживлювала російська спільнота. Те, як вдалося здобути дозвіл, Іван Світ детально описує у своїх спогадах, про які не так давно дізналися дослідники. Власне, І. Світу вдалося реалізувати цю давню мрію українців Маньчжурії, коли в регіоні була встановлена японська окупаційна влада. Всі проблеми щодо діяльності української громади в регіоні І. Світ розв'язував з керівництвом десятої японської дивізії. Він зазвичай контактував з молодим японцем старшиною паном Танаку, якого призначили куратором харбінських журналістів. І. Світ пригадує випадок під час чергового візиту до штабу, завдяки якому вдалося позитивно розв'язати питання створення україномовного видання. Тоді І. Світ уперше зустрівся з підполковником Хасимото, який вирішив, що І. Світ «росяго»

(тобто москаль) і наказав викинути геть цього «росяго шімбункіша» з кімнати. Іван Світ відразу запротестував, заявивши, що він аж ніяк не москаль, а українець, кореспондент китайського часопису «Гун-Бао» [13].

У подальшій розмові Хасимото запитав І. Світа, чому він, українець, працює в китайському часописі російською мовою. Тоді І. Світ розповів про заборону українськомовних видань у Маньчжурії, про велику українську громаду в регіоні, її організації, боротьбу за свої права, ідею вільної України тощо. Полковник проявив великий інтерес до почутої інформації про українську діаспору на Далекому Сході та запросив І. Світа до себе додому для продовження розмови. Відтоді вони часто зустрічалися й розв'язували проблеми, які стосувалися життя української громади в Харбіні та Маньчжурії загалом. За кілька місяців дозволили видавати український часопис — і «Маньджурський вістник» почав виходити трьома мовами: українською, англійською та «московською» (для грузинів і татар) [14].

«Вістник» підтримували українські меценати брати Іван і Патрикій Шевченки — власники великої лісової концесії в Західній Маньчжурії. Їхнім коштом у 1918–1919 роках збудували триповерховий Український дім, упродовж багатьох років брати фінансово підтримували українську гімназію [15]. «Маньджурський вістник» уперше вийшов 5 вересня 1932 року накладом у 1500 примірників. Але виникла проблема з його поширенням, оскільки поліція Харбіна, у якій служило багато москалів, заборонила продавати часопис на вулицях міста через нібито відсутність дозволу. Цю проблему швидко розв'язали. Загалом вийшли 199 випусків «Вісника». Був готовий і двохсотий, але цензура, на яку мали вплив росіяни, заборонила його друк.

Усі новостворені та відновлені українські організації в Маньчжурії об'єдналися під егідою Української національної колонії (УНК) [16]. Її членами стали всі українці Маньчжурії, а УНК представляла їх в уряді та інших регіональних організаціях. Упродовж існування Маньчжоу-Го УНК була єдиною українською легальною організацією, яка працювала після того, як 1937 року японська військова влада заборонила всі інші українські товариства [17]. При УНК діяв Комітет, до складу якого увійшли представники всіх місцевих українських організацій. За дорученням керівництва УНК підготувала декларацію, яку повинен був підписати кожен член Української національної колонії. Текст декларації схвалили на загальних зборах УНК. Вона складалася з трьох пунктів: «Цим обіцяю перед Богом, людьми і своїм сумлінням, що вступаючи в члени Української Національної Колонії в Маньджу-Ті-Го буду: 1. Гарним членом колонії, чесно й сумлінно виконуючим покладені на мене колонією та статутом обов'язки. 2. Боронити всіма можливими для мене засобами ідею утворення Суверенної, Соборної ні від кого Незалежної Української держави в Європі.

3. Боротися з комуністичною владою, як владою окупаційною, та ідеями, що протирічать ідеям суверенности України» [18].

Усі процеси створення Української національної колонії (грудень 1934 — травень 1935 р.) і передання їй майна Українського національного дому відбувалися за посередництва та зі згоди Японської військової місії. Її представник К. Хоріє був присутній на основних установчих і загальних зборах УНК. Під час обговорення статуту УНК він підтримав усі положення і висловив застереження щодо Декларації, яка, на його думку, «своїми гострими правилами» буде перешкодою для поширення членства українців в УНК [19].

1934 року українці отримали право на радіопередачі українською мовою. Перша програма вийшла 9 березня 1935 року та була присвячена Тарасові Шевченку. В ефірі прозвучали кілька коротких (на 7–8 хвилин) доповідей, а потім транслювали великий концерт. Поміж номерів був виступ бандуриста Грицька Северенюка (Йосип Сніжний) — колишнього члена Центральної Ради, якого більшовики під час колективізації вислали на Біломорський канал, а взимку 1935 року йому вдалося втекти до Маньчжурії [20].

Релігійне життя української громади в Харбіні гуртувалося довкола української православної Свято-Покровської парафії, яка сформувалася 1929 року, мала власну церкву та бібліотеку (2 тисячі книг). Служив на парафії отець Микола Труфанів [21].

З 1934 року в Маньчжурії розгортає свою діяльність Організація українських націоналістів. Харбін відвідав голова ОУН полковник Євген Коновалець. У разі великої війни між СРСР і Японією ОУН вважала за можливе створення Далекосхідної української держави під японським протекторатом і в разі згоди Токіо була готова надати всю можливу допомогу у воєнних діях проти більшовиків. Японська реакція на ці пропозиції не відома. Євген Коновалець, зав'язавши співпрацю з японськими військовими колами в боротьбі проти комунізму, відправляв через Токіо в Маньчжурію членів ОУН з завданням налагодити зв'язки з українським населенням Зеленого Клину, вояками-українцями, які служать у Червоній армії на Далекому Сході, та політичними в'язнями радянських концтаборів. Прикриттям для цих груп ОУН було провадити громадсько-політичну діяльність серед української діаспори Маньчжурії, а насправді — налагодити зв'язок ОУН з українцями Сибіру та намагатися організовувати співпрацю на місцях із японцями.

Зазначимо, що варто розрізняти політику Японської військової місії та жандармерії щодо української еміграції в Харбіні. ЯВМ підтримувала українців, а жандармерія під впливом російських емігрантів, а надто її фашистського крила, постійно блокувала діяльність українських організацій і

перешкоджала їй. Також не на користь розв'язанню українського питання розвивалися внутрішньополітичні процеси в Японії, численні конфлікти між лідерами військового міністерства, генерального штабу та молодшими старшинами, які були під впливом крайнього національного руху та мріяли показати світові «правдивий шлях життя». На тлі цих конфліктів у Японії стрімко зростали впливи німецького нацизму й італійського фашизму, спрямовуючи японську політику в Азії на новий етап, де для українських проблем не було належного місця. Хоча до останнього капітан Танака і К. Хоріє намагалися захистити національні інтереси українців Маньчжурії.

З 1934 року Організація українських націоналістів почала налагоджувати зв'язки з японцями. Її остаточна мета передбачала здобуття підтримки Японії в залученні українських емігрантів Далекого Сходу (700 тисяч осіб) до розв'язання головного українського питання — створення Української держави. У травні 1934 року в діаспорі почали говорити, що японці готують якийсь план щодо організації українських військових відділів [22]. Проте цей наміри не реалізували, оскільки почали змінюватися політичні настрої на Далекому Сході. Тоді в жовтні 1935 року до Японії (а в грудні й у Харбін) приїхав один із лідерів ОУН Микола Митлюк-Лукавенко, а потім й інші члени. Вони думали, що зможуть реорганізувати громадськість, запропонувати нові лозунги, й українське життя активізується. Але реальність була інша. Немалу роль відіграв спад зацікавлення японської влади українським питанням, зокрема нових людей в адміністрації. Натомість пожвавилася діяльність московських фашистів, які почали тісно співпрацювати з японською жандармерією [23].

Період 1937–1941 років надзвичайно ускладнила війна. У цей час японська адміністрація всіма силами намагалася підпорядкувати вихідців різних національностей з просторів СРСР одному органу — Бюро для справ російських емігрантів, у якій усе контролювала російська громада. Українцям і татарам вдавалося від цього утримуватися, що водночас сильно впливало на свободу їхньої діяльності. У подальші роки війни японці змінили свої плани експансії. Тепер їх став цікавити південний напрямок, і Японія припинила підготовку наступу на Радянський Союз, а отже, й інтерес до українського питання майже зник.

За таких умов 14 березня 1943 року УНК очолив Віктор Кулябко-Корецький, який славився проросійськими настроями і не дбав про українські справи в Харбіні. Цікаво, що коли українська молодь висловила своє невдоволення діяльністю В. Кулябка-Корецького, то Японська військова місія взялася розв'язати це питання. Власне, за сприяння японців у квітні 1944 року Українську національну колонію очолив інженер Олександр Вітковський. На цій посаді він був до завершення війни та приходу в регіон радянських військ, які розпочали терор проти українців. Літо 1945 року

ознаменувало завершення спілкування української діаспори в Маньчжурії з Японською військовою місією. Попри всі складнощі періоду японського домінування в регіоні, українська громада налагодила з японцями конструктивну співпрацю. Лише жандармерія, яка перебувала під впливом російських емігрантів, а надто фашистів, перешкоджала українцям у Маньчжурії мати активне громадське та культурне життя.

Серед української діаспори в Харбіні було чимало творчих людей, які залишили помітний слід у спільній українсько-японській історії. Близько десяти років прожив у Маньчжурії український письменник Степан Левинський. Упродовж 1936–1940 років працював торговельно-економічним референтом і перекладачем у польському консульстві в Харбіні [24]. Японську мову вивчав у Школі державних мов (східний відділ) у Парижі, яку закінчив 1929 року. Під час навчання жив у Японському домі, де в оточенні носії міг удосконалювати знання мови та звичаїв. С. Левинський долучився до підготовки першого українсько-японського словника, виданого в Харбіні 1944 року. Після Другої світової війни був евакуйований до Франції [25]. Схожа доля в ліпшому випадку чекала інших українців, які жили на кінець Другої світової війни в Маньчжурії. Хто встигнув уникнути радянського полону, виїхав до держав Європи чи Америки. Власне, через таку ситуацію Японію від Другої світової війни й до проголошення незалежності України 1991 року не розглядали як країну, де б гуртувалася українська діаспорна громада. Емігрувати до Японії українці почали лише наприкінці 90-х років XX ст. Спочатку це були поодинокі випадки, тому говорити про якусь організовану громаду можемо щодо пізніших часів.

Отже, сучасна українська діаспора в Японії почала формуватися на межі XX–XXI століть і мала багато особливостей. Окрім того, що діаспора молода, вона ще й нечисленна порівняно з іншими українськими спільнотами в державах світу, проте активна та помітна в суспільстві. Зокрема, за офіційними даними Міграційної служби Японії, в державі на грудень 2022 року мешкало 4158 громадян України. Осіб, які б набули статусу закордонного українця, там немає. Відзначимо ще одну особливість нашої діаспори в Японії: більшість зберігає громадянство України. Про те, що українці Японії живуть діаспорним життям, свідчить низка громадських об'єднань і мистецьких інституцій.

Українська громада Японії пройшла через досить складний період консолідації та створення власної організаційної структури. Багато в чому це було зумовлено неоднорідністю українських мігрантів, які приїхали до Японії. Здебільшого це були представники академічного світу (студенти, аспіранти, стажисти, дослідники-сходознавці, науковці), а також «технічна інтелігенція» (фахівці в галузі банківської справи, інформаційних технологій, природознавчих наук, митці).

Через традиційну інтенсивність і напруженість основної роботи для них було дещо складно знаходити час і можливості для ведення активної громадської діяльності, зокрема, з організаційної розбудови української спільноти. Тому наприкінці 1990-х років заходи українців у Японії були здебільшого спорадичні, а організаційна активність — досить обмежена.

На цьому тлі помітна діяльність та об'єднавчі зусилля священника Української православної місії святого Юди міста Токіо, заснованої 2005 року, отця Павла Королюка, американця українського походження. Запросити священника з України для постійного перебування та роботи в Японії було майже неможливо, тому українцям запропонували підготувати й висвятити свого представника для подальшої служби. Громада обрала Павла Королюка, який пройшов підготовку в Антіохійській православній архієпархії Північної Америки, а згодом його висвятив Патріарх Філарет. Регулярні богослужіння стали відбуватися за підтримки англіканської церкви в Японії, яка відкрила для українців церкву Святого Альбана в центральному районі столиці Мінато-ку.

Влітку 2020 року отець Павло Королюк в інтерв'ю Укрінформу повідомив: «Ми з усіх сил намагаємося підтримувати українську громаду як духовно, за допомогою богослужіння та Святого Причастя, так і логістично, шляхом проведення відповідних заходів спільно з українською громадою. Останніми роками нам також вдалося зібрати деякі кошти для підтримки захисників України». Також отець висловив своє занепокоєння щодо релігійних вподобань другого покоління українців, які народилися в Японії. Зокрема, він зазначив, що дітей не долучають до релігійної складової українського національного спадку та культури. Така практика поширена насамперед у змішаних шлюбах. Та рішення про те, долучати дітей до Церкви чи ні, є особистим вибором батьків, вважає отець Павло Королюк [26].

Бажання українців Японії консолідуватися та популяризувати національні цінності з часом дало свої плоди. Наприклад, 2000 року було організаційно оформлено одну з перших українських громад Японії «Краяни», чия діяльність бере початок з середини 1990-х років. У квітні 2021 року громадську організацію, біля джерел якої стояло подружжя молодих українців Дмитра та Наталі Ковальових, зареєстрували в Токіо як неприбуткову організацію під назвою Асоціація японсько-української дружби «Краяни» (НПО «Краяни») [27]. Найвищим керівним органом є Загальні збори членів організації, а виконавчим — Рада директорів, яку очолює Голова.

Свою роботу НПО «Краяни» насамперед спрямовує на розширення співпраці між Японією та Україною в галузях культури, мистецтва й освіти разом з організаціями, які сприяють розвитку міжнародних культурних зв'язків та зміцненню партнерства між нашими державами [28].

Ще до офіційної реєстрації «Краяни» почали проводити заходи за участю громадськості Японії, залучаючи до своєї роботи українців, які там проживають, і завдяки цьому сприяючи їх згуртуванню. З 2013 року товариство регулярно організовує в Токіо паради у вишиванках, а з 2014-го щороку в жовтні — листопаді проводить фестиваль «День України» [29].

2009 року під егідою організації засновано першу Українську недільну школу «Джерельце» для дітей шкільного віку та дошкільнят. Заняття проводять двічі на місяць кваліфіковані викладачі за самостійно розробленою програмою. Класи формують залежно від віку та рівня знання української мови. Для дошкільнят програма передбачає такі предмети, як розвиток логічного мислення, письмо, основи математики, хореографія та співи [30]. Основна мета школи: навчити дітей з українських і змішаних родин розмовляти українською, ознайомити їх з дитячим фольклором та українською культурою для того, щоб у майбутньому вони підтримували та зберігали традиції свого народу.

У вересні 2019 року в Токіо при Асоціації партнерів Японії-України було відкрито українську школу дитячого розвитку «Хробачок». Серед широкого спектра навчальних програм школа «Хробачок» обрала для себе програму лінгвістично-творчого розвитку дітей дошкільного (від п'яти років) і шкільного віку, яка спрямована на збалансований інтелектуально-емоційний розвиток та інтеграцію учнів у глобальне суспільство. У дитячих групах запровадили систему індивідуально-групового навчання [31].

Відкриття школи «Хробачок» стало заслугою одеситки Ольги Суедо-Хольц, українки, яка вже понад 20 років живе в Японії. Наприкінці 1990-х років пані Ольга закінчила в Одесі коледж, де вивчала японську мову. Згодом перемогла в конкурсі японської мови, присвяченому місту-побратиму Одеси Йокогама. Після цього муніципалітет Йокогами запросив пані Ольгу до Японії, де вона й вирішила здобувати вищу освіту, спершу закінчивши бакалаврат університету в префектурі Нара, пізніше — магістратуру в Хірошімі. Як дипломована фахівчиня Ольга стала викладачкою японської мови й культури та залишилася працювати в Токіо [32].

Нині в «Хробачку» навчається 16 дітей, а фінансують школу частково батьки вихованців, частково — Асоціація партнерів Японії-України, де одеситка стала президенткою. Біженці з України, які почали прибувати до Японії з березня 2022 року, не знали мови, дітей не могли віддати до садочку, тому Ольга Суедо-Хольц запропонувала послуги школи «Хробачок» новоприбулим українцям.

З початком повномасштабного вторгнення японці та представники української діаспори почали масово виходити на вулиці та протестувати проти військової агресії РФ. Після стресу, отриманого 24 лютого 2022 року, пані Ольга швидко оговталася та взялася координувати діяльність українців у

Японії, яка спрямована на допомогу Україні. «Ми, як організація, одразу зв'язалися з Посольством України в Японії і почали штовхати дипломатів — ми хочемо включитися в роботу, допомагайте нам. Повідомили їм, що починаємо збирати гуманітарну допомогу для відправлення в Україну», — розповідає Ольга [33].

За перші 2 місяці повномасштабної війни українці Японії зібрали дві тонни гуманітарної допомоги, яку наприкінці квітня 2022 року надіслали в Україну: дорослий і дитячий одяг, спальні мішки на всі сезони, предмети гігієни, антисептики, медичні засоби першої допомоги, турнікети, сухе харчування та напівфабрикати, дитячі суміші та багато корму для тварин. 29 квітня величезний вантаж полетів літаком до України.

Коли в березні 2022 року до Японії почали прибувати перші евакуйовані українці, а це були переважно жінки з маленькими дітьми та немовлятами, представники діаспори поділили склад з гуманітарною допомогою на дві частини. Одну вони готували для відправлення в Україну, іншу залишили для потреб біженців. На складі була їжа, одяг, дитяче харчування, навіть меблі.

У Японії добре розвинена мережа благодійних фондів. Проте без знання мови важко зрозуміти, як цей механізм працює. Також далеко не всі розуміють англійську та зможуть щось підказати, навіть у Токіо. І в цьому випадку українська діаспора почала активно налагоджувати контакти біженців з місцевими благодійними фондами. Ольга Суедо-Хольц згадувала, що переміщені особи з України найбільше потребували психологічної та моральної підтримки. Вони були надзвичайно втомлені фізично, перебували у стані психологічного вигорання, навіть з розхитаною нервовою системою. З ними треба було поводитися, як з малими дітьми [34].

Діаспоряни неодноразово долучалися до гуманітарної допомоги Україні. Наприклад, у червні 2023 року Асоціація японсько-української дружби «Краяни» разом з пожежною частиною міста Окуісе придбали дві машини швидкої допомоги та відправили їх до міста Миколаїв [35]. Поміж останніх акцій, до яких долучилися «Краяни», було організування прийняття двох поранених українських військовослужбовців, які прибули до Японії для лікування. Зокрема, «Краяни» надавали підтримку в оформленні візи, транспортуванні військовиків з України до Японії, госпітальному лікуванні тощо [36]. Також варто зазначити, що на вебсторінці «Краян» є рубрика «Допомога евакуйованим з України». Тут містяться посилання на різноманітні ресурси та корисні поради, які зможуть допомогти евакуйованим українцям. Матеріали постійно оновлюють, щойно з'являються нові ресурси та сервіси [37].

У містах, де проживають українці з перших днів прибуття після повномасштабного вторгнення росії в Україну, почали проводити різні заходи,

які мали на меті підтримати біженців. Зокрема, в місті Наґоя (префектура Аічі) українська громада згуртувалася навколо Японсько-української культурної асоціації, яка була створена у лютому 2018 року. Метою своєї діяльності вона зазначила проведення культурних, наукових та освітніх заходів як для японських, так і для українських громадян на територіях обох країн; розв'язання проблем і забезпечення інтересів громадян двох держав; активне сприяння зміцненню дружби та взаєморозуміння народів Японії та України [38].

Одна з найбільших подій, які організувала діаспора Наґої, — благодійний захід «Пізнай Україну» 31 липня 2022 року. Усі кошти за вхідні квитки на івент перерахували для дітей із Запоріжжя [39].

10 липня 2023 року Японсько-українська культурна асоціація за благодійні кошти японської компанії «Lions Club Sendai International Association» закупила та передала Житомирському військовому шпиталю медикаменти на суму 283 359 японських єн. Окрім цього, представники Асоціації особисто зустрілися з пораненими та подякували їм за захист України [40].

За підтримки Посольства Японсько-українська культурна асоціація організувала для евакуйованих українських дітей літній табір. Завдяки вдало складеній програмі вони мали можливість поліпшити своє фізичне і духовне здоров'я, а також підтримувати свою національну ідентичність [41].

10 вересня 2023 року Японсько-українська культурна асоціація взяла участь у ярмарку, де продавали сувеніри та вироби, які виготовили тимчасово евакуйовані українці. Кошти, отримані від продажу товарів, направили в Україну на благодійні фонди [42].

Висновки

Отже, історія українців в Японії наповнена цікавими та важливими фактами. Спочатку були поодинокі випадки пізнання цієї країни та її народу. Також у нашій історії спілкування є унікальні випадки контактів з великими українськими діаспорними спільнотами на території, яка була поза межами Японії, але під впливом її влади. Такого досвіду ми набули в 1930–1940 роках у Маньчжурії. Вже тоді викристалізувалися схожі погляди на низку проблем підтримки з боку влади Японії, які намагалися розв'язати українці в еміграції. Водночас і в 30-ті – 40-ві роки, і на початку 90-х років XX ст. на шляху налагодження повного взаєморозуміння між нашими народами постійно стояли росіяни, які прагнули поглинути українців своїми спільнотами.

До 1994 року, доки в Японії Україна не мала свого дипломатичного представництва, важко було змінити ситуацію. Тоді майже всю інформацію про нашу державу японське суспільство та влада здебільшого черпали з «московських джерел». У цьому контексті важливою подією у двосторонніх відносинах стало заснування 1994 року Посольства України в Токіо та його офіційне

відкриття в березні 1995 року. Розбудова офіційної присутності Української держави в Японії стала потужним каталізатором зростання японської обізнаності про Україну та консолідації української громади в Японії.

Перші діаспорні організації українців в Японії утворено на початку XXI ст. Великий вплив на згуртованість і діяльність громади мала російська агресія 2014 року, а повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року не тільки вкотре об'єднало українців, а й зумовило дієву підтримку японського суспільства та влади.

Також слід зазначити, що українці Японії активно долучилися до підтримки та допомоги біженцям, які після повномасштабного вторгнення росії в Україну шукали прихистку в Країні вранішнього сонця. Насамперед інформаційно, а також надавали послуги перекладачів і гарантів (тих, хто несе повну фінансову відповідальність за біженця: від житла до їжі). Також представники діаспори й донині збирають гуманітарну допомогу та відправляють її в Україну.

Зауважимо, що попри всі старання діаспори, якби Японія суттєво не змінила своєї міграційної політики, то, напевно, було б надзвичайно важко організувати підтримку біженців. Водночас історичний досвід взаємодії з українцями посприяв формуванню в японському суспільстві та політикумі позитивного іміджу українців і, відповідно, змінам у міграційному законодавстві. Показово, що діаспора прагне максимально використати всі можливості державної підтримки та японських благодійних фондів для допомоги українцям.

1. *Трощинський В.* Українці в світі / В. Трощинський, А. Шевченко. Т. 15. К.: Видавничий дім «Альтернатива», 1999. С. 313.
2. *Оліфіренко С.* Посібник "Слобожанська хвиля" для школярів-українців і росіян // Проблеми сучасного підручника середньої і вищої школи: збірник наукових праць. Донецьк: Східний видавничий дім, 2007. Вип. 4. С.15.
3. *Єфімова В.* До 130-річчя Василя Єрошенка (1890-1952), письменника-символіста українського походження, педагога, організатора навчання сліпих, музиканта // Педагогічний музей України. URL: http://pmu.in.ua/nogroup/eroshenko/
4. Єрошенко, Василь Якович // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Єрошенко, Василь Якович
5. *Єфімова В.* Зазнач. праця.
6. *Оліфіренко С.* Зазнач. праця. С.15.
7. Світ І. Українсько-японські взаємини 1903-1945. Нью-Йорк: Українське історичне товариство. Серія: Мемуаристика. Ч.3. 1972. С. 24.
8. Зелений Клин: енциклопедичний довідник / [В.А. Чорномаз]. Владивосток: Вид-во Далекосхідного федерального університету, 2011. С. 112.
9. *Коміренко І.* Маньчжоу-Го // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / редкол.: Л. Губерський та ін. К.: Знання України, 2004. Т.2. 812с.
10. Цит. за: *Шевченко О.* Український Харбін // Українська асоціація китаєзнавців. URL: https://sinologist.com.ua/shevchenko-o-m-ukrayinskyj-harbin/
11. «Вони творили Україну в Азії». Як жила українська діаспора на Далекому Сході на початку XX століття? // Радіо Свобода. 22 грудня 2021. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/yak-zhyla-ukrainska-diaspora-na-dalekomu-skhodi/31620705.html

12. *Брилинський М.* Просвіта на Далекому Сході. Календар Просвіти на рік 1931. Львів. 1930. С.149.
13. *Світ І.* Зазнач. праця. С. 109.
14. Там само. С. 111.
15. Там само. С.112.
16. *Марунчак М.* Українці в СССР поза кордонами УРСР. Вінніпег, 1974. С. 163.
17. *Попок А.* Далекосхідні поселення українців // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / редкол.: В. Смолій та ін.; НАН України; Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Dalekoskhidni_poselennya
18. *Світ І.* Український Національний дім у Харбіні. Харбін, 1936. С.75-76.
19. *Світ І.* Українсько-японські взаємини 1903-1945. С. 156.
20. Там само. С. 153.
21. Там само. С. 164.
22. Там само. С. 187.
23. Там само. С. 195
24. *Трощинський В.* Зазнач. праця. С. 314.
25. *Білокінь С.* Левинський (Левінський) Степан Іванович // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / редкол.: В. Смолій та ін.; НАН України; Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2009. 790 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Levinsky_S_I
26. Українська громада в Японії ініціювала створення церкви і підтримує її сьогодні // Укрінформ. 10 липня 2020. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3060485-ukrainska-gromada-v-aponii-iniciuvala-stvorenna-cerkvi-i-pidtrimue-ii-sogodni-svasennik.html
27. Статут Асоціації японсько-української дружби «Краяни» // НПО «Краяни» — Асоціація японсько-української дружби. URL: https://www.kraiany.org/uk/bylaw.html
28. Українці в Японії // Посольство України в Японії. URL: https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/268-ukrajinci-u-japoniji
29. Статут Асоціації японсько-української дружби «Краяни» // НПО «Краяни» — Асоціація японсько-української дружби. URL: https://www.kraiany.org/uk/bylaw.html
30. Українська школа «Джерельце». URL: http://dzherelce.github.io/
31. Українська недільна школа «Хробачок». URL: https://khrobachok.org/
32. Ми відправили дві тонни гуманітарної допомоги в Україну. Як волонтерять українці Японії // Евакуація.city. 28 вересня 2022. URL: https://evacuation.city/articles/237842/mi-vidpravili-dvi-tonni-gumanitarnoi-dopomogi-v-ukrainu-yak-volonteryat-ukrainci-yaponii
33. Там само.
34. Там само.
35. Наші красуні цього тижня приступають до виконання своїх обов'язків // НПО «Краяни» — Асоціація японсько-української дружби. 8 червня 2023. URL: https://www.kraiany.org/uk/news/2023-06-08-ambulance.html
36. Двоє поранених військових прибули до Японії для лікування // // НПО «Краяни» — Асоціація японсько-української дружби. 9 червня 2023. URL: https://www.kraiany.org/uk/news/2023-06-09-rehabilitation.html
37. Там само.
38. Про нас // Японсько-українська культурна асоціація. URL: https://jp-ua.org/about-us/
39. У Японії діаспора проведе благодійний захід «Пізнай Україну» // Укрінформ. 22 липня 2022. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3534563-u-aponii-diaspora-provede-blagodijnij-zahid-piznaj-ukrainu.html
40. Japanese Ukrainian Culture Association NPO JUCA. Сторінка Японсько-української культурної асоціації в соціальній мережі «Facebook». Допис від 11 липня 2023 року. URL: https://www.facebook.com/share/p/dKjnSLEbbTektbs5/
41. Japanese Ukrainian Culture Association NPO JUCA. Сторінка Японсько-української культурної асоціації в соціальній мережі «Facebook». Допис від 4 вересня 2023 року. URL: https://www.facebook.com/share/p/dH32QhH9ySqjJgVT/
42. Japanese Ukrainian Culture Association NPO JUCA. Сторінка Японсько-української культурної асоціації в соціальній мережі «Facebook». Допис від 17 вересня 2023 року. URL: https://www.facebook.com/share/p/5JnzNvSR8rRWMFzB/

Mykola KULINICH,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
PhD in History, Full Professor
of the Department of International Relations
of the Faculty of Law and International Relations
at Borys Hrinchenko Kyiv Metropolitan University;

Halyna SAHAN,
Doctor of History, Full Professor
of the Department of World History
of the Faculty of Social Sciences and Humanities
at Borys Hrinchenko Kyiv Metropolitan University

ASPECTS OF THE EMERGENCE AND ORGANISATION OF OF THE DIASPORA LIFE OF UKRAINIANS IN JAPAN

Abstract. The article describes the history of the establishment of the Ukrainian community in Japan and analyses the historical presence of Ukrainians in the territory of Japan or the territories it controlled. At the initial stage of the development of Japanese-Ukrainian relations in the early 1990s, the Japanese had a very limited understanding of Ukraine, its history and culture, so an analysis of the history of intercultural communication before 1991 explains why it was so difficult for the Ukrainian community in Japan to establish itself after the collapse of the USSR and the proclamation of Ukraine's independence.

By analysing the origins of Ukrainian-Japanese communication, the author presents the important contribution of such personalities as Yosyp Hashkevych, Vasyl Yeroshenko, Ivan Svit, and others, as well as the history of cultural and social activism of Ukrainians in Japan and in the territories controlled by Japan throughout the first half of the 20th century.

The article points out that the evolution of Ukrainians abroad was a complex process in Japanese public life, and in particular in the establishment of ethnic identity, consolidation and structural institutionalisation of Ukrainian migrants in Japan who arrived in the Land of the Rising Sun shortly after the collapse of the Soviet Union in the early 1990s.

The article also explores the changes in the fate of the Ukrainian community in Japan after russia's full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022. In particular, the Japanese and representatives of the Ukrainian diaspora massively gathered in the streets to protest against russia's military aggression and to provide humanitarian and other assistance. It is noted that Ukrainians in Japan actively contributed to the support and assistance to refugees from Ukraine, who sought refuge in the Land of the Rising Sun after russia's full-scale invasion of Ukraine. In conclusion, the author points out that the historical experience of communication with Ukrainians contributed to the positive image of Ukrainians in Japanese society and politics and, accordingly, to the change in its migration legislation.

Keywords: Ukrainians in Japan, diaspora, Ukrainian-Japanese cooperation, Ukrainians in Manchuria, russia's full-scale invasion of Ukraine.

Іван БІЛАС,
доктор юридичних наук, доктор історичних наук,
заслужений юрист України,
професор, завідувач кафедри
порівняльного і європейського права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Ольга ШПАКОВИЧ,
докторка юридичних наук,
професорка кафедри
порівняльного і європейського права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Олена СВЯТУН,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри
порівняльного і європейського права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НАУКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА ЯК ПІДҐРУНТЯ ТА ОСНОВНИЙ ВЕКТОР ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ

Анотація. У статті висвітлено розвиток науки та доктрини права Європейського Союзу в Україні. Зазначено основні наукові дослідження, пов'язані з вивченням окремих галузей, політик і складників права Європейського Союзу.

Розкрито наукову та позанавчальну активність студентів і професорсько-викладацького складу порівняльного і європейського права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка. Вказано, що з перших днів повномасштабної воєнної агресії рф проти України колектив кафедри бере активну участь в організації допомоги Збройним силам України, захисті територіальної цілісності та державного суверенітету.

У висновках наголошено на актуальності та важливості права Європейського Союзу в Україні. Акцентовано, що кафедра порівняльного і європейського права ННІМВ відіграє провідну роль у формуванні стандартів викладання права ЄС в Україні, розробленні навчально-методичних матеріалів у цій сфері та фаховій підготовці кваліфікованих євроінтеграторів.

Ключові слова: право Європейського Союзу, євроінтеграція України, Європейський Союз, кафедра порівняльного і європейського права, ННІМВ.

З проголошенням незалежності України зовнішньополітичний вектор розвитку нашої держави був визначений у напрямі європейської інтеграції.

Набуття членства в Раді Європи 1995 р., укладання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами 1994 р., запровадження інституційного механізму співпраці, укладання Угоди про вільну торгівлю між Україною і державами Європейської асоціації вільної торгівлі 2010 р., членство в Енергетичному співтоваристві 2010 р., Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 2014 р. засвідчують поступові практичні кроки на шляху до європейської інтеграції.

28 лютого 2022 р. Україна надіслала до ЄС заявку на членство. 17 червня 2022 р. Єврокомісія рекомендувала надати нашій державі статус кандидата. 23 червня 2022 р. 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні цього статусу. 14 грудня 2023 р. лідери держав-членів ЄС вирішили розпочати безпосередні переговори про вступ України до Євросоюзу після виконання вимог.

На законодавчому рівні Україна визначила напрям своєї зовнішньої політики щодо забезпечення інтеграції в європейський правовий простір та набуття членства в Європейському Союзі як пріоритетний [1].

Вивчення різних аспектів правового регулювання процесів європейської інтеграції набуває дедалі більшої актуальності, практичної значущості й активного розвитку в іноземній і вітчизняній юриспруденції, до того ж є тенденція до зближення національних правових систем, засобів і методів правового регулювання.

З початком юридичного оформлення процесів європейської інтеграції в іноземній і вітчизняній науці розпочалося формування окремого наукового напряму європейського права. В національній юридичній науці з 90-х років помітна тенденція до розвитку окремого наукового напряму, в центрі якого — право Європейського Союзу.

Розвиток науки і доктрини права ЄС в Україні можна умовно поділити на два періоди: перший — до проголошення незалежності України (70-ті — початок 90-х років XX ст.); другий — із 90-х років XX ст. до сьогодення.

Перший період вирізняється появою монографій, які досліджують засади регулювання інтеграції в межах Європейських співтовариств.

Основним центром становлення науки європейського права була кафедра міжнародного права та іноземного законодавства факультету міжнародних відносин Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Платформою для розвитку науки стала кафедра міжнародного права Інституту міжнародних відносин, а згодом і кафедра порівняльного і європейського права ННІМВ, яку нині очолює заслужений юрист України професор І. Білас.

Другий період пов'язаний із проголошенням незалежності України, прийняттям європейськими організаціями важливих міжнародно-правових актів та іншими міжнародними подіями, що вплинули на розвиток науки [2].

Одразу після підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами з'являються наукові статті щодо правового регулювання співпраці України з ЄС, серед яких можна виділити праці Володимира Забігайла [3], Михайла Бурменського [4] Михайла Микієвича [5] та ін.

Наступний етап, що розпочався 2000 р., був доволі плідний для розвитку науки європейського права, адже охоплював підготовку та захист дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора юридичних наук і кандидата юридичних наук, появу численних наукових статей, монографій тощо. Проте цей період має певні хронологічні особливості: від вивчення теорії права Європейського Союзу (перша половина 2000-х рр.) до вивчення окремих політик європейського об'єднання та дослідження окремих галузей права Євросоюзу (друга половина 2000-х рр.).

У другій половині 2000-х років наука європейського права в Україні мала тенденцію до звуження предмета дослідження, вивчення окремих галузей, політик і складників права Європейського Союзу.

У науці європейського права окрему увагу надають вивченню джерел права ЄС, свідченням чого є поява наукового дослідження Ксенії Смирнової щодо питань вивчення всіх джерел права Євросоюзу з погляду їх формально-юридичного виокремлення, вироблення їх авторської класифікації [6].

Серед наукових праць, що висвітлюють зовнішні зносини Європейського Союзу, на особливу увагу заслуговує розвідка Ірини Березовської щодо відносин асоціації з третіми країнами [7]. Ця праця є теоретичним підґрунтям для вивчення проблем наближення України до Угоди про асоціацію.

Тенденція до звуження предмета наукового дослідження призводить до появи вузькоспеціалізованих досліджень права ЄС. Наприклад, правові питання регулювання державних закупівель у Євросоюзі висвітлює праця Іллі Влялька [8].

У науці права Європейського Союзу питання захисту прав людини не залишаються поза увагою. Серед наукових розвідок щодо механізмів захисту прав людини в Євросоюзі можна виділити працю О. Святун, у якій розглянуто європейські механізми боротьби з торгівлею людьми, зокрема й у ЄС [9].

На сучасному етапі розвитку науки європейського права в Україні характерним є тісний взаємозв'язок вітчизняних досліджень із дослідженнями західної доктрини, тобто відбувається взаємовплив на розвиток доктрин європейського права. По-перше, це зумовлено участю українських вчених-європеїстів у спільних проєктах із науковцями європейських країн; по-друге, розширюється географія міжнародних конференцій з актуальних питань права Європейського Союзу (Італія, Литва, Німеччина, Польща, Україна, Франція тощо); по-третє, останніми роками стрімко зростає кількість публікацій українських вчених у європейських виданнях.

У науці права Ради Європи в Україні теж помітна тенденція до звуження предмета дослідження, вивчення окремих галузей і складників права Ради Європи, певних аспектів системи захисту прав людини в Раді Європи.

Окремі питання, пов'язані з діяльністю Ради Європи, спочатку розглядали в межах загальних нормативних курсів із конституційного чи міжнародного права. Зокрема, кафедра міжнародного права ННІМВ однією з перших надала увагу вивченню особливостей європейських механізмів захисту прав людини, прикладом яких є Рада Європи. Зокрема, цього стосуються окремі теми в навчальних курсах «Право міжнародних організацій», «Міжнародно-правові механізми захисту прав людини», «Універсальні та регіональні механізми захисту прав людини» тощо.

Зі створенням у ННІМВ кафедри порівняльного і європейського права ініціатива щодо викладання права Ради Європи перейшла саме до цієї кафедри. Нині тут викладають курс «Правові аспекти діяльності Ради Європи». Особлива увага зосереджена на розгляді інституційної системи цієї організації та її основних документів, а також вивченні механізмів захисту прав людини, створених в її межах. Ретельному аналізу підлягає Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також основи функціонування її контрольного механізму [10].

Створення кафедри порівняльного і європейського права також пов'язане з об'єктивною потребою в підготовці кваліфікованих кадрів для роботи в цій сфері зовнішньої політики нашої держави. Нині кафедра забезпечує 59 основних і спеціальних курсів, з них 32 курси англійською мовою. Зокрема, тут викладають як нормативні навчальні курси з права ЄС, так і дисципліни спеціалізації: «Право Європейського Союзу», «Основні свободи внутрішнього ринку Євросоюзу», «Торговельне право ЄС», «Економічне право ЄС», «Антимонопольне право ЄС», «Право зовнішніх зносин ЄС», «Права людини в Євросоюзі», «Європейське трудове

та соціальне право», «Транспортне право ЄС», «Правове регулювання державних закупівель в ЄС» тощо. Крім того, кафедра організовує викладання низки дисциплін для інших відділень інституту: «Економічне право ЄС» для відділення «Міжнародні економічні відносини», «Право ЄС» і «Право євроінтеграції» для відділення «Міжнародні відносини». Співробітники кафедри також підготували програми навчальних дисциплін спеціалізації, видали підручники і навчальні посібники.

У вересні 2015 року з ініціативи кафедри порівняльного і європейського права в ННІМВ запровадили англомовну магістерську програму «Європейське бізнесове право (мова навчання українська / англійська) / European Business Law». Гарант програми — к.ю.н., доц. І. Влялько. До програми залучено також викладачів кафедри міжнародного приватного права та кафедри іноземних мов. У 2020/21 навчальному році в межах цієї освітньої програми вперше реалізували проєкт подвійних дипломів з Університетом Казиміра Симонавічуса (м. Вільнюс, Литва). У 2020/21 навчальному році освітня програма успішно пройшла акредитацію.

На кафедрі активно функціонує Український аналітично-освітній центр європейського та порівняльного права, оснащений сучасними електронними засобами комунікації та навчання.

Кафедра опікується науковою діяльністю студентських гуртків, серед яких:

— Державно-правове наукове товариство (науковий керівник — проф. І. Білас);

— Клуб європейського права (наукові керівники — проф. К. Смирнова, доц. О. Святун, доц. А. Федорова);

— Гурток порівняльного кримінального права (науковий керівник — доц. Ольга Гончарук);

— Гурток «Право міжнародних організацій» (науковий керівник — проф. О. Шпакович).

Студенти спеціальності «Міжнародне право» беруть активну участь у всеукраїнських і міжнародних наукових змаганнях. Зокрема, 2021 року студент 3 курсу Максим Кушнов посів 3-тє місце на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт МОН України зі спеціальності «Міжнародне право». Із березня 2020 до листопада 2024 року з ініціативи кафедри порівняльного і європейського права та за підтримки Фонду Леоніда Кучми «Україна» відбулися 3 конкурси наукових робіт для студентів українських університетів за таким науковими напрямами, як «Право міжнародних організацій», «COVID-19 і міжнародне право» та «Міжнародно-правові наслідки збройної агресії рф проти України».

У вересні 2022 року Державно-правове наукове товариство оголосило конкурс наукових праць на тему: «Архітектура сучасної світової безпеки та

роль міжнародного права: стан, проблеми, перспективи», підсумки якого підбили у травні 2023 року під час проведення кафедральної наукової конференції.

У межах співпраці з альянсом «EUniWell», членом якого є Київський національний університет імені Тараса Шевченка, з 24 до 31 березня 2023 року доц. кафедри О. Святун разом зі студентками 3 курсу спеціальності «Міжнародне право» ННІМВ відвідувала Університет Мурсії (Іспанія). Метою візиту була участь студенток у 1-му Муткорті з права ЄС (EUniWell Moot Court). У змаганнях також взяли участь команди з Великої Британії, Іспанії, Нідерландів, Німеччини та Франції. Команда ННІМВ дійшла до півфіналу, поступившись команді фіналістів із Нантського університету (Франція).

У березні 2024 року студенти 4 курсу спеціальності «Міжнародне право» взяли участь у 2-му Муткорті з права ЄС (EUniWell Moot Court), де також дійшли до півфіналу.

Викладачі кафедри постійно прилучаються до міжнародних наукових проєктів. Зокрема, у 2019–2022 роках проф. К. Смирнова та доц. О. Святун брали участь у реалізації проєкту Центру досконалості Жана Моне «Поглиблений розвиток європейських студій в Україні: міждисциплінарний підхід» (№611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CoE) за програмою «Еразмус+» Європейського Союзу.

Зважаючи на високий науково-професійний рівень і практичний досвід професорів і викладачів кафедри, міжнародні інституції та організації залучають їх як експертів і безпосередніх членів. Зокрема, 29 березня 2023 року Комітет міністрів Ради Європи обрав нову членкиню Європейського комітету із соціальних прав. Уперше нею стала представниця України — Алла Федорова, к.ю.н., доц. кафедри порівняльного і європейського права.

Упродовж 2010/2014 навчального року проф. К. Смирнова, проф. О. Шпакович, доц. І. Вялько, доц. О. Святун читали лекції в межах програми підвищення кваліфікації для співробітників Секретаріату Кабінету Міністрів України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції «Європейська інтеграція: економіка, політика, право».

2021 року проф. О. Шпакович була головою конкурсної комісії з добору кандидатів для обрання суддею Європейського суду з прав людини від України відповідно до Указу Президента № 550/2021 від 26.10.2021. Того ж року доценти кафедри Яна Бенедик, О. Гончарук, А. Федорова розробили пропозиції для підготовки щорічної доповіді Вищої ради правосуддя про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2021 рік.

Професорсько-викладацький склад кафедри також застосовує набутий досвід і високий науково-професійний рівень для експертизи законопроєктів, поданих на розгляд Верховної Ради України, та в державотворчій діяльності.

З перших днів повномасштабної воєнної агресії рф проти України колектив кафедри бере активну участь в організації допомоги Збройним силам України, захисті територіальної цілісності та державного суверенітету держави: було проведено збір матеріальних засобів; проф. О. Шпакович взяла участь у захисті Києва у складі одного з підрозділів ТрО; проф. Вадим Попко створив фонд допомоги ЗСУ; проф. І. Білас (генерал-лейтенант у відставці) поєднує викладацьку діяльність з безпосереднім виконанням бойових завдань у складі ЗСУ.

Оскільки кафедра забезпечує викладання фундаментальних навчальних дисциплін на першому курсі, особлива увага постійно спрямована на формування у студентів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до національних інтересів України.

Отже, право Європейського Союзу визнають важливим курсом у системі вищої юридичної освіти. Право ЄС включено до навчальних програм юридичних факультетів як обов'язкова дисципліна чи спецкурс. Нагальною є потреба в консолідації та узагальненні знань у досліджуваній галузі, а також у забезпеченні навчального процесу фундаментальними підручниками з права ЄС, над якими працює професорсько-викладацький склад кафедри порівняльного і європейського права.

Кафедра порівняльного і європейського права відіграє провідну роль у формуванні стандартів викладання права Євросоюзу в України, розробленні навчально-методичних матеріалів у цій сфері та фаховій підготовці майбутніх кваліфікованих євроінтеграторів для відновлення України та її ефективного функціонування у складі Європейського Союзу.

1. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України № 2411-VI від 01.07.2010. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text
2. *Шпакович О.* Становлення та розвиток науки європейського права в Україні // Український часопис міжнародного права. Спеціальний випуск. 2023. С. 146–161.
3. *Забігайло В.К.* Право України в контексті його апроксимації до права Європейського Союзу // Українсько-європейський журнал міжнародного та порівняльного права. 2000. Т. 1. Вип. 1. С. 7–12.
4. *Бурменський М.В.* Захист прав людини в Європейському Союзі / М.В. Буроменський, Р.Б. Хорольський // Проблеми законності. 1998. Вип. 36. С. 84–90.
5. *Микієвич М.М.* Правове регулювання етапів співробітництва між Україною та Європейським Союзом // Держава і право. 1997. Вип. 1. С. 128–132.
6. *Смирнова К.В.* Джерела права Європейського Союзу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. 228 с.
7. *Березовська І.А.* Правове регулювання відносин Європейського Союзу з асоційованими країнами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. 18 с.
8. *Вялько І.В.* Правове регулювання державних закупівель в ЄС : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2009. 20 с.
9. *Святун О.В.* Європейські механізми боротьби із торгівлею людьми : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. 174 с.
10. *Федорова А.* Історія становлення і розвитку науки європейського права в Україні. Ч. 2. Історія становлення та розвитку науки права Ради Європи в Україні / А. Федорова, О. Святун // Право України. 2013. № 2. С.196–216.

Ivan BILAS,
Doctor of Law, Doctor of History,
Head of the Department of Comparative and European Law
at the Educational and Scientific Institute of International Relations
of Taras Shevchenko National University of Kyiv;

Olha SHPAKOVYCH,
Doctor of Law, Full Professor;

Olena SVIATUN,
PhD in Law, Associate Professor

STUDY OF EUROPEAN LAW AS THE BASIS AND MAIN DIRECTION OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION ASPIRATIONS

Abstract. The article describes the development of the study and doctrine of European Union law in Ukraine, the main periods of their formation and development. The authors point out the key academic research related to the study of certain branches, policies and components of the European Union law.

The article highlights the establishment of the Department of Comparative and European Law at the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, which was driven by Ukraine's strategic course towards integration into the European Union and the clear need to train qualified specialists to work in this field of Ukraine's foreign policy. The authors outline the normative courses on EU law and the major disciplines taught by the department.

Moreover, attention is paid to the academic and extracurricular activities of students and lecturers of the department (operation of the Ukrainian Analytical and Educational Centre of European and Comparative Law, student clubs, participation in research projects, competitions, etc.) The practical experience of the department's faculty members as experts, officials, representatives of Ukraine, etc. is mentioned. The article points out that since the first days of russia's full-scale military aggression against Ukraine, the department's staff has been actively involved in arranging support for the Armed Forces of Ukraine.

The conclusions highlight the relevance and importance of European Union law in Ukraine. The authors emphasise that the Department of Comparative and European Law at the Educational and Scientific Institute of International Relations plays a leading role in developing standards for teaching European Union law in Ukraine, developing teaching and methodological materials in this area, and provides professional training of qualified European integration specialists for Ukraine's recovery and its effective performance within the European Union.

Keywords: European Union law, European integration of Ukraine, European Union, Department of Comparative and European Law, Educational and Scientific Institute of International Relations.

Ігор ЛОССОВСЬКИЙ,
кандидат фізико-математичних наук,
заступник голови Державної служби України з етнополітики
та свободи совісті,
Надзвичайний і Повноважний Посланник України першого класу,
професор факультету міжнародних відносин НАУ

ДВА СТОЛІТТЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ ДОКТРИНИ МОНРО ТА ЇЇ МОЖЛИВЕ ЗАСТОСУВАННЯ НОВИМ АЗІЙСЬКИМ ГЕГЕМОНОМ

Анотація. У статті проведено аналіз двохсотлітньої концептуальної еволюції доктрини Монро від американської доктрини зовнішньої політики, спрямованої на забезпечення військово-політичного та економічного домінування в Західній півкулі, до можливого застосування таких принципів в Азії — КНР. Розглянуто основні положення і практичні наслідки реалізації сучасної зовнішньої політики рф щодо країн пострадянського простору, насамперед України, від початку збройної агресії росії проти нашої держави. На основі аналізу фундаментальних внутрішніх військово-політичних, правових та нормативних документів рф, публічних заяв російського диктатора зроблено висновок про формування кремлівським режимом зовнішньополітичної доктрини, що є «новою доктриною обмеженого суверенітету». Її основоположним елементом є доктрина «обмеженого суверенітету», яка в роки блокового протистояння холодної війни була основним компонентом доктрини Брежнєва — зовнішньополітичної доктрини СРСР щодо країн «народної демократії». Розкрито передумови виникнення, сформульовано основні положення та характеристики доктрини путіна як «нової доктрини обмеженого суверенітету». Зроблено спробу екстраполяції можливої концептуальної еволюції поняття «обмеженого суверенітету» на наступний історичний період та інший регіон планети — Азійський, із провідною роллю в цих процесах нового гегемона на світовій шахівниці — КНР.

*Ключові с*лова: доктрина Монро, воєнно-політична агресія, доктрина Брежнєва, доктрина путіна, реальний суверенітет, обмежений суверенітет.

Вагома роль економічного, політичного та військового гіганта, яким є сьогодні Китайська Народна Республіка (КНР), є однією з головних домінант актуальних процесів міжнародного розвитку на всьому Азійському

континенті сьогодні. Ця велика авторитарна країна з модернізованою комуністичною формою правління вже не перший десяток років позиціонує себе як велика азійська держава з претензіями на статус основного глобального гравця на рівні зі США, світової потуги, яка прагне формувати новий світовий порядок, заснований на нових правилах, що мають бути створені власне новим гегемоном у співпраці зі своїми найближчими партнерами, серед яких росія та, можливо, окремі інші країни-учасниці міжнародних об'єднань ШОС і БРІКС. Подальше зростання КНР з високим ступенем імовірності може призвести до ситуації прямого, навіть військового, конфлікту зі США в регіонах, які Китай розглядає зоною лише своїх життєвих інтересів. Такими регіонами можна вважати Тайванську й Малаккську протоки, а також Південнокитайське та Східнокитайське моря. Для забезпечення контролю та домінування в Азії КНР може скористатися історичним досвідом США, СРСР і росії щодо сповідування «доктрин обмеженого суверенітету», які були панівними в окремі часові періоди упродовж останніх 200 років та в різних регіонах світу. Водночас зовсім не обов'язково офіційно формулювати факт застосування такої доктрини. Достатньо лише її зовнішніх проявів застосування, без будь-якого формального декларування, як це було в попередніх випадках з доктринами Брежнєва та путіна [1].

Зовнішня політика рф останні 15 років щодо країн пострадянського простору, насамперед України, є експансіоністською та агресивною з поступовим посиленням рівня агресивності аж до повномасштабного військового вторгнення на територію України й продовження останні два з половиною роки кривавої загарбницької війни із численними людськими жертвами серед мирного населення та масштабними руйнуваннями тисяч населених пунктів України. Починаючи із часів сумнозвісного виступу в. путіна на Мюнхенській безпековій конференції 2007 року, можна за аналогією із зовнішньополітичною доктриною «обмеженого суверенітету» (доктрина Брежнєва) часів холодної війни вважати, що російський диктатор реалізовує «нову доктрину обмеженого суверенітету» (доктрина путіна), змістовне концептуальне наповнення якої активно формувалося після 2007 року, а найбільш концентровано — впродовж 2014 року на тлі тимчасової окупації Криму та військової агресії на Донеччині й Луганщині, що вже тоді призвело до значних людських жертв серед військових і мирного населення [1].

Елементи концепції «обмеженого суверенітету» були ще у відомій з 1823 року ***доктрині / декларації Монро***, розробленій Держсекретарем і майбутнім шостим Президентом США (сином другого президента, колишнім Послом США в Петербурзі) Джоном Квінсі Адамсом та проголошеній 2 грудня 1823 року в щорічному посланні до Конгресу тодішнім п'ятим Президентом США Джеймсом Монро, яка стала ідеологічною основою зовнішньої політики та наступної експансії США в усій Західній

півкулі. Двохсотлітній ювілей виникнення цієї доктрини був у грудні минулого року. Свого часу вона була покликана легітимізувати численні факти прямого та опосередкованого втручання Вашингтона у внутрішні справи країн Латинської Америки під приводом сприяння розв'язанню їхніх внутрішніх конфліктів. Керуючись доктриною Монро, США докладали чималих зусиль для підкорення Південноамериканського континенту своїм інтересам, а декларативний захист регіону від потенційних агресій з боку європейських держав сприяв закріпленню там американської гегемонії та протидії можливому втручанню в регіон європейських монархій, насамперед Великої Британії, Іспанії, Франції та росії. Отже, Сполученим Штатам, які ще не були достатньо сильною за міжнародними показниками державою, вже з кінця першої чверті XIX століття вистачало амбіцій фактично ставити ультиматум більш потужним європейськими монархіям.

Символічно, що в листопаді 2013 року, майже напередодні початку 20 лютого 2014 року російсько-української війни та вторгнення російських військ на суверенну територію України — Автономну Республіку Крим, — США після 190 років успішного сповідування цієї зовнішньополітичної доктрини від неї офіційно відмовились. Беручи участь у саміті Організації американських держав, Держсекретар США Джон Керрі демонстративно заявив, що його країна офіційно відмовляється від доктрини Монро. Цьому сприяв як реальний розвиток міжнародних відносин у Південній Америці, так і розгортання ще з кінця 1980-х регіональних інтеграційних процесів та створення 1991 року організації «MERCOSUR» — економічного союзу держав Південної Америки.

Доктрина Монро після понад 120-річного панування в Західній півкулі, після завершення Другої світової війни зазнала модифікації, додавши опцію можливості військово-політичної присутності США в Західній Європі й створення 1949 року військово-політичного Альянсу країн Заходу — НАТО. Згодом у 1960–1980-х роках доктрина Монро знайшла своє концептуальне продовження та практичне втілення в часи холодної війни у формі непроголошеної, але визнаної в політичних та експертних колах західного світу доктрини Брежнєва — зовнішньополітичної доктрини СРСР щодо країн «соціалістичного табору», так званої народної демократії. Доктрина Брежнєва концептуально відновила елементи «обмеженого суверенітету», закладені в основі доктрини Монро.

Повний, або реальний, суверенітет [2] у такій системі мали лише дві супердержави блокового протистояння — США та СРСР. «Обмежений суверенітет» — їхні сателіти — країни, що належали до двох блоків, які протистояли: з одного боку, капіталістичні країни Західної Європи та Північної Америки, відповідні країни Азії та Південної Америки, а з іншого — соціалістичні країни Східної Європи, окремі країни Азії та Латинської Америки. Оскільки ці

держави не були цілком суверенними й самостійними у своїй зовнішній і внутрішній політиці, вони діяли відповідно до національних інтересів і настанов, вироблених двома наддержавами — лідерами блоків. Обмеження суверенітету в межах Західного блоку було значно м'якшим, аніж Східного. Щодо політики країн комуністичного блоку, то така ідеологія отримала серед політологів і політиків Заходу назву — доктрина Брежнєва. Основні положення цієї доктрини сформульовано в статті «Суверенітет і інтернаціональні обов'язки соціалістичних країн», надрукованій 26 вересня 1968 року в газеті «Правда» після розгрому «Празької весни» [1].

Головні ідеї та елементи ***доктрини путіна*** були сформульовані в публічних виступах російського диктатора, зокрема у зверненні до обох палат федеральних зборів країни у зв'язку з пропозицією «Державної ради Республіки Крим» щодо прийняття республіки до складу рф (так звана Кримська промова, 18 березня 2014 р.); Валдайській промові 24 жовтня 2014 року; зверненні до Федеральних зборів рф 4 грудня 2014 року. Крім того, 26 грудня 2014 року путін ухвалив нову військову доктрину рф, яка порівняно з попередньою редакцією 2010 року до головних зовнішніх небезпек росії містить «встановлення в суміжних з рф державах режимів, [...] політика яких загрожує інтересам росії». Цим документом рф «легітимізувала» майбутні розширення своєї території коштом сусідів. Серед головних завдань російських збройних сил у мирний час було проголошено «захист громадян рф за її межами від збройного нападу на них». Стверджували, що навіть у далеких країнах російськомовні громадяни, що там проживають, мають право на військовий захист російської армії. Отже, на офіційному нормативному та законодавчому рівнях фактично закріплено легітимізацію поглиблення та продовження загарбницької війни в України та в майбутньому на інших територіях, які у хворому уявленні російського диктатора мали «підстави» бути проголошеними «історичними російськими територіями» або такими, що входять до зони «виняткових інтересів рф».

Такі чинники, як: російський імперський націоналізм, що переходить у великодержавний шовінізм; захист «цивілізаційної» ідентичності (культурні й релігійні псевдоправославні цінності, заперечення гомосексуальності, базових свобод тощо); пропаганда переваг «суверенної», «контрольованої» демократії (на противагу цінностям ліберальної демократії) є лише прикриттям клептократичної сутності режиму путіна, який на третьому десятку правління диктатора набув відвертих рис тоталітаризму. Принципові складники доктрини путіна офіційно не проголошені російським керівництвом. Однак те, що застосовується в практичній міжнародній діяльності, насамперед на пострадянському просторі, можна окреслити так: рф більше не розглядає Захід як партнера, що заслуговує на довіру, оскільки попри попередження, які звучали ще у відомій Мюнхенській

промові путіна 2007 року, США, НАТО і ЄС нібито й далі ігнорують життєві, історичні регіональні інтереси росії на пострадянському просторі, поширюючи свій вплив і «затягуючи» країни регіону у свої структури, проводячи політику стримування росії; рф більше не розглядає себе частиною євроатлантичної спільноти, вона є країною «суверенної», «контрольованої» демократії, понад 80% населення якої однозначно підтримують агресивну загарбницьку політику путіна щодо України, антиамериканізм і конфронтацію із Заходом. Серед іншого й твердження, що росія має свою ідентичність і належить до окремої цивілізації, яка сповідує власну систему цінностей; у нинішніх умовах розпаду / послаблення однополярного світопорядку, коли новий «багатополярний» (або «багатоцентричний») світ тільки формується, наявними є «некерований хаос» і «відсутність правил гри», що значно розширює кордони можливої поведінки у світі для сильних та агресивних держав; система міжнародних договорів і міжнародне право загалом для рф більше не є системою правил /координат міжнародних відносин, а є ресторанним меню, з якого обираєш те, що вигідно в конкретний історичний момент. Роль міжнародних організацій суттєво скорочено, оскільки співпраця з ними для сильних держав втрачає сенс, як тільки це починає заважати їхнім національним інтересам; поняття «національний / державний суверенітет» для більшості держав є відносним. Реальний повноцінний суверенітет [2] є атрибутом лише сильних держав. Інші так чи так віддають частину свого суверенітету або сильнішим партнерам / союзникам, або міжнародним безпековим організаціям. Права на реальний суверенітет фактично позбавлено пострадянські країни, оскільки вони наділені лише таким суверенітетом, який не суперечить життєво важливим інтересам росії. Такими «концептуальними аргументами» виправдовується легітимність агресії та вторгнення й війна рф в Україні, спроби анексії Криму та інших українських територій, інтервенції в Грузію 2008 року й подальше олігархічне захоплення цієї держави. Аналогічна до грузинської ситуація сьогодні розгортається і в Молдові напередодні чергових президентських виборів 20 жовтня 2024 року та після перемоги проросійського кандидата на виборах керівника автономного регіону Гагаузії, що відбулися у травні цього року.

Такими самими аргументами можуть виправдовувати й майбутні агресивні плани москви. Серед пострадянських країн під обмежений росією суверенітет формально не підпадають три країни Балтії (Естонія, Латвія, Литва), які є членами Євросоюзу і НАТО й перебувають під безпековою парасолькою цих організацій та лідера західного світу — США. Водночас новий світовий і європейський порядок, який намагається розбудувати в. путін, повинен передбачати поширення впливу росії на весь Балтійський регіон (окрім Німеччини), і навіть не лише на пострадянську його частину.

Оскільки сформульована вище нова доктрина «обмеженого суверенітету» (доктрина путіна) стосується принципових категорій Вестфальської системи міжнародних відносин 1648 року таких, як: національний інтерес, державний суверенітет, територіальна цілісність, обов'язковість виконання міжнародних договорів, то можна вважати, що на фоні суміжного процесу зростання нових центрів сили вона є спробою чергової модифікації Вестфальського світопорядку. Якщо однополярний світопорядок із глобальним домінуванням США, встановлений після завершення холодної війни, вважати 7-ю модифікацією Вестфаля [1], то актуальні російсько-китайські потуги його руйнування є спробами 8-ї модифікації Вестфальської системи міжнародних відносин. Попри те, що країни Балтії є повноправними членами найпотужнішої у світі системи колективної безпеки, рф і далі чинить на них провокаційний тиск, який свідчить про те, що росія перевіряє на міцність єдність у межах НАТО й не залишає сподівання поширити дію доктрини путіна на балтійські країни. На думку аналітиків, балтійських і західних політиків, наступною ціллю російської агресії після України, у разі поразки останньої, можуть стати країни Балтії та Польща.

Складником практичної реалізації доктрини путіна стало формування «Неоімперської стратегії Росії». Серед головних елементів цієї неоімперської стратегії рф, враховуючи понад 30-річний історичний досвід її формування, можна відзначити такі:

— нав'язування незалежним країнам пострадянського простору «обмеженого суверенітету», нейтрального статусу, категоричне заперечення можливості подальшого розширення НАТО на Схід та вступу до Альянсу України та Грузії;

— формування так званих сепаратистських анклавів та розпалювання проксівійн / конфліктів за безпосередньої участі росії та її військових контингентів. Політична, військова, логістична, фінансова та ресурсна підтримка росією проксісил та їхніх військових підрозділів;

— просування у внутрішньому дискурсі та на міжнародній арені наративу про лише внутрішній характер конфліктів у країнах пострадянського простору (міжетнічні, міжнаціональні, міжконфесійні), намагання завуалювати ініціативну деструктивну роль росії як розпалювача та зацікавленої сторони конфліктів;

— нав'язування федеративного державного устрою унітарним країнам, що може призвести до послаблення їхньої внутрішньодержавної єдності та набуття анклавами права вето в питаннях зовнішньої політики й безпеки;

— формування окупаційних місцевих адміністрацій «сепаратистських» анклавів за участю російських посадовців та окупаційних військових підрозділів, очолюваних кадровими російськими офіцерами й генералами, які входять до зс рф як місцеві проксівійська;

— примушування незалежних країн російського оточення вести прямі переговори щодо припинення конфліктів із маріонетковими окупаційними адміністраціями як незалежними, самостійними сторонами конфліктів;

— нав'язування в переговорному процесі ролі росії як неупередженого, безстороннього посередника та гаранта виконання досягнутих мирних домовленостей між сторонами конфлікту;

— призначення на головні посади в місцеві органи окупаційної адміністрації російських громадян — професійних чиновників високого рівня з рф;

— участь російських військових контингентів збройних сил рф як миротворців, нейтральних, неупереджених підрозділів з підтримання миру / спостереження за дотриманням миру;

— повзуча русифікація «сепаратистських» анклавів: створення безальтернативного російського пропагандистського масмедійного простору, встановлення російського законодавства у сферах громадського життя та економіки; нелегальне масове видавання російських паспортів / громадянства населенню (часто-густо примусове), формування російського рублевого фінансово-платіжного середовища; протизаконне створення виборчих дільниць і проведення місцевих та російських виборів, референдумів, розміщення офісів російських політичних партій на окупованих територіях;

— переведення середніх шкіл та закладів вищої освіти окупованих територій на російські програми та російську мову навчання з притаманними росії ідеологічною пропагандою і так званим патріотичним вихованням молоді.

— знищення проявів та заперечення будь-яких національних та культурних особливостей окупованих територій, відмінних від «русского мира».

Неспровоковане військове вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року й майже трирічна повномасштабна кривава війна проти нашої держави вже забрала життя сотні тисяч військових та мирних громадян України. Російське вторгнення стало кульмінацією агресивної неоімперської політики керівного в рф тоталітарного режиму, зовнішньополітичною мрією якого є знищення державності України, а надалі — й незалежних країн пострадянського простору та відродження російської імперії під проводом москви.

Після фактичної анексії білорусі як самостійної держави, здатної проводити свою незалежну політику, наступною російською жертвою було обрано Україну, ослаблену революційними подіями осені 2013 — весни 2014 років та позиційною війною на Донеччині й Луганщині, що розв'язала росія, почавши зі спроб анексії Криму 20 лютого 2014 року. Час та сам намір військового вторгнення був визначений провальною діяльністю служби зовнішньої

розвідки рф, її військової розвідки, а також неадекватними уявленнями про українські реалії російського диктатора путіна. Не було також враховано факту стрімкого віддалення України від росії в політичному, економічному, суспільному та культурному вимірах, яке на момент початку вторгнення вже набуло ознак незворотності, а також готовності українського суспільства до тотального спротиву агресору.

Із часів розпаду СРСР, а особливо з приходом до влади в рф представників імперських силових структур, було обрано шлях авторитарного розвитку та відновлення 300-літньої імперії, яка, починаючи з другого десятиліття XXI століття, поступово трансформується в тоталітарне суспільство зі специфічними елементами націонал-фашизму (в сучасній політології його позначають неологізмами «рашизм» або «шизофашизм»). Щодо так званого близького зарубіжжя з початку століття формується нова доктрина обмеженого суверенітету [1; 5]. Складником практичної реалізації цієї доктрини стало формування неоімперської стратегії росії.

Напередодні повномасштабного російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, яке стало кульмінацією в імплементації неоімперської стратегії росії, попереднім її проявом були драматичні січневі події в Казахстані. Розгортання Різдвяної ночі 2022 року військової операції «колективних миротворчих» сил ОДКБ (фактично односторонніх російських) в Казахстані знаменувало перший випадок в історії створеної росією організації колективної безпеки у складі своїх найближчих партнерів і сателітів, коли вона втручається у внутрішній конфлікт еліт в одній із країн-членів. Таке втручання може загрожувати переростанню конфлікту в міжнародний російсько-казахський за участю військових контингентів інших країн ОДКБ. Таку небезпеку може спричинити насамперед тотальна незгода з будь-яким зовнішнім втручанням більшості політичних сил та населення Казахстану. Тут також важливо згадати, до чого призводили попередні за останні понад 30 років випадки розгортання російських «миротворців» на так званому пострадянському просторі. Це призводило до «заморожування» конфліктів, на розв'язання яких ці операції нібито й були спрямовані, «миротворці» залишалися в країнах розгортання на тривалий, невизначений час, що неминуче послаблювало суверенітет та внутрішні інтеграційні процеси країн-реципієнтів, затягувало конфлікти, а також зміцнювало залежність цих країн від росії.

Феномен «російських миротворців» є фундаментальним елементом неоімперської стратегії росії для відновлення та зміцнення свого військово-політичного впливу на пострадянському просторі. Конфлікти на цьому просторі мають чимало спільних рис, серед яких головним є очевидний дестабілізаційний російський чинник, хоча кожний має і свої відмінності та особливості. Докладний аналіз та адекватне усвідомлення російської стратегії

встановлення неоімперського контролю над «ближнім зарубіжжям» за допомогою його дестабілізації, політичної та безпекової ерозії, обмеження суверенітету, силового нав'язування проросійської політики, а також належне врахування помилок тривалого Придністровського врегулювання повинне запобігти їхньому повторенню під час визначення подальшої політики України, Молдови, Грузії та Азербайджану з повернення окупованих росією та її проксісилами міжнародно визнаних суверенних територій, а також у разі будь-яких інших можливих конфліктів за активною участю росії.

Не всі описані компоненти зазначеної неоімперської стратегії однаково знаходять своє чітке відображення в усіх конфліктах пострадянського простору, проте вони в тій чи тій формі спостерігаються в політиці росії щодо Придністров'я, тимчасово окупованих територій України, а також в інших конфліктах пострадянського простору.

Придністровські аналогії та російсько-українська війна. Гаряча фаза Придністровського конфлікту припала на березень — липень 1992 року, коли за активною участю 14-ї армії рф відбувалися бойові дії з жертвами серед військових та мирного населення. Аналогічну експансіоністську тактику росія сповідує з 2014 року і в окупованих частинах Донеччини й Луганщини та з весни 2022 року на інших тимчасово окупованих українських територіях. У примусовому порядку роздавали російські паспорти, репресували та знищували українське населення, незгодне з російською окупацією, що є спробою легітимізації окупаційної влади та посилення російської присутності насильницькими методами. Проводили нелегітимні так звані референдуми. Така тактика є елементом гібридної війни, продовженням в інший спосіб агресії проти країн пострадянського простору.

Попри значні фінансові та економічні зусилля ЄС Придністров'я все ще не стає ближчим до Європи, а більш успішною виявляється пропагандистська кампанія рф. Це той випадок, коли безальтернативний телевізор перемагає холодильник. Зазначене є наочним прикладом для України в її зусиллях з деокупації та реінтеграції окупованих районів. Головного значення набуває формування ефективної інформаційно-роз'яснювальної політики як у Придністров'ї, так і на тимчасово окупованих територіях України, створення високопрофесійного альтернативного російськомовного телебачення та якісного конкурентного інформаційного продукту.

Після 2014 року росія продовжила розігрувати «Придністровську карту». Готувалася взаємодія цього утворення з так званими новоросійськими республіками України, зокрема з одеськими «новоросами» Бессарабської республіки, у спробах створення якої активну роль відігравали спецслужби «ПМР». Значне напруження залишається в регіоні й сьогодні, з огляду на все ще реальну загрозу морського десанту рф в Одеській області та Бессарабії [3; 5]. Олії до проросійського вогню очевидно додає і фактичне

олігархічне захоплення росією іншого автономного територіального утворення Молдови — Гагаузії.

Фактор «міжнародних миротворчих сил» за участю лише одного російського військового контингенту. Операція російських «миротворців» у Придністров'ї від початку стала чинником консервування конфлікту та збереження загрози миру й безпеці в регіоні, оскільки симпатії «миротворців» до окупаційного режиму в Тирасполі були очевидні. Така практика складалася й в інших випадках заморожених конфліктів на пострадянському просторі, коли приймали рішення про створення колективних «миротворчих» сил з російським контингентом (Нагірний Карабах, Абхазія, Південна Осетія). Росія не дозволяла забезпечувати належну збалансованість та безсторонність і обмежувалася лише власним «миротворчим» контингентом, що ставало чи не головним чинником на заваді справедливого розв'язання конфліктів, призводило до їхнього заморожування.

Негативні приклади заморожених конфліктів у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії, де ухвалювали рішення про «багатосторонні» миротворчі сили, наочно показують, чого не треба робити під час розгортання колективних миротворчих сил. Цей досвід має бути обов'язково врахований у разі можливого ухвалення в майбутньому рішень про розгортання міжнародного миротворчого контингенту в будь-якому місці спровокованого росією конфлікту на пострадянському просторі. Центральній владі країн, у яких зовнішніми силами спровоковані «сепаратистські конфлікти», не можна погоджуватися на ведення прямих переговорів з окупаційною маріонетковою владою так званих сепаратистських районів. Переговори потрібно вести лише із самостійними зовнішніми гравцями, які цей конфлікт спровокували і здатні приймати власні рішення, тобто з федеральною владою російської федерації.

Не можна погоджуватися на розгортання односторонніх миротворчих сил. Вони мають складатися з представників нейтральних або якомога більшої кількості національних контингентів, що гарантуватиме безсторонність. «Миротворчі операції» в Абхазії, Південній Осетії, Нагірному Карабаху та Придністров'ї за участю лише військового контингенту рф є уособленням традиційного імперського поводження російської федерації щодо своїх сусідів, що проявляється у прямій військовій присутності в регіоні конфлікту та привласненні росією права формувати «миротворчий контингент».

Після 32 років безрезультатних зусиль «миротворчого» контингенту росії в Придністров'ї постають логічні й навіть риторичні запитання: «Чи не є цей довготривалий формат "каменем спотикання", що стоїть на заваді розв'язання конфлікту? Хіба не саме такий формат є чинником "заморожування" протистояння?».

У 1990-х конфлікти на пострадянському просторі, хоча й починалися під впливом росії, але розвивалися дещо спонтанно. З початку нульових років (з приходом до влади путіна) у рф сформовано концепцію використання російських «миротворців» для дестабілізації та тиску на сусідів. Стамбульська декларація ОБСЄ 1999 року стала своєрідним водорозділом, оскільки погодившись в ній на беззастережне виведення військ з території Молдови і Грузії, пізніше росія категорично заперечувала таку можливість.

Наведений аналіз та аргументацію необхідно враховувати в усіх конфліктах пострадянського простору, тих, що тривають нині, та майбутніх, серед яких конфлікт, що може розгорнутися в Казахстані навколо північних і західних регіонів країни, щодо яких окремі російські політики вже певний час висловлюють відверті зазіхання. Втручання у внутрішньополітичні процеси в Казахстані «колективних миротворчих сил» ОДКБ під проводом росії може загрожувати переростанню внутрішнього конфлікту в конфлікт міжнародний, враховуючи незгоду із цією операцією переважної більшості політичних сил та населення Казахстану. Всі попередні за останні 32 роки випадки розгортання російських «миротворців» на «пострадянському просторі» призводили до «заморожування» конфліктів, на улагодження яких ці операції нібито й були спрямовані, при цьому «миротворці» залишалися в країнах розгортання на тривалий час. Це послаблювало суверенітет та внутрішні інтеграційні процеси країн-реципієнтів, а також зміцнювало їхню залежність від росії. У випадку з Казахстаном російські «миротворці» досить швидко повернулися додому, «успішно виконавши поставлене перед ними завдання». За наявною інформацією, саме за наполяганням китайських товаришів російська армія змушена була так швидко ретируватися з Казахстану. Чи стали такі дії репетицією можливих майбутніх «миротворчих» акцій росії — можна лише здогадуватися. В усіх попередніх конфліктах на пострадянському просторі був очевидно присутній російський деструктивний чинник. Це також стосується й конфліктів у Киргизстані, Таджикистані та Узбекистані.

Підйом нового гегемона в Східній Азії. В сучасних геополітичних умовах продовжується процес політичного, економічного та військового зміцнення нового гегемона в Східній Азії — Китайської Народної Республіки, яка з початку XXI століття поступово набуває ознак впливової держави, співмірної з до останнього часу єдиним полюсом світової однополярної системи — США. Китай сьогодні відверто заявляє про свої претензії на широку присутність та контроль таких регіонів світу, як Південнокитайське море, Тайвань та Тайванська протока й навіть Африканський континент. Подальший підйом країни на фоні поступового зменшення впливу в цих регіонах США, а також провідних європейських країн може із часом призвести до формування «нової доктрини обмеженого суверенітету»,

пов'язаної з гегемоністськими зазіханнями Піднебесної. Вже сьогодні очевидно, що згадані амбіції нового гегемона можуть поширюватися далеко за межі Східноазійського регіону, сягати просторів Південної та Центральної Азії, а також Африканського континенту та росії, у разі її справжньої федералізації чи конфедералізації в результаті об'єктивних процесів можливої децентралізації рф. Китай також розглядає себе як лідера держав так званого Глобального Півдня, що є сьогодні певною альтернативою коаліції приблизно 60 країн «Рамштайн», які сьогодні беззастережно підтримують Україну в її протистоянні російському агресору, а також формуванню, за рішенням ювілейного Вашингтонського саміту НАТО (09–11 липня 2024 р. [6]), нового військового командування США у Вісбадені, яке американські високопосадовці називають «мостом до членства», що наддасть підтримку Україні в навчанні, координації, оснащенні, логістиці та розвитку військ.

Потреба у виникненні та можливому декларуванні подібної доктрини з боку Китаю ставатиме все більш очевидною відповідно до продовження військово-політичного та економічного зростання цієї країни, що неминуче супроводжуватиметься перетинанням та загостренням суперечностей національних інтересів США і КНР як двох великих держав та глобальних гравців світової шахівниці, насамперед у згаданих регіонах земної кулі.

1. *Лоссовський І.Є.* Зовнішньополітична стратегія Росії щодо країн пострадянського простору як реалізація нової доктрини обмеженого суверенітету // Стратегічна панорама. № 2. 2018. С. 19–30. URL: https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/view/79/81
2 *Кокошин А.* Реальный суверенитет в современной мирополитической системе. Москва: Европа, 2006. 175 с.; *Севрюков Д.* Суверенітет. Генеалогія ідеї в контексті політичної та правової історії. Київ: Талком, 2018. 234 с.
3. *Лоссовський І.Є.* Придністровське врегулювання: Внесок України та досвід для деокупації Донбасу // Стратегічна панорама. № 1–2. 2020. С. 48–64. URL: https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/view/113/113
4. Lossovskyi, I. (2020) 'Russia's strategy toward post-soviet states as implementation of the new doctrine of limited sovereignty (Putin Doctrine)', *Ukraine Analytica*, 4(22), pp. 8–17. Available at: https://ukraine-analytica.org/wp-content/uploads/Lossovskyi1-1.pdf
5. Kushnir, O. (2022) 'Russia's neo-imperial powerplay in Ukraine: The factors of identity and interests', *Forum for Ukrainian Studies,* 31 January. Available at: https://ukrainian-studies.ca/2022/01/31/russias-neo-imperial-power-play-in-ukraine-the-factors-of-identity-and-interests%EF%BF%BC/
6. «Надаємо "міст до членства» України в НАТО»: Білий дім про результати саміту у Вашингтоні // Радіо Свобода. 11 липня 2024 року. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/samit-nato-bilyy-dim-mist-do-chlenstva-dlya-ukrayiny/33030716.html

Ihor LOSSOVSKYI,
PhD in Physics and Mathematics,
Deputy Head of the State Service of Ukraine
for Ethnic Policy and Freedom of Conscience,
First-Class Minister Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine
Full Professor at the Department of International Affairs
of the National Aviation University

TWO CENTURIES OF THE CONCEPTUAL EVOLUTION OF THE MONROE DOCTRINE AND ITS POSSIBLE APPLICATION BY THE NEW ASIAN HEGEMON

Abstract. This paper analyses the two-hundred-year conceptual evolution of the Monroe Doctrine from the original American foreign policy doctrine aimed at ensuring its military, political, and economic dominance in the Western Hemisphere to the possible application of similar principles in Asia by the growing Asian giant — the People's Republic of China.

The author also examines the main provisions and practical consequences of the implementation of the modern foreign policy of the russian federation towards the countries of the post-Soviet space, primarily Ukraine, from the beginning of russia's armed aggression against Ukraine. Based on the analysis of fundamental internal military-political, legal and regulatory documents of the russian federation and public statements of the russian dictator, he concludes the formation of a foreign policy doctrine by the kremlin regime, which is the 'new doctrine of limited sovereignty'. Its fundamental element is the doctrine of 'limited sovereignty', which during the years of the inter-bloc confrontation of the Cold War was the main component of the so-called Brezhnev doctrine — the USSR's foreign policy framework regarding the countries of 'people's democracy'. The article analyses the prerequisites for its emergence and outlines the main provisions and characteristics of the putin doctrine as a 'new doctrine of limited sovereignty'.

An attempt is made to extrapolate the possible conceptual evolution of the concept of 'limited sovereignty' to the next historical period and another region of the planet — Asia — with the leading role in these processes of the new hegemon on the global chessboard — China.

Keywords: Monroe Doctrine, military-political aggression, Brezhnev Doctrine, putin's Doctrine, real sovereignty, limited sovereignty.

Вячеслав ЦІВАТИЙ,
кандидат історичних наук, доцент
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
заслужений працівник освіти України,
член правління Наукового товариства
історії дипломатії та міжнародних відносин

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МОДЕЛЕЙ ДИПЛОМАТІЇ XXI СТОЛІТТЯ

Анотація. В умовах трансформування системи міжнародних відносин XXI століття для кожної держави світу актуалізується питання концептів «стратегія», «стратегічне управління» та «стратегічне планування». У статті, зокрема, закцентовано на стратегічному плануванні у сфері міжнародних відносин та дипломатії. У цьому контексті розкрито інноваційні підходи до інституціонального розвитку моделей дипломатії та стратегічного планування, створення національної моделі стратегічних управління та планування; визначено види, принципи та особливості стратегій і стратегічного аналізу. Порушено питання модернізації системи стратегічного планування та впровадження нової освітньо-наукової моделі підготовки фахівців у сфері міжнародних відносин зі спеціалізацією «Стратегічне планування та управління у сфері практичної дипломатії».

Охарактеризовано короткострокове, середньострокове і довгострокове стратегічне планування, окреслено ситуаційну доречність їхнього застосування. Водночас показано впливи стратегічних комунікацій і планування на ухвалення рішень на політичному рівні й на тенденції щодо політичних процесів у міждержавних відносинах.

Ключові слова: теорія і практика дипломатії, стратегія, стратегічне управління, стратегічне планування, стратегічний аналіз, дипломатія, дипломатичне середовище, теорія міжнародних відносин, дипломатична система, система міжнародних відносин.

Актуальність теми. Трансформування системи міжнародних відносин XXI століття неминуче і першочергово актуалізувало питання інституціональної модернізації та оновлення інструментів стратегічного управління і системи стратегічного планування у сфері дипломатії. З урахуванням

практичного досвіду провідних держав світу в Україні інституціоналізується новий підхід до стратегічного планування та ефективної міждержавної взаємодії [1].

Постановка проблеми. Поліцентричність світового простору XXI сторіччя неодмінно зумовлює модифікацію та трансформацію моделей стратегічних управління й планування у сфері дипломатії. Держави модернізовують свої дипломатичні системи і моделі дипломатії.

Інноваційний підхід до стратегічного планування ставить високі професійні вимоги до кадрового потенціалу такого важливого напряму діяльності в дипломатії. Це обумовлено наявними перевагами цього формату діяльності як організаційно-інституціонального методу державного управління для всіх основних а́кторів міжнародних відносин політико-дипломатичного процесу (держав, міжнародних організацій та інституцій, неурядових громадських організацій, відомств закордонних справ держав тощо).

Переваги і позитивні тенденції полягають у тому, що: по-перше, зростає практична обґрунтованість політико-дипломатичних та організаційних заходів; по-друге, підвищується ефективність ухвалення управлінських рішень у сфері дипломатії та зовнішньої політики; по-третє, увагу закцентовано на теоретико-методологічному обґрунтуванні стратегій держави у сфері дипломатії та зовнішньої політики.

Насамперед це такі чинники, як практична доцільність і наукова обґрунтованість; розширення кола учасників стратегічно-планувального процесу; зростання можливості найповніше брати до уваги потреби і національні інтереси а́кторів міжнародних відносин; прозорість планувального процесу для всіх а́кторів міжнародних відносин; створення реальних умов як для досягнення спільних цілей, так і для спрямування об'єднаних зусиль на розв'язання нагальних зовнішньополітичних потреб або стабілізацію ситуації у сфері міждержавних відносин та практичної дипломатії; повніше використання потенціалу дипломатії регіонів і транскордонної співпраці для активізації політико-дипломатичного діалогу в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття.

Об'єкт дослідження — система державного управління, а також особливості стратегічних управління та планування в умовах глобалізованого світоустрою XXI століття.

Предмет дослідження — моделі, види, механізми, інструменти та форми розвитку стратегічного планування у сфері дипломатії та зовнішньополітичних пріоритетів держави, зокрема дипломатичні практики провідних країн світу та України в ретроспективі, сьогоденні та перспективі.

Мета та завдання. Мета — дослідити теоретичні та практичні аспекти стратегічного планування у сфері дипломатії в умовах глобалізаційних

змін сучасного світоустрою. Завдання: 1) вивчити сутність і переваги стратегічного планування в дипломатичних практиках держав за глобалізації; 2) з'ясувати можливість запровадження модернізованої моделі стратегічного планування щодо сучасної моделі дипломатії України в нових політико-інституціональних умовах; 3) визначити позитивні практичні здобутки дипломатії провідних країн світу для впровадження в Україні, зокрема у сфері стратегічних управління та планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основний категоріально-понятійний апарат і пріоритетні аспекти практичної дипломатії, пов'язані з формуванням моделей та інститутів дипломатії, відображено в наукових публікаціях українських і закордонних дослідників. Спеціального ж компаративного дослідження національної специфіки дипломатичних систем та інструментарію практичної дипломатії держав немає. Автор продовжує свої дослідження в цій публікації [2].

Габріель Афемей, Олександр Балануца, Володимир Бугров, Борис Гуменюк, Леван Джакелія, Анатолій Зленко, Микола Капітоненко, Віктор Константинов, Валерій Копійка, Сергій Корсунський, Юрій Кочубей, Павло Кривонос, Андрій Кудряченко, Микола Кулінич, Віталій Макар, Володимир Манжола, Віктор Матвієнко, Ірина Матяш, Олег Машевський, Володимир Огризко, Роман Петюр, Юлія Подрєз, Ксенія Смирнова, Валентина Теоса, Ігор Тодоров, Сергій Толстов, Микола Трофименко, Сергій Троян, Ігор Турянський, Геннадій Удовенко, Володимир Хандогій, Інна Хоменська, Валерій Цибух, Наталія Яковенко та інші присвятили наукові розвідки окремим аспектам практичної дипломатії, акцентуючи на досвіді як іноземних держав, так і України. Стан наукового розроблення цієї політико-дипломатичної, інформаційно-аналітичної та стратегічно-управлінської проблематики потребує інституціонального розвитку, системного підходу та комплексного дослідження. Спеціальних фундаментальних розробок зазначеної тематики немає. Для її вивчення слід використовувати нові методики пізнання, однією з яких є теорія інститутів та інституціональних змін Дугласа Норта, а також модернізації у сфері зовнішньої політики, дипломатії, стратегічного управління, стратегічної розвідки та стратегічного планування.

Методологічне забезпечення становлять принципи діалектичного методу пізнання. Принцип історизму застосовано для висвітлення минулого в історичному контексті, інституціоналізації та формування конструктивних моделей дипломатії й дипломатичної системи в історії провідних держав світу XVI–XX століть і перспектив інституціональних процесів стратегічних управління та планування у царині дипломатії, що мають трансформаційний потенціал загальносвітового розвитку в умовах глобалізаційних процесів XXI століття. Використано загальнонаукові

методи дослідження: індукції, дедукції, аналізу, синтезу, пояснення, узагальнення, абстрагування, а також методи історичного дослідження — історико-типологічний, історико-порівняльний, інституціонального та стратегічного аналізу, системного й компаративного аналізу, політичного моделювання та стратегічного прогнозування.

Виклад основного матеріалу. У сучасному науковому дискурсі є концепти «стратегічне планування», «стратегічне управління», «стратегія» та «державне управління». Вони вимушено, а іноді й закономірно адаптуються до поліцентричності світоустрою та актуалізації взаємодії міжнародних а́кторів і центрів політико-дипломатичної сили світового та регіонального рівнів. Стратегії держави мають комунікаційну впливовість та інституціональну вагу в житті окремого та колективного індивідуума в системах міжнародних відносин, політико-дипломатичних координат світу, у форматі взаємодії регіональних центрів сили [3].

Сьогодні глобалізаційні зміни зумовлюють трансформування моделей дипломатії та дипломатичних систем держав: суттєво видозмінюються функції, що реалізуються під час стратегічного планування у сфері дипломатії та окремих алгоритмів планувального процесу, фактично зазнає змін сама роль планування в системі державного управління. Стратегічне планування починає виконувати стабілізаційну функцію — стає інструментом підвищення конкурентоспроможності а́кторів міжнародних відносин, засобом їхнього інституціонального єднання навколо інноваційних дипломатичних підходів, політико-дипломатичних цінностей і довгострокових пріоритетів. Така модернізація стратегічної планувальної діяльності обумовлена намаганнями а́кторів міжнародних відносин віднайти дієві інструменти, які б давали можливість знайти відповіді на нові виклики і загрози для міжнародної спільноти в умовах сучасного глобалізованого світу (політичні, дипломатичні, технологічні, міжкультурні, соціокультурні, екологічні та інші) [4].

Інноваційним виміром глобалізації нині є й інституціональний розвиток цифрової дипломатії та інформаційного суспільства. Такі обставини і ставлять перед управлінцями нові завдання, і формують нові види та інновації управлінської діяльності щодо стратегічного планування (цифровізація інституцій; технології штучного інтелекту (ШІ); кібербезпека; кадровий потенціал тощо) [5].

Стратегічне планування у сфері дипломатії — це системна технологія обґрунтування та ухвалення найважливіших рішень щодо практичної дипломатії та зовнішньої політики держави, визначення бажаного майбутнього стану міждержавних відносин і способів його досягнення, що базуються на стратегічному аналізі зовнішньополітичних доктрин інших країн і внутрішнього потенціалу власної держави. Воно також полягає у

формуванні узгоджених дій з іншими а́кторами міжнародних відносин, на реалізації яких сконцентровані зусилля, ресурси основних суб'єктів міжнародних відносин, задіяних у стратегічних завданнях [2; 6].

Стратегічне планування у сфері дипломатії створює єдину систему довгострокових, середньострокових і короткострокових програм, проєктів, планів, концепцій і стратегій. Звичайно, що за такої умови змістовий акцент екстраполюється на національні моделі, довгострокові цілі, шляхи та інструменти їхнього досягнення [7].

Політико-дипломатичні проблеми і виклики інституціонально взаємопов'язані між собою, а це посилює необхідність застосування інтегрованого підходу до стратегічного планування у сфері дипломатії та реалізації підготовлених відповідних стратегічних видів документів. Стратегічне планування в загальній системі державного планування обов'язково інституціонально поєднується з просторовим та оперативним плануванням, системою моніторингу, системою індикаторів для моніторингу та підсумкового оцінювання щодо реалізації стратегічних документів (стратегії, концепції, стратегічного плану тощо) [7; 8].

Головне завдання стратегічного планування у сфері дипломатії полягає в забезпеченні інституціонального розвитку дипломатичної системи держави та її базових інституцій. А основними його принципами є: пріоритетне орієнтування визначених стратегічних завдань на захист національних інтересів держави, потреб та інтересів соціуму — консенсус щодо візії (довготермінової мети) розвитку та стратегічної моделі; неодмінне проведення комплексного стратегічного аналізу; цілісність, усебічність і толерантність; обов'язковість моніторингу та оцінювання; наявність лідерства та відповідальності; інституціональна розбудова наявних моделей, удосконалення механізмів і стратегій; активна й ефективна участь та взаємодія а́кторів міжнародних відносин; визначення провідної інституції та налаштованість інших стратегічних учасників дотримуватися зобов'язань; чітке дотримання ухвалених рішень і виконання стратегічних планів [9].

Стратегічні плани — це плани, які визначають головні цілі організації (інституції), стратегію придбання та використання ресурсів задля досягнення цих цілей. Короткострокові плани складають на період до одного року. Їх підрозділяють на поточні та оперативні і зазвичай не мають змінювати. Середньострокові стратегічні плани розробляють на строк від трьох до п'яти років, а довгострокові розраховані на перспективу — від п'яти до десяти років. Ці плани повинні виявляти зміни в зовнішньому середовищі організації та вчасно реагувати на них.

Сучасне змістовне наповнення концептів «стратегія» і «стратегічні алгоритми» передбачає: наявність чітко окреслених цілей стратегії, досягнення

яких є вирішальним для загального стратегічного результату держави; підтримку громадської ініціативи; концентрацію головних зусиль у потрібний час, з наявним кадровим потенціалом, та в потрібному місці; прогнозованість і передбачуваність такої гнучкості змодельованої поведінки, щоб досягнути визначеного результату за мінімального залучення ресурсів; скоординованість дій учасників і керівництво стратегічним проєктом; забезпечення гарантованих ресурсів і коректний порядок дій [9; 10].

Перехід до системи стратегічного планування сучасної якості у сфері дипломатії потребує зміни сутності планування — із засобу адміністративного тиску або впливу на інструмент науково обґрунтованих збалансованих рішень для досягнення цілей стратегічних документів (нормативно-правових актів) та інституціонально-просторового розвитку дипломатичних систем держав; посилення стратегічного характеру планування; демократизації процесу вироблення та прийняття програмних документів стратегічного рівня; чіткого дотримання ухвалених рішень; тісної співкоординації стратегічного, оперативного й інституціонально-просторового планування [10].

Аналіз закордонного досвіду стратегічного планування у сфері міжнародних відносин і дипломатії засвідчує практичне значення і сталий інтерес відповідних інституцій до цієї сфери практичної дипломатії. Адже успішний інституціональний розвиток конкурентоспроможної дипломатичної системи залежить від активної та дієвої участі держави в захисті своїх національних інтересів і наявного ефективного дипломатичного інструментарію, спроможності відповідних відомств, які забезпечують реалізацію зовнішньої політики через практичну дипломатію, визначати стратегічні напрями і завдання на короткострокову, середньострокову і далекострокову перспективи та створити дієвий механізм планування і стратегічного мислення співробітників МЗС.

Практика іноземних країн сьогодні демонструє нам тенденцію переходу від класичної стратегічної моделі до моделі / моделей із превалюванням у них стратегічного планування кластерного типу (регіонального, галузевого, інституціонального або особливого) в організації виробничої діяльності та практичної дипломатії, що забезпечують досягнення цілей зовнішньої політики держави і складний комплексний підхід до загальнодержавної системи стратегічних управління та планування у сфері дипломатії [11].

Аналіз створення кластерних ініціатив, насамперед регіонального типу, які інституціоналізували та реалізують сьогодні у форматі стратегій, демонструє оптимізацію дипломатичного інструментарію держав регіону та їхній високий рівень конкурентоспроможності й управління національною дипломатичною системою в умовах політико-дипломатичної невизначеності або різких кризових змін.

Доцільно впроваджувати практичні здобутки партнерських закордонних інституцій в Україні та стежити за іноземними процесами і досягненнями, зокрема і на основі кластерного підходу. Сьогодні слід використовувати ситуаційне управління — стратегії управління та моделі стратегічного планування в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття. Для України значний інтерес становлять моделі ситуаційного управління та стратегічного планування у сфері дипломатії таких держав світу, як Велика Британія, Канада, Південна Корея, Польща, США, Франція, Японія [6; 7; 9; 10; 11]. Головний алгоритм цих моделей — це вміння швидко й адекватно реагувати на нові виклики і загрози у сфері практичної дипломатії, виявляти за допомогою стратегічної розвідки ситуаційні зміни в дипломатичних системах і здатність держави відповідати на зміну зовнішньополітичних доктрин та політико-дипломатичні особливості в міждержавних відносинах, дипломатичному протоколі та етикеті міжнародної ввічливості [12].

Модернізація дипломатичної системи сучасної держави передбачає такі цілі та пріоритети: забезпечувати дієвість ефективної системи стратегічного планування у сфері дипломатії; підвищувати конкурентоспроможність зовнішньої політики держави; проводити структурні реформи у сфері дипломатії; розробляти інноваційні проєкти; розвивати нові напрями галузевої дипломатії; стимулювати розвиток регіональної дипломатії через систему транскордонної взаємодії тощо [13].

Державна політика у сфері стратегічного планування дипломатії використовує різні інструменти і може діяти у таких формах: конкретної політики з чітко окресленою стратегією інституціонального розвитку дипломатії та відповідним розподілом бюджетних ресурсів; політики, яка фокусує увагу на певних аспектах стратегічного розвитку окремих галузей дипломатії; зовнішньої політики і дипломатії як складових частин інших стратегічних підходів до соціогуманітарного та соціально-економічного розвитку держави. Стратегічне планування і стратегічне управління відіграють роль стійкого індикатора в системі взаємопов'язаних організаційних одиниць. Ефект кластера у стратегічному плануванні та практичній реалізації визначених завдань у сфері дипломатії є фактично результатом інституціональної взаємодії та активного використання потенціалу партнерів через поєднання співпраці та змагальної конкуренції, які створюють по факту синергію [14].

Стратегічне планування є вагомою і найбільш динамічною функцією управління в дипломатії. Своєчасне, професійне та якісне стратегічне планування є гарантією досягнення поставлених цілей як для МЗС, так і для забезпечення ефективності механізму діяльності дипломатичної системи загалом. Стратегічне планування у сфері дипломатії фактично групує такі види управлінської діяльності, як визначення стратегічних цілей

інституції в заявленій стратегії; прогнозування та оцінка ресурсного потенціалу; комунікативна адаптація і до зовнішнього, і до внутрішнього дипломатичного середовища; інституціональна координація між учасниками та інші [14; 15].

Підсумком стратегічного планування у сфері дипломатії є відповідний документ (короткостроковий, середньостроковий або довгостроковий), який за своєю класифікацією та визначеними цілями є державно-управлінським рішенням і науковим напрямом реалізації стратегічних завдань, стратегії та політики відповідної інституції державного управління (у сфері дипломатії — Міністерства закордонних справ) [1; 2; 16].

Результатом стратегічного планування є розроблена стратегія і план, які реалізовують у процесі стратегічного управління [17]. Підкреслимо, що стратегічне прогнозування є одним із базових алгоритмів стратегічного планування, під час якого на основі передбачення стану та динаміки змін зовнішнього дипломатичного середовища в майбутньому визначають найефективніші напрями, форми та методи зовнішньої політики і складають перелік дієвого дипломатичного інструментарію [18].

Стратегічне планування у сфері дипломатії — це практико-орієнтований процес постановки стратегічних цілей і розробки плану їхнього досягнення на основі обраної для сфери практичної дипломатії стратегії. Основними його алгоритмами є: 1) системний аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища; 2) встановлення стратегічних цілей та орієнтирів; 3) визначення стратегії їх досягнення; 4) розробка стратегічного плану їхнього втілення. Останній як результат стратегічного планування визначає головні завдання, кроки та ресурси, необхідні для досягнення стратегічних цілей, із вказівкою на виконавців і терміни [16; 19].

Зазначимо, що з погляду державного управління та сталого розвитку дипломатичної системи держави стратегічне планування — це систематичний процес, за допомогою якого органи державної влади та інші інституції планують як стратегічні пріоритети і напрями свого зростання, так і конкретні шляхи та методи їхньої реалізації. Стратегічне планування і стратегічне прогнозування є важливими інструментами управління сталим розвитком регіонів, які допомагають встановлювати основні цілі та пріоритетні напрями регіонального поступу, дотримуватися пропорційності у процвітанні різних сфер регіону та забезпечувати взаємодію різних сфер діяльності (органів управління, бізнесу, культури, науки та освіти) і галузей для розквіту регіону за максимального використання наявного в нього потенціалу.

Широке запровадження стратегічного планування в практику дипломатичних інституцій розвиває стратегічне мислення управлінців. Слід враховувати, що без зміни традиційної ментальності державних службовців і дипломатів радикальні реформи неможливі. Стратегія повинна бути

реактивною, тобто допомагати інституціям у сфері дипломатії адаптовувати її до зовнішніх змін. Вона має бути й проактивною — спрямовувати дії дипломатів у потрібне русло з найбільшим ефективним результатом.

Стратегічне управління змістовно та інституціонально пов'язане з плануванням. У системі стратегічного планування доцільно послуговуватися методами екстраполяції. Важливе місце тут відводиться аналізу перспектив інституціонального розвитку моделей дипломатії, завданням якого є встановити нові виклики, загрози, небезпеки, можливості, а також окремі надзвичайні і кризові ситуації, які здатні змінити наявні тенденції та перспективи подальшого розвитку дипломатичної системи. Цей аналіз доповнює аналізування позицій у міждержавних відносинах і конкурентній боротьбі, транскордонному співробітництві та особливій моделі дипломатії регіонів в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття [20].

У сфері дипломатії стратегічне планування має ґрунтуватися на принципах сталого розвитку дипломатичних систем та спеціальних принципах, зокрема альтернативності, ефективності, компетентності, комплексності, креативності, об'єктивності, правонаступності, пріоритетності, прогнозованості, прозорості, результативності, ситуаційності, толерантності, цілепокладанні.

Нині Міністерство закордонних справ України має практичний досвід діяльності у своїй структурі, у певні періоди — відповідних структурних підрозділів зі стратегічного планування, як-от Директорат стратегічного планування, Політичний департамент тощо. Однак цьому досвіду необхідні модернізація та інституціональні зміни. В умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття МЗС України реалізує такі стратегії: Комунікаційна стратегія; Стратегія публічної дипломатії; Стратегія зовнішньополітичної діяльності України; Комунікаційна стратегія «Україна — держави Африки»; Комунікаційна стратегія «Україна — Латинська Америка» [1; 21].

Водночас освітній складник щодо формування професійних компетентностей дипломатів, зокрема вищих професійних рівнів, у сфері стратегічного планування потребує кардинальних змін. Доцільно на базі провідних закладів освіти проводити відповідні ділові і ролеві ігри, тренінги, семінари, круглі столи, розв'язувати ситуаційні завдання та вправи, викладати лекційні курси й освітні модулі (практико-орієнтовані семінари та практичні заняття). Під час організації та проведення занять обов'язково враховувати потреби цільової групи, яка підвищує кваліфікацію і формує нові професійні компетентності — вікові, ментальні, інституціональні, психологічні, соціокультурні, протокольно-етикетні та професійні особливості учасників. Зараз актуалізувалося питання модернізації системи стратегічного планування і впровадження нової освітньо-наукової моделі підготовки

фахівців у сфері міжнародних відносин зі спеціалізацією «Стратегічне планування та управління у сфері практичної дипломатії» [12; 22].

Висновки та перспективи досліджень. Стратегічні управління та планування сьогодні є обов'язковими складниками управлінської діяльності у сфері дипломатії. Стратегія — це найкращий із кількох планів, обраний для досягнення організаційних цілей і завдань. Ефективне стратегічне планування у сфері дипломатії забезпечує нині його фундаментальні принципи та моделі, варіативні розробки стратегій зовнішньої політики і моделей дипломатії, пропонує практичні ідеї та інструменти для інституцій стосовно складання дієвих стратегій.

Стратегічні прогнозування і розвідка є важливими алгоритмами стратегічного планування у сфері дипломатії. Прогнози, орієнтовані на стратегічне планування, необхідно розробляти як цілісну систему. Створення якісного прогнозу забезпечує на практиці підготовку та реалізацію ефективних документів стратегічного планування у сфері дипломатії. Прогнозування як основний інструмент формування стратегії є системним елементом у процесі державного стратегічного планування.

Подальші дослідження можуть стосуватися узагальнення досвіду практичної дипломатії провідних держав світу задля його впровадження в практику конструювання моделей дипломатії інших країн, зокрема й України. Дієва модель стратегічного планування у сфері дипломатії — це невіддільний складник національної безпеки держави мондіалізованого світоустрою: зброя м'якої та жорсткої (за особливих умов) сили дії.

1. *Ціватий В.* Дипломат і кризова дипломатія в умовах трансформації сучасної системи міжнародних відносин: теоретико-методологічний і практико-орієнтований дискурси // Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2024. С. 99–106.
2. *Ціватий В.* Системний аналіз і моделювання в дипломатичних, управлінських і соціально-економічних процесах: міждисциплінарний, інституціональний і теоретико-методологічний дискурси // Системний аналіз в управлінні: міжгалузеві дослідження: збірник наукових праць. Київ: Ореол-Сервіс, 2022. Вип. IV (4). С. 27–30.
3. Simerson, B. K. (2011) *Strategic planning: a practical guide to strategy formulation and execution.* London: Bloomsbury Academic.
4. Wittmann, R. and Reuter, M. (2008) *Strategic Planning: How to Deliver Maximum Value through Effective Business Strategy.* London: Kogan Page Publishers.
5. Wilson R. M. S. and Gilligan, C. (2005) *Strategic Marketing Management: Planning, Implementation and Control.* 3rd edn. Taylor & Francis.
6. Afemei, G. (2024) *Strategic Planning and Policy.* Toronto: Toronto Academic Press.
7. *Кусумано М.* Стратегії геніїв. П'ять найважливіших уроків від Білла Ґейтса, Енді Ґроува та Стіва Джобса / М. Кусумано, Д. Йоффі. Харків: КСД, 2017. 256 с.
8. *Коулман А.* Стратегії кризових комунікацій. Харків: Фабула, 2023. 200 с.
9. *Брайсон Дж.* Стратегічне планування для державних і неприбуткових організацій. Львів: Літопис, 2004. 352 с.
10. *Фрідман Л.* Стратегія: історія. Харків: Фоліо, 2024. 848 с.
11. *Гринів І.* Мистецтво стратегії. Харків: Фоліо, 2023. 256 с.

12. *Ціватий В.* Дипломатичний протокол і етикет міжнародної ввічливості в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття: теоретико-методологічний і практичний дискурси наукової та освітньої дипломатії // Сучасне суспільство. Колективна монографія. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. Розділ 3.12. С. 338–348.
13. Kerzner, H. (2002) *Strategic Planning for Project Management Using a Project Management Maturity Model.* New York: John Wiley and Sons.
14. Balzacq, T., Charillon, F. and Ramel, F. (2019) *Global Diplomacy: An Introduction to Theory and Practice.* Translated from the French by W. Snow. Cham: Springer Nature.
15. Hutchings, R. and Suri, J. (2020) *Modern Diplomacy in Practice.* Cham: Springer Nature.
16. Kapitonenko, M. (2022) *International Relations Theory.* London: Routledge.
17. Gilboa, E. (2023) *A Research Agenda for Public Diplomacy.* Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
18. Bjola, C. and Manor I. (2024) *The Oxford Handbook of Digital Diplomacy.* Oxford: Oxford University Press.
19. Faizullaev, A. (2022) *Diplomacy for Professionals and Everyone.* Leiden: Brill | Nijhoff.
20. *Пархомчук О.* Транскордонне співробітництво та міжнародні відносини в Європі / О. Пархомчук, О. Коппель // Науковий журнал «Політикус». Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, 2024. Випуск 2. С. 170–173.
21. Стратегії // Міністерство закордонних справ України. URL: https://mfa.gov.ua/pro-ministerstvo/strategiyi-mzs
22. *Ціватий В.* Стратегічне планування в дипломатії та регіональні особливості системного аналізу міжнародних відносин в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття: інституціональний і трансформаційний дискурси // Гуманітарний корпус. Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2024. Випуск 52. С. 38–43.

Viacheslav TSIVATYI,
PhD in History, Associate Professor
of the Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Merited Education Worker of Ukraine,
Member of Board of the Scientific Society
of History of Diplomacy and International Relations

STRATEGIC PLANNING AND INSTITUTIONAL DEVELOPMENT OF 21ST CENTURY DIPLOMACY MODELS

Abstract. As the 21st-century international relations system transforms, every state faces the critical concepts of 'strategy', 'strategic management', and 'strategic planning'.

This article places special emphasis on strategic planning within international relations and diplomacy. It underscores the necessity of strategic management and strategic planning as integral components of diplomatic administrative activities. In this context, the author explores innovative approaches to the institutional development of diplomatic and strategic planning models and creates a national strategic management and planning model. The article identifies the types, principles, and specific features of strategies and strategic analysis.

The author addresses the issue of modernising the strategic planning system and introduces a new educational and scientific model for training specialists in international relations with a specialisation in 'Strategic Planning and Management in Practical Diplomacy'.

The article characterises short-term, medium-term, and long-term strategic planning and determines the situational appropriateness of their application. It also illustrates the impact of strategic communications and strategic planning on decision-making at the political level and on trends in political processes within interstate relations. The conclusions state that an effective strategic planning model in diplomacy is an inseparable component of a nation's security in a globalised world order: a weapon of soft and, under special conditions, hard power.

Keywords: theory and practice of diplomacy, strategy, strategic management, strategic planning, strategic analysis, diplomacy, diplomatic environment, theory of international relations, diplomatic system, system of international relations.

Борис ГУМЕНЮК,
доктор історичних наук, професор,
Надзвичайний і Повноважний Посол,
ректор Дипломатичної академії України при МЗС України
(1996–2003, 2007–2012 рр.)

ІСТОРІЯ ОДНОГО ПРОЄКТУ. З НАГОДИ 30-РІЧЧЯ З ДНЯ ЗАСНУВАННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ АКАДЕМІЇ УКРАЇНИ ПРИ МЗС УКРАЇНИ

Як усе починалось. 30 травня 1995 року було видано Указ Президента України № 357/95 «Про підготовку спеціалістів для роботи у сфері міжнародних відносин». Пункт 3 цього Указу мав такий зміст: «Утворити при Міністерстві закордонних справ України Дипломатичну академію України». Далі йшлося: «Основним завданням Дипломатичної академії України є підготовка на базі вищої освіти та підвищення кваліфікації кадрів дипломатичних, консульських, зовнішньополітичних та інших представництв України за кордоном для роботи в міжнародних організаціях та в державних органах, що займаються питаннями зовнішніх зносин України, а також проведення науково-аналітичних досліджень в галузі міжнародних відносин».

Прошу звернути увагу на принципово важливий момент цього пункту — до обов'язків Академії як освітянського закладу ввійшла підготовка кадрів «на базі вищої освіти». Надалі це дуже знадобиться. Адже хто б міг тоді — 1995 року — подумати, що ця добромисна й абсолютно резонна частина Указу стане підставою для атаки на академію з боку одного з найвпливовіших українських органів контролю на замовлення осіб, яким академія муляла очі, була небажаним у своїй формі структурним підрозділом системи дипломатичної служби України? Цей момент важливий ще й тому, що в цитованому Указі Президента — в пунктах 1 та 2 — йшлося також про Інститут міжнародних відносин Київського

національного університету імені Тараса Шевченка, на який покладали обов'язок підготовки фахівців для роботи у сфері міжнародних відносин «на базі повної середньої освіти». Так компетентні творці цього Указу виділяли принципову відмінність між ІМВ та ДА, попри їхню загальну спорідненість, розділяли освітянські заклади за сферами відповідальності та наділяли кожний із них своєю специфікою в підготовці висококваліфікованих кадрів для дипломатичної служби України.

Отже, як усе починалось? Беру на себе сміливість зробити певне дослідження історії започаткування ДАУ при МЗС України, її розвитку, незаперечних здобутків у виконанні завдань, покладених на неї законодавцем, але й водночас невикористаних можливостей, припущених помилок, а також постійної боротьби й інтенсивних заходів зі збереження та зміцнення її авторитету в освітянсько-дипломатичному середовищі України.

Я не знаю іншого прикладу в сучасній історії України, коли народження нового освітнього закладу майже відразу утворило рясну купу явних і прихованих недоброзичливців, для яких вставляти палиці в колеса академії стало одним із найважливіших завдань. Не буду вдаватись у деталі аналізу мотивів такої поведінки. Якщо побіжно, це й чисто наше українське — заздрість та обурення, що в «сусіда грушка рясніша»; це, безумовно, і те, що на посаду ректора претендувало немало інших осіб і «проліт» декого з них залишив далеко небайдужим до діяльності ДА без них; це й нападки на академію з боку різних впливових осіб, коли ректор мав принципову позицію і не піддавався їхнім забаганкам, які суперечили Статуту академії. Звичайно, що моє дослідження суб'єктивне, навіть, визнаю, упереджене, як казав класик: «Я так бачу!», але в цій суб'єктивності, хоч як суперечливо це звучить, є зерна об'єктивності, зерна правдивої історії, незаперечних фактів, і оперування ними дає мені моральне право на цю працю…

Кінець 1994 року був для мене незабутнім, вдалим і щасливим. 29 грудня я захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук і перейшов у новий 1995 рік із багатьма творчими планами й задумами. Але новий рік приніс мені ще один щедрий подарунок. У січні 1995-го мене призначили завідувачем кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка — рідного інституту рідного університету, адже моє життя пов'язане з ним з 1971 року. Вступив на відновлений факультет міжнародних відносин та міжнародного права, закінчив, відповідно, 1976 року з відзнакою, вступив до аспірантури, вчасно захистився, перейшов на викладацьку роботу на кафедрі історії та права країн Азії, Африки та Латинської Америки. Наполегливо

працюючи, я пожинав плоди кар'єрного зростання — доцент, заступник декана факультету МВ та МП, з переходом факультету на вищий рівень — ІМВ — заступник директора й, нарешті, доктор історичних наук, завідувач кафедри, професор у 42 роки. Про що ще можна було мріяти? Можливо, я помиляюсь, але для мене, коли я на практиці зіштовхнувся з дипломатичною службою, це було те саме, коли дипломату присвоювали ранг Надзвичайного та Повноважного Посла і в цій іпостасі відправляли за кордон. Як я зазначив, все дуже суб'єктивно. Проте здобуття наукового ступеня доктора наук — копітка робота в архівах, виступи на наукових конференціях, видання статей і монографій — вимагає не меншої зосередженості та концентрації, зусиль, ніж отримання найвищого дипломатичного рангу.

Новий 1995 рік готував для мене ще один сюрприз, який розділив моє життя та професійну діяльність навпіл і відкрив для мене нову, багату на виклики, сподівані та несподівані повороти, але дуже цікаву та привабливу діяльність.

Після зимової сесії розпочався другий семестр 1994/1995 н. р. Це був лютий, я щодня ходив на роботу, контролював і здійснював виконання Плану роботи кафедри до кінця навчального року. Все йшло розмірено, чітко, без зривів, як механізм швейцарського годинника. Раптом пролунав телефонний дзвінок. Класичний телефонний дзвінок класичного телефонного апарату, тоді мобільні практично не були поширені. Я взяв слухавку.

«Борисе! Привіт. Це Володимир Хандогій. Слухай, я чого турбую? Якщо будеш проїжджати повз МЗС (воно вже тоді розміщувалося на Михайлівській площі. — *Авт.*), заскоч. Є розмова». Я відповів: «Добре. Якось заскочу». Для довідки. Я з Володимиром Хандогієм — одним із найпотужніших та найавторитетніших сучасних українських дипломатів, фактично Міністром закордонних справ України протягом тривалого часу (в.о. міністра), Надзвичайним і Повноважним Послом України в багатьох стратегічно важливих для нашої держави країнах, главою Представництва України при ООН — познайомився й потоваришував ще зі студентських років на факультеті МВ та МП. А особливо нас об'єднало спільне проживання в студентських гуртожитках на колишній вулиці Ломоносова. Так що наші взаємини на рівні «Боря — Володя» були не штучними, а мали «глибоке історичне коріння». Поклавши слухавку, я спохопився й замислився: «А чому — "якось заскочу"?». Знаючи Володимира й ту високу посаду, яку він обіймав в МЗС після повернення із Нью-Йорка, — директор Департаменту міжнародних організацій, я усвідомив, що, щоб просто потеревенити, він мене турбувати не буде. Стало цікаво. Я перетелефонував йому й запитав: «Якщо я заскочу сьогодні?

Через години дві? Зможеш прийняти?». Відповідь була короткою: «Отож. А то — "якось заскочу". Несерйозно, друже».

Коли за кілька годин я з'явився в його кабінеті, він мене поінформував ось про що. Виявилось, що в міністра Геннадія Йосиповича Удовенка давно визрівала ідея створити власну українську дипломатичну академію і він навіть нещодавно озвучив цей намір, виступаючи в сесійній залі Верховної Ради України. Переважна більшість депутатів схвалила ініціативу міністра, і тепер її потрібно було втілити. Тож у масштабах міністерства реалізацію цього завдання Г.Й. Удовенко передоручив директору Департаменту міжнародних організацій Володимиру Хандогію. Ось чому Володимир Дмитрович сказав мені, щоб я заскочив. «Я знаю тебе багато років, починаючи з 1971-го. Ти все своє студентське, аспірантське, викладацьке життя на факультеті МВ та МП. Завжди був серед перших. Як студент — ленінський стипендіат, відмінник навчання — вдало захистив дисертації, працював на адміністративних посадах. Добре знаєш навчальний процес, його суть, вимоги і стандарти щодо підготовки фахівців-міжнародників. Нам потрібен, щоб запустити проєкт під назвою "Дипломатична академія" в дію, вправний менеджер освітянського процесу, який знає досконало цю матерію. Ну і, звичайно, необхідні організаторські здібності. Пам'ятаю, ти завжди був комсоргом свого курсу, першим студдеканом на факультеті МВ та МП. Що ти думаєш про посаду ректора майбутньої академії?» — розпочав Володимир нашу розмову. Я нічого не відповів. «Послухай, — продовжив він, — твоє завдання — організувати навчальний процес, підібрати відповідний професорсько-викладацький склад. Ти на цьому розумієшся». Я ще раз промовчав. Усвідомлюючи мою розгубленість, товариш додав: «Решта — це наша відповідальність. МЗС зробить усе необхідне в царині матеріально-технічного, фінансового, адміністративного забезпечення, щоб проєкт здійснився». Для мене ця пропозиція стала трошки зрозумілішою і, відповідно, цікавою. «Окей, — сказав я, — спробуймо, але за умови, що ви (я мав на увазі міністра та В.Д. Хандогія, якого незабаром призначили заступником міністра. — *Авт.*) будете допомагати. Адже ти розумієш, — продовжив я, — на що ми замахуємось?! На створення академії, дипломатичної академії! І здійснити цей задум без підтримки не лише МЗС, а й усього державного механізму буде дуже важко». Але в тій частині, яку доручали мені, я взяв на себе відповідальність, тому що знав, як треба вчитися і як треба навчати, щоб бути висококваліфікованим фахівцем-міжнародником. Просто чогось іншого я не вмів робити. Щоправда, в трудовій книжці є запис, що в період 1970–1971 років я працював на машинобудівному заводі в місті Могилеві-Подільському й отримав спеціальність «модельника-червонодеревця 1-го розряду». Далі й до 1996 року — університетське

середовище й відповідні науково-освітянські сфери, в яких я постійно зростав: міжнародні відносини, міжнародне право, міжнародні економічні відносини, міжнародна інформація.

Загалом Геннадій Йосипович, як скоро з'ясувалося, схвалив пропозицію В. Хандогія щодо моєї кандидатури на призначення ректором ДАУ при МЗС України. Але до самого призначення ще був майже рік. На тому етапі мені доручили разом із відповідальними працівниками МЗС України, насамперед Миколою Шевчуком, начальником відділу підготовки кадрів і планування управління кадрів, з юридичною та фінансово-економічною службами міністерства (очолював весь цей процес заступник міністра В.Д. Хандогій) розпочати роботу над створенням засадничих документів Дипломатичної академії. Йшлося передусім про такі фундаментальні організаційно-правові підвалини, як Положення про Дипломатичну академію, загальну структуру, Положення про Наглядову раду Дипломатичної академії, визначення основних кандидатур професорсько-викладацького й адміністративного складу академії, розробку функціональних обов'язків її працівників, підготовку проєктів документів для проведення ліцензування та акредитації. Робота закипіла. Розпорядженням міністра мені було відведено кабінет № 242 на другому поверсі міністерства, де іноді до пізньої ночі ми з колегами працювали над цими документами. Крім вищезгаданого Миколи Шевчука в тому кабінеті часто бували керівники причетних до створення майбутньої академії підрозділів міністерства О.Ф. Моцик, Є.Г. Свинарчук, П.П. Андрієнко, І.В. Луговська, майбутній перший проректор, кандидат юридичних наук, доцент М.І. Неліп. З усіма новими напрацюваннями я згодом піднімався на п'ятий поверх до В.Д. Хандогія, де ми остаточно формулювали ті чи ті положення. Це була надзвичайно і цікава, і відповідальна робота. Розв'язували критично важливі питання, шукали, як правильно вмонтувати майбутній освітянський заклад у систему МЗС, дискутували щодо приставки «при» — тобто ДАУ при МЗС чи ДАУ МЗС? Це мало принципове значення, адже варіант «ДАУ МЗС» тягнув за собою вагомі соціально-правові, статусні наслідки для працівників академії, насамперед її керівного складу. Такі дискусії не минали безслідно й не обмежувалися лише стінами МЗС. Наприклад, варіант ДАУ МЗС України без «при» після відповідного погодження дійшов нагору до Кабінету Міністрів. На ім'я Президента Леоніда Кучми було підготовлено й направлено листа з додатком до Постанови КМ України (проєкт) «Перелік штатних посад та персональних звань професорсько-викладацького складу профілюючих кафедр Дипломатичної академії, що приписуються до дипломатичних рангів» за підписом Прем'єр-міністра України Євгена Марчука (16 травня 1996 р.).

МІНІСТЕРСТВО
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ
УКРАЇНИ

MINISTRY
OF FOREIGN AFFAIRS
OF UKRAINE

252018. м.Київ
Михайлівська площа. 1

Fax: 7(044)226 31 69
Phone: 7(044)226 33 79
Telex: 131373 Rubin

252018
Mykhaylivska sqr., 1
Kyiv. Ukraine

16 05. 96 № 6/21-13

На №_____від_____

Прем"єр-Міністру України

Є.К.Марчуку

Шановний Євгене Кириловичу !

Відповідно до Указу Президента України від 30 травня 1995 року "Про підготовку спеціалістів для роботи у сфері міжнародних відносин" (397/95) та п.3 Указу Президента України від 19 жовтня 1995 року (980/95) надсилаємо на розгляд Кабінету Міністрів України пояснювальну записку щодо створення Дипломатичної академії України та узгоджені проекти Положення про Дипломатичну академію України при Міністерстві закордонних справ України, її загальної структури, Постанови Кабінету Міністрів України про їх затвердження.

Додаток:

1. Пояснювальна записка щодо створення Дипломатичної академії України.
2. Проект Постанови Кабінету Міністрів України "Про Дипломатичну Академію України при Міністерстві закордонних справ України".
3. Проект Положення про Дипломатичну академію України при Міністерстві закордонних справ України.
4. Проект загальної структури Дипломатичної академії України .

З повагою,

Міністр Г.Й.Удовенко

8125/23

До № 010/11958-01 від 16.05.96

ПРЕЗИДЕНТ
УКРАЇНИ

МАРЧУКУ Є.К.
УДОВЕНКУ Г.Й.

Згоден. Прошу прийняти необхідні рішення.

Л.КУЧМА

" 24 " травня 1996 року

22/23994
22 05 96

Резолюція президента була лаконічною: «Марчуку Є.К., Удовенку Г.Й. Згоден. Прошу прийняти необхідні рішення» (20 травня 1996 р.) Цей документ передбачав такий склад: «Надзвичайний і Повноважний Посол України — ректор академії, Надзвичайний і Повноважний Посланник України першого класу — проректор, який має вчене звання професора і вчений ступінь доктора наук; Надзвичайний та Повноважний Посланник України другого класу — проректор, який має вчене звання професора й не має вченого ступеня доктора наук; декан, який має вчене звання професора і вчений ступінь доктора наук; завідувач кафедри, який має вчене звання професора і вчений ступінь доктора наук; радник першого класу — проректор, який має вчене звання доцента або вчений ступінь кандидата наук; декан, який має звання професора й не має вченого ступеня доктора наук; завідувач кафедри, який має вчене звання професора й не має вчений ступінь доктора наук; радник другого класу — професор, який не має вченого ступеня доктора наук; перший секретар першого класу — доцент, який має вчений ступінь кандидата наук; перший секретар другого класу — доцент, який не має вченого ступеня кандидата наук; другий секретар першого класу — старший викладач, який має вчений ступінь кандидата наук; другий секретар другого класу — старший викладач, який не має вченого ступеня кандидата наук; третій секретар — викладач, асистент, який має вчений ступінь кандидата наук; аташе — викладач, асистент, який не має вченого ступеня кандидата наук».

Додаток
до Постанови КМ України
від ___ 1996 р. №

ПЕРЕЛІК
штатних посад та персональних звань професорсько-викладацького складу профілюючих кафедр Дипломатичної академії України при МЗС України, що прирівнюються до дипломатичних рангів

Надзвичайний і Повноважний Посол України	-	ректор Академії
Надзвичайний і Повноважний Посланник України 1 класу	-	проректор, який має вчене звання професора і вчений ступінь доктора наук
Надзвичайний і Повноважний Посланник України 2 класу	-	проректор, який має вчене звання професора і не має вченого ступеня доктора наук
	-	декан, який має вчене звання професора і вчений ступінь доктора наук
	-	завідуючий кафедрою, який має вчене звання професора і вчений ступінь доктора наук
Радник 1 класу	-	проректор, який має вчене звання доцента або вчений ступінь кандидата наук
	-	декан, який має вчене звання професора і не має вченого ступеня доктора наук
	-	завідуючий кафедрою, який має вчене звання професора і не має вченого ступеня доктора наук
	-	професор, який має вчений ступінь доктора наук
Радник 2 класу	-	професор, який не має вченого ступеня доктора наук
1 секретар 1 класу	-	доцент, який має вчену ступінь кандидата наук
1 секретар 2 класу	-	доцент, який не має вченого ступеня кандидата наук
2 секретар 1 класу	-	старший викладач, який має вчену ступінь кандидата наук
2 секретар 2 класу	-	старший викладач, який не має вченого ступеня кандидата наук
3 секретар	-	викладач, асистент, який має вчену ступінь кандидата наук
Аташе	-	викладач, асистент, який не має вченого ступеня кандидата наук

dmo

24.05.96.

Я так детально розглядаю один з багатьох десятків варіантів засадничих документів, щоб показати на якому високому, власне кажучи, найвищому рівні закладали правові підвалини майбутньої академії. Ще одним аргументом на користь цього твердження щодо початкового задуму створити справді потужний спеціальний, галузевий освітянський, науково-аналітичний заклад не тільки для потреб МЗС, а й усього державного механізму, причетного до зовнішніх відносин, є склад першої Наглядової ради Дипломатичної академії, яку було створено Розпорядженням Президента України від 31 січня 1996 року № 27. До її складу увійшли: Г.Й. Удовенко — міністр, голова ради, В.Д. Хандогій — заступник міністра, заступник голови ради, П.К. Германчук — Міністр фінансів України, Л.Г. Косаківський — голова Київської міської державної адміністрації, Б.І. Олійник — голова Комісії Верховної Ради України у закордонних справах і зв'язках із СНД, І.В. Подолєв — перший заступник Міністра зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України, В.В. Скопенко — ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, І.В. Ніколайко — начальник головного управління з питань зовнішніх зв'язків Кабінету Міністрів, В.М. Литвин — заступник глави Адміністрації Президента України, В.В. Славов (за згодою), М.О. Шевчук — завідувач відділу управління кадрів МЗС України, відповідальний секретар ради.

Отже, процес створення Дипломатичної академії був досить інтенсивний, набирала обертів необхідна перепідготовча робота в тій фазі, яка врешті-решт повинна була завершитися урочистим відкриттям дверей цього навчального закладу й початком повноцінного функціювання в контексті виконання покладених на нього завдань. Оцінюючи ту роботу, маю сказати, що вона була у двох площинах. У кабінетно-дискусійній, або інтелектуально-правовій чи нормативній, як читач міг переконатися, затримок не було. Готували проєкти указів, постанов, втілення яких гарантувало створення справді могутньої, повноцінної Дипломатичної академії, яка б, сумлінно виконуючи свої завдання, могла стати не тільки вагомим додатком до загальнонаціональної школи підготовки (перепідготовки) фахівців-міжнародників (дипломатів), а й суттєво вплинути на міжнародний імідж України. Адже передбачалося, що на навчання до Дипломатичної академії прийматимуть громадян інших держав на підставі міжурядових угод, а також за договорами з іноземними навчальними закладами, організаціями або на основі індивідуальних договорів, контрактів. Але була й інша площина, так звані суворі будні. Тому що реальність, у якій жила держава, економічні, фінансові проблеми суттєво впливали на втілення задуманого, і цей вплив був зі знаком «мінус». Він змушував істотно редагувати вищезазначені документи і, як наслідок, змінювати загальну концепцію майбутньої Дипломатичної академії.

Недарма на першому засіданні Наглядової ради, яке відбулося 24 травня 1996 року, її голова, міністр Г.Й. Удовенко, зазначив: «Не відкрию вам таємниці, що МЗС вперше займається розв'язанням питання створення вищого навчального закладу. У намаганні зробити все вчасно ми інколи стикаємось з такими "мовчазними" ситуаціями, що це, мовляв, справа тільки МЗС. Так, це наша справа. Але це і справа всіх причетних до цього, тому що наявність і функціювання Дипломатичної академії України — це престиж держави. На такі міркування потрібно спиратися. Адже на здобуття престижу держави повинні працювати всі, від кого це залежить. Тут позиція має бути принциповою і відвертою. Я також хотів би, щоб наша розмова пройшла в конкретній площині, щоб усі члени ради висловили свої пропозиції, а саме: що і як краще зробити сьогодні, що треба мати на завтра, а що можна зробити пізніше. Визначитись і в тому, що треба вирішити на рівні МЗС, інших міністерств, а що на урядовому рівні чи рівні Адміністрації Президента України. Але в одному треба дійти згоди: академія має працювати з 1 вересня 1996 року. Від своєчасного і якісного розв'язання питань підготовки висококваліфікованих фахівців-міжнародників залежить доля зовнішньої політики України — хоч які привабливі й далекоглядні наші ініціативи, вони будуть приречені, якщо їх втілюватимуть у життя малокваліфіковані, недосвідчені люди».

Щоб краще зрозуміти, у яких непростих умовах народжувалася Дипломатична академія, які труднощі доводилося долати ще до початку навчального процесу, процитую уривки з листа міністра Геннадія Удовенка, який він надіслав Прем'єр-міністрові Павлові Лазаренкові. Там, зокрема, підкреслено: «Шановний Павле Івановичу!.. На здійснення організаційного, матеріально-технічного забезпечення академії та започаткування навчального процесу з 1 вересня ц. р. в державному бюджеті на 1996 рік передбачено 64 млрд крб. Але, на жаль, станом на 10 червня ц. р. Міністерством фінансів виділено лише 94.6 млн крб. Відсутність коштів на розрахунку академії може призвести до зриву виконання відповідного Указу Президента, неможливості початку навчального процесу з 1 вересня 1996 року, МЗС України неодноразово вживало заходи щодо поліпшення становища […] однак станом на 11.06.1996 року питання не вирішено».

Ось так у режимі «крок вперед — два назад» формували Дипломатичну академію, напрацьовували необхідні компоненти, наближали до її старту в освітянський простір. У першому півріччі цього самого 1996 року відповідними постановами Кабінету Міністрів України Національному університету імені Тараса Шевченка було доручено передати Дипломатичній академії на умовах безстрокового безоплатного користування приміщення (10 кабінетів) у будинку на вулиці Юрія Іллєнка (колишня назва — Мельникова), 36/1 для розміщення адміністративно-управлінського

персоналу та необхідну кількість аудиторій для забезпечення навчального процесу ДА. А Національна академія державного управління при Президентові України мала передати Дипломатичній академії на таких самих умовах безстрокового безоплатного користування 50 кімнат для проживання 100 слухачів ДА в гуртожитку за адресою: вулиця Юрія Іллєнка (Мельникова), 36.

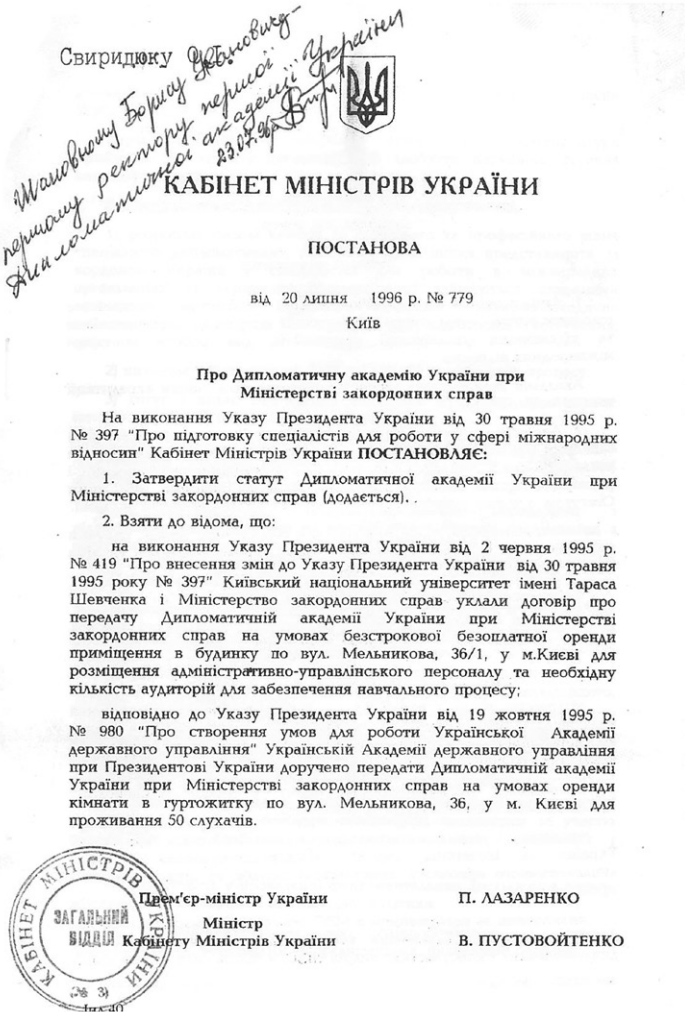

Свиридюку Б.І.

Шановному Борису Ілліовичу
першому ректору, першій
Дипломатичної академії України
23.07.96

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 20 липня 1996 р. № 779

Київ

Про Дипломатичну академію України при Міністерстві закордонних справ

На виконання Указу Президента України від 30 травня 1995 р. № 397 "Про підготовку спеціалістів для роботи у сфері міжнародних відносин" Кабінет Міністрів України **ПОСТАНОВЛЯЄ:**

1. Затвердити статут Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ (додається).

2. Взяти до відома, що:

на виконання Указу Президента України від 2 червня 1995 р. № 419 "Про внесення змін до Указу Президента України від 30 травня 1995 року № 397" Київський національний університет імені Тараса Шевченка і Міністерство закордонних справ уклали договір про передачу Дипломатичній академії України при Міністерстві закордонних справ на умовах безстрокової безоплатної оренди приміщення в будинку по вул. Мельникова, 36/1, у м.Києві для розміщення адміністративно-управлінського персоналу та необхідну кількість аудиторій для забезпечення навчального процесу;

відповідно до Указу Президента України від 19 жовтня 1995 р. № 980 "Про створення умов для роботи Української Академії державного управління" Українській Академії державного управління при Президентові України доручено передати Дипломатичній академії України при Міністерстві закордонних справ на умовах оренди кімнати в гуртожитку по вул. Мельникова, 36, у м. Києві для проживання 50 слухачів.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ЗАГАЛЬНИЙ ВІДДІЛ

Прем'єр-міністр України П. ЛАЗАРЕНКО

Міністр Кабінету Міністрів України В. ПУСТОВОЙТЕНКО

Тож попри суттєву нестачу фінансування, але з іншими необхідними здобутками, ми загалом були готові розпочати з 1 вересня 1996 року свою діяльність як вищий навчальний заклад IV рівня акредитації. Керівництво Дипломатичної академії, професорсько-викладацький склад, висококваліфікований, високопрофесійний, сформований більше ніж на 50% із провідних професорів і науковців ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, рвались у бій. Ті амбітні завдання, які були сформульовані

в Статуті академії щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації на базі вищої освіти дипломатичних та консульських кадрів МЗС та інших державних органів, що займаються питаннями зовнішніх відносин держави, щодо проведення науково-дослідницької роботи в галузі міжнародних відносин, зовнішньої політики та дипломатії, створення й видання підручників, навчальних посібників і науково-методичних розробок за профілем Дипломатичної академії, організації підготовки наукових кадрів через аспірантуру й докторантуру, прийняття до захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата й доктора наук, спонукали всіх працівників новоутвореного галузевого навчального закладу до творчої самовідданої праці. Хотілося виправдати ту високу довіру, яку поклало на нас керівництво МЗС і держави загалом, і насамперед довіру тих перших слухачів, які прийшли на навчання до ДА.

2 вересня 1996 р. Дипломатична академія розпочала свою діяльність

On 2 September 1996, the Diplomatic Academy launched its work

Отже, 2 вересня 1996 року академія відчинила свої двері (1 вересня була неділя). Святкові збори, приурочені врученню посвідчень слухача ДА її першому набору, відвідали Міністр закордонних справ Г.Й. Удовенко, його заступник В.Д. Хандогій, депутати Верховної Ради України, відповідальні співробітники Кабінету Міністрів України тощо. Корабель спустили на воду, і сприятливий вітер міцно напнув його вітрила. Попри всі тодішні проблеми — хронічне недофінансування, відсутність попервах власного приміщення (бути в приймах — це бути в приймах, і цей статус неодноразово спричиняв конфлікт інтересів, який, звичайно, завжди розв'язували на користь господаря) — Дипломатична академія впевнено й рішуче розгортала свою діяльність, відчуваючи, що вона справді є тим навчальним майданчиком, який приносить користь МЗС України. Ця незаперечна гармонія, яка була на початку між ДА та МЗС, надихала співробітників академії та її слухачів на творчу роботу, на пошук оптимальних моделей навчального процесу, на вироблення нових стратегічних завдань, досягнення яких тільки б підвищувало престиж і поліпшувало імідж академії.

Такий вдалий старт у діяльності Дипломатичної академії мав об'єктивні причини. Річ у тім, що після того, як 1991 року Україна поновила

свою державність, стала на шлях суверенного розвитку, а отже, увійшла до світового співтовариства як незалежний суб'єкт міжнародних відносин, дипломатична служба країни зазнала стрімкого зростання, сплеск кадрового набору до лав МЗС був безпрецедентний. Якщо в МЗС радянської України до 1991 року загалом працювало близько 100 осіб (дипломати + адміністративно-технічний персонал), то станом на 1 січня 1996 року в МЗС України працювало вже понад 1300 осіб, з них 539 — у центральному апараті, зокрема 342 дипломати і 830 осіб у закордонних установах (476 дипломатів). Збільшення майже в рази кількісного складу співробітників дипломатичної служби України протягом усього лише п'яти років ніяк не гарантувало дотримання якості, скажімо, вищого ґатунку. Оціночний зріз нової хвилі цього поповнення показував, що до МЗС загалом прийшли ерудовані, патріотично налаштовані люди з амбітними планами стати професійними дипломатами й на цій ниві принести користь державі. Але загальної ерудиції та патріотичних почуттів замало, щоб опанувати цей тонкий фах. Серед них виявилося багато тих, хто за першою вищою освітою були журналістами, філологами, фізиками, біологами, військовими тощо. Для цієї категорії співробітників МЗС, а також інших органів виконавчої влади, які займалися так званою галузевою дипломатією, навчання в Дипломатичній академії — чи на повному дворічному циклі, чи на курсах підвищення кваліфікації — було дуже серйозною підмогою у вдосконаленні необхідних професійних знань, підвищенні практично-теоретичного рівня, досягненні потрібного рівня знання іноземної мови (мов). Дипломатична академія володіла достатнім інструментарієм, щоб задовольнити ці вимоги з боку кадрової служби МЗС та інших державних органів.

Як я вже зазначив, первинним ядром професорсько-викладацького складу академії стали висококваліфіковані професори, доценти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, які були штатними співробітниками Інституту міжнародних відносин, на території якого тоді тимчасово розміщувалась Дипломатична академія. Звичайно, що до роботи в академії були ангажовані спеціалісти з інших установ та університетів теж. За блок міжнародних відносин (історія, зовнішня політика, дипломатія) відповідали такі відомі фахівці в цій галузі, як кандидат філологічних наук, професор, Надзвичайний і Повноважний Посол Ю.М. Кочубей; кандидат історичних наук, Надзвичайний і Повноважний Посол Б.І. Корнєєнко; доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України С.В. Віднянський; доктор історичних наук, професор М.В. Кірсенко; доктор історичних наук, професор, Надзвичайний і Повноважний Посланник першого класу, кар'єрний дипломат М.М. Білоусов; доктор історичних наук, професор з досвідом

дипломатичної роботи Л.О. Лещенко; кандидат історичних наук, доцент, Надзвичайний і Повноважний Посол І.Г. Майдан; кандидат історичних наук, доцент, Надзвичайний і Повноважний Посол В.І. Нагайчук; доктор історичних наук, професор В.С. Бруз, який вісім років через МЗС України працював у Секретаріаті ООН на відповідальній посаді; доктор політичних наук, професор із досвідом дипломатичної роботи С.О. Шергін; доктор технічних наук, професор О.А. Васильєв; кандидатка історичних наук, доцентка з досвідом дипломатичної роботи І.С. Покровська; кандидатка історичних наук, доцентка Києво-Могилянської академії Т.А. Балабушевич; докторка історичних наук, професорка Н.Г. Подоляк; докторка політичних наук, професорка Л.Д. Чекаленко; доцентка, кандидатка філологічних наук Н.Р. Колесніченко-Братунь; кандидат філософських наук, доцент Б.І. Мороз; кандидат філософських наук, доцент Л.С. Тупчієнко; кандидат історичних наук, доцент Г.Д. Хоменко; кандидат історичних наук, доцент В.Г. Ціватий; кандидат політичних наук, доцент О.Г. Бабенко. Питання, які стосуються політичних проблем міжнародних систем, на належному рівні викладав доцент Г.Ф. Костенко, колишній співробітник однієї з військових академій. Цікаві, трохи в екстравагантному стилі лекції з питань дипломатичного протоколу читала кар'єрна дипломатка із багаторічним досвідом роботи Г.О. Науменко.

Так само авторитетні та професійні викладачі забезпечували блок дисциплін з міжнародного права. Тут незабутні, надзвичайно корисні лекції для слухачів Дипломатичної академії читали доктори юридичних наук професори К.К. Сандровський, П.Ф. Мартиненко, В.І. Кисіль; кандидати юридичних наук доценти С.Ю. Козьяков, В.М. Хонін, С.В. Ісакович, молодий тоді кандидат юридичних наук, а нині голова Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, доктор юридичних наук, професор О.О. Мережко.

Про особливості світової економіки, міжнародних економічних відносин, проблем глобалізації слухачам академії періодично розповідали доктор економічних наук, професор, академік НАН України, Надзвичайний і Повноважний Посол О.Г. Білорус; доктор економічних наук, професор, академік НАН України Ю.М. Пахомов; кандидат економічних наук, доцент, Надзвичайний і Повноважний Посол В.Я. Масштабей; доктор економічних наук, професор І.В Бураковський; доктор економічних наук, професор Р.Н. Натрошвілі.

Звичайно, що ці фахівці — окраса академії — не працювали разом водночас. Була постійна ротація, хтось від'їжджав, хтось долучався до цього списку. Але в академії завжди була критично необхідна маса зіркового складу науковців і дипломатів, які щедро ділилися зі слухачами своїми

знаннями та багатим професійним досвідом. Пізніше до цієї славної когорти професорів-суперпрофесіоналів як викладач кандидат політичних наук приєднався й колишній Міністр закордонних справ України А.М. Зленко.

Базування навчального процесу на всіх трьох блоках — МВ, МП, МЕВ — дало поштовх для створення нової спеціальності, яку було введено в перелік державного реєстру (напряму освіти) під назвою «Зовнішня політика» з правом присвоєння наукового ступеня магістра зовнішньої політики (кваліфікація: спеціаліст у сфері зовнішньої політики). Написавши це, я замислився, згадуючи, з якими труднощами довелося зіштовхнутись Дипломатичній академії, щоб легалізувати цю спеціальність, по суті, узаконити свою освітянську діяльність. Який опір чинили явні та приховані опоненти, щоб не дати академії стати повноцінним навчальним закладом! І тільки завдяки рішучим діям нашого міністерського куратора В.Д. Хандогія та відповідального урядового співробітника І.В. Ніколайка всі перешкоди було подолано. Ми отримали цю нову спеціальність, яку я досі вважаю унікальною та абсолютно повноцінною для людей, які хочуть здобути необхідну навчальну підготовку для роботи в органах зовнішніх відносин.

До речі, ще з першого набору слухачів, тобто з 1996 по 2001 рік, п'ять років поспіль у навчальний план академії входила обов'язкова професійно-тематична практика-стажування слухачів у закордонних дипломатичних і консульських установах України. Вона стосувалася насамперед слухачів-співробітників МЗС, яких направляли влітку на місячне стажування за кордон, що мало подвійну користь. З одного боку, вони посилювали роботу того чи того посольства (консульства) у зв'язку з періодом відпусток, що іноді призводило до певного оголювання флангів закордонної установи, з іншого, це була справді серйозна, так би мовити, виробнича практика, яка досить сильно стимулювала співробітників МЗС вступати до Дипломатичної академії. Поступово цей дуже корисний складник навчального процесу почав із боку МЗС замулюватись. Пояснювали це зазвичай фінансовою скрутою, але, як на мене, ймовірніше, що кадровики, які відповідали за цей напрям, не хотіли додавати собі зайвого клопоту, оскільки проблема ротації кадрів у центральному апараті МЗС завжди була й досі є доволі болючим питанням. Тож мати ще додаткові розрахунки щодо того, хто зі слухачів академії куди поїде влітку на стажування, вони не хотіли.

У навчальних планах академії була пара, яка називалася «День дипломата». Це означало, що мінімум раз на місяць на запрошення керівництва академії при посередництві МЗС перед слухачами виступали Надзвичайні та Повноважні Посли, які представляли свої країни, або

іноземні співробітники міжнародних організацій в Україні. Так студенти з перших уст дізнавались про специфіку двосторонніх відносин України зі США, Францією, Ізраїлем тощо. Звичайно, що усталеною практикою з перших днів діяльності академії стали систематичні виступи перед її слухачами керівників структурних підрозділів міністерства — заступників міністра, керівників департаментів, управлінь. Можна стверджувати, що ми зрослись із міністерством на тому етапі, знайшли спільну мову й відчували незаперечну користь від такої співпраці. Ну і, звичайно, принципове значення в академії мало вивчення (вдосконалення) іноземних мов. Відповідну кафедру очолила авторитетна фахівчиня цього напряму освіти доцентка Н.А. Шпак. Під її керівництвом кафедра зайняла достойне місце не тільки в структурі Дипломатичної академії, а й усього Міністерства закордонних справ і на належному рівні вела підготовку насамперед з таких іноземних мов, як англійська, німецька, французька, іспанська. За виробничої потреби підбирали фахівців також зі слов'янських (польська, словенська, чеська) і східних мов. Робота важливого внутрішньоакадемічного структурного підрозділу — навчально-методичного відділу — також була якісно зорганізована. Чітке планування академічного навантаження викладачів, складання розкладу занять, ретельний контроль за його виконанням забезпечував саме цей відділ на чолі з дуже досвідченою фахівчинею, методисткою вищої категорії Раїсою Якимівною Кошелевою. Слухачі не могли поскаржитися на неувагу до них або неналежний рівень викладання. Завжди були позитивні відгуки від випускників академії, хоча отримували і скарги під час навчання, у яких йшлося лише про те, що хтось із викладачів надто вимогливий і ніяк не поступався, щоб завищити оцінку. Такі скарги мене тільки тішили. Вони означали, що йде нормальний, правильний процес…

Згадуючи перші самостійні кроки Дипломатичної академії, її динамічне й конструктивне вростання в загальнонаціональну систему підготовки фахівців-міжнародників, з великим задоволенням відзначу також успішні дії зі встановлення партнерських зв'язків із профільними навчальними закладами Старого і Нового світу, країн Азії, Африки та Латинської Америки. Передусім хочу згадати, що вже наступного року після початку освітянської діяльності, тобто 1997-го, академія увійшла до своєрідного всесвітнього клубу дипломатичних академій та інших навчальних закладів, яких об'єднувала майже спільна навчальна програма — вони готували й готують і фахівців-міжнародників широкого профілю, і винятково кадрових дипломатів. Не пам'ятаю точно, хто мені повідомив, що, виявляється, на базі Віденської дипломатичної академії, яку прийнято вважати найстарішою і найавторитетнішою серед

європейських академій, щороку, зазвичай у вересні—жовтні, проводять наради керівників цих навчальних закладів. Причому місце нарад змінюється в ротаційному режимі. Тобто якщо 1997 року — у Відні, то наступного — в будь-якій іншій столиці світу, де є дипакадемія. 1999 року — знову Відень, 2000 року, після Відня, — чи Любляна, чи Оттава, чи Амман тощо. Наше посольство в Австрії (посол М.П. Макаревич) посприяло встановленню контактів із Віденською дипломатичною академією. Ми написали їм листа, розповіли про себе, про свої завдання, плани, наміри. Дуже швидко отримали схвальну відповідь — привітання з нагоди нашого заснування та, відповідно, запрошення на ім'я ректора взяти участь у роботі цього авторитетного профільного клубу. Це був зручний майданчик, де я неодноразово виступав. На цих форумах обмінювалися досвідом, встановлювали корисні контакти, напрацьовували можливості поглибленої двосторонньої співпраці з тією чи тією академією. Саме там зародилися проєкти з дипломатичними академіями Канади, Хорватії, Німеччини, Єгипту, Естонії, Мальти, Франції тощо, які потім втілились у життя: обмін викладачами чи запрошення на навчання наших слухачів.

Ще одним вагомим зовнішнім, а точніше — зовнішньоекономічним аспектом нашого зростання була технічна допомога, яку почала отримувати Дипломатична академія України від країн-партнерів. Тут я знову хочу віддати належне Міністерству закордонних справ, звичайно, не в абстрактному його сприйнятті, а у відзначенні конкретних осіб, які надзвичайно вагомо допомогли академії на початковому етапі її становлення. Трохи згодом, коли ми трішки розкрутилися, почали заробляти самі на освітянських статутних послугах (контрактна форма навчання), я міг у будь-який час замінити комп'ютер, що вийшов з ладу, придбати інші новітні технічні засоби, необхідні для здійснення сучасного навчального процесу. Але тоді — в 1996–1997 роках — ми з погляду технічної оснащеності майже були без нічого. І тут наш засновник, батько-фундатор Дипломатичної академії Міністр закордонних справ Г.Й. Удовенко відвідав із запланованим візитом Південну Корею. З його ініціативи до порядку денного перемовин додали, зокрема, питання про новостворену ДАУ при МЗС України і відповідно: «Що уряд цієї країни може зробити для підтримки нашого проєкту?». З одного боку, тут не було нічого надзвичайного. У Південній Кореї активно діяло Агентство з надання технічної допомоги різним країнам, зокрема й так званої СНД, і ініціатива нашого міністра не була несподіванкою для південнокорейських партнерів. З іншого боку, міг і не порушити цього питання. Просто забути. Просто ніхто б не підказав. Адже таких агенцій у багатьох країнах світу (я маю на увазі не тільки Європи, а й, скажімо, Перської затоки)

хоч гать гати, але чомусь того, що зробив Геннадій Йосипович, жоден міністр не повторив. А що ж було зроблено? Після його візиту до академії звернулося Посольство Південної Кореї в Києві. Нам запропонували заповнити відповідні анкети, де б вказали свої потреби на отримання технічної допомоги на суму 200 тисяч доларів. Ось так дуже швидко, протягом двох-трьох місяців, ми отримали два сучасні комп'ютерні класи, лінгафонний кабінет, іншу аудіо- й відеотехніку для навчального процесу, локальну телефонну станцію, навіть авто «Hyundai Sonata» для ректора академії. Це була фантастика, яка для мене завжди асоціюється з прізвищем видатного українського дипломата планетарного масштабу, Міністра закордонних справ Г.Й. Удовенка.

Започаткування співпраці з Віденською дипломатичною академією. В кабінеті її ректора Пауля Ляйфера, 1997 рік

Establishment of cooperation with the Diplomatic Academy of Vienna. Office of the then-rector Paul Leifer, 1997

Це все означало, що ми були належно «одягнуті», «взуті», одним словом, екіпіровані так, що виконання наших Статутних завдань відбувалось у творчій, я би навіть сказав, піднесеній атмосфері. Було сформовано міцний колектив однодумців, професіоналів, людей із почуттям великої відповідальності за успіх справи, до якої їх покликали.

Не можу не сказати і про те, що відкриття Дипломатичної академії, перші кроки її діяльності викликали неабиякий резонанс не тільки у вузькому дипломатично-експертному середовищі, а й, не побоюсь сказати, у загальнонаціональному масштабі. До нового навчального закладу виявляли такий інтерес, що майже раз-двічі на місяць я давав інтерв'ю провідним газетам і журналам, виступав у прямому ефірі на радіо- та телеканалах. Чисельні публікації були також і на обласному рівні, велику цікавість виявили до нового навчального закладу громадяни АР Крим, інших регіонів України. Ми впевнено йшли вперед, і нашу тверду ходу в майбутнє підтримувало ще й те, що за недалеким обрієм ми вже бачили власне приміщення, власну матеріально-технічну базу, й не абиде (наприклад, на Татарці, розглядався й такий варіант, були міркування

перебрати під себе ділянку землі, на якій розташовувався колишній дитячий садок і на його місці збудувати своє приміщення — на щастя, нам це не вдалось, перехопили податківці), а на самій Михайлівській площі, поряд із МЗС України! Загалом наша життєва стезя стелилася для нас вдало, і ми, долаючи різноманітні труднощі, рухалися вперед. Але вже тоді почали виринати перешкоди, так би мовити, екзистенційні, наче міни сповільненої дії, «вибухи» яких була досить відчутна.

Тіні бувають не тільки над Нотр-Дам

Не так тії воріженьки, як добрії люди. 29 травня 2002 року. Цього дня за ініціативи керівництва Академії державного управління при Президентові України (ректор — професор В.І. Луговий) провели всеукраїнську нараду ректорів університетів, інститутів, завідувачів провідних кафедр, у центрі навчальної діяльності яких були так звані світоглядницькі дисципліни — історія, філософія, політологія тощо. Ця нарада відбувалась за участі Президента України Леоніда Кучми, тому її готували заздалегідь і дуже ретельно.

За місяці два до її проведення я отримав від оргкомітету запрошення взяти участь у нараді, ба більше, на одній із панелей мені дали можливість виступити, де в межах регламенту (до десяти хвилин) я мав розповісти про нашу Дипломатичну академію, перші роки її діяльності, здобутки та перспективи. Звичайно, я з ентузіазмом погодився на пропозицію, радіючи, що зможу в присутності Глави Держави, академічно-університетської елітарної спільноти розповісти про новоутворений навчальний заклад, про його діяльність і, не приховуватиму, відразу подумав про те, що в мене буде можливість не тільки подякувати президентові за увагу до академії (як-не-як це його Указом вона була започаткована), а й звернутися до нього з проханням додати імпульсу КМУ, щоб пришвидшити процес передачі будинку за адресою: вул. Велика Житомирська, 2 під потреби Дипломатичної академії. І звісно, в головній частині мого виступу в межах відведеного часу мало йтися про ті реальні здобутки, яких уже досягнула академія. Її діяльність тоді повністю схвалювало керівництво МЗС, і, крім подяк на щорічних звітах, які я робив на засіданні колегії МЗС, я нічого не отримував. У такому безжурно романтичному настрої я прибув на нараду. У Президії — Президент України Л.Д. Кучма, міністр освіти В.Г. Кремінь, ректор КНУ імені Тараса Шевченка, академік НАН України В.В. Скопенко, відповідальні співробітники КМУ, Адміністрації Президента. Дійшла черга до мого виступу. Я з легкістю злетів на трибуну та бадьорим голосом почав: «Шановний Президенте України, шановні учасники наради! Дякую за запрошення на це високодостойне зібрання й за можливість поінформовувати Вас, що зробила протягом останніх

шести років новоутворена Дипломатична академія, які завдання стоять перед нею сьогодні та в найближчій перспективі». Раптом пролунав голос Леоніда Кучми, він перебив мій радісний монолог і, блиснувши в мій бік злими очима, запитав: «Борисе Івановичу! Скажіть мені, що таке Дипломатична академія? Чим вона займається?». Звичайно, що я нічого не зрозумів, мій внутрішній комп'ютер заглючило, миттєвого розуміння, що за цим стоїть, не було. Стало зрозуміло лише те, що тут якась інтрига, якась поки що незрозуміла для мене провокація. В залі запала тиша. Але я звик до запитань, у цьому разі воно було від Глави Держави. Потрібно було відповідати, і я, як-то кажуть, на автоматі згідно зі Статутом порушив тишу: «Дипломатична академія — це вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, відомчий навчальний заклад МЗС України, завданням якого є…». І тут Кучма мене знову перебив: «Про які завдання ви говорите! Чим ви взагалі займаєтесь? Хто у вас викладає? Ви стали осередком антипрезидентського угруповання. Який предмет веде у вас Віктор Шишкін та інші його однодумці? Що ви собі думаєте?». І так далі в такому тоні й у такому стилі. Ситуація для мене почала проясняти-ся. В.І. Шишкін — колишній генеральний прокурор, який, я не знаю, на яких умовах (чи погодинної оплати, чи як штатний співробітник) справді працював тоді на одній із кафедр ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, а до Дипломатичної академії він ніколи (ніколи!!!) стосунку не мав. Тоді в Україні широко розгорнувся громадянський політичний рух під гаслом «Кучму геть!». Справа невинно вбитого Георгія Гонгадзе сколихнула не тільки Україну, а й закордонну громадськість! Президент Кучма лютував, був ображений на все і вся, і будь-яка опозиція до нього викликала і страх, і гнів, і роздратування. Хтось добряче постарався, щоб до відома президента потрапила, м'яко кажучи, неправдива інформація. Удар було відведено від університету та спрямовано проти Дипломатичної академії. Я так і не закінчив свого виступу. «Сідайте, — сказав президент, — і добре подумайте над тим, що ви робите». Я зайняв своє місце. Пізніше, прокручуючи в пам'яті весь цей абсурд, я, якби був художником, намалював би картину під назвою: «Виступ ректора ДА на нараді за участі ПУ». Випалене дощенту поле, посеред нього самотня постать, а навколо на багато кілометрів ні душі! Нарада закінчилась, я кинувся до керівництва університету: «Любі друзі, допоможіть, скажіть президенту, що це у вас, а не в мене…». Керівництво було лаконічно холодне: «Не сьогодні. Розберемось завтра». Тоді я підійшов ще до однієї людини, мого колишнього студента, дуже талановитого перспективного українського дипломата, а тоді керівника управління зовнішньої політики АП Андрія Фіалка: «Андрію! Ти повинен знати, що це все з точністю до навпаки. Доведи до відома президента, прошу тебе». Не знаю, наскільки це

спрацювало, тому що я постарався використати й усі інші можливі та неможливі канали, щоб спростувати цю брехню, яка виявилась такою несподіваною та підступною!

Так закінчилася для мене ця нарада. Не закінчилося життя. Наступного дня жодних репресій щодо мене не було. Я й далі працював на посаді ректора, але осад із неприємним присмаком залишився. Хтось згодом у ситуації теж розібрався, хтось не розібрався, але нашому іміджу завдали суттєвої шкоди.

Ще одна атака на академію була не така масштабна, але не менш дошкульна та небезпечна. Якось до мене завітала високоповажна особа, з якою я приятелював ще зі студентських часів. Професійні шляхи розійшлися, але десь у пам'яті моїй і, певен, тієї особи були тоді жаринки теплого, дружнього ставлення одне до одного. Цей пан привітав мене з високою відповідальною посадою ректора Дипломатичної академії і під час нашого кавування перейшов до справи. «Я хочу порекомендувати, — сказав він, — до вступу до Дипломатичної академії достойну людину, яка за всіма параметрами підходить для вашого навчального закладу. Скажу по секрету — це брат моєї дружини. Мріє стати дипломатом». Знаючи родинне походження й оточення мого співрозмовника, я відповів, що радий, коли такого рівня люди хочуть вступити до Дипломатичної академії. Я попросив більш детально розповісти про майбутнього слухача. З'ясувалось, що за основною освітою він лікар, чудово знає англійську мову і дворічне навчання в Дипломатичній академії дасть йому необхідну початкову підготовку, щоб уже потім на практиці вдосконалювати дипломатичний фах. Ніщо не віщувало зародження конфлікту. Я був певен, що мій гість перед тим, як завітати до мене, ознайомився з правилами та умовами прийому на навчання до Дипломатичної академії і розумів, що запропонований кандидат з усіма своїми незаперечними перевагами може вступити до нас лише після вдалого складання іспитів і тільки на контрактній основі. Адже цей чоловік не мав статусу державного службовця, тим паче, що родина була і є, м'яко кажучи, не з бідних. Але річ не в грошах, річ була в принциповому статутному положенні. Тому я попросив гостя мого кабінету звернути на це увагу. Несподівано для мене це викликало неабияку негативну реакцію: «Придумаймо щось! Зробімо виняток». І далі в такому дусі. Я був непохитним. Зрозумівши, що я не поступлюсь, він холодно попрощався і сказав, що мені зателефонують. Справді, за пів години один із керівників МЗС мені зателефонував і повідомив, що до нього заходив такий-то і з таким-то питанням. Вони теж були в дружніх стосунках ще зі студентських часів. Я не знаю, яка розмова відбулась між ними, але цей заступник міністра телефоном мені сказав: «Борисе Івановичу! Ви вчинили

правильно. Свою позицію не змінюйте, навіть якщо ще хтось згори буде телефонувати». Так уся ця історія і закінчилась, але невдовзі випадково чи ні в одній із друкованих газет опублікували статтю про Дипломатичну академію за підписом якогось Вороніна, яка починалась реченням (цитую по пам'яті): «Это маловразумительное учебное заведение» (російською мовою) і так далі. На фоні десятків схвальних, позитивних статей, моїх чисельних виступів на телебаченні та радіо, де, можливо, з певним перебільшенням, але по суті правдиво йшлося про те, який це потужний і престижний навчальний заклад, цей пасквіль був малопомітний, але для мене водночас і знаковий. Коли робиш справу й робиш її добре — це не означає, що не знайдуться ті, хто намагатиметься цю справу використати для своїх дрібних родинних інтересів, а в разі невдачі почнуть її паплюжити.

І ще один випадок. За змістом такий самий, проте за масштабом завданої шкоди Дипломатичній академії в рази більший. По суті цей удар поклав початок підриву підвалин тодішньої моделі Дипломатичної академії та переведення її на справді малозрозумілий рівень, на якому вона є і сьогодні. Що ж трапилось? Це вже було за часів мого другого ректорства після повернення з Кіпру, коли академія розміщувалась у новому приміщенні на Михайлівській площі.

Дзвінок з Адміністрації Президента: «Борисе Івановичу! Добрий день! Вас турбує такий-то. Як справи? Як життя?». Далі: «Ми хочемо рекомендувати на навчання до Дипломатичної академії співробітницю апарату. Приймете?». «Із задоволенням, — була моя відповідь. — А що? Вона звільняється зі своєї високої посади? Адже в нас немає заочної форми навчання. Якщо так, то ласкаво просимо». На кілька секунд запала тиша. «Борисе Івановичу! Ви мене не зрозуміли. Ніхто не буде звільнятись, а ви подумайте над якимось винятком, над якоюсь індивідуальною програмою. Адже так можна?» — «Ні, так не можна. Тому що, по-перше, це суперечить Положенню про Дипломатичну академію, а по-друге, в заочному, якомусь індивідуальному стилі, у відриві від навчальної бази іноземну мову не вивчають. Це профанація і чистої води окозамилювання». — «Так що, ні? Ніяк?» — «Ні. Ніяк. Тільки згідно із затвердженими правилами та умовами прийому до Дипломатичної академії». Розмова закінчилася, але не закінчилася ця справа. Незабаром (а це був 2010 рік) на президентських перегонах перемогла Партія регіонів, а мого нещодавнього співрозмовника з високого крісла на Банковій перевели на вищу посаду в МЗС України. На одній із нарад у своєму кабінеті на шостому поверсі з керівниками кадрової та юридичної служб міністерства він сказав: «Влаштуйте Дипломатичній академії "Сталінград", а я подбаю про це зі свого боку».

Невиправдана трансформація

Описавши ці три епізоди, я відразу хочу зазначити, що, попри дошкульність, не вони відіграли головну роль у тому, що академія почала поступово втрачати свою початкову висоту, а отже, потихеньку занепадати і якщо й далі вживати авіаційну термінологію, то, як на мене, із салону «боїнга» перемістилась у кабіну АН-2. Причини поступової руйнації (в переносному, звичайно, сенсі) Дипломатичної академії були більш приховані та глибокі. За моїм переконанням, вони почали проявлятися приблизно на початку 2000-х, тобто вже на третьому-четвертому наборі слухачів на навчання до Дипломатичної академії. Річ у тім, що протягом 1996–1998 років (І випуск), 1998–2000 років (ІІ випуск) академія пропустила крізь себе майже всіх співробітників МЗС — уже згаданих тих самих журналістів, філологів, фізиків, біологів, яким вона дала необхідні знання для подальшого просування дипломатичними кар'єрними щаблями. Той факт, що слухачі перших випусків посіли достойне місце в системі дипломатичної служби України, свідчить про те, що ми впорались із поставленими перед академією завданнями і що її освітянська діяльність була ефективна.

Наприклад, Ганна Кармадонова, прийшовши до Дипакадемії з НАН України, зробила блискучу кар'єру, дослужившись до посади Генеральної консулки України в Шанхаї. Петро Мацарський (співробітник ДП «ГДІП»)

Перший випуск слухачів Дипломатичної академії за участю Президента України Леоніда Кучми. 1998 рік, Банкова, 11

The Diplomatic Academy's first alums graduated in the presence of President of Ukraine Leonid Kuchma. 1998, 11 Bankova St.

після закінчення навчання дійшов до посади Генерального консула України в Москві. Василь Кирилич після вчителювання на Львівщині, закінчивши академію, досягнув дипломатичної вершини — став Надзвичайним і Повноважним Послом України в Хорватії. Засіявши це поле на замовлення МЗС і зібравши відповідний щедрий врожай, який ми йому передали, академія чекала на чергові планові системні замовлення від міністерства. Проте переважною більшістю співробітників МЗС тоді вже були дипломати, які закінчили ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка або відповідний факультет Львівського університету, і вчитися повторно за спорідненою спеціальністю їм було нецікаво. І це можна зрозуміти. Почала проявлятися та промашка, яку було закладено в засадничих документах МЗС. Нагадую, я на початку писав про приставку «при». Академія при МЗС чи академія МЗС. Але й це не головне. Базовий промах полягав у тому, що, створюючи свій навчальний заклад, міністерство не спромоглося, на відміну від міноборони або міністерства внутрішніх справ, де теж є свої академії, закласти таку норму, яка б стимулювала співробітників вступати до Дипломатичної академії. Адже навчання й закінчення академії повинно було забезпечувати вищу посаду, пришвидшення присвоєння дипломатичного рангу, престижне закордонне відрядження тощо. Цей набір можна було комбінувати, додавати ще щось, але головна бонусна родзинка мала бути обов'язково, знову ж таки, як у військових, де кожен офіцер знає, що закінчення профільної академії відкриває йому шлях до кар'єрного зростання.

Засновник Дипломатичної академії Геннадій Удовенко — член вченої ради ДАУ

Hennadii Udovenko, founder of the Diplomatic Academy and member of its academic council

У нас цього не було, виникла парадоксальна ситуація. Академія розвивалась, міцніла і зростала як навчальний науково-дослідницький заклад (було відкрито спеціалізовану вчену раду для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата наук, наближалися до створення відповідної ради для докторських дисертацій). У структурі академії діяв потужний аналітичний центр на чолі з відомим експертом-конфліктологом, доктором політичних наук, професором Григорієм Перепелицею, який видавав двомовний щорічник українською та англійською з досліджень актуальних міжнародних питань. І що більше ми дрейфували від

Унікальна фотосвітлина. Чотири міністри закордонних справ у Дипломатичній академії. В роботі заходу бере також участь генеральний директор ДП «ГДІП» Павло Кривонос

A unique photo showing four ministers for foreign affairs in the Diplomatic Academy. The event also involved the Director-General of the GDIP, Pavlo Kryvonos.

міністерства, то більше ставали, м'яко кажучи, йому не потрібними й набридливими. Наше зростання, над яким працював колектив академії, було повністю в річищі наших статутних положень. Ми як навчальний заклад робили все можливе, щоб відповідати найвищим вимогам і стандартам, і той зірковий професорсько-викладацький склад, який я описав, просто не міг працювати інакше, ніж на відмінно. Серед навчальних закладів України, де проводили підготовку фахівців-міжнародників, у нас на кожний квадратний метр площі було найбільше Надзвичайних і Повноважних Послів і Посланників із науковими ступенями.

Цікавим і корисним для наших слухачів перебування в стінах Дипломатичної академії було ще й тому, що в нас періодично виступали не тільки провідні політики України, представники урядових кіл, а й супервагомі закордонні гості. Перед слухачами Дипломатичної академії виступав екпрезидент України Леонід Кравчук. Завдяки налагодженій співпраці з Фондом Віктора Пінчука в стінах закладу освіти виступали колишні Президент США Білл Клінтон, Прем'єр-міністр Великої Британії Тоні Блер, Президент Словаччини Рудольф Шустер, Генеральний секретар НАТО Хав'єр Солана, заступник Генерального секретаря НАТО Олександр Вершбоу, Прем'єр-міністр Республіки Сінгапур і творець сінгапурського «економічного дива» Лі Куан Ю. В академії після занять майже щотижня проводили зустрічі з провідними українськими акторами, співаками, поетами. Вагомими культурно-інтелектуальними заходами стали свого часу презентації книжок Надзвичайного й Повноважного Посла Олександра

Сліпченка та кандидатки історичних наук, співробітниці МЗС Ольги Чубрикової (нині Діброва), яка тепер Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка України в Фінляндії. Постійно поновлювався бібліотечний фонд академії: було передано архів засновника, міністра закордонних справ Г.Й. Удовенка. Міністерство не змогло допомогти в обробці цього архіву, не побоюсь сказати, національного значення, враховуючи масштаб дипломатичної діяльності Геннадія Йосиповича. Завдяки нашій слухачці (контрактної форми навчання) Владі Литовченко та її спонсорській підтримці цей масив документів обробили професіонали для передання до бібліотеки Дипломатичної академії.

Звичайно, що ми не були без недоліків. Я їх бачив, розумів, постійно разом із колегами, насамперед завідувачами кафедр, працював над усуненням вад. Повсякчас потрібно було працювати над удосконаленням навчальних програм. Деякі дисципліни за своїм змістом певною мірою пересікались, вони мали так зване дублювання, якого не може уникнути жодний навчальний заклад. Тільки постійно треба контролювати, щоб ця частка дублювання була в межах допустимої норми. Визнаю за собою і те, що іноді кількісний склад викладачів у певні роки був надмірним, але все одно він завжди залишався в межах кошторису, визначеного міністерством. Цю надмірність можна пояснити тим, що іноді свої послуги академії пропонували вузькогалузеві спеціалісти з актуальних проблем, як-от фахівці з іміджології, публічної дипломатії, застосування новітніх інформаційних технологій у дипломатії. Тому доводилося ставку ділити на три частини, а звідси й «приріст викладацького населення». Не буду оригінальним, коли зазначу, що вадою, але вже не нашого, а державного походження було постійне недофінансування академії, а це теж позначалося передусім на викладацькому складі. Якщо стару професорсько-викладацьку гвардію влаштовувала оплата праці, яку пропонувала академія як навчальний заклад IV рівня акредитації, то молоді талановиті, перспективні викладачі або переходили до КНУ імені Тараса Шевченка чи Києво-Могилянської академії, які мали статус національних з відповідним подвійним тарифом оплати, або йшли в приватні навчальні заклади, де

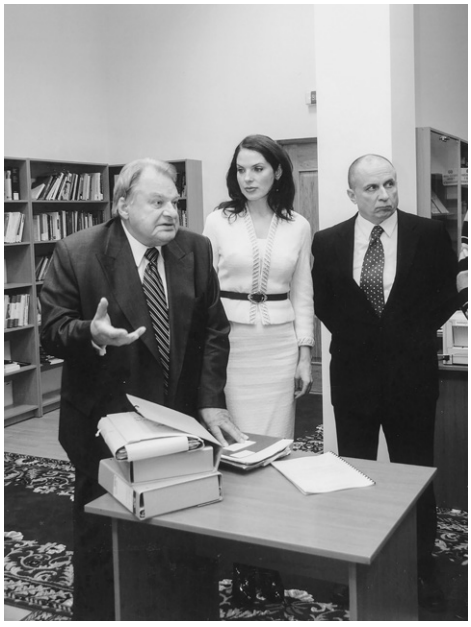

Передавання до бібліотеки ДАУ архіву Геннадія Удовенка

Transfer of Hennadii Udovenko's archive to the library of the Diplomatic Academy of Ukraine

Після виступу в Дипломатичній академії президент США робить запис у Книзі почесних гостей

The President of the United States signed an entry in the Book of Honoured Guests after delivering a speech at the Diplomatic Academy.

теж було не так, як у Дипломатичній академії. Скільки років я намагався заручитися підтримкою керівництва МЗС, щоб нам надали статус «Національної академії», але так її і не отримав. І не тому, що була якась принципова незгода, радше не доходили руки до розгляду та занурення в сенс цього питання. Часто міняли міністрів, ще частіше — їхніх заступників, які керували департаментом персоналу, а отже й Дипломатичною академією. Кожен із них мав своє бачення з огляду на ту країну, звідки він щойно повернувся. Тому я із часом звик, спілкуючись по роботі з ними, чути: «Зробімо нашу академію як у Греції, або Франції, або Німеччині тощо». Я хотів відповісти: «Люди добрі! Не забувайте, що ми в Україні, а Україна не тільки не росія, а й не Греція, не Франція, не Німеччина…». Із часом оцей сумбур у взаєминах почав зростати. Хоча академія загалом і на початку 2000-х усе ще була на плаву й виконувала сумлінно свої статутні завдання, МЗС із зусиллями, іноді адміністративно-примусовими, все-таки формувало замовлення на підготовку своїх співробітників на черговий навчальний рік. Водночас майже ніколи не було проблем із заявками на навчання від інших органів центральної виконавчої влади, обласних держадміністрацій, контрактники теж щороку поповнювали лави слухачів академії. Зовні все мало більш-менш пристойний вигляд, а надто якщо враховувати те, у якому місці розташовувалась Дипломатична академія, у якій історичній, розкішно відреставрованій будівлі.

Але чорна кішка між Дипломатичною академією та МЗС уже пробігла. Згадую, це було ще до мого першого відрядження до Кіпру. До мене підійшов один із керівників МЗС і сказав: «Борисе Івановичу! Як ви ставитесь до того, що ми закриємо Дипломатичну академію?». Я відповів: «Ставлюся спокійно. Тільки Ви звернулися не за адресою. Ідіть до Президента

Кучми і йому це скажіть». Співрозмовник відразу якось зів'яв і швидко зник за дверима найближчого кабінету, ніби він туди спочатку прямував.

Щодо «Сталінграду» й тієї обіцянки із високого кабінету: «Я вживу заходів зі свого боку». У квітні 2011 року в Дипломатичній академії з'явилася бригада (контрольна група) Рахункової палати. Три місяці поспіль день у день — ретельна перевірка. У підсумку — вирок: «22 мільйони гривень нецільового використання бюджетних коштів». Тобто було пораховано фонд оплати праці викладачів, стипендіальний фонд слухачів-бюджетників тощо. Ця обурлива абсурдність і правова нікчемність обвинувачень вражали. Чиї тільки вуха не стирчали за цією «ревізією» та її разючими висновками. Дипломатична академія — ліцензований ЗВО, навчальна програма затверджена Міністерством освіти, на навчанні були тільки ті слухачі на умовах державного замовлення, яких офіційно направляло МЗС. Щороку в травні–червні кадрова комісія міністерства на чолі з відповідним заступником затверджувала групу осіб від МЗС та інших державних органів, яких скеровували на навчання до Дипломатичної академії. Тільки так. Ніяк інакше. Які в такому разі могли бути претензії до Дипломатичної академії? До навчального процесу? До рівня викладання? До рівня науково-дослідницької роботи? До рівня роботи, яку щойно розпочала спеціалізована вчена рада для захисту дисертацій? Саме за це відповідала академія. Це її статутні завдання, реалізація яких була покликана задовольняти потреби МЗС в підготовці та перепідготовці його кадрів. Тому питання мали бути адресовані не академії, а нашому замовнику освітянських послуг.

Адже саме міністерство було розпорядником коштів!

Академія ніколи не одержувала фінансування безпосередньо з державного бюджету. Нас фінансувало МЗС, а отже, щороку, коли воно перераховувало гроші нам на діяльність, ми її не могли не вести. Формально Рахункова палата, її представники зачепилися за те, що згідно зі змінами освітянського закону, до якого було внесено дуже суперечливе доповнення, відповідного до якого «отримання вищої освіти вдруге за одним і тим самим освітньо-кваліфікаційним рівнем передбачено лише на платних засадах», ми нібито порушили бюджетну та фінансову дисципліну. Але повторюю: це суперечило чинному тоді законодавству. Право на другу вищу освіту для державних службовців без оплати було надано та регламентовано нормами Закону України «Про державну службу», Указом Президента України від 9 листопада 2000 року № 1212 «Про Комплексну програму підготовки державних службовців», Постановою КМУ від 7 липня 2010 року № 564 «Про затвердження Положення про систему підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників,

Виступ у Дипломатичній академії Президента України Леоніда Кравчука

President of Ukraine Leonid Kravchuk delivering a speech at the Diplomatic Academy

Виступ у Дипломатичній академії відомого українського культуролога, шевченкознавця Бориса Войцехівського

Famous Ukrainian culture expert and Shevchenko scholar Borys Voitsekhivskyi delivering a speech at the Diplomatic Academy

посадових осіб місцевого самоврядування», Постановою КМУ від 4 червня 2008 року № 516 «Деякі питання підготовки і підвищення кваліфікації у сфері зовнішніх зносин працівників органів державної влади» та низкою інших нормативних актів. Насамкінець додам, що саме тоді в Національній академії державного управління при Президентові України та інших вищих відомчих навчальних закладах була, по суті, та сама система підготовки кадрів із надання другої вищої освіти, проте Рахункова палата звинуватила в цьому абсурдному порушенні лише нас. Замовлення на знищення Дипломатичної академії було очевидне.

Чим це все закінчилося? Здоров'я мені не додало. Я в липні відзвітував на колегії Рахункової палати, матеріали свого «розслідування» вона передала до МЗС для «виправлення помилок і вжиття необхідних заходів». У квітні наступного 2012 року я знову вручав Віpчі грамоти Президентові Республіки Кіпр. Академію знову очолив професор Надзвичайний і Повноважний Посол Микола Кулініч.

Подальші події показали, що керівництво МЗС досить оригінально сприйняло рекомендацію Рахункової палати. Щоб не «боліла» голова, було ухвалено рішення не лікувати застуду, а застосувати гільйотину. Остаточно академію в її початковому, так би мовити, класичному стилі добили (яке жахливе слово!) за часів міністра Павла Клімкіна та його команди. Пам'ятаю нараду послів у серпні 2018 року в актовій залі академії. На одній із панелей питання про подальшу її долю було внесено до порядку денного. Його озвучував державний секретар А.І. Заяць. Не сказавши доброго слова про її засновників, не подякувавши за все те добре й цінне, що було напрацьовано попереднім колективом академії (впевнений, що такий його виступ не міг бути не узгоджений з міністром), він у стилі революційного матроса, такого собі типового Железняка, сказав: «Караул втомився», тобто «ми академію закриваємо й відкриваємо щось нове». Суть конструктивності й ефективності в діяльності цього нового я, чесно кажучи, не вловив. Не зрозумів я й того юридичного моменту, що відповідний Указ Президента України від 30.05.1995 року скасовано не було, так що «дитя» вийшло якимось не зовсім законнонародженим з правового погляду. Ось така історія цього проєкту, його початку, його завершення. Історія не сумна й не весела, така, яким є, власне, наше життя — суперечливим, складним, багатовимірним. Хто був причетний до цього проєкту, може погодитися з моєю думкою, хто ні — я не претендую на істину в останній інстанції, ба більше, я попереджав про суб'єктивність, інакше просто бути не може. Але, як я теж зазначав, у цій суб'єктивності є сутнісні моменти об'єктивності, моменти незаперечної правди щодо процесу спроби багатьох талановитих, відданих справі людей створити потужну й ефективну Дипломатичну академію України.

Випуск 2008 року

Graduation of 2008 alums

Проходячи стежками пам'яті по 30-річному минулому, я з вдячністю згадую тих керівників Міністерства закордонних справ, які її створювали, по-справжньому підтримували й допомагали розвиватися. До них належать насамперед Геннадій Удовенко, Володимир Хандогій, Борис Тарасюк, Володимир Огризко. Під їхнім керівництвом працювалось легко, навіть натхненно, бо в мене з ними було спільне бачення ролі та значення Дипломатичної академії в системі закордонної служби держави.

Зокрема, завдяки активним наполегливим діям Бориса Івановича Тарасюка Дипломатична академія врешті-решт змогла отримати свою нинішню престижну будівлю за адресою: вулиця Велика Житомирська, 2. Адже хоча про її передання на потреби Дипломатичної академії було ухвалено відповідну Постанову КМУ, втілити це в життя було ох як непросто. Потрібно було долати не тільки бюрократичні перепони, а й дуже серйозний спротив вельми серйозних суперників, які намагалися повернути це приміщення для своїх потреб. Б.І. Тарасюк опір подолав — і Дипломатична академія навіки оселилася там, де вона й нині.

Цей потужний імпульс, спрямований на розвиток і підтримку нашого освітянського закладу, посилив міністр Володимир Станіславович Огризко. За час його каденції, яку, на жаль, перервали антиукраїнські відкриті й чисельні приховані сили, Дипломатична академія досягнула, я вважаю, піку свого розвитку. Саме за часів В.С. Огризка в Дипломатичній академії було відкрито спеціалізовану вчену раду для захисту кандидатських дисертацій, ба більше, з його ініціативи ректора академії додали до складу президії Вищої атестаційної комісії України, що, звичайно, в рази піднімало престиж і самої академії, і її новоутвореної спеціалізованої вченої

ради. Завдяки вдумливому підходу до Дипломатичної академії з боку В.С. Огризка наш Центр підвищення кваліфікації як один із структурних підрозділів у своїй роботі набув нової якості. Володимир Станіславович уперше затвердив програму підвищення кваліфікації керівного складу центрального апарату міністерства. Ці курси без відриву від виробництва пройшли начальники департаментів, управлінь МЗС, досвідчені дипломати з високими рангами. Ми ретельно готували навчальну програму курсів, усвідомлюючи, який контингент слухачів до нас направляють. Голова центру Олександр Кириченко, до речі, наш випускник, разом із керівництвом академії зробили все необхідне для залучення таких фахівців, щоб наші елітарні слухачі отримали користь від навчання. І яка була наша втіха, коли після завершення цього навчального циклу ми провели анонімне опитування й отримали лише позитивні відгуки про нашу працю. Такий рівень роботи свідчив про те, що академія повністю виконувала свою відповідальну місію.

Особливу подяку хочу також висловити генеральному директорові ДП «ГДІП» Павлові Кривоносу. Він був незмінним членом вченої ради Дипломатичної академії, багато зробив для її розвитку, зокрема, як депутат Київської міськради суттєво посприяв тому, щоб будівля на вулиці Велика Житомирська, 2 безперешкодно перейшла в комунальну власність саме для потреб Дипломатичної академії. І після цього й далі опікувався, щоб умови роботи для працівників академії, її слухачів, співробітників консульського департаменту МЗС, який там розмістили, були найкомфортнішими. Зокрема, відповідна служба ДП «ГДІП» за ініціативи Павла Олександровича відкрила на першому поверсі академії невеличке кафе, де всі, хто «мешкав» за цією адресою, зранку до пізнього вечора могли почувати себе зручно, знаючи, що в цьому закладі завжди можна було поновити свої сили, тим паче, що ціни в ньому були найнижчими порівняно з іншими схожими точками в усьому прилеглому районі. Згадуючи допомогу від ГДІП для підтримки навчального процесу в Дипломатичній академії, збагаченні її бібліотечного фонду, не можу не згадати й про славнозвісний щорічник «Україна дипломатична», який став справжнім підручником для слухачів академії, а надто після того, коли його почали видавати двома мовами (українською та англійською) та надали йому статус наукового видання. Його багаторічним головним редактором був талановитий журналіст, працелюб, гарна й порядна людина, мій надійний товариш Анаталій Денисенко. Сьогодні цей прапор підхопила й гідно несе очільниця дирекції «Медіацентр» ДП «ГДІП» Інна Хоменська з її незмінним керівником Павлом Кривоносом.

Хочу подякувати також своїм однодумцям і колегам, які із самого початку творили цей проєкт, а потім підтримували його на плаву. Це проректори

Дипломатична академія України за часів міністра Володимира Огризка

Diplomatic Academy of Ukraine during Volodymyr Ohryzko's time as Minister for Foreign Affairs

М.І. Неліп, В.Г. Ціватий, Г.Д. Хоменко, М.Р. Шипанюк, співробітники академії Г.С. Ковальова, О.П. Кириченко, Р.Я. Кошелєва, Н.А. Шпак, І.В. Сікач, Ю.П. Неліп.

І наостанок. Те, що трапилося з Дипломатичною академією, я не вважаю трагедією чи якоюсь всесвітньою катастрофою. Маємо те, що маємо. Нормальний історичний процес. Щось постійно відмирає, щось постійно народжується. Я глибоко переконаний, що із часом та модель Дипломатичної академії, яку утворили сьогодні, теж зникне, будуть ураховані й помилки, і напрацювання первинного навчально-тренувального майданчика для потреб дипломатичної служби. А те, що академії присвоїли ім'я Геннадія Удовенка[1], яке буде з нею в усіх її іпостасях, вселяє в мене оптимізм і віру в майбутнє відродження й відновлення закладу освіти за тими лекалами, які Геннадій Йосипович пропонував застосовувати рівно 30 років тому.

[1] Я пишаюся, що мав щастя тривалий час співпрацювати як ректор Дипломатичної академії з цим видатним українським дипломатом всепланетарного масштабу, державотворцем, винахідником нетлінної формули трьох «П»: порядність, професіоналізм, патріотизм, яка є незаперечним мірилом якості не лише українських дипломатів, а й людей усіх професій, соціальних і вікових статусів, хто вважає себе і хоче бути справжнім Українцем. Як Геннадій Йосипович оцінював мене? Хай читач пробачить мою нескромність, але не можу не показати підпису, яким мене удостоїв наш дипломатичний патріарх, коли подарував мені книжку про нього «Людина Планети», яку створили Анатолій Денисенко та Василь Туркевич. Ці слова для мене є найбільшою нагородою, вищою від усіх почесних грамот і відомчих відзнак, які я отримав від МЗС України на посаді ректора Дипломатичної академії.

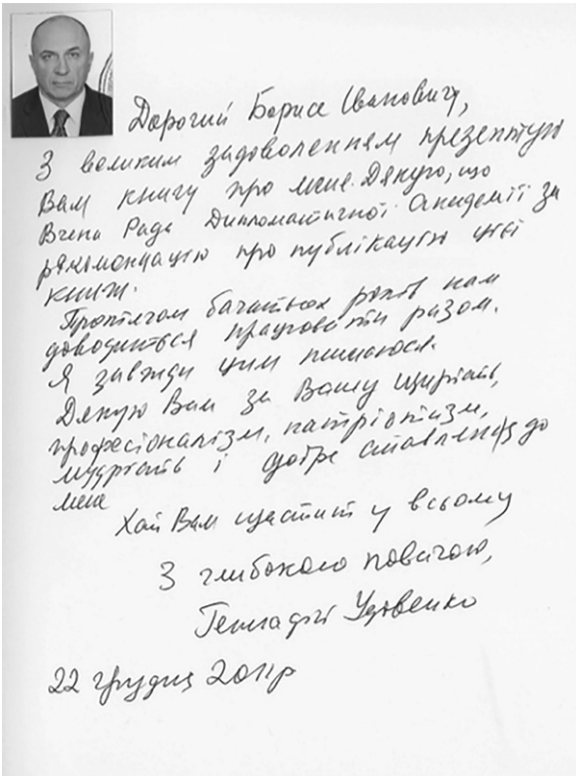

Дорогий Борисе Івановичу,
З великим задоволенням презентую
Вам книгу про мене. Дякую, що
Вчена Рада Дипломатичної академії за
рекомендацію про публікацію цієї
книги.
Протягом багатьох років нам
доводилося працювати разом.
Я завжди чимось пишався.
Дякую Вам за Вашу щирість,
професіоналізм, патріотизм,
мудрість і добре ставлення до
мене.
Хай Вам щастить у всьому
З глибокою повагою,
Геннадій Удовенко
22 грудня 2017р

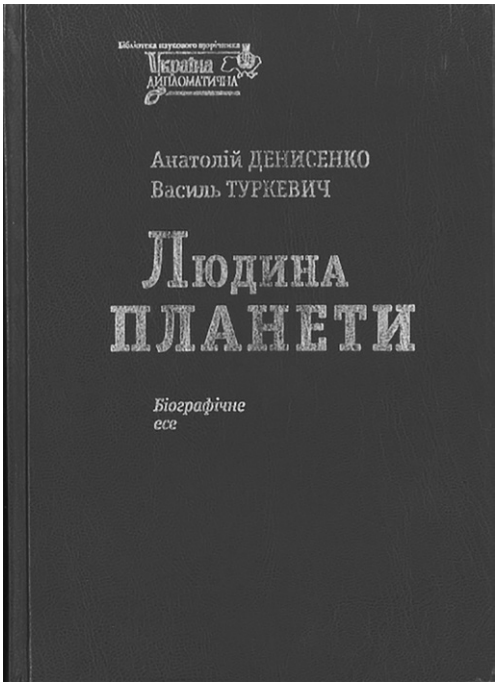

Дізнатися більше

More information

Borys HUMENIUK,
Doctor of History, Full Professor,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary,
Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine at the MFA of Ukraine
(1996–2003, 2007–12)

ONE PROJECT'S STORY. DEDICATED TO THE 30TH ANNIVERSARY OF THE DIPLOMATIC ACADEMY OF UKRAINE AT THE MFA OF UKRAINE

Abstract. The article covers the history of the creation and evolution of the Diplomatic Academy of Ukraine at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. It goes back to Presidential Decree No. 357/95 of 30 May 1995, which defined the Academy's objectives and its unique role in professional training. The author elaborates on the differences between the Diplomatic Academy and the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, noting their specific competence areas. While describing his own professional career, the author further explains the process of his appointment as the Academy's rector and the challenges he faced at the time.

The text provides a detailed account of the preparation process for establishing the Diplomatic Academy, including the formulation of its fundamental documents and structure. The author discusses the role of notable individuals in establishing the Academy and describes the search for the optimal way to integrate the future educational institution into the MFA system.

The author considers the critical aspects of the Academy's establishment, including the development of curricula, the recruitment of high-profile faculty, and the promotion of international partnerships. The article also addresses how other countries offered technical assistance, which turned out to be crucial at the initial stage of the institution's development. It also covers essential aspects related to the organisation of internships with foreign diplomatic missions and cooperation with international educational institutions, which enhanced the prestige and efficiency of the educational process.

The author also recounts the unexpected and unfair attacks on the Academy driven by political subterfuge and vested interests, which sometimes smeared its reputation. However, he remains optimistic that the Academy will be revitalised and remodelled under a system he proposed to introduce 30 years ago.

Keywords: Diplomatic Academy, Rector, outstanding specialists, integration, underfunding, MFA, Cabinet of Ministers of Ukraine, internship

Леонід ОСАВОЛЮК,
Надзвичайний і Повноважний Посланник,
Тимчасовий повірений у справах України
в Російській Федерації (2005–2006 рр.),
Посол з особливих доручень
Міністерства закордонних справ України,
радник ректора Державного податкового університету

ЯК БОРОЛИСЬ І ЧОМУ ВТРАТИЛИ УКРАЇНСЬКІ АКВАТОРІЇ АЗОВСЬКОГО МОРЯ І КЕРЧЕНСЬКОЇ ПРОТОКИ

Анотація. У статті детально описуються підготовка та хід переговорів України з російською федерацією щодо розмежування Азовського моря і Керченської протоки, які відбулись у грудні 2003 року. Розкрито роль та тиск А. Орла щодо візи автора як представника МЗС України на прийняття російського варіанту проекту договору між Україною та рф про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки. Вказано на низку правок у російському проекті договору, які запропонував автор.

Окреслено переговори з російською стороною у м. Керч. Проаналізовано зусилля А. Орла та В. Медведчука переконати автора поставити підпис на російському варіанті проекту договору, щоб не зривати переговорний процес. Відзначено і позицію Президента України Л. Кучми, який заявив, що без візи МЗС України жоден документ підписаним не буде.

За результатами складних переговорів вдалось добитись згоди росії на розмежування Азовського моря лінією державного кордону, щодо Керченської протоки прийшли до «туманного» формулювання про майбутню угоду. Більше того, було гарантовано свободу судноплавства для військових кораблів і торговельних суден обох держав в Керченській протоці і Азовському морі, а також дозвільне судноплавство для торговельних суден третіх держав.

Зазначено, що після підписання договору росія почала затягувати та блокувати переговори про делімітацію Азовського моря та Керченської протоки. Більше того, зважаючи на безперспективність щодо ратифікації договору росією, у МЗС було підготовлено проект Закону України «Про внутрішні води, територіальне море та прилеглу зону України», де передбачалось оголосити територіальне море України в Азові шириною 12 морських миль. Даний законопроект через агресивну протидію

росії і роботу «п'ятої колони» в Україні, так і не був винесений у друге читання законопроекту у Верховну Раду.

Наголошується на необхідності повернутись до даного законопроекту, прийняття якого, зважаючи на відповідність міжнародному морському праву, стане серйозною противагою «законодавству» росії щодо включення територій України до складу рф.

Ключові слова: російсько-українські переговори, Азовське море, Керченська протока, міжнародне морське право, законопроект.

23 грудня 2003 рік.

У Києві — тріскучі морози, вечоріє. У кабінеті заступника Секретаря РНБО України Сергія Пирожкова готуємо проєкт директиви делегації України на переговори з Румунією про розмежування континентального шельфу і виключної економічної зони в Чорному морі навколо острова Зміїний.

Річ у тім, що у зв'язку з підписанням 17 червня 2003 року Договору між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань і відповідно до Договору про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією, а також додаткової Угоди до нього у формі обміну листами між міністрами закордонних справ від 2 червня 1997 року, сторони зобов'язались провести делімітацію континентального шельфу та виключних економічних зон протягом 2 років й укласти відповідну угоду. Якщо ж укласти її не вдасться — будь-яка зі сторін може передати справу до Міжнародного суду ООН. Це власне і трапилось 2004 року, коли Румунія звернулась до Міжнародного суду ООН як до третейського.

Близько 19 години пролунав дзвінок від Міністра закордонних справ Костянтина Грищенка, який невдоволеним тоном наказав забути про румунський напрямок і негайно розпочати підготовку до переговорів з росією про розмежування Азовського моря і Керченської протоки. «Переговори відбудуться завтра у Керчі, делегацію очолює Президент України. Вас внесено до її складу, виліт з Борисполя о 6:00», — резюмував міністр.

Моє запитання — чому я, а не міністр або хоч би один із його заступників — так і залишилося без відповіді. Згідно з наявним протоколом, до складу президентських делегацій завжди входив міністр закордонних справ, а до прем'єрських — заступник міністра.

Після візиту до МЗС і підготовки необхідних матеріалів, додому я дістався майже о 21 годині — і почав готувати сорочки для відрядження.

О 21:30 зателефонував міністр і наказав негайно прибути до Адміністрації Президента України, де на мене з нетерпінням очікує сумнозвісний заступник глави Адміністрації Анатолій Орел.

Поведінка А. Орла була доволі дивною і підозрілою. Хвилин з десять він розповідав, що переговори є надзвичайно вагомими для нашої держави, й очікують, що вони будуть дуже напруженими; про те, що в Адміністрації

мене високо цінують, а тому МЗС ухвалило рішення внести до складу делегації саме мене. Я погодився щодо важливості переговорів і запевнив про свою готовність узяти в них участь.

Перейшовши на «ти», А. Орел поінформував, що Віктор Володимирович (Медведчук) і Леонід Данилович (Кучма) є на робочих місцях і очікують на мою візу як представника МЗС на російському варіанті проєкту Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки, який нещодавно передав посол росії Віктор Чорномирдін.

Саме цей договір завтра мали б підписати Л. Кучма і в. путін у Керчі.

Підсуваючи мені цей текст, А. Орел просить завізувати його, не читаючи останньої сторінки, де вже є візи причетних міністерств і відомств України.

Висловивши своє здивування, чому за основу взято саме російський варіант договору, я заявив, що маю детально з ним ознайомитися.

Раптом поведінка А. Орла різко змінилася: він перейшов знову на «ви» і заявив, що Віктор Володимирович і Леонід Данилович не можуть довго чекати, «їм завтра рано вставати».

Після уважного ознайомлення із запропонованим текстом договору, я наголосив, що він є неприйнятним для нашої держави, тому я не можу його завізувати.

Втративши дар мови, А. Орел схопив папери і помчав до Медведчука. За якийсь час повернувся і знову лагідним голосом передав особисте прохання Віктора Володимировича завізувати російський текст. Ба більше, натякнув, що в Адміністрації лежать мої документи на призначення у закордонне відрядження на високу посаду. Дуже він акцентував, що в москві зараз чекають погоджений текст, мовляв, від цього залежить, чи приїде путін на переговори. Також додав, що Віктор Володимирович і Леонід Данилович не покинуть Банкової, поки проєкт договору не буде завізовано.

У відповідь я звернув увагу А. Орла на найбільш неприйнятні для України положення в російському тексті, а саме:

— назву договору «про співробітництво» має бути змінено на «розмежування і делімітацію»;

— Азовське море і Керченська протока не підлягають розмежуванню лінією українсько-російського державного кордону;

— позбавлення українського Керченського торговельного порту існуючого права регулювати судноплавство в українській частині Керченської протоки (так званим Керч-Єнікальським судноплавним каналом);

— заборона іноземним торговельним суднам користуватися свободою судноплавства в Азовському морі і Керченській протоці, що суперечить міжнародному морському праву;

— заборона військовим кораблям НАТО проходити Керченською протокою і заходити в Азовське море.

Повідомивши В. Медведчуку, заступник глави Адміністрації Президента запропонував викласти ці положення на папері для доповіді президенту, а після цього їх було надіслано до москви.

Близько 4 години ночі мені дозволили покинути Адміністрацію, а о 6:00 я прибув в аеропорт.

Після вильоту Леоніда Кучми до Сімферополя для зустрічі путіна, делегація України бортом №2 відбула до Керчі. Там ми розмістились у приміщенні міської ради, делегація росії прибула паромною переправою через Керченську протоку, а президенти України і рф — гелікоптерами із Сімферополя. Л. Кучма і в. путін розташувалися в кабінеті голови міськради, глави адміністрацій президентів В. Медведчук і д. медведєв — у приймальній голови ради, а інші члени делегацій — в різних кабінетах.

Мене дещо здивував склад російської делегації, до якої увійшли близько десяти представників мзс рф: перший заступник міністра, директори департаментів, посли з особливих доручень тощо, тоді як від МЗС України був лише один дипломат.

В. путін з порога заявив, що пропозиції України для нього є неприйнятними, і він підпише лише свій варіант договору. В. Медведчук, А. Орел і д. медведєв в один голос почали наполягати на тому, що потрібно погодитись із путіним, щоби не зірвати переговорів.

Мене ще раз насторожила така дивна поведінка Медведчука і Орла, які повністю були на боці медведєва, а отже, довелось воювати на два фронти.

Не отримавши від мене візи, В. Медведчук та його візаві пішли доповідати президентам і вмовляти Л. Кучму погодитись із в. путіним та підписати договір.

Якою було несподіванкою, яка згодом переросла в повагу і гордість за нашого президента, коли він заявив, що без візи МЗС України жоден документ підписано не буде.

Відтак мене і першого заступника мзс росії валерія лощиніна запросили до приймальні, де розпочались предметні переговори. Як і раніше, В. Медведчук і А. Орел були на боці росії, а д. медведєв вимагав від мене пояснень «доктору юрідіческіх наук расєйской фєдєрації, что не устраівает Україну в расєйской пазиції».

Коли сторони зайшли в глухий кут, я запропонував передати справу про делімітацію Азовського моря і Керченської протоки до Міжнародного суду ООН, на що медведєв почав кричати про дружбу братніх народів і що росія ніколи на це не погодиться.

Переговори проходили з криками та скандалами, президенти зачинились у кабінеті і до делегацій не виходили. Невдовзі вони повідомили,

що ідуть обідати, однак інші мають продовжити перемовини. Медведєв поскаржився, що «тут всє согласни, только адін Осаволюк протів». Президент України посміхнувся і повів путіна на обід.

Я періодично доповідав міністру К. Грищенку про результати переговорів і намагався почути його позицію, але отримав лише пораду «не заїдатись із Медведчуком».

За підсумками переговорів вдалося досягнути головного — згоди росії на розмежування Азовського моря лінією державного кордону.

Що стосується Керченської протоки, то задовольнились лише туманним формулюванням про майбутню угоду та гарантували свободу судноплавства для військових кораблів і торговельних суден обох держав у Керченській протоці та Азовському морі, а також дозвільне судноплавство для торговельних суден третіх держав.

Не вдалося домовитися про свободу візитів військових кораблів третіх держав до портів України або росії, а лише за спільною згодою обох договірних сторін, що фактично унеможливлювало їх.

Відразу після підписання договору росія почала всіляко затягувати і блокувати переговори про делімітацію Азовського моря та Керченської протоки.

Протягом року парламент росії ухилявся від ратифікування договору, постійно зривав переговори або ж перетворював їх на порожню балаканину, чинив спроби дезавуювати основні домовленості в Керчі.

Розуміючи безперспективність згоди росії на розмежування Азово-Керченської акваторії, в МЗС було підготовлено проєкт Закону України «Про внутрішні води, територіальне море та прилеглу зону України». Він передбачав оголошення територіального моря України в Азові завширшки 12 морських миль, а це б відповідало статті 3 Конвенції ООН з морського права, в якій зазначено, що «кожна держава має право встановлювати ширину свого територіального моря». Воно й буде складовою частиною території цієї держави.

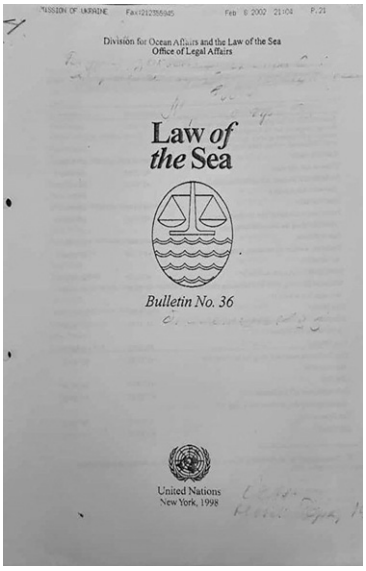

Мені довелося неодноразово виступати на засіданнях комітетів Верховної Ради України, які загалом підтримували цей законопроєкт. Ба більше, його навіть було схвалено на засіданні Кабінету Міністрів України і Верховної Ради у першому читанні. На жаль, через агресивну протидію росії і нашої «п'ятої колони», яка намагалася встановити авторів цього законопроєкту, на друге читання він так і не потрапив.

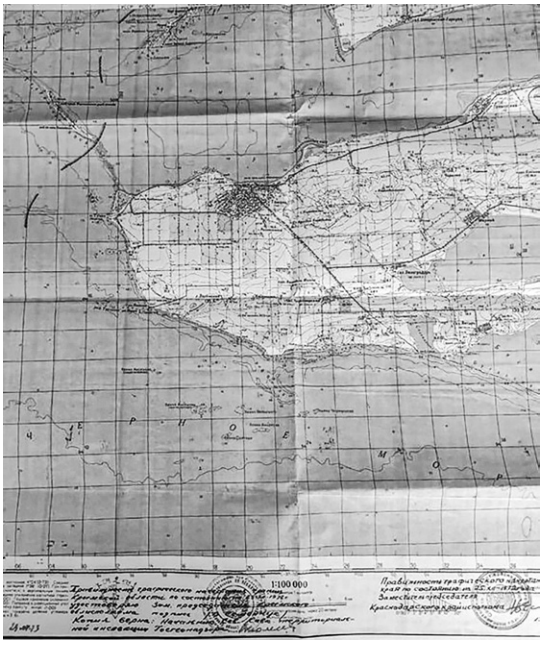

6 червня 2008 року Президент України Віктор Ющенко після візиту до Соловецького монастиря літав до санкт-петербурга на засідання глав держав СНД.

В президентському літаку я сидів поруч із близьким до В. Ющенка впливовим народним депутатом Іваном Плющем і впродовж усього польоту переконував його, як важливо винести на друге читання Верховної Ради законопроєкт, інакше є загроза повністю втратити Азов і Керченську протоку. Він усе розумів і навіть обіцяв, але, мабуть, не вистачило сил.

А невдовзі настав 2014 рік…

Однак, гадаю, що і зараз не пізно повернутись до згаданого вище законопроєкту. Сьогодні ще актуальнішим є питання встановлення і затвердження на законодавчому рівні ширини територіального моря, тобто території України в Чорному морі (зокрема і навколо півострова Крим), в Азовському морі та в Керченській протоці.

Це, серед іншого, стало б вагомою противагою «законодавству» росії щодо внесення територій України до складу рф. А надто, коли міжнародне морське право на нашому боці.

Ще 1998 року в бюлетені №36 Департаменту ООН з морського права чітко позначено ширину територіального моря, яку має оголосити Україна в Чорному та Азовському морях.

Такі ж дії варто застосувати й щодо Керченської протоки та законодавчо підтвердити лінію державного кордону з рф, яку було встановлено ще за радянської доби.

Усе це чітко описано у вищезазначеному законопроєкті, який так і не зумів ухвалити колишній склад Верховної Ради України до 2014 року.

Може, нинішній зуміє. Чекатимемо…

Leonid OSAVOLIUK,
Envoy Extraordinary and Plenipotentiary, Chargé d'Affaires of Ukraine in the Russian Federation (2005–6), Ambassador-at-Large of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

HOW UKRAINE LOST AND FOUGHT FOR THE WATERS OF THE SEA OF AZOV AND THE KERCH STRAIT

Abstract. The article provides a detailed account of the preparation and course of negotiations between Ukraine and the russian federation on the delimitation of the Sea of Azov and the Kerch Strait, which took place in December 2003. It highlights the role and pressure exerted by A. Orel regarding the author's visa as a representative of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine to accept the russian version of the draft agreement between Ukraine and the russian federation on cooperation in the use of the Sea of Azov and the Kerch Strait. The article specifies several amendments to the russian draft agreement proposed by the author.

It outlines the negotiations with the russian side in the city of Kerch. The author analyses the efforts of A. Orel and V. Medvedchuk to convince him to sign the russian version of the draft agreement to avoid derailing the negotiation process. Additionally, he emphasises President of Ukraine L. Kuchma's stance, asserting that he insisted on requiring a visa from the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine before signing any document.

Following complex negotiations, Ukraine successfully obtained russia's agreement to delimit the Sea of Azov along the state borderline while reaching a 'vague' formulation regarding a future agreement concerning the Kerch Strait. Furthermore, the negotiators established freedom of navigation for military and commercial vessels of both states in the Kerch Strait and the Sea of Azov and permitted navigation for commercial vessels of third states.

The article highlights that after signing the agreement, russia started delaying and blocking negotiations on the delimitation of the Sea of Azov and the Kerch Strait. Moreover, considering the lack of prospects for russia's ratification of the agreement, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine prepared a draft Law of Ukraine 'On the Internal Waters, Territorial Sea, and Adjacent Zone of Ukraine', which proposed declaring Ukraine's territorial sea in the Sea of Azov to be 12 nautical miles wide. However, the Verkhovna Rada never advanced this draft law to a second reading due to aggressive opposition from russia and the influence of the fifth column in Ukraine.

The article stresses the need to return to this draft law, the adoption of which, given its compliance with international maritime law, would serve as a significant counterbalance to russia's 'legislation' regarding the inclusion of Ukrainian territories into the russian federation.

Keywords: russian-Ukrainian negotiations, Sea of Azov, Kerch Strait, international maritime law, draft law.

Олена ШТЕПА,
кандидатка економічних наук, доцентка,
заступниця начальника відділу (Секретаріату)
Національної комісії у справах ЮНЕСКО
Міністерства закордонних справ України;

Анжела ЛЄБАХ,
студентка Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

70-РІЧЧЯ УКРАЇНИ В ЮНЕСКО: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті розглянуто динаміку членства України в Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) протягом останніх 70 років з особливим акцентом на дипломатичних зусиллях країни в умовах повномасштабного вторгнення. Наголошено на вагомій ролі співпраці з ЮНЕСКО для утвердження національної ідентичності, збереження культурної спадщини та захисту інтересів на глобальній арені. На тлі геополітичних викликів дипломатичні зусилля України в межах організації постають важливим механізмом для захисту суверенітету та посилення голосу держави в міжнародних справах.

Стаття підкреслює провідну роль ЮНЕСКО у поширенні зовнішньополітичних цілей України та розв'язанні нагальних глобальних викликів. Дотримуючись принципів багатосторонньої співпраці, Україна підтверджує свою відданість сприянню глобальному миру, справедливості та сталому розвитку.

Ключові слова: Україна, ЮНЕСКО, м'яка сила, багатостороння дипломатія, культурна спадщина.

70 років тому Україна зробила важливий крок для розвитку культурної та освітньої дипломатії, ставши членом ЮНЕСКО. Ця віха ознаменувала прагнення активно діяти у сфері міжнародної співпраці, об'єднуючи зусилля з іншими державами-членами організації для сприяння миру, справедливості та правам людини через освіту, науку і культуру. З моменту набуття членства 1954 року участь України в ЮНЕСКО вирізняється

непохитною відданістю поширенню принципів і цілей організації, сприянню глобальному миру та сталому розвитку.

На тлі сучасних геополітичних викликів членство України в ЮНЕСКО набуває все більшого значення для захисту суверенітету, збереження культурної спадщини та посилення голосу країни на міжнародній арені. Завдяки співпраці з організацією Україна посилено працює над збереженням культурної спадщини, сприяє мовному різноманіттю та розширює освітні можливості навіть в умовах повномасштабного вторгнення. Протягом останніх 70 років Україна бере активну участь в ініціативах ЮНЕСКО, демонструючи глибоку відданість місії організації щодо розбудови миру через освіту, науку і культуру.

Дипломатичні зусилля, реалізовані в межах ЮНЕСКО, відіграють вагому роль у взаємодії України з міжнародним співтовариством, а надто перед лицем таких викликів, як повномасштабне вторгнення російської федерації. ЮНЕСКО є однією з провідних організацій, які засвідчують важливість багатосторонньої дипломатії, надаючи платформу для діалогу, співпраці та досягнення спільних цілей. У часи боротьби України за захист суверенітету та територіальної цілісності, значення ролі ЮНЕСКО в міжнародних відносинах важко переоцінити. Організація є важливим форумом для посилення голосу України на світовій арені, захисту інтересів і здобуття підтримки з боку міжнародної спільноти.

У перші десятиліття членства перед Україною поставали певні труднощі, пов'язані з потужним впливом москви, що діяла з позиції розпоряджень і в цій сфері. Оцінюючи роботу України в організації, дослідники зазначають, що в ідеологічному контексті «єдиного й могутнього Радянського Союзу» Україну було позбавлено власної національної ідентичності [1]. Проте, навіть попри такі виклики, державі вдавалося використовувати ЮНЕСКО як майданчик для поширення інформації про свою культуру та історію.

1962 року розпочало роботу Постійне представництво УРСР при ЮНЕСКО, що дало Україні змогу брати активнішу участь, самостійно висуваючи пропозиції та проєкти. За час членства в ЮНЕСКО Україна, зокрема, підписала 15 конвенцій, засвідчивши свою відданість цінностям організації. Крім того, наша держава неодноразово виступала з важливими ініціативами, пов'язаними з роботою організації, зокрема й щодо використання засобів масової інформації для зміцнення миру, недопущення пропаганди війни, насильства і ненависті між народами, захисту, збереження та відродження культурної спадщини тощо. Наприклад, на 27-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО 1993 року Україна ініціювала розроблення Програми культури миру. Ця ініціатива заклала фундамент для переорієнтації діяльності ЮНЕСКО на зміцнення її етичної місії та ролі у формуванні психології культури миру, клімату довіри і толерантності [5].

Як ніколи актуальними є положення, задекларовані у Статуті ЮНЕСКО, які проголошують метою організації «сприяння миру та безпеці шляхом сприяння співпраці між націями через освіту, науку та культуру для розвитку загальної поваги до справедливості, до верховенства права та за права людини та основні свободи для всіх народів світу, незалежно від раси, статі, мови чи релігії, відповідно до Статуту ООН» [2]. Одним із завдань України в цьому контексті є мобілізація зусиль держав-членів ЮНЕСКО для послідовних, консолідованих та ефективних спільних дій, які б стали основою для досягнення зазначеної мети.

Сьогодні ЮНЕСКО є однією з основних платформ, яку Україна може використовувати для формування позитивного сприйняття у світовому співтоваристві, а також обстоювання головних позицій, серед яких і ті, що стосуються миру та безпеки. Тут першочергового значення набуває застосування механізмів м'якої сили, що, зокрема, фокусується на використанні культури, освіти, науки та спорту для забезпечення зовнішньополітичних цілей держави. Серед основних завдань, що їх реалізують відповідні компетентні органи, є популяризація української культури, зокрема матеріальної і нематеріальної культурної спадщини; сприяння міжнародній освітній і науковій співпраці, поліпшення міжнародного іміджу України та підвищення привабливості нашої держави, зокрема й у галузі освіти та туризму. Крім того, як зазначено у Стратегії діяльності Національної Комісії України у справах ЮНЕСКО, діяльність українських дипломатів має бути спрямована на розширення багатостороннього та двостороннього міжнародного співробітництва нашої держави в галузі освіти, науки, культури, спорту та направлена на залучення до діяльності ЮНЕСКО відповідних профільних установ держави. Нацкомісія, зокрема, відповідає за налагодження всебічної співпраці та встановлення взаємовигідних зв'язків у гуманітарній площині з національними комісіями у справах ЮНЕСКО іноземних країн і міжнародними неурядовими організаціями, що співпрацюють з організацією [4].

Попри виклики сьогодення, Україна залишається активним учасником і прагне якомога ефективніше співпрацювати з державами-членами. Продовження плідної роботи в межах ЮНЕСКО є свідченням стійкості та рішучості України перед обличчям безпрецедентних викликів. Варто також зазначити, що пам'ятна дата збігається з 70-річчям Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту — документа, який має особливе значення для України в умовах зовнішньої агресії. З початку повномасштабного вторгнення, з ініціативи України було реалізовано низку заходів для захисту культурної спадщини. Зокрема, на третій позачерговій сесії Комітету із захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту було ухвалено рішення надати посилений

захист об'єктам культурної спадщини України, що розташовані в різних регіонах нашої держави, зокрема в Києві, Львові, Одесі та Чернівцях [7]. За офіційними даними, з початку повномасштабного вторгнення було пошкоджено чи зруйновано понад 1700 об'єктів культурної інфраструктури та більш як 870 пам'яток культурної спадщини [6]. Завдяки активній співпраці з ЮНЕСКО 25 об'єктів культурної спадщини України мають найвищий рівень захисту від воєнних атак і загроз. Як зазначають працівники профільних відомств, таке рішення посилить безпеку об'єктів під час війни, потенційно даючи змогу компетентним органам усіх 88 держав-учасників Другого протоколу 1999 року переслідувати чи екстрадувати ймовірних правопорушників [6].

Крім того, Україна зробила значні кроки для збільшення впливу в органах ЮНЕСКО, забезпечивши собі чільні позиції в комітетах і програмах. Ці досягнення відображають проактивний підхід України до формування порядку денного ЮНЕСКО та промоції своїх інтересів на міжнародній арені. 2023-й став роком вагомих досягнень у цьому напрямі. Зокрема, Україну було обрано до таких органів і програм ЮНЕСКО, як Комітет всесвітньої спадщини (КВС); Виконавча рада Міжурядової океанографічної комісії (МОК); Міжурядова рада Програми «Інформація для всіх», Міжурядова рада Міжнародної програми розвитку комунікацій, Міжурядовий комітет з фізичного виховання та спорту. Нашу державу також обрали віцеголовою Комітету із захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту та Глобальної робочої групи з імплементації Десятиріччя мов корінних народів Світу на 2024 рік, разом із Латвією та Азербайджаном Україну обрано до послідовного співголовування в зазначеній робочій групі на 2025–2027 роки. А 28 червня 2023 року в межах 32-ї сесії Асамблеї МОК Україну обрали до Виконавчої ради МОК. Росія, яка теж була серед кандидатів, програла ці вибори і втратила місце в керівних органах МОК.

Окрім активного забезпечення своїх позицій у комітетах та органах ЮНЕСКО, Україна також проводила кампанію з блокування кандидатур рф на керівні посади. Цей напрям роботи є вкрай важливим з огляду на потребу не допустити поширення російського впливу на міжнародній арені. З початку повномасштабного вторгнення українські дипломати працювали над усуненням росії з чільних посад, зокрема з головування у КВС. Це стало одним із кроків для забезпечення ізоляції росії та значного послаблення її можливостей у міжнародних організаціях [3]. Співавторами звернення щодо необхідності перенести місце проведення 45-ї сесії КВС із Казані та усунення російського головування в комітеті стали 46 держав. У продовження блокування присутності росії у КВС Україна наприкінці січня 2023 року ініціювала звернення від члена КВС Болгарії з підписами

більшості країн Другої регіональної електоральної групи про те, що росія не представляє зазначеної групи в Бюро КВС, а отже, обіймає цю посаду незаконно після скасування в грудні 2022-го повноважень голови комітету. В контексті роботи, спрямованої на зменшення впливу рф у діяльності ЮНЕСКО та на світовій арені загалом, однією з найвагоміших подій стала перша в історії поразка рф на виборах до Виконавчої ради ЮНЕСКО, де країна мала майже постійне членство. Отже, лише протягом 2023 року росія зазнала поразки на виборах до 9 органів і програм ЮНЕСКО, що засвідчує втрату її авторитету серед держав-членів організації.

Завдяки активній дипломатичній роботі Україні вдалося заручитися значною прихильністю світової спільноти. Зокрема, Австрія, Бельгія, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, Литва, Люксембург, Монако, Словаччина, Сполучене Королівство, Швейцарія та інші країни активно підтримали програми ЮНЕСКО для України. Загалом у межах співпраці з ЮНЕСКО вдалося залучити понад 50 млн дол. для допомоги Україні. Важливою була також підтримка з боку Групи друзів України в ЮНЕСКО, створеної 2016 року. Група друзів активно адвокатує відповідні рішення Виконавчої ради ЮНЕСКО, а також є ініціатором та учасником заяв у межах ЮНЕСКО. Наприклад, у березні 2024-го група вкотре підтримала Україну, рішуче засудивши російську агресію.

Серед визначних подій, що засвідчили ефективність дипломатичних зусиль України та залученість ЮНЕСКО до моніторингу подій в Україні і сприяння у протидії агресії, можна виокремити перший візит Генеральної директорки ЮНЕСКО Одрі Азуле до України та перший візит делегації Групи друзів України в ЮНЕСКО до України. Не менш значним кроком, який продемонстрував посилення співпраці, стала участь ЮНЕСКО у третьому саміті міжнародної Кримської платформи. Співпраця України та ЮНЕСКО в цьому контексті є вкрай важливою з огляду на потребу підвищити обізнаність світової спільноти про події в Україні, залучити підтримку міжнародних організацій для реалізації програм з відбудови, а також консолідувати зусилля у протидії російській агресії.

Окрім сприяння реалізації зовнішньополітичних цілей, ЮНЕСКО є важливою для України платформою для розв'язання глобальних проблем. За час співпраці з організацією наша країна ініціювала багато міжнародних програм і проєктів, зокрема й щодо зміцнення миру, недопущення пропаганди війни, насильства і ненависті між народами. Сьогодні Україна також широко підтримує ініціативи інших держав, спрямовані на захист довкілля, забезпечення свободи слова, розвиток науки тощо. Крім того, Україна є активним членом низки груп друзів: пріоритету Африка; Афганістану; з питань гендерної рівності; з питань освіти в умовах надзвичайних ситуацій тощо.

Нині співпраця з ЮНЕСКО є одним із пріоритетних напрямів роботи для України. В умовах сучасних геополітичних викликів організація надає можливість напрацювати дієві механізми розв'язання глобальних проблем. Особливо важливою є можливість залучення до співпраці з ЮНЕСКО представників громадських організацій, молоді, учнів. Цьому сприяє активна участь України в різних форматах, які пропонує ЮНЕСКО: від Мережі асоційованих шкіл до Глобальної мережі міст, що навчаються.

Для забезпечення ефективної взаємодії з ЮНЕСКО Україні варто враховувати всі зміни та події на світовій арені. Наприклад, важливо конструктивно реагувати на такі кризи та конфлікти, як палестино-ізраїльська війна, а також посилювати залученість африканських країн і малих острівних держав до підтримки ЮНЕСКО, працювати над спільними проєктами з південноамериканськими та арабськими державами. Як показує практика, участь у заходах, присвячених культурі різних регіонів світу, реалізація спільних заходів і взаємна підтримка ініціатив позитивно впливають на одержання ширшої підтримки України з боку різних держав, зокрема й тих, що перебувають під прямим чи опосередкованим впливом рф.

Отже, сім десятиліть членства України в ЮНЕСКО вирізняються непохитною відданістю принципам і цілям організації, попри всі перешкоди. Дипломатичні досягнення України в межах ЮНЕСКО, прикладом яких є проактивні ініціативи та дедалі більший вплив на роботу організації, відображають стратегічний підхід країни до формування міжнародного порядку денного та протидії зовнішнім впливам. Успіх України в мобілізації підтримки з боку різних країн підкреслює важливість побудови коаліції та багатосторонньої співпраці для розв'язання нагальних проблем за допомогою ЮНЕСКО як платформи для культурної дипломатії та діалогу. Крім того, за час членства в ЮНЕСКО Україна не тільки посилила свій голос на світовій арені, а й зробила внесок у сприяння миру, справедливості та збереженню культури в усьому світі. Наша держава залишається непохитною у своїх зобов'язаннях перед ЮНЕСКО, визнаючи організацію важливим інструментом для поширення своїх зовнішньополітичних цілей і сприяння глобальному миру та розвитку. З огляду на виклики сьогодення, постійна взаємодія з ЮНЕСКО є важливою частиною розбудови діалогу, взаємодії та взаєморозуміння між націями. Дотримуючись принципів багатосторонньої дипломатії, інклюзивності та співпраці, Україна підтверджує свою роль активного та конструктивного члена міжнародної спільноти в межах діяльності ЮНЕСКО.

1. *Зорінець С.Ю.* Україна в ЮНЕСКО: перспективи співробітництва та діяльність щодо внесення об'єктів до Списку Всесвітньої Спадщини // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2015. Вип. 9. С. 71–82.

2. Конституція ЮНЕСКО (Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) від 16.11.1945. Дата оновлення: 12.05.1954. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_014#Text
3. Оприлюднено лист-звернення до членів Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО // Постійне представництво України при ЮНЕСКО. 7 квітня 2022. URL: https://unesco.mfa.gov.ua/news/oprilyudneno-list-zvernennya-do-chleniv-komitetu-vsesvitnoyi-spadshchini-yunesko
4. Стратегія діяльності Національної Комісії України у справах ЮНЕСКО // Міністерство закордонних справ України. URL: https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/UNESCO%20National%20Commission/strategiya-diyalnosti-natsionalnoi-komisii-ukraini-u-spravakh-yunesko.pdf
5. Участь України у діяльності ЮНЕСКО // Міністерство закордонних справ України. 15 квітня 2024. URL: https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/yunesko/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-yunesko
6. Ще 5 об'єктів культурної спадщини України внесено до Міжнародного списку культурних цінностей, які перебувають під посиленим захистом // Урядовий портал. 15 грудня 2023. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/shche-5-obiektiv-kulturnoi-spadshchyny-ukrainy-vneseno-do-mizhnarodnoho-spysku-kulturnykh-tsinnostei-iaki-perebuvaiut-pid-posylenym-zakhystom
7. ЮНЕСКО надало посилений захист 20 об'єктам культурної спадщини України // Постійне представництво України при ЮНЕСКО. 7 вересня 2023. URL: https://unesco.mfa.gov.ua/news/yunesko-nadalo-posilenij-zahist-20-obyektam-kulturnoyi-spadshchini-ukrayini

Olena SHTEPA,
PhD in Economics, Associate Professor
Deputy Head of the Division (Secretariat) of the
National Commission of Ukraine for UNESCO
Ministry of Foreign Affairs of Ukraine;

Anzhela LIEBAKH,
Student of Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

70TH ANNIVERSARY OF UKRAINE IN UNESCO: EXPERIENCE AND PROSPECTS

Abstract. This article examines the dynamics of Ukraine's membership in the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) over the past seven decades, with special attention paid to the country's diplomatic efforts in the face of a full-scale invasion. Highlighting Ukraine's strategic interaction with UNESCO, the article focuses on the role of soft power in the formation of international relations. Through a comprehensive analysis of Ukraine's historical path within UNESCO, from acquiring membership in 1954 to contemporary challenges such as russian aggression, the article highlights Ukraine's unwavering commitment to promoting UNESCO's principles of protecting peace, justice, and the development of education and culture.

Beginning with Ukraine's initial struggles against external influences, particularly within the context of the Soviet Union, the article traces the nation's evolution within UNESCO, emphasising its commitment to asserting national identity, preserving cultural heritage, and advancing global peace. It elucidates Ukraine's strategic utilisation of UNESCO as a platform for promoting soft power mechanisms, multilateral cooperation, and coalition-building to address pressing global issues, including the ongoing conflict with the Russian Federation. Against the backdrop of geopolitical challenges, Ukraine's diplomatic efforts within UNESCO are becoming an important mechanism for protecting sovereignty and strengthening the state's voice in international affairs.

The work highlights Ukraine's diplomatic achievements within the framework of UNESCO's operations, the country's proactive approach to securing key positions in various committees and programs, as well as the implementation of consolidated efforts to ensure peace. Furthermore, the article underscores UNESCO's key role in promoting Ukraine's foreign policy goals and in addressing urgent global challenges. Adhering to the principles of multilateral cooperation, Ukraine reaffirms its commitment to promoting peace, justice, and sustainable development.

Keywords: Ukraine, UNESCO, soft power, multilateral diplomacy, cultural heritage.

Андріана БІЛА,
головна консультантка
Департаменту з питань зовнішньої політики
та стратегічного партнерства
Офісу Президента України,
аспірантка Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;

Станіслав ЛИТВИНОВ,
режисер-документаліст, культурний діяч,
експерт Українського культурного фонду

РЕНЕСАНС КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ І НИНІШНЬОЇ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті йдеться про культурну дипломатію як перспективну сферу в державній і громадській діяльності. Викладено аргументи про роль, зміст та значення культурної дипломатії в умовах посилення глобальних ризиків. Висловлено припущення про унікальну силу культурної дипломатії, яка здатна допомогти суспільствам, державам протистояти світовим викликам і загрозам. Також у статті обґрунтовано практичну дієвість культурної дипломатії, її ефективність понад методами класичної дипломатії. Як приклад проаналізовано культурну дипломатію України в Сербії на рівні співпраці перших леді обох держав.

Значну увагу приділено культурній дипломатії України як сфері, яка набула особливого розквіту й розвитку в критичних та обмежених обставинах повномасштабного вторгнення росії. Виокремлено, детально описано та проаналізовано декілька національно вагомих проєктів культурної дипломатії, які важливі в контексті збереження української ідентичності, культурних цінностей і поширення правди про джерела й причини війни росії проти України.

Ключові слова: глобальні виклики, мегатренди, культурна дипломатія, повномасштабне вторгнення росії, м'яка сила, українсько-сербські відносини, культурна спадщина, національна ідентичність.

Світ не лише не стоїть на порозі нового порядку, а й вступив у період великого безладу. Перед обличчям нових небезпек необхідно переглянути старі пріоритети. Культурна дипломатія в широкому розумінні набуває дедалі більшого значення, тоді як традиційна дипломатія і військова сила [...] мають обмежену користь у боротьбі із більшістю загроз.
Вальтер Лакер [1]

Сьогодні будь-яка людина у світі відчуває незахищеність, а ще більше — відсутність інструментів, інституцій, механізмів, на які б можна було покластися і які б забезпечили їй стабільність у майбутньому. Тому зниження ступеня захищеності людства в теоретичній площині визначають як один із мегатрендів сучасності [2].

Звіт про глобальні ризики «Global Risks Report 2024 (19th Edition)» [3], що опублікований «World Economic Forum» і створений у партнерстві з «Marsh McLennan» та «Zurich Insurance Group», представляє результати Глобального дослідження сприйняття ризиків (Global Risks Perception Survey, GRPS), яке залучає майже 1500 експертів зі всього світу. Дослідження не просто надає статистичні та фактологічні дані, а й загалом відображає глобальний настрій суспільств, що опинилися у ситуації ще більшого розколу й розгубленості у зв'язку із кризами, що їх спричинили COVID-19 та російсько-українська війна, а згодом і повномасштабне вторгнення росії в Україну 2022 року.

Більшість респондентів (54%), яких опитали в межах Глобального дослідження сприйняття ризиків, очікують певної нестабільності та помірного ризику глобальних катастроф, ще 27% — у передчутті більшої турбулентності та 3% очікують глобальних катастрофічних ризиків, які виникнуть у короткостроковій перспективі. І лише 16% очікують стабільного або спокійного прогнозу на наступні два роки. На 10-річному часовому горизонті прогноз значно негативніший: майже дві третини респондентів у передчутті бурхливого або турбулентного розвитку подій [3].

У переліку десяти головних глобальних викликів для людства впродовж наступних двох років дослідження визначає такі: дезінформація, екстремальні погодні явища, поляризація суспільства, кіберзагрози, міждержавні збройні конфлікти, нестача економічних можливостей, інфляція, вимушена міграція, економічний спад, забруднення довкілля [3].

У тривалішому часовому проміжку, впродовж наступного десятиріччя, ми стикатимемося, як визначає звіт, з іще більш глобальними, масштабними проблемами. На перших місцях нашого буденння опиняться такі ризики, як екстремальні погодні явища, критичні зміни в географічній оболонці Землі, втрата біорізноманіття та руйнування екосистем, дефіцит природних ресурсів. Наступні позиції посідають дезінформація та

негативні наслідки технологій штучного інтелекту [3]. Тож більш побутові речі, як-от економічне зростання, боротьба у гонитві за збагаченням і нарощення політичної влади, вже не здаватимуться такими суттєвими.

Однак попри загалом дуже невтішні сценарії нашого майбутнього, ще є шанс для його поліпшення, що означає прийняття всіх можливих ризиків, їх усвідомлення та пом'якшення. У висновках звіту, зокрема, йдеться про те, що колективні дії та транскордонна координація відіграють важливу роль у «пом'якшенні глобальних ризиків». «Із визначенням пріоритетів майбутнього та фокусом на проривних дослідженнях і розробках зусилля окремих суб'єктів можуть зробити світ безпечнішим. Дії окремих громадян, компаній і країн — можливо, незначні самі по собі — здатні, досягнувши критичної маси, зрушити з мертвої точки зниження глобальних ризиків. Нарешті, транскордонна координація залишається єдиним життєздатним шляхом для подолання найбільш загрозливих ризиків безпеці та процвітанню людства» [3].

Саме співпраця, взаємодія, єднання, координація зусиль і співдія навіть у невеликих осередках чи масштабах може значно змінити ситуацію та, хай як пафосно це звучить, вплинути на хід історії. І тут не буде новим згадати, що в глибинній суті будь-якого єднання є порозуміння та діалог, яким покликана служити й задля яких покликана діяти культурна дипломатія.

Культурна дипломатія відкриває сьогодні нові сенси, горизонти для мислення, шляхи для співпраці, прокладає місточки там, де, здавалося б, це неможливо.

Нині Україна з погляду зовнішньої політики та міжнародних відносин стала суб'єктною державою, яка активно ініціює нові формати співпраці та ефективно налагоджує й посилює діалог із багатьма державами світу. Однак є чимало країн, з якими двосторонні взаємини — це ніби тонкий напружений канат, який будь-якої миті може розірватися через ті чи ті обставини й чинники. У таких відносинах обидві сторони лавірують, намагаючись не зачепити гострих кутів. До країн, із якими Україна має політично й дипломатично непрості відносини, належить Сербія.

В умовах повномасштабної військової агресії росії проти України Республіка Сербія не надає Україні безпекової допомоги, не приєдналася до санкцій проти рф інших держав і не запровадила власних. Єдина допомога, яку наша держава отримує від Сербії, — це гуманітарна. Наприклад, виділення коштів на допомогу дітям і тимчасово переміщеним особам в Україні та за її межами, передання автомобілів швидкої допомоги, електроенергетичного обладнання у межах гуманітарної допомоги ЄС, забезпечення відпочинку для українських дітей.

Республіка Сербія — та держава, з якою Україна хотіла б мати більш дружні відносини, як, наприклад, з іншими державами Балкан. Так само

ми сподіваємося на більшу підтримку цієї країни й вияв солідарності в усіх вимірах.

Промовистою історією, яка підтверджує неоднозначність сербської політики щодо України, є участь у Глобальному саміті миру в Бюргенштоку, Швейцарія, 15–16 червня.

До останнього моменту Сербія офіційно не підтверджувала свою участь, а її присутність на найвищому рівні була взагалі із самого початку процесу підготовки до саміту малоймовірною. Лише буквально за добу до початку Глобального саміту миру сербська сторона таки підтвердила свою участь, зареєструвавши Міністра закордонних справ. Важливим і сприятливим для нас кроком Сербії стало приєднання її до спільного комюніке за результатами саміту [4].

А втім, навіть неозброєним оком і без професійного аналізу можна чітко простежити складність українсько-сербських взаємин на політичному та дипломатичному рівнях. Адже двосторонні контакти, дипломатична комунікація є фактично лише формальністю без вагомих зрушень і практичних результатів. Тож вислів про «обмежену користь традиційної дипломатії» американського історика та журналіста Вальтера Лакера на початку статті в цьому разі ілюстративний [1].

Натомість, за його твердженням, є те, що може виявитися набагато ефективнішим і дієвішим, ніж традиційні методи впливу, — культурна дипломатія [1].

Можливо, для когось буде незвичним довідатися, що Україна провадить у Сербії досить активну культурну дипломатію. Й основою цього є дружба між першими леді України й Сербії — Оленою Зеленською та Тамарою Вучич.

Тамара Вучич брала активну участь у Саміті перших леді та джентльменів 2021 [5] та 2022 років [6], що їх ініціювала Олена Зеленська, а також долучається до заходів на тему ментального здоров'я, яку, зокрема й на міжнародному рівні, просуває дружина Президента України [7]. Для інформаційного розголосу та привернення уваги громадськості до теми ментального здоров'я, яка актуальна для всіх постраждалих від війни українців, перша леді Сербії навіть організувала окрему потужну конференцію [7].

Щоб прилучитися до заходу, а також посприяти розвитку комунікації між президентами України та Сербії Володимиром Зеленським та Александаром Вучичем, Олена Зеленська спільно з очільником МЗС Дмитром Кулебою прибули до Сербії. Ця поїздка стала першою в контексті двостороннього обміну візитами на високому рівні з початку повномасштабної агресії рф проти України.

Перший день перебування в Белграді стосувався реалізації проєктів культурної дипломатії за ініціативи першої леді України. 12 травня О. Зеленська та Міністр закордонних справ України Д. Кулеба разом із першою леді

Сербії Т. Вучич і Міністром закордонних справ Сербії Марком Джуричем відкрили українську книжкову поличку в Белградській бібліотеці. Центральна бібліотека столиці Сербії отримала понад двісті книжок про сучасну війну росії проти України, історію нашої держави, її культуру, традиції, кухню, туристичні місця, а також там презентували дитячу літературу [8].

Започатковано роботу українськомовного аудіогіда в історичній фортеці Калемегдан у центрі Белграда в межах реалізації ініціативи Олени Зеленської щодо поширення української мови в найвідоміших пам'ятках світу [8].

Посольство України в Сербії, звітуючи про візит першої леді О. Зеленської та міністра Д. Кулеби, відзначило значний інтерес з боку сербських, регіональних і світових ЗМІ. Тому широке позитивне висвітлення візиту сербськими, зокрема й провладними, ЗМІ, сприятиме поліпшенню іміджу України в Сербії та дасть змогу нівелювати негативний вплив російської пропаганди, яка досі домінує в країні.

За оцінкою провідних сербських ресурсів та експертів, об'єднаний візит першої леді України О. Зеленської та Міністра закордонних справ Д. Кулеби став потужним рухом і справжнім ноу-хау для досягнення цілей української дипломатії в Сербії та регіоні. Водночас він відкрив можливості для наступних кроків з метою подальшого розвитку двосторонньої співпраці [9].

Професорка Джорджтаунського університету Сінтія Шнайдер у своїй статті «Cultural Diplomacy: Hard to Define, but You'd Know It If You Saw It» подає одне з визначень культурної дипломатії як «вулиці із двостороннім рухом» [10]. Це твердження містить важливу суть культурної дипломатії як комунікації, як тієї сфери, яка майже завжди передбачає відповідь на запит і співпрацю.

Культурна дипломатія побудована на високих цінностях та ідеалах, на прагненні зробити цей світ ліпшим за допомогою живопису, кіно, літератури, театру, скульптури й інших напрямів. Тому навіть якщо співтворці культурної дипломатії є політично різними, дипломатично холодними, то є великий шанс, що їх можна об'єднати довкола якихось спільних цінностей, тем, знань у мистецтві, наприклад. Культурна дипломатія працює в довгостроковій перспективі. І хоча вона й не пояснює і не компенсує непопулярну політику, її не можливо кількісно виміряти, але вона може суттєво поліпшити взаєморозуміння між різними народами та культурами, робити якісний внесок у майбутнє. Ми не можемо сподіватися на великий прорив у відносинах із такими державами, як, наприклад, Сербія, Єгипет, Казахстан чи навіть Туреччина. Можливо, з ними взаємини завжди будуть складними й непередбачуваними. Але у відповідальні та вирішальні для нашої історії моменти ми завжди зможемо покладатися на

силу культурної дипломатії, яка не має протоколу, застережень, правил і рамок. І яка аж ніяк не є «м'якою», а по-справжньому сильною та прорив-ною потугою.

***

У світі, який переповнений глобальними викликами та загрозами, культурна дипломатія здатна не лише полегшувати приреченість буття кожної людини, а й давати віру в краще майбутнє цілим суспільствам. Якщо через достатньо потужний проєкт культурної дипломатії вдається пояснити про культурну спадщину та історію свого народу іншим народам, країнам, суспільствам, то є велика надія на те, що знання про нього, його особливості й ідентичність збережуться надалі. Це надзвичайно актуально в умовах сучасної розмитості кордонів, міграційної кризи, роботизації усіх сфер. Адже культурна дипломатія — це не лише про порозуміння, а й пізнання та взаємозбагачення.

Яскравим і неординарним прикладом вагомого й надзвичайно потужного проєкту культурної дипломатії, який покликаний розповідати світові про українську ідентичність, є сучасне видання історико-етнографічного мистецького альбому «Україна та Українці», що його втілив Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» й український бренд «Gunia Project» [11].

Це видання вибраних 130 аркушів відомого фундаментального авторського 118-томного історико-етнографічного альбому художника, збирача українських старожитностей Івана Гончара «Україна та Українці». Воно містить унікальні рідкісні світлини, що універсальною мовою візуального зображення розповідають світові про Україну, її минуле, культурну спадщину, про антропологічні типи українців, їхні традиції, особливості життя, предмети побуту, ландшафти й архітектуру, ужиткове мистецтво різних регіонів України в період з 1950-х до 1993 року, а також пояснюють іноземному реципієнту про давню суб'єктність українців і їхню приналежність до загальноєвропейського контексту історії та культури.

Альбом «Україна та Українці», по-перше, важливий тим, що відкриває українцям себе самих. І це особливо цінно, коли мільйони громадян України як вимушені переселенці чи мігранти розкидані різними країнами. Для українців, які здебільшого вже ніколи не повернуться на свою рідну Батьківщину, бо знайшли іншу, такі проєкти стають культурним свідченням, фіксацією та нагадуванням про їхнє походження, коріння.

По-друге, у цьому виданні ціла низка необхідних чітких сигналів, своєрідних послань усьому світові про національну самобутність українців, їхні історичні межі, причину загарбницької військової агресії росії проти України та чому, власне, українська перемога є історичною справедливістю.

Наприклад, «Україна та Українці» містить фотодоказ того, що українці населяли півострів Крим ще на початку XX століття, розвінчуючи радянський і російський міф про те, що вони начебто потрапили на півострів лише у 1960-х роках [11, с. 12].

Також альбом нагадуватиме іноземному читачеві про злочин Чорнобиля, який здійснила саме радянська влада 1986-го. До того сумнозвісного року містечко Чорнобиль було перлиною поліського краю, який, за твердженням докторки історичних наук, професорки, наукової редакторки видання Марини Гримич, «вирізнявся на тлі інших українських регіонів своєю стриманістю, лаконічністю і глибинною архаїкою» [11, с. 20].

Видання, на перший погляд, демонструє дуже вишукані й красиві елементи побуту, стилю, святковості й будення українців, але за цими цікавими привабливими світлинами лежить якась глибша, здебільшого трагічна історія. Наприклад, в альбомі є аркуші про нині зруйновані росією Бородянку, Бучу й Гостомель, а також населені пункти Харківщини, Сумщини, які зараз щодня потерпають від обстрілів ворожими ракетами, дронами, авіабомбами [11].

Окрім цього, є важливі фотосвідчення екологічної катастрофи внаслідок радянського злочину — затоплення сіл уздовж усього Дніпра. В альбомі «Україна та Українці» представлено чотири затоплених села: Гусинці, Рудяків, Андруші, Жовнин — побут і культурні особливості їхніх жителів за кілька років до знищення [11, с. 181].

Найбільшу увагу в проєкті, справді, приділено тим місцевостям, які найбільше постраждали від гуманітарних і техногенних катастроф минулого століття, а також від руйнації нинішньої російсько-української війни.

«Україна та українці» є потужним і промовистим інструментом культурної дипломатії України у світі, який містить як зовнішню неперевершену естетику, так і глибокий внутрішній зміст.

Альбом видано українською та англійською мовою, підтримано Міністерством закордонних справ України, а отже, він має потенціал стати частиною офіційних заходів найвищого рівня, а сама книга — протокольним подарунком для іноземних лідерів, політиків, дипломатів. Також видання може увійти до проєкту першої леді України Олени Зеленської «Українська книжкова поличка», бути презентоване на міжнародних книжкових виставках, літературних подіях або ж просто опинитися в оселі будь-якого іноземця і стати для нього справжнім мистецьким та історичним відкриттям.

Один із викликів, з якими зіткнулася Україна через повномасштабне вторгнення росії, — збереження української культурної спадщини. Безліч пам'яток зруйновано, більшість із них перебувають під постійною загрозою знищення.

Одним із помітних і діяльних у площині культурної дипломатії заради збереження мистецтва є український бренд «OLIZ». Варто згадати про окремий спецпроєкт бренду «OLIZ» спільно з ініціативою Президента України «UNITED24». Йдеться про створення колекції хусток «Викрадене мистецтво», присвяченої зруйнованим українським музеям внаслідок агресивних воєнних злочинів росії, а також пам'яткам мистецтва, які в різний період були незаконно вивезені, викрадені російською федерацією.

Це, зокрема, шовкові хустки з такими назвами: «Мозаїка Дмитро Солунський», «Сарматське золото», «Поліна Райко», «Архип Куїнджі». Окремий наголос на Херсонському художньому музею імені Олексія Шовкуненка, звідки в перші місяці повномасштабного вторгнення росії в Україну, під час окупації, було вивезено сотні, можливо, й тисячі експонатів. Тож для привернення уваги до викрадених мистецьких цінностей створено шовкові хустинки, які візуально присвячені картинам, що були в експозиції українського музею. Наприклад, на шовку зображена робота херсонської художниці Людмили Вітковської «Біля дуба русалоньки мовчки дожидали…». Також зображено картину Віри Семенюк «Засвіт встали козаченьки», Олексія Шовкуненка «Завод працює» із відтворенням індустріального пейзажу Донецька, а ще — роботу Володимира Чуприни «Іриси». Ці картини російські окупанти викрали восени 2022 року [12].

Спецпроєкт «OLIZ» і «UNITED24», справді, розповідав і досі розповідає світові про втрачені українські скарби та вже привернув увагу світових знаменитостей, відомих особистостей, лідерів думок. Хустку «Поліна Райко» із зображенням химерних диво-тварин одягла публічно французька акторка Єва Грін [12]. Також французький філософ і журналіст Бернар-Анрі Леві в присутності поважних гостей продемонстрував хустку-паше «Поліна Райко» у французькому представництві при ООН, де відбувався показ його документального фільму про Україну [12].

Окремої уваги заслуговує проєкт «OLIZ», а саме Христини Оліярник, спільно з ініціатором руху #ТворимоКультуруРазом Станіславом Литвиновим і Національним заповідником «Софія Київська» щодо створення унікальної мистецької колекції «Оранта». На шовку було відтворено образ головної святині-Берегині України, а також неповторні орнаменти Мазепинської капели й інші фрески та мозаїки центрального собору України. Презентація колекції «Оранта» привернула увагу багатьох іноземних дипломатів, акредитованих в Україні, зокрема, на захід, який відбувся за ініціативи творців колекції та сприяння Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв та асоціації «Подружжя українських дипломатів», завітали Надзвичайні та Повноважні Посли й дипломати Грузії, Канади, Литви, Мексики, Молдови, Німеччини, Словаччини, Словенії та Угорщини [13].

Варто підкреслити, що цей проєкт став справжнім надбанням культурної дипломатії України й утілює в собі не лише духовну, мистецьку, історичну глибину й потугу, а й жіночу силу та мудрість. Передусім тому, що головним символом цього культурно-дипломатичного проєкту стала Берегиня українського народу Оранта, а також і тому, що місцем зародження ідеї і її втілення є тисячолітній епіцентр української державності та дипломатії — Софія Київська. Саме тут сьогодні новопризначені посли іноземних держав вручають Вірчі грамоти Президентові України, сюди часто навідуються високоповажні гості, світові лідери. Оранта досі нагадує всім про те, що саме звідси беруть свій початок кілька знаних європейських династій. Важливо, що символічний протокольний подарунок — шовкову хустину із зображенням Оранти — вже вдалося вручити самій Королеві Швеції, а також низці поважних шведських посадовців. Надалі колекція «Оранта» мандруватиме світом, і завдяки лідерству директорки Національного заповідника «Софія Київська» Нелі Куковальської шовкові подарунки з національним українським символом будуть вручені ще багатьом відомим іноземним діячам.

Дослідження аналітичного центру «Brand Ukraine» про сприйняття України у світі у 2023 році, яке було презентовано 7 березня 2024 року, засвідчує важливий факт: сприйняття нашої держави перейшло з кількісного у якісне [14]. Це означає, що іноземці хочуть довідуватися про Україну здебільшого вже не через призму війни та потокових новин, а саме якісно — тобто через культуру, історію й мистецтво. Тож це неабиякий шанс перевідкрити Україну світові, зацікавити й зафіксувати передусім у європейському культурному просторі.

Сьогодні інтерес до українського живопису, кіно, літератури, театру вельми зростає — Україна переживає справжній ренесанс культурної дипломатії. Важливо не втратити цю хвилю, а й далі працювати в різних стилях, за допомогою різноманітних інструментів посилювати імідж і впізнаваність нашої держави у світі. Війна росії проти України неодмінно закінчиться, а відтак і зникне емоція співчуття та співпереживання. Питання в тому, що залишиться після них.

Культурна дипломатія як сфера, як феномен набуватиме дедалі більшого значення. В умовах глобальних викликів, роботизації та розвитку штучного інтелекту виникатиме значний запит на справжнє, те, що здатне передати емоції, почуття, здатне розрадити та навіть поліпшити ментальне здоров'я. Якщо світова спільнота достатньо дозріє, щоб шукати реальні рішення для самозбереження й дієвої боротьби із загрозами, — їй неодмінно потрібно буде об'єднуватися поза політичними упередженнями. І єдиним інструментом, можливістю для цього стане якраз культурна дипломатія.

Хотілося б вірити, що в майбутньому уряди держав, зокрема й України, спрямовуватимуть чимало коштів із бюджетів саме на цю сферу та приділятимуть достатньо уваги підтримці приватних ініціатив, громадських організацій, культурних центрів, окремих митців, громадських і культурних діячів, які здатні продукувати нові ідеї, смисли, проєкти в царині публічної й культурної дипломатії, будуючи так нові мости і змінюючи світ на краще. «Soft power requires hard dollars» [10], — стверджує у своїй статті про культурну дипломатію американська професорка Сінтія Шнайдер, і з цим важко не погодитись.

1. Laqueur, W. (1994) 'Save Public Diplomacy', *Foreign Affairs,* 73(5), pp. 19–24.
2. *Коппель О.А.* Глобальні тренди світової політики // Регіональні студії. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 20. С. 109–114.
3. World Economic Forum (2024) *The Global Risks Report 2024.* 19th edition. Available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf
4. Спільне комюніке про основи миру // Офіційне інтернет-представництво Президента України. 16 червня 2024 року. URL: https://www.president.gov.ua/news/spilne-komyunike-pro-osnovi-miru-91581
5. Участь першої леді Республіки Сербії, пані Тамари Вучич, у Саміті перших леді та джентельменів у Києві // Посольство Республіки Сербія в Україні. 2021. URL: http://www.kiev.mfa.gov.rs/ukr/newstext.php?subaction=showfull&id=1629984199
6. Україна та світ: майбутнє, яке ми (від)будуємо разом // Другий Саміт Перших Леді та Джентльменів. 2022. URL: https://2022.kyivsummitflg.gov.ua
7. Перша леді України в Сербії взяла участь у Конференції з ментального здоров'я // Офіційне інтернет-представництво Президента України. 13 травня 2024. URL: https://www.president.gov.ua/news/persha-ledi-ukrayini-v-serbiyi-vzyala-uchast-u-konferenciyi-90873
8. Олена Зеленська зустрілася з Президентом та першою леді Сербії // Офіційне інтернет-представництво Президента України. 13 травня 2024. URL: https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-zustrilasya-z-prezidentom-ta-pershoyu-ledi-se-90881
9. Tanjug (2024) *Supruga predsednika Ukrajine Olena Zelenska u poseti Beogradu*, 12 May. Available at: https://www.tanjug.rs/srbija/drustvo/87868/supruga-predsednika-ukrajine-olena-zelenska-u-poseti-beogradu/vest
10. Schneider, C. (2006) 'Cultural Diplomacy: Hard to Define, but You'd Know It If You Saw It', *Brown Journal of World Affairs*, 13(1), pp. 191–204.
11. Офіційний сайт проєкту «Україна та Українці». URL: https://ukraineandukrainians.com
12. Викрадене мистецтво // OLIZ. URL: https://oliz.com.ua/pc/vikradene-mistectvo
13. OLIZ. Сторінка бренду «OLIZ» у соціальній мережі «Facebook». Допис від 25 квітня 2024 р. URL: https://www.facebook.com/share/p/HYxmnKpsu7o5k3Qy
14. Звіт про сприйняття України у світі 2023 від Brand Ukraine // BRAND UKRAINE. 7 березня 2024. URL: https://brandukraine.org.ua/uk/news/zvit-pro-sprijnyattya-ukrayini-u-sviti-2023-vid-brand-ukraine

Andriana BILA,
Chief Consultant of the Department for Foreign Policy and Strategic Partnership of the Office of the President of Ukraine, Postgraduate Student of Taras Shevchenko National University of Kyiv;

Stanislav LYTVYNOV,
Documentary film director, cultural figure, UCF expert

THE RENAISSANCE OF UKRAINE'S CULTURAL DIPLOMACY AMID GLOBAL CHALLENGES AND ONGOING FULL-SCALE WAR

Abstract. The article discusses cultural diplomacy as a promising field in state and public activities. It presents arguments about cultural diplomacy's role, content, and significance in the face of increasing global risks. The article highlights cultural diplomacy's unique strength, which can help societies and states withstand global challenges and threats. The article also proves the practical effectiveness of cultural diplomacy, demonstrating its efficiency beyond traditional diplomatic methods.

The authors note that Ukraine has become a subject state in foreign policy and international relations, initiating new cooperation formats and effectively strengthening dialogue with many countries. The article pays special attention to Ukraine's cultural diplomacy, which has flourished and developed under the critical and constrained conditions of russia's full-scale invasion. The complex political and diplomatic relations between Ukraine and Serbia provide an illustrative example of the effectiveness of cultural diplomacy. The authors describe in detail the successful combination of Ukraine's First Lady Olena Zelenska and Foreign Minister Dmytro Kuleba's visits to Serbia, displaying the opportunities for the following steps to develop bilateral cooperation further.

The article identifies, describes, and analyses several nationally significant cultural diplomacy projects that are important in the context of preserving Ukrainian identity, cultural values and spreading the truth about the origins and causes of russia's war against Ukraine.

The article stresses that the global community must unite to find real solutions for self-preservation and effectively combat a wide range of global challenges. In this regard, cultural diplomacy is a unique opportunity and an effective tool for overcoming political prejudices and other challenges that hinder efficient intergovernmental cooperation.

Keywords: global challenges, megatrends, cultural diplomacy, russia's full-scale invasion, soft power, Ukrainian-Serbian relations, cultural heritage, national identity.

Назар МАРТИНЮК,
співробітник Інституту досліджень української діаспори
імені професора Любомира Винара,
аспірант Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин та національної безпеки
Національного університету «Острозька академія»

НАПРЯМИ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ СВІТОВОГО КОНҐРЕСУ УКРАЇНЦІВ ЗАДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ У СВІТІ (1991–2024 роки)

Анотація. У статті розглянуто напрями публічної дипломатії Світового Конґресу Українців (СКУ) на основі Стратегії публічної дипломатії МЗС України на 2021–2025 роки. Окреслено недоліки співпраці України із закордонними українцями. Зауважено, що держава починає розуміти можливості закордонних українців як «амбасадорів» України у світі. Окреслено роль СКУ як адвоката і промоутера України. Важливим напрямом роботи Конґресу визначено донесення до міжнародної спільноти історичної правди про Голодомор 1932–1933 років і визнання його іноземними країнами геноцидом українського народу.

Ключові слова: Світовий Конґрес Українців (СКУ), діаспора, закордонні українці, публічна дипломатія, імідж, культура, спорт, українські громади.

Постановка проблеми. Сучасна система світового порядку вирізняється нестабільністю, мінливістю та глобалізаційними процесами. На тлі російської збройної агресії проти України очевидним є і те, що змінюється архітектура міжнародної системи безпеки. Відповідно, змін зазнає і дипломатія. Поряд із традиційними акторами міжнародних відносин дедалі більшої ваги набувають недержавні актори: неурядові міжнародні організації, діаспори, громадські об'єднання, лідери думок, представники бізнесу тощо.

Діаспора є транснаціональним і транскордонним явищем. Вона споріднена з країною свого походження (країною-донором) і країною проживання / перебування (країною-реципієнтом). Доволі часто використовують термін

«дипломатія діаспори» («діаспорна дипломатія», «діаспоральна дипломатія»). Як недержавний актор, діаспора може здійснювати власну дипломатію, спрямовану на підтримку країни-донора, промоцію ідей щодо її розвитку серед іноземних країн або ж навіть і на протистояння політичному режимові в ній [1, с. 80–81]. Варто також розуміти, що діаспорна дипломатія може бути реалізована як за співпраці з країною-донором, так і без неї, а надто якщо погляди сторін на певну проблему різняться [1, с. 81].

У різні періоди української державності, коли Україна перебувала у складі СРСР, а також після відновлення її незалежності 1991 року, закордонні українці системно і послідовно поширювали знання про Україну, обстоювали ідею незалежності України та українські питання перед світовим співтовариством. Ці процеси не припиняються й донині. Значних зусиль у цьому напрямі доклав і сьогодні докладає Світовий Конґрес Українців (СКУ)[1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення дипломатії діаспори на прикладі СКУ ще не було предметом спеціальної уваги науковців, зокрема й у розрізі публічної дипломатії. Ретельніших і комплексних досліджень потребує безпосередньо й історія Конґресу, а надто після постання незалежної України 1991 року. Проте різні аспекти цієї тематики можна простежити в працях Алли Атаманенко, Наталії Бем, Лесі Біловус, Алли Кононенко, Юрія Недужка, Андрія Яціва та ін.

Важливим у контексті популяризації діяльності СКУ є проєкт до 50-річчя організації, реалізований її стратегічним партнером — Міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», який розробив тематичний вебсайт у форматі віртуальної виставки про історію СКУ[2].

Метою статті є висвітлити форми і методи публічної дипломатії, які СКУ застосовує задля зміцнення міжнародного авторитету та іміджу України у світі.

СКУ як міжнародна неурядова організація та координаційна надбудова українських громад у діаспорі. Світовий Конґрес Українців (СКУ) був заснований 1967 р. як Світовий Конґрес Вільних Українців (СКВУ). Теперішню назву затвердили 1993 р. СКУ виконує функції «парасолькової» організації, до складу якої входять постійні ради, комітети та комісії. Їх кількість змінюється залежно від каденцій діяльності, що можна простежити на основі звітів і матеріалів Конґресів (з'їздів) організації, які проходять щоп'ять років. Останній відбувся 2023 р. Деякі структурні підрозділи були реорганізовані. Діють проєкти та програми, які мають на

[1] У статті використано написання назв СКУ / СКВУ, структурних підрозділів і членів мережі СКУ, а також офіційних посад відповідно до офіційних документів і медіаресурсів організації.

[2] Світовий Конґрес Українців. Вчора, Сьогодні, Завтра. Виставка присвячена 50-літтю Світового Конґресу Українців. URL: http://uwc.miok.lviv.ua

меті розв'язання питань, важливих для розбудови українських громад у світі, надання різнопланової підтримки Україні (Мережа нащадків Голодомору, глобальні ініціативи підтримки України в її протистоянні російському агресорові #UniteWithUkraine, «Energize Ukraine» тощо) [2, с. 7]. СКУ має офіси, представництва та місії: офіс у Торонто (Канада), Місію при Організації Об'єднаних Націй (ООН) у Нью-Йорку (США), Місію зі зв'язків з міжнародними організаціями в Брюсселі (Бельгія), Місію в Україні (Представництво в Києві). 2003 р. Економічна і соціальна рада ООН визнала СКУ неурядовою організацією зі спеціальним консультативним статусом, а 2018 р. Конґрес набув статусу учасника міжнародної неурядової організації в Раді Європи [2, с. 6].

СКУ має мережу в 65 країнах світу [2, с. 6]. Складною є ситуація щодо підтримання контактів з українцями в російській федерації, де проживає одна з найбільших українських діаспор у світі. Відповідно до рішень, які ухвалили Генеральна прокуратура та Міністерство юстиції рф 2019 р., СКУ було визнано «небажаною» організацією в країні [2, с. 154]. Щоби захистити українську спільноту від репресій з боку владного режиму, 2021 р. СКУ вирішив призупинити членство всіх своїх складових організацій і провідників у росії, бо Федеральний закон № 292-ФЗ передбачає кримінальну відповідальність і позбавлення волі для російських громадян, причетних до діяльності «небажаних організацій» [3].

Після 1991 року СКУ (тоді ще СКВУ) зорієнтував цілі своєї діяльності на підтримку України у вимірі зовнішньої політики [4, с. 1]. Допомога українському народові в розбудові України й утвердженні її позицій на міжнародній арені була визнана одним із головним завдань і передбачала лобіювання українських інтересів перед урядами країн проживання українців (економічне сприяння, підписання договорів про співпрацю, підтримка України в міжнародних організаціях), заснування торгових палат (українсько-американських, українсько-канадських тощо), співпрацю з посольствами і консульствами України, використання з боку українців, котрі є громадянами країн-реципієнтів, усіх можливих засобів для підтримки України [5, с. 1–2].

Ще 2001 року тогочасний лідер СКУ Аскольд Лозинський заявив, що за останні десять років українська діаспора передала в Україну майже 50 млн дол. США та 20 млн кан. дол. як гуманітарну допомогу [6, с. 96].

Чинний Президент СКУ Павло Ґрод наголосив, що в сучасних умовах організація працює відповідно до трьох пріоритетів: перемоги України в російсько-українській війні, її повоєнної відбудови та розбудови «українського світу» — підтримки і зміцнення українських громад [2, с. 42]. Щоби посприяти Україні в протистоянні широкомасштабній російській агресії, СКУ ініціював глобальні фандрайзингові кампанії #UniteWithUkraine та «Energize Ukraine». До них прилучаються не лише українські громади

в усьому світі, а й іноземні донори (громадяни інших країн, представники бізнесу, політики тощо). Зокрема, в межах #UniteWithUkraine СКУ передав Збройним силам України обладнання і засоби на суму понад 55 млн дол. США [7].

На жаль, за роки незалежності України не було сформовано конкретних і ефективних механізмів співпраці зі світовим українством, хоча й впроваджували різні програми та нормативно-правові акти, метою яких було врегулювання цих завдань. Триває розроблення стратегії МЗС України із взаємодії із закордонним українством, про що заявила Амбасадорка з особливих доручень Міністерства закордонних справ України з питань світового українства Мар'яна Беца на саміті СКУ, який відбувся у квітні 2024 року в Бухаресті (Румунія) [8].

У Стратегії публічної дипломатії МЗС України на 2021–2025 роки вказано, що використання потенціалу закордонного українства є окремим важливим напрямом роботи, оскільки представники українських громад інтегровані в суспільства свого проживання і є фактичними «амбасадорами» України [9, с. 25]. Співпраця з українською спільнотою за кордоном визначена як один з інструментів і форматів публічної дипломатії [9, с. 24], але цей ресурс сьогодні не застосовують сповна.

Наукова, експертна та освітня дипломатія. Стратегія публічної дипломатії МЗС України подає науково-освітню дипломатію як єдине ціле, що, на нашу думку, є питанням дискусійним. Якщо розглядати характеристики наукової та освітньої дипломатії в теоретичному вимірі, то можна зробити висновок, що це два окремі повноцінні підвиди публічної дипломатії. З таких міркувань ми розглядатимемо діяльність СКУ в цих аспектах.

Прояви наукової дипломатії СКУ можна побачити в діяльності Світової Наукової Ради (СНР), яка нині не функціонує в структурі організації. Вона була координаційним центром українського наукового життя в діаспорі. Завдання СНР СКУ полягали в боротьбі з фальсифікацією історії України в різних виданнях і різних країнах, захисті української мови та української культури як основи існування української нації [10, с. 111]. Відомий американський вчений українського походження професор Любомир Роман Винар, котрий упродовж багатьох років успішно очолював СНР, наголошував, що українську історіографію потрібно включити у світову історичну науку, а український історичний процес треба розглядати як інтегральну частину світового історичного процесу [10, с. 261]. СНР долучалася до організації міжнародних наукових форумів (міжнародних конгресів україністів та українських істориків, конференцій з проблем вивчення закордонного українства); фінансово допомагала у виданні підсумкових матеріалів; налагоджувала контакти з українськими науковими та освітніми установами (сприяла формуванню бібліотеки та реалізації

наукових проєктів — конференцій, спільних видань — Інституту досліджень української діаспори Національного університету «Острозька академія» тощо); підтримувала ідею заснування при іноземних закладах вищої освіти кафедр україністики, зокрема кафедри української мови, літератури та культури при Вільнюському університеті в Литві; виступала за захист української мови у світі та її функціонування в Україні як єдиної державної мови [10, с. 232, 236, 250–253, 260].

Вимірами експертної дипломатії СКУ є: організація та участь у дискусіях, конференціях, експертних панелях та інших заходах, які стосуються актуальних питань зовнішньої політики України, зокрема й поширення знань про Україну у світі загалом для привернення уваги іноземних урядів, міжнародних організацій, об'єднань громадського сектору; співпраця зі ЗМІ, лідерами думок, аналітичними центрами, науковими та освітніми установами.

Рада міжнародної політики (Міжнародна Рада) СКУ об'єднує провідних експертів із питань зовнішньої політики [2, с. 65]. СКУ співпрацює з аналітичним центром «Atlantic Council». Представництва організації також налагоджують контакти з різними центрами та неурядовими установами в Україні та за кордоном (Українським кризовим медіа-центром, Німецьким фондом Маршалла США, Інститутом європейської політики фонду «Відкрите суспільство», Центром європейських досліджень ім. Вільфріда Мартенса, Фондом Ганнса Зайделя тощо) [2, с. 8, 160–161; 11, с. 124]. У 2015–2016 рр. СНР СКУ організовувала брифінги у Вашингтоні, які стосувалися актуальних питань міжнародного життя України; проводила брифінги в Американській раді з питань зовнішньої політики (Американській консалтинговій групі з зовнішньої політики) для моніторингу відносин з Україною; використовувала офіційні та аналітичні матеріали для інформування американської політичної еліти про реформи в Україні; контактувала з іноземними центрами з метою організації семінарів для представників органів влади України [12, с. 134]. Представники СКУ взяли участь у першому інавгураційному саміті Кримської платформи в серпні 2021 р. та підписанні офіційних документів по завершенню події [13, с. 9]. СКУ й далі бере участь у роботі цієї міжнародної платформи. На підтримку євроатлантичного курсу України СКУ 9 червня 2021 р. організував віртуальну дискусію з широким колом українських і закордонних фахівців на тему: «НАТО на передовій: чому Україна важлива для євроатлантичної безпеки?» [13, с. 10]. У жовтні 2023 р. представники Конґресу взяли участь у щорічному Міжнародному безпековому форумі у Галіфаксі, під час якого лідер СКУ П. Ґрод провів низку зустрічей з іноземними високопосадовцями [14]. Організація була інформаційним партнером Києво-Могилянської академії в реалізації проєкту з проведення серії вебінарів «KMAcademic

Talks: International Law and the War», мета яких полягає в обговоренні актуальних питань міжнародного права в умовах російської агресії проти України [15].

Питаннями української освіти в діаспорі та співпраці в цьому напрямі з Україною в СКУ опікується Світова Координаційна Виховно-Освітня Рада (СКВОР). Розвиток українського шкільництва в закордонних державах є вкрай важливим для збереження української ідентичності, а також виховання молодого покоління українців, котре підтримуватиме український голос у країнах свого проживання. СКВОР долучається до інших проєктів СКУ, які допомагають захищати інтереси України у світі, поширювати знання про українську історію і культуру. СКВОР також підтримує освітні реформи в Україні, допомагає в поліпшенні освітніх програм і професійному розвиткові педагогів, зокрема й через проведення Літніх інститутів [2, с. 90–91, 166]. Особливу увагу СКВОР надає питанню популяризації української мови. Одним із пріоритетних завдань є акредитація української мови в освітньому процесі країн проживання українців, можливість вивчення української мови як другої іноземної в закордонних державах [11, с. 153].

Важливим напрямом роботи СКУ є поширення історичної правди про Голодомор 1932–1933 рр. у світі та визнання його з боку іноземних урядів і парламентів геноцидом українського народу. Організація доносила міжнародній спільноті відомості про страшну трагедію українського народу ще за радянських часів і не зменшувала обертів із постанням незалежної України, намагаючись «підштовхувати» державу звертати увагу на це питання. Голова Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) в 1992–2002 рр. Оксана Бризгун-Соколик свого часу наголошувала на потребі затвердити День скорботи за жертвами не лише Великого голоду, а й усіх голодоморів в Україні, який би згуртував діаспору та Україну для належного вшанування цих трагічних подій [16, с. 6]. СКУ радо вітав Указ Президента України Леоніда Кучми від 26 листопада 1998 р. про вшанування жертв голодоморів в останню суботу листопада кожного року [17, с. 5].

У структурі СКУ діє Міжнародний координаційний комітет в справі Голодомору, який тісно співпрацює з мережею Конґресу та органами влади в Україні. Відбуваються наукові та освітні заходи, просвітницькі акції і тематичні виставки в офлайновому і онлайновому форматах, взаємодія зі ЗМІ, українськими та закордонними політиками, лідерами думок та ін. Особлива увага належить розбудові Національного музею Голодомору-геноциду в Києві. СКУ був одним з ініціаторів і засновників проєкту створення Міжнародного благодійного фонду розвитку Меморіалу жертв Голодомору [11, с. 172]. 10 грудня 2020 р. між СКУ та Кабінетом Міністрів

України було підписано меморандум, який передбачав участь Конґресу в розбудові вищезазначеного музею [2, с. 178]. 2020 року було дано старт новому проєкту — міжнародній Мережі нащадків Голодомору, яку очолила Ольга Сорока. Ця ініціатива покликана відшукати й об'єднати родичів тих, хто вижив у часи Голодомору, виховувати бережне ставлення до української історії та підвищувати обізнаність про ці трагічні події. Амбасадоркою проєкту є дружина Президента України (2005–2010 рр.) Катерина Ющенко [13, с. 12]. Функціонує відповідний тематичний сайт[3]. Українські громади також проводять акції в парламентах країн-реципієнтів із метою визнання Голодомору геноцидом [13, с. 12]. СКУ підтримує інформаційно і фінансово проєкт «Марія» канадської художниці та фотографині українського походження Лесі Марущак, який розповідає про події Великого голоду очима очевидців. Він передбачає різні формати: книги, виставки, лекції, фільми, інсталяції тощо [2, с. 181]. СКУ також приєднався до звернень на підтримку включення терміну «Голодомор» («Holodomor») до всіх основних словників англійської мови [2, с. 183]. До роковин Голодомору в країнах проживання українців проходять масштабні акції, до яких прилучаються й іноземці [18].

Культурна і кулінарна дипломатія. Раніше за цей культурний напрям роботи в структурі СКУ відповідала Світова Рада Культури (СРК), відомостей про функціонування якої в складі організації ми не знаходимо. Проте нині культурні проєкти та ініціативи втілюють інші структурні підрозділи Конґресу. Культурна дипломатія СКУ полягає в організації, проведенні та підтримці масових акцій та окремих заходів українських громад наживо та у віртуальному просторі (музичні та літературні вечори, вистави, пісенні конкурси, культурні марафони тощо), наданні фінансової допомоги для реалізації культурних ініціатив, залученні до них іноземної аудиторії. Серед яскравих прикладів такої діяльності: мистецький проєкт «Монументальна Шевченкіана», реалізований під патронатом СКУ в 15 країнах земної кулі в 2014–2018 роках, сприяння проведенню міжнародного турне танцювального ансамблю «Барвінок» (Торонто, Канада), підтримка історико-археологічних та архітектурних досліджень міста Батурин у межах тематичного проєкту Канадського інституту українських студій Університету Альберти, онлайн-флешмоби та акції, поширення науково-популярних і публіцистичних матеріалів про Україну тощо [19, с. 156–157].

Кулінарна дипломатія СКУ тісно пов'язана з культурною. Під час масштабних щорічних акцій «Дні України» (з дещо відмінними назвами в різних державах), що їх чимало українських громад організовують самостійно або за співпраці з українськими дипломатичними установами за

[3] Мережа нащадків Голодомору. URL: https://hdn.ukrainianworldcongress.org/ua

кордоном, традиційним елементом є проведення ярмарків із презентацією та частуванням страв української національної кухні. Українська громада в м. Сумгаїт (Азербайджан) 2018 р. провела майстер-клас з української кулінарії для азербайджанської молоді та широкого кола охочих [2, с. 694]. На заваді популяризації української кухні не стали й карантинні обмеження. Українці в Індії 2020 р. провели перший мініфестиваль українського борщу онлайн [2, с. 703]. Залежно від потреб, зібрані від таких заходів кошти можуть бути спрямовані на благодійні цілі (підтримку проєктів громад, допомогу Україні тощо) [2, с. 580]. Складові організації СКУ прилучаються й до заходів, що їх організовують іноземні органи влади чи представники громадського сектору. Наприклад, Сучавська філія Союзу українців Румунії отримала запрошення представити виставку з дегустацією українських страв від заходу з галатуризму «Відкрий для себе Північний Схід» [20]. Зусиллями Бразильсько-Української Центральної Репрезентації було підготовлено до перекладу низку книг, серед яких «Вечеря та обряд на український Святвечір» і «Українські обряди та страви великоднього кошика» Ольги Вербенець і Віри Манько [2, с. 257]. Раціональне застосування кулінарної дипломатії діаспори сприяє налагодженню двосторонніх зв'язків між державами і показу спільних рис у культурі. Наприклад, 31 березня 2024 р. на єгипетському телеканалі «Sada El-Balad» у межах популярної кулінарної телепрограми вийшов випуск про українську національну кухню. Цей епізод викликав інтерес місцевого населення, що підтверджують рейтинги. Завдяки співпраці української громади та посольства було розроблено спеціальне меню, яке продемонструвало схожість гастрономічних уподобань українців і єгиптян. Це стало великим успіхом для української спільноти та офіційної дипломатії в Єгипті, адже увага єгиптян до України повернулася вперше за чотири роки [21].

Цифрова дипломатія. Головними вимірами цього напряму публічної дипломатії СКУ задля поліпшення бачення України у світі є використання медіаресурсів і можливостей соціальних мереж із метою: інформування міжнародної спільноти про події в Україні (реформування, протистояння російському агресорові); протидії дезінформації (поширення відомостей про самобутність української історії, мови та культури, «крадіжки і привласнення» української національної історико-культурної спадщини); забезпечення підтримки у проведенні глобальних онлайн-акцій Конґресу.

Для СКУ як міжнародної неурядової організації важливо презентувати свою діяльність. Тому ще на початку 2000 р. було вирішено започаткувати офіційний сайт Конґресу [22, с. 63]. Нині він успішно функціонує українською та англійською мовами, зазнає систематичного оновлення, має низку рубрик, окремі з яких розповідають про стан подій в Україні, її міжнародне життя, проблеми та досягнення (#UkraineNews, #UAinNATO,

#UAtoEU, #StandWithUkraine тощо)[4]. Можна підписатися на розсилання новин Вісника СКУ, який від початку повномасштабного російського вторгнення виходить майже щодня українською та англійською мовами. Конґрес також має сторінки в соціальних мережах[5] із багатомовним контентом. Члени мережі СКУ не лише поширюють його, а й перекладають мовами країн-реципієнтів, що поліпшує доступ іноземців до інформації. У соціальних мережах Конґрес проводить глобальні інформаційні компанії та акції: #UniteWithUkraine, #SaveUkrainianCulture, #RussiaIsATerroristState тощо. Успішно працюють і вебсайти фандрайзингових проєктів організації (#UniteWithUkraine, «Energize Ukraine»), які висвітлюють проблеми України в боротьбі з російським агресором, потребу в різному обладнанні та вже надану допомогу. Кілька разів на сайти СКУ і його глобальних проєктів було скоєно хакерські атаки, але їх вдалося успішно відбити [23].

Спортивна дипломатія. Серед завдань Світової Комісії Спорту СКУ чільне місце посідають зв'язки з Україною, підтримка українських спортсменів на Олімпійських іграх і різних спортивних змаганнях в іноземних державах, популяризація їхніх здобутків. 1996 р. Конґрес вітав участь спортсменів з України (вперше з моменту проголошення незалежності 1991 р.) у літніх Олімпійських іграх в Атланті (США) та надавав їм усіляке сприяння [24, с. 7–8]. Підготовка до участі українських представників у цьому важливому спортивному змаганні розпочалася ще 1993 р., коли Голова Олімпійського комітету СКВУ Всеволод Соколик допоміг створити відповідний підготовчий комітет [25, с. 161]. Комісія Спорту та складові організації СКУ й далі надають підтримку українцям під час міжнародних змагань (координують передолімпійську підготовку на теренах іноземних держав, організовують культурні події, товариські зустрічі тощо), активно співпрацюють з профільними органами влади та установами в Україні. Спортивна дипломатія СКУ також спрямована на посилення України в її боротьбі з російським агресором і на протидію використання ворогом спорту для пропаганди власної культури на тлі воєнних злочинів в Україні. 2023 р. Конґрес розпочав міжнародну кампанію #BoycottRussianSport проти намірів Міжнародного олімпійського комітету допустити російських і білоруських спортсменів до участі в Олімпійських іграх 2024 р. в Парижі [26]. Українська громада в Лісабоні провела мітинг перед Кабінетом Міністрів Португалії, де порушила питання недопущення російських військових-спортсменів до участі в міжнародних змаганнях на території країни. Такі дії української сторони були успішними, і португальська влада засвідчила свою підтримку України та пообіцяла не допускати таких випадків [27].

[4] Офіційний сайт СКУ. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/ua

[5] Фейсбук: https://www.facebook.com/UkrainianWorldCongress; інстаграм: https://www.instagram.com/uwcongress; твіттер: https://twitter.com/UWCongress; ютуб: https://www.youtube.com/user/UkrWorldCongress/videos

Економічна дипломатія. Комітет з питань економічного розвитку України та інвестицій (EPIC) СКУ фокусує свою діяльність на популяризації економічних та інвестиційних можливостей України і залученні представників діаспори до її економічного розвитку, поширює серед зацікавленої міжнародної спільноти інформацію про економічні реформи в Україні, співпрацює з українськими органами влади та різними міжнародними організаціями [2, с. 142]. Комітет також сприяє демонстрації іміджу України як держави для інвестування перед іноземною аудиторією, що є ще одним проявом публічної дипломатії СКУ. Наприклад, Комітет за співпраці з IHK Region Stuttgart та Німецько-українською промислово-торговельною палатою був одним з організаторів форумів у Штутгарті для представників німецьких компаній, зацікавлених в інвестиціях в Україні [2, с. 143–144]. Крім того, 2021 р. EPIC спільно з IOM Ukraine, UkraineInvest та Канадсько-українською торговою палатою ініціював серію вебінарів про економічну взаємодію діаспори та України [13, с. 8]. Крім того, керівництво СКУ намагається популяризувати інвестиційний потенціал України в межах Всесвітнього економічного форуму в Давосі [28].

Механізми публічної дипломатії можна простежити й у діяльності інших структурних підрозділів СКУ. Йдеться про Міжнародну місію СКУ зі спостереження за виборами в Україні (аналіз пропаганди про Україну та її керівництво, яку поширюють у різних країнах під час виборів; вироблення рекомендацій щодо протидії цій пропаганді), Координаційний комітет підтримки України (інформаційна підтримка України, донесення правди до світової спільноти, створення позитивного іміджу України на міжнародній арені тощо), Міжнародну Медійну Раду (інформаційна допомога громадам і комплексне висвітлення їхньої діяльності, організаційний супровід українських культурних подій у діаспорі), Українську Світову Кооперативну Раду (відродження кредитних спілок в Україні, налагодження міжнародних контактів задля їх успішної розбудови) [2, с. 130–131, 134–135, 145, 148, 174–175].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Одним з основних завдань СКУ є посилення міжнародного авторитету України та поліпшення її іміджу у світі. СКУ поширює серед іноземної аудиторії знання про українську історію та культуру, правду про події в Україні, популяризує українську мову, висвітлює здобутки та самобутність українців у різних сферах, підвищує інвестиційну привабливість України. З метою поліпшення впізнаваності країни-донора СКУ співпрацює з офіційними і неурядовими установами та організаціями, громадським сектором, налагоджує контакти з Україною. Форми публічної дипломатії Конґресу доволі різні: наукові, освітні, експертні події, культурні імпрези, глобальні онлайн-акції тощо. Всі вони комплексно сприяють досягненню цілей СКУ щодо промоції України у світі.

У межах однієї публікації неможливо осягнути весь масив заявленої теми, тому перспективами подальших досліджень є вивчення діяльності СКУ, його рад, комітетів і складових організацій у кожному окремому напрямі публічної дипломатії. Детальнішого дослідження потребує робота Представництв СКУ в Україні, при міжнародних організаціях тощо.

1. *Атаманенко А.* Публічна дипломатія закордонних українців як прояв дипломатії діаспор / А. Атаманенко, Н. Матвійчук // Публічна дипломатія : навч. посібник. К.: Острог, 2021. С. 80–94.
2. XII Світовий Конґрес Українців. Звіти 2018–2023. Канада, 22 жовтня 2023. 710 с.
3. СКУ вимушено розірвав офіційні зв'язки з українцями в Росії // Укрінформ. 14 липня 2021. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3280681-sku-vimuseno-rozirvav-oficijni-zvazki-z-ukraincami-v-rosii.html
4. *Ціпивник Д.* Нинішній Світовий Конґрес Українців // Бюлетень. Світовий Конґрес Українців. Квітень 1994. С. 1.
5. *Соколик Я.* Нові обставини — нові завдання // Бюлетень. Світовий Конґрес Українців. Березень 1995. С. 1–2.
6. *Лазебник С.Ю.* З прожитого… з відвертістю (відчайдушне зазіхання на мемуари). К.: ДП «ГДІП», 2023. 176 с.
7. СКУ Unite With Ukraine розпочав збір на «Птахів Санти» // Офіційний сайт СКУ. 8 грудня 2023. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/sku-unite-with-ukraine-rozpochav-zbir-na-ptakhiv-santy
8. Україна працює над новою стратегією партнерства зі світовим українством — посол // Укрінформ. 16 квітня 2024. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3852883-ukraina-pracue-nad-novou-strategieu-partnerstva-zi-svitovim-ukrainstvom-posol.html
9. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки. URL: https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf
10. Матеріали до історії Світової Наукової Ради при Світовому Конґресі Українців / ред. Л. Винар, А. Атаманенко; упоряд. А. Хеленюк. Нью-Йорк; Торонто; Острог, 2011. 388 с.
11. XI Світовий Конґрес Українців. К., 24–27 листопада 2018. 484 с.
12. Збірник звітів Річних загальних зборів Світового Конґресу Українців 25–27 серпня 2016 р. К., 2016. 336 с.
13. Річний звіт Світового Конґресу Українців — 2021. Торонто; Київ; Брюссель; Нью-Йорк, 2021. 23 с.
14. СКУ долучився до Halifax International Security Forum // Офіційний сайт СКУ. 21 листопада 2023. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/sku-doluchyvsia-do-halifax-international-security-forum
15. Вебінари з міжнародного права: СКУ долучився до проєкту Могилянки // Офіційний сайт СКУ. 27 березня 2024. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/vebinary-z-mizhnarodnoho-prava-sku-doluchyvsia-do-proiektu-mohylianky
16. *Соколик О.* Трагедія 1932–1933 // Бюлетень. Світовий Конґрес Українців. 1998. Ч. 12. С. 6.
17. Меморандум Президентові, Урядові та Верховній Раді України // Бюлетень. Світовий Конґрес Українців. 2000. № 2 (5). С. 2, 4–5.
18. Українці всього світу вшанували роковини Голодомору // Офіційний сайт СКУ. 27 листопада 2023. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/ukrayinci-vsoho-svitu-vshanuvaly-rokovyny-holodomoru
19. *Мартинюк Н.* Культурна дипломатія Світового Конґресу Українців як чинник популяризації України в світі (2014–2022) // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки. Острог, 2023. Вип. 34. С. 152–160.
20. Українці Сучави на заході «Відкрий для себе Північний Схід» // Офіційний сайт Союзу українців Румунії. URL: http://surl.li/ssfzt
21. Українська кухня на телебаченні Єгипту: як громада спричинила фурор // Офіційний сайт СКУ. 3 квітня 2024. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/ukrayinska-kuhnia-na-telebachenni-yehyptu-yak-hromada-sprychynyla-furor
22. VIII Конґрес СКУ. Звіти 1998–2003. К., 18–21 серпня 2003. 250 с.
23. Атака на СКУ: хакери активізувались перед самітом НАТО // Офіційний сайт СКУ. 6 липня 2023. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/ataka-na-sku-hakery-aktyvizuvalys-pered-samitom-nato
24. Наради Президії Секретаріяту СКУ // Бюлетень. Світовий Конґрес Українців. Квітень 1996. С. 6–8.
25. Шостий Світовий Конґрес Українців 1993. Матеріали. 2–7 листопада 1993 року. Торонто; Нью-Йорк; Лондон, 1998. 393 с.
26. СКУ в 2023: пригадуємо рік, що минає // Офіційний сайт СКУ. 29 грудня 2023. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/sku-v-2023-pryhaduyemo-rik-shcho-mynaye
27. Успішний протест українців: Португалія погодилась не допускати військових Росії до змагань // Офіційний сайт СКУ. 1 лютого 2024. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/uspishnyi-protest-ukrayinciv-portuhaliia-pohodylas-ne-dopuskaty-viiskovykh-rosii-do-zmahan
28. Президент СКУ просував інвестиційний потенціал України в рамках Всесвітнього економічного форуму в Давосі // Офіційний сайт СКУ. 31 січня 2018. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/prezydent-sku-prosuvav-investyczijnyj-potenczial-ukrayiny-v-ramkah-vsesvitnogo-ekonomichnogo-forumu-v-davosi

Nazar MARTYNIUK,
Research Fellow at the Professor Liubomyr Vynar Institute
for the Ukrainian Diaspora Studies,
postgraduate student at the Educational and Scientific Institute
of International Relations and National Security
of the National University of Ostroh Academy

PUBLIC DIPLOMACY ACTIVITIES OF THE UKRAINIAN WORLD CONGRESS AIMED AT IMPROVING THE IMAGE OF UKRAINE IN THE WORLD (1991–2024)

Abstract. The article examines the main directions of public diplomacy of the main coordination body of Ukrainian diaspora communities the Ukrainian World Congress (UWC) based on the 2021–25 Public Diplomacy Strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. For a better understanding of the topic, the main characteristics of diaspora diplomacy as a phenomenon are outlined. The author emphasises that public diplomacy can be carried out in cooperation with or without the diaspora's state of origin. The article highlights the shortcomings of Ukraine's cooperation with Ukrainians abroad, the main of which is the lack of a clear strategy for cooperation with Ukrainians worldwide in Ukrainian legislation. It is noted that the state is only beginning to recognise the potential of Ukrainians abroad as 'ambassadors' of Ukraine in the world in the context of the full-scale invasion.

The article elaborates on the UWC's role as an advocate and promoter of Ukraine in the world. The author points out the large-scale assistance provided by the organisation to support the state of its origin. Based on a wide range of sources, including materials from UWC congresses, periodicals and information from official media resources, the author suggests tracing the dimensions of UWC public diplomacy, describing the activities of its structural units, as well as the experience of certain member organisations of the UWC network. It is pointed out that an important area of the UWC's work is spreading the historical truth about the Holodomor of 1932–1933 and its recognition by foreign countries as genocide of the Ukrainian people.

The article highlights the main forms and methods of UWC public diplomacy, which include disseminating information about Ukraine in the world, countering propaganda, and advocating Ukrainian interests in foreign governments and international organisations. The author concludes that different types of public diplomacy complement each other and comprehensively fulfil the UWC's priority tasks of promoting Ukraine in the world.

Keywords: diaspora, Ukrainians abroad, Ukrainian World Congress (UWC), public diplomacy, image, disinformation, culture, sports, Ukrainian communities.

Володимир БУГРОВ,
кандидат філософських наук, професор,
ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Ксенія СМИРНОВА,
докторка юридичних наук, професорка,
проректорка з науково-педагогічної роботи (міжнародне співробітництво)
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЄВРОПЕЙСЬКІ ФОРМИ ОБ'ЄДНАННЯ УНІВЕРСИТЕТІВ — ІНСТРУМЕНТ ОСВІТНЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті йдеться про ініціативу створення Європейського освітнього простору. Проаналізовано конкурсні можливості, умови та результати програми «Erasmus+» 2021–2027 років. Розкрито поняття та функції альянсів університетів. Висвітлено новітні форми інтернаціоналізації в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Акцентовано на вагомій ролі освітньої дипломатії після повномасштабного вторгнення рф в Україну, зокрема для українських закладів вищої освіти через європейські форми об'єднання університетів.

Ключові слова: Європейський освітній простір, ініціатива «Європейський університет», альянси, твінінгове партнерство, програма «Erasmus+», альянс EUniWell.

26 вересня 2017 року в Сорбонні Президент Франції Емманюель Макрон висловив власний погляд на «справді європейські університети» у своїй промові щодо майбутнього Європи. За кілька місяців Єврокомісія висунула пропозицію створити Європейський освітній простір (ЄОП), інтегруючи ідею Макрона в ширший проєкт.

На Гетеборзькому саміті в листопаді 2017 року лідери Європейського Союзу обговорили майбутнє освіти і культури як рушіїв створення робочих місць, економічного зростання, соціальної справедливості та досвіду європейської ідентичності. Зокрема, Європейська комісія представила своє бачення ЄОП до 2025 року.

Одним із його аспектів є створення мережі закладів вищої освіти з усієї Європи, щоб європейські університети світового рівня могли безперебійно співпрацювати, навіть попри кордони.

За підсумками саміту Європейська рада закликала держави-члени, Раду ЄС та Єврокомісію зміцнити стратегічне партнерство між ЗВО Євросоюзу та сприяти створенню до 2024 року 20 європейських університетів, які стануть амбасадорами університетів у всьому Євросоюзі. Це також дасть змогу студентам закінчувати навчання, поєднуючи семестри в декількох країнах ЄС, і позитивно впливатиме на міжнародну конкурентоспроможність європейських університетів.

2018 року Рада Європейського Союзу визнала, що європейські університети мають потенціал до значного підвищення мобільності; сприяють якості та вдосконаленню освіти і досліджень через зміцнення зв'язку між навчанням, дослідженнями, інноваціями та передаванням знань; демонструють переваги багатомовного навчання, визнання кваліфікацій і розробку спільних освітніх та дослідницьких проєктів і програм.

Європейська комісія оголосила конкурс пропозицій у 2019, 2020, 2022 та 2023 роках, де було відібрано загалом 50 альянсів із залученням 430 європейських установ.

Ініціатива «Європейські університети», яку спільно розробили ЗВО, студентські організації, держави-члени та Єврокомісія, відповідає на цей заклик. Спираючись на прогрес на початковому етапі, вона тепер є невіддільною частиною програми «Erasmus+» 2021–2027 років[1].

Європейські університети також є флагманською ініціативою Європейської стратегії для університетів, амбіція якої — створити до середини 2024 року 60 європейських університетів та залучити більш як 500 ЗВО.

Щоби цього досягнути, на 2021–2027 роки заплановано фінансування «Erasmus+» на рекордну суму — 1,1 млрд євро. Виділені кошти мають підтримати ці нові альянси, які згодом повинні покращити якість і конкурентоспроможність європейської вищої освіти.

---

[1] Тип проєкту: Європейський університет (KA2. «European University»).
Макс. розмір гранту: 3,24–14,40 млн євро (залежить від типу і складу партнерства).
Співфінансування: асоційовані партнери можуть брати участь у заходах проєкту власним коштом.
Співпраця в межах альянсу відбувається на основі пріоритетів, визначених за умовами конкурсу, та передбачає: розробляння спільних програм і сертифікатів, узгодження освітніх програм; втілення програми мобільності для науковців, академічного персоналу та студентів; публікування спільних видань; реалізування дослідницьких проєктів; організацію спільних заходів, літніх шкіл тощо.
Українські ЗВО у статусі асоційованих партнерів проєктів коштів не отримують.
Проте в межах міжінституційних угод із партнерами альянсів можуть одержувати кошти для участі в діяльності альянсів за напрямом «Міжнародна академічна мобільність» (International Credit Mobility (ICM), KA1). Для цього важливо, щоб університет із ЄС доопрацював свої проєкти ICM та узгодив зі своїм Національним агентством «Еразмус+».

Дослідницьку діяльність європейських університетів фінансуватиме Європейська ініціатива досконалості в межах «Horizon Europe».

Конкурс пропозицій програми «Erasmus+» 2019 року увійшов до Ключової дії 2 (Key Action 2): співпраці для інновацій та обміну передовим досвідом, дії «Європейські університети», за допомогою якої було обрано перші 17 альянсів європейських університетів. Участь узяли 114 ЗВО з 24 держав-членів.

У конкурсі пропозицій 2020 року було відібрано 24 нові партнерства, до яких залучено 165 установ із 26 держав-членів та інших країн-учасниць програми.

Із 2022 року діє 44 європейські університети, до яких залучено майже 340 ЗВО і в столицях, і у віддалених регіонах 31 країни, зокрема у всіх державах ЄС, Ісландії, Норвегії, Сербії і Туреччині.

Комісія ЄС також оголосила, що з новим конкурсом пропозицій «Erasmus+» 2022 року альянси можуть приймати асоційованих партнерів із країн-учасниць Болонського процесу, як-от Велику Британію, Україну, Швейцарію.

Через співпрацю з майже 1300 асоційованими партнерами — неурядовими організаціями, підприємствами, містами, місцевими і регіональними органами влади — європейські університети здатні значно підвищити якість і обсяг вищої освіти в Європі.

Новий конкурс пропозицій «Erasmus+» 2023 року продовжив ініціативу «Європейські університети» з рекордним загальним бюджетом на суму 387,2 млн євро.

У межах конкурсу було охоплено дві теми: «Інтенсифікація попереднього поглибленого інституційного транснаціонального співробітництва» та «Розвиток нового поглибленого інституційного транснаціонального співробітництва».

Діяльність європейських університетів охоплює місії всіх ЗВО щодо освіти, досліджень, інновацій та служіння суспільству. Ці альянси мають різноманітні моделі системної, структурної та сталої транснаціональної співпраці, які підвищують якість, результативність, привабливість і міжнародну конкурентоспроможність вищої освіти в Європі на користь студентів і персоналу, водночас поширюючи демократичні цінності [1].

Європейські університети — це транснаціональні альянси, що проводять просвітницьку діяльність «університетів майбутнього» у сфері інтернаціоналізації, пропагують європейські цінності й ідентичність, революціонізують якість і конкурентоспроможність європейської вищої освіти.

Щоби зробити цей значний крок уперед, ініціатива пропонує європейським університетам можливості для підтримання різноманітних моделей співпраці через конкурси пропозицій «Erasmus+».

Альянси:

- залучають партнерів з усіх типів ЗВО й охоплюють широку географію всієї Європи;
- базуються на спільно передбаченій довгостроковій стратегії, яка зосереджена на стійкості, досконалості та європейських цінностях;
- пропонують навчальні програми, орієнтовані на студентів, що їх спільно реалізовують у міжуніверситетських кампусах. Різні студентські організації можуть створювати власні програми та відчути переваги мобільності на всіх рівнях навчання;
- приймають підхід, заснований на викликах, згідно з яким студенти, науковці та зовнішні партнери матимуть змогу співпрацювати в міждисциплінарних командах задля розв'язання найбільших проблем, з якими сьогодні стикається Європа.

Європейська комісія оприлюднила результати конкурсу «Erasmus+» за 2023 рік для ініціативи «Європейські університети», яка сприяє співпраці між ЗВО, оголосивши про приєднання семи нових альянсів.

Відповідно до пресрелізу, що його опублікувала 3 липня 2023 року Єврокомісія, разом із новими європейськими інституціями загалом альянсів уже 50. Вони охоплюють більш як 430 ЗВО в 35 країнах.

Уперше ЗВО Західних Балкан, не пов'язані з програмою «Erasmus+», мали можливість подати заявку на конкурс як повноправні партнери.

Як постійні партнери участь у цьому конкурсі беруть такі країни Західних Балкан: Албанія, Боснія і Герцеговина, Північна Македонія, Сербія, Чорногорія. Комісія зазначає, що університет Боснії і Герцеговини є учасником престижної ініціативи вперше [2].

Повномасштабне вторгнення рф на територію України зумовило активне використання потенціалу міжнародної співпраці для підтримання та функціонування університетів України. Однією з таких новітніх форм інтернаціоналізації стала можливість взаємодії українських університетів з альянсами європейських університетів, що почалася з перших тижнів збройної агресії росії. Київський національний університет імені Тараса Шевченка підтримав ці пілотні процеси і почав активізовувати таку співпрацю. Свідченням цього стала ініціатива твінінгового партнерства альянсів європейських університетів з українськими, яку він організував та координував. Її започатковано EPICUR Alliance and European Universities Alliances Forum FOR-EU1 & FOR-EU2 та офіційно розпочато на засіданні Єврокампусу у Версалі 30 червня 2022 року.

Ініціатива ґрунтується на об'єднанні переважної більшості альянсів європейських університетів, які фінансує Європейський Союз у межах програми «Erasmus+», щоби висловити свою повну солідарність і рішучу готовність допомогти українським колегам, студентам та навчальним

закладам пережити війну та в майбутньому завершити їхню інтеграцію в Європейський освітній простір і Європейський Союз.

Це ініціатива «bottom-up», спрямована на посилення європейських скоординованих дій щодо підтримання всіх рівнів (від студентів до викладачів і дослідників, від кафедр чи факультетів до керівних органів університету) всіх установ, що формують українську вищу освіту. Було підписане спільне звернення українських університетів та альянсів [3].

КНУ імені Тараса Шевченка як зачинатель та флагман цієї ініціативи в Україні вже отримав членство в EUniWell Alliance (European University for Well-Being) [4], що поглиблює інтернаціоналізацію вищої освіти.

Альянси можуть залучати ЗВО з країн-учасниць Болонського процесу як асоційованих партнерів. У межах конкурсу впродовж 2023 року до альянсів приєдналося майже 30 ЗВО України [5].

Європейський тренд об'єднання європейських альянсів активно впроваджують в Україні, зокрема як інструмент освітньої дипломатії [6].

У день Європи 2023 року Президент України Володимир Зеленський узяв участь у заході «Europe Unity For Well-Being», який ініціював КНУ імені Тараса Шевченка в межах альянсу європейських університетів EUniWell. Глава Української держави присвятив свій виступ сміливості, адже вона є завжди важливою: в житті людини, держави, всього Європейського континенту. «Чи були б ми тут сьогодні, якби 80 років тому вільні народи світу не проявили достатньої сміливості, щоб знищити зло нацизму? Очевидно, якби тоді виник дефіцит сміливості, сьогодні нас би тут не було», — сказав Володимир Зеленський. Відповідаючи на запитання студентів, президент наголосив, що нині українці в боротьбі з росією відстоюють європейські цінності, тож Україну можна вважати опорою демократичного світу.

«Україна — це стіна між абсолютною автократією й демократією. І тому ми повинні вистояти. Для того, щоб у майбутньому бути справді опорою потужної та незалежної Європи. Тому й тримаємо цю стіну міцно», — наголосив президент.

На переконання Глави Держави, європейці також мають усвідомити, що громадяни України, хоч і були колись в СРСР, за своєю суттю — європейці, сповідують такі самі цінності і, найголовніше — захищають їх сьогодні. Саме тому громадяни країн ЄС мають і далі підтримувати Україну й допомагати в боротьбі з російським агресором [7].

7–8 лютого 2024 року в Брюсселі пройшла зустріч координаторів європейських університетів. 150 учасників з 50 альянсів, представники Європейської комісії і Європейського виконавчого агентства з освіти та культури (EACEA) взяли в ній участь. Під час відкритого обговорення намагалися зрозуміти можливості та виклики, з якими стикаються альянси

європейських університетів. EACEA надала рекомендації та чітку структуру для ефективного управління грантами. В межах заходу провели кілька сесій нетворкінгу. До того ж представники альянсів мали змогу поділитися передовим досвідом під час секційних сесій, створивши простір для спільного обміну ідеями.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка представляла проректорка з міжнародного співробітництва Ксенія Смирнова з виступом на секції «Спільна робота в альянсі — можливості та виклики для різних учасників, обмін думками та подолання спільних перешкод». Було проаналізовано основні напрями співпраці українських університетів у межах діяльності європейських альянсів. Розкрито головні виклики, пов'язані з реалізуванням взаємодії з альянсами європейських університетів [8].

1. European Commission (2022) *Opening of 2023 Erasmus+ European Universities call comes with record budget.* Available at: https://erasmus-plus.ec.europa.eu/news/opening-of-2023-erasmus-european-universities-call-comes-with-record-budget
2. Erudera News (2023) *2023 Erasmus+ Call: Seven New European University Alliances Join.* Available at: https://erudera.com/news/2023-erasmus-call-seven-new-european-university-alliances-join
3. Erasmus Office in Ukraine (2022) *Statement on twinning partnership between Ukrainian and European universities.* Available at: https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/infodays/Statement_Ukraine_082022.pdf
4. EUniWell (2022) *EUniWell welcomes Taras Shevchenko National University of Kyiv,* 9 August. Available at: https://www.euniwell.eu/news-events/euniwell-welcomes-taras-shevchenko-national-university-of-kyiv
5. European Commission (2023) *Erasmus+: New funding for European Universities alliances boosts cooperation in higher education.* Available at: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/erasmus-new-funding-european-universities-alliances-boosts-cooperation-higher-education-2023-07-03_en
6. *Смирнова К.* Науково-освітня дипломатія в умовах воєнного стану в Україні як інструмент публічної дипломатії // Україна дипломатична. Київ, 2022.Вип. 23. С. 442–449.
7. Захист і свобода — це прямий результат сміливості — Володимир Зеленський поспілкувався зі студентами Альянсу європейських університетів EUniWell // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 9 травня 2023. URL: https://president.gov.ua/news/zahist-i-svoboda-ce-pryamij-rezultat-smilivosti-volodimir-ze-82793?fbclid=IwAR3GM4do8GORzufHO5Tjg47fE5hjch7 ntg81MkKKLS11EY7oz3jG-3GaCnFw
8. European Commission (2024) *European Universities Coordinators' Meeting.* Available at: https://www.europeanuniversitiesmeeting2024.eu/en

Volodymyr BUHROV,
PhD in Philosophy, Full Professor,
Rector of Taras Shevchenko National University of Kyiv;

Kseniia SMYRNOVA,
Doctor of Law, Full Professor,
Vice-Rector for Education (International Affairs)
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

EUROPEAN FORMS OF UNIVERSITY ALLIANCES AS AN INSTRUMENT OF EDUCATIONAL DIPLOMACY IN UKRAINE

Abstract. The article describes the initiative of establishing the European Education Area. It is indicated that the European Commission presented its vision of the European Education Area by 2025, an important aspect of which is the creation of a network of top European universities to enable seamless cooperation, even across borders.

The concept and functions of university alliances are explained. It is noted that European universities are transnational alliances engaged in educational activities of the 'universities of the future' in the field of internationalisation, promoting European values and identity, revolutionising the quality and competitiveness of European higher education. The activities of European universities encompass the missions of all higher education institutions in terms of education, research, innovation and service to society.

Moreover, the competitive opportunities, conditions and results of the Erasmus+ programme 2021–27 are comprehensively analysed. The article highlights the latest forms of internationalisation at Taras Shevchenko National University of Kyiv. In particular, the university supported pilot processes of cooperation with alliances of European universities and began to intensify such cooperation. For example, the university organised and coordinated the initiative of twinning partnerships between alliances of European and Ukrainian universities.

The conclusions emphasise the important role of educational diplomacy after the full-scale invasion of Ukraine by russia, in particular the contribution of Ukrainian higher education institutions through European forms of university alliances.

Keywords: European Education Area, European University Initiative, alliances, twinning partnerships, Erasmus+ programme, EUniWell alliance.

Сергій СИДОРЕНКО,
доктор фізико-математичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України, проректор із міжнародних зв'язків
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ШЛЯХАМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ (міжнародна сфера КПІ 2023 року: здобутки, завдання, перспективи)

Анотація. У статті висвітлено розвиток міжнародної діяльності Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» 2023 року. Зокрема, йдеться про формування нового змісту й форм діяльності КПІ в міжнародній сфері, посилення співпраці з європейськими партнерами в умовах воєнного стану, а також виконання практичних завдань, визначених у Стратегії розвитку університету до 2025 року.

Наголошено, що інтеграція до європейського освітньо-наукового простору стосується не лише збільшення кількості освітніх і наукових проєктів та фінансових надходжень, а й цивілізаційних змін у всіх аспектах життєдіяльності університету. Подальшим позитивним зрушенням сприятиме набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС, міжнародне визнання її ролі в обстоюванні цінностей демократичного світу.

Ключові слова: КПІ, Європа, інтеграція, альянс університетів, асоціація університетів, проєктно-грантова програма, міжнародна діяльність.

2023 року Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (КПІ) продовжив розвиток своєї міжнародної діяльності — з іще більшим акцентом на євроінтеграційні прагнення, характерні для України.

Міжнародна сфера вищої школи нашої країни достатньо «обв'язана» і міжнародними зобов'язаннями, і національними програмами, і рішеннями самих університетів. Посилюються й організаційні засади їх виконання.

Наприклад, для втілення рішень КПІ щодо глибшої інтеграції в Європейський освітній простір і Європейський дослідницький простір, погодження організації навчального процесу з європейськими стандартами

забезпечення якості освіти, виконання зобов'язань університету щодо приєднання до альянсів і асоціацій європейських університетів (ENHANCE, ATHENA, CESAER тощо) створили Координаційну раду з поглиблення інтернаціоналізації. Її завдання — напрацьовувати плани дій і заходів щодо посилення міжнародного складника в діяльності всіх управлінських вертикалей університету та втілювати їх за всіма напрямами і рівнями університетського менеджменту.

2023 року посилилась активність КПІ в міжнародних контактах, зокрема й із європейськими партнерами: на 40% зросла кількість міжнародних заходів, втричі — конференцій, семінарів, літніх шкіл.

За європейською програмою мобільності «Erasmus+» (КА1) чинним є 71 проєкт з університетами 25 країн.

Навіть в умовах воєнного стану в КПІ зросла кількість закордонних відряджень і стажувань.

Усе це — завдяки посиленню співпраці з європейськими партнерами.

Університет стає відкритішим для світу. І це, поряд із наданням Україні статусу кандидата в члени ЄС і визнанням її державою, що перебуває в авангарді боротьби за цивілізаційні цінності, — змінює зміст і форми діяльності КПІ в міжнародній сфері, визначає нові її функції.

2023 року особливе місце в цьому питанні посіла угода КПІ з Українською Радою Миру, провідними університетами України, Національною академією педагогічних наук України та Національним центром «Мала академія наук України».

КПІ посилює дії задля утвердження справедливого миру — через миротворчі заходи, взаємодію з впливовими світовими організаціями (ЕКОСОР, ЮНЕСКО, ВООЗ, ФАО тощо), кафедрами ЮНЕСКО та прогресивними медіа.

2023 року КПІ разом з Українською Радою Миру, Радою з екологічної безпеки та партнерами за укладеною угодою провели низку важливих і символічних **заходів.**

• З ініціативи відомого лікаря й громадського діяча Ігоря Вітенька та волонтерської спільноти Бельгії за участю Надзвичайного й Повноважного Посла Королівства Бельгія в Україні Петера Ван де Велде на потреби Збройних сил України було передано чотири спецавтомобілі швидкої допомоги.

• До передачі на потреби ЗСУ ще п'яти спецавтомобілів швидкої допомоги в межах соціального проєкту «Українська місія Ігоря Вітенька» волонтерська спільнота Бельгії прилучилася на чолі з графом Рено де Керкхове.

• У листопаді 2023 року молодіжне крило Української Ради Миру організувало в КПІ зустріч із представниками мережі «Northwell Health» — найбільшим постачальником медичних послуг у штаті Нью-Йорк, що дало старт співпраці в межах проєктів із протезування та реабілітації постраждалих від війни з росією.

Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Бельгія в Україні Петер Ван де Велде під час виступу на церемонії передачі спецавтомобілів швидкої допомоги на потреби ЗСУ висловив солідарність з українським народом у справедливій боротьбі проти російського агресора та запевнив у підтримці України з боку Уряду Бельгії. Травень 2023 року

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Kingdom of Belgium to Ukraine Peter Van De Velde, speaking at the ceremony of handing over special medical vehicles to the Armed Forces of Ukraine, expressed solidarity with the Ukrainian people in their just struggle against the Russian aggressor and assured of the Belgian Government's support for Ukraine. May 2023

• З ініціативи кафедри ЮНЕСКО КПІ й Української Ради Миру за підтримки Нацкомісії України у справах ЮНЕСКО та задля об'єднання миротворчих зусиль було укладено угоду між 12 кафедрами ЮНЕСКО в Україні, Українською Радою Миру, Національною академією педагогічних наук України і Національним центром «Мала академія наук України».

• На травень 2024 року заплановано Міжнародний екологічний форум «Екологія і мир» на базі КПІ, організаторами якого є Українська Рада Миру, Всеукраїнська інноваційна екосистема «Sikorsky Challenge Ukraine» та Рада з екологічної безпеки. Мета форуму — об'єднати зусилля громадськості, освітян, вчених світу, представників урядових структур та органів місцевого самоврядування для виконання восьмого пункту Української формули миру — протидії екоциду. Форум поєднує однойменну міжнародну конференцію та конкурс стартап-проєктів і науково-технічних розробок в екологічній сфері.

Формування нового змісту й форм діяльності КПІ в міжнародній сфері відбувалося 2023 року не лише через візити до університету державних діячів високого рівня, а й через нові плани співпраці з університетами Британії, США, Естонії, Польщі, Хорватії, Японії, закріплені в 117 міжнародних угодах, меморандумах, деклараціях і грантових угодах. Ба більше, важливих домовленостей вдалося досягнути радше природно, ніж спрямованими зусиллями, тобто завдяки сприйняттю КПІ як прихильника європейської ментальності. І такий імідж університету у світі лише посилюється.

Одним із найважливіших став візит до КПІ Президента Естонської Республіки Алара Каріса. У виступі та спілкуванні зі студентами він заявив про солідарність із народом України в героїчній боротьбі за свободу і незалежність, підтримав перспективи розвитку понад двадцятирічної співпраці КПІ з Талліннським технічним університетом, а також іншими естонськими партнерами в освітній, науковій, інноваційній і гуманітарній сферах, наголосив на розширенні студентських обмінів.

Усі аспекти європейської інтернаціоналізації університету формують нову «тканину» його місії, неодмінними рисами якої стають:

— диджиталізація навчання, викладання й управління;
— принципи відкритої науки й технологій;
— інновації на міжнародних ринках;
— сильні позиції у світових рейтингах;
— сталість, зокрема й стабільне фінансування з міжнародних джерел.

Завдяки цьому для 24 факультетів та інститутів і 104 кафедр КПІ відкриваються нові сприятливі коридори співпраці. Наприклад — через

Делегація Естонії на чолі з Президентом Естонської Республіки Аларом Карісом (у супроводі Надзвичайного й Повноважного Посла Естонської Республіки в Україні Каймо Кууска, ректора Талліннського технічного університету професора Тіїта Ланда та проректора цього університету з наукової роботи професора Тіїта Лукка) зустрілася з ректором КПІ академіком Михайлом Згуровським і студентами. Червень 2023 року

The Estonian delegation headed by the President of the Republic of Estonia Alar Karis (accompanied by the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Estonia to Ukraine Kaimo Kuusk, the Rector of Tallinn University of Technology Professor Tiit Land and the Vice-Rector for Research Profю Tiit Lukk) met with the Rector of Ihor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute, Academician Mykhailo Zghurovskyi and students. June 2023

асоційоване партнерство КПІ з 6 альянсами та членство у 8 асоціаціях європейських університетів, що 2023 року КПІ визначив новим важливим змістом своєї міжнародної діяльності.

КПІ вступив до ATHENA — альянсу 9 університетів 8 країн (Португалії, Франції, Німеччини, Литви, Польщі, Словенії, Італії, Греції) у статусі

повноправного члена з правом голосу. Це надає КПІ право отримувати кошти, які Європейська комісія виділяє для підтримки діяльності ATHENA, через білатеральні проєкти з університетами-членами альянсу.

Пріоритетними напрямами для таких білатеральних проєктів є штучний інтелект (і пов'язані з ним інформаційні та телекомунікаційні технології), критичні технології виробництва, здоров'я та харчова безпека. Серед додаткових переваг статусу: участь у розробленні Стратегії розвитку європейських університетів; отримання дипломів європейського зразка для випускників КПІ; збільшення студентської та викладацької мобільності в межах альянсу; створення «Європейського офісу» при КПІ для координації підготовки спільних проєктів за програмою «Горизонт». Таких можливостей КПІ не має в інших альянсах, де є асоційованим партнером.

КПІ також запрошує студентів університетів-членів альянсу ATHENA до участі в національному конкурсі у сфері штучного інтелекту.

Але особливе значення має діяльність КПІ як члена асоціації (альянсу) CESAER, що об'єднує 58 провідних дослідницьких профільних і багатопрофільних науково-технічних університетів із 28 країн Європи і є сильним консолідованим голосом університетів науки і технологій в Європі.

Завдяки роботі делегацій КПІ в семи основних робочих групах CESAER за головними напрямами (взаємодія зі світовими рейтингами університетів; управління персоналом; система інновацій; навчання та викладання; відкритість науки й технологій; сталий розвиток; міжнародна проєктно-грантова діяльність) з'явилась можливість представляти концептуальне бачення і КПІ, і України стосовно реформ у європейській системі вищої технічної освіти, а також запозичувати передові ідеї у цій сфері для власного розвитку і створення пропозицій щодо трансформацій у системі вищої технічної школи України. А практичні справи, спільні проєкти, спільні освітні програми, благодійна діяльність та інші форми співпраці КПІ з університетами-членами CESAER розвиваються у сприятливих коридорах, які для закладу відкриті в межах кожної із семи основних робочих груп.

Усе це конкретизує співпрацю КПІ з 58 університетами-членами асоціації за новими напрямами діяльності та пришвидшує рух до європейської сім'ї університетів.

Завдяки членству в CESAER факультети, інститути, кафедри КПІ стануть відкритішими для європейського освітнього і наукового простору Європи, а в системі вищої технічної школи України — більш авторитетними і конкурентоспроможними.

37-ма Генеральна асамблея CESAER, що відбулася в жовтні 2023 року в Мадридському політехнічному університеті, ухвалила Декларацію про внесок університетів науки і технологій у сталий розвиток.

Європейські університети, які мають унікальні соціальні ролі та обов'язки, заявлені у Великій хартії університетів, беруть зобов'язання до 2028 року допомогти у врегулюванні основних локальних і глобальних викликів, щоби досягнути 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) і виконати Паризьку угоду 2015 року, дотримуючись таких головних принципів, як упровадження міждисциплінарних програм; розвиток навичок і компетенцій для подолання нагальних глобальних викликів; перехід від співпраці академічних кіл і промисловості до інноваційних екосистем і далі; зменшення екологічного сліду університетів; поширення планів гендерної рівності та планів різноманітності; висунення жінок-лідерок як зразків для наслідування; налагодження та зміцнення глобального партнерства з іншими університетами, мережами й експертними центрами в усьому світі для популяризування ЦСР; взаємодія з національними та глобальними корпоративними лідерами; робота з політичними інституціями, урядами тощо.

КПІ, який із 2011 року представляє систему вищої школи України в UNAI (ініціативу започаткував Генеральний секретар ООН (2007–2016 рр.) Пан Гімун для посилення ролі університетів у формуванні політики сталого розвитку у своїх країнах), вбачає свою місію як представника системи

Президент CESAER професор Рік Ван де Валле (ліворуч) і директор CESAER з проблем сталого розвитку ректор Мадридського політехнічного університету професор Гільєрмо Сіснерос Перес супроводжують Єврокомісарку з інновацій, досліджень, культури, освіти та молоді Марію Габріель на 37-й Генеральній асамблеї CESAER. Жовтень 2023 року

CESAER President Prof. Rik Van de Walle (left) and CESAER Director for Sustainable Development, Rector of the Technical University of Madrid Prof. Guillermo Cisneros Pérez accompany Mariya Gabriel, European Commissioner for Innovation, Research, Culture, Education and Youth, to the 37th CESAER General Assembly. October 2023

Делегати 37-ї Генеральної асамблеї CESAER після ухвалення Декларації про внесок університетів науки і технологій у сталий розвиток. Жовтень 2023 року

Delegates of the 37th CESAER General Assembly after adopting of the Declaration on contributions of universities of science and technology to sustainability. October 2023

вищої технічної освіти України в CESAER у тому, щоб впроваджувати в країні ідеї та заходи, визначені у вказаній декларації, зокрема й через Асоціацію ректорів вищих технічних навчальних закладів України, в якій університет головує.

Ще один механізм формування сприятливих коридорів співпраці — «Ініціатива Єднання» університетів України і Британії, яку в травні 2022 року запровадив Уряд Великої Британії. Завдяки цьому механізму КПІ вийшов на новий рівень через спільні проєкти:

- у космічній сфері — з університетами Глазго, Кінгстона та Шеффілда;
- в освітній сфері — через запровадження 120-годинного курсу з вивчення англійської мови для ста викладачів КПІ;
- в інноваційній сфері — за проєктом трансформації повоєнної підприємницької екосистеми України (стартап-школа КПІ представила інвесторам у Шеффілдському університеті кращі студентські стартап-ідеї).

Важливою подією в інноваційній сфері став і Міжнародний форум «Інтернаціональна підтримка інноваційної трансформації України» в межах XII Міжнародного фестивалю «Sikorsky Challenge 2023», який зібрав партнерів з університетів 18 країн: Німеччини, Іспанії, Ізраїлю, Туреччини, Австралії, Франції, Швеції, Польщі, Румунії, Фінляндії, Болгарії, Бельгії, Грузії, Нідерландів, Португалії, США, Японії, Великої Британії.

Фестиваль ознаменував утвердження Всеукраїнської інноваційної екосистеми «Sikorsky Challenge Ukraine» як платформи зі створення повного й цілісного простору в Європі для повоєнної трансформації України.

Серед нових для КПІ функцій ця стає пріоритетою на найближчі роки.

Підтримку та єднання з європейськими партнерами КПІ відчував також через прояви солідарності і благодійну допомогу.

Наші друзі з Польщі, Данії, Словенії, Естонії, Німеччини, Бельгії, Угорщини, Японії, США, Британії переказали до «Фонду підтримки КПІ ім. Ігоря Сікорського» та Благодійного фонду підтримки ЗСУ «Київський політехнік» майже 3 млн грн.

Надзвичайно актуальною була допомога від нашого багаторічного партнера — Талліннського технічного університету, який надав 13 тис. євро на реконструкцію бомбосховищ.

Символом стійкості став благодійний концерт японського піаніста-віртуоза Темпея Накамури. Його музикант у єдиному пориві з глядачами завершив Гімном України, а зібрані благодійні кошти сумою 70 тис. грн передали до Благодійного фонду підтримки ЗСУ «Київський політехнік».

Варто згадати й про виконання практичних завдань щодо міжнародної діяльності та поглиблення інтернаціоналізації, визначених у Стратегії розвитку університету до 2025 року.

Пріоритетним тут є завдання зі збільшення кількості виграних проєктів КПІ в конкурсах масштабних європейських програм («Горизонт Європа», «Erasmus+» (КА2), «Наука заради миру і безпеки») за науково-технічним і освітнім напрямами.

І ось результати. По-перше, 2023 року завдяки посиленню активності наших кафедр на сайті ЄК «Funding and Tenders Opportunities Portal» наукові школи КПІ стали прозорішими для Європейського дослідницького простору.

Тепер вчені КПІ отримують у 6 разів більше запрошень від вчених Європи щодо підготовки спільних проєктних пропозицій; кожне друге оголошення вчених КПІ на порталі ЄК дістає відгук від партнерів у Європі, а 45% із них (зі 117) завершуються поданням проєктних пропозицій до конкурсів.

Отже, університет стали запрошувати, а кон'юнктура в конкурсах європейських програм складається на користь вчених з України.

По-друге, чинні проєкти масштабних європейських програм виконують вчені 13 підрозділів із 23.

По-третє, частка КПІ у виграних 2023 року масштабних проєктах європейських проєктно-грантових програм зросла в 1,5 раза, а проти 2021 року — в 15 разів.

Отже, європейський вектор посилюється.

Результати міжнародної проєктно-грантової діяльності КПІ 2023 року (і в науково-технічній, і в освітній сферах), як порівняти з результатами 2021–2022 років, показують, що за всіма параметрами динаміка позитивна.

Кошти від усіх форм міжнародної проєктно-грантової діяльності 2023 року склали 2 млн 562 тис. євро. А на додаток до надходжень від проєктів є кошти

від індивідуальних грантів (на стажування, міжнародні конференції, відрядження до партнерів у 33 країнах) розміром приблизно 280 тис. євро.

Подальшим позитивним зрушенням сприятиме набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС, визнання її ролі в боротьбі за цінності демократичного світу. І це відкриває нові можливості!

Важливим показником присутності закладу вищої освіти в міжнародному освітньому середовищі є його позиції у світових рейтингах.

Після просідання минулих років позиції КПІ стабілізовано. Нині університет входить до рейтингу «QS World University Rankings» в інтервалі місць 701–750. Це забезпечує більший внесок міжнародної сфери у розподіл фінансування між університетами України.

Оцінки КПІ від академічних експертів і фахівців від роботодавців укладаються в інтервал 52–72% від загальної оцінки лідерів: Массачусетського технологічного інституту, Гарвардського університету, Кембриджського університету.

У предметному рейтингу «QS World University Rankings by Subject» КПІ на першому місці серед університетів України за шістьма сферами: «Інженерія і технології», «Комп'ютерні науки та інформаційні системи», «Хімія», «Електротехніка й електроніка», «Механіка, авіація й інженерія виробництва», «Природничі науки — матеріалознавство».

Водночас світові рейтинги вказують на потребу посилити позиції КПІ за таким критерієм інтернаціоналізації, як кількість іноземних студентів. Цей параметр визначає, наскільки університет привабливий для світу та для вступників і чи поїде до нього молодь з інших країн. Хоча справедливості заради треба враховувати, що в умовах війни неможливо повністю реалізувати бажані плани.

Та все ж 2023 року вдалося досягнути певних позитивних результатів щодо виконання завдань Стратегії розвитку університету до 2025 року: набір іноземних громадян на навчання в КПІ зріс на 41% і надходження від цього виду зовнішньоекономічної діяльності перевищили рівень навіть довоєнного 2021 року, склавши 46 344,6 тис. грн).

Важливо, що світові рейтинги спонукають до посилення конкурентності внутрішнього середовища. Відповідно, посилюватиметься кадровий склад і науково-педагогічний потенціал, що є найважливішим чинником для забезпечення синергетичного ефекту, який має покращити життя всієї нашої академічної спільноти!

Міжнародна сфера — для розвитку університету:

• КПІ як асоційований партнер шести альянсів європейських університетів почав отримувати практичну допомогу через спеціалізовані проєкти національних і європейських програм.

За таким механізмом альянс ECIU створив у КПІ мультимедійну аудиторію для захисту дисертацій.

• Проривним для КПІ і для науки України загалом є передання від Шеффілдського університету кластера високоефективних обчислень (High Performance Computing cluster), що у 200 разів збільшило потужність Центру суперкомп'ютерних обчислень КПІ.

• Факультету електроніки для втілення студентських проєктів інжинірингова школа «Ноосфера» передала 400 тис. грн.

• На факультеті електроенерготехніки та автоматики німецькі компанії «Siemens» і «Megger» створили дві навчальні лабораторії на 3,8 млн грн.

• Обладнання, яке подарувала компанія «Хуавей Україна», стало базою для створення лабораторій на факультеті електроенерготехніки та автоматики і радіотехнічному факультеті.

Крім того, компанія надала обладнання для серверного ядра та Wi-Fi у бомбосховищах КПІ.

• На лабораторію металевих наноматеріалів в Інституті матеріалознавства та зварювання ім. Є.О. Патона за ініціативною НАТО «Project in Nanomaterials» витрачено 370 тис. грн.

• Волонтери Данії подарували КПІ два потужні дизельні генератори вартістю 1,4 млн грн.

А загалом діяльність університету в міжнародній сфері забезпечила надходження на його розвиток 5,2 млн грн.

Крім цього, слід нагадати й про 1,5 млн євро за виграними 2023 року проєктами та про вже згадані 2,9 млн грн благодійних коштів, частина яких іде на потреби розвитку факультетів, інститутів і кафедр.

Завдання, що стоять перед університетом:

— У стратегічному плані КПІ орієнтується на флагманську ініціативу Європейської комісії «Європейська стратегія для університетів», яка спрямована на

— посилення транснаціональної співпраці університетів;

— збільшення участі бізнесу в секторі вищої освіти;

— забезпечення повної реалізації європейського підходу до **гарантій якості** освітніх програм, зокрема й спільних;

— підтримання високої якості **віртуального спільного навчання, високої мобільності** для студентів і співробітників (також онлайн);

— заохочення та захист **академічної свободи й інституційної автономії;**

— залучення до роботи щодо **спільного європейського ступеня;**

— заохочення студентів, науковців і дослідників до управління структурами транснаціональної співпраці **університетів.**

• У напрямі інтеграції освітньої та наукової діяльності з міжнародною КПІ треба запозичувати світовий досвід, опановувати актуальні ідеї змін у системі Європейського простору вищої освіти та Європейського дослідницького простору і впроваджувати їх у практику. Потрібно вчитися використовувати нові можливості, які пропонують університету альянси й асоціації європейських університетів.

• У роботі з альянсами силами факультетів та інститутів КПІ має стати реальним учасником комплексної співпраці в пошуку нових партнерів і підготовці спільних проєктних пропозицій до конкурсів — насамперед трьох масштабних європейських проєктно-грантових програм.

• У роботі з набору іноземних громадян слід посилити роль кафедр, пропонуючи освітні програми тим секторам промисловості іноземних країн, де складається сприятлива кон'юнктура для спеціальностей, за якими КПІ готує фахівців. Необхідно працювати над збільшенням набору іноземних громадян на навчання в КПІ — в межах можливого під час війни. І паралельно відточувати технології набору іноземних громадян для майбутніх вступних кампаній, уже для повоєнного часу.

Водночас слід виводити освітні програми кафедр на ринки освітніх послуг і ринки праці іноземних країн і саме там підтверджувати їхню конкурентоспроможність.

• У кадровій політиці варто спиратися на молоді сили: вчених зі знанням мов, інформаційних технологій, менеджменту, інноваційного підприємництва — тобто людей нової формації та європейської ментальності.

Усе це відкриватиме університету нові обрії у європейському дослідницькому й освітньому просторі!

Serhii SYDORENKO,
PhD in Physics and Mathematics, Full Professor,
Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Vice-Rector for International Relations of the
National Technical University 'Ihor Sikorskyi Kyiv Polytechnical Institute'

PATHS OF EUROINTEGRATION ENDEAVORS (INTERNATIONAL ACTIVITIES OF KPI IN 2023: ACHIEVEMENTS, TASKS, PERSPECTIVES)

Abstract. The article highlights the development of international activities of the National Technical University 'Ihor Sikorskyi Kyiv Polytechnical Institute' in 2023. It focuses on forming new content and forms of KPI activities in the international sphere, strengthening cooperation with European partners in martial law conditions, and implementing practical tasks outlined in the University Development Strategy until 2025.

It emphasises that integration into the European educational and scientific space entails an increase in academic and scientific projects, financial receipts, and civilisation changes in all aspects of the university's life. Further positive shifts will be facilitated by Ukraine obtaining the status of a candidate for EU membership and international recognition of its role in defending the values of the democratic world.

Keywords: KPI, Europe, integration, university alliance, university association, project-grant programme, international activities.

ЗМІСТ

Дмитро Кулеба. Українська воєнна дипломатія:
Вибороти мир, безпеку та розвиток.. 7
Павло Кривонос. Творимо літопис української дипломатії (до 25-річчя
наукового щорічника «Україна дипломатична») 21

80 РОКІВ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ІНСТИТУТУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Валерій Копійка. Інституту міжнародних відносин — 80 років!. 39
Микола Балтажи, Олена Малиновська. Пам'яті вчителя 45
Михайло Білоусов. Спогади про дипломатичну діяльність 48
Володимир Бруз. Досвід роботи в Секретаріаті ООН 54
Віктор Будкін. Шлях фахівця-міжнародника 58
Володимир Буткевич. Становлення і розвиток Інституту міжнародних
відносин КНУ: особистий досвід та виклики радянської епохи 62
Сергій Галака. Спогади про Петра Удовиченка. 72
Аргам Гаспарян. Від випробувань під час навчання до кар'єрного успіху:
спогади випускника. 75
Борис Гуменюк. Формування основ національної школи фахівців-міжнародників . . . 79
Анатолій Довгерт. Визначні викладачі кафедри міжнародного права 85
Дмитро Довгополий. Уроки кафедри 89
Володимир Єльченко. Шлях до роботи в ООН: від студентства до дипломатії 99
Олександр Задорожній. Все моє життя пов'язане з університетом 104
Ольга Зикова. 10 років з Інститутом міжнародних відносин 109
Анатолій Зленко. Це був новий відлік в історії української дипломатії. 112
Наталія Камінська (Пронюк). Випуск 2000 Року Спеціальності «Міжнародне Право»
Грігол Катамадзе. Або міжнародне право в Києві, або нікуди. 116
Павло Кірпенко. Становлення і розвиток факультету міжнародних відносин
під керівництвом Гліба Цвєткова. 122
Олександр Копиленко. Студентські роки на факультеті міжнародних відносин
та міжнародного права. 126
Олена Коппель. Спогади про Гліба Миколайовича Цвєткова. 129
Антон Кориневич. Моя альма-матер. 136
Юрій Костенко. Шлях дипломата. 140
Вадим Крушинський. Безумовно, це був чудовий час 145
Микола Кулініч. Незабутні двадцять років на «міжнародному» 154
Валентин Ліпатов. Спогади з дипломатичного життя 162
Олександр Майборода. Спогади про навчання 167
Микола Макаревич. Подяка альма-матер 171
Володимир Манжола. Підготовка фахівців-міжнародників: спогади,
сучасність та перспективи 175
Олександр Моцик. Київська школа дипломатії на службі Україні 179
Володимир Огризко. Яскраві спогади з дипломатичного життя. 184
Олена Пархомчук. Спогади про батька 188
Геннадій Удовенко. Спогади про навчання, життя та роботу. 190
Антон Філіпенко. Стежками розбудови 195
Володимир Хандогій. Професійний шлях дипломата 198
Ігор Харченко. Спогади про факультет
міжнародних відносин та міжнародного права. 202

Олександр Цвєтков. Сторінками історії кафедри (Навчання істориків-міжнародників, лекторів-міжнародників та майбутніх дипломатів із самого початку) 208
Ігор Черніков. Спогади з навчання дипломата. 212

ФАХОВИЙ ПОГЛЯД ДИПЛОМАТА

Олександр Зуб. Робота в кризових регіонах світу — запорука успіху дипломата 217
Василь Гамянін. Про розвиток індонезійсько-українських відносин. 243
Сергій Павленко. Попри відстань між нашими столицями, є щире бажання допомогти українцям. 268
Андрій Кузьменко. Долаємо поточні виклики та закладаємо фундамент для майбутнього. 287
Павло Рябікін. Відновлення мостів спілкування з Китаєм 302
Василь Зварич. «Відбудова України стане нашою спільною справою». 312
Марина Михайленко. «Нині наше основне завдання — протидія російській агресії» 331
Катерина Зеленко. Наше завдання — достукатися до голів і сердець 350
Василь Боднар. Дипломатія під час війни: 12 місяців від 24 лютого. 375
Віктор Майко. Нейтралітет і непохитність: Туркменістан у вирі геополітики. 392
Сергій Кислиця. Промова […] під час засідання Ради Безпеки ООН (11 квітня 2024 року) 417
Борис Тарасюк. Країни-члени Ради Європи стоятимуть з Україною стільки, скільки буде потрібно 428
Сеймур Мардалієв. Стратегічне партнерство України та Азербайджану: перспективи і спільні виклики 455
Елена Летісія Мікусінскі. «Ми передбачаємо дуже перспективні плани для обох держав» 475
Петер Ван де Велде. «Наша політична підтримка України є послідовною на всіх рівнях» 492
Еммануіл Андрулакіс. «Хіба з нами такого не було?» 505
Аннелі Кольк. Великі серця естонців та вболівання за Україну є найціннішим надбанням публічної дипломатії 511
Аріф Мухаммед Басалама. Розвиток культурної дипломатії: вивчення індонезійської мови в Україні 531
П'єр Франческо Дзадзо. «Сьогодні Італія є одним із найближчих союзників України, і ніщо цього не змінить» 538
Ідріс Кадиркулов. Про розвиток киргизько-українських дипломатичних відносин 550
Михаліс Захаріоглу. Солідарність у дії: кіпрсько-українські відносини через діалог і вчинки 560
Вальдемарас Сарапінас. Ми ще досягнемо омріяної перемоги 567
Антоніо Газзанті Пульєзе ді Котроне. Партнерство і перспективи: гуманітарна дипломатія в Україні 572
Надір Хан. Друзі пізнаються в біді 581
Марек Шафін. Пошук нового дому: тимчасовий захист українських біженців на території Словацької Республіки 598
Алішер Курманов. Узбекистан перетворюється на великий інвестиційний хаб у регіоні Центральної Азії 604
Карен Мактір. Прощальне звернення з нагоди завершення дипломатичної місії в Україні. 611

ДИПЛОМАТИЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНИ

Надзвичайні та Повноважні Посли України в іноземних державах 618
Надзвичайні та Повноважні Посли іноземних держав в Україні. 662
Представники України при міжнародних організаціях 701
Представники міжнародних організацій в Україні 705

ГЕОПОЛІТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ. ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Степан Віднянський. «Це не наша війна»: позиція Угорщини щодо війни росії проти України та її вплив на регіональну безпеку 717
Григорій Перепелиця. Безпека чи мир як проблема української дипломатії в умовах глобального протистояння 731
Олександр Шнирков, Антон Філіпенко, Ліна Поліщук. Зовнішньоторговельні відносини України в умовах російсько-української війни 747

СУЧАСНА ДИПЛОМАТІЯ: КОНЦЕПЦІЇ ТА РЕАЛІЇ

Таміла Ташева. Кримська платформа на сьогодні і завтра: п'ять аргументів 761
Сергій Толстов. Структури та механізми багатосторонньої співпраці держав ЄС у сфері безпеки й оборони 768
Андрій Грубінко. Генеза відносин НАТО — ЄС в умовах історичних трансформацій світової системи безпеки 784
Віктор Матвієнко, Тарас Проданюк. Протидія феноменові популізму як патології демократизації Європейського Союзу. 795
Наталія Піпченко. Дипломатія в епоху штучного інтелекту 805

ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗВІДКИ

Микола Кулініч, Галина Саган. Особливості становлення та організації діаспорного життя українців у Японії 813
Іван Білас, Ольга Шпакович, Олена Святун. Наука європейського права як підґрунтя та основний вектор євроінтеграційних прагнень України. 830
Ігор Лоссовський. Два століття концептуальної еволюції доктрини Монро та її можливе застосування новим азійським гегемоном 838
Вячеслав Ціватий. Стратегічне планування та інституціональний розвиток моделей дипломатії XXI століття 851

ІСТОРІЯ ДИПЛОМАТІЇ

Борис Гуменюк. Історія одного проєкту. З нагоди 30-річчя з дня заснування Дипломатичної академії України при МЗС України. 863
Леонід Осаволюк. Як боролись і чому втратили українські акваторії Азовського моря і Керченської протоки 897
Олена Штепа, Анжела Лєбах. 70-річчя України в ЮНЕСКО: досвід і перспективи . . . 904

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ

Андріана Біла, Станіслав Литвинов. Ренесанс культурної дипломатії України в умовах глобальних викликів і нинішньої повномасштабної війни. 912
Назар Мартинюк. Напрями публічної дипломатії Світового конґресу українців задля поліпшення іміджу України у світі (1991–2024 рр.). 923
Володимир Бугров, Ксенія Смирнова. Європейські форми об'єднання університетів — інструмент освітньої дипломатії в Україні 935
Сергій Сидоренко. Шляхами євроінтеграційних прагнень (міжнародна сфера КПІ 2023 року: здобутки, завдання, перспективи). 942

TABLE OF CONTENTS

Dmytro Kuleba. Ukrainian Wartime Diplomacy:
Wresting Peace, Security, And Development. 14
Pavlo Kryvonos. Creating the Chronicle of Ukrainian Diplomacy
(Marking the 25th Anniversary of the *Diplomatic Ukraine* Scientific Yearbook). 32

THE 80TH ANNIVERSARY OF THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS

Valerii Kopiika. Institute of International Relations Turns 80! 44
Mykola Baltazhy, Olena Malynovska. In Memory of a Teacher 47
Mykhailo Bilousov. Memoir of Diplomatic Career 53
Volodymyr Bruz. Experience in the UN Secretariat 57
Viktor Budkin. The Path of a Specialist in International Relations 61
Volodymyr Butkevych. Establishment and Development of the
Institute of International Relations at Taras Shevchenko National University of Kyiv:
Personal Experience and Challenges of the Soviet Era 71
Serhii Halaka. Memoir about Petro Udovychenko 74
Argam Gasparian. From Trials during Study to Career Success: Memories of a Graduate . . . 78
Borys Humeniuk. Formation of the Foundations of the National School
of International Specialists 84
Anatolii Dovhert. Distinguished Lecturers of the Department of International Law. 88
Dmytro Dovhopolyi. Lessons of the Department 94
Volodymyr Yelchenko. Path to Working at the UN: From Student Years to Diplomacy 103
Oleksandr Zadorozhnii. Entire Life Connected to the University 108
Olha Zykova. 10 Years with the Institute of International Relations 111
Anatolii Zlenko. It Was a New Beginning in the History of Ukrainian Diplomacy 115
Nataliia Kaminska (Proniuk). Class Of 2000 Alumni Of The International Law Speciality
Grigol Katamadze. To Major in International Law in Kyiv or Not at All 121
Pavlo Kirpenko. The Formation and Development of the Faculty
of International Relations under the Leadership of Hlib Tsvietkov 125
Oleksandr Kopylenko. Student Years at the Faculty
of International Relations and International Law 128
Olena Koppel. Remembering Professor Hlib Tsvietkov 135
Anton Korynevych. My Alma Mater 139
Yurii Kostenko. The Path of a Diplomant 144
Vadym Krushynskyi. It Was Definitely a Great Time 153
Mykola Kulinich. Unforgettable Twenty Years at the 'International' 161
Valentyn Lipatov. Memoirs from a Diplomatic Life. 166
Oleksandr Maiboroda. Memories of Studying 170
Mykola Makarevych. The Gratitude to Alma Mater 174
Volodymyr Manzhola. Training of International Relations Specialists:
Reflections, Contemporary Context, and Future Prospects 178
Oleksandr Motsyk. Kyiv School of Diplomacy in Service to Ukraine. 183
Volodymyr Ohryzko. Vivid Memoirs from Diplomatic Life 187
Olena Parkhomchuk. Memories of Father 189
Hennadii Udovenko. Memoir of Study, Life, and Work 194
Anton Filipenko. Along the Paths of Development 197
Volodymyr Khandohii. Professional Path of a Diplomat 201
Ihor Kharchenko. Memories about the Faculty
of International Relations and International Law 207

Oleksandr Tsvietkov. Pages from the History of the Department 211
Ihor Chernikov. Memoirs of a Diplomat's Education 216

DIPLOMAT'S PROFESSIONAL OPINION

Oleksandr Zub. Working in Crisis Regions of the World Is the Key to a Diplomat's Success 231
Vasyl Hamianin. On the Development of Indonesian-Ukrainian Relations 256
Serhii Pavlenko. Despite the Distance Between Our Capitals, There Is a Sincere Desire to Aid Ukrainians 279
Andrii Kuzmenko. Overcoming Existing Challenges and Laying a Foundation for the Future . 295
Pavlo Riabikin. Restoring Communication Bridges with China 307
Vasyl Zvarych. 'Ukraine's Recovery Will Become Our Common Cause' 322
Maryna Mykhailenko. 'Currently, Our Main Task Is to Counter Russian Aggression' 341
Kateryna Zelenko. Our Mission Is to Reach Out to Minds and Hearts 364
Vasyl Bodnar. Diplomacy during War: The 12 Months following 24 February 2022 384
Victor Mayko. Neutrality and Steadfastness: Turkmenistan in the Vortex of Geopolitics 405
Sergiy Kyslytsya. Statement […] at the UN Security Council Meeting (11 April 2024) 423
Borys Tarasyuk. Council of Europe Member States Will Stand with Ukraine for as Long as It Takes 442
Seymur Mardaliyev. Azerbaijani-Ukrainian Strategic Partnership: the Outlook and Shared Challenges 466
Elena Leticia Mikusinski. 'We Foresee a Very Promising Agenda for Both Countries' 484
Peter Van De Velde. 'Our Political Commitment to Ukraine Is Consistent from Top to Bottom' 499
Emmanouil Androulakis. 'Didn't We Experience the Same?' 508
Annely Kolk. Estonians' Big Hearts and Worries for Ukraine Are Most Valuable Public Diplomacy Assets 521
Arief Muhammad Basalamah. Conducting Cultural Diplomacy: Indonesian Language Study in Ukraine 536
Pier Francesco Zazo. 'Italy Is One of Ukraine's Closest Allies, and Nothing Will Change It' 544
Idris Kadyrkulov. On the Development of Kyrgyz–Ukrainian Diplomatic Relations 555
Michalis Zacharioglou. Solidarity in Practice: Cyprus-Ukraine Relations through Dialogue and Deeds 564
Valdemaras Sarapinas. We Will Yet Achieve the So-Desired Victory 570
Antonio Gazzanti Pugliese di Cotrone. Partnership and Prospects: Humanitarian Diplomacy in Ukraine 577
Nadir Khan. A Friend in Need Is a Friend Indeed 591
Marek Šafin. Finding New Home: Temporary Protection for Ukrainian Refugees on the Territory of the Slovak Republic 602
Alisher Kurmanov. Uzbekistan Is Becoming a Large Central Asian Investment Hub 608
Karen McTear. Farewell Remarks on Completion of Diplomatic Mission in Ukraine 614

DIPLOMATIC CORPS OF UKRAINE

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to Foreign Countries 618
Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of Foreign Countries to Ukraine 662
Representatives of Ukraine to International Organisations 701
Representatives of International Organisations in Ukraine 705

GEOPOLITICS IN MODERN WORLD. RUSSIAN WAR AGAINST UKRAINE

Stepan Vidnianskyi. 'This Is Not Our War': The Position of Hungary on russia's War against Ukraine and Its Impact on Regional Security. 730
Hryhorii Perepelytsia. Security or Peace as a Problem Faced by Ukrainian Diplomacy in the Context of Global Confrontation. 746
Oleksandr Shnyrkov, Anton Filipenko, Lina Polishchuk. Foreign Trade Relations of Ukraine in the Context of the russian-Ukrainian War. 760

MODERN DIPLOMACY: CONCEPTS AND REALITIES

Tamila Tasheva. Crimea Platform for Today and Tomorrow: Five Arguments 767
Sergii Tolstov. Structures and Mechanisms of Multilateral Cooperation among EU Countries in the Field of Security and Defence. 783
Andrii Hrubinko. The Genesis of the NATO — EU Relationship in the Context of the Historical Transformations of the World Security System 794
Viktor Matviienko, Taras Prodaniuk. Countering the Phenomenon of Populism as a Pathology of Democratisation in the European Union 804
Nataliia Pipchenko. Diplomacy in the Era of Artificial Intelligence 812

RESEARCH AND ESSAYS

Mykola Kulinich, Halyna Sahan. Aspects of the Emergence and Organisation of the Diaspora Life of Ukrainians in Japan 829
Ivan Bilas, Olha Shpakovych, Olena Sviatun. Study of European Law as the Basis and Main Direction of Ukraine's European Integration Aspirations 837
Ihor Lossovskyi. Two Centuries of the Conceptual Evolution of the Monroe Doctrine and Its Possible Application by the New Asian Hegemon 850
Viacheslav Tsivatyi. Strategic Planning and Institutional Development of 21st Century Diplomacy Models 862

HISTORY OF DIPLOMACY

Borys Humeniuk. One Project's Story. Dedicated to the 30th Anniversary of the Diplomatic Academy of Ukraine at the MFA of Ukraine 896
Leonid Osavoliuk. How Ukraine Lost and Fought for the Waters of the Sea of Azov and the Kerch Strait. 903
Olena Shtepa, Anzhela Liebakh. 70th Anniversary of Ukraine in UNESCO: Experience and Prospects 911

PUBLIC DIPLOMACY

Andriana Bila, Stanislav Lytvynov. The Renaissance of Ukraine's Cultural Diplomacy amid Global Challenges and Ongoing Full-Scale War 922
Nazar Martyniuk. Public Diplomacy Activities of the Ukrainian World Congress Aimed at Improving the Image of Ukraine in the World (1991–2024) 934
Volodymyr Buhrov, Kseniia Smyrnova. European Forms of University Alliances as an Instrument of Educational Diplomacy in Ukraine 941
Sergii Sydorenko. Paths of Eurointegration Endeavors (International Activities of KPI in 2023: Achievements, Tasks, Prospects) 953

УКРАЇНА ДИПЛОМАТИЧНА – 2024

Автори проєкту:
Павло Кривонос,
Анатолій Денисенко,
Василь Туркевич

Засновники
Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв,
Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Інститут зовнішньополітичних досліджень

Видавець
Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв

Літературне редагування
Анна Штефан,
Мар'яна Бадах,
Інна Гавінська,
Поліна Наумець

Коригування текстів
Романа Касіянчук

Переклад
Микола Резніченко,
Андрій Марценюк,
Анна Міхолат,
Інна Гавінська

Опрацювання довідкових матеріалів
Олена Богопольська

Верстка й дизайн
Дмитро Заріцький,
Марина Боголій

DIPLOMATIC UKRAINE – 2024

Created by:
Pavlo Kryvonos,
Anatolii Denysenko,
Vasyl Turkevych

Founders
Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions,
State Institution 'Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine',
Foreign Policy Research Institute

Publisher
Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions

Literary Editing
Anna Shtefan,
Mariana Badakh,
Inna Havinska,
Polina Naumets

Proofreading
Romana Kasiianchuk

Translation
Mykola Reznichenko,
Andrii Martseniuk,
Anna Mikholat,
Inna Havinska

Processing of reference materials
Olena Bohopolska

Page Layout and Design
Dmytro Zaritskyi,
Maryna Boholii

Книгу було започатковано у 2000 році Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв, Дипломатичною академією при МЗС України та ГО «Історичний клуб планета»

The book was founded in 2000 by the Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions, the Diplomatic Academy at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, and Planeta Historical Club NGO

Адреса редакції: м. Київ, вул. Пирогова, 6-А; тел.: 224-66-45,
e-mail: ukraina.dyplomatychna@gmail.com, prepress.gdip@gmail.com
Address of the Editorial Board: Kyiv, 6-A Pyrohova Str.; tel.: 220-08-34

Видруковано в
Формат 70x100/16. Обл.-вид. арк. 71. Підписано до друку 27.10.23
Наклад 1000 примірників